

aak	1681 SEEMAN	aak , een soort van Lastscheepen, die met Wijnen van Keulen koomen afdrijven, en daarom <i>Keulse aaken</i> , ook van sommige <i>Haaken</i> , werden genaamd: dit zijn Platboomde scheepen, onder breed uitgeset, hoog opgeboeid, en boven smal toeloopende, voor en agter met een breede steeven, als een Beitel, waarom ook <i>Beitelaaken</i> , werden genaamd: de selve naam voeren ook de Vaartuigen, die agter aan drijven, om daar meede met een breeder Riem, of Schepper, van en aan Boord te roeien, de selve zijn langwerpig, en seer laag bij het Waater.
aak	1856 VAN LENNEP	aak , z.n. – Onder <i>Aken</i> verstond men oudtijds die lastschepen, welke met wijnen van Keulen kwamen afdrijven, waarom zy ook doorgaands <i>Keulsche aken</i> , en door sommigen, met eene in onze taal vrij gewone voorvoeging, <i>Haken</i> werden genaamd. Deze schepen waren plat van bodem, van onder breed uitgezet, hoog opgeboeid en boven smal toeloopende: voor en achter met een breeden steven, in den vorm van een beitel, waarom zy ook <i>beitel-aken</i> werden geheeten. De naam <i>Aken</i> werd echter ook gegeven aan zoodanige langwerpige en laag op 't water liggende vaartuigen, die achteraan dreven, om daarmede, met een breeden riem of schepper, van en aan boord te roeien: thands echter verstaat men door <i>aak</i> meer byzonder een vaartuig, met zoomwerk opgeboeid.
aal	1681 SEEMAN	aal , bij de Latijnisten <i>Anguilla</i> genaamd, verscheeld soo in aard, als smaak, van Paaling: waarom men seid: <i>Aal en is geen Paaling: hij vringt hem als een Aal</i> : te weeten, door pijn: dewijl dit Dier het vringen eigen is. <i>Hij heeft een gladde Aal bij de staart</i> , dat is oneigendlijk genoomen: hij heeft daar geen vat aan: de soorten zijn <i>Nebaal</i> , om datse spits van <i>Neb</i> , dat is, Bek zijn: <i>Grofaal</i> om dat sij grof van Vis: <i>Fijnaal</i> of fijn van Vis: <i>Puitaal</i> , <i>Boereaal</i> : waarom de Boeren in de Veenen <i>Veenputen</i> genaamd werden: <i>Lebaal</i> of <i>Aal</i> met lange mooten, dewelke opgesooden, en alleen met een weinigje Asijn gegeten werden: <i>Panaal</i> , die in de <i>Pan</i> geset, en alsoo gefruit werden: <i>Speetjesaal</i> , dat is, die aan Speetjes gereegen teegen het Vuur op een rooster gebraden werden: <i>Bondaal</i> die in een gerold, en gebonden, met Groenwarmoes gekookt werden: <i>Kataal</i> kleine <i>Aaltjes</i> , die nergens veel toe en deugen, als om van jonge Katten gegeten te werden: sie <i>Breederoo</i> in zijn <i>Eunuchus</i> , tweede deel, tweede uitkomst. <i>Aalshuid</i> , de Huid van een <i>Aal</i> en om dat, die geen, of weinig geld waard is, soo seid men van iemand, die een slegt Kraamer is, <i>hij is een Koopman van Aalshuiden</i> , of <i>Aalsvellen</i> .
aal	1690 WITSEN	een goet visscher ontglipt wel een aal . Men kan licht een feil begaan.
aal	1856 VAN LENNEP	aal , z.n. – Rivier- en Zeevisch. Spreekwijze: <i>Hy is een koopman in aalshuiden</i> (hy doet geringe zaken.)
aalschaar	1681 SEEMAN	aalschaar , de Schaar daar men de Aal, die in de grond sit, meede steekt, en vangt.
aan	1856 VAN LENNEP	aan , v.z. 1°. Op. naar. <i>Aan boord</i> (op het schip). <i>Aan wal</i> (op den wal, te land). <i>Aan den grond zitten</i> (vast zitten op een bank of droogte). <i>Aan lij</i> (op de lijzijde). 2° By, naby. <i>Aan zee gelegen</i> (dicht by de zee). 3°. Tot, in handen van. <i>Hy gaf last aan het volk</i> : – <i>hy gaf het bevel aan den eersten officier over</i> . 4°. Stijf, dicht. <i>Haal de schoot aan</i> . 5°. Aan 't lijf. <i>Trek uw uniform aan</i> . 6°. Ten. <i>Aan 't werk</i> . – <i>Aan den arbeid!</i> – <i>Aan 't sjouwen</i> .

aanberen	1681 SEEMAN
aanberen	1690 WITSEN
aanberen	1856 VAN LENNEP
aanboorden	1681 SEEMAN
aanboorden	1681 SEEMAN
aanboorden	1690 WITSEN
aanboorden	1856 VAN LENNEP
aanbrassen	1681 SEEMAN
aanbrassen	1690 WITSEN
aanbrassen	1856 VAN LENNEP
aandiepen	1681 SEEMAN
aandiepen	1690 WITSEN
aandiepen	1856 VAN LENNEP
aandoen	1856 VAN LENNEP
aandraaien	1856 VAN LENNEP
aandraaien	1857 PAN
aandrijven	1856 VAN LENNEP
aangaan	1681 SEEMAN
aangaan	1681 SEEMAN

aanbeeren, alle Seilen bijsetten, om te spoediger voort te geraaken.

aanbeeren. Met alle zeilen zeilen, en zyn best doen om voort te komen. Aanloopen.

aanbeeren, o.w. (veroud.) – Alle zeilen byzetten en zijn best doen om voort te komen.

aanboorden, de bovenste deelen van een Schip, het Boord genaamd, ansetten, sie, boord.

aanboorden, de bovenste deelen van een Schip aan setten.

aanboorden. Een Scheeps-timmermans woort, en gezegt van het maken der bovenste deelen aan de scheeps zyden.

aanboorden, b.w. (veroud.) – Aan Boord komen.

2°. Scheepstimmermans-uitdrukking, waarmede bedoeld wordt: het maken der bovenste deelen aan de scheepszijden.

aanbrassen, de *Bras* aanhaalen, sie, bras.

aanbrassen. De bras aanhalen.

aanbrassen, o.w. – In den zin van Bybrassen. *Stuurboord, bakboord. Aanbrassen.*

aandiepen, al peilende naa Land vaaren, sie, diep.

aandiepen. Met een schip naar landt toe zeilen, zoo, dat men steeds de diepte meet.

aandiepen, o.w. – Al loodende naar land varen.

aandoen, b.w. – *Een haven of kust aandoen*, een haven of kust met een vaartuig bezoeken, doorgaands alleen in 't voorbygaan, en zonder oogmerk er lang te verblijven. Er binnen loopen, binnen vallen. *Door het verlies van onzen grooten mast, waren wy genoodzaakt, die haven Aan te Doen.*

aandraaien, b.w. – Een bindsel van lichte lijnen met een draaier of spaanspil stijf draaien.

aandraaien. “Spaanspil.” Lees: *Spaansch spil*, zie spil.

aandrijven, o.w. – 1° Uit zee naar wal drijven. *Het lijk van den stuurman kwam heden morgen aandrijven.*

2°. Tegen iemand: *Het schip kwam tegen ons aandrijven* Zie aanvaren.

aangaan, naa toe vaaren: oneigendlijk werd dit gebruikt in de volgende spreekwoorden: *mag ik daar op aan gaan*, dat is, *mag ik daar vast op gaan*: *mag ik mij daar op verlaten*: *hij gaat lustig aan*, hij speeld lustig den beest, hij trekt lustig op: *wat gaat uw dat aan?* wat roerd uw dat? *begaan*, al gaande bekoomen: ik kan dat niet *begaan*: *begaan zijn met iemand*, beteekend bekommerd zijn: *door gaan*, weg sluipen, *het Anker is doorgegaan*: *die Koopman is doorgegaan*, bankroet gespeeld: *in gaan*, intreedden, *mee' gaan*, te *saamen gaan*: en dit werd op het Anker gepast, als men seid, *het Anker gaat mee'*, dat is, het Anker slipt door de grond, *meegaande zijn*, mee'doogend zijn: *die Man is seer meegaande*, *op gaan*, opwaarts gaan: oneigendlijk vorderen: *hoe veel Jongens sijnder op gegaan?* *hoc est, promoti sunt*: *uit gaan*, uit den Huis gaan: *uit gaan*, uitgeblust werden *extingni*: voortgaan *pergere*, *gaa voort*: voortgang hebben: voortgang neemen: die saak en heeft geen voortgang: dat sal geen voortgang neemen ens.

aangaan, sie, gaan.

aangaan	1690 WITSEN	aangaan. Het gaat Oost of West aan: dit wert gezeght van de streek des Compas, waar langs het schip zyn voortgang neemt.
aangaan	1856 VAN LENNEP	aangaan , o.w. – <i>Op of <u>aanhouden</u>. Wy moeten recht op dat eiland aangaan.</i>
aangang	1681 SEEMAN	aangang , sie, <u>gang</u> . <i>Aangang hebben</i> , sie, <u>gang</u> . <i>Aangang maaken</i> , voort Seilen, <i>gang</i> of vaart maaken, sie, <u>gang</u> .
aangang	1690 WITSEN	aangang maken. Voort zeilen.
aangang	1856 VAN LENNEP	aangang maken , o.w. (veroud,) – Voortzeilen, gang of vaart maken.
aangeven	1856 VAN LENNEP	aangeven , b.w. – Verklaring doen van hetgeen men in–, uit– of doorvoert. <i>Men mag geene aan belasting onderworpen goederen binnen brengen, zonder die Aan te Geven.</i> De wetsbepalingen omtrent het <i>aangeven</i> zijn vervat in het XII Hoofdstuk der Algemeene Wet van den 26 augustus 1822 (Staatsbl. no. 38) art. 118 – 126.
aangifte	1856 VAN LENNEP	aangifte , z.n. – Daad van aangeven, verklaring. <i>Die schipper heeft verzuimd, aangifte te doen van zijn lading.</i> – <i>Hy is wegens gebrekkige aangifte beboet.</i> – Art. 120 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822 schrijft voor wat het biljet van aangifte moet inhouden.
aanhaken	1681 SEEMAN	aanhaaken , met een Haak ergens aan vast houden, of gehouden werden, sie, <u>haak</u> .
aanhaken	1856 VAN LENNEP	aanhaken , o. en b.w. – Met een haak of kram ergends aan vasthouden of gehouden worden: aan boord haken, klampen.
aanhalen	1681 SEEMAN	aanhaalen , naa sig toetrekken de meerder beteekenissen, soo eigendlijk, als oneigendlijk, sult gij vinden in het woord <u>haalen</u> .
aanhalen	1690 WITSEN	aanhalen. Harder waaijen als voor heen. Toeneming der windt.
aanhalen	1856 VAN LENNEP	aanhalen , b.w. – 1°. Stijf halen, strak maken. <i>De schoot aanhalen.</i> 2°. In beslag nemen. <i>De gandsche lading is ten gevolge eener verkeerde aangifte Aangehaald geworden. Wanneer de ambtenaren goederen aanhalen zijn zy verplicht die naar het naaste kantoor op te brengen.</i>
aanhalen	1856 VAN LENNEP	aanhalen , o.w. – Krachtiger worden. <i>De wind Haalt Aan</i> (het begint harder te waaien). Spreekwijze: <i>Het haalt wat aan</i> (het geeft vrij wat voordeel).
aanhaling	1856 VAN LENNEP	aanhaling , z.n. – In-beslag-neming. <i>Een aanhaling doen van verboden, van verkeerd aangegeven goederen.</i>
aanhangen	1856 VAN LENNEP	aanhangen , b.w. – b. v. het Roer. Vastmaken, op zijn plaats brengen.
aanhouden	1681 SEEMAN	aanhouden , ergens naa toe vaaren, sie, <u>houden</u> .
aanhouden	1690 WITSEN	aanhouden. Na landt, of na eenigh schip zeilen.
aanhouden	1856 VAN LENNEP	aanhouden , b.w. – 1°. In beslag nemen, beletten verder te gaan. <i>De Engelschen Hielden, gedurende dien oorlog, alle schepen Aan, die hun verdacht voorkwamen.</i> – <i>De ambtenaren hebben, op vermoeden van sluikery, zijn goederen Aangehouden.</i> 2°. t.w. <i>Touw</i> : het vast maken, als er genoeg uitgevierd is.
aanhouden	1856 VAN LENNEP	aanhouden , o.w. – Richten, sturen, op een plaats of streek. <i>Wy moeten, omde haven binnen te komen, op die lantaren aanhouden.</i>

aanklampen	1856 VAN LENNEP	aanklampen , b.w. – Aanhaken, enteren. Zich aan een ander vaartuig vasthechten, aan boord klampen. Spreekwijze: <i>Iemand aanklampen</i> (iemand op eene, 't zij onvriendelijke, 't zij althands lastige wijze aanspreken. Ook wel “iemand – doorgaands tegen zijn zin – een arm geven”).
aanklamper	1856 VAN LENNEP	aanklamper , z.n. – Hy die aanklampt.
aanklamping	1856 VAN LENNEP	aanklamping , z.n. – De daad van aanklampen.
aankomen	1681 SEEMAN	aankoomen , uit See aan de Wal, of in de haaven, koomen, sie, <i>koomen</i> .
aankomen	1856 VAN LENNEP	aankomen , o.w. – Uit zee aan wal of in de haven komen. <i>Er is gebrek in 't land: 't is tijd dat de graanschepen aankomen.</i>
aankrammen	1856 VAN LENNEP	aankrammen , b.w. – Met kramgarens hechten.
aanlanden	1836 SPRENGER	Aanlanden . <i>Hy is daar aangeland</i> , ontleend van een persoon, die, te scheep, een haven of reede aandoet, zegt Spreekw. <i>daar gekomen</i> . Onze dichters gebruiken het van eene zalige standverwisseling bij den dood.
aanleggen	1681 SEEMAN	aanleggen teegen iemand , de Boeg teegen iemand wenden, en alsoo hem op de huid koomen, sie, <i>leggen</i> .
aanleggen	1681 SEEMAN	aanleggen , beteekend ook een Schip aan de Wal of Kaai aan leggen, en vastmaaken: oneigendlijk beteekend <i>aanleggen</i> besteden: <i>sijn geld aanleggen</i> , sie, <i>leggen</i> .
aanleggen	1690 WITSEN	aanleggen tegen iemandt . De boegh tegen iemandt wenden.
aanleggen	1690 WITSEN	af en aan leggen , of <i>houden</i> . Af en aan zeilen, tot verscheide malen toe.
aanleggen	1690 WITSEN	breedt leggen . In de breedte, of met de zyden, tegen een ander schip aan leggen.
aanleggen	1856 VAN LENNEP	aanleggen , b.w. – Omleggen <i>Het want aanleggen</i> . Spreekwijze: <i>Het te breed aanleggen</i> (te veel verteering maken.)
aanleggen	1856 VAN LENNEP	aanleggen , o.w. – Een hoofd of kaai aandoen, aan wal komen. <i>Hier is de kaai, waar wy moeten aanleggen</i> . Spreekwijze: <i>Ergends aanleggen</i> (een herberg of kroeg in 't voorbygaan bezoeken Zoo: <i>Willen wy hier eens aanleggen. Hy is gewoon aan alle kapelletjens Aan te Leggen</i>)
aanleggen	1856 VAN LENNEP	aanleggen , o.w. – Op- of naar een plaats: – Op een plaats aanhouden. <i>Hoe legt het aan?</i> (welken koers moeten wy houden?) <i>Tegen iemand aanleggen</i> (met den steven naar een ander schip gericht daarop afzeilen.) <i>Wy leggen 't op de ree</i> <i>De zee van Reden, aan.</i> Huyghens. <i>Hofwijck</i> .
aanleggen	1857 PAN	aanleggen . “Hoe legt het aan? (welken koers moeten wij houden?).” Lees: welken koers houden wij?
aanlegplaats	1856 VAN LENNEP	aanlegplaats , z.n. – Plaats, bestemd of geschikt om aan te leggen. <i>De aanlegplaats der stoombooten</i> .
aanliggen	1690 WITSEN	tegen iemandt aan leggen . Met de steven na een ander schip houden, en zoo aan komen zeilen.
aanlijken	1856 VAN LENNEP	aanlijken , b.w. – Een lijk aan een zeil zetten.
aanloeven	1856 VAN LENNEP	aanloeven , o.w. – <i>By-</i> of <i>oploeven</i> : Met een ruimen wind zeilende het schip dichter aan den wind doen komen.

aanloop	1856 VAN LENNEP
aanlopen	1856 VAN LENNEP
aanmaken	1856 VAN LENNEP
aannemen	1681 SEEMAN
aannemen	1856 VAN LENNEP
aannemen	1856 VAN LENNEP
aanneming	1856 VAN LENNEP
aanrakken	1856 VAN LENNEP
aanranden	1856 VAN LENNEP
aanrijgen	1681 SEEMAN
aanrijgen	1690 WITSEN
aanrijgen	1856 VAN LENNEP
aanslaan	1681 SEEMAN
aanslaan	1690 WITSEN
aanslaan	1690 WITSEN
aanslaan	1856 VAN LENNEP
aanslibbing	1856 VAN LENNEP
aanspoelen	1856 VAN LENNEP
aanspoeling	1856 VAN LENNEP
aanstampen	1856 VAN LENNEP
aanstellen	1856 VAN LENNEP
aanstelling	1856 VAN LENNEP
aanstromen	1681 SEEMAN
aanstromen	1690 WITSEN
aanvaart	1856 VAN LENNEP
aanvallen	1681 SEEMAN
aanvangen	1681 SEEMAN
aanvaren	1681 SEEMAN

aanloop der zee, z.n. – Het slaan van een zwaren golf.

aanloopen, o.w. – 't Zelfde als aanvaren.

aanmaken, b.w. – 1°. Aanzetten, aanhechten, vastmaken, aanslaan: en meer in gebruik dan dit laatste.

2°. Maken. *De Equipaadje was bezig met het aanmaken van matten.*

3°. Handen reppen. *Maak wat Aan!*

aanneemen, wakkeren, sie, neemen.

aannemen, b.w. – Werven, in dienst nemen. *Er is voor dien tocht vrij wat volk Aangenomen.*

aannemend, b.n. Toenemend. *Aannemende koelte* (een wind, die toeneemt).

aanneming, z.n.v. – Werving, in-dienst-neming. *Er heeft nog geen aanneming van volk plaats gehad.*

aanrakken, o.w. – De Rakken aanhalen.

aanranden, b.w. – Met slechte inzichten overvallen, aanvallen. *Wy werden op die hoogte door roovers Aangerand.*

aanrijgen, sie, rijgen, *de Bonnetten aanrijgen*,

aanrygen. Het bonnet aan 't zeil vast maken.

aanrijgen, b.w. – Door een koord, draad of lijn verbinden. *De bonnet aanrijgen.*

aanslaan, sie, slaan: of ook het woord seil.

aanslaan. De zeilen aan de rondt-houten, of rees, vast maken.

doodt aan slaan. Dicht aan slaan.

aanslaan, b.w. – 1°. Zie aanmaken. *Een zeil aanslaan* het hechten of aankrammen, aan raas, gaffels of leiders met het lijk daarvoor bestemd).

2°. Vatten, grijpen. *Een vat aanslaan*: (er een strop om heen slaan).

aanslibbing, z.n.v. – of aanspoeling. Land, dat op zee gewonnen wordt.

aanspoelen, o.w. – Uit zee naar 't strand gedreven worden. *Daar kwamen vele kisten uit het verongelukte schip aanspoelen.*

aanspoeling, z.n.v. – of aanslibbing. Land, dat op de zee gewonnen wordt.

aanstampen, b.w. – Vaststampen, stuwen, vast op elkander pakken.

aanstellen, b.w. – Een macht- of lastbrief geven. *Hy is tot bevelhebber der onderneming Aangesteld.*

aanstelling, z.n.v. – 1°. Macht- of lastbrief. *Hy heeft zijn aanstelling als Luitenant, als Tweede Stuurman ontfangen.*

2°. De benoeming in dien lastbrief vervat.

aanstroomen, aanvlieten, met de *stroom* ergens aangedreeven werden, sie, stroom.

aanstroomen. Met de stroom ergens aan gedreeven te werden. *Aanvlieten*. Het zelve.

aanvaart, z.n.v. – Landingsplaats. *De plaatsen van Af- en aanvaart der stoombooten.*

aanvallen, sie, vallen.

aanvangen, aan het *vangen* tijen, en met *vangen* voort vaaren: oneigendlijk beteekend het beginnen, een *aanvang* maaken: *wie heeft dat werk aangevangen?* sie, vangen.

aanvaaren, ergens naa toe vaaren: *hij quam daar aan gevaaren*, sie, vaaren.

aanvaren	1856 VAN LENNEP	aanvaren , o. en b.w. – Tegen een schip op eenig voorwerp varende, stooten. <i>Hy is tegen de kaai Aangevaren. De stoomboot heeft hem Aangevaren.</i> De schade, door het aanvaren veroorzaakt, moet vergoed worden. Zie <u>aanzeilen</u> .
aanvaring	1856 VAN LENNEP	aanvaring , z.n.v. – De daad van het aanvaren.
aanvlieten	1681 SEEMAN	aanvlieten , aan stroomen, sie, <u>vliet</u> .
aanwaaïen	1681 SEEMAN	aanwaaïen , met de Wind daar teegen aangedreeven werden: hier van die spreuk: dog oneigendlijk genoomen: <i>dat sal uw soo niet aanwaaïen</i> : dat is, dat sal uw soo sonder uw toedoen niet ooverkoomen: <i>de siekte sal uw soo niet aanwaaïen</i> : <i>de geleerdheid waaïd niemand soo niet aan</i> , sie, <u>waaïen</u> .
aanwaaïen	1690 WITSEN	aanwaaïen . Met de windt ergens aan gedreeven werden. Hier van zeght men, oneigentl. <i>Het zal u zoo niet aanwaaïen</i> . Dat is: <i>Het zal u zoo, zonder u toedoen, niet aanwaaïen</i> .
aanwenden	1681 SEEMAN	aanwenden , naa toe <i>wenden</i> , oneigendlijk besteeden, gebruiken: gelijkmen seïd, <i>vlijt aanwenden</i> , sie, <u>wenden</u> .
aanwenken	1856 VAN LENNEP	aanwenken , o.w. – Het doen springen der lijfokkebras en het byvieren der magermans en voorbramboelijn op het kommando van <i>Wenk wat aan voor</i> .
aanwenken	1857 PAN	aanwenken . “magermans.” Aangezien er slechts één magerman kan vaststaan, zoo kan er ook nooit meer dan één worden bijgevierd. Dus enkelvoudig: <i>magerman</i> .
aanzeilen	1856 VAN LENNEP	aanzeilen , b.w. – Tegen een ander schip zeilende stooten. <i>In het Kanaal loopt men dikwijls gevaar van aanzeilen</i> De schade, door het aanzeilen veroorzaakt moet vergoed worden. Zie daarover het Wetb. v. Kooph. II B. VI Tit. Art. 534 – 544.
aanzeilen	1856 VAN LENNEP	aanzeilen , o.w. – Koers houden. <i>Oost of West aanzeilen. Hy kwam met geen vyandelijke inzichten aanzeilen</i> .
aanzeiling	1856 VAN LENNEP	aanzeiling , z.n.v. – De daad van Aanzeilen.
aanzetklos	1856 VAN LENNEP	aanzetklos , z.n.m. – Klos aan ’t vooreind van den aanzetstok, die in ’t kanon gestoken wordt.
aanzetten	1681 SEEMAN	aansetten , sie, <u>setten</u> .
aanzetten	1856 VAN LENNEP	aanzetten , b.w. – Instampen, stampen, een stuk geschut laden.
aanzetten	1857 PAN	aanzetten . “Instampen, stampen, een stuk geschut laden.” Het aanzetten is een onderdeel dezer bewerking; een tempo der exercitie met ’t geschut, en beteekent: met den laadstok de lading (kardoes, kogel en prop) van het kanon aanstampen.
aanzetter	1681 SEEMAN	aansetter , sie, <u>setten</u> .
aanzetter	1690 WITSEN	aanzetter . Een stok, met welke men kruit en loot in de stukken aanperst: op deeze steekt men de wisschers.
aanzetter	1856 VAN LENNEP	aanzetter , z.n.m. – Stok, aan het eene eind voorzien van een klos, waarmede de kardoes en de kogel in het stuk geschoven en aangezet wordt: by kleine stukken is het eene eind van den aanzetter soms voorzien van een wisschersbol.
aanzwemmen	1681 SEEMAN	aanswemmen , ergens naa toe <i>swemmen</i> , sie, <u>swemmen</u> .
aap	1681 SEEMAN	aap , bij de Latijnisten <i>Simia</i> , dit dier is genoeg bekend aan ieder: en soo sijn ook sommige spreekwoorden, als, <i>hij houd de Aap in de mouw</i> , dat is, hij verbergd sijn boosheid soo lang, als hij

aap	1856 VAN LENNEP
aardewind	1856 VAN LENNEP
aas	1681 SEEMAN
abab	1856 VAN LENNEP
abandonnement	1856 VAN LENNEP
aborderen	1690 WITSEN
accijnsgoederen	1856 VAN LENNEP
achter	1681 SEEMAN
achter	1856 VAN LENNEP
achteraf	1681 SEEMAN
achteraf	1856 VAN LENNEP
achterbaks	1690 WITSEN
achterbaks	1856 VAN LENNEP
achterdwarstouw	1681 SEEMAN
achterdwarstouw	1856 VAN LENNEP
achtere	1681 SEEMAN
achtere	1690 WITSEN

kan, en daar en teegen *hij laat de Aap uit de mouw springen*, beteekend zijn aard laten blijven: het woordje *Aap* beteekend ook oneigendlijk een schat: waar van daan komt het seggen, *hij heeft de Aap al weg*: dat is, hij heeft de bogt al onder den arm.. *Aap wat hebt gij schoonder Jongen*, dit is een soort van spotternij: als of men iemand de leelijke Jongen, of Kinderen hadde prees, van weegen haar schoonheid, eeven gelijk men seide *Schipper wat een mooi Wijf hebje*. Want het is bekend, dat de *Aapen* leelijke Jongen hebben, en eevenwel zijn zij met haar Jongen soo in haar schik, dat zij die somtijds uit al te liefde dood drukken, sie, Cats. in Emblematicus.

aap, z.n.m. (veroud). – Benaming van het bezaanstagzeil.

aardewind, z.n.m. – Zie *gangspil*.

aas, beteekend voedsel, waar van daan het komt, dat men, met veragting van iemand spreekende, seide: *Aas*, *Galgenaas*, *Raavenaas*: als waardig voor die Dieren tot *Aas* te verstrekken, en aan een Galg gehangen te werden.

abab, z.n.m. – Benaming van een vrijen Turkschen matroos.

abandonnement, z.n.m. – Bastertwoord, dat de Wetgever heeft verkozen te gebruiken, ofschoon hy daarvoor even gemakkelijk *Afstand* of *Verlating* had kunnen zeggen. Zie *afstand*.

aborderen. Aan boort leggen.

accijnsgoederen, z.n.o.m.v. – Goederen met accijns bezwaard. Zie Alg. Wet van 26 Aug. 1822, art 3, 67 – 74, art. 78, 144 – 152.

agter, beteekend *agterwaarts*, *agter de rug*: waar van een *agterdeur*: *hij woond agter*: waar van veele spreekwoorden te lang om hier te verhaalen.

achter, bw. – Door achter wordt aangeduid, wat zich op, of om, of achter het achterschip bevindt *Waar is de bootsman? Hy is achter* (op het achterschip). *Wy hebben N. diepgang achter*. (De diepgang van het achterschip is N.).

agter af woonen, beteekend in het agterste gedeelte wonen van een Stad. *Hij woond agter af*: *agter af leiden*, beteekend eigendlijk door de *agter deur* uitleiden: maar in een oneigendlijke sin werd het genoomen, als men seide, *een misdaadiger agter af leiden*: dat is, in de gevankenis.

achter af, bw. – In een verwijderde plaats. *Achter af brengen*: (in de provoost, in de gevangenis brengen).

achter baks iets doen. Oneigentl. Bedekt, ofte geheim, iets doen.

achterbaks, bw. – Eigentlijk, Achter den Bak. *Achterbakshouden* (terug houden, verborgen houden). *Hy heeft zich achterbaks gehouden* (hy heeft niet voor den bak durven komen, hy heeft zich schuil gehouden). Doch zie *bak*.

agterdwerstouw, een Touw waar door een Schip *agter* door de poorten kan vast gemaakt werden, sie, *dwerstouw*.

achterdwarstouw, z.n.o. – Touw, waarmede een schip achter door de poorten heen kan vastgemaakt worden.

achtere, het laatste van de *Eb*, dat is, van het vallend Waater, sie, *eb*.

achter-eb. Het laatste van de eb, ofte van het vallend water.

achtere b	1856 VAN LENNEP
achterha l en	1856 VAN LENNEP
achterhie l	1856 VAN LENNEP
achterhoe d e	1856 VAN LENNEP
achterkaste l	1681 SEEMAN
achterkaste l	1856 VAN LENNEP
achterkie l	1681 SEEMAN
achterkie l	1856 VAN LENNEP
achterlastig	1856 VAN LENNEP
achterlijk	1856 VAN LENNEP
achterlijk	1857 PAN
achterluik	1856 VAN LENNEP
achterom	1856 VAN LENNEP
achteronder	1856 VAN LENNEP
achterop	1856 VAN LENNEP
achterpiek	1856 VAN LENNEP
achterplech t	1856 VAN LENNEP
achterrau m	1856 VAN LENNEP
achterrau m	1857 PAN
achtersch ip	1681 SEEMAN
achtersch ip	1690 WITSEN
achtersch ip	1690 WITSEN
achtersch ip	1856 VAN LENNEP
achtersch ip	1857 PAN
achterslemphou t	1856 VAN LENNEP
achterspan t	1856 VAN LENNEP

achtereb****, z.n.v. – Het laatste gedeelte van de eb:

achterhal**en**, b.w. – Inhalen, bereiken. *Wy zeilden te goed. Zy konden ons niet achterhalen.*

achterhiel****, z.n.v. – Hoek van den achtersteven met de kiel. Zie *hiel*.

achterhoed**e**, z.n.v. – De Schepen van het derde smaldeel eener vloot, wanneer de vloot in gewone orde opzeilt. Meer gebruikelijk plach by ons te zijn *achtertocht*. Zie ald

agterkasteel, of *Schans*, het werd ook genoomen voor de Billen ens., sie, *kasteel*.

achterkastel****, z.n.o. of Schans. – Achterste gedeelte van het schip. Het wordt ook genomen voor dat des lichaams.

agterkiel****, het *agterste* gedeelte van de *Kiel*, sijnde die balk, daar het Roer aangehangen werd, sie, *kiel*.

achterkiel****, z.n.v. – Hoek van den achtersteven met de kiel, of hieling van de kiel.

achterlastig, b.n. – Zie *stuurlastig*.

achterlijk, z.n.o. – Lijk, langs den opstaanden kant van een zeil naar de zijde van het achterschip.

achterlijken. Voeg er bij, dat *achterlijken* alleen gevonden worden op langscheeps varende zeilen, zoo als op de bezaan, stagzeilen, enz.

achterluik, z.n.o. – Luik van het achterschip.

achterom, bw. – Achter het schip om. *Achterom komen* (zich achter een schip stellen om het te volgen). *Achterom loopen* (zich, uit eerbied voor een hooger officier, wiens schip men kruist, hem aan den kant van zijn achtersteven voorbygaan).

achteronder, z.n.o. – *Achterrauim*. De ruimte, die achter in 't onderschip is.

achterop, bw. – Van achteren. *Wy kwamen het schip achterop*. (Wy haalden het in).

achterpiek, z.n.v. of alleen *piek*. – Achterste schuinte van het schip.

Spreekwijze: *Zijn achterpiek scheeren* voor “zich wegpakken.”

achterplecht****, z.n.v. – Zie *plecht*.

achterraum****, z.n.o. – Zie *achteronder*.

achterraum****. Dit is op oorlogschepen niet “De ruimte, die achter in het onderschip is.” Op deze is het allen een *victualijruim* achter den grooten mast,

agterschip****, dat deel van een *Schip*, dat van de Besaansmast af, tot het end toe, naa *agteren staat*, sie, *schip*, of *agterkasteel*.

achter-schip****, of *Schans*, en *Achter-kasteel*, is het zelve.

achter-schip****. Een gedeelte van het schip, strekkende van achter de bezaans-mast tot het eindt toe.

achterschip****, z.n.o. – Dat deel van het schip, 't welk van den bezaansmast af tot aan het einde toe naar achteren staat. Zie *schip*.

achterschip****. Hierdoor verstaat men: de geheele ruimte achter den grooten mast en niet “achter den bezaansmast.”

achterslemphout****, z.n.o. – Verzameling van op elkander gestapelde houten, benoodigd om den hoek te bewaren van den achtersteven met de kiel.

achterspant****, z.n.v. Zie *spant*.

achtersteven	1681 SEEMAN	agtersteeven , gelijk ook <i>Voorsteeven</i> , is een te saamen gevoegd woord, van <i>agter</i> en <i>Steeven</i> : wat nu <i>Steeven</i> is, dat kunt gij sien, daar van het woord <i>Steeven</i> gehandeld werd: van een <i>loose Agtersteeven</i> , en haar gebruik, sie, het woord <i>steeven</i> .
achtersteven	1690 WITSEN	looze achter-steven . Een achter-steven tegen d'andere achter-steven aan; 't geen geschiedt, als het schip kort en onder breedt is, zoo dat het water niet vaert genoegh heeft tegen 't roer, om het schip wel te bestieren.
achtersteven	1856 VAN LENNEP	achtersteven , z.n.m. – Zwaar en rechtstaand stuk hout, dat, aan het uiteinde der kiel van een schip opgericht, het sluitstuk van zijn romp uitmaakt.
achtersteven	1856 VAN LENNEP	binnenachtersteven , z.n.m. – Beplanking, die van Binnen aangebracht is en tot steun dient van den achtersteven.
achtertocht	1856 VAN LENNEP	achtertocht , z n.m. of <i>achterhoede</i> – Het smaldeel eener vloot, dat achter aan zeilt, en gewoonlijk door den derden Hoofd-officier in rang wordt aangevoerd.
achtertouw	1856 VAN LENNEP	achtertouw , z.n.o. – Tros of kabeltouw, waarmede men achter aan den wal gemeerd is of dat men voor verhalen gebruikt om het Achterschip te bedwingen.
achteruit	1681 SEEMAN	agter uit , <i>agterwaarts</i> : <i>agter uit seilen</i> , <i>agter uit vaaren</i> zijn van de selve beteekenis: dog oneigendlijk genoomen, soo beteekenen sij, <i>agter uit teeren</i> , dat is, verarmen, <i>die luiden seilen agter uit</i> .
achteruit	1856 VAN LENNEP	achteruit , bw. – Beteekent in de samenstelling, wat zich bevindt aan de zijde van den achtersteven. <i>Gy moet achteruitkomen</i> : (gy moet by den Kapitein in de kajuit komen). <i>Achteruit viktualieruim</i> (het eerste magazijn, dat zich achter den grooten mast bevindt).
achteruitzeilen	1856 VAN LENNEP	achteruitzeilen , o.w. – Achterblijven, de schepen, waarby men behoort, vooruitzeilen. Spreekwijze: <i>achteruitzeilen</i> (achter uit teeren, teruggang ondervinden).
achtervinkennet	1856 VAN LENNEP	achtervinkenet , z.n.o. (veroud.) voor <i>kuildek</i> . – Zie ald.
achtervloed	1681 SEEMAN	agtervloed , het laaste van de <i>Vloed</i> , of van het wassend Waater, sie, <i>vloed</i> .
achtervloed	1690 WITSEN	achter-vloed . Het laatste van de vloet.
achtervloed	1856 VAN LENNEP	achtervloed , z.n.m. of <i>navloed</i> . – Het laatste van den Vloed.
achterwerk	1856 VAN LENNEP	achterwerk , z.n.o. – Het snijwerk van den achtersteven.
achterzeil	1681 SEEMAN	agterseilen , die <i>Seilen</i> , die tot de groote en Besaansmast behooren, sie, <i>seilen</i> .
achterzeilen	1690 WITSEN	achter-zeilen . De zeilen, die tot de groote- en bezaans-mast behooren. Deeze houden het schip te loefwaart: waarom het bezwaarlyk valt, de scheepen met deeze zeilen alleen te bestieren, als het voor de wint is, of een bak-staaghs wint waait. By een voor-wint geid men het schoover-zeil en de bezaan op. Als het schip voorlastigh is, doen de voor-zeilen, en als het achterlastigh is, de achter-zeilen de meeste nut. De voor-zeilen doen het schip een zedigen loop nemen, en men zeilt gemakkelyk daar mede.
achterzeilen	1856 VAN LENNEP	achterzeilen , z.n.o.mv. – De zeilen, die tot den grooten en bezaansmast behooren. De achterzeilen en doen het schip oploeven, de voorzeilen afvallen.
adelborst	1856 VAN LENNEP	adelborst , z.n.m. – Kadet, eerste graad in de Zeedienst. Het woord heeft dezelfde beteekenis als Edelknaap: om dat de Adelborsten oorspronkelijk vrijwilligers van edelen huize waren.

admiraal	1681 SEEMAN	admiraal , het Opperhoofd van de Vloot, en wien het opperste gesag in Seesaaken toekomt: deese naam werd bij ons met eenige bijgevoegde woorden, in verscheide soorten onderscheiden: de opperste is, <i>Admiraal Generaal</i> : en die is de Stadhouder van Holland, dan heeft men de <i>Luitenant Admiraal Generaal</i> , als bij gelijkenis, de See Helden <i>Marten Harpersz. Tromp</i> : en <i>Michiel de Ruiter</i> geweest zijn: en dan weederom die van de <i>Maas</i> , van <i>Tessel</i> , <i>Seeland</i> : <i>Vriesland</i> , en <i>het Noorder Quartier</i> , die <i>Admiraalen</i> en <i>vice Admiraalen</i> werden genaamd.
admiraal	1690 WITSEN	met een admiraal t'zeil zyn . Oneig. Onder bescherming van vermoogende Heeren te zyn.
admiraal	1740 Zonhoven	admirael (Generael of groot Admiraal): is het Opperhoofd van de Hollantsche Zeevaart, zoo wel ter Koopvaerdy als ten Oorlog toegerust. Deze waardigheid is aen niemant, als aen den Prins van Oranje opgedragen; en was na de doot van Willem de II. tot de verheffing van Willem de III. in handen der Staeten. Deze Hoog-Admirael liet zig nooit in de uitvoeringe ter Zee vinden; maer alles wiert tot heden bestuert door den Luitenant-Admirael, of de vier Vice-Admiraels, van de Maes, Amsterdam, Noort-Hollant en Zeelant: dezer bedieningen wierden in den jaere 1665. verhoogt. De Luitenant-Admirael wiert Luitenant-Admirael-Generael gemaekt. De vier Vice-Admiraels, Luitenants Admiraels in yder Admiraliteyt; en men stelde onder hen vier nieuwe Schouten by nagt; zoo dat hy, die sedert dien tijdt genaemt is Admirael van de Maes, of Amsterdam, of Noort-Hollant of Zeelant, niet anders is, als een der vier Luitenants van den Luitenant Admirael Generael, die andere Luitenants onder zig hebben onder den naem van Vice-Admiraels: even als men eenvoudig voor dien tijdt noemde Admirael van Hollandt, die eigentlyk niet anders was, als Luitenant Generael van den Grooten Admirael, dat is, van den Prince van Oranje of van de Republyk.
admiraal	1836 SPRENGER	Admiraal . <u>De Admiraal heeft geschoten</u> , wordt wel eens aan tafel gehoord, om aanteduiden, dat men daarin voorgegaan, in den schotel toetasten mag, en afgeleid van een oud gebruik om door een schot van het Admiraalsschip, het <i>schaften</i> op de vloot te bevelen, of, in het algemeen van zulk een scheepssein, door den Vlootvoogd tot een of ander gegeven.
admiraal	1836 SPRENGER	Admiraal . <u>De Admiraal heeft geschoten</u> , wordt, gelijk ik aanmerkte, <i>afgeleid van een oud gebruik, om door een schot van een Admiraalschip, het schaften op de vloot te bevelen, of, in het algemeen van zulk een scheepssein, door den Vlootvoogd tot een of ander gegeven</i> . Hierbij nu, heeft men mij gevraagd: of het ook niet afgeleid kon worden van een zeegevecht, bij hetwelk het eerste schot door den Admiraal gedaan, door de overige bevelhebbers gevolgd wordt? – Dit is, zoo als men ziet, niet in strijd met het door mij bijgebragte, en de zin van het Spreekwoord blijft altijd: <i>de Gastheer begint den maaltijd, en de gasten volgen zijn voorbeeld</i> .
admiraal	1856 VAN LENNEP	admiraal , admiraliteit enz. – Zie <i>amiraal</i> , <i>amiraliteit</i> , enz.
admiraal	1856 VAN LENNEP	amiraal , ammiraal of admiraal , (welke laatste schrijfwijze door misbruik en navolging der Engelschen is ingeslopen, als zijnde het woord afkomstig van <i>Emir</i> , dat Opperhoofd beduidt), z.n.m. – Vlootvoogd. Vroeger had men by ons te lande: Een <i>amiraal Generaal</i> , welke waardigheid achtereenvolgens door de Stadhouders van Holland is bekleed geworden.

		Een <i>Luitenant amiraal Generaal</i>, hoedanig de zeehelden Marten Harpertz. Tromp, Michiel Adriaansz. de Ruyter, Kornelis Tromp, achtereenvolgens zijn geweest. Luitenant amiralen <i>en</i> Vice-amiralen <i>van de onderscheidene Amiraliteiten, door welke zy benoemd werden. Zie amiraliteit.</i> Sints de vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden, worden, ingevolge de Grondwet, de Amiralen, even als alle andere Officieren, door den Koning benoemd. De benaming <i>amiraal</i> wordt by onze schrijvers ook gebezigd om den bevelvoerder van eenig afzonderlijk smaldeel aan te duiden. Zoo zeide men b. v. <i>De Kapitein A voerde als amiraal den middeltocht aan, de Kapitein B als Vice-amiraal den voortocht en de Kapitein C, als Schout-by-Nacht, den achtertocht.</i> Spreekwijze: <i>De amiraal heeft geschoten.</i> (De gastheer heeft zijn glas opgenomen en daardoor het sein gegeven.) Elken avond gaat aan boord van het Amiraalschip het wachtschot; dan moeten licht, vuur en pijpen uit, en de nachtwacht begint. Evenzoo luidt elken morgen het dagschot en ieder moet de kooi uit. Ook in een gevecht geeft het Amiraalschip het sein om te beginnen.
admiraalschap	1681 SEEMAN	admiraalsschap , dat verdrag, dat'er gemaakt werd onder een Vloot Scheepen, wie de Opperhoofden van deselve sullen zijn, en waar naa sig, in tijd van nood, ieder weet te gedraagen,
admiraalschap	1690 WITSEN	admiraalschap . Het verdragh dat'er gemaakt werdt onder een vloot Scheepen, wie de Opperhoofden van de zelve zullen zyn.
admiraalschap	1856 VAN LENNEP	amiraalschap , z.n.v. (veroud.) – Het verdrag, dat onder een vloot schepen gemaakt werd, wie het opperbevel zal voeren, en naar welk verdrag ieder zich in der tijd had te gedragen.
admiraalsschip	1681 SEEMAN	admiraalschip , het Schip daar den <i>Admiraal</i> op vaart.
admiraalsschip	1856 VAN LENNEP	amiraalschip , z.n.o. – Schip, dat den Amiraal aan boord heeft of verwacht.
admiraalsvlag	1681 SEEMAN	admiraals vlag , de Vlag, die den Admiraal laat waajen, waar aan men weeten kan, dat den <i>Admiraal</i> daar op zijn verblijf heeft.
admiraalsvlag	1856 VAN LENNEP	amiraalsvlag , z.n.v. – Vlag, welke de Amiraal laat waaien, en waaraan men weten kan, op welk schip hy zijn verblijf houdt.
admiraalzeilen	1856 VAN LENNEP	amiraalzeilen , o.w. – Hardzeilery met kleine vaartuigen, hoedanig van ouds o. a. op den Aemstel plach te geschieden.
admiraliteit	1681 SEEMAN	admiraliteit , de vergaadering van die Heeren, die het opper bewind hebben oover Seesaaken.
admiraliteit	1740 ZONHOVEN	admiraliteit , een Maetschappy van Heeren, die het opperbewindt hebben over Zee-zaeken, die in vyf vergaderingen verdeelt is: die te Rotterdam wort de Admiraliteit van de Maes genaemt; die te Amsterdam behout haren naem; die te Hoorn of Enckhuisen wort de Admiraliteit van Noort-Hollant geheten: die van Zeelant wort tot Middelburgh, en die van Vrieslant tot Harlingen gehouden.
admiraliteit	1856 VAN LENNEP	admiraal, admiraliteit enz. – Zie <i>amiraal, amiraliteit</i> , enz.
admiraliteit	1856 VAN LENNEP	amiraliteit , z.n.o. – Kollegie, dat het opperbewind plach te hebben over zeezaken. Onder de Republiek had men hier te lande vijf zoodanige Kollegiën, t. w. <i>de amiraliteit van de Maas, van Texel, van Zeeland, van Friesland en van het Noorder kwartier.</i>

admiraliteitsheer	1681 SEEMAN	admiraliteitsheer , opper Bewindhebber oover 's Lands Seesaaken.
adviesboot	1856 VAN LENNEP	adviesboot, fregat, jucht. – Vaartuig, dat berichten of lastgevingen overbrengt.
adviesjacht	1681 SEEMAN	advijsjagt , een half Frans en half Duits woord, en beteekend, een, <i>Jagt</i> dat uitgesonden werd, om kennis te geeven van het geen hem op See ontmoet, of waarom het van de Opperhoofden uitgesonden is, sie, <i>jagt</i> .
af en aan	1681 SEEMAN	af en aan , beteekend dan ergens van daan, dan ergens naa toe vaaren: gelijk, <i>Af en aan houden, af en aan Seilen. Af en aan leggen.</i>
af en aan	1836 SPRENGER	Af- en Aandoen. <u>Hij doet af en aan</u> , zoo spreekt men van een' redenaar, <i>die, wanneer men meenen zoude, dat hij aan het einde was, nog weer aanheft, en dan doorgaans in herhalingen valt.</i> Het is ontleend van een schip, 't welk, alvorens de haven in te zeilen, om de gelegenheid, nu eens nadert, dan weder terugwijkt.
afbakenen	1856 VAN LENNEP	afbakenen , b.w. – Met merken of tonnen bezetten. <i>Men heeft eindelijk besloten, die ondiepte Af te bakenen.</i>
afbetalen	1856 VAN LENNEP	afbetalen , b.w. – Betalen en wegzenden. <i>Het schip is opgelegd en het scheepsvolk is Afbetaald.</i>
afblazen	1856 VAN LENNEP	afblazen , b.w. – <i>De kanonnen afblazen</i> (ze met los kruid afschieten om ze schoon te houden).
afblazen	1857 PAN	afblazen . Wordt ook nog gezegd van den stoom. Dat is: dezen geheel of gedeeltelijk laten vervliegen.
afbrassen	1856 VAN LENNEP	afbrassen , o.w. – Zie <i>volbrassen</i> . Spreekwijze: <i>Hy brast af</i> : (hy schuurt zijn piek).
afbrengen	1856 VAN LENNEP	afbrengen . o.w. – Vlot maken. <i>Het schip zat op den bank en het koste niet weinig moeite, het er Af te Brengen.</i>
afbuien	1856 VAN LENNEP	afbuien , o.w. – Eindigen met Buien. <i>Het weer Buit Af.</i>
afdanken	1856 VAN LENNEP	afdanken , b.w. – Uit de dienst zenden, naar huis zenden, ontslaan. <i>Al de manschappen worden Afdedant.</i>
afdanking	1856 VAN LENNEP	afdanking , z.n.v. – De daad van afdanken. <i>Nu de oorlog een einde nam had er een algemeene afdanking der troepen plaats.</i>
afdeling	1856 VAN LENNEP	afdeeling , z.n.v. – Zie <i>eskader, smaldeel</i> .
afdrijven	1856 VAN LENNEP	afdrijven , o.w. – Wordt van een vaartuig gezegd, dat door den stroom wordt mede gevoerd. <i>Met den stroom afdrijven. Met de neer afdrijven. Een schip doen afdrijven.</i>
afdwalen	1856 VAN LENNEP	afdwalen , o.w. – Wordt van een schip gezegd, als het uit zijn koers of van de vloot afraakt: – en van een man, als hy vermist wordt. <i>Hy is Afdedwald</i> (hy is buiten boord geraakt.)
afdweilen	1681 SEEMAN	afdweilen , met een <i>Dweil</i> afwissen, sie, <i>dweil</i> .
afgaan	1857 PAN	afgaand . Mede gebruikt van het verwisselen of aflossen der wacht, bij voorbeeld: <i>Afgaande wacht</i> klaarde de lucht op.
afgaand	1856 VAN LENNEP	afgaand , b.n. – Vallend. Zie <i>tij</i> .
afgetakeld	1856 VAN LENNEP	afgetakeld , b.n. – 1°. Afgetuigd. Zie <i>afgakelen</i> . 2°. <i>Gehavend</i> . (Dat schip ziet er deerlijk afgetakeld uit). Spreekwijze: <i>Hy is zeer afgetakeld</i> (hy is mager geworden).
afgieren	1681 SEEMAN	afgieren , schielijk en snellijk afseilen, sie, <i>gieren</i> .

afgieren	1690 WITSSEN	af gieren . Schielyk af zeilen.
afgieren	1856 VAN LENNEP	afgieren , o.w. – Als men voor anker ligt met een gier van plaats veranderen.
afgrond	1856 VAN LENNEP	afgrond , z.n.m. – Zie <i>diepte</i> , <i>kolk</i> , <i>maalstroom</i> . Afgronden, <i>die geen loot kan peylen, noch beworpen, zegt Vondel. Lof der Zeevaart.</i>
afhangen	1856 VAN LENNEP	afhangen , b.w. – 1°. Uit zijne scharnieren lichten. <i>Het roer afhangen.</i> 2°. Iemand van zijn wapenen enz. ontdoen. <i>Hangt dien man af</i> (ontneemt hem zijn zijdgeweel, enz.)
afhouden	1681 SEEMAN	afhouden , afweeren, beletten, dat het een het ander niet en beschadigd, zie <i>houden</i> .
afhouden	1690 WITSSEN	af houden . Wanneer het anker ingewonden wordt, het zelve van de boeg afkeeren, op dat geen schade aan het schip geschiede. Anders, ruim wints zeilen. Ook, van landt zeilen. Als het touw over een braat-spit gewonden wordt, is daar een man, die het touw, dat gewonden is, af houdt, en te rugh haalt.
afhouden	1836 SPRENGER	Afhouden . <i>Hy begint wat aftehouden</i> , is letterlijk, op zekeren afstand te blijven, en wordt in de <i>Scheepvaart</i> veel gebruikt. Zoo zegt men b. v.: <i>onze vloot hield af en bleef buiten het bereik van 't vijandelijk vuur</i> . Spreekw. beteekent het: <i>hij begint van zijn eerste voornemen aftezien</i> .
afhouden	1856 VAN LENNEP	afhouden , b.w. – Verwijderen: <i>het anker van den boeg afhouden</i> (ten einde schuring te voorkomen). Als een touw, ketting of kabelaring om een spil gewonden wordt, zijn er menschen, die de afgewonden part stijf houden en terughalen, dat men afhouden noemt.
afhouden	1856 VAN LENNEP	afhouden , o.w. – 1° Zich ergends van verwijderd houden. <i>Wy moeten van die kust afhouden anders vervallen wy op de zandgronden.</i> – <i>Hadden wy niet nog in tijds Afgehouden, dan had die brik ons overzeild</i> – <i>Van den wind afhouden</i> (door de werking der zeilen of van het roer een slag in de rondte doen) <i>voor den wind afhouden</i> (de richting van den wind volgen, zoo dat men den achtersteven toekeert). <i>In eens afhouden</i> (wanneer de beweging met snelheid geschiedt). <i>Gaande weg afhouden</i> wanneer zy langzamerhand plaats heeft). <i>Door een kontramarsch in elkanders kielwater afhouden.</i> 2°. Plaats maken. <i>De schepen die den stroom opvaren, moeten naar den wal afhouden om de stroom-afkomende te laten voorbygieren.</i>
afkappen	1681 SEEMAN	afkappen , af hakken, zie, <i>kappen</i> .
afkeuren	1856 VAN LENNEP	afkeuren , b.w. – Ongeschiedt, onbruikbaar verklaren. <i>Dat schip werd Afgekeurd</i> (het werd geoordeeld, niet langer zee te kunnen bouwen: het kreeg den bijl voor den kop.)
afknappen	1690 WITSSEN	verteeren : <i>verteert zyn</i> . Zulks wordt van masten en rees gezegd, als zy in storm gebrooken zyn.
afknijpen	1856 VAN LENNEP	afknijpen , b.w. – t. w. de loef, wordt van uw schip gezegd, wanneer het een ander de loef afwint.
afkomen	1856 VAN LENNEP	afkomen , o.w. (Op iemand). <i>Dat schip Kwam op ons Af</i> (naderde ons schip.)
afleggen	1681 SEEMAN	afleggen , afwenden, oneigendlijk beteekend het kijven, baaren en tieren ens.: gelijk men ook seide afleesen. <i>Hij leit geweldig af</i> , zie, <i>leggen</i> .
afleggen	1690 WITSSEN	af en aan leggen , of <i>houden</i> . Af en aan zeilen, tot verscheide malen toe.
afleggen	1856 VAN LENNEP	afleggen , b.w. – Zich verwijderen. <i>Wy moeten van het land afleggen</i> (versta: <i>het roer</i>).

aflegger	1690 WITSEN	een aflegger. Een wint die van landt waait.
afloten	1740 Zonhoven	aflooden , de gronden van zee en havens naeukeurig met een dieplood peylen.
aflopen	1681 SEEMAN	afloopen , van de Werf in het Waater glijden, <i>het Schip sal afloopen</i> , en oneigendlijk, <i>hoe sal dat afloopen?</i> dat is, hoe sal dat uitvallen? want het niet selden gebeurd, dat de Scheepen door het <i>afloopen</i> beschaadigd werden: <i>een Schip afloopen</i> , is met behendigheid sig van het Schip en Scheepsvolk meester maaaken, sie, <i>loopen</i> .
aflopen	1690 WITSEN	afloopen. Afzeilen.
aflopen	1690 WITSEN	afloopen. Een schip met behendigheid vermeersteren. Anders: Een schip van de werf in het water doen gleijen. Hier van daan komt het zeggen: <i>Hoe zal dat afloopen</i> . Dat is: <i>Zal 't wel of qualyk uitvallen</i> ; want de scheepen werden in 't afloopen dikmaal beschadight.
aflopen	1740 Zonhoven	afloopen , wort gesegt van een Schip, dat van de werf in 't water glyt; maer <i>een schip afloopen</i> , betekent by onzen Schryver met list en behendigheid ('t kan ook met geweld geschieden) zig meester van 't schip en goedt maken.
aflopen	1856 VAN LENNEP	afloopen , b.w. – De uitdrukking <i>een schip afloopen</i> wordt wel gebezigd, als het scheepvolk zich oproerig toont.
aflopen	1856 VAN LENNEP	afloopen , o.w. – 1°. Van stapel loopen. Zie <i>stapel</i> . Spreekwijze: <i>Hoe zal het afloopen? Dat Loopt goed Af</i> . (Wat zal de uitslag zijn? Die uitkomst is voorspoedig). Het afloopen van een schip is namelijk altijd een hachlijke zaak, aan het goed slagen waarvan vrij wat gelegen is. <i>Het wel afloopen van het scheepjen</i> is van ouds her de dronk, aan een vrouw toegebracht, die zich in gezegende omstandigheden bevindt. De spreekwijze behoeft geen opheldering. 2°. Afzakken, zich met den wind verwijderen. <i>Voor den wind afloopen</i> .
aflopen	1857 PAN	afloopen . “wordt wel gebezigd, als het scheepvolk zich oproerig toont.” Het is meer. “Een schip door de bemanning afgeloopen,” is: door het oproerige volk in bezit genomen. Ook roovers loopen een schip af.
aflossen	1681 SEEMAN	aflossen , iemand <i>verlossen</i> : het Quartiervolks <i>aflossen</i> : dat is, haar van haar wagt, en waaken, en arbeid, <i>verlossen</i> . <i>Geld aflossen</i> : dat is, Geld afleggen, sie, <i>lossen</i> .
aflossen	1856 VAN LENNEP	aflossen , b.w. – Verpozen, ontslaan en de plaats of taak innemen van den ontslagene. <i>De wacht aflossen</i> .
afnemen	1856 VAN LENNEP	afnemen , o.w. – Wordt de maan gezegd te doen, wanneer zy vol is geweest en haar omtrek schijnbaar vermindert.
afnemen	1857 PAN	afnemen . Men zegt ook: de zee neemt af of slecht af. Verder nog van stengen en ra's. Met zonsondergang plegen de oorlogschepen de bramra's af te nemen.
afpassen	1856 VAN LENNEP	afpassen , b.w. – Gereed maken, bepalen. <i>Een bestek afpassen</i> (een bestek zetten).
afraken	1856 VAN LENNEP	afraken , o.w. – Zich verwijderen. <i>Na een langen strijd Raakten de beide schepen van elkander Af</i> . – <i>Wy moeten ons best doen, dat wy van die kust afraken</i> .
afreizen	1856 VAN LENNEP	afreizen , o.w. – Heenreizen, uitzeilen.
afrijden	1690 WITSEN	afryden . In zee aan anker leggen, tot dat een storm overgewaait is.

afrijden	1740 Zonhoven	afryden , een storm afryen, is sonder anker liggen of touw te kappen een storm doorstaen of verdueren.
afschaken	1681 SEEMAN	afschaaken , bot geeven, vieren.
afschaken	1690 WITSEN	af schaken . Bot geven, vieren.
afschaken	1856 VAN LENNEP	afschaken , b.w. – Bot geven, vieren. <i>Een touw afschaken</i> (wanneer men het vasthoudt, het vieren om het gemakkelijker door een blok te laten glijden).
afschaken	1857 PAN	afschaken . Is minder juist omschreven. Afschaken van een looper is, als een end of touw, van boven af met de hand wordt overhaald, tot dat het op het dek nederkomt. Zoo zegt men, bij voorbeeld: een klaplooper afschaken.
afschampen	1681 SEEMAN	afschampen , sie, <i>schampen</i> . <i>De Bijl schampt af</i> .
afschepen	1681 SEEMAN	afscheepen , met een <i>Schip</i> af senden: <i>ik heb die Waaren, die Vrienden afgescheept</i> , sie, <i>scheepen</i> .
afschepen	1690 WITSEN	af-scheepen . Eig. Te scheep iets af-zenden. Oneig. Iemandt wegh zenden, of quyt maken.
afschepen	1836 SPRENGER	Afschepen . <u>Men heeft hem afgescheept</u> , wordt van iemand gezegd, dien men met een schip heeft verzonden; doch Spreekwoordelijk gebruikt, beteekent het: <i>men heeft zich van hem afgemaakt, van hem ontdaan</i> .
afschepen	1856 VAN LENNEP	afschepen , b.w. – Met een schip wegzenden. <i>Goederen naar Engeland afschepen</i> . Spreekwijze: <i>Iemand afschepen</i> (zich van iemand ontslaan, iemand met een kluitjen in 't riet sturen).
afscheper	1856 VAN LENNEP	afscheper , z.n.m. – Bevrachter.
afslaan	1681 SEEMAN	afslaan , heeft verscheide beteekenissen, dewelke naa haar omstandigheeden moeten onderscheiden werden: op sijn scheeps genoomen, soo seggen sij <i>den Vijand afslaan</i> , dat is, soo teegenstand bieden, dat de Vijand genoodsaakt is af te wijken: soo seidmen ook, <i>afgeslaagen werden: wij sloegen den Vijand rustig af: wij wierden rustig afgeslaagen</i> : soo dat dit <i>afslaan</i> met <i>afweeren</i> , en <i>afwijzen</i> van een beteeckenis gehouden werd: dit woord werd ook door gelijkenis in ruimer sin genoomen, als men seid, <i>iemand's versoek afslaan</i> , dat is, weigeren. <i>de Vrijster sloeg de Vrijer af</i> : voorts (het geen ons hier alleenlijk diend) beteekend <i>afslaan</i> bij den <i>afslag</i> , verkoopen: soo seidman <i>Vis afslaan: de Vis werd afgeslaagen</i> , en die geen, die het doet, <i>een afslaager</i> : de plaats daar het geschied, <i>afslag: de Vis sal koomen op den afslag</i> ens. die meer van dit woord begeerd, gelijk iemand <i>de Kop afslaan: de waaren slaan hand oover hand af</i> ens. die weet, dat wij dat spaaren voor ons groot werk, het welk met regt de naam van een <i>Thesaurus Belgicae Linguae</i> sal moogen draagen: en nergens anders, als naa een Drukker, wagt. Om het aan de Weereld gemeen te maaken.
afslaan	1690 WITSEN	afslaan . Een vyandt doen wyken.
afslaan	1856 VAN LENNEP	afslaan , b.w., – 1°. Afweeren. <i>'t Gelukte hun, des vyands eersten aanval Af te Slaan</i> . 2°. Strijken, wegnemen, bergen, het tegenovergestelde van <i>ophijschen, bijzetten</i> . <i>De zeilen afslaan</i> .
afslaan	1856 VAN LENNEP	afslaan , o.w. – Met geweld afraken. <i>Hy is van zijn anker Afgeslagen</i> .

afslaan	1857 PAN	afslaan , van zeilen. Is niet “strijken, wegnemen, bergen, het tegenovergestelde van ophijschen, bijzetten,” maar de zeilen geheel van de ra’s of gaffels afnemen. Juist het tegenovergestelde van <i>aanslaan</i> .
afslechten	1856 VAN LENNEP	afslechten , b.w. – Verdunnen, b. v. een stuk hout.
afslechten	1856 VAN LENNEP	afslechten , o.w. – Bedaren. <i>De zee slecht af</i> (wordt stiller, effener).
afsluitingsdeel	1856 VAN LENNEP	afsluitingdeelen , z.n.o.m.v. – De deelen van een schip, die bestemd zijn om het Af te sluiten en waterdicht te houden.
afsnijden	1856 VAN LENNEP	afsnijden , b.w. – Een schip: het in zijn koers hinderen, of beletten dat het zich begeve waar het wil. <i>Een schip van den wal afsnijden</i> (zich tusschen den wal en het schip plaatsnemen. <i>Een schip den terugtocht afsnijden</i> (zich zoo te plaatsnemen, dat het niet ontwijken kan). <i>Een Afgesneden schip</i> . (Een schip, dat door de beweging des vyands zoodanig van de vloot waar het toe behoort gescheiden is, dat het zich daarmede niet kan hereenigen.)
afstand	1856 VAN LENNEP	afstand , z.n.m. – 1° De betrekking, waarin zich eenig voorwerp tot een ander bevindt ten opzichte van de plaats waar zy zijn. <i>Op verren afstand zijn</i> . <i>Dat schip ligt op een afstand van twee mijlen</i> . – <i>Op den bepaalden afstand van zijn voorman blijven Maans afstand</i> . De <i>afstand</i> der maan van de zon, planeten en vaste sterren. Het observeeren der <i>afstanden</i> dient tot het vinden der lengte op zee en vereischt byzondere bekwaamheid. Spreekwijze: <i>Hy neemt een goeden afstand</i> (hy is een goed waarnemer of observateur). 2°. Of <i>verlating</i> . De daad van iets af te staan. <i>Hy heeft afstand van dat schip gedaan aan de Assuradeurs</i> (’twelk geschieden kan behoudens de bepalingen voorkomende in het Wetb. van Kooph. Boek II, Tit. IX. Afd. V. Art. 663 – 680).
afsteken	1681 SEEMAN	afsteeken , afvaaren: soo als ik aan quam, soo <i>stak</i> het Schip <i>af</i> , <i>het Varken de keel afsteeken</i> , en dan <i>laten leggen</i> : beteekend eeven soo veel, als, een Breemer sijn, en Munniken werk doen, sie, <u><i>steeken</i></u> .
afsteken	1740 Zonhoven	afsteken , van landt afvaaren: <i>een afsteeker maeken</i> van de vloot of ’t convoi, is alleen willen vaaren; en zig ’t geselschap, daermen onder behoort, onttrekken.
afsteken	1856 VAN LENNEP	afsteken , b.w. – Afwinnen. <i>Iemand de loef afsteken</i> . Zie <u><i>loef</i></u> .
afsteken	1856 VAN LENNEP	afsteken , o.w. – Zich in een licht vaartuig verwijderen. <i>Met de sloep afsteken</i> .
afstoppen	1690 WITSEN	afstoppen . In tegen-ty het anker werpen, en by voor-ty wegh vorderen.
afstoten	1856 VAN LENNEP	afstooten , b.w. – Terugstooten.
aftakelen	1856 VAN LENNEP	aftakelen , b.w. – Onttuigen, aftuigen. <i>Een schip aftakelen</i> (van zijn takelaadje ontdoen). Zie <u><i>afgetakeld</i></u> .
aftocht	1856 VAN LENNEP	aftocht , z.n.m. – Terugtocht, meestal zoodanig een die gedwongen is. <i>De vyandelijke vloot tot den aftocht dwingen</i> : – <i>Den aftocht slaan</i> (door trommelslag het sein tot den aftocht geven).
aftonnen	1856 VAN LENNEP	aftonnen , b.w. – Een vaarwater geheel van Tonnen voorzien. <i>Men mocht die baai wel aftonnen</i> .
aftuigen	1836 SPRENGER	Aftuigen . <u><i>Hy tuijt af</i></u> . Alhoewel <i>aftuigen</i> geen Hollandsch woord is, wordt het in dit Spreekwoord gebruikt in den zin van <i>aftakelen</i> , en men zie derhalve in de Handleiding op het woord <i>takelen</i> .

aftuigen	1856 VAN LENNEP	aftuigen , b.w.w. – De tuigaadje afnemen, onttuigen, onttakelen. <i>Een schip aftuigen</i> (van zijn tuig ontdoen.)
afvaart	1856 VAN LENNEP	afvaart , z.n.v. – Vertrek van een schip of boot. <i>De afvaart van den beurtman. De Aan- en afvaart der stoombooten.</i>
afvallen	1681 SEEMAN	afvallen , afwenden, <i>dat valt mij af</i> , dat is, dat <i>gaat mij</i> teegen, dat is mij schaadelijk, sie, <u>vallen</u> .
afvallen	1690 WITSEN	afvallen . Ter zyden af wegh zeilen, en niet zoo dicht by de wint houden, als doenlyk is: 't geen met wil, en ook tegen wil geschiedt.
afvallen	1856 VAN LENNEP	afvallen , o.w. – 1° Wordt van een schip gezegd, als het door tegenwind omzwenkt. <i>Het schip Valt Af. Over bakboord, over stuurboor afvallen.</i>
afvallen	1857 PAN	2°. Ter zijde af wegzeilen, en met of tegen dank niet zoo dicht als doenlijk by–de–wind houden. afvallen . “Wordt van een schip gezegd, als het door tegenwind omzwenkt.” Niet juist omschreven. Een schip wordt gezegd van den wind af te vallen, als het voller zeilen houdt. Afvallen is het tegenovergestelde van <i>aan</i> of <i>oploeven</i> . Als een schip wendt, dan loeft het eerst tot op den wind, en valt dan af tot bij den wind. Deze zijn de beide onderdeelen van de wending bij den wind over.
afvalling	1856 VAN LENNEP	afvalling , z.n.v. – Hieling, achterdeel der kiel, het stuk dat wegvalt by 't afloopen.
afvaren	1681 SEEMAN	afvaaren , af seilen. Het Schip <i>vaart af</i> , de Schipper <i>vaart af</i> , sie, <u>vaaren</u> .
afvaren	1856 VAN LENNEP	afvaren . o.w. – Van de legplaats vertrekken. <i>De schuit Vaart Af. Het uur van afvaren heeft geslagen. Afgevaren breedte</i> (de breedte waarvan men is afgevaren). Spreekwijze: <i>'t Bestek zetten naar de afgevaren breedte</i> (van een vast punt uitgaan).
afvieren	1856 VAN LENNEP	afvieren , b.w. Een touw laten schieten. Lus van een touwgeer afschrikken.
afvieren	1857 PAN	afvieren . “Een touw laten schieten. Lus van een touwgeer afschrikken.” Onjuist. Ook is de “lus van een touwgeer” ons niet bekend. Afvieren is: langzaam door de handen laten lopen, of bij zwaar werk om een nagel, klamp, enz. <i>Schieten</i> of <i>laten vliegen</i> is plotseling losgooijen. Vergelijk <u>laten</u> .
afwaaïen	1690 WITSEN	al af waaïen wat'er op is . Eigentlyk: Dat alle zeilen, en masten, van boven neder waaïen. Oneig. Het uiterste gevaar lyden.
afwaaïen	1856 VAN LENNEP	afwaaïen , onp.w. – Onophoudelijk waaïen. <i>Het heeft in deze laatste dagen al schoon wat Afgewaaïd.</i> Spreekwijze: <i>van den wal Afgewaaïd</i> (niet tot zijn oogmerk gekomen).
afwenden	1681 SEEMAN	afwenden , af keeren, sie, <u>wenden</u> .
afwenden	1856 VAN LENNEP	afwenden , o.w. – Als men by-de-wind zeilende in den wal ligt, er over den anderen boeg uitzeilen. Spreekwijze: <i>Tegen de nacht van den wal afwenden</i> (tijdig voorzorgen nemen).
afwerken	1856 VAN LENNEP	afwerken , o.w. – <i>Tegen wind of stroom afwerken</i> , d. i. zwaar naar binnen komen, uit zee doorlaveeren, op een rivier door het uitbrengen van trossen, ook, by stilte. doorboegseeren.
afwerpen	1681 SEEMAN	afwerpen , schielijk weg seilen, afgieren, oneigendlijk werd het genoomen in het volgende, <i>het kan soo veel niet af werpen</i> : want dat beteekend, daar mag soo veel niet opstaan, ten kan soo veel niet opbrengen, sie, <u>werpen</u> .
afwerpen	1690 WITSEN	afwerpen . Schielyk en onverdacht ergens van af zeilen, ten aanzien van een ander. Ook wordt in 't enteren gezeght, <i>afgeworpen werden</i> , als men niet aan boort van den vyandt komen kan.

afwerpen	1856 VAN LENNEP	afwerpen , b.w. – 1°. Schielijk en onverwacht ergends van daan zeilen (veroud.). <i>Afgeworpen worden</i> heeft by het enteren dezelfde beteekenis als <i>afgeslagen worden</i> by een beleg.
afwerpen	1857 PAN	afwerpen . Heeft ook de beteekenis van N°. 3 bij <i>afwijken</i> .
afwijken	1856 VAN LENNEP	afwijken , o.w. – 1°. Scheuren, gapen: worden b. v. planken gezegd te doen, als de naden zich uitzetten. 2°. Zich verwijderen. <i>De magneetnaald Wijkt Af.</i> (Zy verwijdt zich van het ware Noord.) 3°. Met een werpanker, dat men met een sloep of boot uitbrengt, het schip verhalen; b. v. als men met een schip in de nabijheid van klippen, banken als andersins geänkerd is en men kans heeft met zwaaien of wat harden wind er op te raken, als men met stilte niet verzeilen kan of er geen plaats is om onder zeil te komen en het schip elders ten anker te brengen, dan geschiedt dit met behulp van een werp.
afwijken	1857 PAN	afwijken . 3° behoort hier niet, maar bij <i>afwerpen</i> .
afwijking	1856 VAN LENNEP	afwijking , z.n.v. <i>Deklinatie</i> . – Miswijzing van de kompassen.
afwinnen	1856 VAN LENNEP	afwinnen , b.w. – Van iemand winnen. <i>Ik heb het hem in snelheid Afgewonnen. Iemand de loef afwinnen. Zie loef.</i>
afzakken	1836 SPRENGER	Afzakken . <i>Hy zakt af</i> , zegt men van een' schipper, die zijn vaartuig met den stroom laat afdrijven, en fig. van <i>iemand die met schaamte weggaat</i> .
afzakken	1856 VAN LENNEP	afzakken , b.w. – Afdrijven b. v. een stroom. <i>Het was een fraai schouwspel, die vloot de rivier te zien afzakken.</i> Spreekwijze: <i>Hy is Afgezakt</i> (hy is zonder gerucht heengegaan).
afzakkertje	1856 VAN LENNEP	afzakkertjes , z.n.o. – Dronk, dien men by 't heengaan, of om de spijs te doen zakken, gebruikt.
afzeilen	1856 VAN LENNEP	afzeilen , b.w. – <i>Dat schip kan veel wind afzeilen</i> (veel wind verdragen).
afzeilen	1856 VAN LENNEP	afzeilen , o.w. – De haven verlaten <i>Er zijn met dien wind vele schepen afgezeild</i> .
afzeilen	1857 PAN	afzeilen . Dit woord beteent ook: <i>stukzeilen</i> . Men kan masten, ra's en stengen afzeilen.
afzenden	1856 VAN LENNEP	afzenden , b.w. – Heenzenden, verwijderen. <i>Een schip van de vloot afzenden. Goederen afzenden.</i> Spreekwijze: <i>De volle laag afzenden</i> , d. i. al het geschut te gelijk afvuren (al zijn kracht op eens aanwenden).
afzender	1856 VAN LENNEP	afzender , z.n.m. – Hy, die een lading, of goederen heeft <i>Afgezonden</i> .
afzetten	1856 VAN LENNEP	afzetten , o.w. – Zich afstooten. Ook: voor 't stooten vrij houden. <i>Wy moesten van den wal afzetten; Zet Af!</i> (komm.).
akerkloot	1856 VAN LENNEP	akerkloot , z.n.m. – (Veroud.) Eikelvormige kogel: heet nu <i>druivetros</i> , en bestaat uit kleinere kogels, op een ronde schijf opgehoopt en in zeildoek gebonden, waarvan het geheel den vorm heeft van een akker of druivetros. <i>Kardoezen, akerkloots, mammierings en kardeelen.</i> <i>Antonides Ystroom.</i>
akerkloot	1857 PAN	akerkloot . “een ronde schijf.” Is een schijf niet altijd rond?
alarm	1856 VAN LENNEP	alarm , z.n.o. – 1°. Wapenkreet, van 't Ital. <i>All'arme</i> , “te wapen.” <i>Allarm blazen. Valsch, loos alarm.</i> Aan boord der Nederlandsche oorlogschepen slaat de tamboer op zijn trom alarm, waarop ieder

		naar de hem aangewezen plaats in de geschuts- en gevechtsrolle gaat en zorgt, dat alles op die plaats tot het gevecht gereed zij.
		2°. Oploop, beweging, misbaar, by het ontstaan van onraad of gevaar. <i>Een geweldig allarm verwekken.</i>
alarmrol	1856 VAN LENNEP	allarmrol , z.n.v. – Verdeeling van de Equipaadjie in geval van gevecht.
aletta	1856 VAN LENNEP	aletta , z.n.v. – <i>Windveringen</i> of <i>galeiwolf</i> . Verlenging van het boeghout op den achtersteven der Levantijsche vaartuigen.
alles	1856 VAN LENNEP	alles wel aan boord . – Gewone uitdrukking om te berichten, dat op een vaartuig, 't welk zich op reis bevindt, noch ziekte noch belangrijke avery hebben plaats gehad.
alles	1856 VAN LENNEP	alles wel! 1° Gewone begroeting, welke de schepelingen van twee elkander praaierende vaartuigen elkander toevoegen, en die zoo wel een vraag als een antwoord in zich sluit. 2°. Roep van de uitkijk voor op de bak, op de fokke- en marsenra by het slaan der halfuursglazen. Wanneer er van het halfdek door den wachthebbenden Officier gepraaid wordt: “wel uitkijker voor!” moet deze, om te toonen dat hy niet slaapt, dit beantwoorden met <i>alles wel!</i>
alles	1857 PAN	alles wel . “2°. Wel uitkijker voor!” Lees: wel <i>uitkijken</i> voor!
almadia	1856 VAN LENNEP	almadie , z.n.v. of <i>Kathurie</i> . – Soort van vaartuig, in Indiën en op de kust van Guinea in gebruik. Het heeft een zeer fijnen romp, aan beide einden in een punt uitlopende, en een vierkante verschansing.
aming	1856 VAN LENNEP	aming , z.n.v. (veroud.) – Hoogte van 't schip boven 't water.
amiraal	1856 VAN LENNEP	amiraal , z.n.m. – Zeildoeksche slagputs om water te hijschen by 't schoon schip maken.
ammunitie	1856 VAN LENNEP	ammunitie , z.n.v. – Zie <i>krijgsvoorraad</i> .
amplitudo	1856 VAN LENNEP	amplitudo , z.n.v. – De streek van den op- en ondergang der hemellichamen, van het ware Oosten of Westen gerekend.
anker	1681 SEEMAN	anker , een gebrooke Grieks en Latijns woord, want die seggen <i>Anchora</i> . Dit Werktuig is ieder een genoeg bekend: maar niet soo wel de deelen, waar uit het bestaat, te weeten, <i>ankerhanden</i> , <i>ankerarmen</i> , <i>ankerschagt</i> , of <i>steel</i> , <i>ankeroog</i> , <i>ankerring</i> , <i>ankerstok</i> , van welke deelen alle hier naa breeder beschrijving sal gedaan werden, <i>ankerschoen</i> , de bus of het hout, dat als een schoen aan de <i>ankerhanden</i> gedaan werd, om den boeg niet te beschaadigen. Dit woord <i>anker</i> werd ook gebruikt voor die ijsers, die tot vastigheid van een gebouw, door de muuren aan balken werden vastigheid: en soo seidmen, <i>dat Huis is wel geankerd</i> . <i>Ten anker koomen</i> , <i>leggen voor anker</i> , <i>rijen op sijn anker</i> . Gelijk <i>ankeren</i> te scheep beteekend <i>ten anker koomen</i> , <i>het anker werpen</i> , en het Schip op <i>anker</i> vast leggen. <i>Ankertje</i> , een klein <i>anker</i> : een <i>anker</i> : een <i>ankertje</i> <i>Wijn</i> , is een Wijnvaatje van 64. <i>stoop</i> : oneigendlijk werd het woord <i>Anker</i> genoomen voor hulp en toeverlaat: <i>hij is het anker van mijn hoop</i> : <i>van sijn neus een anker maaken</i> , beteekend niet verder willen sien, als onse neus lang is, <i>Comoedia vetus</i> : <i>hij is soo vet, als een Spaans anker</i> , dat is, hij is soo maager, als een hout: de oorsprong van dit spreek woord is seer duister, en eevenwel sou ik oordeelen, dat het spotsgewijs geseid werd: want het heugd mij, bij H. van Linschooten geleesen te hebben, dat de Portegeesen op Sandagtige plaatsen gewoon waaren haar <i>ankertanden</i> en armen vet te smeeren,

		om dat sij oordeelden, dat sij dan in het Sand te beeter hielden: <i>mijn anker is blind</i> , dat is, het touw is van het <i>anker</i> geraakt, het Kaabel is aanstukken.
anker	1681 SEEMAN	het anker agter de kat setten , om dit spreekwoord, soo eigendlijk, als oneigendlijk wel te verstaan: soo sie mij eens, wat door het woord <i>kat</i> hier moet verstaan werden, te weeten, een Paal, die op de Kaajen geslaagen werd, om de Touwen van de Scheepen aan de Kaai leggende, daar aan te beleggen, Gelijk breeder te sien is in het woord <i>kat</i> , <i>katteblok</i> : weshalven <i>Roemer Visser</i> dwaald, en doet dwaalen, als hij in zijn tweede schok, uitbeeld een <i>anker</i> , dat in het hoekje van den haard bij de <i>kat</i> geplaatst is, Dog beide koomen deese spreuken daar op uit, dat het gesegt werd, voor <i>sijn Schaapjes op droog hebben</i> , en daarom niet meer behoeven te vaaren, of een <i>anker</i> te gebruiken, sie, <i>kat</i> .
anker	1681 SEEMAN	op een anker te land koomen , 't is een oovertollige manier van spreken: want een <i>anker</i> door zijn swaarte niet drijft, maar sinkt: weshalven het alleen oneigendlijk genoomen moet werden, voor iets, dat teegen alle hoop, en gedagten, komt te gelukken.
anker	1690 WITSEN	't anker op zetten . Het anker, als het gewonden, en voor de kraan geheist is, vast maken, met anker-talien, en portuur-lynen.
anker	1690 WITSEN	't anker spillen . Het anker verliezen.
anker	1690 WITSEN	't anker t'huis halen . Het anker opwinden, en innemen. Anders: 't Anker lichten.
anker	1690 WITSEN	't anker toe laten gaan . Het anker laten vallen.
anker	1690 WITSEN	't anker vangen . Het anker, 't geen buiten tegen het schip aan hangt, met yzere kettings, of touwen, vast maken.
anker	1690 WITSEN	't anker voor de boegh vieren . Als men ankeren wil, het anker redden, en gereedt stellen, met het zelve een weinigh te doen zakken.
anker	1690 WITSEN	't anker werpen . Oneigentl. Zich ter neder zetten.
anker	1690 WITSEN	anker . Dit woort beduidt, oneigentlyk, hulp en toeverlaat. Dus zeght men, <i>Hy is het anker van myn hoop</i> .
anker	1690 WITSEN	by het anker op komen . Van uit de grondt omtrent het anker boven komen.
anker	1690 WITSEN	de ankers op de boegh schikken . De ankers winden, en voor vast maken.
anker	1690 WITSEN	een anker toe laten gaan . Een anker in de grondt werpen.
anker	1690 WITSEN	een zwaar anker op te lichten . Oneig. Een zaak van gevolg te verrichten hebben.
anker	1690 WITSEN	het anker achter de kat zetten . Dit is, oneigentlyk, op zyn zee-mans gezeght, zoo veel te hebben, dat men aan landt kan blyven: niet meer behoeven te varen, of het anker te gebruiken; werdende voor een kat verstaan, gelyk de Heer <i>Winschooten</i> zeer aardigh heeft gevonden, een paal aan landt, daar de scheepen aan gebonden, of beleght werden.
anker	1690 WITSEN	het anker dreght . Dat is: Het anker gaat mede.
anker	1690 WITSEN	het anker druipt al . Dit zeght men, als het anker aan 't water is, om te vallen.
anker	1690 WITSEN	het anker dryft voor de boegh wegh . Het anker houdt niet in de grondt van voor het schip.
anker	1690 WITSEN	het anker in de byt smyten . By goet weêr in zee ankeren, om dat men niet voordr zeilen wil.

anker	1690 WITSEN	het anker is blindt. Dat is: Het touw is van het anker geraakt. Of: De boey, die op het anker dryft, is wegh, zoo dat men niet zien kan, op wat plaats het in de grondt legt.
anker	1690 WITSEN	het anker is blindt. Het anker leit zonder boey.
anker	1690 WITSEN	het anker kentert in zyn zelling om. Het anker keert in de grondt.
anker	1690 WITSEN	het anker slipt. Het anker raakt los, of, gaat door. Het kabel loopt de kluis uit, en het anker is niet te houden.
anker	1690 WITSEN	het anker springt al. Het anker gaat uit de grondt.
anker	1690 WITSEN	het anker t’huis halen. Het anker opwinden.
anker	1690 WITSEN	het voor anker smyten. Oneig. Rusten, en ledigh zyn.
anker	1690 WITSEN	hy is zoo vet als een spaans anker. Dat is: Hy is zoo mager als een hout; ’t geene de Heer <i>Winschooten</i> oordeelt oorspronkelyk te zyn, van dat de Portugeezen, op zandige plaatzen, de ankers smeerden; ’t geen zy oordeelden, alzoö beter te houden.
anker	1690 WITSEN	met staande zeil ten anker komen. Oneig. Met gevaar, in haast, iets doen.
anker	1690 WITSEN	onklaar anker. Oneig. Een ongereede en verwarde zaak.
anker	1690 WITSEN	op een anker te landt komen. Oneig. Zuiver en bequaam, of ook gemaklyk, een zaak verrichten.
anker	1690 WITSEN	op een goet anker te landt komen. Oneigentl. Wel te recht, of wel ter zeet komen.
anker	1690 WITSEN	op en neer staande anker. Een anker, welkers kabel zoo na gekort is, dat het recht op staat.
anker	1690 WITSEN	ten anker koomen: <i>voor Anker leggen: op Anker reijen</i> , heeft byna alle een betekening.
anker	1690 WITSEN	van ’t anker spillen. Oneig. Verlooren gaan. In onmaght komen.
anker	1690 WITSEN	van zyn neus een anker maken, betekent: Niet verder te willen zien als zyn neus lang is.
anker	1690 WITSEN	voor een anker in zee ryden. By storm aan ’t anker leggen.
anker	1690 WITSEN	voor een anker opdraaijen. Aan een geworpen anker vast blyven leggen.
anker	1690 WITSEN	voor een anker opkomen. Op het anker aankomen.
anker	1690 WITSEN	werpt het anker uit, hier is landt omtrent. Oneig. Stelt u hier ter neder, ’t zal hier wel zyn. Anders: Voegt u hier by, enz.
anker	1740 Zonhoven	anker , een zwaer yzer werktuig, genoeg bekend. <i>Op een anker te landt komen</i> verklaeren zommige voor op een anker verzeilen, en op eene quade plaets te landt komen: andere, vermits een anker door zijn zwaerte altyt zinkt en nooyt dryft, betekenen daer een zaak door, die tegen alle hoop en gedachten wel slaagt of gelukt.
anker	1836 SPRENGER	Anker. <u>Hy heeft het anker achter de kat gezet</u> , is, gelijk ik aantekende, volgens WINSCHOTEN: <i>hij heeft het anker gezet achter de paal op de kaai, waaraan de scheepstouwen worden vast gemaakt en kat geheten</i> . Men heeft hierbij aangemerkt dat deze uitlegging zeer aannemelyk is, dewijl <i>kat</i> oudtijds voor <i>staak</i> en <i>paal</i> genomen werd. Zoo als uit HUIDECOPER OP MELIS STROKE, 3e deel bladz. 290, 291, bij KILIAAN (uitg. van VAN HASSELT, op het woord) met anderen aangehaald, blijkbaar is. <u>Hy is zoo vet als een Spaansch anker.</u> Bij dit Spreekwoord merkte ik, onder anderen, aan, dat het <i>spottender wijze</i> gebruikt wordt van iemand, die zeer mager is, of gelijk het ook wel heet, <i>zoo mager als een hout is</i> . Men heeft hier bij gevoegd, dat dit eigenaardig is, wegens de gedaante of

vorm van een anker, zeer wel bij een geraamte te vergelijken, wegens de lange dunne schacht, en de schrale armen, met de lepels als handen. De benaming van *Spaansch* anker, is waarschijnlijk uit den tachtigjarigen oorlog met Spanje. Mogelijk waren toenmaals de ankers, bij die natie in gebruik, bijzonder dun, of men heeft uit haat tegen de Spanjaards, en om het Spreekwoord scherper te maken, *Spaansch* anker gezegd.

Dit een en ander is mij aannemelijker voorgekomen dan het gevoelen, dat er aan een *muur-anker* van dun ijzer, om de binten van een gebouw in elkander te houden, moet gedacht worden, en *Spaansch anker* zou geheten zijn; want men zegt ook wel, zoo vet als een *ankerstok*, zijnde het hout, dat achter, bij de zoogenoemde neut van het anker gevoegd wordt.

Hy maakt van zyn neus een anker. “De zin van dit nog enkele malen gehoorde Spreekwoord, is onderscheiden begrepen. TUINMAN zegt ons, dat het spottenderwijze iemand geldt, die voorover in het mulle zand valt; maar verstaan wij WINSCHOTEN wel, dan moet het in verband gebragt worden met een ander Spreekwoord bij SPIEGHEL, namelijk: de oogen zien verder als de buik (dan tot den buik) en beteekent het: hy wil maar zoo ver zien als zyn neus lang is, *hij wil er maar zeer weinig van weten*, in de dagelijksche zamenleving gebruikelijk, als men zijn gevoelen over een persoon of zaak niet ten vollen uit: “Zoo schreef ik in mijne *Handleiding*. Aangenaam was mij derhalve, naderhand in het door mij reeds aangehaalde *Bootsmanspraatje* van W. MEERMAN, de volgende aantekening van G. V. ZONHOVEN te lezen: van zyn neus een anker maken, kan beteekenen *niet verder willen zien, als de neus lang is*, of *bij den neus heen*, doch sommigen meenen, dat het bij de zeelieden zooveel beteekent, als *over boord vallen en verdrinken*. Zoo spreekt ook onze Schrijver in zijn Mallewagen van, aan ’t malle gat aan den grond raken en van zyn neus een dregge maken.”

Hy is ons eenig plechtanker. *Zulk een anker*, schreef ik, *als men op de plecht gereed houdt om het in den uitersten nood te gebruiken*. Hierop is aangemerkt, dat dit niet naauwkeurig is; want dat het *plechtanker* onderscheiden is van het zoogenoemde *nood-anker*, dat in het ruim ligt, en het eerste slechts gereed gehouden wordt om, in geval men b. v. voor twee ankers ligt, en het schip evenwel gevaar loopt van bij aanhoudenden wind, driftig te worden, te kunnen dienen. Ik wil het gaarne gelooven; maar moet vragen: of alle schepen *nood-ankers* aan boord hebben, en of bij gebreke van dien, het *plechtanker* niet dezelfde diensten bewijst, zoo dat het alzo *de laatste toevlugt* is, gelijk het dan ook Spreekwoordelijk gebruikt, dit te kennen geeft. P. WEILAND schijnt het mede zo begrepen te hebben, daar hij plechtanker, het voornaamste *anker* van een schip noemt, en bij: het plechtanker uitwerpen, aantekent, dat het figuurlijk zegt: *de uiterste pogingen tot behoud in het werk stellen*. –

Zyn anker houdt niet, hy zakt af, zegt men van een *klaplooper*, *die weggestuurd wordt, of van iemand, die zich bij een ander, of ergens vruchteloos tracht in te dringen, of wiens zaak, waarin hij zich poogt te vestigen, niet opneemt*.

Hy moet zijn anker (eigenlijk ankertouw) kappen, zegt Spreekw. *hij moet overhaast de vlugt nemen*.

Hy ligt voor anker, of zyn laatste anker. Wanneer men al zijne ankers verloren heeft en het laatste in den grond ligt, *om den storm afterijden* (*rijden* heet het op- en nedergaan van een vaartuig door de beweging der golven, als het ten anker ligt) en er bijna geen hoop meer is, zegt men van een schip, wat in het Spreekwoord, op een' persoon toegepast, aanduidt: *het is haast met hem gedaan.* Hy heeft klaar anker. Bij het gebruik van dit Spreekwoord, denkt men aan een anker, waarmee men om zoo te spreken, *klaar is geraakt*, dat uitgeworpen zijnde in den ankergrond heeft gehecht, en men past dit op iemand toe, *die vastigheid in zijne zaak heeft gekregen, door geld of door bescherming.*

Anker. Hy ligt het anker, zegt Spreekw.: *hij vertrekt.*

Hy laat er zyn anker vallen, Spreekw. *hij gaat er zich ophouden.*

Daar de hoop wordt afgebeeld als steunende op *een anker*, spreekt men van *een anker der hoop* b. v. het anker onzer hoop is in een vasten grond gehecht, en denkt dan aan de *hoop zelve.*

Hy is ons eenig plecht-anker (zulk een anker als men op de plecht gereed houdt om het in den uitersten nood te gebruiken). De zin is: *hij is onze laatste toevlugt.* Men past het denkbeeld van *plecht-anker*, ook wel op eene zaak toe, doch hoe dan ook;

Het anker is doorgedaan, zegt men van een schip, dat aan het drijven geraakt, omdat het anker geen' grond houdende, zoo als men het ook wel noemt, is *doorgeglipt*, en dit wordt overgebracht op iemand, die zijne vastigheid kwijt is, – wien de grond, waarop hij bouwde, ontzonken is.

Hy maakt van zyn neus een anker. De zin van dit nog enkele malen gehoorde Spreekwoord, is onderscheiden begrepen. TUINMAN zegt ons, dat het spottender wijze iemand geldt, die voorover in het mulle zand valt; maar verstaan wij WINSCHOTEN wel, dan moet het in verband gebragt worden met een ander Spreekwoord bij SPIEGHEL, namelijk: de oogen zien verder als de buik (dan tot den buik) en beteekent het: *hy wil maar zoo ver zien als zyn neus lang is, hij wil er maar zeer weinig van weten*; in de dagelijksche zamenleving gebruikelijk, als men zijn gevoelen over een persoon of zaak niet ten vollen uit.

Hy gelykt de ankers, die altyd in het water zyn, en nooit leeren zwemmen. Dit Spreekwoord is al zeer oud. In een boek toch, getiteld: Seer schoone Spreekwoorden in Franchois ende Duytsch, gheprent t' Antwerpen by Hans de Let 1549, leest men: Hy slacht de anckers, die syn altyd in 't water ende en leren nimmermeer swemmen, 't welk aanduidt: *Hoe goed ook alle gelegenheid zij, komt hij nimmermeer voort.*

Hy heeft het anker achter de kat gezet, beteekent letterlijk, naar ROEMER VISSER, in het hoekje van den haard, achter de kat geplaatst, welke men zich dan verbeelden moet, op de plaat te rusten. Volgens WINSCHOTEN: hij heeft het anker gezet achter de paal op de kaai, waaraan de scheepstouwen worden vastgemaakt en *kat* geheten. Voor dit laatste wordt door den schrijver bijgebragt, wat HOOFT in zijnen *Gerard van Velsen*, van de *Reuzen*, vertelt, namelijk, dat zij *berg op berg schansten aan hemelhooge katten* (palen). In beide gevallen zegt het Spreekwoord: *zijne rust genomen hebben*, hetzelfde dus als: zyne schaapjes op het drooge hebben. Zoude dit laatste dacht ik wel eens, beteekenen: nadat zij in de rivieren gewasschen zijn en dit, vooral betrekkelijk

schapen moeilijk werk, is verrigt? Of ontleend zijn van het gebruik onzer voorvaders, om bij hooge vloed, de schapen naar de terpen te drijven, zoo als nu nog b. v. op het eiland *Texel*, naar de hoogten? wanneer het ook op ander vee toepasselijk zoude zijn en men daarom, bij verwisseling zegt, *zijne koetjes op het drooge hebben*. Of is het woord *scheepjes* ook ongelukkig in *schaapjes* overgegaan? Wanneer dit laatste waar is, en het alzoo tot de Spreekwoorden, waarover ik thans handel, behoort, gelijk ook WEILAND schijnt te denken, versta men door het *drooge*, het strand, waarop de onttakelde kielen, na volbragten arbeid, b. v. de *visscherij*, worden gezien, en figuurlijk genomen, zal dan ook wel de zin dezelfde zijn, als die van *het anker achter de kat zetten*.

Hy is zoo vet als een Spaansch anker, of als een ankerstok (de stok, die achter, bij de zoo genoemde *neut* van het anker, gevoegd wordt, om de *anker-armen en tanden* te beter in den grond te doen vatten.) – Men gebruikt het Spreekwoord, *spottender wijze*, van iemand die zeer mager, of gelijk het ook wel heet, *zoo mager als een hout is*. De vraag blijft echter: waarom denkt men in hetzelfde juist aan een *Spaansch anker*, en zegt men ook wel: het zit er zo vet op, als op een Spaansch anker? WINSCHOTEN schrijft, dat het hem heugt bij H. VAN LINSCHOTEN gelezen te hebben, dat de *Portugeezen* op zandachtige plaatsen gewoon waren hunne anker-tanden en armen vet te smeren, omdat zij oordeelden, dat zij dan in het zand te beter hielden. Hij bedoelt hiermede denkelijk deszelfs uit het *Portugeesch* en *Spaansch* vertaalde: Reys-gheschrift van de Navigatien der Portugaloijsers in Orienten, gedrukt te Amsterdam in 1623, en door den Hoogl. G. MOLL, in zijne verhandeling *over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders*, zeer geprezen. Hoe ligt kan nu dit Portugeesch gebruik tot de *Spanjaarden*, hunne naburen, overgegaan, of zelfs van deze afkomstig, en onze voormalige betrekking tot het laatstgenoemde volk, de oorzaak zijn, dat het in onze taal tot een Spreekwoord werd. – Of zijn de ankergronden op de kust of in de havens van Spanje, meestal van zulk eenen kleiachtigen, kleverigen aard, dat zij meer dan andere gronden, gelijk men zegt, aanslaan, en zou het daarvan ontleend zijn? – Dat zeevarenden dit beslissen!

anker

1856 VAN LENNEP

anker, z.n.o. – IJzeren werktuig met dubbelen weêrhaak, dat, uitgeworpen wordende, zich in den bodem der zee vastklemt en het schip, waaraan het is vastgehecht, belet weg te drijven. Als zware ankers heeft men aan boord der schepen: *het Daagsch anker*: *het Boeg anker*, *het Tui anker* en het *Plecht anker*, soms nog het *Nood anker*; als lichte *ankers*: het *Stop-* en de *Werp ankers*. – *Het anker voor den boeg vieren* (het gereed stellen als men ankeren wil). *Het anker werpen*, *ten anker komen*, *het anker uitbrengen*, *laten vallen* (het in zee laten zakken). *Het anker gaat door*, *laat los* (het krast over den grond). *Het anker doen doordringen*. (Het uitgeworpen anker al varende over den bodem van het water laten slepen, 't welk geschiedt wanneer men, door snel stroomende rivieren varende, by het ontmoeten van een ondiepte, onmiddelijk kan ten anker komen). *Het anker staat stagswijze* (de ketting van het anker staat evenwijdig met het fokkestag). *Het anker katten*, *verkatten* (Een werp-anker op een zwaar anker zetten, om het doordreggen te beletten.) *Het anker kippen* (De bezorging van 't anker na 't katten: de hand van 't anker over boord halen.) *Het*

anker lichten (uit het water ophalen). *Het anker is klaar* (als het gezien is by 't ophalen en recht naar boven komt). *Onklaar anker* (als het in het touw of op andere wijze verward is. *Hy is gezien!* (het anker is gezien by 't uit het water komen. *Het anker is recht op en neder!* (wordt geroepen, wanneer de ketting by 't ophalen recht op en neder staat). *Anker is voor* (het is opgehaald en voor aan den boeg). *Het A vrij houden* (te beletten, dat het tegen boeg of boord aanslaat). *Het anker t'huis halen* (het naar boord winden). *Het anker opkatten* (het in den ring met het katsblok onder den kroonbalk hijschen). *Het anker laten slippen* (een boei op het eind van het touw steken en dat de kluis doen uitloopen. *Het anker visschen* (naar een verloren anker zoeken en ophalen). *Het anker kappen* (het touw kappen, waar het anker aan vast zit). *Het anker is blind* (zonder boei, zoodat men niet zien kan waar het is).

Spreekwijzen: *Hy is het anker mijner hoop* (hy is de man waar ik op steun). Men weet dat het anker het zinnebeeld is der hoop.

Van zijn neus een anker maken (niet verder willen zien dan zijn neus lang is.

Hy is zoo vet als een Spaansch anker (hy is zoo mager als een hout).

Op een anker te land komen (tegen alle verwachting te recht komen).

De kat op het anker zetten (zijn koetjens op 't droog zetten – omdat een gekat anker dubbel zeker ligt). Ook wel: (een vast besluit nemen).

Het anker lichten (vertrekken, zich verwijderen).

Ergends zijn anker laten vallen (Ergends zijn intrek nemen).

Het anker is doorgestaan (de grond is hem ontzonken).

Hy slacht de ankers, die altijd te water gaan en nooit leeren zwemmen (hy komt nooit voort, hoe gunstig de gelegenheid ook zij).

Zijn anker houdt niet (wordt van een klaplooper gezegd, die weggestuurd wordt.

Hy moet zijn anker kappen (hy moet overhaast de vlucht nemen).

Hy ligt voor zijn laatste anker (het is slecht met hem gesteld).

Hy ligt voor twee ankers (hy heeft dubbele hulp).

Hy heeft klaar anker (hy heeft vasten steun in zijn zaak).

anker 1856 VAN LENNEP

daagsch anker, z.n.o. – Het Anker, dat het meest gebruikt wordt. Schepen uit het Noorder kwartier, of liever, in Texel en te Amsterdam uitgerust, hebben het aan Bakboord varen, terwijl het uit de havens bezuiden de Maas aan Stuurboord vaart.

anker 1857 PAN

anker. “Het anker gaat door, laat los (het krast over den grond).” Lees: *krabt*.

“Het anker doen doordringen.” Lees: *doordrijven*, en beter nog *krabben*.

ankerage 1681 SEEMAN

ankeraagje beteekend het Geld, dat men schuldig is aan de Haavenmeesters, voor het werpen van de *ankers*.

ankerage 1690 WITSEN

ankerage. Geldt, dat betaalt wordt voor het recht van 't anker werpen.

ankerage 1856 VAN LENNEP

ankeraadje, z.n.v. – Oude benaming voor het geld, dat men aan de havenmeesters verschuldigd was voor het werpen van de ankers.

ankerarm	1681 SEEMAN	<i>ankerarmen</i> die gedeeltens van een <i>anker</i> , dewelke als <i>armen</i> aan weeder zijden van de <i>ankerschagt</i> onder uit steeken: <i>antergrond</i> de grond, die bequaam is om te <i>ankeren</i> , of de plaats, daar het <i>anker</i> geleegeen heeft: wanneer iemand in een Seekaart uitgedrukt siet een leggend <i>anker</i> , dat beteekend, dat aldaar goede anker grond is, <i>ankerhanden</i> of <i>ankertanden</i> , de uiterste punten en blaaden, daar meede een <i>anker</i> in de grond, als zijn handen slaat:
ankerarm	1856 VAN LENNEP	ankerarmen , z.n.m., mv. – Armen van het anker: de gedeelten, welke van onderen, aan beide zijden van de schacht zich boogswijze verheffen en aan hun uiteinde van een weêrhaak zijn voorzien.
ankerarm	1857 PAN	ankerarmen . “Weêrhaak.” Deze noemt men: <i>eene hand</i> .
ankerbedding	1856 VAN LENNEP	ankerbedding , z.n.v. – De plaats waar het anker vastzit. <i>Een bekwame ankerbedding</i> .
ankerblad	1856 VAN LENNEP	ankerbladen , z.n.o., mv. – De driehoekige bladen of lepels aan het uiteinde der armen van het anker.
ankerbrug	1856 VAN LENNEP	ankerbrug , z.n.v. – Uittimmering tegen den boeg, over welke de hand van het anker wordt opgehaald.
ankerbrug	1857 PAN	ankerbrug . Achter de verklaring te voegen: <i>bij het kippen</i> .
ankeren	1690 WITSEN	ankeren . Het anker in de grondt werpen.
ankeren	1690 WITSEN	verboeit leggen , of <i>zitten</i> . Op anker leggen, met een boey daar boven.
ankeren	1856 VAN LENNEP	ankeren , o.w. – Het anker laten vallen, ten anker komen. Spreekwijze: <i>Ergends geänkerd zijn</i> (zich ergends bevinden, waar men zich niet gemakkelijk van daan laat brengen).
ankergrond	1690 WITSEN	anker-grondt . Grondt, die bequaam is om ’t anker te vatten, en te houden.
ankergrond	1856 VAN LENNEP	ankergrond , z.n.m. – Grond, tot ankeren geschikt. <i>Wy vonden hier een goeden ankergrond</i> . <i>De minste vlieten zijn bequaem tot ankergronden</i> . <i>Antonides Ystroom</i> .
ankerhals	1856 VAN LENNEP	ankerhals , z.n.v. – De plaats waar de ankerstok door de schacht gaat, of omgekeerd.
ankerhand	1856 VAN LENNEP	ankerhanden . Hetzelfde als <i>ankerbladen</i> . Zie aldaar.
ankerkip	1856 VAN LENNEP	ankerkip , z.n.v. – Balk of stut waarover het kiptakel heen loopt.
ankerkip	1857 PAN	ankerkip . Hier is beschreven de <i>kipstut</i> . “Ankerkip” is de kiptakel met schinkel en kiphaak te zamen. Wanneer het anker onder den kraanbalk hangt (gekat is) moet het gekipt worden, en kommandeert men: <i>kip hoeken!</i>
ankerkruis	1856 VAN LENNEP	ankerkruis , z.n.o. – Kruis van het anker en plaats waar de armen van het anker zich met de schacht vereenigen.
ankermoer	1856 VAN LENNEP	ankermoeren , z.n.o., mv. – Zie <i>ankerneuten</i> .
ankerneut	1856 VAN LENNEP	ankerneuten , z.n.v., mv. – <i>koppen</i> of <i>moeren</i> . Verdikking van de schacht, daar waar de stok door hen gaat.
ankerneut	1857 PAN	ankerneuten . “Verdikking van de schacht, daar waar de stok doorheen gaat.” Ankerneuten vindt men alleen op ankers met een houten stok. Het zijn vierkante verhevenheden van ijzer, buiten op de schacht, waar de houten stok wordt aangebragt. Laatstgenoemde wordt voor deze ingelaten en alzoo belet rond te draaijen.

ankeroog	1681 SEEMAN	<i>ankeroog</i> , het gat in de <i>ankerschagt</i> , daar de <i>ankerring</i> doorgaat: dit is de Ring daar het Kaabel of Kaabeltouw werd aan vastgemaakt.
ankeroog	1690 WITSEN	anker-oogh , of <i>Neut</i> . Het gat in de ankersteel, daar de ring door komt.
ankeroog	1856 VAN LENNEP	ankeroog , z.n.o. – Oog van het anker; gat in de schacht, waar de ring door heen gaat.
ankerpeiling	1856 VAN LENNEP	ankerpeiling , z.n.v. – Het bepalen door middel eener kruispeiling, waar het anker ligt.
ankerplaats	1856 VAN LENNEP	ankerplaats , z.n.v. – Plaats, waar het schip ten anker ligt. <i>Wy vonden hier een veilige ankerplaats.</i>
ankerpunt	1856 VAN LENNEP	ankerpunt , z.n.v. – Punt of bek van het ankerblad.
ankerring	1856 VAN LENNEP	ankerring , z.n.m. – Ring boven het anker, door welken het kabeltouw wordt heengestoken.
ankerroering	1856 VAN LENNEP	ankerroering , z.n.v. – Touw en zeildoek, ter bekleeding van den ankerring, dienende om het stukscheuren van het touw te beletten.
ankerschacht	1681 SEEMAN	<i>Ankerschagt</i> , <i>Ankersteel</i> , het lange ijser daar de andere deelen van het anker aan vast gehegt zijn.
ankerschacht	1856 VAN LENNEP	ankerschacht , <i>Ankerstuk</i> , <i>Ankerroede</i> , z.n.v. – De ijzeren staaf, die het lichaam van het anker vormt.
ankerschoen	1681 SEEMAN	<i>Ankerschoen</i> , sie, <i>anker</i> .
ankerschoen	1690 WITSEN	anker-schoen . De bus, of het hout, dat, als een schoen, aan de anker-handen gedaan wert, om de boegh niet te beschadigen.
ankerschoen	1856 VAN LENNEP	ankerschoen , z.n.m. – Een hout, dat onder de hand van een anker gebracht wordt, by vervoer of verplaatsing.
ankersmederij	1856 VAN LENNEP	ankersmedery , z.n.v. – Werkplaats, waar ankers vervaardigd worden.
ankersmid	1681 SEEMAN	<i>Ankersmid</i> , een Smid die <i>Ankers smeed</i> . <i>Ankerstok</i> , de Stok die agter bij de Neut van het <i>anker</i> gevoegd werd, om de <i>ankerarmen</i> en tanden te beeter in de grond te doen vatten. Waar van: <i>sij is soo vet als een ankerstok</i> : dat is, soo maager als een hout: <i>ankertaalie</i> een <i>Taalie</i> daar men het <i>anker</i> meede ophijst.
ankersmid	1856 VAN LENNEP	ankersmid , z.n.m. – Werkbaas of werkman, die ankers smeedt. <i>Het ankersmeden zich aenmeten de Tyrrhenen.</i> <i>Vondel, Lof der Zeevaert.</i>
ankersteek	1856 VAN LENNEP	ankersteek , z.n.m. – Wijze van het touw op het anker te bevestigen.
ankersteel	1681 SEEMAN	<i>Ankerschagt</i> , <i>Ankersteel</i> , het lange ijser daar de andere deelen van het anker aan vast gehegt zijn.
ankerstok	1690 WITSEN	zoo vet als een anker-stok Dat is: Zeer mager.
ankerstok	1856 VAN LENNEP	ankerstok , z.n.m. – Stok, uit twee deelen zamengesteld, en die achter by de neut van het anker gebezigd wordt om de armen beter in den grond te doen vatten. Spreekwijze: <i>Hy is zoo vet als een ankerstok</i> (zoo mager als een hout).
ankerstokband	1856 VAN LENNEP	ankerstokband , z.n.m. – IJzeren band, dienende om de twee deelen van den ankerstok te verbinden.
ankerstokbout	1856 VAN LENNEP	ankerstokbouten , z.n.m., mv. – Bouten, waardoor het verschuiven van den ankerstok in de schacht belet wordt.
ankertalie	1856 VAN LENNEP	ankertalie , z.n.v. veroud. (Zie <i>pentertalie</i> , <i>kat</i>).
ankertouw	1681 SEEMAN	<i>Ankertouw</i> , sie, <i>kaabel</i> of <i>kaabeltouw</i> .
ankertouw	1856 VAN LENNEP	ankertouw , z.n.o. – Kabel, waaraan het anker vastzit.
ankervast	1690 WITSEN	anker-vast zyn . Oneigentlyk: Ergens aan geraakt zyn, daar men niet wel af kan.

ankervoering	1856 VAN LENNEP	ankervoering , z.n.v. – IJzeren bekleedsel der ankerbrug, om deze van beschadiging vrij te waren.
antwoorden	1856 VAN LENNEP	antwoorden , o.w. – Antwoord geven. Wanneer men een schip ontmoet, hijscht men de vlag, en dan wordt dat schip, door zijn vlag te vertoonen, gezegd te <i>antwoorden</i> . <i>In eigen spraak antwoorden</i> (schieten op wie eerst geschoten heeft).
apenstaart	1681 SEEMAN	aapestaarten , de <i>staarten</i> van een <i>Aap</i> dit werd gebruikt als men seggen wil, daar sal niet van vallen: <i>naa aapen</i> , iets naa doen: gelijk de gewoonte van de <i>Aapen</i> is: <i>hij aapt hem naa</i> : hij is zijn <i>aap</i> .
apointé	1681 SEEMAN	apointé , een Frans woord, beteekend soo veel, als een, die te scheep niet te doen heeft, als eeten en drinken: dog verscheeld van een voluntair, of vrijwillige, daar in, dat (schoon sij geen togt nog wagt doen) den Staat eeven wel voor hem het maand, en Kostgeld, betaald. Waar van daan: <i>hij vaart voor Apointé</i> , dat is, voor dood eeter.
apostel	1856 VAN LENNEP	apostels- , z.n.m., mv. of <u><i>judas-ooren</i></u> . – Opstaande houten, die de eerste verbreeding van den voorsteven uitmaken.
appel	1690 WITSEN	daar komt een kaagh met zuure appelen . Daar komt een leelyke buy aan.
appointé	1856 VAN LENNEP	appointé , z.n.m. – In oorlogstijd werden soms twee kapiteins op hetzelfde schip geplaatst; doch de een was kommandant, de andere werd genaamd <i>appointé</i> . Zoo noemde men ook wel een officier, die tot een andere equipaadje behoorde. Spreekwijze: <i>Hy vaart als appointé</i> (hy is een leêglooper, een dagdief).
arbeid	1856 VAN LENNEP	arbeid , z.n.m., Werk. – <i>Aan den arbeid!</i> (komm.). Zie <u><i>zorren</i></u> .
arbeiden	1681 SEEMAN	arbeiden , is met groote moeite iets verrigten, Dit werd gepast op de Scheepen, als sij, of op See, of op swaare Stroomen seer geslingerd werden, en wat wonder dan, dat het op de Vrouwtjes werd toegepast, als sij in baarens nood sijnde gesegt werden, <i>den arbeid op den hals te hebben</i> , of <i>in arbeid te gaan</i> , dewijl soo een togje bij een Oostindise reis vergeleeken werd. <i>De Wijn arbeid, de Wijn werkt</i> , dat is, de wijn is aan het ruien, en schiften. Een <i>arbeider</i> beteekend iemand, die swaar heffen en tillen moet, gelijk Waagdraagers Kraankinderen (op sin Leids henaamd) en Kruiers, in het Latijn <i>Bajulus</i> .
arbeiden	1856 VAN LENNEP	arbeiden , o.w. (veroud.) – Een schip wordt gezegd in zee te arbeiden als het veel slingert of rolt.
archipel	1856 VAN LENNEP	archipel , z.n.m. – Eilandszee. <i>De Grieksche archipel: de eilanden van den Indischen archipel</i> .
ark	1856 VAN LENNEP	ark , z.n.v. – Soort van keg, die in de nagels geslagen wordt.
arm	1681 SEEMAN	armen , met hun Elleboogen, sie daar van W.
arm	1856 VAN LENNEP	arm , z.n.m. – Palm, klaauw, tak, slinker, nok, handvatsel: uitstekend of uitspringend end, balk, staaf of bocht, voornamelijk zoodanige, als dienen om iets aan te vatten of te hanteeren. <i>De arm van een knie, de arm van een anker</i> (zie <u><i>ankerarm</i></u>), enz.
artikelbrief	1740 Zonhoven	artikel-brief , een ordonnantie behelsende verscheide <i>artikelen</i> of leden en stukken, die den Matroozen by de monstering op de Koopvaerdy-Schepen om de West varende door den Waterschout, als ook op de Oorlogschepen, worden voorgelezen, daer yder zig naer schikken moet.
artikelbrief	1856 VAN LENNEP	artikelbrieven , z.n.m., mv. (veroud.) – Verzameling van reglementen en ordonnantiën op het zeewezen.

as	1681 SEEMAN	as , of <i>assen</i> van de rampaarden: dit woord is afkomstig van het Latijns woord <i>Axis</i> . En werd zelfs op alderhande <i>assen</i> , zelfs van waagens, toegepast: <i>Assenbouts</i> , de Bouten, die in de <i>as</i> van de rampaarden gesteecken werden, op dat de rollen niet en souden uitschieten, sie, <i>bouts</i> .
as	1856 VAN LENNEP	as , z.n.v. – Spil, waar eenig voorwerp om heen draait.
assistent	1681 SEEMAN	assistent , een gebrooken Latijns woord koomende van <i>adsistere</i> , of <i>assistere</i> , bijstaan, dat is, die geen, die de plaats van onder Koopman in zijn afweesen waar neemt, gelijk de Oostindise maatschappij de <i>Assistenten</i> meenige tijd herwaarts gebruikt hebben, (om de suinigheid, in de plaats sij in het begin gewoon waaren te senden, eerst opper, en daar naa onder Koopluiden: wat haar Ampt is, kan blijken uit de soo gemaande ordinantien en instructien voor de Officieren, en alle anderen, die in dienst zijn van de Neederlandse Oostindise Compagnie: uitgegeeven en gedrukt Anno 1650. bij Joan Blaauw, in Folio.
assuradeur	1856 VAN LENNEP	assuradeur , assurantie , assureeren , enz. – Zie <i>verzekeraar</i> , <i>verzekering</i> , enz.
assurere	1681 SEEMAN	assureeren , meede een bedorven Latijns woord, en komt van <i>Asseverare</i> , dat is, verseecken, en naa deese sin verseekeerd men, op hoop van winst die men <i>Assureerd</i> , dat de Scheepen, waaren, Persoonen behouden sullen ooverkoomen: waarom het ook <i>assecurare</i> genaamd werd: hier van daan werd de verseekering, die men in soo een geval doet, <i>assurantie</i> , en die geen, die zijn handel daar meede doet <i>Assurateur</i> : en de kaamer, of plaats daar de verschillen, die daar oover rijzen, beslegt werden: <i>de assurantie kaamer</i> genaamd: voorts <i>het is een assurant Man, hij spreekt met groote assurantie</i> : beteekend op goed Hollands hij is stout in de bek, hij spreekt met groote onbeschaamdheid.
astragaal	1856 VAN LENNEP	astragaal , z.n.v. of <i>kamerband</i> . – Ring of band tot verzekering van een stuk geschut.
astrolabium	1681 SEEMAN	astrolabium , dit is een wiskonstig werktuig, en is dienstig om de hoogte der Sterren te kunnen weeten: en daarom in de seevaart seer dienstig: dit woord is een Grieks woord, en is ofkomstig van <i>A'ζήρ</i> en <i>λαμβάνω</i> weshalven, die verder deese woorden ondersoeken, wil, die wijsen wij tot die Boeken, die daar toe van andere zijn naagelaaten, sie, <i>Roemer Visser in zijn 4. Schok. Sinnepop.</i> 20.
astrolabium	1740 Zonhoven	astrolabium , een ring, of rond wiskunstig werktuig dienstig voor de Zeeluyden om door merken en vizieren of zigtgaetjes den loop en hoogte van zon en sterren te meten: maer een <i>Astrolabium Catholicum</i> is een effen vlak instrument, in welk naer de waere <i>Optica</i> staen afgebeeld, en beschreven de Circulen en sterren van de hemelsche Globe, en dat wel op alle onderscheide hoogte en breete der plaetzen of Landen op den aertkloot: dewijl daer in het <i>Astrolabium Catholicum</i> van het particuliere verschilt, dat het eerste op alle plaetsen, het laetste maer op weinige, of liever op eene plaetse alleen kan gebruikt worden.
atlas	1856 VAN LENNEP	atlas , z.n.m. – Gebruikelijke naam voor verzameling van waereldkaarten. <i>Een Zee-atlas</i> (die alleen zeekaarten bevat). <i>Een Hand-atlas</i> (dien men gemakkelijk hanteeren kan). <i>Een Zak-atlas</i> (dien men by zich steken kan).

avegaar	1681 SEEMAN	aavegaar , een soort van een Boor, daar groote gaaten meede geboord, en die met twee handen omgedraaid werd: <i>iemand met een Aavegaar door de neus booren</i> : iemand groovelijk bedriegen. sie, <i>W. N.</i> 2. 185.
avegaar	1690 WITSEN	avegaar . Een zware boor, in het Scheeps-timmeren gebruikelijk; waar van gezeght wert: <i>Iemant met een avegaar door de neus booren</i> . Dat is: Iemant grovelijk bedriegen.
avegaar	1856 VAN LENNEP	avegaar , z.n.m. – Soort van boor, waar groote gaten mede geboord, en die met twee handen moet omgedraaid worden. Spreekwijze: <i>Iemand met een avegaar door den neus boren</i> (iemand grovelijk bedriegen).
averij	1681 SEEMAN	haaverij , of <i>Aaverij</i> de schaade, die bij ongemak der Scheepen op reis, het sij door storm, of oover seilen ens. geleden is, sie, de Wisbuisse regten op de Letter H: hier van daan, <i>daar is haaverij</i> , <i>daar sal haaverij vallen</i> : oneigendlijk, <i>daar sal voordeel vallen</i> : het welk niet te verwonderen is, ten opsigte van de Schippers: die bij sulck een voorval haar reekening wel weeten te vinden: voornaamendlijk bij <i>haaverij gros</i> , dat is, bij een ruige reekening: want alle <i>haaverij</i> gaat oover Schip en Goed.
averij	1690 WITSEN	haverie . Een verdeling over 't behouden goet, wanneer het geworpen, of schip-breuk geleden is.
averij	1740 ZONHOVEN	havery . Schaede, die de kooplieden van een bevragt schip, welker koopmanschappen en goederen behouden overkomen, verbonden zijn te dragen tot verligtinge en vergoedinge van zoodanige, welker goederen en koopmanschappen door uitwerpen, of anderzins, tot behoudt van 't schip verloren, beschadigt of bedorven zijn: en wort in <i>gemeene</i> en <i>havery-grosse</i> verdeelt. Zie <i>Q. Weitzen</i> en <i>A. Verwer</i> van de Avarye.
averij	1836 SPRENGER	Haverij . <u>Maak geen haveny</u> . – <u>Dat zal niet zonder haveny afloopen</u> . – <i>Haverij</i> , in het Fransch <i>avarie</i> , is in het algemeen, alle schade en onkosten, die bij eenig ongemak der schepen, of onheil op reis, geleden worden. Van daar zegt in het gemeene leven, het eerste Spreekw. <i>zorg dat er geene schade aankomt</i> , en het laatste: <i>ik voorzie, dat er schade of ongemak zal komen</i> . Voorts zegt men: <u>dat is haveny' gros</u> , <i>wanneer er groote schade aan het een of ander gekomen is</i> .
averij	1856 VAN LENNEP	avary , avery of havery , van 't Ital. <i>Avaria</i> . – Zeeschade, op wat wijze ook te weeg gebracht. Volgens Art. 696 van het Wetb. van Kooph. worden onder avary begrepen alle buitengewone onkosten, ten dienste van het schip en de goederen, gezamenlijk of afzonderlijk gemaakt; alle schade, die aan het schip en de goederen overkomt gedurende de tijdruimte by het II Boek, Tit. IX, afd. III deszelfden Wetb. ten aanzien van het beginnen en eindigen des gevaars bepaald. Voorts stelt Art. 698 twee soorten van avary, als <i>avary gros</i> , die over het schip, de vrachtpenningen en de lading wordt omgeslagen, en <i>Eenvoudige</i> of <i>Byzondere</i> avary, die ten laste komt van het schip of van het goed afzonderlijk, 't welk de schade geleden of de onkosten veroorzaakt heeft. Wat verder tot dit onderwerp betrekking heeft wordt in het II Boek, XI Tit. Afd. I en II van gezegd Wetb., Art. 696 740, behandeld. Spreekwijze: <i>daar is avary</i> (daar is schade geleden); doch daar-en-tegen: <i>daar zal avary vallen</i> (daar zal voordeel vallen), 't welk niet te verwonderen is; naardien schippers by zulke

		gelegenheden doorgaands hun rekening wel zoo weten op te maken, dat zy er niet by te kort komen.
averij	1856 VAN LENNEP	havery z.n.v. – Zie <i>avery</i> . <i>De scha van haverye en parken te begraven,</i> <i>In 't onweêr, wort met vreught van overwinst begroet.</i> Vondel, <i>Inwijding van 't stadthuis</i> .
avond	1681 SEEMAN	aavond , <i>aavondstond</i> , hier van, <i>de avond is op handen</i> , aanstaande: den <i>aavond</i> valt: <i>in den avondstond</i> . <i>Des, avonds rood, des morgens goed weer aan boord</i> : dat is, wanneer de Son des <i>avonds</i> rood, ende helder onder gaat, dan is het een teeken, dat het die volgende dag goed, dat is, droog en helder weêr sal zijn: <i>scheemer avond</i> bij de Latijnisten <i>crepusculum</i> , genaamd <i>vespertinum</i> . Ovid. lib. 2. <i>Metamorph. Traherent. cum sera crepuscula noctem</i> .
avondrood	1690 WITSEN	des avondts root, des morgens goet weêr aan boort . Dat is: Wanneer de Zon des avondts root onder gaat, zulks is een teken dat het de volgende dag goet weêr zal zyn.
avontuur	1856 VAN LENNEP	avontuur (op) , bijw. – Zonder bepaalde bestemming, op goed geluk. <i>Op avontuur zeilen</i> (zich op zee begeven, zonder bepaald te weten waar, of welke vracht men bekomen zal).
axiometer	1856 VAN LENNEP	axiometer , z.n.m., of <i>verklikker</i> . – Een wijzer op een plaat, die tegen het stuurrad geplaatst is, welke wijzer aanduidt hoe de roerpen ligt, zoodat de roerganger den wachthebbenden Officier op dat punt nimmer misleiden kan.
azimut	1856 VAN LENNEP	azimuth , z.n.o. – De streek, waarin zich een hemellichaam bevindt van het Noorden naar het Zuiden. By de op- en ondergang der hemellichamen is het azimuth dier hemellichamen het komplement der Amplitudo.
baadje	1836 SPRENGER	Baaitje . <i>Baaitje</i> . Zoo wordt het <i>korte, roode buisje</i> genoemd, 't welk de matrozen gewoonlijk dragen, en van daar het <i>Spreekw.</i> : <u>Hy heeft op zijn baaitje gehad</u> voor: <i>hij is geslagen</i> . <u>Hy moet op zyn baaitje hebben</u> voor: <i>hij verdient een pak slagen</i> . <u>Zy hebben daar op hun baaitje gehad</u> voor: <i>de vijand heeft daar een nederlaag geleden</i> .
baai	1681 SEEMAN	baai , haaven, waar van veel te saamen gestelde woorden in de reizen te waater, naa Oosten, en naa Westen, en in de Seekaarten, te vinden zijn.
baai	1856 VAN LENNEP	baai , z.n.v. – Zeeboezem, inham van de zee in het land, doorgaands van binnen breeder dan aan haar opening. <i>De baai van Napels</i> enz.
baai	1856 VAN LENNEP	baaitjen , z.n.o. – Verkleinwoord van <i>baai</i> (wollen stof), oorspronkelijk gebezigd om het wollen buisjen, de gewone kleederdracht der matrozen, aan te duiden, en, by toepassing, de gebruikelijke benaming van alle bovenkleeding van 't zeevolk. Spreekwijze: <i>Op zijn baaitjen krijgen</i> (slagen krijgen). <i>Zy hebben op hun baaitjen gehad</i> (Zy hebben de nederlaag geleden).
baaivanger	1856 VAN LENNEP	baaivanger , z.n.m. – Oorspronkelijk een wolkvanger van Baai. (zie <i>wolkvanger</i>) en overdrachtelijk gebezigd voor den zeeman, die hem aantrekt. Van daar, omdat de matrozen aan wal liefhebbers van zwieren zijn, en het daarby ruw toegaat, een zwierbol: <i>Hy is een rechte baaivanger</i> (een doordraaier). Men plach ook den naam van <i>baaivanger</i> aan een hooggetuigd schip te geven.

baak	1681 SEEMAN	baak , of <i>baaken</i> (want beide is in gebruik) is een teeken, dat de droogtens, en plaaten, de Schippers aanwijst: hierom is het seggen der Seeluiden, <i>een wrak is een baak in See</i> , dat is, een Schip, dat vergaan is, vermaand de Schippers, dat zij haar naarstelijk moeten wagten voor diergelijk ongeval, sie, <i>wrak: de baakens versetten</i> , en verplaatsen: de Kaart versteeken.
baak	1690 WITSEN	baak . Dit is een teken, dat den Schippers de droogtens, en plaaten, aanwyst. Hier van zegt men: <i>Een wrak is een baak in zee</i> .
baak	1836 SPRENGER	Baak. (Baken.) <u>Een schip</u> (ook wel een <i>wrak</i>) <u>op strand, is een baak</u> (of <i>baken</i>) <u>in zee</u> , een teeken, dat de schippers voor de droogten waarschuwt, opdat zij geen schipbreuk lijden. <u>De baken komen uit</u> , vertoonen zich, zegt fig. <i>het geheim komt aan den dag</i> . <u>Men moet zien hoe het gebakend is</u> , zegt Spreekw. <i>onderzoeken, hoe het gesteld is</i> . <u>Als het diep verloopt</u> (ook wel, <i>als de tijen veranderen</i>) <u>verzet men de bakens</u> . Wind en maan hebben op het <i>tij</i> of <i>getij</i> , (de beweging van op- en aflopend water,) eenen belangrijken invloed, zoo dat diepten, welke eertijds zeer goed konden bevaren worden, door aanvoer van zand of slijk, voor de scheepvaart <i>verloopen</i> (verloren gaan). In dat geval worden wel eens de bakens daar, waar het nu weder dieper geworden is, weggenomen, en bij de nieuwe ondiepten gezet. Hoe keurig beschreef CATS dit in deze regels: <u>Als het diep verloopt, verzet men de bakens</u> , duidt Spreekw: gebruikt, aan: <i>wanneer de omstandigheden veranderen, neemt men andere maatregelen</i> .
baak	1856 VAN LENNEP	baak , n.v., of <i>baken</i> , is elk teeken, dat aan Loods of Schipper het vaarwater aanwijst. Het wordt ook voor <i>kustlicht</i> genomen. Zie ald. Spreekwijzen: <i>Een schip</i> (of <i>wrak</i>) <i>op strand, een baak</i> (of <i>Baken</i>) <i>in zee</i> (de ramp of het ongeval, den eenen overkomen, is den anderen tot waarschuwing): omdat een schip, dat gestrand is, of vastzit, bewijst, dat te dier plaatse zich een ondiepte bevindt, en dus de Schippers, die voorbyzeilen, waarschuwt af te houden. Zie Cats <i>Zinnebeelden</i> . <i>Te louver, man te roer, te louver, lieve maet!</i> <i>Kijck, hoe het met schip van onzen buerman staet.</i> <i>Het sit daar op een sant, gegeesselt van de stroomen:</i> <i>En daer en is geen hulp, hoe fier de gasten bomen.</i> <i>Dus soo er nu een wint komt dringen nae de wal,</i> <i>'t Is seker dat de kiel in stucken bersten sal.</i> <i>Ghy sie dan naerstigh toe en let op uwe saken,</i> <i>Een schip op 't droogh gestelt dat is een seker baken,</i> <i>En 't is naer mijn begrip geen onvoorsichtig man,</i> <i>Die op eens anders seyl de syne toomen kan.</i> <i>De Baken komen uit</i> (men kan geruster doorgaan) omdat, wanneer de baken “uitkomen”, op zich duidelijk vertoonen, het schip gerust zijn weg vervolgen kan. <i>Als het tij</i> (of <i>de stroom</i>) <i>verloopt, moet men de Bakens verzetten</i> (by veranderde omstandigheden moeten andere maatregelen genomen worden). Dit verzetten van bakens is daarom noodzakelijk,

omdat de verandering van het tij (de beweging van op- en aflopend water) ten gevolge heeft, dat de bevaarbare stroom zich, door aanvoer van zand of slijk, verplaatst, en, wat vroeger diepte was, nu ondiepte wordt. Geestig wordt dit uitgedrukt door Cats:

Sie, waer ik heden stae, daer speelden eens de baren.

Daer quamen alle daegh de schepen ingevaren;

Daer sag men menig hulck, die met syn vollen last

Quam stuyven uit de zee, de vlaggen op de mast.

Nu is hier enkel sant en niet dan drooge platen,

Van slibber overgroeyt en van den vloet verlaten;

Waer eertijds was de kolck is maer een enge sloot

Men siet er niet één schip, men siet er niet één boot.

Vuur aan wal, altijd geen baak (schijn bedriegt).

baal 1681 SEEMAN

baal, wat dit woord te scheep beteekend, dat kan klaarder blijken, als men daar eenige woorden bij doet, of daar meede te saamen stelt: een *baal Turksgaaren*, een *Wolbaal*, beteekenende soo veel als een sak, of pak, daar iets in geworpen, en gepakt werd.

baal 1856 VAN LENNEP

baal, z.n.v. – Zak, die overal is dichtgenaaid. Een baal rijst, een baal koffy.

baan 1681 SEEMAN

baan, beteekend eigendlijk een perk, of plein, dat om te gaan, en iets te verrigten, bequaam gemaakt is: hier van daan een *Heirbaan*, de weg, waar langs een Heir, of Leeger gaat, een *tsullebaan*, of *glijbaan*, daar men des Winters op glijd: *de baan warm houden*, dat is, sonder ophouden, en met iever, den een voor den ander naa langs de *baan* glijden: het welk ook tot andere saaken door gelijkenis oovergebracht werd. Een *Klosbaan* een *Kaatsbaan* ens. maar in naauwer beteeckenis werd het genoomen, als men een *baan* steld voor een *Lijnbaan*: waar van komt een *baanboef*, een, die in een *Lijnbaan* werkt. Van *baan* komt *baanen* soo veel beteekende als op ruimen. Een *wegbaanen*: gelijk bij *Hoofd* in *Granida*, dog oneigendlijk, *sal baanen mij de weg: naar hoogheids top: een gebaande weg* een vlakke en opgeruimde weg: *een ongebaande weg, een ongebaand pad* dat nog onbetreden, en niet opgeruimd is.

baar 1681 SEEMAN

baar, *Seebaar*, een Golf, een holgaande waatervloed: oneigendlijk werd dit woord ook gebruikt (om de gelijkenis) van andere dingen, gelijk een *Doodbaar*, een *baar silver*, een *baar* in de wapens en soo voorts: van *baar* komt het spreekwoord *hij meend dat hem geen baaren kunnen te hoog gaan*, dat is, dat hij voor niemand behoeft te wijken, of te swigten. *Baaren*, geraas maaken, dit schijnt eigendlijk van de See gesegt te moeten werden: oneigendlijk, roepen, tieren, raasen: en soo werd het ook de Vrouwen niet quaalijk toegepast, als sij in *baarensnood sijn*, om dat haar dan het *baaren*, en tieren eigen is: *baaren* beteekend ook veroorsaaken, *den Oorlog baard groot ongemak*. Van *baar* komt het woord *voorbaarig, voorbaarig sijn: hij is al te voorbaarig*, al te voortvaarend, al te ieverig.

baar 1690 WITSEN

baar. Een zant-bank, die voor een rivier legt, op welke de zee breekt, en een gevaarlyke overtocht maakt.

baar	1690 WITSEN	baar . Een zee-golf. Ofte: Een groote vloedt water, die uit zee in rivieren, of baaijen, loopt. Dit woort komt van het Portugeesche woort <i>Barra</i> : en hier van daan komt het spreek-woort, <i>Hy meent dat hem geen baren te hoogh gaan</i> .
baar	1690 WITSEN	orenbaar . Een jong zee-man, die noch onervaren is.
baar	1690 WITSEN	ryden over twee baren . Twee golven te gelyk beslaan; 't geen van lange scheepen geschiedt.
baar	1836 SPRENGER	Baar . <u>Geen baar</u> (ook wel <i>golf</i> of <i>zee</i>) <u>komt hem te hoog of te na</u> , beteekent volgens WITSEN, in zijn <i>Scheepsbouw</i> enz. <i>niets kan hem schaden</i> .
baar	1836 SPRENGER	Baar . <u>Hy meent dat hem geene baren</u> (ook wel geene <i>zeeën</i>) <u>te hoog kunnen gaan</u> Spreekw: <i>dat hij voor niemand behoeft te wijken of te zwichten</i> . Zoo schrijft HOOFT van de <i>bondgenooten</i> , dat zij, <i>wanende, dat hun geene zee te hoog mogt gaan, zich onderwonden, met eene nieuwe en ongelooflijke vermetelheid, 's Konings geduld te tergen</i> .
baar	1856 VAN LENNEP	baar , z.n.m. – Zoo wordt een nieuwing aan boord genoemd. 't Woord schijnt van Maleischen oorsprong, in welke taal <i>Baro</i> “vreemdeling, nieuw aangekomene” beteekent: Zoo heet het logement voor nieuwaangekomenen: <i>roema baro</i> het kantoor der O. I. Kompagnie: <i>kantor-baro</i> .
baar	1856 VAN LENNEP	baar , z.n.v. – 't Fr. <i>barre</i> , in zijn verschillende beteekenissen van: 1°. staaf; 2°. bank, rug in zee; 3°. dwarsbalk (in de wapenkunde).
baar	1856 VAN LENNEP	baar , z.n.v. – <i>Zeebaar</i> of <i>golf</i> , is eene dier oneffenheden of ruggen, welke zich boven het woelende water vertoonen en door wind of stroom gevormd worden. <i>De wentelende baren</i> en <i>Door de baren overstelpt zijn</i> . <i>Wat toren is zoo hoog, van waar mijn oog de baren</i> <i>Der zee kan overzien van al mijn wedervaren</i> . zegt Badloch by Vondel. Spreekwijze: <i>Geen baar</i> (ook wel <i>golf</i> of <i>zee</i>) <i>komt hem te hoog</i> (of <i>te na</i>) (niets kan hem schaden). <i>Hy meent dat hem geen Baren te hoog kunnen gaan</i> (dat hy voor niemand te wijken of te zwichten heeft). Zoo schrijft Hooft, “dat de Bondgenooten, wanende, dat hun geene zee te hoog mogte gaan, zich onderwonden met een nieuwe en ongelooflijke vermetelheid, een koningsgedeelte te vergen.”
baardze	1856 VAN LENNEP	baartse , z.n.v. – Een soort van oorlogschip, by onze voorouders in gebruik. In den Gelderschen krijg werd in 1518 by die van Hoorn en de omliggende dorpen, ter bevestiging der kust, een groote baartse gebouwd, die zeer hoog getuigd was en boven alle andere schepen uitstak. Zy kon met riemen geroeid worden, was licht in evenredigheid met haar grootte en voerde veel zeil. – De Schutteryen van “de Voetboghe” en van “de Handboghe” te Amsterdam moesten oudtijds, en ter vergelding der hun in 1480 afgestane visschery in “'t gouden water” (de Binnen- en Buiten Amstel zoo ver Stadsvrijheid strekte) onderhouden twee <i>bairdzen</i> met hetgeen er toe behoorde ter dienste der stad. Zie den giftbrief by Wagenaar, <i>Amsterdam</i> , VI D. II Boek, bylage A.
baarhaven	1856 VAN LENNEP	baarhaven , z.n.v. – Haven, die door een baar of bank wordt afgesloten.
baars	1681 SEEMAN	baars , een breede Kuipers Bijl, of Houw, of Kapmes.

baars	1681 SEEMAN	baars , een soort van Rieviervis bij de Latijnisten <i>Perca</i> genaamd: en om dat dit Dier met zijn Vinnen steekt, soo komt daar van de gelijkenis, <i>ik ben soo quaad als een Baars: de Baars vergallen</i> . Beteekend naa de Letter, de Gal in het schoonmaaken breeken, gelijk men ook van de Bot seide, <i>de Bot vergallen</i> , sie, <i>bot</i> . Oneigendlijk en spotsgewijs, hij wil zijn kunst toonen: dog hij sal het werk gants verbrodden.
baars	1856 VAN LENNEP	baarsch , b.n. – Onnoozel, dom: <i>Een baarsche streek</i> (een domme streek).
baartse	1681 SEEMAN	baartse , een soort van Oorlogscheepen, bij de tijden van onse Voorouderen gebruikelijk, sie, <i>W</i> .
baas	1856 VAN LENNEP	baas , z.n.m. – Meester, opperhoofd <i>baas van een werf; Timmermansbaas</i> .
baden	1681 SEEMAN	baaden , Swemmen: waar van een <i>Bad</i> , en een <i>Babstoof</i> : dit Baaden werd ook oneigendlijk gebruikt in het volgende, <i>sig in weelde baaden</i> : dat is, sig geheel en al aan de weelde oovergeeven.
bagger	1681 SEEMAN	bagger , daarie, aarde die onder waater met een <i>Baggernet</i> werd getrokken.
baggeren	1681 SEEMAN	baggeren , Modderen, want het woord Bagger beteekend Modder: die geen nu, die <i>Baggerd</i> werd genaamd <i>Baggerman</i> gelijk van Modder komt Modderman: dog in de Veenen werd <i>baggeren</i> veeltijds genoomen voor <i>Bagger trekken</i> , of het geen van de <i>Bagger</i> gemaakt werd <i>Turf trekken</i> . <i>Baggernet</i> , het Net daar men de <i>Bagger</i> , of Modder, meede uit de Slooten, en Veenen trekt, sie, hier van de 51. Sinnepop van het eerste Schok van Roemer Visser, daar haar maaksel uitgebeeld werd.
baggeren	1856 VAN LENNEP	baggeren , b.w. – Modder ophalen, modder visschen.
baggernet	1856 VAN LENNEP	baggernet , z.n.o. – Net, waarmede gebaggerd wordt.
baggerschuit	1856 VAN LENNEP	baggerschuit , z.n.v. – Schuit, waarmede gebaggerd wordt.
bagijnzeil	1856 VAN LENNEP	bagijnzeil , z.n.o. – Zeil, dat tegenwoordig op vele nieuwe schepen aan de Bagijnra gevoerd wordt.
baidar	1856 VAN LENNEP	baidar , z.n.m. – Met leder bekleede Schuit, by de Kamschadalen in gebruik.
bak	1681 SEEMAN	bak , het voorkasteel van een Schip, <i>had hij het agter baks</i> : dat is, had hij het agter een Hooiberg, heimelijk: dit woord kan ook gepast werden op de <i>Bak</i> daar de Boots gesellen uit eeten: <i>de Bak is leeg</i> : waar van daan komt, <i>aan den Bak koomen: seeven en seeven aan een Bak, een houte Bak, de Bak van een Waagen, Reegenbak, Baktanden</i> : anders genaamd Kiesen: <i>Bakhuis</i> , de mond, <i>houd uuw Bakhuis</i> , waar voor de gemeene man seide, houd uuw <i>Bakkes</i> : dog die spreken een ongeschaafde taal, gelijk sij selfs ruuw en ongeschaafd sijn: een <i>Reegenbak</i> , een Bak daar Reegenwaater in vergaaderd werd.
bak	1690 WITSEN	bak . Het verblyf van 't schip voor op den overloop. Deeze zyn open, of geslooten. Het wulf van de geslootene komt tot aan de steven toe: is gelyk van hoogte, en plat, of daalt voor met een tree weinigh neder. De opene hebben voor een schilt, waar door men op 't galjoen gaat. Hier van komt het zeggen: <i>Achter baks hebben</i> .
bak	1690 WITSEN	de bak recht houden . Is een scheeps woort, geleent van de schotels, daar men te scheep de spys in doet, die met de handt moeten recht gehouden werden. Oneigentlyk: De zaken wel schikken.
bak	1690 WITSEN	geslooten bak . Open bak.
bak	1740 ZONHOVEN	bak , het voorkasteel van 't schip, ook wort <i>een bak</i> genaemt, daer de bootsgezellen uit eten.

bak	1856 VAN LENNEP	bak, z.n.m. – 1°. Het voorste bovendek, voor den fokkemast. 2°. Eetbak, schaftplaats, balie 3°. Scheepsafdeeling. De Equipaadj is afgedeeld in <i>bakken</i>, als Bootsmans<i>bak</i> Schiemans<i>bak</i> Konstapelsbak Matrozenbak, volgens Bakrol. Spreekwijze: <i>Iets achterbaks houden</i>. (iets in zijn kist houden) verbergen, er niet mede voor den dag komen. De kist van den Baksmeester staat achter de Baks-kist: hy heeft de keus by de rantsoenverdeeling en bergt het zijne in de kist: welk aandeel alzoo niet ter tafel gebracht wordt, niet aan den Bak komt. Zie <i>Achterbaks</i>, waar een andere verklaring van het woord voorkomt, zonder dat ik beslissen wil, welke de ware zij.
bakbeest	1856 VAN LENNEP	bakbeest , z.n.o. – Bynaam, dien men aan de zware ankers geeft. Van daar ook toegepast op elk lomp, onbehabeld voorwerp.
bakboord	1681 SEEMAN	bakboord , de linkersijde van het Schip, misschien daar om aldus genaamd, om dat de <i>Bak</i> , of Baalie, aan die zijde op de Scheepen plag geset te werden, als men Vis of Vlees weekte, of ververste: of liever om dat een Schipper, of Stuurman, op kleine Scheepen, aan het Roer staande, zijn <i>Bak</i> met eeten gewoon zijn te setten aan de linker zijde, dewijl de regterhand bequaamer is, om het Roer te regeeren: beeter uitlegging heb ik niet kunnen versinnen, en het vaarend Volk (als haar daar naa gevraagd werd) die geeven anders geen bescheid, als dat sij haar met het uitleggen der woorden niet en bemoejen. <i>Nescio est brevis lectio, & asinorum responsio</i> . Is 't niet wel getroefd Lezer?
bakboord	1690 WITSEN	als het over stuurboort niet wil, moet het over bakboort gewaaght werden . Oneig. Als het op d'eene wyze niet wil, moet men 't over d'andere wagen. Anders: Over alle boegen wenden.
bakboord	1690 WITSEN	bakboort . De slinker zyde van 't schip, als men met het gezicht na vooren staat.
bakboord	1690 WITSEN	van bak-boort tot stuur-boort iemant zenden . Oneig. De spot met iemant dryven, en hem gints en weder zenden.
bakboord	1690 WITSEN	van stuurboort tot bakboort iemandt zenden . Oneig. Met iemandt schertzen: gints en weder zenden.
bakboord	1856 VAN LENNEP	bakboord, z.n.o. – De linkerzijde van 't schip, wanneer men van den achterstevan ziet. Zy draagt den naam van <i>bakboord</i>, volgens sommigen, om dat aan die zijde de <i>Bak</i> of <i>Balie</i> plach gezet te worden als men visch of vleesch weekte over ververschte; – volgens anderen, omdat de Stuurman, op kleine vaartuigen, wanneer hy aan het roer stond, zijn bak met eten aan de linkerzijde zette, ten einde de rechterhand vrij te hebben om het roer te regeeren; waarom dan ook de rechterzijde <i>Stuurboord</i> genoemd wordt. Volgens een derde, en misschien de eenvoudigste verklaring, zoude de oorsprong dezer benaming te zoeken zijn in den tijd der eerste uitrustingen, toen de stuurlieden, onderofficieren en roergangs ter rechterzijde in zeildoeksche hutten, en de matrozen ter linkerzijde, in <i>bakken</i> afgedeeld, logeerden. <i>Bakboord aanbrassen</i> (De brassen aan bakboord aanhalen) <i>Aan bakboord overgehaald zijn, liggen</i>. <i>Een eiland aan bakboord laten</i>. <i>Niet over bakboord gieren</i>. <i>Bakboord vieren!</i> <i>Aan bakboord het roer!</i> <i>Bakboord wat</i>) hoû het roer een weinig naar bakboord zijde) <i>Haal op aan bakboord</i> (haal, roei, beter, harder aan bakboord).

		Spreekwijze: <i>Iemand van bakboord naar Stuurboord zenden</i> : (iemand om een beuzeling heen en weder sturen).
bakboordsbras	1856 VAN LENNEP	bakboordsbrassen , z.n.m.mv. – De touwen, die aan Bakboordzijde bestemd zijn tot het omhalen der raas.
bakboordshals	1856 VAN LENNEP	bakboordshalzen , z.n.m.mv. – De halzen aan Bakboord. <i>Bakboord toe!</i> (komm.)
bakboordskwartier	1856 VAN LENNEP	bakboordskwartier , z.n.o. – Zie <i>bakboordswacht</i> .
bakboordswacht	1856 VAN LENNEP	bakboordswacht , z.n.v. – of <i>bakboordskwartier</i> . Die helft van de manschap, welke aan Bakboord huist.
baken	1681 SEEMAN	baakenen , of seinen, met <i>baakens</i> , en andere teekens, de ondieptens te kennen geeven: als'er nu gesproken werd van de ondieptens op de Stroomen, soo sal een goed Seeman (om te toonen, dat hij op de Stroomen bedreeven is) seggen: <i>ik weet wel hoe het daar gebaakend is</i> , dat is, <i>ik weet wel waar de baakens staan</i> , en waar de dieptens en droogtens sijn, oneigendlijk, ik weet wel hoe het daar geschaapen staat.
baken	1690 WITSEN	als 't diep verlopen is, verzet men de baken . Oneig. Zich na den tydt schikken.
baken	1690 WITSEN	de bakens verzetten, en verplaatzen . Oneig. Een zaak veranderen.
baken	1690 WITSEN	de bakens zyn verzet . Oneig. De zaak is verandert.
baken	1690 WITSEN	een schip op strandt, een baak in zee . Dat is: Men spiegelt zich aan een anders schade.
baken	1690 WITSEN	het is tydt dat men de bakens verzet, of het schip raakt op de wal . Oneig. De voorige zaken verbeteren, eer dat'er eenigh ongeluk op volgt.
baken	1836 SPRENGER	Baak. (Baken.) <u>Een schip</u> (ook wel een <i>wrak</i>) <u>op strand, is een baak</u> (of <i>baken</i>) <u>in zee</u> , een teeken, dat de schippers voor de droogten waarschuwt, opdat zij geen schipbreuk lijden. <u>De baken komen uit</u> , vertoonen zich, zegt fig. <i>het geheim komt aan den dag</i> . <u>Men moet zien hoe het gebakend is</u> , zegt Spreekw. <i>onderzoeken, hoe het gesteld is</i> . <u>Als het diep verloopt</u> (ook wel, <i>als de tijen veranderen</i>) <u>verzet men de bakens</u> . Wind en maan hebben op het <i>tij</i> of <i>getij</i> , (de beweging van op- en aflopend water,) eenen belangrijken invloed, zoo dat diepten, welke eertijds zeer goed konden bevaren worden, door aanvoer van zand of slijk, voor de scheepvaart <i>verloopen</i> (verloren gaan). In dat geval worden wel eens de bakens daar, waar het nu weder dieper geworden is, weggenomen, en bij de nieuwe ondiepten gezet. Hoe keurig beschreef CATS dit in deze regels: <u>Als het diep verloopt, verzet men de bakens</u> , duidt Spreekw: gebruikt, aan: <i>wanneer de omstandigheden veranderen, neemt men andere maatregelen</i> .
baken	1836 SPRENGER	Baken. <u>Vuur aan wal, altyd geen baken</u> : derhalve: <i>verlaat u niet op hetgeen onzeker is</i> . <u>De bakens zyn verzet</u> , wordt ook wel in het gemeene leven gebruikt om aan te duiden, <i>dat men zoo goed niet meer mede kan doen, als te voren</i> .
baken	1856 VAN LENNEP	baken , z.n.o. – Zie <i>baak</i> . In 't Fr. D. wordt <i>bakon</i> reeds als lichtend teeken, en wel voor de Ster der Oostersche wijzen, gebruikt.

bakenen	1690 WITSEN	bakenen. Dat is: Met bakens, en andere tekens, de ondieptens te kennen geven; waar van men zegt: <i>Ik weet wel hoe dat het daar gebakent is.</i> Dat is, eigentl. Ik weet wel waar de bakens staan; Oneigentlyk: Ik weet wel hoe dat het daar geschapen is.
bakenen	1690 WITSEN	bakenen. Ziet <i>seinen</i> .
bakenen	1690 WITSEN	gebakent zyn. Eigentl. Met palen, en tekens, die opgesteken werden, afgemerkt landt hebben, op dat de voorby varende zee-luiden zien waar zy zyn. Oneigentlyk wert dit gezeght van hoe een zaak by deeze of geen en opgenoomen wert, en hoe't daar mede geschapen is.
bakenen	1856 VAN LENNEP	bakenen , b.w. – Met Bakens bezetten.
bakengeld	1856 VAN LENNEP	bakengeld , z.n.o. – Geld, dat door de Zeevarenden betaald moet worden tot goedmaking der kosten van afbakening.
bakening	1856 VAN LENNEP	bakening of <i>bebakening</i> , z.n.v. – Het zetten van Bakens.
bakkeleien	1690 WITSEN	bakkeleyen. Slaan, veghten.
bakliggen	1856 VAN LENNEP	bakliggen , o.w. – Tegenliggen, wordt van een schip gezegd, wanneer zijn zeilen de werking van den wind van voren ondervinden.
baksen	1856 VAN LENNEP	baksen , o.w. – Een stuk van achteren omzetten, rechts of links by het pointeeran. <i>Zooveel mogelijk vooruit baksen</i> (Het geschut zoo schuins mogelijk op een vluchtend schip uit de geschutpoorten van den voorsteven, op een vervolgend schip uit de achterpoorten, richten). baksgast , z.n.m. – Ieder matroos noemt al wie met hem aan denzelfden Bak schaft, zijn baksgast, in den zin van <i>Baksmaat</i> .
bakskist	1856 VAN LENNEP	bakskist , z.n.v. – Kist, waarin het rantsoen wordt bewaard en die tot etenstafel dient. Niemand mag op de <i>bakskist</i> gaan zitten.
baksmaat	1856 VAN LENNEP	baksmaten , z.n.m.mv. – Die aan denzelfden (etens-) Bak aanzitten.
baksmeester	1856 VAN LENNEP	baksmeester , z.n.m. – Die het oppertoezicht over den Bak heeft, het rantsoen verdeelt en orde houdt aan den Bak. Hy alleen mag zitten onder het schaften.
baksmeester	1857 PAN	baksmeester. “Hij alleen mag zitten onder het schaften.” Alle schepelingen <i>moeten</i> zitten onder het schaften.
bakspier	1856 VAN LENNEP	bakspier , z.n.m. – Een der stukken hout, die uitgevoerd worden op de hoogte van den fokkemast en dienen tot het uitvoeren van de buitenschoot van het onderlijzeil, of, wanneer men op een reede ligt, tot het vastmaken en van boord vrij houden van sloepen.
bakstag	1681 SEEMAN	bakstag , het Touw, dat onder de Mars van de groote Mast vast gemaakt sijnde, op de <i>Bak</i> ontrent de Fok gespannen werd: of onder de Fokkemast tot op halver Boegspriet: en die onder de Mars van de Besaansmast, ontrent de groote Mast, sie, <i>stag</i> .
bakstag	1856 VAN LENNEP	bakstag , z.n.v. – Benaming der touwen. die den boegspriet, het kluif- en het jaaghout zijdelings steunen, en op den Bak worden vastgemaakt.
bakstag	1856 VAN LENNEP	bakstags , bw. – Breed, ruim. <i>Een bakstagswind hebben</i> (ruimhouden, ruimschoots zeilen.)
bakstag	1857 PAN	bakstag. Deze worden niet op “den boegspriet” gevonden; dáár heeten zij: <i>boegstagen</i> .
bakstagskraag	1856 VAN LENNEP	bakstagskraag , z.n.m. – Kraag of strop, waarmede de Bakstag op den boegspriet bevestigd wordt.

bakstagswind	1681 SEEMAN	bakstagswind , is een stijve koelte, soo dat door het draagen van de Seilen, de <i>Bakstag</i> gespannen staat, waar van: <i>vaaren met een Bakstags Wind</i> , of <i>Koelte</i> .
bakstagswind	1740 Zonhoven	bakstage windt is een styve koelte, die ruimschoots doet zeilen, waer door het zeil op een-maste schepen op de gespanne bakstag rust.
bakstagswind	1856 VAN LENNEP	bakstagswind , z.n.m. – Een tamelijk harde wind, zoodat de Bakstag, daar het zeil tegenkomt, stijf staat en niet labbert.
bakstagwind	1690 WITSEN	bakstags-wint . Een tamelyk harde wint, zoo, dat het touw, genaamt de Bakstagh, daar het zeil tegen komt, styf staat, en niet labbert. Als men ruim half wint zeilt.
bakstent	1856 VAN LENNEP	bakstent , z.n.v. – Tent, die voor den fokkemast wordt opgeslagen.
bakszeuntje	1856 VAN LENNEP	baksjongen . z.n.m. – Hy die het eten aanbrengt en den kok helpt: Zie <i>baks-zeuntjen</i> .
bakszeuntje	1856 VAN LENNEP	bakszeuntjen of <i>zeuntjen</i> , z.n.m. – Diegene die de schaftery haalt en na het maal het scheepsgerij in den Bak moet schoonmaken. Ieder doet dit op zijne beurt.
bakzeilhalen	1856 VAN LENNEP	bakzeilhalen , o.w. – Het zeil verkeerd halen, waardoor het schip terugdeinst. 't Is niet van <i>Bak</i> , maar van 't Eng. <i>Back</i> . Spreekwijze: <i>bakzeil inhalen</i> (niet volharden by zijn opzet, achteruit krabben.)
bakzeilhalen	1857 PAN	bakzeilhalen . “Waardoor het schip terug deinst.” Lees: <i>deinst</i> . <i>Terugdeinzen</i> klinkt den zeeman ondragelijk in de ooren. <i>Het schip deinst</i> , dat is, het loopt achteruit.
balanceerspant	1856 VAN LENNEP	balanceerspanten , z.n.o.mv. – Spanten, door het oprichten waarvan men plach te berekenen of een schip in aanbouw behoorlijk in evenwicht stond.
balancella	1856 VAN LENNEP	balancella , z.n.v. – Napelsche schuit met één mast voorzien, puntig aan beide zijden uitloopende en ongeveer 18 à 20 riemen voerende.
balans	1856 VAN LENNEP	balans , z.n.v. – (veroud.) Benaming, die plach gegeven te worden aan de verklaring, welke een schipper deed van de door hem aangebrachte goederen.
balansrif	1856 VAN LENNEP	balansrif , z.n.o. – Schuinsch rif in het Bezaan- of Brikzeil.
balie	1681 SEEMAN	baalie , een scheeps tobben, of bak, daar men, of de spijs in vearst, sie, <i>versebaalie</i> : of het waater meede uit het ruim schept: in ruimer sin werd het genoomen voor alderhande groote tobbens, gelijk men seide, <i>al had hij een baalie vol</i> : een <i>baaliemand</i> , dat is een mand, die de gelijkenis heeft van een <i>baalie</i> , te weeten, wijd, en plat, en langwerpig. Een <i>baalie</i> werd hier te Leiden ook genoomen voor een leening: hij leende, of leunde (op sijn Amsterdams) op de <i>baalie</i> van de stoep.
balie	1690 WITSEN	balie . Een tobbe, of bak.
balie	1856 VAN LENNEP	balie , z.n.v. – Groote watertobbe. Voorheen plach men dagelijks in de balie den noodigen drank voor de manschap te gieten. <i>Koelbalie</i> (die het water bevat, bestemd om gedurende den strijd het geschut af te koelen. <i>Loodlijnbalie</i> , <i>Deel-balie</i> (waarin, na het looden, de natte loodlijn wordt ingelegd).
balie	1857 PAN	balie . Het volk eet ook uit balies, welke <i>schaftbalies</i> heeten.
baliën	1681 SEEMAN	baaliën , het waater, dat al te oovervloedig in het ruim is, met een <i>baalie</i> uit scheppen, en gelijk men te scheep segt, <i>uitbaalien</i> .
baliën	1690 WITSEN	balien . Met tobbens water uit het schip gieten.

baliën	1856 VAN LENNEP	baliën, uitbaliën. o.w. – Met een Balie water uit een open vaartuig gieten.
balk	1681 SEEMAN	balk , een afgekapte Boom, daar de Takken, en Wortels, afgesaagd zijn, en voorts vierkant gemaakt is: te scheep sijnder verscheide naamen van Balken, als <i>beetingbalk</i> , <i>kraanbalk</i> , en andere, waar van op zijn plaats sal gesproken werden. <i>Balkdeelen</i> , deelen, die van Balken, en seer dik, gesaagd werden, sie, <i>deel</i> . <i>Balkwaagers</i> , zijn Planken, daar de Balken in leggen, en als op rusten, sie, het woord <i>waageren</i> .
balk	1856 VAN LENNEP	balk , z.n.m. – Afgehouwen en vierkant gezaagde boom. <i>Langste balk</i> (de balk, die op de grootspanten rust, en waarvan de lengte de hoofdbreedte van het schip bepaalt). <i>Balk van de luizeplecht</i> (die op de hoogte van de bovenste battery 't naast aan den boegspriet gelegd is.) <i>Balk van de kampanje</i> (de bovenste balk van den achterspiegel, die tot steun dient van de dekplanken der kampanje.) <i>Halve balk</i> , <i>halve Dek balk</i> (die tegenover den rand van een luik ligt.) <i>Last balken</i> (die tot steun van groote schepen dienen en er de koefbrug van uitmaken). <i>Gelaschte balken</i> (die wegens hun lengte uit meer dan een stuk moeten worden samengesteld).
balk	1857 PAN	balk . “achterspiegel.” Is er ook een <i>voorspiegel</i> ? Vergelijk <i>Spiegel</i> .
balkhaak	1856 VAN LENNEP	balkhaak , z.n.m. – <i>Houvast</i> , <i>duivelsklaus</i> , <i>kanthaak</i> , <i>trekhaak</i> . 1°. Zware ijzeren staak, waarmede men balken toelegt. 2°. Groote ijzeren tang, waarmede men de stukken van een mast verplaatst of op de hoogte brengt, waar zy wezen moeten.
balkweger	1856 VAN LENNEP	balkweger , z.n.m. – Weger, waar een dekbalk op rust.
balkwegering	1856 VAN LENNEP	balkwegering , z.n.v. – Het inwendig langsscheeps verband tegen de boorden van het schip, en waarop de Balken komen te liggen.
ballast	1681 SEEMAN	ballast schieten , <i>ballast</i> in, of uit, werpen, <i>de ballast schiet</i> , dat is, de <i>ballast</i> rold van zijn plaats, sie, <i>verschieten</i> .
ballast	1681 SEEMAN	ballast , werd genaamd, dat Sand, of die Steenen, en andere ruuwe waaren, die onder in het ruim gesmeeten werden, om het Schip wat dieper in het Waater te doen zakken; op dat het niet al te rank soude zijn, en nood soude hebben van om te slaan: hier om werden leedige Scheepen gesegt <i>Ballastscheeps te vaaren</i> , als sij geen andere Waaren, als <i>Ballast</i> , in hebben: <i>hij is een onnutte Ballast</i> , dat is, een <i>last</i> , en verdriet, voor de Weereld: <i>dat is een Ballast uit de weeg</i> , dat is, swaargheid of verdriet, gelijk leeggangers of doodeeters zijn. De oorspronk van dit woord schijnt te zijn, dat het komt van de <i>Bal</i> van de hand, als een <i>last</i> , die met de hand geworpen werd, of van <i>bal</i> , dat is, quaad, om dat het een quaade, dat is, geen voordeel <i>aanbrengende last is</i> , sie, <i>last</i> : waar van <i>belasten</i> ens.
ballast	1690 WITSEN	ballast . Oneig. Iets dat onnut is.
ballast	1690 WITSEN	de ballast schiet . De ballast verschokt, en valt van d'eene plaats na d'andere.
ballast	1690 WITSEN	voor ballast varen . Oneig. Elders onnut zyn.
ballast	1740 Zonhoven	ballast . Zandt, steenen, yzer of andere zwaarte, die onder in 't ruim geschoten wort om het schip dieper te doen treden, en te bezorgen, dat het door rankheit niet kentere of omslae.

ballast	1836 SPRENGER	Ballast. <u>Hy is een ballast</u> (ook wel, <u>onnutte ballast</u>). <i>Ballast</i> is hetgeen in het schip geworpen wordt om het dieper te doen gaan, en daardoor tegen omslaan te beveiligen. Nadat het hiertoe gediend heeft, brengt het doorgaans geen nut meer aan en ligt het dikwijls zelfs in den weg.
ballast	1856 VAN LENNEP	ballast , z.n.m. – Hierdoor verstaat men het zand, de steenen, of andere ruwe waren, die onder in het ruim gebracht worden, om het schip dieper in het water te doen zinken, ten einde het niet te rank worde en geen nood hebbe van om te slaan. <i>Met ballast varen, op zijn ballast vertrekken</i> (zonder lading vertrekken.) <i>IJzerenballast, Steenballast, Vliegende ballast</i> (vaten met ballast gevuld, die men naar verkiezing naar deze of gene zijde van 't schip, waar meerder zwaarte vereischt wordt, kan vervoeren). <i>Op zijn ballast liggen</i> (wordt van een schip gezegd, dat nog geen andere lading bekomen heeft. <i>De ballast schiet</i> (valt van de eene plaats naar de andere.). <i>Ballast verschieten</i> (dien van plaats doen verwisselen.) <i>Ballast</i> is eigenlijk <i>slechte</i> , niets deugende <i>last</i> , gelijk <i>baldadig</i> , slecht-dadig, en <i>balsturig</i> , slecht van bestuur. Spreekwijze: <i>Hy is een onnutte ballast</i> (hy is een onnut meubel, een last voor de waereld.) <i>Die ballast is uit den weg</i> (dat bezwaar, dat verdriet, is opgeruimd.)
ballasten	1681 SEEMAN	ballasten , met <i>ballast</i> beswaaren.
ballasten	1690 WITSEN	ballasten. Zwaarte in de scheepen laden, om het schips zwaarheits middel-punt naar omlaegh te krygen. De scheepen stevigh, en bequaam tot het zeilen te maken.
ballasten	1836 SPRENGER	Ballasten. <u>Hy heeft te zwaar geballast</u> , zegt Spreekw. <i>hij heeft te veel gegeten; zijn maag overladen.</i>
ballasten	1856 VAN LENNEP	ballasten , b.w. – Met Ballast laden, Ballast innemen. <i>Dat schip is goed Geballast</i> (De Ballast is genoegzaam voor de behoefte.) Onze voorouders plachten, wanneer zy in de Levant zijde hadden geladen, hun schepen met marmer te Ballasten, en van daar die ontzettende hoeveelheid marmer, welke men, tot zelfs in geringe woningen, te Amsterdam aantreft. Spreekwijze; <i>Hy is te zwaar Geballast</i> (hy heeft te veel gegeten.)
ballasting	1856 VAN LENNEP	ballasting , z.n.v. – 1°. Bewerking van Ballast. 2°. De daad van Ballasten. 3°. Ongelden, op het Ballasten gevallen.
ballastkist	1856 VAN LENNEP	ballastkist , z.n.v. – Afgescheiden schot of afgesloten vak in het ruim, waar Ballast in geladen wordt. Op een stoomboot staat een ballastkist op 't bovendek en op rollen om haar recht te houden.
ballastkleed	1856 VAN LENNEP	ballastkleed , z.n.o. – Geteerde stukken zeildoeks. Zie <i>presenning</i> .
ballastpoort	1856 VAN LENNEP	ballastpoort , z.n.v. – Poort of opening, waar de Ballast door geladen wordt.
ballastschieter	1856 VAN LENNEP	ballastschieters ; z.n.m.mv. – Volk, dat zich met Ballasten bezig houdt.
ballastschuitje	1856 VAN LENNEP	ballastschuitjens , z.n.o.mv. – Vierkante stukken ijzer, van 12, 50, 25 of 50 Ned. P°. zwaarte, dienende tot het Ballasten van oorlogs- of andere schepen, waar de noodige ruimte in bewaard moet worden.
balon	1856 VAN LENNEP	ballon , z.n.m. – Plezierboot te Siam, zeer verheven aan de beide uiteinden.
band	1681 SEEMAN	band , is, ruim genoomen, al het geen, daar iets meede gebonden, en in toom gehouden werd, soo werd een <i>Breukband</i> ook bij uitneemendheid een <i>band</i> genaamd: om dat sij de breuk of <i>hernia</i> bedwingd, en inhoud. Maar eigendlijker werd een kip een <i>band</i> genaamd, om dat daar door veel

		Stokvissen in een hoep, of <i>band</i> te saamen gebonden werden: <i>het was kip ik hebje</i> . Hier van daan (let wel!) <i>door den band</i> , niet bank, als men seide, <i>sij zijn door den band soo</i> , dat is, de een is soo goed, als den andere. Oneigendlijk werd het woord gebruikt, als men seide, <i>uit den band springen</i> , dat is, verwilderen, agteruitslaan, in teegendeel, <i>iemand in den band houden</i> , bedwingen, gelijk <i>het Seil in den band gehouden werd</i> , <i>iemand aan een band leggen</i> : iemand aan een touw of keeten vast binden: gelijk daarom sommige Honden <i>Bandreekels</i> genaamd werden: gelijk ook Slaaven, en andere Menssen, die van weegen haar beroep altijd moeten t’huis blijven, en geen uitspanning moogen genieten, met de selve naam moogen genoemd werden.
band	1690 WITSEN	’t zeil in de bandt houden. ’t Zeil niet laten waaijen. Oneig. Iemandt betemmen.
band	1690 WITSEN	het zeil in den bandt houden. Het zeil bedwingen.
band	1856 VAN LENNEP	band , z.n.m. – Hoepel, beugel. <i>De banden</i> (de ijzeren hoepels om de masten.) Zie <i>Borgband</i> , <i>Raband</i> , <i>banden in het ruim</i> (houten of ijzeren banden, die over het zaadhout of over een oploop heen gezonken en verder op de inhouten liggen. <i>Band in het voor- of achterschip</i> . (Zie <u><i>dekbanden</i></u> .) Spreekwijze: <i>Door den band</i> . (gewoonlijk, doorlopend.)
bandelier	1681 SEEMAN	bandelier , die reep Leer, die een Muskettier om zijn hals draagt, daar de Kruidmaaten met bandjes aangereegen zijn, van welke bandjes de <i>Bandelier</i> zijn naam gekreeegen heeft: en de maaker daar van werd een <i>Bandeliermaaker</i> genaamd.
banden	1856 VAN LENNEP	banden , b.w. – Versterken. <i>Een zeil banden</i> , (er kruislingsche stootlappen op zetten.)
bank	1681 SEEMAN	bank , <i>banje</i> , is beeter bekend uit de saamen gestelde woorden, als <i>Sitbank</i> , <i>Voetbank</i> ens. het eene, daar men op sit, en het ander daar men zijn voeten op set: <i>ik steek het onder stoelen of banken</i> , dat is, ik hang het aan de Klokreep, ik maak het rugbaar, ik swijg dat niet.
bank	1681 SEEMAN	bank , de ondieptens die gemeenelijk voor het Strand leggen: soo seide men, <i>tussen de banken</i> gaan seilen, aan de <i>eerste</i> , <i>tweede</i> , <i>derde bank</i> , het Schip stiet sig aan stukken <i>op de banken</i> : door gelijkenis werd dit tot de Wolken gebragt, als zij haar als de Banken aan het Strand vertoonen.
bank	1690 WITSEN	bank . Een drooghte in zee.
bank	1856 VAN LENNEP	bank , z.n.m. – Droogte, plaat, klip, blinde rots in zee. <i>Zandbank</i> , <i>Koraalbank</i> , <i>Schelpbank</i> , <i>Ijsbank</i> , <i>De groote bank</i> , (onderzeesche berg ten. O. van Nieuw-Foundland.) <i>Doggersbank</i> , (groote bank tusschen Engeland, Finland, en Jutland.) Spreekwijze: <i>Door den bank</i> , moet zijn <i>Door den Band</i> . Zie <u><i>band</i></u> .
banken	1856 VAN LENNEP	banken , o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, wanneer het op een Bank komt om te visschen.
banken	1857 PAN	banken . “Wordt een schip gezegd te doen, wanneer het op een bank komt om te visschen.” Banken is ook: een schip met hoog water op een bank zetten, om het onder de lastlijn schoon te maken, te branden, te breeuwen, het koper na te zien, enz.
barbier	1681 SEEMAN	barbier , die geen, die te Scheep de Maats potst, of schrapst, en scheerd, en als zij eenig ongemak aan het lijf hebben, of beschaadigd werden, geneesd, waarom zij gaarn de naam hebben van Geneesmeesters, Heelmeesters. Want <i>Barbier</i> beteekend eigendlijk een Baardscheerder, ofkomstig van het Latijnse woord <i>Barba</i> : weshalven in Engeland de <i>Barbiers</i> en <i>Chirurgijns</i> , of

		Heelmeesters, verscheide Gildens uitmaaken. Daar werd te Scheep ook onderscheid gemaakt tussen den <i>opper Barbier</i> , en <i>onder Barbier</i> , den eerste als Meester, of Baes, de ander als de Knecht. De Kist daar den Scheeps <i>Barbier</i> zijn Salven, en Dranken, en verder Gereedschap in op sluit: werd genaamd de <i>Barbies Kist</i> , sie, <i>kist</i> .
barbier	1856 VAN LENNEP	barbier , z.n.m. – Naam, die oudtijds aan den Scheeps–Chirurgijn gegeven werd.
barge	1690 WITSEN	baertze . Een aard van scheepen, eertydts in Hollandt gebruikelijk, die men ten kryge toerustede, zoo binnen als buitens duins. In het jaar 1480. verbondt zich het Doele-Gilde, of de Schutterij, tot Amsterdam, twee Oorloghs-Baertzen, met al hun toebehooren, ten dienste van die Stadt, te onderhouden. In den Gelderschen krygh, op 't jaar 1518, wiert by die van Hoorn, en d'omleggende Dorpen, een geweldigh groote Oorloghs-Baertze gebouwt, om de kust te veiligen: deeze was zeer hoogh op vertuint, en zeilde snelder als alle andere scheepen van dien tydt; konde, by stilte, met riemen werden geroeit; was licht na zyn grootte, en voerde veel zeils.
barge	1856 VAN LENNEP	barge , z.n.v. – of <i>Berge</i> . Soort van trekschuit, dienende tot vervoer van personen en goederen en voor de binnenlandsche vaart bestemd. 't Is oorspronkelijk hetzelfde als <i>bark</i> . <i>De barge van Alkmaar op den Helder, Kadetten barge</i> , naam, dien het scheepsvolk wel eens geeft aan het logies der Adelborsten.
barghout	1681 SEEMAN	barghouten . sie, <i>berghouten</i> .
barghout	1681 SEEMAN	barrighouten . sie, <i>berghouten</i> .
barghout	1681 SEEMAN	barrikhouten . sie, <i>berghouten</i> .
bark	1681 SEEMAN	bark of <i>bargje</i> , Vaartuigen in Spangien, en de Straat, seer gebruikelijk, sie, <i>W. Pag.</i> 216.
bark	1856 VAN LENNEP	bark , z.n.v. – Met deze benaming wordt in 't byzonder zekere soort van lichte Grieksche en Spaansche vaartuigen, in de Middellandsche zee varende, bestempeld. De koopvaardyschepen, die den grooten- en fokkemast barksgewijs getuigd hebben, en daarenboven nog een achtermast met bezaan- en gaftopzeil zonder raas voeren, worden <i>barken</i> genaamd. Ook wordt <i>bark</i> in poëzy veelal voor het min edele “schuit” gebezigd. <i>Een lichte Barck van barstigh Bocken-leder.</i> zegt Vondel in zijn <i>Lofsangh op de Scheepvaart</i> .
barkas	1856 VAN LENNEP	barkas , z.n.v. – De zwaarste sloep aan boord van een schip, tot alle zwaar werk bestemd, als het lichten en uitbrengen van ankers, enz. <i>De barkas</i> wordt met draaibassen gewapend.
barkas	1857 PAN	barkas . Hierbij kan nog vermeld worden de spreekwijze: <i>de barkas is ingezet</i> . Dat is: het passagieren houdt op. Zeilklaar zijn.
barkhout	1740 Zonhoven	barkhouten zijn de grootste houten, die tot vastigheid en stevigheid van 't schip van voren tot agteren gevoegt worden.
barkschip	1856 VAN LENNEP	barkschip , z.n.o. – Schip met twee overkant getuigde masten, terwijl de derde mast slechts een schoenerzeil voert.
Barloventovloot	1856 VAN LENNEP	barlaventovloot , z.n.v. – Benaming van een Eskader kleine Spaansche vaartuigen.
barnen	1856 VAN LENNEP	barnen , o.w. – Branden, koken (van de Zee.)

barometer	1856 VAN LENNEP	barometer , z.n.m. – Weerglas, werktuig, dat de drukking van den dampkring meet en waarop de aanwijzingen, overeenkomstig die drukking veranderende, in verband met de weersveranderingen worden waargenomen. <i>Haarbuizige barometer</i> , (die minder dan een streep diameter van binnen heeft. (<i>De barometer staat op mooi weer, op regen.</i>))
barring	1856 VAN LENNEP	barring , z.n.v. – 1°. Waarloos rondhout. Verzameling van rondhouten, ingescheept om de bestaande in geval van nood te vervangen. 2°. De plaats van het bovendek, gemeenlijk tusschen den grooten en fokkemast, waar de waarlooze rondhouten geborgen woren.
barring	1857 PAN	barring . Wordt ook spreekwoordelijk gebezigd, voor <i>boelachtig, niet ruim</i> . Wat ligt daar eene barring! Ook gebruikt voor kleederen en toebehooren van een schepeling. Zijne barring pakken. Hij is met zijne barring (met pak en zak) van boord gegaan.
bas	1681 SEEMAN	bas , is een soort van kleine Stukjes Geschut, en schijnt sijn naam te hebben van het <i>bassen</i> of <i>baffen</i> der Honden, sie, <i>stuk</i> .
bas	1856 VAN LENNEP	bas , z.n.v. – Soort van klein geschut, oudtijds veel op de schepen in gebruik. Zie <i>draaibas</i> .
bassard	1681 SEEMAN	bassarden , of voorstaartribben, sie, <i>W. N.</i> 11. 47. alwaar haar gedaante vertoond werd.
batarde	1856 VAN LENNEP	batarde , z.n.v. – (veroud.) 1°. Soort van galei, minder groot dan de koninklijke. 2°. Soort van geschut.
batterij	1856 VAN LENNEP	battery , z.n.v. – Geschutlaag: wordt aan boord verstaan van al de kanonnnen, die aan bak- en stuurboordzijde op een en 't zelfde dek aan de geschutpoorten liggen. <i>Onderbattery, eerste battery</i> (die het dichtst by de waterlijn is), <i>Tusschen deksbattery, Onderdeksbattery</i> (die op het tusschendeck ligt), <i>Bovendecks battery</i> (die op het bovenste dek van een driedekker rust.) <i>De battery is gesjord</i> (vastgebonden tegen 't rollen.) <i>De battery staat te boord</i> (als de trompen buiten de geschutpoorten staan.) <i>Gladdeks battery</i> (onoverdekte battery).
bebakening	1856 VAN LENNEP	bebakening , z.n.v. – In officieel gebruik, even als <i>betonning</i> . Ik zoû 't eenvoudige <i>Bakening</i> verkiezen.
bed	1856 VAN LENNEP	bed , z.n.o. – of <i>bedding</i> 1°. De holte waar een rivier of beek doorstroomt. 2°. De bodem der zee. <i>De moegerende Son zoekt de avondlegersteê</i> <i>En gaêrt zich nieuwe kracht in 't koelend Bed der zee.</i> Vr. K.W. Bilderdyk. 3°. Indruk, welken een schip achterlaat in den modder, waarin het heeft vastgezeten. 4°. Helling, waar een schip op gebouwd wordt.
bed	1856 VAN LENNEP	bedden , z.n.o.mv. – of <i>beddingen</i> . Sledebalken.
bedaren	1681 SEEMAN	bedaaaren , sagter, handsaamer werden, gelijk men seid, <i>het weer bedaald</i> . Dat is de bui gaat oover, <i>hij begint te bedaaaren</i> , sijn toorn gaat oover, <i>het is een bedaald Jongman</i> , dat is, sagsinnig, <i>hij seid dat met een bedaald gemoed, met bedaarde sinnen</i> , dat is, hij seid dat sonder heevigheid.
bedaren	1856 VAN LENNEP	bedaren , o.w. – Kalm worden. <i>De storm begint te bedaren</i> .

bedding	1681 SEEMAN	beddingen , sijn houten, die onder de rampaarden geset werden, als deselve niet wel in de poorten staan. in de land Oorloogen noemd men dat <i>beddingen</i> , te weeten, de solderingen daar de Affuiten op de Batterijen of Beukerijen geplaatst werden. De oorspronk van dit woord is kennelijk, om dat deese <i>beddingen</i> , of solderingen, onder de rampaarden, en affuiten, als <i>bedden</i> gespreid werden: het komt dan van het woord, <i>Bed</i> , waar van <i>Bedstee</i> , <i>Bedplank</i> , ens.
bedding	1690 WITSEN	beddingen . Dit zyn houten, die onder de bussen en rampaerden geleght werden, als de zelve niet wel in de poorten geschikt zyn.
bedding	1690 WITSEN	buddingen , ofte <i>Beddingen</i> . Planken, die over de kiel, door 't kolsem, gearbeidt zyn.
bedding	1856 VAN LENNEP	bedding , z.n.v. – Zie <i>bed</i> . Bedding noemde men voorheen ook een verzameling van balken, met planken belegen en dienende om geschut op te plaatsen, zoo als by de bombardeerkorvetten. – De <i>mortierbeddingen</i> .
bedijken	1681 SEEMAN	bedijken , sie, <i>dijken</i> .
bedisselen	1856 VAN LENNEP	bedisselen , b.w. – Hout met behulp van een Dissel effenen en scherp maken. Spreekwijze: <i>Een zaak bedisselen</i> [of <i>Bedistelen</i> als men gewoon is verkeerdelijk te zeggen] (een zaak vereffenen, in orde brengen). <i>De oude wijven die weten toch alle dingh te Bedisselen.</i> L. Franssoons <i>Grietjen Wouters</i> .
bedreven	1690 WITSEN	bedreven zyn . Oneig. Bekent zyn.
beeldwerk	1856 VAN LENNEP	beeldwerk , z.n.o. – of <i>tarmen</i> . Snijwerk, cieraaden aan den spiegel van een vaartuig.
been	1690 WITSEN	het ty gaat op zyn beenen . Het ty is op zyn sterkst in 't vloeijen.
beet	1690 WITSEN	sta wel beet . Dat is: Sta vast aan de spil, om te winden.
beethouden	1690 WITSEN	houdt wel beet . Dat is: De kabel largo wel af houden.
begeven	1856 VAN LENNEP	begeven , o.w. – Losraken, stukgaan. <i>Het begeven van een mast, huid, plank</i> .
begeving	1856 VAN LENNEP	begeving , z.n.v. – De daad van Begeven.
begieten	1856 VAN LENNEP	begieten , b.w. – Nat maken. <i>De scheepszijden begieten</i> .
begijn	1681 SEEMAN	begijn , of <i>Begijnree</i> , dit is een <i>loose Ree</i> sonder Seil aan de Besaansmast, aan welkers nokken het Kruisseil werd uitgespannen: deese naam van <i>Begijn</i> , of <i>Bagijn</i> , of liever <i>Beguin</i> , <i>Begijntje</i> is eige aan sommige Geestelijke Dogters (gelijk bekend is) en waar van de plaats, daar sij woonen, een <i>Begijnhof</i> genaamd werd: nu is het meede bekend, dat deese <i>Begijnen</i> , of <i>Begijntjes</i> , niet gehouden sijn, als de Nonnetjes, haar leeven in eensaamheid, en buiten den Egtenstaat door te brengen: maar haar werd toegestaan te moogen trouwen: wanneer sij nu deese geleegendheid koomen te versmaaden: en haar bij haar reinigheid koomen te bewaaren, wat is dat anders, als dat een <i>Ree</i> , die eigendlijk tot gebruik van een Seil is, alleen tot pronk, en niet tot noodsaakelijkheid gebruikt werd? met regt dan werd deese <i>Ree</i> de naam gegeeven van een <i>Begijn</i> : jaa de Ossen, en Koejen die hoorenloos sijn, werden meede met deese naam gedoopt.
begijnenbras	1856 VAN LENNEP	bagijnbras , z.n.m. – Bras van de <i>bagijnra</i> : zie ald.

begijnenra	1856 VAN LENNEP	bagijnra , z.n.v. – De onderste Ra aan den bezaansmast. De naam van <i>Bagijn</i> is vermoedelijk aan die Ra gegeven, omdat zy geen zeil draagt en alleen dient om het bovenwerk in te houden. Zoo worden runderen, die horenloos zijn, <i>bagijnen</i> genoemd.
begroeten	1856 VAN LENNEP	begroeten , b.w. – of <i>salueeren</i> . Teekenen van beleefdheid, ontzach of eerbied geven. Het begroeten geschiedt op zee door middel van kanonschoten, altijd in oneffen getal. De oorlogschepen, die door koopvaardyschepen begroet worden, lossen gemeenlijk het derde van het aantal schoten, die ter hunner eer gedaan worden. <i>Een vloot, een vlag, een citadel begroeten. Met scherp begroeten</i> heeft alleen ter eere van koningen plaats. Het begroeten geschiedt ook somtijds door het strijken van de vlag, en door het laten vallen van het marszeil. Dat de Amiraal van Gent in 1671 goed vond het Engelsche koningsjacht de Merlijn niet op die wijs te begroeten, gaf (onder meer) aanleiding tot oorlog met Engeland. <i>De zee begroet den wal</i> , (de schepen begroeten de forten.)
begroeten	1857 PAN	begroeten . Eene begroeting “met scherp ter eere van Koningen,” is minstens zeer verouderd, althans geheel in onbruik. Zulk eene begroeting zou ook niet anders dan in volle zee kunnen plaats hebben, en aldaar pleegt men zeldzaam Koningen te ontmoeten. Koopvaarders, die een oorlogschip in zee begroeten, salueeren met de vlag en strijken de bovenbramzeilen. Als een oorlogschip, ten anker liggende, een zeeofficier van hoogen rang begroet, dan gooit men de marszeilen of eenig ander zeil los, en doet het bepaalde aantal schoten.
behandigen	1681 SEEMAN	behandigen , met de <i>hand</i> aan iemand ooverreiken, gelijk ook op zijn Seemans <i>handen</i> genaamd werd: <i>ik heb hem dat boek behandigd</i> , dat is, gegeven, of gemaakt, dat het in zijn <i>handen</i> geraakt is.
behouden	1856 VAN LENNEP	behouden , b.n. – 1°. Gelukkig, gunstig. <i>Behouden koers, breedte, vaart. Een behouden aankomst</i> (aankomst met het vaartuig waarmede men is afgereisd). <i>Iemand behouden reis wenschen</i> (voorspoedige reis). 2°. Gered, veilig. <i>Het schip is vergaan; doch de manschap behouden aan wal gebracht</i> . Spreekwijze: <i>Een behouden man</i> (die uit den nood, uit den brand is).
behouden	1856 VAN LENNEP	behouden , b.w. – achtereenvolgend houden, bewaren. <i>Wy bleven denzelfden wind gedurende veertien dagen behouden. Het gelukte my, mijn koers te behouden</i> .
beitel	1681 SEEMAN	beitel , of <i>Bijtel</i> Timmermans Gereedschap, onder breed, en scherp, en booven bequaam, om daar op te kloppen: daar zijn verscheide soorten, als <i>Breekbeitel, Koubijtel</i> ens. <i>kom voor den Beitel</i> , dat is, kom voor den dag, sooje een regtschaapen Kaarel sijt: het <i>Vaatje op den Bijtel setten</i> : is soo veel te seggen, als een Vaatje ten besten geeven, sie, W. N. I. 185.
beitel	1681 SEEMAN	bijtel , anders gesegt <i>beitel</i> , het welk op zijn plaats te sien is.
beitel	1690 WITSEN	beitels . Zeker aart van scheepen, op binnelandtsche vlieten gebruikelyk.
beitel	1856 VAN LENNEP	beitel , z.n.m. – Timmermans gereedschap, dat van onderen scherp en van boven ingericht is om er op te kloppen. Spreekwijze: <i>Kom voor den beitel</i> . (Kom voor den dag: toon, wie ge zijt.) <i>Een vaatjen op den beitel zetten</i> (ten beste geven).

beitel	1856 VAN LENNEP	kanbeitel , z.n.m. – Soort van beitel.
beitelaak	1681 SEEMAN	beitelaak , een <i>Aak</i> , welkers Voorsteeven, soo plat is, als een <i>Beitel</i> , sie, <u>aak</u> .
beitelaak	1856 VAN LENNEP	beitelaak , z.n.v. – Zie <u>aak</u> .
beitelschip	1681 SEEMAN	beitelschip , een <i>Aak</i> , welkers Voorsteeven, soo plat is, als een <i>Beitel</i> , sie, <u>aak</u> .
bejagen	1681 SEEMAN	bejaagen , agterhaalen, sie, <u>jaagen</u> .
bejagen	1690 WITSEN	bejagen . Achterhalen.
bek	1681 SEEMAN	bek , beteekend eigendlijk de <i>Bek</i> van een Voogel, bij de Latijnisten <i>Rostrum</i> genaamd, maar ruimer werd het genoomen bij het ruuwe Volk, voor de mond: als blijkt <i>houd uuw bek: houd uuw bek toe: ik sal uuw voor uuw bek bruien</i> , ens. <i>bekken</i> noemen de Seelui, voor een Schip met zijn Voorsteeven wenden teegen de Baaren: de Steeven als genoomen voor de <i>bek</i> van het Schip: en soo kau <i>een bekken</i> , bij de Latijnisten <i>Pelvis</i> genaamd, zijn naam hebben van het woord <i>bek</i> , om dat men het selve gebruikt, en kan gebruiken, om de mond, dat is, de <i>bek</i> , als ook meede het gantse hoofd, dat Seemans gebruik is, daar in te steeken, en af te wassen, waar toe bij gebrek van beeter de Puts haar <i>bekken</i> is.
bek	1690 WITSEN	houdt hem in de bek Dit is gezeght, als het hardt waait, de spil wel vast te houden, dat het touw niet los schiet.
bekaaid	1690 WITSEN	bekaait komen . Dit wert gezeght van 't een of ander hout, dat zich niet wel sluit, of voeght, aan het schip.
bekaaien	1681 SEEMAN	bekaajen , komt van het woord <i>kaai</i> , waar van hier naa op zijn plaats sal gesproken werden, werd eigendlijk gesegt van Vis, die soo lang op de <i>Kaai</i> , of Wal, gestaan heeft, dat sij begint te sterven, soo seiden de Bruin 142. <i>de Vis is bekaaaid</i> : maar in de volgende spreekwoorden <i>hij komt'er bekaaaid af: hij stond bekaaaid</i> : beteekend <i>bekaajen</i> : schande behaalen: dewijl <i>bekaaide Vis</i> voor een slegt onthaal bij ons gehouden werd, en den Huiswaard gants geen eer daar meede komt in te leggen, of te behaalen.
bekaaien	1856 VAN LENNEP	bekaaien , o.w. – Beteekent: op de Kaai of op den wal bederven en wordt byzonder gezegd van visch, die zoo lang aldaar gelegen heeft, dat zy begint te sterven. Spreekwijze: 't Is alles Bekaaid (bedorven). <i>Hy komt er Bekaaid af</i> . (Hy heeft er schande meê behaald: omdat Bekaaid visch als een slecht onthaal wordt aangemerkt, waar de huiswaard geen eer mede inlegt.) Doch zie Bilderdijk Gesl. op Kade. Ook Witsen legt het woord anders uit en beweerd, dat een stuk hout, hetwelk aan boord nergends past of sluit, gezegd wordt <i>Bekaaid uit te komen</i> .
bekaaier	1681 SEEMAN	bekaajer , W. Pag. 61.
bekaaier	1856 VAN LENNEP	bekaaier , z.n.m. – <i>Bekaaier van den bezaan</i> wordt de toppenant genoemd, die aan de bezaansra vast zit.
bekaaier	1857 PAN	bekaaier . “Bekaaier van den bezaan wordt de toppenant genoemd, die aan de bezaansra vast zit.” Verkeerd. <i>Bezaansra</i> is aan boord onbekend. Bekaaier vindt men op een bovenleizeil, en dient om dat te bergen.

bekabbelen	1856 VAN LENNEP	bekabbelen , b.w. – Kabbelende schuren. <i>En IJ- en Amstelstroom bekabbelen zijn gront.</i> Sylvius, <i>Amsterdam</i> .
bekbout	1856 VAN LENNEP	bekbout , z.n.m. – Bout, die met een bek of kromming eindigt.
bekeuren	1856 VAN LENNEP	bekeuren , b.w. – Wegens overtreding een boete of andere straf aanzeggen.
bekeuring	1856 VAN LENNEP	bekeuring , z.n.v. – De daad van Bekeuren.
bekken	1690 WITSEN	bekken . Het galjoen van 't schip tegen de baren zetten. Ook, wel op de windt leggen, en niet veel afvallen.
bekleden	1681 SEEMAN	bekleeden , heeft zijn oorspronk van het woord <i>Kleed</i> , dit geschied op verscheide wijsen: eerst wanneer men het buiten werk van een onvolmaakt Schip met dunne Planken bedekt, dat noemd men <i>een Schip bekleeden</i> : insgelijks wanneer men dik Touw met dun Touw bewoeld of Touwwerk met leer benaaid, teegen het schuuren, dat werd meede <i>bekleeden</i> genaamd: soo ook, als men de Masten, en Raas, wel met Touw bewoeld: dit werd oovergebracht in een Huisgesin: al waar men spreekt van <i>Stoelen, Lessenaaren</i> , ens. te <i>bekleeden</i> . En soo tot algemeene spreekwoorden, als <i>een Ampt bekleeden</i> , dat is, bedienen: <i>hij weet de saak soo te bekleeden</i> , dat is, met woorden soo op te pronken, ens.
bekleden	1690 WITSEN	bekleeden . Het buiten-werk van 't schip met lichte planken bedekken, zoo lange als het schip noch niet ten vollen gemaakt is, op dat het zelve niet gequetst werde: gelyk men de kromme boeghplanken bekleedt, terwyl zy geboogen worden. Als men om het dik touw, dun touw rondtom windt, werdt zulks mede bekleeden, of woelen, genoemd: gelyk het kabel, in de kluis, mede met dun touw wert bekleedt, of omwonden. Als de masten, of raas, omwoelt werden, dan slaat men veeltydts hoepen met spykers in het hout, daar het woelen ophoudt, om het touw van afschieten te wederhouden. De anker-ring werdt insgelijks bekleedt.
bekleden	1740 Zonhoven	bekleeden . Dik en zwaer touw, als mede het wandt tegen het veylen der Ra'es, met dun touw bewoelen, of met leder benaejen tegen het schuuren.
bekleden	1856 VAN LENNEP	bekleeden . b.w. – Bedekken, bewoelen, verzorgen tegen schuring of beschadiging of wrijving. <i>Het buitenwerk van een schip bekleeden</i> (het met dunne planken bedekken, er enden touw om heen woelen of het met leder benaaien.)
bekleding	1856 VAN LENNEP	bekleding , z.n.v. – Huid, bedekking.
beknijpen	1856 VAN LENNEP	beknijpen , b.w. – Een end touw beklemmen tot dat het op een klamp belegd is: twee touwen, b. v. de stuurrepen, op elkander binden.
belabberd	1836 SPRENGER	Belabberd . <u>Hy, of het is belabberd</u> , zegt men van <i>iemand die, of iets, dat niet veel te beduiden heeft, of zich niet wel voordoet, onaangenaam en verdrietig is</i> , zoo als b. v. een redenaar, die niet wel spreekt, of eene zaak, die slecht staat; ontleend van een schip, dat bij een flauw zacht windje, bijna stil ligt en haast niet te regeren is.
belabberd	1856 VAN LENNEP	belabberd , b.n. – Of <i>labberlottig</i> ; wordt het weer gezegd te zijn, wanneer de wind, in plaats van frisch door te waaien, slechts labbert en met tusschenpozen waait: ('t is 't Maleisch <i>Palabber</i> ,

		vergadering – omdat daar by hen alles langzaam toegaat.) Spreekwijze: <i>Het ziet er belabberd uit</i> (ongunstig, onaangenaam uit).
beladen	1856 VAN LENNEP	beladen , b.n. – Zwaar geladen. <i>Dat schip is te sterk beladen. Die boot is met te veel goederen beladen.</i>
beleg	1690 WITSEN	het is houdt en belegh . Daar is veel te doen. Dus spreekt men, als het te scheep drok werk is. Dit werdt ook gezeght, als men in gevaar is: 't geene daar van daan komt, dat men by storm de touwen wel vast moet houden, en styf aan binden.
beleggen	1681 SEEMAN	beleggen , een Touw aan een Paal, of iets anders vastmaaken: hier van daan komt het spreekwoord, <i>het was hou, en beleg</i> , dat is, het was houd het Touw, en maak het ter teegen vast, oneigendlijk werd dit gesegt, goed raad was daar duur, men had daar de handen vol werk. <i>Daar is geen Touw aan te beleggen</i> , dat is, het is niet bequaam, om daar een Touw aan te binden: oneigendlijk, die quant en stuit niet. Hier van daan komt ook die mannier van spreken, te weeten, <i>Geld beleggen</i> , Geld op renten doen: <i>een saak wel beleggen</i> , dat is, een saak wel vast maaken en bestieren, soo ook <i>goed beleid</i> , dat is, bequaamheid om een saak wel uit te voeren, sie, <i>leggen</i> .
beleggen	1690 WITSEN	beleggen . Een touw aan het een of ander hout, of yzer, vast maken.
beleggen	1690 WITSEN	houdt en belegh . Oneig. Past wel op u zaken; ziet naauw toe: zynde oorspronkelyk van het vast maken, en houden der scheeps-touwen, by hardt weër.
beleggen	1690 WITSEN	niet veel te zeggen, maar houwen en beleggen . Dat is: Het is beter zyn zaken te doen, als veel spreken, en niet doen.
beleggen	1740 Zonhoven	beleggen . Een touw aen een pael vast maeken om 't schip in zyn vaert te steuiten, ook een schoot, bras, of iet diergelijks aenhaelen.
beleggen	1856 VAN LENNEP	beleggen , b.w. – Aanslaan, naaien, sjarren: ook wel een touw aan een paal of ander voorwerp vastmaken. <i>De schoot, de bras beleggen</i> (die vastzetten.) Spreekwijze: <i>Het was: Hou en beleg</i> . (het was: houd het touw en maak het ter dege vast: oneigenlijk “goede raad was duur, men had handen vol werk”.) <i>Daar is geen touw aan te beleggen</i> (Er is geen touw aan te vinden: overdr.: “Die kwant stuit niet veel: met hem is niet te geworden.)
beleggen	1857 PAN	beleggen . Hiervoor: “aanslaan, naaijen, sjarren,” deugt niet. Overigens is het goed omschreven. 2°. Beleggen wordt ook gezegd voor <i>bereiken</i> . Eene haven kunnen beleggen. Iets kunnen beleggen is: zoo veel bovenwinds van eene plaats of van een voorwerp zyn, dat men het, zonder te wenden, kan bereiken. 3°. Zamenroepen. Scheeps- of krijgsraad beleggen.
belegklamp	1856 VAN LENNEP	belegklampen , z.n.v.mv. – Kruisklampen, bestaande uit een dwarshout en twee halvermaanswijze daarop geplaatste stukken. Zoodanige klampen worden tegen het binnenboord van een vaartuig gespijkerd en dienen om er enden touw aan te bevestigen.
beloop	1681 SEEMAN	beloop , het fatsoen van een Schip: hier van daan, <i>iets op sijn beloop laten</i> , soo laten als het is, niet zoeken te veranderen, of te verhinderen.
beloop	1690 WITSEN	beloop van 't schip . Het fatsoen, of gedaante, en gestalte des zelfs.

beloop	1856 VAN LENNEP	beloop , z.n.o. – Fatsoen van het schip en, meer bepaaldelijk, de omloop van den achterstevan.
belopen	1681 SEEMAN	beloopen , beseilen, <i>beloopen werden</i> , oovervallen werden: soo seid men, <i>van een storm beloopen werden</i> , als de storm seer schielijk en onverwagt iemand oovervalt: <i>beloopen</i> beteekend ook bedraagen, hoe veel beloopt de Renten?
belopen	1690 WITSEN	beloopen . Ziet <i>oploopen</i> .
belopen	1856 VAN LENNEP	beloopen , b.w. – Bezeilen. <i>Beloopen worden</i> beteekent: “oovervallen worden”, b. v. door een storm.
bemallen	1856 VAN LENNEP	bemallen , b.w. – Zie <i>mallen</i> .
bemannen	1856 VAN LENNEP	bemannen , b.w. – 1°. Van manschap of volk voorzien. 2°. Van een loods voorzien. <i>Het schip is Bemand</i> (er is een loods aan boord: omdat de loods, zoo lang hy dienst doet, als de Man by uitnemendheid beschouwd kan worden.)
bemannig	1856 VAN LENNEP	bemannig , z.n.v. – Het scheepsvolk, dat zich aan boord bevindt. <i>Dat schip had maar geringe bemanning</i> . Zie <i>manschap</i> , <i>volk</i> .
bemasten	1856 VAN LENNEP	bemasten , b.w. – of <i>masten</i> . Van Masten voorzien. <i>Dat schip is nog niet Bemast</i> .
benarren	1681 SEEMAN	benarren , omsingelen, rond om besetten, benaauwen: <i>hij was benard</i> , hij stond bekaaid, hij stond als een <i>nar</i> , als een die gek is.
benarren	1690 WITSEN	benarren . Den vyandt bezetten. Werdt mede gezeght, als men zoodanigh op een laegerwal verzeilt is, dat'er weinigh kans is om daar af te komen.
benarren	1856 VAN LENNEP	benarren , b.w. – Benaauwen. <i>Wy zaten benard</i> (op lager wal.)
beneden	1856 VAN LENNEP	beneden , bw. – <i>Onder</i> , omlaag, in het beneden gedeelte van het schip. <i>Zend het volk beneden</i> .
beneden	1857 PAN	beneden . <i>Benedenwinds</i> , wordt ook gezegd, als men aan lij van een schip of van land is.
benepen	1681 SEEMAN	beneepen , sijn, niet kunnen vlooten, of vlot raaken: dit woord komt van <i>nijpen</i> : waar van hier naa: oneigendlijk werd <i>beneepen</i> , <i>beneepen sijn</i> voor beklemd, benaauwd sijn, genoomen: sie hier van <i>Hoofd in Velsen</i> : 't besturven Gibraltar van vrees om 't hart <i>beneepen</i> .
benepen	1690 WITSEN	benepen zyn . Wert van een schip gezeght, wanneer het niet vlotten kan, of over drooghten geraken, wegens schaarsheit van water.
benepen	1856 VAN LENNEP	benepen , b.n. – (Veroud.) Werd een schip gezegd te zyn, als het niet vlotten of niet over drooghten geraken kon door schaarsheit van water.
bengel	1681 SEEMAN	bengel , het Klokje op het Schip: hier van daan <i>bengelen</i> , het Klokje luijen; soo seggen de Amsterdammers, de <i>bengel die luid</i> , dat is, het teeken werd met de <i>bengel</i> gegeven, dat de Poort haast sal toegeslooten werden. Het woord <i>bengel</i> werd ook gepast op een Jonge, als men seid: <i>jouw bengel!</i> dat is, jouw lekker! noornaamendlijk, als de Jongens ons aan de ooren leggen te <i>bengelen</i> , dat is, te lellen, en te raasen.
bengel	1856 VAN LENNEP	bengel , z.n.m. – De klok op een koopvaardyschip. <i>De bengel luidt om te schaften</i> . Zie <i>klok</i> . Spreekwijze: <i>Een kwade bengel</i> wordt van een lastigen knaap gezegd, die ons met zyn bengelen of janken verveelt.
benoorden	1856 VAN LENNEP	benoorden , bw. – 't zelfde als <i>Noordwaart</i> , <i>ten Noorden</i> . <i>Wy praaiden dat schip N mylen benoorden de linie</i> . <i>De wind is benoorden het oost</i> .

benoorden	1856 VAN LENNEP	benoorden-om , bw. – Om Engeland heen. Wanneer, in oorlogstijd, het Kanaal onveilig was, zeilde men Engeland om, wat de reis aanmerkelijk verlengde. Hiervan de Spreekwijze: <i>Hy gaat benoorden-om</i> (hy is langzaam in zijn doen, in zijn spreken, in zijn werken.)
bensel	1681 SEEMAN	bensels , of liever <i>Bindsels</i> , want het sijn niet anders als Touwetjes, daar men iets meede <i>bind</i> , soo werd ook <i>benden</i> gebruikt voor <i>binden</i> .
beoosten	1856 VAN LENNEP	beoosten , bw. – ’t zelfde als <i>Oostwaart, ten Oosten</i> . <i>Die eilanden liggen beoosten Java</i> .
bepalen	1856 VAN LENNEP	bepalen , b.w. – Naar een vaste berekening zich van iets verzekeen. <i>De juiste ligging eener plaats bepalen, den afgelegden koers bepalen</i> .
bepekken	1856 VAN LENNEP	bepekt , of <i>bepikt</i> , b.n. – Met pek besmeerd: Vondel bezigt in zijn <i>Lofsangh op de Scheepvaart</i> de uitdrukking <i>Bepeckte Vlercken</i> voor “zeilen.”
berd	1690 WITSEN	roey-berde . Roey-boot.
bergen	1681 SEEMAN	bergen , beteekend in het gemeen bewaaren voor ongeval, soo is het een gemeen seggen <i>bergje Plunje! bergje Lijf!</i>
bergen	1856 VAN LENNEP	bergen , b.w. – 1°. Stuwen, pakken. Dit schip kan nog al wat bergen (nog al wat goederen inhouden). 2°. Oprollen en vastmaken (een zeil bergen), het in het dichtst mogelijk bestek ineen vouwen en op zijn ra met touwen vastbinden. 3°. Laten vallen: <i>een vlag bergen</i> , die nederhalen en wegsluiten. 4°. Redden, bewaren: bepaaldelijk gespaarde personen of goederen. <i>Het schip is te gronde gegaan; doch men heeft de ekipaadje nog kunnen bergen</i> . Hierover handelen art. 545 en volgg. Wetb. v. Kooph.
bergen	1857 PAN	bergen . “2°. een zeil op zijn ra met touwen vastbinden.” In plaats van <i>touwen</i> leze men <i>beslagbanden</i> of <i>beslagseisings</i> .
Bergenvaarder	1681 SEEMAN	Bergervaarder , dat is, een Schip, of, Schipper, die op <i>Bergen in Noorweegen</i> vaart, om stokvis, ens. <i>de Bergervaaders Kaamer</i> , een Kaamer daar de <i>Berger Handelaars vergaaderen</i> .
berger	1856 VAN LENNEP	berger . z.n.m. – Hy, die gestrande goederen helpt Bergen.
berghout	1681 SEEMAN	berghouten , die gemeenelijk quaalijk (naa mijn oordeel) <i>Barghouten</i> , of, nog slimmer <i>Barrighouten</i> of <i>Barrikhonten</i> genaamd werden, andere meenen dat sij <i>Berkhouten</i> behoorden genaamd te werden, om dat gelijk de <i>Berk</i> , of Schors, een Boom bewaard, en in het leeven behoud: dat ook alsoo deese <i>Berkhouten</i> een Schip behouden, maar het woord schijnt t’saamen gesteld te moeten werden, van <i>Bergen</i> , dat is, behouden, bewaaren, en <i>Hout</i> , want dit sijn de grootste <i>Houten</i> , die tot vastigheid, en steevigheid, weersijds langs het Schip, van vooren tot agteren, gevoegd werden, sie, <i>bergen</i> .
berghout	1690 WITSEN	bark-houten . Dit zyn de groote houte zoomen, die langs scheeps in de zyden staan. Deeze werden van drie of vier stukken gemaakt, en met haken aan een gevoeght. Men ziet’er veeltidts twee onder, en twee boven ’t geschut: of ook wel alleen twee onder, zonder eenige boven. Bark-houten, die dicht aan een staan, worden zomtydts uit een stuk gemaakt. Dat de bark-houten buiten doen, dat doen de lyf-houten binnen in het schip: beide binden zy het zelve. Hoogh op getimmerde

berghout	1856 VAN LENNEP	scheepen voeren de meeste bark-houten, en zulks stevigheits halve, ook om dat het boven-werk niet te veel zoude schynen uit te steken. barghout of barrighout , z.n.o. – Een gedeelte der buitenhuid tegen de kimmen van het schip, tevens dienende tot verband, als het schip, gelijk met een band of gordel, omringende. De rechte spelling van 't woord schijnt te wezen <i>Berghout</i> , als dienende die houten om 't schip te <i>bergen</i> of te bewaren. Linieschepen hebben een <i>Bovenbarghout</i> ter hoogte van het kuildek, en een <i>Onderbarghout</i> ter hoogte van het tusschendeck.
berghout	1856 VAN LENNEP	barrighout , z.n.o. – Zie <i>barghouten</i> .
berghout	1856 VAN LENNEP	berghout , z.n.o. – Zie <i>barghout</i> .
berging	1856 VAN LENNEP	berging , z.n.v. – Ruimte. <i>Er is weinig berging in dat schip.</i>
bergloon	1681 SEEMAN	bergloon , dat is, het geen men tot een loon geeft voor hem, die iets <i>gebergd</i> heeft.
bergloon	1856 VAN LENNEP	bergloon , z.n.o. – Gelden, die uitbetaald worden, tot vergoeding der moeite en kosten aan het Bergen van gestrande goederen besteed. Het bergloon wordt alleen toegestaan in de gevallen. by art. 562 Wetb. van Kooph. vermeld. De bergloonen behooren in de eerste plaats onder de bevoorrechte schulden, die op de opbrengst van verkochte zeeschepen kunnen worden verhaald. Zie art. 343 Wetb. van Kooph. Vergel. voorts art. 547, 548, 750, 757.
bergloon	1857 PAN	bergloon . Wordt ook uitbetaald voor betonnings voorwerpen, die los in zee drijven of, na gezonken te zijn, worden opgevischt. Een ieder mag zoodanige voorwerpen, los in zee drijvende, opvisschen en bergen. Wanneer echter tonnen of bakens in zee drijven, nog door eene ketting aan den steen of aan het anker verbonden, mag niemand die zonder vergunning aanraken. Zie koninklijk besluit 15 Maart 1820 (Staatsblad N°. 6), en de strafbepaling van de wet d°. 6 Maart 1818 (Staatsblad N°. 12).
berkhout	1856 VAN LENNEP	berkhout , z.n.o. – 't zelfde als <i>barghout</i> . Zie ald.
berkoen	1681 SEEMAN	berkoenen , een soort van staaken, die men gewoon is teegen een houten Schutting op te regten, dog werden gebruikt op verscheide andere wijzen. Gelijk de Seevaarende Lieden bekend is: misschien om dat sij van <i>Berkeboomen</i> gekapt, en gemaakt werden.
berkoen	1856 VAN LENNEP	barkoen , z.n.m. – Rondhout, windboom.
berkoen	1856 VAN LENNEP	berkoen , z.n.m – 't zelfde als <i>barkoen</i> . Zie ald.
beruifeld	1690 WITSEN	beruifelt . Beslommert zyn te sloop met veel ongewoone beletzelen, zoo, dat men zich niet redden kan.
beschadigd	1856 VAN LENNEP	beschadigd , b.n. – Zoo noemt men alles wat op de eene of andere wijze door schade geleden heeft en in min goeden staat verkeert. <i>Verkoop van goederen, door 't zeewater beschadigd.</i>
beschadigen	1856 VAN LENNEP	beschadigen , b.w. – Schavielen, wrijven, schade aanbrengen.
bescharen	1690 WITSEN	bescharen . Krygen.
beschieten	1681 SEEMAN	beschieten , heeft veel beteekenissen, en dat naa de woorden, daar het werd bij gevoegd: soo is het wat anders iemand <i>met Geschut beschieten</i> , dat is, <i>met het Geschut bevegten</i> : anders <i>iets met Planken beschieten</i> , dat is, met Planken bekleeden: anders is het ook geseid <i>dat mag niet beschieten</i> : dat is, dat kan weinig voordeel aanbrengen, als ook meede: <i>mijn oogen beschieten, of,</i>

beschieten	1856 VAN LENNEP	<i>mijn oogen zijn beschooten</i>, dat is, ik ben slaaperig, en ben in slaap gevallen: want de oogen werden gesegt dan te <i>beschieten</i>, als de oogleeden sig oover de oogen uitspreiden. beschieten, b.w. – 1°. Schotten zetten. <i>Er waren zoo veel passagiers aan boord, dat men genoodzaakt was de kerk te beschieten.</i> 2°. Met planken bekleeden. <i>Die kajuit is geheel Beschoten.</i> 3°. Met geschut bevechten.
beschouwen	1856 VAN LENNEP	beschouwen, b.w. of <i>met den deel hebben</i> – voor “zijn deel ontvangen” is een uitdrukking, in gebruik op onze zeedorpen. By de terugkomst van een visscherman heeft de reeder de helft van de netto-opbrengst, en de andere helft wordt onder het volk verdeeld, zoodat elk zijn aandeel <i>Beschouwt</i>, d. i. bekomt, naarmate hy vaart voor kwart, half, drie kwart of volle man.
beslaan	1681 SEEMAN	beslaan, beteekend ook, <i>in beslag nemen</i>, dat is, de Schippers dwingen, dat sij met haar Scheepen niet moogen vertrekken: maar daar en teegen den Staat alleen ten dienst te sijn: hier van daan komt, dat men segt, <i>iemand in de boeten beslaan</i>, iemand eenige boeten op leggen, die hij volgens de Wet, die hij oovertreeden heeft, schuldig is: <i>een Paard beslaan</i>, een Paard de Hoefijzers aanslaan, waar van daan komt het spreekwoord, <i>men kan geen loopende Paarden beslaan</i>: dat is, men kan met niemand spreken, of handelen, die het op een loopen set. <i>Beslaan</i> beteekend ook bewaasemen, <i>de glaasen beslaan door de rook</i>, <i>de glaasen sijn beslaagen</i> ens. endelijk seid men ook, <i>Meel beslaan</i>, daar van <i>beslag</i>.
beslaan	1681 SEEMAN	beslaan, kan in veelderhande sin genoomen werden: als het gesegt werd van een Bootsgezel omtrent de Seilen, soo werd daar door verstaan, de ingehaalde Seilen met de Reebanden vast in een binden, sie, <i>seil</i>. <i>Beslaan</i> werd ook van Winkeliers gesegt, als sij de koop toeslaan, ik <i>beslaa uuw</i>, ik <i>ben beslaagen</i>.
beslaan	1690 WITSEN	beslaan De zeilen beslaan, ofte aan hare rondthouten binden.
beslaan	1856 VAN LENNEP	beslaan, b.w. – 1°. Bedekken, bekleeden. <i>Een plank met ijzer beslaan.</i> 2°. <i>Al de zeilen sijn Beslagen.</i> 3°. In beslag nemen. Zie <i>beslag</i>.
beslag	1681 SEEMAN	beslag komt van <i>beslaan</i>, en heeft meede veelderhande beteekenissen: want, voor eerst kan men het nemen voor al het geen bequaam is, om iets te binden, en vast te hegten, gelijk het blijkt uit het volgende woord.
beslag	1856 VAN LENNEP	beslag, z.n.o. – Verletting, op–onthoud. <i>Dat schip werd in beslag genomen</i> (de schipper werd belet weg te zeilen: of wel, hy werd gedwongen zijn schip in dienst te stellen van de in beslag nemende Mogendheid). Zie <i>embargo</i>.
beslag	1857 PAN	beslag. Is ook de ijzeren band met haak om de blokken. Men noemt deze beslag of beslagen blokken. Is er touw (een strop) om, in plaats van ijzer, dan sijn het <i>gestropte blokken</i>.
beslagen	1856 VAN LENNEP	beslagen, b.w. – met ijzer bekleed.
beslaglijn	1681 SEEMAN	beslaglijn, bindsel, of bensel, of bindsel, dat is, dat Touw, of die <i>Lijn</i>, daar men iets meede bewoeld, of <i>beslaat</i>: daar en booven, <i>beslag</i> beteekend het Franse woord Arrest: <i>in beslag nemen</i>,

beslaglijn	1690 WITSEN	arresteeren: <i>beslag</i> beteekend ook die Gespen en Haaken, daar meede de Draagbanden <i>beslaagen</i> werden: en ten laatsten, Meel dat gemengd en <i>beslaagen</i> is. Dat is goed <i>beslag</i> van <i>Meel</i> . beslaggh-lyn. Een touw, om iets te beslaan; gelyk'er een aan de nok van de bezaan is, om die te beslaan, of te bewinden.
beslaglijn	1856 VAN LENNEP	beslaglijnen , z.n.v.mv. – Touwen of Lijnen, waarmede men de bezaan– en stagzeilen Beslaat.
beslagseizing	1856 VAN LENNEP	beslagseizings , z.n.v.mv. – Gevlochten enden touw, tot vasthechting der zeilen aan de raas.
beslagseizing	1857 PAN	beslagseisings . “Gevlochten enden touw, tot vasthechting der zeilen aan de raas.” De zeilen worden aan de ra's gehecht door <i>kramgarens</i> en <i>nokbindsels</i> en vastgemaakt met <i>beslagseisings</i> of <i>beslagbanden</i> . Laatstgenoemden zijn seisings, veeltijds met zeildoek overtrokken.
besloten	1856 VAN LENNEP	besloten , b.n. – Dicht. <i>Een besloten reë</i> (waaruit men de volle zee niet zien kan).
besluit	1690 WITSEN	een besluit ankeren . Een besluit vast maken.
besmeren	1856 VAN LENNEP	besmeeren , b.w. – Insmeeren, met smeer bestrijken.
besneden	1856 VAN LENNEP	besneden , b.n. – Gevormd. <i>Een fijn besneden schip</i> (een schip dat een fijne Snede heeft).
bestek	1856 VAN LENNEP	bestek , z.n.o. – 1°. Berekening van de plaats, waar een schip zich bevindt, welke dagelijks wordt opgemaakt overeenkomstig de opmeting van den weg, dien het heeft afgelegd en den koers, dien het gehouden heeft. <i>Met het bestek voor- of achteruit zijn, zijn bestek vooruit loopen, achter zijn bestek zeilen</i> , (na gedane waarnemingen ontdekken dat de gegiste plaats van het schip meer of min verwijderd is van de plaats, waar het zich werkelijk bevindt). <i>Die Loods, die Stuurman heeft zich in zijn bestek vergist. Gegist bestek: bevonden bestek: verbeterd B: bestek opmaken: bestek zetten</i> . 2°. In schrift opgemaakte berekening van al de deelen, waaruit een schip zal moeten bestaan en van de aan te wenden kosten.
bestek	1857 PAN	bestek . “Bestek zetten.” Bij te voegen: de plaats op de kaart aanteekenen, waar het schip zich bevindt; dit moet ten minste iederen middag geschieden.
bestemd	1856 VAN LENNEP	bestemd , dw. – wordt gebezigd, om het doel te kennen te geven. <i>Dat schip is naar Java bestemd</i> (het moet naar Java). <i>Die goederen zijn tot geschenken bestemd</i> .
bestemming	1856 VAN LENNEP	bestemming of <i>bestemmingsplaats</i> , z.n.v. – Plaats, waarheen iets Bestemd was. <i>Dat schip heeft zijn bestemming</i> bekomen.
besteavenen	1681 SEEMAN	besteavenen , komt van het woord <i>Steeven</i> , en soo beteekend het, de <i>Steeven</i> ergens naa toe wenden, om daar naa toe te vaaren: oneigendlijk werd het genoomen in het volgende: naamendlijk, <i>hij heeft niet gekreegen, dat hij had besteavend</i> : dat is, hij is tot zijn oogmerk niet geraakt, hij heeft niet gekreegen, dat hij had beoogd, sie, <i>steeven</i> .
besteavenen	1690 WITSEN	besteavenen . De steven ergens naa toe wenden.
besteavenen	1690 WITSEN	dat men besteavent, bezeilt men . Daar de voor-steven naa toe strekt, als het schip met uitgespannen zeilen vlot is, daar kan men met de zelfde wint naa toe zeilen; te verstaan, by goetd weêr, en geen groote zee.
besteavenen	1690 WITSEN	hy heeft niet gekreegen dat hy besteavent had . Oneig. Hy heeft zyn oogmerk niet bereikt.
besteavenen	1690 WITSEN	men bezeilt niet altydt dat men besteavent . Oneig. Het lukt altydt niet.

besteavenen	1836 SPRENGER	Besteavenen. <u>Wat men besteavent, bezeilt men.</u> Waar de voorsteven, als het schip met uitgespannene zeilen vlot is, naar toe strekt, daar zeilt men heen. Fig. <i>wat men bedoelt, zoekt men te verkrijgen.</i>
besteavenen	1856 VAN LENNEP	besteavenen , b.w. – Den steven ergends heen wenden, waar men met goeden wind en groote zee kan heenzeilen, zonder van richting te veranderen. Spreekwijze: <i>Men bezeilt niet altijd wat men Bestevend had</i> (men bekomt niet altijd wat men verlangd had).
bestillen	1681 SEEMAN	bestillen , <i>stil</i> werden, bedaaren, sie, <u>stil</u> .
bestillen	1690 WITSEN	bestillen . Stil werden.
bestorten	1740 Zonhoven	bestort worden, van de zee of baeren overstolpt worden.
bestuur	1856 VAN LENNEP	bestier , z.n.o. – Zie <u>scheepsbestier</u> .
betakelen	1856 VAN LENNEP	betakelen , b.w. – Een touw aan het einde omwinden, om het rafelen te beletten.
betanen	1856 VAN LENNEP	betanen , b.w. – <i>Tanen</i> , met Taan bestrijken.
beting	1681 SEEMAN	beeting , een dikke, en swaare dwarsbalk, daar men de Kaabels aan belegt: anders genaamd <i>Beetingbalk</i> , welkers afbeeldsel te sien is bij W. N. 7. 55. en N. 17.
beting	1690 WITSEN	de laatste en beste kabel gaat te beting , Dat is: Men waaght het laatst.
beting	1690 WITSEN	het wil op de korte beting aankomen . Oneig. Daar is gevaar aan vast.
beting	1856 VAN LENNEP	beeting , z.n.v. – Zie <u>beting</u> .
beting	1856 VAN LENNEP	beting , z.n.v. of <u>betings</u> mv. – Naam van twee sterke staanders, door een zwaren balk verbonden, of soort van galg, voor den fokkemast geplaatst en dienende om 't ankertouw of ketting aan vast te leggen. 't Woord beteekent aflating, van het oude <i>beeten</i> (afdalende).
beting	1856 VAN LENNEP	betingleggen , o.w. – De ketting of het touw om den Betingsbalk Leggen.
betingbalk	1681 SEEMAN	beetingbalk , sie, <u>beeting</u> .
betingbalk	1856 VAN LENNEP	betingsbalk , z.n.v. – Dikke zware dwarsbalk. Zie <u>beting</u> .
betingbout	1681 SEEMAN	beetingsbouts , de ijsere <i>bouten</i> , die in de <i>beeting</i> geslaagen werden, om het Touw, dat om de <i>beeting</i> beleit is, voor het af slippen te verseecken.
betingbout	1690 WITSEN	beting-bouts . Dit zyn korte yzere staven, welke in de beting-balk gestoken werden, tegen 't afwippen, en ontslippen van het touw.
betingbout	1856 VAN LENNEP	betingsbout , z.n.m. – Een der zware ijzeren bouten, die in de Beting geslagen worden, om het daarom gelegde touw tegen het afslippen te bewaren.
betingknie	1681 SEEMAN	beeting knie , de <i>knie</i> daar de <i>Beetingbalk</i> op rust.
betingknie	1856 VAN LENNEP	betingsknie , z.n.v. – De Knie, die den Betingsstijlen steun verleent en tegen omslaan bewaart.
betingkop	1856 VAN LENNEP	betingskop , z.n.m. – De enden van de stijlen, waar zy boven den Betingsbalk uitsteken; ook wel <i>Monnik</i> of <i>Speen</i> genaamd.
betingslag	1856 VAN LENNEP	betingsslag , z.n.m. – De Slag, dien de ketting of het touw over de Beting neemt.
betingspeen	1856 VAN LENNEP	betingsspenen , z.n.v.mv. – Zie <u>betingskop</u> .
betingspoor	1856 VAN LENNEP	betingsspoor , z.n.o. – Een stuk of stukken houts, waarop het vierkant onderinde der Betingsstijlen is ingelaten.
betingstijl	1856 VAN LENNEP	betingsstijl , z.n.m. – Zie <u>beting</u> .

betingstopper	1856 VAN LENNEP	betingsstopper , z.n.m. – De eerste Stopper, dien men achter de Beting op de ketting zet om het uitloopen te beletten.
betingstut	1681 SEEMAN	beeting stut , de <i>stut</i> onder de <i>beetingbalk</i> , die regt op staat: anders genaamd <i>Speen</i> , of <i>Monnik</i> , sie de afbeedsels W. N. 17.
betingstut	1690 WITSEN	beting- en boeghspriet-stutten . Dit zyn houten, die, tot meerder vastigheid, tegen 't onderste en bovenste verdek vast aan gestelt werden. De beting is een zwaare dwars-balk, die dwars-scheeps staat: hier aan beleght men de kabels: zy staat in 't gemeen onder het verdek; doch op zommige last-dragers, gelyk ook de spil, boven op, om onder plaats te winnen, en dan moeten de kluizen, daar het touw door gaat, mede ryzen. De boeghspriet is geslooten met yzere beugels, die door den overloop steken, en geslooten werden.
betingstut	1856 VAN LENNEP	beetingsstut , z.n.o. – De recht opstaande Stut, waaraan de Betingsbalk is verbonden, en die boven den Balk uitsteekt; hy dient om het zwaar touw daarom te leggen.
betonnen	1856 VAN LENNEP	betonnen , b.w. – Met tonnen bezetten, afbakenen. <i>Het betonnen van dat vaarwater heeft vrij</i> wat gekost.
beugel	1681 SEEMAN	beugel , is een Ring, of rond ijser, daar door men in een Klosbaan de Klos, of Kloot, doorjaagd, waar van daan <i>iemand door den beugel jaagen</i> , dat is, iemand (gelijk men seide) door de mosterd sleepen: <i>dat wil niet wel door de beugel</i> , dat is, wij konnen het niet krijgen naa onse sin: dit werd ook genoomen voor een rond ijser, daar de misdaadige aan de Geeselpaal werden ingeslooten: daar en booven het rond ijser van een Baggernet; en selfs het silver aan de Tassen der Vrouwluiden: en voorts al wat de gedaante van een <i>Beugel</i> heeft, sie, <i>buigen</i> .
beugel	1856 VAN LENNEP	beugel , z.n.m. – Band, hoepel. <i>De beugel van het kompas</i> (koperen ring, waar het kompas aan twee zijden in bevestigd is en zich vrij in beweegt). Spreekwijze: <i>Dat kan niet door den beugel</i> (dat kan er niet door). <i>Iemand door den beugel jagen</i> (iemand door den mostert slepen, door naauwe en moeilijke plaatsen heenslepen).
beugelarm	1856 VAN LENNEP	beugelarm , z.n.m. – Bevestiging van den Beugel aan het hout.
beugtijd	1856 VAN LENNEP	beugtijd , z.n.v. – De tijd van November tot February, wanneer de visschers onzer zeedorpen ter schelvisch en kabeljauwvangst uitgaan. Zie <i>overloopers</i> , <i>schrobtijd</i> .
beuken	1681 SEEMAN	beuken , beteekend klappen: hier van daan, <i>beuk'er</i> op! <i>gebeukte</i> Stokvis, dat is, geklopte Stokvis.
beukhamer	1681 SEEMAN	beukhaamer , een Haamer, daar men meede gewend is te <i>beuken</i> .
beuling	1856 VAN LENNEP	beuling , z.n.v. – Ronde lijst, tusschen het rahout en de zetgang.
beun	1681 SEEMAN	beun , die plaats in het Schip, daar de Vis leevendig in gehouden werd: daar van daan seide men <i>Beunvis</i> , te weten, soodanige Vis, die in de <i>beunen</i> leevendig gehouden sijn: <i>Beun</i> beteekend ook een Solder bij de Westpheelingers, waar van <i>Beunhaas</i> : van dit woord breeder op een andere plaats.
beun	1690 WITSEN	beun . Een plaats te scheep, waar in visch levendigh kan gehouden werden.
beun	1856 VAN LENNEP	beun , z.n.v. – of <i>buun</i> , is de plaats in het schip waar de visch levendig gehouden wordt, welke daarvan <i>beunvisch</i> genoemd wordt.

beun	1857 PAN	beun of bun . “Is de plaats in het schip waar de visch levendig gehouden wordt.” Moet dit niet zijn <i>levend</i> .
beurs	1681 SEEMAN	beurs , een Tas, daar men Geld, datmen <i>gebeurd</i> heeft, in bewaard: soo seid men, <i>een berooide benrs maakt een berooid hoofd: oover honderd Jaar sal men soo veel om de Beurs koopen, als nu om het Geld</i> . Wat voorts <i>beurs</i> beteekend in <i>Priapeüs</i> , als men segt, dat iemand <i>met een volle beurs t’huis komt</i> , dat laat ik aan het oordeel van de verstandige. <i>Beursig</i> : <i>beurssieke Peeren</i> ens. daar van op een andere plaats. En hier van een <i>Stokbeurs</i> , dat is, een stok daar veel beursen aangehegt sijn; in oude tijden seer gebruikelijk.
beurs	1681 SEEMAN	de Beurs , de vergaader plaats der Koopluiden: oneigendlijk werd het gebruikt, in de volgende reeden: <i>hij mag daar meede wel op de Beurs koomen</i> : dat is, hij mag daar meede wel koomen in het geselschap der Menssen.
beurs	1856 VAN LENNEP	beurs , z.n.v – Openbare plaats, waar kooplieden, makelaars, reeders, enz. te samen komen om hun zaken te doen. <i>Ter beurs komen: Ik heb hem op de beurs gesproken</i> . Spreekwijze: <i>Hy mag er gerust mede aan de beurs komen</i> (hy mag er gerust mede in ’t openbaar, in ’t gezelschap van menschen, komen).
beursvat	1681 SEEMAN	beursvaatje , het Kruidtonnetje, dat booven met een Leere <i>beurs</i> , of sak, werd toegebonden, op dat’er geen vonken in souden koomen te vallen.
beursvat	1690 WITSEN	beurs-vaatje . Een tonnetje, daar boven een lederen zak aan is, om bus-kruit in te doen.
beursvat	1856 VAN LENNEP	beursvaatjen , z.n.o. – Benaming van een vaatjen met buskruit, dat van boven met een lederen Beurs of zak wordt toegebonden, opdat er geen vonken in zouden vallen.
beurt	1681 SEEMAN	beurd , bij de Latijnisten <i>Vices</i> , komt van <i>beuren</i> , krijgen: <i>Erf beuren</i> : hier van daan: <i>smakken om de beurd, werpen om de beurd, de beurd winnen, de beurd verliesen</i> : daar en booven beteekend <i>beuren, gebeuren: dat beurd seldom</i> : als ook meede, heffen, tillen: <i>beur op uuw hoofd</i> , ens.
beurtman	1681 SEEMAN	beurdman , die Schipper, die in de <i>beurd</i> vaaren moet, en daarom ook te regt de <i>Beurdschipper</i> genaamd werd; hoewel het kennelijk is, dat het Schip selver voor de Schipper genoomen werd: gelijk als, <i>daar leit de Beurdman</i> .
beurtman	1856 VAN LENNEP	beurtman , z.n.m. – Eigenlijk de schipper, die op zijn Beurt tusschen twee plaatsen varen moet; doch overdrachtelijk voor het schip zelf genomen. <i>De beurtman op Zwol is afgevaren. De beurtman ligt aan den steiger</i> .
beurtman	1857 PAN	beurtman . Zie op <i>veerman</i> in deze Recensie.
beurtschip	1856 VAN LENNEP	beurtschip , z.n.o. – Hetzelfde als <i>beurtman</i> . Zie ald.
beurtschipper	1856 VAN LENNEP	beurtschipper , z.n.m. – Schipper van een Beurtschip.
bevaarbaar	1690 WITSEN	scheep-baar . Dit wert van een zee, of water gezeght, daar men met scheepen varen kan.
bevaarbaar	1856 VAN LENNEP	bevaarbaar , b.n. – Waar gevaren kan worden. <i>Die rivier is twee mijlen van haar monding niet langer bevaarbaar</i> .
bevallen	1690 WITSEN	bevallen . Wert gezeght, als het water een schip ontloopt, zoo, dat het op droogh raakt.
bevaren	1856 VAN LENNEP	bevaren , b.n. – Die gewoon is te varen. <i>Bevaren volk. Een bevaren matroos</i> (die zijn roergang verstaat).

bevaren	1856 VAN LENNEP	bevaren , b.w. – Al varende of zeilende over een water gaan. <i>De zee bevaren</i> (over zee gaan). <i>Hy is een water ingezeild, dat voorheen door niemand was bevaren.</i> <i>Quam nu een visscher, die voor viermaelhondert jaeren</i> <i>Heeft met zijn kleine boot het eenzaam Y bevaeren.</i> Antonides Ystroom.
bevrachten	1681 SEEMAN	bevrachten , huuren en doen laaden: <i>Wie heeft dat Schip bevracht? sie, <u>vragt</u>.</i>
bevrachten	1856 VAN LENNEP	bevrachten , b.w. – Laden. Het woord bevrachten wordt echter niet gebezigd voor de daad der inlading zelve, maar voor het zorgen voor de Bevrachting. <i>Het is de koopman, die het schip Bevracht, maar het zijn waagdragers, of sjouwerlielieden, die het vol laden.</i> – <i>Een schip, door de Handelmaatschappy, voor byzondere rekening Bevracht.</i>
bevrachter	1856 VAN LENNEP	bevrachter , z.n.m. – Hy, die een schip bevracht, of huurt om te Bevrachten – in tegenstelling van <i>Vervrachter</i> . Zijn verplichtingen worden omschreven in het Wetb. van Kooph. Deel II. Tit. V. Afd. II. art. 464 – 498.
bevrachting	1856 VAN LENNEP	bevrachting , z.n.v. – De daad van Bevrachten. De overeenkomst van bevrachting wordt genaamd <i>cherte-party</i> . Zie ald. De bepalingen aangaande de bevrachting zijn te vinden in het Wetb. van Kooph. Deel II. Tit. V. Afd. I art. 453 – 463 en Afd. III. art. 499 – 506.
bevrijden	1681 SEEMAN	bevrijden , vrijmaaken, verlossen, kosteloos en schaadeloos iemand houden, <i>ik sal uuw daar van bevrijden: een Schip bevrijden</i> , beteekend ook, een Schip met pompen droog houden, dat is, verlossen van het Waater, dat daar van buiten in sijpt.
bevrijden	1856 VAN LENNEP	bevrijden , b.w. – Vrij maken. <i>Een schip bevrijden</i> (van water, of van den vyand).
bewaking	1856 VAN LENNEP	bewaking , z.n.v. – Maatregel, die somtijds omtrent binnenkomende schepen genomen wordt, wanneer men vreest, dat zy hun lading geheel of gedeeltelijk in 't geheim en zonder aangifte zullen lossen. Zie de bepalingen daaromtrent in de Alg. Wet van 26 Aug. 1822. Hoofdst. XV. art. 153 – 156.
bewateren	1856 VAN LENNEP	bewateren , b.w. – met water vullen. <i>De pomp bewateren.</i>
beweerd	1856 VAN LENNEP	beweerd , bw. – Door kwaad weer verhinderd een plaats te verlaten. <i>De schepen lagen daar beweerd.</i>
beweging	1856 VAN LENNEP	beweging , z.n.v. – Zie <i>manoeuvre</i> .
beweren	1681 SEEMAN	beweeren , door het quaad weeder verhinderd werden, om te kunnen vertrekken: <i>wij waaren daar beweerd</i> : het beteekend ook <i>verweeren</i> , staande houden: voorspreken: <i>hij wou die saak beweeren!</i> dog het een komt van het <i>Weer</i> , of <i>Weeder</i> , en het ander van <i>weeren</i> : <i>defendere</i> .
beweren	1681 SEEMAN	beweeren , door het quade <i>weer</i> opgehouden werden: <i>vvij vvaaren daar beveerd</i> : <i>vveervvijs zijn</i> , sig op het <i>vveer</i> verstaan, en kunnen sien, of het mooi, of leelijk <i>weer</i> , zijn sal.
beweren	1690 WITSEN	beweeren : <i>beweert zyn</i> . Ergens zyn, daar men, om het quaat weêr, niet van daan kan.
bewesten	1856 VAN LENNEP	bewesten , bw. – 't Zelfde als westwaart, ten westen. <i>Wy werden bewesten de Kaap van een storm overvallen.</i>
bewimpelen	1836 SPRENGER	Bewimpelen . <i>Hy bewimpelt het</i> . Bij dit Spreekwoord teekende ik het volgende aan: Een wimpel is een smalle strook doek, geschikt om van den top te waaijen en waarmede men iets, b. v. een vlaggestok zoo omwoelen kan, dat het wezenlijke verborgen blijft of een ander voorkomen erlangt.

Mogelijk ook, dat men voormaals wel een vreemden *wimpel*, zoo als later een vreemde *vlag*, gebruikte om den vijand te misleiden, of dat de wimpel, te dien opzigte voor de vlag genomen of met dezelve verwisseld wordt enz. Hierover zijn mij de volgende gedachten medegedeeld. Men wees mij op A. DE JAGER *proeve over de werkwoorden van herhaling en during in de Nederduitsche taal*, waar wij bladz. 98 lezen: “*Wimpen, wimmen*, verwant aan *winnen* of *winden*, is *bedekken, omhangen*. Vandaar ons *wimpel*, doek; het Fransche *guimpe*, volgens TURETIÈRE oudtijds *guimpe*, een halsdoek en het *bewimpelen* van *Hoof*t, voor *bedeksel*. *Bewimpelen* komt in het Taalk. woordenboek alleen voor, in den overdragtelijken zin van *bedekken, verbloemen*, doch het wordt ook eigenlijk gebruikt voor *omwinden*.”

Een ander schreef mij: “Ik kan aan het Spreekwoord geen anderen uitleg geven, als dat wanneer men een feest aan boord heeft, men het half dek met vlaggen behangt en de wimpels als gierlandes en randen gebruikt, om de afscheidingen te bedekken.”

Van een geheel verschillend gevoelen was een derde, die mij deze *aanteekening* zond: “Alleen een schip van oorlog heeft het regt om den *wimpel* te mogen voeren van den hoogsten top van het tuig. Deze wimpel, is een lange smalle strook vlaggedoek van dezelfde kleur als de vlag, van onderen gespleten. Een koopvaarder, mag echter een zoo genoemde *kattestaart* laten waaijen die naar een *wimpel* lijkt, maar daarin van denzelven verschilt, dat hij niet gespleten is. Doorgaans en vooral in zee, heeft een koopvaarder niets aan den grooten top of het moest nu en dag een *vlag* zijn.

Vertoont hij dus den *kattestaart* aan den top, dan is het twijfelachtig, of het ook een Oorlogschip is, vooral bij stil weêr, wanneer *wimpel* noch *kattestaart* uit kan waaijen. De koopvaarder misleidt daardoor wel eens een of ander vijandelijk vaartuig, om te ontsnappen. *Onbewimpeld* daarentegen varende, komt men er rond voor uit: Ik ben een koopvaarder, anders niet. Ik laat noch *wimpel* noch *kattestaart* zien. De top van mijn’ mast is zuiver; niets kan u misleiden.”

bewimpelen

1836 SPRENGER

Bewimpelen. Hy bewimpelt het. Een wimpel is een smalle strook geverwd of ongeverwd doek, geschikt om van den top te waaijen en waarmede men iets, b. v. een’ vlaggestok zoo omwoelen kan, dat het wezenlijke verborgen blijft of een ander voorkomen erlangt. Mogelijk ook, dat men voormaals wel een vreemden *wimpel*, zoo als later een vreemde *vlag* gebruikte, om den vijand te misleiden of dat de wimpel, te dien opzigte voor de vlag genomen of met dezelve verwisseld werd. Hoe dan ook: het Spreekwoord: hy bewimpelt het, duidt aan: *hij verbergt het, of, doet het anders voorkomen dan het is*.

Van daar: hy spreekt onbewimpeld, voor: *hij komt rond en openlijk voor zijne mening uit*.

bewimpelen

1856 VAN LENNEP

bewimpelen, b.w. – Met wimpels voorzien. *By feestelijke gelegenheden worden masten en stengen Bewimpeld.*

Spreekwijze: *Zijn opzet bewimpelen* (met bedriegelijken schijn omkleeden,) *Ergends onbewimpeld voor uitkomen*. (De waarheid naakt en zonder tooisel voordragen).

Geen koopvaarder mag een wimpel voeren: by ontmoeting van verdachte schepen hijscht hy somtijds den wimpel om zich voor te doen als een oorlogs- of transportschip.

bewindhebber	1740 Zonhoven
bewindhebber	1856 VAN LENNEP
bewoelen	1681 SEEMAN
bewoelen	1856 VAN LENNEP
bewoeling	1856 VAN LENNEP
bezaan	1681 SEEMAN
bezaan	1856 VAN LENNEP
bezaansmars	1856 VAN LENNEP
bezaansmast	1856 VAN LENNEP
bezaanspispot	1856 VAN LENNEP
bezaansroede	1856 VAN LENNEP
bezaansrust	1856 VAN LENNEP
bezeild	1681 SEEMAN
bezeild	1856 VAN LENNEP
bezeild	1857 PAN
bezeildheid	1856 VAN LENNEP
bezeilen	1681 SEEMAN
bezeilen	1690 WITSEN
bezeilen	1690 WITSEN
bezeilen	1690 WITSEN
bezeilen	1836 SPRENGER

bewinthebbers. Oppergezaghebbers over vlooten en schepen, naer welker orde en bevelen de schippers en matroozen verpligt zijn te luisteren.

bewindhebber, z.n.m. – Naam, die vroeger gegeven werd aan hem, die zitting had in het besturend lichaam der Oost- of West-Indische maatschappij.

bewoelen, beteekend, bewinden, sie, woelen, woeling, ens.

bewoelen, b.w. – Vast en aan alle kanten omwinden: 't geen voornamelijk met touw, werk, enz. geschiedt.

bewoeling, z.n.v. – De daad van Bewoelen.

besaan, het onderste Seil aan de *Besaansmast*, te weeten, de agterste op Scheepen met drie Masten, sie, mast.

bezaan, z.n.v. – 1°. Het achterste zeil van een klein vaartuig. *De bezaan op haar gat zetten* (de schoot der bezaan sterk aanhalen).
2°. of bezaanzeil. Het achterste gaffelzeil aan boord van een driemastschip.
3°. *Groote bezaan* die met schoon weer gebruikt wordt en van licht zeildoek vervaardigd is.

bezaansmars, z.n.v. – Zie mars.

bezaansmast, z.n.m. – De achterste Mast op een driemastschip.

bezaanspispotten, z.n.v.mv. – De brassen van de bezaansra, nu door een gaffel vervangen.

bezaansroede, z.n.v. – of gaffel. (veroud.) Ra van den Bezaansmast, die thands niet meer in gebruik is.

bezaansrusten, z.n.v. – Zie rusten.

beseild, sijn, *snelseilen*: *het is een wel beseild Schip*, het is een Schip dat snel *seilen* kan, sie, seil.

bezeild, b.n.w. – Wordt van den wind gezegd, wanneer deze voordeel is voor den koers. Zie wind.

bezeild. Dit zegt men ook van een goed zeilend en allezins goed manoeuvrerend schip.

bezeildheid, z.n.v. – Vaart, gang, in goeden zin genomen. *Dit schip wint in het in bezeildheid van de meeste anderen* (zet meer vaart). *Het heeft zijn bezeildheid verloren of terug bekomen*.

beseilen, bevaaren, sie, seil.

dat men bestevent, bezeilt men. Daar de voor-steven na toe strekt, als het schip met uitgespannen zeilen vlot is, daar kan men met de zelfde wint na toe zeilen; te verstaan, by goetd weêr, en geen groote zee.

men bezeilt niet altydt dat men bestevent. Oneig. Het lukt altydt niet.

wel bezeilt zyn. Snel zeilen.

Bezeilen. Hy heeft het bezeild, zegt, Spreekw. *hij heeft zijn doel getroffen*. – (Men heeft zoo ook nog: hy is het hoekje te boven, voor: *hij is de zwarigheid te boven*; Schippers toch moeten soms langen tijd en met veel moeite laveren, eer zij eenen uitstekenden hoek te boven zijn gekomen, waarna zij het ruime voor den wind hebben, of gunstiger tij krijgen; of echter het Spreekwoord: *hij is den hoek om*, voor: *hij is dood*, van de scheepvaart ontleend is, wordt betwijfeld.)
Men kan geen haven (of ook wel geene *reede*) met hem bezeilen; niet met hem te regt raken.

bezeilen	1836 SPRENGER	Bezeilen. <u>Men kan niet altoos zijn koers bezeilen.</u> <i>Bezeilen</i> is in dit Spreekwoord: <i>Koers houden, zonder te moeten wenden.</i> Dit kan onmogelijk altijd, omdat de streek van den wind telkens verandert. Vandaar dat het <i>oneigenlijk</i> gebezigd, zoo veel zegt, als: <i>men heeft niet altijd voorspoed, maar krijgt het wel eens tegen.</i>
bezeilen	1856 VAN LENNEP	bezeilen , b.w. – Bevaren, koershouden zonder te wenden. <i>Wy moeten die haven zien te bezeilen</i> (al zeilende bereiken). Spreekwijze. <i>Hy heeft het Bezeild</i> (hy is de zwaarigheid te boven). <i>Men kan geen haven met hem bezeilen</i> (men kan met hem niet te recht komen). <i>Men kan niet altijd zijn koers bezeilen</i> (het loopt wel eens tegen).
bezem	1690 WITSEN	een bezem aan de mast zetten. Het schip te koop stellen.
bezem	1856 VAN LENNEP	bezem , z.n.m. – gebruikelijk in de Spreekwijze: <i>den bezem in de mast voeren</i> (de zee schoon vegen). <i>Toen 't Oosten, ziende allengs den schat van Hollant groeien,</i> <i>Verraderlijk bestont haar scheepvaart te besnoeien,</i> <i>Beslaet in Pomeran en Pruissen, Zont en Belt,</i> <i>De korenvloot van 't Y, en rooft ze met geweld,</i> <i>Dorst Amsterdam (hoe klein 't zich toonde voor twee eeuwen)</i> <i>Zich met meer koggen, dan gantsch Hollant met de Zeeuwen</i> <i>Te samen rukte, in zee begeven, en het strant</i> <i>Des roovers plonderen, hun vlotten in den brant</i> <i>Vernielen, en gekeert met zege, en trots gewroken,</i> <i>Heeft op het hoog toppet den bezem uitgestoken</i> <i>Als die de ruime zee, van schuimers lang geplaeht,</i> <i>Nu zag door haren moet geveiligt en gevaegt.</i> Antonides Ystroom.
bezet	1681 SEEMAN	beset zijn , benard zijn, aan laager wal zijn: <i>de Vijand is beset</i> : oneigendlijk werd het genoomen in de volgende spreken, <i>ik ben daar aan beset</i> , dat is, bekogt, gesnooten, <i>de Maagd is beset</i> : dat is, zij is swanger, sie, <i>setten</i> .
bezet	1856 VAN LENNEP	bezet , bw. – Vast, ingewikkeld, verhinderd. <i>De vloot zat in 't ijs bezet: op de kust bezet zijn: op lager wal bezet zijn.</i>
bezeten	1690 WITSEN	bezeten zyn . Met een schip; of schuit, op droogh zitten.
bezetten	1681 SEEMAN	besetten , omsingelen, <i>de Vijand besetten</i> .
bezuiden	1856 VAN LENNEP	bezuiden , bw. – 't Zelfde als zuidwaarts, ten zuiden. <i>Dat schip lag bezuiden het eiland.</i>
bieden	1856 VAN LENNEP	bieden , b.w. – Vertoonen, toekeeren. <i>Wy oordeelden gepast, den vyand de breedzijde te bieden</i> (om hem te beschieten namelijk). <i>De kapitein deed het fregat de breede zijde bieden aan het fort.</i>
bier	1690 WITSEN	bier aan boort krygen . Oneig. Tegenstandt vinden, De oorspronk hier van is my onbekent.
biestouw	1856 VAN LENNEP	biezetouw , z.n.o. – Touw van biezen gemaakt, en in de Middellandsche zee wel gebruikelijk.
bij laten komen	1681 SEEMAN	bijlaaten koomen , teegen de Wind inkrimpen.

bij	1690 WITSEN	by laten komen. Meerder dat heen zeilen, daar de wint van daan komt.
bij	1856 VAN LENNEP	by , bw. – <i>By laten komen</i> (meer daarheen zeilen, waar de wind van daan komt).
bijdraaien	1836 SPRENGER	Bijdraaijen. Bijleggen. <u>Hy draait of legt by.</u> <i>Bijdraaijen</i> , beteekent: <i>het schip tegen den wind draaijen</i> opdat het <i>langzamer voortga</i> , hetwelk ook <i>bijleggen</i> of een <i>bijlegger maken</i> heet. Spreekw. wordt het in het gemeene leven van iemand gebruikt, <i>die zijn stuk niet langer volhoudt, maar van zijne meening, boosheid of iets anders terugkomt.</i>
bijdraaien	1856 VAN LENNEP	bydraaien , o.w. – 1°. Onder den wind draaien, met een marszeil vol en een tegen, ten einde het schip langzaam te doen voortgaan. 2°. Gedwongen naderen: <i>Wy noodzaakten hem by te draaien. Dat schip wilde het klaringsvaartuig ontzeilen; maar een schot met los kruit bracht hem tot andere gedachten en deed hem bydraaien.</i> 3°. In 't gevecht bydraaien is: zich overgeven. Spreekwijze: <i>Hy draait by</i> (hy drijft zijn opzet niet door, volhardt niet in zijn meening, geeft het op.) <i>Voor de nacht bydraaien, om den wal niet te na te komen</i> (tijdige voorzorg nemen).
bijdraaien	1857 PAN	bijdraaien. “Onder den wind draaien, met een marszeil vol en een tegen, ten einde het schip langzaam te doen voortgaan.” Lees: ten einde een schip te doen stil liggen.
bijhalen	1681 SEEMAN	bijhaalen , sie, <i>zeilen bijhaalen</i> , en besonder werd dit van de Besaan gesegt, als hij ter windvank gesteld werd, <i>ik sou'er een Doctor bij haalen</i> , ontbieden, laten koomen, te weeten, om door zijn raad geholpen te werden.
bijhalen	1690 WITSEN	by halen: by zetten. De zeilen by brengen, en ter wint-vang stellen.
bijhalen	1856 VAN LENNEP	byhalen , b.w. – of <i>byzetten</i> . 1°. De zeilen bybrengen en ter windvang stellen). 2°. Losjens overschilderen. <i>Een sloep buiten om te laten gaan, ten einde de kale plekken met teer of verf te laten byhalen.</i> Binnen boord der oorlogschepen is het gebruikelijk, des Saturdays aan boord de kale plekken te laten byhalen, om 's Zondags mooi te zijn.
bijhaven	1856 VAN LENNEP	byhaven , z.n.v. – Zie <i>haven</i> .
bijhouden	1690 WITSEN	vol en by houden. Niet te veel afvallen, of ook niet te veel aan de wint houden.
bijhouden	1856 VAN LENNEP	byhouden , b.w. – Op dezelfde hoogte blijven. <i>Dat schip is een luie zeiler: het kon de vloot niet byhouden.</i> Ook 2°) Naderen. <i>Een schip doen byhouden</i> (het doen naderen).
bijl	1681 SEEMAN	bijl , een bekend Timmermans Gereedschap, daar men meede hakt: dog daar zijn verscheide <i>Bijlen</i> , en onder die, <i>Kerfbijlen</i> , <i>Breedebijlen</i> , Snikken, Baarsen: van de <i>breede bijlen</i> , werd ontleend het spreekwoord, <i>hij hakter met een breede Bijl in</i> : dat is, oneigendlijk hij gaat ruim te werk, hij snijdt geweldig op. Van de andere <i>Bijlen</i> sal gesproken werden op haar plaats, <i>het Bijltje zoeken</i> , dat is, het Futselboek zoeken.
bijl	1681 SEEMAN	bijl , of <i>Bijltje</i> werd genaamd, binnen Scheepsboord, de Scheepstimmerman, om dat hij met de <i>Bijl</i> arbeid: weshalven, als de Seelui de Timmerman van nooden hebben, soo roepen sij, <i>Bijl! Bijl!</i>
bijl	1856 VAN LENNEP	bijl , z.n.m. – Timmermansgereedschap, bestemd om er mede te houwen en te kappen; doch ook aan boord bovendien in gebruik, zoo als wapentuig. (Zie <i>enterbijl</i>), als om, in geval van nood, en wanneer spoed vereischt wordt, kabels, stengen of masten mede door of om te hakken. Zie <i>kappen</i> .

Den Bijl voor den kop krijgen (afgekeurd worden). Zie *afkeuren*.

Spreekwijze: *Hy hakt er met een breedten of groven bijl in.* (hy maakt veel verteering: ook wel: hy snijdt geweldig op).

Den bijl voor den kop geven (afkeuren).

bijl	1856 VAN LENNEP	bijl , z.n.m. of bijltjen , z.n.o. – Bynaam, waarmee de timmerman aan boord door het volk wordt geroepen of aangesproken. <i>Het Bijltjens oproer</i> (bekende oploop der Kattenburgers, die voornamelijk uit scheepstimmerlieden bestonden).
bijlander	1690 WITSEN	balandre . Zekere aart van scheepen in Vrankryk.
bijlander	1856 VAN LENNEP	bylander , z.n.m. – Platboomd vaartuig, voornamelijk voor de vrachtvaart bestemd en byna als een snaauw getuigd.
bijlbrief	1681 SEEMAN	bijlbrief , het is de gewoonte bij de Scheepstimmerluiden, als sij eenig Schip verkogt hebben aan Schipper, of Schuitevoerder, soo de Kooppenningen niet geheel te berde werden gebragt, dat'er dan tussen haar een Acte werd gepasseerd, waar bij de Kooper bekend soo veel aan den Verkooper schuldig te sijn: en heeft de kragt van een Hijpotheek.
bijlbrief	1856 VAN LENNEP	bijlbrief , z.n.m. – Zoo werd, naar het oude recht, de akte genoemd, waarby hy, die een schip kocht, en de kooppenningen niet geheel kon voldoen, het schip voor het overige verbond.
bijleggen	1681 SEEMAN	bijleggen , komt van <i>bij</i> en <i>leggen</i> werd gesegt eigendlijk op sijn scheeps, als de Wind seer hard waaide, en teegen is, soo dat men niets en kan vorderen: oneigendlijk is <i>bijleggen</i> minder te eeten krijgen, als naa gewoonte, <i>wij sullen nu moeten bij leggen</i> . Voorts heeft het meede sijn eige beteekenis in het volgende <i>Geld bij leggen</i> , dat is, Geld toeleggen: maar <i>Geld heb ik'er moeten bij leggen</i> , beteekend, ik heb'er Geld aan verloren.
bijleggen	1690 WITSEN	byleggen . Niet vorderen in den loop.
bijleggen	1740 ZONHOVEN	byleggen . Dit woort wort gebruikt, wanneer de schepen in de windt hebben, of door hard weer niet vorderen, nog alle zeilen gebruiken konnen: ook wanneer men andere schepen wil inwagten.
bijleggen	1836 SPRENGER	Bijdraaijen. Bijleggen . <i>Hy draait of legt by. Bijdraaijen</i> , beteekent: <i>het schip tegen den wind draaijen</i> opdat het <i>langzamer voortga</i> , hetwelk ook <i>bijleggen</i> of een <i>bijlegger maken</i> heet. Spreekw. wordt het in het gemeene leven van iemand gebruikt, <i>die zijn stuk niet langer volhoudt, maar van zijne meening, boosheid of iets anders terugkomt</i> .
bijleggen	1856 VAN LENNEP	byleggen , o.w. – Onder klein zeil met dichtgereefde zeilen en aangebraste raas het schip zoo dicht mogelijk aan den wind houden, om het tuig van het schip met stormweer niet te vermoeien; daar anders het tuig van boven neder, of het schip uit elkander, zoû werken. <i>Van top en takel byleggen</i> (met aangebraste raas byleggen). <i>Men gaat byleggen</i> (wanneer men het, voor-de-wind zeilende, met achteroverstaande zeeën niet meer houden kan, of dat men het in-de-wind heeft). <i>Voor het groote zeil byleggen. Onder grootstagzeil byleggen. By blijven liggen</i> .
bijlegger	1681 SEEMAN	bijlegger , een Wind, die belet, dat de Scheepen haar Seilen niet en kunnen voeren, en dat de selven in de Wind hebbende niet en kunnen voortraaken, waar van daan wij hadden een <i>Bijlegger</i> : een <i>bijlegger met een Schooverseil</i> , waar van hier naa is het woord, <i>seil</i> .

bijlegger	1690 WITSEN	bylegger . Een tegen-wint, of dusdanigen harden wint, dat men geen zeil voeren kan: als dan maakt men het roer aan ly vast, en aldus zal de zee op de boegh, en breedte zy de van 't schip, breeken.
bijlegger	1690 WITSEN	een bylegger . Een sterke wint, met welke men niet vorderen kan.
bijlegger	1856 VAN LENNEP	bylegger , z.n.m. – 1°. Schip, dat bylegt. <i>Het is een goede bylegger</i> (het kan goed Byleggen). 2°. Schip, naar elders bestemd, met hetwelk men uit zee binnen valt uit nood of om te overwinteren: of ook een schip, dat geen bepaalde bestemming heeft en waarmede men een zeehaven aandoet om nader last te ontvangen. De bepalingen omtrent de <i>byleggers</i> vindt men in de Alg. wet, van 26 Aug. 1822, vierde Hoofdst. art. 25 – 29. Spreekwijze: <i>Hy is een bylegger</i> (hy draait by. (Zie <i>bydraaien</i>) ook: hy speelt op zien komen). 2°, Tegenwind, die belet zeil te voeren.
bijstaan	1681 SEEMAN	bijstaan , bijgeset sijn, bijsetten, <i>laat bijstaan</i> , swigt niet. <i>Bijstaan</i> beteekend ook, <i>naa bijstaan</i> , <i>dat kreeg hij van bijstaan</i> : of ook wel helpen: staa bij! slaa bij!
bijstaan	1690 WITSEN	by staan . De zeilen by halen, en uit zetten; waar van het zeggen: <i>Laat by staan</i> .
bijstaan	1856 VAN LENNEP	bystaan , o.w. – Wordt van de zeilen gezegd, als zy op hun plaats geheschen en gespannen zijn. <i>Dat schip heeft geen enkel zeil bystaan</i> .
bijsteken	1681 SEEMAN	bijsteeken , <i>bij de Wind steeken</i> , sie, <u>wind</u> . <i>steek dat bij uuw</i> , beteekend, eigendlijk: <i>steek</i> dat in uuw sak: en oneigendlijk, drink, of eet dat op.
bijsteken	1690 WITSEN	bysteken . Het schip met de neus eeniger mate in de wint zetten, om 't zelve zyn loop te doen vertragen.
bijsteken	1856 VAN LENNEP	bysteken , b.w. – Het schip met den kop aan den wind laten komen om by te draaien of by te gaan liggen.
bijt	1690 WITSEN	het anker in de byt smyten . By goet weêr in zee ankeren, om dat men niet voorder zeilen wil.
bijt	1856 VAN LENNEP	bijt , z.n.v. – Wak, opengehakte plaats in het ijs. Spreekwijze: <i>Als een eend in de bijt vallen</i> (ergends by ongeluk inraken).
bijten	1681 SEEMAN	bijten , is eigendlijk iets met de tanden beschaadlgen: oneigendlijk, het is met een Bijl van een hakken: hier van daan, <i>een Schip in bijten</i> ; <i>en Schip uit bijten</i> , dat is, een Schip, dat buiten of binnen de Haaven in het IJs bevrooren, sit door het <i>op bijten</i> , en op hakken van het IJs, brengen daar het weesen moet: het gat nu, dat in het IJs gemaakt is, werd daarom een <i>Bijt</i> , of wak, genaamd, om dat het met een Bijl als oopen gebeeten is. <i>Hij viel daar in als een Eend in een Bijt</i> , dat is oneigendlijk, hij dee dat sonder schroom, of agterdogt.
bijten	1856 VAN LENNEP	bijten (in of uit) , b.w. – Een schip, dat buiten of binnen de haven in 't ijs bezet is, door het hakken van bijten of sloppen in 't ijs, weder brengen waar het wezen moet.
bijvieren	1856 VAN LENNEP	byvieren , b.w. – Laten schieten. Zie <u>vieren</u> .
bijvoet	1681 SEEMAN	bijvoet , een Touw, daar men de rakken meede toesord, tot arbeid, toetrekt.
bijvoet	1690 WITSEN	byvoet . Een touw, buiten om de rakken, dienende om de zelve toe te sorren.
bijvoet	1856 VAN LENNEP	byvoet , z.n.m. – (veroud.) of <u>smeerrak</u> , touwrak tot onderra.
bijzaathout	1856 VAN LENNEP	byzaadhout , z.n.o. – Stukken hout, aan den voet van den grooten mast, evenwijdig met het <i>Zaad</i> hout geplaatst, en dienende tot steun voor het spoor van den grooten mast.

bijzeil	1856 VAN LENNEP	byzeilen , z.n.v.mv. – Hulpzeilen.
bijzetten	1681 SEEMAN	bijsetten , sie, <i>seilen bijsetten</i> .
bijzetten	1690 WITSEN	by halen: by zetten . De zeilen by brengen, en ter wint-vang stellen.
bijzetten	1856 VAN LENNEP	byzetten , b.w. – Uitspannen. <i>Een zeil byzetten</i> (het op zijn plaats brengen en spannen) <i>alle zeilen byzetten</i> . Spreekwijze: <i>Alle zeilen byzetten</i> (spoed maken). <i>De zeeman zet gerust dan alle zeilen by</i> <i>En troost zich met de gonst der winden en 't getij</i> . Vondel.
bil	1856 VAN LENNEP	bil , z.n.v. – Ronding van het achterschip.
bil	1856 VAN LENNEP	billen , z.n.v.mv. – De uitpuilende deelen van het achterschip.
bindel	1681 SEEMAN	bindels , <i>bindgaaren</i> , beslaglijn.
binden	1681 SEEMAN	binden , vastmaaken: en daarom oneigendlijk verplichten <i>en gebonden zijn</i> , verplicht zijn: ik ben seer <i>gebonden</i> aan mijn winkel, dat is, ik mag schier nooit zijn uyt mijn winkel: de saamen gestelde woorden hier naar.
binden	1690 WITSEN	benden . Het zeil met bantzels vast maken.
binden	1856 VAN LENNEP	binden , b.w. – Vastmaken met touw of andere wringbare zelfstandigheid. Spreekwijze: <i>Aan een plaats Gebonden zijn</i> (er niet vandaan kunnen).
bindgaren	1681 SEEMAN	bindgaaren , <i>Gaaren</i> , daar men meede iets <i>bind</i> , of vast maakt, sie, <i>gaaren</i> .
bindgaren	1856 VAN LENNEP	bindgaren . z.n.o. – Bindtouw. Zie <i>garen</i> , <i>touw</i> .
bindsel	1690 WITSEN	bensels , Touwtjens daar men iets mede bindt.
bindsel	1856 VAN LENNEP	beslagbindsel , z.n.o. – Bindsel, waarmede men zeilen Beslaat.
bindsel	1856 VAN LENNEP	bindsel , z.n.o. – De uitkomst van het Binden. <i>Een bindsel leggen. Zijn voor bindsel. Plat bindsel. Bindsel van een ankersteel. Kruisbindsel. Nokbindsel</i> enz.
bindsel	1857 PAN	beslagbindsel . “Bindsel, waarmede men zeilen beslaat.” Lees: <i>beslagband</i> , in plaats van beslagbindsel.
binnen	1681 SEEMAN	binnen , beteekend somtijds dat binnen in een plaats is, of, dat binnen gehaald, of gelaaten, werd: in de eerste beteekenis werd het genoomen, als men seid, <i>het Schip is binnen</i> , dat is, <i>binnen</i> de Haaven: soo ook, <i>de Scheepen loopen binnen</i> , te weeten, <i>binnen</i> de Haaven: <i>dat mag binnen loopen</i> , dat mag op de koop toegegeeven werden: <i>haal de Loods binnen</i> , dat is, haal de Loodsman <i>binnen</i> Scheepsboord. En daar van oneigendlijk <i>binnen zijn</i> , beteekend soo veel gebooden hebben, dat de verkooper, de koop sal toeslaan.
binnen	1856 VAN LENNEP	binnen , vz. – 1°. wordt dikwijls als bw. gebruikt, en de plaats, waar iets binnengekomen is, daarby stilzwijgend verstaan. <i>De schepen zijn binnen</i> (zy zijn de haven binnengekomen). <i>Haal den Loods binnen</i> (binnen scheepsboord). Spreekwijze: <i>Hy is binnen</i> (hy is uit den brand, hy heeft zich gedekt). De uitdrukking wordt meest gebezigd van een speler of spekulant, die, hoe de kans ook loope, de door hem uitgezette gelden

		terug heeft en nooit meer verliezen kan).
		2°. Voor “binnen bereik van”: <i>de schepen zijn binnen Schot</i> .
binnengaats	1856 VAN LENNEP	binnengaets , bw. – Binnen de monding van een zeegat of stroom. <i>Die wel ervaren maets</i> <i>En Tritons van het meir ons sturen binnen gaets</i> . Vondel.
binnenhaven	1856 VAN LENNEP	binnenhaven , z.n.v. – Haven in een meir, baai of rivier. Rotterdam en Dordrecht zijn binnenhavens.
binnenhaven	1857 PAN	binnenhaven . Wordt ook gebruikt in tegenoverstelling der <i>buitenhaven</i> . Beide vindt men dikwijls in dezelfde plaats of stad. Is er eene zeesluis, dan scheidt deze doorgaans de beide havens.
binnenkiel	1681 SEEMAN	binnenkiel , sie, <i>kolsem</i> , of <i>kiel</i> .
binnenkiel	1856 VAN LENNEP	binnenkiel , z.n.v. – of <i>plaat op de kiel</i> : het deel, dat, tot versterking der lasschen van de kiel enz. op de kiel komt te liggen en zich voor en achter onder de slemphouten verliest.
binnenkiel	1857 PAN	binnenkiel . Deze heet ook <i>kiellap</i> .
binnenkomen	1856 VAN LENNEP	binnenkomen , b.w. – Uit zee in de haven komen. <i>Binnengekomen: de vrouw Maria, uit Riga</i> .
binnenlands	1856 VAN LENNEP	binnenlandsch , b.n.w. – Wat zich binnen de grenzen van het Rijk bepaalt. <i>Hy drijft alleen binnenlandschen handel. Dit schip is alleen voor de binnenlandsche vaart gebouwd</i> .
binnenlandsvaarder	1681 SEEMAN	binnenlandsvaarder , een Schip, of Schipper, die niet en vaart naa andere Gewesten: maar altijd blijft binnen het gebied, en het Land van den Staat.
binnenlandsvaardersgilde	1681 SEEMAN	binnenlandsvaarders gild , het <i>Gild der Binnenlandsvaarders</i> .
binnenlek	1856 VAN LENNEP	binnenlek , z.n.v. – Naam, door de visschers gegeven aan het gedeelte der zee tusschen het strand en de Breêveertien.
binnenloods	1856 VAN LENNEP	binnenloods , z.n.m. – Loods, die zijn ambacht uitoefent op de binnenwateren.
binnenloodsen	1856 VAN LENNEP	binnenloodsen , b.w. – of <i>inloodsen</i> . Zie <i>loodsen</i> .
binnenlopen	1856 VAN LENNEP	binnenloopen , b.w. – Inzeilen. Binnenloopen wordt meestal gezegd, wanneer het uit nood geschied.
binnensteven	1681 SEEMAN	binnensteeven , sie, of <i>slaaperd</i> , of <i>steeven</i> .
binnenvaart	1856 VAN LENNEP	binnenvaart , z.n.m. – De vaart op de stroomen en wateren van het Rijk.
binnenwegering	1856 VAN LENNEP	binnenwegering , z.n.v. – Een langsscheeps-verband, loopende tegen de spanten van den voor- naar den achtersteven.
binnenzeilen	1856 VAN LENNEP	binnenzeilen , b.w. – Uit zee binnenkomen.
bit	1681 SEEMAN	bit , of <i>Gebit</i> , komt van <i>bijten</i> , en werd eigendlijk gesegt van de tanden, waar van het spreekwoord, <i>ik heb een goed gebit in de mond</i> : dat is, ik heb goede tanden om daar meede wel te kunnen eeten en schaffen, of iets aan stukken te <i>bijten</i> : eeven als of het met een mes afgesneden most werden: anders beteekend een <i>Gebit</i> een Toom, <i>iemand een Gebit in de mond leggen</i> , iemand doen swijgen. <i>Bit</i> beteekend ook te Scheep, de scherpte voor aan het Schip, anders gesegt het <i>snee</i> , waarom men ook seid, sneedig seilen, <i>dat Schip seild sneedig</i> , dat is, <i>snel</i> .
bit	1681 SEEMAN	bit , of <i>Loefhout</i> woord buitenwaarts onder aan teegen de Voorsteeven geset, ten dien einde, op dat het Schip te loefgieriger soude werden.

bit	1690 WITSEN	bit. De scherppte voor aan 't schip: anders, <i>het Snee</i> . Het hout, 't geen buitewaarts voor onder tegen de steven gezet wort, wert mede <i>Bit-</i> of <i>Loef-hout</i> genaamt. Van de scherppte achter werdt gezeght: Het schip is wel, of qualyk, geschort.
bit	1856 VAN LENNEP	bit , z.n.o. – Vooreinde. De scherppte van het schip, ook <i>snit</i> of <i>snede</i> genaamd. Zie ald.
bitstuk	1856 VAN LENNEP	bitstuk , z.n.o. – Zie <i>loefhouder</i> .
bittereinden	1690 WITSEN	bitter-einden. Stukken van kabels, die onnut zyn, en afgehakt werden, als men een schip toemaakt, gelyk als de einden achter een knoop, of diergelyke.
bitterend	1681 SEEMAN	bitterenden , of <i>hondenenden</i> , sie, <i>end</i> .
bitterend	1856 VAN LENNEP	bitterenden of hondenenden , z.n.o.mv. – Enden van kabels. Deze, als niet vast ineen gedraaid, worden afgekapt en tot schiemansgaren gebezigd.
blaas	1690 WITSEN	vuur-blazen. Scheepen van vuuren hout, die, wegens hunne lichtheit, veel goederen dragen konnen, doch zwak zyn, en de veelheit der ladinge doet haar vaak te gronde gaan, voornamentlyk als zy graan of zout in hebben; want die waaren raken licht gaande. Zy zyn gelykzydigh, en zulks, om dat het hout van dien aart niet wel te buigen is; doch tusschen water en wint zyn zy zeer bestendigh, en werden minder van de worm, en springers, door gegeten, om dat vuuren-hout volder van hars is als eiken.
blaas	1856 VAN LENNEP	vuurblaas , z.n.m. – Benaming, welke men oudtijds aan een schip van Vuren hout plach te geven.
blaasbalg	1681 SEEMAN	blaasbalk , of, <i>blaasbalg</i> , het bekende werktuig, daar men het Vuur meede <i>op blaasd</i> : de oorsprong van het eerste is <i>balk</i> , daar door men het Vuur kan op <i>blaasen</i> : de oorsprong van het tweede is een <i>balg</i> , of mond, waar meede men <i>blaasen</i> kan, soo dat aan het onderscheid van deese woorden weinig bescheid gevonden kan werden.
blaasbalg	1690 WITSEN	blaas-balk. Vulling van hout, 't geen van de knie, die buiten tegen de steven en 't bark-hout leit, af gaat, tot op de huilt van 't schip. Dit werdt tegen de slagh van 't water gemaakt.
blaasbalg	1856 VAN LENNEP	blaasbalg , z.n.m. – Vulling van hout, die onder de slooiknieën word't aangebracht om de ruimte aan te vullen tusschen de benedenste dikte dier slooiknieën en de buitenhuid, en daardoor te beletten, dat de zee er te veel kracht op oefene.
blaasbalk	1681 SEEMAN	blaasbalk , een vulling van Hout voor teegen de Steeven, om de slag van het Waater te kunnen weerstaan.
blad	1681 SEEMAN	blad , is eigendlijk een <i>blad</i> van een Boom, <i>hij lilde als een blad</i> : oneigendlijk, , een stuk dunne planks, en dan het plat van een Riem, daar meede het Waater in het roejen geschept werd: <i>een blad Papiers</i> : of een vel Papier.
blad	1856 VAN LENNEP	blad , z.n.o. – Plaat, platte bekleeding. <i>Een ijzeren blad</i> . <i>Blad van een riem</i> (het platte en breede end van een riem). <i>Blad van een anker</i> (Zie <i>ankerblad</i> .)
bladstil	1690 WITSEN	loof-stil. Zeer stil.
bladstil	1856 VAN LENNEP	bladstil , bw. – Geen windtjen.
blaffen	1690 WITSEN	blaffen. Van verre tegen den vyandt schieten, alzoo, dat men hem niet raken kan.
blafteren	1690 WITSEN	blafteren. Dit wert gezeght, als het schip met de neus in de wint staat, en de zeilen los leggen, of slaan.

blafteren	1856 VAN LENNEP	blafteren , o.w. – (veroud.) Een schip werd gezegd te blafteren als het met den neus in den wind stond en de zeilen los lagen of sloegen.
blaken	1681 SEEMAN	blaaken , een Schip met brandend Riet buiten om sengen, om het hout voor de wurm te bevrijden. Hij doet niet als branden en <i>blaaken</i> : Waar van een <i>Blaaker</i> .
blaken	1856 VAN LENNEP	blaken of blakeren , b.w. – Wordt men gezegd een schip te doen, wanneer men het buiten om met brandend riet zengt, om het hout van den worm te bevrijden.
blakeren	1690 WITSEN	blaken . Het schips huid buiten om, met aangestoken riet, branden, tot zwart wordens toe; 't geen tegen het door-booren der wormen wert gedaan.
blakeren	1856 VAN LENNEP	blaken of blakeren , b.w. – Wordt men gezegd een schip te doen, wanneer men het buiten om met brandend riet zengt, om het hout van den worm te bevrijden.
blakeren	1856 VAN LENNEP	blakeren , Zie <i>blaken</i> . Blakeren is meer in gebruik.
blank	1856 VAN LENNEP	blank , b.n.w. – Zie <i>zeil</i> .
blauw	1690 WITSEN	blaauw in zetten . Yzer in het schip zetten, of slaan.
blauwschuit	1856 VAN LENNEP	blaauwschuit , z.n.v. – Oude, echt Hollandsche benaming voor <i>scheurbuik</i> . Zie ald.
blazen	1690 WITSEN	blazen , of <i>Opblazen</i> . De scheepen op de zyde halen, om te kalefaten, of schoon te maken. Van oudts (gelyk noch heden aan kleine scheepen wert gedaan) wierden blaas-balgen gebruikt, met welke men wint in de scheepen blies, de zelve boven dicht gemaakt zynde, of wel omgekeert op 't water leggende, om te zien of zy dicht waren: waar van dit woort zyn oorspronk heeft.
blazen	1856 VAN LENNEP	blazen , b.w. – (veroud.) <i>Een schip blazen</i> noemde men, wanneer het op zij gehaald was om te kalfaten en vervolgens dicht gestopt, er met blaasbalgen wind in persen om te zien of het dicht was.
blekhel	1856 VAN LENNEP	blekhel , z.n.o. – Zie <i>hel</i> .
blekhol	1856 VAN LENNEP	blakhol , z.n.o. – 't Eng. <i>black hole</i> , een donkere kerker aan boord.
blijven	1681 SEEMAN	blijven , beteekend van geen plaats veranderen, <i>blijven leggen</i> : waar van daan, de Wijseman leerde zijn Kinderen, dat, daar sij wel waaren, dat sij daar behoorden te <i>blijven</i> : <i>te gast blijven</i> : oneigendlijk beteekend <i>blijven</i> , vergaan, verongelukken, waar van het seggen, <i>de Schipper is gebleeven</i> . <i>De Scheepen zijn gebleeven</i> , ens.
blijven	1690 WITSEN	blyven : <i>een schip blyft</i> . In zee vergaan.
blijven	1856 VAN LENNEP	blijven , o.w. – Vergaan. <i>Er zijn vrij wat schepen Gebleven in deze storm</i> .
blik	1681 SEEMAN	de blikken , de oogleeden, of wel bij de Digters selfs de oogen: <i>dus sloeg hij zijn blikken</i> : soo ook <i>blik</i> , waar van <i>Blikslaager</i> : IJser dat geboogen en verboogen kan werden.
blikken	1681 SEEMAN	blikken , <i>blikvuuren</i> , met het ophaalen en neederhaalen van het Vuur, een teeken geeven, dat men in nood is: eigendlijk beteekend <i>blikken</i> , <i>micare</i> dan sig vertoonen, dan weeder verdwijnen van daar, <i>Bliksem</i> .
blikken	1690 WITSEN	blikken , of blik-vuuren : blik-vuur maken . Het een of ander vuurigh of brandend teiken op en neder halen: of ook, met kruit haastige vuuren maken.
blikken	1857 PAN	blikken . De bussen, waarin spijzen bewaard worden en zeer algemeen in gebruik zijn, worden aan boord gewoonlijk ook <i>blikken</i> genaamd.

bliksem	1856 VAN LENNEP	bliksem , z.n.m. – Elektrisch lichtverschijnsel in den dampkring.
blikvuren	1856 VAN LENNEP	blikken , o.w. – of <i>blikvuren</i> . Met vuren seinen om by matig of donker weer van andere schepen ontdekt te worden.
blikvuren	1856 VAN LENNEP	blikvuren , o.w. – Zie <i>blikken</i> .
blikvuur	1690 WITSEN	blikken , of blik-vuuren : blik-vuur maken . Het een of ander vuurigh of brandend teiken op en neder halen: of ook, met kruit haastige vuuren maken.
blikvuur	1856 VAN LENNEP	blikvuur , z.n.o. – Seinvuur. Zie <i>blikken</i> .
blind	1681 SEEMAN	blind , het Seil dat, of onder, of booven aan de Boegspriet, en sijn Steng vast is: het eerste, of onderste, werd genaamd <i>het groote blind</i> , het tweede, of het boovenste, <i>het kleine blind</i> : beide werden sij <i>blinden</i> genaamd, om dat door haar de uitkijk aan de Maats seer veel benoomen werd: gelijk <i>een blinde Muur</i> genaamd werd, daar geen gat, of glas, in en is, om door te kijken: <i>paries caecus</i> van de Latijnisten gesegt.
blind	1681 SEEMAN	boovenblind , het Seil, dat <i>booven</i> de Mars van de Boegspriet, aan de Boegsteng vast gemaakt werd, en aldus genaamd tot onderscheid van het onderste <i>Blind</i> , dat om, en aan de Boegspriet vast is, sie, <i>blind</i> .
blind	1740 Zonhoven	blinden . Zeilen, die onder of boven aen den boegspriet, en zijnen steng vast zijn, dus genaemt, om datze den uytkyk merkelyk beletten.
blind	1856 VAN LENNEP	blind , b.n.w. – Zie <i>klippen</i> , <i>ra</i> , <i>steng</i> , enz. <i>Blinde Ra</i> (die onder den boegspriet hangt.)
blind	1856 VAN LENNEP	blind , z.n.o. – (veroud.) Het zeil, dat of onder of boven aan den Boegspriet en zijn steng plach te zitten: het eerste of onderste droeg den naam van: <i>het groote blind</i> : het tweede of bovenste dat van: <i>het kleine blind</i> De oorsprong dier benaming wordt daarin gezocht, dat de blind de maats in het uitkijken zeer belemmerde, even als men “een blinde muur” zegt, van een muur, waar geen gat of venster in is.
blind	1856 VAN LENNEP	blinden , z.n.v.mv. – Luiken.
blinde	1690 WITSEN	onder de blinde krygen . Een schip van vooren recht uit in ’t gezicht krygen, zoo dat men het bestevenen kan.
blink	1856 VAN LENNEP	blink , z.n.m. 1°. – Lichte plek aan een bewolkten hemel: ook het licht, dat een streep wolken of dampen by ’t opstijgen tusschen zich en den gezichteinder laat. 2°. Wit, onbegroeid duin. <i>Geen duin noch witte Blinck, noch Pharos kan voorwaer D’aenstaende zwarichheit, den noot, het leet, ’t gevaer Van ’t varen overzien.</i> Vondel.
blinken	1690 WITSEN	tusschen blinken en misten . Dat is: Tusschen licht en donker.
bloed	1681 SEEMAN	bloed , <i>sanguis</i> , oneigendlijk Sul, <i>het is een bloed</i> , een <i>dronken bloed</i> .
bloedvlag	1681 SEEMAN	bloedvlag , <i>de Bloedvlag laten waajen</i> , uitsteeken, tot een teeken van Vijandschap, sie, <i>vlag</i> .
bloedvlag	1856 VAN LENNEP	bloedvlag , z.n.v. – of roode vlag. 1°. Vlag, waarmede het sein tot den strijd gegeven wordt. De roover hijscht, die om te doen

kennen, dat hy geen genade geeft als men zich verweert. *De zeerover ontdekte zich door de bloedvlag te hijschen.*

De bloetvlag uitgesteken

Geeft aen den vloteling weérzijts het oorlogsteeken.

Antonides Ystroom.

2°. Vlag, die by de uitvoering van een vonnis wordt geheschen.

blok 1681 SEEMAN

blok, een stuk Houts, soo seid men oneigendlijk, hij is *een stok, een blok*, dat is, een stijve Piet: voorts dewijl alle Taakels van *Blokken* gehouwen, en gemaakt, werden; soo beteekend het woord *blok* al het geen, dat tot Taakels, en andere diergelijke dingen, bequaam gemaakt is. W. N. 7. 55. N. 148 Waar van de Meester, die de *Blokken* maakt, een *Blookemaaker*, en de Winkel, een *Blookemaakers winkel* genaamd werd: *blokjes*, kleine *blokjes*, ens.

blok 1681 SEEMAN

bramseils bloks, dat zijn *bloks*, die tot de *Bramseilen* behooren.

blok 1681 SEEMAN

gijttouwbloks, ibidem, een Blok dat aan het *Gijttouw* vast is.

blok 1681 SEEMAN

staandblok: sie, *knegt*.

blok 1856 VAN LENNEP

blok, z.n.o. – In 't algemeen een klompvormig stuk houts: op schepen wordt het meer byzonder gebruikt voor: *katrol* en beteekent dan zoodanig Blok, 't welk van eene of meer keepen is doorsneden, binnen welke eene of meer schijven van pokhout of gegoten ijzer vastzitten, die zich vrij bewegen om houten of ijzeren, door het lichaam van het blok heen loopende spillen. Van zoodanige katrollen in 't mv. sprekende, zegt men niet: de *Blokken*, maar de *Bloks*. – *Enkel blok* (dat maar een schijf heeft). *Dubbel blok* (dat er twee nevens elkander heeft). *Geinblok*, *Jijnblok* (groot blok dat er onderscheidene nevens elkander heeft). *Drieschijfs blok* *Drieschijfs Geinblok* *Dubbele bloks voor geschuttalies*. *Vioolbloks* (die uit twee nevens elkander geplaatste bloks bestaan elk met maar eene schijf). *Marsschootsbloks* (die uit twee boven elkander geplaatste bloks bestaan) *Katblok* (dat drie schijven heeft. *Plat blok* (waarvan het lichaam plat is: als dit het geval is met de bloks aan de hoofden der masten, en met de hangerbloks voor de marse-draai-reep. *Kinnebaksbloks* (waarvan de zijde opengesneden is om het touw te laten doorloopen, zoodat men niet noodig heeft, om dit door een opening in de keep te brengen). *Schootbloks* (die men voor de schoot van het Blindzeil plach te gebruiken). *Spoelvormige bloks* (die den vorm van een schietspoel hebben. Op den top van de bezaan gehecht, dienen zy om de bagijns-toppenants te doen doorloopen). *Wartelbloks*, *Draaibloks* (die, in groot aantal en vertikaal geplaatst, horizontaal kunnen draaien, als de bloks voor de buik- en dempgordings. *Voetbloks* (die alleen dienen om een gespannen touw een andere richting te doen nemen). *Leibloks* (die geplaatst zijn om een touw zijn richting te doen bewaren) *Buikgording- en geittouwbloks* (die onder of op de nok van een ra geplaatst, dienen tot doortocht der gordings of schooten en geittouwen van een bovenzeil). *Kardeelbloks* (die in 't midden van een ra zijn geplaatst voor de kardeelen der onderraas en de draaireepen der marsen). *Toppenantsbloks* (waar de toppenants door moeten). *Stengelwindreepbloks* (die men bezigt om een mars op te brengen). *Stagbloks* (die aan het einde der stags geplaatst zijn). *Gordingblok*, *Draaireepblok*, *Geittouwblok*, *Talieblok* enz. *Topreepbloks*

blok	1856 VAN LENNEP
blok	1857 PAN

blokhout	1856 VAN LENNEP
blokkennet	1856 VAN LENNEP
blokschijf	1856 VAN LENNEP
blokstrop	1856 VAN LENNEP
bocht	1681 SEEMAN

bocht	1690 WITSEN
bocht	1856 VAN LENNEP

bochtsteek	1856 VAN LENNEP
------------	-----------------

bodem	1681 SEEMAN
-------	-------------

(dienende om een schip dat by 't kalefateren op zijde ligt, weder op te heffen). *Drilbloks* (zware en lange bloks, waarmede men de schepen in of uit de dokken trekt). *Kielbloks*, (dienende om de masten op een schip te brengen). *Straatblok*, *Haakblok* enz. (waarvan de strop met een zweep, een haak enz. voorzien is). Men heeft *Twee-*, *drie-*, *vier-*, *tot achtschijfsbloks*. Spreekwijze: *Het schijffen in 't blokjen* (de zaak is in orde).

poorttalieblok, z.n.o. – Blok, waardoor de Poorttalie loopt.

blok. Bij de groote hoeveelheid opgenoemde blokken, verdienden de marseriftalieblokken ook wel vermeld te worden. Deze hebben een bijzonderen vorm, waardoor de rifseisings er niet onklaar in kunnen komen. Ook zijn in de verklaring al de blokken op eene bijzondere wijze door een geschiemand. Regelmatiger ware het geweest, bij de beschrijving van hetgeen men door een blok verstaat, de hoofdsoorten op te geven, zoo als *beslagen* en *gestropte blokken*. De eerste te onderscheiden in *haak-* en *wartelblokken*, en de laatste in *haak-*, *staart-* en *naaiblokken*. Verder voor “straatblok” leze men: *staartblok*.

blokhout, z.n.o. – Hout, waar Bloks van gezaagd worden.

blokkenet, z.n.o. – Net, dat in 't kabelgat hangt tot berging van de kleine Bloks.

blokschijf, z.n.v. – Schijf, die in het Blok zit.

blokstrop, z.n.m. – End touw, dat men om een Blok splitst om het ergends aan te bevestigen.

bogt, *Touwbogt*, een geheel Touw, dat opgeschooten, of, in een gerold is: *hij heeft de bogt onder den arm*: dat is, hij heeft het hage weg: en bij gelijkenis werd het gesegt van een Ree, die innewaarts geboogen leit. Anders genaamd Inham, bij de Latinisten *Sinus*, *de bogt van Guinee*: de *bogt van Vrankrijk*: hier van daan *bogten*, raavotten, dan hier, dan daar loopen.

hy springt lustigh in de boght. Dit wert gezeght, als iemand in noodt zich wel quyt.

bocht, z.n.v. – 1°. Rondte, kronkeling. *Het touwwerk in bochten doen opschieten*.

2°. De ronde kant van eenig voorwerp.

3°. Inham, kreek, inwaarts gebogen reede. *De bocht van Guinea*, *de bocht van Frankrijk*.

4°. Plaats op de rivieren, waar de schuiten worden binnengehaald om veilig te liggen tegen ijsgang of overstroming en om de vaart niet te belemmeren. *Hy heeft zijn schuit uit de bocht gehaald*.

5°. of *Touwbocht* die, welke men voor de Beting heeft, als men ten anker komt.

6°. Ontuig, drek. *Ik kan die bocht niet drinken*.

Spreekwijze: *Een bocht achter den arm houden* – 'twelk een noodzakelijke voorzorg is by het vieren – (gepaste voorzorg nemen).

Een ander aan de bocht springen (een bekwamer man by het bocht vieren zetten).

bochtsteek, z.n.m. – of Engelsche Kink. Een soort van Steek, gebruikelijk by het vastmaken van Bloks.

boom, of *boodem*: dit woord beteekend gemeenelijk het onderste van eenig ding, gelijk men van een Vat seid, *de Ton op den boodem setten*, *het Vaatje is op den boodem*: oneigendlijk, *het Vaatje is uit*: van Scheepen werd het verstaan van het onderste van een Schip, soo maakt men onderscheid van *Platboomde Scheepen*, en andere die met een kiel scharp toelopen: *boodem* beteekend ook

		het vaste Land, de Vijand was op onsen boodem: <i>op een effen boodem zijn</i> . Beteekend oneigendlijk geen schulden meer ten agteren zijn.
bodem	1690 WITSEN	op zulk een bodem gescheept te zyn. Oneig. Met alzulke menschen in gedaan te zyn.
bodem	1856 VAN LENNEP	bodem , z.n.m. – 1°. Grond, vloer. <i>De bodem van de zee; de bodem van het schip</i> . 2°. By toepassing het schip zelf. <i>Zy hadden vijf bodems verloren</i> (voor vijf schepen) 's Lands bodem (het schip). <i>Wy zijn by een gescheept, en ons gemeene waren</i> <i>Die moeten over zee op eenen bodem varen</i> . Cats. Samenspr. van Ziel en Lichaam.
bodemerij	1681 SEEMAN	boodemerij , zie de Wisbuijs Regten §. 50. iemand eenig goed op <i>Boodemerij</i> meede geeven.
bodemerij	1856 VAN LENNEP	bodemery , z.n.v – Overeenkomst tusschen een geldschietster en een geldopnemer, waarbij een som gelds wordt opgeschoten, met beding van premie en onder verband van schip of goed, of van beiden, met dat gevolg, dat, indien het verbondene geheel of gedeeltelijk door toevallen op zee vergaat of vermindert, de geldschietster zijn recht op de opgeschotene penningen en op de premie verliest, voor zoo verre dit een en ander niet op hetgeen overblijft kan worden verhaald; terwijl, wanneer het verbondene behouden ter plaatse zijner bestemming aankomt, de hoofdsom benevens de premie betaald moet worden. De bepalingen omtrent bodemery zijn te vinden in het Wetb. van Kooph. Boek II. Tit. VIII. art. 569 – 591.
bodemerijbrief	1856 VAN LENNEP	bodemerybrief , z.n.m. – Akte eener overeenkomst van Bodemery. Zie daarover art. 273 Wetb. van Kooph.
bodemstuk	1856 VAN LENNEP	bodemstuk , z.n.o. – 1°. Zool van een rolpaard. 2°. (veroud.) Benaming van het achterste der drie deelen, waaruit vroeger een stuk geschut bestond.
bodemstuk	1856 VAN LENNEP	bodemstukken , z.n.o.mv. – of <i>Fundatiebalken</i> : de zware balken, waarop het geraamte van een stoomwerktuig gesteld wordt.
boeg	1681 SEEMAN	boeg , (komt oorspronkelijk van <i>buigen</i>) en beteekend de borst van het Schip: hier van daan koomen verscheide spreekwoorden, dewelke eigendlijk, en oneigendlijk, gebruikt werden: soo seide men, <i>hij quam ons voor de boeg</i> , <i>hij quam ons dwers voor de boeg</i> : eigendlijk beteekend dat, hij quam vaaren voor ons Schip oover: dog oneigendlijk, hij ontmoete ons: soo ook, <i>op een boeg seilen</i> , dat is, wij hielden een streek, en oneigendlijk genoomen, wij deden gelijk wij gewend waaren, en daar teegen, <i>op een anderen boeg wenden</i> , dat is, zijn streek veranderen, <i>op alle boegen wenden</i> : oneigendlijk, op een gants andere wijze, iets doen als voor heen: <i>Hoofd Hist.</i> 231. <i>het moet oover die boeg gaan</i> , of, <i>gewend werden</i> : dat is, die streek moeten wij houden: oneigendlijk, op dien voet, of wijze, moet het gaan: <i>met een boeg slag</i> , dat is, met het wenden van het Schip: oneigendlijk, met een slinger slag, of gelukje. <i>Boegen</i> , vaaren, seilen. <i>Boegkruisen</i> , het Waater met de <i>boeg kruisen</i> , dat is, laveeren: <i>wij kreegen al dat Geld op een boeg</i> , op een bordje te gelijk, niet bij stukken en brokken.

boeg	1681 SEEMAN	boegje , een kleine <i>boeg</i> : de <i>boeg</i> van een klein Vaartuig.
boeg	1681 SEEMAN	breed boeg , een Schip met een <i>breeden boeg</i> : oneigendlijk, een groots Mens, een groot Vorst.
boeg	1690 WITSEN	al weder scheepen voor de boegh . Oneigentl. Daar is weder ongemak.
boeg	1690 WITSEN	boegh . De borst van 't schip: deeze wert rondtachtigh, ja wel kringstukkigh gemaakt, waar toe het hout met hevels geboogen wert: de hevels moeten met yzere ringen in d'inhouten vast gemaakt zyn; welke gaten namaals gestopt werden: hoe meerder het hout geboogen werd, hoe dichter de hevels moeten staan.
boeg	1690 WITSEN	breedt-boegh . Een schip dat een breeden boegh heeft. Men oordeelt, dat, hoe langer de scheepen zyn, hoe breeder de boegh behoorde te wezen, om dat lange scheepen de meeste vaert hebben, en, by gevolg, het water daar harder tegen aan slaat, 't geen zwakke boegen zwaarlyk wederstaan. Oneigentl. Een groots mensch.
boeg	1690 WITSEN	de ankers op de boegh schikken . De ankers winden, en voor vast maken.
boeg	1690 WITSEN	de beste boegh voor zetten . Met voor-windt zeilen. Anders: Het laatste wagen.
boeg	1690 WITSEN	het anker dryft voor de boegh wegh . Het anker houdt niet in de grondt van voor het schip.
boeg	1690 WITSEN	het kan niet altydt over een boegh varen . Dat is: Men moet zomtydts eenige zaak veranderen.
boeg	1690 WITSEN	kaale boegh . Een boegh daar geen ankers op leggen. Ofte: Een schip dat zyn ankers quyt is.
boeg	1690 WITSEN	niet lang op een schip: over een andere boegh . Dat is: Verandering is zomtydts goet.
boeg	1690 WITSEN	op een andere boegh wenden . Zyn streek veranderen.
boeg	1690 WITSEN	op een boegh iets krygen . Te gelyk krygen.
boeg	1690 WITSEN	op een boegh zeilen . Dat is: Een streek houden.
boeg	1690 WITSEN	over alle boegen wenden . Oneig. Op alle wys verzoeken.
boeg	1690 WITSEN	over d'eene en d'andere boegh gaan . Laveeren.
boeg	1690 WITSEN	over dien boegh geen landt bezeilen . Dat is: Op zulk een wyze tot zyn meining, of wil, niet komen.
boeg	1690 WITSEN	over een andere boegh zeilen . Oneig. Van andere zin en wil zyn. Anders werken als men plagh.
boeg	1690 WITSEN	over een boegh iets doen . Oneig. Iets te gelyk achter een doen, zonder ophouden.
boeg	1836 SPRENGER	Boeg . <u>Men komt hem dwars voor den boeg</u> . <i>Boeg</i> , oorspronkelijk van <i>buigen</i> , duidt <i>het voorste gedeelte</i> (als het ware, de <i>borst van het schip</i> , waar het sterk gebogen is) aan. Wie nu een schip <i>dwars voor den boeg</i> komt, stuit deszelfs gang, en van daar wordt het genomen voor: <i>iemand lijnregt weerstreven</i> . – <i>Boegen</i> , van dit boeg afkomstig, is volgens WEILAND, <i>koers zetten</i> en, hij brengt ten bewijze bij: <i>nu boegt hij, waar de zon de Cingaleezen roost</i> . J. DE MARRE. Van daar: <u>hy zeilt op éenen boeg</u> . In het varen: <i>hij houdt éene streek</i> . Spreekw. <i>hij gaat denzelfden gang</i> ; doet, zoo als hij gewoon is. <u>Hy wendt het over eenen anderen boeg</u> . Eigenl: <i>hij verandert zijne streek</i> . Spreekw. <i>hij beproeft het op eene andere wijze</i> . <u>Het moet over dien boeg gaan</u> . Eigenl: <i>die streek moeten wij houden</i> . Spreekw. <i>op die wijze moet het aangelegd worden</i> . <u>Hy wendt het over alle boegen</u> . Eigenl. <i>houdt nu eens deze, dan weer gene streek</i> . Spreekw. <i>Hij beproeft het op allerlei wijzen, stelt alle middelen in het werk</i> .

boeg	1856 VAN LENNEP	boeg, z.n.m. – 1°. De buiging of borst van het schip: alzoo het voorste gedeelte van 't schip. 't Beteekent “kromming” even als <i>boog</i> en buiging. <i>Een vette, ronde, holle boeg. Een magere, scherpe boeg. Met den boeg in den wal liggen</i>, 2°. Boord. <i>Over beide boegen. Van boeg veranderen</i>, (over een anderen boeg gaan liggen (wenden). <i>Boeg tegen boeg loopen</i>. 3°. 't Voorste van de kuil, onder den bak, waar de kombuis zich bevindt, en 't welk is afgescheiden van den <i>ziekeboeg</i>. Spreekwijze: <i>Iemand dwars voor den boeg komen</i> (iemand in zijn gang stuiten, tegenhouden). <i>Op één boeg zeilen</i> (eene streek houden). <i>Het op een anderen boeg wenden</i> (van koers veranderen, iets op een andere wijze doen dan te voren). <i>Het moet over dien boeg gaan, of gewend worden</i> (die streek moeten wy houden, op dien voet moet het beproefd worden). <i>Het over alle boegen wenden</i> (alle middelen by de hand nemen). <i>Wy krijgen al het geld op een boeg</i> (gelijktijdig, niet by gedeelten). <i>Een mensch met een breedten boeg</i> (een deftig mensch). <i>Dan scheen zy met een breedten boeg</i> <i>Het vlot voor uit te trekken</i>. Bilderdijk. <i>Elius</i>.
boeg	1856 VAN LENNEP	kalenboeg, z.n.m. (veroud.) – Schip, dat zijn ankers verloren heeft en welks boeg dus kaal is. Zie <i>kaal</i>.
boeganker	1856 VAN LENNEP	boeganker, z.n.o. – Een der vier of vijf ankers aan boord.
boegband	1856 VAN LENNEP	boegband, z.n.m. – Voornaam, binnen-scheepsverband in den Boeg, dienende tot steun der dekken.
boegen	1690 WITSEN	boegen. Zeilen.
boegen	1856 VAN LENNEP	boegen, o.w. – (veroud.) Varen, zeilen. <i>Nu boegt hy, waar de zon de Cingalezen roost</i>. J. de Marre.
boeghout	1856 VAN LENNEP	boeghouten, z.n.o.mv. – Die lengten van het Barghout, die niet gebogen worden.
boegkruisen	1690 WITSEN	boegh-kruissen. Ziet <i>laveeren</i>.
boegkruisen	1856 VAN LENNEP	boegkruisen, o.w. – Het water met den Boeg kruisen, alzoo <i>laveeren</i>. Zie ald.
boeglegger	1681 SEEMAN	boeglegger, de Schipper, of het Schip, dat op een geset Veer vaaren moet, naa den regten Beurzman.
boeglegger	1690 WITSEN	boeghlegger. Dat schip 't welk het eerste varen zal na de beurt-man, op gestelde veeren.
boeglegger	1856 VAN LENNEP	boeglegger, z.n.m – (veroud.) De schipper of het schip, dat het eerst na den beurtman op een gezet uur varen moet.
boegmal	1856 VAN LENNEP	boegmal, z.n.m. – De Mal of vorm van den Boeg.
boegpomp	1856 VAN LENNEP	boegpomp, z.n.v. – Pomp om zout water te slaan, gebruikt by 't schoon schip maken.
boegseerboot	1856 VAN LENNEP	boegseerboot, z.n.v. – Boot, die tot Boegseeren dient of uitgezet wordt.
boegseertros	1856 VAN LENNEP	boegseertros, z.n.v. – Tros, waar de sloepen by 't Boegseeren aan gespannen zijn.

boegseren	1690 WITSEN	boeghzeren. Met een boot het schip voort roeien; in stil weêr: dit geschiedt met een touw voor uit; of wel met boot en sloep aan wederzydts boort vast gemaakt, en dus roeiende met dubbelde roeijers.
boegseren	1856 VAN LENNEP	boegseeren , b.w. – Met behulp van sloepen van plaats doen veranderen. <i>De sloepen zijn aan het boegseeren.</i> (zy trekken een schip aan touwen achter zich). <i>De schepen kunnen die haven niet binnenkomen dan met behulp van sloepen, die hen boegseeren.</i> Spreekwijze: <i>Hy is er binnen Geboegseerd</i> , (hy is er schuins (half dronken) binnen gekomen).
boegslag	1690 WITSEN	de boegh-slagh volgt achter heen. Dat is: De windt en stroom zyn voordeeligh. Alle laveeringen, en dwars-zeilingen, gelukken, en zyn voorspoedigh.
boegslag	1856 VAN LENNEP	boegslag , z.n.m. – Wending van den Boeg, gang, Zie <i>slagboeg</i> . Spreekwijze: <i>Met een boegslag</i> (met een slingerslag, met een gelukjen.)
boegspriet	1690 WITSEN	sta vast groote mast, boegh-spriet, en al den bras. Oneig. Als'er gevaar is, zoo dient tot hulp te komen al wat kan.
boegspriet	1740 Zonhoven	boeg-spriet. Een rondt hout, als een leggende mast, die voor op den boeg van 't schip uitsteekt, daer de stagen van de fokkemast, voorstengen en blinden aen vast gemaekt worden.
boegspriet	1856 VAN LENNEP	boegspriet , z.n.m. – Spriet of lange mastboom, die voor op den Boeg uitsteekt en waarvan de bestemming is, de zeilen verder buiten boord te kunnen brengen: ook dient hy tot voornamen steun van het tuig: waarom hy ook wel “sleutel van het tuig” wordt geheeten. <i>Met den boegspriet over het hek liggen</i> (wordt gezegd van een schip, welks boegspriet niet verder dan het dubbel zijner lengte van den achtersteven eens anderen vaartuigs verwijderd is). <i>Met zijn boegspriet in het want van een ander schip onklaar raken.</i>
boegsprietband	1856 VAN LENNEP	boegsprietbanden , z.n.m.mv. – IJzeren Banden, die om den koning en de schalen van den Boegspriet heensluiten.
boegsprietkam	1856 VAN LENNEP	boegsprietkam , z.n.m. – Klampen, dienende om het verschuiven der kragen van de fokkestags te beletten.
boegsprietkussen	1856 VAN LENNEP	boegsprietkussen , z.n.o. – of spoor van den Boegspriet. Zie <i>boegsprietspoor</i> .
boegsprietspoor	1856 VAN LENNEP	boegsprietspoor , z.n.o. – of <i>oven</i> , z.n.m. – Twee staande stukken houts, waar het onderende van den Boegspriet op rust.
boegsprietsprong	1856 VAN LENNEP	boegsprietsprong , z.n.m. – De hoek, dien de Boegspriet met de waterlijn maakt.
boegsprietstijl	1856 VAN LENNEP	boegsprietstijlen , z.n.m.mv. – De Stijlen, die tot stut van den oven of het spoor van den Boegspriet dienen.
boegsprietstut	1690 WITSEN	beting- en boeghsprriet-stutten. Dit zyn houten, die, tot meerder vastigheid, tegen 't onderste en bovenste verdek vast aan gestelt werden. De beting is een zwaare dwars-balk, die dwars-scheeps staat: hier aan beleght men de kabels: zy staat in 't gemeen onder het verdek; doch op zommige last-dragers, gelyk ook de spil, boven op, om onder plaats te winnen, en dan moeten de kluizen, daar het touw door gaat, mede ryzen. De boeghsprriet is geslooten met yzere beugels, die door den overloop steken, en geslooten werden.
boegsprietviool	1856 VAN LENNEP	boegsprietviolen , z.n.m.mv. – of <i>vioolstukken</i> . Platte stukken houts, tegen het vooreinde van den Boegspriet aangebracht.

boegsprietwoeling	1856 VAN LENNEP	boegsprietwoeling , z.n.v. – <i>Najing</i> of <i>sjorring</i> . Touw, waarmee de Boegspriet omwoeld of verbonden is aan dat gedeelte onder de scheg, 't welk den naam draagt van Woelingknie.
boegstag	1856 VAN LENNEP	boegstag , z.n.o. – Touwwerk, dienende om den Boegspriet zijdelings te steunen.
boegtouw	1681 SEEMAN	boegtouw , is een partuurlijn, daar men het Anker meede regeerd, als het voor de <i>boeg</i> hangt.
boegtouw	1690 WITSEN	boegh-touw . Een touw, daar men het anker, als 't voor de boegh is, mede reddet, zynde een partuurlyn.
boegtouw	1856 VAN LENNEP	boegtouw , z.n.o. – Wanneer een schip gemeerd ligt met een anker vóór en achter, wordt aan het voortouw de naam van boegtouw gegeven.
boei	1681 SEEMAN	boei , een blok, dat aan het Anker geboeid, of vast gemaakt sijnde, aanwijst de plaats, waar het Anker in de grond geleegen is: hier van daan komt het seggen, <i>hij heeft een kop, als een boei</i> , dat is, hij heeft een steeg groot hoofd: <i>een boei</i> werd ook genoemd de loos, of spijker, of schuur, daar de Scheepstimmerlui op haar Werven, haar Hout koomen te leggen, en te bergen: een <i>tonneboei</i> , een <i>ton</i> , die voor <i>een boei</i> verstrekt.
boei	1681 SEEMAN	boejens , de Keetens, daar men de handen, en voeten, der misdaadigen meede vast <i>boeid</i> : en de plaats daar de selve sitten, werd daarom de <i>boejen</i> genaamd: gelijk de Amsterdammers seggen, <i>hij sit in die boejen</i> : iemand in de <i>boejen</i> laten setten, dat is, in de gevankenis. Want <i>boejen</i> beteekend vast binden, waar van daan <i>in de boejen</i> sitten, <i>in de boejen</i> brengen, sie, <i>boejens</i> .
boei	1690 WITSEN	boey . Een langwerpigh blok, 't geen men met een touw, dat aan 't anker vast is, laat dryven, op dat de plaats, daar 't anker in de grondt zit, althans geweeten magh werden: hier toe worden mede wel dichte tonnetjens gebruikt. Wanneer geen boey op 't anker dryft, dan moet men een dreggh uit de boot op de grondt laten dalen, om zoo het anker te vatten.
boei	1740 Zonhoven	boei . Een blok, dat aen 't ankertouw vast gemaakt, de plaats aanwijst daer 't anker in den grondt legt.
boei	1836 SPRENGER	Boei . <u>Hy heeft een hoofd als een boei</u> , zegt men van iemand, die een van nature zeer groot, of ook wel door toorn opgezet hoofd heeft, 't welk meer of min naar het groote blok gelijk, dat aan het anker <i>geboeid</i> of vastgemaakt zijnde, aanwijst, waar hetzelfde ligt. Daar de <i>Scheeps-</i> of liever <i>Anker-boei</i> , sterk is om een stootje te kunnen velen, wordt de zegswijze ook wel gebruikt van iemand, die <i>hardhoofdig</i> – <i>koppig</i> is.
boei	1856 VAN LENNEP	boei , z.n.m – Drijvend stuk hout of kurk, takkebos of ledige ton, in den regel een ovaal waterdicht vat, met groote hoepels beslagen, en dienende om de gevaarlijke plaatsen, klippen, wrakken, enz. of de plaats, waar een anker gezonken is, aan te wijzen. <i>Houten boei</i> , <i>Kurken boei</i> , <i>Ankerboei</i> , <i>Tonneboei</i> . <i>Klare boei</i> , (die gereed gehouden wordt om in 't water geworpen te worden op het oogenblik dat het anker zinkt). <i>Reddingboei</i> drijvend lichaam van kurk, wasdoek enz., dat men aan een man, die in 't water valt, toewerpt, opdat hy het aangrijpe en er zich mede boven houde tot dat een sloep hem hulp brengt. Spreekwijze: <i>Hy heeft een kop als een boei</i> (een hersenloozen kop).
boei	1856 VAN LENNEP	boeien , z.n.m.mv. – De ijzers, waarin een matroos wegens misdrijf gesloten wordt. <i>Iemand in de boeien sluiten</i> .

boei	1857 PAN	boei. “Spreekwoord: Hij heeft een kop als een boei (een hersenloozen kop).” Dit gebruikt men meer voor een dikken kop; men zegt dit wel van iemand, die zich zeer boos maakt, of te veel gedronken heeft, zoo dat men hem dit kan aanzien.
boeien	1681 SEEMAN	boejen, opboejen , de Scheepen met Planken langs Scheepsboord hooger maaken, het <i>boeisel</i> werd genaamd, de hooge Planken, die ter zijden <i>opgeboeid</i> zijn.
boeien	1690 WITSEN	boeijen. De hoogste scheeps zyde-planken toezetten, die het boeisel genaamt werden.
boeien	1690 WITSEN	verboeit leggen , of <i>zitten</i> . Op anker leggen, met een boey daar boven.
boeien	1856 VAN LENNEP	boeien , b.w. – of <i>opboeien</i> . Het scheepsboord met planken hooger maken. Zie <i>geboeid</i> , <i>opboeien</i> .
boeien	1856 VAN LENNEP	geboeid , b.n. – Wordt van een schip gezegd, als het geen water genoeg meer vindt om te drijven. <i>Aan den grond geboeid raken. Het geboeid liggen.</i>
boeier	1681 SEEMAN	boejer , een kleine Lastdraager, die met een boegspriet, voor en agter hoog <i>opgeboeid</i> is, daar het zijn naam van heeft: het komt in veele deelen met een Smak oover een: die geen nu, die op een <i>Boejer</i> Schipper is, werd een <i>Boeierschipper</i> genaamd: <i>een Boejer is een See knoejer</i> : dat is, niet bequaam om op See te gebruiken: maar seer goed op de Rievieren, van weegen haar platte kiel, of boodem, en seer hooge mast met zijn Topseil.
boeier	1690 WITSEN	een boeijer is een zee-knoeijer. Een Boeijer-schip gaat ongemakkelyk door zee.
boeier	1856 VAN LENNEP	boeier , z.n.m. – Klein lastschip, dat voor en achter is Opgeboeid, van waar het zijn naam heeft. Het komt in vele deelen met een Smak overeen. De Hollandsche jachten zijn onder dien naam beroemd. Spreekwijze: <i>Een boeier is een zeeknoeier</i> : – om dat een boeier minder geschikt is om zee te bevaren; maar daarentegen zeer bekwaam voor de binnenvaart.
boeiketting	1856 VAN LENNEP	boeiketting , z.n.v. – Ketting, die een Tonneboei aan zijn anker verbindt.
boeiklamp	1856 VAN LENNEP	boeiklamp , z.n.v. – Plank, die op de naden van een schip gespijkerd wordt, om het binnendringen van het water tegen te gaan.
boeilijn	1681 SEEMAN	boeflijn , of <i>boeilijn</i> , genaamd verklikker, waar van hier naa breeder.
boeiplank	1681 SEEMAN	boeiplank , een sluitplank, waar van, W. N. 9. 55.
boeireep	1681 SEEMAN	boeireep , het Touw, dat aan de <i>boei</i> , en aan het anker vast is, sie, <i>reep</i> .
boeireep	1856 VAN LENNEP	boeireep , z.n.v. – Touw, dat den Boei met het anker verbindt. Zie <i>reep</i> .
boeireepknoop	1856 VAN LENNEP	boeireepknoop , z.n.m. – Knoop, waarmede de Boeireep op het anker bevestigd wordt.
boeisel	1681 SEEMAN	boeisel , de Planken, daar een Schip meede <i>opgeboeid</i> werd.
boeisel	1856 VAN LENNEP	boeisel , z.n.o. – Planken, waarmede een schip wordt opgeboeid.
boeitang	1681 SEEMAN	boeitang , een <i>Tang</i> , waar meede Planken als aan malkanderen vast <i>geboeid</i> werden.
boeitang	1856 VAN LENNEP	boeitang , z.n.v. – Tang, waarmede planken als aan elkander vastgeboeid worden.
boekanier	1856 VAN LENNEP	boekanier , z.n.m. – Naam, die vroeger door Z. Amerikaansche zeeroovers gedragen werd.
boekhouder	1856 VAN LENNEP	boekhouder , z.n.m. – Naam, door de visschers onzer zeedorpen aan den reeder gegeven, als zijnde hy het uitvoerend bewind in alle zaken, de vangst betreffende.

boelijn	1681 SEEMAN	boelijn , dit woord werd te saamen gesteld van <i>boe</i> , koomende van <i>boei</i> , of <i>boejen</i> , beteekenende dwingen, in dwang houden: en <i>Lijn</i> , Touw, want dit is een Touw, dat de Marsseils Vallen, en groote Kardeelen klaarhoud.
boelijn	1690 WITSEN	boelyn . Een touw, 't welk gebruikt wert, om de mars-zeils vallen, en de groote kardeelen, van malkander klaar te houden, en dat zoo lange als de zelve nieuw zyn; want als zy gerekt zyn, werden de boelyns niet gebruikt.
boelijn	1690 WITSEN	de boelyn legt over de ree . Dit werdt oneigentlyk gezeght, als men kyft, en overhoop leit. Ofte: Een zaak is verwardt, en ontstelt.
boelijn	1690 WITSEN	het is by de boelyn over . Dit zeght men, wanneer men niet meer, of ter naauwer noodt, iets bezeilen kan.
boelijn	1740 Zonhoven	boelyn . Een touw, dat de lijken van zeilen en marszeilen voor tegenwindt vast houdt.
boelijn	1856 VAN LENNEP	boelijn , z.n.v. – Lijn, dienende om het loeflijk der vierkante zeilen meer aan den wind te halen als men by-de-wind zeilt. Men zegt in 't mv. niet <i>Boelijnen</i> maar <i>Boelijns</i> . – <i>Loefboelijn</i> (die aan de windzijde staat). <i>Lyboelijn</i> (die onder den wind is). <i>Vaste boelijns</i> (die zoo stijf staan als zy kunnen). <i>Haal uit de boelijns!</i> (komm.). <i>Met de boelijns uitgehaald zeilen</i> (scherp by-de-wind zeilen). Zie <i>magerman</i> .
boelijn	1857 PAN	boelijn . Hierbij te voegen. <i>Bij de boelijn op</i> wordt veel gebezigd voor: bij den wind zeilen. Zoo zegt men: wij hebben eene lange reis gehad, want hebben alles bij de boelijn op moeten halen. Dit is hetzelfde als: wij hebben het altijd regt in den wind gehad. Verder spreekwoordelijk: “hij heeft het bij de boelijn opgehaald” (het heeft hem veel moeite gekost).
boelijnblok	1681 SEEMAN	boelijnblok , het <i>blok</i> , daar de <i>boelijn</i> door gaat.
boelijnspruit	1856 VAN LENNEP	boelijnspruiten , z.n.v.mv. – of <i>leuvers</i> . Touwen, die in den vorm van een hanepoot het loeflijk van de zeilen met de Boelijn verbinden.
boelijnspruit	1857 PAN	boelijnspruiten . “of leuvers.” Boelijnspruiten zijn niet de leuvers zelve, maar wel op deze vastgestoken. Wijders zal de verklaring goed zijn, wanneer men in plaats van “het loeflijk” leest: <i>de staande lijken</i> .
boeri	1856 VAN LENNEP	boeri , z.n.v. – Soort van riviervrachtschip in Bengalen.
boet	1681 SEEMAN	boet , sie, <i>vuurboet</i> .
boeten	1681 SEEMAN	boeten , de gescheurde Netten digt maaken: oneigendlijk, het geen men misdaan heeft, vergoeden, <i>hij moet het met den hals boeten: geld boeten</i> , en soo voorts. <i>Keetelboeter</i> , een <i>Keetellapper</i> , een die de Keetels, als sij lek sijn, digt maakt, sie, <i>keetel</i> .
boeten	1681 SEEMAN	boeten , Vuur aan leggen, sie, <i>vuurboet</i> .
boeten	1690 WITSEN	boeten . Vuur aan leggen. Gescheurde netten dicht maken.
boeten	1856 VAN LENNEP	boeten , b.w. – Verbeteren, gelijk <i>Boete</i> “betering” beteekent. <i>Netten boeten</i> (de gescheurde mazen herstellen).
boevenet	1681 SEEMAN	boevenet , werd gemaakt van Traaliewerk oover de oopening van het Schip, het geen die geene afweerd, die koomen om te enteren, en derhalven schijnt het te saamem geset van <i>boeven en Net</i> . als sijnde een <i>Net</i> , dat voor de <i>boeven</i> gespannen werd.

boevennet	1690 WITSEN	boeve-net. Tralie-werk, 't zy van hout, of geschooren touwen, over de opening van het schip, 't geen den geenen, die enteren willen, afweert.
boevennet	1690 WITSEN	bove-net. Het hoogste verdek achter in 't schip.
boevennet	1740 Zonhoven	boevenet. Het traly of roosterwerk, strekkende van de schans tot de bak van 't schip, bequaem om de vyanden, die reedts ge-entert zijn, weder uit het schip te verdryven, en weerstant te bieden. Zommige meinen, dat men <i>bovenet</i> moet lezen, vermits het op het bovenste van 't schip, als een net gespannen staet.
boevennet	1856 VAN LENNEP	boevenet , z.n.o. – Vroeger heette boevenet een net, van traliwerk gemaakt, dat over de opening van een schip geplaatst werd en bestemd om af te weeren hen die opkwamen om te enteren of met andere slechte voornemens; thands is het een bynaam voor het Enternet, 't welk by nacht rondom het boord van een brik of ander laag vaartuig tegen het overrompelen geheschen wordt.
boezem	1856 VAN LENNEP	boezem , z.n.m. – Zie <u>waterboezem</u> , <u>zeeboezem</u> .
boezeroen	1856 VAN LENNEP	boezeroen , z.n.o. – Soort van korte zeemanskiel.
bok	1681 SEEMAN	bok , een Vaartuig, daar men Schuiten, en Praamen, die in de Grond leggen, meede booven Waater haald, het welk niet en kan geschieden, sonder dat het voorste end meer en meer naa het Waater sakt, sie, <i>bokken</i> .
bok	1681 SEEMAN	bok , twee stutten, die aan de booven enden werden vastgemaakt om groote swaarte in te hijsen: de gelijkenis schijnt genoomen van twee <i>Bokken</i> , die op haar agterste pooten staande, met de hoofden teegen malkander stooten.
bok	1690 WITSEN	bok . Twee stutten, die wederzydts in de rusten gestelt worden, en boven te zamen gewoelt zyn, om masten in de scheepen te zetten, en groote zwaarten in te heissen, of ook om het schip te kielen.
bok	1856 VAN LENNEP	bok , z.n.m. – 1°. Vaartuig, waar men schuiten of pramen, die aan den grond zitten, mede boven water haalt: hetwelk niet kan geschieden, zonder dat het vooreind meer en meer naar het water zakt en den kop buigt als een bok, die stooten wil. 2°. Twee aan de boveneinden verbonden rondhouten, barkoenen, windboomen, waaraan een blok hangt, en wier onderste einden ter wederszijden op het dek rusten: dienende tot het lichten van masten of andere zware lichamen. 3°. Of <u>zagersbok</u> . Werktuig, ten gelijken einde dienende, doch bestaande uit drie stutten of pooten, die in een driehoek uitstaan en zich in den top piramidaalvormig vereenigen.
bokkebeen	1856 VAN LENNEP	bokkebeenen , z.n.o.mv. – In den top vereenigde en vorksgewijze opgerichte spieren of staken, met katrollen voorzien en dienende om masten uit te lichten of op te zetten, of om, by den aanbouw van een schip, de stukken op hun plaats te brengen.
bokken	1681 SEEMAN	bokken , werdende Scheepen gesegt, als sij niet willen rijsen, om dat sij schijnen, de Boeg in het Waater te duiwen, gelijk de <i>Bokken</i> gewoon sijn haar hoofd naa de aarde te stooten.
bokken	1690 WITSEN	bokken . Niet wel ryzen tegen de golven.
bokshoorn	1681 SEEMAN	bokshoorn , of, <i>Boksoor</i> is een ijsere haak, die ter weeder sijden van de Rampaarden vast gehegt werd, om de Touwen daar aan te beleggen, hebbende haar naam van de <i>Hoorens</i> der <i>Bokken</i> : want gelijk die agter oover leggen, soo leit ook de Pen van dit ijser werktuig agteroover

bokshoorn	1856 VAN LENNEP	bokshoorn , z.n.m. – of <i>boksoor</i> . Hieronder verstond men vroeger een ijzeren haak, die ter wederzijden van de rampaarden werd vastgehecht om de touwen daaraan te beleggen. Hy had zijn naam van zijn gedaante, daar de pen van dit werktuig achterover lag, even als de hoorn van een bok. Tegenwoordig zijn de <i>bokshoorns</i> van voren rondgebogen ijzeren bouten in het boord der schepen, aan welke bouten de Broekings der stukken gebonden worden om het inspringen te beletten. Zie <i>hoornen</i> .
bokshoorn	1857 PAN	bokshoorn . “om het inspringen te beletten”. Lees: om te beletten, dat het stuk verder inspringt dan men wil.
boksoor	1681 SEEMAN	<i>boksoor</i> , sie, <i>bokshoorn</i> .
boksoor	1690 WITSEN	boks-oor . Een yzere haak, die ter weder-zyde van de rampaerden vast gehecht is.
boksoor	1856 VAN LENNEP	boksoor , z.n.o. – Zie <i>bokshoorn</i> .
bol	1681 SEEMAN	bol , iets dat rond, en breed, ingeset is. Hier van daan bj de Bakkers ronde weggen <i>Bollen</i> , <i>Wittebroods Bollen</i> .
bol	1690 WITSEN	bol maken . Iets rondt en breedt te scheep uit zetten.
bolbaken	1690 WITSEN	bol-baken . Een baken daar een mandt of ton op staat, betekenende, op deeze stroomen, een hoog uitstekende droogte, in ’t gemeen boven water staande.
bolder	1690 WITSEN	mans-kop . Zeker blok voor in ’t schip, om iets aan te beleggen.
bolk	1681 SEEMAN	bolk . Wijting, sie, <i>vis</i> .
bolkvanger	1681 SEEMAN	<i>bolkvanger</i> , sie, <i>wolkvanger</i> .
bolkvanger	1740 Zonhoven	bolkvangers . Rokken van groovepy, die de zeeluyden, inzonderheit de vissers, by buyig en regenagtig weer aantrekken.
bolkvanger	1856 VAN LENNEP	bolkvanger , z.n.m. – <i>Bolk</i> , of <i>bolg</i> beteekende oudtijds <i>bui</i> : een <i>bolkvanger</i> was dus een kleed, dat tegen buien beschutte. Vondel noemt, in zijn <i>Lof der Zeevaart</i> , de matrozen ’t <i>Bolckvangerdragend gilt</i> . Zie <i>baaivanger</i> , <i>wolkvanger</i> . In ’t zelfde gedicht noemt Vondel het: <i>Een draght, die sterven zal wanneer de schipvaart sterft</i> .
bollen	1681 SEEMAN	bollen , beteekend korten, soo seid men: <i>de Besaan Bollen</i> , dat is, het Seil van de besaan minderen. <i>Een Os bollen</i> , den Os voor den <i>bol</i> ssaan, dat hij onder de voet valt. <i>Dat bold mij</i> . Dat is mij aangenaam.
bollen	1690 WITSEN	bollen : <i>de bezaan bollen</i> . De bezaan korten, en minder zeil ter windt-vang stellen.
bollen	1856 VAN LENNEP	bollen , b.w. – Kortten, inkorten. <i>De bezaan bollen</i> (het zeil van de bezaan minderen of minder ter windvang stellen).
bollevanger	1690 WITSEN	zyn bollevanger uitwringen . Dat is: Zyn gevoegh doen; welk zeggen her komt van dat het wasschen en uitwringen der kleederen veel in ’t galjoen geschiedt, alwaar de gemakken zyn.
bolster	1681 SEEMAN	bolster , dat is, de Klos, daar de Boegspriet oprust: gelijk op een <i>Bolster</i> , of <i>Bultsak</i> , met <i>Bolster</i> gevuld, Janhaagel slaapen gaat.
bolster	1690 WITSEN	bolster . Een klos, daar de boegh-spriet op leit, nevens de voor-steven, op dat hy niet over slingere aan deeze of geene zyde.
bolster	1856 VAN LENNEP	bolster , z.n.v. – (veroud.) Klos, of kussen, waar de boegspriet op rust. Zie <i>boegsprietkussen</i> .

bolwerken	1681 SEEMAN	bolwerken , sie, W. Pag. 485.
bolwerken	1856 VAN LENNEP	bolwerken , b.w. – (veroud.) Men noemde <i>Een schip in zee bolwerken</i> (de goederen op last in een schip verleggen).
bom	1856 VAN LENNEP	bom , z.n.v. – Kogel, met brandbare en tot ontploffing bestemde bestanddeelen gevuld. Spreekwijze: <i>De bom is losgebarsten</i> (de zaak is uitgekomen). <i>Als een bom ergends invallen</i> (als een onwelkome gast ergends verschijnen).
bom	1856 VAN LENNEP	bom , z.n.v. – Visschuit.
bombalon	1856 VAN LENNEP	bombalon , z.n.m. – Zeetrompet, by de negers in gebruik.
bombarde	1856 VAN LENNEP	bombarde , z.n.v. – bombardeergaljoot , z.n.v. – bombardeerschip , z.n.o. – Vaartuig, dat voor den grooten mast een paar mortieren voert, bestemd om een havenmond te verdedigen, een ontscheping te beschermen of een stad van de zeezijde te Bombardeeren.
bombardeergaljoot	1856 VAN LENNEP	bombarde , z.n.v. – bombardeergaljoot , z.n.v. – bombardeerschip , z.n.o. – Vaartuig, dat voor den grooten mast een paar mortieren voert, bestemd om een havenmond te verdedigen, een ontscheping te beschermen of een stad van de zeezijde te Bombardeeren.
bombardeerschip	1856 VAN LENNEP	bombarde , z.n.v. – bombardeergaljoot , z.n.v. – bombardeerschip , z.n.o. – Vaartuig, dat voor den grooten mast een paar mortieren voert, bestemd om een havenmond te verdedigen, een ontscheping te beschermen of een stad van de zeezijde te Bombardeeren.
bombardement	1856 VAN LENNEP	bombardement , z.n.o. – Het beschieten met Bommen. <i>Het bombardement van Koppenhagen, van Algiers.</i>
bombarderen	1856 VAN LENNEP	bombardeeren , b.w. – Met Bommen beschieten.
bomen	1681 SEEMAN	boomen , met een <i>boom</i> voortduuwen: <i>soo de Wind gaat leggen, soo sult gij van de nagt nog moeten boomen</i> : en oneigendlijk (in <i>re venerê</i>) op zitten.
bomen	1690 WITSEN	boomen . Met een boom voort duwen.
bomen	1856 VAN LENNEP	boomen , o.w. – Met een Boom voortduwen. <i>Hy boomde met een vlot langs d'oevers.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart.</i>
bonnet	1681 SEEMAN	bonnet , een strook Seils, dat onder aan de Seilen kan gereegen werden.
bonnet	1690 WITSEN	bonnet . Een zeil, 't geen aan de onderzeilen vast is, 't welk af en aan geregen kan werden, daar dikmaal noch een tweede bonnet aan gezet wordt.
bonnet	1856 VAN LENNEP	bonnet , z.n.v. – <i>Lyzeil, broodwinder</i> . Strook zeil, die aan de zeilen kan geregen worden om ze te verbreedden of te verlengen. <i>De bonnet aanrijgen, de bonnet ontrijgen, afdoen.</i>
boog	1681 SEEMAN	boog , of <i>speel</i> , het Hout daar men de Spil meeme gewend is om te draajen.
boog	1681 SEEMAN	boogen , ronde Houtjes, daar gaaten in zijn, waar door men het Touwwerk door kan laten gaan.
boog	1681 SEEMAN	het speel , sie, <i>boog</i> .
boog	1690 WITSEN	bogen . Ronde houtjens met gaten, die over de boegh-spriet leggen, dienende om het touw-werk daar door te laten gaan.
boog	1690 WITSEN	boogh en kaart gereedt hebben . Oneig. Klaar zyn, om eenigh werk aan te vangen.

boog	1690 WITSEN	boogh en kaart hebben. Oneigentl. Gereedt zyn: gelyk een zee-man met de graadt-boogh, en kaart, door zee kan komen.
boog	1690 WITSEN	boogh , of <i>speel</i> . Een lang hout, daar men de spil mede omdraait.
boog	1856 VAN LENNEP	bogen , z.n.m.mv. – Ronde houtjens, waarin zich gaajtens bevinden, door welke men het touwwerk kan laten gaan.
boog	1856 VAN LENNEP	boog , z.n.m. – 1°. Straal, kromming. Zie <i>boeg</i> . Ook strook, neêrbocht. 2°. (Veroud.) Lang hout, daar men het spil mede omdraait.
boog	1857 PAN	bogen . Welligt goed, doch ons onbekend. Volgens de verklaring zijn “bogen” hetzelfde als de <i>wantklootjes</i> .
booi	1836 SPRENGER	Booi . <u>Booi is kapitein</u> , of meestal bij verkorting, <u>kapitein</u> . <i>Boy</i> is de Engelsche benaming van een’ <i>scheepsjongen</i> , die ook in onze taal schijnt overgenomen te zijn, zoodat het genoemde eigenlijk zegt: <i>de Scheepsjongen matigt zich het gezag van den Kapitein aan</i> . Bij klankspeling wordt het woord <i>booi</i> , op <i>dienstboden</i> toegepast, die in de huishouding alles willen beschikken en regeren. Voorts zegt: <u>booi is Kapitein</u> : <i>het gemeen speelt den baas</i> .
booi	1856 VAN LENNEP	booi , z.n.m. – ’t Eng. <i>Boy</i> , jongen. Spreekwijze: <i>Booi is kapitein</i> (de knecht is baas).
boom	1681 SEEMAN	boom , een lange Kloet, die op de Binnenlandsvaarders gebruikt werd, om de Vaartuigen voort te duuwen, een <i>Boom</i> genaamd, om dat zij van een geheele <i>Sparreboom</i> gemaakt werd: soo werd ook dat geen genaamd een <i>Draaiboom</i> , een <i>Slagboom</i> , daar door men de weegen en passen afsluit, <i>de weegen Slagboomen</i> , oneigendlijk werd het gesegt <i>iemand zijn geluk Slagboomen</i> , dat is, iemand de voer dwers setten.
boom	1681 SEEMAN	boom , of <i>sluitboom</i> , daar de Haavens meede geslooten werden: soo roept men met het sluiten van de <i>boom</i> , <i>boom op hoouw</i> , en soo seid men <i>de boom is toe</i> , of <i>geslooten</i> : <i>de boom is oopen</i> : gelijkmen van de Poorten van een Stad spreekt de Poort is toe, de Poort is oopen, en werd daarom een <i>boom</i> genaamd om dat zij van een <i>boom</i> gemaakt is: daar en booven werd de <i>boom</i> somtijds wel genoomen voor die plaats, of dat huisje, daar die geene Sitten, die op het oopenen en sluiten van de <i>boom</i> , of op uitgaande en inkoomende Goederen toezigt hebben: en soo werden de eerste <i>Boomsluiters</i> : de laatste bi dje Admiraliteit gesteld <i>Commiesen ter Recherche</i> : of met een gebrooken woord <i>Sassers</i> : genaamd.
boom	1856 VAN LENNEP	boom , z.n.m. – 1°. Lange stok of spier, die op de binnenvaart gebezigd wordt om de vaartuigen voort te duwen, en die zijn naam daarvan ontleent, dat hy van een geheelen boom gemaakt wordt. 2°. Spaak van een spil. 3°. Spier, dienende tot het uithalen van eenig zeil. <i>Briksboom</i> , <i>kottersboom</i> . 4°. Sluitboom, balk, waar de havens of het vaarwater mede afgesloten worden. <i>Met den avond wordt de boom gesloten</i> . 5°. Huisjen, waar de Beämbten zitten, die op het openen of sluiten van den boom of op de in- en uitgaande goederen te letten hebben.
boomdirk	1856 VAN LENNEP	boomdirk , z.n.v. – <i>Boomreep</i> . Het touw, dat het achtereinde van den Boom steunt.

boomgeld	1856 VAN LENNEP	boomgeld , z.n.o. – Geld, dat aan den Boom voor 't ontsluiten betaald wordt. Zie <i>havengeld</i> , <i>sluisgeld</i> .
boomklerk	1856 VAN LENNEP	boomklerk , z.n.m. – Koopmansbediende, die voor zijn kantoor de verklaringen voor de In- en Uitgaande Rechten der binnen- of aan den Boom komende schepen doet.
boomschoot	1856 VAN LENNEP	boomschoot , z.n.v. – Het touw of de takel, waarmede de Boom bedwongen wordt.
boomstag	1856 VAN LENNEP	boomstag , z.n.v. – <i>Boventouw</i> , <i>Loefstag</i> , <i>Knoopspaar</i> . Touw op groote vaartuigen, even als de Boomschors op kleinere, tot beteugeling dienende van den Boom. Zie <i>bulletouw</i> .
boomtouw	1856 VAN LENNEP	boomtouw , z.n.o. – Touw, dat door de gaten van de Boomen (spaken) van het gangspil wordt rondgeschoven om ze te verbinden, en zoo te beletten dat ze er niet uitvliegen, wanneer, door 't breken van den pal, het spil rondvliegt.
boon	1856 VAN LENNEP	boon , z.n.v. – (veroud.) Platbodemd schuitjen; van waar het spreekwoord dat in Spieghels <i>Byspraex-Almanak</i> voorkomt: Bonen by de kant. <i>Houdt het schip midden waters.</i>
boor	1681 SEEMAN	boor , dit werktuig werd van de Latijnisten <i>Terebra</i> genoemd, en is al te bekend om breeder uitlegging te geeven: hier van het tijd woord. <i>Booren</i> , een gat maaken, <i>een Schip in de grond booren</i> , dat is, een Schip door <i>ingeboorde gaaten</i> doen sinken, <i>iemand iets door de neus booren</i> : iemand iets ontfutselen: soo ook <i>sij sogten hem te booren</i> : sij sogten hem te bedriegen: en in een quaaden sin, soo beteekend <i>booren Subagitare</i> : van <i>booren</i> komt <i>doorboren</i> , de Koegels <i>doorboorden</i> ons gantse Schip: als ook door den Vijand heen dringen.
boor	1856 VAN LENNEP	boor , z.n.m. – Houten werktuig, met een ijzeren, van onder scherpe halve buis voorzien, welke, op een vast lichaam geplaatst en snel omgedraaid, daarin ronde gaten maakt.
boord	1681 SEEMAN	aan boord klampen , een Schip met een <i>klamp</i> aan het anderen vast spijkeren: <i>hij klampte mij aan boord</i> , welkers uitlegging is in het woord <i>klamp</i> .
boord	1681 SEEMAN	aan boord koomen , Scheep koomen, oneigendlijk, iemand aan pakken.
boord	1681 SEEMAN	aan boord leggen , aan het Schip gaan <i>leggen</i> , en vervolgens aan tasten, zoeken te enteren.
boord	1681 SEEMAN	aan boord vaaren , naa het Schip toe <i>vaaren</i> .
boord	1681 SEEMAN	boord , de rand en kant van alle ding, en in het besonder van een Schip, oneigendlijk werd het genoomen voor het geheele Schip, gelijk het hier naa in de volgende spreekwoorden blijkt, <i>aan hooger boord zijn</i> , dat is, sitten aan die zij, die het hoogst booven waater uitsteekt, en daar men de minste nood heeft om nat te werden: oneigendlijk, aan hooger wal zijn, gelukkig zijn: <i>sig aan hooger boord houden</i> , is oneigendlijk, het houden met die geen, daar men het meeste voordeel, eer, en aansien, van te verwagten heeft.
boord	1690 WITSEN	aan boort komen . Iemandt by komen.
boord	1690 WITSEN	aan boort komen : <i>aan boort leggen</i> . Oneig. Iemant aanspreken, om tegen hem ietwes staande te houden; of wel enkelyk iemant aanspreken.
boord	1690 WITSEN	aan boort leggen . Het eene schips zyde tegen het andere schips zyde aan leggen.
boord	1690 WITSEN	bier aan boort krygen . Oneig. Tegenstandt vinden, De oorspronk hier van is my onbekent.

boord	1690 WITSEN	binnen de wal, of kaay, en 't boort vallen. Verlooren gaan, of schade lyden, zoo, dat men ter eenre noch ter andere zyde niet weet wat te doen, of hoe men zich voegen zal.
boord	1690 WITSEN	boort. Dit woort wert, oneigentlyk, voor het geheele schip genoomen.
boord	1690 WITSEN	des avondts root, des morgens goet weêr aan boort. Dat is: Wanneer de Zon des avondts root onder gaat, zulks is een teken dat het de volgende dagh goet weêr zal zyn.
boord	1690 WITSEN	een goet zee-man valt wel over boort. Dat is: Het mislukt de beste wel. Ofte: De alderverstandighste begaat wel een misslagh.
boord	1690 WITSEN	een man buiten boort, een eeter te minder. Dit wert oneigentlyk gezeght, als men iemandt mist, aan wien niet veel gelegen is, en die men wel missen wil.
boord	1690 WITSEN	een schip over boort varen. Het zelve verteeren, en zoo veel onkosten maken, als het schip niet waerdigh is.
boord	1690 WITSEN	het roer over boort leggen daar men 't binden wil. Oneig. Zyn zaken daar heen schikken, daar men die na houden wil. Eigentl. Het roer na deeze of geene kant heen wenden. het roer recht houden. Oneig. Zyn staat recht maken.
boord	1690 WITSEN	hooger boort houden. <i>Aan hooger boort zyn, of houden.</i> Oneig. Aan een groot man houden, en betrouwen, waar van nut te verwachten is. Ook: Moedigh zyn, en zich groots toonen.
boord	1690 WITSEN	hooger boort. Dat boort welk het hoogste is, wanneer het schip op zyde leght.
boord	1690 WITSEN	met een opstaande zeil iemandt aan boort komen. Oneigentl. Met haast, en toorn, iemandt aan komen.
boord	1690 WITSEN	tusschen kaay en boort. Noch aan deeze, noch aan geene kant zyn.
boord	1690 WITSEN	tusschen wal en boort raken. Oneig. Verlooren gaan.
boord	1690 WITSEN	was'er slimmer rogh in zee, hy quam aan boort. Oneigentlyk wert dit gezeght, als slechte, onbesuisde menschen iemandt moeite maken.
boord	1740 Zonhoven	boordt. De randt van 't schip, en oneigentlyk het geheele schip: daer van daen komt <i>aen boordt klampen</i> , namentlyk, om te enteren; <i>iemant buiten boordt bruyen</i> , dat is, de voeten spoelen.
boord	1836 SPRENGER	Boord <u>Hy moet mij zoo niet aan boord komen</u> , waarbij ook wel gevoegd wordt, <u>want dan overzeil ik hem</u> . zegt Spreekw. <i>hij moet mij zoo brutaal of listig niet naderen of behandelen, want dan zal ik hem helpen.</i> <u>Hy is van stuurbord naar bakboord gezonden.</u> Behalve het door mij, tot opheldering van dit <i>Spreekwoord</i> bijgebragte, komt in aanmerking, dat <i>Stuurboord</i> de eereplaats van het schip is, zoo in het logeren als wandelen. Wanneer dus iemand vernederd wordt, mag hij niet meer aan stuurboord gezien worden; hij is aan <i>Stuurboord</i> opgekomen maar aan <i>Bakboord</i> afgegaan, d. is. en zoo wordt het ook in het gemeene leven gebruikt: <i>met eer gekomen en met schande weggegaan.</i>
boord	1836 SPRENGER	Boord. <u>Hy valt over boord, of raakt het boord kwyt</u> , zegt Spreekw. met zinspeling op zoodanig geval: <i>hij verliest zijn middel van bestaan.</i> <u>Hy raakte achter de puttings over boord</u> , duidt aan: <i>hij werd zeer ongelukkig</i> , naardien de zoogenoemde <i>puttings</i> iemand tot borstwapen kunnen dienen. <u>Hy smyt hem over boord</u> , Spreekw. <i>hij ontzet hem van zijn ambt of bediening.</i>

Hy heeft veel over boord (ook wel over *stuur*) gevaaren, zegt fig.: *hij heeft veel door den handel* (bijzonder, den *zeehandel*) *verloren*.

Hy is weer aan hooger boord, Spreekw. *hij heeft het weer opgehaald*, (*weer voorspoed gehad*.) Daar het *gangboord* datgene is, waar langs men gaat, zegt men wel van iemand, die in den weg is: wat doet hy in het gangboord te liggen? maar meer nog is gebruikelijk: hy, of men heeft hem van

stuurboord naar bakboord gezonden. *Stuurboord* is de regter-, *bakboord* de linker zijde van het schip. Wat den oorsprong dezer benamingen betreft, WEILAND leidt *bakboord* af, van het oude *bak*, voor *rug* en *boord* de *linker* zijde, omdat de Stuurman, het roer aan de regterhand hebbende, den rug naar de linker zijde van het schip gekeerd heeft. *Bakboord*, beteekent dan zoo veel als *rugboord*. *Stuurboord* daarentegen van *stuur* en *boord*, de regter zijde van het schip, als men van het roer naar de voorsteven ziet. Het *Spreekwoord* duidt aan: *iemand, gedurig heen en weder sturen*, vooral wanneer dit geschiedt om beuzelachtige redenen en nuttelooze boodschappen.

Een man over boord, een eeter te minder. "Iemand, schrijft WINSCHOTEN, buiten boord vallende, en ten gevolge er van verdrinkende, komt de kost ruimer om. Spreekw. beteekent het, dat men in een of ander verlies weinig zwarigheid stelt, gelijk kapiteins omtrent matroozen, want, zoo besluit hij, *zij worden zonder liefde aangenomen en zij scheiden zonder hartzeer*." Het *Spreekwoord* wordt dan ook gebruikt, wanneer iemand sterft, aan wien niet veel gelegen is.

Des avonds rood, 's morgens goed weer aan boord, zegt de varensgezel, als de zon des avonds rood en helder ondergaat, want het is hem een teeken, dat het den volgenden dag *goed*, d. i. *droog* en *helder* weer zal zijn; maar Spreekw. gebruikt, beteekent het: *wie 's avonds opgeruimd rusten gaat, zal 's morgens in goeden luim ontwaken*.

Hy houdt zich aan hooger boord, zegt *letterlijk* aan dien kant van het schip, welke het hoogste boven het water uitsteekt en waar men het minste nat kan worden; doch *overdragtelijk*: *Hij houdt het met dezulken, van wien hij zich het meeste voordeel belooft*.

boord, z.n.m. – Rand of zijde. *De boorden van den Aemstel*. Als *Scheepsboord* genomen is het o. *Met het boord tegen den wal liggen*. – Het *boord* wordt echter meestal genomen voor het schip zelf. *Aan boord komen*. *Naar boord gaan*. *Het boord verlaten*. *Iemand aan boord nemen, of onthalen*. *Van boord gaan*. *Over boord vallen* of, beter nog, *over boord dwalen* (in 't water vallen). *Iemand aan boord leggen* (by iemand aan boord komen).

Zy leggen ons aan boord, *die welervaren maets*.

Vondel. *Lof der Zeevaert*.

*Hier gelt bulderen, noch stampen,
Noch geen borstweer van een mijl;
Rustigh boort aan boort te klampen
Is der Batavieren stijl.*

Vondel. *Scheepskroon*.

Spreekwijze: *Aan hooger boord zijn* (van toestand verbeterd zijn) uit het Fr. ontleend is, waar de *capitaine de frégate* tot *capitaine de haut-bord* (van een linieschip) bevorderd werd.

		<i>Zich aan hooger boord houden</i> (zich houden met hen, van wie men het meeste voordeel verwacht).
		<i>Iemand aan boord klampen</i> (zich aan iemand vastklampen, iemand op 't lijf vallen).
		<i>Iemand aan boord komen</i> (iemand toespreken, lastig vallen).
		<i>Iemand met een voorstel aan boord komen</i> (iemand een min welkom of althands onverwacht voorstel doen).
		<i>Het boord kwijt raken</i> (zijn middel van bestaan verliezen).
		<i>Een man over boord, een eter te minder</i> (een verlies lijden, waar men minder om geeft en even luchtig over denkt als sommige kapiteins over hun matrozen).
		<i>Daar is veel over boord</i> (daar is veel verloren, of in de war.) (Zie <u>overstuur</u>).
		<i>Achter de puttings over boord raken</i> (Zie <u>puttings</u>).
boorden	1681 SEEMAN	boorden , aan boord leggen.
boorden	1690 WITSEN	boorden . Aan boort leggen.
boorder	1856 VAN LENNEP	boorder , z.n.m. – of <i>Scheepboorder</i> : de man, die met het boren belast is.
boos	1856 VAN LENNEP	boos , b.n. en bw. – Wordt van den wind, van het weer enz. gezegd, als het ongunstig is. <i>Wy hebben boos weer op reis gehad. Wy hebben het boos te verantwoorden gehad. Het heeft boos gewaaid.</i>
boot	1681 SEEMAN	boot , een steevig Vaartuig, dat bij de groote Scheepen gevoegd werd, om bij geleegendheid te dienen om Ankers op te winden, en uit te brengen: Waatervaten in te neemen, enz., zie, <i>Roemer Visser</i> 1. <i>Schok</i> 14. <i>Embl. eerst in de Boot, keur van Riemen</i> , beteekend het selfde als, die eerst komt, die eerst maald, de voortogt hebben, <i>val in de Boot</i> .
boot	1681 SEEMAN	bootje , een kleine <i>Boot</i> .
boot	1690 WITSEN	de boot af houden . Zich ledigh houden: het werk myden: het werk staan aanzien: 't welk zyn oorspronk schynt te hebben, om dat die de boot in 't overheissen af houdt, den minsten arbeid doet.
boot	1690 WITSEN	een schip verlooren, een boot behouden . Het groot verliezen, en 't klein behouden.
boot	1690 WITSEN	eerst in de boot, keur van riemén . Oneig. In alle voorvallen heeft hy, die eerst komt, voordeel.
boot	1836 SPRENGER	Boot . <u>Hy krygt hem in zyn boot</u> , zegt men Spreekw. van iemand, <i>die eenen anderen in zijn belang of tot zijne denkwijze overhaalt.</i> <u>Van de boot komt men in de schuit</u> , beteekent: <i>van minder kwaad komt men tot erger</i> , of ook wel in eenen goeden zin: <i>het kleine is dikwijls middel en trap om tot het groote te geraken.</i> <u>Eerst in de boot, keur van riemen</u> , duidt aan: <i>wie er het spoedigste bij is, kan kiezen</i> , hetzelfde met: <u>wie eerst komt, die eerst maalt.</u>
boot	1856 VAN LENNEP	boot , z.n.v. – Grootste roeivaartuig op een koopvaarder, dat by gelegenheid dient om ankers op te winden of uit te brengen, watervaten in te nemen enz. <i>Groote boot</i> (Zie <u>barkas</u>): deze wordt meest op koopvaardyvaartuigen gebezigd. Spreekwijze: <i>Eerst in de boot keur van riemen</i> (wie eerst komt, die eerst maalt: of wie er 't spoedigst by is, mag kiezen). <i>Iemand in zijn boot krijgen</i> (iemand in zijn belang of tot zijn denkwijze overhalen).

		<i>Van de boot komt men in de schuit</i> (men komt van kwaad tot erger, of van 't kleine tot het groote). <i>De Huwelijksboot</i> of <i>'t Huwelijksbootjen</i> (is een gewone samenstelling voor 't Huwelijk).
bootafhouder	1690 WITSEN	boot af houwer . Eigentl. Een matroos te scheep, die onbequaam is om iets veel te doen. Oneig. Een bot, of luy mensch.
bootsgezel	1681 SEEMAN	bootsgesel , de gemeene man, van die geene, die Scheepswerk moeten waarneemen, anders bekend met een aangenaamer naam voor haar: <i>Matroos</i> .
bootsgezel	1856 VAN LENNEP	bootsgezel , z.n.m. – 't Zelfde als Varensgezel of Matroos: omdat die met het roeien in de Boot belast is.
		<i>Kees quam uyt zee en vocht in kerk en in kapel.</i> <i>Kees was eerst bootsgezel, nu is 't een boos gezel.</i> Jan Vos.
bootshaak	1681 SEEMAN	bootshaak , de Haak die in de Boot gebruikt werd, hebbende een ijser met een scherpen punt voor uit, om te duuwen, en een scherpen Haak, om iets te vatten, en daar door naa sig te haalen.
bootsklamp	1856 VAN LENNEP	bootklampen , z.n.v.mv. – De mikken, waarin de Boot op het dek staat.
bootskrabber	1856 VAN LENNEP	bootkrabbers , z.n.m.mv. – 1°. Touwen, met een haak en een kous voorzien, en bestemd om Booten aan een vaartuig vast te maken. 2°. Touwen, waarmede de Boot op het dek is vastgesjord.
bootzman	1681 SEEMAN	bootzman , sie, <i>hoogbootzman</i> .
bootzman	1690 WITSEN	die zyn tytje weet te gissen, en zyn touwtje weet te splissen, en zyn glas te roere staan, magh wel voor een bootzman gaan . Dat is: Een naerstig man is tot veelen bequaam.
bootzman	1740 Zonhoven	bootzman . De aenvoerder en opzigthebber overde bootsgezellen, diens post het is op zeil en treil te passen. <i>Bootsmans voering</i> , eige koopmanschap hem in 't byzonder toebehoorende. De buisluyden, die ten haring varen, wort vergunt voor haer zelve een klein tonnetje in te zouten, 't gene <i>Buismans voer</i> genaemt wort.
bootzman	1856 VAN LENNEP	bootzman , z.n.m. – Ook wel <i>Hoogbootzman</i> genoemd: toezieners en aenvoerder der Bootsmanngasten en wien het toezicht is opgedragen op zeil en treil van den grooten mast. By de manoeuvres blijft hy op het dek en wordt alzoo onder de dek-officieren geteld. Op koopvaardyschepen is hy de aenvoerder der bemanning en hoogste onderofficier.
bootsmansgast	1856 VAN LENNEP	bootsmansgasten , z.n.m.mv. – De matrozen, die onder den Bootzman staan en met hem aan denzelfden bak eten.
bootsmansmaat	1856 VAN LENNEP	bootsmansmaat , z.n.m. – De onderofficier, die op den Bootzman in rang volgt, en met het toezicht over het achterschip is belast.
bootsmansstoel	1856 VAN LENNEP	bootsmansstoel , z.n.m. – Een plank, die tegen den mast hangt, en waarop een matroos zit, als hy werk aldaar te verrichten heeft.
bootsschoen	1856 VAN LENNEP	bootsschoen , z.n.m. – Plaat, die huiten boord wordt gehangen, en tegen welke de Boot rust als zy tegen het schip uit het water wordt geheven, om gebreeuwd, geteerd enz. te worden.
bootssleper	1856 VAN LENNEP	bootssleper , z.n.m. of – <i>vanglijn</i> . Het touw, waarmede de Boot aan het schip bevestigd is en achteraan gesleept wordt.

bootsspaak	1681 SEEMAN	bootsspaak , of, <i>handspaak</i> .
bootstouw	1681 SEEMAN	bootstouw , het <i>touw</i> van de <i>boot</i> .
bootsvolk	1681 SEEMAN	bootsvolk , sie, <i>bootsgesel</i> .
bootsvolk	1856 VAN LENNEP	bootsvolk , z.n.o. – De Bootsgezellen in 't algemeen: oudtijds meer bepaaldelijk de bemanning eener Boot.
bord	1681 SEEMAN	bord , Plank, ook een <i>Schoolbord</i> , <i>Visbord</i> , <i>Hakbord</i> , hier van daan die ruuwe spreekwoorden: <i>hij moet voort, al had hij een bord voor zijn gat</i> : dat is, hij moet sekerlijk sterven: <i>hij heeft een bord voor zijn kop</i> , hij is seer onbeschaamd, en stout om iets te versoecken.
bordgeld	1856 VAN LENNEP	bordgeld , z.n.o. – Soort van verval, dat uit de beschouwing (de opbrengst) der vischvangst voortspruit.
bordig	1681 SEEMAN	bordig , stijf en vlak, gelijk een <i>Bord</i> , of Plank, hier van daan komt, dat men van sommige Seilen segt, dat <i>sij bordig sijn</i> : dat is, al te stijf om te handelen.
bordig	1856 VAN LENNEP	bordig , b.n. – (veroud.) Plat, als een Bord. <i>Bordige zeilen</i> (platstaande zeilen).
bording	1690 WITSEN	bording . Zeker vaar-tuigh tot Koningsbergen.
bording	1856 VAN LENNEP	bording , z.n.v. – Benaming van zeker Pruissisch vaartuig.
boren	1690 WITSEN	booren : <i>een schip in de grondt booren</i> . Een schip zoodanigh schieten dat het zinkt.
boren	1856 VAN LENNEP	boren . b.w. – Een gat, een opening maken door middel van een Boor. – 't Wordt echter ook gebruikt van openingen, door kogels gemaakt. <i>Een schip in den grond boren</i> (zoodanig beschieten dat het lek wordt en te gronde gaat).
borg	1856 VAN LENNEP	borg , b.n. – of <i>loos</i> , wordt alles genoemd, wat niet dadelijk gebruikt wordt, maar, in geval van nood, dient om iets dat onklaar is te vervangen, en dan als 't ware Borg blijft, dat er geen ongerief ontstaan zal. <i>Borgschoot</i> , <i>Borgtouwen</i> (shoot, touwen, die, nevens de andere, die, gespannen staan of dienst doen, los hangen).
borg	1857 PAN	borg . Hier bij te voegen: Is ook een ketting of toestel van touwwerk, waarin de onderra's of somtijds de gaffels aan de masten hangen.
borghaak	1856 VAN LENNEP	burghaak , z.n.m. – Soort van <i>stuik</i> . Zie ald.
borrel	1681 SEEMAN	borrel , een Belletje, dat schielijk uit de grond opweld, waar van <i>borrelen</i> , <i>opborrelen</i> : <i>het quam uit de grond opborrelen</i> : <i>borreling</i> , het geruis, van dat komt <i>opborrelen</i> : voorts hebben de Bootsgezellen een woord, het welk ik niet en weet uit te brengen, te weeten, een <i>Borrelesouche</i> : waar door sij verstaan een klein Flesje, met een naauwe hals, daar sij al klokkende Brandewijn uit drinken: anders genaamd, van de groote, een halfje.
borrel	1856 VAN LENNEP	borrel , z.n.m. – Letterlijk, een belletjen, dat uit den grond komt opborrelen; doch by toepassing, een glas geestrijk vocht.
borst	1681 SEEMAN	borst , de Boeg van een Schip, beteekend eigendlijk het voorste gedeelte van ons Lighaam: <i>set borst aan</i> , doe uuw best: <i>breed voor de Borst</i> , groots in sijn wapen sijn.
borst	1690 WITSEN	borst aan zetten . Zyn uiterste best in den arbeit doen.
borst	1690 WITSEN	zet borst aan . Dit is het woort, als men kracht van nooden heeft, om 't anker te lichten, en de spil te draaijen.

borst	1856 VAN LENNEP	borst , z.n.v. – Wordt somtijds, by toepassing, voor het voorste gedeelte van het schip, of den boeg, genomen.
borstlap	1690 WITSSEN	een scheeps borst-lap . Dit is een houte huid voor aan 't schip; 't geene aan Groenlandts-vaarders veel wert gemaakt.
bos	1681 SEEMAN	bos , of <i>Bus</i> , daar men iets in steekt, om niet beschaadigd te kunnen werden, <i>het sluit als een bos</i> , sie, <i>bus</i> . Sie de Afbeelding W. N. 14. pag. 56.
bos	1681 SEEMAN	bossen , dit zijn de gaatjens in de Schijven, daar de Spilletjens door steeken: het zijn ook Buisjes, of houte Pijpjes, daar het Waater door in See loopt: anders genaamd, de <i>Spijgaaten</i> .
bos	1690 WITSSEN	bossen . De gaatjens in de schyven, daar de spilletjens door steken.
bos	1856 VAN LENNEP	bos , z.n.v. – <i>bus</i> of <i>buis</i> . Hout, waar op kleine vaartuigen het gat in komt tot waterloozing, of uitwatering op den overloop en verder.
bos	1856 VAN LENNEP	bos , z.n.v. – Vierkant stuk metaal, in de schijf van een blok ingesloten, en waardoor de pen gaat waarop het draait.
bosbank	1681 SEEMAN	bosbank , sie <i>dolbord</i> , W. N. 15. op Pag. 56. deese <i>Bank</i> komt op de stutten teegen de Reegelingen.
bosbank	1681 SEEMAN	rosbank , <i>bosbank</i> , <i>dolbank</i> .
bosbank	1856 VAN LENNEP	bosbank . – Zie <i>potdeksel</i> , <i>schanddek</i> , <i>dolboorden</i> .
bossenwerk	1856 VAN LENNEP	bossenwerk , z.n.o. – Gepluisd touw, dat gepikt is, en waarmede een oud schip geblakerd wordt.
bot	1681 SEEMAN	bot vangen , slip krijgen, misdobbelen: want <i>Bot</i> beteekend hier <i>botmis</i> , gants en gaar niet.
bot	1681 SEEMAN	bot , een soort van Platvis, bijnaa als Schol: seer vermaard in deese Landen: dog om dat, de eene soort beeter valt als den anderen, soo heeft ook verscheide naamen: de beste sij <i>Hoekbot</i> , <i>Hambot</i> , <i>ijbot</i> , <i>binne Bot</i> , <i>Hoekbot is</i> , ens.
bot	1681 SEEMAN	bót , scheut, <i>bot geeven</i> , scheut geeven, vieren, oneigendlijk, eimand iets inwilligen: <i>het Touw en heeft geen bot: het Touw heeft niet bots genoeg</i> , het Touw is al te strak.
bot	1681 SEEMAN	de bot vergallen , het werk verbrodden.
bot	1690 WITSSEN	bot geven . Vieren, ofte meerder lengte van touw van zich geven. Oneig. Toegeven.
bot	1690 WITSSEN	men moet by harde winden zoo wel weten een reef in te binden, als by stilte eenigh bot uit te geven . Dat is: In alle wederwaardigheden moet men zich schikken.
bot	1856 VAN LENNEP	bot , z.n.v. – Vooreind, 't Fr. <i>bout</i> . <i>Het touw heeft geen bot. Het touw heeft niet bots genoeg. Men moet het touw bot geven, bot vieren</i> , (laten schieten). <i>Ja, vier uw zeilen bot, bedien u van de winden.</i> zegt Bilderdijk, in zijn <i>Ziekte der geleerden</i> ; doch min juist; want wanneer men de zeilen <i>bot</i> viert, gaat de wind er uit. Spreekwijze: <i>Zijn lusten bot vieren</i> (er aan toegeven).
boter	1690 WITSSEN	als kok en bottelier laatst eens te zamen keven, toen hoord' ik onder wien de boter was gebleven . Dit wert gezeght, als iets verholens aan den dagh komt.
boter	1690 WITSSEN	veel vlaggen, en luttel boter . Oneig. Veel geschreeuw, en weinigh wol.
boterland	1856 VAN LENNEP	boterland , z.n.o. – Land, dat men waant te zien, doch 't welk alleen uit een gezichtsbegoocheling ontstaat, en als wegsmelt by 't naderen.

botloef	1690 WITSEN
botstouw	1681 SEEMAN
botstouw	1690 WITSEN
botstouwsgat	1681 SEEMAN
botstouwsgat	1856 VAN LENNEP
bottelarij	1681 SEEMAN
bottelarij	1856 VAN LENNEP
bottelier	1690 WITSEN
bottelier	1836 SPRENGER
bottelier	1856 VAN LENNEP
botteliersmaat	1681 SEEMAN
botteliersmaat	1856 VAN LENNEP
botteloef	1856 VAN LENNEP
botteloef	1856 VAN LENNEP
botter	1856 VAN LENNEP
bout	1681 SEEMAN

botloef. Een stok, daar voor aan een gat in is, alwaar de fokke-hals, of smyt, door vaart, en rydt.
bots touw, een Touw om iets meede te vieren: en in het besonder kan dit op de *Kaabelaaring* gepast werden: waar door het Kaabeltouw gevierd werd.

bots-touw. Een touw, om iets mede te vieren.
bots touwsgat, eigenlijk het gat, daar het Ankertouw door gaat, anders genaamd de *Kluis*.
botstouwsgat, z.n.o. – Oude benaming van het gat, waar het ankertouw doorloopt.
bottelaarij, de plaats, of het vertrek, daar de *Bottelier* zijn Spijs bewaard, en uitdeeld: want de *Bottelier* is die geen, die te Scheep gesteld is, om de Eetwaaren te bewaaren, en aan de Kok oover te leveren: en die ook het Brood, Booter, Kaas, ens.: ook alderhande Drank aan de Maats uitdeeld.

bottelary, z.n.v. – Plaats of vertrek, waar de Bottelier zijn spijs bewaart en uitdeelt.
als kok en bottelier laatst eens te zamen keven, toen hoord' ik onder wien de boter was gebleven. Dit wert gezegt, als iets verholens aan den dag komt.

Kok en Bottelier. Die den kok bedilt, moet het rookgat (de scheepskeuken) uit. Een scheepskok kan doorgaans niet verdragen, dat de matroozen hem bedillen, en wanneer iemand hunner het doet, wordt hij ligt de keuken uitgejaagd. Spreekw. *Wie het werk van zijnen meerderen of ten minste desgenen, van wien hij afhankelijk is, berispt, behaalt er ondank door.*
Als kok en bottelier zamen kyven, hoort men, waar de boter gebleven is. *Kok en bottelier* hebben het toeverzigt over de scheepsvoorraad. Zoo lang zij vrienden zijn, kan hunne ontrouw, wanneer zij die plegen, verborgen blijven; doch ontstaat er tusschen hen verschil, dan beklappen zij ligt elkander en het kwaad komt aan den dag. Spreekw. gebruikt, is het op verschillende standen, inzonderheid op *bewindslieden* en *dienstboden* toepasselijk; terwijl het in het algemeen zegt: *wanneer ondeugende menschen overhoop liggen, ontdekt men niet zelden uit hunne verwijten, het door hen bedreven kwaad.*

bottelier, z.n.m. – Eigenlijk iemand, die gesteld is, om de *bottels* of flesschen te bewaren; doch, aan boord, de man, die in 't algemeen het toevorzicht heeft over de eetwaren, om ze aan den kok uit te leveren, en die ook het brood, boter, kaas enz., alsmede den drank aan de manschap ronddeelt. Spreekwijze: *Als de kok en de bottelier kijven, dan weet men, waar de boter blijft*, (als twee schelmen, die gewoonlijk het eens zijn, twist krijgen, dan komen hun boevestukken aan 't licht).

botteliers maat, of, *onder Bottelier*.
botteliersmaat, z.n.m. – of *Onderbottelier*. Behulp van den Bottelier.
botloef of **botteloef**, z.n.m. – De balk, waar de fokkehals op vaart. Zie *loef*.
botteloef. Zie *botloef*. *Botteloefkrabbers*, *BotteloefsSchenkel* of *Strontstagen* (touwen, die bestemd zijn om den botteloef te steunen).

botter, z.n.m. – Een vaartuig met één mast en aan zijn ronden, Botten boeg, zijn naam ontleenende; doch van achteren als een schokker gebouwd.

bout, of, ijsere *bout*: gelijk *Ringbouts*, *Haakbouts*: *hij heeft de bout al in 't gat*, hij heeft het lood in de billen: *de bout op het hoofd krijgen*, dat is, de klopp krijgen. En, bij gelijkenis werden Armen en

		Beenen, <i>bouten</i> genaamd, <i>dat zijn bouten!</i> <i>bout</i> , een Schaapenschouder, en bij de Dordenaars, een Endvoegel: <i>Boutje</i> beteekend ook een Man of Vrouw uit vriendelijkheid, als ook de Slagpennen der Voogelen, daar men meede schrijft.
bout	1681 SEEMAN	boutjens , lapjens seildoek, zie de Hr. Witsen.
bout	1681 SEEMAN	bouts , Touwen om het verbroomen Wand te versorgen.
bout	1690 WITSEN	boutjens . Vierkante lappen zeils, die tegens de lyken aan gezet worden, alwaar het zeil, om de aangeslagen touwen, sterkte van nooden heeft.
bout	1690 WITSEN	bouts . Touwen, die men gebruikt om het wandt te voorzien, als het verbroken is.
bout	1856 VAN LENNEP	bout , z.n.m. – IJzeren of koperen staaf, tot verbindingsmiddel dienende. <i>Stompe bouten</i> (die geen punt hebben, als alle spantbouten.) <i>Blinde bouten</i> (die van welke, na het indrijven, alleen het einde, waartegen geslagen is, zichtbaar blijft. De bouten verschillen hierin van de spijkers, dat zy overal even dik zijn en niet verdunnend toelopen. Zy worden gewoonlijk van rood koper of ijzer gemaakt: de ijzeren van rood- of achtkant staafijzer. Zie <i>spantbout</i> . <i>naaibout</i> <i>koppelbout</i> enz. enz.
bout	1856 VAN LENNEP	boutjens . z.n.o.mv. – (veroud.) Vierkante lappen zeil, die tegen de lijken aangezet worden, waar het zeil om de aangeslagen touwen sterkte noodig heeft.
bout	1856 VAN LENNEP	bouts , z.n.o.mv. – (veroud.) Touwen, gebruikt om het want te voorzien als 't verbroken is. 't Woord is 't Fr. <i>bouts</i> (enden).
bout	1857 PAN	bout . Onder meer andere soorten heeft men nog: Oogbouten, takbouten, klinkbouten, schroefbouten en spijlbouten.
boutdrevél	1856 VAN LENNEP	boutdrevél , z.n.m. – Bout, waarmede andere Bouten uit hun plaats gedreven worden.
boutkogel	1856 VAN LENNEP	boutkogels , z.n.m.mv. – of <i>kneppelkogel</i> : twee kogels, door een Bout verbonden.
bouw	1856 VAN LENNEP	bouw , z.n.m. – 1°. Maaksel. <i>Dat schip is van zwaren bouw</i> . 2°. Konstruktie, scheepsbouw. Zie <i>scheepsbouw</i> .
bouwen	1856 VAN LENNEP	bouwen , b.w. – 1°. Vervaardigen, timmeren. <i>Een schip bouwen</i> . 2°. Bebouwen, beploegen. Zoo, by toepassing, <i>Zee bouwen</i> (de zee bevaren, omdat men die als 't ware met het schip beploegt). Antonides noemt in zijn <i>Ystroom</i> Amsterdam: <i>De grootste zeevorstin, die alle watren bout.</i> <i>Hier bout de zeeraadt om de vrye zee te bouwen.</i> Jan Vos.
bouwlood	1856 VAN LENNEP	bouwlood , z.n.o. – Zie <i>lood</i> .
boven	1690 WITSEN	boven halen . Te boven zeilen. Oneigentl. Een zwaarigheid te boven komen.
boven	1856 VAN LENNEP	boven (te) zijn. <i>Een hoek, klip, punt te boven zeilen</i> (die bovenwind te loefwaarts) omzeilen). Spreekwijze: <i>Hy is dien klip te boven</i> (hy is dat gevaar ontkomen).
boven	1856 VAN LENNEP	boven , byw. – 1°. De masten met betrekking tot hen, die zich op het dek, en het dek met betrekking tot hen, die zich onder in 't schip bevinden. <i>Een jongen naar boven zenden</i> (in den mast). <i>Roep den Luitenant eens boven</i> (op het dek). 2°. De oppervlakte der zee. <i>De man was gezonken: gelukkig kwam hy nog even boven, zoo dat men hem grijpen kon</i> .

*Waarom koomje boven drijven
Jonghe bliecken, kleyne vis?
Ghy mocht beter onder blijven,
Daer u eyghen wooningh is.*

Cats Emblem.

bovenberghout	1856 VAN LENNEP
bovenblind	1856 VAN LENNEP
bovendek	1856 VAN LENNEP
bovenet	1681 SEEMAN
bovenhalen	1681 SEEMAN
bovenhalen	1856 VAN LENNEP
bovenkajuit	1856 VAN LENNEP
bovenkruiszeil	1856 VAN LENNEP
bovenlijk	1856 VAN LENNEP
bovenschip	1856 VAN LENNEP
bovenspil	1856 VAN LENNEP
boventuig	1836 SPRENGER
boventuig	1856 VAN LENNEP
bovenzeil	1856 VAN LENNEP
braadspit	1681 SEEMAN
braadspit	1690 WITSEN
braadspit	1856 VAN LENNEP
brabbelen	1856 VAN LENNEP
brak	1856 VAN LENNEP

bovenbarghout, z.n.o. – Zie barghout.

bovenblind, z.n.o. – (veroud.) Het zeil, dat vroeger gevoerd werd boven de Blinde ra.

bovendek, z.n.o. – Het bovenste Dek op een schip.

boovenet, het hoogste Verdek in het agter Schip: soo dat dit woord komt van een *Net*, en *booven*, het *boovenste Net*.

booven haalen, te *booven* koomen, te *booven* seilen: *wij sullen het wel te booven haalen*: oneigendlijk, wij sullen die swaargheid wel te *booven* koomen.

bovenhalen, b.w. – (veroud.) Te boven zeilen.

bovenkajuit, z.n.v. – De kajuit, welke de geheele breedte van het achterschip beslaat en tusschen de kampanje en het bovendek begrepen is. Op de koopvaardyschepen, die geen kampanje hebben, is somtijds achterop een groote hut getimmerd, die de bovenkajuit wordt genoemd.

bovenkruiszeil, z.n.o. – of *grietjen*, welke laatste naam de meest gebruikelijke is: het zeil, dat tusschen de Grietjensra en de Kruisra hangt. Zie *grietjen*.

bovenlijk, z.n.o. – of *ralijk*. Het touw, dat aan de bovenzijde van een zeil is vastgehecht en het door banden aan de ra verbindt. Zie *lijk*.

bovenschip, z.n.o. – *Huizing* of *doodwerk*: het gedeelte van het schip, dat zich boven water bevindt.

bovenspil, z.n.o. – Het spil, dat op het dek staat, ter onderscheiding van het Onderspil. Zie *spil*.

Boventuig. *Zyn boventuig is in de war*, zegt fig. *hij is niet regt bij zijne zinnen*.

boventuig, z.n.o. – Tuig der Bovenmasten.

Spreekwijze: *Zijn boventuig is in de war* (hy is niet wel by 't hoofd).

bovenzeilen, z.n.o.mv. – Zie *zeil*.

braadspit, een werktuig voor op Boeijers, en ander Vaartuig om iets meede in te palmen, hebbende sijnen naam bij gelijkenis van een *Spit*, daar men iets teegen het Vuur *aan braad*, om dat sij beide omgedraaid werden: het moet dan niemand verwonderen, dat een Schipper een *Braadspit* van nooden heeft, schoon'er nooit eenig Vlees, of Vis, op zijn Schip gebraden werd.

braat-spit. Een werk-tuigh te scheep, daar men mede windt. Deeze werden ook in de boots gebraght, als men het anker winden zal.

braadspit, z.n.o. – Rolspil, verdraagbaar windas op de koopvaardyschepen.

brabbelen, b.w. – Opborrelen, koken. *De zee begint te brabbelen*.

brak, b.n. – Ondrinkbaar. *Brak water*, (zoet water, met zout water of andere bestanddeelen vermengd).

Reeds lang zagh ik mijn naam en grootheid aengebeên,

		<i>Eer nog uw brakke poel van visschers wert betreên.</i>
		Zegt de Seine tegen 't Y in Antonides <i>Ystroom</i> .
bram	1681 SEEMAN	bram , of <i>Bramseil</i> , <i>hij voerd bram booven bram</i> , dat is, oneigendlijk: hij is groots in zijn waapen, want <i>bram booven bram te voeren</i> , niet seer gebruikelijk is, als bij Spanjaarden, <i>op swaare Karaaken</i> .
bram	1690 WITSEN	bram boven bram voeren . Eigentlyk: Vier zeilen, op een mast, boven elkander voeren. Oneigentlyk gezegt: Zich groots en trots toonen.
bram	1836 SPRENGER	Bram . <u>Het is een bram of een regte bram</u> . <i>Bram</i> is hier eene verkorting van <i>Bramzeil-gast</i> , zijnde een jong zeeman, die alle zeil los en vast moet maken. De zin is: <i>hij is een stoute, ondernemende jongen, die wat durft</i> . <u>Hy voert bram boven bram</u> . Hetgene ik daar bij opteekende, was mij, zoo door WINSCHOTEN als anderen, aangewezen, en ik meende op dien grond, dat het eigenlijk gezegde <i>voeren van bram boven bram</i> , buiten gebruik was; doch nu ben ik beter onderrigt. Men voert tegenwoordig op onze Oorlogschepen en die ter Koopvaardij, op drie masten, niet alleen <i>bram</i> en <i>boven bram zeilen</i> ; maar zelfs <i>boven, boven bram zeilen</i> , en daar nog boven, een driehoekig zeil, <i>klapmuts</i> geheeten. <u>Hy voert bram boven bram</u> . Spreekw. gebruikt, zegt zoo veel als: <i>hij ziet er winderig uit</i> , of ook wel: <i>hij maakt uiterlijk veel vertooning</i> , omdat de zeer ligte zeilen, die genoemd zijn, niet anders dienen kunnen, dan bij zeer flauwe koeltjes, en dan weinig tot de vaart van een schip toebrengen, zoodat zij meer tot pronk dan tot wezenlijk nut zijn.
bram	1836 SPRENGER	Bram . <u>Hy voert bram boven bram</u> . (Het hoogst zeil op den <i>fokkemast</i> .) Zoodanig een daar nog boven te plaatsen, is thans niet meer gebruikelijk; doch was dit voormaals wel, bij de Spanjaarden op hunne, zoo genoemde <i>karaken</i> . Oneigenlijk wordt er door aangeduid: hij maakt <i>uiterlijk veel vertooning</i> , of, gelijk men ook wel zegt: <i>hij is grootsch in zijn wapen</i> .
bram	1856 VAN LENNEP	bram , z.n.v. – of <i>bramzeil</i> , z.n.o. – Het zeil boven het marszeil: vroeger het hoogste zeil op een mast, dat men by stil weer opzette. “Daer by compt nog, dat men de schepen maekt mars boven mars, bramseyl boven bramseyl, alles streckende alleen om syraet en oppronck, ende nyet tot bequaemheyt, jae streckende tot groote onbequaemheyt, alsoo hierdoor de schepen soo rank worden gemaect, dat het onderste geschut nyet en kan gebruyckt worden daer mede het meeste, jae alle het geweld moet gedaen worden.” Memorie ende Aenwysinge <i>hoe dat Lants schepen best soudien dienen gebout om den vyant den meeste afbreuck te doen</i> . Men voert heden niet alleen <i>bramzeilen</i> , maar ook <i>Bovenbramzeilen</i> . De bramzeilen worden gevoerd tusschen de <i>bramraas</i> en de <i>Marseraas</i> . Zy worden onderscheiden in 1°. <i>Voor bramzeil</i> , dat aan den fokkemast, 2°. <i>Groot bramzeil</i> , dat aan den grooten mast, 3°. <i>Grietjen</i> , dat aan den kruismast gevoerd wordt. Spreekwijze: <i>Hy voert bram boven bram</i> (hy maakt veel uiterlijke vertooning). <i>Hy is een rechte bram</i> (hy is een windmaker, een bluffert).
bramsteng	1681 SEEMAN	bramsteng , de hoogste <i>Steng</i> , op de groote, en Fokkemast.
bramsteng	1856 VAN LENNEP	bramsteng , z.n.v. – De mast van het Bramzeil, en alzoo verlenging van de steng.
bramzaling	1856 VAN LENNEP	bramzaling , z.n.v. – De mars van de steng.

bramzeil	1681 SEEMAN	bramseil , het hoogste <i>Seil</i> op de Fokkemast: <i>Bramseils koelte</i> , dat is, als het soo maatig waaid, dat de Scheepen de <i>Bramseilen</i> konden voeren.
bramzeil	1740 ZONHOVEN	bramzeil . Het hoogste zeil op de voor en groote steng. <i>Bramzeils koelte</i> is een maetige windt, die de schepen het bramzeil voeren niet belet.
bramzeil	1856 VAN LENNEP	bramzeil , z.n.o. – Zie <i>bram</i> .
bramzeilskoelte	1856 VAN LENNEP	bramzeilskoelte , z.n.v. – Een matig windtjen, waarby de schepen Bramzeil kunnen voeren.
bramzigtje	1856 VAN LENNEP	bramzigtje , z.n.o. – of <i>Brandezigtje</i> : naam, dien de visscherslieden geven aan de fosforieke dampen, die nu en dan uit zee opstijgen en samensmelten, en waarin de visscher, ze door zijn verbeelding vergrootende, gestalten des duivels meent te zien.
brandaris	1681 SEEMAN	brandaaris , een Vuurbaak, komt van <i>branden</i> .
brandaris	1690 WITSEN	brandaris . Een vuur-baak, 't zy door een lantaerne, of vlam, opgerecht aan de zee-havens, en op stranden, om de voorby gaande scheepen te lichten, op dat zy verkent moghten werden. Van deeze Brandarissen, of <i>Faros</i> , is vinder geweest <i>Abraham Dulkarnains</i> zoon, Koning van Gelukkig Arabia: hy deede de eerste oprechten aan den Arabischen zee-boezem, of Wester zee.
brandaris	1856 VAN LENNEP	brandaris , z.n.m. – 1°. Groote lantaren, hangende onder de mars van het Amiraalschip. 2°. Vuurtoren. <i>De brandaris van ter Schelling</i> . Zie <i>kustlicht</i> .
branden	1681 SEEMAN	branden , barnen, blaaken, met Riet sengen. <i>Men brand daar hoorns</i> , dat is, het spel deugd daar niet.
branden	1681 SEEMAN	branden , blaaken, <i>verbranden</i> , <i>verbrand</i> werden.
branden	1690 WITSEN	branden . De scheepen zengen met brandent riet, om de worm te wederstaan.
branden	1856 VAN LENNEP	branden , b.w. – Een schip met brandend riet zengen om den worm te verdrijven.
branden	1856 VAN LENNEP	branden , o.w. – Wordt de zee gezegd te doen, wanneer zy schuimende over droogten en klippen heenrolt.
brander	1681 SEEMAN	brander , <i>navis incendiaria</i> , bij de Latijnisten genaamd: een Schip soodanig met Kruid, Teer, ens. toegerust, dat het seer ligt de <i>brand</i> kan vatten: om daar meede andere Scheepen in de <i>brand</i> te kunnen steeken: wij kreegen een <i>Brander aan boord</i> .
brander	1836 SPRENGER	Brander . <u>Hy kreeg een brander aan boord</u> . Bij het geen in de <i>Handleiding</i> op het woord <i>brander</i> gezegd is, voeg ik thans nog, het hier gegevene Spreekwoord, dat in het dagelijksche onderhoud beteekent: <i>hij kreeg eene zware gevoelige zet van een onverwacht bijkomend persoon</i> .
brander	1836 SPRENGER	Brander . <u>Wy kregen een brander aan boord</u> , zegt men, om aan te duiden, dat men in groot gevaar verkeerde; want een brander is zoodanig toegerust schip, dat tot het andere genaderd, ontvlammen en hetzelfde in brand steken moet. Men heeft daarom ook: <u>het is een brander, houd af!</u> Spreekw. beteekent het: <i>Berg u, want gij loopt groot gevaar</i> .
brander	1856 VAN LENNEP	brander , z.n.m. – Een vaartuig, toegerust met buskruit en andere ontvlambare stoffen, 't welk op de vyandelijke bodems wordt afgezonden om die in brand te steken of te vernielen. Spreekwijze: <i>Een brander aan boord krijgen</i> (in groot gevaar verkeerden). <i>Het is een brander! hou af</i> (laat u niet met hem in).
brandhaak	1856 VAN LENNEP	brandhaken , z.n.m.mv. – Haken, waarmede men Branders afweert.

brandhout	1690 WITSEN	het schip zeilt, als een brandthout, over dwars. Oneig. Het zeilt qualyk.
brandijzer	1681 SEEMAN	brandijser , W. N. 1. 185.
brandijzer	1856 VAN LENNEP	brandijzer , z.n.o. – <i>Haardijzer</i> , of <i>Wolfsklaauw</i> : IJzer, waarmede men aan de buitenhuid van een schip, by 't Branden, haar fatsoen geeft.
branding	1681 SEEMAN	barning , dit werd gesegt van de Golven, en Baaren, die teegen het Strand, of Klippen, aanslaan, en geweldig door malkanderen spartelen: Jaa als een vlam opvliegen, en als barnen, dat is, branden: waar van dit woord zijn oorspronk heeft: sie, de Voojaagies, welke ons leeren hoe gevaarlijk het voor Vaartuigen, en Menssen is, in de <i>barningen</i> te vervallen, en meenigmaal naa swaare sukkelingen, daar door om hals te geraaken; en aan Spaanderen gestooten te werden. <i>met een barning in den Ooven</i> , dat is, <i>het sal met een stookten doorgaan</i> .
branding	1690 WITSEN	barning . Dit wert gezeght van het water dat tegen strandt, of eenige drooghte, aan stoot, zoo, dat het op springt.
branding	1740 Zonhoven	barningen zijn golven en baeren, die tegen klippen en stranden aenkaetzen en tegen elkanderen spartelen, jae als een vlam opvliegen, en als <i>barnen</i> , dat is, branden: in zulke barningen of brandingten te vervallen is ten uitersten gevaerlijk.
branding	1836 SPRENGER	Branding . <u>Hy geraakt in de branding</u> , d. i. daar ter plaatse, waar de golven op het strand breken en het allermoeijelijkst is te landen; het zegt Spreekw. <i>hij geraakt in de uiterste verlegenheid of ongelegenheid</i> .
branding	1856 VAN LENNEP	barning , z.n.v. – Zie <i>branding</i> .
branding	1856 VAN LENNEP	branding , z.n.v. – of <i>barning</i> . Het op- en nedergaan der woelende golven, waar zy tegen het strand of de banken breken, en daardoor het landen bemoeilijken. Spreekwijze: <i>Hy geraakt in de branding</i> (in verlegenheid). <i>Branding in lij!</i> (dadelijk wenden, 't gevaar ontwijken!)
brandrol	1856 VAN LENNEP	brandrol , z.n.o. – Lijst van hen, die, aan boord, tegen Brand moeten waken.
brandrol	1857 PAN	brandrol . “Lijst van hen, die aan boord tegen brand moeten waken.” Lees: lijst, aanwijzende hetgeen ieder aan boord bij brand zal behooren te doen.
brandstof	1856 VAN LENNEP	brandstof , z.n.v. – Al wat tot verwarming of verbranding dient.
bras	1681 SEEMAN	bras , dat is het Touw, daar men de Raas en Seilen meede omhaald; en naademaal men daar door de Seilen bedwingen kan, als men wil: soo is hier van daan gekoomen het spreekwoord, <i>ik heb'er den bras van</i> , dat is, het gaa, hoe het gaa, ik vraag daar niet naa: anders beteekend een <i>bras</i> , een slemp: <i>brassen</i> , slempen: misschien om dat, gelijk die geen, die de <i>bras</i> heeft, soo veel winds kan vangen als hij wil; alsoo ook die geen, die op een slemp is, soo veel eeten, en drinken kan, als hem lust: immers, als men de <i>bras</i> gebruikt, heeft men een goede voortgank: <i>aan brassen</i> , beteekend de <i>brassen</i> aan haalen.
bras	1690 WITSEN	brassen . Touwen, waar mede men de raas en zeilen om haalt: welk om halen, aanbrassen genoemd wert.
bras	1690 WITSEN	sta vast groote mast, boegh-spriet, en al den bras . Oneig. Als'er gevaar is, zoo dient tot hulp te komen al wat kan.

bras	1836 SPRENGER	Bras. <u>Hy heeft er den bras van.</u> <i>Bras</i> is het touw, waarmede men de ra en het zeil omhaalt, en naardien men hierdoor de zeilen naar welgevallen bedwingen kan, zoo acht WINSCHOTEN daarvan deze Spreekwijze ontleend, om aan te duiden: <i>ik geef er niet om, hoe het ook ga.</i> <u>Hy trekt aan een verkeerden bras</u> (touw) Spreekw. <i>hij legt de zaak verkeerd aan.</i> <u>Hy heeft al den bras</u> (<i>alles of ieder een</i>) <u>tegen.</u>
bras	1856 VAN LENNEP	bras , z.n.m. – Men geeft dien naam aan twee touwen, die, elk aan een der beide uiteinden eener ra gehecht, dienen om deze om de masten, waar zy aan hangen, te doen draaien, ten einde aan de zeilen zoodanige richting te geven als de omstandigheden vorderen. <i>Groote brassen</i> (der groote raas). <i>Fokkebras</i> , <i>Marsebras</i> , <i>Brambras</i> enz. <i>Loefbras</i> (die aan de windzijde is) <i>Lybras</i> (die aan de tegenovergestelde) <i>Stuurboords of Bakboordsbras</i> (die rechts of links is. <i>Looze bras</i> (die uit voorzorg nevens een anderen gesteld wordt). <i>Een bras aanhalen</i> , <i>vastmaken</i> , <i>beleggen</i> . <i>Den Loefbras stijf aanhalen.</i> Spreekwijze: <i>Hy heeft er den bras aan</i> (Hy wil er niet meer aan doen; – omdat als men de zeilen zoo na mogelijk by-de-wind gezet heeft en de brassen dus “aanstaan”; men, te dien opzichte althands, het mogelijke verricht heeft). <i>De brassen vastzetten.</i> (In de richting blijven). <i>Een wilde bras</i> (Een wildzang: omdat een bras, die los is, in ’t wilde hangt, en heen en weêr wappert).
brasklamp	1856 VAN LENNEP	brasklamp , z.n.m. – Zie <u>stootschaal</u> .
brasschenkel	1856 VAN LENNEP	brasschenkels , z.n.m. – Enden touw, die aan den kop van den mast hangen en waaraan het blok is gesplitst, door ’t welk Brassenen loopen.
brasschenkel	1857 PAN	brasschenkels . “Enden touw, die aan den kop van den mast hangen, enz.” Lees: Enden touw aan de uiteinden of nokken der ra’s, enz. Ook zegt men nooit <i>kop</i> van den mast, maar <i>top</i> . Het spil, de betingstijlen enz. hebben <i>koppen</i> .
brassen	1856 VAN LENNEP	brassen , o.w. – Zie <u>aanbrassen</u> , <u>opbrassen</u> , <u>breedtuigen</u> .
brassen	1856 VAN LENNEP	gebrast , b.n. – Wordt van een schip gezegd, wanneer zijn zeilen goed bystaan. <i>Zeil dat scherp gebrast is</i> (dat dicht by den wind staat).
breeboeg	1856 VAN LENNEP	breêboeg , z.n.m. – (veroud.) Schip met een breedten Boeg.
breed	1681 SEEMAN	breed leggen , in de <i>breedte</i> teegen een ander Schip aanleggen, sij aan sij leggen.
breed	1856 VAN LENNEP	breed , bw. – Zijlings, van ter zijde. <i>Breed liggen</i> (De zijde bieden, ’t zij aan een ander schip, ’t zij aan den wind).
breedte	1856 VAN LENNEP	breedte , z.n.o. – of <u>poolshoogte</u> . <i>Noorder- Zuider Breedte</i> .
breefok	1856 VAN LENNEP	breêfok , z.n.v. – Een groot zeil van licht doek, dat, op kleine vaartuigen, gebezigd wordt om voor-de-wind te zeilen.
breegang	1681 SEEMAN	breegang , het Hout, dat opwaarts te reekenen booven de Berghouten komt.
breegang	1690 WITSEN	breegang . Het hout aan de scheeps zyden, tusschen het ree-hout en het bovenste bark-hout, daar het geschat door steekt.

breegang	1856 VAN LENNEP	breêgang , z.n.m. – Dat gedeelte van de buitenhuid by linieschepen, ’t welk tusschen het bovenbarghout en onderbarghout begrepen is.
breekbeitel	1856 VAN LENNEP	breekbeitel , z.n.m. – of <i>Steekbeitel</i> . Een werktuig, bestaande uit een plat, smal en gekromd ijzer, aan een staaf gehecht, en waarmede het werk, dat vernieuwd moet worden, uit de naden der planken gekrabt wordt.
breekijzer	1856 VAN LENNEP	breekijzer , z.n.o. – <i>Schietbeitel</i> of <i>Fermoirbeitel</i> . Soort van grooten Beitel, dienende om keepen te maken.
breekstopper	1856 VAN LENNEP	breekstoppers , z.n.m.mv. – of <i>Springstoppers</i> . Halfsleten Stoppers, die by harden wind op het ankertouw worden gezet, om het geweld van den eersten schok te breken, als het schip voor zijn anker opdraait.
breekwater	1856 VAN LENNEP	breekwater , z.n.o. – <i>Waterkeering</i> : Een hoofd, waar de golven op breken en de sloepen dus veilig achter kunnen liggen.
breekwater	1857 PAN	breekwater . “en de sloepen dus veilig achter kunnen liggen.” Lees: <i>schepen</i> in plaats van sloepen.
breeuwen	1681 SEEMAN	breeuwen , de reeten en spleeten, en voegen, met het inslaan van werk, toesloppen.
breeuwen	1690 WITSEN	breeuwen . De reeten, en voegen, met werk of most stoppen. Most is het dienstigste tusschen planken in geleght, om zyne onvergankelykheit; doch werk is beter tusschen de naaden, om zyne langdraadigheid. Met graauw papier kan men de scheeps reeten zeer dicht krygen, ’t welk, nat zynde, zwelt, en, met pek besmeert, sterk houdt. Als de planken schuins naar omhoog gehakt zyn, valt het schip gemakkelyk te breeuwen.
breeuwen	1856 VAN LENNEP	breeuwen , b.w. – <i>Kalefaten</i> : De retten, naden, spleeten en voegen met werk dicht stoppen.
breeuwer	1681 SEEMAN	breeuwer , een Arbeidsman, die gewoon is te <i>breeuwen</i> .
breeuwer	1856 VAN LENNEP	breeuwer , z.n.m. – Die met het Breeuwen of kalfaten belast is.
breeuwhamer	1856 VAN LENNEP	breeuwhamer , z.n.m. – Zie <i>hamer</i> .
breeuwijzer	1856 VAN LENNEP	breeuwijzer , z.n.o. – Zie <i>ijzer</i> .
breeuwstoel	1856 VAN LENNEP	breeuwstoel , z.n.m. – Een plank, die buiten boord hangt, en waar de Breeuwer op zit als hy zijn werk verricht.
breken	1856 VAN LENNEP	breken , o.w. – Wordt van de golven gezegd, als zy tegen klippen of rotsen stuiten en uit elkander spatten. <i>De zee, de golven breken op die rots</i> .
breker	1856 VAN LENNEP	breker , z.n.m. – voor <i>golf</i> . <i>De brekers slaan over de hooge rotsen heen. – Een breker aan boord krijgen</i> . (Een golf, die boven het boord Breekt en op het schip stort).
brief	1856 VAN LENNEP	brieven van schadeverhaling , z.n.m.mv. – Brieven, waarby door den Soeverein het recht gegeven werd, om den vyand afbreuk te doen op zee.
bries	1690 WITSEN	brie . Kleine koelte, die ongestadigh is.
bries	1856 VAN LENNEP	bries , z.n.v. – Koelte, wind. <i>Het waait een stijve bries</i> (Er waait een frissche wind).
briesje	1856 VAN LENNEP	briesjen , z.n.o. – Een klein windtjen. <i>Dat briesjen was juist genoeg om ons in de haven te brengen</i> .
brigantijn	1681 SEEMAN	brigantijns , Italiaanse Roofscheepen.
brigantijn	1856 VAN LENNEP	brigantijn , z.n.m. – Italiaansch vaartuig, oorspronkelijk een roefvaartuig, gelijk de naam (Briganten–schip) aanduidt; doch later voor alle kleine onoverdekte vaartuigen genomen.

brik	1856 VAN LENNEP	brik , z.n.v. – Met <i>Brigantijn</i> verward; doch verkeerdelijk. <i>Brik</i> is van 't Fr. <i>barrique</i> , “last” en beduidt dus oorspronkelijk <i>Lastschip</i> . Thands geeft men dien naam aan een groot vaartuig met twee vierkant getuigde masten. <i>Groote brik</i> , <i>brik van 18 stukken</i> . <i>Adviesbrik</i> , <i>brik van 8 stukken</i> . – <i>Schoenerbrik</i> , <i>Kanonneerbrik</i> , <i>Oorlogsbrik</i> , <i>Koopvaardybrik</i> , <i>Korvetbrik</i> , <i>brik met barkstuig</i> .
brikzeil	1856 VAN LENNEP	brikzeil , z.n.o. – Voornaam zeil, 't welk de Brikken en andere vaartuigen achter den grooten mast aan een gaffel en boom voeren.
bril	1681 SEEMAN	bril , of klos, hoe wel <i>Bril</i> bij gelijkenis somtijds het uitgehold Hout beteekend, dat op den ooverloop bij de Kolderstok staat: door gelijkenis werd een <i>Bril</i> genoomen voor het Latijnse woord <i>Perspicilla</i> , dat sijn die Glaasen daar men door siet: waar van <i>Brilleman</i> , die geen die <i>Brillen</i> maakt of verkoopt: <i>iemand een Bril op sijn neus setten</i> , beteekend iemand de knip op de staart setten, iemand plaagen, quellen: <i>ik ben daar mee gebrild: Bril sien</i> , op sijn neus sien: voorts beteekend een <i>Bril</i> , het gat, van een Kakhuis, ens.
bril	1690 WITSEN	bril . Een uitgesneeden hout op den overloop, ter plaatze alwaar de kolder-stok door gaat, of in de draay-klos staat: anders ook wel de klos zelfs.
bril	1856 VAN LENNEP	bril , z.n.m. – (veroud.) Uitgesneden hout op den overloop, ter plaatse alwaar de kolderstok droog of in den draaiklos staat: Ook wel de klos zelf.
brilgat	1690 WITSEN	bril-gat . Het gat daar de kolder-stok door gaat.
britsen	1681 SEEMAN	bridsen , op het Nattegat voor de Mast iemand met een Endje Dags kastijden, dat anders <i>Laarsen</i> genaamd werd.
britsen	1690 WITSEN	britzen . Geesselen: 't geen voor de mast, met een touw, geschiedt, zonder dat de kleederen werden uitgetoogen; doch jongens worden ontbloot, en met dunne touwtjens gekastydt.
britsen	1740 Zonhoven	bridsen . Dit woort van Engelsche afkomst betekent iemand met een endtje dags op 't natte gat (dus spreekt men, schoon de misdadige een dun kleedtje aen 't lijf heeft) voor de mast staen, en kastyden: men noemt het ook iemand <i>laarsen</i> .
britsen	1856 VAN LENNEP	bridsen , b.w. – of <i>laarzen</i> . Iemand met een eind touw op de natgemaakte broek kastijden.
britsen	1856 VAN LENNEP	britsen , b.w. – Zie <i>laarzen</i> .
broek	1681 SEEMAN	broek , een Touw, dat door de sijplanken van de Rampaarden gaat.
broek	1856 VAN LENNEP	broek , z.n.v. – of <i>twil</i> . 1°. Stuk hout, dat de vrangen van een schip kruist, wanneer deze uit twee tegen elkander gestelde stukken bestaan. 2°. of <i>broeking</i> . Zeildoeksche bekleeding.
broeking	1681 SEEMAN	broekings , een Touw, dat door de sijplanken van de Rampaarden gaat.
broeking	1856 VAN LENNEP	broeking , z.n.v. – 1°. Een zwaar touw, dienende om het terugloopen van een stuk geschut te voorkomen. 2°. Zware takel, met een katrol aan het einde, en in het midden vastgehecht aan den achterstevan van een op de werf liggend schip, en dienende om dit by 't van stapel loopen naar 't water te doen glijden. 3°. Zeildoeksche bekleeding tegen inwatering van buiten. <i>Broeking van den mast</i> , <i>van het roer</i> ,

		enz.
broeking	1856 VAN LENNEP	4°. Zeildoeksche zoom, die tegen den vlaggestok aankomt, om de vlag te versterken.
		rok , z.n.v. – Lap prezenning, die ergends over getrokken is.
broeking	1857 PAN	Spreekwijze: <i>Zijn rok keeren</i> (zijn huik naar den wind hangen).
		broeking . “1° Een zwaar touw, dienende, om het terugloopen van een stuk geschut voor te komen.”
		Lees: dik touw, dienende om een stuk geschut, bij het afschieten, te beletten verder in te springen dan men noodig vindt.
broekstuk	1681 SEEMAN	broekstuk , sie, <i>geschut</i> . N. 8. 55.
broekstuk	1856 VAN LENNEP	broekstuk , z.n.o. – 1°. Dat gedeelte van een kanon, dat zich achter de tappn bevindt. Zie <i>bodemstuk</i> .
		2°. 't zelfde als <i>broek</i> : zie ald.
brood	1681 SEEMAN	brood , dat geen, dat van Koorn gebakken werd, hier van Roggenbrood, ens.
broodkamer	1681 SEEMAN	broodkamer , de Kaamer, daar het Brood bewaard werd.
broodkamer	1856 VAN LENNEP	broodkamer , z.n.v. – Waar het scheepsbrood (de beschuit) wordt bewaard.
broodwinner	1856 VAN LENNEP	broodwinder , z.n.m. – <i>Vinnetjen, achtergaffelzeil</i> . Zeil, dat achter de bezaan wordt geheschen.
brug	1681 SEEMAN	brug , werd gebruikt van de Amsterdammers voor een houte oovergang, of <i>brug</i> , andere Hollanders gebruiken dit woord in ruimer sin, seggende sonder onderscheid een steene en een houte <i>brug</i> .
bruineerstaal	1681 SEEMAN	bruineerstaalen , de gladde Vijlen, waar meede het ijser, of Staal gebruineerd, of schoon gemaakt werd.
bruineren	1681 SEEMAN	bruineeren , schoon en glad maaken.
bruisen	1681 SEEMAN	bruissen , soo sterk beweegd werden, dat het ruist, en schuimd.
bruisen	1856 VAN LENNEP	bruischen , o.w. – Geraas, dat de golven maken, wanneer zy door de wind of storm bewogen worden.
budding	1681 SEEMAN	buddingen , de soldering, die oover de Kiel, en het Kolsemhout, geslaagen werd.
bugalet	1856 VAN LENNEP	bugalet , z.n.o. – Klein tweemast-vaartuig, dat op de kusten van Finisterre de dienst van lichter en transportschip doet. Het heeft een fok en een groot vierkant zeil, daarboven een marszeil en voert een of twee kluivers.
bui	1681 SEEMAN	bui , vlaag een haastig en schielijk onweeder: het sijn <i>noordse buien</i> : <i>den eenen bui jaagt den ander</i> : oneigendlijk werd het genoomen, <i>die bui sal wel oovergaan</i> : voor, sijn misnoegen en toornigheid sal wel bedaaren: van <i>bui</i> komt <i>buien</i> , <i>stormen</i> , <i>buiig</i> : onstuimig: <i>het is buiig weêr</i> .
bui	1690 WITSEN	buy . Haastigh en schielyk onweêr.
bui	1856 VAN LENNEP	bui , z.n.v. – Vlaag, slecht weer. <i>Een regenbui, een hagelbui, een stormbui</i> . Spreekwijze: <i>Een kwade bui hebben</i> , (Norsch, gemelijk, driftig zijn). <i>Een goede bui hebben</i> , (Opgeruimd vriendelijk zijn).
buiig	1856 VAN LENNEP	buiig , b.n. – Ongestadig, regenachtig, winderig. 't <i>Is buiig weer</i> . Spreekwijze: <i>Buiig weer, klein zeil</i> , (In onzekere zaken moet men niet te veel wagen).
buik	1681 SEEMAN	buik werd (gelijk wij weeten) geseid van het bekende gedeelte des Lighaams, als, <i>ik heb pijn in mijn buik</i> , het welk op de Vrouwtjes, bij uitneemendheid, gepast sijnde, beteekend swanger sijn, <i>de buik voor uitsteeken</i> , het selfde, als het van de Vrouwtjes geschied, maar van de Mans beteekend het

buik	1690 WITSEN	moedig zijn: <i>de buik van de Kerk</i> , Schip, Seil, <i>op zijn buik seilen</i> , op zij seilen: van <i>buik</i> komt <i>Buikgordingen</i> , dat zijn <i>gordingen</i> , die de <i>buik van het Seil gorden</i> : <i>buikdenningen</i> , sie, <u><i>gorden</i></u> :
buik	1690 WITSEN	buik van 't zeil . De holte van 't zeil, weinigh beneden het midden.
buik	1856 VAN LENNEP	op zyn buik zeilen . Op zyde leggende voort zeilen.
		buik , z.n.v. – Ronding. <i>De buik van een zeil</i> (de bolvormige gedaante, welke het aanneemt, wanneer het door den wind is opgezet: ook de ophooping van een vastgemaakt zeil op het midden der ra. <i>De buik van een schip</i> (de ronding van een schip). <i>Op zijn buik zeilen</i> (op zij zeilen).
buikdenning	1856 VAN LENNEP	buikdenning , z.n.v. – Zie <u><i>weger</i></u> .
buikgording	1690 WITSEN	buik-gordingen . Dit zyn touwen om de zeilen voort te gorden.
buikgording	1856 VAN LENNEP	buikgording , z.n.v. – Gording of touw, op een derde van het lijk vastgemaakt en dit aan de ra verbindende.
buikgording	1857 PAN	buikgording . “Gording of touw op een derde van het lijk vastgemaakt en dit aan de ra verbindende.” Lees: Gording of touw op het onderlijk van een zeil gestoken en verder naar boven bij de marszeilen eerst nog door een blok op de ra varende en dienende, om het te gorden. Op eene reede varen de marsebuiksgordings niet door blokken op de ra's. Daarom moeten deze, alvorens naar zee te gaan, altijd verstoken worden.
buikseizing	1856 VAN LENNEP	buikseizings , z.n.v.mv. – Breede en platte touwen, die een dichtgerold zeil tegen de ra vastklemmen.
buikstuk	1681 SEEMAN	buikstuk , een lang en smal stuk houts met een handvatsel aan ieder end, de welke gelegd werden dwars oover de boodem van het Schip, sie de afbeelding bij W. N. 8. Pag. 55.
buikstuk	1856 VAN LENNEP	buikstukken , z.n.o.mv. – Naam, die op sommige plaatsen aan de vrangen gegeven wordt. Zie <u><i>vrang</i></u> . Meer algemeen echter noemt men <i>buikstukken</i> of <i>Oplangers</i> die verlengstukken, welke by den aanbouw van een schip op de uiteinden der halve vrangen geplaatst worden. Zy onderscheiden zich in <i>Onder</i> en <i>Bovenbuikstukken</i> .
buikweger	1856 VAN LENNEP	buikweger , z.n.m. – Zie <u><i>weger</i></u> .
buis	1681 SEEMAN	buis , beteekend een Goot: soo seid men een <i>loode Buis</i> , een loode Goot.
buis	1681 SEEMAN	buis , een vaartuig, dat uitgesonden werd, om Haaring om de Noord te vangen, en daarom geseid een <i>Haaringbuis</i> : <i>Buishaaring</i> , <i>Haaring</i> , die met <i>Buisen</i> gevangen werd.
buis	1690 WITSEN	als de buis geen haring vangt, is de stuurman een schelm . Oneig. Dat men veeltydts, met de hondt, op de steen, en niet op de werper, ziet.
buis	1740 Zonhoven	buis . Een vaertuig doorgaens met drie masten, (zoo 't maer twee masten heeft, wort het een <i>Tames</i> geheten) en tot de haringvisserij om de Noort meest gebruikt.
buis	1856 VAN LENNEP	buis , z.n.v. – 1°. Geleibuis, koker. 2°. Kleedingstuk: rok zonder panden. <i>Een duffelsch buis</i> . <i>Een matrozen buis</i> . 3°. Vaartuig, dat meer in 't byzonder gebezigd wordt tot de haringvangst. Zie <u><i>haringbuis</i></u> .
buis	1856 VAN LENNEP	buisch , b.n. – Dampig, nat, en donker. <i>Buisch weer</i> .
buisharing	1856 VAN LENNEP	buisharing , z.n.m. – Haring, die met buizen gevangen wordt.
buisman	1681 SEEMAN	buisman , een Bootsgesel, of liever een Seeman, die ten Haaring vaart op een <i>Buis</i> .
buisman	1856 VAN LENNEP	buisman , z.n.m. Zeeman, die op een Buis ter haring vaart.

buit	1681 SEEMAN	buit , roof; <i>of buit of slaagen: buitgeld</i> , geld dat van den verkogten <i>buit</i> gemaakt is: en aan het Bootsvolk uitgedeeld werd.
buit	1740 Zonhoven	beuit . Roof, ook zee- of strant-vondt. <i>Op beuit vaeren</i> , ter kaep vaeren. Tusschen <i>rooven</i> en <i>kaepen</i> is merkelyk onderscheit: het eerste beteekent vrinden en vyanden zonder eenig verlof berooven en plonderen: het laatste met last en verlof der Hooge Magten vyantlyke schepen aen boordt klampen en wegnemen. <i>Op de reine kaep vaeren</i> , (de Zeeuwen weten 'er van te spreken) is zonder beding van maendtgelt, ophope van beuit, en aendeel in de zelve zigh op zee begeven.
buit	1856 VAN LENNEP	buit , z.n.m. – Roof, op den vyand behaald. Spreekwijze: <i>Of buit of slagen</i> .
buiten	1681 SEEMAN	buiten , kaapen, rooven. Een <i>Vrijbuit</i> , een <u>seeroover</u> , sie hier van op zijn plaats.
buiten	1690 WITSEN	buiten . Kapen, rooven, buit maken.
buiten	1856 VAN LENNEP	buiten , bw. – <i>Naar buiten</i> : in zee. <i>De schepen zijn naar buiten gezeild. Zij zijn buiten de haven gebracht</i> .
buitenboord	1681 SEEMAN	buiten boord, oover boord, buiten boord springen , sie, <u>oover boord springen</u> , <i>die Man moet buiten boord</i> , eigendlijk, die Man moet men de Voeten spoelen: oneigendlijk, iemand van zijn Ampt af setten: soo ook, <i>iemand buiten boord smijten, buiten boord raaken</i> , ens.
buitengaats	1856 VAN LENNEP	buiten gaats , bw. – In volle zee: het zeegat uit. <i>De schepen zijn buiten gaats</i> .
buitenkluiver	1856 VAN LENNEP	buitenkluiver , z.n.m. – Driekant zeil, waarvan de eene zijde langs den leier gaat, die van den kop der fokkesteng naar het kluishout loopt. Zie <u>kluiver</u> .
buitenloods	1856 VAN LENNEP	buitenloods , z.n.m. – of <i>Kustloods</i> . Loods, die de schepen over de buitenwateren brengt. Zie <u>loods</u> .
buitensteiger	1856 VAN LENNEP	buitensteiger , z.n.o. – Steiger, die aan zee of aan de haven ligt.
buitenvertuining	1856 VAN LENNEP	buitenvertuining , z.n.v. – Gedeelte der buitenhuid, tusschen het potdeksel en den uitgang van het rahout.
buizen	1690 WITSEN	buissen . Het schip in zee spoelen, en schoon maken.
bulbsteven	1690 WITSEN	sny-water . Een scheede, die over de voorsteven getimmert werdt, wanneer het schip voor te breedt van boegh is, en de steven te klein om het water na den eisch te snyden: dit zal het schip beter in de wint doen opdringen, en niet zoo styf tegen de zee slaan. Anders: <i>Een klos</i> .
bulkhoofd	1681 SEEMAN	bulkhoofden , afschutsels, waar door de waaren, onbeweegelyk blijven leggen, en niet ondermalkanderen koomen te schieten.
bulkhoofd	1690 WITSEN	bulk-hoofden . Dit zyn schotten, die men, dwars scheeps, in 't hol zet, op dat de ingeladene waaren, of ook wel de ballast, niet verschiete.
bulkhoofd	1856 VAN LENNEP	bulkhoofden , z.n.o. – (veroud.) Schotten, welke men dwarsscheeps in het hol zette, op dat de ingeladen waren of de ballast niet verschieten zouden.
bulletouw	1856 VAN LENNEP	bulletouw , z.n.o. – Los end touw, van een haak voorzien, en dienende om tijdelijk de fokkehals op den kraanbalk te bevestigen, ook om den bezaansbrik-kotterboom, by het overslaan van het zeil, tegen den schok te behoeden.

bultzak	1681 SEEMAN	bultsak , een Scheeps beddetje met stroo gevuld; afkomstig van het woord <i>Sak en Bult</i> , dat is, de Sak, daar men met onse <i>Bult</i> , of rug, op legt, het werd oneigendlijk gepast op het Vrouwvolk, gelijk ook het woord <i>onderlaag</i> .
bultzak	1856 VAN LENNEP	bultzak , z.n.m. – Bed van kaf, door de zeevisschers gebruikt.
bultzak	1857 PAN	bultzak . “Bed van kaf, door de zeevisschers gebruikt.” Deze is ook de algemeen gebruikelijke benaming der matrassen aan boord.
bun	1856 VAN LENNEP	bun , z.n.v. – Zie <i>beun</i> .
bun	1857 PAN	beun of bun . “Is de plaats in het schip waar de visch levendig gehouden wordt.” Moet dit niet zijn <i>levend</i> .
bunschuit	1856 VAN LENNEP	bunschuit , z.n.v. – Schuit, waarmede de zeevisch levend vervoerd wordt.
burg	1690 WITSEN	burgh . Ziet <i>rust-lyn</i> .
bus	1681 SEEMAN	bus , of Doos, sie <i>bos</i> , <i>het sluit als een Bus</i> : dat is, het sluit soo digt, als een Pot: van <i>Bus</i> komt een <i>Armbus</i> , de <i>Bus</i> daar het geld voor den Armen in vergaaderd, en bewaard werd.
bus	1681 SEEMAN	bus , van ouds een Loop of Geschut, en in het gemeen alderhande Oorloghtuig: weshalven de Magasijnen wel eer <i>Bushuisen</i> genaamd wierden: gelijk als nog tot Amsterdam het Oostindieshuis, het <i>Bushuis</i> of Boshuls genaamd werd: een <i>Busschieter</i> , een Konstaapels Maat, <i>Busschieterij</i> , de kennis om met Geschut om te gaan.
bus	1856 VAN LENNEP	bus , z.n.v. – ’t Zelfde als <i>bos</i> , <i>buis</i> , <i>koker</i> ; doch meer bepaaldelijk: 1°. Een blikken doos, dienende tot bewaring van licht aan bederf onderhevige waren, of proviand, by lange zeereizen. 2°. De oude benaming van alle soort van schietgeweer en soms ook 3°. Het schietgeweer zelf.
bushuis	1856 VAN LENNEP	bushuis , z.n.o. – (veroud.) <i>Zeemagazijn</i> , <i>Arsenaal</i> .
buskruit	1681 SEEMAN	buskruid , Kruid, dat in een <i>Bus</i> , of Doos, opgeslooten werd, of, dat wel het seekerste is, dat Kruid, daar een <i>Bus</i> , dat is, een Loop meede gelaaden werd.
buskruit	1856 VAN LENNEP	buskruit , z.n.o. – of alleen <i>kruit</i> of <i>Buspoeder</i> . Licht ontvlambaar mengsel van houtskool, salpeter en zwavel, en aldus genoemd naar zijn voormalige bestemming, om door zijn ontploffing den kogel door een <i>bus</i> voor hem uit te drijven. Spreekwijze: <i>Hy vliegt op als bus</i> (hy is licht in drift ontstoken).
busschieter	1856 VAN LENNEP	busschieter , z.n.m. – (veroud.) Iemand die met een <i>Bus</i> schiet. Voorheen aan boord dezelfde als de Konstabelsmaat.
busschieter	1857 PAN	busschieter . “(Veroud). Iemand die met een <i>Bus</i> schiet. Voorheen aan boord dezelfde als de konstabelsmaat.” Alle dadelijk ondergeschikten of handlangers van den konstabel worden aan boord nog <i>busschieters</i> genaamd. Op een oorlogschip zijn altijd één of meer busschieters bakken. Konstabelsmaat is een onderofficier en baksmeester van zulk een bak.
caix	1690 WITSEN	caix . Zeker aart van scheepen in Turkyen.
canvas	1856 VAN LENNEP	kanetas of kanevas , z.n.o. – Van ’t Ital. <i>canavaccio</i> , dat weder van ’t Lat. <i>cannabis</i> (hennip) afkomt. Grof doek, zeildoek.

carga	1856 VAN LENNEP
cargadoor	1856 VAN LENNEP
cargalijs	1856 VAN LENNEP
cargasoen	1856 VAN LENNEP
carronade	1856 VAN LENNEP
carronadeslede	1856 VAN LENNEP
carronadeslede	1857 PAN
catamaran	1856 VAN LENNEP
chaloep	1681 SEEMAN
chebek	1856 VAN LENNEP
chertepartij	1856 VAN LENNEP
chronometer	1856 VAN LENNEP
chronometer	1857 PAN
cimatium	1681 SEEMAN
cirkel	1856 VAN LENNEP
cirkel	1857 PAN
cognossement	1856 VAN LENNEP

karga, z.n.v. – Lading, vracht.

kargadoor, z.n.m. – Spaansch woord, bevrachter, doch by ons ongeveer 't zelfde als *konvooilooper* beteekende. Zie *Konvooilooper*.

kargalijs, z.n.v. – Zie *Ladingsbrief*.

kargazoën, z.n.o. – Spaansch woord, voor vracht en lading.

karronade, z.n.v. – Metalen stuk geschut, aldus genoemd naar Karron, eigenaar der gieterij in Schotland, waar de eerste stukken van die soort in 1774 gegoten werden.

karronadeslede, z.n.v. – Soort van affuit.

karronadeslede. “Soort van affuit.” Lees: affuit eener karronade.

kantimaroen, z.n.m. – Zoo noemt men twee of drie saëmverbonden kanoos, welke men op de kust van Koromandel tot de vischvangst bezigt.

chaloep, sie, *sloep*.

chebek, z.n.m. – Soort van vaartuig, in de Middellandsche zee in gebruik, even als een feloek met latijnzeilen getuigd.

cherteparty, z.n.v. – of *vrachtbrief*. Akte van overeenkomst tusschen den vervrachter en de bevrachters opgemaakt, en waarin vermeld worden: de naam en de grootte van het schip: de naam van schipper, vervrachter en inlader: de plaats en de tijd, tot lading en lossing bepaald: of het schip geheel of gedeeltelijk vervracht wordt: eindelijk, de bedongen schadeloosstelling ter zake van vertraging. Zie art. 454, 455 Wetb. v. Kooph.

kronometer, z.n.m. of *tijdmeter*. – Soort van uurwerk, dienende aan boord, om zich van den juisten tijd te vergewissen en door vergelijking den koers te bepalen.

kronometer. “of tijdmeter. Soort van uurwerk, dienende aan boord, om zich van den juisten tijd te vergewissen en door vergelijking den koers te bepalen.” Lees: kronometer of tijdmeter, is een zeer naauwkeurig uurwerk, dienende, om steeds den tijd op eene bepaalde plaats te kennen. Deze wordt naar welgevallen genomen; de Engelschen, Nederlanders en andere natiën bezigen daarvoor Greenwich. Door vergelijking met den tijd van het punt, waar het schip zich bevindt, kan men de lengte berekenen. Laatstgenoemde tijd wordt steeds gevonden door waarneming van een hemelligchaam.

cimatium, W. N. 11. 55.

cirkel, z.n.m. – Kring, koers, omtrek, door een kromme lijn beschreven, wier punten alle even verre van het middelpunt verwijderd zijn.

cirkel. “Kring, koers, omtrek, door een kromme lijn beschreven, wier punten alle even verre van het middelpunt verwijderd zijn.” Lees: kring, koers, of kromme lijn, liggende in een plat vlak, in zich zelve wederkeerende, en wier punten alle even verre van het middelpunt verwijderd zijn.

kognossement, z.n.o. – Vrachtbrief, die in moet houden:

1°. Den naam van den bevrachter of inlader.

2°. De opgaaf van hem, aan wien de goederen verzonden worden.

3°. Den naam en de woonplaats van den schipper.

		4°. Den naam en de soort van het schip en de plaats waar dit t’huis behoort.
		5°. Den aart, de hoeveelheid, de merken en getallen der te vervoeren goederen.
		6°. De plaats van afvaart en die der bestemming.
		7°. Hetgeen nopens de vracht bepaald is.
		8°. De onderteekening van schipper of inlader of van hem, die voor de expeditie zorgt.
		Zie verder WB. van Kooph., art. 507 – 520.
commandant	1856 VAN LENNEP	kommandant , z.n.m. – Gezachvoerder, ’t zij over een smaldeel, ’t zij over een haven of inrichting.
commandeur	1856 VAN LENNEP	kommandeur , z.n.m. – Kapitein van den breedten wimpel, ook Standerkapitein, volgt in rang op den Schout-by-nacht en voert een stander in top.
commando	1856 VAN LENNEP	kommando , z.n.o. – Bevel, orde.
commissaris	1856 VAN LENNEP	kommissaris , z.n.m. – Hy, aan wien eenige opdracht of kommissie gegeven is, doorgaands tot het uitoefenen van eenig opgelegd toezicht. Zoo had men by ons vroeger <i>kommissarissen van Zeezaken</i> (die het toezicht hadden over het zeewezen). <i>Kommissaris by een veer</i> (die aangesteld is om de verzonden goederen of brieven aan te teekenen, de klachten der passagiers aan te hooren, enz).
commissarishuis	1856 VAN LENNEP	kommissarishuisjen , z.n.o. – Kantoortjen, nevens het veer, waar de Kommissaris in gezeten is.
commodore	1856 VAN LENNEP	kommodoor , z.n.m. – Engelsche benaming voor Schout-by-nacht, Kommandeur van den breedten wimpel.
compositiespijker	1856 VAN LENNEP	kompositiespijkers , z.n.m.mv. – Deze zijn voornamelijk van koper en komen met de timmerspijkers in vorm overeen: men heeft er van 0,41 tot tot 0,103 en zelfs kleineren.
consignataris	1856 VAN LENNEP	konsignataris , z.n.m. – De persoon, aan wien een vaartuig is beschreven, ’t zij om het te onttakelen of weder in zee te brengen, ’t zij om er de goederen uit te lichten, op te slaan of te verkoopen.
consignatie	1856 VAN LENNEP	konsignatie , z.n.v. – Verpanding, in-bewaar-geving. <i>Die goederen liggen daar in consignatie</i> (in bewaring). <i>Zy zijn by N. in consignatie</i> .
consigneren	1856 VAN LENNEP	konsigneeren , b.w. – Opzenden, ter bewaring of verkoop toevertrouwen. <i>Een schip konsigneeren</i> (het in handen van een bevrachter stellen). <i>Hy heeft de goederen, die aan hem Gekonsigneerd waren, niet willen ontfangen</i> .
constructie	1856 VAN LENNEP	konstructie , z.n.v. – Zie <i>aanbouw</i> , <i>scheepsbouw</i> , <i>bouw</i> .
consul	1856 VAN LENNEP	konsul , z.n.m. – Ambtenaar, in ’t Buitenland aangesteld om er den handel en de zeevaart zijner natie te beschermen, de noodige bewijsstukken te legalizeeren, enz. enz. <i>Konsul Generaal. Vice-konsul</i> .
consulaat	1856 VAN LENNEP	konsulaat , z.n.o. of <i>konsulschap</i> . – 1°. Betrekking van Konsul. 2°. Woning, kantoor van den Konsul.
contramars	1856 VAN LENNEP	kontramarsch , z.n.m. – Beweging, waardoor onderscheidene schepen eener oorlogsvloot, de linie, waarop zy geplaatst waren, verlaten, om zich achtereenvolgens op een nieuwe linie te stellen. (<i>In den kontramarsch door-de-wind gaan</i> (wanneer men met den wind van voren die beweging doet). <i>In den kontramarsch loopen</i> (wanneer men dit met den wind van achter doet).
contraobservatie	1856 VAN LENNEP	kontra-observatie , z.n.o. – Tweede op- of waarneming, strekkende om de juistheid eener vroeger genomene na te gaan.

contraorder	1856 VAN LENNEP	kontra-orde , z.n.v. – Bevel, waardoor een vroeger last herroepen wordt.
contrasein	1856 VAN LENNEP	kontra-sein , z.n.o. – Vlaggetjen, dat geheschen wordt om aan te toonen, dat men het sein van den Amiraal heeft gezien en begrepen. By nacht gebruikt men daartoe een lantaren.
courang	1690 WITSEN	daar is geen courang . Daar is geen gebrek.
dag	1681 SEEMAN	dag , en in het getal van veele <i>daagen</i> , werd gesteld teegen de nagt: somtijds ruimer voor de tijd van 24 uren: in de eerste beteekenis seide men op een <i>Soomersen dag</i> , dat is, als het lang <i>dag</i> is: in de tweede <i>elk een dag is 'er een</i> : het geschied <i>dag op dag</i> , dat is, alle <i>daagen</i> weeder: dit woord beteekend ook het leeven: <i>ik heb dat van al mijn daagen</i> , dat is, <i>leefdaagen</i> , <i>de daagen die ik leef, niet gesien</i> : dat is, nooit, soo lang ik geleefd heb niet: <i>goededaagen</i> , <i>quaade daagen hebben</i> , <i>beleeven</i> : in voorspoed of in teegenspoed leeven: <i>hij heeft goede daagen bij hem</i> : <i>vroolijke daagen</i> , <i>daagen</i> van geneugte en vroolijkheid ens.
dag	1681 SEEMAN	dag , of dagge , het endje Touw, daar den Provoost de misdaadigers te Scheep meede kastijd: anders beteekend ook het woord <i>dag</i> een Ponjaard: gelijk bij <i>Hoofd</i> in <i>Velsen</i> Actus 2. Scena 3. <i>En 't vrant Hollandse Volk sijn dag eens soud' ontblooten,</i> <i>Om door sijn eige borst ook uuw in 't hart te stooten.</i>
dag	1690 WITSEN	dagh . Een kort dik eindt touw, daar men de scheepelingen mede kastydt.
dag	1690 WITSEN	ooste wint met smout, wert geen drie dagen oudt . Dat is: Oofte wint met regen duurt niet lang.
dag	1856 VAN LENNEP	dag , z.n.m. – 1°. Tijdverloop tusschen zons op- en ondergang. <i>Het heeft den gandschen dag geregend: eerst met het opkomen der maan is de lucht opgeklaard.</i> 2°. Etmaal. Men berekent de hoeveelheid van ingescheepte levensmiddelen by <i>dagen</i> . <i>Er is nog voor tien dagen water. Er is niet meer dan voor vijf dagen proviand.</i> Zie verder <u>ligdagen</u> , <u>waschdagen</u> enz.
dag	1856 VAN LENNEP	dag , z.n.v. – Wordt genomen voor het end touw, waarmede de scheepsprovoost de misdadigers plach te kastijden. Volgens Bilderdijk zou 't woord verbasterd zijn van <i>tak</i> , en verwant aan <i>takel</i> , dus werkelijk de beteekenis hebben van Touw: waarom hy er ook in zijn Geslachtlijst het o. geslacht aan geeft. Intusschen is 't hetzelfde woord als <i>degen</i> en 't werd in 't Fransch ook <i>dague de prévôt</i> genaamd. Men weet dat <i>Dag</i> of <i>Dagge</i> ook ponjaart beteekent. Zie <u>dag</u> . Wellicht is de oorsprong der benaming van <i>Dag</i> , zoowel aan dit endtjen touw als aan den dolk gegeven, aan die zelfde beschimpende toespraak ontleend, waaraan die oude strijdkolven, welke men <i>Goeden dags</i> heette, hun naam verschuldigd zijn. De enden touw, waarmede de strafoefening geschiedt, heeten <i>Handdagen</i> . <i>De krijgsraad heeft hem veroordeeld om met Handdagen te worden afgestraft.</i>
dag	1857 PAN	dag . “1°. Tijdverloop tusschen zons op- en ondergang. Het heeft den ganschen dag geregend: eerst met het opkomen der maan is de lucht opgeklaard.” Deze beide uitdrukkingen met elkander in verband gebracht, geven eenigzins het denkbeeld aan, als zou de maan steeds bij het einde van den dag opkomen.
dagboek	1856 VAN LENNEP	dagboek , z.n.o. – Zie <u>dagregister</u> .

dagen	1681 SEEMAN	daagen , beteekend, <i>dag</i> werden, <i>bij daag</i> , als het <i>dag</i> is, soo, <i>het begint te daagen</i> , waar van <i>op daagen</i> , ophelderen: <i>verdaagen</i> , vervroolijkt werden, sig verheugen, <i>ik at, dat mijn hert verdaagde</i> .
dagen	1856 VAN LENNEP	dagen , o.w. – Dag, worden, licht worden. <i>Het begint te dagen</i> (de schemering breekt door).
dageraad	1681 SEEMAN	daageraad , anders de Morgenstond <i>Aurora</i> : <i> iemand een daageraad belooven</i> , dat is, iemand iets quaads drijgen.
dagge	1740 Zonhoven	dagge . Een endtje zwaer touw, daer mede de misdadigers binnen boordt gekastyt worden.
dagge	1856 VAN LENNEP	dagge , z.n.v. – (veroud.) Entertouw voor de matrozen.
dagregister	1856 VAN LENNEP	dagregister , z.n.o. – of <i>journaal</i> . Register, hetwelk de schipper verplicht is te houden en waarin hy dag aan dag moet opteekenen: “de gesteldheid van weer en wind: hoeveel het schip in zijn koers gevorderd of teruggegaan is: op welke lengte en breedte het zich bevindt: welke onheilen en uit wat oorzaak die aan schip en lading zijn overkomen: de gesteldheid, waarin hetgeen door ongeval, door kappen, snijden en kerven, verloren is gegaan, zich bevond: welke koersen hy gehouden heeft en waarom hy daarvan heeft moeten afwijken; de besluiten in den scheepsraad genomen: de afdanking van scheepsofficieren of scheepsgezellen en de redenen daarvan: al wat schip en lading betreft en tot het doen van rekening of verantwoording, of tot het instellen of afweeren van eenige vordering, aanleiding zoû kunnen geven.” Zie Wetb. v. Kooph. art. 358.
dagsein	1856 VAN LENNEP	dagseinen , z.n.o. – Zie <i>sein</i> .
dagwaak	1856 VAN LENNEP	dagwaak slaan (de) of <i>de reveille slaan</i> . – De manschap door trommeleslag opwekken. De dagwaak wordt in de Dagwacht geslagen.
dagwacht	1856 VAN LENNEP	dagwacht , z.n.v. – Wacht aan boord, die van ’s morgens 4 tot 8 uur duurt.
dak	1690 WITSEN	in rak en dak met iemant gaande houden . Met alle zeilen vol, by, achter, of voor iemant te gelyk heen zeilen.
dal	1690 WITSEN	dalen . Buizen, waar door het water uit de pomp in zee loopt: deeze komen tusschen d’overloop door, en zyn van binnen met loot beslagen.
dalen	1681 SEEMAN	daalen , komt van <i>dal</i> , <i>vallis</i> , en daarom is <i>daalen</i> gesegt needersakken, en soo werden de buisen <i>daalen</i> genaamd, om dat door haar het Waater uit de Pomp in See loopt, en alsoo <i>neederdaald</i> : oneigendlijk beteekend <i>daalen</i> verneederd werden, <i>hooge Bergen kunnen daalen</i> : dat is, de grootste luiden kunnen klein en gering werden.
dam	1681 SEEMAN	dam , een Hout, dat men gebruikt om iets te stutten.
dam	1681 SEEMAN	dam , een stukje Lands, dat den eenen Sloot van den anderen scheid, <i>dammen</i> , en <i>dam leggen</i> : oneigendlijk het Spel <i>dammen</i> : het Waater loopt oover <i>Dammen en Dijken</i> , hier van daan heeft den <i>Amsterdamsen Dam</i> , of het Plein, voor het Stadhuis, sijn naam, om dat het scheid het y, en den Amstel: <i>af dammen</i> : <i>bedammen</i> , <i>toe dammen</i> , met een <i>Dam</i> toe stoppen. <i>Een Dammetje leggen</i> : oneigendlijk wat ontbijten, en het hert sterken.
dam	1690 WITSEN	dam . Een stuk houts, ’t geen ergens in gezet wordt, om iets te stutten, en namaals weder wegh genoomen kan worden.

dam	1856 VAN LENNEP	dam , z.n.m. – 1°. Stuk houts, dat ergends in gezet wordt om iets te stutten en naderhand weêr weggenomen wordt. 2°. Stuk lands, dat dwars door een water gelegd wordt om het te stuiten. 't Is in zijn oorsprong 't zelfde als <i>Toom</i> . Hiervan:
damloper	1681 SEEMAN	damlooper , een klein binnelands, of nog eigendlijker Noordhollands Vaartuig, dat bequaam is om oover Dijken en <i>Dammen</i> , en oovertoomen overgehaald te werden.
damloper	1690 WITSEN	dam-looper . Een klein schip, dat men over dammen kan trekken.
damloper	1856 VAN LENNEP	damlooper , z.n.m. – Klein Noordhollandsch vaartuig, geschikt om over dijken, dammen, en oovertoomen gehaald te worden.
dammen	1856 VAN LENNEP	dammen , b.w. – Met een Dam sluiten. <i>Geweld van ketenen en krammen,</i> <i>Noch palen om de zee te dammen,</i> <i>Noch zeekasteelen op de strand,</i> <i>Vol solferblakend ingewand,</i> <i>Zijn machtig om den Leeuw te temmen.</i> Oudaen. <i>De Leeuw bevredigt.</i>
damp	1681 SEEMAN	damp , Waasem: en op sijn Seemans Rook door het Schieten veroorzaakt: en soo bij gelijkenis, de Rook van Toebak: <i>geef Damp, Dampen</i> , Rookten, Smookten: <i>Dampig</i> weer, Rookerig, Smookerig weer.
damp	1856 VAN LENNEP	damp , z.n.m. – Alle wasem, doch in 't byzonder de rook door het geschut veroorzaakt.
davit	1856 VAN LENNEP	davids , z.n.m.mv. – IJzeren standers aan de zijden van het achterschip, dienende om er lichte vaartuigen aan te hangen.
declinatie	1856 VAN LENNEP	deklinatie , z.n.v.mv. – De boog aan de hemelsfeer, dien de hoeksgewijze afstand van een der hemellichten aan den equator beschrijft. Deklinatie <i>van 't kompas</i> of <i>miswijzing</i> . De afwijking van het ware Noord.
deel	1681 SEEMAN	deel , een gesaagde Plank: <i>Deelen</i> , beteekend afscheiden: soo is dan een <i>Deel</i> , een <i>gedeelte</i> van een Balk.
deel	1856 VAN LENNEP	deelen , z.n.o.mv. – Gezaagde en alzoo <i>gedeelde</i> stukken hout. <i>Deelen</i> van een balk zijn alzoo <i>planken</i> . Zie ald.
deining	1681 SEEMAN	deiningen , of, <i>Dijningen</i> , het op en needer gaan der See Golven, gelijk bij <i>Hoofd</i> in <i>Velsen</i> Actus 5. Scena 5. <i>dien</i> (te weeten de Spaanse Scheepen) <i>baat het niet te sijn als slooten op gebouwd: nog dat sij spieg'len doen de deiningen van Goud</i> , ens.
deining	1690 WITSEN	deiningen . Zee-golven.
deining	1740 Zonhoven	dyningen . Het op en nedergaen der zee-golven.
deining	1856 VAN LENNEP	deining , z.n.v. – Golvende beweging die, na het ophouden van den wind, die haar veroorzaakt heeft, het zeewater blijft beroeren. <i>Er staat deining. De deining is zeer zwaar, de deining gaat hoog.</i>
deinzen	1681 SEEMAN	deinsen , het storten der Golven ontrent de Banken.
deinzen	1690 WITSEN	deinzen . Het storten van de zee-golven omtrent het landt, of op de banken.

deinzen	1690 WITSEN	deizen. Zoetjes te rugh zeilen, vlieden, of te rugh dryven. Wanneer het schip wendt, en dan komt te deizen, leit men het roer over, of op de verkeerde zyde, op dat het schip dies te beter over staagh gerake: <i>Het deist op zyn gat</i> , zeght dan de zee-man.
deinzen	1856 VAN LENNEP	deinzen , o.w. – Afloopen, teruggaan. <i>Het deinzen der golven</i> (het stooten der golven omtrent de banken of rotsen) ook <i>tegenzee</i> , <i>terugzee</i> , <i>weêrzee</i> genoemd. Zie ald. <i>Het deinzen van het schip</i> het teruggaan van het schip in de wending, als de wind vlak van voren komt en 't schip niet doordraait). Spreekwijze: <i>Wanneer het schip Deinst legt men het roer verkeerd aan boord</i> – draait men het op de andere zijde – (als het niet gelukken wil wendt men het uiterste middel aan).
deizen	1681 SEEMAN	deisen , soetjes en sagjes te rugge drijven: waar van <i>afdeisen</i> , afwijken.
dek	1681 SEEMAN	dek , of anders het <i>verdek</i> , het verwulfsel, daar men oover loopt, agter de groote Mast.
dek	1690 WITSEN	dek, verdek. Welfzels te scheep, daar men over loopt. Men zeght mede, <i>Half verdek, Vierde dek.</i>
dek	1856 VAN LENNEP	dek , z.n.o. – Scheepsvloer, eenigzins gewelfd, en uit deelen samengesteld, die aan weêrszijden op de balken rusten. Ook de verschillende verdiepingen van het vaarttuig. Het getal der deks wijzigt de benaming van het schip. Zoo heeft men een <i>Tweedek</i> , (een schip met twee deks): een <i>Driedekker</i> , (een met drie batteryen). By koopvaardyschepen heeft men gewoonlijk twee deks. Het aantal deks by oorlogschepen is verschillend. By linieschepen zijn er ten minsten vier, als, van boven naar beneden tellende: 1°. <i>Het Opperdek</i> of <i>Bovendek</i> ('t halfdek van de kajuit tot den grooten mast, de loopplanken, den Bak); 2°. het <i>Kuildek</i> ; 3°. het <i>Tusschendek</i> , die elk een battery voeren, de zwaarste onder; 4°. de <i>Koebrug</i> . By gewone oorlogsfregatten en kuilkorvetten heeft men gewoonlijk een <i>Opperdek</i> (dat boven is), een <i>Kuildek</i> en een <i>Tusschendek</i> . Op korvetten met gestreken deks heeft men in stede van het gewone <i>Opperdek</i> vooruit een kort dek tot even achter den fokkemast en achteruit een kort dek tot even voor den bezaansmast. Het eerste wordt de <i>Bak</i> , het laatste de <i>Kampanje</i> genoemd. In dit geval wordt het <i>Kuildek Opperdek</i> . Brikken hebben een <i>Opperdek</i> , somtijds een kleine <i>Kampanje</i> , en verder een <i>Tusschendek</i> . De kampanje wordt echter in scheepstaal niet tot de deks gerekend. <i>De kapitein was niet op het dek: hy stond op de kampanje</i> . De helft van het <i>Koebrugdek</i> wordt <i>Halfdek</i> geheeten: – <i>Gebroken dek</i> (<i>dek</i> , dat op zijn lengte is afgebroken). <i>Negerdek</i> of <i>Slavedek</i> (dek waar zich op slavenhaalders de negers bevinden). <i>Gladdek gestrekendek</i> (een dek, dat onafgebroken doorloopt). Spreekwijze: <i>Dat is een Driedekker</i> (een groot, zwaarlijvig vrouwspersoon). <i>De stortzeeën maken Gladdek</i> (slaan alles van 't dek af).
dek	1857 PAN	dek. “De helft van het koebrugdek wordt Halfdek geheeten.” Lees: het gedeelte van het bovendek, achter den grooten mast, wordt <i>Halfdek</i> geheeten.
dekbalk	1856 VAN LENNEP	dekbalken , z.n.m.mv. – Balken, die het Dek onderschragen, en tevens het dwarsscheepsverband uitmaken.
dekbalkknie	1856 VAN LENNEP	dekbalkknieën , z.n.m.mv. – Knieën, waarop de Dekbalken rusten. Zie <i>knie</i> .
dekbalk	1856 VAN LENNEP	dekbalken , z.n.m.mv. – Banden van het voor- en achterschip, mede dienende tot bevestiging van het dek.

dekdeel	1856 VAN LENNEP	dekdeelen , z.n.o.mv. – Planken van het Dek. Zie <i>deelen</i> .
dekglas	1856 VAN LENNEP	dekglas , z.n.o. – Glazen schijf van ongemeene dikte, hoedanige men in de Deks- of patrijspoorten plaatst om licht te geven in de lagere gedeelten van het schip. <i>Schroefdekglasen. Leivormige Dekglasen.</i>
dekken	1681 SEEMAN	dekken , <i>toedekken</i> , bekleeden, oneigendlijk, iemand wat af rossen: <i>sij dekten hem heerlijk.</i>
dekkleed	1681 SEEMAN	dekkleed , een geteerd <i>kleed</i> , daar men iets meede <i>bekleed</i> , om niet beschaadigd te werden, door Waater, of andersins.
deklood	1681 SEEMAN	deklood , is dun en plat <i>Lood</i> , daar men iets meede versorgd, om niet in te waateren, sie, <i>lood</i> .
dekofficier	1856 VAN LENNEP	dekofficier , z.n.m. – De hoogste onderofficieren, als schipper, bootsman, schieman, worden <i>dekofficieren</i> genoemd, omdat zy by de manoeuvre op het Dek blijven.
dekplaat	1856 VAN LENNEP	dekplaat , z.n.v. – Stuk eikenhout, dat de koppen der Beting dekt.
deksel	1856 VAN LENNEP	deksel , z.n.o. – Wat tot bedekking van iets dient en er tevens een deel van uitmaakt. Zie <i>potdeksel</i> .
dekstopper	1856 VAN LENNEP	dekstoppers , z.n.m.mv. – Stoppers, die op verschillende punten van het Dek aan ringen zijn vastgemaakt en zich alzoo voor de hand bevinden.
dekstopper	1857 PAN	dekstoppers . “Stoppers, die op verschillende punten van het dek aan ringen zijn vast gemaakt, en zich alzoo voor de hand bevinden.” <i>Voor de hand stoppers</i> staan vóór en <i>achter de hand stoppers</i> achter de beting op het dek. <i>Dekstoppers</i> zijn stoppers op de zwaartouwen achter de beting, terwijl <i>betingstoppers</i> voor deze staan. Dus zijn <i>dekstoppers</i> dezelfde met <i>achter de hand stoppers</i> . Zie verder <i>stopper</i> .
dekstrijken	1856 VAN LENNEP	dekstrijken , o.w. – De planken in het Dek leggen, het Dek bevloeren.
dekworp	1856 VAN LENNEP	dekworp , z.n.o. – Het bovenste worp, waar het Dek op rust.
dempen	1681 SEEMAN	dempen , vernietigen, slissen, <i>de brand is gedempt: de beroerte is gedempt</i> , ens.
dempgording	1681 SEEMAN	dempgordings , Touwen, die de Seilen <i>gorden</i> , op dat men die te gemakkelijker soude kunnen beslaan: dit woord is te saamen gesteld van <i>dempen</i> , en <i>gorden</i> : en beteekend soo veel als <i>gorden</i> , dat toe haalen beteekend, van waar <i>gordel</i> , den buik der Seilen, <i>dempen</i> , dat is, in de band houden, sie, <i>gorden</i> .
dempgording	1690 WITSEN	demp-gordings . Touwen, die de zeilen <i>gorden</i> , om de zelve gemakkelijker te beslaan: deeze zyn aan de mars-zeils van groote scheepen.
dempgording	1856 VAN LENNEP	bezaansdempgordingen , z.n.v.mv. – Touwen, waarmede de Bezaan wordt weggenomen en de kracht van den wind uit het zeil genomen.
dempgording	1856 VAN LENNEP	dempgording , z.n.v. – Het Touw, op het staande lijk van de zeilen opgestoken, op de hoogte van de boelijns, dat het lijk langs de ra haalt om het zeil te dempen of er den wind uit te nemen om het gemakkelijker te beslaan.
den	1681 SEEMAN	dennen , het Verdek op klein vaartuig, gelijk als sijn de Binnenlands Vaarders: misschien alsoo genaamd van het Hout, daar sij van gemaakt werden, te weeten, <i>Dennenhout</i> , een <i>Dennenboom</i> , ens.
den	1690 WITSEN	dennen . Het dak, verdek, of wulfel des schips, op binnelandts-vaarders: ook de buik.

den	1856 VAN LENNEP	dennen , z.n.v.mv. – (veroud.) Het dek op een klein vaartuig, b. v. op een Binnenvaarder, wordt meermalen aldus genoemd, naar het hout, waarvan het vervaardigd is.
denning	1681 SEEMAN	denningen , sie, <i>buikdenningen</i> op het woord <i>buik</i> .
denning	1856 VAN LENNEP	denning , z.n.v. – Verouderde benaming voor “vloer.”
derdehand	1856 VAN LENNEP	derde hand , z.n.v. – Eigenaardige benaming van een takel, of liever van een verbinding van touwen, loopende door katrollen en geëigend tot het oplichten van zware lichamen.
derdehand	1857 PAN	derdehand . “Eigenaardige benaming van een takel, of liever van een verbinding van touwen, loopende door katrollen en geëigend tot het oplichten van zware lichamen.” <i>Derdehand</i> is eene ligte talie. Zie bij <i>talie</i> .
derdewaak	1681 SEEMAN	derdewaak , is, om soo te spreken, de derden Stuurman: want men teld, den opper Stuurman, onder Stuurman, en <i>derdewaak</i> : dat is, die de derde is, om te waaken, of te passen, op het Roer.
derdewaak	1856 VAN LENNEP	derde waak , z.n.m. – Vroeger gaf men dezen naam aan de jongste officieren op de schepen der O. I. Maatschappy.
deur	1690 WITSEN	voor een ryk mans deur leggen . Dit wert van de netten gezeght, als die geschooten zyn om te visschen.
deutel	1681 SEEMAN	deutelen , en misschien <i>dreutelen</i> , waar van <i>dreutelaar</i> , <i>dreutel</i> : dit zijn kleine Pennetjens, die in de enden van de houte naagels, die doorgeslaagen zijn, gevoegd werden, en met haar puntjes blijven uitsteeken.
deutel	1690 WITSEN	deutelen , of <i>Arken</i> . Kleine pennetjens in de houte nagels slaan, vastigheits halven. In Engelandt dryft men werk in de houte nagels, en dat in driehoekige gaten, die met een beitel daar in geslagen worden, en dit is hun deutelen: ’t geen pryzelyker is, als het doen hier te lande; want het werk, nat werdende, zwelt, en houdt de sleuven dicht.
deutel	1856 VAN LENNEP	deukel , z.n.m. of
deutel	1856 VAN LENNEP	deutel , z.n.m. – of <i>slag</i> . Pennetjen, hoedanige in de enden der houten nagels, die doorgeslagen zijn, gevoegd worden en met hun puntjens blijven uitsteken.
deutel	1857 PAN	deutels . Zoo noemt men ook de pennetjes, waarmede planken op hare kanten verbonden worden. Bij voorbeeld, de bodems van vaatwerk.
deutelen	1856 VAN LENNEP	deutelen , b.w. – Deutels inslaan.
deutelijzer	1856 VAN LENNEP	deutelijzer , z.n.o. – of <i>Plugijzer</i> . IJzer, waarmede men gaten in de nagels slaat.
dicht	1690 WITSEN	voor en achter dicht . Wel beslooten met bak en schans, om tegen-weer daar uit te kunnen bieden. Anders: Dichte bak en schans.
dicht	1856 VAN LENNEP	voor en achter dicht , bw. Alle zeilen dicht gereefd.
dichtspijkeren	1856 VAN LENNEP	dichtspijkeren , b.w. – Met Spijkers Dichtmaken. Spreekwijze: <i>Spijker de kist dicht</i> . Wordt gezegd, wanneer een zaak is afgedaan en er niets meer aan te doen of te verhelpen valt. In dit gezegde wordt echter onder <i>kist</i> “doodkist” verstaan.
diep	1681 SEEMAN	diep , of <i>diepte</i> , daar het Waater op zijn <i>diepste</i> is, <i>stille Waters hebben diepe gronden</i> : oneigendlijk, die veel swijgen, die denken daarom niet te min.
diep	1690 WITSEN	als ’t diep verlopen is, verzet men de baken . Oneig. Zich na den tydt schikken.

diep	1690 WITSEN	het diep is verlopen. Oneig. De gelegenheit is verandert. Men zeght mede: <i>Niet alleen het ty, maar het geheele diep is verlopen.</i>
diep	1856 VAN LENNEP	diep , b.n. – Geeft de hoogte van een gespannen zeil te kennen. <i>Dat zeil is niet diep genoeg. Dat marszeil is ... N ellen diep.</i>
diep	1856 VAN LENNEP	diep , z.n.o. – 1°. Diepte; doch in 't byzonder waar van de zee gesproken wordt. <i>In 't peilloos diep der golven.</i> 2. De zee zelve. <i>Hy is in 't diep verzonken.</i> <i>Siet hier een versche beeck die met de soute baren</i> <i>Can spelen in het diep, oock sonder eens te paren.</i> Cats. Zinnebeelden.
diepen	1681 SEEMAN	diepen, dieper maaken, aan diepen : al peilende naa Land vaaren: <i>het kan daar diepen, nog aan droogen</i> : dat is, oneigendlijk, het geeft nog het neemt niet: <i>opdiepen</i> , waar van hier naa.
diepen	1690 WITSEN	het kan daar aan diepen noch droogen. Eig. Daar is weinigh aan gelegen of'er veel modder of zant leght. Oneig. Daar is weinigh aan gelegen.
diepen	1740 Zonhoven	diepen. De gronden peilen.
diepen	1856 VAN LENNEP	diepen , o.w. – Al peilende naar land varen. Zie <i>aandiepen</i> . Spreekwijze: <i>Het Diept noch droogt niet</i> , (het geeft noch neemt, men vordert er niet mede).
diepgaan	1681 SEEMAN	diep gaan , dat is, swaar gelaaden zijn: hier van daan seggen de Seeluiden, <i>een diep gaand Schip</i> : oneigendlijk werd het anders genoomen, sie, <i>schip</i> .
diepgaan	1690 WITSEN	diep gaan. Zwaar geladen zyn.
diepgaan	1856 VAN LENNEP	diepgaan , o.w. – In 't water zakken. <i>Dat schip gaat ... N ellen Diep</i> , het zinkt ... N ellen in 't water. <i>Dat schip Gaat Diep genoeg</i> (het gedeelte, dat beneden de waterlijn zinkt, is naar zijn grootte en vorm evenreig aan den last, dien het dragen moet om veilig en met goed gevolg te varen). <i>Dieper gaan</i> (wanneer een nieuwe last in 't schip geladen wordt, en dit daardoor dieper zinkt). Spreekwijze: <i>Een Diepgaand schip</i> (iemand, die veel verkwist en veel noodig heeft: – omdat Diepgaande schepen veel werks vereischen).
diepgang	1690 WITSEN	water-draght. Even zoo veel water als het schip diep gaat, zoo dat het pas daar over kan.
diepgang	1856 VAN LENNEP	diepgang z.n.m. of dieptreding . – De bepaling van het getal ellen, welke het schip in het water zinkt. <i>Diepgang voor, diepgang achter, Gemiddelde diepgang.</i> Zie <i>stuurlast, stuurlastigheid</i> .
diepgangsmerk	1856 VAN LENNEP	diepgangsmerken , z.n.o.mv. – Schaal, in voeten en halve voeten verdeeld en op de zijkanten van den voor- en van den achterstevan afgebeeld, en dienende om den Diepgang van het schip te weten.
diepgangsmeter	1856 VAN LENNEP	diepgangsmeter , z.n.m. – Werktuig, uitgedacht om de hoegrootheid in ellen en palmen van Diepgangen aan voor- en achterstevan tot het best bezeild doen zijn van een schip te bepalen.
dieplood	1681 SEEMAN	diep lood , het <i>Lood</i> , dat de <i>Loodsluiden</i> gebruiken, om de <i>diepte</i> te peilen, sie <i>Roemer Visser</i> 3. <i>Schok</i> 45. <i>Sinnepop</i> .
dieplood	1690 WITSEN	diep-loot. Een stuk loot, 't geen, aan een touw gebonden, over boort werdt geworpen, om de diepten der zee te peilen; het heeft onder een gat, daar men ongel in doet, op dat, door het aangekleefde stof, men oordeele van de gestalte der grondt.

dieplood	1856 VAN LENNEP
diepte	1856 VAN LENNEP

dieplood, z.n.o. – Peilllood, of eenvoudig Lood, welk laatste meest gebruikelijk is. Zie lood.
diepte, z.n.v. – 1°. Wordt somtijds voor de zee genomen. Zie diep.

*Ontsiets de diepte niet, al is haer aensicht straf,
 Vondel. Lofs. op de Scheepsv.*

2°. De bepaling van de diepte. *Wy ankerden op de diepte van zes vademmen.*

3°. *Van een zeil.* (de hoogte van een uitgespannen zeil).

dieptredend	1856 VAN LENNEP
-------------	-----------------

dieptredend, z.n.v. – 't zelfde als Diepgaand. *Een dieptredend schip* (waarvan de romp diep in 't water zinkt. Zie diepgaan, diepgang).

dieptreding	1856 VAN LENNEP
dijk	1681 SEEMAN

dieptreding, z.n.v. – Zie diepgang.

dijk, een hoogen Dam, en die bij uitneemendheid gelegd werd teegen het Seewaater, en daarom ook een *Seedijk* genaamd werd: soo seide men tot Amsterdam, de *Seedijk*, om dat zij wel eer teegen de Suidersee aan geleegeen heeft: van *Dijk* koomen te saamen gestelde woorden, als een *binnen Dijk*, een *buiten Dijk*, de *binnen Dijk* werd genaamd bij gelijkenis, een slaaper, gelijk op zijn plaats sal gesegt werden: een *buiten Dijk*, die al het geweld van de buiten Waateren moet weerstaan: *sij wonen binnendijks*, *sij wonen buitenduijks*, beteekend anders niet, als dat zij, of door den *Dijk* werden beschermd, of niet: van *Dijk* komt ook *Dijken*, dat is, een *Dijk* leggen, een *Dijk* opwerpen, waar van *bedijken*: een *Meer bedijken*, dat is, een *Dijk* leggen rondom een Meer, of Moeras: waar van daan men seide, *bedijkte Landen*, die door behulp van *Dijken* droog gemaalen zijn: een *Dijker*, een Boer, of Delver, die aan de *Dijken* arbeid: waar van daan het spreekwoord, *hij eet als een Dijker*, om dat die Luiden swaaren arbeid doende, seer hartig in het eeten zijn: *Dijkaagie*, aarde en paalwerk, ens., dat tot het leggen van een *Dijk* behoort: *Dijkgraaf*, die geen, die het opperste bewind van een *Dijk*, en de *bedijkte Landen* heeft: *Dijkgraafschap*. Het Ampt van een *Dijkgraaf*, dewelke ten onse daagen bekleed het Ampt van Baljuuw, gelijk de *Dijkgraaf* van Rhijnland, Delfland, Schieland, ens.

dijk	1690 WITSEN
------	-------------

een zeil op den dyk. Een zeil op een schip, 't welk zoo stevig is, dat het niet bewoogen wert.

dijk	1690 WITSEN
------	-------------

het staat'er op, als of het op een dyk stondt. Zulks zeght men, als het hardt waait, en het schip onder 't zeilen styf is.

dijk	1856 VAN LENNEP
------	-----------------

dijk, z.n.m. – Zeewering. *Zeedijk*, *Wierdijk*, *Rietdijk*.

dijzig	1681 SEEMAN
--------	-------------

deisig, dik, sie, weêr. *Het is deisig weêr*.

dijzig	1856 VAN LENNEP
--------	-----------------

deinzig, b.n. – Dampig, nevelachtig. Een deinzige lucht.

dinga	1856 VAN LENNEP
-------	-----------------

dinga, z.n.v. – Kromgekieldd vaartuig, aan de Malabaarsche eilanden in gebruik.

dinghy	1856 VAN LENNEP
--------	-----------------

dinguy, z.n.m. – Vaartuig, op den Ganges in gebruik.

dirk	1856 VAN LENNEP
------	-----------------

dirk. z.n.v. – Looper van den Gaffel, zeilbooms toppenant.

dissel	1681 SEEMAN
--------	-------------

dissel, een Timmermans gereedschap, bequaam om daar meede te kloppen, en iets, plat naa sig toe leggende, te effenen of scherp te maaken, *bedisselen*, beknibbelen: *hij wil die saak al te veel bedisselen: bedisselen*, beduimelen. Het woord *Dissel* beteekend ook een *Disselboom*, te weeten, dat gedeelte van een Waagen, dat bij de Latijnisten *Temo* genaamd werd, waar van, *rijen met een*

		<i>korte, rijen met een lange Disselboom: welk eerste ook oneigendlijk, door gelijkenis in re venerea, gebruikelijk is.</i>
dissel	1856 VAN LENNEP	dissel , z.n.m. – <i>Grootdissel, Klosdissel</i> . Kromme bijl, dienende om hout te effenen en scherp te maken. In de kruithamer gebruikt men een koperen dissel.
dobbelen	1681 SEEMAN	dobbelen , beteekend in het gemeen tuissen: hij houd veel van den <i>dobbel</i> , dat is, van tuissen: waar van een <i>Dobbelaar</i> : maar bij de Seelui beteekend het met <i>Dobbelsteen</i> en werpen: en soo seggen sij, wij sullen <i>dobbelen</i> , dat is, smakken <i>om de beurd</i> .
dobberen	1681 SEEMAN	dobberen , in het Waater op en neer springen, gelijk den <i>Dobber</i> daar van zijn naam heeft, te weeten, van het geluid, dat men in het <i>dobberen</i> hoord, als of het was, <i>dob, dob</i> , dat ook een Trommel toegeschreeven werd, <i>dobbe dobbe dob</i> , ens.
dobberen	1690 WITSEN	dobberen . In het water op en neder springen.
dochter	1690 WITSEN	nat in top, zoo zult ghy schippers dochter hebben . Oneig. Die vlytigh is, zal het beste lot verkrygen.
dodeman	1856 VAN LENNEP	doodeman , z.n.m. – Zie <i>snaauw</i> .
dodemansoog	1681 SEEMAN	doodmans oog , sie, <i>haanepoot</i> .
dodemansoog	1690 WITSEN	doodt mans oog . Ziet <i>hane-pooten</i> .
dodemansoog	1856 VAN LENNEP	doodemans-oog , z.n.v. – (veroud.) Eenige kleine touwtjens boven aan den bezaan, die, meer tot cieraad dan tot nut strekkende, daarvan hun naam ontleenen.
doek	1681 SEEMAN	doek , sie, <i>seildoek</i> .
doek	1856 VAN LENNEP	doek , z.n.o. – Voor zeildoek, en, by de dichters, ook voor het <i>zeil</i> zelf genomen. <i>De doeken hangen slap: men twijfelt of het waait.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart</i> . Zie verder <i>Karrel</i> doek, <i>zeil</i> doek, <i>vlaggedoek</i> .
doeken	1681 SEEMAN	doeken , werd op kleine Scheepen gebruikt, als op de groote Scheepen het woord aanslaan, waar van oneigendlijk, <i>iemand doeken</i> , iemand bedriegen, <i>ik laat mij niet doeken</i> , ik laat mij niet bedriegen.
doeken	1690 WITSEN	doeken . De zeilen aanslaan op kleine zeescheepen.
doeken	1856 VAN LENNEP	doeken , b.w. – (veroud.) Zeilen aanslaan; op kleine schepen.
doemen	1856 VAN LENNEP	doemen , o.w. – Zich vertoonen. Zie <i>opdoemen</i> .
dof	1681 SEEMAN	dof , Roeibank, hier van daan schijnt te koomen het woord <i>doffen</i> , iemand soo slaan, dat het een <i>dof</i> , of slag, geeft: gelijk men hoord, als de Riemen teegen de <i>dof</i> , en dolboord aan stuiten.
dof	1690 WITSEN	dof ten. Roey-banken.
dof	1856 VAN LENNEP	dof t, z.n.v. – Roeibank. Het woord is Deensch, en beteekent een ledigen grond, doch in 't byzonder een zitplank in een schuit.
dogger	1681 SEEMAN	dogger , een soort van Visscheepen, die naa het <i>Doggersand</i> vaaren, om Kabbeljauw te vangen: dit <i>Doggersand</i> leit ontrent de kust van Schotland, sie, de Seekaarten.
dogger	1740 Zonhoven	dogger . Een soort van visch-scheepen, die nae 't Doggers-zandt vaaren om kabbeljaeuw te vangen, en veel onweer kunnen uitstaen.

dogger	1856 VAN LENNEP	dogger , z.n.m. – Eigenlijk zeehond (als zijnde dogger niet anders dan “dog, hond”): van daar voor kabbeljauw genomen, en, by toepassing, in gebruik gekomen als benaming voor een soort van vischschepen, die naar den Doggersbank varen, om kabbeljauw te vangen. Een dogger voert een grooten mast in ’t midden en een kleinen mast van achteren, vierkant getuigd: voorts boegspriet en fok.
dogschuit	1681 SEEMAN	dog schuit , de <i>Schuit</i> , die tot een <i>Dogboot</i> behoort.
dogschuit	1690 WITSEN	dogh-schuit . Kleine schuitjens, die de Dogh-boots volgen.
dogschuit	1856 VAN LENNEP	dogschuit , z.n.v. – Schuit, die by een Dogger behoort.
dok	1681 SEEMAN	dok , een besloote plaats, daar Scheepen gemaakt werden: en werd, gelijkenis halven, een <i>Kom</i> genaamd: hier van <i>Dokken</i> , de Scheepen in een <i>Kom</i> op droog setten; hier van daan koomen de woorden, <i>opdokken</i> , <i>uitdokken</i> , gelijk als men seid, <i>sij sullen dat Geld moeten opdokken</i> , dat is, voor den dag brengen, <i>sij sullen dat Geld uitdokken</i> , weederom geeven: niet anders gelijk een Schip weeder uit het <i>Dok</i> uitgehaald, en aan de See weeder oovergeeleverd werd.
dok	1690 WITSEN	dok . Een kom, ofte afgeslootene plaats, waar in men scheepen maakt, of herstelt: deeze zyn tweederley; met schotdeuren, die geheel droogh gemaakt konnen werden; ofte wel open: welke laatste zachte en modderige gront hebben, en met de vlooden droogh ofte vol loopen.
dok	1856 VAN LENNEP	dok , z.n.o. of havendok . – Deze naam werd vroeger aan een besloten plaats gegeven, waar schepen gemaakt werden: thands verstaat men er een kom door, van sluizen voorzien en met kaaïen omringd, die tot een veilige ligplaats strekt. <i>Dok van aanbouw</i> . (Zie <i>droogdok</i>).
dok	1856 VAN LENNEP	drijfdok , z.n.o. – of <i>Drijvend dok</i> .
dokig	1681 SEEMAN	dookig , <i>dompig</i> , <i>dampig</i> , sie, <i>duiken</i> , of, <i>weêr</i> .
dokig	1856 VAN LENNEP	dokkig , b.n. – Mistig, donker: <i>dokkig weer</i> (betrokken lucht).
dokken	1690 WITSEN	dokken . In een dok het schip vast aan de grond zetten.
dokken	1856 VAN LENNEP	dokken , b.w. – (veroud.) In een Dok het schip vast aan den grond zetten.
dol	1681 SEEMAN	dol , is een houte Pen, of Naagel, die in het <i>dolboord</i> van boots, of andere vaartuigen geslaagen werden, om de Riemen daar teegen aan te bedwingen in het roeien: oneigendlijk werd het genoomen, als men segt, <i>het sijn maar oude dollen</i> , dat is, het sijn maar lompen en leuren: niet meer waard, als die oude versleete <i>Dolpennen</i> gemeenelijk sijn: van <i>dol</i> komt <i>dolboord</i> .
dol	1690 WITSEN	dollen . Houte pennen, daar de riemen tegen aan komen.
dol	1690 WITSEN	oude dollen . Oneig. Oude vodden.
dol	1856 VAN LENNEP	dol , z.n.m. – Pen of nagel, die in het boord van booten of andere lichte vaartuigen geslagen wordt, om de riemen by ’t roeien te bedwingen. Zoo zingt Hooft <i>op den duim van ’t metalen beeldt des Hertogen van Alva</i> . <i>Den duim, die rechte wederhandt,</i> <i>Die eertijds, van gansch Nederlandt,</i> <i>Zich kussen deed, terwijl hy ’t schond,</i> <i>Heeft nu matroos in zijnen mond</i> <i>Oft wringt hem, wil hy, in een hol,</i>

		<i>En bruikt den dwinger voor een dol</i> Spreekwijze: <i>Het zijn maar oude dollen</i>: “maar lorren”: omdat versleten dollen weinig waard zijn; – tenzij men hier aan “oude poppen” [’t Eng. <i>Doll</i>] te denken hebbe).
dolbank	1681 SEEMAN	rosbank , <i>bosbank</i> , <i>dolbank</i> .
dolboord	1681 SEEMAN	dolboord , het <i>boord</i> daar de <i>dollen</i> kunnen ingeslaagen werden.
dolboord	1681 SEEMAN	dolbord , of <i>bosbank</i> .
dolboord	1690 WITSEN	dol-boort . De bovenste bandt van ’t schip.
dolboord	1856 VAN LENNEP	dolborden , z.n.o.mv. of <i>bosbank</i> . – Houten, aan weêrskanten eener galei of sloep op de boorden geslagen en tusschen welke de riemen zich bewegen.
dolgat	1681 SEEMAN	dolgat , het gat, daar de <i>Dol</i> ingesteeken, of geslaagen, werd: waar van, <i>had ik uw vinger in het Dolgat!</i> dat is, kon ik uw soo klemmen, als een <i>Dol</i> , of <i>Dolpen</i> doet, gij soud wel beeter klappen!
dolgat	1740 Zonhoven	dolgat . Het gat, daer in de dol of houte nagel geslagen wort om de boots riemen in het roeien daer tegen te bedwingen en te regeren; komt ’er by geval iemants duim of vinger in, ’t kan hem deerlyk prangen en klemmen.
dolgat	1856 VAN LENNEP	dolgat , z.n.o. – Gat, waar de Dol wordt ingestoken of geslagen. Spreekwijze: <i>Had ik uw vinger in het dolgat</i> (kon ik u klemmen als een dolpen beklemd wordt, ik zou u wel doen klappen).
dolk	1690 WITSEN	tollik . Een klein maat-stoksken, te scheep, of in ’t scheeps-timmeren gebruikelijk.
dominee	1681 SEEMAN	domine , of Predikant, Siekentrouster, of Voorleeser.
dommekracht	1681 SEEMAN	dommekragt , een werktuig, daar groote kragt meede kan gedaan werden, gelijk bekend is: en daarom werd dit oneigendlijk gepast op een Man, die met geweld, sonder aansien, of verschooning, van iemand, zijn hoofd volgt: seggende <i>hij is een dommekragt</i> .
dommekracht	1856 VAN LENNEP	dommekracht , z.n.v. – Soort van werktuig, met een getand rad en zwengel voorzien en strekkende om zware lichamen op te tillen. Het woord is eigenaardig van uitdrukking, als zijnde het werktuig zelf onbewust van de uitwerking, welke het te weeg brengt.
dompelen	1856 VAN LENNEP	dompelen , b.w. – Frequentatievum van Dampen, en alzoo: “herhaaldelijk, by voortduring Dampen,” meer byzonder: “in het water.” <i>Wanneer ik schielijk, op mijn onbedachte beê</i> <i>Wiert over hals en hoofd gedompelt in de zee.</i> Jan Vos. Spreekwijze: <i>Hy ligt er onder Gedompeld</i> (hy is al dood en begraven).
dompen	1681 SEEMAN	dompen , het Geschut met de tromp, of het voor end, doen sakken, en agter op ligten, om laager te kunnen schieten, sonder het Geschut te doen sinken: van <i>dompen</i> komt het woord, beteekenende <i>dikwils dompen</i> , dat is, <i>dompelen</i> , in het Waater dikwils insmijten, en onder douwen: dat ook <i>onder dompelen</i> genaamd werd: gelijk het ook voor begraaven werd gebruikt: als, <i>sij hebben hem al onder gedompeld</i> : <i>hij leit’er al onder gedompeld</i> : de oorspronk van dit woord is sonder twijfel <i>domp</i> , soo veel gesegd als <i>damp</i> : waar van <i>dompig</i> : <i>dampig</i> : oneigendlijk werd het genoomen voor

		de Neus, <i>hij heeft een goede domp</i> : een <i>domper</i> een Blik of Kooper werktuig, daar men de Kaarssen meede <i>uitdompt</i> : een <i>Roerdomp</i> , een naam van een Voogel.
dompen	1690 WITSEN	dompen . De stukken achter oplichten, om laegh te kunnen schieten: 't geen geschiedt, wanneer men zyn vyandt na de grondt wil jagen; of als het schip hooger leit, dan dat van de vyandt.
dompen	1856 VAN LENNEP	dompen , b.w. – Het geschut met den tromp of 't vooreinde doen zakken en achter oplichten, om lager te kunnen schieten zonder het stuk te doen zinken. <i>In een rechte lijn pointeeren, vluchten en dompen</i> .
donder	1681 SEEMAN	donder , bij de Latijnisten <i>Tonutru</i> : waar van daan de spreuk, <i>de Donder moet binnen drie daagen opwaajen</i> , dat is, naa den Donder volgt gemeenelijk, den eersten, tweeden of derden dag groote en harde Wind: <i>donderen, tonare, het quam mij soo vreemd voor, of ik het te Keulen had hoorden donderen</i> , dat is, die saak quam mij soo vreemd voor, dat ik voor mijn kop geslaagen stond: oneigendlijk werd dit woord gebruikt voor hard spreken: baaren, tieren, raasen: <i>Donderslag</i> , het geluid dat gehoord werd, als het <i>donderd, het was een donderslag in mijn ooren</i> : dat is, het was een vreemd geluid, en een tijding die mij verbaasde: <i>opdonderen</i> , door den <i>Donder</i> te voorschijn koomen, oneigendlijk werd het gesegt van eits, of van iemand, die t'soek was, weeder verschijnen: Hoofd in Velsen: <i>hier opgedonderd</i> , ens. <i>hij is nog niet opgedonderd</i> : hij heeft sig nog niet laten sien.
donderbus	1856 VAN LENNEP	donderbus , z.n.v. – Breed en zwaar handgeweer, in een mik draaiend, en waarmede de marsen en barkassen gewapend worden.
dood	1681 SEEMAN	dood , beteekend eerst en voor al, de <i>Dood</i> selfs, <i>Mors</i> : ten tweeden een, die gestorven is: maar ten derden werd het genoomen voor teenemaal: gelijk ook het woord <i>Mors, hij is mors dood</i> : dat is, hij is teenemaal <i>dood: het is dood stil</i> : daar waaid niet het minste windetje: <i>een Seil dood aanslaan</i> , is digt aanslaan, soo dat'er geen plaats tussen het Seil, en de Ree oopen gelaaten werd: <i>dood loopen</i> , harder seilen, als een ander: <i>ik wil hem dood loopen: ik wil hem dood rijden</i> , dat is, ik wil soo rijden, dat, soo hij mij volgen wil, de <i>dood</i> daar door op zijn hals sal haalen: <i>sijn selven dood loopen</i> , beteekend oneigendlijk, zijn selven bederven: <i>sij sullen haar selven dood loopen</i> .
dood	1856 VAN LENNEP	dood , b.w. – Voor "dicht". <i>Dood aanslaan</i> (dicht aanslaan).
doodlopen	1690 WITSEN	doodt loopen . Voorby zeilen. Harder zeilen als een ander.
doodshoofd	1856 VAN LENNEP	doodshoofd , z.n.o. of <i>Stagkous</i> . – Houten, byna cirkelvormig blok, in zijn omtrek met een sleuf voorzien, waar de stagstoppen doorloopen.
doodstilte	1856 VAN LENNEP	doodstilte , z.n.v. – Afwezigheid van alle wind, waardoor een stilte heerscht als die des Doods.
doodstroom	1681 SEEMAN	doode stroom , sie, <i>stoom</i> .
doodstroom	1856 VAN LENNEP	doodstroom , z.n.m. – (veroud.) Afwezigheid van den stroom, waardoor men niet vorderen kan: stroom tusschen volle en nieuwe maan, als 't water minst wast: ook tusschen eb en vloed. Zie <i>doodtij</i> . Spreekwijze: <i>'t Is er doodstroom</i> (er is geen handel, geen beweging, er valt niets voor).
doodtij	1856 VAN LENNEP	doodtij , z.n.o. of <i>dood water</i> . – Het zwakste Tij. – Ook stil water, stilstand tusschen eb en vloed.
doodwater	1681 SEEMAN	doodwaater , sie, het <i>sog</i> .

doodwater	1856 VAN LENNEP	doodwater , z.n.o. – (veroud.) Water achter den gang van 't schip.
doodwerk	1856 VAN LENNEP	doodwerk , z.n.o. – Zie <i>bovenschip</i> .
doodzeilen	1856 VAN LENNEP	doodloopen , b.w. – Zie <i>doodzeilen</i> .
dooi	1681 SEEMAN	dooi , werd gesteld teegen de Vorst: gelijk <i>doojen</i> teegen vriesen: want <i>dooiweer</i> is, als de lugt luuw werd, het <i>begint te deojen</i> : het IJs begint te smelten, soo dat <i>doojen</i> eigendlijk nog meer is als <i>ontlaaten</i> : het welk is, als het beginsel, of een minder <i>dooi</i> : <i>het weer ontlaat</i> : dat is, het is luuwer als voorheen.
doorbreken	1856 VAN LENNEP	doorbreken , b.w. – Doordringen, b. v. door een vyandelijke linie, zoo dat men zijn schepen tusschen de vyandelijke vloot door laat zeilen om zich onder-de-wind in linie te stellen en den vyand alzo tusschen twee vuren te brengen. Men tracht gemeenlijk de linie in de achterhoede Door te Breken, die daardoor wordt afgesneden. Is zulks gelukt, dan zoekt ieder schip zijn tegenparty. <i>Het doorbreken van de linie door de Engelschen deed de Hollanders den slag van Kamperduin, de Fransen en Spanjaarts dien van Trafalgar verliezen.</i>
doordreggen	1690 WITSEN	door dreggen . Dit werdt van 't anker gezeght, als het niet en houdt.
doordreggen	1856 VAN LENNEP	doordreggen , o.w. – Wordt gezegd van een anker, dat niet vatten wil en door het schip over den bodem gesleept wordt. <i>Het anker Dregt over den gond, Dregt Door, is driftig.</i>
doordrijven	1856 VAN LENNEP	doordrijven , o.w. – 't Zelfde als <i>doordreggen</i> . Zie ald.
doorgaan	1856 VAN LENNEP	doorgaan , o.w. – 't Zelfde als <i>doordreggen</i> . Zie ald.
doorgaand	1681 SEEMAN	doorgaande , komt van <i>door</i> , en <i>gaan</i> : en derhalven beteekend dit woord iets, dat niet ligtelijk op en houdt: zie, <i>doorgaande koelte</i> .
doorkaaïen	1856 VAN LENNEP	doorkaaïen , o.w. – Zie <i>gijpen</i> .
doorklieven	1856 VAN LENNEP	doorklieven , b.w. – Doorsnijden, doorvaren. <i>Hy heeft lange jaren de zee Doorkliefd</i> (hy heeft lang gevaren).
doorploegen	1856 VAN LENNEP	doorploegen , b.w. – Doorklieven, aanhoudend beploegen. Zie <i>ploegen</i> . <i>Waerom sy of, en aen, nu uyt, en weder in,</i> <i>Door-ploegden 't vochte veld met voorspoet en gewin.</i> <i>Vondel. Lofs. op de Scheepsv.</i>
doorslag	1681 SEEMAN	deurslaagen , een vierkant ijser, met een groot gat in het midden, en aan ider kant een kleinder, het welk den Corporaal diend, om gaaten in een ander stuk ijser te slaan, soo dat het sijn naam heeft van <i>deurslaan</i> .
doorstaan	1681 SEEMAN	deurstaan laten , dat is, niet swigten, maar met volle Seilen voortvaaren: Hoofd Hist. pag. 53 gebruikt dit oneigendlijk, voor niet kreuken, maar, soo begonnen, soo volend.
doorstaan	1681 SEEMAN	door laten staan , beteekend soo veel, als dat men de Seilen, ens. laat staan den geheelen storm door, sonder te swigten: soo seid een Schipper, <i>laat doorstaan</i> , swigt niet: oneigendlijk werd het gebruikt in het volgende, <i>ik kan die pijn niet doorstaan</i> , ik kan die pijn niet uitstaan.
doorstaan	1690 WITSEN	door laten staan . By harde wint voort zeilen, zonder zeil te minderen. Ofte ook: In plaats van iemandt te waghten, voort zeilen.
doorstaan	1740 Zonhoven	deur-staen laten . Niet zwigten, met volle zeilen voortvaeren zonder iemant in te wagten.

doorstaan	1856 VAN LENNEP	door laten staan , b.w. – Niet zwichten, met volle zeilen voortvaren. Hooft, <i>Ned. Hist.</i> blz. 53, gebruikt het oneigenlijk voor “niet krenken.”
doorvoer	1856 VAN LENNEP	doorvoer , z.n.m. – Zie omtrent den doorvoer van goederen de Alg. Wet van 26 Aug. 1822, Tiende Hoofdst. art. 75 – 87.
doorzakken	1856 VAN LENNEP	doorgezakt , b.n. – of <u>doorgezet</u> , wordt een schip genoemd, dat een kromte of katterug heeft. Zie <u>katterug</u> .
doorzeilen	1690 WITSEN	voort laten staan . Geen zeil minderen, niet wenden, maar met een zelfde streek het schip doen zeilen.
doorzetten	1856 VAN LENNEP	doorgezet , b.n. – Zie <u>doorgezakt</u> .
doorzetten	1856 VAN LENNEP	doorzetten , o.w. – Een katterug krijgen. Zie <u>katterug</u> .
doorzetting	1856 VAN LENNEP	doorzetting , z.n.v. – Zie <u>katterug</u> .
dop	1681 SEEMAN	dop , beteekend eigendlijk een Nooteschel: <i>heeft hij Neutjes, hij sal wel doppen maaken:</i> beteekenende, dat hij geen Struif sal bederven om een Ei: soo ook een <i>Neutedop</i> : maar te scheep werd het genoomen voor een ronde houte kring om de gaaten gespijkerd, daar door de Touwen gevierd werden.
dop	1690 WITSEN	doppen . Voor een eigen naam genoomen, zyn ronde houte ringen, die op den overloop, of tegen ’t boort, om zekere gaten, daar touwen door varen, geleght werden.
dop	1856 VAN LENNEP	dop , z.n.m. – Een ronde houten ring, voor de gaten gespijkerd, waar de touwen door gevierd worden. <i>Dop van de kompasroos</i> , hol kegeltjen, op het spil van de kompasroos geplaatst ter bevestiging van de naald.
dopen	1681 SEEMAN	doopen , dit woord sullen wij hier alleen neemen op sijn scheeps, en vervat dan in sig een oude gewoonte, op de Scheepen gebruikelijk: te weeten: onbevaare maats, en al die geen, die haar eerste togt doen, moeten <i>gedoopt werden</i> : dat is, op seekere plaatsen, soo om de Noord, als om de West, van de nok van de Ree, in See loopen: sie van dit spreekwoord, in het woord <u>ree</u> : dog dit ongemak is met ’er tijd versagt: soo dat nu iemand daar van, door middel van een Drinkpenning, vrij gaat, en kan afgekogt werden, sie, W. P. 488. in het woord <u>doopen</u> .
dopen	1690 WITSEN	doopen . Iemandt van de nok van de ree laten loopen, voor zoodanige plaatzen, alwaar de doopeling nooit te vooren geweest heeft; welke plaatzen van oudts her, onder de zee-luiden, daar toe verkooren zyn. Zelfs scheepen, die nooit dusdanige doop-plaatzen voorby zyn gezeilt, zyn het recht van doopen onderworpen: en de Schipper is gehouden, by deezen voorval, de maats met een drink-penning te vereeren, zoo hy niet wil lyden dat de snuit, stilzwygens, van het schip af gezaaght, of eenigh scheeps-deel verduistert wert. Die het niet lust in zee te vallen, koopen het insgelyks met geldt af. De jongens worden, in stede van doopen, onder een mande gezet, en dan met tobbens vol water over ’t lichaam gegooten.
dopen	1856 VAN LENNEP	doopen , b.w. – Met dezen naam bestempelt men een oud scheepsgebruik, om de onbevaren maats, en die hun eersten tocht deden, op zekere plaatsen, zoo om de Noord als om de West, met zeewater te begieten. Zy, wien het niet lustte zich te laten begieten, kochten dit met geldt af. De jongens werden in een mand gezet, en hun tobben water over het lichaam gegoten. Zelfs schepen, die nooit

		de door de zeelieden uitgekozen Doopplaatsen waren voorbygezeild, waren aan het Dooprecht onderworpen, en de schipper gehouden, by dat voorval, de maats met een drinkpenning te vereeren. Verzuimde hy dit, dan stond het te vreezen, dat de snuit stilzwijgend van het schip afgezaagd of eenig scheepsdeel verduisterd werd.
doppen	1681 SEEMAN	doppen , werd gesegt, als iemand de Scheepen, als met een dop of teeken merkt: om te kunnen weten, <i>hoe veel last een Schip soude kunnen voeren</i> : of van <i>hoe veel last een Schip is</i> : of <i>hoe veel last een Schip groot is</i> .
doppen	1690 WITSEN	doppen . De scheepen merken, van wat inhoudt zy zyn.
doppen	1856 VAN LENNEP	doppen , b.w. – De schepen met een Dop of teeken merken, om te weten, hoe veel last een schip zou kunnen voeren, of hoeveel last een schip groot is.
dorpel	1856 VAN LENNEP	dorpel , z.n.m. – Zie <i>drempel</i> .
draad	1856 VAN LENNEP	draad , z.n.m. – 1°. Ineengedraaide of gevlochten vezels hennep, ook getrokken ijzer of koper. Zie <i>garen</i> . 2°. De richting, waarmede de vezelen door het hout loopen. <i>Het hout met, tegen den draad kloven</i> , wordt gezegd op gelijke wijze als “het vleesch met of tegen den draad snijden.” Spreekwijze: <i>Er loopt een draad door</i> (het is niet richtig). – De oorsprong van deze spreekwijze wordt op de volgende wijze verklaard. Toen er in de laatste helft der achttiende eeuw oneenigheden bestonden tusschen ons Gemeenebest en Engeland, en onze vloot langer in Texel bleef liggen, dan met den toen zeer oorlogzuchtigen geest van onze kooplieden strookte, werd ’s Lands Regeering beschuldigd, ”dat onze schepen met <i>Engelsche Touwen</i> aan den wal vast lagen,” met andere woorden, dat men zich door Engelsch geld had laten omkopen om geen bevel tot uitzeilen te geven. Daar nu door het touwwerk der Engelsche zeemacht een <i>blauwe draad</i> tot onderscheidingsteeken loopt, drukten de misnoegden hun kwaad vermoeden uit door deze beeldspraak: “de schepen kunnen niet weg: zy liggen vast aan de kaai, <i>en er loopt een draad door het Touw</i> .”
draadkogel	1681 SEEMAN	draadkoogel , dit woord werd te saamen gesteld van <i>draad</i> , dat is, <i>Kooperdraad</i> , en Koogel, soo dat een <i>Draadkoogel</i> niet anders is, als een Koogel die met een <i>Kooperdraad</i> aan een andere Koogel vast is.
draadkogel	1856 VAN LENNEP	draadkogels , z.n.m.mv. of <i>boutkogels</i> . – Twee kogels, met een bout verbonden: Men noemde ze vroeger kneppekogels, ook kettingkogels, als zy met een ketting aan elkander zaten.
draads	1856 VAN LENNEP	draadshout , z.n.o. – Wordt in den scheepsbouw zoodanig hout genoemd dat meer in de lengte dan in de breedte gebezigt wordt.
draagbalk	1856 VAN LENNEP	draagbalk , z.n.m. – Zie <i>verbindingsklos</i> .
draagband	1681 SEEMAN	draagband , een <i>band</i> , die men draagt: of liever naa zijn beteekenis een <i>band</i> daar aan men iets draagt: gelijk aan een <i>Draagband</i> den Deegen gedraagen werd: dog verschild van het Franse woord <i>Portepee</i> , daar in, dat een <i>Draagband</i> oover de regter schouder naa de linker zijde gehangen werd: daar een <i>Portepee</i> om hem het lijf booven de heupen vast gegord werd.

draaibas	1856 VAN LENNEP	draaibas , z.n.v. – of <i>Steenstuk</i> . Soort van klein kanon, op een staander of mik draaiende, en waarmede somtijds de oorlogsvaartuigen gewapend zijn.
draaiblok	1856 VAN LENNEP	draaiblok , z.n.o. – Blok met een leirol voorzien.
draaien	1690 WITSEN	loom gesponnen, en zacht gedraait . Oneig. Geen goet werk zyn.
draaien	1856 VAN LENNEP	draaien , o.w. – Van richting veranderen. <i>De wind Draait naar 't Oosten</i> .
draaiër	1856 VAN LENNEP	draaiër , z.n.m. – 1°. Stuk hout, dienende om al draaiende kracht uit te oefenen, en gebezigd by het inbinden of stroppen van blokken, het aanzetten van bindsels enz. 2°. Zie <i>peiler</i> .
draaikolk	1856 VAN LENNEP	draaikolk , z.n.v. – <i>maalstroom</i> of <i>wieling</i> . Hevig draaiende waterstroom, waarin de schepen verzwolgen worden. <i>De draaikolk by Messina</i> .
draaikuil	1681 SEEMAN	draaikuil , een Kuil daar in het Waater draaid: anders genaamd een Wiel, een Kolk.
draaireep	1681 SEEMAN	draaireep , een <i>Reep</i> of Touw daar aan de Rees gehangen werden, om bequaamelijk te kunnen draaien.
draaireep	1690 WITSEN	draay-reep . Een touw, waar aan de ree gehangen werdt, om bequaamlyk te konnen draaijen: hier op komt het kardeel, om de ree te heissen, of op te zetten.
draaireep	1856 VAN LENNEP	draaireep , z.n.v. – Touwbeslag, waarvan het eene end is vastgemaakt aan een op te heffen voorwerp, het andere aan een takel.
draaispant	1856 VAN LENNEP	draaispant , z.n.v – Spant, wier armen niet loodrecht op het middellijnig ontwerp van een schip vallen.
dracht	1690 WITSEN	ter draght staan . Dit wert van de zeilen gezeght, als die zoo staan dat zy alle dragen, en wint vangen.
dracht	1856 VAN LENNEP	dracht , z.n.v. – Van een schip gezegd, beteekent de grootte of het gewicht dat het laden kan. <i>De zeilen staan ter dracht</i> (zy staan zoo, dat zy alle dragen en wind vangen).
dragen	1681 SEEMAN	draagen , werd alhier de Seilen toegeschreeven, die de wind als <i>draagen</i> : soo seid een Seeman <i>alle de Seilen draagen</i> , dat is, alle de Seilen hebben de wind gevat, alle de Seilen staan geswollen, of gespannen van de wind: gelijk dit woord ook de Vrouwtes toegeschreeven werd, als sij swanger sijn, en haar Marsje voor <i>draagen: de Seilen staan ter dragt</i> : dat is, sij sijn soo gesteld, dat sij de wind kunnen vatten: <i>dragt</i> werd ook gesegt van het Pakje dat een swangere Vrouw draagt: als ook Etter, de welke door de Wond werd voortgebragt: gelijk daarom ook een Wond werd gesegt te draagen, te weeten, den Etter.
dragen	1681 SEEMAN	draagende houden , werd van de Schippers gesegt, als sij willen, dat een Schip die selve streek sal houden, die hij heeft: het welk geschied als de Seilen eevenveel winds blijven <i>draagen</i> : soo dat om de gelijkenis dit woord oneigendlijk werd genoomen voor blijven in de selve stand, daar in men te vooren was: <i>sij moogen het soo nog wat draagende houden</i> , te weeten, sonder te moeten opbreken: sonder haar soobere geleegendheid te moeten oopenbaaren.
dragen	1690 WITSEN	dragen . Dit wert de zeilen toegeschreeven, die de wint als dragen. <i>Alle zeilen dragen</i> . Dat is: Alle zeilen hebben den wint gevat.
dragen	1690 WITSEN	dragende houden . Het schip daar heen zetten, alwaar de wint na toe waait: zulks zeght men, om dat de zeilen dan vol staan, en het schip schynen te dragen: als dan haalt men de halzen na achteren

		toe, tegen de voorste hoofd-touwen; ofte men haalt de halzen, met een loef-haak, styf neder, tot aan het dol-boort. Oneig. Zich in de zelve staat houden, daar men in is; doch zoo, dat men zyn middelen eerder vermindert, als vermeerdert.
dragen	1856 VAN LENNEP	dragen , o.w. – Goed bystaan. <i>De zeilen dragen</i> (vatten wind). – <i>Het dragende houden</i> (heen en weder zeilen op dezelfde hoogte). <i>Wy hielden het dragende om den wal niet te vroeg te naderen.</i>
dreg	1681 SEEMAN	dreg , een Ankertje met drie en vier tanden, sie, <i>anker</i> .
dreg	1690 WITSEN	dreggh . Een anker met drie of vier handen.
dreg	1690 WITSEN	op dreggh leggen . Uit de boot een dregghankertje werpen, en daar aan dryven; 't geen geschiedt als men 't anker zoekt, wanneer daar geen boey op is, en anderszins.
dreg	1740 Zonhoven	dregge . Een anker met vier tanden, dog zonder stok.
dreg	1856 VAN LENNEP	dreg, dregge , z.n.v. – Ronde ijzeren bout, hebbende aan het eene uiterste vijf binnenwaarts gebogen armen en aan het andere een ring, waar een tros of kabel wordt doorgehaald. De dreggen zijn voor kleine vaartuigen wat de ankers voor groote zijn; doch zy hebben geen ankerstok.
dreggen	1681 SEEMAN	dreggen , met een <i>Dreg</i> vast maaken: een <i>Enterdreg</i> , sie, <i>enteren</i> .
dreggen	1690 WITSEN	dreggen . Aan dreggh-ankers vast leggen.
dreggen	1856 VAN LENNEP	dreggen , o.w. – 1°. Met een Dreg den bodem der zee bekrabben, om de oesters, mosselen of schelpen los te maken, of de in zee gevallen voorwerpen op te visschen. 2°. 't Zelfde als <i>doordreggen</i> . Zie ald.
dreggetouw	1856 VAN LENNEP	dregtouw , z.n.o. – Het Touw, waaraan de Dreg vast is.
dregtouw	1681 SEEMAN	dregtouw , het <i>Touw</i> dat aan de <i>Dreg</i> vast gemaakt werd.
drempel	1856 VAN LENNEP	drempel of <i>dorpel</i> . – Dik en breed stuk houts, dat den onderkant van een geschutpoort bedekt.
drenkeling	1681 SEEMAN	drenkeling , komt van <i>drenken</i> , dat is, in het Waater, of het Wed brengen, <i>de Paarden drenken</i> : en soo beteekend dit woord een Mens, of Vis, of Beest, dat in het Waater <i>verdronken</i> of vermoord is: dog bij gelijkenis werd het gebruikt van een, die soo versooopen te scheep komt, dat men niet en geloofd, dat hij de reis sal voltrekken: maar onderweegen stervende ooverboord sal geset, dat is, in See begraven sal werden.
drenkeling	1856 VAN LENNEP	drenkeling , z.n. – Iemand die in het water verdronken is: by toepassing iemand, die zoo verzopen aan boord komt, dat hy, naar allen schijn, de reis niet voltrekken, maar onderweg sterven zal en in zee begraven worden. Van een, die, beschonken zijnde, over boord valt, zegt men wel: <i>hy is geen drenkeling; want hy is zoo vol jenever, dat er geen zout water meer by kan loopen.</i>
drentelen	1681 SEEMAN	drentelen , sagjes heen en weer kuieren: afkomstig is dit woord van <i>Drent</i> , of een die uit dat Landschap afkomstig is: want de Amsterdammers hebben een spreekwoord, <i>hij is een Drent</i> , dat is, het is geen Man, die voortvaarende is: maar langzaam, gelijk in het een, alsoo ook in het ander.
dreum	1681 SEEMAN	dreum , <i>Dreumel</i> , of ook wel <i>Drom</i> , eigendlijk beteekend het, die Draaden, die van het Laaken als het vol weeven is, werden afgesneden: het welk bij <i>Hooft</i> in Velsen oneigendlijk: <i>een Drom van ijsere lien</i> : en naademaal hier van de Bootsgefels Mutsen meede beset werden die, <i>Gedreumelde Mutsen</i> genaamd: <i>hij is een stillen Dreumel</i> .
dreum	1856 VAN LENNEP	dreum , z.n.o. – Zie <i>drom</i> .

drevel	1856 VAN LENNEP	drevel , z.n.m. – Houten pen of nagel, dienende om de beplanking op den waterspiegel te bevestigen.
driedekker	1836 SPRENGER	Driedekker . <u>Dat is een driedekker</u> , zegt men wel eens van eene <i>grootte, zware vrouw</i> of een dergelijk <i>meisje</i> , omdat een schip, dat <i>drie</i> dekken of verdiepingen boven elkander heeft, een <i>groot, zwaar</i> schip mag heeten.
driedekker	1856 VAN LENNEP	driedekker , z.n.m. – Schip met drie Dek. Zie <i>dek</i> .
driemaster	1856 VAN LENNEP	driemast, driemaster , z.n.m. – Vaartuig met Drie Masten.
drift	1681 SEEMAN	drift , beteekend de voortgang van een Schip, door de wind of stroom veroorzaakt: oneigendlijk werd het op de hertstogten der Menssen toegepast: gelijk men seide dat met een sonderlinge <i>drift</i> , of ijver, geneegendheid: <i>driftig</i> , dat is, bequaam om te drijven: <i>driftig zijn</i> , vlot zijn: oneigendlijk haastig zijn, gelijk, het is <i>een driftig Man</i> , dat is, een Man, die zijn hertstogten niet kan bedwingen, <i>driftigheid</i> , sie, <i>drijven</i> .
drift	1690 WITSEN	drift hebben . Diep genoeg zyn om te bevaren.
drift	1856 VAN LENNEP	drift , z.n.v. – Het dwars afdrijven van het schip, door stroom, slechtbezeildheid of anderszins.
driftig	1690 WITSEN	driftigh zyn . Dit werdt gezeght, als het anker niet vat, of houdt, maar na sleept.
driftig	1856 VAN LENNEP	driftig , b.n. – Al wat van zijn plaats begint te drijven, wordt gezegd, driftig te worden. Zoo wordt een plank, zoo het ijs, driftig. <i>Een driftig schip</i> is een schip, dat van zijn ankers laat of waarvan het anker doordregt. Zie <i>doordreggen</i> . 't Driftigh <i>eicken huis</i> is de eigenaardige naam, dien Vondel aan het schip geeft, in zijn <i>Lof der Zeevaart</i> .
drijfbout	1856 VAN LENNEP	drijfbouten , z.n.m.mv. – Nagels, waarmede de ijzeren banden om de masten enz. worden vastgeklonken.
drijfzand	1856 VAN LENNEP	drijfzand , z.n.o. – Zand, dat door den stroom gedreven wordt.
drijfzeil	1681 SEEMAN	drijfseil , hier door werd beteekend, een <i>Seil</i> dat onder Waater gebruikt werd, om de Scheepen door de Stroom te sterker te doen voortdrijven, of in storm de Scheepen voor het slingeren te bevrijden, sie, <i>seil</i> .
drijfzeil	1690 WITSEN	dryf-zeil . Een zeil, dat onder water uitgestrekt wert, zynde wederzyds scheeps vast aan zyne schooten, om het schip, by stilte, met de vloedt voort te doen dryven. Dit geschiedt mede in groote storm, om het schip, als het zeer slingert, recht te doen leggen op zyne stevens. Noch wert dit mede gepleeght, om een anker uit te dryven.
drijfzeil	1856 VAN LENNEP	drijfzeil , z.n.o. – Zoo noemen sommige schrijvers een Zeil, dat onder water uitgestrekt werd, wederzijds scherp vast aan zijn schoten, om het schip by stilte voort te doen Drijven waar de vloed ging. 't Verhaal klinkt echter als een sprookjen.
drijven	1681 SEEMAN	drijven , door de Stroom, gelijk de Schaapen door een Herder, voort gedreeven werden, dog in naauwer sin: werden de Waaterscheepen gesegt te <i>drijven</i> , als sij <i>drijven</i> om te vissen: <i>het Schip kan seilen nog drijven</i> : dat is, het Schip is nergens toe bequaam: <i>drijven</i> werd ook op verscheide wijsen oneigendlijk genoomen, en voor eerst als men seide, <i>dat sij drijven dat drijven sij</i> : het welk beteekend, dat sij seer op haar stuk staan, en het gaarn naa haar sin hebben: voorts <i>eens saak laten drijven</i> , dat is, naa een saak niet omsien: vioolen laten sorgen: daar en booven beteekend

drijven bij de Breeuwers digt kloppen, en met Werk of Mos stoppen, de *Kuipers* noemen *drijven*, de Hoepels om een Vat kuipen: en het Hout daar sij meede *drijven* werd een *Drijfhout* genaamd: maar bij de Silversmids werd dit woord oneigendlijk gebruikt, als sij seggen, *het is gedreeven werk*, waar door sij te kennen geeven, dat het met den Haamer geslaagen, dat is, *gedreeven* is: in teegendeel werd het ander werk gegooten genaamd, om dat het gesmolten Silver in de Formen alleen gegooten werd.

drijven	1690 WITSEN
drijven	1690 WITSEN
drijven	1690 WITSEN
drijven	1690 WITSEN
drijven	1836 SPRENGER
drijven	1836 SPRENGER
drijven	1836 SPRENGER
drijven	1856 VAN LENNEP
drijven	1856 VAN LENNEP

dryven laten. Oneigntl. Ergens af scheiden, gaan laten, geen zorgh voor hebben.

dryven. Met most, of werk, de naden, en spleeten, aan een schip vullen.

het dryft achter uit. Oneig. De zaak gaat te rugh, of verlooren.

overdwars dryven. Eigentl. Als het eene schips steven tegen de zyde van een ander schip dryft.

Oneig. Iemandt in den wegh zyn. Ook: Iemandt beknorren, en bekyven.

Drijven. Hy dryft op zyn last. Zegt men in zeemans taal van een schip, dat zwaar lek is, en enkel door den tegenstand van zijne lading b. v. hout, katoen of dergelijke, voor zinken bewaard blijft; maar Spreekw. wordt het gebruikt van een *bankroetier*, *die zoo als men het noemt, geaccordeerd heeft*, of van een *wel overtuigd, doch niet bewezen slecht mensch*, dien men in het oog houdt.

Drijven. Hy laat het maar dryven, ook wel vlotten en dryven, of op Gods genade dryven, Spreekw. *maar gaan zoo als het wil*. Hy laat hem op zyne eigene riemen dryven, zegt men, als iemand, een schuit of boot welke hij op het sleeptouw nam, en tot zekere hoogte bragt, los laat, om dezelve naar hare bestemming voort te laten roeijen. Spreekw. *Hij laat hem geheel aan zich zelven over, of zijne eigene meening volgen*. Men zegt ook wel: iemand op zyne eigene wieken laten dryven, en dan is het beeld ontleend van een' vogel, die zijne jongen laat vliegen en na dezelve eenigen tijd ondersteund te hebben, hunne eigene krachten laat beproeven. De verbeelde zaak is echter dezelfde.

Vlotten en Drijven. Dat wil niet vlotten en dryven. *Vlotten en drijven*, zijn woorden van dezelfde beteekenis, en beteekenen van een *Schip* of *Schuit* gebezigd, dat het niet voortgaan wil, Spreekw. gebruikt, zegt het ons; *dat wil niet vooruit*. *Ik vinde er zwarigheden in, die ik niet uit de weg kan ruimen*.

drijven, b.w. – De naden en reeten met werk vullen.

drijven, o.w. – 1°. Zich met het water mede laten gaan, zorgende door behulp van den wind of door brassen, eenigen stuur in het schip te houden. Zoo wordt een schip gezegd te drijven met den vloed, met de eb, op zijn ankers enz.

Af drijvend onder zeyl, dat 's mackelixt van alle.

Huyghens. *Trijntje Cornelis*.

2°. Zich ergends heen begeven. *Op de kust drijven: by een ander aan boord drijven*.

3°. Van de wolken. *Uit het zuiden drijven, uit het noorden drijven, breed, ruim drijven. De wolken drijven zuidoost*.

Spreekwijze: *Het maar laten drijven. Op Gods genade drijven* (de zaken maar laten loopen zoo als het valt.) *Iemand op zijn eigen wieken laten drijven* (iemand aan zich zelven overlaten, zijn eigen

		hoofd laten volgen). <i>Dat schip kan zeilen noch drijven</i> (het deugt nergens toe).
		<i>Hy Drijft op zijn last</i> (hy heeft een akkoord met zijn schuldeischer aangegaan, en houdt het, even als een ontheisterd schip, niet door zijn tuig of takelaadje, maar door zijn last of lading – het geld van anderen – nog Drijvende).
drijvend	1690 WITSEN	dryvendt. Dit woort wert veel te scheep gebruikt, voor haastigh, en vaerdigh.
dril	1681 SEEMAN	dril , een bekend werktuig, waar meede gaaten in ijser en andere stoffen kunnen <i>gedrild</i> , of gedraaid, of geboord werden.
dril	1856 VAN LENNEP	dril , z.n.m. of <i>drilboor</i> . – ijzeren werktuig, waarmede gaten in ijzer of andere metalen zelfstandigheden kunnen gedrild, gedraaid, of geboord worden.
drillen	1681 SEEMAN	drillen . door een Touw, dat ergens aan vastgemaakt is, een vaartuig voortwinden: dit werd daarom <i>drillen</i> genaamd, om dat het Touw, door het sterk aanhaalen, geduurig staat en <i>drild</i> : dat is, op en neerbewoogen werd: gelijkmen meede siet in de Pieken, als sij van de Soldaaten onder het <i>drillen</i> bewoogen werden: waar van daan ook, die deese konst iemand leerd, een <i>Drilmeester</i> genaamd werd: en soo men op de saak siet, soo is <i>drillen</i> bij naa het selfde, dat men anders <i>trillen</i> noemd, waar van het een Letter alleen verschild.
drillen	1856 VAN LENNEP	drillen , b.w. – 1°. Oorspronkelijk hetzelfde als “Trillen,” heen en weder brengen, draaien; doch, by toepassing, “een vaartuig voortwinden,” omdat het touw, door het sterk aanhalen, gedurig staat en Drilt. 2°. Opwinden: <i>’t schip op de helling drillen</i> .
droge	1836 SPRENGER	Drooge. (het) <i>Hy zit op het drooge</i> , beteekent Spreekw. <i>hij is in verlegenheid en ziet geen kans om zich te redden</i> , zoo als een schip, dat op het drooge zit, niet voort kan.
drogen	1681 SEEMAN	droogen , <i>droog werden</i> , en ook meede <i>droog maaken</i> : <i>droog de plunje! de plunje begint te droogen</i> : maar voor al diend gelet op het volgende: <i>het kan daar aan diepen nog droogen</i> : het welk eigendlijk beeteekend of er soo veel meer, of minder Modder, of Sand leit, daar is weinig aangeleegen, oneigendlijk, die saak is van weinig belang: voorts ontmoet ons ook het woord <i>droogen</i> : als men iemand alle quaad toe wenst: <i>dat je hangen en droogen moet!</i> te weeten aan een diefse galg: <i>droogte</i> werd bij het vaarend volk genoomen voor Plaat, Banken, en in het gemeen voor alle ondieptens, daar een Schip niet vlooten kan: <i>het Schip raakte op een droogte</i> : dog in een haar eige beteekenis beduid <i>droogte droog weer, wij hebben deese Soomer een langduurige droogte gehad: de droogte kan niet schaade</i> ens.
drogen	1690 WITSEN	het kan daar aan diepen noch droogen . Eig. Daar is weinigh aan gelegen of er veel modder of zant leght. Oneig. Daar is weinigh aan gelegen.
drogen	1856 VAN LENNEP	droogen , o.w. – Droog worden. Zie <i>diepen</i> .
drom	1856 VAN LENNEP	drom , z.n.v. of <i>dreum</i> . – Wollen stof, waarvan de harpuiskwasten vervaardigd worden.
droog	1681 SEEMAN	droog . werd gestelt teegen nat: <i>doe drooge plunje aan!</i> maar in het besonder werd het gesteld voor Land, dat <i>droog</i> is: waar van daan het spreekwoord, <i>hij heeft sijn Schaapjens op het drooge</i> , dat is, hij is een welgesteld Man: voorts beteekend.
droog	1690 WITSEN	op droogh varen , of zitten . Oneig. Zich verderven, en schade aandoen.

droog	1690 WITSEN	op droogh , of, op hoogh zitten . Oneig. In gevaar zyn.
droog	1856 VAN LENNEP	droog , z.n.o. – Drooge plaats, waar geen zee op staat. <i>Het afloopende water liet de schuit op droog</i> . Spreekwijze: <i>Zijn schaapjens</i> (of <i>scheepjens</i>) <i>op 't droog hebben</i> (in behouden haven zijn, voor geen tegenspoed meer te vreezen hebben.) Zie <u>scheepjen</u> . <i>Op droog varen</i> (zich verderven). <i>Dat schip houdt altijd droog dek: er loopt geen zee overheen</i> . (Het gaat hem altijd voorspoedig).
droogdok	1856 VAN LENNEP	droogdok , z.n.o. of <i>dok van aanbouw</i> . – Soort van werf, waar de schepen in gebouwd, hersteld en vlot gemaakt kunnen worden.
droogdok	1857 PAN	droogdok . “of dok van aanbouw. - Soort van werf, waar de schepen in gebouwd, hersteld en vlot gemaakt kunnen worden.” Deze verklaring is hoogst oppervlakkig en geheel ongeschikt, om iemand, die niet weet wat een droogdok is, daarvan zelfs een flauw denkbeeld te geven. Lees: 1°. gemetseld droogdok. Gemetselde kuil bij zeehavens of rivieren, daar een schip kan invaren, waarna de toegang afgesloten en de inwendige ruimte door een stoomtuig wordt leeg gepompt. Het op droog gevallen schip kan dan zeer gemakkelijk de noodige herstelling ondergaan. Ook worden deze dokken wel tot aanbouw gebezigd. Om het schip er uit te halen, laat men het water weder inloopen, en neemt de afsluiting weg. 2°. Drijvend droogdok. Houten of ijzeren bak, welke men op eene bepaalde diepte kan doen zinken, er een schip in laten varen, daarna den toegang voor het water afsluiten en het ledig pompen. Overigens is de bewerking even eens als bij een vast dok.
droogvallen	1690 WITSEN	voor een eeken zyn , of <i>zitten</i> . Zulks werdt gezeght, als het schip droogh leit, en het water wegh geloopt is.
drop	1681 SEEMAN	drop , beteekend in het gemeen alle vogtigheid, die al druipende komt af sakken: hier van, <i>gij staat wel uit den reegen maar niet uit den drop</i> : de likkebroers neemen het voor alderhande drank, als zij seggen, <i>hij houd veel van den drop</i> , hij houd veel van de vogt: daar en booven werd <i>drop</i> ook genoomen voor <i>drop</i> van <i>Soethout</i> : en eindelijk meede voor een quaal van soogende Vrouwen: als, <i>sij heeft de drop in de Borst</i> , om dat dit ongemak met een kou' als komt in de Borst needersakken: <i>droppel</i> of <i>druppel</i> , <i>Gutta</i> een enkeld gedeelte van den <i>drop</i> .
druif	1681 SEEMAN	druif , is een vrugt des Wijnstoks, gelijk bekend is: maar het Seevolk hebben dit woord gepast op de knop, die aan het end van Boomen, Kloeten, en Bootshaaken is: om te beeter tegen de borst te kunnen gebruikt werden: alsoo ook om dat zij soo ligt door de hand niet en soudén glippen: somtijds onder aan een Pols, sie, <i>Hoofd</i> hist. pag. 304.
druif	1690 WITSEN	druif . De knop boven aan de haken, of riemen, om vastigheid in de handt te geven.
druif	1856 VAN LENNEP	druif , z.n.v. – 1°. Knop, die aan het eind van boomen of bootshaken vast zit, om tegen de borst te worden gehouden en het door de hand glippen te beletten. Zie Hooft. Ned. Hist. bl. 304. 2°. Het bolvormige gedeelte, waar een kanon aan den kant van den stortbodem uitloopt. 3°. Schroot, kleine kogels, op een ronden schijf gestapeld in den vorm van een druiventros, en door zeildoek en lijn verbonden.

druif	1857 PAN	druif. “2°. Het bolvormige gedeelte, waar een kanon aan den kant van den stortbodem uitloopt.” Lees: <i>stootbodem</i> in plaats van “stortbodem.” Beter als volgt: De <i>druif</i> is een knop, door den <i>hals der druif</i> aan den <i>stootbodem</i> van een kanon verbonden. Bij N°. 3 te voegen: Deze wordt thans een kartets met groote kogels genoemd.
druil	1681 SEEMAN	druil , is een seer klein Seiltje, dat agter aan het Stuur, als men een Schip ten Anker gelegd heeft, uitset: ten einde het Schip met de Stroom niet teegen wil, en dank, van den Schipper anders soude gaan leggen, als het dienstig is: men gebruikt ook wel een <i>druil</i> , voornaamendlijk op Jagjes, om bij stilte te beeter te kunnen voortraaken: en daar beneevens om te beeter teegen de wind in te kunnen krimpen: <i>met een druil iets doen</i> , beteekend iets langzaam doen: het welk ook met een woord <i>druilen</i> genaamd werd: en daar om als iemands iets met weinig lust doet, soo seiden hij <i>druild</i> : <i>hij is een druil</i> , een <i>druiloor</i> : waar van <i>druilooren</i> , <i>druiloorig zijn</i> , onlustig zijn: ens. van <i>druil</i> kom: <i>Druilsraa</i> , dat is, de <i>Raa</i> of <i>Roe</i> , daar de <i>druil</i> aan beslaagen, of vastgemaakt is.
druil	1690 WITSEN	druil. Een zeer klein zeiltje, ’t geen achter aan ’t stuur, by de vlagge-spil, gezet, en ter windt-vang gesteld wert, als het schip aan anker leght, om het zelve op de wint te houden, en minder te doen slingeren; of wel, als men het schip wil doen kenteren: het wort met een hals, die tegen de bezaans-mars aan komt, opgehaalt: ook wert het wel onder aan de bezaans-mast opgeheist.
druil	1690 WITSEN	met een druil iets doen. Ietwes langzaamlyk doen.
druil	1836 SPRENGER	Druil. <u>Hy doet het met een druil.</u> Een <i>druil</i> is een klein zeiltje achter op het stuur om bij stilte, te beter voor te komen. Vandaar beteekent: iets met <u>een druil te doen</u> : het <i>langzaam verrigten</i> , hetwelk men ook wel <i>druilen</i> noemt, en hierom zegt men van iemand, die iets met weinig lust en ijver uitvoert: <i>hij is een druil</i> of een <i>druil-oor</i> .
druil	1856 VAN LENNEP	druil , z.n.m. – Een klein onderzeil, dat aan een mast op den achtersteven van een klein vaartuig geheschen wordt om het beter aan den wind te houden. Spreekwijze: <i>Iets met den druil doen</i> (iets langzaam doen).
druipen	1681 SEEMAN	druipen , <i>droppen</i> en <i>druppen</i> is van een beteekenis, waar van heeder in het <i>drop</i> : maar te Scheep werd <i>druipen</i> gesegt als men het Anker soetjes laat afsakken tot op den boeg: waar van bij gelijkenis, iemand gesegt werd, <i>van de galg te druipen</i> , die soo lang gehangen heeft, dat si daar afsakt, soo seid men <i>hij sieter uit</i> , of <i>hij van de galg gedroopen was</i> : en meede werd het gepast op iemand, die stilletjes vertrekt, en deur sluipt: <i>hij ging heen druipen</i> : hij ging heen <i>druipstarten</i> , dat is, met de staart tussen de beenen hangende, dat de Honden, en andere Dieren eigen is, wegsluipen.
druipen	1690 WITSEN	druipen. Het anker, of de dreggh, voor de boegh laten vallen.
druipen	1856 VAN LENNEP	druipen , o.w. Het anker zoetjens laten afzakken tot voor den boeg.
druipen	1857 PAN	druipen. Is ook nog: <i>neerhangen</i> of met een bogt naar beneden wijzen. Het jaaghout <i>druipt</i> .
drukker	1681 SEEMAN	drukker , komt van <i>drukken</i> , beteekend eigendlijk prangen, <i>premere</i> bij de Latijnisten: en oneigendlijk benaauwen, gelijk <i>iemand drukken</i> , <i>gedrukt werden</i> , <i>in den druk sitten</i> : als ook meede quetsen, <i>een Paard drukken met de Saadel</i> , een <i>gedrukt</i> Paard: maar bij uitneemendheid werd een Boekdrukker, een Drukker: een Boekdrukkerij, een Drukkerij genaamd: <i>gedrukte Boeken</i> , <i>den</i>

drukker	1856 VAN LENNEP	<i>Druk is uitverkogt: het is een goede Druk:</i> maar hier werd het genoomen voor een stut, daar door de Kraanbalk ondersteut werd, en die alsoo den Kraanbalk van onderen <i>drukt</i> , sie, W. N. 7. 55.
drukkingspunt	1856 VAN LENNEP	drukker , z.n.m. – Een stut, waardoor de kraanbalk van onderen gestut of gedrukt wordt.
dubbelblok	1856 VAN LENNEP	drukkingspunt , z.n.o. – Punt, waar de drukking van den wind op werkt.
dubbeling	1856 VAN LENNEP	dubbelblok , z.n.o. – Blok, met twee nevens elkander geplaatste schijven.
		dubbeling , z.n.v. – Bekleding of besmeering van een vaartuig met de eene of andere stof, geschikt om het tegen bederf te bewaren.
duig	1681 SEEMAN	duig , een stuk Houts daar het Vaatwerk van werd te saamen gesteld, sij werd ook wel een <i>Pijpduig</i> genaamd: om dat daar van de Pijpen, dat lange Tonnen sijn, als Pijpen of Fluiten, gemaakt werd, sie <i>pijp</i> . Als nu een vat gemaakt is, en weeder gebrooken werd: soo seide men <i>een Vat in duigen slaan</i> : in <i>duigen vallen</i> werd gesegt van een Vat dat verstaafd is: oneigendlijk werd het laatste gebruikt van <i>D. Heinsius in Emblematis Amatoriis</i> : de Weereld viel in duigen, dat is, die sou' vergaan: <i>die aanslag, die kuiperij is in duigen</i> , die is te niet: die is de boom ingeslaagen.
duiken	1681 SEEMAN	duiken , voor oover bukken: <i>hoe gaat die Man soo duiken, naa de grond duiken</i> , waar van de Paarelvissers, en andere <i>Duikers</i> werden genaamd: gelijk ook de <i>Mergi</i> een slag van een Endvoogels <i>duikers</i> , en kleine Sluisjes onder de Aarde, en de verlaatjes in de schotdeuren de selve naam genieten: <i>duiken</i> beteekend ook te scheep huiken, dat is, loopen met een gestreeken Seil: oneigendlijk dikwils bij <i>Hoofd</i> voor swigten, toegeeven ens. en bij gelijkenis werd bij <i>Hoofd in Velsen</i> : voor vallen, verdwijnen gebruikt: gelijk bij <i>Virgilius lib. 2. Aeneid. versu 9</i> , het woord <i>praecipitare</i> : <i>de nagt begint te duiken</i> : <i>wie dat op schildwagt staat, laat nu geen oog en luiken</i> : anders spreekt men van den avond, de welke gesegt werd te vallen: hoewel de selve <i>Virg. eodem libro</i> van gevoelen is, dat de nagt uit de See opkomt, gelijk hij voorheen gesegt heeft, dat de nagt verdwijnende, in de See neederdaald.
duiken	1856 VAN LENNEP	duiken , o.w. – Zich onder water begeven. <i>Zie dat schip eens duiken</i> (den boeg onder water steeken by hooze zee).
duiker	1856 VAN LENNEP	duikelaar , z.n.m. – Zie <i>duiker</i> .
duiker	1856 VAN LENNEP	duiker , z.n.m. of <i>duikelaar</i> . – 1°. Iemand, die zich onder water begeeft. 2°. Water-verlaat. 3°. Kleine spijker zonder kop, die alzoo in 't hout wegduikt.
duikerklok	1856 VAN LENNEP	duikersklok , z.n.v. – Werktuig, waarin men onder water mede gaat en het een tijd lang kan uithouden, door de lucht, welke er van boven wordt ingepompt. Het is aldus genoemd naar zijn oorspronkelijken vorm.
duim	1681 SEEMAN	duim , beteekend eigendlijk de sterkste en magtigste van onse vijf vingers: en daarom van de Latijnisten <i>Pollex</i> genaamd: waarom wij ook seggen, <i>iemand bij den duim houden</i> , als wij willen te kennen geeven, dat wij hem kort houden, en naa onse pijpen doen dansen: maar te scheep werd een <i>duim</i> genaamd bij gelijkenis, een ijsers daar een <i>duimeling</i> ingehangen werd, gelijk de <i>duimen van de roerhaaken</i> : de <i>duimen</i> van deuren, en van vensters ens.

duim	1856 VAN LENNEP	duim , z.n.m. – Breed en plat ijzer, regthoekig omgebogen, en dienende om er de duimelingen in te hangen. <i>De duimen van de roerhaken</i> , aldus naar de gelijkenis genoemd.
duimeling	1856 VAN LENNEP	duimelingen , z.n.v.mv. – (veroud). De ijzers van de achterstevens, waar de voorhaken in hangen.
duimeling	1857 PAN	duimelingen . Zijn ook zeemlederen vingertoppen, door den kommandeur van een stuk geschut aan den duim der linkerhand gebonden, om bij het laden het zundgat dicht te houden.
duimling	1690 WITSEN	duimlingen . Dit zyn de yzers op d'achter-steven, alwaar de roer-haaks hangen.
duimstok	1681 SEEMAN	duimstokje , een Maatstokje der Timmerluiden, daar meede men bij <i>duimen meet</i> : en heeft gemeenelijk de lengte van een voet: <i>het scheeld een duimbreed</i> , dat is, de breedte van een <i>duim</i> .
duin	1681 SEEMAN	duin , of blink van weegen haar wittigheid, een heuvel van Sand, die gelijk de hoogste <i>Duinen</i> meest blinkers genaamd werden: de <i>duinkant</i> , een landstreek die ontrent <i>Duin</i> geleegen is: en selfs de Stad <i>Duinkerken</i> schijnt daar van sijn naam te hebben: om dat de selve rondom, als in <i>Duinen</i> beslooten leit: <i>duinhelm</i> , de <i>helm</i> , <i>Carica</i> bij de Latijnisten genaamd, die op de <i>Duinen</i> groeid: een <i>Duinmeier</i> , of naa het gemeene seggen een <i>Duinmaajer</i> : een Opsiender, en als een Schout van de <i>Duinen</i> : anders genaamd een Koddebeier, dat is, een die met een <i>Kodde</i> , of Knods, <i>beierd</i> of geweld gebruikt: want <i>Meier</i> of <i>Major</i> , een Schout beteekend: en soo de <i>Meierij</i> van den Bos, ens.
duin	1856 VAN LENNEP	duin , z.n.o. of <i>blink</i> . – Heuvel van zand, en in 't byzonder van dat zand, hetwelk door de zee wordt opgeworpen: gelijk dan ook Bilderdijk, even waar als treffend, de <i>duinen</i> noemt: <i>Het bolwerk, dat de zee zichzelf ten teugel wrocht.</i>
Duinkerken	1690 WITSEN	van duinkerken ten haering varen . Dat is: Op roof en kaap varen. Dit wiert van oudts dus gezegt, om dat in den Spaanschen oorlogh (gelyk noch heden) veele van die plaats ter kaap in zee gongen varen. Anders werdt zulks gezeght van den geenen, die iets quaats over 't hoofd hangt.
duiveljagen	1681 SEEMAN	duiveljaagen , is een woord, dat men in het gemeen toeschrijft Toovenaars en Tooveressen: waarom die ook de naam daar van krijgen, dat sij <i>duiverjaagers</i> , <i>duiveljaagsters</i> : sijn niet dat sij de <i>duivel</i> zoeken te verjaagen, en sijn geweld te vernietigen: maar om dat sij met den <i>duivel</i> aan spannen, en sijn dienaars sijn: gelijk men soo ook noemd de <i>hoerejaagers</i> , en al die op de <i>jagt</i> gaan, om iets te vangen: anders werd dit woord <i>duiveljaagen</i> bij de Matroosen genoomen, als sij daar door willen beteekenen een soort van stuuwen, de welke geschied door behulp van swaare steenen, de welke oover de ingescheepte Goederen werden gerold, om de selve te doen pakken, en is meede bekend onder het woord <i>Traaven</i> .
duiveljagen	1690 WITSEN	duivel-jagen . Met steenen over de ladinge rollen, om die des te beter te stouwen. Ook: Het inperssen van wol-zakken in de scheepen: 't geen anders <i>Traven</i> wert genoemd.
duiveljagen	1856 VAN LENNEP	duiveljagen , b.w. – Een soort van stuwen, 'twelk daarin bestaat, dat men zware steenen over de lading heenrolt. Ook het inperssen van wolzakken in de schepen of het zoo genaamde <i>Traven</i> wordt met dien naam bestempeld. Spreekwijze: <i>Leg my zoo niet te duiveljagen</i> (Plaag my zoo niet, val my niet lastig).
duivelsklauw	1856 VAN LENNEP	duivelsklaauw , z.n.v. – Een soort van dubbelde haak, die over iets heen komt en het met beide haken pakt.

duizendbeen	1856 VAN LENNEP	duizendbeen , z.n.o. – (veroud). Lange smalle kast, die, in verscheidene gaten of keepen, ettelijke elkander volgende schijven bevatte. De <i>duizendbeenen</i> werden vertikaal vastgemaakt, ieder aan elke zijde van den mast van den boegspriet en van de woeling van dien mast: en zy dienden om den doortocht te bevorderen van het afdalend want.
dukdalf	1681 SEEMAN	dukdalf , een gebrooken woord, dog seer bekend in deese Neederlanden, als hebbende de naam van dien wreeden Bloedhond <i>Duc de Alba</i> , Gouverneur van deese Landen, gesonden van den Konink van Spanjen Philips den tweeden, sie <i>Hoofds Hist. pag.</i> 333: of de Amsterdamse <i>dukdalven</i> , dat Paalwerk is, daar de Touwen van de Scheepen bij geleegendheid aanvast gemaakt en beleid werden, haar naam daar van hebben, dat en soude ik niet derven voor vast iemand toeseggen: immers dat is seeker, dat deese Paalen soo hegt en vast in een geklonken zijn, dat de Scheepen die sig daar aan koomem te stooten, groot ongemak koomen te lijden, en meenigmaal in de grond geboord zijn; niet anders als die Luiden, die sig teegen den <i>Duc de Alba</i> eertijds gekant hebben.
dukdalf	1690 WITSEN	dukdalf . Een hooft van zware palen, in 't water geslagen, waar aan men scheepen beleght, en vast maakt: 't geen zyn naam behoudt van den Hertogh van Alva, wel eer Gouverneur, wegens Spanje, in deeze Landen, die insgelyks hardt en onverzettelyk was, als dit paal-werk. Anders werdt het een <i>Paap</i> geheten.
dukdalf	1856 VAN LENNEP	dukdalf , z.n.v. – Een zwaar paalhoofd, in het water geslagen, en dienende om er schepen aan te beleggen. Volgens Winschoten is het woord een verbastering van “Duk d’Alva” in welk geval het zijn oorsprong daarin zou hebben, dat dit paalwerk even hard en onverzettelijk zoude zijn als gemelde Hertog was. Bilderdijk houdt het echter voor 't eenvoudige <i>dok-dolf</i> , d. i. <i>paal</i> of <i>blok</i> in een <i>dok</i> .
durk	1681 SEEMAN	durk , of van andere <i>den Urk</i> , van het eerste komt <i>Durkerdam</i> , een Dorp in Waaterland aan Pampus geleegen: <i>Urk</i> werd genaamd een Eilandje in het midden van de suider See, teegen oover Enkhuisen, en de stroom die daar sterk voor bij schiet, werd genaamd <i>het val van Urk</i> : nu <i>Durk</i> , of <i>den Urk</i> is de plaats, daar het vuilwaater onder in het Schip vergaaderd, of wel het vuilewaater selfs, dit woord is te vinden bij de <i>Bruin in Embl. pag.</i> 149. sie, de <i>soo</i> .
durk	1690 WITSEN	durk . De plaats daar het vuil water in loopt. Anders: De Zoodt.
durk	1740 ZONHOVEN	d’urk , of de <i>urk</i> . De binnelants-vaerders verstaen 'er het agter onder door: maer eigentlyk is 't een scheeps-riool of watergang, daer langs zich 't vuile water buiten boordt loost.
durk	1856 VAN LENNEP	durk of <i>Dork</i> , z.n.v. – De plaats, waar het vuile water onder in het schip inloopt, anders ook de <i>Zoo</i> genaamd. Zie <i>pompzoode</i> . Waarschijnlijk is het woord een samentrekking van <i>de Hurk</i> of <i>De Urk</i> , 'twelk een laag vaartuig beteekent. Zie <i>Hurk</i> . <i>O Dorck van alle quaed, o gote van ellende!</i> Joh. de Brune Emblemata.
duvelstoejager	1856 VAN LENNEP	duivels toejager , z.n.m. – 1°. Benaming van de bout, waarop de ankerketting gestoken wordt in de kettingbek. 2°. Schimpnaam van ouds aan de zoodanigen gegeven, die voor de wevers op een <i>zieltjen</i> uitgaan, en hun die in handen weten te spelen of <i>toe te jagen</i> .

duvelstoejager	1857 PAN	duivelstoejager . “kettingbek.” Lees: <i>kettingbak</i> .
dwaallicht	1856 VAN LENNEP	dwaallicht , z.n.o. of <i>vreêvuur</i> . – In ’t Eng. <i>Jack with the lanthorn</i> , in de zuidelijke talen “het St. Elmus–vuur” genoemd, en waaronder men zekere vlammeende luchtverhevelingen verstaat, die, by duistere nachten en stormweer langs de masttoppen en raas heen en weder dwalen.
dwalen	1856 VAN LENNEP	dwalen , o.w. – Zwerven, verkeerd gaan. <i>Een dwalende naald</i> . Zie <i>naald</i> . <i>Buiten boord dwalen</i> wordt by wijze van <i>eufemisme</i> gezegd voor “buiten boord raken.”
dwang	1690 WITSEN	veel dwang van zeilen hebben . Dat is: Zeilen voeren, waar mede het schip bequaam keeren en wenden kan.
dwarrelwind	1681 SEEMAN	dwarlwind , <i>dwarlen</i> beteekend draaien, en soo is een <i>dwarlwind</i> niet anders als een draaiwind, sie, <i>wind</i> .
dwarrelwind	1690 WITSEN	dwarrel-wint . Een draay-wint.
dwarrelwind	1856 VAN LENNEP	dwarlwind , dwarrelwind , z.n.m. – Wervelwind: gedurig draaiende wind. <i>Een zeestorm op d’ Oostzee, neêrstortende met vlaegen, Had in een dwarrelwint de Graenvloot omgeslagen.</i> Jan Vos.
dwars	1681 SEEMAN	dwars , beteekend schuin, scheef, en daarom beteekend dwarsdrijven met een Schip, <i>dwars</i> in het Waater leggen: het welk indien het met voordagt geschied om een ander te quellen: wat wonder dat <i>dwarsdrijven</i> genoomen werd voor <i>harrewarren</i> , kraakeel zoeken: en een Vent of Schipper, die dat doet, een <i>dwarsdrijver</i> genaamd werd: <i>dwars sees leggen</i> beteekend tussen de baaren inleggen: een <i>dwarsstroom</i> , een stroom die van ter zijden komt, of wel die geen regten streek en hout, gelijk alle stroomen, die langs de kusten heenen loopen: een <i>dwarsslee</i> is een slee der Scheepstimmerluiden: waar meede een Schip of Vaartuig op het Land werd gehaald, sie het afbeelsel, W. N. 4 pag. 185. een <i>dwarstouw</i> is een touw, dat oover dwars en niet langs Scheeps uitgevierd werd.
dwars	1856 VAN LENNEP	dwars van , bw. – Op de hoogte van; – doch zoodanig, dat de zijde van het vaartuig op een loodrechte lijn staat met het voorwerp waar men <i>dwars van</i> is. <i>Dwars van</i> de haven (op een loodrechte lijn met de monding van de haven.)
dwars	1856 VAN LENNEP	dwars , bw. – Wordt gezegd van hetgeen zoodanig geplaatst is, dat zijn lengte niet evenwijdig loopt met die van het schip. <i>Dwars stuwen</i> ; – <i>dwars liggend vaatwerk</i> ; – <i>dwars voor den boeg komen</i> (Met de zijde voor den boeg van een ander schip komen. <i>Dwars vertuilen</i> (met een anker voor– en achteruit, zoo dat het schip niet draaien kan. Dit geschiedt b. v. als men zich voor een vyandelijke battery plaatst).
dwarsbalk	1856 VAN LENNEP	dwarsbalk , z.n.m. – <i>Dwarshout</i> of <i>Dwarsstuk</i> : ieder hout, dat in een getimmerte dwars geplaatst wordt.
dwarsdrijven	1690 WITSEN	dwars dryven . Oneig. Iemandt tot hinder en in de wegh zyn.
dwarsdrijven	1856 VAN LENNEP	dwarsdrijven , o.w. – Dit zegt men van een schip, dat, niet naar ’t roer luisterende, zijdelings wegdrijft.

dwarsdrijver	1836 SPRENGER	Dwarsdrijver. <u>Het is een regte dwarsdryver</u> , zegt men met zinspelning op een schip, dat dwars in het water ligt, van iemand, <i>die zich opzettelijke tegen alles aankant</i> .
dwarsdrijver	1856 VAN LENNEP	dwarsdrijver , z.n.m. – Schip, dat niet naar 't roer luistert. Van hier de Spreekwijze: <i>Hy is een dwarsdrijver</i> (hy hoort naar geen rede). <i>Dwars drijven</i> (kwellen, hinderlijk zijn,) onheil verwekken: – omdat het dwars aan komen van een schip zeer hinderlijk is, vooral wanneer het met voordacht geschiedt.
dwarshalen	1856 VAN LENNEP	dwarshalen , b.w. – t. w. <i>een schip</i> : Het zoodanig plaatsn, dat het de zijde aan eenig bepaald voorwerp biedt.
dwarshelling	1690 WITSEN	dwars-helling . Een werf, daar de scheepen dwars op gehaalt werden: gelyk <i>rechts-</i> of <i>langs-helling</i> een scheeps-werf is, daar de scheepen over langs op gehaalt werden.
dwarsliggen	1856 VAN LENNEP	dwars liggen , o.w. – t. w. van den stroom, van den wind, van de zee: en dan beteekent het: aan stroom, wind of zee de breede zijde bieden.
dwarsplaat	1856 VAN LENNEP	dwarsplaat , z.n.v. – Plaat of zandbank, die Dwars voor de haven ligt.
dwarsscheeps	1856 VAN LENNEP	dwarsscheeps , bw. – In een Dwarsche lijn: <i>De Amiraal lag dwarsscheeps van ons</i> .
dwarssleder	1856 VAN LENNEP	dwarssleder , z.n.v. – Sleder der scheepstimmerlieden, waarover een vaartuig op het droog gehaald wordt.
dwarsstroom	1690 WITSEN	dwars-stroom . Een stroom die by het landt heen gaat.
dwarsstroom	1856 VAN LENNEP	dwarsstroom , z.n.m. – Stroom, die by het land heenloopt.
dwarsstrooms	1856 VAN LENNEP	dwarsstrooms , bw. – Met de breede zijde in den stroom. <i>Wy moeten dwarsstrooms ankeren</i> .
dwarsstouw	1856 VAN LENNEP	dwarsstouw , z.n.o. – Touw, dat overdwars en niet langsscheeps wordt uitgevierd.
dwarszaling	1856 VAN LENNEP	dwarszalingen , z.n.v.mv. – Dwars geplaatste zalingen.
dwarszees	1690 WITSEN	dwars zees leggen . Met de zyde van het schip tegen de slag van de baren leggen.
dwarszees	1690 WITSEN	dwars zees zeilen . Tusschen de baren zeilen.
dwarszees	1856 VAN LENNEP	dwarszees liggen , o.w. – Met de zijde van het schip tegen den golfslag liggen.
dwarszees	1856 VAN LENNEP	dwarszees zeilen , o.w. – Tusschen de baren zeilen.
dweil	1681 SEEMAN	dweil heeft in sommige Hollandse Steeden de naam van een Feil, waar van op Amsterdams, de vloer feilen: maar te scheep werd het genoomen voor een hoop lappen aan een gereegen, en aan een langen stok vast gespijkerd: waar meede de Scheepen werden afgedweild, dat is, schoon gemaakt en opgedroogd, als sij met Waater eerst afgespoeld sijn: hier van daan <i>dweilen</i> , <i>afdweilen</i> , <i>opdweilen</i> , <i>uitdweilen</i> : alle van die beteekenis, als de afkomstige woorden van feilen: de <i>dweilstok</i> , dat is, de stok daar de <i>dweil</i> aan gehegt is.
dweil	1856 VAN LENNEP	dweil , z.n.v. – Een hoop aaneengeregen en aan een langen stok gespijkerde lappen, waarmede een schip wordt schoongemaakt, na eerst met water te zijn afgespoeld. 't Is hetzelfde woord als <i>dwaal</i> (handdoek).
dweilstok	1856 VAN LENNEP	dweilstok , z.n.m. – Stok, waaraan de Dweil wordt vastgemaakt.
eb	1681 SEEMAN	eb , of <i>Ebbe</i> , het afloopen, of het vallen van het Waater, het teegendeel is, Vloed, als het Waater begint te wassen, of op te loopen: oneigendlijk beteekend het eerste verlies en het laatste winst, als, <i>des weerelds goed is Eb en Vloed</i> : dat is, het Rijk gaat op en neêr: want <i>naa hooge Vloeden</i>

		<i>koomen laage Ebben</i> : dat is, naa groote voorspoed komt groote tegenspoed: hoogmoed komt voor den val: van <i>Eb</i> komt <i>Ebben</i> gelijk van Vloed, Vloeden: waar voor gemeenelijk geseid werd Vloejen gelijk in het woord selfs te sien is: de <i>voor Eb</i> het begin van de <i>Eb</i> , de <i>agter Eb</i> , het laatste van de <i>Eb</i> . ens.
eb	1690 WITSEN	ebbe en vloedt . Oneig. De ongestadigheid der rykdom; hier van zeght men: <i>Des werelts goedt, is eb en vloedt</i> .
eb	1690 WITSEN	ebbe . Het afloopen van 't water; tegen vloedt gestelt.
eb	1690 WITSEN	grondt-ebbe . Een zeer laegh water: een ebbe, die zoo laegh loopt, dat men de grondt bykans ziet.
eb	1690 WITSEN	na de eb komt de vloed . Oneig. Naar ongeval komt vreugde. Alles is veranderlyk.
eb	1690 WITSEN	na hooge vloed en laege ebben . Dat is: Alles neemt een keer. Niets is bestendigh.
eb	1690 WITSEN	over eb en vloed leggen . Een anker eb- en vloetwaarts leggen.
eb	1836 SPRENGER	Eb en vloed . 's Werelds goed is eb en vloed. <i>Eb</i> is het afloopen of vallen, <i>Vloed</i> daarentegen het wassen of toevloeijen van het water, en van daar, dat het Spreekwoord zegt: <i>wereldsche zaken zijn aan eene gestadige afwisseling onderworpen</i> . <u>Na hooge vloed en, laege ebben</u> , duidt Spreekw. aan: <i>na grooten voorspoed, komt wel eens groote tegenspoed</i> ; doch wordt nog meer gebruikt, om te kennen te geven: <i>hoogmoed komt voor den val</i> .
eb	1856 VAN LENNEP	eb of ebbe , z.n.v. – Het afloopen of vallen van het water, en alzo het tegenovergestelde van “Vloed”. <i>Daar gaat eb</i> (het water begint te vallen). <i>Een zware eb</i> (het afloopen heeft snel plaats). <i>Halve eb</i> (wanneer de <i>eb</i> in snelheid afneemt). <i>Vooreb, achtereb</i> (het begin, het laatste van de <i>eb</i>). Spreekwijze: Gewoonlijk wordt eb altijd voor tegenspoed, gelijk Vloed voor voorspoed genomen, in gezegden als: <i>Des Waerelds goed, Is eb en vloed</i> . – <i>Na hooge vloed en laege ebben</i> .
eb	1856 VAN LENNEP	over eb en vloed liggen , o.w. – Vertuid liggen voor eb en vloed.
ebben	1690 WITSEN	't magh vloeijen, 't magh ebben, die niet waaght, zal niet hebben . Het zy hoe 't wil, men moet wagen in de werelt, wil men heil hebben.
ebben	1836 SPRENGER	Ebben . <u>Hij is aan het ebben, of het ebt by hem</u> , zegt men van iemand, <i>wiens persoon of zaak achter uitgaat</i> .
eclips	1856 VAN LENNEP	zoneclips , z.n.v. – Hare verduistering door den doorgang van een planeet.
eclips	1857 PAN	zoneclips . “Hare verduistering door den doorgang van een planeet.” Lees: Hieronder verstaat men in het dagelijksch leven het oogenblik, dat de maan tusschen de aarde en de zon doorgaat, de lichtstralen onderschept, en dit hemelligchaam voor ons onzichtbaar maakt. Wijders zijn er slechts twee bekende planeten, die voor de aardbewoners eene zoneclips kunnen veroorzaken. Een verklaring van het woord <i>eklips</i> ware onder letter <i>E</i> ook zeer gewenscht geweest.
eemer	1856 VAN LENNEP	emer , z.n.m. – (veroud.) Vaartuig, van <i>eem</i> (water).
eendekker	1690 WITSEN	een-dekt schip . Oneig. Een mensch van weinigh kennis.
eendenmossel	1856 VAN LENNEP	eendemossel , z.n.o. – Schelpen, die zich aan den romp van een ongekoperd vaartuig hechten.
eiken	1690 WITSEN	op een eiken geboeit zitten . Op droog zitten.
eiland	1856 VAN LENNEP	eiland , z.n.o. – Eivormig of rond land: t. w. dat rondom bepaald is door de zee. <i>Schiereiland</i> dat met een strook aan 't vaste Land vast is. <i>Eilanden boven den wind</i> . <i>Eilanden onder den wind</i> .

eind	1690 WITSEN	eindt voor eindt zyn. Dit werdt gezeght, wanneer de kabels, en alle het loopende wandt, ten einde toe uitgelopen zyn: 't geen geschiedt, om te gemaklyker te ryden.
einde	1856 VAN LENNEP	einde , z.n.o. – In zeemanstaal weinig gebruikelijk. Zie <i>end</i> .
eis	1856 VAN LENNEP	eisch (naar den) bw. – Overeenkomstig de omstandigheden. <i>Touw steken naar den eisch, als het Eischt</i> (het zooveel byvieren als dienstig is).
eisen	1856 VAN LENNEP	eischen , o.w. – Begeeren, verlangen, vorderen. <i>Het touw Eischt.</i> (t. w. gevierd, gestoken te worden) <i>Hy</i> (het anker) <i>Eischt</i> (houdt vast in den grond).
eken	1690 WITSEN	achter, of voor, voor een eeken zitten. Zulks werdt gezeght, als een schip achter of voor vast zit.
eken	1690 WITSEN	voor een eeken zyn , of <i>zitten</i> . Zulks werdt gezeght, als het schip droogh leit, en het water wegh gelooopen is.
eken	1856 VAN LENNEP	eeken , z.n.o. of <i>ekken</i> . – (veroud.) <i>Achter of voor een eeken zitten</i> wordt gezegd, als een schip voor of achter vast zit.
eken	1856 VAN LENNEP	ekken , z.n.o. – Zie <i>eeken</i> .
elger	1681 SEEMAN	elger , een seeker soort van een ijsere Kam, waar aan een stok aan gehegt werd, om de Aal al slaande of steekende uit de grond te haalen: waar van <i>slagelger</i> , <i>steekelger</i> .
elkander	1856 VAN LENNEP	elkander , (in of uit) bw. – wordt gezegd de betrekkelijke plaatsing van twee vaste voorwerpen, die tot merken genomen worden om den koers of afstand te bepalen, b. v. <i>Als men den toren en den molen in of uit elkander ziet, moet men wenden. Als men de vuurbaak en het fort in of uit elkander krijgt, kan men afhouden. Wanneer men voor een schip over zeilt, en men krijgt de masten daarvan uit elkander, dan is men er vrij van. Den vuurtoren en 't kasteel een windbooms lengte uit elkander houdende, blijft men in 't vaarwater.</i>
emballage	1856 VAN LENNEP	emballaadje , z.n.v. – Ingepakte balen en zulke goederen. Zie <i>fustaadje</i> .
embargo	1856 VAN LENNEP	embargo , z.n.o. – Ital. woord: Verbod aan de koopvaardyschepen, die zich in een haven of op een zee bevinden, om die zonder verlof te verlaten: 't zij, dat de Regeering die in hare dienst wil nemen, of dat hy die eener Natie, aan welke hy den oorlog verklaren gaat, wil terug houden. Zie <i>beslag</i> .
emmer	1681 SEEMAN	emmer , is een bekend woord: maar is veelderlei: <i>een Waateremmer</i> , daar men waater meede schept: <i>een Vis af Martemmer</i> daar men Vis en andere waaren in haald: maar een <i>Emmertje</i> werd van de Blookemaakers, en Loodgieter genaamd, dat houte Werktuig, dat onder aan de Pompstok is, om het waater met de klap op te haalen: W. N. 14. 56.
emmer	1856 VAN LENNEP	emmer , z.n.m. of <i>Eemer</i> . – Waterhaler, waterschepper. Zie <i>Bild Gesll.</i> op <i>Eimer</i> , – <i>Brandemmer</i> (le leren vat, dienende om brand te blusschen. Zie <i>puts</i> . <i>Koelemmer</i> (houten vat met ijzeren beslag, waarmede gedurende het gevecht het water uit de koeltobbe geschept wordt om het geschut koel te houden.
emmerzeil	1856 VAN LENNEP	emmerzeil , z.n.o. – Soort van vierhoekig zeil, waarvan de ra op een derde van hare lengte door den mast wordt opgehouden.
end	1681 SEEMAN	end , is in het gemeen het laatste van alle dingen, en in het besonder van ons leeven: <i>het end draagt den last</i> : dat is, de swaargheid komt op het laatst: <i>het end goed al goed, exitus acta probat</i> . Daar

end	1856 VAN LENNEP	en booven, <i>hoe is die Man gekoomen aan sijn end?</i> dat is, aan sijn dood: dog te Scheep werd het genoomen voor het uiterste van alle Scheep Deelen, Balken, Klampen, Touwen ens. van het laatste komt het bekende spreekwoord, <i>ik weet niet waar het end</i> (dat is, van het Touw) <i>vast is</i>: oneigendlijk, ik weet de rechte grond van de saak niet, <i>end voor end sijn</i> werd gesegt van een Touw of Kaabel, dat ten <i>enden</i> uitgevied is, en dienvolgens teenemaal gespannen staat. end, z.n.o. – Voor “touw”, en meer gebruikelijk dan <i>einde</i> of <i>eind</i>, welk woord men nooit uit den mond eens zeemans hooren zal. <i>End voor end</i> (wordt gezegd, wanneer kabels of loopende want ten einde toe zijn uitgelopen: hetgeen geschiedt om gemakkelijk te rijden). By stormweer laat men de ankertouwen <i>end voor end</i> uitloopen. Spreekwijze: <i>Ik weet niet waar het end vast is</i> (ik weet den rechten grond der zaak niet). <i>Hy heeft het aan 't rechte end</i> (hy begrijpt de zaak goed).
enkhuizer	1856 VAN LENNEP	enkhuizer , z.n.m. – Herhaalde slag van een kabel om de beting. <i>Een enkhuizer op het touw leggen</i> .
enterbijn	1856 VAN LENNEP	enterbijn , z.n.v. – Bijn, met een scherpe punt aan den tegenovergestelden kant van het scherp voorzien, en alzoo geschikt om, by 't Enteren, zoo wel te houwen en te kappen, als, wanneer het Enteren door Chaloupen geschiedt, door het in 't hout slaan van gemelde punt, daarby op te stijgen.
enterdreg	1856 VAN LENNEP	enterdreg , z.n.v. – Dreg, die, in 't staande want van een vyandelijk vaartuig geworpen, dient om de beide schepen tot elkander te halen en alzoo by den vyand aan boord te komen.
enteren	1681 SEEMAN	enteren , beteekend oovervallen en ooverspringen in een ander mans Schip, om dat te vermeesteren: waar van de gereedschappen, als <i>Enterbijn</i> , <i>Enterdreg</i> haar naam hebben: waar van de beschrijving niet noodig is, daar de Liefhebbers ligtelijk geleegendheid hebben om die met haar oogen te gaan besigtigen: haar gebruik egter is, dat de <i>Enterdreg</i> in het staande wand van des vijands Schip geworpen werd om den vijand aan boord te klampen, en de Scheepen soo dicht aan malkanderen te doen naaderen, als eenigsins mogelijk is: de <i>Enterbijn</i> is dienstig met sijn scherp om alles aan stukken en onder de voet te hakken, en de punt aan de andere kant, als in een heir haamer uitsteekende, is bequaam om in eenig hout geslaagen sijnde daar bij op te klimmen: een <i>Enterluik</i> weederom is soodaanig een luik, dat, als de vijand staat meester te werden, of van de Bak, of van de Kajuit of Hut, gebruikt werd, om daar door needer te sakken, en te kunnen koomen op den ooverloop, om door het Roosterwerk den vijand met halve Pieken afbreuk te kunnen doen.
enteren	1690 WITSEN	enteren . Van buitenen over het schips boort springen: 't geene, door vyanden, achter op de billen, aan de hoofd-touwen, of voor de boegh geschiedt.
enteren	1856 VAN LENNEP	enteren , b.w. – 1°. Het vyandelijke boord beklimmen. Het woord is waarschijnlijk verbasterd van 't Lat. <i>intrare</i> (binnenkomen). 2°. Eenvoudig: “klimmen,” <i>In 't want enteren</i> . – <i>Enter op!</i> (komm).
enterluik	1690 WITSEN	enter-luiken . Luiken, die voor in de bak, of achter in de kajuit gemaakt werden, op dat men, by noodt, als het boven-schip door de vyanden ingenoomen is, daar door op den overloop kan komen, om den vyandt van onderen te weeren.

enterluik	1856 VAN LENNEP	enterluik , z.n.o. – (veroud.) Een luik, voor in den bak of achter in de kajuit gemaakt. om, in geval van nood. als de vyand meester is van het bovenschip, daardoor op den overloop te komen en hem van onderen te keer te gaan.
enternet	1856 VAN LENNEP	enternet , z.n.o. – Zie <i>vinkenet</i> .
entrepot	1856 VAN LENNEP	entrepot , (spreek uit <i>Antrepoo</i>) z.n.o. – of <i>stapelplaats</i> , beteekent oorspronkelijk een plaats of haven, waar koopmansgoederen vrij worden toegelaten, en alzoo een vrijplaats of vrijhaven. In onze taal heeft dit bastertwoord een meer bepaalde beteekenis verkregen. Volgens art. 88 der Algemeene Wet van den 26 Augustus 1822 <i>over de heffing der regten van In- Uit- en Doorvoer</i> enz. (Staatsbl. n°. 38) verstaat men door <i>entrepots</i> oplagen van goederen in daartoe aangewezen bergplaatsen” en is de strekking daarvan, den eigenaren of gekonsigneerden van niet ten invoer verboden goederen, gedurende den tijd van twee jaren na den dag der lossing, of somtijds langer, de gelegenheid te laten, die goederen ten verblijve binnen ’s Lands of ten doorvoer aan te geven, tegen betaling der alsdan daartoe staande rechten. Zy onderscheiden zich in <i>Publieke entrepots</i> , of algemeene bewaarplaatsen onder het opzicht van het Bestuur en wederzijdsche sluiting zoo van wege dat Bestuur als van wege den handel: <i>Partikulier entrepot</i> , zijnde een bewaarplaats in een door den handel aangewezen en door het Bestuur goedgekeurd pakhuis of magazijn, mede onder wederzijdsche sluiting: <i>Fictief entrepot</i> zijnde de oplage van goederen in des handelaars byzonder pakhuis of bergplaats, onder zijn toezicht en buiten sluiting van de zijde des Bestuurs. De wetsbepalingen, waarby het stelsel van <i>entrepot</i> geregeld wordt, zijn te vinden in het <i>Elfde Hoofdstuk</i> van gezegde Wet, art. 88 – 107.
entrepotdok	1856 VAN LENNEP	entrepotdok , z.n.o. – Besloten Dok, waarin die schepen liggen, welke hun goederen in het algemeen Entrepôt lossen.
equipage	1681 SEEMAN	equipage , een Frans woord, en werd soo te Land als te Waater gebruikt, te Land seide men het van den toestel van gesanten, Ooversten en andere Grooten als sij of op reis of te veld gaan: te waater werd het gebruikt van het toerusten der Oorlogsscheepen, waar van <i>Scheepen Equipeeren</i> , <i>Equipage van Scheepen</i> , <i>Equipage Meester</i> , die geen die het bewind van het uitrusten der Scheepen bevoelen is.
equipage	1856 VAN LENNEP	equipaadje , z.n.v. – Bastertwoord voor: <i>bemanningsmanschap</i> . Zie ald. <i>Het schip is door de equipaadje verlaten. De gandsche equipaadje is ziek geweest</i> .
equipagemeester	1856 VAN LENNEP	equipaadjemeester , z.n.m. – Directeur der bewegingen en verrichtingen op eene der Rijks werven.
ereschot	1856 VAN LENNEP	eereschoten , z.n.o.mv. – Kanonschoten, ter begroeting of ter viering eener heuchelrijke gebeurtenis gelost.
es	1681 SEEMAN	es , beteekend dat gedeelte van het Galjoen, dat op de Hollandse Scheepen gesien werd, rustende op de Leeuw, sie, ons Schip, en W. N. 7. pag. 55.
es	1856 VAN LENNEP	esch , z.n.m. – Het hout, dat op de Hollandsche schepen gezien werd, en waar op de Leeuw rustte.
eskader	1856 VAN LENNEP	eskader , z.n.m. – Zie <i>smaldeel</i> .
état-major	1856 VAN LENNEP	etat-major , z.n.o. – Staf van een oorlogsschip, bestaande uit den kapitein, de officieren – ook die van gezondheid en van administratie – de adelborsten en scheepsklerken.

eter	1681 SEEMAN	eeter , in het gemeen een die <i>Eet</i> : alsoo werd het te Scheep genoomen voor iemand, die in Scheeps dienst is, en derhalven de kost op helpt, gelijk men seide, <i>een Man buiten boord een Eeter te min</i> : want een van het Scheepsvolk buiten boord vallende, en bij gevolg verdrinkende, maakt dat de kost te ruimer omkomt: oneigendlijk beteekend het, dat men in eenig verlies weinig swaargheid stelt: gelijk Kapiteins ontrent janhaagel: want zij werden sonder liefde aangenoomen, en zij scheiden sonder hartseer.
eter	1690 WITSEN	een man buiten boort, een eeter te minder . Dit wert oneigentlyk gezeght, als men iemandt mist, aan wien niet veel gelegen is, en die men wel missen wil.
etmaal	1856 VAN LENNEP	etmaal , z.n.o. – Vier-en-twintig uur. <i>Wy waren geen etmaal in zee of kregen tegenwind</i> .
evennachtslijn	1856 VAN LENNEP	evennachtslijn , z.n.v. – Zie <i>linie</i> .
ever	1690 WITSEN	evers . Kleine visschers schuiten tot Enk-huizen.
everdoek	1681 SEEMAN	eeverddoek , een soort van <i>Smaldoek</i> daar Seilen af gemaakt werden, zie, <i>seildoek</i> ,
expediteur	1856 VAN LENNEP	expediteur , z.n.m. – Iemand, die zich met het doen vervoeren van koopmanschappen te land of te water bezig houdt. Zijn rechten en verplichtingen zijn omschreven in het Wetb. van Kooph. II. B. V Tit. II. Afl. art. 86 – 96 en in art. 118 – 119 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822.
ezelshoofd	1681 SEEMAN	eesselshoofd , werd sonder twijfel te saamen gesteld van <i>Eesel</i> en <i>Hoofd</i> : soo dat het soo veel beteekend, als een <i>Hoofd</i> van een <i>Eesel</i> : dog dit kan niet als by gelijkenis van dit Werktuig gesegd werden: want het is een half rond Blok met een inkeep booven op de Mast, daar de Steng ingeset werd: en van weinig sierlijkheid, gelijk ook het <i>Hoofd</i> van een <i>Eesel</i> : of wel werd het misschien een <i>Eeselshoofd</i> genaamd, genoomen het gedeelte voor het geheel, om dat het de Steng van Topseilen, Vlaggestokken, als een <i>Eesel</i> den lastdraagen, haar steevigheid geeven moet: soo werd ook bij de Schilders een <i>Eesel</i> genaamd, dat Werktuig, daar sii in het schilderen haar Pinneelen op koomen te leggen.
ezelshoofd	1690 WITSEN	ezels-hooft . Een half-rondt blok, boven op de mast, daar de steng in gezet wert: onder aan het zelve zyn twee yzere oogen, daar takels door gestoken werden, om de stengen op en af te laten, en voor aan zyn sluit-houten, met yzer bekleedt, welke de rees sluiten: het is met schapen-vacht bekleedt, tegen 't slyten van de zeilen, en wederzydts vol kleine spykers geslagen, sterkstens halve.
ezelshoofd	1856 VAN LENNEP	ezelshoofd , z.n.o. – Dik met ijzer beslagen half rond plat hout, over den top van den mast gelegd; aan het vooreinde een gat, (hommer) hebbende, waardoor de steng loopt. Onder aan dat hout hangen de bloks om de stengen op te hijschen of te strijken. De marszeilraas rusten op het ezelshoofd als zy gestreken zijn. Waarschijnlijk is aan dit blok de naam van ezelshoofd gegeven, omdat het als een <i>kop</i> op den mast zit, en als een <i>Ezel</i> tot het dragen van lasten bestemd is.
ezelshoofd	1857 PAN	ezelshoofd . “Aan het vooreinde een gat (hommer) hebbende.” Het woord “hommer” te schrappen.
factorij	1856 VAN LENNEP	faktoery , z.n.v. – Plaats of kantoor, waar de agenten (Faktors) van een handelshuis zich buiten 's Lands ophouden. De naam van faktoery wordt zelden anders gegeven, dan aan dergelijke instellingen, door Europeanen in de O. Indiën gesticht.
factuur	1856 VAN LENNEP	faktoery , z.n.v. – Lijst van afgeleverde goederen.
fajfena	1856 VAN LENNEP	fajfena , z.n.v. – Soort van kleine Japansche galei met twintig riemen aan elke zijde.

fajofsnee	1856 VAN LENNEP	fajofsnee , z.n.v. – Japansch speelvaartuig.
fats	1690 WITSEN	fatzen . Zeilen, die, des noodt, om meer wint te vangen, onder aan de groote zeilen, of aan de bonnetten, werden gereegen; welke bonnetten zelve aan de groote zeilen gehecht zyn.
fats	1856 VAN LENNEP	fatsen , z.n.v.mv. – Onderbonnetten, ten opzichte tot de bovenste, waar zy aan gereegen worden. Spreekwijze. <i>Hy is op de fatsen</i> (hy is op de loop:) – omdat de <i>fatsen</i> worden aangezet om meer vaart te maken.
fatsen	1681 SEEMAN	fatsen , of onderbonnetten, ten opzichte van de bovenste daar sij aan gereegen werden: en nademaal dit in het seilen gedaan werd om vaart te maaken, soo is het geloofelijk, dat het spreekwoord, <i>hij is op de fatsen</i> , dat is, hij is op de loop, hij is het haasepat op, daar zijn naam van gekreegen heeft, sie, <i>bonnet</i> .
feloek	1856 VAN LENNEP	feloek , z.n.v. – Licht, lang en smal vaartuig, meest in gebruik op de Middellandsche zee. De koraalvisschery geschiedt met <i>feloeken</i> .
figale	1856 VAN LENNEP	figale , z.n.v. – Oostindisch roeivaartuig.
fitten	1681 SEEMAN	fitten , is een Scheepstimmermans woord, en beteekend meeten hoe diep die gaaten zijn, die men geboord heeft.
fitten	1690 WITSEN	fitten . De diepte peilen van de geboorde gaten, daar men nagels in slaat: in 't booren deezer gaten dient de boor vet gesmeert te werden.
fitten	1856 VAN LENNEP	fitten , o.w. – Scheepstimmermans-uitdrukking voor: “meten, hoe diep de gaten zijn, welke men geboord heeft,” waarschijnlijk 't zelfde als 't Eng. <i>to fit</i> .
fitten	1857 PAN	fitten . Is ook de gedaante der kiel van een schip onderzoeken, alvorens het in een droogdok gaat. Dit geschiedt, om daarnaar den stand der stapelblokken te bepalen, en alzoo eene doorbuiging van het schip te voorkomen.
flamberen	1856 VAN LENNEP	flambeeren , b.w. – In gebruik by 't konvooieeren. Met een sein berispen: aan een schip, door middel van een sein en een schot, bewijs van ontevredenheid geven, dat het zich niet op zijn post bevindt, of van gegeven bevelen afwijkt.
flapband	1856 VAN LENNEP	flap , z.n.m. Of <i>Tappen dekplaat</i> . – IJzeren halve band, die over de Tappen van een stuk geschut door middel van de bekbout en de spijlbout bevestigd wordt op het rolpaard.
fluit	1681 SEEMAN	fluit , of <i>Fluitschip</i> heeft zijn naam naa alle waarschijnlijkheid van een <i>Fluit</i> , om dat dit slag van Scheepen lang en smal is: deese zijn tweederlei, te weeten, de gemeene, en die men <i>katten sonder ooren</i> noemd, waar van op zijn plaats breeder.
fluit	1856 VAN LENNEP	fluit , z.n.v. – Metalen buis, aan het eene end uitloopende in een bal met een gaatjen doorboord, welke de Onderofficieren bezigen om er bevelen mede te herhalen, gelijk de trompetters of hoornblazers by de landtroepen.
fluit	1856 VAN LENNEP	fluit , z.n.v. of <i>fluitschip</i> . – Een transportschip, dat op alle zeeën vaart. De reden der benaming, welke Winschoten opgeeft, als zoude het aldus heeten naar zijn lang en smal fatsoen, waardoor het op een fluit gelek, schijnt er met de haren bygehaald. Veeleer komt het my voor, dat men het aldus noemde, omdat het groot van inhoud was in vergelijking met andere schepen, even als een <i>fluit</i>

		(drinkglas) onder andere roemers. – Een lineschip, waaruit men de onderste battery heeft weggenomen heet “ <i>geärmeerd en flûte.</i> ”
fluitschip	1856 VAN LENNEP	fluitschip , z.n.o. – Zie <i>fluit</i> .
fnee	1856 VAN LENNEP	fnee , z.n.v. – Japansch transportschip.
fok	1681 SEEMAN	fok , een soort van een Seil, dog moet onderscheid gemaakt werden, of het is een <i>Fok</i> aan een groot of klein Vaartuig: want op groote Scheepen is het een Seil, dat het onderste is aan de voorste, of naa haar genaamd de <i>Fokkemast</i> : maar op klein Vaartuig is het dat strook Linden, dat voor van de Steeven bij de Stag opgeheist werd naa de Mast, en is niet alleen dienstig om Wind te vatten, en vaart te maaken: maar ook in het wenden en laveeren: en naademaal het de gewoonte is, dat als men gereedschap maakt om het oover een anderen boeg te wenden, dat men, seg ik, de <i>Fok</i> van de Knegt, of iemand anders die op de Plegt staat, met kragt teegen de Wind belast aan te houden, om te beeter te kunnen afvallen: soo roept de Schipper <i>hou uit de Fok</i> : waar op dan soodaanige Knegt, steunende op zijn kragten, den Schipper weederom toe roept, <i>ik sal uuw den Fok</i> wel uit houden: dit werd oneigendlijk gebruikt, als men seggen wil, dat men iemand niet en ontsiet: maar soo het hem lust getroost is: <i>de Fok op 't Steeven</i> , te weeten, <i>strijk</i> , dat is, <i>strijk de Fok</i> , met de Ree met al geswindelijk needer: het woord <i>Fok</i> werd ook bij gelijkenis geduid op een Bril, om dat gelijk een <i>Fok</i> het Schip in het seilen en wenden, alsoo ook den Bril voor de oogen dienstig is: van <i>Fok</i> komt <i>fokken</i> , het welk meest oneigendlijk op het voortteelen gepast werd: <i>Hoenderen</i> , <i>Knijnen aanfokken</i> : en als het niet wel lukken wil, seid men, <i>het wil niet wel fokken</i> : de <i>Fokkemast</i> , het <i>Fokkespoor</i> , beteekenen het eerste de Mast van de <i>Fok</i> , en het ander het spoor, daar de <i>Fokkemast</i> in staat: <i>Breedefok</i> , sie, <i>kluiffok</i> .
fok	1690 WITSEN	de fok aan iemandt uithouden . Oneigentl. Iemandt niet ontzien.
fok	1690 WITSEN	de fok is blindt . Dit werdt gezeght, wanneer het voor de wint gaat, om dat de fok dan geen of weinigh wint kan vangen, zynde belet door de groote zeilen, die dwars scheeps staan.
fok	1690 WITSEN	de fok op steven , of <i>boegh</i> . Als de fok, by hardt weêr, met ree en al van boven neder komt.
fok	1690 WITSEN	de fok uit houden . Onei. Iemant verduuren.
fok	1690 WITSEN	haalt fok en schoot aan . Oneigentl. Doet u uiterste best.
fok	1690 WITSEN	met een huikende fok zeilen . Met een laegh gestreeken fok zeilen.
fok	1690 WITSEN	voor de fok loopen . Oneigentl. Geschooren, bedroogen, of gequelt werden. Deeze spreek-wyze schynt daar van daan te komen, dat die voor de fok, of op het landt voor 't schip loopen, en het zelve voort trekken, zwaarder arbeitd doen, als die welke op het schip staan.
fok	1740 Zonhoven	fok . Op een klein vaartuig is een strook zeildoek, dat voor van de steven by de stagh opgehyst wort nae de mast, en is niet alleen dienstig om windt te vatten, en vaert te maeken: maer ook in 't wenden en laveren: <i>De Fok uythouwen</i> , is met kragt de zelve tegen den windt voor een wijl aenhouden om te beter te kunnen wenden, en te minder te deinzen.
fok	1836 SPRENGER	Fok . <u>Hy heeft de fok opgezet</u> . Spreekw. <i>hij heeft den bril op den neus</i> . Gelijk toch schippers de fok bijzetten, tot hulp van het groote zeil, zoo wordt een bril op den neus gezet, tot hulp der oogen. <u>Hy moet de fok uithouden</u> ; zegt Spreekw. <i>hij moet in zijne stelling volharden, en haar standvastig</i>

fok	1836 SPRENGER	<i>verdedigen</i> en is ontleend van iemand op de voorsteven, die bij het wenden van het schip, de fok, tegen den wind, met alle inspanning van krachten, moet vasthouden. Fok. <u>Hy moet de fok uithouden.</u> Bij de verklaring van dit Spreekwoord, gaf ik aan hetzelfde den zin van: <i>hij moet in zijne stelling volharden en haar standvastig verdedigen</i> , thans voege ik er bij: <i>hij moet alles aanwenden, om in zijn voornemen wel te slagen.</i>
fok	1856 VAN LENNEP	fok , z.n.v. – Een driehoekig zeil op kleine vaartuigen, tusschen den Fokkemast en den boegspriet geheschen: op groote schepen heet de <i>fok</i> het onderste razeil van den Fokkemast. <i>Stormfok</i> zeil, dat by stormweer aan het Fokkestag gevoerd wordt: <i>Brêefok</i> breed zeil van licht doek, dat op kotters en schoeners wanneer men voor-de-wind zeilt aan een lichte ra aan den top van den mast, of, zoo er meer dan een mast is, van den Fokkemast gevoerd wordt om sneller te loopen. Spreekwijze. <i>De fok opzetten</i> (den bril opzetten), omdat deze op den neus gezet wordt, die, als de boegspriet voor het schip, even zoo voor het aangezicht uitsteekt; terwijl bovendien de bril tot behulp der oogen dient, even als de <i>fok</i> tot versterking der achterzeilen. – Bilderdijk geeft in zijn Gesll. echter een andere verklaring van dit spreekwoord.
fok	1856 VAN LENNEP	fokjen , z.n.o. – Verzameling van draden, niet meer dan een vadem lang en dienende om ruw en uit de hand iets te beslaan.
fok	1857 PAN	fok. Er wordt hier gezegd, dat de fok dient “tot versterking der achterzeilen.” Dit is onbegrijpelijk en onjuist.
fokkeboelijn	1856 VAN LENNEP	fokkeboelijn , fokkebras enz., <i>boelijn</i> , <i>bras</i> enz. aan den Fokkemast. Zie <i>ald.</i>
fokkeboelijn	1857 PAN	fokkeboelijn , fokkebras , enz. “Boelijn, Bras, enz. aan den fokkemast.” Lees: aan de fok en aan de fokkera.
fokkebras	1856 VAN LENNEP	fokkeboelijn , fokkebras enz., <i>boelijn</i> , <i>bras</i> enz. aan den Fokkemast. Zie <i>ald.</i>
fokkebras	1857 PAN	fokkeboelijn , fokkebras , enz. “Boelijn, Bras, enz. aan den fokkemast.” Lees: aan de fok en aan de fokkera.
fokkehals	1856 VAN LENNEP	fokkehals , z.n.m. – Hals van den Fok. Spreekwijze. <i>Hy trekt aan de fokkehals</i> (hy krijgt stank voor dank): – omdat de loos van de Fokkenhals onder ’t galjoen hangt, en men aan de <i>fokkehals</i> trekkende, wel eens iets anders dan zeewater over ’t lijf krijgt.
fokkemast	1856 VAN LENNEP	fokkemast , z.n.m. – De voorste Mast op een schip. Zie <i>mast</i> .
fokken	1690 WITSEN	fokken . Langzaam aan zeilen; gelyk men met een fok, zonder zeil, doet: hier van heeft het woort <i>Aanfokken</i> zynen oorspronk.
fooi	1681 SEEMAN	fooi , alhoewel dit een Frans woord is, evenwel is het door het lang gebruik burger bij ons geworden: jaa zelfs met een ander Frans woord vergeselschapt: soo seid men, <i>ik doe dat op de bonne fooi</i> , dat is, op goed geloof of vertrouwen: de <i>fooi</i> geeven, een gelag of afscheidmaal geeven: tot een teeken, soo ik geloof, van getrouwigheid en geneegendheid tot die geene daar men van af scheid: maar de <i>Rotterdamse fooi</i> geeven beteekend, met slaan en smijten van malkander scheiden.
Fransvaarder	1681 SEEMAN	Fransvaarder , een Schip of Schipper, die op Vrankrijk vaart: dit slag van Scheepen zijn voor het meeste gedeelte Fluiten, somtijds Galjoots en Boeijers.

fregat	1681 SEEMAN	fregat , een soort van groote Scheepen, gelijk Pijnassen, dog meer met haar agter Kasteel agter oover hangende: waar om sij ook van sommige hanggatten genaamd werden.
fregat	1690 WITSEN	fregat . Een schip, 't geen lang en laegh gebouwt is, met een spiegel, hebbende weinig hout voor scheens, en veeltydts zonder bak, achter niet hoogh opgeboeit zynde, zeilaadjes halve.
fregat	1856 VAN LENNEP	adviesboot, fregat, jucht . – Vaartuig, dat berichten of lastgevingen overbrengt.
fregat	1856 VAN LENNEP	fregat , z.n.o. – Oorlogsvaartuig met een dek, en meer dan twintig en minder dan vijftig of zestig stukken voerende, die boven op het dek en op de halfdeks verdeeld zijn. <i>Licht fregat</i> (korvet). <i>Advies fregat</i> . <i>Zoo snel loopen als een fregat</i> (snel zeilen).
fregaton	1856 VAN LENNEP	fregaton , z.n.m. – Venetiaansch vaartuig, met een vierkanten achterstevan, een bezaanmast, een grooten mast en een boegspriet voerende, en tot aan de 10,000 quintalen kunnende laden.
fret	1856 VAN LENNEP	fret , z.n.m. Of <i>Fretboor</i> . – Zie <i>drilboor</i> .
fuik	1681 SEEMAN	fuik , een bekend vistuig, meest gevlogten van tienenen, om in besloote Waateren op de grond needer te leggen, om de Vis te vangen, en het wederkeeren te beletten, sie, Cats in Emblematis, alwaar hij het Huuwelijk bij een <i>Fuik</i> vergelijkt: oneigendlijk seid men hij is al in de <i>Fuik</i> , dat is, hij is al in het Net, hij is al gevangen.
fuik	1740 Zonhoven	fuik . Een bekend vischtuig, doorgaens van teenen gevlogten om in beslote wateren, of zachte stromen visch te vangen, en 't weder uitzwemmen te beletten.
fustage	1681 SEEMAN	fustaagie , een bastaard woord, en afkomstig van <i>Fustis</i> , beteekende een stok, waar van misschien het Franse Vaartuig <i>Fusten</i> genaamd werden, <i>Fustaagie</i> nu beteekend bij de Schippers en Kooplieden alderhande Vaatwerk: als sij seggen: wat is dat voor <i>Fustaagie</i> ? gelijk sij seggen van pakken, wat is dat voor pakkaagie?
fustage	1690 WITSEN	fustasie . Vat-werk.
fustage	1856 VAN LENNEP	fustaadje , z.n.v. – Allerlei Vaatwerk, in tegenstelling van <i>Pakkaadje</i> , waarmede men kisten, enz. en <i>Emballaadje</i> , waarmede men balen en dergelijke ingepakte goederen verstaat. Men voegt gemeenlijk de woorden <i>fustaadje</i> en <i>Emballaadje</i> by elkander, o. a. in art. 209 en 210 der Alg. wet van 26 Aug. 1822, waarby boeten tegen den schipper en stuurman bepaald zijn by het bevinden van een ander getal fust- of pakgoederen dan overeenkomstig de gedane verklaring.
gaaltje	1690 WITSEN	gaaltjens . Zacht windeken.
gaan	1681 SEEMAN	gaan , beteekend bij de Seeluiden vaaren, seilen, roejen, soo seggen sij, <i>het gaat wel, het gaat wel voort: dat gaat niet, dat gaat niet aan, dat gaat niet wel</i> : oneigendlijk werd het gebruikt, als men segt, <i>het gaat met die Luiden niet</i> , die Luiden passen niet op, als ook, die Luiden sijn niet gelukkig, voorspoedig: het gaat met die sieke Man niet: dat is, de sieke Man kan op sijn verhaal niet koomen, van de selve beteekenis sijn'er meer, als, <i>het gaat haar niet wel, het gaat haar quaalijk</i> : daar en teegen, <i>het gaat haar wel, het sal wel gaan</i> .
gaan	1690 WITSEN	gaan . Dat is: Zeilen, varen.
gaan	1690 WITSEN	neer gaan . In zee gaan: af-steken met het schip.
gaande houden	1690 WITSEN	gaande houden . Voort gaan op de zelve wyze, als men begon, 't zy in 't zeilen, of aan anker te ryden.

gaande raken	1690 WITSSEN	gaande raken. Dit werdt gezeght als de scheepen van haar ankers spillen; of als, by onweêr, de losse goederen in 't schip omver gesmeeten werden.
gaande	1681 SEEMAN	gaande houden , beteekend draagende <i>houden</i> , soo seilen, en op die boeg, als men tot nog toe geseild heeft, oneigendlijk beteekend het staande <i>houden</i> , blijven in die staat daar men in is, <i>ik kan soo niet lang staande houden</i> .
gaande	1681 SEEMAN	gaande zijn , <i>gaande raaken</i> , werd geseid eigendlijk van een Schip, als het van zijn Anker spild, en aan het glijen raakt, ook wel de goederen die in een storm koomen ooverhoop te rollen: <i>de ballast raakt gaande</i> : oneigendlijk werd het gepast op Menssen, die moejelijk en quaad werden, <i>hij is geweldig haastig, als hij gaande is</i> .
gaande	1856 VAN LENNEP	gaande houden , b.w. – 1°. Op denzelfden boeg, als men tot nog toe gezeild heeft, voortgaan. 2°. Aan wind of stroom een wederstand bieden, die met hun kracht gelijk staat: “ <i>Wy Hielden het beter tegen den stroom Gaande dan de Adraste</i> . 3°. Gelijk, even hard zeilen. <i>Wy Hielden het met alle schepen van ons eskader Gaande, onder onze beide marszeilen</i> . 4°. Niet van plaats veranderen, b. v. om een schip in te wachten. Spreekwijze, 't <i>Gaande houden</i> : het zooveel mogelijk uithouden.
gaande	1856 VAN LENNEP	gaande raken ; gaande zijn , o.w. – Wordt van een schip gezegd, als zijn anker aan 't glijden raakt. Ook van de goederen, die in een storm komen overhoop te rollen, als b. v. <i>De ballast Raakt Gaande</i> .
gaanderij	1856 VAN LENNEP	gaandery , z.n.v. – Zie <i>westergang</i> .
gaandeweg	1856 VAN LENNEP	gaande weg , bw. – Langzamerhand. <i>Gaande weg afhouden</i> . (Zie <i>afhouden</i> .)
gaar	1690 WITSSEN	gaar zyn . Gebrandt, ofte gezengt, na den eisch, 't geen men de planken doet, om de zelve te buigen. Hier by is aan te merken, dat men de planken, die geboogen moeten werden, langer neemt als de maat in de langte uitwyst, om dat het geboogen hout binnewaarts verkort: het gebrande werdt binnewaarts gezet; want het hout buight daar heen waar het gebrandt is. Hier van daan zeght men: <i>Een plank gaar maken</i> .
gaarboord	1681 SEEMAN	gaarboord , is een woord, dat te saamen gesteld is van <i>Gaar</i> en <i>Boord</i> : gaar is afkomstig, of van <i>Gaaren</i> , dat is, <i>vergaaren</i> , om dat het <i>Gaarboord</i> de naaste Plank is aan de Kiel, en dat men met het aansetten van deese Plank een aanvang van het gantse hol maakt: of van <i>gaar</i> , dat is, oover het vier soo lang gebraden, tot dat sij genoeg is, waar van komt de manier van spreken bij de Scheepstimmerlui gebruikelijk: een Plank <i>Gaarmaaken</i> , gelijk men soo van de Kost te spreken gewoon is.
gaarboord	1690 WITSSEN	gaar-boort . De eerste plank die aan het schip gebraght wert, naast de kiel.
gaarboord	1856 VAN LENNEP	gaarboord , z.n.o. – De naaste plank aan de kiel, met het aanzetten waarvan men een aanvang maakt by den bouw van het boord, zoodat men de deelen als 't ware samen gaêrt.
gaarboord	1857 PAN	gaarboord . Deze heet ook: de <i>zandstrook</i> . Zie ald.
gaffel	1681 SEEMAN	gaffel , dit woord werd op verscheide dingen, naa de oovereenkomst van het een met het ander gepast, soo hebben de Boeren een <i>Hooigaffel</i> , het welk een Vork is met twee scherpe tanden: daar is ook

		een <i>Vleesgaffel</i> daar het Vlees meede in de rook, of schoorsteen gehangen werd: en endelijk werd een <i>Gaffel</i> op Boeijers en Smakken genaamd dat hout, daar het Smakseil aan vast gemaakt werd: deese <i>Gaffel</i> verstrekt voor een Spriet, die altijd vast staat, en sluit met zijn uitgeholde <i>Gaffel</i> om de Mast: maar op minder Vaartuigen is deese Spriet met zijn <i>Gaffel</i> los, en werd te gelijk met zijn Seil, daar aan vast sijnde, gestreeken en opgeheisd.
gaffel	1690 WITSEN	een zeil met een gaffel hebben. Oneig. In goeden doen zyn, en voorspoet hebben.
gaffel	1690 WITSEN	gaffel. Op Boeijers, en Smakken, wert dat hout, daar het smak-zeil aan vast gemaakt wert, aldus genaamt.
gaffel	1856 VAN LENNEP	gaffel , z.n.m. – Spriet, aan welken, op boeiers en smakken, het smakzeil wordt vastgemaakt. Op de grootere schepen is het de spriet, die met een klaauw door de kraallijn aan den bezaansmast vast is, en waaraan het bezaanzeil is uitgehaald en opgeheschen wordt. Het draagt den naam van <i>gaffel</i> , omdat het aan het eene einde in een <i>gaffel</i> , vork of klaauw, uitloopt, waarmede het om den mast sluit.
gaffelval	1856 VAN LENNEP	gaffelval , – Talie, waarmede de Gaffel geheschen wordt.
gaffelzeil	1856 VAN LENNEP	gaffelzeil , – De langsscheepsche zeilen, aan Gaffels geheschen heeten, <i>gaffelzeilen</i> : zoo zijn b. v. de bezaan–, de bark– en schooner zeilen, <i>gaffelzeilen</i> .
gaing	1690 WITSEN	gaings. Dus wierden eertydts de Fluit-scheepen in Hollandt genoemd; welke, zoo <i>Velius</i> zegt, in 't jaar 1595. tot Hoorn eerst derwyze zyn gebouwt, als men die heden ziet: men maakte deeze, (zeit hy) vier, vyf, of zes maal zoo lang als wydt.
gal	1681 SEEMAN	gal , See <i>Gal</i> , van sommig genaamd See kladden, sie, <i>see</i> .
gal	1856 VAN LENNEP	gallen , z.n.v.mv. – Kleine holten, welke men somtijds in de vuurmonden en in de kogels aantreft, en die, wanneer zy een bepaalde maat te boven gaan, tot afkeuring daarvan leiden kunnen.
galei	1681 SEEMAN	galei , bij de oude bekend met de naamen van <i>Biremis</i> , <i>Triremis</i> ens. naa het getal of van de laagen der Riemen (soo sommige willen) of naa het getal der Roejers, die aan een Riem van weegen haar swaarte wierden te werk gesteld, het welk veel geloofelijker is: dog dit Vaartuig is selfs heeden ten daage seer gebruikelijk in de Middelandse See, en daarom dienstig om bij stilte met Riemen het selve geswind voort te roejen, sie de Afbeeldsel bij W. pag. 186. 192. en 193. die geene nu, die op de <i>Galeien</i> Roejers zijn, werden van de onse <i>Galeiboeven</i> genaamd: want wij het woord Boef seer ligtelijk iemand toeschrijven (gelijk in Kaaiboef, Baanboef ens. gebleeken is, sie, <i>kaai</i> , of <i>baan</i>) eevenwel komt het woord Boef hier seer wel te pas, om dat het voor het grootste gedeelte schelmen en bandijten zijn, die tot dit werk veroordeeld werden: de rest zijn vreemde Volkeren, tot Slaaven gemaakt.
galei	1856 VAN LENNEP	galei , z.n.v. – Lang, smal vaartuig, op de Middellandsche zee in gebruik, zeilende met latijnzeilen, of wel door <i>galei</i> slaven of boeven geroeid. <i>Lichte galei</i> (die naar den antieken vorm met een scherven voorsteven gebouwd is: <i>Bastert- of gewone galei</i>) die van middelbare grootte is: <i>Hoofdgalei</i> (de voornaamste <i>galei</i> van een Vorstendom). <i>Patroongalei</i> (de tweede <i>galei</i> van Frankrijk, Toskane en Maltha en de derde <i>galei</i> van die Zeestaten, welke nog bovendien een Koninklijke en <i>Hoofdgalei</i> bezitten. <i>Koninklijke galei</i> (de voornaamste <i>galei</i> van een

		onafhankelijke Mogendheid en de voornaamste <i>galei</i> van den Paus. <i>Doorluchte Waterkoningin</i> <i>Venetië, die uw Galeien</i> <i>Tot roem en eer eeu uit eeu in</i> <i>Haer vlugge wieken uit laet spreien.</i> Antonides, Ystroom.
galeiroeier	1856 VAN LENNEP	galeiroeiers , z.n.m.mv. – Roeiers eener Galei, gewoonlijk slaven.
galeiwolf	1856 VAN LENNEP	galeiwolf , z.n.m. – Zie <i>aletta</i> .
galerij	1681 SEEMAN	galderij , de beteekenis van dit woord is soo duister niet, als de oorspronk schijnt te sijn: want men weet naauwelijks uit wat Taal dit gesprooten is: komt het van het Latijnse woord <i>Galea</i> , soo moet het daarom alleen sijn, om dat een <i>Galderij</i> , of dan liever een <i>Galerij</i> , gemeenelijk ooverdekt is: komt het van <i>Gaanderij</i> , gelijk <i>Hoofd</i> schrijft, soo is het afkomstig van <i>gaan</i> , dat is, wandelen: en soo is het soo veel als een wandelplaats, dat seer ruim genoomen is: voor mij, als ik soude moeten kiezen, of deelen, ik soude het evenwel houden met het laatste: en soo het als nog geen Duits is, het mag met'er tijd Duits werden: immers dat is seeker, dat men in een Huis een <i>Galderij</i> noemd een smalle plaats, het sij binnen, het sij buitens Huis, het sij booven oopen of bedekt, daar men om vermaak kan gaan wandelen: en soo diend het ook te Scheep voor een plaats daar men sijn wandeling of uitsigt neemen kan: haar plaats is op onse Scheepen ter sijden van de Kajuit, en diend grootelijk tot sieraat van groote Oorlogscheepen, sie ons Schip: het gebeurd egter in Koop- en Straatsvaarders wel, dat de <i>Galderijen</i> niet alleen ter sijden van de Kajuit, maar ook agter de selve sijn, en dat niet oover dekt in het geheel of ten deelen: maar ook gants oopen: en ook wel twee booven malkanderen: dog dit is meer voor de pronk als voor de noodsaakelijkheid.
galerij	1690 WITSEN	galdery . Het geene men achter ter zyden aan de scheepen ziet uitsteken. Aan Engelsche scheepen ziet men die groot, en prachtig: aan Hollanders klein, en onkostelyk: aan Oosterlingen ziet men'er geen, of zelden.
galerij	1740 ZONHOVEN	galery . Een plaets ter zijde de kajuyt, daermen sijn uitzigt nemen kan, dienende meest tot sieraet van groote schepen: oock maektmen de galeryen niet ter zyde, maer t'evens agter de kajuit, zomwijlen gantsch open; en mede wel twee boven elkanderen, doch meer voor den pronk, als noodtzakelykheit.
galerij	1856 VAN LENNEP	galery , z.n.v. – Buitenbetimmering tegen de achtereinden der zijden van het schip gemaakt en een afgesloten ruimte vormende. De <i>galeryen</i> dienen tot het bevatten van gemakken en tot cieraad van den spiegel, dien zy verbreeden. By linieschepen heeft men soms twee <i>galeryen</i> boven elkander, by gewone schepen maar eene of geene.
galg	1856 VAN LENNEP	galg z.n.v. – Houten stellingen, voor en achter in de kuil staande, en dienende om waarlooze rondhouten op te bergen.
galjas	1681 SEEMAN	galeas , een soort van een Italiaans Oorlogsschip ens. sie <i>Hoofd</i> Hist. pag. 213.
galjas	1856 VAN LENNEP	galeas , z.n.m. – Groot Venetiaansch vaartuig, dat met behulp van zeilen en riemen bestuurd werd. <i>Veneedje, laat uw Galeassen</i>

*Tot roem n eer, eeuw uit eeuw in,
De Turxsche heêrschappy verrassen.
Antonides. Zeetriomf.*

galjas	1856 VAN LENNEP	galjas , z.n.m. – Zie <i>galeas</i> .
galjoen	1681 SEEMAN	galjoen , beteekend bij ons de snuit, of <i>Rostrum</i> op sijn Latijns, van fregatten, pijnassen, en andere swaare Scheepen, sie, ons Schip, hier van <i>iemand in het Galjoen sluiten</i> , het is een soort van straffen te Scheep, te weeten, als iemand daar oover nagt en dag te Waater, en te Brood zitten moet.
galjoen	1681 SEEMAN	galjoenen , beteekenen bij de Spanjaards seer swaare Scheepen, die naa Oost, en Westindien, versonden werden.
galjoen	1740 Zonhoven	galjoen . De snuit, die aen de steven van een oorlog- of fregat-schip gevoegt wort, en daer het roosterwerk is. <i>Iemant in 't Galjoen sluiten of zetten</i> , is een scheeps-straffe, wanneer een misdadige daer over dagh en nagt te water en broodt gezet wort.
galjoen	1856 VAN LENNEP	galjoen , z.n.o. – 1°. Naam, aan een soort van vrachtschepen gegeven, die in den handel van Spanje op de West-Indiën en andere volksplantingen gebezigd worden. 2°. Stelling met roosterwerk, geplaatst tusschen het voorschip en het bovenste gedeelte van de scheg, en met leuningën voorzien. 3°. Oude benaming van de snuit of de snebbe der fregatten, pinassen en andere zware schepen; het plach onder de straffen, op de schepen gebruikelijk, te behooren, dat iemand op water en brood in 't <i>galjoen</i> werd gesloten. 4°. Geheim gemak voor de matrozen.
galjoot	1681 SEEMAN	galjoot , een soort van Vaartuig, dat te Koopvaardij gaat, of wel diend voor een Advijsjagt, om dat het snel in het seilen is: het heeft de groote van een hoeker, sie, W. pag 191.
galjoot	1690 WITSEN	twyfelaar galjoots . Zeker aart van Galjootscheepen.
galjoot	1856 VAN LENNEP	galjoot , z.n.v. – Soort van vrachtschip van de grootte van een hoeker. <i>Barbarijsche galjoot</i> : kleine galei, op de Barbarijsche kust in gebruik. <i>Bombardeergaljoot</i> , stevig gebouwd vaartuig, van een of twee mortieren voorzien en zonder fokkemast, ten einde den boeg tot bombardeeren vrij te houden.
galoëtte	1856 VAN LENNEP	galoëtte , z.n.v. – Klein Malabaarsch vaartuig.
gang	1681 SEEMAN	gang , de streek die een Schip al laveerende doet, sonder te wenden, of oover staag te werpen: hier van daan <i>gaa jouw gang!</i> dat is, vaar voort, <i>hij gaat sijn gang</i> , oneigendlijk, hij volgd sijn hoofd, hij past op niemands bevel: <i>quaade gangen gaan, deselve gangen gaan</i> ens.. <i>aan de gang sijn</i> : vaart hebben: oneigendlijk, optrekken, op het hollen sijn: van <i>gang</i> komt <i>gangetje</i> , een kleine <i>gang</i> , een <i>gangetje gaan</i> , een kleine streek voort vaaren: oneigendlijk hand gemeen sijn, een Koogel wisselen, <i>aangang</i> , <i>voortgang</i> , naadering: <i>aangang hebben</i> , dat is, oneigendlijk <i>toegang hebben</i> : gelijk <i>aangang maaken</i> , dat is, <i>toegang maaken</i> , kennis maaken: <i>Gang</i> een plank, daar oover men in en uit het Schip <i>gaat</i> : gelijk een <i>gang</i> , daar door men in en uit het Huis <i>gaat</i> .

gang	1690 WITSEN	gang. Een plank, over welke men in en uit het schip gaat: waar van het woort <i>Gangboort</i> , of <i>Waeringen</i> , komt.
gang	1690 WITSEN	gang: <i>een gang.</i> Zoo veel zees, als een laveerend schip over een zyde zeilt.
gang	1856 VAN LENNEP	gang (gebroken). Zie <i>vertuining</i> .
gang	1856 VAN LENNEP	gang , z.n.m. 1°. – Voortlopende beplanking langs het boord. <i>De gang en de buitenhuid.</i> – Zie <i>brug</i> , <i>zetgang</i> en <i>geschutgang</i> .
		2°. Plank, waarmede men uit– en in het schip gaat.
gang	1856 VAN LENNEP	gang , z.n.v. of <i>slag</i> . – De weg dien een schip aflegt over denzelfden kant, wanneer het laveert. <i>Verscheiden gangen doen. Nog een gangetjen en wy zijn er. Gang of slag maken</i> , enz.
gang	1856 VAN LENNEP	gang , z.n.v. of <i>vaart</i> . – Snelheid, waarmede een schip kan vooruit komen in evenredigheid met de kracht van den wind en de uitgezette zeilen. Zoo zegt men: <i>een goede gang hebben, weinig gang maken</i> (goed, weinig vooruitkomen).
gang	1856 VAN LENNEP	zet gang , komm. – Draai het spil harder om!
gangboord	1681 SEEMAN	gangboord , het <i>Boord</i> daar langs men <i>gaat</i> , anners genaamd <i>Waeringen</i> , <i>wat doeje daar te leggen in het Gangboord?</i> dat is, in de weeg.
gangboord	1856 VAN LENNEP	gangboord , z.n.o. of <i>gangwaring</i> . – Het boord, daar men op koffen, smakken en andere kleine vaartuigen langs gaat. Zie <i>waring</i> .
		Spreekwijze: <i>Wat doe je in 't gangboord?</i> (Hoe staat ge in den weg?)
gangmeter	1856 VAN LENNEP	gangmeter , z.n.m. – Werktuig of toestel, met behulp waarvan men de vaart van een schip kan berekenen. Zie <i>log</i> .
gangspil	1856 VAN LENNEP	gangspil , z.n.o. – <i>Kaapstander, aardewind, spil, windas.</i> – Geknotte min of meer dikke kegel, waarvan de evenwijdige grondslagen in diameter weinig verschillen in grootte, en die vervaardigd is om op zijn diametrale en vertikale as rond te draaien. Windboomen of spaken, waarvan de enden gestoken worden in gaten, welke in den kop van het <i>gangspil</i> zijn uitgehold, en dienen om het in de rondte te doen draaien, en de touwen, welke men om zijn schacht slaat, aan te halen. Zie <i>spil</i> .
ganzenvleugel	1681 SEEMAN	ganse vleugel , een soort van een Schippers Boom, dienstig tot het uitsetten van een schoot hoorn van het Seil, de Besaan genaamd, sie, <i>besaan</i> .
ganzenvleugel	1690 WITSEN	ganze vleugel. Een boom, waar mede men de schoot-hoorn van de bezaan uit houd.
ganzenvleugel	1856 VAN LENNEP	ganzevleugel , z.n.m. – Soort van schippersboom, dienende tot het uitzetten van den schoothoorn van het zeil.
gardiaan	1681 SEEMAN	gardiaan , een opsiender of Provoost van de Galeiboeven: gelijk de <i>Gardiaanen</i> oover de Munnikken in de Kloosters, oorspronkelijk van het Franse woord <i>Guardie</i> : want (dat wel aan te merken staat) de Franse maaken onderscheid tussen de G, dat is veeltijds onse J, en Gu, dat is, onse G.
garen	1681 SEEMAN	gaaren , <i>Seilgaaren, Kaabelgaaren, Schiemansgaaren</i> , beteekend een Draad, die gegaard, en getwijnd is, hier van <i>fijn, grof Gaaren</i> , een <i>Gaarentwijnder</i> ens. het beteekend ook het geen van <i>Gaaren</i> gemaakt en gebreid werd, gelijk sommige Netten, en voornaamendlijk de fijne, met de naam van <i>Gaaren</i> bekend sijn: hier van daan <i>sijn eigen Gaaren rooken</i> : dat is, niemand iets dank weeten: sig

		selven alles toe schrijven: een <i>war Gaaren</i> , iemand die het <i>Gaaren</i> verwacht: oneigendlijk een die twistgierig is.
garen	1856 VAN LENNEP	garen , z.n.o. – Zie <i>draad</i> . Men onderscheidt <i>kabelgaren</i> , <i>schiemansgaren</i> , <i>touwslagersgaren</i> , (met al hetwelk een zware soort van <i>garen</i> bedoeld wordt); <i>wit</i> , <i>ongeteerd garen</i> (zoo als het van den spinner komt); <i>bruin</i> of <i>geteerdgaren</i> (dat met teer doortrokken is); <i>merkgaren</i> , (waar een draad van een andere kleur doorheen loopt); <i>zeilgaren</i> (dat tot het naaien der zeilen dient); <i>lijkgaren</i> , <i>wantgaren</i> , (dat van de dikste soort is) <i>trosgaren</i> (van een mindere) en <i>kardoesgaren</i> (om kardoezen mede vast te maken). Spreekwijze: <i>Zijn eigen garen rokken</i> (niemand ergends dank voor weten, zich zelven alles toeschrijven). Een <i>wargaren</i> (een twistzoeker).
garenwinder	1856 VAN LENNEP	garenwinder , z.n.m. – Stuk van een haspel, schiemans wuit.
garnaal	1856 VAN LENNEP	garnaal , z.n.m. – Kleine zeevisch. Spreekwijze: <i>Een hoofd als een garnaal</i> (een klein hoofd).
garnaat	1681 SEEMAN	garnaat , bij de Amsterdammers mijn Landslui, <i>Garneel Squilla</i> , bij sommige Latijnisten genaamd, waar van <i>See Garnaat</i> , of <i>See Garneelen</i> , <i>Tij Garneelen</i> : en het spreekwoord, <i>hij heeft een hoofd als een Garnaat of Garneel</i> , dat is, oneigendlijk, hij hoe klein, dat hij is, wil al meede zijn hoofd toonen: oover een koomende met het seggen der oude, <i>habet & musca splenem & formicae sua bilis inest</i> .
garnaat	1856 VAN LENNEP	garnaatjens , z.n.o.mv. – Algemeene benaming voor blokjens van dun touwwerk.
garneren	1856 VAN LENNEP	garneeren , b.w. – Bekleeden, 't Fr. <i>garnir</i> . <i>Een steng of ra garneeren</i> (er een schoot of plank op vast maken tot steun van een zwakke plaats).
garnering	1856 VAN LENNEP	garneering of garniering , z.n.v. – Bekleding. <i>Garneering van 't ruim</i> (bekleding van 't ruim, b. v. met bindrottings langs het boord, om alzo een glad boord te krijgen tot betere, vastere opstuwing der lading).
garnier	1681 SEEMAN	garnier , en <i>Garnieren</i> : met een <i>Garnier</i> , of beschutsel van Planken de vaaren bevrijden voor eenig ongemak; het selfde beteekend <i>Garniering</i> : dog alles afkomstig van het woord <i>Guarde</i> of bewaaring, gelijk <i>Lijfguarde</i> , ens.
garnieren	1690 WITSEN	garnieren . Het schip binnewaarts, van onderen, en ter zyden, met planken beschieten, tot bewaring der ingeladene goederen; welk dekzel een <i>Garnier</i> genaamt wert.
gassefat	1856 VAN LENNEP	gassefat , z.n.o. – Perzisch vaartuig.
gat	1681 SEEMAN	gat , dit woord beteekend in het gemeen alle oopening, soo dat het selfs voor een <i>aarsgat</i> genoomen werd, <i>gaa zitten op uuw gat!</i> immers te Scheep selfs werd het voor het agter steeven van een Schip gebruikt in het volgende voorbeeld, <i>het Schip op zijn gat setten</i> , dat is, een Schip met sij agter steeven op het drooge setten: <i>op zijn gat gaan zitten</i> , werd bij den Burger genoomen voor stip op zijn werk zijn, oneigendlijk, veragteren, verslappen, als bij voorbeeld, <i>de neeringen gaan op haar gat zitten</i> : niet anders als een Schip in zijn vaart gestuit werd, als het bij ongeluk agter vastraakt, <i>een gat vernaagelen</i> , is een <i>gat</i> met een houte of ijsere <i>naagel</i> toespijkeren: oneigendlijk werd dit gebruikt als men segt: <i>ik sal uuw dat gat wel vernaagelen?</i> dat is, ik sal wel maaken, dat gij sulks,

als gij tot nog toe gedaan hebt, niet meer doen sult, en dat gij tot uuw oogmerk niet en sult geraaken: in het besonder werd het woord *gat* genoomen voor een oopening, die te Scheep voor valt, door stooten of schieten: en dewijl de tijd somtijds niet lijden kan, dat sulks netjes en op zijn gemak gedaan werd, soo seide men *lap het maar voor zijn gat*, dat is, het behoeft soo euvel niet niet gedaan: haast uuw maar wat! scheid'er maar ten eersten af: dog oneigendlijk, doe soo gij het best met een vaart doen kunt, roffel lustig weg: het woord *gat* werd ook bij gelijkenis van Scheeps ongemakken genoomen tot Huiselijke: als in het volgende blijkt: *de Vorst heeft een gat*, beteekend gedaan hebben, gelijk Glaasen, Potten en Pannen ens. als zij een *gat* hebben, of lek zijn: *dat gat is niet te stoppen*, dat is, die schulden, die daar gemaakt zijn, die kunnen niet werden betaald: daar en booven werd het woord *gat en gaaten* gebruikt voor *Seegaaten*, van de Latijnisten *Ostia* genaamd: soo koomen ons voor in de Paskaarten; aan Tessel *het Spanjaarts*, *het Hr. Jan de Wits Gat*: en in het gemeen, *buiten gaats*: *binnen gaats*, *de Scheepen zijn binnens gaats*, dat is, zij zijn binnen: gelijk men op een andere manier spreekt, *de Scheepen zijn buiten gaats*, de Scheepen zijn in See gesteeke: dat is, *buiten gaats geschied*, dat is, in het uitloopen, of eer de Scheepen binnen waaren: *te gaat gaan*, vind ik bij W. pag. 510. in die sin, als of men sei, het *gat* gaat van selver toe: waar van den Meester selfs kan gesien werden.

gat	1690 WITSEN	als de wint meer opkrimpt, zoo krygen wy weer een gat vol. Dat is: Als de wint opkrimpt, zoo zal het weder regenen, waaijen, nat, en vuil worden.
gat	1690 WITSEN	als het zeil scheurt dan heeft het een gat. Oneigentl. Niet ongelukkig voor den tydt.
gat	1690 WITSEN	het schip op zyn gat zetten. Het schip met zyn achter-steven op 't droogh zetten. Dit heb ik in zee bygewoont, met het alderuiterste gevaar van te vergaan.
gat	1690 WITSEN	op zyn gat zetten. <i>De bezaan op zyn gat zetten.</i> Iets achter op zetten. De bezaan ophalen.
gat	1690 WITSEN	open gaats zyn. Zoo geplaatst zyn, dat men een zee-gat bezeilen kan.
gat	1856 VAN LENNEP	gat , z.n.o. – 1°. Elke opening of doortocht, op een schip gemaakt: <i>Schootgat</i> (waar de schoot doorloopt). <i>Soldaten gat</i> (opening in de mars gelaten en waar de soldaten doorheen klimmen, wanneer zy by een gevecht zich naar boven moeten begeven). <i>Spy gat</i> (waar het water doorloopt), enz. 2°. Het achterste gedeelte van het schip. <i>Een schip op zijn gat zetten</i> (het met zijn achtersteven op het droog zetten). <i>Het schip ligt te veel in zijn gat</i> (ligt achter te diep). 3°. Voor <i>zeegat</i> : open vaarwater, waardoor men in elke zee kan komen. <i>Het Spanjaarts gat</i> . <i>Het Heer Jan de Witts gat</i> . <i>Binnen Gaats</i> , <i>Buiten Gaats</i> (binnen of buiten). <i>Hy is al vroeg het gat uitgegaan</i> (ter zee gaan varen).
geborg	1856 VAN LENNEP	geborg , b.n. – 1°. Gered en opgeslagen. <i>Geborgen goederen</i> (Zie <i>goederen</i> .) 2°. Vastgemaakt, weggenomen, gestreken. <i>De zeilen zijn geborgen</i> .
gebruikt	1856 VAN LENNEP	gebruikt , b.n. – <i>Het schip is gebruikt</i> (te veel uitgebouwd van zijboorden). <i>De zeilen staan wel gebruikt</i> (zijn ruim genoeg).
gebust	1856 VAN LENNEP	gebust , b.n. – Wordt een blok genoemd, wanneer het gat in de schijf, waardoor de pen loopt, in metaal is gevat. De spygaten zijn met koper <i>gebust</i> voor het inwateren.

geer	1681 SEEMAN	geer , anders genaamd <i>tong</i> of <i>slip</i> , gelijk het bij de Naajers en Naaisters genoeg bekend is: <i>een Jak of Hembd met geeren</i> : sonder twijfel van de Seelui ontleend, die een <i>geer</i> noemen, een strook Seildoeks, dat aan de Seilen gevoegd werd, om die breeder te maaken, waar van <i>begeeren</i> , met <i>geeren</i> , benaajen: oneigendlijk naa iets verlangen, dat men van nooden heeft.
geer	1690 WITSEN	geer , of <i>Tong</i> . Stukken zeil-doek, die men aan de zeilen zet, om haar onder breeder te maken als boven. Ook: Een strook planks op de zant-strook, dienende om te vullen.
geer	1856 VAN LENNEP	geer , z.n.m. – Schuinte in een kleed, en van hier bepaaldelijk een strook zeildoek, die aan de zeilen wordt toegevoegd om ze van onder te verbreedden.
geerde	1856 VAN LENNEP	gaard , – Zie <i>geerd</i> .
geerde	1856 VAN LENNEP	geerd of <i>gaard</i> , z.n.v. – <i>Geerden</i> zijn touwen, waarmede men den nok van den gaffel dwingt.
gei	1856 VAN LENNEP	gei , z.n.v. – Byspriet, is schier alleen in de samenstelling gebruikelijk.
geien	1690 WITSEN	geijen . Opheizen.
geien	1856 VAN LENNEP	geien , o.w. – De geitouwen van een zeil ophalen.
geitouw	1856 VAN LENNEP	geitouw , z.n.o. – Algemeene naam voor elk touw, dat tot het inkorten of gorden der zeilen gebezigd wordt.
geitouw	1857 PAN	geitouw . “Algemeene naam voor elk touw, dat tot het inkorten of gorden der zeilen gebezigd wordt.” Lees: Naam der touwen, welke dienen, om, bij het geijen der zeilen, de schoothoorns onder de ra of tegen de gaffel te halen.
geitouwblok	1856 VAN LENNEP	geitouwblok , z.n.o. – Blok, waar een Geitouw doorloopt.
gek	1681 SEEMAN	gek , is een Werktuig booven aan het end van een houten Pomp, waar in de stok of handvatsel, daar meede men de Pompstok ophaald, vast gehegt werd: die daar van ook zijn naam van <i>gekstok</i> gekreegen heeft, zie, W. N. 14. pag. 56.
gek	1690 WITSEN	gek . Een werk-tuigh in de pomp. Men vindt drierley pompen te scheep; de zommige met een gek en mik; andere zyn slag-pompen, die met een stok recht op en neer gaan; beneffens ketenpompen, die met een rat, of wiel, omgedraait werden: de laatste geven het meeste water op.
gek	1856 VAN LENNEP	gek , z.n.m. – Werktuig, boven aan het eind van een houten pomp, waarin de stok of het handvatsel, met hetwelk men den pompstok ophaalt, wordt vastgehecht.
geklucht	1856 VAN LENNEP	geklucht , b.n. – Wordt een mast genoemd, die uit onderscheiden op elkander geplaatste stukken is samengesteld.
gekstok	1856 VAN LENNEP	gekstok , z.n.m. – Stok of handvatsel van een houten pomp.
geld	1690 WITSEN	nagel-gelt . Gelt, om het schips hol te bouwen.
geleide	1856 VAN LENNEP	geleide , z.n.o. – Zie <i>konvooi</i> . <i>Gelijck de kudden gaen by duizenden te weide, En groeien by het gras, zoo drijft nu 't zeegeleide Van 's lands Geleivloot al wat hongert naar gewin, Den mond van Tessel en den Vliestroom uit en in.</i> Vondel Zeemagazijn.
geleiden	1690 WITSEN	wel geleit zyn . Dus spreekt men van de deught eens kabel-touws.

geleit	1681 SEEMAN	geleit , sijn onder See, waar van, sie, W. p. 491.
geleivloot	1856 VAN LENNEP	geleivloot , z.n.v. – Zie <i>geleide. konvooi.</i>
gelijk	1856 VAN LENNEP	gelijk , bw. – 1°. In kommandoos gebruikelijk om te gelasten dat een beweging gelijktijdig geschiede. <i>Gelijk halen! Gelijk roeien! Haalt gelijk. Roeit gelijk!</i> 2°. Voor <i>Gelijklastig. Dat schip ligt gelijk, ligt op een effen kuil</i> (als de diepgang voor en achter dezelfde is).
gemak	1681 SEEMAN	gemak , werd van de Latijnisten <i>commodum</i> , en van de Neederlanders met eerlijke, en niet min aardige beteekenis oovergebracht tot een heimelijk <i>gemak</i> , te weeten, voor die plaats, daar den Paus selfs, des nood sijnde, te voet gaat: met een gebrooke Latijns woord, een secreteet, en van de Boeren, een Kakhuis: het pijpje nu, waar de afgang door geloosd werd, is genaamd het <i>gemak pijpje</i> . W. N. 12. pag. 55.
gemeerd	1856 VAN LENNEP	gemeerd , b.n. – Is het schip, achter en voor vastgemaakt aan een kaai of dukdalven, of door een anker voor en achter.
genade	1856 VAN LENNEP	gods genade, (op) bw. – Zonder te weten waarheen. <i>Op Gods genade drijven.</i>
geraamte	1856 VAN LENNEP	geraamte , z.n.o. – Het <i>geraamte</i> van een schip wordt de verzameling genoemd der nog onbeplankte en onbekleedde hoofdbalken.
geraamte	1857 PAN	geraamte . In plaats van “hoofdbalken” liever te schrijven: <i>inhouten</i> of <i>spanten</i> .
gerden	1681 SEEMAN	gegerd , schijnt mij te sijn het selve met het woord <i>gegord</i> , van <i>gorden</i> , waar van een <i>gordel</i> : naademaal het in de saak oover een komt: want <i>gegerd</i> te sijn, beteekend soo stijf vertuid, dat het Schip niet swaajen kan: waar van het spreekwoord, <i>hij is 'er mee gegerd</i> , of, gelijk sommige het uitspreken, <i>gesjerd</i> : hij is 'er meede opgescheept, hij is aan 't teefje vast.
geren	1690 WITSEN	gegeert . Styf vertuit, zoo, dat het schip niet zwaaijen kan. Dit geschiedt op diepe, en niet op ondiepe wateren; want in ondiep water schuuren, by deezen geval, de touwen te veel tegen de kiel aan.
gerfschaaf	1681 SEEMAN	gerfschaaf , sie, <i>schaaf</i> .
gescheept	1856 VAN LENNEP	gescheept , b.n. of <i>Ingescheept</i> . – Wordt gezegd van de goederen die in 't schip gebracht zijn: ook van de menschen. Spreekwijze: <i>Met iemand gescheept zijn</i> (met iemand verlegen zijn, iemand niet kwijt kunnen raken). Zoo zegt Hooft in zijn <i>Geeraert van Velzen</i> : <i>Ik ben daer mee gescheept, daer ik mee over moet.</i>
geschoofd	1856 VAN LENNEP	geschoofd , b.n. – By elkander gebracht, als in Schoven vereenigd om de minste plaats in te nemen. <i>Geschoofde vaten. Die lichte vaartuigen liggen geschoofd.</i>
geschut	1681 SEEMAN	geschut , of <i>Schut</i> , dit woord (naa de Letter) komt van <i>schutten</i> , dat is, beletten, afweeren, waar van een <i>schutting</i> , en <i>lijfschutten</i> , lijfwagt, om dat men door haar behulp alle geweld <i>afschut</i> , afkeerd en belet: maar naa haar gebruik soo soude het moeten afkoomen van schieten: want <i>Geschut</i> werd van de Franse Canòn genaamd: misschien om dat het ieder den Wet of Cánon voor schrijft, wat hij doen of laten moet: van dit woord het seggen, <i>het Geschut</i> , of ook wel bij verkorting, <i>het Schut te boord haalen</i> , dat is, de Poorten oopenen, en sig vaardig maaken om te slaan: <i>grof Geschut</i> ens.

geschut	1740 Zonhoven	schut. Geschut; metael of yzer kanon, 't gene met scharp geladen wort om den vyant weerstant te bieden.
geschut	1856 VAN LENNEP	geschut , z.n.o. – Oorlogstuig, waarmede geschoten wordt. <i>Klein geschut</i> (snaphanen, roers, musketten, enz.) <i>Grof geschut</i> (kanonnen, mortieren, bomketels, enz.) <i>Het geschut lossen</i> . Spreekwijze: <i>Met grof geschut schieten</i> (bulderen, razen, schelden). <i>Het geschut (of het schut) te boord halen</i> (zich vaardig maken tot den slag).
geschutdek	1856 VAN LENNEP	geschutdek , z.n.o. – Zie <i>dek</i> .
geschutgang	1856 VAN LENNEP	binnengeschutgang , z.n.v. – Naam, op geschutdekken, aan de tusschenwegers gegeven.
geschutgang	1856 VAN LENNEP	geschutgang , z.n.v. – Dat gedeelte der buitenhuid, 't welk bepaald is tusschen den onderkant van het rahout en den bovenkant van het barghout.
geschutleng	1856 VAN LENNEP	geschutleng , z.n.v. – Touw met ijzeren oogen en haken voorzien, en dienende om zware vrachten, als kanonnen enz. binnen boord te halen. Zie <i>leng</i> .
geschutoor	1856 VAN LENNEP	geschutooren , z.n.o.mv. – De handvatsels van een stuk Geschut.
geschutpark	1856 VAN LENNEP	geschutpark , z.n.o. – Bewaarplaats van het Geschut.
geschutpoort	1856 VAN LENNEP	geschutpoort , z.n.v. – Vierkante opening in den wand van een vaartuig gemaakt, ten einde den doortocht aan den tromp van een stuk geschut te verleen.
geschutrol	1856 VAN LENNEP	geschutrol , z.n.v. – Lijst, waarop ieders post by gelegenheid van een zeegevecht staat opgeteekend.
gespat	1856 VAN LENNEP	gespat , b.n. Of <i>uitgespat</i> , – wordt van de hoofdtouwen gezegd, wanneer zy met den mast een meer open hoek maken dan gewoonlijk.
gespekt	1856 VAN LENNEP	gespekt , b.n. – Wordt gezegd van een lap zeildoek, geheel doorregen met stukjens kabelgaren. Zoodanige heet men dan Spekwatten en zy dienen om daar gebonden te worden, waar schavieling of wrijving door aanstooten wordt veroorzaakt.
gespekt	1857 PAN	gespekt . “Spekwatten,” lees: <i>spekmatten</i> . De gegeven verklaring is wel goed, doch die matten zijn evenzeer van touwwerk als van zeildoek.
gestreken	1856 VAN LENNEP	gestreken , b.n. – 1°. Met planken beschoten. Zie <i>dek</i> . 2°. Neder gevierd. <i>De zeilen gestreken</i> (nedergehaald).
gestropt	1856 VAN LENNEP	gestropt , b.n. – Met <i>een</i> Strop belegd.
getij	1681 SEEMAN	getij , en ook <i>Tij</i> beteekend het wassen en het vallen van het Waater, of de Stroom, die heen en weeder vloed: waar van het spreekwoord, <i>elk vist op sijn getij</i> , het welk oneigendlijk beteekend, elk let op sijn voordeel: <i>Hoofd Hist. pag. sie, tij</i> : hier van <i>voor Getij, naa Getij</i> , ens.
getij	1690 WITSEN	een beter gety waghten . Oneig. Beter gelegenheit afwaghten.
getij	1690 WITSEN	elk vischt op zyn gety . Oneig. Elk ziet na zyn voordeel.
getij	1690 WITSEN	gety . Toestandt van eb of vloed.
getij	1690 WITSEN	ghy weet hoe het gety staat . Dat is, oneig. Ghy weet wat van de zaak is.
getij	1690 WITSEN	het gety gaat zynen keer, en het wacht na prins noch heer . Godts schikking in zyne werken is door ons wenschen niet te veranderen.
getij	1836 SPRENGER	Tij. (Getij.) <i>Zyn ty is verlopen</i> . <i>Tij</i> beteekent <i>eb</i> en <i>vloed</i> , of ook wel eens bijzonder den vloed, in tegenoverstelling van de <i>ebbe</i> . Vanhier, dat het genoemde Spreekw. zegt: <i>hij heeft geleefd</i> .

		<u>Hy laat zyn ty verloopen: de goede gelegenheid, die hij heeft voorbijgaan.</u> <u>Het ty wacht naar niemand,</u> volgens TUINMAN, een boodschap van den schipper, aan Keizer KAREL V, toen hij dezen na deszelfs afstand der Nederlanden aan zijnen zoon PHILIPS, van <i>Vlissingen</i> naar <i>Spanje</i> overbrengen zou, en zijn aanzienlijke passagier niet spoedig genoeg kwam. Het is eene waarschuwing voor menschen van allerlei stand, om toch de gelegenheid, die men tot iets goeds heeft, niet te laten voorbijgaan. <u>Hy weet wel ty te kavelen: goeden overslag te maken, of zijn slag waartenemen.</u> <u>Het is dood ty,</u> in den <i>handel</i> gebruikelijk, zie <i>Stroom</i>.
getij	1856 VAN LENNEP	getij, z.n.o. – Zie <i>tij</i>. Spreekwijze: <i>Ieder vischt op zijn getij</i> (elk let op zijn byzonder voordeel).
getuigd	1856 VAN LENNEP	getuigd, b.n. – Wordt een schip genoemd, dat al zijn Tuig heeft. <i>Hoog getuigd schip</i> (dat veel bovenzeilen heeft.) <i>Laag getuigd schip</i>, (dat zijn tuigaadje lager heeft). <i>Getuigd als een logger, brik, schoener</i>. Spreekwijze: <i>Hy is getuigd als een Portugeesch schip</i> (hy ziet er slordig uit).
geul	1856 VAN LENNEP	geul, z.n.v. – Naauwe vaart of waterloop. geus, is een gebrooken Frans woord komt van <i>Geux</i>: het welk beteekend een Beedelaar: waar van daan in de voorleedene eeuw ten tijden van de Hertogin van Parma, die van de hervormde Godsdienst bij veragting <i>Geusen</i> genaamd wierden, sie, <i>Hoofd</i> in sijn Hist. pag. weshalven sij om te toonen, dat sij haar daar aan niet en kreunde, houte napjes aan haar Bonnetten droegen, met dit opschrift, malkanderen getrouw tot den Beedelsak: van <i>Geus</i> komt <i>Geusje</i>, als geseid een kleine <i>Geus</i>, en dit werd te Scheep genoomen voor een Vlag die booven van de boegsteng waaid, misschien daarom soo genaamd: om dat sij bij de andere topstanders in groote niet en is te vergelijken: daarenbooven het woord <i>Geusen</i> beteekend ook te Scheep goed beginnen te waaien, en dit schijnt al weederom geseit bij veragting, om dat de Roomsgesinde, als de saaken in den Spaansen Oorlog haar teegen liepen, terstond smaadelijk pleegen te seggen: <i>onse lieve Heer die geusd</i>, dat is, Hij is de <i>Geusen</i> gunstig. <i>Geusestok</i>, de stok of steng daar het <i>Geusje</i> op staat.
geus	1681 SEEMAN	
geus	1690 WITSEN	geus. Een vlagh, die boven van de boegsteng waait. geus, z.n.m. of <i>geusjen</i>. – Een vlag, die van den boegspriet waait, aldus genoemd naar de Watergeuzen, die namelijk aldaar hun standaard heschen met de kleuren des Prinsen van Oranje, en er alzo hun verschijning mede aankondigden.
geus	1856 VAN LENNEP	
geuzen	1690 WITSEN	geusjen, z.n.o. Zie <i>geus</i>. geuzen. <i>De wint geust</i>. De wint wert goet: welk zeggen schynt her te komen van 't hervormen der Godts-dienst in deeze landen.
geuzen	1856 VAN LENNEP	geuzen, o.w. – Men plach te zeggen: <i>het begint te geuzen</i> voor: “de wind begint voordeelig te worden.” Zoo zeiden de Spanjaarts ten tijde der omwenteling in de 16de eeuw: <i>Onze Lieve Heer Geust</i>; (is den Geuzen gunstig).
gevecht	1856 VAN LENNEP	alles tot een gevecht klaar maken. Een gedeelte der kooien afnemen en naar de brassen brengen om tot verschansingen in te richten en tevens tot dekking van de talrepen der wanten, de schotten

		tusschen de vertrekken enz. wegnemen, alles uit den weg ruimen wat aan de vrije beweging der strijdenden hinderlijk zoû kunnen zijn, de pompen, brandspuiten, grondschothoppen, stoppers, putsen, het slagverband klaar maken, wapens uitdeelen en ieder op zijn aangewezen plaats.
gevecht	1857 PAN	alles tot een gevecht klaar maken. Volgens deze verklaring worden eenige kooijen afgenomen en “naar de brassen” gebragt. Dit zal wel <i>marsen</i> moeten zijn.
gevelen	1690 WITSEN	gevelen: <i>een schip gevelen.</i> Zout, of koorn-last, binnen scheeps stuwen, en afschutten.
geveling	1681 SEEMAN	geeevelingen , sie, <i>garnier</i> , of <i>garniering</i> .
geveling	1690 WITSEN	gevelingen. Binnen-garniering.
geweer	1681 SEEMAN	geweer , al het geen waar meede men iemand te keer gaat: als koomende van <i>weeren</i> : gelijk ook <i>teegenweer</i> , <i>weer uuw dapper</i> , <i>verweer uuw</i> : hier van <i>sijdgeweer</i> , een Deegen of Houwer ens.: <i>Schietgeweer</i> , Pistoolen, Roers, Geschut, en al het geen daar men mee’ schiet, verstaan werd, sie, <i>weeren</i> .
geweldige	1681 SEEMAN	geweldige , of de <i>Geweldige</i> van het Prinssen Hof: of om in het gemeen te spreken, de Provoost Generaal oover alle die geen, die in dienst sijn van de Admiraliteit: waar van die spreekwijsen sijn: <i>hij sit tot de Geweldigen</i> , <i>hij is tot de Geweldigen gebragt</i> , hij sit gevangen.
gewest	1690 WITSEN	de wint kruipt naar dit of geen gewest. De wint verandert langzaamlyk.
gewicht	1681 SEEMAN	gewicht , of bij het weegen van verkorting wig: en soo beteekend het eenige swaarte, en oneigendlyk eenige kragt, die het aan een saak geeven, gelijk, <i>het kan groot gewigt aanbrengen aan die saak</i> ens.
gezeegd	1856 VAN LENNEP	gezeegd , b.n. – gebogen, krom. <i>Te sterk gezeegde barghouten.</i>
gezicht	1856 VAN LENNEP	gezicht (in ’t) , bw. – Zichtbaar, dat men ’t zien kan. <i>Een schip In ’t gezicht. Wy leden schipbreuk in ’t gezicht van de haven.</i>
gezond	1681 SEEMAN	gesond , gaaf, sonder letsel, <i>gesond</i> Schip, maar <i>ongesond</i> werd van een Schip geseid, dat niet wil wenden.
gezond	1856 VAN LENNEP	gezond , b.n. – Van een schip gezegd beteekent: “gaaf, zonder letsel. Zie <i>ongezond</i> .”
gezwindpijp	1856 VAN LENNEP	geswindpijpen , z.n.o. – Ontvlammingsstoestel, in een penneschacht geplaatst, in het zundgat gezet en aangestoken, ontsteekt het de lading.
giek	1681 SEEMAN	gijk , beteekend op groote Scheepen de Stok, of Spriet, waar meede het Lijseil werd uitgeset, maar op Jagjes is het de Stok, die onder aan de Besaan vast is, om die uit te setten.
giek	1836 SPRENGER	Gijk. <i>Wacht u voor de Gyk.</i> Gijk beteekent den stok of kloet, die de bezaan uitzet. Wanneer er nu vrees is, dat de bezaan zal omslaan, roept men wel hun, die er dicht bij zijn, toe: <i>wacht u voor de gijk!</i> oneigenlyk zegt het: <i>wacht u voor het ongeval</i> , of, gelijk het ook wel gebruikt wordt, <i>voor den weeromsluit</i> .
giek	1856 VAN LENNEP	giek , (of liever <i>Gijk</i> , als de Fransche vertaling <i>Gui</i> aanduidt) z.n.v. – is de spriet, waarvan een Latijnzeil wordt uitgezet. Spreekwijze: <i>wacht u voor de giek</i> (wacht u voor den weêrstuit.)
giek	1856 VAN LENNEP	giek , z.n.v. – Smal scheepsgebouw, roeivaartuig, waarvan de banken maar een persoon kunnen bevatten en dat voornamelyk by hardroeierijen gebezigt wordt. <i>Vierriems giek Zesriems giek.</i>

gier	1856 VAN LENNEP	gier , z.n.m. – <i>Giering</i> of <i>Gierslag</i> ; draai, zwenking, uitwijking, welke een schip met goeden voorde-wind maakt, 't zij aan bak- of stuurboordzijde. – <i>Een gier doen</i> (een geänkerd schip met behulp van het roer doen Gieren.)
gieren	1681 SEEMAN	gieren , schijnt te koomen van een Roofvoogel, genaamd <i>Gier</i> , of bij de Latijnisten <i>Milvus</i> , die gewoon is te <i>gieren</i> , dat is, heen en weer te vliegen om zijn Aas te bejaagen: waar van <i>gierig</i> , happig, begeerig en <i>gierigaard</i> , <i>gierigheid</i> ens. waarom ook te Scheep <i>gieren</i> gebruikt werd, voor heen en weer wenden, gelijk als <i>gieren onder See</i> , wenden tussen de Baaren in, met een <i>gierslag</i> , dat is, met een boegslag.
gieren	1690 WITSEN	gieren . Schielyk heen en weder wenden met het schip, of zwaaijen.
gieren	1690 WITSEN	gieren : <i>een plaats gieren</i> . Een plaats in zee aanloopen, of, dicht aankomen.
gieren	1856 VAN LENNEP	gieren , o.w. – Gevolg van de werking van een sterken stroom op een Geänkerd schip, waardoor het voorschip meer of min merkbaar van de rechter- naar de linkerzijde, of omgekeerd, zwenkt. <i>Op het gieren passen</i> (het <i>gieren</i> voorkomen met behulp van het roer of van een opgezet zeil). <i>Over bakboord, over stuurboord gieren. Het schip Giert op zijn touw.</i>
gierig	1690 WITSEN	gierigh gemaakt . Te klein gemaakt.
giering	1856 VAN LENNEP	giering , z.n.v. – De daad van Gieren. Zie <i>gier</i> , <i>gieren</i> .
gierslag	1690 WITSEN	gier-slagh . Een draay, of kink, welke in het kabel komt, door het zwaaijen van 't schip.
giertij	1690 WITSEN	gier-ty . Een zydelings keerend ty.
gieten	1856 VAN LENNEP	gieten , o.w. – Nat maken, hosen.
gieter	1681 SEEMAN	gieter , komt van <i>gieten</i> , en derhalven is dit het Hoosvat, waar meede de Seilen, voornaamendlijk op klein Vaartuig, meede werden nat gemaakt: want hoosen beteekend bij de Seelui <i>gieten</i> : van <i>gieter</i> komt het spreekwoord, <i>hij siet'er uit, of hij uit een gieter gedronken had</i> , dat is, hij siet'er uit als de bittere dood, om dat men nooit op See uit een <i>gieter</i> sal drinken, soo lang als'er andere drank, of soet Waater, binnen Scheepsboord is.
gieter	1690 WITSEN	gieter . Een hoos-vat te scheep. Hier van zeght men: <i>Hy ziet' er uit als of hy uit een gieter gedronken hadt</i> . Dat is: Hy ziet' er qualyk uit; want die te scheep zout water uit een gieter drinkt, kan niet wel varen.
gieter	1690 WITSEN	opgeven als een gieter van zeven voet . Dat is, oneig. Pogchen.
gieter	1856 VAN LENNEP	gieter , z.n.m. – Hoosvat, waarmede de zeilen, voornamelijk op een klein vaartuig, worden nat gemaakt. Spreekwijze: <i>Hy ziet er uit alsof hy uit een gieter gedronken en de droppels op zijn gezicht gekregen had</i> . (Hy is pokdalig).
gig	1856 VAN LENNEP	gig , z.n.v. – Licht Engelsch vaartuig.
gij	1856 VAN LENNEP	gij, gijn, gijen enz. – Zie op <i>gein</i> , <i>geien</i> .
gijen	1856 VAN LENNEP	gij, gijn, gijen enz. – Zie op <i>gein</i> , <i>geien</i> .
gijk	1681 SEEMAN	geik , sie, <i>gijk</i> .
gijk	1690 WITSEN	geyk . Een houte spaak, die men by de rees uit zet, om zeil aan te doen.
gijk	1690 WITSEN	geyken , of <i>Spieren</i> . Stokken, waar mede men de ly-zeils uit voert.

gijk	1856 VAN LENNEP	gijk. – Zie <i>giek</i> .
gijn	1681 SEEMAN	gein , sie, <i>jein</i> .
gijn	1681 SEEMAN	gijn , of <i>Gij</i> , of <i>Jein</i> , als ook <i>Gein</i> , dit werd genaamd een Blok met drie Schijven: de Bloks, die hier toebehooren, werden <i>Gijbloks</i> of <i>Gijnbloks</i> , ook wel <i>Jeinbloks</i> , genaamd: want het een naa het Frans, het ander naa het Neederlands sweemd.
gijn	1681 SEEMAN	gijn , sie, <i>jein</i> : met een <i>gij</i> of <i>gein</i> iets ophijsen.
gijn	1690 WITSEN	geyn , of <i>Jeyn</i> . Een blok met drie schyven, waar mede iets over gehaalt of gewonden wert.
gijn	1856 VAN LENNEP	gein , z.n.o. – <i>gy</i> , <i>Jy</i> , of <i>gijn</i> . 1°. Talie van de grootste soort. 2°. Blok met twee of drie schijven, waardoor een looper is geschoren, dienende om groote kracht mede uit te oefenen.
gijn	1856 VAN LENNEP	gij , gijn , gijen enz. – Zie op <i>gein</i> , <i>geien</i> .
gijp	1681 SEEMAN	geip , sie, <i>gijp</i> . geipen
gijp	1681 SEEMAN	gijp , beteekend het ooverslaan van de Stok, of Kloet, die de Besaan uitset: wanneer nu, door het schavielen van de Wind, eenige vrees is, dat de Besaan mogt om slaan, soo roept men teegen die geene, die daar ontrent zijn, <i>wagt uuw voor de Gijp</i> , dat is, draag zorg, dat gij door het <i>gijpen</i> niet beschaadigd werd: en in een oneigendlijke sin genoomen, soo is het wagt uuw voor eenig ongeval, wagt uuw voor de weerstuit: van <i>Gijp</i> komt <i>gijpen</i> , beteekende het schielijk omslaan van de Seilen, het welk op Binnelandsvaarders seer ligt geschied met een al te groote voor Wind, als wanneer de Seilen de minste Wind vatten: dog uit de luuwte koomende in de ruimte, soo is het door de schielijkheid en voor Menssen, en voor Vaartuigen seer gevaarlijk: en daarom seid men van iemand, die op sterven leit, <i>hij leit op 't gijpen</i> , dat is, het sal niet lang duuren, of hij is dood.
gijp	1690 WITSEN	geyp . De houte roede die de bezaan-zeilen uit houdt.
gijp	1690 WITSEN	wacht u voor de gyp . Eigentl. Wacht u voor de slaggh van 't overgaande zeil. Oneig. Wacht u voor een onverdacht en haastig ongeval.
gijpen	1681 SEEMAN	geipen , sie, <i>gijpen</i> .
gijpen	1690 WITSEN	geypen . Het onvoorziens, en by vlagen, overslaan der zeilen op d'andere zyde.
gijpen	1856 VAN LENNEP	gijpen , o.w. – <i>Doorkruizen</i> , <i>overgaan</i> : het naar de andere zijde schielijk overslaan van den bezaans brikzeilsboom. <i>En nu gy 't alles wenscht in uwen klaeu te grijpen, Ziet licht de laege Wael 't gespannen zeil aen 't gijpen.</i> Antonides Ystroom. Spreekwijze: <i>Pas op de Gijp</i> (wacht u voor de wisselvalligheid der fortune).
gijtuw	1681 SEEMAN	gijtuw , ibidem.
gillen	1681 SEEMAN	gillen , werd in tweederhande sin genoomen, eerst op sijn scheeps voor iets schuin af snijden en af saagen: waar van de <i>Gilling en Gillinghouten</i> haar naam hebben: want <i>Gilling en Gillinghout</i> is anders niet als een hout, dat schuins naa omlaag afgesaagd is, haar gebruik, sie, W. pag. 492. dit werd ook gebruikt van de Seilen, en in het besonder van de Lijseilen, die men oordeeld, dat wel

		<i>gegild</i> ontrent de Schoothoorns behooren te zijn: voorts werd <i>gillen</i> genaamd soo schreeuwen, dat het eerste geluid seer helder en schielijk gehoord werd, gelijk men seide, <i>hij gaf een gil</i> .
gillen	1856 VAN LENNEP	gillen , b.w. – Schuin afsnijden of afzagen.
gilling	1690 WITSEN	gilling . Eenigh hout, dat schuins na omlaegh afgezaaght is: half ronde nedergeboogen styltjens. Het gilling-hout komt achter boven 't stuur: is wydt, na het springen der scheepen: dient om het spiegel-wulft op te houden, op dat de roer-pen bewegen kan: wert, cieraats halven, besneden.
gilling	1856 VAN LENNEP	gilling , z.n.v. – Van Gillen, en dus oorspronkelijk een schuins afgezaagd stuk hout. Thands echter verstaat men onder <i>gilling</i> den staanden kant van het houten boord, wanneer dit niet onder de geheele lengte van het schip doorgaat. Zoo gebeurt het b. v. dat het houten boord langs het opperdek zich van achteren af tot by den grooten mast uitstrekt. De plaats, waar het aan den voorkant afbreekt, is dan een <i>gilling</i> .
gissing	1856 VAN LENNEP	gissing , z.n.v. – Zie <i>bestek</i> . <i>De Naelde wijckt noch wraeckt en alle Gissingh sluyt</i> Huyghens, <i>Hofwyck</i> .
glas	1681 SEEMAN	glas , beteekend in het gemeen, het welk van de Latijnisten met het woord <i>vitrum</i> werd te kennen gegeven, waar van, <i>het is soo broos als Glas</i> , en dan voorts al wat van <i>Glas</i> werd gemaakt, als een <i>glaase Ruit</i> , <i>Bierglas</i> , een <i>glaase Roemer</i> ens. dog te scheep werd het genoomen eerst voor een Sandlooper of <i>Uurglas</i> , gelijk die van veelderhande soorten zijn: maar in het besonder werd het genoomen voor een Sandlooper van een half uur: als dan gesegt werd, dat de Vlooten of Scheepen soo of soo veel <i>Glaasen</i> teegen den andere hebben geslaagen: verstaa dan, dat het zijn soo veel halve uren: <i>bij Glaasen om</i> , beteekend oneigendlijk bij beurten om, waar van breeder bij <i>Roemer Visser</i> 1. Schok het 3. sinnepop.
glas	1690 WITSEN	die zyn tytje weet te gissen, en zyn touwtje weet te splissen, en zyn glas te roere staan, magh wel voor een bootsman gaan . Dat is: Een naerstig man is tot veelen bequaam.
glas	1856 VAN LENNEP	glas , z.n.o. – Zandlooper, uur-, halfuur-, kwartier-, minuut <i>glas</i> . De tijd wordt aan boord berekend by Glazen van een half uur. Zoo is b. v. vier Glazen in de hondenwacht, twee uur na middernacht. Elke wacht heeft acht Glazen, dus vier uur.
God	1690 WITSEN	't zy waar wy zeilen, of laveeren, is godt met ons, wie kan ons deeren? Dat is anders: Men is waar men wil, men is in Godes handt.
God	1690 WITSEN	de zon gaat tot gode . De Zon gaat onder. Dit is een oudt Hollands visschers woort, oorspronkelyk, myns bedunkens, uit d'oude onweteneit, en onkunde van de plaats daar de Zon in onder gaat.
God	1690 WITSEN	heeft godt wat gegeven . Dit, in Hollandt gevraagd aan een visscher die uit zee komt, is gezegt: Hebt ghy wat gevangen. Men zeght, dat de visschers, die uit Hollandt op de kabeljauw-vangst uitvaren, zomtydts op haar boegh een ton traan gebruiken, die zy by storm zachtjes laten uitlekken in zee, geloovende, dat daar door de baren stillen; doch dit doen zy niet lichtveerdig, maar alleen in noodt; ook niet als zy iemandt in haar zogh, of achter haar zien, om dat zy gelooven, dat, schoon de traan, of olie, de baren wel stilt, echter na weinigh tydt de zelve te onstuimiger zyn, en dat, gevolgelyk, wie achter haar op die plaatze quam te zeilen, des te eerder zoude vergaan: hierom

		doen zy dit zelden. Van welke zake, die oulings by de Romeinen mede gebruikelijk is geweest, misschien reden te geven zoude zyn; doch zulks dezes plaats niet zynde, zal daar van zwynen. Gelyk mede, dat het diepe water groote baren geeft, en drooghte, of ondiepte, effen water.
goed	1690 WITSEN	zoo een schipper als ghy kiest, schip en goet dat ghy verliest. Dat is, oneig. Zoo ghy een onbequaam man over gewichtige zaken stelt, ghy hebt het u zelve te wyten, dat die qualyk verhandelt werden.
goederen	1856 VAN LENNEP	goederen , z.n.o.mv. – Alle voorwerpen van handel. By art. 3 der Algem. Wet van 26 Aug. 1822 worden daaronder begrepen alle waren en koopmanschappen, geene uitgezonderd, benevens paarden en allerhande vee. De bepalingen betreffende sommige verleende vrijdommen van rechten op goederen vindt men in art. 5 dezer wet. <i>Gestrande of geborgen goederen</i> (zie daaromtrent dez. wet, <i>Vijfde Hoofdst.</i> art. 30 – 36). <i>Verboden goederen</i> (zie het <i>Twaalfde Hoofdst.</i> art. 108 – 117).
goederen	1856 VAN LENNEP	verboden goederen. – Zie <i>goederen</i> .
goerabe	1856 VAN LENNEP	goerabe , z.n.v. – Indiaansche vaartuig.
golf	1681 SEEMAN	golf (soo sommige meenen) is afkomstig van het Grieks woord <i>κόλπος</i> beteekenende een boesem: werd in het gemeen genoomen voor een baar: dog sij verschillen van malkanderen, in grootte: soo dat <i>Golf</i> mij voor komt, als een groote baar, gelijk in storm, en onweer: voorts heeft dit woord een beteekenis bij uitneemendheid, als het gesteld werd voor de <i>Golf van Venetien</i> : genaamd in het Latijn <i>mare hadriaticum</i> .
golf	1690 WITSEN	golf. Een baar. Ofte: Een zeeshin.
golf	1856 VAN LENNEP	golf , z.n.m. – Zeeboezem, shin. Zie Bild. <i>Gesl. in V.</i>
golf	1856 VAN LENNEP	golf , z.n.v. – Golving. Zie <i>baar</i> .
golfslag	1856 VAN LENNEP	golfslag , z.n.m. – De kracht, welke de golven op een schip, het strand, den oever of elk ander lichaam uitoefenen.
gondel	1681 SEEMAN	gondel , een Venetiaans Vaartuig, welkers voorbeeld bij W. pag. 216.
gondel	1856 VAN LENNEP	gondel , z.n.v. – Venetiaansch vaartuig, tot overtocht en tot vermaak gebezigd, en 't welk, in evenredigheid tot zijn breedte, langer is dan eenig ander vaartuig van gelijke bestemming.
gorde	1690 WITSEN	gorden. Bark-houten. Ook touwen, aldus genaamt, aan spriet- of gaffel-zeilen, dienende om de wint uit de zelve te krygen.
gorden	1681 SEEMAN	gorden , beteekend vast binden waar van een <i>gordel</i> : of <i>cingulum</i> : <i>aangorden</i> , <i>omgorden</i> ens. voorts beteekend <i>gorden</i> , of <i>gording</i> al het geen steevigheid, en vastigheid, ergens aan kan geeven. gelijk berghouten ens. een <i>gordijn cortina</i> , waar van het sijn naam sonder twijfel heeft.
gorden	1856 VAN LENNEP	gorden , b.w. – Ophalen van het middelste der marszeils en fok.
gorden	1857 PAN	gorden. “Ophalen van het middelste der marszeils en fok.” Dit is geheel verkeerd. Behalve stagzeilen, leizeilen en ligte razeilen, worden alle zeilen, bij het bergen, gegord. Lees: <i>gorden</i> is het voorhalen der gordings op de zeilen. Zie <i>gording</i> .
gording	1690 WITSEN	nok-gordings. Reepen, of touwen, om de nok te beheeren, en te bestieren. De ly nok-gordings werden eerst in gehaalt, op dat de loef nok-gordings te gemaklyker volgen.
gording	1856 VAN LENNEP	gording , z.n.v. – Opkorting, t. w. van een zeil. In den grond één woord met gordijn.

gording	1857 PAN	gording. “Opkorting, te weten, van een zeil. In den grond één woord met gorden.” Lees: <i>Gordings</i> zijn touwen, aan den voorkant der onder- en der marszeilen, op de lijken gestoken en door blokken naar boven varende. Zij dienen, met de gijtouwen (die aan den achterkant zijn), om de zeilen te bergen. Zoo zijn er <i>buik-</i> , <i>demp-</i> en <i>nokgordings</i> . Gaffelzeilen hebben doorgaans <i>nokgordings</i> .
gort	1856 VAN LENNEP	gort , z.n.v. – Was van ouds de scheepskost en nog altijd een geliefkoosd ontbijt voor de matrozen. Spreekwijze: <i>Een gortetelder</i> (een gierigaard, een vrek). ’t Is afkomstig uit den tijd, toen de scheepsbevelhebbers nog een hoofdgeld kregen om de manschap te voeden, en alles op ’t zeerst werd uitgezuinigd.
goteling	1681 SEEMAN	gooteling , een soort van klein Geschut, het welk sijn beteekenis schijnt te hebben van <i>gieten</i> : als een stukje Geschut, dat <i>gegooten</i> werd: hoewel het kennelijk is, dat al het Geschut <i>gegooten</i> werd.
goteling	1690 WITSEN	gotelingen . Kleine schiet-bussen.
goteling	1740 Zonhoven	gotelingen , Geschut, yzer kanon, klein en groot.
goteling	1856 VAN LENNEP	goteling , z.n.v. – Een soort van kanon, vroeger op de schepen zeer in gebruik, en zijn naam ontleenende van “gieten,” om dat deze soort tot de eersten behoorde, welke in haar geheel gegoten werden.
graad	1681 SEEMAN	graad , dit woord komt van het Latijns woord <i>gradus</i> het welk eigendlijk een tree’ of trap beteekend: maar bij de Sterrekijkers werd het genoomen voor het 360. part van een <i>Circulus</i> , gelijk bekend is: als men dan seid, <i>die of die plaats leit op soo veel Graaden</i> , dat is, gelijk sij seggen, te reekenen naa Pools hoogte: hier toe gebruikt men te Scheep een <i>Graadboog</i> om daar meede de Sterren te schieten, om de hoogte waar men is, te kunnen weten: de afbeeldsel daar van is een Maatstok met houtjes, die op en neederwaarts kunnen geschooven werden, sie, Roemer Visser Schok 3. Sinnepop 28. of sijn te vinden bij die geen, die Stuurmans gereedschap verkoopen.
graad	1740 Zonhoven	graden. (<i>wassende</i>) worden genaemt de graden der breete op de bulte kaerten, om dat die ’t zy ten noorden, ’t zy ten zuiden des <i>AEquinocdiaels</i> nae de polen vergrooten en aanwassen naer maete dat de graden der lengte verkleenen: en geschiet dit om de gelykwydigheit der zeilstreken ten noorden en Zuiden en ten Oosten en Westen te behouden, die anders in de gedaente van Cirkelbogen zouden moeten geteekent worden, gelyk de Meridianen en Parallelen op de beste Landtkaerten.
graad	1740 Zonhoven	graed. graedboog. By de starrekundigen wort een graed genomen voor het 360 deel van een rondt. Zoo zegtmen die plaats legt op 50 graeden, te weten naer Pools hoogte: en om die hoogte afmeten gebruiktmen te scheep een Graedboog, daermen de zon en sterren mede schiet, zijnde een maetstok met merken en kruissen of dwershouten, die op ende nederwaarts konnen geschoven worden; door welkers middel (als ook door een quadrant) men kan uitvinden op wat hoogte men is.
graad	1856 VAN LENNEP	graad , z.n.m. – Het 360 ^{ste} gedeelte van den omtrek eens cirkels, van ’t Lat. <i>Gradus</i> , dat “trap” beteekent.
graadboog	1740 Zonhoven	graed. graedboog. By de starrekundigen wort een graed genomen voor het 360 deel van een rondt. Zoo zegtmen die plaats legt op 50 graeden, te weten naer Pools hoogte: en om die hoogte afmeten gebruiktmen te scheep een Graedboog, daermen de zon en sterren mede schiet, zijnde

		een maetstok met merken en kruissen of dwershouten, die op ende nederwaerts konnen geschoven worden; door welkers middel (als ook door een quadrant) men kan uitvinden op wat hoogte men is.
graadboog	1856 VAN LENNEP	graadboog , z.n.m. – Of <i>Astrolabe</i> . – Werktuig, waarvan men zich plach te bedienen, om de hoogte der zon te meten.
granaat	1681 SEEMAN	granaat , is de naam van een Spaanse Vrucht dewelke van de plaats, daar sij haar oorsprong van hebben, in het Latijn genaamd werd <i>Malum Granatum</i> of bij ons Appelen van <i>Granaaten</i> , <i>Granaatappelen</i> , en naademaal deese Vrucht veel Korrelkens heeft, die ieder in haar huisjen zijn opgeslooten, soo werden de Vuurwerken, die men <i>Granaaten</i> noemd, (om de gelijkheids wil) daar naa genaamd: hier van daan <i>Handgranaaten Granaadiers</i> ens.
greep	1681 SEEMAN	greep , komt van <i>grijpen</i> , een <i>greep</i> , dat is, soo veel, als men met een <i>hand grijpen</i> kan, een Boere <i>greep</i> of drietandigen Vork: te Scheep werd het genoomen voor de scherpten van de Steeven: een <i>blinde greep</i> doen, beteekend heimelijk iets agter omhaalen: of ook wel <i>heimelijk een Voorntje scheppen</i> , een <i>handgreep</i> noemen de Heelmeesters een behendigheid om iets aan te <i>grijpen</i> en te herstellen, bij heeft wonderlijke <i>greepen</i> , dat zijn parten.
greep	1690 WITSEN	de greep van 't schip . De ruimte en scherpte van de steven onderwaarts; wiens goede gestalte veel tot het wel zeilen doet.
griet	1856 VAN LENNEP	grieten , z.n.v.mv. Of <i>zwalpen</i> . – Steunbogen, die de balken beletten tot elkander te komen.
grietje	1856 VAN LENNEP	grietjen of Grietjen van Dijk , z.n.o. – het Bovenkruiszeil. Volgens de overlevering werd op zeker schip “den Eik,” een der scheepsjongens, die met het los- en vastmaken van het bovenkruiszeil belast was, veroordeeld om met de knuttels te worden gestraft: dan toen men hieraan zoû beginnen, ontdekte men, dat de bovenkruisraasgast een meisje was, Grietjen van Dijk genoemd. Haar naam werd sedert aan dat zeil gegeven. Oude zeelieden herinneren zich nog fragmenten uit een zeeliedtjen, dat door Janmaat op lamentabelen toon werd opgedreund: <i>Op 't schip den Eik, bequaeme</i> <i>Margriet was haar naeme</i> <i>Sla my met dagjens op den huid</i> <i>Maar trek mijn kleeren toch niet uit,</i> <i>'k Ben, vrouwspersoon wil weten,</i> <i>Margriet ben ik geheeten.</i>
grietjesbras	1856 VAN LENNEP	grietjenbras , z.n.m. – Bras van het Grietjen.
grietjesra	1856 VAN LENNEP	grietjensra , z.n.v. – of <i>grietjenssteng</i> , steng, waar het Grietjen aan is vastgemaakt.
grietjesra	1857 PAN	grietjensra . “of Grietjensteng, steng, waar het grietjen aan is vastgemaakt.” Lees: <i>Grietjensra</i> , is de ra, waaraan het grietjen vaart. Deze is geheel iets anders dan de <i>grietjenssteng</i> . Zie <i>grietjen</i> en ook <i>grietjenssteng</i> .
grietjessteng	1856 VAN LENNEP	grietjenssteng , z.n.m. – Zie <i>grietjensra</i> .

grietjessteng	1857 PAN	grietjenssteng. “Zie grietjensra.” Lees: <i>Grietjenssteng</i> is de bramsteng van het kruistuig. Zie <i>steng</i> . gril , is eigenlijk een kunstwoord der Scheepstimmerluiden die daar door eigenlijk beteekenen het afscheidsel tussen het Pit van een Boom of Balk, en het buitenste: gelijk Bast of Schors van het binnenste: hier van daan de oneigendlijke beteekenis, als men vraagt <i>wat zijn dat voor grillen?</i> wat zijn dat voor poetsen en aaperijen, gelijk ook, <i>wat zijn dat voor grilletjes?</i> van <i>gril</i> komt <i>grillig</i> het welk beteekend huiverig: <i>het is grillig weer, ik ben grillig</i> : misschien om dat de huiverige leeden schijnen van alle natuurlijke warmte ontbloomt: of om dat sulke huiverige Menssen vreemde <i>grillen</i> maaken.
gril	1690 WITSEN	
gril	1856 VAN LENNEP	gril , z.n.o. – Woord, vroeger by de scheepstimmerlieden in gebruik om daarmede het afscheidsel aan te duiden tusschen het pit van een boom of balk en het binnenste. ’t Is het <i>gril</i> , de draaijing of ronde omtrek van een boom.
groei	1681 SEEMAN	groei , noemen de Dordenaars (naa de Beteekenis van het woord <i>groejen</i>) jonge Visjes, die nog tot haar behoorlijke grootheid niet gekoomen zijn.
Groenlandvaarder	1681 SEEMAN	Groenlandsvaarder , een Schip of Schipper, die op <i>Groenland</i> vaart, deese Scheepen hebben tot haar gerijf een soort van Sloepen, die men bij uitneemendheid <i>Groenlandse Sloepen</i> noemd, en die seer snellen vaart door haar spitsen kiel en rankheid door het waater maaken, en daar toe alleenlijk gebruikt werden, om op de Walvisvangst te gaan, waar van breeder in het woord <i>walvis</i> .
Groenlandvaarder	1856 VAN LENNEP	groenlandsvaarder , z.n.m. – Het schip, of ook de schipper, die naar Groenland vaart. De Groenlandsvaarder <i>tart, op saamgekleefde boomen,</i> <i>In baare zee ’t geweld van stormen en van stroomen,</i> <i>IJsbergen, rotsen en gedrochten.</i> Antonides Ystroom.
grofzee	1690 WITSEN	grof-zee . Een zee, als de baren hoogh aanschieten. groom , of grom, vuiligheid, die in de rob, of liever, darmen van de Vissen sit, waar van <i>Groom</i> , of <i>Gromijs</i> , sie hier van de uitleg in het woord <i>ijs</i> .
grom	1681 SEEMAN	
grond	1681 SEEMAN	grond , beteekend het Latijns woord <i>fundum</i> , waar van <i>fundare</i> , of ons basterd woord <i>fundeeren</i> , dat is, <i>grondvesten</i> : gelijk men seide, <i>het Huis staat op mijn grond</i> , op mijn erf, op mijn vastigheid, en eigendom: waar van <i>ontgronden</i> , gelijk de Veenboeren spreken, dat is, een Land uit delven, en voorts uit baggeren, en alsoo <i>de grond weg neemen</i> , soo dat het geen Land meer en is: en soo werd de belasting, een pagt, of regt van de <i>ontgronding</i> genaamd, dewelke tot dien einde schijnt ingesteld, om ieder af te schrikken, om zijn Landen soo ligt niet in te steeken: en daar door Turf te trekken: voorts beteekend dit woord te Scheep alle het Land, dat onder Waater geleege is, gelijk sij seggen <i>grond peilen</i> , dat is, peilen hoe diep het Waater is, eer men <i>grond</i> voelt: en hier van oneigendlijk <i>iemands grond peilen</i> , dat is, iemands meening zoeken te weeten, en gelijk men segt, de tong te schrappen: <i>ik voel grond</i> , dat is, ik werd eenig Land onder Waater gewaar, dit werd in een oneigendlijke beteekenis genoomen, voor ik heb mijn bekomst: voorts van <i>grond</i> de volgende spreekwoorden <i>aan de grond setten</i> , een Schip in de <i>grond</i> stuuren, daar het niet vlot zijn kan: en

		<i>aan de grond zitten</i>, vast zitten aan de <i>grond</i>, niet kunnen vloten: <i>daar leit geen goede grond</i>: <i>daar is geen goede grond</i> bij die Luiden: dat is, daar is geen liefde, geen goed vertrouwen bij haar: <i>ik kan agter de grond, of grondslag, of het grondgat van die saak niet koomen</i>: dat is, ik kan agter de rechte kennisse en waare geschaapendheid niet koomen: want <i>grondslag</i> beteekend bij ons <i>fundamentum</i>, en <i>grondgat</i> beteekend op sijn Scheeps het gat, dat door het Anker, of wel het Schip selfs, in de <i>grond</i> gemaakt is: en daar van heeft men ook die oneigendlijke manier van spreken: <i>ik moet dat grondgat weeten</i>, dat is, ik moet de saak weeten, soo als sij is, ik moet van die saaken weeten het rechte bescheid: van <i>grond</i> komt <i>grondig</i>, en beteekend twee dingen, voor eerst seid men, <i>het is grondige Vis, de Vis is grondig</i>, dat is, de Vis is niet genoeg gespeend, en heeft een <i>grondige</i> smaak: en daar beneeven, <i>die Man heeft grondige kennis van saaken</i>: dat is, hij verstaat die saak <i>grondig</i>, en seer wel; <i>een saak door gronden</i>, een saak door snuffelen ens.
grond	1690 WITSEN	aan de grondt raken . Oneig. Schade lyden. Zich bedroogen vinden.
grond	1690 WITSEN	aan grondt zetten . De scheepen op droogh varen, zetten, of halen: dit geschiedt met de voor-steven na landt toe, ofte ook met de zyden; het eerste aan zwakke en smalle scheepen, het tweede aan breede en stevige: met half gety geschiedt zulks, als men de scheepen wil schoon maken; waar toe zandt-grondt de bequaamste is.
grond	1690 WITSEN	bots-grondt . Grondt die pas te peilen is.
grond	1690 WITSEN	een groot zeil op een klein schip, moet in de grondt, of op een klip . Oneigentlyk gezeght: Die zyn staat naar zyn maght niet zet, geraakt in ongeval.
grond	1690 WITSEN	grondt breken . T'zeil gaan: of, 't anker lichten.
grond	1690 WITSEN	grondt . Het landt onder water.
grond	1690 WITSEN	het stuur ruikt grondt . Dus spreekt men als de scheepen op droogh komen, en wanneer zy naar het stuur niet luisteren.
grond	1690 WITSEN	iemants grondt peilen . Oneig. Zyn meining na speuren.
grond	1690 WITSEN	in de grondt ryden . Dat is, eig. Aan anker leggende te gront gaan. Oneig. Iemant verderven. Anders: In de grondt hobbelen.
grond	1690 WITSEN	peil-grondt . Grondt die men peilen kan.
grond	1690 WITSEN	stille waters hebben diepe gronden . Oneig. Stil-zwygende menschen zyn vol gedachten.
grond	1690 WITSEN	te grondt gaan . Oneig. Verlooren gaan.
grond	1690 WITSEN	vuile gronden bederven de kabels . Quade zeden bederven de menschen.
grond	1690 WITSEN	waasachtige grondt . Key- en steenachtige grondt.
grond	1690 WITSEN	zoo na, dat'er achter grondt op gaat . Dat is: Kort achter iemant zyn.
grond	1836 SPRENGER	Grond . <u>Alle grond is geen ankergrond</u> , zegt Spreekw.: <i>Men moet zich niet maar op alles, zonder daarvan deugdelijke kennis te dragen, verlaten.</i>
		<u>Goede ankergrond is de beste grond</u> : <i>Men moet zijne hoop en verwachting slechts op hetgeen vast is, bouwen.</i>
grond	1836 SPRENGER	Grond . <u>Hy helpt of boort hem in den grond</u> , zegt Spreekw. <i>hij bederft hem – hij brengt hem in zulke omstandigheden, dat er hoop noch uitzigt meer voor hem is.</i> Het Spreekwoord is ontleend van het

vijandelijk scheepsbedrijf, waardoor men een schip zoo teistert, dat het zinkt.

Hy zit aan den grond, of ook wel: aan lager wal, Spreekw. *hij kan zich zoo min redden, als een schip, dat op het drooge geraakt is, voortzeilen kan*. Al zeer dikwijls geeft men er door te kennen: *zijn geld is op, hij is arm*.

Vuile gronden bederven de kabels, Spreekw. *kwaad verkeer, bederft het karakter*. Zoo althans verklaart J. CATS het in zijn' *spiegel van den ouden en nieuwen tijd*. Het staat bij hem gelijk met één schurft schaap maakt er veel, en die by de kreupelen woont, leert hinken.

Stille waters hebben diepe gronden. De gronden der rivieren zijn ongelijk, zoo als een heuvelachtig land. Waar nu de grootste diepte valt, heeft men stille wateren. Waar ondiepten gevonden worden, heeft de meeste beroering plaats, naardien eene menigte waters door wind en storm zoo niet in beweging gebragt wordt, als eene mindere hoeveelheid van hetzelfde in ondiepe plaatsen. Gelijk dit voor de scheepvaart van belang is, zoo heldert hetzelfde het Spreekwoord genoegzaam op. *Lieden stil van aard, geneigd tot weinig spreken, zijn somtijds niet ligt in beweging te brengen om hunnen geest, gelijk men zegt, uit te laten. Zij verbergen hunne geheimen en wachten zich voor alle luidruchtigheid*. Zoo verklaart ook MARTINET het, die het ten slotte toepast op WILLEM den eerste, Prins van Oranje, "welke (schrijft hij) in bange en beroerde tijden levende, zijne geheimen wonder wel wist te verbergen en weinig sprak doch veel hoorde, waardoor hij groote zaken ten goede des Lands uitwerkte." Ondertusschen blijkt het uit WINSCHOTEN, dat het ook in minder gunstigen zin gebruikt wordt van zulken die, zoo als hij schrijft, zien of zy geen vyf kunnen tellen en er wel tien achter, of in de mouw hebben. Zy hebben ze, (zeggen sommigen) achter de ooren. In het algemeen wordt er veeltijds door bedoeld: *Die veel zwijgen, denken daarom niet te minder*, en op dezulken is wel toepasselijk, dat men *hunnen grond niet peilen*, moeilijk, of in 't geheel niet achter hunne ware meening komen kan. WEILAND geeft aan het Spreekwoord deze verklaring; *gebrek aan levendigheid is geen bewijs van onnoozelheid*.

grond

1856 VAN LENNEP

grond, z.n.m. – Bodem van het water. *Grond peilen* (peilen hoe diep het water is, eer men *grond* voelt). *Aan den grond zitten* (geboeid zitten, stranden) *Te gronde gaan* (zinken, vergaan). *Een schip in den grond boren* (met kogels doorschieten, zoodat het te *grond* gaat).

Spreekwijze: *Iemands grond peilen* (iemands meening zoeken).

Ik voel grond (ik begin te bespeuren, dat ik my niet verder wagen moet).

Aan den grond zitten (zich in verlegenheid bevinden).

Iemand in den grond helpen, te gronde richten (iemand in zulk een toestand brengen, dat er geen redding meer voor hem op zit).

Vuile gronden bederven de kabels (kwaad verkeer bederft de zeden).

Stille waters hebben diepe gronden (met lieden die zich weinig uitlaten, dient men voorzichtig te zijn).

Alle grond is geen ankergrond (men kan zich niet op iedereen (of op elke onderneming) verlaten).

grond	1856 VAN LENNEP
grond	1856 VAN LENNEP
grondgat	1856 VAN LENNEP
grondijs	1681 SEEMAN
grondschoot	1690 WITSEN
grondschoot	1690 WITSEN
grondschoot	1856 VAN LENNEP
grondzee	1690 WITSEN
groot	1856 VAN LENNEP
grootscheeps grut	1690 WITSEN 1681 SEEMAN
Guineesvaarder	1681 SEEMAN
Guineesvaarder guiten guts	1856 VAN LENNEP 1690 WITSEN 1681 SEEMAN
guts	1856 VAN LENNEP

Goede ankergrond is de beste grond (men moet zijn hoop en zijn verwachting stellen op hetgeen vast is).

vuilen, z.n.m.mv. – Vuile gronden, gevaarlijk om over te zeilen, of waarin het anker niet houdt.

waarachtige grond, (veroud.) – Steenachtige grond.

grondgat, z.n.o. – Het gat, dat door het anker in den bodem geslagen is.

Spreekwijze: *Ik moet dat grondgat weten* (ik moet het fijne van die zaak leeren kennen).

grondijs, of liever *Gromijs*, sie, *ijs*.

grondt-schoot geven. Oneig. Met reden iemandt doen zwygen.

grondt-schoot krygen. Eigentl. Een schoot onder water krygen. Oneig. Iets verliezen. Of: T'onder gebraght werden.

grondschoot, z.n.o. – Schoot, dat een schip onder water treft en doet zinken wanneer het lek niet tijdig gestopt wordt.

Spreekwijze: *Dat is een grondschoot* (een onherstelbare ramp).

grondt-zee. Een golf, of zee-water, dat van de grondt af naar omhoogh opgeworpen wert; 't geen zomtydts gebeurt met aard en steenen te gelyk.

groot, b.n. – Wordt toegepast op voorwerpen, die betrekking hebben tot den Grooten Mast of zich in de nabyheid daarvan bevinden. Zoo: *grootzeil*, *groot bovenbrambrassen*, *groot bovenbramstengepardoens*, enz. voor *zeil*, *bovenbrambrassen* enz. van den *grooten mast*. Zoo *groot Luik* voor het luik voor den *grooten mast*.

op zyn groot scheeps. Oneig. Iets groots en kostelyks doen, of maken.

grutte, of *Gort*, waar van *Grutter* of *Gorter*, die het Koorn tot *Grut*, of *Gort* maald: want *Grut* beteekend al het geen klein gebrooken is: soo seid men oneigendlijk, *het is maar Grut*, dat is, uitschoot: van *Grut* komt ook een *Grutterij*, en *Grutmoolen*, *Gruttemeel*, Meel van Boekweit gemaalen, gelijk bekend is: te Scheep segt men *Grutte*, die kost, die van *Grutte* gekookt werd: en bijwijlen soo is het een gewoonte op Oorlogs Scheepen, dat men eenentwintigmaal *Grutte* in een week schaft, te weten, alle daagen driemaal, des morgens, des middags, en des aavonds, als een voorkost, sie, *koeskoes*.

Guineesvaarder, een Schip, of Schipper, die op *Guinea* vaart: dat is, het gedeelte van Africa aan den Oceaan, dat van weegen het Goud, dat daar valt, de Goudkust genaamd werd, leggende bij naa onder de Linie.

guineesvaarder, z.n.m. – Een schip of schipper, die op de kust van Guinee vaart.

huiken en guiten. Het kryten en razen van de wint.

guds, een soorr van een Bijtel, sie, W. N. pag. 185. dit woord schijnt sijn naam te hebben van het geluid, dat gehoord werd, als de Bijtel door het Hout gedrukt werd: en soo werd het ook gebruikt van het Bloed, als het met een gedruis uit de Wond springt: *het Bloed gudsde uit de Wond*.

guds, z.n.v. – *Draaiende, holle Beitel*. Timmermansbeitel, met boogvormig lemmer. *Platte guds*, *Steekguds*, *Hokguds*, *Dopguds*. Het woord schijnt zijn naam te hebben van het geluid, dat gehoord wordt als de beitel door het hout gedrukt wordt.

guur	1681 SEEMAN	guur , werd genoomen voor seer straf en streng, <i>het is guur weer, guure winden.</i> ens.
guur	1856 VAN LENNEP	guur , b.n. – Streng, straf. <i>Guur weer, Gure wind.</i>
haai	1681 SEEMAN	hai , een verslindende Vis, welkers gedaante meenigmaal in de Seekaarten werd afgebeeld, sie, <i>Gesnerus</i> ens.
haai	1856 VAN LENNEP	haai , z.n.m. – Verslindende visch, en benaming die dikwijls door de matrozen aan een schuldeischer gegeven wordt. Spreekwijze: <i>Hy is naar de haaien</i> (hy is dood en weg: omdat iemand die aan boord sterft en in zee geworpen wordt, groote kans loopt van door die gedierten te worden verslonden. <i>Er zijn haaien op die kust</i> (er is gevaar by.)
haak	1681 SEEMAN	haak , al het geen, dat ergens in kan <i>gehaakt</i> werden: <i>het zijn Haaken en Oogen</i> : dat is, een verwarde saak: in naauwer sin werd het genoomen, als men segt, een <i>Botshaak</i> , de <i>Haak</i> , die men in de <i>Boot</i> gebruikt: een <i>Puthaak</i> , een <i>Haak</i> , daar men Waater mee' uit een <i>Put</i> schept. ens.
haak	1681 SEEMAN	haaken , zijn schuine endjes van Planken, daar keepen in gemaakt werden, om in malkanderen te sluiten, en alsoo in een te <i>Haaken</i> . <i>Haakbout</i> , een <i>Bout</i> met een <i>Haak</i> W. N. 7. 55. sie, <i>bout</i> .
haak	1690 WITSEN	haken . Scheve einden van planken, dus gehakt, om te beter te voegen met de keelen.
haak	1856 VAN LENNEP	haak , z.n.m. – Hoekig of gekromd yzer, dienende om eenig ander voorwerp mede vast te houden, tot zich te trekken, of er nader by te komen. Zie <i>bootshaak</i> , <i>dreghaak</i> , <i>pomphaak</i> , <i>schippershaak</i> , <i>taliehaak</i> , <i>wartelhaak</i> . Spreekwijze: <i>Het zijn Haken en oogen</i> (het is een verwarde zaak: omdat haken en oogen in elkander gehecht worden).
haak	1856 VAN LENNEP	haaksleuf , z.n.v. – Yzeren of metalen Haak, die door de planken van het scheprad eener stoomboot heenlopende, elke spaak van dat rad omvat.
haak	1856 VAN LENNEP	haken , z.n.m.mv. – Schuine endjens van planken, waar kepen in gemaakt worden om in elkander te sluiten.
haak	1856 VAN LENNEP	klinknagelshaak , z.n.m. – Haak van een Klinknagel.
haakblok	1856 VAN LENNEP	haakblok , haakbout , enz. – Blok, bout, enz., met een haak voorzien.
haakbout	1856 VAN LENNEP	haakblok , haakbout , enz. – Blok, bout, enz., met een haak voorzien.
haaklas	1856 VAN LENNEP	haaklasch , z.n.v. – Lasch, waarby het verbindingsvlak schuins of Haakswijs ligt.
haaksteek	1856 VAN LENNEP	haaksteek , z.n.v. – Zie <i>hollander</i> .
haal	1856 VAN LENNEP	haal , z.n.m. – Beweging van een riem. <i>Men liet de galei loeven, goed ophalen, fiksche haalen doen.</i> <i>Nog een haaltjen en wy zijn er.</i>
haan	1681 SEEMAN	haan , gesteld als het Mannetje van een Hen, is een Dier, dat wel bekend is, en dewijl de <i>Haanen</i> moedig zijn soo seid men, oneigendlijk: <i>het is een Haan van een vent</i> , het is een <i>vreemde Haan</i> , <i>het is een Haan met een dubbelde Kam</i> : het is een Man als twee paar Mannen: op de Toorns siet men ook <i>Weerhaanen</i> , die de Wind aanwijzen: in See <i>Knorhaanen</i> , of anders gesegt <i>Seehaanen</i> : maar te Scheep werden <i>Haanen</i> genaamd de vierkante Stukjes van Kooper, die men in de schijven van de Blokken doet, dewelke, met pennetjes vast geslaagen, bequaam zijn voor de schijf, om daar oover te loopen: voorts bekend de <i>Haan</i> aan een Roer of Musket, dat ijser Werktuig, daar het Lond

		of de Vuursteen in vast geset werd, om het Kruid in de Laadpan in brand te steeken, en af te schieten: waar van <i>den Haan ooverhaalen</i> , te weeten, om dat uit te voeren: <i>de roode Haan</i> , beteekend een brandend Lont: als men dan seide <i>steek'er den rooden Haan in</i> , dat is, steek het Buskruid, te weeten, dat in de Kruidkaamer is, aan brand, en laat het Schip in de Lugt vliegen.
haan	1690 WITSEN	den rooden haan in 't kruit steken. Het kruit in de brandt steken.
haan	1690 WITSEN	hanen. Vierkante stukjes koper, of metaal, dewelke midden in de schyven van de bloks komen, daar een gat in is, en een nagel door gaat, over welke de schyf loopt.
haan	1856 VAN LENNEP	haan , z.n.m. – Een vierkant stukjen koper, in de schijf van een blok geslagen en waar de schijf over loopt.
haarbekleding	1856 VAN LENNEP	haarbekleding , z.n.v. – Geteerde vermenging van koe- of ander beestenhair met papier enz., welke men op de romp van een schip aanbrengt, tusschen de buitenhuid en de houten dubbeling.
haardoek	1681 SEEMAN	haardoek , sie, <i>doek</i> , of <i>vlaggedoek</i> .
haf	1681 SEEMAN	haf , of ooveraas, waar van <i>Swammerdam</i> , en het spreekwoord, <i>soo digt als haf</i> .
hagel	1681 SEEMAN	haagel , bij de Latijnisten <i>Grando</i> , dit woord is bekender, als dat'er uitlegging van nooden is: ten waar iemand wilde onderzoeken de stoffe en de oorszaak, waar door de selve werd veroorzaakt, het welk bij de onderzoekers van sulke en diergelijke saaken moet gesogt werden: <i>Haagel</i> beteekend ook bij gelijkenis loode Korreltjes, om Voogels meede te schieten: waar van schiet hem met <i>Haagel</i> in zijn gat, ens. een <i>Haagelbui</i> , een swaare storm van <i>Haagel</i> , sie, <i>bui</i> : van <i>Haagel</i> komt <i>Haagelen</i> , <i>Grandinare</i> , <i>het Haageld</i> , <i>Grandinat</i> ens.
haken	1681 SEEMAN	haaken , met een <i>Haak</i> naa sig toe haalen, <i>het moet vroeg krommen</i> , dat <i>Haaken sal</i> . Bruin Embl. pag. 192. dat is oneigendlijk, dat men sig ergens van jongs op toe moet gewinnen: <i>ergens naa Haaken</i> oneigendlijk ergens naa verlangen. <i>Aanhaaken</i> , met een <i>Haak</i> ergens aan vatten.
haken	1856 VAN LENNEP	haken , b.w. – Met een <i>Haak</i> tot zich trekken. Spreekwijzen: <i>Ergends naar haken</i> (naar verlangen). <i>Het moet vroeg krommen</i> , dat <i>haken zal</i> . Zie <i>krommen</i> .
hakgeld	1856 VAN LENNEP	hakgeld , z.n.o. – Kosten voor het vellen, door omhakken te weeg gebracht.
hakkebord	1681 SEEMAN	hakkebord , of <i>hakkebred</i> , een <i>bord</i> daar iets op <i>gehakt</i> of uitgehouden staat: en in het besonder het <i>bord</i> agter op Mastligters, Smalscheepen en diergelijk klein Vaartuig, booven het stuur, waar aan ieder zijn eigen Schip kennen, en onderscheiden kan.
hakkebord	1856 VAN LENNEP	hakkebord , z.n.o. – Letterlijk een <i>Bord</i> , waarop iets gehakt of uitgehouwen staat: en in het bijzonder het bovendeel van den spiegel, dat uitgehakt werd in verschillenden vorm, ten einde het schip te onderkennen.
hakken	1856 VAN LENNEP	wol (in het) hakken (veroud.) – In de gezaagde planken hakken, die, om beter te buigen, in het vuur gelegd zijn.
halen	1681 SEEMAN	haalen , beteekend op zijn Seemans trekken: <i>haal</i> , <i>aan!</i> <i>haal naaje</i> : oneigendlijk sieltoogen: hij <i>haald</i> nog, te weeten, zijn aadem: <i>aanhaalen</i> , naa sig toe <i>haalen</i> , <i>de Seilen of Schoot aanhaalen</i> : oneigendlijk beteekend <i>aanhaalen</i> niet kunnen uitvoeren, als, <i>ik kan het niet aanhaalen</i> : <i>de Wind haald aan</i> , de Wind waaid harder, als voor heen: <i>goederen aan haalen</i> , te weeten, om verbeurd te

halen	1856 VAN LENNEP	verklaaren: <i>iemand aanhaalen</i>, iemands gunst zoeken: <i>inhaalen</i>, <i>het Trojaans Paard inhaalen</i>, <i>inhaalig zijn</i>, <i>schraapig zijn</i>, <i>uithaalen</i>, <i>voorthaalen</i>, <i>weghaalen</i>. ens. halen, b.w. – 1°. Hijtschen, trekken: <i>Haal</i> (d. i. trek harder). <i>Haal beter, al stijver!</i> (komm.) <i>De bocht uit een zwaar touw halen. Stijf halen. Aan een touw halen. Op een talie halen. Aan boord halen. Haal wat aan!</i> 2°. Roeien. <i>Haal op!</i> (roei op). <i>Haal uit!</i> (doe je best). Spreekwijze: <i>Haal je niet, zoo heb je niet</i> (verzuim de gelegenheid niet).
halfdek	1856 VAN LENNEP	halfdek , z.n.o. – Zie <i>dek</i> .
halfsleets	1856 VAN LENNEP	halfsleten , b.n. – Voor <i>Half versleten. Een halfsleten zeil</i> .
halfwind	1690 WITSEN	half wint zeilen . Oneig. Zyn zaken tamelyk wel doen gaan.
halfwind	1856 VAN LENNEP	halfwind , z.n.w. of <i>Dwarswind</i> . – Wind, die van terzijde, die dwars komt. <i>Met halfwind zeilen</i> .
hals	1681 SEEMAN	hals, dat gedeelte van het Lighaam daar het Hoofd op staat, en dat beweegen doet, waar van, <i>dien hals wil ik laten afkappen</i>: oneigendlijk het leeven: gelijk uit de spreekwoorden blijkt, <i>den hals verbeuren: hij heeft 'er zijn hals aan gewaagd</i>, waar van <i>waaghalsen</i>: voorts, het gedeelte genoomen voor het geheel, soo beteekend het een Mens: <i>het is een armen hals: het is een jakhals</i>, het welk de naam van een Indiaans Gedierte is: waar van op een ander plaats breeder: te Scheep beteekend het een Touw, dat ontrent de Schoothoorn vast gehegt werd: en door de uitlegger van het Galjoen gesteecken sijnde, binnen Scheepsboord, door behulp van een Kruishout vast gemaakt, gevierd, aangehaald, toegeset (naa eis van saaken) werden kan: en werd daarom ook een <i>halstaalie</i>, <i>halstouw</i> genaamd: dit van de <i>hals</i> gesegt hebbende, soo weet, dat wij alleen hier een beschrijving geeven van de <i>hals</i> van de Fok: want de <i>hals</i> van het Schooverseil werd aan de Besaan door de <i>halsklamp</i>, die buiten boord, omtrent het Companje staat, vast gemaakt. Het geen nu de Heer Witsen noemd een <i>halsmast</i>, werd van andere de <i>halsklamp</i> ens. genaamd: bij voorwind zijn de <i>halsen</i>, of <i>halstaalien</i>, gemeenelyk los of oopen: en dan gebruiken de Bootsgesellen deese manier van spreken, <i>wij vaaren tussen twee halsen</i>, dat is, voor de Wind.
hals	1690 WITSEN	't schip is tusschen twee halzen . Zulks werdt gezeght als het voor wint gaat, om dat, als de halzen of einden der zeilen wederzydts even verre van boort uitgestrekt zyn, dan by gevolg de wint vlak van achteren in komt.
hals	1690 WITSEN	hals toezetten: hals opgeven . Anders: <i>De halzen aan zyn gat haken</i> . De hals, of de tip van het zeil stellen, en vast maken; 't geen geschiedt als de windt van ter zyden komt, om de zeilen beter te doen dragen.
hals	1690 WITSEN	halzen op . Dit wert gezeght, als 't schip voor wint zeilt.
hals	1690 WITSEN	het is te scheep halzen toe . Daar is gebrek te scheep.
hals	1690 WITSEN	het moet'er op den dubbelden hals in . Het moet met groot gevaar in komen, of de zee-gaten in zeilen.
hals	1690 WITSEN	het ty breekt den hals . Het water begint op te houden van ebben ofte vloeijen.
hals	1690 WITSEN	met hals en knok af halen . Eenigh gevaar ter zee ontkomen.
hals	1690 WITSEN	met open halzen zeilen . Voor wint zeilen.

hals	1690 WITSEN	op den hals ryden. Aan anker leggen in groot gevaar.
hals	1690 WITSEN	op hals en knok in zeilen. Met gevaar in komen.
hals	1690 WITSEN	op hals en kraagh in komen. Het zelfde.
hals	1690 WITSEN	op twee halzen in. Dat is: Met gevaar in komen.
hals	1690 WITSEN	ryden op de hals. Met gevaar ryden.
hals	1690 WITSEN	tusschen twee halzen varen. Voor de wint zeilen.
hals	1690 WITSEN	zoo veel als hals en kraagh lyden magh. By storm in grooten noodt zyn.
hals	1740 Zonhoven	hals. De hoek van 't zeil, 't zy van fok of bezaen, en stagfok, die men vast zet om by den windt te zeilen: <i>Hals op spelen</i> , dit geschiet, wanneer de windt ruimt, en gunstig begint te waeyen.
hals	1856 VAN LENNEP	hals , z.n.m. – 1°. Een touw, dienende om, by-de-wind zeilende, de loef-, fokke- en groote schoot, voor uit te halen. De <i>hals</i> van den bezaan en van de slagzeilen dient om het staande lijk er van naar beneden te halen. <i>Zwakke hals</i> (zie <i>zweeptopper</i>). <i>Looze hals</i> (die alleen dient om een gewonen te vervangen). <i>Tusschen twee Halzen varen</i> (voor-de-wind varen! omdat de <i>halzen</i> of <i>halstaliën</i> gemeenlijk los of open zijn.) Overdrachtelijk: de keus tusschen twee zaken, die op 't zelfde neêrkomen. 2°. Hoek, vereenigingsplaats. <i>De hals van een anker, de hals van een kanon. Hals van een knie.</i>
hals	1857 PAN	hals. “Slagzeilen.” Lees: stagzeilen.
halsklamp	1690 WITSEN	hals-klamp. Een klamp buiten boort, daar de hals door vaart: deeze is zomtydts verciert, en besneden.
halsklamp	1856 VAN LENNEP	halsklamp , z.n.v. – Soort van groote klamp met een schijfrad voorzien, die aan stuur- en aan bakboord op de buitenhuid wordt aangelegd om er den Hals van 't groote zeil door aan te halen.
halstalie	1690 WITSEN	hals-talie. Een talie, om, als het hardt waait, by de hals in het zeil te zetten, tot een burgh van de smyt, en ook, als men de hals niet wel toe krygen kan, of als men de schoot beter inbinden wil.
halvermast	1856 VAN LENNEP	halvermast, halversteng. – Zie <i>mast</i> , <i>steng</i> .
halversteng	1856 VAN LENNEP	halvermast, halversteng. – Zie <i>mast</i> , <i>steng</i> .
halzen	1856 VAN LENNEP	halzen , o.w. – Het schip by stormweer doen wenden; ook algemeen in gebruik voor: voor-de-wind omwenden.
hamer	1681 SEEMAN	haamer , een Werktuig daar men meede klopt, een <i>houte Haamer</i> , een <i>ijssere Haamer</i> , hier van het woord <i>Haamerslag</i> , die gruiseltjes, die van het ijser, dat gesmeed werd, afspringen: en dat is bequaam om te strooijen op de Verdekken van Scheepen, om niet aan het Teer te blijven hangen, en het Houtwerk te duursamer te maaken.
hamer	1856 VAN LENNEP	hamer , z.n.m. – Timmermansgereedschap, waarmede geklopt wordt. <i>Yzeren hamer. houten hamer. Kalfaas hamer.</i>
hamerslag	1856 VAN LENNEP	hamerslag , z.n.o. – Gruizeltjens, die van het yzer afspringen terwijl het gesmeed wordt, en die geschikt zijn om op scheepsdekken gestrooid te worden ten einde men niet aan het pek klevende en het houtwerk duurzamer blijve.
hand over hand	1856 VAN LENNEP	hand over hand , bw. – Beurtlings, zonder rukken. <i>Hand over hand halen, hand over hand inpalmen.</i>

hand	1681 SEEMAN	hand , werd in het gemeen, en eigendlijk, genoomen voor een gedeelte van een mensselijk Lighaam: waar van: <i>handen</i> met <i>handen</i> oover langen, of gelijk sij het ook te Scheep noemen, oovermannen: van <i>handen</i> komt <i>behandigen</i> , als men seid, <i>ik heb het hem behandigd: het onthand mij, het staat mij niet wel ter hand</i> : verleegeen sijn: de regte handeling van eenige saak niet hebben: <i>iemand iets af handig maaken</i> : iemand iets ontnemen ens.: hier van meer in mijn Taalman: voorts werd het woord <i>hand</i> gepast aan dat gedeelte van een Anker, dat als een <i>hand</i> de grond vast houdt, en als in vat, waarom het ook een <i>hand</i> genaamd werd: <i>hand oover hand</i> , geduurig, gestaadig, meer en meer, gelijk, <i>de Wind wakkerd hand oover hand, de sieke Man verswakt hand oover hand: handboejens</i> , boejens daar men de <i>handen</i> der misdaadigers in sluit, sie, <i>boejen</i> .
hand	1690 WITSEN	handt over handt . Meerder en meerder, of minder en minder. Men zeght: Het stormt hardt, en handt over handt meerder. Ofte: Het weêr bedaart handt over handt.
hand	1856 VAN LENNEP	hand , z.n.v. – Het gedeelte van het anker, dat den grond als met een <i>hand</i> vat. Zie <i>ankerhand</i> .
handdag	1856 VAN LENNEP	handdag , z.n.m. in 't mv. <i>handdagen</i> . – End touw, dat men in de Hand houdt om er straoefening mede te verrichten.
handen	1690 WITSEN	handen . Dit is, op zyn zee-mans, over reiken gezeght.
handgeld	1856 VAN LENNEP	handgeld , z.n.o. – Som, die aan de zeelieden op Hand gegeven wordt en waarvoor zy zich verbinden, mede te varen.
handgift	1856 VAN LENNEP	handgift , z.n.v. – Het eerste geld, dat men op een dag ontfangt. <i>Ik heb nog geen handgift van u gehad</i> , is de gewone begroeting, waarmede een kroeghoudster een binnenkomenden matroos toespreekt.
handplaat	1856 VAN LENNEP	handplaat , z.n.v. – Soort van vingerhoed, dien de zeilemakers met een lederen riem aan de hand vastbinden.
handspaak	1681 SEEMAN	handspaak , een <i>Spaak</i> , die met de <i>handen</i> bewoogen, en waar meede het Braadspit opgewonden werd, sie, <i>spaak</i> .
handspaak	1690 WITSEN	handt-spaak . Een spaak, die met de handen bewoogen, en waar mede het braatspit opgewonden wert.
handspaak	1856 VAN LENNEP	handspaak , z.n.v. – Spaak, die met de hand bewogen wordt, in 't byzonder die, waarmede het braadspit wordt opgewonden. Daar de <i>handspaaken</i> altijd voor-de-hand liggen, worden zy ook in een gevecht gereedelijk als wapentuig gebezigd – ook om 't kanon te richten.
handwater	1681 SEEMAN	handwaater , <i>Waater</i> , daar men de <i>hand</i> meede wast, waar van het spreekwoord: <i>hij heeft daar geen handwaater bij</i> , dat is, hij is daar niet bij te vergelijken.
handzaag	1681 SEEMAN	handsaag , een <i>Saag</i> , die met een <i>hand</i> beweegd werd, sie, <i>saag</i> .
handzaam	1856 VAN LENNEP	handzaam , b.n. – Wordt de weersgesteldheid genoemd, wanneer zy alle soort van verrichtingen toelaat 't <i>Is handzaam weer. Een handzaame wind</i> .
hanenpoot	1681 SEEMAN	haanenpoot , beteekend eigendlijk <i>de Poot van een Haan</i> , gelijk <i>Haanekam</i> , de <i>Kam van een Haan</i> : maar bij de Seelui beteekend een <i>Haanepoot</i> eenige kleine Touwetjes hebbende de gedaante van een <i>Haanepoot</i> , sie, het getaakelde Schip booven aan de Besaan: dit werd ook, een dood Mans

hanenpoot	1690 WITSEN	Oog genaamd, om dat het alleen om sieraad gebruikt werd, en te Scheep niet meer nut en doet, als het Oog van een dood Lighaam: <i>dat zijn haanepooten</i> , dat is, lomp schrift: hane-pooten. Zes, acht, of tien smalle touwtjes, die van elkander gescheiden, en door bloks, Doodt mans oogen genaamt, gestoken werden; doch dit geschiedt tot pronk: men voeght die aan de bramzeils stengen en bezaans stagh, ook op de bezaans roe, en onder de mars.
hanenpoot	1856 VAN LENNEP	hanepoot , z.n.v. Touw, waarvan men de beide enden op eenigen afstand van elkander op of aan iets vastmaakt, b. v. aan de staande lijnen van de marszeils (zie <i>spruit</i>) In het midden dier touwen is een ring, waarin de boelijn gesplitst is. De <i>hanepoot</i> op den bezaansgestel dient om dien op te hijschen: de zonnetent hangt aan een <i>hanepoot</i> onder 't bezaansstag.
hanenpoot	1857 PAN	hanepoot. “staande lijnen van de marszeils.” Lees: staande lijken, enz. Verder nog “bezaansgestel.” Lees: <i>bezaansgaffel</i> .
hang	1681 SEEMAN	hang , een plaats, daar Haaring of Bokking <i>op gehangen</i> en gerookt werd.
hang	1856 VAN LENNEP	hang , z.n.o. – Plaats, waar haring of bokking opgehangen en gerookt wordt.
hangen	1681 SEEMAN	hangen , beteekend twee dingen: eerst iets <i>op hangen</i> , en daar naa <i>opgehangen werden</i> : de eerste beteekenis is klaar: de tweede blijkt uit de volgende: naamendlijk als men iemand aan een galg wenst: dan is men wel gewoon te seggen: <i>datje hangen en droogen moet</i> : oneigendlijk neederwaarts geboogen zijn, <i>de kiel die hangt</i> : van die beteekenis komt het woord <i>hanggatten</i> , agter oover <i>hangen</i> , sie, <i>kiel</i> .
hangen	1856 VAN LENNEP	hangen , o.w. – Nederwaarts gebogen zijn. <i>De kiel Hangt. Het hangen der masten, van den voorsteeven</i> , enz.
hanger	1856 VAN LENNEP	hanger , z.n.m. – <i>Ophanger, stut</i> . Stuk hout, dat tot verlenging dient van de spanten van het inhout.
hanger	1857 PAN	hanger . Is ook een touw met een kous er in gesplitst en wordt, vóór en even als het want, over de masten en stengen gelegd.
hanggat	1856 VAN LENNEP	hanggat , z.n.o. – Bynaam voor een schip dat van achteren zwaar is uitgebouwd.
hangkompas	1856 VAN LENNEP	hangkompas , z.n.o. – Kompas, dat aan de zoldering, en dus omgekeerd, hangt.
hangmat	1681 SEEMAN	hangmakken , of <i>hangmatten</i> , welke woorden aldus werden te saamen gevoegd: het eerste komt van <i>hangen en gemak</i> , als sijnde een Bed of <i>Gemak</i> , dat <i>opgehangen</i> werd: het ander van <i>hangen en Matten</i> , dat is, een <i>Mat</i> , of Seil ens. die <i>opgehangen</i> werd, om daar in te slaapen.
hangmat	1690 WITSEN	hangmak . Een lap zeils, lakens, of geweven scheer-touw, 't geen tegen de zoldering van het schip werdt gehangen, dienende den scheepelingen voor slaap-plaatzen: die maar twee einden hebben werden de bequaamste geoordeelt; want die met vier einden zyn schudden te zeer.
hangmat	1856 VAN LENNEP	hangmat . z.n.v. – Stuk zeildoek van ongeveer twee el lengte en anderhalve baan breed, en hetwelk, aan beide einden door vele touwtjens (scheerlijnen) in een ring of oog vereenigd een eivormige gedaante krijgt. Door die ringen of oogen zijn de vierlijnen, waarmede de <i>hangmat</i> 't hoofdeind aan de klabaaï en het voeteneinde aan een ring, die in 't boord zit, wordt opgehangen aan de tusschendek-balken, en de slaapstede vormt van den matroos. Oorspronkelijk was zoodanige slaapstede van eenvoudig Matwerk en van daar de benaming. Met de <i>hangmatten</i> wordt het schip verschanst.

hangplecht	1681 SEEMAN
hangplecht	1690 WITSEN
hangstelling	1856 VAN LENNEP
hardzeiler	1856 VAN LENNEP
hardzeilerij	1856 VAN LENNEP
haring	1681 SEEMAN

hangplegt, sie, W. pag. 492.

hang-plecht. De plaats, in eenige Fluit-scheepen, daar de man te roer staat.

hangstelling, z.n.v. – Twee of drie planken op twee dwarsbalken gespijkerd, en die langs de buitenzijde van het schip worden uitgehangen om te breeuwen, te teeren, enz.

hardzeiler, z.n.m. – Zie snelzeiler.

hardzeilery, z.n.v. – Watervermaak, waarby eenige vaartuigen met elkander wedyveren, wie 't spoedigst door behulp van zeilen een gegeven afstand zal afleggen.

haaring, een soort van een kleine Vis, bij sommige *Halec* in het Latijn genaamd, en werd eigendlijk verstaan van *verssen Haaring*, waar van daan *ten Haaring vaaren*: uitvaaren om *Haaring* te vangen: dog daar is een spreekwoord, het welk in een oneigendlijke sin genoomen bij ieder niet eeven wel verstaan werd, en dat is, *van Duinkerken ten Haaring vaaren*, dit werd geduid op die iets quaads booven het hoofd hangt, of die alreede van haar Vijanden mishandeld sijn: het is bekend, hoe bitter de haat der Seeuwen en der *Duinkerkers*, en soo weer der *Duinkerkers* teegen de Seeuwen geweest is, soo dat sii malkanderen al te ongenaadig in den Spansen Oorlog gehandeld hebben: jaa de *Duinkerkers* sijn de eerste geweest, die alle Seeuwen, die sij ter See gevangen kreegen, rug aan rug gebonden sijnde, in See hebben gesmeeten, dat sij noemden de voeten spoelen, en alsoo hebben doen verdrinken: deese wreedheid een geruimen tijt geduurd hebbende, en lang daar oover aan de Spaanse regeering (daar sij doen onder stonden) dog te vergeefs geklaagd sijnde: soo is de Seeuwen toegestaan sulks in weerwraak te moogen doen, en soo heeft endeling het eene Mes (gelijk men seide) het ander in de Schee gehouden: en derhalven is het geloofelijk, dat de *Duinkerkers* willende meede neevens de Seeuwen *ten Haaring vaaren*, van die voornoemde Seeuwen seer rouwelijk sijn gehandeld: waar van het spreekwoord sijn naam gekreegen heeft: maar *ik sal der Kuit of Haring van hebben*, dat is, wat of niet, ik sal daar een kans naa waagen: dit is een Vissers spreekwoord, die soo sij geen *Haaring* kunnen vangen, ten minsten eenige geschoote Kuit in haar Netten verneemen: *de Haaring kaaken*, dat is, *de Haaring de Kaakens uithaalen*, waar van de Jongens op de Buisen, die het eigendlijk haar werk is, *Kaakers*, dat is, *Haaring Kaakers* genaamd werden: de *Haaring* heeft verscheide naamen: als voor eerst *Grashaaring*, die digt onder de Wal, en als in het Gras gevangen werd: *vollen Haaring* die volwassen, en vol kuit en Hom is: *Kruishaaring*, die naa Kruisverheffing gevangen, en met de drie Amsterdamse Kruissen op de Tonnen gemerkt werd. *Buishaaring*, *haaring*, die met een Buis, of *Haaringbuis* gevangen werd, de *gesouten Haaring*, werd verdeeld in *Peekelhaaring*, dat een gemeene naam van alle gesoute *Haaringen* is: *Siedhaaring* om dat sij gesooden, dat is, gekookt werd: *Braadhaaring* om dat sij geweikt sijnde op den Rooster gebraden werd, waar van het spreekwoord, *mijn Haaring en braad daar niet*: dat is, oneigendlijk, ik heb daar geen vriendschap te verwagten: wij sijn geen kaaren, dat is, vrinden: *peesjes Haaring* welkers naam mij onbekend is: gelijk ook het woord van *Slabben*: hoe wel men segt, *Slabbetje soet, vers ende goed*. Voorts, *Haaringbuis* een *Buis* die ten *Haaring* gebruikt werd: een *Haaring Pakker* een Man, die de *Haaring* in Tonnen *pakt*: *Haaringpakkerij* de plaats, daar de *Haaring* in de steeden *gepakt* werd,

		daar van tot Amsterdam de <i>Haaringpakkerij</i> , en <i>Haaring Pakkers Tooren</i> haar naam hebben, <i>sij saaten daar soo gepakt als Haaring</i> , dat is, seer dicht in en bij een: <i>Haaring Sout</i> een besonder <i>Sout</i> bequaam om de <i>Haaring</i> te <i>souten</i> , een <i>Haarington</i> , een <i>Ton</i> , daar in de <i>Haaring</i> gepakt werd.
haring	1690 WITSEN	als de buis geen haring vangt, is de stuurman een schelm. Oneig. Dat men veelytdts, met de hondt, op de steen, en niet op de werper, ziet.
haring	1690 WITSEN	de haring over 't hooft zeilen. Oneigentl. De zaak missen.
haring	1690 WITSEN	kuit of haering van hebben. Oneig. Zoo niet in 't geheel, ten minsten een gedeelte bekomen: ontleent van de visschers, die, zoo zy geen haering vangen, ten minsten kuit, welke geschooten is, in de netten krygen.
haring	1690 WITSEN	mooy weêr, en geen haering. Oneigentlyk wert zulks gezeght van iets dat uiterlyk goet schynt, doch in der daadt ondiensstigh, of onprofytelyk is.
haring	1690 WITSEN	myn haering braadt daar niet. Een visschers woort, betekenende, dat men'er niets te zeggen heeft.
haring	1690 WITSEN	roept geen haering eer zy in 't net is. Oneig. Van geen zaak oordeelen eer die volvoert is.
haring	1690 WITSEN	van duinkerken ten haering varen. Dat is: Op roof en kaap varen. Dit wiert van oudts dus gezegt, om dat in den Spaanschen oorlogh (gelyk noch heden) veele van die plaats ter kaap in zee gongen varen. Anders werdt zulks gezeght van den geenen, die iets quaats over 't hooft hangt.
haring	1856 VAN LENNEP	haring , z.n.m. – Kleine visch, die zich, in tallooze menigte, by scholen in de omstreken van Schotland onthoudt, en waarvan de vangst en het kaken onderhoud aan menig huisgezin verschaft. <i>Grasharing</i> (die dicht onder den wal, als 't ware in 't gras gevangen wordt en daarom niet van de beste hoedanigheid is.) <i>Volle haring</i> (die volwassen en vol kuit en hom is). <i>Kruisharing</i> (die na Kruisverheffing gevangen en met de drie Amsterdamsche kruisen op de ton gemerkt wordt). <i>Buisharing</i> (die met buizen gevangen wordt). <i>Pekelharing</i> (die gezouten is). <i>Zeeharing</i> (die gezoden of gekookt wordt). <i>Braadharing</i> (die geweeckt zijnde op den rooster gebraden wordt). <i>O wat een gulden neeringh,</i> <i>En voedsel brengt ons toe de coninghlycke Heringh,</i> zingt Vondel in zijn <i>Lof op de Scheepv.</i> <i>Peetjens haring</i> of <i>Prezent haring</i> (die van de beste soort is en aan hen gezonden wordt, die men verplichten wel). Spreekwijze: <i>Ik zal daar kuit of haring van hebben</i> , (ik moet weten, wat daar van is, of die zaak goed of kwaad is. – De spreekwijze is daarvan ontleend, dat de kuit of zoogenaamde moedervisch niet voor het gebruik deugt en niet als goede <i>haring</i> gerekend wordt). <i>Van Duinkerken ter haring varen</i> (er slecht afkomen: omdat de Duinkerkers, wanneer zy het waagden, mede op de haringvangst uit te gaan, door de Hollandsche visschers doorgaands mishandeld werden). <i>Zoo gepakt als haring</i> (zeer naauw gezeten zijn: omdat de <i>haring</i> in dichte scholen zwemt, of dicht opeen getond wordt). <i>Mijn haring braadt daar niet</i> , (ik heb daar geen vriendschap te wachten: ik sta daar niet in de gunst).

haring	1857 PAN	<i>Hy roept van haring voor Sint Jan</i> (Geen hei roepen, eer men over den dam is). <i>Mooi weer en geen haring</i> (het innerlijke beäntwoord niet aan het uiterlijke). haring. Hierbij nog te vermelden <i>ijle haring</i> (het tegenovergestelde van <i>volle haring</i>) en <i>maatjes haring</i>. Laatstgenoemde soort is de beste en vetste, doch niet duurzaam. Deze heeft geen hom of kuit, maar daarentegen reuzel, welke bij geene der andere wordt gevonden. Wat eigenlijk <i>maatjes haring</i> is, schijnt men niet te weten; althans een grondig opzettelijk onderzoek leidde tot geene voldoende uitkomst. Misschien heeft deze soort den naam van <i>maat</i> of <i>maatje</i> ontleend, als op reis tot voedsel van het scheepsvolk bestemd, zie <i>maat</i>. Een <i>maatje</i> of <i>jong maatje</i> is, althans op binnenvaartuigen, een jongen, die op het schip dienst doet.
haringbuis	1856 VAN LENNEP	haringbuis , z.n.v. – Zie <i>buis</i> .
haringpakkerij	1856 VAN LENNEP	halingpakkery , z.n.v. – Een plaats in de steden, waar de Haring gepakt, dat is, in tonnen gedaan werd.
haringpakkerij	1857 PAN	haringpakkerij. “Eene plaats in de steden, waar de haring gepakt, dat is, in tonnen gedaan werd.” Dit is niet geheel juist, want de haring wordt aan boord der buizen terstond in tonnen gedaan. Haringpakkerij is eene plaats in de steden, waar de haring (door de buizen aangebragt) wordt overgepakt, of liever de vaten aangevuld. Dan stopt men de hoeveelheid van 14 ton in 12 vaten. Deze hoeveelheid heet een <i>last</i>.
harpoen	1681 SEEMAN	harpoen , dat IJsere Werktuig, het welk in gebruik is, om daar meede de Walvissen te schieten: en geschooten hebbende, door behulp van een Lijn, naa sig toe te haalen, sie, <i>walvis</i> : van <i>Harpoen</i> komt <i>Harpoenen</i> met een <i>Harpoen</i> treffen: een <i>Harpoender</i> die sig op het <i>Harpoenen</i> verhuurd.
harpoen	1856 VAN LENNEP	harpoen , z.n.m. – Yzeren werktuig met een weêrhoek, van achteren met een houten kruk voorzien, waaraan een touw bevestigd is, om het, wanneer het in het lijf van een visch vast zit, terug te kunnen halen.
harpoeneren	1856 VAN LENNEP	harpoenen , b.w. – Met een Harpoen treffen.
harpoenier	1856 VAN LENNEP	harpoender , z.n.m. – Iemand, die zich op het Harpoenen verstaat.
harpuis	1681 SEEMAN	harpuis , eenig harsagtige stof om de huiden der scheepen te bestrijken teegen het gewormte, ens.
harpuis	1690 WITSEN	harpuis. Werk, om de scheeps-reeten mede te vullen: dit wert veeltydts van oudt en versleten touw bereidt, ’t geen ontwonden, geklopt, gekookt, en daar na in de zon gedrooght moet zyn, dan los en bol omgesponnen tot de dikte van een menschen arm. Harpuis is mede een t’zaam geklenste pap, daar men de scheepen mede bestrykt, tegen het door eeten van de worm. Heden heeft zeker Engelschman een nieuwe vondt van harpuis bedacht, die zoo vast houdt, dat nimmer eenige springers daar door kunnen eeten, ja men zeght, dat de zelve zoo hecht, dat de scheepen geen gespyker noodigh hebben.
harpuis	1856 VAN LENNEP	harpuis , z.n.o. – Harstachtige stof, waarmede de huiden der schepen bestreken en tegen het gewormte worden vrijgehouden.
harpuis	1857 PAN	harpuis. De masten worden ook dikwijls en de stengen altijd met harpuis bestreken (geharpuist). Lees: Harpuis is een smeersel, zamengesteld uit harst in lijnolie gekookt.
harpuislepel	1856 VAN LENNEP	harpuislepel , z.n.m. – Lepel om ’t Harpuis mede te scheppen.

harpuizen	1856 VAN LENNEP	harpuizen , b.w. – Met Harpuijs bestrijken.
hart	1681 SEEMAN	hart , bij de Latijnisten <i>Cor</i> genaamd, werd door gelijkenis op veel dingen gepast: in een Schip werd het genaamd dat gedeelte, daar de Planken en Ribben op haar dikste zijn: soo werd ook het woord <i>hartje</i> op veele dingen gepast: <i>het is in het hartje van de Winter of Soomer</i> : het <i>hartje</i> van de Kroppen, soo ook werd het genoomen voor Een werktuig dat in houten Pompen gebruikt werd, welkers afbeeldsel te sien is bij W. N. 14.56.
hart	1690 WITSEN	hart van 't schip . Het middelste van 't schip: hier zyn de planken het alderdikste; doch achter aan het schip zyn de planken het alderdunste, om dat het schip daar het minst te lyden heeft.
hart	1856 VAN LENNEP	hart , z.n.o. – 1°. Van een schip: dat gedeelte, waar de planken en ribben het dikst zijn. 2°. <i>Van een touw</i> . Wit gestrengeld garen, dat de binnenste ruimte vult van een vierstrengs-touw. 3°. Werktuig, dat in houten pompen gebruikt wordt.
hart	1856 VAN LENNEP	hartjen , z.n.o. – Zie <i>pomphartjen</i> .
hartbindsel	1856 VAN LENNEP	hartbindsel , z.n.o. of <i>Kruisbindsel</i> . – Bindsel of sjourring, aangeslagen op de plaats, waar twee lijnen elkander kruisen.
haven	1681 SEEMAN	haaven , heeft in het Neederduits verscheide beteekenissen, hoe wel het geloofelijk is, dat sij alle van den andere afkomstig zijn: dog om eerst de onbekendste voor te stellen, soo weet, dat <i>Haaven</i> in oud Duits beteekend, de goederen en middelen, die iemand besit: soo seid <i>Hoofd Hist pag</i> : <i>sij hebben al haar haaven moeten verlaaten</i> : en hier van schijnt te koomen <i>haaveloos</i> , eigendlijk die sonder <i>haaven</i> of middelen is: en bijgevolg slordig, vuil, en <i>ongehaavend is: het sijn haaveloose Menssen</i> : maar <i>haavenen</i> , beteekend reinigen: <i>gehaavend sijn</i> , gereinigd sijn: maar oneigendlijk seid men, <i>iemand haavenen</i> , iemand aflossen: <i>gehaavend sijn</i> , afgerost sijn: dog gelijk ik gesegt heb, alles schijnt mij afkomstig van het woord <i>haaven</i> , <i>Portus</i> beteekende een veilige en beslooten plaats voor de Scheepen: want gelijk een Schip of Schipper al sijn geluk daar in bestaat, dat hij in een verlige <i>haaven</i> koomen kan: soo is het een groot geluk voor een Mens, dat hij <i>haaven</i> , dat is, middelen heeft, om daar van te kunnen leeven: het werd dan hier op sijn Scheeps genoomen, en daar van verscheide spreekwoorden: <i>in de haaven koomen: koomen, geraken, sijn, in behouden haaven</i> : oneigendlijk buiten alle gevaar sijn: <i>op een vreemde haaven geweest sijn</i> , beteekend oneigendlijk in <i>re venerea</i> een quaad Mes gekreegen te hebben: want het gaat gemeenelijk met het seevaarende Volk naa het gemeene spreekwoord: <i>soo meenigen haaven soo meenigen Vrouw</i> : en voorwaar het is gevaarlijk voor de Scheepen en Schippers in een vreemde <i>haaven</i> in te loopen: <i>daar is geen haaven meede te beseilen</i> , oneigendlijk, met hem is geen spit te wenden, hij deugd nergens toe: van <i>haaven</i> komt <i>haavenen</i> , in een <i>haaven</i> gaan leggen: <i>haaven Geld</i> het geen men geeft voor het gebruik van den <i>haaven</i> : een <i>Haavenmeester</i> een Opsiender van een <i>haaven</i> , wiens werk het is sorg te draagen, dat de <i>haaven</i> behoorlijk gediept, het Paalwerk en Kaajen wel versorgd, en de Scheepen behoorlijk opgekort werden ens.
haven	1690 WITSEN	haven kiezen . Oneig. Zich tot iemandts hulp begeven. Iemandt om hulp aanzoeken.
haven	1690 WITSEN	is dit een haven om voorby te zeilen . Oneig. Men moet daar in gaan.
haven	1690 WITSEN	veel havens in zeilen . Oneig. Zich alom begeven.

haven	1836 SPRENGER	Haven. <u>Alle havens</u> (ook wel <i>heiningen</i>) <u>schutten wind</u>. Dit is denkelijk daarvan ontleend, dat havens, die schepen bergen voor wind en storm, zeilende schepen, die er voorbij varen, hinderlijk kunnen zijn. Spreekw. duidt het aan, <i>dat men er altijd in zijn beroep, meening of verdiensten, bij lijden moet, wanneer er ook anderen komen, die met ons hetzelfde beoogen en beproeven.</i> <u>Hy komt in behouden haven</u> (eene veilige en beslotene plaats voor schepen) Spreekw. <i>hij geraakt in veiligheid.</i> – <u>Hy bereikt de haven zyner begeerte.</u> Spreekw. <i>hij bereikt zijn voorgesteld doel, of, hij verkrijgt zijnen wensch.</i> <u>Hy is op eene vreemde haven geweest.</u> Spreekw. <i>Hij heeft ongeoorloofde verkeering met een meisje of vrouw gehad.</i> Meestal wordt het van gehuwden gebruikt, en dan – behalve het onzedelijke.
haven	1836 SPRENGER	Haven. <u>Hy zal de haven niet halen</u>, ontleend van een schip, dat door wind of tij de haven niet binnen kan komen, wordt Spreekw. gebruikt van iemand, <i>die zeer krank is en voor het behoud van wiens leven men vreest</i>, en ook wel van hem, <i>die ergens op zijn' tijd niet komen kan.</i>
haven	1856 VAN LENNEP	haven, z.n.v. – Plaats, waar de schepen veilig liggen voor stormen en zeegevaaren. <i>Zeehaven</i> (waar de zee een inham vormt in 't land). <i>Rivierhaven</i> (die by de monding ligt van een stroom). <i>Krijgshaven</i>, <i>Oorlogshaven</i> (waar 's Lands oorlogsschepen gehouden worden). <i>Koopvaardyhaven</i> (waar alleen koopvaarders in liggen). <i>Sluip- of Ververschingshaven</i> (waar geen werven bestaan). <i>Openhaven</i> (die men beneden winds heeft). <i>Besloten haven</i> (waar men den mond niet van ziet wanneer men er in ligt, zoodat men er geheel beschut is tegen zee en wind). <i>Tijhaven</i> (waar men de werking in voelt van den vloed). <i>Vrijhaven</i> (waar de koopgoederen geen rechten betalen). <i>By- of Hulphaven</i> (van den tweeden rang). <i>Noodhaven</i> (waar men uit nood binnenloopt.) In Rotterdam, Dordrecht enz. geeft men ook den naam van <i>haven</i> aan wat men elders “gracht” noemt. Spreekwijze: <i>In behouden haven zijn</i> (zich buiten gevaar bevinden). <i>Op een vreemde haven geweest zijn</i> (gemeenschap gehad hebben met een andere dan de echte vrouw: – omdat by de matrozen vrij algemeen de leus is: “zoo menige <i>haven</i>, zoo menige vrouw”). <i>Daar is geen haven mede te bezeilen</i> (men kan met hem niet verder komen). <i>Alle havens schutten geen wind</i> (niet alles strekt tot eer en voordeel, waar men eer en voordeel van wacht).
havenarbeider	1690 WITSEN	scheepers. Menschen die goederen uit en in de scheepen plaatzen.
havenen	1690 WITSEN	havenen: <i>in behouden haven komen.</i> Oneig. Wel te recht zyn: behouden zyn.
havenen	1690 WITSEN	het is goet havenen daar 't luw is. Dit spreek-woord kan, oneigentlyk, op veelderhande wyze gebruikt werden, als: Het is met ryke goet doen hebben. Of: Daar men gewin van trekt, en voordeel by ziet, is 't wel mede om te gaan. enz.
havenen	1690 WITSEN	met iemant te havenen of te zinken. Oneig. Zuur en zoet met iemant uitstaan.
havenen	1856 VAN LENNEP	havenen, b.w. – 1°). In een Haven bergen. <i>Die goederen worden alleen gelost om Gehavend te worden.</i> 2°. (veroud.) Schoonmaken. Zoo vindt men in oude weeshuis-verordeningen: “de knechtskens en

		meiskens zullen eenmaal 's weeks <i>Gehavend</i> worden.” Hiervan is later <i>havenen</i> in den zin gebruikt van “kammen, onder handen nemen.”
havengeld	1856 VAN LENNEP	havengeld , z.n.o. – Geld, dat betaald wordt om een Haven te mogen binnenloopen of er in te liggen.
havenmeester	1856 VAN LENNEP	havenmeester , z.n.m. – Opzichter van een Haven, die voor de uitdieping, de kaaïen, het paalwerk, het opkorten der schepen, enz., te zorgen heeft.
heen	1681 SEEMAN	heenleggen , ergens naa toe leggen of vaaren: soo seïd men, <i>waar heen leit de reis?</i> waar naa toe meenje te vaaren?
heenleggen	1690 WITSSEN	met iemandt heen leggen . Een streek met iemandt zeilen.
heenlopen	1690 WITSSEN	met heen loopen . Eigentl. Een streek in 't zeilen houden. Oneig. Op eene wyze iets doen.
heer	1690 WITSSEN	het gety gaat zynen keer, en het wacht na prins noch heer . Godts schikking in zyne werken is door ons wenschen niet te veranderen.
heet	1681 SEEMAN	heet , beteekend eigendlijk, dat seer warm is: gelijk in het volgende een <i>heet</i> hangijser: het vuur is <i>heet: gloejend heet</i> ens.: oneigendlijk beteekend het driftig, seer geneegen, <i>hij is 'er soo heet op!</i> daar en booven swaar en gevaarlijk om doen: <i>het is een heet hangijser om aan te tasten: het ging 'er heet van de rooster.</i>
heffen	1690 WITSSEN	heffen . Een wyze van planken te meeten by het scheeps-timmeren.
heiblok	1856 VAN LENNEP	heiblok , z.n.o. – Zwaar blok, dat, aan verscheiden touwen vastzittende, op– en nedergelaten wordt om er palen mede in te slaan.
heien	1681 SEEMAN	heien , <i>inheien</i> , slaan, inslaan: en het werktuig, daar het meede geschied, werd een <i>Hei</i> , en <i>Heiblok</i> : en de Arbeidslui <i>Heiers</i> genaamd: maar <i>heien</i> werd te Scheep gesegt van een Schip, dat diep gaande is, en als in de See in geslaagen werd, sie <i>Roemer Visser</i> tweede Schok 60.
heien	1856 VAN LENNEP	heien , b.w. – Palen inslaan. Roemer Visscher, 2e schok 60, bezigt het van een schip, dat diepgaande is, en als in zee wordt ingeslagen. Zie <i>stampen</i> .
hek	1681 SEEMAN	hek , is een woord, dat en te Land, en te Waater sijn naam en gebruik heeft: te Land werd het genoomen voor een afschutsel, als men seïd, <i>het hek is van den dam</i> : eigendlijk de Beesten kunnen oover den dam loopen, daar sijn weesen willen: oneigendlijk daar is geen toesigt, ieder is daar meester: en doet naa sijn welgevallen: te Scheep werd het <i>hek</i> genaamd het slot van het agter Schip: sie W. N. 19. 58. waar van de deelen genaamd werden: <i>hekbalk, hekstuk, hekstut, hekrib, eadem</i> pag. N. 9.
hek	1856 VAN LENNEP	hek , z.n.o. – Het slot van het achterschip.
hekbalk	1856 VAN LENNEP	hekbalk , z.n.m. – Een gedeelte van den wand, dat de beide zijden van het schip verbindt, aan Hek en Wulf tot grondslag strekt, en waarop de enden der buitenboords–planken bevestigd worden.
hekboot	1681 SEEMAN	hekboot , of <i>Kat sonder ooren</i> : een soort van Fluitscheepen, voor en agter breed met een kleine Spiegel, die om datse veel last kunnen voeren, heedendaags veel in gebruik sijn: waarom nu dat sijn bij de Schippers een Kat sonder ooren genaamd werd, daar naa mag men raaden: immers dat is seker, dat een Kat, die de ooren af gesneeden sijn, mismaakt en ongesien is, soo ook een <i>Hekboot</i> , dat een lomp maaksel is, en geen sieraad van Galderijen, of een groote Spiegel heeft.
hekboot	1856 VAN LENNEP	hekboot , z.n.v. – De kleinste boot, die aan 't hek opgeschen wordt.

hekkensluite	1856 VAN LENNEP	heksluite , z.n.o. – Eigenaardige naam van het laatstkomende schip eener linie.
hekknie	1856 VAN LENNEP	hekknieën , z.n.v.mv. – Knieën, die de hekbalken aan het schip verbinden.
hekstut	1856 VAN LENNEP	hekstut , z.n.m. – Knievormige stut, met een papegaaisbek, op het einde des Hekbalks geplaatst en daaraan vastgehecht.
hel	1681 SEEMAN	hel , eigenlijk genoomen beteekend de wooning der duivelen, gelijk: <i>van 't vaagevuur in de hel</i> : van quaad tot erger, en schijnt te koomen van <i>hellen</i> , dat is, daalen: en daarom duister: <i>het is hier soo duister als een hel</i> : op sijn Amsterdams beteekend het woord <i>hel</i> het Pakhuis, daar geslooke Koopmanschappen in bewaard werden: wat voorts <i>hel</i> beteekend bij de Scheepstimmerluiden, sie, W. N. 29 59. en N. 5. 148. en eindelijk N. 2. 185.
hel	1740 Zonhoven	hel . Een plaets in den boeg van kleine vaertuigen onder 't vooronder, daer het kleine branthout, turf &c. legt.
hel	1856 VAN LENNEP	hel , z.n.v. – 1°. Benaming, die vroeger te Amsterdam werd gegeven aan een pakhuis, waar gesloken goederen in bewaard werden, – waarschijnlijk, om dat zy er niet licht weêr uitkwamen. 2°. Of <i>Blakhel</i> . Hok omlaag op de koebrug, dienende tot berging van onderscheidene dagelijksche behoeften, als olie, pek. enz.
hel	1857 PAN	hel . Bij de gegeven verklaring te voegen: Het onderste gedeelte van het vóórschip. Dit is echter niet de “Blakhel.”
hellen	1690 WITSEN	hellen . Over een zyde leggen. Indien het schip, wanneer men leef-tocht inneemt, na stuur-boort helt, dan wanen eenige overgeloovige zee-luiden, dat de reis langwyligh zal zyn; doch zoo 't na bakboort helt, betekent zulks een goede en voorspoedige reize. Scheeps-lasten worden gemeenlyk aan bak-boort in genoomen.
hellen	1856 VAN LENNEP	hellen , o.w. – Overhangen, overhalen. <i>Dat schip helt zwaar, het hangt veel over.</i>
helling	1681 SEEMAN	helling , een Timmerwerf, dewelke om dat sij voor oover <i>held</i> , dat is, naa het Waater schuins afgaande is, een <i>helling</i> genaamd werd: <i>de Scheepen staan op de helling: breng de Scheepen bij de helling</i> ens.
helling	1690 WITSEN	helling . Timmer-werf.
helling	1856 VAN LENNEP	helling , z.n.v. – Soort van glooiend roosterwerk op den vasten grond aangelegd en waarop het vaartuig gebouwd of hersteld wordt. <i>Voorhelling</i> (dat gedeelte der helling, dat door het water is overdekt. <i>Overdekte helling</i> (die een dak heeft). <i>Sleephelling</i> (om vaertuigen te herstellen). Spreekwijze: <i>'t Moet op de helling</i> ('t heeft herstelling noodig).
helmstok	1681 SEEMAN	helmstok , dat werktuig, of die stok, daar door men het Roer, of het Stuur heen en weer draaid.
helmstok	1690 WITSEN	helm-stok . De stok die het roer beweeght.
helmstok	1690 WITSEN	na de helm-stok tasten, en zien de hoek te boven te zeilen . Oneig Men moet een zaak aan 't rechte eindt vatten, en zyn best tot het wel gelukken doen.
helmstok	1836 SPRENGER	Helmstok . <u>De een staat aan den helmstok, de andere aan den boeg</u> . De <i>boeg</i> is, gelijk ik bij dit woord opmerkte, het <i>voorste</i> gedeelte van een schip; de <i>helmstok</i> , waarmede het roer gedraaid wordt, vindt men op deszelfs <i>achterste</i> gedeelte. Wanneer nu een schip in de vaart is, past de een op het

helmstok	1856 VAN LENNEP	roer, de andere op het voorzeil b. v. de <i>fok</i>. Spreekw. gebruikt, zegt het: <i>de een werkt met den anderen, elk op zijne wijze, mede om de zaak doortezetten</i>. helmstok, z.n.m. of <i>roerpen</i>. – Staaf of stok, die het roer in beweging brengt. 't Woord is, volgens sommigen, 't zelfde als <i>halm</i> (spriet) wat nog in 't Engelsch voor “roer” gebruikelijk is. Intusschen moet men niet vergeten, dat de stokken, vooral op binnenvaartuigen, tot knop een hoofd hadden met een Helm voorzien, waarop de stuurman zijn hand leî. <i>'t Verstand, door 't dwalen van zijn werktuig, schokt en zwiert, Niet anders dan het roer dat heel de hulk bestiert, Wanneer de helmstok faalt, door stormweer weggeslagen.</i> Bilderdijk, <i>Ziekte der gel</i>. Spreekwijze: <i>De een staat aan den helmstok de ander aan den boeg</i>, (de een waakt op deze, de andere op gene wijze voor 't algemeen belang).
helpen	1856 VAN LENNEP	handtjen leenen , (een) o.w. – Helpen, byspringen.
helpen	1856 VAN LENNEP	helpen , b.w. – Men wordt gezegd, een schip te <i>helpen</i> , wanneer men de werking der zeilen by die van het roer voegt, of, by kalmte, de riemen gebruikt, en aan de eene zijde goed, aan de andere verkeerd roeit, om zoo te wenden.
hengel	1681 SEEMAN	hengel een Riet, Stok, of Roede, daar de Sim met haare Hoek of Hangel aan vast gemaakt werd, om daar meede te gaan <i>hengelen</i> : gelijk men seide, <i>die Vis is met de hengel gevangen</i> : zie, <i>Roemer Visser</i> 3. Schok 28.
hengelen	1681 SEEMAN	hengelen , beteekend op sijn Scheeps heen en weer, af en aan seilen, niet anders als de <i>Hengelaars</i> haar Sim of Snoer en Dobber verleggen, op hoop van wat te vangen: oneigendlijk werd <i>hengelen</i> gebruikt, als men seide, <i>hij loopt hengelen om mijn deur</i> : dat is, hij past op, en loerd op iets dat hij ontrent mijn huis verwacht.
hengelen	1690 WITSEN	hengelen . Met voordacht of en aan zeilen.
hengst	1681 SEEMAN	hengst , bij de Latijnisten <i>Caballus</i> : werd te Scheep genoomen voor een Touw, genaamd <i>paarde</i> , of <i>paarellijn</i> , of ook wel <i>Paard</i> , waar van op sijn plaats breeder.
hengst	1690 WITSEN	hengst . Een touw onder de mars-zeils ree, dienende voor de bootsgezellen, om op het zelve te staan, als zy 't mars-zeil beslaan.
hengst	1856 VAN LENNEP	hengst , z.n.m. – Klein zeilvaartuig op onze binnenwateren in gebruik.
hennegat	1681 SEEMAN	hennegat , een opening booven in het Roer; daar de Roerpen verstrekkende voor een Helmstok, in vast gemaakt werd: dit woord werd te saamen gesteld van <i>Gat</i> en <i>Hen</i> , en daarom aldus bij gelijkenis gebruik: <i>Henneschot</i> , of het <i>beschot</i> van de Bak, naa de groote Mast siende.
hennegat	1690 WITSEN	henne-gat . Het gat waar door de roer-pen in 't schip gaat: hier is een kraagh van zeil-doek om gespykert, om het water te weeren.
hennengat	1856 VAN LENNEP	hennegat, z.n.o. – 1°. Eivormige opening, boven den achterstevan gemaakt, om er den kop van 't roer doorheen te brengen. 2°. Achterste gedeelte van de sloep, afgescheiden door het hekkabord, tot een zitplaats voor den kwartiermeester, die aan 't roer zit.

hennep	1681 SEEMAN	hennep , van sommige genaamd <i>Kennepe</i> : gelijk ook het Saad, en <i>Hennep</i> en <i>Kennepsaad</i> , soo van den een als van den ander gesegt werd: <i>deese hennep</i> is de stof waar van de Kaabels en andere Touwen gedraaid en beslaagen werden: als ook al het geen de naam van Lijn ens. draagen kan: een <i>hennepseel</i> is dat werktuig, dat Kruiers en Kraankinderen gebruiken om haar rug en schouderen, om te gemakkelijker iets te kunnen heffen en tillen: en dit behoud eevenwel de naam van een <i>hennepseel</i> , schoon het van leer ens. gemaakt is. Een <i>hennepse venster</i> werd bij gelijkenis genoomen voor een strop, daar de dieven meede aan de galg werden opgeknoopt: en hier van het seggen: <i>sien door een hennepse venster</i> , dat is, aan een galg hangen: of trouwen aan Lijntjes dogter: soo de gaauwe dieven spreken.
hennep	1681 SEEMAN	kennep , sie, <i>hennep</i> .
henneschot	1690 WITSEN	henne-schot . Het schot in de bak dat scheepwaart in staat: hier in zyn poort-openingen, om stukken langs scheeps in te leggen; die op de hoek komen te staan, worden, des noodt, buiten boort gerukt.
heude	1856 VAN LENNEP	heude , z.n.v. – (veroud.) soort van vrachtschip op de binnenwateren. <i>Ick laet de Binnen-vaert.....</i> <i>Van Heuden, Playten, Boots, Smack-seylen ofte stevens,</i> zegt Vondel in zijn <i>Lof op de Scheepv.</i>
hevel	1681 SEEMAN	heevel , komt van het oude Duits woord <i>heeven</i> , waar van <i>heeve</i> gist: dat is, <i>heffen</i> , tillen: gelijk uit de saamengestelde woorden blijkt: als <i>verheeven</i> ens.: een <i>heevel</i> nu is een houte Handspaak dienstig tot het aansetten van de sijdel Planken van een Schip: bij de Wijnverlaaters is het een winkelhaakige buis van Kooper ens. door wiens behulp men de Wijn door het bomgat van een Vat af tappen kan: het woord <i>heffen</i> beteekend bij de Scheeptimmerlui bij uitneemendheid het meeten van Planken: om dat die in het meeten dikwils moeten <i>geheft</i> , en getild werden.
hevel	1690 WITSEN	hevels . Houten, of handt-spaken, waar mede de planken ter zyden aan het schip gebraght werden, als men timmert.
hiel	1681 SEEMAN	hiel , het agterste gedeelte van een voet: waar van veele manieren van spreken: als, <i>naa sijn hielen om sien</i> : Vrijer en Vrijsteragtig werden: <i>kakhielen</i> , seere <i>hielen</i> ens. <i>loopen met kakhielen</i> : loopen als een schobberd, en voor doodeeter.
hiel	1690 WITSEN	hiel . Het onderste gedeelte van de masten. De hielen van stengen zyn vierkant.
hiel	1856 VAN LENNEP	hiel , z.n.m. – 1°. Hoek van den achterstevan met de kiel. 2°. Onderste gedeelte van de steng, waarin de schijf loopt.
hielen	1681 SEEMAN	hielen , beteekend op sijn scheeps, agter oover hellen; of sakken, gelijk de hanggatten van Scheepen gewoon sijn.
hielen	1690 WITSEN	hielen . Het achter te veel neder zakken der scheepen. Of: Op en neder ryden.
hielen	1856 VAN LENNEP	hielen , o.w. – Met het achtereinde van het schip tegen den grond stooten.
hieling	1681 SEEMAN	hieling , het agterste gedeelte van de Kiel, sie het afbeedsel bij W. N. 9. 55.
hieling	1856 VAN LENNEP	hieling , z.n.v. – De verdubbeling onder aan de steng.
hielingplaat	1856 VAN LENNEP	hielingsplaten , z.n.v.mv. – Platen, aan weërszijde van het achtereinde der kiel aangebracht en door de kiel en door den steven aan elkander gebout.

hielingsteek	1856 VAN LENNEP	hielingssteek , z.n.m. – Knoop, dienende om twee lijnen spoedig aan elkander vast te hechten. Zie <i>Mastwerp</i> .
hijsen	1681 SEEMAN	hijsen , of <i>hijssen</i> beteekend trekken: waar van <i>op hijsen, hijs op! de waaren op solder hijssen</i> .
hijsen	1856 VAN LENNEP	hijschen , b.w. – Met touwen ophalen. <i>Een marszeil in top hijschen. De sloepen hijschen. Met alle kracht hijschen</i> (met schokken en geweld van handen). <i>Langzaam, gestadig aanhijschen</i> , (met levendigheid en terwijl de handen elkander beurtlings vervangen).
hobbelen	1681 SEEMAN	hobbelen , komt van <i>hobben</i> , dat is, sig beweegen: <i>hobben en tobben</i> , sig heen en weer smijten: beide zijn dit woorden, die van het geluid haar oorspronk hebben, als <i>hob, tob; hobbelen</i> : nu werd gesegt een bootje gins en weeder in het Waater beweegen.
hobbelen	1856 VAN LENNEP	hobbelen , o.w. – Freq. van “Hobben” (zich bewegen) en alzoo: “zich herhaaldelijk, zich heen en weder bewegen.” Bepaaldelijk wordt de uitdrukking gebezigd van een vaartuig, dat in ’t water ligt. <i>Daer leit de dicke romp en hobbelt zijght en stijght.</i> Vondel <i>Scheepv.</i>
hoek	1681 SEEMAN	hoek , beteekend in het gemeen een <i>horn</i> , genaamd bij de Latijnisten <i>Angulus</i> : waar van, <i>in den hoek zitten, in het hoekje zitten</i> : en werd ook genoomen voor de <i>hoek</i> van de winkel, een <i>hoekbank</i> : dog dat is Leids: waar voor de Amsterdammers seggen: zitten in de winkel, zitten in de toonbank: want winkel meede een <i>hoek</i> beteekend, want van <i>Winkelhaak</i> : voorts werd het woord <i>hoek</i> genoomen voor een Kaap, of uitsteekende <i>hoek Lands</i> , en dewijl sulke <i>hoeken</i> seer hinderlijk zijn, voor die in de Wind moet op laveeren: soo is hier van het seggen gekoomen: <i>hij is het hoekje te booven</i> : en om dat dit een groote vreugde voor de Schippers veroorzaakt: soo werd dit ook gepast op iemand, die zijn swaargheeden te booven gekoomen is.
hoek	1681 SEEMAN	hoek , een Angel, of Weerhaak, daar meede men vist, of hengeld: waar van <i>Hoekbot, Bot</i> , die met de <i>hoek</i> gevangen is: <i>Hoekwand</i> , reepen Touws daar <i>hoeken</i> aan vast gemaakt zijn, sie, <i>wand</i> : <i>hij heeft de hoek al in de keel</i> , te weten, de Vis, die de <i>hoek</i> met het aas te gelijk ingeswolgen heeft: oneigendlijk die Man is al in het Net: hij heeft het lood al in de billen: <i>ik heb hoek</i> , dat is, ik heb al een Vis aan den <i>hoek</i> bijtende, dat de Leienaars noemen, <i>hoop hebben</i> , te weten, om een Visje te vangen.
hoek	1690 WITSSEN	de hoek te boven zeilen . Oneig. Een gedreight ongeluk ontgaan: ’t geen daar van daan her komt, als men in zee de hoeken, of punten, van uitstekent landt voorby zeilt, dat men dan daar van geen gevaar meer te verwaghten heeft.
hoek	1690 WITSSEN	het hoekje te boven zyn . Oneig. Zwarigheid over gekomen zyn: oorspronkelyk van het te boven zeilen der uitstekende hoeken in zee, dat zeer gevaarlyk is.
hoek	1690 WITSSEN	na de helm-stok tasten, en zien de hoek te boven te zeilen . Oneig Men moet een zaak aan ’t rechte eindt vatten, en zyn best tot het wel gelukken doen.
hoek	1836 SPRENGER	Hoek . <u>Hy is den hoek om</u> . Bij dit Spreekwoord teekende ik aan, dat het twijfelachtig is, of het wel van de <i>Scheepvaart</i> moet worden afgeleid. Men heeft dit echter gewild en gezegd: zoo spreekt men op zee, wanneer een schip gestadig aan, den hoek van een hoog land omstevent, en alzoo geheel uit het gezigt geraakt. De bedoeling is dan: <i>het is verdwenen</i> , en zoo zegt men ook van

		eenen <i>gestorvene</i> , die zich niet meer vertoonen zal: <u>hy is den hoek om</u> . Eene Spreekwijze, die echter, uit aanmerking van de zoo ernstige zaak, welke zij aanduidt, mij altijd te ruw en dus onvoegzaam voorkomt.
hoek	1856 VAN LENNEP	hoek , z.n.m. – 1°. Uitstekende landpunt. <i>De Hoek van Holland</i> . Spreekwijzen. <i>Den hoek te boven zijn</i> (de zwarigheid overwonnen hebben): om dat <i>hoeken</i> altijd hinderlijk zijn voor wie in–de–wind moet oplaveeren en het rondkomen van een <i>hoek</i> den schipper altijd groote blijdschap geeft. <i>Het hoekjen om zijn</i> (dood zijn: – omdat men dan uit het gezicht en voor de nablijvenden weg is). <i>Uit den hoek komen</i> , (voordeel aanbrengen. Wanneer een baak, toren, enz., die aan de andere zijde van den <i>hoek</i> staat, te voorschijn of uitkomt, dan is dit een bewijs dat men den <i>hoek</i> te boven is, en dus een voordeelig teeken). 2°. Vischangel. <i>Hy heeft den hoek al tot de keel</i> , (de man is al binnen).
hoeker	1681 SEEMAN	hoeker , of <i>Hoekertje</i> , een Buisje of ander Vaartuig, dat uit gaat om met <i>Hoekwand</i> te vissen.
hoeker	1856 VAN LENNEP	hoeker , z.n.m. – Groot Noordsch visschers- en transportvaartuig. De <i>hoeker</i> heeft twee masten, den eenen in 't midden, den anderen achter; de groote mast voert een groot- en een marszeil, de achterste mast een vierkant zeil boven een klein brikzeil. Nog voert de <i>hoeker</i> drie groote kluivers en een blindzeil. De naam van <i>hoeker</i> schijnt daarvan afgeleid, dat zoodanige vaartuigen oorspronkelijk uitgingen om met hoekwant te vissen.
hoekman	1681 SEEMAN	hoekmannen , Beelden die aan de <i>hoeken</i> van de Spiegel, en elders van de Scheepen tot sieraad gesteld werden: want dit woord komt van <i>Man</i> , dat is, een Beeld hebbende de gedaante van een <i>Man</i> : en <i>hoek</i> om dat sij (gelijk gesegt) aan de <i>hoeken</i> geplaatst werden, sie, W. N. 19. 56.
hoekman	1856 VAN LENNEP	hoekmannen , z.n.m.mv. – Beelden, die aan de hoeken van den spiegel tot cieraad gesteld worden.
hoekwant	1681 SEEMAN	hoekwand , sie, <i>hoek</i> .
hoekwant	1856 VAN LENNEP	hoekwant , z.n.o. – Vischwant van hoeken voorzien.
hoepel	1856 VAN LENNEP	hoepel , z.n.m. – Cirkelvormige lat of ijzeren band, tot omsluiting dienende van eenig rond voorwerp.
hoezee	1856 VAN LENNEP	hoezee . – Uitroep. – Zie <i>houzee</i> .
hofmeester	1856 VAN LENNEP	hofmeester , z.n.m. – De man, die aan boord van de schepen met de kajuitstafel is belast. Op koopvaardy- of beurtvaartuigen zorgt hy ook voor die der passagiers.
hofstede	1690 WITSEN	hof-stede . Een zwaar anker, 't geen in de grondt leght, daar een houte dobber op dryft, waar by de scheepen uit- of opgewonden werden.
hofstee	1681 SEEMAN	hofstee , een swaar Anker, bequaam om daar aan de Scheepen voort te drillen of te winden: misschien alsoo genaamd, om dat sulc een Anker hoffelijk, dat is, treffelijk, sijn stee en plaats houd: gelijk een Heere Wooning een <i>Hofstee</i> genaamd werd, om dat het een <i>hoffelijke</i> stee of plaats is: <i>goeden dag Hofstee</i> is een spottelijke manier van spreken: de welke gebruikt werd, als men iets dat onse sin niet en is, verwerpt: eeven of men seide, <i>hebje den Haag wel gesien?</i> ens.
hog	1856 VAN LENNEP	hog , z.n.m. (veroud.) – Toestel, die gebezigd werd om de buitenhuid van een schip schoon te maken. 't Woord is Saksisch en beteekent “varken”.
hogerwal	1690 WITSEN	aan hooger wal zyn . Oneig. Goede zaken hebben.

hoggen	1856 VAN LENNEP	hoggen , b.w. of <u>yarken</u> . – Met een Hog schoon maken.
hol	1681 SEEMAN	hol , beteekend eigendlijk een <i>holte</i> , of iets dat <i>hol</i> is: en daarom werden alle sullke plaatsen <i>hoolen</i> genaamd: <i>hol</i> als een <i>adjectivum</i> beteekend <i>concavum</i> : gelijk bol <i>convexum</i> en daar van het kinderspel, dat met de hoed geschied; wat raaje, <i>holletje</i> , of <i>bolletje</i> ? wat raad gij, <i>hol</i> , of <i>bol</i> ? <i>het ging'er holder de bolder</i> , dat is, daar was groote oneenigheid, twist en tweedragt; het ging'er het onderste booven: gelijk ook dit volgende, <i>het ging'er geweldig hol</i> : sij laagen daar lustig oover hoop: <i>de See gaat hol</i> , dat is, de See is onstuimig, de Baaren verheffen sig geweldig: waar van <i>een hol gaande See</i> : <i>hol</i> beteekend leedig en ontbloot van het geen sij behoorden te hebben: <i>een holle maag</i> : een maag daar geen Kost of Drank in is: <i>een holle beurs</i> , daar geen geld in is, <i>die Luiden sitten hol</i> , dat is, sijn kaal en berooid: <i>een hol</i> , of <i>holte</i> , of <i>holligheid</i> , genaamd bij de Latijnisten <i>cavitas</i> : en somtijds <i>caverna</i> , op goed Duits een diep gat: <i>in de hoolen der Steenrotssen</i> : het beteekend ook een schuilplaats en leeger der wilde Dieren, gelijk <i>antrum</i> , <i>specus</i> , <i>spelunca</i> , <i>lustrum</i> ens. waar van duidelijker op een andere plaats: maar te Scheep werd <i>een hol</i> , <i>het hol</i> genoomen bij uitneemendheid voor het ruim van een Schip, en selfs de gantse romp: van <i>hol</i> komt <i>hollen</i> : <i>op hol raaken</i> , <i>op hol tijen</i> ; <i>de Paarden hollen</i> , <i>de Paarden raakten op het hol</i> , <i>de Paarden tijden aan het hollen</i> : welke beteekenissen bekend sijn.
hol	1690 WITSEN	stengen en rees in 't hol hebben . Dat is: Stengen en rees omlaegh hebben.
hol	1690 WITSEN	te hoogh getuit na gelang van 't hol . Eigentlyk: Dat een schip te veel, en te groote mast, en zeil voert. Oneigentlyk: Dat iemandt zich te breedt voor geeft, en te kostelyk houdt, naar zyne gelegenheit.
hol	1856 VAN LENNEP	hol , b.n., en by. – <i>Holle of hol gaande zee</i> (onstuimige zee: omdat, hoe zwaarder de zeer is, hoe grooter en dieper zich de holten tusschen de baren vertoonen). Spreekwijze: <i>Het gaat er hol toe</i> (men ligt er geweldig overhoop).
hol	1856 VAN LENNEP	hol , z.n.o. of <u>holte</u> . – Het ruim van de scheepsromp: ook voor de romp zelve gebezigd. <i>Hy komt met het hol boven water</i> (het schip, waarvan men eerst slechts de masten kon zien is zoo veel genaderd dat men de romp kan zien). <i>Stengen en raas in 't hol nederstrijken</i> .
holderdebolder	1856 VAN LENNEP	holtertepolter , bw. – Door elkander verward. <i>Zij vielen Holtertepolter</i> (hals over kop) <i>naar lij</i> . Omtrent de afkomst van dit woord wordt het volgende verhaald. Een Zwolsche beurtman, met grasmaaiers geladen, zeilde met een stijve koelte by–de–wind. Eenigen onder de Duitschers, die zeeziek voor op 't dek lagen, gleden telkens naar lij. De schippersknecht, om dit voor te komen, gelastte hun zich aan elkander, en den bovenste loefwaarts, den bolder, daar de fokkeschoot aan belegd wordt, vast te houden. Dit middel om niet aan lij over boord te vallen, maakten de Duitschers aan hun landlieden bekend en wanneer zy over de Zuiderzee voeren en er doorgaands zeezieken onder hen waren, grepen zy elkander aan en riepen tot den sterkste onder hen: <i>holte Er den Polter</i> (hou gy den bolder vast), wat echter niet belette, dat zy nog dikwijls door elkander tuimelden.
hollander	1856 VAN LENNEP	hollander , z.n.m. of <u>haaksteek</u> . – Knoop, dien men met het end van een talreep slaat om den hoek van een talie.

holte	1856 VAN LENNEP	holte , z.n.v. – De <i>holte</i> of 't Hol van een schip is de afstand, die aanwezig is van het bovenste der kiel tot aan de rechte lijn van het bovenend der balken van het opperdek. <i>Holte in het ruim</i> (de diepte van het ruim, gemeten van boven het zaadhout loodrecht op tot onder de hoofdbalk).
holtertopa	1681 SEEMAN	holtertopa , is een gebrooken woord, en werd op de Seeuwse Stroomen, om de diepten te weeten, geduurig gebruikt van die geene die met een lange stok of kloet de dieptens peilen: soo ons geoorloofd waar ons gevoelen te seggen, wij souden meenen, dat het soo veel beteekend, als <i>houd</i> , of <i>hold'er op aan</i> : gelijk wij weeten dat sulke in een trekkingen der woorden bij ons veel in gebruik zijn, en nog meer voor deese in gebruik zijn geweest, sie, <i>Hoofd</i> in zijn Boek sijner Historien op het woord <i>Huitemetnit</i> , ens.
holtertopa	1836 SPRENGER	Holtertopa . <u>Het is er holtertopa</u> . <i>Holtertopa</i> is een scheepsterm, als er door ondiepten gevaar is, dat men aan den grond zal geraken, en dus peilen moet; dan geldt: schipper pas op! Als het er toe zit, is het te laat; <i>houd</i> of <i>holt</i> er op aan! waarvan ik <i>holtertopa</i> het liefst afleide; zulke zamentrekkingen der woorden toch, waren oudtijds veel bij ons in gebruik. Dit nu, wordt op andere dingen toegepast, <i>als er gevaar, en alles in rep en roer is</i> .
hom	1681 SEEMAN	hom , bij de Latijnisten genaamd <i>lactes</i> , en op Neederduits Gelt: waar van <i>Hommers</i> , <i>Hombaarts</i> gelte Baars: het Mannetje van een Baars.
hombergat	1681 SEEMAN	hombergaaten , anders genaamd <i>Tuingaaten</i> : en dit zijn de <i>gaaten</i> , die booven in de toppen der stengen geboord werden, sie, <u>gat</u> .
hombergat	1690 WITSEN	homber-gaten . Gaten in de toppen van de stengen, daar de draay-reepen door loopen. Anders: <i>Tuingaten</i> .
hommer	1856 VAN LENNEP	hommer , z.n.m. – Schaal op den kop van een voorsteng of voorbramsteng, dienende tot steun van de zalingen of touwen.
hommer	1857 PAN	hommer . “Schaal op den kop van een voorsteng of voorbramsteng, dienende tot steun van de zalingen of touwen.” Niet alleen de <i>vóór</i> - en <i>bramsteng</i> , maar alle stengen hebben <i>hommers</i> . Lees: verdikking aan stengen, jaag- en kluifhout, dienende om het tuig dezer rondhouten te dragen en bij de eersten ook tot steun der zalings.
hommergat	1856 VAN LENNEP	hommergat , z.n.o. – Het gat in het ezelshoofd, waar de steng doorloopt.
hond	1836 SPRENGER	Hont . (de) <u>Kom ik over de hont, dan kom ik over den staart</u> . MARTINET heeft in <i>zijne Spreekwoorden</i> hierover omtrent het navolgende: “Men heeft wel gemeend, dat het Spreekwoord dezen oorsprong heeft: Wanneer een jongen zoo ver kan springen, als een <i>hond</i> lang is, zal hij in een tweeden wel zoo ver komen als de <i>staart</i> lang is, d. i. over den geheelen hond, omdat sommigen den staart kort hebben of gekromd dragen, dus: <i>wie over den hond komt, komt ook over den staart</i> . Maar dit is geheel mis. Men weet dat <i>Zeeland</i> voorheen vast is geweest aan <i>Holland</i> en <i>Vlaanderen</i> : de zee heeft van tijd tot tijd, de rivieren, die door <i>Zeeland</i> naar zee liepen, wijder gemaakt, naderhand dieper ingeboord, en daaruit zijn die verschillende eilanden voortgekomen, waaruit <i>Zeeland</i> nu bestaat. De stroom intusschen, die deze Provincie van <i>Vlaanderen</i> scheidt, was reeds in de <i>dertiende</i> eeuw zeer breed, en is thans nog veel breeder. Hij draagt den naam van de <i>Wester-Schelde</i> of de <i>Hont</i> (MARTINET spelt met d en t, doch dit mag niet; het is <i>Hont</i> of <i>Honte</i> .

		Zie WEILANDS <i>handwoordenboek</i>. In zijn <i>groot taalkundig woordenboek</i> heb ik het niet gevonden. Van de <i>Honte</i> draagt het dorp <i>Hontenisse</i> deszelfs naam, en dit verzekert de spelling van <i>Hont</i> en <i>Honte</i>.) Hij loopt voorbij <i>Vlissingen</i>, <i>Biervliet</i>, <i>Terneuse</i> en andere plaatsen naar <i>Antwerpen</i>, bij den <i>vloet</i> der zee op, en draagt van <i>Antwerpen</i> af, bij de <i>ebbe</i> naar zee, ter hoogte der genoemde stad, den naam van de <i>Schelde</i>; lager af bij <i>Terneuse</i> en <i>Biervliet</i>, de <i>Hont</i> of <i>Wester-Schelde</i>, en is, voorbij <i>Vlissingen</i> zeer breed, maar loopt vervolgens bij bogten smaller naar en voorbij <i>Antwerpen</i>. Wanneer er nu een zware wind of storm uit het <i>westen</i> of <i>zuidwesten</i> waait, staat het water in de <i>Hont</i> geweldig hol; doch dit mindert, hoe verder men naar en voorbij <i>Antwerpen</i> geraakt. Een zeeman nu, die over de breede en hoi gaande <i>Hont</i> met een klein vaartuig komt, kan ook ligtelijk over de smalle, stille <i>Schelde</i>, die den dun afloopenden staart verbeeldt, geraken. Ziedaar (zegt hij) den oorsprong van het bovengenoemde Spreekwoord, dat te kennen geeft: <i>Ik kan gemakkeijk ligte dingen volbrengen, wanneer ik zwaardere heb verrigt.</i> ”
hond	1836 SPRENGER	Hont. (de) <u>Kom ik over de Hont, dan kom ik over den staart.</u> Bij de opheldering van dit Spreekwoord, deed ik het volgende opmerken: “De stroom, die <i>Zeeland</i> en <i>Vlaanderen</i> scheidt, was reeds in de <i>dertiende</i> eeuw zeer breed, en is thans nog veel breeder. Hij draagt den naam van de <i>Westerschelde</i> of de <i>Hont</i>. MARTINET spelt met <i>d</i> en <i>t</i>, doch dit mag niet, want het is <i>Hont</i> of <i>Honte</i>. Van de <i>Honte</i> draagt het dorp <i>Hontenisse</i> deszelfs naam, en dit verzekert de spelling van <i>Hont</i> en <i>Honte</i>.” Hierop is het volgende ingezonden: Indien het vermoeden van Prof. BOSSCHA, omtrent het ontstaan van het woord <i>Hont</i> niet te verwerpen is, zoude men <i>Hond</i> moeten schrijven. Hij meldt toch in <i>Neerlands heldendaden te land</i>, bladz. 65: Eertijds was <i>Walcheren</i> aan het land van <i>Kadzand</i>, zonder eenige scheuring vastgehecht, totdat in de laatste helft der tiende eeuw, Keizer OTTO III, aan de <i>Schelde</i>, tussen deze beide gewesten, eenen korteren loop naar de Noordzee bezorgde, door een kanaal, sedert aanmerkelijk breeder geworden, en naar genoemden Keizer <i>Otsland</i>, verbasterd <i>Holland</i>, en bij verkorting, <i>Hond</i> geheeten.” Door de verbasterde uitspraak der Zeeuwen, meldt de geachte inzender, zou welligt van <i>Hondenisse</i>, met eene kleine verandering <i>Hontenisse</i>, kunnen gemaakt zijn; want men bekommerde zich oudtijds, zoo als bekend is, soms weinig over de spelling der <i>d</i>, op het einde der woorden, zoodat <i>Hond</i> ook welligt <i>Hont</i> geschreven is.
hondenend	1681 SEEMAN	honde enden, anders genaamd <i>bitter enden</i>, dat zijn <i>enden</i> van Kaabels, die versleeten zijn, en geen ander gebruik hebben, als om gepluisd, en tot Schiemans Gaaren gebeesigd te werden.
hondenend	1856 VAN LENNEP	bitterenden of hondenenden, z.n.o.mv. – Enden van kabels. Deze, als niet vast ineengedraaid, worden afgekapt en tot schiemansgaren gebezigd.
hondenend	1856 VAN LENNEP	hondenend, z.n.o. – Het achterste end van kabeltouw, waarvan de strengen niet ineengedraaid zijn. Zie <i>bitterend</i>.
hondenfok	1856 VAN LENNEP	hondefok, z.n.v. – <i>Speeltakel</i> of <i>Vierlinger</i>. – Lichte takel, dien men ergends aan vast maakt, b. v. aan de sloep, en dienende om zware voorwerpen op te hijschen uit het ruim.
hondenhok	1856 VAN LENNEP	hondehok, z.n.o. – Een houten trap voor een luik, dienende om het zeewater te keeren, en van zijn vorm zijn naam ontleenende.

hondenhuis	1681 SEEMAN	hondenhuis , een <i>hout Huisje</i> , of nest, daar een Hond bij nagt of dag in schuuld: bij de Seeluiden beteekend het, gelijkenis halven een houten Kap oover een Luik, om het Seewaater te keeren.
hondenhuis	1690 WITSEN	honden huis . Een houten kap, dat op de Buizen tegen de luik-gaten gezet wert, op dat de zee daar niet in loopt.
hondenpint	1681 SEEMAN	honde pinten , zijn dubbelde enden van Touw, om iet vast te binden, sie, W. pag. 494.
hondenpint	1690 WITSEN	honde-pinten . Dubbele einden van touwen, om te seizen, ofte iets vast te maken, waar toe daar zwiepings aan komen. Voor de groote beting ziet men veeltijds wederzijds vier stevige hondepinten staan, om het kabel aan te slaan. Zy zijn onder en boven aan yzere ringen vast.
hondenpint	1856 VAN LENNEP	hondepint , z.n.o. – Dubbel end touw, tot vastbinden gebezigd.
hondenpunt	1856 VAN LENNEP	hondepunt , z.n.v. – Vorm, dien men aan het end van een touw geeft, om het gemakkelijker door de katrollen heen te werken.
hondenwacht	1856 VAN LENNEP	hondewacht , z.n.v. – De wacht aan boord van middernacht tot vier ure, en aldus genoemd, omdat, op 't land althands, deze de gewone tijd is dat ieder zich ter ruste bevindt en het bewaken van huis of erf aan de Honden wordt overgelaten.
hondsend	1690 WITSEN	honden-einden , of <i>Bitter-einden</i> . Einden van kabels, die gesleeten zijn, en geen ander gebruik hebben als om gepluist te werden.
hoofd	1681 SEEMAN	hoofd en staart leggen , ik weet <i>hoofd</i> of <i>staart</i> te vinden, dat is, alles leit soo oover hoop, en seer ongeschikt, daar den een zijn Boeg leit, daar de ander zijn Roer: en den ander zijn Roer, daar den ander zijn Boeg leit, ens.
hoofd	1681 SEEMAN	hoofd , het opperste gedeelte van een mensselijk lighaam: en dewijl dit deel sig dikwils seer schrap set teegen alle ongemak, soo werd een <i>Hoofd</i> genaamd een Dam, of Dijk, of Kaai, die teegen de slag van See of Rievieren geleid werd: waar van bij de Dordenaars het <i>groot Hoofd</i> .
hoofd	1690 WITSEN	't kabel voor 't hooft hebben . 't Kabel uitgeworpen hebben.
hoofd	1690 WITSEN	de haring over 't hooft zeilen . Oneigentl. De zaak missen.
hoofd	1690 WITSEN	hem is al menigh zee-water over 't hooft gegaan . Oneig. Hy heeft veel gevaars uit-gestaan.
hoofd	1690 WITSEN	hooft en staert leggen . Al verlooren geven.
hoofd	1690 WITSEN	met de kous op 't hooft t'huis komen . Een verlooren reis doen.
hoofd	1690 WITSEN	uitleggers hooft . De uiterste knop die voor aan 't galjoen komt.
hoofd	1690 WITSEN	voor 't hooft roeijen . Voor een schip uit roeijen.
hoofd	1856 VAN LENNEP	hoofd , z.n.o. – 1°. Soort van kaai van hout of steen, die in een zee of rivier uitsteekt, 't zij om de kracht van den stroom te keeren, 't zij om het aanleggen gemakkelijker te maken. 2°. Uitstek van een scheepsluik, dienende om het water te keeren. 3°. Het bovenste; als: <i>hoofd van den mast, steng, enz.</i>
hoofd	1856 VAN LENNEP	hoofd . – Beteekent in de samenstelling met andere woorden: het voornaamste: zoo zijn de <i>hoofdzeilen</i> , de zeilen van den fokkemast en boegspriet, <i>hoofdtouwen</i> , de touwen die ter weërszijden der masten staan, enz.
hoofdtouw	1856 VAN LENNEP	hoofdtouwen , z.n.o.mv. – Het staande want.

hoofdwind	1856 VAN LENNEP	hoofdwinden , z.n.m.mv. – De winden, die uit de vier hoofdstreken waaïen. Aldus door Antonides in zijn <i>Ystroom</i> geschetst: <i>Het lenteblaezend West,</i> <i>Het kielverdelgend Noort en zijn verwoede buien,</i> <i>Het kruutverzengend Oost en waterzuchtig Zuïen.</i>
hoofdwindstreek	1856 VAN LENNEP	hoofdwindstreken , z.n.v.mv. – Noord, Oost, Zuid en West.
hoofdzee	1856 VAN LENNEP	hoofdzee , z.n.v. <i>Waereldzee</i> of <i>oceaan</i> . – Zee, die niet binnen landen geheel of gedeeltelijk besloten is.
hoofdzeil	1690 WITSEN	hooft-zeilen . Die zeilen, welke behooren tot de fokke-mast, en boegh-spriet: deeze houden de scheepen uit de wint, en doen de zelve af-vallen.
hoog	1690 WITSEN	niet hooger . Dat is: Zeilt niet nader aan de wint, of daar heen alwaar de wint van daan komt.
hoog	1690 WITSEN	op droogh , of, op hoogh zitten . Oneig. In gevaar zyn.
hoog	1690 WITSEN	op hoogh zyn . Op droogh vast zitten.
hoogaars	1681 SEEMAN	hoogers , een Schuit, dit wat <i>hooger</i> , als een gemeene boere Schuit opgeboeid is: voornaamendlijk op de Maas, Lek, en IJssel, gebruikelijk.
hoogaars	1690 WITSEN	hoogers . Schuiten, op de Maas gebruikelijk.
hoogaars	1690 WITSEN	togenaars . Visch-scheepen, oulings hier gebruikelijk.
hoogaars	1856 VAN LENNEP	hoogaars , z.n.v. – Zeilschuit, op Maas, Lek en Yssel in gebruik voor de zalmvischery. Volgens de benaming zoû zy een hoog achterste moeten hebben; thands is het echter de boeg, die hoog uit 't water ligt.
hoogbootsman	1681 SEEMAN	hoogbootsman , de opperste Toesiender en Aanvoerder der <i>Bootsgesellen</i> , en wiens pligt het is te passen op op Seil en Treil, soo van de groote als Besaansmast; anders genaamd <i>Bootsman</i> , en sijn maat, <i>Bootsmans Maat</i> , of onder <i>Hoogbootsman</i> .
hoogbootsman	1856 VAN LENNEP	hoogbootsman , z.n.m. (veroud.) – Zoo werd de Opperbootsman genoemd. Thands heet die “Schipper.” <i>D' onwrikbre Noortstar, groote Beer,</i> <i>Daar elk Hoogbootsman koers na richtte,</i> <i>Is zonder glans en straalt niet meer.</i> Oudaen, Zweedsche hoogmoed.
hoogte	1836 SPRENGER	Poolshoogte (ook wel Hoogte.) <u>Hy neemt Poolshoogte</u> , bij verkorting <u>hoogte</u> , zegt men van den zeeman, die astronomisch berekend, op welk een' graad van hoogte, hij boven de kim is; maar Spreekw. gebruikt men het van <i>iemand, die naauwkeurig onderzoek doet, hoe het met een persoon of zaak gelegen is.</i>
hoogte	1856 VAN LENNEP	hoogte , z.n.v. – Opstand van den achterstevan, van den voorstevan van de waterlijn van een schip, gemeten van het onderste der kiel tot aan de uitersten dier deelen. 2°. De verhevenheid van de zon of van elk ander gesternte boven den horizon, op het oogenblik, dat het den meridiaan doorgaat. Spreekwijze: <i>Hoogte nemen</i> (onderzoeken, in 't algemeen). <i>Ik heb van die zaak geen hoogte</i> (zy

		gaat boven mijn begrip).
		3°. Nabyheid, meer bepaaldelijk gelijkheid van stelling met betrekking tot de breedte. <i>Op de hoogte van deze of gene haven, zeestraat, enz. gekomen zijn</i> (zich op dezelfde breedte als gemelde plaats bevinden).
hoogte	1857 PAN	hoogte . “2°. De verhevenheid van de zon of van elk ander gesternte boven den horison, op het oogenblik, dat het den meridiaan doorgaat.” De hoogte is geheel onafhankelijk van den doorgang des meridiaans. Lees: verheffing van een hemelligchaam boven den horizon.
hoogwater	1690 WITSEN	peil hoogh , of peil laegh water . Dat is: Het hooghste of laeghste water.
hoop	1681 SEEMAN	hoop hebben , seggen de Leienaars, als sij hoek hebben: want dan begint iemand <i>hoop te hebben</i> , om iets te vangen, als hij siet, dat de Vis begint aan te bijten.
hoop	1681 SEEMAN	hoop , beteekend in het gemeen een meenigte: waar van <i>hoe meerder hoop, hoe quaaader koop: dat sult gij op den hoop toe hebben</i> : weshalven het seer wel op zijn Seemans gesegt werd, een <i>Hooplooper</i> , dat is, een onbevaaren Bootsgesel, of Mastklimmers: aldus genaamd, om dat hij booven het getal of de gemeenen <i>hoop</i> van Bootsgesellen op den <i>hoop</i> als toe gegeven werd.
hooploper	1690 WITSEN	hoop-looper . Een onbevaren zee-man: dus genaamt, om dat hy als op de hoop toe loopt.
hoorn	1681 SEEMAN	hoorn , Beteekend in het gemeen het geen de Latijnisten noemen <i>Cornu</i> , gelijk daar zijn die van de Beesten: waar van de pagt genaamd, de pagt van het <i>Hoorngeld</i> : van <i>Hoorn</i> komt bij verkleining het woord <i>Hoorntjes</i> , dat zijn kleine <i>Hoornen</i> : maar oneigendlijk verstaat men door dat woord eenige Huisje van slekken en andere See gedrogt, hebbende somtijds de gelijkenis van de <i>Hoorns</i> der Beesten: gelijk die daar om met een besonder woord <i>Kinkhoorns</i> en <i>Kinkhoorntjes</i> genaamd werden, waar van op het woord <i>kink</i> breeder. Voorts is het geestig, het geen <i>Roemer Visser</i> op de Liefhebberij van de <i>Hoorntjes</i> aan merkt, sie, zijn vierde Sinnepop in het eerste Schok.
hoornklamp	1856 VAN LENNEP	hoornklamp , z.n.v. – Zie <i>klamp</i> .
hoos	1681 SEEMAN	hoos , een See Waater, dat door de kragt van de Son uit de See en ander Waater werd opgehaald: waar de natuur kendens misschien beeter reeden, en klaarder onderrigting kunnen geeven, immers de Seelieden sien die niet gaaren, dewijl daar op gemeenelijk harde stormen volgen, en somtijds Scheepen koomen te vergaan.
hoos	1690 WITSEN	hoos . Iets dat zich in zee vertoont, opgaande na bovenen, in de gestalte van een zeer lange smalle rysbussel, met fyne takken, zynde onder en boven breed; ofte als een boom, met wortel en takken: dit is water, ’t geen schynt als of het uit de zee door een pomp opgetrokken wert, en valt dikmaal plotzelyk ter neder.
hoos	1740 Zonhoven	hoozen , zijn by de Westvalingers koussen, en by onze zee-visschers ledere laersen, die de voeten, en bynae het geheele onderlijf tot den broeksbandt bedekken, en voor nat worden bevryden.
hoos	1856 VAN LENNEP	hoos , z.n.v. – 1°. Waterschepper, Waterstorter. Zie <i>hoosvat</i> . 2°. Waterkolom, die door een wervelwind of andere oorzaak opgetrokken, zich in de gedaante van een omgekeerden kegel uit zee verheft en zich oplost in een wateruitstorting of in een felle windvlaag: vandaar <i>Waterhoos</i> , <i>Windhoos</i> . ’t Is het oude <i>oos</i> , dat “water” beteekent. Wanneer men

hoosgat	1856 VAN LENNEP	een hoos ziet naderen, tracht men er een kanonskogel doorheen te schieten, opdat zy zich voor 't naderen ontlade; daar het zeer gevaarlijk is er mede in aanraking te komen. hoosgat , z.n.o. – Het onderste van de kiel, waar het water samenloopt en naar buiten wordt geloosd. Men vindt dit niet op dek– of kuilschepen, maar alleen op kleine vaartuigiens.
hoosvat	1856 VAN LENNEP	hoosvat , z.n.o. – Langwerpige, smalle, uitgeholde en gekromde schepper, waarmede het water geschept en uitgeworpen wordt.
horizon	1856 VAN LENNEP	horizon , z.n.m. of <i>Gezichtseinder</i> . – Streep, die de afscheiding maakt tusschen lucht en zee.
hospitaalschip	1856 VAN LENNEP	hospitaalschip , z.n.o. – Stilliggend vaartuig, ingericht tot verpleging van zieken.
houden	1681 SEEMAN	houden , <i>vast houden</i> : oneigendlijk werd het genoomen in het volgende, <i>die Koopman kan het niet houden</i> : dat is, die Koopman moet opbreken: <i>aan houden</i> ergens aan <i>vast houden</i> : <i>Schipper houd aan!</i> oneigendlijk, seid men <i>een Winkel aan houden</i> , <i>een Vriend aan houden</i> , <i>dieven aan houden</i> : maar in een andere beteekenis werd het genoomen, als men seid, <i>hij sal lustig moeten aan houden</i> : dat is, hij sal het seer quaad hebben: <i>onse Kaas heeft dapper moeten aan houden</i> : <i>ergens op aan houden</i> , ergens naa toe vaaren: <i>houd daar op aan</i> , ens.
houden	1690 WITSEN	houdt en beleggh . Oneig. Past wel op u zaken; ziet naauw toe: zynde oorspronkelyk van het vast maken, en houden der scheeps-touwen, by hardt weêr.
houden	1690 WITSEN	niet veel te zeggen, maar houwen en beleggen . Dat is: Het is beter zyn zaken te doen, als veel spreken, en niet doen.
houden	1856 VAN LENNEP	houden , b.w. – 1°. Wederstaan, volharden. <i>Zee houden</i> (in zee blijven). <i>Bij-de-wind houden</i> (met zeilen by-de-wind zijn koers vervolgen). <i>Dwars; dwars zees houden</i> (aan stroom of wind de zijde bieden). <i>De ruimte houden</i> (op zekere afstand van de kust blijven). <i>Een zeil levendig houden</i> (de wind er uit houden.) <i>Koershouden</i> . (in de opgegeven streek zeilen). komm. <i>Houdt wat ge hebt. De kust houden</i> (haar langs zeilen). Zie <i>houzee</i> . 2°. Vatten, grijpen. <i>Het anker houdt</i> (het vat in den bodem). <i>Geen anker houdt; geen kabel doet hier baat;</i> Bilderdijk, Krijgsmuzyk. Spreekwijze: <i>Het was Hou en beleg</i> . (Zie <i>beleggen</i>)
hout	1681 SEEMAN	hout , al het geen van een Boom gehakt werd: want al hoe wel een Boom uit <i>Hout</i> bestaat eeven wel werd sij soo lang een boom genaamd, als sij in de aarde staat, en niet ontworteld nog ontakt is, en nogtans seid men daar is te veel <i>Hout</i> in die Boom, die Boom schiet veel <i>Hout</i> , dog dat moet oneigendlijk voor de Takken van een Boom verstaan werden: <i>alle Hout en is geen Timmerhout</i> , dit werd gepast op iemand, die tot eenige saak, daar men hem gaarn toe soude gebruiken, niet bequaam is. <i>Hout</i> beteekend ook al dat van <i>Hout</i> gemaakt werd: gelijk in het besonder het Keegelspel, somtijds <i>eeven Houten</i> , genaamd werd, om dat men aan neemt een effen getal van Keegels of <i>Houten</i> om ver te werpen: <i>hout kappen</i> , <i>hout hakken</i> , <i>hout hakker</i> , <i>hout kloover</i> , <i>hout kliever</i> , <i>hout saagen</i> , <i>hout saager</i> : alle seer bekende naamen, gelijk ook een <i>hout bok</i> , een <i>bok</i> van <i>hout</i> , welkers afbeeldsel beeter sal kunnen onderregten, als de woorden selfs, sie, W. N. 3. 185.

		<i>Een houtse Klik, een stijve Piet, een drooge Klaas: Houtig, dat de smaak heeft van Hout: de Appelen, de Peeren smaaken soo houtig.</i>
hout	1690 WITSEN	een schip als een hout. Een dicht schip.
hout	1690 WITSEN	gewossen hout. Hout dat niet gezaaght is, maar aan de scheepen gezet wordt zoo als 't gewossen is, 't welk het sterkste is.
hout	1690 WITSEN	motverigh hout. Hout, aan 't welk hier en daar plekken zyn, na de gedaante, en verw, als de vederen van motten: dit is onder water onbequaam, doch goet boven water.
hout	1690 WITSEN	op de loogh het hout leggen. Het hout over 't vuur leggen, en zegen, op dat het buighzaam wert.
hout	1690 WITSEN	wreeg hout. Hart hout, dat niet wel te bewerken is.
hout	1690 WITSEN	zeeligh hout. Hout dat niet recht is.
hout	1856 VAN LENNEP	draadshout, z.n.o. – Wordt in den scheepsbouw zoodanig hout genoemd dat meer in de lengte dan in de breedte gebezigd wordt.
hout	1856 VAN LENNEP	hout, z.n.o. – 1°. Al wat van boomen afkomstig is en tot de timmeraadje dient. <i>Goed hout, Deugdzaam hout, Vervuurd hout, Gezaagd hout</i> enz. <i>hout voorscheen</i> (het boord van het schip). <i>Het schip staat vol hout</i> (de kiel, stevens en inhouten zijn aangebracht en geplaatst). 2°. Naam, die aan de rollen en planken gegeven wordt, waarop een visschersschuit geplaatst wordt om haar in zee te brengen. <i>De man is op het hout geholpen</i> (de schuit is op rollen gezet).
hout	1856 VAN LENNEP	motterigh hout, z.n.o. – Eikenhout met kleine vlekjens, als de vlerken van Motten, ongeschikt om onder water te dienen.
houthaak	1681 SEEMAN	houthaak, een <i>Haak</i> daar men <i>Hout</i> meede naa sig toe haald, sie, de afbeeldsels bij <i>Roemer Visser</i> 3 Schok 12 Sinnepop.
houttuin	1681 SEEMAN	houttuin, een Tuin, of besloote Plaats, of Wal, daar men bequaamelijk <i>Hout</i> kan leggen.
houtverband	1856 VAN LENNEP	houtverband, z.n.o. – Verband, dat van Hout is saamgesteld.
houvast	1856 VAN LENNEP	houvast, z.n.m. – Zie <u><i>balkhaak</i></u> .
houwer	1681 SEEMAN	houwer, een soort van sijdgeweer, gelijk een Saabel: hij sloeg hem met zijn <i>Houwer</i> oover de ooren: en dan komt dit woord hakken en <i>houwen</i> : maar als <i>Houwer</i> beteekend een soort van een Viskaar, dan komt het van <i>houden</i> , en behoord geschreeven te werden, <i>houder</i> , of <i>hou'er</i> .
houzee	1856 VAN LENNEP	houzee, of <u><i>hoezee</i></u> . – Echte Hollandsche uitroep, doch verdrongen door 't Hoogduistche of liever Kozaksche <i>Hoera</i> , waarop het geestige vaersjen van Staring slaat: <i>Is 't hoêra, is 't hoerá!</i> <i>Brul, spreek ik, geen Kozakken na,</i> <i>Als Willems batteryen spelen,</i> <i>Als Fredriks oorlogstrommen slaan.</i> <i>Blijve onze kreet val aan!</i> <i>Als jong en oud in 't heil der overwinning deelen,</i> <i>By Quatre-Bras trofee,</i> <i>Blijve ons gejuich: hoezee!</i>
		En te recht! <i>Hoera</i> is een bloote schreeuw, waar zich geen denkbeeld ter waereld aanhecht. <i>Hou-</i>

		zee daarentegen (zoo als de oude zeelui nog roepen) geeft te kennen: “blijf in zee, al splijt de mast, al kraakt de kiel, al scheuren de zeilen, blijf in zee, al bulderen de orkanen, al ratelt de donder, al zocht elk de haven!” – maar ook op de levenszee – “laat u niet afschrikken, door tegenspoeden, door onheilen, door laster, door volksgeschreeuw – Hou-zee! hou moedig zee!”
hozen	1681 SEEMAN	hoosen , met Waater gelijk een <i>Hoos</i> begieten: waar van <i>uit hoosen</i> , dat is, het Waater met een <i>Hoosvat</i> uit het Vaartuig uit gieten: want dit woord werd te saamen gesteld van <i>Hoos</i> en <i>Vat</i> , als een <i>Vat</i> dat tot <i>hoosen</i> en gieten bequaam gemaakt is: de Westfeelingers noemen ook <i>Hoosen</i> , die wij in Holland Koussen noemen.
hozen	1856 VAN LENNEP	hoozen , b.w. – Met water begieten: ook voor uithoozen gebezigd. Zie <i>uithoozen</i> .
huibert	1690 WITSEN	huiberts leggen . Dit wert gezeght van planken, of balken, die aan het schip staan, schuins na omhoogh loopen, en dan weder weinig dalen: of ook van een schip, dat over dwars van u leght; het leght huiberts af, wert dan gezeght.
huid	1681 SEEMAN	huid , werd eigendlijk genaamd het Vel der Dieren: een <i>Ossen Huid</i> , <i>Koe Huid</i> , jaa ook der Menssen: ik sal uuw wat op uuw <i>huid</i> geeven, dat is, slaagen op uuw <i>huid</i> geeven: ik sal hem op de <i>huid</i> koomen: <i>dikhuidig</i> , die een dikke <i>huid</i> heeft: maar te Scheep noemd men de <i>huid</i> , die planken, die rondom het hol van de Scheepen, als een <i>huid</i> geslaagen werden. <i>Huid digten</i> , is niet anders als de <i>huid</i> van het Schip digt maaken.
huid	1690 WITSEN	huidt-dichten : anders, <i>Planken</i> . Planken in het schips huidt zetten.
huid	1856 VAN LENNEP	huid , z.n.v. – Zie <i>dubbeling</i> .
huidspijker	1856 VAN LENNEP	huidspijkers , z.n.m.mv. – Spijkers, die tot aanhechting der dubbeling worden gebezigd.
huik	1681 SEEMAN	huik , een goed Hollands woord, en beteekend op sijn Brabands een Faalie: <i>hij gaat met die Huik te Kerken</i> , dat is, de Luiden houden hem voor soo een Man, die dit of dat gedaan, en die sulks op sijn hoorns heeft, <i>onder de huik trouwen</i> , beteekend eigendlijk een oude gewoonte, waar door een Vrouwspersoon, die in onegt met haar teegenwoordige Bruidegom hebbende geleefd, en daar bij Kinderen in het leeven had, genoodsaakt wierd, om die Kinderen op haar Trouwdag (in <i>facie ecclesiae</i>) te voorschijn te brengen: en dewijl dit een harde saak scheen voor een bedrooge Maagd, en die haar schaamrood deede werden: soo heeft sij dat soo veel zoeken te verbergen, als eenigsins doendelijk was: en derhalven soo was'er geen bequaamer middel, als een Faalie of een Huik: waar onder dan het Kind of de Kinderen onder het trouwen verborgen gehouden wierden: en te gelijk met de Vaader en Moeder voor egte Kinderen wierden erkend en aangenoomen: daar naa is dit spreekwoord bij sommige genoomen voor een saak, die wat schurfd, en vuil is, onder de hand af maaken: gelijk sulks aan de Dienaars met den Swaarde, en haar Meesters (soo men seid) niet dan al te veel bekend is: dit woord <i>huik</i> komt van <i>huiken</i> , dat is, bokken, of bukken, duiken, om dat men daar onder gebukt en geboogen gaat: en soo seid een Seeman <i>huiken</i> , swigten, duiken: het niet durven laten rond staan: maar vaaren met <i>huikende</i> Seilen.
huiken	1690 WITSEN	huiken en guiten . Het kryten en razen van de wint.

huiken	1690 WITSEN	huiken . Al willens niet zoo veel voor wint af-zeilen als men kan; maar allengskens de schoot ruimen, of de zeilen ook wel laten zakken. Hier van komt het zeggen: Met huikende (dat is, met gestreken) zeilen loopen; 't geen ook gezegt wert, als men het niet durft in top zetten.
huis	1681 SEEMAN	huis , een Wooning en bij de Seelui werd het somtijds ruimer genoomen voor het Schip selfs: als in het volgende <i>het Anker t'Huis haalen</i> : dat is, het Anker opwinden gelijk men seide, <i>iemand t'huis haalen</i> , iemand in huis neemen, iemand huisvesten.
huis	1836 SPRENGER	Oost, West, t'huis best . Dit opschrift, is reeds het Spreekwoord zelve. Het zegt, <i>dat waar men ook in de wereld goed onthaald wordt, het nergens beter is dan aan eigen haard</i> . Een echte trek van het Hollandse karakter. Bij de vaart op <i>Oost en West</i> , vonden zij het toch altijd op hunnen geboortegrond beter.
huis	1856 VAN LENNEP	huis , z.n.o. – 1°. Het lichaam van een blok, waar een schijf in besloten zit. 2°. Het schip zelf, b. v. in de uitdrukking: <i>het anker te huis halen</i> , (het anker opwinden). 3°. Het vaderland. <i>Een te huis vaarder</i> (een schip, dat naar 't vaderland keert.) <i>De te huis reis</i> , (de reis naar 't vaderland). Spreekwijze: <i>Oost, West, t' huis best</i> .
huizing	1681 SEEMAN	huizing , de Hut en Kajuit, om dat men aldaar <i>huisd</i> , en sijn verblijf neemt.
huizing	1681 SEEMAN	huising , een soort van Touw, als <i>marling</i> waar van op sijn plaats breeder.
huizing	1690 WITSEN	huizing . Het bovenste getimmer aan een schip; gelyk als 't bovenste bark-hout, het ree-hout, de kajuit, enz. Als de scheepen te rank zyn, en te zeer slingeren, wert het boven-werk zomtydts af genoomen; doch zulks beneemt veel ruimte in het schip, en men kan de halzen zoo wel niet toezetten. De Scheepen worden mede boven wel breedte uitgezet, die onder aan 't water ingetrokken zyn, en zulks om slagvaardiger te wezen: gelyk de scheepen onder water ook wel gebroken en uitgezet werden, stevigheids halven; doch dit hindert den loop.
huizing	1690 WITSEN	huizing . Ziet <i>marling</i> .
hulk	1681 SEEMAN	hulk , een soort van een seer oud Vaartuig, gelijk in het oude Amsterdamse Waapen tot Amsterdam en elders in Kerkglazen ens. te sien is, en waar van in het breede W. pag 494. <i>Hoofd Hist.</i> pag. 18. 204.
hulk	1690 WITSEN	hulk . Een schip, van oudts in deeze landen gebruikelyk, en wel de grootste van die geen, welke na verre landen voeren: daar zyn'er geweest die omtrent 200 last voerden. Gelyk ook de Koggen, en Hevers, al in den jaare 1300. bekend waren.
hulk	1856 VAN LENNEP	holker , z.n.m. (veroud.) – Soort van Noordsch vaartuig.
hulk	1856 VAN LENNEP	hulk , z.n.v. – Vaartuig, by onze voorouders in gebruik, en waarvan de gedaante nog voorkomt op het oude Amsterdamsche wapen. <i>Ten lesten ick mijn Hulk, op 't vlacke van den stroom, Voor anker ryen zie, zegt Vondel, Lof der Zeevaart.</i>
hut	1681 SEEMAN	hut , de verblijf plaats van de Stuurlui, en andere mindere bevelhebbers, met de gemeene naam <i>Hutsgasten</i> genaamd: deese <i>Hut</i> komt booven de Kajuit: eevenwel moet gij uuw daarom niet

hut	1690 WITSEN	verwonderen, dat men seid, <i>als het in de Kajuit reegend, soo drupt het in de Hut</i> : want dat moet oneigendlijk verstaan werden, beteekenende soo veel, als meede een streek uit de Pan krijgen.
hut	1690 WITSEN	als het in de kajuit regent, druipt het in de hut. Oneigentl. Als de grooten iets krygen, valt'er voor de mindere mede iets over.
hut	1690 WITSEN	hut. Het achterste en bovenste verblyf te scheep: 't geen zyn naam behoudt van dat men eertydts zeil-doeke hutten, of tenten, spande op 't verdek der scheepen, om daar onder te schuilen.
hut	1690 WITSEN	in de hut zitten. Oneigent. Niets doen: in stilte zyn gemak hebben.
hut	1740 Zonhoven	hut. De verblyfplaats der stuurluyden, en onderbevelhebbers, boven de Kajuit.
hut	1856 VAN LENNEP	hut , z.n.v. – Vertrek tot logies der officieren: op sommige koopvaardyschepen is er een <i>hut</i> op 't bovendek, tot byeenkomst voor de passagiers.
		Spreekwijze. <i>Als het in de kajuit regent, druipt het in de hut</i> , (als meerderen er van lijden, krijgen minderen ook hun deel: – of wel: als de kapitein bromt, knorren de mindere officieren).
hutbalk	1681 SEEMAN	hutbalk, hutdeur , sie van deese twee woorden W. N. 14. 56.
hutdeur	1681 SEEMAN	hutbalk, hutdeur , sie van deese twee woorden W. N. 14. 56.
ijs	1681 SEEMAN	ijs , of Waater, dat door de felle kou te saamen gevrooren, of gestremd is; waar van, <i>hij is soo koud als ijs</i> : dat is, hij is soo koud of hij dood was: <i>wel beslaagen ten ijs koomen</i> : werd eigendlijk gepast op de Paarden en andere Dieren, die op het <i>ijs</i> niet wel en souden kunnen stappen, en trekken: soo sij niet wel van scharpe Hoefijzers voorsien waaren: oneigendlijk: sijn stukken klaar hebben, en wel op sijn hoede sijn: <i>hij staat op een glad ijs</i> : de Bruin Embl. pag. 96. oneigendlijk, sijn staat is wankelbaar, en hem kon ligtelijk de voet geligt werden: van <i>ijs</i> komt <i>dag ijs</i> , dat bij dag: en <i>nagt ijs</i> , dat bij nagt gevrooren is: <i>Grondijs</i> , naa het gevoelen van de gemeene man, <i>ijs</i> , dat als het fel begint te vriesen, en uit de <i>grond</i> opschiet: maar, het is met dit <i>ijs</i> geheel anders geleege: want dat kan niet sijn, dat'er in het begin van de vorst <i>ijs</i> op de <i>grond</i> kan leggen: de reeden is klaar, om dat hoe dieper onder Waater; hoe lijdelijker de koude is: (ik beroep mij op de ervaarendheid der Seelieden, en hoe minder kou, hoe minder vorst; hoe minder vorst, hoe minder <i>ijs</i> : en derhalven soo besluit ik, dat dit soo genaamde <i>grond ijs</i> , op een gans andere wijs voort komt: te weeten, dat het suiverste, en dienvolgens het soetste gedeelte van het Waater, allensjes door de kou eenige lijvigheid, of, soo de Filosoophen spreken, eenige <i>consistentie</i> begint te krijgen, en dat sulks gants niet gemerkt sijnde, soo lang het <i>ijs</i> de gedaante, en bij naa de selve klaarheid heeft van het Waater, de oorsaak is, dat de Luiden meenen, dat gesien werdende uit de grond is koomen opschieten: te meer als het gebeurd, dat'er een harde Wind waaid, en het Waater hol gaat: want dan heb ik met aandacht gemerkt, dat door het kabbelen van het Waater het jonge <i>ijs</i> , als <i>groom</i> of <i>grom</i> door het Waater drijft, en allensjes aan een groeid, en dan eindelijk bij Schollen sig komt te vertoonen: en daarom is altijd het <i>ijs</i> in holgaande Waater ruuw en ongelijk, en dat door de kanten, die ieder schots <i>ijs</i> van te vooren had, eer sij met de andere te saamen gevrooren was: uit dit alle (meen ik) nu genoeg te blijken, dat nog de naam van <i>Grondijs</i> , nog de daad goed is: maar dat men seggen moet <i>Grom</i> of <i>Groomijs</i> , om dat het als <i>Grom</i> , dat is de vulligheid, die in de Rob of

ijs	1856 VAN LENNEP	Darmen van de vissen gevonden werd, te saamen vermengd is: of soo andere willen, te saamen gelijk bloed <i>geronnen</i> is: waarom sij het gaarn souden noemen <i>geronnen ijs</i> . ijs , z.n.o. – Bevroren water. <i>De schepen raakten in 't ijs bezet. Drijfijls. Grondijls.</i> Spreekwijze: <i>Op oud ijs vriest het licht.</i> (Een oude hebbelijkheid wordt spoedig tot een ondeugd).
ijsbank	1856 VAN LENNEP	ijsbank , z.n.m. – of <i>ijsklip</i> . Vaste IJsmassa.
ijsbank	1856 VAN LENNEP	ijsklip , z.n.m. – Zie <i>ijsbank</i> .
ijsbord	1856 VAN LENNEP	ijsbord , z.n.o. – zie <i>ijsbreker</i>
ijsbreker	1681 SEEMAN	ijsbreeker , een swaar beslaagen Vaartuig, daar het <i>ijs</i> meede, door kragt van Paarden, of Menssen, kan gebrooken werden.
ijsbreker	1856 VAN LENNEP	ijsbreker , z.n.m. – <i>Ijsbord, IJsplank</i> : houten bekleedsel, dienende om een schip tegen de schuring van het IJs te beveiligen.
ijsgang	1681 SEEMAN	ijsgang , een sterke drift van <i>ijs</i> , dat door de stroom voort gedreeven werd, dat is seer gevaarlijk voor Dammen, en Dijken, want het wel gebeurt, dat het <i>ijs</i> daar door, als Toorens soo hoog, op malkander kruid, en een <i>ijsdam</i> verwekt: waar door het Waater gestopt sijnde, oover de Dijken heen spoeld, en een inbreuk veroorzaakt.
ijsgang	1856 VAN LENNEP	ijsgang , z.n.m. – Sterker drift van het IJs, dat door een stroom wordt voortgedreven. <i>Daar gaat een zware ijsgang. De dijk is voor den ijsgang bezwelen.</i>
ijsschol	1856 VAN LENNEP	ijsschol , z.n.v. – Los ijsveld, oppervlakte, drijfijls.
ijsslee	1681 SEEMAN	ijsslee , een <i>slee</i> , die men op het <i>ijs</i> , en op de sneeuw alleen kan gebruiken: waar van, <i>in een ijsslee</i> rijden: deese zijn of <i>hand sleedjes</i> , of <i>Paarde sleen</i> , gelijk de Boeren hebben: en <i>narre sleen</i> , die daar om alsoo genaamd werden: niet om dat die Heeren gekken, of narren zijn, die daar mee haar selven en de soete Juffers groot vermaak aan doen: maar om dat de Paarden, die voor deese <i>narresleen</i> loopen, met bellen behangen zijn: het welk de narren eigen is: egter heeft dit een seer goed gebruik, dewijl ieder door het rammelen van de bellen gewaarschouwd werd, om uit de weeg te gaan, en ruim baan te maaken: en soo iemand lust heeft, om soo een <i>slee</i> te sien: uit den Huis te koomen: of sig te vervoegen, daar het geluid van deese bellen gehoord werd, ens.
ijsspoor	1681 SEEMAN	ijsspoor , een ijsere plaat met eenige scherpe pinnen, dewelke of in de hiel van de schoenen geschroefd werd: of onder de voet voor de hiel van de schoenen met een bandje booven op de voet gebonden werd: heeft ook de naam van <i>slikspoor</i> , als men se in het slik gebruikt.
ijsveld	1856 VAN LENNEP	ijsveld , z.n.o. – Zee, die tot IJs gestold is.
ijsvogel	1681 SEEMAN	ijsvogel , bij de Latijnisten genaamd <i>Halcedo</i> , sie, <i>Gesnerus</i> , en andere.
ijszee	1856 VAN LENNEP	ijszee , z.n.v. – Zee aan de Noord- en Zuidpool, met IJs bezet.
ijzen	1681 SEEMAN	ijzen , soo koud werden als een <i>ijs</i> : oneigendlijk soo schrikken, dat'er als een <i>ijssing</i> door de gantse leeden gevoeld werd.
ijzer	1690 WITSEN	bochtigh yzer kan men rechten; maar geen harde windt bevechten. Tegens Godes werken is niets te doen.

ijzer	1856 VAN LENNEP	zyzer , z.n.o. – Voor: kogels en schroot. <i>Heemskerk, die dwars door ijs en yzer heen dorst streven.</i> Grafscript op Heemskerk.
ijzer	1856 VAN LENNEP	yzers , z.n.o.mv. – Boeien. <i>Hy werd tot de yzers veroordeeld. Hy zit in de yzers.</i>
ijzertros	1856 VAN LENNEP	yzertros , z.n.m. – Tros van de beste hoedanigheid.
ijzervast	1856 VAN LENNEP	yzervast , bw. – Een tros, looper, bras, yzervast binden (voor goed beleggen, vastzetten).
ijzerziek	1690 WITSEN	zyzer-ziek zyn . Dit wert van de scheepen gezeght, als de bouts en spykers beginnen los te werden: 't geen geschiedt, als de roest de zelve verteert heeft; doch daar is hulp-middel voor, met plat-loot over de bouts te slaan. By zulk een geval is niet ondienstigh, lange yzere banden om het schip te slaan; waar toe, in noodt, de yzere hoepen gebruikt konnen werden.
ijzerziek	1856 VAN LENNEP	zyzerziek , b.n. – Wordt een schip genoemd, waarvan het Yzerwerk oud is en los zit.
ijzerziek	1857 PAN	ijzerziek . Dit is goed verklaard, doch hiervoor zegt men meestal <i>boutziek</i> .
in	1856 VAN LENNEP	in , voorz. – Tegen <i>in de zee, in de wind</i> .
inbinden	1681 SEEMAN	inbinden , naauwer binden, en alsoo verminderen: <i>het Seil een reef inbinden: hij sal wat moeten inbinden</i> : dat is, hij sal sijn staat wat moeten verminderen: of ook hij sal soo veel praats, en quaa' snaps niet meer moogen voeren: <i>een Boek inbinden</i> , ens., sie, <i>binden</i> .
inbinden	1856 VAN LENNEP	inbinden , b.w. – Naauwer binden, en alzo verminderen. <i>Het zeil en reef inbinden. Zie innemen, Hij wist geen wind In zeil te binden.</i> Bilderdijk, Zeevaart. Spreekwijze: <i>Hij moet een reef inbinden</i> (hy moet zijn staat wat verminderen: – ook wel: hy moet zoo veel praats niet hebben).
inboegen	1681 SEEMAN	inboegen , in seilen, sie, <i>boeg</i> .
inboegen	1690 WITSEN	in boegen . In zeilen.
inbreken	1690 WITSEN	inbreeken . Vernaauwen.
inbreken	1856 VAN LENNEP	inbreken , o.w. – 1°. Geweldig instorten, b. v. van de zee in het schip. 2°. Bochten, rondte in een touw maken.
indompelen	1856 VAN LENNEP	indompelen , b.w. – In 't water zakken, diep liggen. Dat schip is <i>N. voet In het water Gedompeld</i> . (Het gaat N. voet diep). <i>Het is van voren te veel Ingedompeld, ligt in den neus</i> .
ingetrokken	1690 WITSEN	ingetrokken zyn . Dit wordt van scheepen gezeght, als zy, voor of achter, boven smal zyn.
ingewand	1681 SEEMAN	ingewand , sie, <i>wand</i> .
ingezeild	1690 WITSEN	ingezeilt zyn met iemandt . Te verre met iemandt ingewikkelt zyn.
inhalen	1681 SEEMAN	inhaalen , naa sig toe haalen: <i>haal de Seilen in! contrahe vela!</i> oneigendlijk ontfangen, in huis neemen, <i>sij hebben de Prins ingehaald</i> : maar in een quaae sin werden de volgende woorden genoomen: <i>het Trojaans Paard inhaalen</i> , sijn eigen selven verraden, <i>inhaalen</i> , oneigendlijk, <i>inhaalend</i> , schraapig, baatsugtig sijn: het is een <i>inhaalend</i> Mens: <i>haal in Klaas Louw!</i> dat is, Klaas Lourensz. schraap niet meer als je meugt!
inhalen	1856 VAN LENNEP	inhalen , b.w. – 1°. Naar zich toe Halen. <i>Haal de zeilen In</i> , (vouw ze op.) Zie <i>halen</i> . 2°. Op zijde komen. <i>Het kostte ons geen moeite, dat schip In te halen</i> .

inhalen	1857 PAN	inhalen. “Haal de zeilen in, (vouw ze op).” In het algemeen zegt men hiervoor <i>bergen</i> , doch alleen bij de leizeilen spreekt men soms van <i>inhalen</i> , om dat die werkelijk buiten boord varen, dus <i>in</i> of <i>binnen</i> gehaald worden. “Opvouwen” voor <i>bergen</i> of <i>inhalen</i> , klinkt vreeselijk baarsch. In plaats van hetgeen men <i>opvouwen</i> zou kunnen noemen, gebruikt men het woord <i>opdoeken</i> . Verder wordt dit woord ook van het geschut gebruikt. De stukken zijn <i>ingehaald</i> , dat is: zij zijn binnen boord getrokken. Bij het afschieten springt een stuk in; wanneer het niet ver genoeg is ingesprongen, om weder te kunnen laden, moet het met de achtertalie meer worden <i>ingehaald</i> .
inham	1681 SEEMAN	inham , in wijk, <i>een Inham der See, Sinus</i> bij de Latijnisten.
inham	1856 VAN LENNEP	inham , z.n.m. of <i>kreek</i> . – Binnenwaartsche wending van de zee in de kust.
inhout	1681 SEEMAN	inhouten , ribben, soo genaamd, om dat sij in het Schip staan, sie, <i>hout</i> .
inhout	1690 WITSEN	als de inhouten verrot zyn, moogen zy geen breeuwen veelen. Oneigentl. Die vuil is magh geen aanroeren lyden.
inhout	1690 WITSEN	grondt-inhouten. De scheeps inhouten naast aan de kiel.
inhout	1690 WITSEN	in-houten. Scheeps-ribben, die van elkander staan na welgevallen, volgens besprek van den Bouwheer: voor aan zet men deeze het dichtste, en zy moeten gebogen werden na het beloop van ’t schip.
inhout	1836 SPRENGER	Inhouten. <i>Hy heeft goede inhouten.</i> <i>Inhouten</i> van een schip, zijn deszelfs ribben, dien den buik maken. Van daar wordt het genoemde Spreekwoord gebruikt, om iemand aan te duiden, <i>die regt gezond en sterk is.</i>
inhout	1856 VAN LENNEP	inhout , z.n.o. – Algemeene benaming, waaronder begrepen worden alle staande Houten, die tot den bodem en de wanden, en alle liggende Houten, die tot den bodem van een schip behooren en geen deel uitmaken van het lange scheepsraamvormige samenstel. Spreekwijze. <i>Sterk van inhout zijn</i> , (gezond zijn, krachtig zijn.)
inhout	1857 PAN	inhout. “Algemeene benaming, waaronder begrepen worden alle staande houten, die tot den bodem en de wanden, en alle liggende houten, die tot den bodem van een schip behooren en geen deel uitmaken van het lange scheepsraamvormige samenstel.” Met deze verklaring kunnen wij ons niet vereenigen, althans in het gebruik noemt men aan boord de <i>spanten</i> alleen <i>inhouten</i> . Vergelijk <i>Spant</i> .
inkaken	1690 WITSEN	in kaken. Op klein zee-vaartuigh de zeilen in palmen, en over d’andere zyde zetten, wanneer ’t schip wenden moet.
inkepen	1856 VAN LENNEP	inkeepen , b.w. – Door middel van een keep een stuk hout of steen in een ander doen vatten.
inkeping	1856 VAN LENNEP	inkeeping , z.n.v. – Insnijding, in een steen of hout gemaakt, ’t zij om een ander stuk er in te doen vatten, ’t zij uit anderen hoofde.
inklampen	1690 WITSEN	in klampen. In een klamp zetten. Met houte klampen wert het anker, op de boegh leggende, vast gemaakt.
inklaren	1856 VAN LENNEP	inklaren , b.w. – Op de uiterste wacht de verklaring des gezachvoerders van een binnenkomend schip aannemen, omtrent de goederen, welke hy aan boord heeft.
inkomen	1690 WITSEN	inkomen rooken. Inkomen zeilen met een harde wint.

inkrijten	1690 WITSEN	in en uit kryten. Zulks wert gezeght, als de wint met buijen hardt waait.
inkrimpen	1681 SEEMAN	inkrimpen , digter in een <i>krimpen</i> : en te Scheep meer teegen loopen: <i>de Wind krimpt teegen de Son in</i> ; dat is, de Wind kruipt hoe langer hoe meer naa de Son: sie, <i>krimpen</i> .
inkrimpen	1856 VAN LENNEP	inkrimpen , o.w. – Dichter samendringen. <i>De wind Krimpt In</i> , (de wind gaat tegen den loop der zon, b. v. van 't Westen naar het Zuiden). Spreekwijze: <i>zich inkrimpen</i> (zijn leeftrant verminderen).
inladen	1681 SEEMAN	inlaaden , in een Schip <i>laaden</i> , <i>hoe veel waaren sijn al in dat Schip ingelaaden</i> ? sie, <i>laaden</i> .
inladen	1856 VAN LENNEP	inladen , b.w. – Bevrachten. <i>Ik heb 100 balen rijst Ingeladen</i> .
inlader	1856 VAN LENNEP	inlader , z.n.m. – Zie <i>bevrachter</i> .
inlaten	1856 VAN LENNEP	inlaaten , b.w. – 't Zelfde als <i>inkeeppen</i> . Zie <i>ald</i> .
inlating	1856 VAN LENNEP	inlating , z.n.v. – 't Zelfde als <i>inkeeping</i> . Zie <i>ald</i> .
inloodsen	1856 VAN LENNEP	inloodsen , b.w. – Zie <i>binnenloodsen</i> .
inlopen	1856 VAN LENNEP	inloopen , b.w. – Binnenloopen, b. v. een haven. <i>Het water begint In te Loopen</i> , (de vloed komt door).
innemen	1681 SEEMAN	inneemen , beteekend somtijds het selfde, als inlaaden: maar in de Land Oorloogen: met geweld <i>inneemen</i> : en <i>iemand inneemen</i> , iemand beleesen: <i>hij weet die Man in te neemen</i> : <i>iemands advijs inneemen</i> : iemand advijs vraagen: <i>ingenoomen sijn met</i> , of <i>voor iemand</i> : iemand seer geneegen sijn, ens., sie, <i>neemen</i> .
innemen	1856 VAN LENNEP	innemen , b.w. – 1°. Aan boord nemen. <i>Hij heeft tabak ingenomen</i> . 2°. Inbinden. <i>Een rif innemen</i> .
inpalmen	1681 SEEMAN	inpalmen , met de <i>palm</i> van de handen naa sig haalen: oneigendlijk bij stukjes en brokjes het onse weederom krijgen.
inpalmen	1856 VAN LENNEP	inpalmen , b.w. – Een touw of lijn hand over hand naar zich toehalen. Spreekwijze: <i>Iets inpalmen</i> (by stukjes en brokjes terug krijgen).
inpennen	1856 VAN LENNEP	inpennen , b.w. – Een Pen in een gat slaan.
inpersen	1690 WITSEN	in perssen . In zeilen.
inpijken	1856 VAN LENNEP	inpijken , b.w. – Inhaken. <i>Het Kiptakel inpijken</i> (den haak van het katloopersblok door den ankerring slaan). <i>De slingertaliën inpijken</i> (de haken dier taliën aan het scheepswand bevestigen om tot steun te dienen tegen het slingeren van 't vaartuig).
inpijken	1857 PAN	inpijken . “Het Kiptakel inpijken (den haak van het katloopersblok door den ankerring slaan).” Aan den kiptakel vindt men geen <i>katloopersblok</i> . Lees: in plaats van “Kiptakel inpijken” <i>Kat inpijken</i> . Voor het laatste zegt meestens <i>kathoecken</i> . <i>Hoeken</i> of <i>inhoeken</i> wordt veel gebruikt voor <i>inpijken</i> .
inschepen	1681 SEEMAN	inscheepen , in een <i>Schip</i> iet inlaaden: de waaren sijn <i>ingescheept</i> , sie, <i>scheeppen</i> .
inschepen	1690 WITSEN	met iemandt op- of ingescheept zyn . Dat is: Tegen iemandts lust, wil, of zin, in zyn gezelschap zyn.
inschepen	1856 VAN LENNEP	inschepen , (zich) o.w. – Aan boord gaan met het doel om met het schip te vertrekken. <i>Zich inschepen voor de Oost</i> .
inschepen	1856 VAN LENNEP	inschepen , b.w. – Een lading of vracht aan boord brengen. <i>De waren zijn ingescheept</i> (zijn aan boord).

inscheping	1856 VAN LENNEP	inscheping , z.n.v. – Daad van het Inschepen. <i>Sedert onze inscheping zijn wy een maand op zee geweest. Inschepings troepen</i> (troepen, bestemd om in de Koloniën of waar ook over zee gebezigd te worden).
inspit	1856 VAN LENNEP	inspit , z.n.o. – Zie <u>roerpen</u> .
instecken	1681 SEEMAN	insteeken , induuwen, <i>doorsteeken</i> , doorduuwen: soo seid men te Scheep: <i>een Kaabel insteeken</i> , te weten, door de Ankerring, en soo vast maaken: oneigendlijk beteekend het, soetjes en behendig inluisteren: <i>wie heeft hem dat ingesteecken?</i>
insteken	1856 VAN LENNEP	insteken , b.w. – Induwen, doorduuwen. <i>Een kabel insteken</i> (te weten door den ankerring.) Ook vastmaken: <i>Een blok In een strop Steken</i> (er in vastmaken).
intrekken	1681 SEEMAN	inttrekken , inhaalen: als ook naauwer maaken, en ingetrokken sijn, naauwer gemaakt sijn, als het Schip is booven ingetrokken, sie, <u>trekken</u> .
intrekken	1856 VAN LENNEP	intrekken , b.w. – Inhalen, naauwer maken. <i>Dat schip is boven Ingetrokken</i> , (naauwer gemaakt). Zie <u>intrekking</u> .
intrekking	1856 VAN LENNEP	intrekking , z.n.v. of <u>invalling</u> . – Het Intrekken, of de invulling der spanten, d. i. het verschil tusschen de grootste halve breedte der spanten, en die, welke met de uiterste einden hunner armen overeenstemt. <i>De intrekking, het invallen der boorden van een schip</i> , (de hoeveelheid spanten, welke het boord vermindert van den frontdrempel der onderbattery afgerekend). <i>Dit schip heeft te veel of te weinig intrekking</i> (is veel, is weinig ingebouwd).
invallen	1681 SEEMAN	invallen , sie, <u>vallen</u> .
invallen	1856 VAN LENNEP	invallen , (het) z.n.o. – Zie <u>intrekking</u> .
invallen	1856 VAN LENNEP	invallen . o.w. – Tegelijk halen, hijschen, enz. <i>Val in!</i> (komm. voor: hijsch haal gelijk!)
invalling	1856 VAN LENNEP	invalling , z.n.v. – Zie <u>intrekking</u> .
invaren	1690 WITSSEN	tegen iemandt in varen . Oneig. Iemandt te keer gaan in woorden of werken.
invoer	1856 VAN LENNEP	invoer , z.n.m. – De bepalingen omtrent den <i>invoer</i> van goederen aan de zeezijde zijn te vinden in de Algem. Wet van 26 Aug. 1822. <i>Derde Hoofdst.</i> Art. 6 – 24: die omtrent den <i>invoer</i> langs de rivieren, in het <i>Zesde Hoofdst.</i> Art. 37 – 51: die omtrent den heimelijken of strafbaren <i>invoer</i> in Art. 205, 206. 207.
inwateren	1681 SEEMAN	inwaateren , door Waater, dat in eenige stof, en voornaamendlijk hout, komt: bedorven werden: <i>het hout is ingewaaterd</i> , sie, <u>waater</u> .
inwateren	1690 WITSSEN	wateren . <i>Een schip wateren</i> . Water in het schip doen, om te zien of het dicht is. Dit wert ook van geschooten kogels gezeght, als zy in en uit het water keilen.
inwateren	1856 VAN LENNEP	inwateren , o.w. – Iets, door water, dat er binnendringt of sypelt, bederven. <i>Dat hout is Ingewaterd</i> (dat hout is doortrokken met water en alzoo bedorven).
inwijk	1681 SEEMAN	in wijk , een Inham, sie de Vojagie van <i>H. van Linschooten</i> lib. 1 cap. 16.
inwijk	1856 VAN LENNEP	inwijk z.n.v. – (veroud.) voor <u>inham</u> .
inzeilen	1681 SEEMAN	inseilen , al <i>seilende</i> koomen in de Haaven: <i>hij quam de Haaven in seilen: ingeseild sijn met iemand:</i> dat is, met iemand gescheept sijn: te ver met iemand ingewikkeld sijn, sie, <u>seilen</u> .

inzeilen	1856 VAN LENNEP	inzeilen , b.w. – 1°. Al zeilende binnenkomen. <i>Die schepen zijn 't kanaal Ingezeild.</i> 2°. Achterhalen. <i>Wij konden dat schip niet inzeilen.</i>
inzetten	1856 VAN LENNEP	blaauw inzetten , b.w. – (veroud). IJzer in het schip zetten of slaan.
inzwaluwen	1690 WITSEN	in zwaluwen . Planken in een voegen.
jaaghout	1856 VAN LENNEP	jaaghout , z.n.o. – Spriet, die tot verlenging dient van den boegspriet, om dezen verder buiten den Voorstevan te doen uitspringen en waarop de kluiver wordt uitgehaald. Zie <i>jager</i> .
jaaghout	1857 PAN	jaaghout . De gegeven verklaring is die van het <i>kluifhout</i> . “Jaaghout” is eene verlenging van het kluifhout; voor den boegspriet is dit even als eene bramsteng bij den mast.
jaagpad	1856 VAN LENNEP	jaagpad , z.n.o. – Plaats, welke men langs de rivieren of vaarten laten moet om tot weg te dienen voor de menschen of paarden, die vaartuigen voorttrekken.
jaagpoort	1856 VAN LENNEP	jaagpoorten , z.n.v.mv. – De voorste poorten van een schip. Zie <i>jagen</i> .
jaagschuit	1856 VAN LENNEP	jaagschuit , z.n.v. – Schuit, die aan een lijn wordt voorgetrokken door een of meer paarden.
jacht	1681 SEEMAN	jagje , <i>Speeljagje</i> , een klein <i>Jagje</i> , zie, <i>jagt</i> .
jacht	1681 SEEMAN	jagt , beteekend somtijds het geen in het werd Latijn genaamd <i>venatio</i> , dat is, het <i>jaagen</i> selfs: gelijk, <i>op de jagt gaan</i> maar het beteekend ook vaart maaken, om iemand <i>naa te jaagen</i> waar van, <i>jagt maaken</i> , <i>de Vijand maakt jagt op ons</i> , ens.
jacht	1681 SEEMAN	jagt , is een <i>Speeljagt</i> , of Advijs, <i>Oorlogsjagt</i> een <i>Seeljagt</i> is daar men meede uit <i>speelen</i> en om vermaak vaart, de andere sie op haar plaats.
jacht	1856 VAN LENNEP	adviesboot, fregat, jucht . – Vaartuig, dat berichten of lastgevingen overbrengt.
jacht	1856 VAN LENNEP	jacht , z.n.o. – Vaartuig, van vorm en getuigd als een Kits, vroeger hier te lande meer bepaald voor den oorlog bestemd en aldus genoemd, omdat het snel door zee Joeg. Men kende op 's Lands Vloot <i>Oorlogsjachten</i> (die bepaald ten strijde waren toegerust), en <i>Adviesjachten</i> (die tijdingen en brieven overbrachten). Voorts had men <i>Speeljachten</i> , (zoo op binnen- als buitenvaart, die alleen als vaartuigen van weelde werden gebezigd.) <i>Lands-, Amiraliteits-, Provinciale en Stads jachten</i> , die, met weelde vercierd, met beeld- en snijwerk voorzien, meestal dienden om de Gekommitteerden van het Lichaam, waaraan zy behoorden, op inspektiereizen of by andere gelegenheden over te brengen. By de aanzienlijke Engelschen is de liefhebbery voor <i>Speeljachten</i> sterk toegenomen en worden aan die vaartuigen verbazende sommen besteed. <i>Ginds spoedt een speeljacht over 't meer.</i> Vondel, <i>Rei van Eubeërs</i> ,
jacht	1856 VAN LENNEP	jacht , z.n.v. – Voor “vervolging”. <i>Hij maakte jacht op dat roofschip</i> (hy vervolgde het.)
jachtclub	1856 VAN LENNEP	jachtclub , z.n.m. – Vereeniging van vermogende minnaars van de zeilkunst, tot het houden van hardzeileryen en wedstrijden met Jachten. Dergelijke vereenigingen zijn 't eerst in Engeland ontstaan, en vervolgens elders, ook hier te lande, nagevolgd. Maar wat het vreemdste is, en tot schande voor onze natie, is dat, terwijl men zich in Engeland tot benoeming eener dergelijke vereeniging bediend had van twee echt Hollandsche woorden: <i>Jacht</i> (van jagen) en <i>klub</i> (kluwen, vereeniging), de naäpers alhier, by het noemen eener dergelijke maatschappy, de verbasterde

		Engelsche spelling gevolgd, en geschreven hebben <i>Yacht-club</i> , wat in 't Neêrduitsch niet te lezen is.
jachthaven	1856 VAN LENNEP	jachthaven , z.n.v. – Legplaats der speeljachten. De <i>Amsteljachthaven</i> .
jachtschip	1856 VAN LENNEP	jachtschip , – Zie <i>jacht</i> . <i>Een Jachtschip, met gezwollen zeil, Het brekend water kneedend. Bilderdijk, Elias</i>
Jaffa	1681 SEEMAN	jaffa , is een naam van een See Steedje in <i>Palestina</i> , of het beloofde Land, geleegeen ontrent <i>Jerusalem</i> : van ouds Joppe geheeten: van dit <i>Jaffa</i> nu komt het seggen, <i>hij leit in Jaffa</i> , dat is, eigendlijk genoomen, hij is in het Steedje <i>Jaffa</i> : maar oneigendlijk, hij leit in onmagt, om dat de Reisigers, en Pellegroms bij gebrek van Vaartuigen, en vraagt, daar somtijds seer lang tot haar leedweesen wierden opgehouden: en de Vrienden seiden dan door ongeduld, gevraagd zijnde waar is die of die: jaa waar sou hij weesen, hij leit <i>in jaffa</i> .
Jaffa	1836 SPRENGER	Jaffa . <u>Hy is al in Jaffa</u> . Spreekw. <i>Hij ligt reeds in onmagt, of is al dood</i> . De oorsprong van dit Spreekwoord schijnt de volgende te zijn. Toen de Hollanders en wel bijzonder die van <i>Haarlem</i> , eertijds de kruistogten naar het <i>heilige land</i> bijwoonden, zetteden zij gemeenlijk te Jaffa voet aan land, waar zij lang werden opgehouden, en zoo als genoeg bekend is, de meesten het terugkeeren vergaten. Hunne vrienden gevraagd zijnde: <i>waar is die of die?</i> antwoordden: ja, waar zou hij wezen? <u>Hy ligt al in Jaffa</u> .
Jaffa	1856 VAN LENNEP	Jaffa , z.n.o. – Stad in <i>Palestina</i> , waar den reizigers en pelgrims dikwijls, tot hun ongemak, by gebrek aan vaartuigen, het terugkeeren belet werd. Spreekwijze. <i>Hij komt van Jaffa</i> (hy is, niemand weet waar, – hy ligt in onmacht).
jagen	1681 SEEMAN	jaagen , is een Weimans woord, en beteekend op de vlugt drijven waar van, <i>die een ander jaagt, staat selfs niet stil</i> : dat is, die een ander queld, die queld ook zijn selven, hier van een <i>Jaager</i> ; <i>aanjaagen, Bejaagen, naajaagen, opjaagen, verjaagen, uitjaagen, wegjaagen</i> ens. te Scheep werd dit woord <i>jaagen</i> gebruikt voor de Vijand vervolgen, sie, <u><i>jagtmaaken</i></u> .
jagen	1690 WITSEN	jagen , ofte <i>jaght maken</i> . Een ander schip vervolgen.
jagen	1856 VAN LENNEP	jagen , b.w. – Vervolgen.
jagen	1856 VAN LENNEP	jagen , o.w. – 1°. Zich haasten, met snelheid vorderen. <i>Hy Jaagt goed door</i> (hy maakt veel speed). In de samenstelling geeft <i>jagen</i> veelal datgene te kennen, wat by een vervolging 't eerst te pas, of met den vyand in betrekking komt. Zoo zijn <i>jaaghout</i> de meest vooruitstekende spriet, zoo <i>jaagpoorten</i> de poorten, waar het eerst uit geschoten wordt, enz. 2°. Op verkenning uitgaan. <i>De Amiraal deed sein voor de Diana om te jagen</i> , (om vooruit te zeilen in een gegeven koers). <i>Hy deed sein voor de Vloot om te jagen</i> , (ongeoördend zoo snel mogelijk in een gegeven koers te zeilen.)
jager	1856 VAN LENNEP	jager , z.n.m. – 1°. De man, die het paard of de paarden bestuurt, die voor een jaagschuit gespannen zijn. <i>Men hoort den Jagerboef zijn ongemack' verfluyten,</i>

*Of koelen met een lied de bleinen die hy rijdt.
Niet nu eens, en eens flus, maar stadigh en altijd,
By doncker en by daegh.*

Huyghens, *Hofwijck*.

2°. De betrekkelijke benaming van een vaartuig, dat een ander vervolgt *Loefwaartsche*, *Lywaartsche jager*.

3°. Schip, dat ter ontdekking eens vyands vooruitgaat, *jager van een vloot*. *De jagers kracht van zeil doen maken*.

4°. Naam van den grooten kluiver.

jager 1856 VAN LENNEP

jagers, z.n.m.mv. – De twee stukken geschut, die op den boeg geplaatst worden, om vooruit te schieten.

jager 1857 PAN

jager. “4°. Naam van den grooten kluiver.” Lees: naam van het zeil op het jaaghout gevoerd wordende.

Wijders zijn jagers nog de schepen, die de eerste haring (jaagharing), door de buizen gevangen, in het vaderland aanbrengen.

jagerstuk 1856 VAN LENNEP

jagerstukken, z.n.v.mv. – Zie *jagers*.

jakobsladder 1856 VAN LENNEP

jakobsladder, z.n.m. – Touwen ladder om in het kraaienest te komen.

jakobsladder 1857 PAN

jakobsladder. Is ook een touwladder, langs welke men van het dek in het onderwant komt.

janmaat 1856 VAN LENNEP

janmaat, z.n.m. – *Jan* is de naam, waarmede men hier te lande in 't algemeen iedereen noemt, wiens naam men niet kent: en *Jan* is by uitnemendheid de naam, dien men aan het scheepsvolk kollektief genomen geeft.

Spreekwijze: *Maatjan is knap, maar Janmaat is knapper*. (Een matroos is vlugger dan een tijger, die in 't maleisch *matian* heet).

jenevertuig 1856 VAN LENNEP

jenevertuig, z.n.o. – Gemeenzame en zinrijke benaming van noodtuig, hulptuig.

jijn 1681 SEEMAN

jein, of, *Gein*, sie, *gijn*.

jijn 1856 VAN LENNEP

jein, z.n.m. – Zie *gein*.

jijn 1856 VAN LENNEP

jijn, – Zie *gein*.

joelen 1681 SEEMAN

joelen, krioelen, vroolijk sijn: sijn hart lustig ophaalen.

jol 1681 SEEMAN

jol, een Jutse Boot.

jol 1856 VAN LENNEP

jol, z.n.v. – Klein licht vaartuig, doorgaands van klinkwerk gebouwd en gebezigd om boodschappen over te brengen, om in zee gemeenschap met andere vaartuigen te hebben, drenkelingen te redden, enz.

jongen 1856 VAN LENNEP

jongen, z.n.m. – 1°. Knaap die dienst doet aan boord. Zie *kajuitsjongen*, *scheepsjongen*.

2°. Benaming, waarmeê de matrozen somtijds worden toegesproken, bepaaldelijk als men hen tot iets wil aansporen. *Toe jongens! Wakker aan jongens! Toont nu, dat je ferme jongens bent!* enz.

Spreekwijze: *Het zijn jongens van Jan de Wit*. (Het oorlogschip, dat dien naam droeg, had in de vorige eeuw een uitmuntende bemanning, doch die bekend was door haar guitenstreken en losbandigheid als zy aan wal kwam).

jonk	1681 SEEMAN	jonk , een Indiaans Vaartuig W. pag. 216. 222.
jonk	1856 VAN LENNEP	jonk , z.n.v. – Sineesch of Indiesch vaartuig.
jordanen	1690 WITSEN	jordanen . Pompen.
journaal	1856 VAN LENNEP	journaal , z.n.o. – Zie <i>dagregister</i> .
judasoor	1856 VAN LENNEP	judasooen , z.n.o.mv. – Zie <i>apostelen</i> .
juffer	1681 SEEMAN	juffers , sijn Blokken sonder schijven, en met gaaten, en met ijser beslaagen, dienende om de Hoofdtouwen ens. buiten aan de Scheepen aan te setten: ook wel de Staggen binnen Scheepsboord: dog dienen meest voor de pronk, dat Juffers gewoonte is.
juffer	1690 WITSEN	juffers . Dit zyn bloks zonder schyven, met yzer beslagen, daar men de hoofd-touwen en staggen mede aanzet: door deeze zyn hane-pooten geschooren.
juffer	1856 VAN LENNEP	juffer , z.n.v. – 1°. Blok met gaten, beslagen met yzer, en dienende om de hoofdtouwen van buiten aan de schepen te zetten. 2°. Spar, balk. Vergelijk Huygens <i>Sneld</i> . XVIII B. n°. 80 en 144.
juk	1690 WITSEN	't jok op 't stuur zetten . Talien op de roerpen zetten, in de Konstapels kamer; of ook wel een touw alleenig aan het einde van de pen maken, waar mede de man te roer, by hardt weêr, geholpen wert.
jut	1856 VAN LENNEP	doove jut , z.n.v. – Zie <i>jut</i> .
jut	1856 VAN LENNEP	jut, (doove) z.n.v. – Stuk hout, van voren met een klaauw voorzien, 't welk buiten de marsen wordt uitgestoken om de pardoens uit te houden.
ka	1681 SEEMAN	kaa , of <i>kaai</i> beteekend een Dam, of Dijk: en daar van daan een <i>soomer Kaa</i> , dat is, een Dijk, die maar gelegd werd, om het soomer Waater te keeren: en derhalven soo swaar, en hegt, niet behoeft te sijn, als een <i>winter Kaa</i> , die het winter Waater keeren moet: somrijds gebeurd het, dat de woorden <i>Kaa</i> , en <i>Dijk</i> te saamen werden gevoegd: als <i>Kaadijk Kaadijkje</i> een <i>Dijk</i> of <i>Dijkje</i> , dat als <i>Kaa</i> of <i>Kaai</i> langs het Waater gestrekt leit.
kaag	1681 SEEMAN	kaag , een soort van binnelands Vaartuig, bequaam om last te voeren, en op swaare waateren gebruikt te werden: soo seggen de Amsterdammers, een <i>Tesselse Kaag</i> een <i>Vlielandse Kaag</i> : van <i>Kaag</i> komt <i>Kaagman</i> een Schipper die op een <i>Kaag</i> vaart, of die een <i>Kaag</i> voerd.
kaag	1690 WITSEN	daar komt een kaagh met zuure appelen . Daar komt een leelyke buy aan.
kaag	1856 VAN LENNEP	kaag , z.n.v. – Platboomd vaartuig op onze binnenwateren in gebruik. Het heeft een enkelen schuinschen mast en een halve boegspriet. Het voert een sprietzeil en een of twee fokkezeilen. <i>Een menigte vertrekt met Kagen, smak en jaght,</i> <i>Naar 't Vlie en Tessel, waar hun de oorlogsvloot verwacht.</i> Antonides, <i>Ystroom</i> . Spreekwijze. <i>De kaag is nog niet overgewonden</i> – t. w. van 't eene water in 't andere – ('t gelukt nog niet.)
kaagman	1856 VAN LENNEP	kaagman , z.n.m. of <i>kaagschipper</i> . – Schipper eener Kaag.
kaagschipper	1856 VAN LENNEP	kaagschipper , z.n.m. – Zie <i>kaagman</i> .
kaai	1681 SEEMAN	kaai , beteekend hetselve, dat men noemd een <i>kaa</i> , dat is wal, en dat blijkt voornaamendlijk in de spreekwoorden van Seeuw maat, als hij seide, <i>ik sal uuw van de kaai bruujen</i> , dat is, van de Wal in

kaai	1690 WITSEN
kaai	1690 WITSEN
kaai	1856 VAN LENNEP

kaaiboef	1856 VAN LENNEP
kaaidraaien	1856 VAN LENNEP
kaaien	1690 WITSEN
kaaien	1856 VAN LENNEP

kaaigeld	1856 VAN LENNEP
kaailoper	1856 VAN LENNEP
kaailoper	1856 VAN LENNEP
kaaimeester	1856 VAN LENNEP

kaairing	1856 VAN LENNEP
kaak	1690 WITSEN
kaak	1856 VAN LENNEP
kaal	1681 SEEMAN

kaal	1856 VAN LENNEP
------	-----------------

het Waater: hier van daan een *kaaiboef*, een Kruier of Kraankind, dat aan de *kaai*, en Scheepen zijn kost zoekt te verdienen. De *Gelderse kaai* noemen de Amsterdammers, die gragt of haaven, daar de Gelderse Scheepen, en Keulse Aaken leggen, van *kaai* komt *kaajen*, en dit werd gebruikt, als men segt, *de Rees kaajen*, dat is, de *Rees* langs Scheeps haalen, en haar enden naa de kaai setten: van *kaajen* komt *bekaajen*, waar van wij op zijn plaats hebben gesproken.

de raas in de kaay zetten. Dat is: De rees dwars zetten, en als buiten dienst.

tusschen kaay en boort. Noch aan deeze, noch aan geene kant zyn.

kaai of kade, z.n.v. – Dijk, dam: oorspronkelijk een zoodanige, die alleen gelegd werd om het zomerwater te keeren: thands meer bepaaldelijk een steenen wal, waar schepen aanleggen. Zoo is te Amsterdam *de Geldersche kade* die, waar de schepen, uit Gelderland komende, plachten aan te leggen. Van *kaai*, dat “keer” beteekent, komt *bekaaid*, d. i. verkeerd.

kaaiboef, kaailooper, z.n.m. – Kruier of kraankind, die aan de Kaai zijn kost zoekt te verdienen.

kaaidraaien, o.w. – Met een klein vaartuig by de schepen rond gaan om eetwaren te verkoopen.

kaaijen: *de rees kaaijen*. De rees scheef stellen, en vast maken, wanneer het schip in de haven legt; ’t geen geschiedt, op dat zy niet te zeer slingeren, of te veel wint vangen, en de touwen krenken.

kaaien, b.w. – Strijken. *De raas kaaien* (de raas schuins overeinde toppen, om daardoor by het verhalen in een haven niet aan scheepstuig van een ander schip onklaar te raken).

Hoe grote een vlote legt daar met zijn zees Gekaait.

Antonides, *Ystroom*.

Kaaien wordt ook in ’t algemeen gebruikt, voor: “van richting doen veranderen”. Wanneer de bramraas opgebracht worden, staan zy overend: op ’t komm. *kaaien!* worden zy horizontaal (vierkant) gehaald. *De onderraas Gekaaid*, d. i. langs scheeps liggende.

kaaigeld, z.n.o. – Geld, dat betaald wordt om aan de kaai te mogen liggen.

kaaiboef, kaailooper, z.n.m. – Kruier of kraankind, die aan de Kaai zijn kost zoekt te verdienen.

kaailooper, z.n.m. – Zie *kaaiboef*.

kaaimeester, z.n.m. – Beëmbte, die voor het onderhoud der Kaaien, voor het innen van het Kaaigeld en de legplaats der schepen zorgt.

kaairing, z.n.m. – Ring, aan de Kaai bevestigd, en waar de schepen aan worden vastgesnoerd.

kaak. Een opkomende harde wint.

kaak, z.n.v. – 1°. Ton; 2°. Harde wind; – doch in beide beteekenissen verouderd.

kaal, beteekend ontbloot te zijn van dingen, daar meede iets behoorde voorzien te zijn: gelijk daarom iemand *kaalkop*; en *kaalkin*, genaamd werd, als hij geen haar op zijn hoofd, of aan zijn kin heeft: en iemand een *kaalis*, een *kaaliskind*, een *kaalen hoop*, die arm zijn, en geen geld hebben: *hij komt ’er kaal af*, dat is, zijn aardigheid, zijn beleid, was soo goed niet, dat hij ’er, eer, of voordeel meede behaald heeft: op zijn Scheeps een *kaale Ree*, sonder Seil: een *kaale Boeg*, sonder Anker: *een kaale Steng*, sonder Mars: een *kaal Schip*; sonder staand, of loopend Wand.

kaal, b.n. – Ontbloot. *Een kale ra* (een ra zonder zeilen). *Een kale boeg* (een boeg zonder ankers), enz.

kaan	1856 VAN LENNEP	kaan , z.n.v. (veroud.) – Licht vaartuig.
kaap	1681 SEEMAN	kaap , <i>Kaapstander</i> , dit laatste woord werd te saamen gesteld van <i>kaap</i> , en <i>staan</i> : als zijnde een Baak of <i>Stander</i> die op een <i>kaap</i> , of uitsteekende hoek Lands staat: dit werktuig is gemeenelijk een groot gevaarte van Balken, en schuins en kruiselings, tot een groote hoogte, aan malkanderen met swaare Bouten geklonken: en (het Land, daar het op staat, voor het Gebouw zelfs genoomen) soo noemen het sommige, bij verkorting, een <i>kaap</i> : de afbeeldsel hier van is te sien bij <i>Roemer Visser</i> , in zijn tweede Schok, de agtenvijftigste <i>Sinnepop</i> .
kaap	1681 SEEMAN	kaap , of bij Uitlanders <i>Cabo</i> , een Stuklands, dat in See uitsteekt, en wel eer van de Latijnisten genaamd wierd <i>Promontorium</i> : dit woord <i>Kaap</i> , of immers <i>Cabo</i> meend men, dat afkomstig is van het Latijnse woord <i>Caput</i> , dat is, Hoofd: gelijk wij op goed Neerduits de Dammen buitens Dijk uitsteekende Hoofden noemen.
kaap	1690 WITSEN	kaapen . Hoogh op getimmerde gevaerten van houten palen, die de zee-luiden voor baken en kentekens dienen.
Kaap	1836 SPRENGER	Kaap . <u>Hy zal de kaap niet halen</u> . Door de Kaap wordt in dit Spreekwoord de Kaap <i>de Goede Hoop</i> verstaan. Zij is, als het ware, de sleutel van de vaart op de <i>Oost-Indien</i> en voor de <i>Oost-Indische</i> schepen, die hier gewoonlijk ververschingen plagten intenemen, van groot belang. Men ziet te scheep zijne aankomst aldaar, met groot verlangen te gemoet. Ongelukkig derhalve, wanneer het schip te wrak of de zeeman te krank is, om de kaap aan te doen, en daarom zegt men van iemand, die <i>zijn doel niet zal bereiken of ook wel van zijne ziekte niet opkomen</i> : <u>hy zal de kaap niet halen</u> .
kaap	1856 VAN LENNEP	kaap , z.n.m. – Houten gevaarte op het land, dienende tot baken by peilingen.
kaap	1856 VAN LENNEP	kaap , z.n.m. – of <i>Voorberge</i> . – Van 't Spaansch <i>Cabi</i> en dit van 't Lat. <i>Caput</i> , d. i. hoofd, als zijnde een stuk lands of hoofd, dat in zee uitsteekt. <i>Den kaap te boven komen</i> (hem omzeilen). Spreekwijze: <i>Hy zal den Kaap niet halen</i> (hy zal van zijn ziekte niet opkomen). Door den <i>Kaap</i> wordt hier verstaan de <i>Kaap</i> de Goede Hoop, waar de schepen die naar O. Indiën varen, zich plachten te ververschen.
kaap	1856 VAN LENNEP	kaap , z.n.v. – Roof, alleen gebruikelijk in de uitdrukking <i>ter kaap varen</i> (ter roof, om buit varen).
kaapstander	1681 SEEMAN	kaapstander , beteekend ook een soort van een Windaas, op de Wal geset, om Balken uit het waater uit te winden, gelijk die veel van Houtkoopers gebruikt werden, sie, de afbeeldsel bij W. N. 4. 185.
kaapstander	1856 VAN LENNEP	kaapstander , z.n.m. Zie <i>spil</i> , <i>gangspil</i> , <i>aardewind</i> .
Kaapvaarder	1856 VAN LENNEP	kaapvaarder , z.n.m. – 1°. Een vaartuig dat op den Kaap de Goede Hoop vaart. 2°. Een vaartuig, of 3°. De Kapitein van zoodanig vaartuig, die voor eigen rekening ter Kaap vaart en buit gaat halen op de vyanden van den Staat.
kaapvaarder	1856 VAN LENNEP	kaapvaarder , z.n.m. – 1°. Een vaartuig dat op den Kaap de Goede Hoop vaart. 2°. Een vaartuig, of 3°. De Kapitein van zoodanig vaartuig, die voor eigen rekening ter Kaap vaart en buit gaat halen op de vyanden van den Staat.
kaapvaart	1856 VAN LENNEP	kaapvaart , z.n.v. – Koopvaardersbedrijf. <i>Een schip ter kaapvaart uitrusten</i> . <i>De kaapvaart drijven</i> .

kaart	1690 WITSEN	boogh en kaart gereedt hebben. Oneig. Klaar zyn, om eenigh werk aan te vangen.
kaart	1690 WITSEN	boogh en kaart hebben. Oneigentl. Gereedt zyn: gelyk een zee-man met de graadt-boogh, en kaart, door zee kan komen.
kaart	1740 Zonhoven	kaarten. Zijn Prenten en Aftekeningen, daer in Landen, Steden en Kusten worden aangewezen. <i>Paskaarten</i> toonen met behulp van een Passer, hoe verre de eene plaets 't zy in mylen, 't zy in graden van lengte of breete van den anderen legt, en wat streek men houden moet. <i>Bulte of ronde kaarten</i> zijn zulke, waer in de graden der breete zoo veel in gelyke proportie nae de Polen of het Noorden of Zuiden wassen en vergrooten, als de graden der lengte verkleenen door het vernaeuwen van de Cirkels der Parallelen: zy worden daerom wassende graedkaarten genaemt, en voor de beste gerekent: de verheit der plaetzen word in de zelve gerekent in graden en minuten, en op den <i>AEquinocliael</i> of den geteekenden Meridiaen afgepast. <i>Platte kaarten</i> zijn, daer de graden der breete en der lengte even groot zijn, zy vertoonen de distantie der Landen in mylen, die op een mylschael met de passer gemeten worden: ze zijn alleen goetd voor korte togten, daer men weinig in breete verandert, en op lange reizen van geen nut, en bedriechelyk.
kaart	1856 VAN LENNEP	kaart , z.n.v. – Van 't Ital. <i>carta</i> (blad) en daarom by uitnemendheid een blad, een bord of rol papier of andere zelfstandigheid, waarop de ligging van eenig land, zee, plaats of hemelstreek is uitgedrukt. Zie <i>paskaart</i> , <i>Waereldkaart</i> , <i>zeekaart</i> , <i>Platte kaart</i> (waarop alleen breedte is afgeteekend en die dus alleen voor de Noord-, Oostzee, enz. dient). <i>Ronde kaart</i> (waarop ook lengte is afgeteekend). Spreekwijze: <i>Hy heeft de kaart niet</i> (hy mist den noodigen leiddraad of de inlichtingen, hoe zich in die zaak te gedragen). <i>Hy vaart maar op een platte kaart</i> (zijn begrip reikt niet ver).
kaart	1857 PAN	kaart. “Platte kaart (waarop alleen de breedte is afgeteekend en die dus alleen voor de Noord-, Oostzee, enz., dient). Ronde kaart (waarop ook lengte is afgeteekend).” Lees: <i>Platte kaart</i> is eene kaart, waarop de meridianen en parallellen door regte lijnen zijn aangeduid, en de lengtegraden over den geheelen aardbol even groot genomen. Deze kaarten geven dus geene getrouwe voorstelling en mogen, om bruikbaar te zijn, slechts zeer weinig breedtegraden bevatten. Zij kunnen alleen dienen voor eene kleine uitgestrektheid der zee, bij voorbeeld, tot de schets eener baai of reede. Voor zeekaarten bezigt men algemeen de <i>wassende kaarten</i> , in de zestiende eeuw door den Vlaamschen aardrijkskundige Mercator uitgedacht. Op deze zijn de parallellen en meridianen ook door regte lijnen voorgesteld, en al de lengtegraden even groot als een graad op den aequator. De breedtegraden echter groeijen, van den aequator af, in dezelfde mate aan, als de lengtegraden op aarde, van deze lijn afgerekend, afnemen. Dit heet: <i>vergrootende breedte</i> . Op deze wijze is elke regthoek van het net eener wassende kaart eene goede afbeelding van dat gedeelte der aardoppervlakte.
kaaskamer	1856 VAN LENNEP	kaaskamer , z.n.v. – Plaats, waar de kaas bewaard wordt.
kabas	1856 VAN LENNEP	kabas , z.n.v. (veroud.) – Fuik.

kabbelen	1681 SEEMAN	kabbelen , spartelen, <i>het waater kabbeld</i> ens.
kabel	1681 SEEMAN	kaabel , of <i>Kaabeltouw</i> , en met naadrukkelijker woorden het Ankertouw, dat is, dat Touw, daar het Anker aan vast gemaakt werd: het <i>kaabel</i> is wel geleit, dat is, wel beslaagen: <i>daar is een kink in de Kaabel</i> , daar is onraad, sie het woord <i>kink</i> : <i>het Kaabel insteeken</i> , sie, <i>insteeken</i> : <i>het Kaabel uttsteeken</i> , het <i>Kaabel</i> vieren. Voorts, sie, <i>Roemer Vissers</i> eerste Schok de 60 Sinnepop op het spreekwoord, <i>is het end goed, soo is het al goed</i> : want soo het end van een nieuw <i>kaabel</i> voor goed gekeurd werd, soo werd ook de gantse <i>kaabel</i> , voor goed gekeurd: al hoe wel geloofd werd, dat in deese handel meede al een boefje onderloopt; dewijl elk gesegt werd te sijn, een dief in sijn neering: waar van misschien de Lijnslaagers, die dog gewend sijn aaverregtse gangen te gaan, niet te verschoonen sijn: <i>hij heeft een Kaabel, maar die leit op solder</i> . dat is oneigendlijk, het gereedschap, dat men in alle voorvallende nood, en swaarigheid, behoorde bij der hand te hebben, vergeeten meede te neemen: <i>sig in het Kaabel laten beschieten</i> , dat is, gaan leggen in een <i>Kaabel</i> , of <i>Kaabelgat</i> , om scheutvrij te sijn.
kabel	1690 WITSEN	't kabel in de nek slaan . Het kabel kappen; waar toe, by tydt van noodt, gewoonlyk den eersten slag door de Officieren wert gegeven.
kabel	1690 WITSEN	't kabel insteken . Het kabel aan de ankerring vast maken.
kabel	1690 WITSEN	't kabel korten . Het kabel t'huis halen, of om de spil winden, als men van zin is het anker te lichten.
kabel	1690 WITSEN	't kabel om de spil leggen . Dat is: 't Anker lichten.
kabel	1690 WITSEN	't kabel uitsteken . Het kabel bot geven.
kabel	1690 WITSEN	't kabel voor 't hooft hebben . 't Kabel uitgeworpen hebben.
kabel	1690 WITSEN	de derde maal houdt kabel . Oneigentl. Een zaak, de derde maal gedaan, zal goet zyn: daar van geleent, dat een kabel-touw, drie maal goet bevonden, veel-tydts proef houdt.
kabel	1690 WITSEN	de derde streng maakt de kabel . Dat is: Alle dingen moeten haar eisch hebben.
kabel	1690 WITSEN	de derde streng, of knoop, houdt kabel . Oneigentl. Voor de derde maal een zaak bezocht, gelukt veeltydts wel.
kabel	1690 WITSEN	de laatste en beste kabel gaat te beting , Dat is: Men waaght het laatst.
kabel	1690 WITSEN	de laatste kabel gaat'er na toe . Dat is, oneigentlyk: Men waaght het uiterste.
kabel	1690 WITSEN	een kabel is haast ontwonden . Oneig. Die maar een geschil heeft, kryght licht vrede.
kabel	1690 WITSEN	geen kabel mede te beleggen . Ofte: <i>Daar is geen kabel mede te beleggen</i> . Oneig. Met iemandt niet te recht kunnen komen.
kabel	1690 WITSEN	het kabel is wel geleit . Het kabel is wel gemaakt.
kabel	1690 WITSEN	houdt het kabel . Oneig. Staat voor de welvaart.
kabel	1690 WITSEN	hy heeft wel een kabel, doch 't is op zolder . Dit zeght men, als iemant eenigh nootzakelyk werktuigh vergeten heeft.
kabel	1690 WITSEN	kabel om . Windt het anker.
kabel	1690 WITSEN	kabel van drie strengen . Oneig. Een zaak die sterk en vast is.
kabel	1690 WITSEN	lam kabel . Een ontreddert kabel. Men moet altoos de bequaamste maats aan het kabel-schieten zetten, om dat een kreuk in de kabel de zelve zeer verzwakt, en de draatkens, verlegt of verdraait

kabel	1690 WITSSEN	zynde, licht knappen. Hierom kan men de pis-bakken niet wel boven maken; want de spillen, en het redden van 't kabel, zoude daar door verhindert werden: waar op ten hoogsten staat te letten. noch een ty over 't kabel laten loopen. Oneig. Wat wachten: noch een goede gelegenheit verzuimen.
kabel	1690 WITSSEN	ty over kabel laten gaan. Oneig. Met rust iets afwachten.
kabel	1690 WITSSEN	vuile gronden bederven de kabels. Quade zeden bederven de menschen.
kabel	1836 SPRENGER	Kabel. <u>Zoo grof als een kabel,</u> is eene wijze van spreken, die gebruikt wordt om iets aantetuiden, dat in zijne soort <i>ver af is van fijn te zijn.</i> <u>De derde streng maakt den kabel.</u> Een <i>kabel</i> is een dik touw, om het anker te houden, te boegseren, schepen te vertuijen en dergelijke meer. Eerst met de <i>derde</i> streng, begint hij te worden wat hij wezen moet. Spreekw. gebruikt, beteekent het, volgens TUINMAN, <i>de derde man brengt de praat aan.</i> Hij heldert het op uit Pred. 4 vs. 12. <i>Een drienouwig snoer zal niet ligt verbroken worden</i> en het latijnsche Spreekwoord: <i>tres faciunt Collegium;</i> doch dit begrijp ik niet. <u>Hy kroop in het kabelgat,</u> d. i. de kamer, waar de kabel opgerold of rondgeschoten ligt, en naardien dezelve dienen kan voor een schans of borstwering, zoo ziet men wel eens, bij een zeegevegt, bange soldaten of matroozen, als er gelegenheid toe is, zich daarin verschuilen, en van daar dat het Spreekwoord zegt: <i>hij was een bloode bloed.</i> <u>Dat is een kabel op zolder,</u> zegt men, <i>wanneer iets, waarvan men zich bedienen moet, niet bij de hand is,</i> even als dat een kabel op den zolder van een huis of schuur ligt, tijdens het schip denzelven behoeft. <u>Daar is een kink in den kabel.</u> Kink (eigenlijk <i>krink</i> , zie WEIAND) is eene omkrulling, waardoor de kabel, zoo als men zegt, in het ongereede loopt. Spreekw. zegt het: <i>Er is eene zwarigheid in den weg gekomen.</i>
kabel	1856 VAN LENNEP	kabel, z.n.m. of <u>kabeltouw.</u> – Zwaar touw, uit drie ineengedraaide touwen samengesteld, en voornamelijk strekkende om het schip aan een uitgeworpen anker bevestigd te houden. <i>Kabel insteken</i> (het kabeltouw in den ankerring vastmaken). <i>Kabel korten</i> (het inhalen of inwinden om het spil). <i>Kabel uitsteken</i> (het uitvieren, bot geven). <i>Kabel om</i> (wind het anker!). Aan boord is echter over 't algemeen het woord zwaar Touw meer in gebruik dan dat van kabel. Volgens Bild. zou kabel van Oostersche afkomst zijn en “Verdubbeling” beteekenen. Zie zijn Gesl. in v. Spreekwijzen: <i>Zoo grof als een kabel</i> (ruw, onbehabbd). <i>De derde streng maakt den kabel</i> (de derde man brengt de praat aan). <i>Hy heeft een kabel maar die ligt op zolder</i> (hetgeen men noodig heeft is niet by de hand). <i>Daar is een kink in de kabel</i> (er is een zwarigheid in den weg gekomen). Zie <u>kink</u> . <i>Zich in een kabel laten beschieten</i> (zich buiten schoots houden).
kabelaring	1681 SEEMAN	kabbelaaring, <i>Kaabellarga</i> , een kaabelagtig Touw naa sijn beteekenis, waar meede de <i>Kaabel</i> ingewonden of ingehaald, en gevierd werd.
kabelaring	1856 VAN LENNEP	kabelaring, z.n.o. of <u>kabellarga.</u> – Een, van kabelslag gedraaid, van afstand tot afstand van muizings, en aan de beide enden van oogen voorzien touw, waarvan het middel voor tusschen de kluizen en

		de enden langs stuur- en bakboordsbattery tot aan het achterspil gebracht met drie slagen om dat spil gelegd, en dus de beide enden door die oogen aan elkander gebonden worden; voorts met seisings op het ankertouw vastgemaakt en dienende om het anker te lichten. Kommando: <i>Maakt klaar de kabelaring! Smijt de kabelaring op het spil! Kabelaring naaien!</i> Spiltuigen, d. i. <i>kabelaring</i> op het spil doen.
kabelen	1690 WITSEN	kabelen. Dat is, oneigentlyk, looten: het lot werpen.
kabelen	1690 WITSEN	ty-kabelen. Acht op de vloet en ebbe van 't water slaan.
kabelen	1856 VAN LENNEP	kabelen , b.w. – Aan kabels vastmaken. <i>De minder Booten</i> Gekabelt aen den rugh van die haer vorens gaen. Huygens Spiegel.
kabelgaren	1681 SEEMAN	kaabelgaaren , het Gaaren of Touw, daar de <i>Kaabel</i> van beslaagen werd.
kabelgaren	1690 WITSEN	het rukt lustigh aan een kabel-garen. Dit zegt men, als het wakker op het anker en touw aan komt.
kabelgaren	1740 Zonhoven	kabelgaren. Het gaeren of touw, daer de kabel van beslagen wort.
kabelgaren	1856 VAN LENNEP	kabelgaren , z.n.o. – Uit het hondenend van 't zwaar of ander dienstig touw gehaald, dient voor schiemansgaren, platting en andere losse bindsels.
kabelgaren	1857 PAN	kabelgaren. Deze verklaring is niet geheel onjuist, maar te eenzijdig. Lees: <i>Kabelgarens</i> zijn garens, waarvan men strengen draait, om van deze touw te slaan.
kabelgast	1856 VAN LENNEP	kabelgast , z.n.o. – Zie <i>kapitein van het kot</i> .
kabelgat	1681 SEEMAN	kaabelgat het <i>gat</i> of de Kaamer, daar de <i>Kaabel</i> opgerold of rond geschooten leit: en naademaal de <i>Kaabel</i> dienen kan als een Schants of Borstweering, soo bevind men veeltijds, dat bloohartige Matroosen, en Soldaaten, terwijl men met slaan beesig is, of schut gevaart houd, sig aldaar koomen te verbergen: waar van het seggen, <i>hij kroop in het Kaabelgat</i> , dat is, hij was een bloode Boer.
kabelgat	1690 WITSEN	kabel-gat. Een afschutzel, ofte kamer, op zommige scheepen voor, op zommige in 't hol, op andere in 't verdek, of op de koebrugge, daar de touwen in bewaart worden. Op de scheepen die naar Indien varen dient het kabel-gat voor slaap-plaats der soldaten: de kooijen, welke daar boven elkander in 't rondt staan, zyn zeer eng en naauw.
kabelgat	1856 VAN LENNEP	kabelgat , z.n.o. – De scheepsruimte, waar de ankertouwen en ander waarloos touwwerk geborgen worden. Spreekwijze: <i>Hy kruipt in 't kabelkot</i> (hy is een bloodaart).
kabelgauw	1856 VAN LENNEP	kabelgauw , b.n. – Die vlug met de kabels kan omgaan. Aardig is de woordspeling van Huygens, die in zijn <i>Zedeprinten</i> een matroos noemt <i>Een Kabeljauws genand, van wegen 't Kabel-gauw.</i> waaruit op nieuw bewezen wordt, wat ik elders herhaaldelijk heb aangevoerd omtrent de immer zachte uitspraak der g bij onze vroegere schrijvers.

kabeljauw	1681 SEEMAN	kabbelaauw , of <i>kabbeljaauw</i> op sijn Amsterdams, een bekende Vis alhier: en is bij naa de selve, als die op de Terraneufse banken werd gevangen, en <i>Bakkelaauw</i> genaamd werd: deese gesouten sijnde, werd <i>Abberdaan</i> genaamd, en in de wind gedroogd <i>Stokvis</i> .
kabeljauw	1856 VAN LENNEP	kabbeljaauw , z.n.m. – Bekende zeevisch. Spreekwijze: <i>Een spiering uitwerpen, om een kabbeljaauw te vangen</i> (een klein geschenk geven om er een grooter te bekomen: een kleinigheid wagen om een belangrijke winst te doen, enz.). <i>De spiering doet den kabbeljaauw afslaan</i> (de hoeveelheid van slechte waar is somtijds oorzaak, dat de goede voor een spotprijs moet verkocht worden). <i>Er kan nog een kabbeljaauw onderdoor</i> (er is nog genoeg water onder de kiel; er is nog geld, wijn enz. genoeg).
kabelketting	1856 VAN LENNEP	kabelketting , z.n.v. – Yzeren kabel.
kabellarga	1690 WITSEN	kabel larga , of <i>largo</i> : anders, <i>Kabelaring</i> . Een zwaar touw, zeer hecht geslagen, 't geen om de spil en masten gaat, dienende om 't kabel, 't welk daar aan geseist wert, in te winden: als men dan windt, gaat dit om de spil, en wert weder los gemaakt, als het tot de spil (omgewonden werdende) gekoomen is: daar na bindt men het by de kluis weder aan, en zulks, om dat men met dit touw beter winden kan: 't gaat voor tegen de steven binnewaarts over drie rollen heen.
kabellarga	1856 VAN LENNEP	kabellarga , z.n.v. – Zie <i>kabelaring</i> .
kabellengte	1856 VAN LENNEP	kabellengte , z.n.v. – Lengte van een Kabel, of 120 vademmen. <i>Het schip ligt op twee kabellengten van den wal</i> .
kabelslaan	1856 VAN LENNEP	kabelslaan , o.w. – Een kabel vervaardigen.
kabelslag	1856 VAN LENNEP	kabelslag , z.n.o. – Touw, waarvan de garens by 't slaan rond zijn ineengedraaid.
kabelslag	1857 PAN	kabelslag . “Touw waarvan de garens bij 't slaan rond zijn in een gedraaid.” Lees: <i>Kabelslag</i> is eene soort van touw, onderscheiden van <i>want</i> en <i>kardeelslag</i> door de wijze waarop het geslagen is. <i>Want</i> en <i>kardeelslag</i> is zamengesteld uit strengen, die tot touw geslagen zijn; bij <i>kabelslag</i> neemt men, in plaats van strengen, <i>wantslag</i> touwwerk. <i>Kardeel</i> en <i>wantslag</i> wordt met zon, <i>kabelslag</i> tegen zon geslagen. Zie <i>zon</i> .
kabeltouw	1681 SEEMAN	kaabeltouw , of <i>kaabel</i> , of <i>ankertouw</i> .
kabeltouw	1856 VAN LENNEP	kabeltouw , z.n.o. – Zie <i>kabel</i> .
kade	1690 WITSEN	binnen de wal , of kaay , en 't boort vallen . Verlooren gaan, of schade lyden, zoo, dat men ter eenre noch ter andere zyde niet weet wat te doen, of hoe men zich voegen zal.
kade	1856 VAN LENNEP	kaai of kade , z.n.v. – Dijk, dam: oorspronkelijk een zoodanige, die alleen gelegd werd om het zomerwater te keeren: thands meer bepaaldelijk een steenen wal, waar schepen aanleggen. Zoo is te Amsterdam <i>de Geldersche kade</i> die, waar de schepen, uit Gelderland komende, plachten aan te leggen. Van <i>kaai</i> , dat “keer” beteekent, komt <i>bekaaid</i> , d. i. verkeer.
kade	1856 VAN LENNEP	kade , z.n.v. – Zie <i>kaai</i> .
kadet	1856 VAN LENNEP	kadet , z.n.m. – Aspirant, kweekeling, die voor Officier wordt opgeleid.
kadraai	1681 SEEMAN	kaadraai , of liever <i>kaaidraai</i> , dat is, een Schipper, of Vaartuig, daar de Soetelaars meede aan de Scheepen vaaren, om te soetelen: dat is eenige verversing, of andere waaren te verkoopen: want

kadraaien	1690 WITSEN
kadraaier	1856 VAN LENNEP
kaik	1690 WITSEN

soo men siet op de oorsprong, het komt van *kaai*, en *draai*: waar van *Kaadraajen*, want dat is de gewoonte van de *kaadraajers* dat sij van Kaa', of Wal, af en aanhouden, als loopen hengelen, om te sien of er geleegendheid is, om te ruilen buiten, ens.

kaaydraaijen. Met klein vaar-tuigh aan groote scheepen varen, om waaren te venten.

kadraaier, z.n.m. – Zie *kaaidraaier*.

saike. Dit is een aart van scheepen, zoo in de Middelandtsche zee, als Grieksche eilanden, en Zwarte zee, gebruikelyk. De Ridder *Chardyn* beschryft de zelve als volgt: "Met het kriecken van den dagh, trad ik te scheep. Ons schip was alreeds onder zeil. Meer als tachtigh scheepen, van verscheidene grootte, liepen ter zelve tydt in zee. Op het onze waren in 't geheel twee hondert mannen: de Bevelhebber van Azak, en zyn gevolg, ten getale van twintig personen, hondert Janitsers, dartigh matroozen, en vyftigh passagiers. Ik had drie kamers: myn makker en ik besloegen'er twee, en onze bagagie de darde. Ons volk sliep op den overloop. Deeze kamers zyn zeer ongemakkelyk. De onzen waren in 't voor-schip. Daar waaren'er twee-en-dartigh in de Saike, met de kamer van den Kapitein, die ruim en zeer zindelyk was. Tien personen konden'er zeer gemakkelyk in slapen. Maar dit is geweldigh ongemakkelyk op de Turksche scheepen, dat men'er voor-raad moet opdoen van alle de noodzakelykheden tot het leven, tot hout en water toe: de rest gaat heen. Ieder heeft de vryheit van twee of drie maal daaghs te kookken. De kombuis is op den overloop in 't achter-schip. Als men iets wil kookken, brengt men'er een treeft, hout, en water. Ik heb by wylen zestien of achttien potten te gelyk zien over hangen. De gemakken zyn buiten het schip aan 't achter-kasteel, op de manier van kooijen: zy worden wegh genoomen, en vast gemaakt, zoo als men begeert.

De Saiken hebben maar een overloop, en twee masten, met een boegspriet; te weeten, de groote mast en de fokke-mast. Deeze masten konnen elk maar twee zeilen voeren, en gemeenlyk voeren zy'er maar een. Daar zyn geen wevelingen aan de hooft-touwen, of elders, behalven een kleine ladder van wevelingen, om zoo te spreken, die boven aan de groote mast vast is, en tot beneden toe reikt. De masten hebben geen marssen: de boeg-spriet heeft'er ook geen, en kan ook maar een zeil voeren. Men kan daar uit wel afmeeten, dat de Turksche bootsgezellen niet in de masten klimmen, om de zeilen in te halen, of uit te zetten: 't is ook niet van nooden, vermits de rees altydt op den overloop leggen. Als men onder zeil wil steken, maakt men het zeil los, en men heist de ree, daar het aan vast is, omhoogh. De zeilen van de fokke-mast worden aan de rees gebonden, t'elkens als men'er zich af wil dienen; en als het zeil vast is, heist men de ree op met een katrol, 't geen boven aan de fokke-mast hangt. Men kan uit dit alles wel oordeelen, dat het ree-werk van deeze scheepen zeer qualyk verstaan wordt, en het mast-werk niet beter.

Men gebruikt op deeze scheepen noch pompen om het water te loozen, noch spillen om d'ankers op te halen. Men schept het water uit met emmers. De ankers worden aldus opgehaalt: In 't voor-schip zyn twee kleine katrollen, daar het anker-touw door loopt: twintigh of dartigh mannen vatten dit touw, en trekken'er uit al hun maght aan, tot dat het anker omhoogh is. Als een geladen schip in de haven komt, leght men het aan vier ankers, twee voor, en twee achter. Ziet daar het

		byzonderste van 't geene ik opgemerkt hebbe, noopende het maakzel van deeze scheepen, en het touw-werk der Turken.
		Hun zee-vaart heeft noch konst, noch zekerheit. Hun gaauwste stuur-lieden, Turken of Grieken, hebben maar de bloote ervarenheit, zonder eenige grondt van regelen. Zy gebruiken geen kaart, en slaan niet naauwkeurighlyk gade, gelyk onze zee-lieden doen, den wegh dien zy afleggen, om door deeze rekening ieder dagh te weeten hoe na zy aan de plaats zyn, daar zy wezen willen. Zy verstaan het kompas zeer qualyk, en weeten alleenlyk dat de lely zich na het Noorde keert. Als zy op reis willen gaan, verwachten zy een goeden wint, en goet weêr; en dit nu gekomen zynde, steken zy niet terstondt in zee, maar wachten noch acht of tien uren, om zich van het weêr en den wint te verzekeren. Zy reguleeren zich na het landt, 't geen zy byna altydt in 't gezicht houden.”
kaïk	1856 VAN LENNEP	kaïck , z.n.v. – 1°. (veroud.) Benaming, die gegeven plach te worden aan de sloep eener galei. 2°. Klein vaartuig, in gebruik op de Zwarte Zee.
kajak	1856 VAN LENNEP	kayak , z.n.m. – Esquimoosch vaartuig.
kajuit	1681 SEEMAN	kajuit , de verblijfs plaats agter op het Schip voor de Opperhoofden W. N. 18. 56. beeld af de <i>kajuits deur</i> , en N. 21. de <i>kajuits bank</i> , ens. sie, <i>hut</i> .
kajuit	1690 WITSEN	als het in de kajuit regent, druipt het in de hut . Oneigentl. Als de grooten iets krygen, valt'er voor de mindere mede iets over.
kajuit	1690 WITSEN	de vlagh waait van de kajuit . Dat is: Het is feest te scheep: men is'er vrolyk.
kajuit	1740 ZONHOVEN	kajuit . Het beste vertrek in 't agterschip voor den schipper of opperhoofden.
kajuit	1836 SPRENGER	Kajuit . <u>Als het in de kajuit regent, dan druipt het in de hut</u> . de <i>kajuit</i> is het verblijf van den bevelhebber, de <i>hut</i> op een schip daarentegen, die van mindere zeelieden. Meestal is de laatste onder de eerste, en door het Spreekwoord wordt aangeduid: <i>Als hoogere standen lijden, moeten mindere daarin deelen</i> .
kajuit	1836 SPRENGER	Kajuit . <u>Als het in de kajuit regent, dan druipt het in de hut</u> . De <i>kajuit</i> schreef ik, is het verblijf van den Bevelhebber; de <i>hut</i> daarentegen dat van mindere zeelieden. Meestal is de laatste onder de eerste, en door het Spreekwoord wordt aangeduid: <i>als hoogere standen lijden, moeten mindere daarin deelen</i> . Hierbij is aangemerkt, dat de zin is, eerst: <i>als de Kommandant gromt dan razen de Officieren tegen het volk</i> , en daarna meer algemeen: <i>harde behandeling van zijne minderen, doet ook wel hen, die onder deze staan, hard behandeld worden. Zij krijgen, gelijk men zegt, wel eens een veeg of smeer uit de pan</i> .
kajuit	1856 VAN LENNEP	kajuit , z.n.v. – Kamer voor den Kommandeur; op schepen, die geen westergang hebben, is zy het achterste gedeelte van het kuildek, bevattende tot aan den bezaansmast of onder de kampanje. De <i>Voor kajuit</i> is op 't kuildek, van den bezaansmast tot aan het voorste van den rooster van 't halfdek. Op de Koopvaardyschepen is zy – gelijk het woord aanduidt – oorspronkelijk “stookplaats” van <i>Kaïen</i> (branden, stookten) en meer bepaald, de stookplaats op een vaartuig. Deze werden langzamerhand ruimer en gemakkelijker; doch de naam bleef bewaard, en thands verstaat men door <i>kajuit</i> een met slaapstede en andere gemakken voorziene kamer aan boord. <i>Groote kajuit</i> (de grootste dier kamers, waar de hutten der Officiers of passagiers op uitkomen en het

		middagmaal gehouden wordt).
		Spreekwijze: Zie <i>hut</i> .
kajuitsjongen	1856 VAN LENNEP	kajuitsjongen , z.n.m. – Knaap, die op Koopvaardyschepen de kajuit en meer byzonder den Kapitein bedient.
kajuitswachter	1856 VAN LENNEP	kajuitswachter , z.n.m. – Knaap, die op Koopvaardyschepen den Kapitein ten dienste staat.
kajuitwachter	1681 SEEMAN	kajuitwagter , een Jongen, die op die in de kajuit zijn, moet passen, en haar ten dienste zijn.
kaken	1856 VAN LENNEP	kaken , b.w. – De haring in kaken of tonnen slaan.
kalefaten	1681 SEEMAN	kalefaaten , is een Italiaans woord, en beteekend soo veel als breeuwen, zie <i>H. van Linschooten</i> lib. 1. cap. 3. in een ruimer sin werd het bij de onse genoomen: want als een Schipper segt, ik moet mijn Schip wat <i>kalefaaten</i> , of <i>kalefaateren</i> , soo wil hij daar meede te verstaan geeven; dat hij van meening is, zijn Schip, dat ontredder is, te laten versorgen van al het geen daar aan ontbreekt: oneigendlijk werd dit woord onder de gemeene man gebruikt voor beschikken, bestellen, uitvoeren: gelijk, <i>ik sal dat wel kalefaaten</i> , dat is, ik sal dat Varken wel wassen, ik weet daar wel mouwen aan te setten: waar van <i>Kalefaater</i> , <i>Kalefaating</i> .
kalefaten	1690 WITSEN	kalefaten . Het veroude aan een schip herstellen: hier van komt het woort <i>Kalefating</i> .
kalefaten	1856 VAN LENNEP	kalefaten , b.w. <i>kalfaten</i> of <i>kalfateren</i> . – Een schip breeuwen by de timmering. Zie <i>breeuwen</i> . 't Is van 't Ital. <i>Calfatere</i> . Spreekwijze: <i>Ik zal dat wel kalefaten</i> (ik zal dat gat wel stoppen).
kalefateren	1836 SPRENGER	Kalefateren . <i>Ik zal dat wel kalefateren</i> . <i>Kalefateren</i> is een woord van Italiaanschen oorsprong en duidt aan: een schip, tegen het indringen van het water, met talk, pek en teer bestreken, of ook wel <i>lappen</i> . Spreekw. gebruikt men het, om aantetuiden: <i>Ik zal het wel in orde brengen</i> , even als: <i>Ik zal dat varken wel wasschen</i> , <i>Ik weet daar wel mouwen aan te passen</i> .
kalf	1856 VAN LENNEP	kalf , z.n.o. – 1°. Een stop- of aanvullingsstuk; vanwaar het ook in gebruik raakte voor kleine briefjes in grootere gestoken. Het was zoo een <i>kalfjen</i> , in een brief der Staten aan Neyen en Verreycken door Oldenbarneveldt gestoken, 't welk hem later zuur opbrak. 2°. Een inkeep in de zijplanken van de rampaarden, waar de stelhouten op worden vastgelegd, om het geschut naar tijdsgelegenheid daarmede te doen rijden of dompen.
kalfaathamer	1856 VAN LENNEP	kalfaathamer , z.n.m. – Hamer, waarvan men zich by 't kalfaten bedient.
kalfaatijszer	1856 VAN LENNEP	kalfaatyzer , z.n.o. – Yzeren beitel, van onderen met een ronden kant, waarin een sleuf is.
kalfaattang	1856 VAN LENNEP	kalfaattang , z.n.v. – Tang om by het zware breeuwen, het kalfaatyzer mede vast te houden.
kalfateren	1856 VAN LENNEP	kalfateren , b.w. – Zie <i>kalefaten</i> .
kalfatering	1856 VAN LENNEP	kalfatering , z.n.v. – Het kalfateren.
kaliber	1856 VAN LENNEP	kaliber , z.n.o. – Betrekkelijke zwaarte b. v. van den kogel, die uit een stuk geschoten moet worden. <i>Stuk van 30, van 24 ponds kaliber. Een schip van het zwaarste kaliber</i> (een driedekker).
kalken	1681 SEEMAN	kalken , komt van <i>kalk</i> , en beteekend de huid van een Schip met <i>kalk</i> bestrijken: gelijk het heeden ten daage teegen het verrotten en de wurmen, met Harpuijs, ens. geschied: maar de <i>Gouwenaars</i> noemen <i>kalken</i> : de borst met Brandewijn smeerden.

kalken	1690 WITSEN	kalken . De huidt van een schip met kalk bestryken, tegen de worm; 't welk veel om de West gedaan wort.
kalken	1856 VAN LENNEP	kalken , b.w. – De buitenhuid van een schip (vooral in de West–Indiën) met een dikke kalkpap besmeeren tegen den invloed van den worm in 't aangroeien.
kalmte	1681 SEEMAN	kalmte , <i>malacia maris halcydonia</i> : dood stil weeder, dit woord vindmen bij de <i>Bruin</i> in Embl. pag. 98.
kalmte	1690 WITSEN	by kalmte splitst men touw . Dat is, oneigentlyk: By ledigheid doet men zaken van weinigh belang.
kalmte	1856 VAN LENNEP	kalmte , z.n.v. – Windstilte.
kalven	1681 SEEMAN	kalven , als een tijdwoord beteekend bij de Huislieden een <i>kalf</i> werpen: gelijk men seid, <i>de koe heeft gekalft</i> : want een <i>kalf</i> (gelijk bekend) beteekend het jong van een Koe: <i>als, het koetje kalfd</i> seggen sommige, en willen daar door te verstaan geeven (dog bij gelijkenis gesproken) wanneer die saak eens komt te gebeuren, soo dat eens komt te gekken: <i>kalven</i> beteekend ook braaken: waar van, <i>een kalf maaken: wie heeft daar gekalfd?</i> voort is een <i>kalf</i> te Scheep een inkeep in de sijdelplanken van de Rampaarden: om daar in de stelhouten vast te leggen, ten einde daar meede het Geschut naa tijds geleegendheid te doen rijsen; of te doen dompen: bij de Drukkers beteekend een <i>kalf</i> , werk dat verbrod is, en dat weeder moet op geredderd werden: <i>in re venerê priapus</i> , volgens het bekende deuntje, <i>daar was een Vrouw sij hadde geen Kind</i> , ens.
kam	1681 SEEMAN	kam , een smalle strook Houts onder aan den Uitlegger, hebbende de gelijkenis van een <i>kam</i> . <i>Kammen</i> , twee lange Houten met ronde gaaten, dewelke onder de rees gespijkerd werden, om daar aan de Seilen te rijgen.
kam	1690 WITSEN	kam . Een smal stuk houts, dat onder aan den uitlegger komt, daar twee gaten in zyn, die het zelve gebruik geven als de hals-klampen, 't geen is, de groote hals daar door toe te zetten: gelyk ook de fokke hals daar mede toe gezet wert.
kam	1690 WITSEN	kammen . Twee lange houten, daar ronde gaten in komen, zynde onder de rees vast gespykert, waar aan de zeilen gereggen werden.
kam	1856 VAN LENNEP	kam , z.n.m. – Smalle strook houts onder aan den uitlegger, hebbende de gedaante van een kam, en met twee gaten voorzien, die tot het toezetten der holgen dienen.
kam	1856 VAN LENNEP	kammen , z.n.m.mv. (veroud.) – Twee lange houten met ronde gaten, die onder de raas gespijkerd worden, om de zeilen daaraan te rijgen.
kameel	1856 VAN LENNEP	kameel , z.n.o. – Groot gevaarte van byzonderen vorm, in 1698 te Amsterdam door Bakker uitgevonden, en dienende om schepen te lichten, om die over Pampus te brengen.
kamerband	1856 VAN LENNEP	kamerband , z.n.m. – Ring of astragaal van het Bodemstuk.
kamerstuk	1681 SEEMAN	kaamerstukjes , kleine Stukjes Geschut, die een oope <i>Kaamer</i> op die plaats hebben, daar sij van agteren kunnen gelaaden werden.
kamerstuk	1856 VAN LENNEP	kamerstuk , z.n.o. – Zie <i>Steenstuk</i> .
kamhout	1856 VAN LENNEP	kamhout , z.n.o. – Opvulling tusschen de slooiknieën tegen de scheg, somtijds met snijwerk voorzien.
kampanje	1681 SEEMAN	companje , sie, <i>kompanje</i> . ens.

kampanje	1681 SEEMAN	kompanje , het verdek booven de Hut: anders werd het genoomen, als men seid: <i>het was daar soober kompanje</i> , het was daar soo slegt gesteld, gelijk somtijds de <i>Kompanjes</i> van Scheepen, die oud en versleeten sijn: een <i>Kompanje Meester</i> is eigendlijk een opsiender oover een Magasijn, of 's Lands Pakhuis, en in het besonder oover die van de Admiraliteiten.
kampanje	1690 WITSEN	compagne . Dus werdt de plaats achter op 't schip genaamt.
kampanje	1740 ZONHOVEN	kampanje . Het verdek boven de Hut.
kampanje	1836 SPRENGER	Kompanje . <u>Het was daar sobere kompanje</u> . <i>Kompanje</i> is het verdek boven de hut, wel tot een magazijn gebruikt; vandaar dat een <i>kompanjemeeester</i> hetzelfde is, als <i>magazijn-</i> of <i>pakhuismeester</i> . Hieruit laat zich het Spreekwoord verklaren. Het zegt: <i>men was er slecht voorzien. Het was er armelijk</i> .
kampanje	1856 VAN LENNEP	kampanje , z.n.v. – Licht dek, dat op groote schepen gebouwd wordt boven het halfdek en van den bezaanmast tot aan het achterschip loopt: onder de <i>kampanje</i> is de kajuit, doch op linieschepen, die geen westergang hebben, zijn de hutten voor de Officieren onder de <i>kampanje</i> . Antonides gebruikt het woord onzijdig. <i>Klim op dit schip omhoog, Dit oorlogsslot, en laet van 't steil Kampanje 't oog Uitstrecken over 't vlak, van daer de witte duinen Zich schijnen in de lucht te heffen met hun kruinen.</i> Antonides Ystroom.
kanaal	1856 VAN LENNEP	kanaal , z.n.o. – Zeestraat, zeeëngte. Meer byzonder wordt by ons door <i>het Kanaal</i> verstaan de zeeëngte tusschen Frankrijk en Engeland. <i>Er hebben veel aanzeilingen plaats in 't Kanaal; wy werden door tegenwind belet door 't Kanaal te komen</i> .
kanon	1856 VAN LENNEP	kanon , z.n.o. – 't Ital. <i>canone</i> , pijp, buis. – Stuk geschut.
kant	1681 SEEMAN	kant , is een woord van veel beteekenissen, dog alle uit een, en door gelijkenis, spruitende: en soo is <i>kant</i> eerst een hoek, of punt: op het Latijn <i>Angulus</i> : soo seid men, een <i>kant</i> Kaas, of brood, en wel voornaamendlijk van Steenen: waar van <i>kantig</i> hoekig: <i>dat is kant</i> , dat is wel, dat is soo als het weesen moet, <i>kanten</i> de <i>kanten</i> maaken: <i>sig ergens teegen kanten</i> : sig ergens teegen schrap setten: voorts beteekend het speldewerk, dat om sijn punten en <i>kantjes kant</i> genaamd werd: maar te Scheep werd de <i>kant</i> genoomen voor de soom van eenig ding, het welk de Latijnisten noemen <i>margo</i> of <i>crepido</i> , en daar van het spreekwoord, <i>het raakt kant nog wal</i> , dat is, het sluit als een Tang op een Varken, het komt niet bij: <i>hij moet van kant</i> , dat is, hij moet om hals, hij moet uit de weeg.
kant	1836 SPRENGER	Kant . <u>Het raakt kant noch wal</u> . Dit is het geval, wanneer men iets van het eene schip aan het andere, in eene haven toewerpen wil, dat in het water valt, of, wanneer zoo iets gebeurt, tusschen den wal en het vaartuig. Spreekw. zegt het: <i>het komt in het geheel niet bij</i> , en is eene zeer gewone wijze van uitdrukken om aan te duiden, dat in <i>eene rede zamenhang noch slot is</i> .
kant	1856 VAN LENNEP	kant (over) b.w. – <i>Een schip over kant</i> (over zijde) <i>halen</i> , om te kopen.

kant	1856 VAN LENNEP	kant zetten , b.w. – In orde stellen: <i>De zeilen kantzetten</i> , (ze stellen gelijk ze wezen moeten). Spreekwijze: <i>Kant en klaar</i> (in behoorlijke orde).
kant	1856 VAN LENNEP	kant , z.n.m. – Zoom, zijde, byzonder van 't Land. Spreekwijze: <i>Het raakt kant noch wal</i> (het komt er in 't geheel niet by, het heeft zin noch slot).
kanterstok	1856 VAN LENNEP	kanterstok , z.n.m. – Zie <i>kolderstok</i> .
kanthaak	1856 VAN LENNEP	kanthaak , z.n.m. – Zie <i>balkhaak</i> .
kap	1856 VAN LENNEP	kap , z.n.v. – Beschot van lichte planken, dat aan boord van koopvaardyschepen den achtertrap, op oorlogschepen den kop van het roer bedekt.
kapen	1681 SEEMAN	kaapen , dit woord, bij ons Burger, schijnt van Latijnse, en misschien nog naader van Spaansen of Portegeessen afkomst: want het komt sonder twijffel, of van <i>Capere</i> , dat is rooven, weg neemen, waar van <i>Cape!</i> neem weg! of van <i>Caput</i> , waar van <i>Cabo</i> een Hoofd, of <i>Kaap</i> een hoek uitstekend Lands, waar agter de <i>Kaapers</i> , of Corsairen, sig verbergen: immers dat is seeker, dat de Spanjaarts, en Portegeesen, een gebrooke Latijnse Taal hebden: en dat wij deese Uitlanders voor onse Leermeesters der Seevaart moeten erkennen: dewijl dan <i>kaapen</i> beteekend, rooven, neemen, weg neemen: soo volgd ook, dat, <i>te kaap vaaren, op de kaap vaaren</i> , rooven beteekend: het welk op goed Neerduits, vrijbuiten, en een vrijbouter, een <i>kaaper</i> genaamd werd: hoewel wij bekennen, dat wij onderscheid gewoon sijn te maaken tussen <i>kaapen</i> en rooven: te weeten, dat <i>kaapen</i> is, met oorlof van den Prinse van den Lande der Vijanden Scheepen, en Goederen te neemen op See, of elders op de Stroomen: maar rooven is sonder verlof Vrienden en Vijanden af breuk doen: dog dit onderscheid leit niet in de woorden, maar steund alleen op de gewoonte: voorts, <i>op de reine kaap vaaren</i> , werden die geene gesegt, die sonder beding van maandgeld, alleen op hoop van Buit, en haar aandeel daar in te hebben, haar op de <i>Caap</i> , en dienvolgens ter See begeeven.
kapen	1856 VAN LENNEP	kapen , b.w. – Rooven.
kaper	1681 SEEMAN	kaaper , een Schip, of Schipper, die ter See vaart, om, te <i>kaapen</i> , waar van, <i>een Kaaper aan boord, krijgen</i> : oneigenstlijk, iemand, die ons beschaadigen wil.
kaper	1836 SPRENGER	Kaper . <u>Daar is een kaper op de kust</u> . Een <i>kaper</i> is een zeeroover, en verschijnt hij als vijand op de kust, dan is er gevaar van ontvreemding en verlies. Zoo gaat het ook in het gemeene leven. Wanneer iemand ons bespiedt en hetzelfde doel met ons bejaagt; wanneer wij gevaar loopen, dat een meisje ons ontvrijd wordt, een post of eenig voordeel ons ontgaat, omdat er mededingers naar het meisje, den post of het voordeel zijn, dan zegt men Spreekw. <u>daar is een kaper</u> , of: <u>er zyn kapers op de kust</u> .
kaper	1856 VAN LENNEP	kaper , z.n.m. – Vaartuig, door byzondere personen uitgerust om afbreuk te doen aan de vyanden van den Staat. Spreekwijze: <i>Er zijn kapers op de kust</i> , (er zijn er, die ons zouden benadeelen). De uitdrukking wordt veelal gebezigd door een minnaar ten opzichte van zijn medevrijers).
kapitein	1681 SEEMAN	kapitein , een gebrooken Latiins woord, en komt van <i>Caput</i> , dat een Hoofd beteekend: en dien volgens beteekend <i>Kapitein</i> den opperste van een Schip: wat wonder dan, dat de schippers op

		Koopvaardij Scheepen meede van de Spanajards, Portegeesen, Italiaanen, Fransen, ens. <i>Kapiteinen</i> genaamd werden? dewijl sij als Opperhoofd oover het gantse Schip gesteld werden: dog in een enge beteekenis, een Hopman van een Oorlogs Schip: hier staat voor de vreemdelingen aan te merken: dat wij in onse Seevaart aanmerken, en onderscheid maaken tussen een <i>Kapitein</i> , die maar bij de reis een Schip commandeerd, en daarom ook een <i>Commandeur</i> genaamd werd, en een <i>Staaten Kapitein</i> , die voor zijn leeven werd aangenoomen, genietende een jaarlijkse wedde of gagie: het sij hij dienst doet of niet: een <i>Kapitein</i> op een Admiraals Schip is die geen, die volgens voorschrift van den Admiraal op het Schip van den Admiraal ordre stelt: en commandeerd.
kapitein	1740 Zonhoven	kapitein . Opperhoofd van 't schip, die van der Staeten wege een jaerlijksche wedde geniet: dien naem laten de schippers die op groote schepen ter koopvaerdy vaeren, ook aen sigh leunen, vermits zy aen boordt 't hoogste bewint voeren.
kapitein	1856 VAN LENNEP	kapitein of <i>Kaptein</i> , z.n.m. – 1°. De eerste gezachvoerder aan boord van een oorlogschip. <i>Kapitein van de vlag</i> (de gezachvoerder aan boord van het Amiraalschip.) By de manschap gaat de <i>kapitein</i> doorgaands onder den naam van <i>den Ouwe</i> door. 2°. De gezachvoerder aan boord van elk vaartuig, 't zij koopvaardyschip, 't zij trekschuit. In het eerste geval is de benaming door 't gebruik gewettigd, in het laatste wordt zy alleen beleefdheidshalve of uit scherts gegeven. Spreekwijze: <i>Booi is kapitein</i> ; zie <i>booi</i> .
kapitein	1856 VAN LENNEP	kapitein ter zee , z.n.m. – Zeeofficier, den rang voerende van Kolonel.
kapitein	1856 VAN LENNEP	kapitein van het kot , z.n.m., <i>kabelgast</i> , of <i>man in het kabelgat</i> . – Matroos, die voor de dagelijksche behoeften, als kaarsen, touwwerk, enz., zorg draagt.
kapitein-luitenant	1856 VAN LENNEP	kapitein-luitenant , z.n.m. – Zeeofficier, in rang volgende op den Kapitein ter zee, en gelijkstaande in rang met den Luitenant-Kolonel der Landtroepen.
kaplaken	1690 WITSEN	kap-laken . Gelt, dat van oudts de bevrachters der scheepen aan de Schippers schonken, om een rok, daar een kap aan vast was, te koopen: ook wert noch heden dusdanigh gelt aan de Schippers, by de bevrachtinge, geschonken.
kaplaken	1856 VAN LENNEP	kaplaken , z.n.o. – Geschenk, aan den gezachvoerder van een koopvaardyschip verzekerd by volbrachte reis.
kappen	1681 SEEMAN	kappen , <i>afkappen</i> , sie, <i>anker kappen</i> .
kappen	1856 VAN LENNEP	kappen , b.w. – Doorhakken. <i>Het anker kappen</i> (het touw doorhakken waar het anker aan vast is, als men geen tijd meer heeft het te winden). <i>Zy kappen d'anckers buiten hoop,</i> <i>En drijven d'een op d'ander.</i> Vondel, <i>Neerlaeg der Turksche Vloot</i> .
kapseizen	1856 VAN LENNEP	kapseizen , o.w. – Omslaan. <i>Wy liepen gevaar van te kapseizen</i> . De uitdrukking is zeldzaam in gebruik.
karakor	1856 VAN LENNEP	karakor , z.n.m. – Borneoosch vaartuig.

karavaanschip	1856 VAN LENNEP	karavaanschip , z.n.o. – (veroud.) Marseljaansch vaartuig, dat van haven tot haven met koopwaren op de Levant plach te varen.
karbeel	1856 VAN LENNEP	karbeel , z.n.v. – Zie <i>karveelhout</i> .
kardeel	1681 SEEMAN	kardeel , Touwwerk, waar meede de Seilen werden opgeheisd: en hebben verscheide naamen, als <i>groote kardeelen</i> , <i>kleine kardeelen</i> , <i>fokke kardeelen</i> , ens.
kardeel	1690 WITSEN	fokke kardeel . Een touw 't geen de ree ophaalt, 't welk aan een draay-reep vast is.
kardeel	1690 WITSEN	kardeel . Een touw, daar men de zeilen mede opheist.
kardeel	1856 VAN LENNEP	kardeel , z.n.m. of <i>val</i> . – Touw, dat gebezigd wordt om een zeil, vlag of wimpel op de begeerde hoogte te brengen.
kardeelblok	1681 SEEMAN	kardeelblok , het <i>blok</i> van het <i>kardeel</i> , of het <i>blok</i> , daar het <i>kardeel</i> door gaat.
kardeelblok	1856 VAN LENNEP	kardeelbloks , z.n.mv. – Bloks, dienende om de onderraas op hare plaats te hijschen en in de rakken te hangen.
kardoes	1681 SEEMAN	kardoes , een papiere Vorm, of Doos, daar het Buskruid, tot seeker gewigt, naa de groote van het Geschut, uit de Konstaapels Kaamer, oover het gantse Schip, als men slaags is: dog wel verstaande eerst in de <i>kardoeskooker</i> geset, booven gedraagen werd: dit woord schijnt een gebrooken woord, afkomstig van het woord <i>Charta</i> , en beteekend bij de Latijnisten Papier.
kardoes	1690 WITSEN	kardoes . Een bundelken papier, of leder, 't welk men met buskruid vult, zynde de maat tot het een of ander geschut.
kardoes	1856 VAN LENNEP	kardoes , z.n.v. – 1°. Zakjen van papier waarin een lading kruit voor een vuurmond geborgen wordt. 't Woord is verbasterd van <i>kaartedoosjen</i> , 't welk nog letterlijk in 't Fr. <i>cartouche</i> gehoord wordt. De eerste <i>kardoezen</i> waren namelijk kokers van kaartblad, en hingen aan de bandelieren der schutters. 2°. Stuk hout, onder den verbindingsklos onder elken balk recht op en neder geplaatst en van achteren tegen de wegers gesteund.
kardoesgaren	1681 SEEMAN	kardoesgaaren , het <i>gaaren</i> tot het naajen van de <i>kardoesen</i> noodig, en dienstig.
kardoeskist	1856 VAN LENNEP	kardoeskist , z.n.v. – Kist, waarin de Kardoezen bewaard worden.
kardoeskoker	1681 SEEMAN	kardoeskooker , de houte bus of <i>kooker</i> , daar de <i>kardoes</i> , met Kruid gelaaden sijnde, voor de vonken in werd bewaard: en te gelijk, dog met een Koevoet te bersten geslaagen, in het Geschut gesteecken werd.
kardoeskoker	1856 VAN LENNEP	kardoeskoker , z.n.m. – Ronde koker van dun hout, geschikt om een Kardoes te bevatten.
kardoeskrop	1681 SEEMAN	kardoeskrop , de <i>krop</i> , of het toe end van de <i>kardoes</i> .
kardoesnaald	1681 SEEMAN	kardoesnaald , de <i>naald</i> , bequaam tot het naajen van de <i>kardoesen</i> . <i>Kardoespapier</i> , het <i>papier</i> , waar van de <i>kardoesen</i> gemaakt werden. <i>Kardoesscharp</i> , of Schroot, het welk zijn brokken van oud ijser (waar van hier naa breeder) dat in <i>kardoesen</i> gepakt sijnde, in het Geschut neevens de Koekels gebruikt werd.
kardoesscherp	1690 WITSEN	kardoes-scherp . Veelderhande klein yzerwerk, 't geen in kardoezen gedaan wert, en zoo in de stukken gestoken.
kardoesstok	1681 SEEMAN	kardoesstok , de <i>Stok</i> , of de Vorm, waar oover de <i>kardoesen</i> gemaakt werden.

kardoesstok	1690 WITSEN	kardoes-stok. Een vorm daar men de kardoezen op naait, 't zy van linnen, papier, of perkement.
kardoesstok	1856 VAN LENNEP	kardoesstok , z.n.m. – Vorm, waar de Kardoezen, volgens de bepaalde maat, op genaaid worden.
karldoek	1856 VAN LENNEP	karreldoek , z.n.o. of <i>Noyaalsch Doek</i> . – Soort van zeildoek, dat voornamelijk te Noyalle, dorp in de nabijheid van Rennes in Bretagne, gefabriceerd wordt.
karmoezaal	1856 VAN LENNEP	karmoezaal , z.n.m. – Turksch koopvaardyaartuig, met hoog achterschip; het voert een grooten mast, een boegspriet en een kleinen bezaan, het draagt een marszeil boven 't groote zeil, een klein achterzeiltjen en een stagzeiltjen voor.
karreldoek	1681 SEEMAN	carreldoek , een soort van <i>Seildoek</i> , zijnde het stijfste, zie, <i>doek</i> , of <i>seildoek</i> .
karren	1690 WITSEN	karren . Dit wordt gezeght, als het schip langs de grondt sleept.
kartelschip	1856 VAN LENNEP	kartélschip , z.n.o. – Schip, dat gevangenen vervoert, die uitgewisseld moeten worden.
kartouw	1681 SEEMAN	kartouw , grof Geschut, waar van heele en halve <i>kartouwen</i> .
kartouw	1856 VAN LENNEP	kartouw of <i>kortouw</i> , z.n.v. – Zwaar stuk geschut. 't Woord beteekent volgens Bild. <i>Kar-toge</i> (kartrekking). Zie Bld. <i>Gesl.</i> in v. <i>De Sultan dondert zonder nut</i> <i>Met zwangere kortouwen</i> Vondel Neerlaegh der Turksche vloot.
karveel	1681 SEEMAN	korviel , zie, <i>korbeel</i> .
karveel	1690 WITSEN	karviel-schip . Dit zyn van oudts scheepen geweest, die met dubbelde nagels waren gemaakt, een groote met een kleine op malkanderen geslagen, met smalle boegen, en breede achter-einden, der gestalte als een beitel. Van deeze scheepen zegt <i>D. Velius</i> , in zyn beschryving van Hoorn, het volgende: <i>In 't jaar 1460. werden hier (te Hoorn) de eerste Karviel-scheepen gemaakt, daar men te vooren niet hadde dan Hulken, Raazeilen en Krajers, en die altemaal gewrocht Krap-schuits wyze, met de planken op malkander.</i> Deeze Karviel-scheepen hebben haar naam van Carabus, 't geen van oudts, by de Latynen, zeker aart van scheepen is geweest. Het eerste Karviel-schip dat in Zeelandt was, { <i>Ziet de Chronyk van Zeelandt.</i> } wierdt te Zierikzee gemaakt van een Brittoen, <i>Juliaan</i> genaamt, na wien het schip ook Juliaan genoemd was.
karveel	1856 VAN LENNEP	karavel , z.n.v. – Zie <i>karveel</i> .
karveel	1856 VAN LENNEP	karveel , z.n.v. of <i>karavel</i> . – 1°. Portugeesch vaartuig van middelbare grootte, en met latijnzeilen getuigd. 2°. Vracht of scheepslading. 3°. (Veroud.) Soort van zwaar blok, van een koperen of palmhouten schijf voorzien, en dienende om raas en stengen op te hijschen.
karveelhout	1856 VAN LENNEP	karveelhout , z.n.o. of <i>karbeel</i> . – Balk of stang, die tot stut of verbinding strekt onder de ribben langs scheeps.
karveelnagel	1856 VAN LENNEP	karveelnagel , z.n.m. of <i>knevel</i> . – Houten of yzeren nagel om touwwerk aan te beleggen.
karveelnagel	1857 PAN	karveelnagel “of knevel.” Een karveelnagel is zeer onderscheiden van een <i>knevel</i> (zie hier achter). Overigens is de gegeven verklaring zeer goed, men voege er bij dat zij in de nabijheid der kompassen van koper zijn. Ook noemt men ze aan boord doorgaans <i>korvijnagels</i> .

karveelschip	1856 VAN LENNEP	karveelschip , z.n.o. (veroud.) – Benaming van schepen, waarvan Velius gewach maakt in zijne Beschrijving van Hoorn als volgt: “In het jaar 1460 werden hier te Hoorn de eerste Karvielschepen gemaakt, daar men te voren niet hadde als Hulken, Razeilen en Krajers en die altemaal gewrocht crapschuitsgewijze met de planken op malcander.”
karveelwerk	1690 WITSEN	karviel-werk . Hout-werk, waar van de planken, of balken, met haar kanten over elkander schieten: gelyk veele rivier-scheepen dus werden gemaakt, en ook zommige zee-scheepen om de Oost.
karveelwerk	1856 VAN LENNEP	karveelwerk , z.n.o. – Houtwerk, waarvan de planken of balken met de kanten over elkander heen schieten: welke betimmering de krapschuitsgewijze betimmering verving.
karviel	1681 SEEMAN	karviel , een soort van een swaar Blok, waar om het ook een <i>karvielblok</i> genaemd werd, hebbende een Koopere, of Palmhoute Schijf, en werd gebruikt in de Mars, ens. om de Rees en Stengen op te hijsen.
karvielhout	1681 SEEMAN	karvielhouten , karvielnaagels , sie hier van W. N. 17. en 7. pag. 55. en 56.
karvielschip	1681 SEEMAN	karvielschip , een soort van Vaarttuig, W. p. 496.
karvielwerk	1681 SEEMAN	karvielwerk , Planken met haar kanten oover malkanderen heen schietende.
karwijlnagel	1856 VAN LENNEP	karwijlnagel , z.n.m. – ’t Zelfde als <i>karveelnagel</i> . Zie ald.
kas	1681 SEEMAN	kassen , of Kisten daar men eenige waaren in pakt, gelyk sulks in huisselijke saaken meede gebruikelijk is: Kisten en <i>Kassen</i> op slaan, dat is, alles doorsnuffelen.
kassen	1681 SEEMAN	kassen , malkander door het slaan van het Waater nat maaken.
kassen	1856 VAN LENNEP	kassen , b.w. – Elkander door het slaan van water nat maken.
kasteel	1681 SEEMAN	kasteel , werd eigendlijk genoomen voor een Slot: in het Latijn <i>Castellum</i> genaamd, maar op sijn Scheeps voor de Schans, of Bak, het <i>voor kasteel</i> , het <i>agter kasteel</i> : oneigendlijk, de billen, <i>hij sloeg hem voor sijn ager kasteel</i> , <i>hij sette sijn agter kasteel schrap</i> , voor sijn gevoeg doen.
kasteel	1856 VAN LENNEP	kasteel (voor of achter) z.n.o. – (veroud.) Getimmerte op den voor- of achterstevan opgericht. <i>Daer praelt de goude Leeu manhaftig op ’t kasteel</i> <i>Van ’t zware zeegevaerte.</i> Antonides IJstroom.
kat	1681 SEEMAN	het anker agter de kat setten , om dit spreekwoord, soo eigendlijk, als oneigendlijk wel te verstaan: soo sie mij eens, wat door het woord <i>kat</i> hier moet verstaan werden, te weeten, een Paal, die op de Kaajen geslaagen werd, om de Touwen van de Scheepen aan de Kaai leggende, daar aan te beleggen, Gelyk breeder te sien is in het woord <i>kat</i> , <i>katteblok</i> : weshalven <i>Roemer Visser</i> dwaald, en doet dwaalen, als hij in sijn tweede schok, uitbeeld een <i>anker</i> , dat in het hoekje van den haard bij de <i>kat</i> geplaatst is, Dog beide koomen deese spreuken daar op uit, dat het gesegt werd, voor <i>sijn Schaapjes op droog hebben</i> , en daarom niet meer behoeven te vaaren, of een <i>anker</i> te gebruiken, sie, <i>kat</i> .
kat	1681 SEEMAN	kat , beteekend (gelyk bekend is) een <i>Muis</i> kat, en naa haar gelijkenis een <i>Chiev</i> etkat ens.: weshalven <i>Roemer Visser</i> dwaald in het spreekwoord, <i>het Anker bij de Kat setten</i> , sie, <i>anker</i> : van dit dier <i>Kat</i> komt een soort van Fluiten, die men <i>Hekbooten</i> noemd, genaamd <i>Katten sonder ooren</i> : moogelyk om dat, gelyk een <i>Kat</i> mismaakt is, die geen ooren heeft, alsoo ook deese Scheepen, om dat sij

		geen breede Spiegels, gelijk andere groote Scheepen tot haar versiersel hebben: voorts beteekend het woord <i>Kat</i> in het gemeen genoomen, een Paal, of stut: gelijk in het woord <i>katrol</i>, <i>katrolblok</i> te sien is: het beteekend ook een Mast, als in het woord <i>kattespoor</i>, maar in een naauwer sin werd het genoomen voor een Paal op de Kaai geslaagen, daar de Ankerstok aan gehegt werd: gelijk in het breede te sien is in het woord <i>anker</i>: hier op schijnt de braave Digter <i>Hoofd</i> gesien te hebben: als hij in <i>Velsen</i> seid van de Reusen, dat sij schansten Berg op Berg aan <i>Heemel hooge Katten</i>: jaa het woord <i>Kat</i> beteekend ook bij het Oorlogs Volk een seer hooge en verheeye Batterij, hoewel der ook <i>Katten</i> sijn, die men <i>platte Katten</i> noemd: endelijk beteekend ook het woord <i>Kat</i> een Werpanker, en <i>Katten</i>, een Werpanker uitwerpen langs de Kaabel, tot vastigheid van het Anker, dat alreede in de grond leit, en in tijd van nood seer dienstig is.
kat	1690 WITSEN	het anker achter de kat zetten. Dit is, oneigentlyk, op zyn zee-mans gezeght, zoo veel te hebben, dat men aan landt kan blyven: niet meer behoeven te varen, of het anker te gebruiken; werdende voor een kat verstaan, gelyk de Heer <i>Winschooten</i> zeer aardigh heeft gevonden, een paal aan landt, daar de scheepen aan gebonden, of beleght werden.
kat	1690 WITSEN	het ziet'er uit of het katten spuwen wil. Het wil buijen en stormen.
kat	1690 WITSEN	kat. Een blok, daar een jein, of een looper, door vaart, om zwaar werk daar mede te doen.
kat	1690 WITSEN	kat. Een werp-anker.
kat	1856 VAN LENNEP	kat, z.n.v. – 1°. of <i>katankers</i>. Werpanker, dienende om een zwaarder anker te katten. Spreekwijze: <i>Hij heeft de kat op het anker gezet</i> (zie <i>anker</i>). <i>Het Katjen van de baan</i> (de voorste om aan te grijpen; even als de <i>kat</i> het anker 't eerst grijpt). 2°. Anker met maar eene tand. 3°. Geitouw onder de kraanbalk, waarmede het anker wordt voorgeheschen. 4°. Paal of stut in 't algemeen, en in 't byzonder een paal, op de kaai geslagen, en waar de ankerstok aan gehecht wordt. 5°. Soort van klein vaartuig, tot lichter in de havens gebruikt. 6°. <i>Met negen staarten</i>, zweep van touwen om mede te slaan.
kat	1857 PAN	kat. “3°. Geitouw onder de kraanbalk, waarmede het anker wordt voorgeheschen.” In plaats van “geitouw,” te lezen: <i>gijn</i>.
kathaak	1856 VAN LENNEP	kathaak, z.n.m. – Zware ijzeren haak, dienende om den ring van 't anker te vatten.
kathalzen	1690 WITSEN	kathalzen. By vlagen hardt waaijen, en stormen.
katrol	1681 SEEMAN	katterol, Katrol, Katteblok, ens.
katrol	1856 VAN LENNEP	katrol, z.n.v. en o. – Voor <i>katte-rol</i>: 't zelfde als Blok, doch aan boord min gebruikelijk. Zie <i>blok</i>.
katteblok	1681 SEEMAN	katteblok, sie, <i>blok</i>, W. N. 5. p. 148.
katten	1690 WITSEN	katten. By hardt weêr, als men vreest dat het anker niet houden zal, een licht anker, met een wel gesmeert oogh van touw, om 't kabel slaan, en dat na de grondt op 't groot anker zenden, 't geen het zelve helpt houden.

katten	1856 VAN LENNEP	katten , b.w. – 1°. Twee ankers op elkander uitwerpen, ten einde het eene by zwaren wind niet medega. 2°. Palen slaan voor een anker, dat op den wal ligt.
katten	1857 PAN	katten . Beteekent ook nog een anker, nadat het tot voor de kluis is opgedraaid, met de kat, onder den kraanbalk hijschen, en daarna in de portuurlijn opvangen of laten hangen. Wanneer vervolgens de <i>kat</i> uitgehoekt is, kan men het anker weder laten vallen.
kattenkop	1856 VAN LENNEP	kattekop , z.n.m. – 1°. Houten spaak, die in de gaten van een windas gestoken wordt, om op een klein vaartuig aan een touw tot beting te strekken. 2°. Korte houwitser, op kanonneer- en bombardeerbooten in gebruik.
kattenkop	1857 PAN	kattekop . “2°. Korte houwitser, op kanonneer- en bombardeerbooten in gebruik.” Lees: Klein soort van mortier.
kattenrug	1690 WITSEN	kat-ruggen . Dit werdt van een schip gezeght, als het zyn kiel binnewaarts gebogen voert.
kattenspoor	1690 WITSEN	katte-spoor . Balk-banden, die op den scheeps-bodem, of boegh, binnewaarts leggen, sterktens halve.
kattenspoor	1856 VAN LENNEP	kattespoor , z.n.o. (veroud.) – Spantvormig samenstel, dwars over het zaadhout tegen de binnenoppervlakte der inhouten geplaatst en zich tot zekere hoogte tegen het boord uitstrekkende. Het diende om de dwarsscheepsche doorzetting tegen te gaan.
kattenstaart	1856 VAN LENNEP	kattestaart , z.n.m. – 1°. Ronde vijl, in eene punt uitloopende en dienende om gaten uit te vijlen en te verbreeden. 2°. Wimpel van een koopvaardyvaartuig. 3°. Losgerafeld touw.
kattespoor	1681 SEEMAN	kattespoor , <i>Spoorbalk</i> , sie, <i>spoor</i> , W. N. 4. p. 54.
kavelen	1690 WITSEN	ty-kabelen . Acht op de vloet en ebbe van 't water slaan.
kavelen	1856 VAN LENNEP	kavelen , b.w. – In den vloed zeilen om de ebbe af te wachten. <i>Maar, t'wyl een ander, als hy kan</i> <i>Ook zyn gety niet t' onrecht kavelt.</i> Oudaen, Zweedsche hoogmoet.
keel	1681 SEEMAN	keel , van de Latijnisten <i>Gula</i> , gelijk <i>Fauces</i> de <i>Swelgkeel</i> , en daarom werd ook het woord <i>keel</i> toegeschreeven aan een linne Oovertreksel, dat daarom een <i>linne keel</i> somtijds genaamd is, om dat het om de <i>keel</i> , dat is, hals toegebonden werd: bij de Scheepstimmerlieden beteekend het ook een strook van een Plank, ens.
keel	1690 WITSEN	keelen . Smalle einden van breede planken, dus gehakt, om bequamer te voegen.
keel	1856 VAN LENNEP	keel , z.n.v. (veroud.) – Smal toeloopende strook van een plank, eigenlijk <i>geul</i> , (wat 't zelfde woord is, als zijnde beiden 't Lat. <i>gula</i>) en aldus gesneden om beter te voegen.
keep	1681 SEEMAN	keep , of kerf: waar van <i>keepen</i> , in <i>keepen</i> , <i>kerven</i> , in <i>kerven</i> : van <i>keepen</i> komt <i>keeperen</i> : waar van <i>gekeeperd</i> Lind: gelijk bekend is.
keep	1690 WITSEN	keep houden . Eigentl. Als men kapt, of in eenigh hout hakt, in de zelve opening of spleet slaan, daar men eerst in geslagen heeft. Oneig. Zich wel en eerlyk dragen: geen keep houden; zich te buiten gaan.

keep	1690 WITSEN	op keepjes nemen. Op schouder dragen.
keep	1856 VAN LENNEP	keep , z.z.m. – Sleuf, inhaksel, sponning: in 't byzonder de sleuf, rondom in het blok gemaakt, om den strop te laten inloopen.
keer	1690 WITSEN	het gety gaat zynen keer, en het wacht na prins noch heer. Godts schikking in zyne werken is door ons wenschen niet te veranderen.
keerkring	1856 VAN LENNEP	keerkringen , z.n.m.mv. – Naam van elk der beide kleinere kringen van den aardbol, die, evenwijdig met de middellijn, door de zonnestanden, d. i. door punten, ongeveer 23½ graad verwijderd van de middellijn, getrokken worden, en tusschen welke kringen de zon haar jaarlijkschen omloop heeft.
keerkring	1857 PAN	keerkringen. “Naam van elk der beide kleine kringen van den aardbol, die, evenwijdig met de middellijn, door de zonnestanden, dat is, door punten, ongeveer 23½ graad verwijderd van de middellijn, getrokken worden, en tusschen welke kringen de zon haar jaarlijkschen omloop heeft.” Het woord <i>kleinere</i> kan wegvallen, en voor <i>kringen</i> was het beter, <i>cirkels</i> te schrijven. In plaats van het woord middellijn, twee maal voorkomende, te zeggen <i>aequator</i> . De geheele verklaring is echter zeer zamengesteld en niet duidelijk. Liever als volgt: Keerkringen zijn de parallellen, van wederzijde 23½ graad (langs een meridiaan gemeten) van den aequator verwijderd. De N. en Z. heeten, de <i>kreefts</i> en <i>steenboks</i> keerkring.
keernagel	1856 VAN LENNEP	keernagels , z.n.m.mv. – Nagels, waarmede de kiel bevestigd wordt.
keernagel	1857 PAN	keernagels. “Nagels waarmede de kiel bevestigd wordt.” Lees: houten nagels, in de lasschen der kiel geplaatst, dienende om het indringen van het water tegen te gaan.
keerring	1856 VAN LENNEP	keerring , z.n.m. – Koker, waar de mast van een haringbuis in staat.
kees-ottes	1690 WITSEN	kees-ottes. Sterke binne-zee-scheepen tot Enkhuizen, waar mede van onder water kanon, zilver, en andere zwaarte, boven gehaalt wert, en daar men ook mede vischt. Welke konst aldaar onder zekere luiden beter is, als elders in de werelt; konnende zy geheele scheepen uit de grondt boven halen: hunne werktuigen houden zy geheim, en willen niemant vreemts by den arbeitd dulden.
keet	1681 SEEMAN	keet , of <i>Soutkeet</i> : waar van, <i>het rookt'er als een keet</i> , het rookt'er als een hel: <i>iemand de keet uit boenen</i> : dat is, iemand de deur uit jaagen.
keg	1681 SEEMAN	keggen , scheeps Wiggen, sie, W. 496.
keg	1690 WITSEN	keggen. Wiggen te scheep.
keg	1856 VAN LENNEP	keg, keggen , z.n.v. – Houten of yzeren wig, dienende om voorwerpen mede te splijten of te schoren.
kelder	1681 SEEMAN	kelder , <i>Hypogaeum</i> : te Scheep een <i>kelder</i> , dat is, kisje daar flessen in geset, en opgeslooten werden, dewelke daarom ook <i>kelderflessen</i> werden genaamd.
kelder	1856 VAN LENNEP	kelder , z.n.v. – Bergplaats van scheepsvoorraad, doch overdrachtelijk voor al wat beneden is, en dus voor de zee zelve. Spreekwijze: <i>Naar de kelder zijn</i> (in zee vergaan).
kent	1681 SEEMAN	kenten , is een Scheepstimmermans kunst woord, en willen daar door verstaan hebben eenige Latten, die sij ter weersijde van in houten spijkeren tot een schets om het beloop van het Schip daar naa aan te leggen: hebbende bij naa de selve spelling, en beteekenis, als <i>kanten</i> .

kent	1690 WITSEN	kenten. Een scheeps-timmermans kunst-woort, en willen daar door verstaan hebben eenige latten, die zy ter wederzyden van d'inhouten spykeren, tot een schets, om het beloop van 't schip daar na te leggen.
kenteren	1681 SEEMAN	kenteren , om draajen, om wentelen, veranderen, teegen malkanderen aan loopen, waar van, <i>de Stroom kenterd</i> , de Stroom is aan 't waalen: <i>de Mast</i> , die in het Waater leit, die <i>kenterd</i> , dat is, de Mast rold om: sie, <i>Struis</i> in zijn Vojaagie pag. en andere, ens.
kenteren	1681 SEEMAN	kenteren , willen sommige, dat ook beteekend een Schip kielhaalen, dog is mij niet gebleeken.
kenteren	1690 WITSEN	kenteren. Het schip op zyde halen tegen 't drooge aan, om schoon te maken: ook keeren, en wenden. Als de scheepen lange in zee zyn, zonder schoon gemaakt te worden, groeit daar gras aan, 't welk de vaart verhindert: en my gedenkt, gras aan Engelsche scheepen gezien te hebben, 't geen de lengte van 18 duim hadde.
kenteren	1856 VAN LENNEP	kenteren , o.w. – Letterlijk: herhaaldelijk op zijn <i>Kent</i> (kant), draaien, en dus: omwentelen, veranderen. <i>De stroom Kentert</i> (de stroom is aan 't walen.) <i>De mast kentert</i> (rolt om.) Ook het doorkomen van eb of vloed: <i>Zie daar een derde vloot verschenen,</i> <i>Door 't reeds gekenterd tij geleid.</i> V. Haren, de Geuzen.
kenteren	1856 VAN LENNEP	kenteren , o.w. – Omhalen. <i>Een schip kenteren</i> (het op zijde stellen, ten einde het te herstellen).
kenterhaak	1856 VAN LENNEP	kenterhaak , z.n.v. – Haak, gebezigd tot het Kenteren van vaartuigen.
kentering	1856 VAN LENNEP	kentering , z.n.v. – Het omslaan, in 't byzonder van het tij.
kerfbijl	1681 SEEMAN	kerfbijl , komt van <i>kerfen</i> <i>bijl</i> , om dat in het ijser van de <i>bijl</i> een <i>kerf</i> of scheiding is: een <i>kerfstok</i> , een <i>stok</i> , daar men met een mes <i>kerffjes</i> in maakt, om te weeten hoe veel iemand schuldig is: en wanneer iemand te veel borgt, soo seid men, de <i>kerfstok loopt te hoog</i> : <i>de kerfstok is ijser</i> , dat is, Jan crediet is dood, men borgt niet meer: <i>de kerfstok af doen</i> , af betaalen: oneigendlijk iemand straffen, om het geen hij misdreeven heeft: <i>kerven</i> beteekend van een hakken: hier van daan in hard en nood weer, <i>de Mast kerven</i> , de mast om ver hakken, sie, de Vojaagien van <i>Bontekoe</i> , en andere: van <i>kerven</i> komt het bekende seggen, <i>Toebok kerven</i> en van Moeskruiden <i>scherven</i> , gelijk ook een stuk van een pot een <i>potscherf</i> genaamd werd: voorts van <i>kerven</i> komt <i>verkerven</i> , dat is, eigendlijk quaalijk <i>kerven</i> met <i>kerven</i> verbrodden: en daarom oneigendlijk misdoen: gelijk men seid, sij hebben het <i>verkurven</i> , ens.
kerfbijl	1856 VAN LENNEP	kerfbijl , z.n.v. – Bijl, inzonderheid tot Kerven geschikt.
kering	1681 SEEMAN	keering , de kooker van de Mast op Haaringbuisen, komt van <i>keeren</i> , om dat mense keeren, dat is, omwentelen kan.
kering	1690 WITSEN	keering. Het gat, of koker, daar de mast in staat op de Haering-buizen.
kerk	1856 VAN LENNEP	kerk , z.n.v. – Logies onder 't halfdek; ook vóór- of groote kajuit.
kerven	1690 WITSEN	het kerft niet op. Het wint niet.
kerven	1690 WITSEN	kerven. Het anker-touw afhakken, in tydt van noodt. Ook: Touwen bereiden, wanneer men een schip toetakelt.

kerven	1856 VAN LENNEP	kerven , b.w. (veroud.) voor <i>kappen</i> .
kesp	1856 VAN LENNEP	kesp , z.n.v. – Recht stuk hout, waarop men in platte schuiten de vlakgangen spijkert.
ketel	1681 SEEMAN	keetel , <i>Cacabus</i> , waar van, <i>de pot wil de keetel verwijten dat hij swart is!</i> het welk beteekend, hoe schurfder Schaap, hoe het luider blaas: voorts een <i>Keetelboeter</i> , <i>Keetellapper</i> , <i>Keeteltrom</i> , en diergelijken. <i>Keeteltje</i> , een kleine <i>keetel</i> , en bij uitneemendheid een <i>Pompkeeteltje</i> , dat is, een <i>keeteltje</i> , daar het onder end van een pomp in geset werd, om er te minder vuiligheid op te haalen.
ketel	1856 VAN LENNEP	ketel , z.n.m. – Groote yzeren pot, waarin de spijs voor de manschap gekookt wordt. <i>Stoomketel</i> (groot vat van koper, geslagen of gegoten yzer, waarin het water tot stoom overgaat).
keten	1681 SEEMAN	keeten , <i>catena</i> of <i>Ketting</i> , de welke zijn veelderlei naa de stoffe, daar sij van gemaakt werden, als van Goud, Silver ens.: te Scheep en elders tot gebruik werden sij gemaakt van ijzer: gelijk bekend is: waar van een pomp, die met een rad een <i>ketting</i> omgedraaid werdende, een <i>ketting pomp</i> genaamd werd.
keten	1856 VAN LENNEP	keten , z.n.v. – Snoer van in elkander geschakelde ringen of slingers. <i>Dubbele keten</i> (zoodanig zamengesteld, dat elke schakel twee ringen bevat.) <i>Keten zonder eind</i> (zie <i>ketenstrop</i>).
ketenstrop	1856 VAN LENNEP	ketenstrop , z.n.m. of <i>Keten zonder end</i> . – <i>Ketting</i> , waarvan de ringen aan elkander geschakeld zijn, zoo dat men elken ring als den eersten en als den laatsten van de <i>ketting</i> kan aanmerken.
ketting	1681 SEEMAN	ketting , sie, <i>keeten</i> .
ketting	1740 ZONHOVEN	ketting . Zie <i>rae</i> .
ketting	1856 VAN LENNEP	ketting , z.n.v. – Zie <i>keten</i> .
kettingknijper	1856 VAN LENNEP	kettingknijper , z.n.m. – Zie <i>knijper</i> .
kettingkogel	1681 SEEMAN	kettingkoegel , een <i>keeten</i> of <i>ketting</i> aan welkers enden een <i>koegel</i> is.
kettingkogel	1856 VAN LENNEP	kettingkogel , z.n.m. – Kogel, die met een <i>ketting</i> aan een anderen is vastgehecht.
kettingpomp	1856 VAN LENNEP	kettingpomp , z.n.v. – Zie <i>pomp</i> .
keur	1690 WITSEN	eerst in de boot, keur van riemen . Oneig. In alle voorvallen heeft hy, die eerst komt, voordeel.
kiel	1681 SEEMAN	kiel , dit is in zijn eige beteekenis soo bekend, dat het mij onnoodig schijnt, het selve met woorden te beschrijven: eenenwel of er misschien iemand meede mogte kunnen gediend zijn, soo weet, dat het een Balk is, onder het Schip, daar van weeder sijden de ribben, of in houten, ingehegt werden: werd ook tot onderscheid genaamd de <i>buite kiel</i> , gesteld teegen de <i>binnen kiel</i> , die alleenlijk diend om de andere te stijven en werd ook het <i>spoor kattespoor</i> ens. genaamt, sie, W. pag. 47. N. 11. alwaar ook vertoond werden, de <i>kielgang kielgangs vlak</i> , of boodem, <i>kielgrond</i> ens. het woord <i>kiel</i> ontmoet ons eigendlijk, en oneigendlijk in het spreekwoord, <i>soe veel als mast, en iel klijden kan</i> : te weeten, in eige sin genoomen, beteekend het, dat iemand in hard weer niet en swigt: maar laat het door staan, soo dat het schijnt, dat en <i>mast en kiel</i> (de een door de wind, en de ander door het geweld der baaren) soo veel <i>lijden</i> moet, als hij immers kan, oneigendlijk beteekend het, dat iemand soo breed zijn dingen aan leit, dat hij genoeg te doen heeft, om het hoofd booven te houden: verders werd een <i>kiel</i> genoomen voor een geheel Schip, gelijk ook het woord <i>Carina</i> , en het woord <i>Seil</i> , <i>steeven</i> ens. bij ons Neederlandse Digtters, sie, <i>Hoofd</i> in velsen, een <i>loose kiel</i> beteekend een <i>kiel</i> die om de leus onder de <i>teegen</i> of <i>buite kiel</i> aangehegt werd, en soo de <i>H</i> .

Witsen getuigd pag. 499. ten dien einde in gebruik, om het af drijven te beletten, en te beeter aan de Wind te seilen: volgt het woord *kiel haalen*, dat eigendlijk beteekend, een Schip op sijj' winden, om dat bequaamelijk te kunnen schoon maaken, soo seide men een *Schip kiel haalen*: hoe dat in groote Scheepen in zijn werk gaat, daar van breeder in het woord *legger*: *kiel haalen* werd ook gesegt iemand straffen op soodanig een wijs, dat men den misdaadiger naakt het op het boord van het Schip set, met eenig swaarte om zijn lijf, om te schielijker te kunnen sinken, en voorts met een Touw daar aan, dat onder het Schip doorgaande, van andere rappe gasten vast gehouden werd, en dan smijdt men hem (op ordre van den Schieman) buiten boord, en werd geswind onder de *kiel* door aan het ander boord opgehaald, en dit werd somtijds eenige reizen hervat naa de swaarte van de begaande misdaad: en deese straf is seer gevaarlijk: want bij het minste versuim, den misdaadiger armen en beenen, ja het leeven selfs verliezen kan: weshalven het te Scheep onder hals Geregt gerekend werd.

kiel	1690 WITSEN
kiel	1690 WITSEN
kiel	1690 WITSEN
kiel	1690 WITSEN
kiel	1690 WITSEN
kiel	1740 Zonhoven
kiel	1856 VAN LENNEP
kiel	1856 VAN LENNEP
kiel	1856 VAN LENNEP

de kiel hangt. De kiel is neder geboogen.

looze kiel. Een kiel die onder de andere kiel geleght wert, om dat het schip minder zal afdryven, en beter aan de wint zeilen: hier toe zet men mede wel alleen klossen aan de kiel, 't zy voor of achter, om te loeven of af te vallen.

voering van de kiel, of *steven*. Hout dat om en aan de kiel, of steven, gevoeght is.

wat mast en kiel lyden magh. Oneig. Zoo veel doen, als iemants middelen veelen mogen.

zoo veel als mast en kiel lyden magh. Oneig. Zoo veel doen, als men, na zyne gelegenheit, immers kan.

kiel. De zwaere en onderste balk in 't schip, daer wederzijds de ribben en inhouten in gehegt worden, ook wordt het voor een geheel schip genomen. *De kiel* wort gezegt *te wraeken*, wanneer het zog geen streek houdt, en te loefwaert opgaet by schrале winden, en rouw weer.

breedte der kiel, z.n.v. – De afstand tusschen de zijvlakken in het midden der kiel.

dikte der kiel, z.n.v. – De afstand tusschen de onder- en bovenkanten der kiel.

kiel, z.n.v. – 1°. De grondlagen van een schip, uit den grondbalk en de daarin gewerkte ribben bestaande. 't Woord beteekent waarschijnlijk (even als in den zin van *kleed*) “overtrek, huid” eens vaartuigs.

2°. By de dichters het schip zelf:

Gewis hem was de ontrefbre borst

Met zevendubbeld staal beslagen,

Die 't eerst zijn kiel den golven wagen,

Zich zelf der kiel betrouwen dorst.

Bilderdijk. Zeevaart.

Het steekt der Grajen niet aan tien of twintig kielen,

zegt Agamemnon in Vondels Palamedes.

Spreekwijze: *Kielen!* – *Wielen!* – *Rand om 't Land!* (Zeeuwsche dronk, waarmede heil gewenscht werd aan de *Zeevaart*, den *Landbouw* – men had toen nog gewielde ploegen – en de *Dijken*).

kiel	1856 VAN LENNEP	plaat op de kiel , z.n.v. – Zie <i>binnenkiel</i> .
kiel	1856 VAN LENNEP	raam van kiel en stevens , z.n.o. – Het langsscheeps raamvormig samenstel, dat den grondslag uitmaakt der samenstelling van een schip.
kiel	1857 PAN	kiel . 1°. de grondslagen van een schip, uit den groundbalk en de daarin gewerkte ribben bestaande.” Beter als volgt: De kiel is de grondslag van een schip. Om een schip te bouwen, begint men met de kiel te leggen. De kiel bestaat uit een of meer balken, door lasschen verbonden, op de uiteinden den voor- en achterstevén dragende. Op de kiel komt de <i>kiellap</i> of <i>binnenkiel</i> en op deze worden de <i>spanten</i> geplaatst. De overeenstemming van de woorden: <i>kiel</i> , <i>overtrek</i> en <i>huid</i> “(even als in den zin van kleed)” komt ons zeer onwaarschijnlijk voor.
kielen	1856 VAN LENNEP	kielen , b.w. – Over zijde halen. <i>Een schip kielen</i> (een schip omwenden, om het van onderen te timmeren, te breeuwen of de koperen huid te herstellen).
kielen	1857 PAN	kielen . “Een schip kielen (een schip omwenden, om enz.)” Beter: een schip over zijde draaijen of halen, om enz.
kielhalen	1690 WITSEN	kiel-halen . Het schip over een zyde by de mast neder halen, om schoon te maken. Anders: Iemandt, tot straf, onder door de kiel halen.
kielhalen	1836 SPRENGER	Kielhalen . <i>Zy zal beginnen te kielhalen</i> . <i>Kielhalen</i> is, een schip op zijde wenden, om het behoorlijk te kunnen nazien, en den bodem wel te verzorgen. Vooral op onze zeeplaatsen en bij de Schippers, wordt het, zoo als het hier voorkomt, van eene vrouw gebezigd, om aan te duiden, dat zij <i>aan het schoonmaken van haar huis zal gaan</i> . <i>Hy is gekielhaald</i> , wordt Spreekw. gebruikt van <i>iemand</i> , <i>wien men door en door nat gemaakt heeft</i> omdat <i>kielhalen</i> ook een scheepsstraf is, wanneer de misdadiger door middel van een touw, welks eind aan de groote ra is vastgemaakt, onder het schip wordt doorgehaald.
kielhalen	1856 VAN LENNEP	kielhalen , b.w. – Vroeger gebruikelijke straf aan boord, die daarin bestond, dat de overtreder naakt op het boord van het schip gezet werd, met eenige zwaarte om het lijf, ten einde te sneller te kunnen zinken, en aan een touw gebonden, dat onder de kiel doorging: in dien toestand werd hy over boord gesmeten en aan de andere zijde gezwind weêr opgehaald: welk een en ander, in geval van zware misdaad, eenige malen herhaald werd: een straf, waaraan niet weinig gevaar voor den lijder verbonden was, die, by het minste verzuim, arm of been, ja het leven verliezen kon: waarom het <i>kielhalen</i> dan ook als halsgerecht werd gerekend. <i>Een schip kielhalen</i> (het op zijde leggen om te herstellen). Spreekwijze: <i>Hy is gekielhaald</i> (hy is door en door nat gemaakt).
kieling	1856 VAN LENNEP	kieling , z.n.v. – Romp van een schip.
kielkram	1856 VAN LENNEP	kielkram , z.n.v. – Kram, waarvan de uiteinden plat en met gaten doorboord zijn om er spijkers in te slaan; zy is van buiten omgekruld, ten einde het hout te vatten.
kiellas	1856 VAN LENNEP	kiellasch , z.n.v. of <i>Vlaamsche Lasch</i> . – Lasch of stuit van vijf of zes voet lang, als die aan de kiel gebezigd worden.

kiellichter	1856 VAN LENNEP	kiellichter , z.n.m. – Stevige schuit, plat van bodem, met schuins oplopende zijden, een zwaren mast voerende, voorzien van vier hoofdtouwen, een zwaar gein en twee kiptakels. De <i>kiellichter</i> dient in de havens tot velerlei gebruik.
kiellichter	1857 PAN	kiellichter . Wordt ook wel gebruikt om een schip te kielen.
kielstopper	1856 VAN LENNEP	kielstopper , z.n.m. of <i>Stopper van den loefbalk</i> . – Stopper, die gebruikt wordt om een schip over zijde te winden.
kielstrop	1856 VAN LENNEP	kielstrop , z.n.m. – Koperen Strop, dienende tot bevestiging van een lasch.
kielverscherving	1856 VAN LENNEP	kielverscherving , z.n.v. – Verscherving van de Kiel.
kielwater	1836 SPRENGER	Kielwater . <u>Hy zeilt hem in het kielwater</u> , wil Spreekw. zeggen: <i>Hij volgt of vervolgt hem op de hielen</i> . <i>Kielwater</i> of <i>zog</i> is toch de vore, welke de gang van het schip als 't ware in het water ploegt. <u>Blyf uit zyn kielwater, of gij raakt in zyn zog</u> , beteekent, <i>dat men, wanneer iemand zich verkeerdelyk in eene zaak mengt, hem niet volgen moet, om niet met hem in het verderf te storten</i> , ontleend van een schip, dat aan het zinken zijnde, gevaarlijk is de naderen, dewijl de aantrekkingskracht van het zich wedersluitende water in de opening, welke het zinkende vaartuig maakt, te sterk is.
kielwater	1856 VAN LENNEP	kielwater , z.n.o. of <i>zog</i> . – Spoor, dat een schip in het Water achterlaat. Spreekwijze: <i>Blijf uit zijn kielzog of gy raakt in zijn zog</i> (vol hem in zijn handelwijze niet na, of gy raakt in 't verderf: – omdat het gevaarlijk is in het zog van een zinkend vaartuig te geraten, wegens de sterke zuiging van het water, dat in de gemaakte opening weder samen vloeit). <i>Iemand in zijn kielzog zeilen</i> (hem op de hielen volgen).
kiezen	1856 VAN LENNEP	kiezen , b.w. – <i>Zee kiezen, de ruimte kiezen</i> (zich in zee, zich in volle zee begeven).
kikvors	1856 VAN LENNEP	kikvorsch , z.n.v. – Poeldier. Spreekwijze: <i>Hy is overladen met geld als een kikvorsch met veêren</i> .
kil	1681 SEEMAN	kil , een Guil, Sloef, of Goot, voornaamendlijk tussen twee droogte: hier van daan de <i>kil</i> bij Dordregt, <i>vaaren door de kil</i> : die van dit woord <i>Hoofd</i> Hist. pag. 206. voorts <i>killen</i> beteekend tintelen: als men seid: <i>mijn handen killen</i> , ens.
kil	1856 VAN LENNEP	kil , z.n.m. – Stroomkuil of stroomkil. <i>Ja, wat de stroomvliet met zich voert</i> <i>Laat wei en akkers drooger,</i> <i>Maar zinkt in d' engen stroomkil neêr</i> <i>En 't water wordt steeds hooger.</i> Bilderdijk.
killen	1856 VAN LENNEP	killen , o.w. – Wordt een zeil gezegd te doen, dat zich in de luwte van een ander bevindt, en alzoo geen wind kan vatten, maar slap langs den mast hangt. 't Woord is afgeleid van kil (koud), het beteekent dus oorspronkelijk “koud worden” en van daar "trillen, beven, klapperen”. Spreekwijze: <i>Als de zeilen killen loopt men gevaar een uil te vangen</i> (den wind van voren te vangen).

killen	1857 PAN	killen. “Wordt een zeil gezegd te doen, dat zich in de luwte van een ander bevindt, en alzoo geen wind kan vatten, maar slap langs den mast hangt.” Liever: killen wordt een zeil gezegd te doen, wanneer de wind er langs waait, zoodat het klappert. Als een schip goed bij den wind ligt, moet de groote hals killen. Daaraan hoort men des nachts of er goed bij den wind gestuurd wordt. Verder “een uil te vangen (den wind van voren te vangen).” De uitdrukking “van voren vangen” is niet juist gekozen. <i>Krijgen</i> is beter. Liever: den wind op den kop krijgen.
kim	1681 SEEMAN	kim heeft verscheide beteekenis, en voor eerst bij de Scheepstimmerluiden beteekend het de kromte van den Steeven, en daar van die kunst woorden, <i>kimmen</i> , dat is, de <i>kimgangen</i> , of Stellaadien, daar men bij de <i>kimmen</i> van buiten op klimt, aan setten: <i>kimbedden</i> , de bedden of planken, daar de <i>kim</i> op rust: <i>kimwaager</i> , de balk, die de <i>kim</i> draagt of <i>waagt</i> , sie, W. pag. 55. N. 8. Voorts beteekend het woord <i>kim</i> ook de enden van de Vaaten of te saamen gekuipde Pijpduigen. Eindelijk werd het woord <i>kim</i> genoomen en gebruikt voor het onduits woord <i>horisond</i> , het welk een Grieks woord is, en afkomstig van ‘ <i>οριζων</i> , of eindiger, om dat ons gesigt aldaar geeindigd werd, gelijk wanneer iemand op een vlak Veld, of aan Strand staat, en siet de Son op of onder gaan, deese beeld sig in, dat de selve uit de See, of het Land op komt, en ook onder gaat, hoe wel hij daar in ten hoogsten bedroogen is: egter de spreekwoorden hebben daar van haar oorsprong, <i>de Son is onder</i> , <i>de Son is booven de kim</i> , ens.
kim	1690 WITSEN	kim. De kromte van de steven.
kim	1690 WITSEN	kimmen. De planken, daar het schip onder zyn boght kryght, buitewaarts aan zetten, welke kimgangen werden genaamt. Oneig. Iemandt quellen, benaauwen, hekelen, of bekyven.
kim	1740 Zonhoven	kim , heeft verscheide betekenissen, en wort in ’t voorgaende boekje genomen voor het onduitsch woort <i>Horizont</i> of zigteinder, om dat ons gezigt steuit, daer de zon schynt op en onder te gaen, te weten, aen de kimmen van ons halffrondt.
kim	1856 VAN LENNEP	kim , z.n.v. – Rand, gordel, en van daar: 1°. Gezichteinder: cirkel, die getrokken is waar hemel en aarde aan elkander schijnen te raken en waarvan de persoon, die hem ziet, altijd het middelpunt uitmaakt. <i>Oosterkim</i> , <i>Westerkim</i> (plaatsen, waar de hemellichamen schijnen op en onder te gaan). 2°. Gedeelte der buitenhuid van een schip, tusschen de kiel en den buik. 3°. Uiteinde van een vrang, waar zy gebogen is om in de knie te sluiten.
kimbed	1690 WITSEN	kim-bedden. Dit zyn de planken, en balken, daar de kimmen, of het schips eerste rondigheit, op rust.
kimbed	1856 VAN LENNEP	kimbedden , z.n.o.mv. – Houten, waar de Kim of eerste scheepsrondte op rust.
kimduiking	1856 VAN LENNEP	kimduiking , z.n.v. – Verschil tusschen den zichtbaren en den wezenlijken gezichteinder.
kimgang	1856 VAN LENNEP	kimgang , z.n.m. – Breede planken onder aan het schip tusschen de kiel en den buik.
kimlijn	1856 VAN LENNEP	kimlijn , z.n.v. – Zie <i>waterspiegel</i> .
kimschoor	1856 VAN LENNEP	kimschoor , z.n.m. – Recht op en neder staande schoor, die een deel uitmaakt van de bedding en waarvan men een aantal plaatst onder de kiel van een schip in aanbouw, dat af moet loopen.
kimschoor	1857 PAN	kimschoor. Deze worden hier “onder de kiel van een schip in aanbouw” geplaatst. Lees: <i>kimgangen</i> of kimmen, in plaats van <i>kiel</i> .

kimsent	1856 VAN LENNEP	kimsent , z.n.v. – Sent, die door het uiteinde der vangen heen loopt.
kimweger	1856 VAN LENNEP	kimweger , z.n.m. – Stevige balk, die de Kim draagt of weegt.
kin	1681 SEEMAN	kin , het bekende deel des Hoofds, gelijk ook het woord <i>kinnebak</i> : dog te Scheep beteekend het, en ook bij de Scheepstimmerluiden het voorste gedeelte van een kiel, gelijk ook het agterste daar van de hieling genaamd werd W. 55. N. 9.
kin	1856 VAN LENNEP	kin , z.n.v. of <i>kinnebak</i> . – Het voorste gedeelte van de kiel.
kink	1681 SEEMAN	kink , een draai, kreuk, of slag: waar van het spreekwoord, <i>staa uit de kinken</i> , dat is, wagt uuw, dat gij met uuw voeten niet en staat in de <i>kinken</i> van het Touw, dat uitgevierd werd: op dat niet uuw daar door eenig ongemak mogt oover koomen: oneigendlijk, staa ruim, staa uit mijn slag arm: <i>daar is een kink in de kaabel</i> , dat is, eigendlijk het kaabeltouw heeft een draai, en wil niet wel schieten: maar oneigendlijk beteekend het, daar is wat onklaar, sie, <i>kaabel</i> .
kink	1690 WITSEN	kink . <i>Daar is een kink in de kabel</i> . Oneig. Daar is onraadt. Eigentl. Een draay, kreuk, of slag. Hier van komt het spreek-woord, <i>Staat uit de kinken</i> . Dat is, eigentl. Wacht u, dat ghy met uw voeten niet in de kinken van het touw slaat. Oneigentl. Wacht u van eenige zaak. Staat ruim, op dat ghy geen schade kryght.
kink	1856 VAN LENNEP	kink , z.n.m. – Kreuk, bocht, die zich in een nat of te nieuw touwwerk vormt. Volgens Bilderdijk en Weiland zoû 't woord eigenlijk <i>krink</i> (d. i. <i>kreuk</i>) moeten luiden. 't Blijft intusschen nog de vraag of <i>kinkhoorn</i> ('t geen volgens hen “geluidhoorn” wezen zoû) niet aldus genoemd is wegens zijn bochtigen vorm, en of dus <i>kink</i> niet evenzeer “bocht” beteekent. Spreekwijze: <i>Sta uit de kinken!</i> (sta ruim! sta uit den weg! omdat hy, die in de <i>kinken</i> staat van een touw, dat uitgevierd wordt, gevaar loopt te vallen). <i>Daar is een kink in de kabels</i> (daar is zwaarigheid).
kinkhoest	1681 SEEMAN	kinkhoest , een hoest, die als met een draai in de keel komt, en welkers kragt soo men meend, met eenige <i>Kinkhoorentjes</i> gebrooken werd: deese hebben meede neevens de <i>Kinkhoorns</i> haar naam, om dat het als gedraai de <i>hoorens</i> zijn.
kinnebak	1856 VAN LENNEP	kinnebak , z.n.v. – Zie <i>kin</i> .
kinnebaksblok	1681 SEEMAN	kinnebaksblok , het blok van het <i>kinnebak</i> .
kinnebaksblok	1856 VAN LENNEP	kinnebaksblok , z.n.o. – Openstaand Blok, waarin men een paardelijn of looper kan leggen om langs dek te halen.
kiosk	1856 VAN LENNEP	kiosk , z.n.v. – Soort van Turksch vaartuig.
kip	1856 VAN LENNEP	kip , z.n.m. – 1°. Zekere hoeveelheid. <i>Een kip lonten</i> . <i>Een kip stokvisch</i> . 2°. Blok met een haak even als het katblok, dienende om het anker voor den boeg te halen met zijn armen. <i>Kiphoeken!</i> kommando.
kippen	1856 VAN LENNEP	kippen , b.w. – Grijpen, vatten. <i>Een anker kippen</i> (een anker dwars aangrijpen en de handen langs het boord ophalen). Spreekwijze: <i>Kip! ik heb je</i> .
kipstut	1856 VAN LENNEP	kipstut , z.n.m. – Zie <i>jut</i> (<i>Doove</i>).
kiptakel	1856 VAN LENNEP	kiptakel , kiptalie . Zie <i>takel</i> , <i>talie</i> .

kiptaliehaak	1856 VAN LENNEP	kiptaliehaak , z.n.m. of <i>penterhaak</i> . – Groote haak, waarmede het anker, als het uit het water komt, gegrepen en binnengehaald wordt.
kiptaliehaak	1857 PAN	kiptaliehaak . “of Penterhaak. Groote haak, waarmede het anker, als het uit het water komt, gegrepen en binnengehaald wordt.” Dit is onjuist. De ankers worden niet binnengehaald, maar hangen buiten boord in <i>postuur</i> - en <i>rustlijnen</i> en zijn in zee bovendien gesjord. Men leze als volgt: kiptaliehaak. groote haak, waarmede het anker gevischt (gegrepen) wordt, om het langs boord te hijschen (kippen), nadat het gekat is.
kirlanghish	1856 VAN LENNEP	kirlanghish , z.n.v. – Klein Turksch vaartuig, dat het Amiraalschip vergezelt.
kist	1681 SEEMAN	kist , afkomstig van het Latijns <i>Cista</i> , beteekend in het besonder een Scheeps <i>kist</i> , ens.
kits	1681 SEEMAN	kits , een Engels Galjoot W. pag. 200.
kits	1856 VAN LENNEP	kits , z.n.v. – Vaartuig, dat voornamelijk by de Engelschen in gebruik is. Het is gewoonlijk vierkant van vorm, met een galjoen versierd, en twee masten voerende. Het groot zeil heeft den vorm van een bezaan. Boven het groot zeil voert het een marszeil en een bramzeil, en boven het bezaan een kruiszeil.
klaar	1681 SEEMAN	klaar sijn , gereed sijn, waar van <i>klaaren</i> , gereed maaken, <i>ik sal dat wel klaaren, ten is nog niet klaar: ben je klaar</i> : het is daar niet klaar schaapen, het is daar onklaar, ens.
klaar	1856 VAN LENNEP	klaar , b.n. – Wordt van een schip gezegd, dat gereed is gemaakt om te vechten; ook van ieder voorwerp, dat by de hand is om gebruikt te worden. Als bw. komt het in verscheiden scheepskommandoos voor: <i>klaar om te wenden!</i> (maakt u gereed, om het schip te doen wenden.) <i>Klaar by het anker</i> (om het anker te werpen.) <i>Klaar by de marszeilsvallen!</i> <i>Klaar by de schoten!</i> (om daarmede het noodige te verrichten.) <i>Klaar op de banken</i> (plach het bevel te zijn, vroeger aan boord eener galei aan de roeiers gegeven, om te gaan zitten.)
klaar	1857 PAN	klaar . Wordt ook nog gezegd van het anker. <i>Klaar anker</i> , dat is, als het anker, bij het ligten, boven water komt, en er geen slagen der ketting of van het zwaar touw, rondom den stok of het anker zijn. Wijders nog: <i>klare kluizen</i> , wanneer men vertuid ligt, en de kettings of touwen, niet om elkander gedraaid zijn, maar ieder regtstreeks naar zijn anker wijst. Dit niet het geval zijnde, moet men ketting of touw <i>klaren</i> .
klaarstaan	1856 VAN LENNEP	klaar staan , o.w. – Oppassen, uitkijken, zich gereed houden. <i>By een schoot, by een val, by een looper klaar staan</i> .
klaas	1681 SEEMAN	klaas , een Scheepstimmermans Nijptang, dog van hout, waar meede de planken geboogen en bedwongen werden: misschien hebbende sijn naam van den eersten vinder: gelijk ook <i>Klaas Jaakobsen</i> , sie, W. N. 2. p. 185.
klaas	1690 WITSEN	klaas . Een nyp-tang, daar men de planken mede buight en dwingt.
klaas	1856 VAN LENNEP	klaas , z.n.m. of <i>Klaas Jakobsz.</i> (veroud.) – Een houten nijptang om planken te buigen en te bedwingen, waarschijnlijk naar den uitvinder aldus genoemd. Ik zoû niet durven beweeran, dat de uitdrukking <i>Een houten klaas</i> aan dit woord ontleend is.

klamaai	1856 VAN LENNEP	klamaai , z.n.m. – Recht sterk hout, dat tot steun der zwalpen dient. In elk zijperk bezigt men drie rijen <i>klamaaien</i> , die zich van voren naar achteren door de geheele lengte van het schip uitstrekken. De eene rij ligt tegen den watergang, een tweede tegen den schaarstok en de derde op de halve breedte van het zijperk. Ten dienste van het middelperk worden langs de binnenzijden der schaarstokken twee rijen <i>klamaaien</i> gelegd.
klamaaien	1690 WITSEN	klameijen . Dit is een scheeps-timmermans woort, dat omtrent het breeuwen, en deutelen, te pas komt.
klamaaien	1856 VAN LENNEP	klamaaien , o.w. – Zich van het klamaai-yzer bedienen om het werk in de naden te drijven.
klamaaiijzer	1856 VAN LENNEP	klamaai-yzer , z.n.o. – Zware geribde yzeren wig, waarop men met een moker slaat, ten einde het werk in de naden der planken te drijven.
klamp	1681 SEEMAN	klamp , een strook Houts, dat ergens aan vast gespijkerd werd, om iets anders daar meede vast te hegten: hier van daan <i>klampen</i> : <i>vast klampen</i> : <i>in klampen</i> : <i>aan klampen</i> , oneigendlijk aan naajen: <i>sij hebben mij dat aangeklampt</i> : <i>aan boord klampen</i> , ens. sie, <u>boord</u> .
klamp	1690 WITSEN	in klampen zetten . Het een of ander scheeps los werk-tuig voor een tydt met houtjes aan 't schip vast slaan, om niet te waggelen of te bewegen.
klamp	1856 VAN LENNEP	klamp , z.n.m. – Naam van verschillende houten weêrhaken, waar touwen aan belegd worden. <i>Kruisklampen</i> (die aan hun midden ter geschikter plaatse tegen de wanden van een vaartuig, tegen een mast, enz. zijn vastgespijkerd en met haar hoornen of ooren gespannen touwen vasthouden, die er om heen geschrengeld zijn.) <i>Wantklampen</i> (die in het Want van een benedenmast vast zitten.) <i>Belegklampen</i> , <i>Lipklampen</i> (die maar een oor hebben en zoodanig geplaatst worden, dat zy geschikt zijn touwen vast te houden, die, als zy gespannen staan, van beneden naar boven trekken.) <i>Walreepklampen</i> (weinig uitspringende trappen, buiten tegen 't schip gespijkerd, om er by op te klauteren.) <i>Mastklampen</i> (uitgesneden stukken hout, die op de zijden van den fokkemast aangebracht worden op de hoogte der stagkragen, ten einde deze van den mast verwijderd te houden.) <i>Spilklampen</i> (stukken hout, in de dikte aangebracht op den as van een spil.) <i>Halsklampen</i> (die een hals houden.) <i>Nokklampen</i> (die aan de uiteinden der raas vastzitten.) <i>Raklampen</i> (tanden, die aan de raas vast zitten om de buitenbindsels tegen te houden.)
klampen	1690 WITSEN	klampen : <i>aan boort klampen</i> . Aan boort komen met een ander schip.
klampen	1836 SPRENGER	Klampen . <u>Hy klampt my aan boord</u> , zegt fig. <i>hij spreekt mij aan</i> , of, <i>hij valt mij aan</i> . <u>Klampen</u> beteekent toch in de scheepvaart: <i>het eene schip aan het andere hechten</i> .
klampen	1856 VAN LENNEP	klampen (aan boord) , b.w. – Zie <u>boord</u> . <i>Hy bruist door duizent kogels voort</i> <i>En klampt de Britse magt aan boord</i> . Antonides De Teems in Brant.
klampspijker	1856 VAN LENNEP	klampspijkers , z.n.m.mv. of <u>knaapspijkers</u> . – Yzeren spijkers, tot het vasthechten van yzeren bogen of metaalwerk gebezigd.
klap	1681 SEEMAN	klap , een lap of slag, die een <i>klap</i> of geluid geeft: waar van <i>klappen</i> : en oneigendlijk, praatzen: een <i>klapper</i> , een praater, ook een Klakkebus, ens. dog het beteekend ook een Werktuig in een Pomp:

		waar van het bekende spreekwoord, <i>loop in de Pomp, en haal de klap naa uuw toe</i> , dat is, <i>pomp dat je vet werd</i> .
klaphuis	1856 VAN LENNEP	klaphuis , z.n.o. – Kroeg op het strand, waar de visch wordt afgeslagen, en dat den visscher is wat de beurs den koopman.
klaplooper	1857 PAN	klaplooper . “Schijfblok, dat overal gebezigd wordt waar wat te halen (hijschen) valt.” Lees: klaploopers zijn talies met zeer lange loopers, doorgaans gepikt in de hangers van het stengenwant of anders in de marsen bewaard. Zij worden boven in het tuig veel gebruikt, en dienen ook om de marszeilen, bij het aanslaan, naar boven te hijschen; ook tot steun der ra’s bij het overhijschen van zware voorwerpen, enz.
klaploper	1856 VAN LENNEP	klaplooper , z.n.m. – Schijfblok, dat overal gebezigd wordt waar wat te halen (hijschen) valt. Spreekwijze: <i>Hy is een klaplooper</i> (hy is er overal by, waar wat te halen valt).
klapmuts	1856 VAN LENNEP	klapmuts , z.n.v. of <i>Bovenbovenbramzeil</i> . – Het hoogste zeil aan den masttop van een groot schip, welk zeil by fraai weer nog boven het bramzeil geheschen wordt. De oorsprong der eigenaardige benaming is te duidelijk om verklaring te behoeven. Spreekwijze: <i>Dat klinkt als een klapmuts</i> .
klaren	1856 VAN LENNEP	klaren , b.w. – Uit de war maken. <i>Touw klaren</i> (de ankertouwen weder in orde brengen, als die door ’t zwaaien van ’t schip in elkander gedraaid zijn).
klaringsvaartuig	1856 VAN LENNEP	klaringsvaartuig , z.n.o. – Vaartuig, dat ten dienste staat der ambtenaren, met het in- en uitklaren der schepen belast.
klauteren	1681 SEEMAN	klauteren , klimmen: dog sonder behulp van een Ladder: waar van <i>klauwteren als een Kat</i> , op <i>klauwteren</i> , ergens teegen op klimmen; <i>hij klauwterde teegen de Mast op</i> , ens.
klauw	1856 VAN LENNEP	klaauw , z.n.v. – Arm, hand. <i>De klaauwen van een anker. De klaauwen van den gaffel</i> .
klauwen	1836 SPRENGER	Klouwen . <u>Daar is wat aan te klouwen</u> . <i>Klouwen</i> , schreef ik, beteekent bij het scheepsvolk hetzelfde, als <i>kalafateren</i> , en dus zegt hetgeen ik daar noemde: <i>Er is al heel wat aan te doen</i> . Men heeft hierop aangemerkt, dat <i>klouwen</i> het kalefateren zelve niet is, en dat de man die kalefatert, niet een <i>klouwer</i> maar een <i>krouwer</i> heet. Het woord <i>klouwen</i> kan echter van iets geheel anders afgeleid worden en wel, van het genoemde <i>klouwijzer</i> , zijnde eene soort van <i>haak</i> , waarmede men het mot of den afval van het scheepstimmerhout, tot een hoop te zamen haakt. <i>Daar is wat aan te klouwen</i> , zegt dus: <i>heel wat bij elkander te brengen, dat werk en tijd vereischt</i> .
klauwen	1836 SPRENGER	Klouwen . <u>Dat is een klouwer, een wakkere klouwer!</u> <i>Klouwen</i> beteekent bij het scheepsvolk hetzelfde als <i>kalefateren</i> . Spreekw. zegt, hetgeen ik daar noeme: <i>Er is al heel wat aan te doen</i> . Vervolgens wordt het gebruikt om iets buitengewoon groots uittedrukken, zoo dat men b. v. hoort: <i>dat is een klouwer van een jongen! dat is een klouwer van een os!</i>
klauwen	1856 VAN LENNEP	klouwen , b.w. (veroud.) – Eigenlijk krabben; van daar in ’t byzonder breeuwen, kalfaten, herstellen. Spreekwijze: <i>Daar valt wat aan de klouwen</i> (wat aan te doen).
klouwer	1856 VAN LENNEP	klouwer , z.n.m. (veroud.) – 1°. Breeuwer; 2°. Kalfaathamer. Spreekwijze: <i>Dat is een klouwer van een jongen, een klouwer van een os</i> (een baas van een jongen, enz.).

klauwhamer	1856 VAN LENNEP	klaauwhamer , z.n.m. – Hamer met gespleten pen.
klavaatshamer	1681 SEEMAN	klavaatshaamer , of misschien beeter <i>Kalfaatshaamer</i> , want <i>kalfaaten</i> is breeuwen, en dit is een Haamer bij de breeuwers gebruikelijk, soo ook het ijser daar mee’ het werk in de voegen in gedreeven werd, een <i>Klavaatijser</i> werd genaamd.
klavaatshamer	1856 VAN LENNEP	klavaatshamer , z.n.m. – Verbastering van <i>Kalfaathamer</i> , hamer om te kalefaten.
klaver	1681 SEEMAN	klaaver , of <i>klaaverblad</i> : <i>trifolium</i> , anders genaamd, waar van een <i>klaavere Weide</i> : dog bij de Scheepstimmerluiden beteekend het, een ontwerp, dat men booven aan het end van het Roer, of Stuur maakt, om het selve behoorlijk te kunnen uithouden, en zijn fatsoen te geeven, sie, W. pag. soo siet men veeltijds aan het roer van Galjoots een groen <i>klaaverblad</i> af gebeeld, ens.
klaver	1690 WITSEN	klaver . Dit zyn drie kringen, die men achter boven op het roer trekt, wanneer het gemaakt zal werden, om het zelve daar na uit te houwen.
klaver	1856 VAN LENNEP	klaver , z.n.o. (veroud.) – Drie kringen op de klik van het roer.
kleden	1690 WITSEN	kleeden : <i>bekleeden</i> . Het zware wandt, als staggen en hooft-touwen, omwinden en woelen, om des te sterker te zyn. Wanneer het schip aan anker leght, wert het touw in de kluis insgelyks bekleedt, op dat het niet stukkent ryde.
kleden	1856 VAN LENNEP	kleeden , b.w. – (De ankertouwen, de kluis, het want, enz.) met doek of schiemansgaren omleggen, ten einde schomling te voorkomen.
kleden	1857 PAN	kleeden . “ten einde schomling te voorkomen.” <i>Schomling</i> is ons niet bekend. Aan boord zegt men daarvoor algemeen <i>schavieling</i> .
kleed	1681 SEEMAN	kleed , wat beteekenis dit woord eigendlijk heeft, dat weeten wij, die gewoon sijn <i>Kleederen</i> te draagen: maar te Scheep werd het genoomen voor al het geen: waar meede iets bedekt en bewoeld werd: soo siet men in het woord <i>Dekkleed</i> , <i>Schanskleeden</i> , waar van op haar plaats sal gesproken werden: van <i>kleed</i> komt het tijd woord <i>kleeden</i> , bedekken, bewoelen: voorts het te saamen gestelde woord <i>bekleeden</i> , het welk op sijn plaats te sien is.
kleed	1856 VAN LENNEP	kleed , z.n.o. – Baan zeildoek.
kleedkuil	1856 VAN LENNEP	kleedkuil , z.n.m. – Hamer, tot bekleeding dienende.
kleigrond	1681 SEEMAN	kleigrond , een <i>grond</i> , die <i>kleiagtig</i> is, sie, <i>grond</i> .
klein	1856 VAN LENNEP	klein , z.n.o. – Naam, die op sommige visschersdorpen aan een ankertjen met vier klaauwen gegeven wordt.
klem	1856 VAN LENNEP	klem , z.n.v. of <i>klemhaak</i> . – Stuk hout, met een haak aan ieder end, dienende om een gespannen touw vast te houden.
klemmen	1856 VAN LENNEP	klemmen , o.w. – Aan den grond raken
kleur	1856 VAN LENNEP	kleuren , z.n.v.mv. – Voor “vlag” <i>Het schip wilde zijn kleuren niet toonen</i> (zijn vlag niet toonen). <i>Hy zeilde onder Engelsche kleuren</i> .
klieven	1681 SEEMAN	klieven , <i>findere</i> , hier van <i>klooven</i> , waar van breeder op sijn plaats.
klieven	1856 VAN LENNEP	klieven , b.w. – Snijden. <i>De golven klieven</i> (er door heen varen).
klik	1856 VAN LENNEP	klik , z.n.m. – Naam van een of meer stukken greenen hout, in de richting der schacht van het roer geplaatst en met den voorkant daar tegen aan gevoegd.

klommen	1681 SEEMAN	klommen , <i>op klimmen, af klimmen</i> : gelijk de spreekwoorden daar van veel, en seer verscheide zijn: dog al te bekend om den Leeser op te houden: alleenlijk sullen wij ons vernoegen met de oneigendlijke beteekenis: te weten, dat <i>klommen</i> is veroordeeld zijn om te hangen: soo seide men, <i>hij moet klimmen</i> : dog in beeter beteekenis tot hooger eer, en waardigheid, verheeven werden.
klommen	1681 SEEMAN	voorscheen klimmen , dat is, met handen, en <i>scheenen</i> sonder weevelingen teegen de mast op klimmen, sie, <i>scheen</i> .
klimstag	1681 SEEMAN	klimstag , anders genaamd de <i>loopstag</i> , of het looptouw, door welkers behulp het Bootsvolk langs de Boegspriet op klimt.
klimstag	1690 WITSEN	klim-stagh . Een touw, by 't welk de maats voor op langs de boegh-spriet klimmen.
klimstag	1856 VAN LENNEP	klimstag , z.n.o. (veroud.) – Stag, dienende om tegen den boegspriet op te loopen.
klink	1681 SEEMAN	klink , heeft verscheide beteekenissen, en die daarom voorsigtiglijk moeten onderscheiden werden: voor eerst soo staat aan te merken, dat <i>klink</i> beteekend een ijser aan een deur van een Huis, gelijk men seide, <i>draai de klink om</i> : ten tweeden een omgeklopte punt van een spijker, of ander ijserwerk: ten derden een scheur, die iemand aan een <i>klink</i> in zijn kleederen gekreegen heeft: en ten laatsten beteekend het een slag, daar het geluid van gehoord werd, als, <i>ik geef u uw straks een klink</i> , ens. voorts zijn bekend de spreekwijzen: <i>dat is 'er een van klink</i> : dat is, dat was een goede, dat was een treffelijke: <i>dat is klink klaar Vet</i> , <i>dat is klink klaar Booter</i> : dat is gants en gaar, onvervalst, ens. van <i>klink</i> komt <i>klinken</i> , <i>klinkwerk</i> : klinken is eigendlijk geluid geeven: <i>hoe sal hemdat in de ooren klinken?</i> het welk beteekend, dat sal hem hoe vreemd voor koomen? daarenbooven is <i>klinken</i> , met een Haamer beslaan: waar van <i>beklinken</i> , gelijk men seide, dat dit of dat ijserwerk wel ter deegen <i>beklonken</i> , en vast geslaagen is: oneigendlijk werd dit woord, in het volgende: te weten, <i>het is 'er geklonken</i> , dat is, die saak gaat nu vast en seeker: het heeft het nu al weg: daar is geen omkijken meer aan, ens.
klink	1690 WITSEN	klink . Het krom omgeslagen eindt van een spyker, of bout.
klink	1856 VAN LENNEP	klink , z.n.m. – Omgeslagen end van een ijzeren bout.
klinkbout	1856 VAN LENNEP	klinkbouten , z.n.m.mv. – Bouten, die, ingeslagen zijnde, aan het vooreind geklonken worden.
klinken	1690 WITSEN	klinken . Stukken hout aan een slaan. De eindten der spykers om slaan. Iets buiten boort toe dryven.
klinken	1856 VAN LENNEP	klinken , b.w. – Vastslaan, door hameren een verdikking of kop vormen. <i>Een spijker, nagels klinken</i> .
klinker	1856 VAN LENNEP	klinker , z.n.m. – Platboomd kustvaartuig, in gebruik op de Baltische Zee.
klinknagel	1856 VAN LENNEP	klinknagel , z.n.m. – Nagel of spijker, waarvan de enden zijn omgeklonken.
klinkring	1856 VAN LENNEP	klinkring , z.n.m. – Platte ring, die voor het Klinken om de boot wordt gelegd.
klinkwerk	1681 SEEMAN	klinkwerk , Balken, Deelen Planken, die met haar enden te saamen <i>geklonken</i> werden.
klinkwerk	1690 WITSEN	klink-werk . Hout-werk, van 't welke de planken, of balken, met hun kant op elkander leggen.
klinkwerk	1856 VAN LENNEP	klinkwerk , z.n.o. – zeer dunne, gedeeltelijk over elkander geklonken planken, dienende tot den bouw van lichte vaartuigen.
klinkwerksloep	1856 VAN LENNEP	klinkwerksloep , z.n.v. – Sloep met zoom- of Klinkwerk voorzien.
klip	1681 SEEMAN	klip , Rots, <i>Cautes</i> , waar van <i>kliploopers</i> Paarden ens. die op de <i>klippen</i> gewoon zijn te loopen: <i>de Scheepen zijn op de klippen gebleeven</i> : <i>de Scheepen zijn teegen de klippen aan stukken gestooten</i> :

		voorts blinde <i>klippen</i> zijn <i>klippen</i> , die onder Waater leeggen, en derhalven niet gesien, nog behoorlijk gemijd kunnen werden: want blind beteekend dat geen gesigt en heeft, en dat het gesigt aan anderen belet, gelijk een <i>blinde Muur</i> , daar geen gat, of Glaasen in zijn: en dat voor de oogen verborgen is.
klip	1690 WITSEN	blinde klip . Eigentl. Een klip onder water, die men niet zien kan. Oneig. Iets daar men schade van kryght, zonder dat men 't bespeurt.
klip	1690 WITSEN	een groot zeil op een klein schip, moet in de grondt, of op een klip . Oneigentlyk gezegt: Die zyn staat naar zyn maght niet zet, geraakt in ongeval.
klip	1690 WITSEN	haal in de zeilen, op dat men de blinde klip niet op 't lyf zeilt . Dat is: Zyt voorzichtig.
klip	1690 WITSEN	tusschen twee klippen heen varen . Oneigentl. Wanneer men in een dubbelt gevaar is, en beide ontsnapt.
klip	1740 Zonhoven	klippen . Harde banken, steiltens en rotsen, die boven of onder water leggen, welke laetste <i>blinde klippen</i> genaemt worden, waarop de schepen stooten en verbryzelen.
klip	1836 SPRENGER	Klip . <u>Hy zal die klip niet te boven zeilen</u> : Spreekw. <i>dat gevaar niet te boven komen</i> , klippen onder water zijn toch voor den zeeman dikwijls zeer gevaarlijk, want kan hij die, door gebrek aan wind of door een te sterken stroom, niet te boven zeilen, dan vervalt hij er ligt op, en lijdt schipbreuk. Daarom zegt men ook wel: <u>de wyn en de vrouwen zyn gevaarlyke klippen</u> .
klip	1856 VAN LENNEP	klip , z.n.v. – Algemeene benaming van rotsen in zee of aan de kusten. 't Woord is waarschijnlijk 't zelfde als <i>klif</i> . <i>Waar drijft het nu, dit moedig schip?</i> <i>Aan lager wal? of is 't gezonken?</i> <i>Of stiet het op een blinde klip?</i> Oudaen. Koninkl. Gedenkpenning. <i>Blinde klip</i> (die door het water bedekt, en dus onzichtbaar is). <i>Zy (de Almacht) deed zijn boot de blinde klippen</i> <i>De rots die tot den hemel stiet,</i> <i>Geveiligd langs en over glippen</i> <i>En 't onweêr trof zijn stengen niet.</i> Bilderdijk, Zeevaart. Spreekwijzen: <i>Tusschen de klip door</i> (met vermindering der gevaren, die van meer dan eene zijde dreigen). <i>Hy zal die klip niet te boven komen</i> (hy zal dat gevaar niet ontgaan).
klipper	1856 VAN LENNEP	klipper , z.n.m. of <i>klipperschip</i> . – Soort van vaartuig. Zie <i>Tijdschrift</i> van het Zeewezen, XI, bl. 196.
kloet	1681 SEEMAN	kloet , en korte Boom, waar meede de Huisluiden, op haare Schuiten, en Praamen <i>kloeten</i> , dat is, schuiven, en voortdowen.
kloet	1856 VAN LENNEP	kloet , z.n.m. (veroud.) – Schippersboom.
kloeten	1690 WITSEN	kloeten . Klein vaar-tuigh met een boom voort douwen.
kloeten	1856 VAN LENNEP	kloeten , o.w. (veroud.) – Boomen, met een kloet voortdowen.

klok	1681 SEEMAN	klok , <i>Campana</i> ook wel van kleinder slag <i>Tintin Nabulum</i> een Bel of Schel: waar van veelderhande afkomstige naamen zijn: dog eer wij daar van spreken, soo let eerst op het spreekwoord: <i>de klok is al gegooten</i> , dat is, het selve met het voorgaande, het is al geklonken, sie, breeder op het woord <i>klink</i> en <i>klinken</i> : <i>klokreep</i> het Touw, daar de <i>klok</i> meede getrokken werd om te luiden, en te hoop roepen: waar van genoomen, en ontleend is, <i>iets aan den klokreep hangen</i> , dat is, rugtbaar maaken: maaken dat het alle Man weet: een <i>klok gieten</i> een <i>Klokgieterij</i> ens.
klok	1856 VAN LENNEP	klok , z.n.v. – Metalen werktuig, dienende om de uren en halve uren te verkondigen, en het volk op de wacht of aan de schaft te roepen.
klok	1857 PAN	klok . Spreekwijze. <i>Iets aan de klok hangen</i> . (Algemeen rond vertellen).
klokkengalg	1856 VAN LENNEP	klokkegalg , z.n.v. – Galg of dwarshout, waar de Klok aan hangt.
klokreep	1856 VAN LENNEP	klokreep , z.n.v. – Touw, waarmede de Klok geluid wordt.
kloot	1681 SEEMAN	kloot , een Bol van wat stof het ook is: waar van <i>Rakklooten</i> : <i>de Kloot rold nog</i> , dat is, de saak is nog niet ten einde, daar is meer swaargheid te verwagten.
kloot	1856 VAN LENNEP	kloot , z.n.m. – Bal, zoo wel in 't byzonder voor <i>Aard-</i> of <i>Waereldkloot</i> , als in 't algemeen voor elken ronden knop. <i>Kloot van den mast</i> . <i>Kloot van den vlaggestok</i> . Spreekwijze: <i>de kloot rolt nog</i> (de zaak is nog niet afgeloopen).
kloppen	1681 SEEMAN	kloppen , slaan, <i>tundere</i> bij de Latiinisten, waar van iemand <i>klop geeven</i> , <i>klop krijgen</i> : een <i>klopper</i> aan de deur, <i>een koopere klopper</i> , <i>Stokvis kloppen</i> : Stokvis beuken ens.
klopzee	1856 VAN LENNEP	klopzee , z.n.v. of <i>stortzee</i> . – Hevige overstorting eener golf op een schip by stormweer.
klos	1681 SEEMAN	klos , heeft verscheide betekenissen, en voor eerst de bekendste, als de <i>klossen</i> , daar men meede Speldewerkt, en <i>klost</i> : daar en booven, de scheppers daar men meede in de <i>Klosbaan</i> , die daar van zijn naam heeft, speeld: maar te Scheep beteekend het een stuk ingekeept hout, waar van de afbeeldsel bij W. pag. 55. N. 8. of pag. 56. N. 17. <i>klos</i> beteekend ook de Bril van de Kolderstok ens.
klos	1856 VAN LENNEP	klos , z.n.v. – Blok houts, stut: ook de bril van een Kolderstok. Zie <i>bril</i> .
klos	1856 VAN LENNEP	wisschersklos , z.n.m. – Gedraaid stuk hout, op een roede van esschen hout of op een touw gezet, en met schaapshuid of varkenshair bekleed, en dienende om den loop van een stuk geschut schoon te maken na het schot.
klos	1857 PAN	wisscherklos . “Loop van een stuk.” Lees: <i>ziel</i> van een stuk geschut.
klouwen	1681 SEEMAN	klouwen , beteekend eigendlijk slaan. waar bij de Scheepstimmerluiden beteekend het in het besonder breeuwen, kalfaaten: waar van een <i>klouwer</i> een breeuwer, als ook meede de klavaat of kalfaat haamer: wanneer een <i>klouwer</i> heeft een braaven <i>klouwer</i> , soo seid hij als pogghende teegen zijn meede breeuwers, <i>dat is een klouwer!</i> <i>dat is een wakkere klouwer</i> : en werd oneigendlijk gebruikt van iets, dat wat grooter is als gemeen: gelijk in de volgende manieren, <i>dat is een klouwer van een Os</i> , <i>dat is een klouwer van een Jongen</i> ens.
klouwen	1690 WITSEN	klouwen : anders, <i>Slaan</i> . Oude scheepen herstellen, breeuwen, en kalfaten.
kloven	1681 SEEMAN	klooven , klieven, <i>houtkooven</i> , <i>houtkooover</i> : een <i>kooof</i> , een spleet: <i>iemand de kop klooven</i> ens.
klucht	1856 VAN LENNEP	klucht , z.n.v. – Mast, die uit vele op elkander geplaatste stukken is samengesteld.

kluchten	1856 VAN LENNEP	kluchten , b.w. – Op elkander stellen. <i>Een gekluchte mast.</i> (Zie <i>klucht</i> .)
kluft	1856 VAN LENNEP	kluft , z.n.v. – Driehoekige uitlating in de geheele diepte van een stuk hout gemaakt om er het uiteinde van een ander stuk in te voegen.
kluijfok	1681 SEEMAN	kluijfok , of lul op zijn dorts: om te beeter de kragt van dit woord te verstaan, soo let op de deelen, waar uit dit woord te saamen gesteld is: het komt dan van <i>kluiven</i> en <i>Fok</i> : bekend is het, dat <i>kluiven</i> is het Vlees schoontjes van het gebeente af eeten, of af schillen, en niets tot het minste toe ooverlaaten: alsoo is het ook geleegen met de <i>Kluijfok</i> en haar gebruik: want die werd alleenelijk dan van de schippers gebeesigd, als sij bij stilte met de gewoonelijke Seilen en <i>Fok</i> niet winds genoeg en hebben, om naa wens vaart te maaken: want dan vangen sij de Wind deuntjes op, en werden daarom gesegt de Wind als te <i>kluiven</i> : voorts <i>kluiven</i> beteekend ook mallen, mal zijn, of immers met dat weinigje dat men ergens van weet te willen pronken.
kluijfok	1690 WITSEN	klui-f-fok . Een tweede fok op binnelandts-vaarders.
kluijfok	1856 VAN LENNEP	kluijfok , z.n.v. – Zie <i>fok</i> .
kluifhout	1856 VAN LENNEP	kluifhout , z.n.o. – Boom van den Kluiver.
kluis	1681 SEEMAN	kluis , of, <i>kluisgat</i> , is een gat aan weedersijde van de boeg der Scheepen, door welke gaaten het Kaabeltouw werd gevierd, en ingehaaald: in een oneigendlijke sin werd <i>kluis</i> gebruikt, <i>in re venerea</i> , als men segt, <i>het schort haar in de kluis</i> : het werd ook genoomen voor een klein vertrek der Heremieten, die daarom ook van ons <i>Kluisenaars</i> genaamd werden: waar van het seggen, <i>hij leefd als een arme Kluisenaar</i> , dat is soober, en eensaam: soo men op de oorspronk van dit woord siet, soo sou' men het kunnen trekken van het Franse woord <i>ecluse</i> , het welk weederom van het Latijns woord <i>excludo</i> afkomstig is, als sijnde een plaats, die van andere afgeslooten en afgesonderd is: gelijk alsoo het woord <i>Klooster</i> verbasterd is van <i>claustrum</i> , en dat, gelijk wij weeten, van <i>claudo</i> : voorts <i>kluis</i> eren, dat is, in boejens, of <i>kluis</i> ters, beslaan, is een oud duits woord, waar van bij sommige schrijvers, <i>hij sat gekluis</i> terd aan handen en voeten: van <i>kluis</i> nu komt het woord <i>kluis</i> en, dat is, gelijk uit de volgende voorbeelden sal blijken, het Waater sal lustig tegen de boeg en <i>kluis</i> en of <i>kluis</i> gaaten aanslaan, gelijk als men seid: het sal <i>daar lustig kluis</i> en, of ook wel, <i>kloesen</i> naa de spraak, en spelling mee' brengt: soo dat het ook voor hard waajen genoomen werd, dewijl de Wind de oorszaak van dit neus spoelen is: ongeigendlijk werd deese spreuk genoomen voor het sal daar lustig hommelijs zijn, sij sullen daar geweldig oover hoop leggen: het sal daar (op zijn brabant) lustig bajaarden ens. <i>kluis</i> hout schijnt twee dingen te beteekenen, of het Hout, of Balk, of Plank, daar de <i>kluis</i> gaaten in gemaakt zijn: of het stopsel, dat in de <i>kluis</i> gaaten gesteecken werd, om die dicht toe te stoppen: te weeten, dit geschied eer de Scheepen onder seil gaan, om door behulp van de <i>kluis</i> houten, het Seewaater, dat voor boeg komt uit te keeren: hier toe werden ook, des noods sijnde (segd de <i>Hr. Witsen</i>) sakken gebruikt, die men daarom <i>kluis</i> sakken noemd, sijnde naa de geleegendheid langwerpig, en met werk gevuld, ens.
kluis	1690 WITSEN	kluis . Het gat daar 't kabel door gaat: deeze gaten zyn twee of vier in 't getal: hoe nader zy aan de steven staan, hoe minder het schip slingert. Anders: <i>Botstouw-gat</i> .
kluis	1740 Zonhoven	kluis en. Ronde gaeten aen den boeg der schepen, daer de ankertouwen door loopen.

kluis	1856 VAN LENNEP	kluis , z.n.o. of <i>kluisgat</i> . – Naam van ronde, een weinig schuins liggende openingen, rechts en links van den boeg onder het galjoen geboord, en waardoor men de ankertouwen heenbrengt als men ten anker gaat.
kluis	1857 PAN	kluis . “waardoor men de ankertouwen heenbrengt als men ten anker gaat.” De ankertouwen moeten altijd in de kluizen zijn, en worden dat <i>niet</i> gedaan “als men ten anker gaat.” Zijn de touwen niet door de kluis, hetwelk, behalve in den grooten Oceaan, alleen in eene haven kan plaats hebben, dan moet men, alvorens naar de reede of naar zee te gaan, de touwen <i>insteken</i> . Lees in plaats van het boven aangehaalde: <i>en waardoor de ankertouwen of kettings varen</i> . Hier nog bij te voegen: De kluizen zijn van binnen gevoerd (bekleed), met lood of ijzer, naar gelang men touwen of kettings voert.
kluisband	1856 VAN LENNEP	kluisband , z.n.m. – Zwaar stuk hout, dat zich op de hoogte der kluisgaten met het galjoen en de kluisplaten kruist.
kluisgat	1856 VAN LENNEP	kluisgat , z.n.o. – Zie <i>kluis</i> . Spreekwijze: Daar de <i>kluisgaten</i> , even als de oogen in ’t hoofd, vlak voor aan staan, worden de oogen by ’t zeevolk doorgaands <i>kluisgaten</i> genoemd.
kluisgat	1857 PAN	kluisgat . De verklaring is goed, mits er bijgevoegd worde: <i>wanneer de touwen of kettings ingestoken zijn</i> . Zijn die niet ingestoken, zoo als bij eene groote zeereis, dan worden de kluizen door <i>kluisproppen</i> gesloten.
kluisgat	1857 PAN	kluisgat . Hierbij te voegen de spreekwoorden: Hij is door de kluisgaten aan boord gekropen. Dit wordt gezegd van iemand, die van scheepsjongen of ligtmatroos tot een hoogen rang is opgeklommen.
kluishout	1690 WITSEN	kluishout . Dit is het hout daar de gaten, door welke het kabel-touw schiet, in komen. Dit hout wert nu zoo dik genoomen als het geheele boort is, op dat het water niet tusschen de planken en houten in zype.
kluishout	1856 VAN LENNEP	kluishout , z.n.o. of <i>kluisplaat</i> . – Stukken houts, schuins boven elkander in den boeg gebracht, om de hoogte van het schip te verkrijgen.
kluisplaat	1856 VAN LENNEP	kluisplaat , z.n.v. – Zie <i>kluishout</i> .
kluisprop	1856 VAN LENNEP	kluisprop , z.n.v. – Prop, waarmede een kluisgat gesloten wordt.
kluiszak	1690 WITSEN	kluis-zakken . Langwerpige zakken, gevult met werk, die men, by hardt weêr, in de kluis-gaten steekt, om het water te keeren.
kluiszak	1856 VAN LENNEP	kluiszak , z.n.m. – Lange, met werk of krullen gevulde zak, die by zwaar weer in de Kluis gestopt wordt om het binnendringen van het water te beletten.
kluiver	1856 VAN LENNEP	kluiver , z.n.m. – Driehoekig zeil, dat op het kluifhout uitgehaald en langs den leier wordt opgeheschen. Volgens Winschoten zou het woord daaraan zijn naam ontleenen, dat dit zeil, by stil weer gebruikt wordende, het minste windtjen als ’t ware opslopte of “opkloof”. Bilderdijk op <i>Kluiffok</i> , leidt het van <i>luif</i> of <i>luifel</i> af. – <i>Kluiver bakstag</i> (bakstag van den <i>kluiver</i>). <i>Kluivering</i> , <i>kluiverbeugel</i> (ring of nagel, waar de <i>kluiver</i> door loopt).

kluiver	1857 PAN	kluiver. “Kluiverbakstag (bakstag van den kluiver).” Lees: bakstag van het kluifhout. “Kluiverring, kluiverbeugel (ring of nagel, waar de kluiver doorloopt).” <i>Nagel</i> is onjuist, even als “waar de kluiver doorloopt.” Lees: ring of beugel, die rondom het kluifhout geschoven kan worden, waarop de hals des kluivers is vast gemaakt. Door het verplaatsen van dezen beugel, kan men den kluiver naar goedvinden op het kluifhout zetten. Staat deze op het midden, dan wordt de kluiver gezegd <i>halver hout te staan</i> .
kluizen	1690 WITSEN	kluizen. Stormen.
kluizen	1856 VAN LENNEP	kluizen , o.w. (veroud.) – Stormen.
klutsen	1681 SEEMAN	klutsen , werd in een ruime sin genoomen voor futselen, maar eigenlijk is het eenige kleinigheden van houtwerk klaar maaken, of verhandelen.
klutsen	1690 WITSEN	klutzen. Iets te scheep aan ’t hout-werk herstellen.
klutsen	1856 VAN LENNEP	klutsen , b.w. (veroud) – Houtwerk herstellen.
knaap	1681 SEEMAN	knaap , of klampje, waar meede de Huis en Scheepstimmerluiden de Planken eerst losjes vast spijkeren, gelijk sulks aan ieder genoeg bekend is: hebbende denaam gemeen met een houte stander, daar een Kaars of Lamp op staat om te ligten; als sijnde een <i>Knaap</i> , of Knegt, van de Blaaker, en dienvolgens ons ten dienst staat: want <i>Knaap</i> een Knegt beteekend: waar van <i>Schildknaapen</i> , <i>Meesterknaapen</i> beteekenende het eerste het Latijnse woord <i>Armigeri</i> , als Schilddraagers, en lijf schutten van den Prinse van den Lande: het laatste die den houtvester werden toegevoegd, om oover het regt van de Jagt, en den aankleeve van dien te sitten als Regters.
knaap	1690 WITSEN	knappen. Klampjes, in het timmeren gebruikelijk, om by voorraat iets vast te slaan.
knaap	1856 VAN LENNEP	knaap , z.n.m. – Klampjen, in het timmeren gebruikelijk, om iets by voorraad vast te slaan.
knaapspijker	1856 VAN LENNEP	knaapspijkers , z.n.m.mv. – Zie <i>klampspijkers</i> .
knecht	1681 SEEMAN	knegt , of Dienaar: maar te Scheep werd het op zijn Scheeps genoomen, te weeten, voor dat staande werktuig dat ter zijde van de Mast, booven het Verdek op de groote Scheepen staat, door welkers behulp de Rees werden op gehijsd W. p. 55. N. 12. op klein Vaartuig is het een dikke klamp, meede ter zijde van de Mast, om het Touw te beleggen, waar meede de Spriet, en het Seil op gehijsd is.
knecht	1690 WITSEN	knechts. Dwars overeindt staande houten, daar men de groote en fokke kardeelen aan beleght.
knecht	1856 VAN LENNEP	knecht , z.n.m. – 1°. Soort van windas, op éénmastkustvaarders, dienende om zeilen of goederen uit het ruim te hijschen. <i>Groote knecht</i> , <i>Bezaans knecht</i> , <i>Fokke knecht</i> . 2°. Hout om een touw aan vast te leggen.
knepeling	1856 VAN LENNEP	knepeling , z.n.v. (veroud.) – Soort van geschut.
kneppel	1740 Zonhoven	kneppels , zijn twee kogels aen een gesmeedt met een staef yzer tusschen beiden.
kneppelkogel	1856 VAN LENNEP	kneppelkogel , z.n.m. – Zie <i>boutkogel</i> .
knevel	1856 VAN LENNEP	knevel , z.n.m. – Houten nagel, die, tusschen een bindsel gestoken en rondgedraaid, dient om het nog sterker toe te halen.
knevel	1857 PAN	knevel. De verklaring, gegeven van dit woord, is die van een <i>draaiier</i> . <i>Knevel</i> is een stuk hout, dat dient om de bogt van touwwerk of den strop van een blok, in een schoothoorn, oog of bout te

		bevestigen. De knevel doet bij touwwerk ongeveer de zelfde dienst als een spijl bij ijzerwerk. Om touwwerk <i>in te knevelen</i> , wordt de bogt door een oog of strop gestoken, en er dan een knevel doorgedaan, zoo dat het er niet weder uit kan. Hiervan het woord <i>inknevelen</i> . Onderanderen: de schoot en halsblokken der onderzeilen worden ingekneveld. Ook het tuig der bramzeilen wordt dit meistens gedaan, wat men noemt: <i>het bramgoed inknevelen</i> .
knie	1681 SEEMAN	knie , dit woord werd gelijkenis halven van de mensselijke tot de scheeps deelen oover gebragt: want gelijk de <i>knie</i> van een Mens al <i>knielende</i> tot een winkelhaak geboogen werd: alsoo zijn de Kromhouten, die aan de Balken onder het Verdek staan, als geboogen <i>kniën</i> , daar de Balken op rusten: de afbeeldsels bij de <i>Hr. Witsen</i> op verscheide plaatsen; de <i>knie hals</i> , dat is, de kromte of bogt, of liever het gewrigt (om soo te spreken) van soodaanige Kromhouten: <i>Knietjes</i> , kleine Kromhouten.
knie	1690 WITSEN	knie . Een krom hout, gelyk een knie: deeze stutten alle de verdekken, en leggen aan de balken.
knie	1856 VAN LENNEP	knie , z.n.v. – Zwaar gekromd stuk hout, dienende tot verbinding van een balk met een vlak, of met een anderen balk. De <i>knie</i> bestaat uit twee gedeelten, waarvan het grootste het lijf, het andere de tak genoemd wordt. De plaats, waar beide deelen zich vereenigen, heet de Neb. <i>Houten knieen</i> , zie <i>yzeren knieen</i> , <i>Opgezette knieen</i> , <i>kunstknieen</i> .
knie	1856 VAN LENNEP	yzeren knie , z.n.v. – Knie, uit Yzer vervaardigd.
kniehals	1690 WITSEN	knie-hals . De boght die in de knie is.
kniehals	1856 VAN LENNEP	kniehals , z.n.m. – Hoek, samenloop van twee schotten of wanden; bocht van een Knie.
knijpen	1681 SEEMAN	knijpen , of <i>nijpen</i> , <i>premere</i> , en hier <i>stringere</i> : want het beteekend al prangende in de Wind op seilen: hier van, <i>wij kneepen bij de Wal langs</i> , ens. van <i>knijpen</i> of <i>nijpen</i> komt een <i>Nijptang</i> , een <i>Tang</i> , daar men iets <i>nijpende</i> meede uit trekt, gelijk bekend is.
knijpen	1690 WITSEN	knypen . Al prangende in de wint op zeilen. Hier van zeght men: <i>Wy knepen by de wal langs</i> .
knijper	1856 VAN LENNEP	knijper (ketting) , z.n.m. – Yzeren toestel om aan een ketting het doorschieten te beletten.
knijper	1856 VAN LENNEP	knijper , o.w. – Wordt van een vaarttuig gezegd, als het zich zoo na mogelijk aan de windstreek opwerkt.
knijper	1856 VAN LENNEP	knijper , z.n.m. – Stuk hout, dienende om iets te vatten en op zijn plaats te houden.
knikstag	1681 SEEMAN	knikstag dit woord is te saamen gesteld van <i>Knik</i> , en <i>Stag</i> : een <i>Knik</i> nu is het geen de Latijnisten noemen <i>Nutus</i> , koomende van <i>knikken</i> , dat is, <i>nuere</i> : waar van, <i>toeknikken</i> , <i>annuere</i> , ens. een <i>Knik stag</i> is dan niet anders als een <i>Stag</i> , die schijnt te <i>knikken</i> : gelijk de <i>Stag</i> van de <i>blinde Steng</i> wanneer het Schip teegen de baaren aan stoot ens.
knikstag	1690 WITSEN	knik-stagh . De blinde stagh: die aldus benaamt wert, om dat het schip, als het stoot, daar gelyk als tegen knikt.
knikstag	1856 VAN LENNEP	knikstag , z.n.o. – Hulp- of bystag.
knikstag	1857 PAN	knikstag . “Hulp- of bijstag.” Hier achter te voegen: <i>op bramstengen</i> met zeer lange toppen, aan welke ook nog zeilen gevoerd worden. Het vaart dan vlak onder den kloot.
knit	1681 SEEMAN	knits , of <i>knitsels</i> , deese Touwen zijn maar te saamen gevlogten van twee Kaabelgaarens ens.
knits	1690 WITSEN	knits , of <i>Knitzels</i> . Touwen, van twee kabel-garens gemaakt.

knoeien	1856 VAN LENNEP	knoeien , o.w. – Verkeerde of nuttelooze bewegingen doen.
knoeier	1690 WITSEN	een boeijer is een zee-knoeijer . Een Boeijer-schip gaat ongemakkelyk door zee.
knoeier	1856 VAN LENNEP	knoeier , z.n.m. – Zoo wordt een vaartuig wel genoemd, waarmede men niets kan uitrichten. Spreekwijze: <i>Een boeier is een Zeeknoeier</i> , (met een boeier kan men slecht zee bevaren).
knok	1690 WITSEN	met hals en knok af halen . Eenigh gevaar ter zee ontkomen.
knok	1690 WITSEN	op hals en knok in zeilen . Met gevaar in komen.
knook	1690 WITSEN	met hals en knok af halen . Eenigh gevaar ter zee ontkomen.
knook	1690 WITSEN	op hals en knok in zeilen . Met gevaar in komen.
knoop	1681 SEEMAN	knoop , komt van <i>knoopen</i> , en misschien het selve met <i>noopen</i> , gelijk wij hier te vooren gesien hebben in <i>knijpen</i> en <i>nijpen</i> : want het werk van een <i>knoop</i> anders niet en is, als iets, dat toe <i>genepen</i> is, vast te houden, een <i>knoop</i> dan beteekend het selve, dat de Latijnisten noemen <i>Nodus</i> , waar van een <i>knoop leggen</i> , een <i>knoop maaken</i> : het welk oneigendlijk beteekend, en in het besonder, het Huuwelijks verbond: weshalven men hier door te kennen geeft, dat de Liefjes door den Egtenstaat aan elkander verbonden sijn: dit woord <i>knoop</i> werd ook gepast op <i>Wambasknoopen</i> , gelijk die ook daarom bij uitneemendheid <i>knoopen</i> genaamd werden: maar te Scheep verstaan sij dit woord <i>knoop</i> meede van de <i>knoop</i> van een stuk geschuts, hebbende een gedaante van een <i>Wambasknoop</i> , of een <i>knoop</i> der Bloemen: van <i>knoop</i> in de eerste beteekenis komt <i>knoopen</i> , gelijk daar van het spreekwoord <i>ik kan niet veeteren</i> , dat is, Strikken met een Veeter, <i>dat niet knoopen wil</i> : waar meede beteekend werd, dat niemand ons dat moet afvorderen, dat in onse magt niet en is, soo veel gesegt, als het is onse schuld niet, dat wij het niet doen kunnen: van <i>knoopen</i> komt <i>opknoopen</i> het welk in het besonder op den Beul gepast werd: want die werd gesegt de dieven <i>op te knoopen</i> , dat is, op te hangen, <i>hij is opgeknoopt</i> , hij is opgehangen ens.
knoop	1690 WITSEN	de derde streng, of knoop, houdt kabel . Oneigentl. Voor de derde maal een zaak bezocht, gelukt veeltidts wel.
knoop	1856 VAN LENNEP	knoop , z.n.m. – 1° Samentrekking van een of meer touwen. <i>Platte</i> of <i>Zeemans knoop</i> , door middel waarvan de enden, de rifseizings en rabanden om een ra gehecht worden. 2°. Uiteinde van een touw, strekkende om het doorschieten te beletten. 3°. Knoest of slechte steê in het houtwerk. 4°. <i>Knoop van de loglijn</i> (dienende om den afstand te berekenen, die in een gegeven tijd door een zeilend vaartuig wordt afgelegd). Spreekwijze: <i>Een knoop draaien</i> (met mooie praatjens bedriegen).
knoop	1857 PAN	knoop . “1°. Samentrekking van een of meer touwen.” Lees: <i>verbinding van, enz.</i> Zoo heeft men <i>platte</i> , <i>oudewijven</i> , <i>weversknoopen</i> , enz. Beter ware het echter deze knoopen onder de <i>steken</i> te rangschikken, en dan te verklaren: knoopen worden gelegd in einden van of rondom het touwwerk, om het te verdikken of ergens te toppen, ten einde het doorschieten te beletten. Er zijn, bij voorbeeld, <i>schild-</i> , <i>kruis-</i> , <i>sjouwermans-</i> , <i>valreeps-</i> , <i>boeireeps-</i> , <i>turksche-</i> en <i>staandewant-</i> knoopen. Laatstgenoemde dienen meer tot verbinding, en bepaald van hoofdtouwen, die gebroken

		of verlamd zijn.
		“4°. Knoop van de loglijn (dienende, enz.). Te schrijven: <i>merken, dienende</i> , enz.
		“Spreekwijze: Een knoop draaien (met mooie praatjens bedriegen).” Het woord <i>vleijen</i> , is beter dan de gegeven verklaring, althans overwaardig om er te worden bijgevoegd. Wijders is de uitdrukking zeer <i>sailorlike</i> .
knoopstopper	1856 VAN LENNEP	knoopstopper , z.n.m. – Stopper, die den Knoop aan ’t eind Stopt (weêrhoudt) en alzoo belet door te schieten.
knopen	1856 VAN LENNEP	knoopen , o. en b.w. – Een knoop leggen.
knuppel	1681 SEEMAN	knuppel , of <i>kluppel</i> , een stok: waar van <i>knuppelen</i> met <i>knuppels</i> slaan of dooden, een Amsterdamse <i>knuppel koek</i> , die de gedaante van een <i>knuppel</i> heeft: gelijk ook de <i>ijsere bouten knuppel bouts</i> genaamd werden, en met een andere naam <i>schiet bouten</i> , dit zijn enden van ijsere staaven, en aan de hoek beslaagen.
knuttel	1856 VAN LENNEP	knits , z.n.v. of <i>knitsel</i> . (veroud.) – Touw, dat maar van twee kabelgarens gevlochten is. Zie <i>knuttel</i> .
knuttel	1856 VAN LENNEP	knitsel , z.n.o. – Zie <i>knits</i> .
knuttel	1856 VAN LENNEP	knuttel , z.n.m. – Strafwerktuig van gedraaid touw, by de Engelschen <i>kat</i> genoemd. Het wordt ook gebezigd voor “kluwen”. <i>Een knutteltjen marlingsgaren</i> .
koe	1681 SEEMAN	koe , een log dier, bij de Latijnisten <i>vacca</i> : hier van daan <i>ik ben soo lui als een koe</i> : en daarom werd het gepast op Scheepen, die seer traag zijn in het seilen: gelijk <i>de koe inwagten</i> , te Scheep gebruikt werd, voor een Schip inwagten, dat met de rest niet voort en kan: sie de Oostindise Vojaagien: een <i>Koe Brug</i> beteekend eigendlijk een <i>Brug</i> , daar een <i>Koe</i> oovergaat, als sij uit Vaartuigen op Land stappen moet: te Scheep beteekend het een ondiep verdek, daar iets onder verborgen werd: het beteekend ook een Traaliewerk seid W. p. 497.
koe	1690 WITSEN	het schip is een koe . Het schip is traagh in ’t zeilen.
koe	1690 WITSEN	koe . Een schip dat traagh zeilt.
koebeis	1856 VAN LENNEP	koebeis , z.n.m. – Een opgecierd vaartuig, op de rivieren van Japan gebruikelijk.
koebrug	1690 WITSEN	koe-brugh . Een tweede verdek op zommige scheepen, ’t geen zeer ondiep is, dienende tot berging van plunje, en slaap-plaats der scheepelingen. Dit verbindt de scheepen, en maakt de zelve vast. Het gaat over ’t geheele schip, of ook wel ten halven alleen. Het betekent ook een tralie-werk, ’t geen boven over het schip gespannen werdt, daar de soldaten op staan, als men slaat: verschillende daar in van een vinke-net, dat dit alleen het midden van ’t schip bedekt, en ’t vinke-net het geheele schip.
koebrug	1856 VAN LENNEP	koebrug , z.n.v. of <i>koebrugsdek</i> . – Soort van dek, onder het benedendek. Het verdeelt de ruimte tusschen de onderbattery en het scheepsdek in ongelijke deelen. In de <i>koebrug</i> is het verblijf van de aide-chirurgijns; ook is er de hut van den schipper en die van den konstabel-majoor; gedurende den slag heeft men er het slagverband voor de gekwetsten. 2°. (Veroud.) Traliewerk boven het middelschip, bestemd om soldaten te dragen gedurende een zeegevecht.

koebrug	1857 PAN	koebrug. “Soort van dek onder het benedendek. Het verdeelt de ruimte tusschen de onderbatterij en het scheepsdek in ongelijke deelen, enz.” Wat beteekent hier <i>scheepsdek</i> ? Welligt moet dit <i>scheepsruim</i> zijn. Beter: koebrug is het onderste dek op linieschepen, groote fregatten en op sommige stoomschepen. Op de twee laatstgenoemden loopt dit dek niet geheel door, wordt het in vóór- en achter-koebrug verdeeld, en vindt men er verschillende bergplaatsen. Op linieschepen zijn er, behalve de bergplaatsen, ook hutten voor officieren, adelborsten en onderofficieren, alsmede eene ruimte voor het slagverband. Dit laatste wordt ook nog op de groote fregatten aangetroffen.
koebrugdek	1856 VAN LENNEP	koebrugsdek , z.n.o. – Zie <i>koebrug</i> .
koekoek	1856 VAN LENNEP	koekkoeck , z.n.m. – Soort van open luik, dienende om licht in de hutten te geven.
koekoek	1857 PAN	koekoek. “Soort van open luik, dienende om het licht in de hutten te geven.” Lees: luik met ramen of met een glazen kap gedekt. Men vindt ze op de kajuit, kerk en longroom, zoo als de officierskamer aan boord der oorlogschepen genoemd wordt. Er bestaat hiervoor geen Neêrduitsch woord. Bij de Engelschen is dit niet in gebruik; deze noemen dit vertrek <i>mess</i> .
koel	1681 SEEMAN	koel , koudagtig: <i>het is koel weeder</i> : voorts beteekend het niet leevendig, niet minsiek: als in dit voorbeeld, <i>het is een koele Vrijer</i> , het is een houte klik: <i>het ging hem soo koeltjes af, hij hiel hem soo koel</i> , dat is, hij toonde sig niet graag en begeerig. Van <i>koel</i> komt <i>koelen</i> , het welk te Scheep betekend <i>koelder</i> werden: als sij dan seggen, het begint te <i>koelen</i> , soo verstaan sij daar door, dat de Wind begint te wakkeren, waar van <i>koelte</i> : gelijk in de volgende voorbeelden, een <i>stijve</i> en <i>steevige koelte</i> : een <i>wakkere</i> en <i>heldere koelte</i> ; een <i>doorgaande koelte</i> , een <i>labbere</i> , of <i>slappe koelte</i> : waar aanmerkelijk is het spreekwoord, <i>het is een Student in de koelte</i> : dat is, een Straatslijper, en een Student, die liever aan de Wind gaat, als dat hij in de Boeken zijn tijd besteed: om niet de naam quansuis te hebben van blokken: hoe wel blokken niet anders en is, als aan een blok, gelijk Kuipers, Smits ens. Arbeiden: met een woord die te lui is om in een Boek te sien: <i>koelen</i> voorts beteekend meede vertragen: gelijk ook <i>verkoelen</i> : gelijk bij voorbeeld: <i>de liefde begint te koelen</i> , of te <i>verkoelen</i> : <i>sijn moekkoelen</i> zijn gramschap vreeken, en vreekende doen bedaaren: gelijk men seide: <i>sijn moet ergens aankoelen</i> ens.
koelbalie	1856 VAN LENNEP	koelbalie , z.n.m. – Tobbe, met water gevuld, dienende om gedurende een slag de kanonnen te begieten.
koelte	1690 WITSEN	aanneemende koelte. Een windt, die toeneemt, en vermeerderd.
koelte	1690 WITSEN	bram-zeils koelte. Zulk weêr, dat men bequaamlyk de hoogste zeilen voeren kan.
koelte	1690 WITSEN	doorgaande koelte. Een harde gestadige wint, zonder storm.
koelte	1690 WITSEN	slykende koelte. Een wint die zachtjes afneemt.
koelte	1690 WITSEN	styve koelte. Zoo veel wint, dat men pas de top-zeilen kan voeren.
koelte	1690 WITSEN	top-zeils koelte. Als het zoo hardt waait dat men de zeilen pas tot boven toe uit houden kan, zonder die te ontredde.
koelte	1856 VAN LENNEP	doorgaande koelte , z.n.v. – Stijve, gelijke koelte.

koelte	1856 VAN LENNEP	koelte , z.n.v. – Wordt op zee altijd genomen in den zin van “wind”. <i>Het waait een frissche koelte</i> (het waait goed door). <i>Marskoelte, stijve Marszeilskoelte, gereefde Marezeilskoelte, dubbel gereefde Marszeilskoelte, dicht gereefde Marszeilskoelte, stijf gereefde Marszeilskoelte, Bramzeilskoelte, Bram- in Marszeilskoelte</i> , worden alle genomen voor min of meer harden koelte, <i>Labberkoelte</i> voor flauwen wind.
koeltje	1856 VAN LENNEP	koeltjen , z.n.o. – Windtjen. briesjen. <i>Er stak een lief koeltjen op.</i>
koelzeil	1856 VAN LENNEP	koelzeil , z.n.o. – Groote en breede buis van zeildoek, van boven met twee vleugels voorzien, die tot windleider dient en van het groot stag boven het groot luik opgeheschen, hangt om aldaar verkoeling aan te brengen.
koelzeil	1857 PAN	koelzeil . Dit is goed verklaard, alleen wordt de plaats van het koelzeil bepaald aangegeven “boven het groot luik.” Koelzeilen echter hijscht men zoo veel en overal waar men verkiest.
koelzwabber	1856 VAN LENNEP	koelzwabber , z.n.m. – Zwabber, waarmede men by groote hitte de planken vochtig houdt.
koeralijn	1856 VAN LENNEP	koeralijn , z.n.m. – Soort van platboomde West-Indische prauw.
koers	1681 SEEMAN	koers , een gebrooke Latijns woord, en komt van <i>cursum</i> , waar van <i>tenere cursum</i> , streek houden: <i>obliquare cursum</i> , laveeren: en beteekend somtijds de streek, of loop, die men in het vaaren houdt: waar van <i>koers setten, koers neemen, van koers veranderen</i> : somtijds bij de Koopluiden, en gemeene Man: <i>de koers van 't geld: wat koers sullen de saaken neemen.</i>
koers	1681 SEEMAN	kours , sie, <u>koers</u> .
koers	1690 WITSEN	behouden koers zeilen . Dat is: Derwaarts zeilen, daar de streek of koers na toe ging; of daar men giste te zullen komen.
koers	1690 WITSEN	verandering van wint, verandering van koers . Oneig. Zich naar den tydt voegen.
koers	1740 ZONHOVEN	kours . De loop of streek die men houdt in 't vaeren.
koers	1836 SPRENGER	Koers . <u>Hy is van den koers of den koers kwyt</u> . <i>Koers</i> is aan boord de lijn, welke een schip houden moet, om zijn bestemming te bereiken. Mist het die, dan faalt het doel. Daarom zegt men fig: van hem, <i>die met zijne denkbeelden in de war is, hy is van den koers of den koers kwyt</i> .
koers	1856 VAN LENNEP	koers z.n.m. – Richting, weg, loop. <i>Het schip is uit zijn koers geraakt</i> (uit zijn weg). <i>Wy moeten dien koers houden. Zy hebben koers naar Engeland gezet</i> (zy zijn naar Engeland gezeild). <i>Hy wist van koers noch streek te houden</i> <i>Noch 't reven van 't gespannen doek</i> <i>Maar zeilde met een blind vertrouwen,</i> <i>Onwetend naar wat wareldhoek.</i> Bilderdijk, Zeevaart. Spreekwijze: <i>Hy is van den koers of hy is den koers kwijt</i> (hy is in de war). <i>Welken koers zullen de zaken nemen?</i> (hoe zullen zy afloopen?)
koeskoes	1681 SEEMAN	koeskoes , sie, <u>grutte</u> .
koevoet	1681 SEEMAN	koevoet , dit werd te saamen gesteld van <i>Koe</i> en <i>Voet</i> , en dat om de gelijkheid wil: want gelijk de Klaauw of <i>Voet</i> van een <i>Koe</i> gespleeten is: als, oo is ook deese ijsere hand spaak onder aan in tweeën gespleeten, sie, W. N. 2. p. 185.

koevoet	1856 VAN LENNEP	koevoet , z.n.v. – Yzeren handspaak, waarvan de voet gespleten is als de klauw eener Koe. De <i>koevoet</i> wordt aan boord gebruikt om zware lasten en voornamelijk kanonnen te lichten.
kof	1856 VAN LENNEP	kof , z.n.v. – Kustvaartuig met twee masten, en somtijds met een druil (<i>tapecul</i>) voorzien, getuigd met sprietzeil, mast en kluiver.
kof	1857 PAN	kof . “Kustvaartuig met twee masten, en somtijds met een druil (<i>tapecul</i>) voorzien, getuigd met een sprietzeil, mast en kluiver.” Aangezien deze schepen naar de West-Indië, Middellandsche- en Oostzee, ja soms naar de Oost-Indië zeilen, is de naam van “kustvaartuig” onnaauwkeurig. Lees: kof is een, niet scherp gebouwd, weinig diepgaand zeeschip met rondgebogen spiegel en platten boeg. Zij zijn getuigd met een grooten mast en steng, op ongeveer één derde van voren, en een ligten bezaansmast op één vierde van achteren. Wijders voeren zij een zeil aan een gaffel en boom aan den grooten mast, een topzeil en een bramzeil aan de steng, eene stagfok en kluivers op den boegspriet en eene bezaan aan den mast van dien naam. “Sprietzeilen” vindt men op deze schepen niet. Wat er overigens bedoeld wordt met “mast,” tusschen de boven verklaarde zeilen, begrijpen wij niet.
kog	1681 SEEMAN	kog , of <i>kogge</i> een soort van Koopvaardijscheepen bij onse Voorvaaderen gebruikelijk, sie hier van de afbeeldsel in het oude Amsterdamse Waapen, en de Handvesten van die Stad, pag. mihi 14. en W 363.
kogel	1681 SEEMAN	koegel , of <i>koogel</i> , een kloot van ijser, soo het een groote <i>koegel</i> is: anders de <i>musket koegels</i> zijn, gelijk bekend is, van lood: als blijkt van het spreekwoord, <i>iemand een koegel schenken</i> , dat is, iemand met een <i>koegel</i> door de kop schieten, <i>een koegel wisselen</i> , met pistoolen malkander te keer gaan, de groote <i>koegels</i> werden naa haar gewigt genaamd ponders: gelijk 6. 8. 10. 12. 24. 36. ponders: gelijk de <i>loode koegels</i> , <i>looden</i> bij uitneemendheid genaamd werden, sie, <i>lood</i> : van <i>koegel</i> komt <i>koegelen</i> , dat is eigendlijk iemand met <i>koegels</i> beleedigen: maar ruimer werd het genoomen, als het beteekend iemand met steenen, of iets anders naa het hoofd werpen: en hier van daan het geroep: <i>wij sullen hem koegelen: koegel hem! koegel hem!</i> ens. een <i>koegelbak</i> , een <i>bak</i> daar <i>koegels</i> ingelegt kunnen werden: de selve werden te Scheep, als koojen tussen het Geschut in gevoegt, en aan het boord vastgespijkerd.
kogel	1681 SEEMAN	koogel , sie, <i>koegel</i> .
kogel	1690 WITSEN	staaf-kogel . Een kogel daar een stuk yzer door steekt: deeze reikt verder als een ketting-, doch niet zoo verre als een ronde kogel.
kogel	1856 VAN LENNEP	kogel , z.n.m. – Gegoten yzeren bal van verschillende grootte, waarmede een stuk geschut geladen wordt. <i>Losse kogel</i> (die zonder klos in het stuk geladen wordt). <i>Opgekloste kogel</i> (die met een klos er in gaat). <i>Holle kogel</i> (granaat, lange yzeren <i>kogel</i> , met schroot gevuld). <i>Gloeierende kogel</i> (die in 't vuur wordt heet gemaakt, voor dat men hem afschiet. <i>Kogel in!</i> (komm.).
kogel	1857 PAN	kogel . “Holle kogel (granaat, lange ijzeren kogel, met schroot gevuld).” Dit is onjuist. Lees: holle kogel is een granaat met eene springlading. “kogel in! (komm.).” Lees: kogel en prop in! (komm.).

kogelbak	1690 WITSEN	kogel-bakken. Bakken die tegen boort aan komen, tusschen het geschut, om scherp in te leggen; doch meestendeels legt men het zelve, in touw-kranssen, op het boort neder, om te minder schade te doen, wanneer een vyandtlyke kogel daar in quam.
kogelbak	1856 VAN LENNEP	kogelbakken , z.n.m.mv. – Uitgeholde randen tegen boord tusschen de kanonstukken, en waarin men kogels voor de hand heeft liggen.
kogelbak	1857 PAN	kogelbakken. “Uitgeholde randen tegen boord tusschen de kanonstukken, en waarin men kogels voor de hand heeft liggen.” “Kanonstuk” wordt nooit gezegd; <i>stuk</i> is algemeen gebruikelijk. Lees: uitgeholde randen of ijzeren rigchels tegen boord, tusschen de stukken, of rondom de hoofden der luiken, en waarin, enz.
kogeltang	1856 VAN LENNEP	kogeltang , z.n.m. – Yzeren tang, dienende om gloeiende kogels mede te dragen: kleine yzeren tang om geweerkogels af te gieten.
kogge	1856 VAN LENNEP	kogge , z.n.v. – Naam van een vaartuig, by onze voorouders zeer in gebruik, met 30 tot 32 riemen voorzien, en, wanneer het tot den krijg gebezigd werd, ook met tinnen of houten getande beschutsels tegen ’t enteren beveiligd. ’t Woord is kennelijk niets anders dan een dialect-verschil met <i>kof</i> , ofschoon dit laatste thands alleen voor koopvaardy- en kustvaartuigen gebruikt wordt; terwijl de <i>koggen</i> meest ten strijde waren uitgerust; gelijk blijkt uit den naam der <i>vier-noorder-koggen</i> , die nog door een der vijf Ambachten in West-Friesland gedragen wordt, omdat het vroeger gehouden was, vier uitgeruste <i>koggen</i> aan de Graaflijkheid te leveren.
kog-oom	1690 WITSEN	kogh-oom. Scheeps-boekhouder over Buissen.
koin	1681 SEEMAN	koinen , of <i>Quoinen</i> , dit zijn korte, en scherp gemaakte houtjes, die men tussen het vaatwerk in legt, om niet het verrollen onderworpen te zijn.
koin	1681 SEEMAN	quoinen , of <i>koinen</i> , zijn houte ondersteekers, die onder het geschut gelegd werden: om dat naa tijds geleegendheid te doen rijsen of sinken, voeg dit bij het geen op het woord <i>koinen</i> te leesen is: daar dit oovergeslaagen was.
koin	1690 WITSEN	koinen. Korte stukken houts, zynde voor scherp, welke men te scheep tusschen de vaten legt, om die vastigheid te geven.
koin	1690 WITSEN	quoinen. Groote houten wiggen, met handtvatzels aan ’t een einde, om die daar by onder de stukken te steken, of uit te halen, als men de zelve hoogh of laegh zet.
koin	1856 VAN LENNEP	koinen , z.n.m.mv. (veroud.) – Driehoekige houtjens, die onder tegen het vaatwerk worden aangelegd. ’t Is ’t fr. <i>coin</i> (hoek). Zie <i>Kortjens</i> .
koin	1856 VAN LENNEP	kontjens , z.n.o.mv. – Thands in gebruik voor <i>koinen</i> . ’t Is ’t zelfde woord, maar verkleind, en staat dus voor <i>kointjens</i> .
kok	1681 SEEMAN	kok , komt van <i>Coquus</i> , gelijk <i>kooken</i> van <i>Coquere</i> : en derhalven is het soo te Land, als te Scheep die geen, die kost bereid, en gaar maakt: en daarom seide men tot onderscheid een <i>Scheepskok</i> : waar van het spreekwoord, <i>vaaren voor Scheepskok</i> : het welk somtijds bij veragting aldus geseid werd: <i>vaar heen voor Scheepskok</i> : dat is, loop in de pomp! loop aan de galg! nu is het meede bekend, dat het de gewoonte van de <i>Koks</i> is, een Schee met een Mes op sij’ te draagen, en daar van het spreekwoord: <i>het zijn al geen Koks, die lange Messen draagen</i> : waar meede oneigendlijk te

		kennen gegeven werd, dat het niet altijd vast gaat, dat iemand soo groot een Konstenaar is, als hij wel sou' schijnen te sijn: <i>die de kok bedild moet het rookgat uit</i> , dit is een ruuwe manier van spreken, en geeft te kennen, dat men sig met een anders dingen niet en moet moejen, of men behaald ondank, en is straf waardig: voorts, <i>Als de Kok en de Bottelier kijft,</i> <i>Dan weet men waar de Botter blijft.</i>
kok	1690 WITSEN	waar meede men seggen wil, dat als de Opperhoofden beginnen oneens te werden, dan hoord de gemeene Man, waar het haaperd, en waar het Boefje schuld: want soo lang de <i>kok</i> met de Bottelier het eens is, soo kan de oorsaak van het quaalijk schaffen verhoolen blijven, om dat die twee malkander de Bal toe kaatsen: de <i>kok</i> heeft een hulp, en werd <i>koks maat</i> genaamd.
kok	1690 WITSEN	als kok en bottelier laatst eens te zamen keven, toen hoord' ik onder wien de boter was gebleven. Dit wert gezeght, als iets verholens aan den dagh komt.
kok	1836 SPRENGER	hy heeft de kok gesproken. Hy is half dronken. Kok en Bottelier. <u>Die den kok bedilt, moet het rookgat</u> (de scheepskeuken) <u>uit</u> . Een scheepskok kan doorgaans niet verdragen, dat de matroozen hem bedillen, en wanneer iemand hunner het doet, wordt hij ligt de keuken uitgejaagd. Spreekw. <i>Wie het werk van zijnen meerderen of ten minste desgenen, van wien hij afhankelijk is, berispt, behaalt er ondank door.</i> <u>Als kok en bottelier zamen kyven, hoort men, waar de boter gebleven is.</u> <i>Kok en bottelier</i> hebben het toeverzigt over de scheepsvoorraad. Zoo lang zij vrienden zijn, kan hunne ontrouw, wanneer zij die plegen, verborgen blijven; doch ontstaat er tusschen hen verschil, dan beklappen zij ligt elkander en het kwaad komt aan den dag. Spreekw. gebruikt, is het op verschillende standen, inzonderheid op <i>bewindslieden</i> en <i>dienstboden</i> toepasselijk; terwijl het in het algemeen zegt: <i>wanneer ondeugende menschen overhoop liggen, ontdekt men niet zelden uit hunne verwijten, het door hen bedreven kwaad.</i>
kok	1856 VAN LENNEP	kok , z.n.m. – Hy, die in een schip voor de manschaps kookt. Spreekwijze: <i>Die den kok bedilt moet het rookgat uit</i> (die 't werk bedilt van zijn meerderen, krijgt slechten dank). <i>Als kok en bottelier saem kijft,</i> <i>Weet Janmaat waar de boter blijft.</i>
koken	1681 SEEMAN	kooken , <i>Coquere</i> waar van een <i>Kok</i> ens.
koken	1856 VAN LENNEP	kooken , o.w. – Wordt de zee gezegd te doen, wanneer zy zich bruischende verheft.
koker	1681 SEEMAN	kooker , heeft verscheide beteekenissen in het gemeen beteekend een Werktuig daar men iets insteeken kan, gelijk een <i>Intkooker</i> : <i>Pennekooker</i> ens. in het besonder een <i>Pijlkooker</i> : van dit woord het spreekwoord: <i>dat komt uit sijn Kooker niet</i> : het welk oneigendlijk beteekend, het geen van hem gesegt, gedaan, of geschreeven is, dat is sijn werk niet: maar dat moet hem van een ander ingegeven, of ingeblaasen sijn: te Scheep werd het genoomen voor een afgeschooten gat, daar de voet van de Mast in staat: en soo bij gelijkenis werd het gepast op een afgeschooten gat, daar Turf door afgeworpen werd, en daarom een <i>Turfkooker</i> , ens.

koker	1856 VAN LENNEP	koker , z.n.m. – Buis, waar de mast in kleine vaartuigen in vast staat. Zie <i>mastkoker</i> , <i>kardoesekoker</i> .
koksje	1690 WITSEN	koksje . Een kleine visschers schuit.
koksmaat	1856 VAN LENNEP	koksmaat , z.n.m. – Knaap, die den Kok tot behulp strekt.
kokspomp	1856 VAN LENNEP	kokspomp , z.n.v. – Pomp van het vaatwerk.
koldergat	1690 WITSEN	kolder-gat . Het gat daar 't bovenste eindt van de kolder-stok door gaat.
koldergat	1856 VAN LENNEP	koldergat , z.n.o. – Verouderde benaming van het Gat, waardoor de kap van het roer gaat.
kolderstok	1681 SEEMAN	kolderstok , of <i>kolterstok</i> , dit is de <i>Stok</i> , daar de Roerpen, die het Roer, of Stuur beweegd, meede bewoogen werd.
kolderstok	1856 VAN LENNEP	kolderstok , z.n.m. – Zie <i>Holderstok</i> .
kolderstok	1856 VAN LENNEP	kolderstok , z.n.m. of <i>kolderstok</i> . (veroud.) – Greep van de roerpen.
kolf	1681 SEEMAN	kolf , of Knods, <i>clava</i> , waar van <i>kolven</i> , met een <i>kolf</i> slaan: een <i>kolfbal</i> , een <i>Bal</i> , daar meede <i>gekolfd</i> werd: <i>de kolf werpen naa de Bal</i> , is een spreekwoord, waar meede beteekend werd, sig soo wel ontblooten van het een als het ander, het spel gewonnen geeven, <i>kolf</i> beteekend verders het onderste gedeelte van een Roer of Musket: waar van het seggen, <i>iemand met de kolf van het Roer voor de kop slaan</i> : het welk dan veel tijds het laatste Geweer is, als iemand sijn Kruid verschooten heeft, of als hij geen tijd en heeft, om sijn sijd Geweer te trekken.
kolk	1681 SEEMAN	kolk , de eige beteekenis van dit woord, is een Wiel, een Draaikuil: waar van, <i>een grondeloose kolk</i> , oneigendlijk een gat, dat niet te stoppen is, een ongemak, dat niet te heelen, of te geneesen is, iets dat onversaadelijk is: <i>Bruin</i> p. 32. in ruimer sin werd het op sijn Amsterdams genoomen voor een spui, en uitwaatering: hier van daan, <i>kolksekoek</i> , dat is, die Knuppelkoeken, die daar ter plaatse gebakken werden, die nog heedendaags daar van (hoe wel gedempt) de naam heeft, gelijk ook aan de Schreiers hoek, de Sluis, die onder de See Dijk deur loopt, de <i>oude kolk</i> genaamd werd: endelijk beteekend een <i>kolk</i> een goot, of holte, daar vuiligheid, modder, en as, in vergaard werd, waar van de <i>kolk ruimen</i> , de <i>kolk</i> schoon maaken: <i>Kolkruimers</i> , <i>Schoonmaakers</i> van Rioolen.
kolk	1856 VAN LENNEP	kolk , z.n.v. – Letterlijk “kuil, diepte,” van hier: vergaderplaats, 't zij van asch, <i>als de kolk onder den haard</i> , 't zij van water, <i>als de Brouwerskolk te Haarlem</i> , 't zij van goederen, als <i>kolk</i> (Tjalkschip, in Friesland gebruikelijk) 't zij voor wieling, draaijing.
kolsem	1681 SEEMAN	kolsem , of Kolswijn, en met een bekender naam, de binnen, of agterkiel: anders meede genaamd, het Saadhout: dit dan is een dikke en swaare Balk, die binnen in het Schip teegen de binnenkiel aangelegt, en vastgemaakt werd, noodig tot steevigheid van de Ribben, die daar in haar vastigheid verkrijgen.
kolsem	1690 WITSEN	kolsem , ofte <i>Kolswyn</i> , en <i>Zaat-hout</i> . Een tegen-kiel, die binnen het schip komt: deeze werdt verdubbelt, daar de mast staat.
kolsem	1856 VAN LENNEP	kolsem , z.n.m. <i>Kolzwijn</i> of <i>zaadhout</i> . – Tegenkiel, die binnen in 't schip komt.
kolsem	1857 PAN	kolsem . “Kolzwijn of zaadhout. - Tegenkiel die binnen in 't schip komt.” Liever: Het eerste langsverband, loopende over de inhouten langs het geheele schip, even als de kiellap onder deze ligt. Het zaadhout eindigt in de voor en achter oploopen.

kom	1681 SEEMAN	kom , of Bak, een holle, of diepe Schootel, waar van een <i>Melkkom</i> : maar bij de Seelui beteekend dit woord een diepe, en besloote plaats, daar Scheepen kunnen gelegd werden, anders genaamd een <i>dok</i> , waar van op zijn plaats.
kom	1856 VAN LENNEP	kom , z.n.v. – Water, en in 't byzonder stilstaand water, dat rondom door land is ingesloten, 't zij door de natuur, 't zij door menschenarbeid. Men zegt echter ook: <i>De rivier vormt te dier plaats een kom</i> (neemt de gedaante eener <i>kom</i> aan), zoodat men geen afstroomend water, maar een afgesloten vijver meent te zien: als de Rijn by St. Goar, de Vecht bij Nieuwersluis.
kombaars	1681 SEEMAN	combaars , sie, <i>kambaars</i> .
kombaars	1681 SEEMAN	kombaars , een Deeken, waar van, <i>iemand in een Kombaars naajen</i> : te weeten, als hij dood is: om soo buiten boord geset te werden.
kombaars	1690 WITSEN	combaers . Een deken, waar mede zich de matroozen dekken.
kombaars	1856 VAN LENNEP	kombaars , z.n.v. – Zoo noemt men aan boord de grove wollen dekens, ook in 't algemeen de dekens, waarin de visschers onzer zeedorpen aan boord slapen. Ook wordt het wel eens voor <i>hangmat</i> gebezigd, als b. v. in de volgende Spreekwijze: <i>Hy is al lang in een kombaars genaaid</i> (hy is al lang dood), (omdat wie op 't schip sterft, in zijn hangmat genaaid en over boord gezet wordt).
kombof	1856 VAN LENNEP	kombof , z.n.n. – Vuurhaard, van 't Ital. <i>combachio</i> , en dus 't zelfde als <i>kajuit</i> , welk laatste woord echter een meer edele beteekenis heeft verkregen. Spreekwijze: <i>'t Rookt als in een kombof</i> (omdat in een stookplaats op een klein vaartuig de rook meermalen naar beneden slaat).
kombuis	1681 SEEMAN	kombuis , de scheeps Keuken, en om dat de selve seer vuil en berookt is, soo seiden van een Huis of Kaamer, die niet seer zindelijk is, <i>het sag'er uit, als of je in een Kombuis quaaamt</i> . W. p. 91.
kombuis	1690 WITSEN	kombuis . De kook-plaats: op Oorloghs-scheepen staat die in 't ruim, dwars scheeps: op Koopvaardy-scheepen onder 't verdek, en achter, of wel midden scheeps, met den haert na achteren toe, en ook wel boven in de bak, ter zyden of in de midden tegen 't schot aan; want ieder plaats heeft zyn besondere nuttigheit.
kombuis	1836 SPRENGER	Kombuis . <u>Het ziet er uit als of men in een kombuis</u> (<i>scheepskeuken</i> – ook wel <i>rookgat</i> waar het niet zelden <i>morsig</i> is) <u>komt</u> . Zoo spreekt men als het in een huis of kamer in het geheel niet zindelijk – en vooral <i>berookt</i> is.
kombuis	1856 VAN LENNEP	kombuis , z.n.v. van 't Lat. <i>Combustio</i> . – Op groote schepen is die onder den bak, op kleinere op het dek. 't Woord wordt dikwijls met <i>Kombof</i> verwisseld. Spreekwijze: <i>Als 't waait kruipt hy in de kombuis</i> (hy is een zoetwaterzeeman, een bloodaart).
komen	1681 SEEMAN	koomen , naaderen: <i>aankoomen</i> , aanlanden, <i>het Schip is aangekoemen</i> : oneigendlijk bezoeken: <i>kom een reis aan, daar is geen aankoomen aan, daar is geen kans om te bekoomen</i> .
komen	1856 VAN LENNEP	by laten komen , b.w. – 't Schip aan den wind laten komen.
komen	1856 VAN LENNEP	komen , o.w. – <i>Boven den wind, by-de-wind komen, aan-de-wind komen. Den wind te boven komen</i> .
kommaliebehoefte	1856 VAN LENNEP	kommaliebehoeften , z.n.v.mv. of <i>kommaliewan</i> . – Al wat tot schaftgerij aan boord behoort, als vorken, lepels, potten, pannen, enz.

kommaliewan	1690 WITSEN	camalie-wandt. Koks gereedschap te scheep.
kommaliewan	1856 VAN LENNEP	kommaliewan , z.n.o. – is 't meer gebruikelijke woord. Zie <i>kommaliebehoefte</i> .
kompanje	1856 VAN LENNEP	kompanje , z.n.v. zie <i>kampanje</i> . – 't Woord werd oudtijds ook gebruikt voor pakhuis, magazijn, in 't byzonder der Amiraliteiten. Spreekwijze: 't <i>Was een sobere kompanje</i> ('t onthaal was schraal).
kompanjemeester	1856 VAN LENNEP	kompanjemeester , z.n.m. (veroud.) – Verbastering van Kompagnie-meester: naam van den Equipaadjemeester op de werven der kompagnie.
kompas	1681 SEEMAN	kompas , heedendaags een bekend Werktuig: dog bij de oude onbekend, en dat bij onkunde van de <i>seilsteen</i> , waar van op zijn plaats breeder sal gesproken werden, het is dan te Scheep een Doos, waar in een ronde schijf van Bordpapier, ens. waar op de streken van de Winden zijn af geteekend, en draajende altijd (soo goed is) met de Leelie naa het Noorden, en dat door behulp van de Naald, die met de Seilsteen bestreken is, de afbeeldsel sie bij <i>Roemer Visser</i> 1. Schok 6. Sinnepop, <i>Hoofd</i> in Embl. dit Werktuig werd van den selven <i>Hoofd</i> in Velsen 5. 5. genaamd met de naam van <i>luister naauw</i> , als hij seid, <i>Door't waalen van de Naald aan't luister naauw Kompas</i> want voorwaar het <i>luisterd naauw</i> , en het moet ook <i>naauw luisteren</i> : dewijl hier aan de behoudenis van Schip en Volk, en Waaren geleege is. Het <i>Kompas</i> werd gesegt <i>verdraaid</i> te zijn, als het ontsteld is: maar oneigendlijk werd het gepast op iemands Hoofd, dat niet wel en staat, en die gemeelijk is: gelijk in de selve sin gebruikt werd, <i>het Horologie</i> , of Uurwerk, <i>is ontsteld</i> : voort werd de Wind gesegt <i>het Kompas rond te loopen</i> , als sij soo veranderlijk is, dat sij (als in een oogenblik) uit alle hoeken waaid, en geen streek houdt.
kompas	1690 WITSEN	de wint waait rondtom 't compas. De wint is ongestadigh.
kompas	1690 WITSEN	die te scheep vaart, en na het compas niet ziet, zeilt gemaklyk. Oneig. Die buiten bestier van landt-zaken is, is'er best aan, en onbekommert.
kompas	1690 WITSEN	het compas houdt geen streek. Het compas is niet wel aan de zeil steen gestreken.
kompas	1690 WITSEN	het compas is van de pen. Oneig. De zaak is ontstelt, of ontreddert.
kompas	1690 WITSEN	het compas mis zeilen. Oneig. Dwalen, en misverstandt hebben.
kompas	1690 WITSEN	het compas rondt waaijen. Vervolgens uit alle hoeken waaijen.
kompas	1690 WITSEN	het compas verzetten. Oneig. Veranderen van doen.
kompas	1690 WITSEN	op een anders compas t'zeil gaan. Oneigentl. Een anders raadt blindelings volgen.
kompas	1690 WITSEN	streken op het compas hebben. Oneig. Veranderlyk zyn.
kompas	1740 Zonhoven	kompas. Een doos of bus, daer in een ronde schijf van bordtpapier, vertoonende de streken der winden, altijd draeit of staet met de lelye naer het Noorden door behulp van eene naelde, die daer aen vast, en aen een zeilsteen gestreken is.
kompas	1836 SPRENGER	Kompas. <i>Zijn kompas is verdraaid of van den pen.</i> Het kompas (schreef ik) is de wijzer, waarop de twee en dertig winden geteekend staan, en wordt gezegd <i>verdraaid</i> , of ook wel <i>van de pen te zijn</i> , wanneer het <i>ontsteld</i> is. Men heeft dit wat naauwkeuriger gewild en wel, overeenkomstig mijne redactie, dus: Op onze schepen worden kompassen, met schuivende of draajende rozen, gebruikt,

kompas	1836 SPRENGER	zoodat men de miswijzing der naald, of afwijking van het ware <i>noorden</i>, door de roos te verschuiven, kan herstellen; doet men dit nu verkeerd, dan is men, natuurlijker wijze, geheel van den koers af, en moet het verbeteren. Is de naald daarentegen van de pen af, waarop zij draait, dan is het kompas geheel nutteloos. De toepassing is derhalve zeer onderscheiden; het kompas is b. v. <i>verdraaid</i>, bij den <i>gemelijken</i>, en <i>van zijne pen</i>, bij den <i>dronkaard</i>.
kompas	1856 VAN LENNEP	Kompas. <u>Zyn kompas is verdraaid, of van de pen.</u> Het <i>kompas</i> is de wijzer, waarop de twee en dertig winden geteekend staan, en wordt gezegd <i>verdraaid</i>, of ook wel <i>van de pen</i> te zijn, wanneer het <i>ontsteld</i> is. Oneigenlijk wordt het toegepast op iemands hoofd, wanneer het niet wel staat, b. v. <i>als men gemelijk is, en daarom zelfs de onschuldigste scherts niet verdragen kan</i>. Niet zelden, maar vooral het geval met hem, die <i>alle</i>, of <i>vreemde kusten bezoekt</i> (zie het woord <i>haven</i>) doch ook niet minder met <i>die zich te buiten gaat in den drank</i>, van welke personen het Spreekwoord meest wordt gebruikt. <u>Op dit kompas kan men veilig aangaan</u>, beteekent fig. <i>op dien raad kan men gerust vertrouwen</i>. Met het oog op de <i>streken</i> van het <i>kompas</i>, of de onderscheidene rigtingen van den wind, daarop aangewezen, zegt men wel van iemand, dat <u>dat hy streken op zyn kompas heeft</u>, om aantekenen, <i>dat hij nu eens deze, dan weder gene wending aan zijne woorden en daden geeft, al naar dat het zijn belang schijnt te vorderen</i>.
kompas	1857 PAN	kompass, z.n.o. van 't Ital. <i>Compasso</i>, 't welk een in streken afgedeelden cirkel beteekent. Het <i>kompas</i> is een schijf van bordpapier of andere zelfstandigheid, waarop al de winstreken zijn afgeteekend, en uit welks midden een met zeilsteen bestreken wijzer altijd naar het noorden draait. <i>Verkeerd kompas</i> (zie <i>hangkompas</i>). <i>Doorschijnend kompas</i> (waarvan de letters en streken van achteren verlicht worden. <i>Miswijzend kompas</i> (zie <i>miswijzer</i>). <i>De wind heeft het kompas rondgewaaid</i> (de wind heeft gewaaid met alle streken die op het kompas staan opgeteekend). Spreekwijze: <i>Op dat kompas mag men veilig zeilen</i> (aan die leiding mag men zich veilig toevertrouwen). <i>Zijn kompas is verdraaid</i> (hy is van de wijs). <i>Zijn kompas is van de pen</i> (hy is dronken: – omdat een <i>kompas</i>, dat van de pen is, onbruikbaar is).
kompasbeugel	1856 VAN LENNEP	kompass. “Van 't Ital. <i>Compasso</i>, 'twelk een in streken afgedeelden cirkel beteekent. Het kompas is een schijf van bordpapier of andere zelfstandigheid, waarop al de windstreken zijn afgeteekend, en uit welks midden een met zeilsteen bestreken wijzer altijd naar het noorden draait.” Door <i>kompas</i> wordt meer verstaan de geheele toestel, terwijl de verklaring eigenlijk die der <i>kompassroos</i> is. Lees: kompas bestaat uit een koperen ketel, in beugels van hetzelfde metaal kunnende draaijen, om altijd waterpas te hangen, met glas gedekt. In het midden van dien ketel staat een koperen pen met stalen punt, waarop de kompassroos draait. Zie verder <i>kompassroos</i>. Behalve de reeds vermelde zijn er nog <i>peil-</i> en <i>azimuth-</i>kompassen. De eerste dienen, om peilingen te doen, de laatste om het azimuth der zon te meten. kompassbeugel, z.n.m. – Naam van twee concentrische ringen, dienende om het Kompas in te hangen. Zy zijn van koper en loshangend by wijze van een schommel, om het Kompas, in weêrwil

		van het slingeren van het schip, altijd in evenwicht en waterpas te houden. De <i>kompasbeugel</i> wordt uit dien hoofde ook Wieg genoemd
kompasdoos	1856 VAN LENNEP	kompasdoos , z.n.v. – Doos of bus, waarin het Kompas besloten is.
kompaskwartier	1856 VAN LENNEP	kompaskwartier , z.n.v. – Vierde deel van een Kompas.
kompaslamp	1856 VAN LENNEP	kompaslamp , z.n.v. – Lamp, die het Kompas verlicht.
kompasnaald	1856 VAN LENNEP	kompasnaald , z.n.v. – Zie <i>naald</i> .
kompasroos	1856 VAN LENNEP	kompasroos , z.n.v. – Schijf van kaartblad, waarop de 32 windstreken zijn afgebeeld en waarover de Kompasnaald draait.
kompasroos	1857 PAN	kompasroos . “Schijf van kaartenblad, waarop de 32 windstreken zijn afgebeeld en waarover de kompasnaald draait.” Kompasroos is doorgaans een cirkelvlak van karton, waarop de 32 windstreken, met hare onderdeelen, zijn afgebeeld. Onder het midden is eene stalen staaf geplaatst die magnetisch is, en het miswijzend Noorden aanwijst. In het middenpunt dezer staaf (magneetnaald) is een gat, waarin een koper hoedje met agaten dopje geplaatst is. Dit dopje rust op de stalen punt der pen in den ketel en veroorlooft de naald, om zich vrijelijk te bewegen. Wijders kan men de naald om haar eigen as en om die der roos bewegen, en aldus de miswijzing verbeteren. Het laatste noemt men: de kompassen regtwijzend leggen.
kondwachter	1856 VAN LENNEP	kondwachter , z.n.m. of <i>kouswachter</i> . – 1°. (Veroud.) Langwerpige klamp, later rond schijfjen, waar de blinde schenkel werd doorgehaald, en <i>Stagkous</i> of <i>doodshoofd</i> genoemd. Zie ald. 2°. Het touw, dat aan den sleper, waaraan de sloepen liggen, is vastgemaakt en dient om ze dichter aan boord te halen.
koning	1856 VAN LENNEP	koning , z.n.m. – Staander, as. <i>De koning van een spil. De koning van het Roer.</i>
koningsschip	1690 WITSEN	het zyn konings scheepen, haal de vlagh in . Dit spreek-woord komt her, van dat oulings de scheepen, die ter koopmanschap uit deeze landen voeren, voor de krygs-scheepen des Konings van Spanje, ter tydt als hy Graaf van deeze Landen was, in zee de vlagh streken. Oneigentlyk is het gezeght, dat minder voor meerder wyken moet.
konstabel	1681 SEEMAN	konstaapel , is die geen in het gemeen, die de opsight van het Geschut, en haar gebruik aan bevoolen is: en derhalven soo wel te Scheep, als te Land, is hij, die onder sig Busschieters heeft, die op sijn ordre, het lossen en laaden van het Geschut koomen waar te neemen, de <i>kaamer</i> nu daar de <i>Konstaapel</i> alles te Scheep vervaardigd, werd de <i>Konstaapels kaamer</i> genaamd: de <i>onder Konstapel</i> (om soo te spreken) werd eigendlijk de <i>Konstaapels Maat</i> genaamd: gelijk dat woord <i>Maat</i> meermaalen van het Bootsvolk alsoo genoomen werd.
konstabel	1740 Zonhoven	konstapel . Opzigthebber over 't geschut, kardoezen, kruidt en loot, op diens orde de busschieters, die onder hem staen, het zelve laeden en lossen.
konstabel	1856 VAN LENNEP	konstabel , z.n.m. of <i>konstapel</i> . – Opzichter van het geschut.
konstabelskamer	1856 VAN LENNEP	konstabelskamer , z.n.v. – Het achterste gedeelte van het tusschendeeks: daar logeeren de kadets en de stuurlieden; achter in is aan stuurboord een hut voor een officier: aan bakboord een voor den opperstuurman.
konstabelsmaat	1856 VAN LENNEP	konstabelmaat , z.n.m. – Onderkonstabel.

kontwachter	1681 SEEMAN	ko..wagter , of <i>Kouswagter</i> , die op de saamenstelling van dit woord let, die sal tussen de saak, en de gelijkenis daar van ontleend, ligtelijk eenige oovereenkomst merken: want dit woord, op zijn Scheeps, beteekende eertijds een lankwerpige klamp: dog is nu in een rond schijfje veranderd, daar de blinde schenkel door gaat.
kontwachter	1690 WITSEN	kont-wachter . Een langwerpige klamp, daar de blinde schinkel door gaat, om de schoot, of wel de schinkel zelve, klaar te houden van d'ankers.
konvooi	1681 SEEMAN	konvooi , sie, <i>konvooi</i> . ens.
konvooi	1856 VAN LENNEP	konvooi , z.n.o. – 1°. Schip of vloot, die onder geleide van een of meer gewapende vaartuigen vaart. <i>De wakkere verdediging van den bevelvoerder gaf gelegenheid aan het konvooi om te ontvluchten.</i> 2°. Het geleide zelf. <i>Die schepen varen onder konvooi</i> (onder geleide). 3°. In 't mv. <i>konvooien en Licenten</i> (veroud.), rechten op vervoer, in- en uitvoer.
konvooibrief	1856 VAN LENNEP	konvooibrief , z.n.m. – Brief, dien de Kommandant van 't Konvooi geeft aan de schepen, welke hy te geleiden heeft.
konvooilinie	1856 VAN LENNEP	konvooilinie , z.n.v. – Lijn, waarin de schepen van 't Konvooi zich stellen moeten, om onder de bescherming van het geleideschip te blijven.
kooi	1681 SEEMAN	kooi , dit woord heeft verscheide beteekenissen, dog die alle seer wel bekend sijn: voor eerst op sijn Scheeps, beteekend het een slaapplaats voor scheeps Gasten: soo seggen sij, <i>te kooi gaan: te kooi leggen: uit sijn kooi op staan</i> , ens. hier van het spreekwoord, <i>de kooi lek vaaren</i> : dat is, sig onbequaam maaken om een Schip in See te brengen: soo seid men, <i>die Schipper heeft de kooi lek gevaaren</i> : dat is, die Schipper is van de plegt gerold: die Schipper is ontschipperd: sie, <i>plegt</i> : daarenbooven beteekend het ook een <i>kooi</i> , daar men Gevoogelte in opsluit, waar van een <i>kooitje</i> : een <i>Voogelkooitje</i> : en endelijk een <i>kooi</i> , daar men Eenden, of (op sijn Dorts) Bouten vangt: want een Bout bij haar een Eendvoogel genaamd werd: hoe wel het selve woord bij de Amsterdammers, beteekend een Schaapenbout, een Quartier van een Lam: van deese <i>koojen</i> komt een <i>Kooiman</i> , <i>Kooilui</i> , dat is, die sijn werk maaken van Eenden in <i>koojen</i> te vangen, dat ook bij haar <i>koojen</i> genaamd werd: voorts beteekend <i>koojen</i> , in ontugt leeven, gelijk men seid, <i>sij koojen bij malkander: sij heeft bij hem gekooid</i> : soo dat ons niet ongerijmd sou' schijnen dit woord afkomstig te oordeelen van het Latijnse <i>coire, coitio, coitus</i> , dat alle de voorgaande, als ook meede de laatste beteekenis in die taal uit drukt.
kooi	1690 WITSEN	de kooy lek varen . Oneig. Onbequaam maken om in zee te varen. Hier van zegt men: <i>De schipper heeft de kooy lek gevaren</i> .
kooi	1740 Zonhoven	kooi . De slaepplaats voor de scheeps-gasten.
kooi	1856 VAN LENNEP	kooi , z.n.v. – Slaapstede aan boord, aldus genoemd, omdat zy even als vogelkooien boven en naast elkander tegen den wand vastzitten. Ook voor hangmat en slaapstede is 't algemeen. <i>Naar kooi gaan</i> (naar bed gaan). Spreekwijze: <i>De kooi lek varen</i> (een onvoordeelige, schadelijke reis doen). <i>De schipper heeft de kooi lek gevaren</i> (hy is ontschipperd). <i>Te kooi kruipen, Voor goed naar kooi gaan</i> (sterven, waarvan Huygens in zyn Scheepspraat op 't

		overlijden van Prins Maurits aldus: <i>Mouringh was te koy ekropen En den endeloosen slaep Had zijn wacker oogh besloopen, En den Leeuw gemaect tot Schaep.)</i>
kool	1681 SEEMAN	koolen , beteekend behalven <i>Buiskool</i> , <i>Savooikool</i> , <i>Blomkool</i> ens. een <i>glimmende</i> , of ook een <i>Doovekool</i> : gelijk van Turf of Hout: maar in het besonder, <i>Steenkoolen</i> , gelijk van Luik, en wel voornaamendlijk van Nieukasteel in Schotland gehaald werden, een Schip dan of Schipper die om <i>Koolen</i> vaart, werd een <i>Koolhaalter</i> genaamd: waar van de <i>Koolvlood</i> ens.
koopman	1681 SEEMAN	schotskoopman , soo men op de saamenstelling der woorden let, het komt van <i>schots</i> , en <i>koopman</i> : <i>schots</i> nu (het komt van daan, waar het van daan komt, het beteekends slegt, gering: <i>ik kreeg een schots antwoord: hij gaf mij schots bescheid</i> : en soo gelooven wij, dat een <i>schots koopman</i> , is een <i>slegt koopman</i> , en die met zijn waaren (teegen onse heedendaagse gewoonte) ergens naa toe reisde, om te venten.
koopvaarder	1856 VAN LENNEP	koopvaarder , z.n.m. of <i>koopvaardyschip</i> . – Schip, dat ter Koopvaart is uitgerust.
koopvaardij	1856 VAN LENNEP	koopvaardy (ter) , bw. – Tot de Koopvaart. <i>Ter koopvaardy uitgerust</i> – wordt van een schip gezegd, om het van een oorlogsvaartuig te onderscheiden.
koopvaardijship	1856 VAN LENNEP	koopvaardyschip , z.n.o. – Zie <i>koopvaarder</i> .
koopvaardijvloot	1856 VAN LENNEP	koopvaardylvloot , z.n.m. – Verzameling van Koopvaarders.
koord	1681 SEEMAN	koord , of Lijn is van een, ende selve beteekenis: hoe wel bij Naajers, en het Vrouwvolk het iets anders beteekend, als sij seggen, <i>koorden en boorden</i> : verstaande door <i>koorden</i> alle gaaren of sijde Werktuig, dat als een Lijn of Touw gedraaid of gewerkt is: en <i>boorden</i> weeder, dat de <i>boord</i> of kant (<i>Margo</i> bij de Latijnisten genaamd) versierd en beset: dewijl dan <i>koord</i> beteekend een Lijn, soo is ligt te verstaan <i>iemand met de koorde straffen</i> , beteekenende iemand met een strop laten wurgen: voorts <i>iemand aan zijn koord krijgen</i> , iemand op zijn zijde winnen, waar van in de Historien van <i>Hoofd</i> veele voorbeelden zijn, van <i>koord</i> komt <i>koordaadje</i> , dat is alderhande slag van Touwwerk.
koord	1856 VAN LENNEP	koord , z.n.v. en o. – Lijn, touw.
koordage	1690 WITSEN	koordasie . Alle soorten van touw, zoo kabel-touw, als poort-touw, puts-touw, zwabber-touw, gey-touw, sor-touw, plecht-touw, rak-touw, haak-touw, boots-touw, enz.
koordage	1856 VAN LENNEP	koordaadje , z.n.v. (veroud.) – Alle soort van touwwerk.
koot	1681 SEEMAN	koot , of Kooi, te weeten op Haaringbuisen is de slaapplaats of het vertrek, Kajuit, of Hut, of Roef, van de Stuurlui, die in der waarheid de Schippers, of Opperhoofden van de Buisen zijn.
koot	1690 WITSEN	koot . De kajuit, of stuurmans-kamer, op Haring-buizen.
koot	1856 VAN LENNEP	koot , z.n.v. – Kooi of kot van den stuurman eener haringbuis.
kop	1856 VAN LENNEP	kop , z.n.m. – Het bovenste of voorste. <i>De kop van de spil. De kop van het roer. Met den kop op de zee zeilen</i> (den voorsteven aan de golven bieden). <i>Wy liepen hem met den kop in de zijde</i> (ons schip voer met zijn voorsteven het andere dwars in het boord).

kop	1856 VAN LENNEP	koppen, z.n.m. – 1°. Verhevenheden, gevormd door 't zeeschuim, die zich boven de baren vertoonen, waar sterke branding gaat. 2°. Uitspringende gedeelten van zware of donderwolken. 3°. Mannen, personen. <i>Dat vaartuig was met vijftig koppen bemand</i> (had vijftig man aan boord).
kopbout	1856 VAN LENNEP	kopbout, z.n. – 1°. Zware ring, boven elke geschutpoort der onderbattery geplaatst. 2°. <i>Spant–</i> of <i>Naaibout</i>. Bout, dienende om de deelen van een affuit aan elkander te verbinden. <i>Platte, ronde, vierkante kopbouten</i>.
kopen	1681 SEEMAN	koopen, beteekend eigendlijk Geld voor de Waaren geeven, want als men Waar voor Waar geeft, dat werd ruilen genaamd, van koopen komt <i>koopman, koopvrouw</i>: welk laatste bij uitneemendheid beteekend een Vrouw, die dat vergund is, dat zij <i>koopen</i> en <i>verkoopen</i> mag, met soo goede magt als een Man: voorts van <i>koopen koopmanschap</i>, dat is, of de Waaren, die een <i>Koopman koopt</i>, of, <i>verkoopt</i>: of de <i>konst</i> om te leeren <i>koophandel</i> drijven: soo seide men hij leerd de <i>Koopmanschap</i>: <i>hij werd in de koopmanschap opgetrokken</i>: daar en booven een <i>Koopvaarder</i> of een <i>Koopvaardijman</i>, een Schipper, die niet ten Oorlog: maar om waaren uit vaart: of het Schip selfs, dat meede een <i>Koopvaardijman</i> genaamd werd: van <i>koopen</i> zijn afkomstig de woorden: <i>aankopen</i>, meer en meer <i>koopen</i>: <i>bekopen</i>, snuiten: gelijk, <i>iemand bekopen</i>: <i>hij is bekogt</i>, hij is gesnooten: <i>met den hals bekopen</i>: met den hals boeten en betalen: <i>inkoop, inkopen, koopen</i>, om weer te <i>verkoopen</i>: waar van het seggen, <i>hij verstaat sig op den inkoop</i>: <i>en, die wel inkoopt</i>, kan wel <i>uitverkoopen</i>, dat is, die kan de hand ligten, en klanten maaken: <i>opkoopen</i>, de Waaren, die hier, en daar zijn, in zijn nest sleepen: om de markt te kunnen stellen: en tot hoogen prijs te kunnen <i>verkoopen</i>: <i>verkoopen, vendere</i>, voor Geld aan een ander oover doen, <i>uitkoopen</i>, iemand met een stuk Gelds paajen: anders gesegt, <i>uitkoop doen</i>: <i>uitverkoopen</i>, al de Waaren die men bij sig heeft, <i>verkoopen</i>, en uit de neering, of <i>koophandel</i> scheiden: en eindelijk van <i>koopen</i> komt <i>kooper</i>, dat is, die eenige Waaren <i>koopt</i>, en schoon het zijn beroep niet en is, soo werd hem egter de naam gegeeven van <i>Koopman</i>: <i>te koop draagen, te koop veilen</i>: het eerste werd van een Vrijster gebruikt, die dan gesegt werd, <i>haar Eer te koop te draagen</i>, als zij met haar Maagdom verleegen, en veil is: het laatste werd ook met het woordje <i>veilen</i> alleen uitgedrukt: <i>te koop staan, te koop setten, te koop hangen</i>, alle woorden, en manieren van spreken te veel bekend, om daar meer van te spreken: <i>turpe</i> (enim) <i>est difficiles habere nugas, & stultus labor ineptiarum</i>; <i>beeter koop geeven</i>, <i>Hoofd Hist. p. 614</i>. beteekend oneigendlijk, geseggelijker zijn: <i>beeter aan de hand gaan</i>: <i>het best is de beste koop, voor die het vergelden mag</i>, dat is, het is voordeeliger, ens.
koperen	1856 VAN LENNEP	koperen, b.w. – Met koperen platen beleggen, 't geen ten opzichte van schepen geschiedt om de aangroeiing van schelpen en weekdieren af te weeren. <i>Een Gekoperd fregatschip</i>.
kophoutje	1856 VAN LENNEP	kophoutjen, z.n.o. – Houtjen, dat de lijken van een kluiver tegenhoudt.
koppelblad	1856 VAN LENNEP	koppelblad, z.n.o. – Rechthoekige parallelogram op een blad papier afgeteekend en afgedeeld in kleine gelijke vierkanten, door middel van evenwijdige lijnen, die noord en zuid of oost en west loopen. Op dit Blad vindt men onderscheiden bogen, die hun gemeenschappelijk middelpunt hebben in den top van een der hoeken. Een en ander strekt tot bepaling zoo na mogelijk van den

		afgelegden weg in lengte en breedte, wanneer men bevorens weet hoe veel weegs men heeft afgelegd en in welke richting.
koppelbout	1856 VAN LENNEP	koppelbouten , z.n.m.mv., <i>Naai- of spantbouten</i> . – Bouten, die, van achtkante staven afgehakt, aan het eene einde een geringe ronding verkrijgen, en dienen om de twee rijen inhouten van hetzelfde spant te verbinden.
koppelen	1856 VAN LENNEP	koppelen , o.w. – Koppelkoers berekenen; d. i., uit de gedurende het etmaal gezeilde koersen en snelheid van vaart, de gegeven breedte verkrijgen.
koppelkompas	1856 VAN LENNEP	koppelkompas , z.n.o. – of <i>uurbord</i> . – Houten schijf, van een handvatstel voorzien, en waarop de 32 windstreken zijn afgebeeld. Boven elke windstreek zijn 8 gaatjens geboord om de 8 halve uren van een wacht te verbeelden. Elk half uur slaat de voorganger een pen in boven de windstreek, waaronder hy gestuurd heeft. Het uurbord, alzoo met den afloop der wacht van 8 pennen voorzien, dient den roerganger om den weg op te teekenen, dien het vaartuig gehouden heeft.
koppelstuk	1856 VAN LENNEP	koppelstuk , z.n.o. – Derde Stuk of laatste schaal, die op een balk wordt ingelaten om dien volledig te maken.
koprاند	1856 VAN LENNEP	koprاند , z.n.m. – Deel van de galery.
kopstuk	1856 VAN LENNEP	kopstuk , z.n.o. – Deel van de galery of buiten–betimmering.
koptouw	1856 VAN LENNEP	koptouw , z.n.o. – Touw, waarmede het hoofd van een kanon aan het scheepsboord wordt vastgesjord.
koptouw	1857 PAN	koptouw . “Hoofd van een kanon.” Lees: <i>kop</i> van een kanon.
koren	1681 SEEMAN	kooren , <i>frumentum</i> , anders genaamd Saad, hier van daan <i>koorenkooper</i> , <i>koorensolder</i> , <i>koorenbeurs</i> , de plaats daar de Koopluiden of <i>Koorenkoopers</i> vergaaderen, en soo het op een Brug geschied de <i>koorenbrug</i> , soo het op een Plein geschied de <i>koorenmarkt</i> ens. <i>kooren verschieten</i> (waar van <i>kooren verschieter</i> , <i>kooren verschietster</i>) het <i>kooren</i> , om niet duf te werden, van de eenen plaats werpen, om te verlugten, op den anderen: <i>koorendraager</i> , <i>koorenligter</i> , of ook <i>Ligter</i> bij uitneemendheid, waar van een <i>Ligterman</i> , een <i>koorenligter</i> nu is een swaar Vaartuig tot Amsterdam (sie de Platen van <i>Seeman</i>) daar uit men <i>kooren</i> uit de groote Scheepen lost, en in neemt, en voor een tijd bewaard.
korf	1681 SEEMAN	korf , sonder twijfel van <i>Corbis</i> , waar meede het in naam en daad oover een komt: een <i>Rasijnkorf</i> , een <i>korf met Vijgen</i> , <i>Viskorf</i> ens.
kornaat	1690 WITSEN	kornaat . Een touw, waar mede men kleine zwaartens binnen ’t schip heist.
korporaال	1681 SEEMAN	korporaال , welkers dienst is, de Waapenen schoon te houden, Maistre des Armes, sijn naam komt van het Latijns woord <i>Corpus</i> , om dat hij oover een <i>Corpus</i> , of een gedeelte van de Soldaaten, dat van ouds een Rot genaamd was, gesteld werd, van dat woord Rot komt <i>Rotsgesel</i> , een Soldaat, of Burger, die in een en het selve Rot verdeeld is: hier van daan <i>Rotten</i> bij een schoolen, te <i>saamen Rotten</i> .
korren	1690 WITSEN	kooren . Met sleep-netten langs strandt visschen.
korten	1681 SEEMAN	korten , <i>korter maaken</i> , afkomstig van het Latijnse woord <i>curtus</i> , <i>curto</i> , <i>curtare</i> , <i>kort</i> , <i>korten</i> , besnoejen, te Scheep beteekend het inbinden, inwinden, waar van <i>korte Seilen</i> , dat is, klein Seil:

		van <i>korten</i> komt <i>inkorten</i> , <i>opkorten</i> , <i>inpalmen</i> , <i>inhaalen</i> , gelijk <i>de Scheepen opkorten</i> , <i>de Kaabel korten</i> , het Kaabel meer en meer inhaalen: <i>iemand de naagelen korten</i> , <i>iemand de vleugelen korten</i> : is oneigendlijk, iemands magt besnoejen: <i>kortooren</i> , iemand de ooren afsnijden, en hier van oneigendlijk, <i>ik wil mij laten kortooren</i> , dat is, soo het niet waar is, ik wil mij door het afsnijden van ooren, laten mismaaken, mishandelen laten.
korten	1690 WITSEN	korten , <i>inkorten</i> , <i>afkorten</i> . Nader aan komen met het schip, 't zy door de wint, of boegzeerende.
korten	1856 VAN LENNEP	korten , b.w. – In den zin van “inhalen, verminderen”. <i>Een touw korten</i> .
korten	1857 PAN	korten . “Een touw korten.” Lees: een touw of bogt korten, dat is, het ankertouw of de ketting gedeeltelijk inwinden, zoo dat men voor korter bogt ten anker ligt.
kortjan	1856 VAN LENNEP	kort-jan , z.n.o. – Zakmes. <i>Zy haalden kort-jan voor den dag</i> (zy trokken hun mes). Daar <i>Jan</i> of <i>Janmaat</i> de algemeene benaming is voor “matroos”, zoo is door <i>kort-jan</i> het korte zijdgeweel, dat de matroos draagt, aangeduid geworden. Zie echter Bild. <i>Gesl.</i> in v.
kortouw	1856 VAN LENNEP	kortouw . – Zie <i>kartouw</i> .
korven	1690 WITSEN	gekorft zyn . Dit wiert oulings gezeght van de scheepen, als zy ter haven gereedt lagen om t'zeil te gaan: 't geen hier van her komt, dat men toen korven op de masten plagh te zetten, uit welke gestreden wiert.
korvet	1856 VAN LENNEP	korvet , z.n.v. – Lands oorlogsvaartuig, dat in rang volgt op een fregat. <i>Stoomkorvet</i> , <i>Kuilkorvet</i> (die een bak en halfdek heeft). <i>Gladdekskorvet</i> (die geen halfdek heeft).
korvet	1857 PAN	korvet . “Kuilkorvet (die een bak en half dek heeft). Gladdeks korvet (die geen half dek heeft).” Lees: kuilkorvet die eene overdekte batterij heeft. Gladdekskorvet die geene overdekte batterij heeft.
kost	1681 SEEMAN	kost , mondkost, het eeten, dat op geschapt werd voor het Bootsvolk, soo seid men, <i>Kool is kost</i> : maar <i>kost</i> werd ook gesteld voor <i>onkosten</i> : gelijk, <i>de kosten zijn gedaan: de kost moet voor de baat uit</i> : welk laatste spreekwoord te kennen geeft, volgens <i>Roemer Visser Schok</i> 2. Sinnepop 49. dat men de <i>onkosten</i> eerst doen moet, eer men baat, of voordeel te verwagten heeft: <i>kostelijk</i> , dat veel <i>kost</i> : groot van waarde, waar van <i>kostelijkheid</i> : want <i>kosten</i> , een tijdwoord beteekend veel <i>kost</i> ergens voor geeven, gelijk men als nog op veele plaatsen eet waaren voor andere noodsaakelijkheeden verruilebuit: <i>kosteloos</i> en schaadeloos, dat is, sonder eenige <i>onkosten</i> of schaade ens.
kot	1681 SEEMAN	kot , beteekend een lomp vertrek, waar van een <i>Varkens kot</i> , en <i>die een Varken is, die moet in 't kot</i> : beteeuende, als men iemand plaagen wil, dat men haast oorszaak vinden kan: en soo beteekend het ook een vertrek voor op het Schip onder de bak, sie, W. p. 59. N. 21.
kot	1856 VAN LENNEP	kapitein van het kot , z.n.m., <i>kabelgast</i> , of <i>man in het kabelgat</i> . – Matroos, die voor de dagelijksche behoeften, als kaarsen, touwwerk, enz., zorg draagt.
kot	1856 VAN LENNEP	kot , z.n.v. – Hut of slaappleaats onder de bak.
kot	1857 PAN	kot . “Hut of slaappleaats onder de bak.” Lees: soort van hangmat, doch grooter en langwerpig vierkant met een houten raam onder in.
kou	1681 SEEMAN	kou , <i>koud</i> , <i>koude</i> , <i>frigus</i> : <i>het is een strenge kou</i> , het is seer <i>koud</i> : het beteekend ook een koele wind: als men seid, <i>daar waaid een mooie kou</i> , <i>dat is een fraai koudje</i> : het werd ook als een <i>adjectivum</i> of bijvoegelijk woord gebruikt voor <i>frigidum</i> : waar van <i>heet en koud uit een mond blaasen</i> : het

kou	1856 VAN LENNEP
koubeitel	1681 SEEMAN
koubeitel	1856 VAN LENNEP
kous	1681 SEEMAN

kous	1690 WITSEN
kous	1690 WITSEN
kous	1856 VAN LENNEP

kous	1857 PAN
------	----------

kouswachter	1681 SEEMAN
kouswachter	1856 VAN LENNEP
kouw	1690 WITSEN
kraag	1681 SEEMAN

welk in een oneige sin genoomen, beteekend het Vuur in de eene hand draagen, en het Waater in de andere hand: schoon voor het oog: maar vals agter de rug ens.

kou, z.n.v. – (voor **koude**) Wind. *Het waait een stijve kou* (een frissche wind).

koubeitel een *Beitel*, bequaam om gaaten te maaken in ijser, dat koud is, sie *beitel*, of *bijtel*.

koubeitel, z.n.m. – Beitel, bekwaam om gaten te maken in yzer dat koud is.

kous, of op zijn Ooverijssels, een Hoos: beteekend te Scheep een leere Schee', daar men Kaabels, en Touwwerk teegen het schuuren in steekt, een rond ijser aan de Schoothoorn ens. en om de gelijkheid wil, is het *in re venereâ*, meede met het woord *natura* (*honeste satis*) bekend: waar van, *wat een kous!* wisje wasje! Voorts, *met de kous op het hoofd 't huis koomen*, is een bekend spreekwoord onder de Seeluiden: het welk bij haar oneigendlijk beteekend een verloore reis: als wanneer iemand soo naakt en berooid uitgeschud is, dat hij geen Muts of Hoed op zijn hoofd heeft: maar in plaats van dien, een *kous* setten moet, ens.

kous. Een ledere scheede te scheep, daar men kabels, en touw-werk, tegen het schuuren, in steekt.

met de kous op 't hooft t'huis komen. Een verlooren reis doen.

kous, z.n.v. – 1°. Koperen of yzeren ring, die de lus of het oog, die in 't touw zijn gesplitst, open houden. *De kous van 't touw* (de binnenste, eerste bocht van het opgeschoten ankertouw). Spreekwijze: *In de kous van 't touw kruipen* (omlaag, wegloopen, zijn post verlaten, zich lafhartig gedragen).

2°. (Veroud.) Zeeuwsche uitdrukking, voor: Mislukte reis. *Een kous varen* (een reis doen met verlies). Hiermede staat wellicht in verband de

Spreekwijze: *Met de kous op het hoofd terugkeeren* (met schade en schande terugkeeren).

kous. “2°. Een kous varen (een reis doen met verlies).” Misschien is dit goed verklaard, doch bij de Nederlandsche Marine zegt men algemeen *eene kous maken*. Dat is geld opsparen of overvaren.

Welligt bedoelende, zoo veel opsparen, dat de beurs te klein wordt en men zich dan met eene kous behelpt.

Spreekwoord: Hij gaat naar Oost-Indië om eene kous te maken.

kouswagter, sie, *ko..wagter*.

kouswachter, z.n.m. – Zie *kondwachter*.

laat pompen die kouw hebben. Oneigentl. Laat arbeiden wie wil, ik blyf er buiten.

kraag, dit woord is seer bekend voor een halssieraad, waar van *opgesette Kraagen*, gelijk die voor een vijftig Jaar bij de treffelijkste Burgers en Heeren in gebruik zijn geweest, en neevens dien de Lobben of Lubben: waar van het bekende knuppel Vaarsje: te Jaaphannes.

Lubben te draagen is de mooden althans:

Nogtans hou'en de Vrouwen niet veel van gelubde Mans:

te Scheep werd het woord *Kraag* genoomen voor Latten, die om de Mast gespijkerd of gewoeld werden, om van de Vissers niet beschaadigd te werden: dog nog eigendlijker noemen sij een *Kraag*, een dik enkeld Touw, of iets, dat tot seekere dikte uit veele Touwen rond te saamen gevlogten en met plattingen gewoeld is: gelijk die veel voor de boeg van boots, in de plaat van

kraag	1690 WITSEN	vrijf houten, teegen het stooten gehangen werden: de presenning selfs werd meede een <i>Kraag</i> genaamd, als sij tot den selven dienst gebruikt werd,
kraag	1690 WITSEN	kraagh. Een dik touw, of prezenning, om de steven, en om de top van de groote mast, ook om de stag die de mast houdt. Anders: Houde latten, om de vissers, tegen de mast aan.
kraag	1690 WITSEN	op hals en kraagh in komen. Het zelfde.
kraag	1856 VAN LENNEP	zoo veel als hals en kraagh lyden magh. By storm in grooten noodt zyn.
kraag	1857 PAN	kraag, z.n.v. – Omwindsel van geteerd prezenning doek, zoo gelijk met het dek als aan den top, om den mast geslagen.
kraai	1856 VAN LENNEP	kraag. “Omwindsel van geteerd prezenningdoek, zoo gelijk met het dek als aan den top, om den mast geslagen.” Deze verklaring is die van de broeking en van het topkleed der masten. Lees: kraag is een houten rand om een rondhout, of een strop van touwwerk met een kous er in. Zoo rust de bezaansboom op een kraag en zijn de waterstagen met de kragen, op den boegspriet, verbonden.
kraaidraaier	1856 VAN LENNEP	kraai, z.n.m. – Soort van Noorsch vaartuig.
kraaiennest	1856 VAN LENNEP	kraaidraaier, z.n.m. – Het vaartuig, waarmede Gekaaidraaid wordt, of de man, die het voert.
kraaier	1856 VAN LENNEP	kraaiennest, z.n.o. Ton, vat of ander voorwerp van dien aart, dat, aan den masttop van een Poolzeevaarder bevestigd, tot beschutting van den uitkijk dient.
kraak	1681 SEEMAN	kraaier, z.n.m. – Vaartuig, by onze voorouders in gebruik, en de Oostzee bevarende.
kraak	1681 SEEMAN	caraak, sie, <i>kraak</i> .
kraak	1690 WITSEN	kraak, of, <i>Caraak</i> een Spaans of Portegees woord, waar door sij verstaan groote bakbeesten van Scheepen: en werden daarom ook genaamd bij uitneemendheid <i>Spaanse Caraaken</i> : deese <i>Carakken</i> sijn bij de onse in de Spaanse oorlog veele, voornaamelijk in Oostinden, veroverd: en tot gedagtenis van dien werd het oudste en fijnste Porselijn <i>kraak Porselein</i> genaamd: van de grootheid deeser <i>kraaken</i> , sie de <i>Oostindise Vojaagien</i> in 2. deelen uitgegeeven, <i>H. van Linschooten, Joris Spilbergen</i> pag. 46. en andere ens.
kraak	1856 VAN LENNEP	kraak. Een groot schip, by de Portugeezen en Spanjaarts gebruikelyk.
kraak	1856 VAN LENNEP	karak, z.n.v. – Zie <i>kraak</i> .
kraak	1856 VAN LENNEP	kraak, z.n.v. – Van ’t Spaansch <i>caraca</i> . Spaansch of Portugeesch lastschip, dat zeer zwaar en hoog uit het water plach gebouwd te wezen. Van deze schepen werden gedurende den tachtigjarigen oorlog vele door de onzen veroverd, en daar zy dikwijls Oost-Indische waren en, onder anderen, uitmuntend porcelein vervoerden, verkreeg dit buitgemaakte porcelein den naam van <i>kraakporcelein</i> . Tegenwoordig sijn de <i>kraaken</i> kleiner dan voorheen en alleen op de binnenwateren in gebruik. Vondel in zijn <i>Lof der Zeevaart</i> , neemt kraak eenvoudig voor “schip”, waar hy zegt: <i>Dit alles aengemerckt staet t’evenaren of Mijn kraeck niet evenaert met eenigh keizershof.</i>
kraallijn	1856 VAN LENNEP	kraallijn, z.n.v. – Lijn, waaraan houten kralen geregen sijn en die, om den mast aan de klaauw van den gaffel vastgemaakt, dient om deze by het ophijschen of strijken tegen den mast te houden.

kraallijn	1857 PAN	kraallijn . De gegeven verklaring is die van de <i>rakken</i> der gaffels. Lees: de <i>kraallijn</i> dient, om de groote gij van de bezaan, onder het bijzetten en bergen, op en neer te halen tot aan eene kraal, genaaid op het achterlijk, zoo ver beneden den kop als het bovenlijk lang is.
kraalrand	1856 VAN LENNEP	kraalrand , z.n.m., <i>Schrikrollen</i> of <i>rolrand</i> , – Rollen, in de klampen van den kaapstander geplaatst, om de werking te bevorderen.
kraalschaaf	1856 VAN LENNEP	kraalschaaf , z.n.m. – Soort van holle schaaf, dienende om voorwerpen een afgeronden rand te geven.
kraan	1681 SEEMAN	kraan , dit woord werd op verscheide saaken gepast: en voor eerst stellen wij, dat het de naam is van een <i>Kraanvoogel</i> : waar van <i>Kraanoogen</i> , dat is, soo slaapen, als de <i>kraanen</i> doen, te weeten, met de oogen pas half beschooten, uit vrees van in slaap te vallen: ten tweeden beteekend het dat werktuig, daar door men iets aftapt, gelijk <i>Bierkraanen</i> , <i>Wijnkraanen</i> , <i>Nagtkraanen</i> , <i>Verlaatkraanen</i> ens. ten derden die swaare houte geveerten, waar meede Moolensteen, swaare Pakken, Geschut, Masten; ens. uit en in de Scheepen gehijsd werden, sie, <i>Roemer Visser</i> 2. Schok 22. Sinnepop. waar van <i>Kraankind</i> een Arbeider aan de <i>kraan</i> : <i>Kraanmeester</i> de Opsiender van de <i>kraan</i> : voorts te Scheep siet men een <i>Kraanbalk</i> voor aan de Boeg van sommige Scheepen, en werd gebruikt om het Anker op te winden: het welk bij ons op de grootste geschied door een spil: <i>de Kraanbalk</i> werd in het toegetaakelde Schip (gedrukt tot Amsterdam <i>in Plano</i>) verkeerdelijk door een Katteblok uitgebeeld, beeter is hij te sien bij W. pag. 55. N. 7.
kraan	1690 WITSEN	kraan , of <i>Kraan-balk</i> . Een hout dat voor ter zyden de steven uitsteekt, daar een schyf voor aan is, over welke men het anker ophaalt en redt, als 't op en neer is: dit is binnen boort gelyk een knie gemaakt.
kraan	1856 VAN LENNEP	kraan , z.n.v. – Groot schuins oplopend werktuig, naar zijn vorm aldus genoemd en dienende om zware lasten op te hijschen,
kraanbalk	1856 VAN LENNEP	kraanbalk , z.n.m. – Twee groote uitspringende vierkante balken, een aan stuur- en een aan bakboordszijde op den boeg geplaatst, en dienende om het anker aan te hangen.
kraankind	1856 VAN LENNEP	kraankind , z.n.o. – Arbeider aan de Kraan.
kraanmeester	1856 VAN LENNEP	kraanmeester , z.n.m. – Opziener van de Kraan.
krab	1681 SEEMAN	krab , <i>Krabbe</i> (<i>ostraceorum genus vulge cancer</i>) hoe wel tussen haar en de Kreeften groot onderscheid van maaksel is: sie <i>Roemer Visser</i> Schok Sinnepop: hier van komt het spreekwoord: <i>de Krabben te eeten geeven</i> : te weeten Seesiek sijn, en al uitbraaken, dat in het lijf is: de Schuit daar een Visser meede uitvaart, werd een <i>Krabber</i> , of, <i>Krabschuit</i> genaamd: het is ook meede te gelooven, dat van <i>Krab</i> komt <i>Krabben</i> , <i>unguibus rodere</i> , dewijl de <i>Krabben</i> met haar schaaren fel <i>krabben</i> en nijpen kunnen.
krabber	1856 VAN LENNEP	krabber , z.n.m. (veroud.) – Soort van vischschild, waarschijnlijk gebezigd om krabben, oesters en garnalen te vangen, en daarna geheeten: <i>Ick laet de Buijsen staen, de Krabbers en de Booten,</i> <i>Die om den Visch-vangh noch op 't zoete water vlooten.</i> zeggt Vondel, <i>Lofs. op de Scheepv.</i>

krabber	1857 PAN	krabber. “(Veroud.) soort van vischschuit, waarschijnlijk gebezigd om krabben, oesters en garnalen te vangen, en daarna geheeten: ”Deze gevolgtrekking zou men uit Vondels gedicht wel mogen en kunnen maken. Echter kan <i>krabber</i> ook wel de naam geweest zijn van een vaartuig of vischschuit, gebruikt om te krabben. Dit krabben geschiedt door achter een vaartuig één of meer krabbers (soort van dreg, doch met scherpe punten in plaats van handen) door den modder te slepen, om alzoo een vaarwater dieper te maken, terwijl de modder op deze wijze losgemaakt en door den stroom wordt weggevoerd. Toen de welvaart van Enkhuizen nog niet op de tegenwoordige laagte was gezonken, en er nog belang gesteld werd in hare zeehaven, plagt zulks in het vaarwater voor de stad jaarlijks gedaan te worden. Van daar heet een gedeelte van dat vaarwater het <i>Krabbersgat</i> .
krabschuit	1690 WITSEN	krabber. Een aart van kleine zee-schuiten.
krabschuitsgewijze	1856 VAN LENNEP	krapschuitsgewijze , bw. – Met de planken schuins over elkander, (of op de wijze als men thands “met klinkwerk” heet) – hoedanig onze vaartuigen oudtijds waren ingericht.
kracht	1856 VAN LENNEP	kracht (met) , bw. – <i>Met kracht van riemen</i> (door het krachtig bezigen der riemen). <i>Met kracht van zeilen</i> (door zoo vele zeilen mogelijk by te zetten).
kraken	1856 VAN LENNEP	kraken , o.w. – Wordt van een schip gezegd, wanneer, ten gevolge der hevigheid van wind of zee, de deelen van de betimmering tegen elkander schuren: ook van een mast of ra, die, zonder gebroken te zijn, niet meer hun vorige stevigheid bezitten.
kram	1681 SEEMAN	kram , een bekend ijser werktuig, hebbende twee scherpe punten, waar meede het in Balken, en Muuren ingeslagen werd: om daar in iets vast te haaken, of in te hangen, gelijk te Scheep voornaamendlijk de ijsere Ringen.
kram	1856 VAN LENNEP	kram , z.n.v. – ’t Woord beteekent “grijping, omklemming,” even als de meeste woorden die met <i>kr</i> aanvangen, als “krijgen, krabben, krib” enz. Een <i>kram</i> bestaat uit twee evenwijdig gestelde, gelijke yzeren of koperen spijkers, aan hun boveineind rechthoekig of met een bocht te samen verbonden.
kramp	1681 SEEMAN	kramp , komt van <i>krimpen</i> , en is niet anders, als een schielijke en vinnige pijn, veroorzaakt door het doodelijk saamentrekken der Seenuwen, waarom het ook <i>σπάσμος</i> van de Grieken genaamd werd: wat wonder dan, dat de swemmers de <i>kramp</i> in het Waater krijgende, haar Beenen niet en kunnen roeren, en soo versinken.
krank	1690 WITSEN	aan een krank touwtjen moet men zachtjens trekken. Oneigent. Zwakke zaken lyden geen porren.
krans	1681 SEEMAN	krans , <i>kransje</i> , is eigendlijk een Kroon of Kroontje van Bloemen gevlogten: waar van een <i>Roosekrans</i> , en het spreekwoord, <i>sij vogten om de Roosekrans</i> : dat is, in oneige sin: sij vogten lustig: sij vogten, dat het staa sei’: maar te Scheep van Touw, en wel gepekt, of geteerd: waar van <i>Pekkransen</i> , ens.
krans	1856 VAN LENNEP	krans , z.n.v. – Geteerd ringvormig touw.
krapgeslagen	1856 VAN LENNEP	krapgeslagen , b.n. – Stijf ineengedraaid. <i>Krapgeslagen touw</i> .
krasser	1856 VAN LENNEP	krasser , z.n.m. – Yzeren schaft, vastgesoldeerd aan twee armen, op hun uiteinde gescherpt en spiraalvormig ineengedraaid, zoodat de punten vlak tegen elkander over staan. De <i>krasser</i> dient om vuurmonden te ontladen. <i>Krasser op den wisscherhals</i> (die bestemd is, om, na het lossen van het stuk, de kardoesbodems, die er in gebleven zijn, er uit te trekken).

kreeft	1681 SEEMAN	kreeft , <i>Cancer</i> , een bekend See dier, hebbende en lang Lijf, en twee groote Schaaren, al te saamen met een harde korst overtrokken, als de See Krabben.: voor de rest kan of leevendig gesien: of bij Schilderij beeter, als met woorden uitgedrukt werden: oneigendlijk werd het genoomen, als men van een Vrouw mens seide, <i>sij is een loose kreeft</i> : dat is, sij is arg en doortrapt: want de <i>Kreeften</i> meede al haar loosheid hebben in het zoeken van haar aas, of voedsel, en om sig voor haar vijanden te wagten: dit dier op de grond gaande heeft de gewoonte, dat het agter uit kruipt: en daar van komt het spreekwoord, dat men op deugneten past: <i>hij gaat der Kreeften gang</i> , dat is, hij gaat verkeerde gangen: hij gaat verkeerde weegen: hij doet sulke dingen, die niet en stuiten, nog hem betaamen: aardig is het sinnebeeld van <i>Roemer Visser</i> , onder de spreuk: <i>leer het uuw Kinders niet</i> : welkers uitlegging daar te vinden is: hoewel aldaar verkeerdelijk een <i>Krab</i> uitgebeeld werd, spelende quansuis met dobbelsteenen, kaart, en ander sulk slag van handgebaar, bij sig hebbende.
kreek	1856 VAN LENNEP	kreek , z.n.v. – Kleine inham aan een kust, en waarin vaartuigen van middelbare grootte kunnen ankeren.
kreng	1681 SEEMAN	krengen , is afkomstig van het woord <i>kreng</i> , zijnde eigendlijk een dood lighaam van het een, of het ander dier, dat in het Waater gestorven, of geworpen is, en dewijl soodanige <i>doode krengen</i> in het Waater op sij drijven: soo werd <i>krengen</i> te Scheep genoomen voor onder waater beschaadigd zijnde, op sij' seilen, om het lek te beeter te kunnen vinden, en te stoppen: <i>hij kreeg een schoot onder waater, en most krengen</i> : welke manier van spreken ook die kragt heeft, dat sij beteekend iemand bedektelijk een steek, of bokking geeven, soo dat hij niet en wist, waar hij sig bergen sou': het woord <i>kreng</i> werd ook quaadaardige, en knibbelagtige Menssen, toegeschreeven: als <i>jouw kreng! dat kreng!</i> ens. en hier van in de Koopmanschap: <i>ik weet niet hoeje soo krengen meugt</i> : ik weet niet hoeje een Mens soo naauw, het hart uit het lijf bedingen meugt.
krengen	1690 WITSEN	krengen . Het schip op en aan een zyde halen, om iets te herstellen; 't geen in zee kan geschieden, met de bussen aan d'eene zyde te halen, 't zy om een gat te stoppen, of wel om een ander rondt-hout op te zetten.
krengen	1856 VAN LENNEP	krengen , o.w. – Een schip overzijde halen, door ballast of geschut naar één kant te brengen, ten einde iets buiten boord schoon te maken of te herstellen. <i>Hy kreeg een schot onder water en moest krengen</i> . 't Woord is van <i>kreng</i> , omdat een dood lichaam, of kreng, in 't water geworpen, altijd op zijde ligt.
krieken	1681 SEEMAN	krieken , het <i>krieken</i> van den dag: het eerste deurbreeken van den Morgenstond:
kriel	1856 VAN LENNEP	kriel , z.n.m. – Vischben of mand, die op den rug gedragen wordt. De benaming is meest gebruikelijk in onze zeedorpen.
krijg	1856 VAN LENNEP	krijg , z.n.m. – Oorlog, gevecht. <i>Zeekrijg, Waterkrijg</i> .
krijgen	1690 WITSEN	hy heeft niet gekreegen dat hy bestevent had . Oneig. Hy heeft zyn oogmerk niet bereikt.
krijgen	1856 VAN LENNEP	krijgen , b.w. – Bekomen. <i>Het in den wind krijgen</i> (tegenwind bekomen). <i>De loef van hem krijgen</i> . <i>Zwaar weer krijgen</i> .
krijgsraad	1856 VAN LENNEP	krijgsraad , z.n.m. – Vergadering der Hoofdofficieren eener vloot, om te beraadslagen, welke party men in een gegeven omstandigheid te kiezen heeft.

krijgsvoorraad	1856 VAN LENNEP	2°. Rechtbank van Zeeofficieren, die byeenkomt wanneer er een misdrijf heeft plaats gehad aan boord van een Lands-vaartuig.
krikkemik	1681 SEEMAN	krijgsvoorraad , z.n.m. – Voorraad van krijgsbehoeften. krikkemik , schijnt mij een te saamengesteld woord: van een <i>krik</i> , of, <i>kruk</i> , en een <i>mik</i> , het welk genoomen werd voor een Paal, die booven aan twee enden heeft: bequaam om iets daar aan, of en wel in te hangen: gelijk daarom de doode Lijken der misdaadigers in sulke <i>mikken</i> ten toon gehangen werden: een <i>Krikkemik</i> nu is een werktuig van drie Paalen, booven te saamen gevoegd, en onder wijd uitgeset: gelijk de selve bij de Waagdraagers, om de de Schaalen in te hangen (des noods sijnde) voor de Kelders en Pakhuisen der Koopluiden, gebruikt werden: en sijn ook dienstig om eenige swaare dingen door middel van een Blok, of Jein op te hysen.
krikkemik	1690 WITSEN	krikkemik . Een werk-tuigh van drie palen, die op de grondt gezet werden, onder wydt van elkander, doch boven te zamen loopende, daar men blokken in hangt, om zware balken te heffen en op te winden.
krikkemik	1856 VAN LENNEP	krikkemik , z.n.m. – Werktuig van drie palen, die op den grond gezet worden, onder wijd van elkander doch boven in een punt toeloopende, waar men bloks in hangt om zware balken op te winden en te heffen.
krimp	1856 VAN LENNEP	krimp . z.n.o. – Bekrimping. Spreekwijze: <i>Daar is nog geen krimp</i> (daar is nog geen gebrek).
krimpen	1681 SEEMAN	krimpen , is eigendlijk in een getrokken werden, gelijk de Naajers seggen, <i>het Laaken krimpt</i> : dit werd ook een Mens, en andere Dieren toegeschreven, als men seid, <i>sij krimpen van kou'</i> : dat is, de kou' is oorsaak, dat sij haar handen en armen, en andere leeden in haalen: waar van <i>krimperd</i> ; <i>krimpkous</i> : en Jongen of Meid, die niet wel teegen de kou' kan, ens.: dit woord werd ook op de Wind gepast, als men te scheep segt: <i>de Wind die krimpt</i> : de Wind loopt meer en meer teegen: <i>de Wind krimpt teegen de Son in</i> . <i>Krimpen</i> werd ook de Vis toegepast, die met het mes gedood werd: of nog niet te deegen stijf is: en soo noemen sij de <i>krimpvis</i> : <i>krimperd</i> , en werd gesteld teegen <i>Setvis</i> . Endelijk beteekend <i>krimpen</i> , verminderen, schaars werden, als ook de moed laten vallen, als blijkt uit het seggen: <i>daar is krimp</i> : <i>daar is nog geen krimp</i> ! daar is nog geen gebrek! <i>de Heeren krimpen</i> , dat is, sij staan soo stijf niet meer op haar stuk, sij beginnen wat toe te geeven: laten haar ooverreeden.
krimpen	1690 WITSEN	krimpen . Dit wert van de wint gezeght, als zy afneemt, of als het meerder tegen wint wert: dan neemt men de blinden in, en zet de halzen toe.
krimpen	1856 VAN LENNEP	krimpen , o.w. – Wordt de wind gezegd te doen, als hy minder ruim wordt, d. i. minder toelaat om koers te zeilen. 't Is van <i>krimp</i> (gebrek).
krimper	1690 WITSEN	krimper . Een wint, die weder dat heen schiet, daar zy van daan quam.
kring	1681 SEEMAN	kring , of <i>Ring</i> , <i>sij stonden bij malkanderen in een ronde kring</i> , <i>de Soldaaten sloegen een ronde kring om hem</i> : dat is, sij omsingelden hem met haar alle. <i>Kringstuk</i> , een soort van een stuk Houts te Scheep, en bij de Scheepstimmerluiden genoeg bekend.

kroeg	1681 SEEMAN	kroeg , beteekend een Herberg, dog voor slegte Luiden: gelijk Matroos seid, <i>ik heb in de kroeg geweest</i> , en een Herbergier werd ook op zijn Ooversees of Westfaals, een <i>Kroeger</i> genaamd: voorts werd het woord <i>kroeg</i> en <i>kroeger</i> in een beeter beteekenis bij Huis, en Scheepstimmerluiden, Metselaars, Smids, ens. genoomen: te weeten voor een vereering, die het Heerschap, of Schipper geeft, als een Huis, of Schip ten naasten bij voltooid is: en dewijl om dat Geld gemeenelijk geen Land gekogt werd: soo gaan sij daar meede in een <i>kroeg</i> , en verteeren dat gesaamendlijk, selfs met de Vrouwtjes daar bij: en soo noemen sij die vroolijke Maaltijd: een <i>kroeg</i> , en het Duits weesen selfs, <i>kroegen: wij hebben gisteren gekroegd: wij sullen morgen kroegen</i> , ens.
kroeg	1856 VAN LENNEP	kroeg , z.n.v. (veroud.) – Vereering, welke de Reeder of Schipper plach te geven, als een schip voltooid was, en voor welk geld, gelijk Winschoten zich uitdrukt, “gemeenlijk geen land gekocht werd”.
kromhout	1681 SEEMAN	kromhout , beteekend in het gemeen, <i>Hout</i> dat <i>krom</i> gewassen is: dog in naauwer beteekenis werd het genoomen voor soodaanig <i>Hout</i> , dat bequaam is, om tot gebinten en knieen in de Scheepen gebruikt te werden: voorts van <i>kromhoud</i> , het bekende seggen: <i>men kan alle kromhouten niet regt maaken</i> : dat is, in een oneigen sin, men kan niet al dat quaalijk gedaan is, te regt brengen.
kromhout	1856 VAN LENNEP	kromhout , z.n.o. – Hout, dat een natuurlijke kromming heeft. Spreekwijze: <i>Men kan alle kromhouten niet recht maken</i> (men kan alles niet verbeteren).
krommen	1856 VAN LENNEP	krommen , b.w. – Krom buigen, krom slaan. Spreekwijze: <i>Het moet vroeg krommen, dat haken zal</i> (men moet zich vroeg leeren buigen, om wat te verkrijgen).
krommer	1856 VAN LENNEP	krommer , z.n.m., ’t zelfde als <i>kromhout</i> . – <i>Krommer zonder wan of knoesten</i> (die volkomen gaaf is).
kromsteven	1681 SEEMAN	kromsteven , komt van <i>krom</i> en <i>steven</i> : en beteekend soo een <i>steven</i> , die <i>krom</i> is: en als een Schip, dat een <i>Kromsteven</i> heeft: gelijk sulc Vaartuig veel tot Dordregt buiten de Rieddijker Poort, en elders meer gesien werd: een <i>kromsteven</i> werd ook gesegt van een vreemdeling, die onse taal niet wel kan uitspreken, als men seid: <i>hij is maar een regte kromsteven</i> : misschien daarom, om dat gelijk de <i>kromsteevens</i> soo bequaam niet en sijn om te seilen, als die vaartuigen, die <i>regte steevens</i> hebben: alsoo ook de <i>kromtongen</i> soo bequaam niet en sijn, als die onse taal wel uitspreken.
kromsteven	1690 WITSEN	krom-steven . Oneig. Een onbehouwen mensch. Eigentlyk: Een geslacht van scheepen, op de Maas gebruikelijk, zynde breedachtigh, voor hoogh, en hout voor scheens hebbende, wiens mast boven krom, en ’t roer vry breedt is: zyn niet zeer lang, doch styf op het water: de steven is gebogchelt en wanschapen gemaakt.
kromsteven	1856 VAN LENNEP	kromsteven , z.n.m. – Vaartuig met een gebogen steven. De naam van <i>kromsteven</i> werd oudtijds gegeven aan een bepaalde soort van schepen, breed van voren, hoog op den boeg en met veel hout voor scheen, die op de Maas voeren. Spreekwijze: <i>Hy is een echte kromsteven</i> (hy is een vreemdeling, die onze taal niet goed kan uitspreken: omdat zijn tong – by een steven vergeleken – krom slaat).

kromwulf	1681 SEEMAN	kromwulf , beteekend een <i>wulf</i> , of <i>wulfsel</i> , en <i>verwulfsel</i> , dat krom is: maar in naauwer beteekens is werd het te Scheep genoomen voor het <i>kromwulf</i> , dat agter aan het Schip is.
kromwulf	1690 WITSEN	krom-wulf . Het gebogen wulf achter aan het schip, boven de spiegel en onder het vierkant wulf. Achter uit de hut wort zomtydts, doch zelden, een tweede krom-wulf gemaakt, daar een wandel-dreef op uit getimmerd wert, die boven met yzere hoepen vast is.
kromwulf	1856 VAN LENNEP	kromwulf , z.n.m. – Wulf achter aan het schip. Zie <i>wulf</i> .
kroonbalk	1856 VAN LENNEP	kroonbalk , z.n.m. – Bovenste Balk tusschen de hekstukken, tot potdeksel van het hek dienende.
kroppen	1690 WITSEN	kroppen : <i>een schip kroppen</i> . Een schip voor lichten, zoo, dat het aldaar ryst.
kropwang	1856 VAN LENNEP	kropwangen , z.n.v.mv. Zie <i>boegband</i> . – Zy zijn aldus genoemd naar het zwellend vooruitspringen, waardoor zy als 't ware de wangen van het vaartuig uitmaken.
kruid	1681 SEEMAN	kruid , is niet van een soort, nog ook van een naam: gelijk het ook bij de taal kundige onderscheiden werd: want <i>kruid</i> in het gemeen genoomen beteekend al het geen op het veld wast, uitgeseid Boomen, en dat onder de Boomen gerekend werd: de Latijnisten noemen het <i>Herba</i> : in naauwer sin, als men segt <i>Moeskruiden</i> , <i>Olera</i> , <i>kruiden</i> , die men kookt om te eeten: daar en booven <i>Aromata</i> of specerijen: waar van diese verkoopt een <i>Kruidenier</i> genaamd werd: en de spijs geseht werd <i>kruidig</i> te sijn: <i>dat is kruidige kost</i> ; en derhalven geurig en kostelijk: gelijk ook daarom iets dat net en kostelijk is (gelijkenis halven) <i>kruidig</i> genaamd werd: <i>dat is een kruidig dier</i> : <i>dat is een kruidige Vrijster</i> : endelijk beteekend <i>kruid</i> te Scheep <i>buskruid</i> , <i>Buspoeder</i> , en <i>Pulver</i> van het Latijns woord <i>Pulvis</i> : en hier van daan de saamengestelde woorden, <i>Kruidhoorn</i> , <i>Kruidmaat</i> : een hoorn of maat, daar <i>buskruid</i> ingedaan werd: de <i>Kruidkaamer</i> , <i>Kruidhuis</i> , <i>Kruidtoorn</i> , daar het in bewaard werd: een <i>Kruidmoolen</i> , daar het bereid werd: van dit woord <i>kruid</i> komt de manier van spreken hij heeft sijn <i>kruid</i> verschooten, dat is, met schieten sig quijt gemaakt: gelijk in een Seeslag ligtelijk gebeuren kan: maar <i>in re venereâ</i> heeft het een andere beteekenis: en de uitlegging laat ik aan de liersangen van <i>horatius lib. Ode</i> : welkers begin is: <i>vixi puellis nuper idoneus, & militavi non sine gloriâ</i> , ens.
kruidenlezer	1856 VAN LENNEP	kruidlezer , z.n.m. (veroud.) – Geëmployeerde by de O. I. Maatschappy, die de kruideryen sorteerde.
kruien	1856 VAN LENNEP	kruien , o.w. – Wordt het ijs gezegd te doen, als het in de rivieren begint los te raken en met over elkander gestapelde schotsen in beweging te komen. 't Is eigenlijk de stroom, die 't ijs voortkruit.
kruien	1857 PAN	kruien . Er wordt gezegd, dat het ijs dit in de rivieren doet. Echter gebeurt dit vooral sterk in zee, en dan is het eerder een gevolg van wind- dan van stoomkracht.
kruiemel	1856 VAN LENNEP	kruielingen , z.n.v.mv. – Overschot van Kruiemels der ingescheepte beschuit.
kruipen	1681 SEEMAN	kruipen , langzaam, en al <i>kruipende</i> veranderen: gelijk sulks van de Wind geseht werd: <i>de Wind kruipt naa het Noorden</i> . ens.
kruipen	1690 WITSEN	kruipen : <i>de wint kruipt</i> . De wint verandert al zachtjes.
kruis	1681 SEEMAN	kruis , dit woord is afkomstig van het Latijnse woord <i>Crux crucis</i> , waar van <i>Cruciare</i> , dat is, <i>kruissen</i> , <i>aan een kruis naagelen</i> , en daarom werd het woord <i>kruis</i> van weegen de pijn, die een ellendige aan het <i>kruis</i> lee', oneigendlijk genoomen voor ongemak, en swaarigheid, als men seide, <i>hij werd gedrukt met kruis en teegenspoed, elk meend, dat sijn kruis het swaarste is: hy maakt van een</i>

		<i>stroo'e kruis een loo'e kruis</i>: en naademaal een <i>kruis</i> niet anders en is, als een werktuig van dwershouten aan een gehegt, gelijk uit de afbeeldingen van <i>Christi</i>, <i>St. Andries</i>, <i>Jerusalems kruissen</i> af te meten is, en bij <i>Lipsius</i> en andere te sien zijn, soo is daar uit gevolgd, dat alles, wat sulc een gedaante heeft, een <i>kruis</i>, genaamd werd: soo maaktmen met sijn armen een <i>kruis</i> als men sig <i>kruist</i> en seegend: soo ook plag het geld aan de eene sij' een <i>kruis</i> te hebben, en aan de andere sij' het opschrift, waar het geslaagen was, dat wij de <i>munt</i> reekenen, <i>schiet op kruis of munt</i>: voorts werd het woord <i>kruis</i> bij de Seelui genoomen voor een agterste gedeelte van een Schip sie W. pag. 58. N. 20. van dit woord <i>kruis</i> nu komt <i>kruissen</i>, dat is, heen en weer vaaren: gelijk ook daarom de Scheepen, en het volk, dat op de aankoomend Oostindies vaarders passen moest, <i>kruissers</i> genaamd werden, soo ook bij gelijkenis ligtekoojen, die de straaten als <i>kruissen</i>, bij de Amsterdammers <i>kruissers</i> genaamd werden.
kruis	1690 WITSEN	de rees in 't kruis zetten. De rees dwars scheeps ter windt-vang zetten.
kruis	1690 WITSEN	met de raas in 't kruis leggen. Dat is: Zonder zeil leggen, als wanneer de raas dwars scheeps en gelyk een kruis staan.
kruis	1690 WITSEN	rees in 't kruis zetten. De rees dwars over het schip stellen, zoo, dat men de zeilen kan aanslaan.
kruisbras	1856 VAN LENNEP	kruisbras , <i>Ra, Steng</i> , enz. – Bras, Ra, Steng enz. van den bezaansmast.
kruisbras	1857 PAN	kruisbras. “Ra, steng, enz. - Bras, ra, steng, enz. van den bezaansmast.” Eene afzonderlijke vermelding deze drie verschillende zaken ware meer verkieselijk, zoo als volgt:
kruisbras	1857 PAN	kruisbras: Bras van de kruisra. Zie <i>bras</i> .
kruisen	1856 VAN LENNEP	kruisen , o.w. – 1°. Zich in een bepaalde streek der zee heen en weder begeven, om aldaar de schepen af te wachten, welke men moet beschermen, bystaan of aanvallen. <i>Door tegenwind kruisen</i> (op en neder zeilen, zonder van koers te veranderen, in afwachting van gunstiger wind). 2°. Een voorwerp Kruiswijze voorbygaan. <i>Deze touwen kruisen elkander</i> .
kruiser	1856 VAN LENNEP	kruiser , z.n.m. – 1° Kruisend schip. 2° De gezachvoerder van zoodanig schip.
kruishout	1681 SEEMAN	kruishout, kruishoutje , dit is een klamp of klampje, daar de touwen van de schooten, of brassen, en van halsen aan kunnen belet en vast gemaakt werden, en daarom een <i>kruishout</i> of <i>kruishoutje</i> genaamd, om dat zij <i>kruisselings</i> aan scheepsboord vast gemaakt werden.
kruishout	1690 WITSEN	kruis-houten. Houten, waar mede men de halzen, schooten, en brassen beleght.
kruishout	1856 VAN LENNEP	kruishout , z.n.o. – 1°. Belegbalk der stijlen en knechten 2°. Hout tot belegging van schoten, halzen en onderbrassen.
kruising	1856 VAN LENNEP	kruising , z.n.v. – End lijn, waarmede twee touwen zoo stevig aan elkander verbonden zijn, dat zy niet van elkander kunnen losraken noch verschuiven.
kruisklamp	1856 VAN LENNEP	kruisklamp , z.n.v. – Zie <i>klamp</i> .
kruisklamplas	1856 VAN LENNEP	kruisklamplasch , z.n.m. – Lasch, die uit twee Haaklasschen in tegengestelde richting bestaat.
kruispeiling	1856 VAN LENNEP	kruispeiling , z.n.v. – Peiling van twee, op een afstand van elkander staande, voorwerpen, b. v. den toren in het N. O. t. W. peilende en de vuurbaak in het N. W. t. W. bepaalt men de plaats waar men zich bevindt.

kruispeiling	1857 PAN	kruispeiling. “N. O. t. W.” Dit is zeker eene drukfout, en moet zijn N. O. t. N. of N. O. t. O.
kruispoort	1681 SEEMAN	kruispoort , een <i>poort</i> van het Kanon, dewelke komt in de Konstaapels Kaamer, sie, <u>poort</u> .
kruispoort	1690 WITSEN	kruis-poorten. Poorten in de Konstapels kamer.
kruispoort	1856 VAN LENNEP	kruispoort , z.n.o. (veroud.) – Achtergeschutpoort in de Konstabelkamer.
kruispost	1856 VAN LENNEP	kruispost , z.n.m. – Uitgestrektheid der zee, waar men Kruisen gaat. <i>Er zijn zes schepen op den kruispost te Malta.</i>
kruisra	1857 PAN	kruisra: Ra van de kruissteng. Zie <u>ra</u> .
kruisscherp	1681 SEEMAN	kruisscharp , een soort van <i>scharp</i> , daar door de koegel en ijsere bout als een <i>kruis</i> schijnt te vertoonen, sie, <u>scharp</u> .
kruisscherp	1690 WITSEN	kruis-scherp. Kogels, daar overdwars bouts door gaan, die veel bewonden werden, om niet te schampen, of de stukken zelve te quetzen: deeze werden mede knuppels en tangen genaamt.
kruisscherp	1856 VAN LENNEP	kruisscherp , z.n.v. (veroud.) Kneppelkogels.
kruissteng	1681 SEEMAN	kruissteng , dit is een <i>steng</i> van het <i>Kruisseil</i> , sie, <u>steng</u> .
kruissteng	1857 PAN	kruissteng: Steng van den bezaansmast. Zie <u>steng</u> .
kruisverband	1856 VAN LENNEP	kruisverband , z.n.o. – Verbinding tot versterking van een getimmerte Kruiswijze aangebracht.
kruiszeil	1681 SEEMAN	kruisseil , dit is een <i>seil</i> , dat boven de mars van de Besaansmast werd vast gemaakt, en het welk door deese naam van andere <i>Bramseils</i> onderscheiden werd.
kruiszeil	1856 VAN LENNEP	kruiszeil , z.n.o. – Het middelste zeil van den bezaansmast.
kruit	1681 SEEMAN	kruid , is niet van een soort, nog ook van een naam: gelijk het ook bij de taal kundige onderscheiden werd: want <i>kruid</i> in het gemeen genoomen beteekend al het geen op het veld wast, uitgeseid Boomen, en dat onder de Boomen gerekend werd: de Latijnisten noemen het <i>Herba</i> : in naauwer sin, als men segt <i>Moeskruiden</i> , <i>Olera</i> , <i>kruiden</i> , die men kookt om te eeten: daar en boven <i>Aromata</i> of specerijen: waar van diese verkoopt een <i>Kruidenier</i> genaamd werd: en de spijs gesegt werd <i>kruidig</i> te zijn: <i>dat is kruidige kost</i> ; en derhalven geurig en kostelijk: gelijk ook daarom iets dat net en kostelijk is (gelijkenis halven) <i>kruidig</i> genaamd werd: <i>dat is een kruidig dier</i> : <i>dat is een kruidige Vrijster</i> : endelijk beteekend <i>kruid</i> te Scheep <i>buskruid</i> , <i>Buspoeder</i> , en <i>Pulver</i> van het Latijns woord <i>Pulvis</i> : en hier van daan de saamengestelde woorden, <i>Kruidhoorn</i> , <i>Kruidmaat</i> : een hoorn of maat, daar <i>buskruid</i> ingedaan werd: de <i>Kruidkaamer</i> , <i>Kruidhuis</i> , <i>Kruidtoorn</i> , daar het in bewaard werd: een <i>Kruidmoolen</i> , daar het bereid werd: van dit woord <i>kruid</i> komt de manier van spreken hij heeft zijn <i>kruid</i> verschooten, dat is, met schieten sig quijt gemaakt: gelijk in een Seeslag ligtelijk gebeuren kan: maar <i>in re venereâ</i> heeft het een andere beteekenis: en de uitlegging laat ik aan de liersangen van <i>horatius lib. Ode</i> : welkers begin is: <i>vixi puellis nuper idoneus, & militavi non sine gloriâ</i> , ens.
kruit	1690 WITSEN	den rooden haan in 't kruit steken. Het kruit in de brandt steken.
kruit	1856 VAN LENNEP	kruit , z.n.o. – Zie <u>buskruit</u> .
kruitboot	1856 VAN LENNEP	kruitboot , z.n.v. – Vaartuig, bestemd om het Kruit aan of van boord te brengen.
kruitdissel	1856 VAN LENNEP	kruitdissel , z.n.m. – Metalen-dissel, in de Kruitkamer, voor de vaten in gebruik.

kruithoorn	1856 VAN LENNEP	kruithoorn , z.n.m. – Lange hoorn, van boven met een plat deksel gesloten, en dienende tot bewaring van het Buskruit, dat op het laadgat gedaan wordt.
kruitkamer	1856 VAN LENNEP	kruitkamer , z.n.m. – Rechthoekig, afgezonderd vertrek in het voor- en in het achterruim der schepen, waar het Buskruit in bewaard wordt.
kruitlantaren	1856 VAN LENNEP	kruitlantaren , z.n.v. – Koperen Lantaren, die in het schot van de Kruitkamer staat en achter dat schot wordt aangestoken.
kruitlepel	1856 VAN LENNEP	kruitlepel , z.n.m. – Kleine blikken of koperen scheplepel, die de maat van het kaliber houdt en waarvan de Kanonniërs zich bedienen om Kruit in de kardoezen te doen.
kruitmaat	1856 VAN LENNEP	kruitmaat , z.n.v. – Koperen maat, welker inhoud berekend is het gewicht te bevatten der lading voor een geweer of stuk geschut van een bepaald kaliber.
kruitton	1856 VAN LENNEP	kruitton , z.n.v. of <i>kruitvat</i> . – Vat of Ton, dienende om Kruit te bewaren.
kruittrechter	1856 VAN LENNEP	kruittrechter , z.n.m. – Koperen Trechter, waar men het Kruit laat doorloopen.
kruitvat	1856 VAN LENNEP	kruitvat , z.n.o. – Zie <i>kruitton</i> .
kruitzeil	1856 VAN LENNEP	kruitzeil , z.n.o. – Zeil, dat over het dek (vloer) van de Kruitkamer ligt.
krul	1856 VAN LENNEP	krul , z.n.v. (veroud.) – Ombuiging van het galjoen.
krul	1856 VAN LENNEP	vischstaart , z.n.m. – Bosch hout, met snijwerk voorzien en dienende om de galery tegen den aanslag van 't water te beschermen.
kubbe	1681 SEEMAN	kubb , of <i>kubbe</i> , een soort van fuikjes, daar in de Vissers Aal vangen.
kubboot	1856 VAN LENNEP	kubboot , z.n.v. – Boot of schuit, waarmede de visschers van Marken en andere zeeplaatsjens aal gaan visschen. Zy wordt aldus genoemd naar de Kub of Kubbe, een soort van fuik.
kuil	1681 SEEMAN	kuil , beteekend eigendlijk een holte, het sij van het Latijnse woord <i>culus</i> , waar van <i>occulo</i> , beteekenende verbergen, en het basterd woord <i>oculeeren</i> , of <i>occuleeren</i> bij de Tuinlui gebruikelijk: want <i>kuilen</i> noemen sij iets in een <i>kuil</i> verbergen: het woord <i>kuil</i> nu werd bij de Vissers genoomen voor het agtersle gedeelte van een seegen, of diergelijk visnet: en daarom seide men, <i>in de kuil vangt men de Vis</i> : dat is, oneigendlijk, men moet daar een ding zoeken, daar het te vinden is: en een saak vatten aan het regte end', ens.
kuil	1690 WITSEN	in de kuil vangt men de vis . Oneigentl. Men moet daar een ding zoeken, alwaar het te vinden is.
kuil	1856 VAN LENNEP	kuil , z.n.m. – Dat gedeelte van het schip, 't welk van onder het halfdek of onder de loopplanken tot onder den bak loopt. <i>Een diepen kuil, veel boord hebben</i> (wordt gezegd van een vaartuig, welks reehout meer dan 1.5 el hoog is). <i>Dit schip is zonder kuil, het is een gladdeks schip</i> (wanneer het reehout niet meer of weinig meer dan een el boven het dek opstaat).
kuildek	1856 VAN LENNEP	kuildek , z.n.o. – Dek, dat in zijn lengte gebroken is. Zie <i>dek</i> .
kuilkorvet	1856 VAN LENNEP	kuilkorvet , z.n.v. – Korvet van 28 stukken. Korvet met opper- en kuildek.
kuilschip	1856 VAN LENNEP	kuilschip , z.n.o. – Schip, waarin een Kuil is.
kuipen	1681 SEEMAN	kuipen , komt van het woord <i>kuip</i> : en het Latijns <i>Cupa</i> beteekende een groot en wijdvat, of tobben: waar van, <i>op de kuipen arbeiden</i> , een Loojers en Leertouwers spreekwoord is: en het gemeen seggen, van een vleesvat is meede: <i>de Os is al in de kuip</i> : en derhalven is <i>kuipen</i> , waar van <i>kuiper</i> , Vaaten, Tonnen, maaiken: en dewijl dit geschied, en de <i>kuipen</i> uit veel deelen werden te saamen

		gehegt: soo werd <i>kuipen</i> (door gelijkenis) niet onaardig gebruikt voor een saak bearbeiten, en maaken, dat al die geen, die in die saak te seggen hebben, iemand gunstig zijn: waar van de spreekwoorden, <i>hij verstaat sig op het kuipen: die saak is bekuipt: daar werd lustig gekuipt: kuipen is een goet ambagt: kuipje niet, soo hebje niet:</i> van dit woord <i>kuipen</i> komt <i>kuiperij</i> : gelijk bekend is uit deese manier van spreken, <i>daar gaan groote kuiperijen in swang: daar gaan groote kuiperijen om</i> ens.
kuit	1681 SEEMAN	kuit , <i>Piscium ova</i> , het saad der moedervissen: want van de mannetjes werd het hom, en van de Latijnisten <i>Lactes</i> genaamd: <i>ik sal' er haaring of kuit van hebben</i> : seide de Seeman: dat is, of wat, of niet: <i>aut caesar, aut nihil: zijn kuit schieten</i> beteekend <i>excludere ova</i> , en in <i>priapeis</i> werd het oneigendlijk <i>generi masculino</i> toegeschreeven, als men seide, <i>hy heeft zijn kuit geschooten</i> : en de <i>surae kuit</i> en <i>kuiten</i> genaamd werden: van <i>kuit</i> komt <i>kuiters</i> , waar van: <i>zijn het kuiters of hommers?</i> dat is, zijn het vissen, die <i>kuit</i> in hebben of hom? zijn het mannetjes, of wijfjes? ens.
kuit	1690 WITSEN	kuit of haaring van hebben . Oneig. Zoo niet in 't geheel, ten minsten een gedeelte bekomen: ontleent van de visschers, die, zoo zy geen haaring vangen, ten minsten kuit, welke geschooten is, in de netten krygen.
kunstknie	1856 VAN LENNEP	kunstknie , z.n.v. – Knie, die niet uit een stuk gewassen is, maar waarvan lijf en tak uit afzonderlijke stukken zijn saëmgesteld, met yzeren plaatknieën vereenigd.
kusiforme	1856 VAN LENNEP	kusiforme , z.n.v. – Smalle en lange roeischiut zonder dek, welke de Japaneezen tot de watervischvangst gebruiken.
kusiforme	1857 PAN	kusiforme . Hierbij wordt gesproken van “watervischvangst.” Zou het woord <i>water</i> niet kunnen wegvallen?
kust	1690 WITSEN	daar zyn roovers op de kust . Oneig. Daar is onraadt.
kust	1856 VAN LENNEP	kust , z.n.v. – Strook lands langs de zee. <i>Steile kust, Lage kust, Schoone kust</i> (langs welke de zee een groote diepte blijft behouden en niet met rotsen of klippen bezet is). <i>Vuile kust</i> (die gevaarlijk is).
kust	1857 PAN	kust . “Vuile kust (die gevaarlijk is).” Aangezien eene kust gevaarlijk zijn kan, zonder <i>vuil</i> te wezen, zou bet beter zijn te lezen: <i>Vuile kust</i> die door klippen of banken omzoomd is.
kustvaarder	1856 VAN LENNEP	kustvaarder , z.n.m. – Vaartuig, dat zich by de kustvaart bepaalt.
kustvaart	1856 VAN LENNEP	kustvaart , z.n.v. – Vaart langs de kust, van kaap tot kaap, van haven tot haven. De bepalingen aangaande de <i>kustvaart</i> zijn te vinden in art. 176 der Alg. wet van 26 Aug. 1822.
kustwachter	1856 VAN LENNEP	kustwachter , z.n.m. – Vaartuig, dat de kust bewaakt.
kwaarten	1740 ZONHOVEN	quaerten roepen, als 'er een nieuw quartier volks op de wagt moet komen; 't gene daer door als uit den slaep gewekt wort.
kwadrant	1681 SEEMAN	quadrant , een vierdepart van een ronde schijf: het werd in naauwer beteekenis bij sterrekijkers, en stuurlieden genoomen: sie die bij de mathematise instrument en graatboogmaakers.
kwadrant	1856 VAN LENNEP	kwadraat , z.n.o. – Werktuig, gebezigd om aan de spil van een stuk geschut de richting te geven, die het schot vereischt.
kwadrant	1857 PAN	kwadraat . “Werktuig, gebezigd om aan de spil van een stuk geschut de richting te geven, die het schot vereischt.” Het werktuig hier bedoelt, heet een <i>kwadrant</i> , ofschoon de verklaring daarvoor

		ook niet goed is. Een <i>kwadraat</i> is een <i>vierkant</i> of <i>het vierkant</i> van een getal. Bij voorbeeld: $a \times a = a^2$.
kwad	1681 SEEMAN	<i>seegal</i> , een <i>seeklad de Bruin in Embl. p. 22</i> .
kwalijs	1681 SEEMAN	quaalijskvaaren , dit hebben wij bij geval uitgeleit, onder het verhandelen van het woord <i>oovervaaren</i> .
kwart	1681 SEEMAN	quaart! quaart! dit is het roepen, als 'er een nieuw <i>quartier</i> volks moet op de wagt koomen, dewelke daar door als uit den slaap gewekt werden.
kwart	1856 VAN LENNEP	kwart, z.n.o. – 1°. By het uitbetalen aan boord van een oorlogsschip, wat om de drie maanden gebeurt, krijgt een matroos het vierde gedeelte van zijn traktement; terwijl het overige door het Gouvernement voor hem bewaard wordt tot aan het einde van zijn diensttijd. Als de tijd nadert, waarop het <i>kwart</i> betaald wordt, is de matroos onrustig, en, heeft hy het geld op zak, lastig, tot dat het weêr verteerd is; wanneer men met hen doen kan wat men wil. 2°. <i>Wacht, verdeeling van 't etmaal. Kwart slaan</i>. 's Nachts als het laatste kwartier uurs van de wacht genaderd is wordt er een slag aan de bel gedaan en het kwartier opgepord, dat de wacht moet aflossen. Dan wrijven zy, die op wacht zijn en naar hun kooi verlangen, de handen, en denken: “het <i>kwart</i> heeft geslagen: de wacht is op een oor na gevild”. Vroeger was het een algemeen gebruik, dat een der gasten alsdan het <i>kwartlied</i> zong, by het einde waarvan de vervangende wacht op het dek moest staan. Dit kwartlied luidde zeer deftig, als men uit het navolgende fragment kan oordeelen: <i>Zoo raakt ge niet over de fokkeschoot; Want Kaïn die sloeg Abel dood, Al met een kakebeen bequaam, Reis uit Kwartier in Godes naam.</i>
kwart	1857 PAN	kwart . Hier wordt gesproken van de “bel.” Deze benaming voor <i>klok</i> zou een zeeman met de sterkste zenuwen doen beven.
kwartier	1681 SEEMAN	quartier, beteekend eigendlijk, en oorspronkelijk een vierde deel: want het komt van <i>quartus</i>, of <i>quarta pars</i>: dog gelijk alle woorden niet altijd eeven eigendlijk genoomen werden, ten sij men het <i>keetelquartier</i>, dat uit de voornaamste van het schip bestaat, voor het vierde gedeelte genoomen most werden: dog deese sijn alleen gehouden, de wagt waar te neemen, als het scheepsvolk schaft, en des avonds naa het schaffen, <i>dat sij platvoeten noemen</i>, het welk in het gemeen voor heen en weer kuieren gebruikt werd, gelijk dat te scheep bij hard weer, om de warmte sijn gebruik heeft: soo werd ook dit woord te scheep genoomen voor een derde gedeelte van het volk: en daarom werd ook een <i>quartiermeester</i> genaamd een opperhoofd oover een <i>quartiervolks</i>: een <i>quartier koogel</i>, een vierde part van een <i>koogel</i>: een <i>quartier</i>, of <i>quartieruurs</i>: dit woord <i>quartier</i> werd ook breeder genoomen voor een gedeelte van een schaap of lam: een soo ook de <i>voor quartier</i>, en <i>agter quartier</i>: <i>sit op uuw agter quartier</i>, ens. daarenbooven beteekend het een gewest, of oord, van een stad: als, <i>in wat quartier van de stad woonje?</i> en voorts

		in waapens, om de grootheid, en aansienelijkheid van het geslacht aan te wijzen: <i>een waapen met soo, en soo veel quartieren</i> , ens. en endelijk in den oorlog beteekend het lijf genaai, <i>om quartier roepen, quartier geeven</i> : daar is geen quartier: welk laatste ook beteekend, wij hebben daar niet te seggen: wij moogen daar niet banken.
kwartier	1690 WITSEN	kwartier roepen . Lyfs genade bidden.
kwartier	1740 ZONHOVEN	kwartier betekent eigentlijk een vierdedeel van 't geheel, doch alle woorden worden juist altyt niet eigentlijk genomen, en te scheep wort 'er het derde deel, ook wel de helft van 't volk door verstaen, dat op haer beurt waaken moet: <i>op 't quartier komen</i> , by aflossing van de wacht zijnen maet vervangen; 't gene alle vier ueren geschiet.
kwartier	1856 VAN LENNEP	kwartier , z.n.o. – Wacht: de helft der manschap, die beurtelings de wacht heeft en verdeeld wordt in stuurboords- en bakboordskwartier. Van daar het lied, dat 's avonds by 't wacht opzetten door den Provoost wordt opgedreund: <i>Stuurboords quartier heeft de eerste wacht, God verleene haar goeden nacht.</i> Vroeger heetten zy Prinsen- en Graaf Maurits quartier.
kwartier	1857 PAN	kwartier . Het versje van twee regels is een gedeelte van het gebruikelijk liedje, naar onze herinnering aldus luidende: Hoort, mannen, hoort! De een zeg' d' ander voort! Van de wacht tot naar de kooi, Om daar te rusten mooi. Die de wacht niet heeft, vertrekt van hier; Het is van avond stuurboords (B. B.) quartier. Stuurboords quartier heeft d' eerst wacht, God verleen' je een goeden nacht. Goeden nacht en goeden vreê, Geluk en behouden reis er meê. Behouden reis verleen' ons God, Keert je glas en luidt je klok, Vuur, licht en pijpen uit! Het wachtvolk naar dek, en de rest naar kooi. Rollezen, op dek!
kwartierkogel	1690 WITSEN	kwartier-kogels . Looode kogels, in viereen gesneden.
kwartiermeester	1856 VAN LENNEP	kwartiermeester , z.n.m. – Jongste Onderofficier: ieder <i>kwartiermeester</i> heeft het bestuur over eene der sloepen.
kwartiervolk	1856 VAN LENNEP	kwartiervolk , z.n.o. – Het gedeelte der manschap, dat tot een Quartier behoort.
kwartslang	1856 VAN LENNEP	kwartslang , z.n.v. (veroud.) – Soort van geschut.
kwast	1681 SEEMAN	quast , <i>nodus</i> , waar van, <i>triplici nodo opponam triplicem cuneum</i> : een hardigheid, die binnen in het hout van een boom is: soo seide men, <i>dat hout is vol quasten: het is een harde quast</i> : het welk

		oneigendlijk gebrikt werd voor koppig, hoofdig, of gelijk <i>hoofd</i> seid in zijn Neederlandse historien <i>pootig pag. mihi</i> 133. waar van <i>pootigheid</i> bij den selve pag. 329. het woord <i>quast</i> schijnt ook (gelijkenis halven) gesezt te werden van een <i>teerquast</i> , <i>witquast</i> : en wanneer iets aan soo een <i>quast</i> blijft hangen, daar een teerder of witster quaad om werd: dan lagt men haar uit, en seid men, <i>dat hebje al aan uuw quast?</i> en in ruimer sin genoomen, die schaa' sulje moeten aan uuw been knopen! daar sijn nog andere beteekenissen als men segt, <i>hij draagt quasten</i> (dat een soort van strikken sijn) aan sijn beenen: en in <i>priapeiis</i> : <i>sed manum de tabula</i> .
kwast	1856 VAN LENNEP	kwast , z.n.v. – 1°. Soort van dik penceel, waarmede men teert, of den teer uitstrijkt op een blok, touw, op de buitenhuid. Spreekwijze: <i>Hy loopt met de Teerkwast</i> (hy is een pluimstrijker, een vleier). 2°. Knoop in een stuk hout.
kweesten	1681 SEEMAN	queesten , noemen de Tesselse, en Vlielandse meisjes: met een vrijer uit haar kleeren te bed gaan, en hij booven op de deeken, en een venster van de kaamer oopen: het welk bij haar een soort van vrijagie is: dog die hier arg denkt, die vaart arg in 't hart: want dewijl het schijnt te koomen van een <i>quee</i> : dat is, een koe, die nooit kalf kan voortbrengen: soo is het wel te gelooven, dat dit nog een oude ooverblijfsel is van de oude en ronde eenvoudigheid.
laadgat	1856 VAN LENNEP	laadgat , z.n.o. – Zie <i>zundgat</i> .
laadpriem	1856 VAN LENNEP	laadpriem , z.n.m. – Zie <i>ruimnaald</i> .
laag	1681 SEEMAN	laag , is een woord van veel beteekenissen, en die eevenwel alle schijnen van <i>leggen</i> afkomstig: voor eerst sullen wy seggen, dat het beteekend, <i>depressus</i> , <i>humilis</i> : gelijk uit het volgende blijkt: <i>houje wat laagjes</i> , <i>soo valje niet hoog!</i> het welk oneigendlijk beteekend, dat men niet te hoog vliegen moet, nog hoog opsteeken: maar needrig sijn: als het veiligste, om niet agter uit te teeren: <i>loop om laag</i> : loop beneeden: ten tweede beteekend een <i>laag</i> een rij, en gelid van eenige waaren: soo seggen de Seelui: <i>het Schip voerd, drie laagen geschuts: iemand de laag: iemand de volle laag geeven</i> : dat is, iemand met een rij geschut te gelijk begroeten, en dan oneigendlijk iemand lustig in den baard vaaren, iemand ruuw bejeegenen, en gelijk men seid, afsouten: de boeren noemen ook <i>een laag booters</i> , soo veel als sij op een maal te gelijk in een Ton, of Vat <i>leggen</i> : soo ook, <i>hoe veel laagen kaas hebje?</i> ens. het woord <i>laag</i> beteekend ook een <i>hinder laag</i> bij de Latijnisten <i>insidiae</i> : als men seid: <i>iemand laagen leggen: iemand listen en laagen leggen</i> , sie, <i>Hoofd in Velsen act. 5. sc. 3.</i> <i>Verhief sig uit een laag eendrom van ijsere lien.</i>
laag	1690 WITSEN	niet laeger . Dat is: Zeilt niet meerder daar heen alwaar de wint na toe waait: laat het schip niet afvallen.
laag	1836 SPRENGER	Laag (de) geven . <u>Hy geeft hem de volle laag</u> . Men weet, dat op een oorlogschip, door een <i>laag geschut</i> verstaan wordt, de gansche rij van stukken, die op zulk een schip nevens elkander liggen. Men spreekt zoo van een schip, 't welk b. v. <i>drie lagen</i> voert, d. i. drie reijen geschut boven elkander heeft. Schiet men nu uit zulk een rij te gelijk, op een vijandelijk schip, dan noemt men het: <i>de volle laag daaraan geven</i> . Maar ook deze spreekwijze heeft men in eenen overdragtelijken

laag	1856 VAN LENNEP	zin overgenomen, en gebruikt haar bij verschillende gelegenheden; <i>wanneer men iemand ruw bejagent, – hard aanspreekt, of zóó de waarheid voorhoudt, dat er niet veel tegen in te brengen valt, – of wanneer men eenen anderen, op eene minder gebruikelijke, maar niet minder onfatsoenlijke en lastige wijze, met een ganschen stroom, doch niet van woorden, begroet.</i> laag, z.n.v. – 1°. (veroud.) Zog, Kielwater. 2°. De stukken geschut, die op dezelfde rij geplaatst zijn. <i>Bovenste Geschutlaag, Onderste Geschutlaag.</i> 3°. De schoten, uit de op een rij geplaatste stukken gelijktijdig gelost. <i>De volle laag geven</i> (uit al de stukken, die zich aan ééne zijde bevinden, tevens schieten). <i>Hy heeft een geduchte laag ontvangen</i> (hy is hevig beschoten). Spreekwijze: <i>Iemand de volle laag geven</i> (hem geducht de waarheid zeggen: ook: hem ruw bejegenen).
laagwater	1690 WITSEN	peil hoogh , of peil laegh water . Dat is: Het hoogste of laeghste water.
laars	1856 VAN LENNEP	laars , z.n.v. – End dag, waarmede men iemand afstraft.
laarzen	1681 SEEMAN	laarsen, is eigenlijk <i>laarsen</i> aandoen: en <i>gelaarsd</i> zijn, <i>laarsen</i> aan hebben: waar van het seggen <i>hij heeft laarsen</i> aan: <i>een hoendje gelaasd, en gespoord</i>: dat is, een hoendje opdissen, met al het geen daar toebehoort: of iemand op een hoendje te gast nooden: nu dewijl <i>laarsen</i> te draagen ridderlijk is, en sulks ieder niet gebeuren mag: soo segt men spots gewijs <i>iemand laarsen</i>, als men hem met het nattegat voor de mast set, en met een endje dags, dat is, endje touws ridder slaat: het welk van sommige (op zijn Engels) <i>bridsen</i> ghenaamd werd: want niet op de bloote billen; maar op een dun broekje, dat den misdaadiger aan heeft, geslaagen werd.
laarzen	1690 WITSEN	laerssen . De scheepelingen kastyden met een dagh, of touw.
laarzen	1856 VAN LENNEP	laarzen, b.w. – De schepelingen met een end dag op de natte broek kastijden. Volgens Bild. op <i>Laars</i> zoû 't woord oorspronkelijk <i>Leerzen</i> zijn en beteekenen “met <i>lederen</i> riemen slaan”. Doch Kiliaan stelt <i>leersen</i> synonium met <i>bot-aersen</i> (met schoenen of laarzen slaan).
labber	1856 VAN LENNEP	labber , b.n. – Lui, flauw, naar.
labberen	1681 SEEMAN	labberen, meenen sommige, dat beteekend slingeren: en dat komt oover een met de manier van spreken: <i>het is een labbere koelte</i>, dat is, daar is soo weinig winds, dat de seilen niet stijf gespannen staan: maar heen en weer wapperen.
labberen	1856 VAN LENNEP	labberen , o.w. – Fladderen, wapperen, wordt van een zeil gezegd.
labberkoelte	1690 WITSEN	labber koelte . Stilachtige wint.
labberkoelte	1856 VAN LENNEP	labberkoelte, z.n.v. – Flauwe wind, waarby de zeilen niet gespannen staan, maar alleen labberen en fladderen.
labberlot	1856 VAN LENNEP	labberlot , z.n.v. – Naam van eene der sloepen.
labberlottig	1856 VAN LENNEP	labberlottig , b.n. – Zie <i>belabberd</i> .
ladder	1856 VAN LENNEP	ladder, z.n.m. – Samenstelling van planken of van touw, waarmede men op- of afstijgt. <i>Touw ladder, Scheepsladder.</i>

laden	1681 SEEMAN	laaden, is bij de Seeluiden een eigen, en seer bekend woord, waar door sij verstaan, alderhande koopmanschap in een Schip doen, en dat alsoo bevragten: of wel in het gemeen, last in neemen: waar van: <i>het Schip is gelaaden: de goederen laaden</i>, de goederen in neemen: dit woord <i>laaden</i> werd ook (gelijkenis halven) op veeler handen dingen toegepast: en voor eerst: aan de vrouwtjes: als men seide, dat sij <i>niet anders en doen als lossen, en laaden</i>: te weeten van die geene, dit altijd beset zijn: en die met vrijer harten seggen moogen: <i>o stein o stein nooit betree ik uw alleen</i> (dog dit <i>per parenthesin</i>) daar en booven werd <i>laaden</i> genoomen voor sijn buik vullen, waar van <i>laadje gat en selden sat</i>: het welk verstaan werd van een, die veel van de vret houdt: ten tweede seide men <i>een roer, geschut</i>, ens. <i>laaden: dat roer is gelaaden: sij quaamen aangaan, met gelaade roers</i> ens. dat is, met buskruid: waar van een <i>laadgat, laad kruid</i>, voor het <i>gat</i>, en het buskruid, waar door een roer, of geschut kan afgeschooten of gelost werden, en endeling werd <i>laaden</i> (in oudduits) gebruikt voor doen vergaaderen: gelijk in de volgende manier van spreken blijkt, <i>de vroedschap laaden: de Vroedschap is gelaaden</i>: de vroedschap is vergaaderd: voorts van <i>laaden</i> komt het spreekwoord: <i>ik heb gelaaden, daar ik mee oover moet</i>, dat is, my drukt soo daanig een ongemak, dat mij al mijn leeven aanhangen sal: ten laatste, van <i>laaden</i> komt <i>laading</i>, en hier van: <i>heb je uw laading?</i> hebje soo veel alsje <i>laaden</i> kunt, of meugt? <i>het Schip heeft sijn volle laading</i> ens.
laden	1690 WITSEN	hy heeft geladen daar hy mede over moet. Een spreek-woort, geleent van de zee-luiden, en gezeght: Hy heeft een ziekte die hem wegh sleepen zal.
laden	1856 VAN LENNEP	laden, b.w. – Vullen, van sijn lading voorzien: en dus, zoowel met betrekking tot de goederen, die in het schip, als tot het kruit en lood, die in het geschut gebracht worden. <i>Het schip is Geladen</i> (heeft sijn lading ontvangen). <i>De goederen zijn Geladen</i> (sijn binnen boord gebracht). <i>De kanonnen zijn Geladen</i> (sijn gereed gemaakt om afgeschoten te worden). Zie de bepalingen omtrent het Laden en Lossen in de Alg. wet van 28 Aug. 1822, <i>Hoofdst. XIV</i>, artt. 127 – 152. Spreekwijze: <i>Ik heb Geladen waar ik meê over moet</i> (ik heb my een ongemak, een kwelling op den hals gehaald, die my zal byblijven).
lading	1856 VAN LENNEP	lading, z.n.v. – 1°. De waren, goederen, koopmanschappen, enz. welke in een vaartuig worden overgevoerd. <i>In lading liggen</i> (wordt een schip gezegd te doen, als het klaar ligt om ingeladen te worden). <i>Lading stukgoederen, lading stootgoederen.</i> <i>Wanneer de morgenstar zal rijzen, Zal 't licht de rijke lading wijzen.</i> Van Haren, <i>de Geuzen</i>. 2°. De dracht kruit, die een vuurwapen vereischt. 3°. De hoeveelheid kruit, kogel of kogels, enz. die te samen genomen in een vuurmond gebracht wordt. 4°. De daad zelve van het Laden (Gezwinde <i>lading</i>, <i>lading</i> in 4, in 11 tempoos).
lagerwal	1690 WITSEN	aan laeger wal zyn. Onder leggen. Iets verlooren hebben.
lagerwal	1690 WITSEN	bezet zyn aan laeger wal. Na aan 't landt zyn, daar de wint heen waait, zoo, dat men'er niet van af zeilen kan.

lagerwal	1690 WITSEN	laeger wal. Het landt daar de wint na toe waait. Oneigentlyk wert van iemandt, die in ongelegenheit is, gezeght: <i>Aan laeger wal zyn.</i>
lagerwal	1856 VAN LENNEP	lagerwal , z.n.m. – De oever, waar de wind op staat en alzoo het tegenovergestelde van <i>Opperwal</i> of <i>Oppert</i> . Spreekwijze: <i>Aan lagerwal zitten, aan lagerwal zijn</i> (zich in slechte omstandigheden bevinden: – omdat een vaartuig, 't welk aan <i>lagerwal</i> ligt, geen beschutting van de landzij hebbende, aan den wind is blootgesteld en dikwijls gevaar loopt van stranden).
laken	1681 SEEMAN	laaken , beteekend eigendlijk iets, dat van wol geweeven is: waar van een <i>laakens klee</i> d, een <i>laakense mantel</i> : een <i>laakenkooper</i> , <i>laakenweever</i> ens. en soo men op de deugdelijkheid van de stof siet: men sou' seggen, dat dit woord quam van <i>laaken</i> , dat is veragten: als of het alle andere stoffen (in gelijkenis van hem) <i>laakte</i> . in ruimer sin genoomen beteekend het ook meede linden: en het geen in het besonder daar van gemaakt werd: als de <i>laakens</i> , die men op een bed gewoon is te gebruiken: gelijk men seid: <i>sij neemen het mee' onder de laakens</i> : en daarom ook een <i>slaaplaaken</i> genaamd werd: gelijk ook alsoo in het besonder een <i>taafellaaken</i> daar van de naam heeft: maar te Scheep noemen sij <i>laaken</i> een seil: gelijk te hooren is aan het volgende: <i>het is vlak voor 't laaken</i> , dat is, het is vlak voor de wind: de wind valt vlak in 't seil.
laken	1690 WITSEN	plat voor 't laken zeilen. Met een voorwint zeilen.
laken	1690 WITSEN	voor 't laken gaan. Voor de wint zeilen.
laken	1856 VAN LENNEP	laken. z.n.o. (veroud) – Oneig. voor Zeil. <i>Voor het laken gaan</i> (voor-de-wind zeilen).
lam	1690 WITSEN	de witte lammertjens weiden. De baren gaan wit voort: gemeenlyk een voorteken van wint.
lammeren	1690 WITSEN	lammeren. <i>De zee lammert.</i> Dat is: De golven schieten of storten over, zoo, dat dier omval, of storting, de vacht eens lams, door het schuim, gelyk is.
lampion	1856 VAN LENNEP	lampion , z.n.o. – Blikken ring, waar binnen de pit gevat is, wier licht het kompas beschijnt.
land	1681 SEEMAN	land peilen , gissen, werwaarts het <i>land</i> sig alder eerst behoord op te doen, sie, <i>peilen</i> .
land	1681 SEEMAN	land , werd alhier genoomen in een seer ruime sin, soo dat het beteekend alderhande <i>land</i> en gewest, als ook het geen daar opstaat, als boomen, toorens ens. <i>ik sie land!</i> het welk oneigendlijk genoomen van de jongens te Scheep gebruikt werd: als sij sien, dat den bak bij naa leeg is, en kans sien om de rest op te eeten: want dat moet den leeser weeten, dat de jongens niet op alle Scheepen, met de Bootsgesellen te gelijk uit den bak eeten: dan hebben alleen het regt om door dit roepen de Bootsgesellen te doen ophouden: sie voorts het woord <i>bak</i> : van dit woord <i>land</i> koomen nog andere spreekwoorden, als, <i>daar is geen land meede te beseilen</i> : dat is, die jongen deugd niet, daar is geen goed gaaren van te spinnen: <i>het sal hier op het land waajen</i> , dat is, daar is wat quaads naakende: gelijk het in sulk een sin op swangere vrouwen gepast werd, die beginnen te kraaken, en van iemand die het seer verkerfd heeft: <i>hij kan wel sien, hoe naa bij land</i> , dat is, hij kan wel sien hoe het met de saak geleegeen is. Voorts sijn'er nog eigendlijke manieren van spreken, <i>aan land gaan</i> , <i>land ontdekken</i> , <i>het land is geleid</i> , het <i>land is</i> uit ons gesigt: <i>vaaren naa de warme landen</i> , dat is, eigendlijk vaaren om Peeper: vaaren naa de warme <i>landen</i> , dat is, naa Oostindien: <i>landen</i> , aan <i>land</i> koomen: <i>Aanlanden</i> , aankoomen, <i>sij sijn daar aangeland</i> . ens.

land	1681 SEEMAN	op een anker te land koomen , 't is een oovertollige manier van spreken: want een <i>anker</i> door sijn swaarte niet drijft, maar sinkt: weshalven het alleen oneigendlijk genoomen moet werden, voor iets, dat teegen alle hoop, en gedagten, komt te gelukken.
land	1690 WITSEN	dagen: by het landt dagen . Des morgens onvoorziens landt op doen, en verkennen.
land	1690 WITSEN	de beste stuurliuden zyn aan landt . Oneig. Die van buiten een zaak oordeelen, gemeenlyk verkeert oordeelen.
land	1690 WITSEN	de wal, of het landt, geert om de oost, of west . Dat is: Het zelve loopt zoo heen.
land	1690 WITSEN	de wint houdt met het landt af . De wint is van landt.
land	1690 WITSEN	de wint houdt met het landt in . De wint is na landt.
land	1690 WITSEN	duur te zyn is onverstandt: duure schipper blyft aan landt . Die het alles wil, alles verliest.
land	1690 WITSEN	duure scheepen blyven aan landt . Oneigentl. Te duure waar wert niet verkoft. Anders: Kostelyke dingen schroomt men te koopen.
land	1690 WITSEN	het landt is geleidt . Buiten het gezicht van 't landt zyn.
land	1690 WITSEN	het landt vertiert, of verteert . Het landt nadert.
land	1690 WITSEN	het naaste landt best . Oneig. Zich redden zoo men best kan.
land	1690 WITSEN	hy is zoo verre t'zee, dat niet licht weder te landt zal komen . Dit wert, oneigentlyk, gezeght van iemant diens zaken bedorven zyn.
land	1690 WITSEN	katten op 't landt, of strandt . Op 't landt, of strandt, palen voor d'anker-stok slaan, op dat die niet los glippe.
land	1690 WITSEN	landt met iemandt bezeilen . Oneig. Met iemant over wegh kunnen: met iemant te recht komen.
land	1690 WITSEN	landt peilen . Afzien na wat streek eenigh landt afgelegen is.
land	1690 WITSEN	landt zien . Oneig. Een goede uitkomst van eenige zaak bemerken. Ofte ook: Een zaak maghtigh te kunnen werden.
land	1690 WITSEN	op 't landt waaijen . Dit woort wordt gebruikt, wanneer iets t'ondeegh is geschiedt, daar straffe op volgen zal: ofte, wanneer men iets zal aanvangen te doen, daar gevaar, onlust, en moeite van te verwachten is. Het heeft zyn oorspronk hier van, dat, als de wint sterk naar landt waait, de scheepen dikmaal komen te verongelukken.
land	1690 WITSEN	op een anker te landt komen . Oneig. Zuiver en bequaam, of ook gemaklyk, een zaak verrichten.
land	1690 WITSEN	op een goet anker te landt komen . Oneigentl. Wel te recht, of wel ter zeet komen.
land	1690 WITSEN	over dien boegh geen landt bezeilen . Dat is: Op zulk een wyze tot zyn meining, of wil, niet komen.
land	1690 WITSEN	over landt zeilen . Zulks wert gezeght, als men in zee, buiten gissing, verre van het landt af is, daar men gemeint had landt te moeten zyn.
land	1690 WITSEN	werpt het anker uit, hier is landt omtrent . Oneig. Stelt u hier ter neder, 't zal hier wel zyn. Anders: Voegt u hier by, enz.
land	1836 SPRENGER	Land . <u>Hy heeft het land</u> , is aan boord en in het gemeene leven, veel in gebruik, <i>wanneer iemand knorrig of gemelijk is</i> , als wilde men daarmede zeggen: hij is buiten zyn humeur, even als een zeeman die aan land moetende blijven, liever in zyn element was. Van hier dan ook het woord, <i>landerig</i> en <i>landziekig</i> , en het Spreekw. <i>iemand het land aanjagen, vóór van iets afkeerig maken</i> .

land	1836 SPRENGER	Land. <u>Ik zie land.</u> Dit zegt men op zee, als men met het bloote oog, of door middel van een kijker, eenige kust ontdekt; maar oneigenl. wordt het te scheep gebruikt, <i>als de matroozen zien, dat de schaftbak zoo mindert, dat men bij den bodem komt.</i> In het burgerlijke leven zegt men aan tafel wel: <u>Ik voel land</u> of ook wel <u>grond</u>, ontleend van een vaartuig, dat aan lager wal geraakt zijnde, niet meer voort kan, en men duidt er door aan, dat men verzadigd is. <u>Hy durft niet van land</u> (ook wel van <u>wal</u>) <u>steken</u>: <i>hij durft iets niet ondernemen.</i> <u>Hy ziet wel, hoe na het by land is.</u> Spreekw. <i>hoe het met de zaak gelegen is – hoe ver zij gevorderd is.</i>
land	1856 VAN LENNEP	land, z.n.o. – Ten opzichte van den zeeman, al wat geen water is. <i>Beneveld land</i> (wat men niet goed onderscheiden kan). <i>Groot land</i> (het vaste <i>land</i> met betrekking tot een Eiland, of een groot Eiland met betrekking tot een kleiner). <i>Gesloten land</i> (Landpunten of Eilanden, tusschen welke men niet doorheen kan zien, zoodat zy met elkander verward worden). <i>Hakkelig land</i> (waarvan het bovenste gedeelte zich dor en heuvelachtig voordoet). <i>Hoog land</i> (dat zich hoog boven de zee verheft). <i>Verkenbaar land</i> (dat licht te kennen valt). <i>Vast land</i> (dat tot het vaste <i>land</i> behoort). <i>Land dat ontvalt</i> (kust, die zich naar de regels der perspectief langzamerhand schijnt te verwijderen). <i>Land zien, land hebben</i> (in de nabijheid van het <i>land</i> zijn). <i>Daar is land! Land vooruit! Land! Land in het gezicht! Land te loefwaarts! Land aan stuurboord! Land kraanbalksgewijze te loefwaarts! Land dwars over bakboord!</i> enz. (uitroepen, door den uitkijk gedaan). <i>Over land zeilen</i> (veroud.), (zeilen, waar men naar de gissing gemeend had <i>land</i> te moeten vinden, ofschoon men er ver van verwijderd is). Zie <u>boterland</u>. Spreekwijze: <i>Ik zie land</i> (de bak is byna ledig, ik zie den boôm). <i>Land voor den bak slaan</i> (aannemen, alleen den bak ledig te eten.) <i>Daar sla ik land voor</i> (dat is voor my alleen.) <i>Er is geen land met hem te bezeilen</i> (er is geen middel om met hem te recht te komen). <i>Het zal hier op het land waaien</i> (daar is wat kwaads naby). <i>Hij kan wel zien, hoe na by land</i> (hoe het met een zaak gelegen is). <i>Hij durft niet van land</i> (hy durft het niet wagen). <i>Ik heb het land</i> (ik ben gemelijk – als een zeeman, die zich aan wal verveelt). <i>Iemand het land opjagen</i> (iemand uit zijn humeur brengen). te landt komen. Oneig. Behouden zyn. landen, o.w. – Zich aan Land begeven, aan Land komen. <i>Een geschikte plaats om te landen</i> (om aan wal te komen). <i>De troepen zijn Geland</i> (zijn aan land gekomen). <i>Zoo blinckt de zon op 't schoonst, die aanbreekt uit den damp,</i> <i>Zoo lant de vloot, na storm, gelukkigst in de haven.</i> Vondel, <i>Inw. van 't Stadthuis</i>.
landganger	1681 SEEMAN	landganger , een die van Scheepsboord aan <i>land</i> gegaan is.
landganger	1856 VAN LENNEP	landganger , z.n.m. – Een die van scheepsboord zich aan Land begeven heeft.

landing	1856 VAN LENNEP	landing , z.n.m. – Het aan wal gaan, byzonder met vyandelijke inzichten. <i>De landing der Engelschen in Noord-Holland. Wy konden ons voordeel niet doorzetten by gemis aan landingstroepen.</i>
landingsboot	1856 VAN LENNEP	landingsboot , z.n.v. – Boot, waarmede een Landing verricht wordt.
landingsplaats	1856 VAN LENNEP	landingsplaats , z.n.m. – Plaats, bekwaam gemaakt om er te landen: ook eenvoudig de plaats waar men geland is, of welke men uitkiest om er te Landen.
landkrab	1856 VAN LENNEP	landkrab , z.n.m. – Schimpnaam, door 't zeevolk aan de Landsoldaten gegeven.
landmerk	1856 VAN LENNEP	landmerk , z.n.o. – Wordt in 't algemeen genomen voor elk vast voorwerp, dat, op het land staande, door de richting, waarin men het uit zee bespeurt, dienen kan om in het vaarwater te blijven, klippen en banken te mijden, enz.
landontdekking	1856 VAN LENNEP	landontdekking , z.n.v. – 1°. Het Ontdekken van een te voren onbekend Land. 2°. Verkenning van land. <i>Op de hoogte van Mauritius gekomen, zond de Amiraul een brik uit op landontdekking.</i> Spreekwijze: <i>Op landontdekking uitgaan</i> (zich van een zaak vergewissen).
landslot	1681 SEEMAN	landslot , een haaven, die door de rondom leggende Bergen, en Rotsen <i>beslooten</i> , en beschut leit voor alle winden.
landslot	1690 WITSEN	landt-slot . Een beslooten haven, of ree, van omleggende bergen.
landslot	1856 VAN LENNEP	landslot , z.n.o. (veroud.) – Haven, die door bergen of hoogten ingesloten, tegen alle winden beschut ligt.
landstreek	1681 SEEMAN	landstreek , een streek lands, gewest, <i>Landsdouw</i>
landstreek	1856 VAN LENNEP	landstreek , z.n.v. – Gewest, landouw.
landtong	1856 VAN LENNEP	landtong , z.n.v. – Strook Lands, die als een Tong in zee uitsteekt <i>Wy liepen langs eene met boomen begroeide landtong die ons in de rivier bracht.</i>
landvalling	1681 SEEMAN	landvalling , ontdekking, opdoening van eenig <i>land</i> .
landvalling	1690 WITSEN	landtvalling . Landt-opdoening. Indien men landt opdoet na eigen gissing en meining, dan wert gezegt, Een goede landtvalling: en wanneer men onbekent of bekend landt, buiten vermoeden, opdoet, dan zeght men, Het is een quade landtvalling.
landvalling	1856 VAN LENNEP	landvalling , z.n.v. (veroud.) – Ontdekking, opdoeming van eenig Land.
landverkenning	1856 VAN LENNEP	landverkenning , z.n.v. – 1°. Het verkennen, onderzoeken eener landstreek. 2°. Men noemt ook <i>landverkenningen</i> zekere merken, als torens, molens, enz., van welker betrekkelijke plaatsing men den ingang van een stroom of van een haven enz. herkent.
landwind	1681 SEEMAN	landwind , een <i>wind</i> , die van het <i>land</i> seewaart in waaid, en dat op gesette tijden, gelijk zulks in de bergagtige landen seer gemeen is: waar van het seggen: <i>daar waajen veel landwinden.</i>
landwind	1690 WITSEN	landt-wint . Een wint, die op gezette tyden uit het landt in zee waait.
landwind	1856 VAN LENNEP	landwind , z.n.m. – Wind, die van het Land zeewaarts inwaait en op gezette tijden, gelijk zulks in bergachtige landen zeer gewoon is.
landwinning	1690 WITSEN	landt-winning . Eigentlyk: Uit zee landt zien. Oneigentlyk: Vryheit te krygen, om binnen het landt te moogen komen.

landzee	1690 WITSEN	de landt-zee werpt. De zee is ongestuimigh tegen 't landt aan.
landzee	1690 WITSEN	landt-zee. Zee die van 't landt af, of omtrent het landt schiet.
landzicht	1681 SEEMAN	landsigt , soo naa aan <i>land</i> sijn, dat men met het <i>gesigt</i> ter naauwer nood sien kan.
landzicht	1690 WITSEN	landt-zicht. Een stuk zees, zoo lang, dat men even uit zee landt kan zien; waar van gezeght wert: Binnen, of, buiten landt-zicht.
landziekig	1856 VAN LENNEP	landziekig , b.n. – Door Landziekte of heimwee aangetast; van hier: langzaam, traag, verveelend. <i>Wy hadden een landziekige reis.</i> (wy waren lang onderweg). Spreekwijze: <i>Een landziekige redevoering</i> (die te lang duurt, verveelt).
landziekte	1681 SEEMAN	land siekte , is men onderworpen, als men den aard van het <i>land</i> nog niet gewend is.
landziekte	1856 VAN LENNEP	landziekte , z.n.v. – 1°. Ziekte, aan welke men onderworpen is, wanneer men aan de luchtgesteldheid of leefregel van een vreemd land nog ongewoon is. 2°. Het heimwee aan boord van onbevaren matrozen, waardoor zy zich moedeloos, traag, verveeld gevoelen, en langzaam aan het werk worden.
langeveld	1856 VAN LENNEP	langeveld , z.n.o. of <i>mondstuk</i> . – Het gedeelte van een mortier, van waar het topperstuk eindigt tot aan de monding.
langeveld	1857 PAN	langeveld . “of mondstuk. Het gedeelte van een mortier, van waar het topperstuk eindigt tot aan de monding.” Lees: Het gedeelte van een stuk geschut, beginnende achter den halsband en eindigende bij den eersten band, vóór de tappen.
langs	1856 VAN LENNEP	langs , bw. – Bezijden, voorby. <i>Langs een kust heenzeilen</i> (een kust voorbygaan). <i>Dicht langs den wal loopen. Een schip, een eiland langs zeilen.</i>
langsden	1856 VAN LENNEP	langsdennen , z.n.v.mv. of <i>langshouten</i> . – Leggers eener helling.
langshout	1856 VAN LENNEP	langshouten , z.n.v.mv. – Zie <i>langsdennen</i> .
langsscheeps	1856 VAN LENNEP	langscheepsch , b.n. – Van voren naar achteren. <i>Een langscheepsch verband</i> (een verband, dat zich langs het schip uitstrekt).
langszaling	1856 VAN LENNEP	langszalings , z.n.m.mv. – Eikenhouten dwarsbalken, twee in getal, aan weêrskanten op de ooren der benedenmasten en op de hommers der topmasten geplaatst.
langszaling	1857 PAN	langzalings . Hier wordt gesproken van “topmasten.” Lees: <i>stengen</i> .
langszijde	1856 VAN LENNEP	langs zijde , voorz. voor <i>langs de zijde van. Langs zijde de Argo.</i>
laning	1856 VAN LENNEP	laning , z.n.v. – Planken brug, overloop.
lanspassaat	1856 VAN LENNEP	lanspassaat , z.n.m. (veroud.) – De laagste Onderofficier, 't Woord is afgeleid van 't Ital. <i>lancia spezzata</i> (gebroken of geknotte lans). In 't Groot-Plaacaetboek, D.V. bl. 173, vinden wy in een opgave van krijgsonkosten den <i>Landtspassaat</i> tusschen den Korporaal en den Tamboer geplaatst. Zie De Vries op Hoofts <i>Warenar</i> , bl. 109.
lantaarn	1856 VAN LENNEP	lantaarn , z.n.v. – Verschillend in grootte en gebruik. Zie <i>Dievelantaarn, Geschutlantaarn, kruitlantaarn, Seinlantaarn</i> . 't Woord wordt ook meer bepaald genomen voor de met glazen voorziene kap, waardoor licht in de kajuit gegeven wordt.
lantaarngat	1856 VAN LENNEP	lantaarngat , z.n.o. – Hok achter de kruitkamer, waarin de kruitlantaarn wordt ontstoken.
lantaarnstandaard	1856 VAN LENNEP	lantaarnstander , z.n.m. – Stijl of Stander, waar de Lantaarn op rust.

lantaarnvuur	1856 VAN LENNEP	lantaarnvuur , z.n.o. – Vuurbaak, in een haven geplaatst om de binnenkomende schepen te lichten.
lantione	1856 VAN LENNEP	lantione , z.n.v. – Soort van Sineesche kustgalei, van een aantal riemen voorzien.
lap	1856 VAN LENNEP	lap , z.n.v. of <i>Lap tegen den achtersteven</i> . – 1°. Stuk hout, dat tegen den achterkant des achterstevens geplaatst is, en dienen moet om voor te komen dat dit deel te veel verzwakt worde door het inlaten der vingerlingen en het maken van de messing. 2°. Zeil; doch meest gebruikelijk in het m.v. of als diminutief. Zie <i>lapjen</i> . <i>Alle lappen uithangen</i> (alle zeilen byzetten). <i>Voor de lappen afloopen</i> (voor-de-wind afloopen). Spreekwijze: <i>Hij laat het onder de lap hangen</i> (hy verteert veel geld).
lap	1857 PAN	lap . Een dronkaart wordt dikwijls een <i>lap</i> genoemd.
lapje	1856 VAN LENNEP	lapjen , z.n.o. – <i>Zeiltjen</i> . <i>De wind is vlak voor 't lapjen</i> (is voordeelig). Spreekwijze: <i>Het gaat hem voor 't lapjen</i> (het gaat hem voorspoedig). <i>Iemand voor 't lapjen houden</i> (iemand voor den mal houden: oorspronkelijk; iemand gebruiken, om er zijn doel mede te bereiken).
lappen	1856 VAN LENNEP	lappen , b.w. – Tijdelijk herstellen.
lapzalven	1681 SEEMAN	lapsalven , is eigenlijk <i>lappen</i> met <i>salf</i> bestrijken: en oneigendlijk <i>quaksalven</i> : waar van een <i>Quaksalver</i> : dat is, stukgewijs, en niet behoorlijk meesteren: en soo werd het oover gebragt te Scheep, en aldaar beteekend het kalfaaten, dog in breeder sin genoomen, te weeten, soo ten ruuwen iets aan een Schip vermaaken, dat gebrooken was, of schoon maaken, dat vervuild is.
lapzalven	1690 WITSEN	lapzalven Een schip herstellen, en schoon maken. Ten ruwen iets aan een schip vermaken.
lapzalven	1856 VAN LENNEP	labzalven , b.w. – Zie <i>lapzalven</i> .
lapzalven	1856 VAN LENNEP	lapzalven , b.w. – Is eigenlijk: “Lappen met zalf bestrijken.” waarom ook een heelmeester spotswijze een Lapzalver genoemd wordt. Als scheepsterm neemt men het voor: “scheepstuig nazien en teeren”.
lapzalven	1857 PAN	lapzalven . “Als scheepsterm neemt men het voor: scheepstuig nazien en teeren.” Beter aldus: Als scheepsterm beteekent het met een lap zeildoek of dot werk, welke in teer gedoopt is, touwwerk besmeren. Door <i>het tuig lapzalven</i> verstaat men: al het staand want van tuig deze bewerking doen ondergaan.
las	1681 SEEMAN	las , of slip, <i>Lascinia</i> bij de Latijnisten: en beteekend ook een saamenvoeging van twee enden aan een, gelijk sulks niet alleen de Snijers, maar ook de Scheepstimmerlieden t’oover bekend is: van <i>las</i> komt <i>lassen</i> , aan een heften: <i>in lassen</i> , tussen in voegen: te Scheep beteekend het woord <i>las</i> , in een enge beteekenis, de klamp onder aan de steeven, waar door de selve voor het stooten bevrijd is.
las	1690 WITSEN	lasch aan steven . Een stuk houts, ’t geen veeltydts buitewaarts onder tegen de steven gezet wert, daar de stevens veeltydts met koper beslagen zyn.
las	1856 VAN LENNEP	lasch , z.n.m. – Vereeniging van twee of meer in dezelfde richting loopende stukken, zoo dat hun breedte en dikte onveranderd blijft. <i>Platte lasch</i> (wanneer de enden der deelen schuins op elkander sluiten). Zie <i>haaklasch</i> . <i>tandlasch</i> , enz.

las	1857 PAN	lasch. “Platte lasch (wanneer de enden der deelen schuins op elkander sluiten.” Lees: Platte lasschen zijn de zoodanige, waarvan de naad evenwijdig aan den onder- en bovenkant der gelaschte stukken loopt.
lasijzer	1856 VAN LENNEP	laschzyzer , z.n.o. – Soort van dubbele spijker, voor de deksverbindingen in gebruik.
laskaar	1856 VAN LENNEP	laskaar , z.n.m. – Indiaansche matroos.
last	1681 SEEMAN	last , genoomen in haar eerste beteekenis, komt oover een met het woord vragt: gelijk uit de volgende staaltjes kan blijken: gelijk, <i>last inneemen</i> , <i>de last lossen</i> : <i>last breeken</i> : welk laatste beteekend maar een gedeelte, van de <i>last lossen</i> : <i>last</i> werd ook somtijds genoomen voor een seekere swaarte van gewigt, of getal van tonnen voor een <i>last</i> gerekend: gelijk uit de Telkonst van Bartjes en andere te sien is: oneigendlijk beteekend <i>last</i> , nood, swaarigheid, gelijk men seide: <i>Holland is in last!</i> iemand <i>lasten</i> op leggen: <i>last</i> lijden: sig houden buiten <i>lasten</i> : de <i>lasten</i> vallen swaar: de <i>last</i> op sig neemen, ens. endelijk beteekend <i>last</i> bevel: iets dat gebooden werd: waar van: <i>last geeven</i> , <i>lasten</i> , en beveelen: iets doen door iemands <i>last</i> en bevel: de saamengestelde woorden hier van zijn: <i>belasten</i> : beveelen: als ook beswaaren, verpanden: als, <i>wie heeft uuw dat belast? de huizen zijn seer belast</i> : komt alle tot mij <i>die belast en belaaden sijt</i> : soo ook <i>belasting</i> : als, op alle waaren werden <i>belastingen</i> geleit: de <i>belastingen</i> vallen swaar, ens.
last	1690 WITSEN	wel by zyn last zyn. Op zyn pas geladen.
last	1740 Zonhoven	last. Vragt-goederen. <i>Last-breeken</i> , een gedeelte der zelve lossen.
last	1856 VAN LENNEP	last , z.n.m. – 1°. Vracht, lading. <i>Het schip heeft zijn last in. Het schip is wel by last.</i> (is behoorlijk geladen). Zie <i>Lastbreker</i> . 2°. Bevel, kommando. 3°. In ’t mv. voor “belasting”. <i>Zijn lasten opbrengen</i> .
last	1856 VAN LENNEP	last. z.n.o. – Gewicht van twee ton of 4000 Pond. <i>Dat schip voert N. last. Een vaartuig van 100 last.</i>
lastage	1681 SEEMAN	P>lastaadje , beteekend somtijds een Scheepstimmerwerf, of de plaats daar de selve geleegeen zijn: en in ruimer sin: ook plaatsen, daar Lootsen, Schuuren, Spijkers, of Pakhuizen, en diergelijke timmeraadjn kunnen werden geset, en hier van kan men leesen bij <i>Hoofd</i> in zijn Neederlandse Historie <i>pag. mihi</i> 63. de onlusten, die ontrent de <i>lastaadje</i> tot Amsterdam in die tijd gereesen zijn.
lastage	1690 WITSEN	lastaadje. Een timmer-werf, of plaats daar men scheepen bouwt.
lastage	1856 VAN LENNEP	lastaadje , z.n.v. (veroud.) – Scheepstimmerwerf of plaats, waar die gelegen is of kan worden opgericht. Een buurt aan den IJkant te Amsterdam plach er haar naam van te dragen. Bild. leidt den naam van ’t Deensch af: zie zijn <i>Gesl. in v.</i>
lastbalk	1856 VAN LENNEP	lastbalken , z.n.m.mv. of <i>ruimbalken</i> (veroud.) – Balken, die tot versterking dienen van het onderschip en waarvan het koebrugdek gevormd wordt.
lastbreken	1856 VAN LENNEP	lastbreken , o.w. – Een gedeelte van de lading lossen.
lastgeld	1856 VAN LENNEP	lastgeld , z.n.o. (veroud.) – Tonnegeld, geld, dat in evenredigheid der zwaarte van het schip geheven werd.

lastlijn	1856 VAN LENNEP	lastlijn , z.n.v. of <i>Eerste waterlijn</i> . – Denkbeeldige lijn, welke men zich voorstelt langs een schip gelijk met den waterspiegel getrokken te zijn, wanneer het zijn gewone lading in heeft en gezonken is op de diepte welke de bouwmeester gewild heeft.
lat	1856 VAN LENNEP	lat , z.n.v. – Dun, lang en plat stuk hout of yzer.
laten	1856 VAN LENNEP	laten , b.w. – 1°. Verlaten. <i>Zijn ankers laten</i> (voor achterlaten). 2°. Hulpwerkwoord. <i>Een schip laten loopen</i> (het zijn koers doen houden). <i>Het anker laten vallen</i> (het anker uitwerpen). <i>Een onderzeil laten vallen</i> (het byzetten). <i>Een touw laten vliegen</i> (het in eens losgooien).
laten	1857 PAN	laten . “Een onderzeil laten vallen (het bijzetten).” Dit zegt men alleen van de fok, als deze, vóór den wind zeilende, wordt bijgezet.
latijnzeil	1856 VAN LENNEP	latijnzeil , z.n.o. of <i>emmerzeil</i> . – Driehoekig zeil, aldus genoemd, omdat het by de Latijnsche volkeren in gebruik was.
laveren	1690 WITSEN	laveeren . Overdwars heen en weer zeilen, om wegh te spoeden, wanneer men in de wint heeft.
laveren	1836 SPRENGER	Laveren . <i>Hy laveert</i> . <i>Laveren</i> is, overdwars heen en weder zeilen, om wanneer men het in den wind heeft, evenwel voorttevaren, en als men derhalve iemand gedurig, van de eene zijde van den weg naar de andere ziet zwieren, omdat hij te veel gedronken, of, om ook hiervoor eene spreekwijze van <i>de Scheepvaart</i> ontleend, in de plaats te zetten, <u>omdat hy de lading scheep heeft</u> , dan zegt men: <u>hy laveert</u> en men belacht - men bespot hem.
laveren	1856 VAN LENNEP	laveeren , o.w. – 1°. Een zeilend vaartuig beurtlings over den eenen en den anderen boeg doen wenden, ten einde in den wind op te werken. 2°. De beweging, welke alsdan het vaartuig zelf doet. <i>Hetzij wy zeilen of laveeren,</i> <i>Is Godt met ons, niets kan ons deeren.</i> Cats.
lazaret	1856 VAN LENNEP	lazaret , z.n.o. – Gesticht in eenige havens, voornamelijk der Middellandsche Zee, en ingericht om er lieden of goederen, die uit besmette of verdachte havens komen, quarantaine te doen houden, 't Woord is Ital. en beteekent Lazarushuis.
leed	1681 SEEMAN	leet , ongemak. spijt, smaad: waar van: ik sal het doen, schoon <i>het uuw lief of leet is</i> : dat is, of het uuw aangenaam is, of niet: <i>dat is mij leet</i> : <i>Hoofd in Velsen</i> act. 2. sc. 2. <i>Men sal hem, dat hij weet wat leet is, leet toedrijven</i> : soo werd ook een Schip gesegt, niet teegen <i>leet</i> te kunnen, dat krank en broos is ens.
leed	1690 WITSEN	't schip kan tegen zyn leet niet . Het schip is bros.
leeftocht	1856 VAN LENNEP	leeftocht , z.n.m. – Voorraad van spijs en drank.
legdag	1856 VAN LENNEP	legdagen , z.n.m.mv. of, naar de hedendaagsche spelling, ligdagen . – Dagen, bepaald tot lading of lossing van een schip.
leggen	1856 VAN LENNEP	leggen , b.w. – <i>De kiel leggen</i> (haar op blokken stellen). <i>Het geschut in de rolpaarden leggen</i> (het op zijn plaats brengen). <i>Het Land leggen</i> (zich verwijderen van het Land, zoodat het in 't water schijnt te verzinken).

leggen	1856 VAN LENNEP	leggen , o.w. of, naar de latere spelling, liggen , – ’t welk men echter nooit uit den mond van een zeeman hooren zal, in uitdrukkingen als: <i>De wind gaat leggen</i> (het wordt stil weer). <i>Voor anker leggen</i> .
legger	1690 WITSEN	legger . Een plank, die men uit het schip aan landt leght, om daar over te gaan. Anders: Een vaartuigh, of vlot, dat nevens een ander schip leght, om het zelve om te halen, op dat het vernieuwt werde, en schoon gemaakt.
legger	1690 WITSEN	leggers . Water-vaten: deeze werden zeer dienstigh gepekt, en met yzere hoepen omslagen.
legger	1856 VAN LENNEP	legger , z.n.m. – 1°. Geteerd watervat. 2°. Stutbalk. 3°. Vaartuig, dat men by het kielen of timmeren van een schip by de hand heeft liggen om ’t een of ander te bergen. 4°. Waker op een ledig schip, <i>’t Schip is opgelegd en heeft een legger aan boord</i> .
legger	1857 PAN	legger . “Geteerd watervat.” Lees: watervat, inhoudende 500 Ned. kan.
leguaan	1856 VAN LENNEP	leguaan , z.n.m. – Bekleedsel van touw om de raas, mede dienende ter vervanging van het bindwerk der raas. <i>Sloepsleguaan</i> (Gordel van touwwerk, voor aan een sloep gebonden, en dienende om haar by stooten van beschadiging vrij te waren).
legwaring	1681 SEEMAN	legwaaringen , waatergangen, sie, <i>lijfhouten</i> .
legwaring	1856 VAN LENNEP	legwaring , z.n.v. – Lijfhouten op het dek langs het boord.
leider	1856 VAN LENNEP	leider , of meer gebruikelijk leier , z.n.m. – 1°. Touwwerk, dat van den masttop naar de richting der stags getrokken wordt, en waartegen men de voornaamste foks en middelzeilen ophaalt. <i>Staande leider</i> (zwaar touw, dat voor of tegen een schuinschen mast geplaatst wordt, om het gebruik van een vierkant zeil gemakkelijker te maken). 2°. Leuning. <i>Leider van het galjoen, leider van de verschansing, leider rondom het boord, leider van de helling, leider van de wieg</i> .
leizeel	1856 VAN LENNEP	leissels , z.n.o. voor <i>lei-zeels</i> . – Stroppen van de raas.
lek	1681 SEEMAN	lek , waar van <i>lekken</i> , sijpen, beteekend, of de plaats daar het <i>lekt</i> , of iets, dat <i>lek</i> is: in de eerste beteekenis werd het genoomen, als men seid, <i>daar is een lek in het Schip</i> : in de laatste: <i>het vat is lek: de breuk is lek: de pot is lek</i> , ens. van <i>lek</i> , komt <i>lekkaadje</i> : de schaade (te weeten) die door het <i>lekken</i> der vaaten veroorzaakt werd: waar van het seggen: <i>wij reekenen soo veel voor lekkaadje: wij hebben soo veel lekkaadje gehad</i> .
lek	1856 VAN LENNEP	lek , b.n. en b.w. – Open, zoo dat het vocht uitloopt. <i>Dat vat is lek</i> (het houdt geen water). <i>Met een lekke boot is ’t slecht varen</i> .
lek	1856 VAN LENNEP	lek , z.n.o. – Toevallige opening in een vaartuig, waar het water door binnen dringt, veroorzaakt door ’t stooten op een klip, baak of ander voorwerp, door aanzeiling, door grondschooten, door zwaar slingeren, enz. <i>De bodem slorpte ’t nat</i> <i>Door ’t stooten op een paal; waardoor een yeder zat</i> <i>In ’t water tot de knie en vreesde te verstickten,</i>

		<i>Het ongemack was groot, noch durfde niemant kicken. Doch 't Leck geraeckte dicht en stopte wonderbaer Van zelf.</i> Vondel, <i>Gijsbrecht van Aemstel</i>. <i>Dat schip heeft een lek, Dat lek moet gestopt.</i> Ook opening van een vat, kuip, enz. waar het water door weg loopt. <i>In dat vat is een lek gesprongen.</i> Cats bezigt het woord vr. <i>Ziet door een kleine lek zoo komt een schip te zinken, Al schijnt het maar de zee by droppels in te drinken.</i> Spreekwijze: <i>Het lek stoppen</i> (het verlies vergoeden).
lek	1857 PAN	lek . Spreekwijze: naar het lek luisteren. Liggen te slapen.
lekkage	1856 VAN LENNEP	lekkaadje , z.n.v. – Wegsypeling van het vocht, gevolg van een Lek. <i>Er is zware lekkaadje geweest: er moet zoo veel worden afgetrokken voor lekkaadje.</i>
lekken	1856 VAN LENNEP	lekken , o.w. – Uitloopen, wegsypelen, ledig loopen.
lelie	1856 VAN LENNEP	lelie , z.n.v. – De punt der kompasnaald, die den vorm eener lelie heeft, Schoon zegt Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> : <i>De leli doelt naar d'as, en dwaalt en is ontrust Tot dat ze Areturus vint en hem van blijchap kust.</i>
leng	1681 SEEMAN	leng , soo veel geseid als <i>lang</i> , is een soort van Kabbelauw, dog <i>lang</i> en smal, slegt van smaak, als sij vers gegeten werd: maar daar en teegen is sij onder de Stokvissen (naa het oordeel van de meeste) een van de beste, sie, <i>stokvis</i> .
leng	1856 VAN LENNEP	leng , z.n.o. – Strop, dubbel geslagen touw, dienende om vaten of andere zware voorwerpen op te hijschen.
lengen	1681 SEEMAN	lengen , <i>verlengen</i> : <i>langer maaken, de daagen lengen.</i> <i>De daagjes die daar lengen, Sijn daagjes die daar strengen.</i> Werd te Scheep somtijds gebruikt voor het woord, vieren, bot geeven: het werd ook (<i>in re culinaria</i>) genoomen voor <i>diluere</i> , dat is, door het ingieten van eenig nat, rekken en strekken: <i>de soppeloorum moet wat gelengd werden</i> : van <i>lengen</i> komt <i>verlengen</i> : <i>de tijd wierd verlengd: de daagen verlengen</i> , ens.
lengen	1690 WITSEN	lengen . Touwen uitvieren en bot geven. Anders: Touwen daar men iets mede over neemt.
lengen	1856 VAN LENNEP	lengen , b.w. – Aaneenbinden van de netten voor de steurharingvangst in gebruik. Doorgaands wordt het <i>lengen</i> van de eerste vleet (21 netten) door vrouwen verricht.
lengte	1856 VAN LENNEP	lengte , z.n.v. – 1°. Afstand tusschen den meridiaan eener plaats en den eersten meridiaan. <i>Die stad ligt op N. graden Wester- of Ooster lengte.</i> 2°. <i>Astronomische lengte eener planeet</i> (boog der ekliptika, begrepen tusschen den evennachtslijn of het eerste punt van Ariës en de plaats op de ekliptika, waarmede de planeet loodrecht overeen komt).

		3°. <i>Geocentrische lengte</i> (punt der ekliptika, waarop het middelpunt eener planeet, van de aarde gezien, loodrecht neêrvalt).
		4°. <i>Heliocentrische lengte</i> (punt der ekliptika, waarop het middelpunt eener planeet loodrecht zou neêrkomen, indien zy van de zon gezien werd).
lens	1681 SEEMAN	lens , waar van <i>lensen</i> , het welk beteekend uithalen, waar van <i>uitlensen</i> : soo is dan <i>lens</i> , leedig: <i>de pomp is lens</i> : dat is, de pomp geeft geen waater meer: en hier van een pomp <i>lens</i> pompen: voorts bij de Waagenaars beteekend het woord <i>lens</i> , de spie, die in de as gesteecken werd.
lens	1690 WITSEN	lens zyn . Dit wert van de pomp gezeght, als hy geen meer water ophaalt, en het schip droogh is: doch een weinigh water onder in 't schip is niet schadelyk, want het beneemt de stank.
lens	1690 WITSEN	lens . Ledigh.
lens	1836 SPRENGER	Lens . <u>De beurs is lens</u> , zegt men, als er geen geld meer in is. Ontleend van de Scheepspomp, waarvan men, wanneer er geen water meer in het schip is, zegt: <i>de pomp slaat lens</i> .
lens	1856 VAN LENNEP	lens (ter) gaan , o.w. (veroud.) – De zeilen met ruime schoten ter windvang stellen. Thands zegt men daarvoor “van den wind loopen.”
lens	1856 VAN LENNEP	lens , bw. – Ledig. <i>Een schip lens pompen</i> (het door middel van pompen van het ingezwolgen water bevrijden). <i>De pomp lens pompen</i> (pompen, tot dat het water, dat zich in 't ruim bevindt, lager staat dan het benedeneinde der pomp). Spreekwijze: <i>De beurs is lens</i> (het geld is op).
lensen	1690 WITSEN	lensen . Uithalen.
lenspomp	1856 VAN LENNEP	lenspomp , z.n.v. – Pomp, die in een stoomvaartuig door de stoomkracht in beweging gebracht wordt, en die voornamelijk dienstig is om het water, door lekkaadje of uit de ketels in het ruim geloopt, weder weg te werken.
lenspomp	1857 PAN	lenspomp . Deze pomp wordt, volgens de verklaring, uitsluitend op een stoomschip gevonden. Dit is niet zoo. Alle schepen, zelfs het kleinste binnenvaartuig, hebben lenspompen. Lenspomp is eene pomp, waarmede het water wordt uitgepompt, hetwelk door een lek binnen is gedrongen. Is er geen water meer, dan is het schip <i>lens</i> .
lenzen	1690 WITSEN	ter lens gaan . Als men de zeilen ter wintvang stelt, met loslating of ruiming van de touwen, die haar houden.
lenzen	1690 WITSEN	ter lens loopen : of, <i>Lenssen</i> . Met zeer weinigh, klein, en laegh zeil, het schip laten loopen; 't geen geschiedt in storm, en al te harden weêr, wanneer men het boven-zeil niet kan bestieren.
lenzen	1690 WITSEN	voort lenssen . Met klein zeil voort varen.
lenzen	1856 VAN LENNEP	lenzen , o.w. – By stormweer met weinigh, of zonder zeil voor den wind of de zee weg loopen. <i>Het voor tip en takel lenzende houden</i> ,
lenzen	1857 PAN	lenzen , “Het voortip en takel lenzende houden. Lees: <i>voortop</i> enz.
lepel	1681 SEEMAN	lepel , wat een <i>lepel</i> in het gemeen is, is genoeg bekend selfs aan die geen, <i>die naauwlijks een lepel kunnen lekken</i> (gelijk met seide:) <i>qui nondum aere lavantur</i> , en hier van daan een tinne, silvere, <i>lepel</i> : een <i>pollepel lepelkost</i> ens. en soo werden sommige voogels <i>lepelars</i> van ons genaamd, om dat sij voor aan haar bek <i>lepel</i> s schijnen te hebben, bij uitneemendheid werd te Scheep <i>lepel</i> s

		genaamd door welkers behulp het geschut gelaaden werd: en soo sijnder ook stukjes geschut, die <i>leepelstukjes</i> werden genaamd: gelijk andere kaamerstukjes heeten, om dat sij agter een kaamer hebben: voorts de <i>leepelstok</i> verstrekt soo veel, als de steel van de <i>leepel</i> ,
leuning	1856 VAN LENNEP	leuning , z.n.v. – Borstweering. <i>Leuning van het galjoen</i> .
leuteren	1690 WITSEN	leuteren . <i>De zeilen leuteren</i> . De zeilen worden zoodanigh bewoogen, dat men niet kan bespeuren werwaarts zy zich wenden en over slaan zullen.
leuver	1681 SEEMAN	leuvers , noemen de Seelui die gaaten, die in de lijken van seilen zijn, en door welkers behulp de seilen een reeffje kunnen ingebonden werden.
leuver	1690 WITSEN	leuvers . Oogen in het lyk, om de einden of spruiten van de boelyns daar aan vast te maken.
leuver	1856 VAN LENNEP	leuvers , z.n.m.mv. – Oogen met yzeren kousen in de lijken der zeilen, waarin boelijns, gordings enz. worden vastgemaakt.
levendig	1856 VAN LENNEP	levendig (de zeilen) houden , b.w. – De zeilen laten wapperen, op den wind brassen, doen hellen.
levendig	1857 PAN	levendig . “(De zeilen) houden. - De zeilen laten wapperen, op den wind brassen, doen hellen.” Lees: De zeilen laten wapperen, derwijze brassen, dat de wind er langs waait en zij niet vol- of tegenstaan.
leveren	1681 SEEMAN	leeveren , schijnt te koomen van <i>leever</i> , <i>jecur</i> : en beteekend behandigen, verschaffen: gelijk Koopmans woord is: <i>dat iemand verkogt heeft, dat moet hij leeveren</i> : waar van het woord <i>leeverantie</i> , en het seggen, <i>geld bij de leeverantie</i> : dat is, geld moet’er weesen, soo draa de waaren sullen <i>geleeverd</i> werden: maar om weeder te koomen tot het woord <i>leever</i> , het is een seer oud gebruik, en voornaamendlijk op vroolijke maaltijden, dat als iemand een stukje <i>leever</i> had, het selfde niet <i>ooverleeverde</i> aan een ander: voor en al eer hij een rijmpje, aangaande de <i>leever</i> , gegeven had: en dat noemden sij <i>leeveren</i> : want het schijnt, dat de <i>leever</i> ten allen tijden (gelijk nog sommige) ten hoogsten aangenaam geweest is: en dat werd nog klaarder bevestigd uit het seggen der verdrukte en verschoovene: <i>altijd hebben wy de leever gegeten!</i> schoon wij daar gants geen schuld toe en hebben: en dat het maar kost is voor de <i>Pater</i> en de <i>Maater</i> : oover een koomende met het Latijnse spreukje: <i>nos viles pulli nati infelicibus ovis</i> .
licent	1856 VAN LENNEP	licenten , z.n.v.mv. (veroud.) – Rechten op den in- en uitvoer gesteld. Zie <i>konvooien</i> .
licht	1856 VAN LENNEP	buislichter , z.n.m. – Groote lantaarn op het hek boven de kampanje.
licht	1856 VAN LENNEP	licht , b.n. – By <i>vaartuig</i> gevoegd, geeft daaraan doorgaands de beteekenis van hulpvaartuig. Zoo worden onder de <i>lichte</i> vaartuigen genoemd de sloepen, booten, jols, enz. die een groot vaartuig ten dienste staan.
licht	1856 VAN LENNEP	licht , z.n.o. – Voor kunstlicht, vuurbaak.
lichtanker	1681 SEEMAN	ligtanker , een <i>anker</i> om iets op te <i>ligten</i> , sie, <i>anker</i> .
lichten	1681 SEEMAN	ligten , is afkomstig van het woordje <i>ligt</i> bij de Latijnisten <i>levis</i> genaamd: want <i>het ligt</i> beteekend bij haar <i>lux</i> : gelijk bij ons: <i>het ligt breekt deur: ontsteek ligt!</i> waar van, <i>het begint te ligten</i> , dat is, het begint <i>ligt</i> te werden: de dag breekt meer en meer deur: <i>ligten</i> dan beteekend bij het Seevolk ontlasten, <i>ligter</i> maaken: somtijds opwinden, ophijsen: in de eerste beteekenis werd het genoomen in het volgende: <i>een Schip ligten</i> , dat is, de goederen, die in het Schip zijn lossen: waar van een

ligter, een Schip daar de *geligte* goederen in gelaaden werden: waar van *koorenligters*, die *kooren* oover neemen: *mastligters*, een andere soort van *ligters*, als de *koorenligters*, die geen *mast* hebben: waar van op het woord *mastligter*: *wij kreegen een ligter aan boord*: dit werd ook oneigendlijk genoomen, en beteekend hulp, bijstand: *een ligter voeren*, Schipper op een *ligter* zijn: en bekend met de naam van *ligterman*, ens.: in de tweede beteekenis werd het woord *ligten* genoomen, als men seide, *een anker ligten*: een anker uit de grond op hijsen: waar van het bekende spreukjen: *ik ligte mijn anker*: ik ging deur, sie, *anker*: van een Schuit, of Schip werd het meede gesegt, als het selve uit de grond, door behulp van ander Vaartuig (als daar zijn de Bokken) opgewonden werd: van *ligten* komt *ligting*, de waaren, die in het *ligten* gelost werden: voorts zijn'er van dit woord, door bijvoeging van andere, verscheide soete manieren van spreken: als, *de hand ligten*, beeter koop geeven, als men wel behoorde, en daarom die dat kunsje niet en kan, die werd geseid, *niet te kunnen ligten nog swaaren*: niet deugen tot de koopmanschap: of ook wel al te stijf op zijn stuk staan: met de hond niet weeten om 't kalf te gaan, ens.: *den beeker ligten*: tot den drank geneegen zijn: *iemand uit het bed ligten*: dat is, iemand, daar hij op zijn bed leit, gevangen neemen: maar, *iemand uit het nest ligten*, beteekend iemand verschalken, iemand bedotten, iemand snuiten, ens.

lichten 1856 VAN LENNEP

lichten, b.w. – 1°. Ophalen. *Het anker lichten*.

2°. Uit zijn plaats nemen. *Het roer lichten*.

3°. Ontlasten, Lichter maken. *Een schip lichten* (er een deel der lading of der goederen uit nemen of over boord werpen). Dit mag volgens art. 19 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822 alleen op bepaalde lichtingsplaatsen geschieden.

Spreekwijze: *Het anker Lichten* (vertrekken).

Alle beetjens helpen, alle vrachtens lichten, zei de schipper, en hy smeeet zijn vrouw over boord.

lichter 1836 SPRENGER

Ligter. Hy krygt een ligter aan boord. Een ligter is een klein vaartuig, dat een gedeelte der lading van een groter inneemt, opdat het te beter een haven moge kunnen binnenloopen, of over de droogten heen geraken. Spreekw. zegt het in *het algemeen*: *hij krijgt onderstand en hulp*; doch in *het bijzonder*: *om door moeilijkheden en bezwaren heen te komen*.

Men heeft ook nog: alle beetjes helpen, alle vragtjes ligten, dat somtijds meer ernstig, maar doorgaans lagchende gebruikt wordt, om te kennen te geven, *dat ook eene kleinigheid wel eens wat kan uitwerken*. Doch, of dit van denzelfden oorsprong is, wordt betwijfeld.

lichter 1856 VAN LENNEP

ballastlichter z.n.m. – Schuit, waarmede de Ballast gelost wordt.

lichter 1856 VAN LENNEP

lichter, z.n.m. – Lichtverschaffer: Hek- of Marslantaarn.

lichter 1856 VAN LENNEP

lichter, z.n.m. – Vaartuig, waarmede groote schepen gelost worden, wanneer zy te veel diepgang hebben om met ongebroken lading hun bestemmingsplaats te bereiken. Vóór de doorgraving van het Noord-Hollandsch kanaal, werden de goederen uit de koopvaarders by hun aankomst op de reede van Texel, alle door *lichters* naar Amsterdam vervoerd. Zie de bepalingen omtrent de *Lichters* in artt. 19, 20, 21 en 22 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822.

		Spreekwijze: <i>Een lichter aan boord krijgen</i> (ondersteuning krijgen om door de bezwaren heen te komen).
lichting	1681 SEEMAN	lichting , waaren, die <i>geligt</i> , of uit een ander Schip oover genoomen werden: het beteekend ook, seid W. p. 499. de kring, of draaiing van het touw rond om de spil.
lichting	1690 WITSEN	lichting . De kring of draaiing van het touw rondtom de spil.
lichting	1856 VAN LENNEP	lichting , z.n.m. (veroud.) – De kring of draaiing van het touw romdom den spil.
lier	1856 VAN LENNEP	lier , z.n.v. – Horizontaal geplaatste kaapstander, dienende om vrachtgoederen in een schip te hijschen.
ligdag	1856 VAN LENNEP	legdagen , z.n.m.mv. of, naar de hedendaagsche spelling, ligdagen . – Dagen, bepaald tot lading of lossing van een schip.
ligdag	1856 VAN LENNEP	ligdagen , liggen , enz. – Zie <i>legdagen</i> , <i>leggen</i> .
liggen	1681 SEEMAN	leggen , op sijn Seemans, stil <i>leggen</i> : <i>het Schip is blijven leggen</i> , het Schip is van plaats niet veranderd: <i>leggen</i> beteekend ook bewaaren (gelijk) <i>een legger op een Schip</i> is die geen, die het Schip bewaard: <i>legdaagen</i> de loon, en de tijd, die een Schipper heeft, en besteed, naa dat hij aan geland is, <i>aanleggen</i> een Schip aan de wal vast maaken: <i>wanneer sal de Beurdman aanleggen?</i> te weeten om te laaden: <i>geld aanleggen</i> , om voordeel daar meede te doen: <i>een roer aanleggen</i> om af te schieten: <i>leg het roer aan!</i> maak uuw vaardig om te schieten! van <i>leggen</i> komt het woord <i>legger</i> , en heeft verscheide beteekenis: eerst (gelijk geseid is) een <i>legger</i> een waaker op een Schip, die daar nagt en dag oppast, waar van het spreukje van vuige luiden: <i>hij sal voorlegger vaaren</i> : dat is, voor doodeeter: daar en booven werd te Scheep meede een waatervat, daar het waater tot scheeps behoef in bewaard werd, en sijnde tot dien einde groot en welbepekt, en met ijsere banden beslaagen, een <i>legger</i> , om dat het altijd blijft <i>leggen</i> , genaamd. Voorts verstaan sij ook door een <i>legger</i> een plank, daar langs men in en uit een Schip gaat, en endelijk is een <i>legger</i> een vaar, of werktuig bequaam, om daar meede andere Scheepen op sij' te haalen, en op sij' gehaald sijnde te onderschraagen, en werd daarom ook een <i>onderlegger</i> genaamd.
liggen	1690 WITSEN	beter wel gelegen, als qualyk gevaren . Oneig. Beter met zachtheit, en zonder gevaar, iets gedaan, als met gevaar groote winst, of eer bekomen.
liggen	1690 WITSEN	in kalmte leggen . Dit wert gezeght, wanneer het schip, by groote stilte, stil legt.
liggen	1690 WITSEN	leggen : of, <i>Geleght zyn</i> . Dit wert gezeght van een schips af-standt, ten aanzien van een ander, schoon het zeilt.
liggen	1856 VAN LENNEP	leggen , o.w. of, naar de latere spelling, liggen , – 't welk men echter nooit uit den mond van een zeeman hooren zal, in uitdrukkingen als: <i>De wind gaat leggen</i> (het wordt stil weer). <i>Voor anker leggen</i> .
ligger	1740 Zonhoven	legger . Betekent voor eerst iemand, die by dagh en nagt op 't schip past en op alles agt geeft. Ten tweeden, een vat met yzere banden, daer 't waeter tot scheeps-gebruik in is, en dat doorgaens op zijn eige plaats blijft leggen. Ten derden, het hoekbeelt, dat boven op de zyden van de Galery legt. <i>Voor legger op zy vaeren</i> is voor doodteter vaeren, zonder handen aen 't werk te slaen.
ligging	1856 VAN LENNEP	ligging , z.n.v. – Gesteldheid, waar een plaats zich bevindt.

lij	1681 SEEMAN	lij' , komt van <i>lijden, pati</i> : want het is die zijde van het Schip, die door de wind meer en meer in het waater gedrukt werd: en hier van de volgende manieren van spreken: <i>een Schip in lij' smijten</i> : <i>het Roer aan lij' leggen</i> : <i>het roer in de lij' draajen</i> : en hier van, <i>in de lij' zijn</i> : dat is, beneeden de wind leggen: en daar en teegen, <i>de loef hebben</i> : booven de wind leggen, sie <i>loef</i> : en naademaal die in de <i>lij'</i> is ten allen tijde van die de loef heeft kan beschaadigd werden: soo seide men ook van iemand, die in de knel is: <i>die man is in de lij'</i> : van <i>lij'</i> komt <i>lijwaarts</i> : aan de <i>lij zijde</i> : waar van het seggen, <i>sij lagen lijwaarts van ons af</i> : <i>lijwaarts getij</i> , dat is, een getijde dat voor de wind afsakt: een <i>lij'seil</i> , een strook <i>seildoeks</i> , dat aan de nok van de ree, neevens de andere <i>seilen</i> werd aangespannen, sie, <i>seil</i> .
lij	1690 WITSEN	aan ly, lywaarts . Na die zyde, daar de wint na toe waait. Hier van daan komt het spreek-woort, <i>Wacht u voor de ly</i> .
lij	1690 WITSEN	draaijen op de ly . Dit geschiedt, als men de steven na die zyde toe zet, daar de wint van daan komt, om het schip zyn snellen voortgang te beneemen, en te toeven.
lij	1690 WITSEN	in ly zyn . Oneig. In 't onderspit zyn.
lij	1690 WITSEN	legt u roer aan ly . Dit wert gezeght, als het schip tegen de windt om wenden moet.
lij	1690 WITSEN	man te roer wacht u voor de ly . Die het bestuur van een zaak heeft, moet zich voor al van ongeval wachten.
lij	1690 WITSEN	onder een goet ly goet zeilen . Met ruime wint zeilt men snel.
lij	1690 WITSEN	op de ly leggen, smyten, werpen, of draaijen . Aan de ly-zyde van eenigh schip zich vervoegen. Het schip met de neus in de wint zetten, om iemand in te wachten. Oneigentl. Zich, luy en moede, om te rusten ter neder leggen.
lij	1740 Zonhoven	ly . De zyde van 't schip, die door den windt diepst in 't waeter gedrukt wort: <i>in de ly leggen</i> is beneden windt leggen.
lij	1836 SPRENGER	Lij . De <i>lij</i> , is die zijde van het schip, waarheen de wind waait, die door het overhangende en uitgespannene zeil nedergedrukt wordt en op het zwaard rust. Wanneer nu het eene schip de <i>loef</i> , of den bovenwind heeft, dan is het andere schip, dat onder den wind, ligt in <i>lij</i> . Hiervan nu hebben wij, naar WEILAND de volgende Spreekwijzen: <u>iemand op de ly smyten</u> , voor: <i>hem eenig voordeel afzien</i> . <u>Iemand in de ly leggen</u> , voor: <i>hem te boven gaan</i> . <u>Iemand in de ly</u> , voor: <i>in nood brengen</i> . <u>Iemand in ly houden</u> , voor: <i>hem in zijne magt bedwingen</i> . <u>Hy ligt in ly</u> , voor: <i>hij is overwonnen</i> .
lij	1856 VAN LENNEP	lij , z.n.v. – Van den wind, het tegenovergestelde van <i>Loef</i> . Wie zich aan Loef bevindt, is aan de hoogere, wie zich aan <i>lij</i> bevindt, aan de lagere (dus <i>lijdende</i>) zijde van het vaartuig. <i>Roer aan lij!</i> (breng het roer van den wind af). Spreekwijzen: <i>Iemand in lij brengen</i> (hem in nood, in lijden brengen). <i>Iemand in lij houden</i> (hem bedwingen).

		<i>Hij ligt in lij</i> (hy is overwonnen).
		<i>Zich in lij houden</i> (zich stil, aan lager kant houden).
lijboelijn	1856 VAN LENNEP	lijboord, lijboelijns, lijbrassen , enz. – Het Boord, de Boelijns, enz. die zich aan de Lijzijde van het schip bevinden.
lijboord	1856 VAN LENNEP	lijboord, lijboelijns, lijbrassen , enz. – Het Boord, de Boelijns, enz. die zich aan de Lijzijde van het schip bevinden.
lijbras	1856 VAN LENNEP	lijboord, lijboelijns, lijbrassen , enz. – Het Boord, de Boelijns, enz. die zich aan de Lijzijde van het schip bevinden.
lijf	1681 SEEMAN	lijf , of lighaam: waar van, <i>hij heeft een goed lijf: berje lijf</i> : van <i>lijf</i> komt <i>lijvig</i> : gelijk men seide, <i>het is een lijvig man</i> : dat is, een man, die dik en vet is, gelijk ook de saamen gestelde woorden: <i>diklijvig: swaarlijvig</i> ens. <i>lijf</i> beteekend ook gelijk een <i>lijffe</i> : een <i>rijglijf</i> : een <i>stiklijf</i> : een jakje of oovertrekseltje, dat men om het <i>lijf</i> doet: voorts van <i>lijf</i> koomen de woorden <i>inlijven</i> en <i>ontlijven</i> : het eerste beteekend invoegen, inenten, <i>inaugurare, inserere</i> : het laatste dooden, waar voor men somtijds gebruikt het woord ontsielen ens.
lijf	1690 WITSEN	haal in de zeilen, op dat men de blinde klip niet op 't lyf zeilt . Dat is: Zyt voorzichtig.
lijf	1856 VAN LENNEP	lijf , z.n.o. – Het grootste gedeelte eener knie.
lijfhout	1681 SEEMAN	lijfhouten , zijn dikke of <i>lijvige</i> planken, die in het maaken van de verdekken naast aan het boord van de Schepen gelegd werden: anders werden zij genaamd waatergangen: als ook meede legwaaringen, zie, W. pag. 54. N. 1.: en pag. 55. N. 5. ens.
lijfhout	1690 WITSEN	lyf-houten . Planken, die op de verdekken het naast aan boort leggen.
lijfhout	1856 VAN LENNEP	lijfhout , z.n.o. – Zie <i>watergangen</i> .
lijfknoop	1856 VAN LENNEP	lijfknoop , z.n.m. – Boelijnsknop, die een man om 't lijf geslagen en waarmede hy naar een kalen mast geheschen wordt.
lijfnaad	1856 VAN LENNEP	lijfnaden , z.n.v.mv. – Naden tusschen de watergangen.
lijk	1681 SEEMAN	lijk , door dit woord werd te Scheep verstaan de rand, of het touw, dat rondom de seilen vastgenaaid werd: en dewijl dit touw geen ander gebruik heeft, als om de seilen voor het scheuren te kunnen bewaaren: soo is het <i>lijk</i> sonder de seilen sonder gebruik of aansien: niet anders gelijk een lighaam, daar de siel uit verhuisd is, sonder gebruik en aansien is: en misschien ook daarom door de gelijkenis en oover een komst een <i>lijk</i> genaamd, <i>sooje dat doet, soo sijt gij een lijk, het lijk ter aarden brengen</i> : het woord <i>lijk</i> verschaft de Seelui het seggen: <i>het seil is uit de lijken</i> , dat is eigendlijk, het seil is door de wind uit de <i>lijken</i> gescheurd en derhalven onklaar: soo dat uit de <i>lijken</i> zijn (oneigendlijk) voor onklaar zijn genoomen werd: van <i>lijk</i> komt <i>lijken, gelijken</i> , als men seide, <i>dat lijkt niet: zij lijken malkander op een duit</i> : voorts <i>gelijken, vergelijken</i> vereffenen: waar van, <i>sij zijn vergeleken</i> ens.
lijk	1690 WITSEN	hy is daar mede t'eenemaal uit het lyk geslagen . Dit zeght men te scheep, als iemandt iets over komt, dat hy niet wederom kan te boven komen: 't welk hier van zyn oorspronk heeft; als de zeilen uit de lyktouwen zyn geslagen, dat zy dan wegh zyn.
lyk	1690 WITSEN	lyk . Het touw dat rondtom aan het zeil vast is.

lijk	1690 WITSEN	uit het lyk slaan. Oneig. Iemant verderven.
lijk	1740 Zonhoven	lyk. De randt of het touw, dat rondom de zeilen om ze voor scheuren te veiligen is vast genaait. <i>Het zeil is uit de lyken gewaeyt</i> , dat is, gescheurt en onklaer.
lijk	1836 SPRENGER	Lijk. (de) <u>Hy is uit de lyk geslagen</u> . Door het woord <i>lijk</i> wordt te scheep verstaan het touw, dat rondom de zeilen vastgenaaid wordt. Wanneer nu door storm of rukwind een zeil daarvan afgescheurd of als uitgeslagen wordt, is hetzelfde, zoo als men zegt, ontredderd. Wie, Spreekw. gezegd, <u>uit de lyk geslagen is</u> , <i>is geheel in de war</i> , – <i>weet geene uitkomst</i> , – <i>kan zich niet redden</i> .
lijk	1856 VAN LENNEP	lijk , z.n.o. – De rand, of het touw, waarmede een zeil omboord wordt; alzoo het <i>lichaam</i> of lijk , dat de <i>ziel</i> of het zeil omsluit. Spreekwijze: <i>Uit de lijken geslagen</i> ('onklaar, in de war': – omdat een zeil, dat uit zijn lijken slaat, gescheurd en onbruikbaar raakt).
lijken	1856 VAN LENNEP	lijken , b.w. – Een zeil met touwwerk omzoomen.
lijkgaren	1856 VAN LENNEP	lijkgaren , z.n.o – Garen, tot het Lijken gebruikt.
lijknaald	1856 VAN LENNEP	lijknaald , z.n.o. – Naald, tot het Lijken gebezigd.
lijmstang	1740 Zonhoven	lymstang. Een stok met lym besmeert, daer de gekken wel eer mee liepen om vogeltjes te vangen, gelyk men nu de kinderen wijs maekt, dat men de zelve wat zout op den staert moet leggen, daer men hunne onnozelheit aen merken kan.
lijn	1681 SEEMAN	lijn , en touw sijn van de selve beteekenis: gelijk ook uit de saamengestelde woorden, <i>Lijnslaager</i> , Touwslaager te sien is: want door die woorden werd anders niet verstaan, als iemand, die sig met touw te maaken geneerd: gelijk een <i>Lijndraajer</i> , die de hennip (om soo te spreken) tot touw draaid, of spint, van de selve beteekenis te sijn erkend werd: en alsoo een <i>Lijnbaan</i> , een <i>baan</i> of plaats, daer het touw gemaakt werd: en om dat die <i>baanen</i> groot en lang sijn, soo seid men, <i>het is een Huis, als een Lijnbaan</i> : voorts: van <i>lijn</i> komt nog in een oneigendlijke sin, een <i>lijn trekken</i> , dat is, het met malkander houden: gelijk ook een streng trekken: de <i>Bruin in Embl.</i> pag. 24. en 40. <i>Lijntrekkerij</i> het middel om de banden vast te houden, welk woord den Historieschrijver <i>Hoofd</i> seer eigen is. Voorts van <i>lijn</i> komt (bij verkleining) het woordje <i>lijntje</i> , of touwetje: <i>trek aan dat lijntje niet</i> : <i>gy moet aan dat lijntje niet trekken</i> : dat is, gij moet van die saak niet ophaalen: nog ook daar aan tornen: <i>in het lijntje loopen</i> , beteekend eigendlijk met de <i>lijn</i> om 't lijf een Schuit, of Schip, voort trekken: waar van het seggen, als men met iemand spotten wil, die in de plaats van meede te vaaren, de Schuit voorttrekken moet: <i>die in het lijntje loopt, die vaart mee'</i> , voorts beteekend het oneigendlijk voor de fok loopen, in de <i>lij'</i> sijn ens.
lijn	1690 WITSEN	voor 't lyntje laten loopen. Of: <i>Voor de fok laten loopen</i> . Oneig. Iemandt quellen.
lijn	1836 SPRENGER	Lijn – Lijntje. <u>Staagjes</u> (of <i>zachtjes</i>) <u>aan</u> , <u>dan breekt de lijn</u> (hetzelfde met <i>touw</i>) <u>niet</u> . Het is, of wij Hollanders, het den schipper van een trekschuit, den zoogenoemden <i>jager</i> (als wij op den <i>titel</i> letten) hooren toeroepen, om voortekomen, dat de lijn, waarmede schuit en paard verbonden sijn, door te felle aanstrenging breeke! Oneigenlijk zegt het: <i>Gaat niet met drift te werk, opdat daardoor uw plan niet mislukke</i> . Van <i>lijn</i> komt bij verkleining, het woord <i>lijntje</i> of <i>touwte</i> . Van daar: <u>trek aan dat lyntje niet</u> , voor: <i>bemoei u met die zaak niet</i> .

		<u>Gy moet aan dat lyntje niet trekken</u>, d. i. <i>gij moet van die zaak niet ophalen, – haar niet aanroeren; noch daaraan tornen</i> (eigenl. <i>rukken</i>, zie WEILAND.) <u>Hy loopt in het lyntje</u>, d. i. met de lijn om het lijf, ten einde een schip of schuit voortteslepen. Als men nu met iemand wil spotten, die in plaats van medetevaren, de schuit moet voorttrekken zegt men; <u>die in het lyntje loopt, vaart mede</u>; maar van daar ook in het algemeen: <u>hy loopt in het lyntje</u>: voor: <i>hij wordt voor den gek gehouden</i>. Nu en dan hoorde ik het Spreekwoord gebruiken om aantetuiden: <i>hij is aan den gang geholpen</i>: of ook wel: <i>hij verdient de kost met moeite</i>. <u>Zy trekken ééne lyn</u>, zegt men in het huishoudelijke, maar inzonderheid van gehuwden, <i>die overeenstemmen</i>.
lijn	1856 VAN LENNEP	lijn, z.n.v. – 1°. Koord, touw, gewoonlijk van witten draad van 120 vademen lengte. <i>In de lijn loopen</i> (een schuit trekken). Zie <u>loop in 't lijntje</u>. <i>Scha-baet, daer valt te met een kanghsen onder wege, Daer 't treck-gelt op magh staen; aers moeten w' in de lijn En halen 't met den hals; maer dat's een korte pijn.</i> Huyghens Hofwijck. 2°. Denkbeeldige Streep. <i>Lijn van de kim, waterlijn</i>. 3°. Bocht, op den scheepswand aangeteekend, om de plaats aan te wijzen waar het Dek moet komen. Zie <u>deklijn</u>. Spreekwijze: <i>Zachtjens aan, dan breekt de lijn niet</i> (laat uw ontwerp niet door overijling of drift mislukken). <i>Trek aan dat lijntjen niet</i> (roer die zaak niet aan). <i>Eene lijn trekken</i> (overeenstemmen, hetzelfde advies of stelsel voorstaan).
lijn	1857 PAN	lijn. “Koord, touw, gewoonlijk van witten draad van 120 vademen lengte.” Lijn is niet “gewoonlijk” wit; men gebruikt aan boord der schepen meer geteerde dan witte lijn. Lees: <i>lijn</i> is touwwerk, volgende in dikte op de trossen, en bij de Nederlandsche marine niet zwaarder dan 15 draad of 3½ streep, en, met uitzondering der loodlijnen, loglijnen en weinige andere, 100 Ned. el lang.
lijnbaan	1856 VAN LENNEP	lijnbaan, z.n.v. – Eigenlijk de baan, waarin touw getrokken wordt: van daar de touwslagery zelve.
lijst	1681 SEEMAN	lijst, de beteekenissen van dit woord (voor soo veel die huisselijk zijn) meenen wij, dat ieder genoeg zijn bekend: als wanneer men seide, <i>de lijst van de kas: de lijst van de schoorsteem</i>, ens. zijnde maar een rand van hout, die tot sieraad aan een kas, of schoorsteen ens. werd gevoegd: voorts een <i>lijst</i> beteekend een Rol, of Register, <i>Catalogus, Index</i>: soo in het Grieks als Latijn genaamd: waar van, <i>ik vind hem op de lijst niet: sie de lijst naa</i> ens. te Scheep werd door dit woord verstaan de soom rondom het seil: gelijk <i>lijstlijnen</i> zijn de touwen, die om de bonnetten te rijgen aan de seilen, gebruikt werden.
lijst	1856 VAN LENNEP	lijst, z.n.v. of <u>sent</u>. – Zoomwerk, dat tijdelijk gebruikt wordt by den aanbouw van een schip, om de spanten in verband te houden.
lijstlijn	1690 WITSEN	lyst-lynen. Touwen, waar mede men de bonnetten aan de zeilen ryght. Bonnetten zyn lappen zeils, die men zomtydts aan de groote zeilen ryght, om beter voortgang te maken.

lijstlijn	1856 VAN LENNEP	lijstlijnen , z.n.v.mv. (veroud.) – Touwen, daar men de bonnetten aan de zeilen meê vast rijgt.
lijstnaald	1856 VAN LENNEP	lijstnaald , z.n.v. – Kleine Lijst, strook, die, in een mast of ra, uit veelvuldige deelen saamgesteld, tot aanvulling wordt geplaatst.
lijwaarts	1856 VAN LENNEP	lijwaart , bw. – Van den wind af. <i>Aan Lij</i> .
lijwal	1856 VAN LENNEP	lijwal , z.n.m. – Kust, wal onder den wind.
lijzeil	1690 WITSEN	ly-zeil . Een zeil dat ter zyden aan d'andere zeilen wert vast gemaakt, om meerder te vertieren, of voort te zeilen. De Turksche ly-zeils zyn best van gestalte, onder breedte, en wel gegilt, boven smal toe gaande, met lange tippen. De Nederlandtsche ly-zeils schieten boven te veel achter de groote zeilen. Van katoen maken de Turken mede zeilen.
lijzeil	1740 Zonhoven	lyzeils . Strooken zeildoeks, die aen de nok van de Ree buiten andere zeilen worden aengespannen, met een spier uitgevoerd, en met lyzeils vallen worden opgehyst.
lijzeil	1856 VAN LENNEP	leizeil , z.n.o. – Zeil, dat men by ruimen wind buiten de razeilen uitvoert.
lijzeil	1856 VAN LENNEP	lijzeil , z.n.o. Zie <i>broodwinder</i> . – <i>Bovenlijzeil</i> (dat aan het marszeil), <i>Bramlijzeil</i> (dat aan het bramzeil), <i>Groot bovenlijzeil</i> (dat aan het grootbovenbramzeil), <i>Groot onderlijzeil</i> (dat aan de groote ra), <i>Kruislijzeil</i> (dat aan het kruiszeil), <i>Kruisbramlijzeil</i> (dat aan het Grietjen), <i>Voorbovenlijzeil</i> (dat aan het klein marszeil), <i>Voorbramlijzeil</i> dat aan het voorbramzeil), <i>Vooronderlijzeil</i> (dat aan het fokkezeil is bygezet).
lijzeil	1857 PAN	lijzeil . Lees: <i>leizeil</i> . Deze zeilen staan altijd te loevert en niet aan lij. Zij worden geleid tot buiten boord, door leizeils-spieren. “Boven lijzeil (dat aan het marszeil). Bram lijzeil (dat aan het bramzeil) enz.” Lees: in plaats van <i>marszeil</i> en <i>bramzeil</i> , <i>marse</i> en <i>bramra</i> , enz. De leizeilen varen niet aan andere zeilen, doch worden wel aan die ra's opgeheschen. “Groot boven lijzeil (dat aan het groot bovenbramzeil)” Lees: dat aan de groot marse ra. “Groot onder lijzeil (dat aan de groote ra).” Dit zeil bestaat niet. Lees verder voormarse-ra, in plaats van “klein marszeil,” en <i>fokkera</i> voor “fokkezeil.”
lijzijde	1856 VAN LENNEP	lijzijde , z n.v. – Zijde onder den wind.
lillen	1690 WITSEN	lillen . Styf zeilen.
liniaal	1681 SEEMAN	liniaal , een platte strook houts, ijser of koper, om door behulp van dien regte <i>linien</i> te kunnen haalen.
linie	1681 SEEMAN	linie , een gebrooken Latijns woord komt van <i>linea</i> : en beteekend in het gemeen een streek, of reegel, waar van <i>linieeren</i> , <i>linie</i> , trekken, of maaken: in het besonder verstaan de Seelui daar door die <i>linie</i> , die de Sterrekijkers en Weereld Beschrijvers noemen <i>lineam aequinoctialem</i> : dat is, die plaats, daar de son des middags regt booven de kruin der menssen is, gelyk ontrent de kust van <i>Angola</i> , en elders: en daar de son het gantse jaar altijd ten ses uren op en onder gaat, sie, hier de Oostindise Vojaagien: en voornaamdlyk die van onsen Leidsen <i>Aarnoud Ooverbeek</i> : alwaar te sien is, hoe domme gedagten die luiden van deese <i>linie</i> hebben, die nooit in deese gewesten geweest sijn, en die daar van nooit gehoord hebben: van deese <i>linie</i> dan komt het seggen: <i>wij sijn onder de linie</i> : <i>wij sijn de linie gepasseerd</i> , ens.

linie	1856 VAN LENNEP	linie , z.n.v. – Lijn, slagorde. <i>In linie geschaard zijn. Gesloten linie</i> (wanneer de schepen op korten afstand van elkander zijn). <i>Loefwaartsche linie, Lywaartsche linie</i> (wanneer twee vlooten zich op evenwijdige lijnen by elkander bevinden).
linie	1856 VAN LENNEP	linie , z.n.v., <i>evennachtslijn</i> of <i>Equator</i> . – Cirkel om den aardbol, die overal even ver van de beide polen verwijderd is. <i>De linie passeeren</i> (van het N. in het Z. half rond gaan of omgekeerd). Spreekwijze: <i>De Linie gepasseerd zijn</i> (50 jaar oud zijn geworden).
linieschip	1856 VAN LENNEP	linieschip , z.n.o. of <i>Schip van Linie</i> . – Groot oorlogsvaartuig, vroeger “Schip van oorlog” genoemd.
lip	1681 SEEMAN	lip , <i>Labium</i> : <i>doe uw lippen toe</i> : bij gelijkenis werd dit woord aan een stukje houts toegeschreeven, hebbende de gedaante van een <i>lip</i> : en van hier een <i>verloore lip</i> , daar geen weergaa toe en is: als sijnde een uitstekende strook, end, of soom van een hout, ens.
lip	1690 WITSEN	verlooren lip . Een lip, of uitstekende zoom van eenig hout, dat omgekeert, en met de lip, of laeghste eindt, na omlaeg leit.
lip	1856 VAN LENNEP	lip , z.n.v. – Keep.
lipklamp	1856 VAN LENNEP	lipklamp , z.n.v – Zie <i>klamp</i> .
loden	1690 WITSEN	looden . Het loot uit werpen, om te zien hoe diep het is.
loden	1690 WITSEN	lootzen . Met een loot de gronden pylon.
loden	1856 VAN LENNEP	looden , o.w. – Diepte-peilen.
loding	1856 VAN LENNEP	looding , z.n.v. – Diepte-peiling.
loef	1681 SEEMAN	bot loef , de Stok daar de Fok hals, en Smijt, door komt, of gesteecken werd, sie, <i>loef</i> .
loef	1681 SEEMAN	loef , een bekend Seemans woord, en beteekend die zijde van het Schip, daar de Wind van daan komt: en daarom beteekend <i>loeven</i> , teegen de Wind inkrimpen, scharp bij de wind houden: soo seide men, <i>loef aan! loef aan!</i> voorts de <i>de loef hebben</i> , beteekend booven de wind zijn ten opsigte van een ander Schip: <i>iemand de loef afsteeken, iemand de loef afwinnen: iemand de loef afknijpen</i> , alle spreuken van een en de selve beteekenis: de eerste werd ook oneigendlijk gebruikt voor iemand oovvertreffen, iemand te booven gaan: en voorwaar hoeveel aan de <i>loef</i> geleege is, dat weeten die geene best, die ooit of ooit in een seegevegt geweest zijn: immers dat weeten wij, dat die de <i>loef heeft</i> booven de wind is, en ten alle tijde bij zijn vijand koomen kan, daar die geen, die <i>in de lij’ is</i> , sulks onmoogelijk is, en door de rook en damp naauwelijks sien kan wat hem te doen staat, sie, <i>lij</i> : <i>Loefhouden</i> werd van een Schip gesegt, dat wel bij de wind seide: <i>loefgierig</i> , dat al te veel <i>aanloefd</i> , en dienvolgens niet als te wel naa het roer luisterd: endelijk <i>te loever leggen</i> , of <i>loefwaarts</i> van iemand afleggen, dat is, gelijk te sien is booven de wind leggen, het teegendeel beteekend <i>lijwaarts leggen</i> , sie, <i>lij</i> : <i>loefhout</i> , sie, <i>bit</i> .
loef	1690 WITSEN	de loef afsteken, afwinnen, afknypen . Oneigentlyk: Iemandt overtreffen: ofte, iemandt ondersteek doen.
loef	1690 WITSEN	de loef hebben . Aan die zyde zyn daar de wint van daan komt.
loef	1690 WITSEN	de loef iemandt af-steken . Eigentlyk: De wint iemandt af-winnen: boven iemandt zeilen: of, aan die zyde van iemandt heen zeilen, daar de windt van daan komt. Oneig. Iemandt een voordeel afzien.

loef	1690 WITSEN	eens loefs: <i>eens loefs doen</i> . Iets doen zonder zammelen; ten eersten, en zonder beraadt. Dit heeft zyn oorspronk van het woort <i>loeven</i> .
loef	1690 WITSEN	loef geven. Oneig. Toegeven: iemandt toegeven, over geven, om dat, die een schip aan de loef laat komen, veel voordeels over geeft.
loef	1690 WITSEN	loef houden. Dit wert van de scheepen gezeght, wanneer zy wel by de wint zeilen, en niet zeer af vallen: hierom gebruikt men zwaerden, en werden de breede voor-stevens gemaakt, 't zy van onderen tot bovenen, of wel onder met een bocht alleen.
loef	1690 WITSEN	met twee of drie loeven gaan. Ofte: <i>Een ty dat met twee of drie loeven gaat</i> . Dat is: Een ty dat zoo veel maal voordeeligh komt.
loef	1740 Zonhoven	loef. De zyde van 't schip, daer de windt van daen komt. <i>Loeven</i> tegen den windt inkrimpen, scharp by den windt zetten. <i>Loef-houden</i> wort van een schip gezegt, dat wel by den windt zeilt. <i>Loef afsteken</i> in den windt boven andere schepen opknypen, en haer meester zijn. <i>Loefwaerts leggen</i> ten opzigt van andere boven windt leggen.
loef	1836 SPRENGER	Loef. <u>Hy steekt hem de loef af.</u> De <i>loef</i> is die zijde van het schip, waar de wind van daan komt en vandaar beteekent <i>loeven</i> , tegen den wind inkrimpen, – scharp bij den wind houden. Voorts <i>de loef hebben</i> , boven den wind zijn ten aanzien van een ander schip, dat in een zeegevecht van het grootste belang is, daar hij die de <i>loef</i> heeft, boven den wind is en ten allen tijde bij zijnen vijand komen kan, terwijl de geen, die <i>in de lij is</i> , zulks onmogelijk kan, en door den damp van het kruid naauwelijks zien kan, wat hem te doen staat. Het Spreekwoord <u>Hy steekt (of wint) hem de loef af,</u> zegt: <i>Hy gaat hem te boven.</i> – <i>Hij overtreft hem</i> , of ook wel: <i>hij behaalt eenig voordeel op hem.</i>
loef	1856 VAN LENNEP	loef , z.n.v., <u>loefboord</u> of <u>loefzijde</u> . – 1°. In een zeilend schip, de zijde, waar de wind op staat. <i>Aan loef zitten</i> . 2°. De benedenhoek, van een groot zeil windwaarts. 3°. Het voordeel van den wind. <i>De loef afwinnen</i> (het voordeel van den wind bekomen). <i>De loef houden</i> (het voordeel van den wind bewaren). Spreekwijze: <i>Iemand de loef afsteken</i> (voordeel op iemand behalen, iemand voor zijn). <i>Iets eens loefs doen</i> , (iets zonder beraad, zonder aarzelen doen).
loef	1857 PAN	loef. “2°. De benedenhoek van een grootzeil windwaarts.” Bij elk deel van het tuig te windwaarts, wordt <i>loef</i> gevoegd; daarom het verklaarde onder N°. 2 geheel weg te laten.
loefbalk	1856 VAN LENNEP	loefbalk , z.n.m., <u>maststut</u> of <u>mastschoor</u> . – Naam van zware stukken hout, die tot stut van een benedenmast dienen, als hy in de kiel ligt.
loefbalk	1857 PAN	loefbalk. “Maststut of Mastschoor. - Naam van zware stukken hout, die tot stut van een benedenmast dienen, als hij in de kiel ligt.” Aangezien er geen <i>bovenmasten</i> bekend zijn, is het woord “beneden” minstens overtoellig. Een mast die “in de kiel ligt” is ons onbegrijpelijk. De verklaring schijnt te doelen op een kielstut, geplaatst tegen de masten van in kieling liggende schepen. Lees: <i>Loefbalk</i> . Naam van een balk, dwars over het dek bij den mast liggende op een schip, dat gekield zal worden, en buitenboord uitstekende. Deze balken worden van onderen met krabbers in het scheepsboord gesteund. Op de einden staan zware gijns, die onder den masttop genaaid zijn, en, bij

loefboom	1856 VAN LENNEP
loefboord	1856 VAN LENNEP
loefbras	1856 VAN LENNEP
loefgierig	1690 WITSSEN
loefgierig	1856 VAN LENNEP
loefhals	1856 VAN LENNEP
loefhouden	1856 VAN LENNEP
loefhouden	1857 PAN
loefhouder	1856 VAN LENNEP
loefpardoën	1856 VAN LENNEP
loefpardoën	1857 PAN
loefschoot	1856 VAN LENNEP
loefspant	1856 VAN LENNEP
loefwaarts	1856 VAN LENNEP
loefwal	1856 VAN LENNEP
loefzijde	1856 VAN LENNEP
loet	1681 SEEMAN
loet	1856 VAN LENNEP
loeten	1690 WITSSEN
loeven	1690 WITSSEN
loeven	1690 WITSSEN
loeven	1856 VAN LENNEP
loevert	1690 WITSSEN
loevert	1856 VAN LENNEP

het overgaan van het schip, tot steun dienen. Dewijl deze balken uitsteken aan de zijde, die boven komt of de loefzijde, noemt men ze aldus.

loefboom, z.n.m. – Zie *botteloef*.

loefboord, z.n.o. – Zie *loef*.

loefbras, z.n.m. – Bras aan de windzijde.

loef-gierigh. Als een schip te zeer genegen is, tegen 't roer aan, in de wint op te loeven, ofte de voorsteven wintwaarts heen te steken; daar de oorzaak van is, wanneer een schip te voorlastigh is. Hoe meer de zeilen achterwaarts staan, hoe meer een schip loeven zal: hoe meer zy voorwaarts staan, hoe meer het zal afvallen.

loefgierig, b.n. – Zwaar op het roer. *Loefgierig schip* (dat gemakkelijk naar den wind luistert en tegen het roer in geneigd is te Loeven).

loefhals, z.n.m. – Hals aan de windzijde.

loefhouden, o.w. – Goed by-de-wind zeilen, zonder af te vallen.

loefhouden. “Goed bij de wind zeilen, zonder af te vallen.” Lees: Goed bij den wind zeilen, zonder af te drijven of veel te wraken. Ook met betrekking tot medeliggende schepen, die aan lij geraken.

loefhouder, z.n.m. – 1°. Schip dat goed by-de-wind zeilt.

2°. of *bitstuk*. – Strook hout, tegen den voorkant des voorstevens aangebracht.

loefpardoën, z.n.o. – Vliegend Pardoën.

loefpardoën. “Vliegend pardoën.” Lees: pardoën aan de loefzijde.

loefschoot, z.n.v. – Schoot aan de windzijde.

loefspant, z.n.v. (veroud.) – Spant, die in verband staat met de halsklamp.

loefwaart (te), bw. – Zie *loevert (te)*.

loefwal, z.n.m. – Wal, kust aan de windzijde.

loefzijde, z.n.v. – Zie *loef*.

loet is een woord bij de Hollandse Matroosen niet seer bekend: dog daar door verstaan moet werden een Schip onder waater schrobben, en schrobbende schoon maaken.

loet, z.n.v. – Spaansche bezem, waarmede een schip onder water geschrobd wordt.

loeten. Dat is, volgens *Winschooten*, een schip onder water schrobben, en schoon maken.

aan loeven. Wat meer in de wint steken.

loeven. Tegen de wint inkrampen. Het schip daar heen laten loopen, waar de wint van daan waait: ofte, dicht by de wint houden. Die een schip wil doen loeven, haalt de bezaan by: die het wil doen afvallen, de blinde.

loeven, o.w. *aanloeven* of *oploeven*. – By-de-wind komen, den voorsteven van het schip naar den wind brengen. *Loeven* is het tegenovergestelde van Afhouden. *Loef! Loef op! Houd de loef! Loef op stijf!* (houd dicht by den wind!) *Loef op voor de bui! Loef voor de zee!*

te loevert, of *aan ly boegh*. Voorwaarts, aan deeze of geene zyde.

loevert (te), bw. – Aan de windzijde. *Een schip te loevert bespeuren*.

log	1681 SEEMAN	log , beteekend loom in het seilen, gelijk sulks eigen is aan de Scheepen, die men de Koe noemd, sie, <u>koe</u> : en in ruimer sin werden de Menssen en Beesten meede <i>log</i> en loom genoemd, die niet wel voort kunnen.
log	1681 SEEMAN	log , een Scheepstimmermans woord, beteekenende in het gemeen een gat: soo seggen sij: <i>hak'er een log in</i> : hak'er een gat in: <i>kruip deur dat log</i> : kruip door dat gat: gelijk bij <i>Hoofd</i> in zijn <i>baeto act</i> . 4. sc. 6. <i>Niet storremenderhand door wijdgebrooken log:</i> <i>Maar door de treeken slim van 't Vrouwelijk bedrog.</i>
log	1690 WITSEN	logh zyn . Zulks wert gezegt van een schip dat traagh in 't zeilen is.
log	1856 VAN LENNEP	log , b.n. – Bang, zwaar. <i>Log in het zeilen. Dat schip ligt log op het water.</i>
log	1856 VAN LENNEP	log , z.n.v. – Werktuig, in zee gebezigd, om de voorwaartsche snelheid van een schip te meten.
log	1857 PAN	log . “Werktuig in zee gebezigd, om de voorwaartsche snelheid van een schip te meten.” Hierbij te voegen de volgende verklaring. De log is een rol, om welke de loglijn, met het logplankje, gewonden is. Het laatste heeft de gedaante van een cirkelsector. Het wordt van eikenhout gemaakt en is aan de boogvormige zijde met lood bezwaard, waardoor het nagenoeg regt op en vast staan blijft in het water. De lijn is, op gelijke afstanden (tot dat einde berekend), door knoopen gewerkt. Wanneer men deze lijn met 't plankje over boord werpt en ziet hoe groot het uitgelopen gedeelte in zeker tijdsbestek is, dan kan men daarnaar berekenen, hoe vele mijlen het schip in langer tijd, (bij voorbeeld in één of in vier uur) aflegt. De afstanden der knoopen of merken op deze lijn is 15,43 Ned. el. Deze lijn is, tusschen elke twee knoopen nog afgedeeld door zoogenoemde halve knoopen. Om het plankje zoo veel mogelijk buiten den invloed van het scheepszog te houden, laat men eerst een gedeelte (doorgaans ter lengte van het geheele schip) der lijn uitloopen, alvorens te beginnen met het meten van den tijd. Dit gedeelte heet de <i>voorlooper</i> . Hierna komt de <i>eerste halve</i> en daarna de <i>eerste heele</i> knoop. De tijd wordt gemeten door een zandlooper van 1/2 of 1/4 minuut. Is de voorlooper buiten boord, dan keert men het glaasje, steekt willig van de lijn toe en houdt deze aan, wanneer het glaasje doorgelopen is. Bij het 1/2 minuutglas is dan ieder uitgelopen knoop één mijl vaart in de vier uur of wacht. Bij het 1/4 minuutglas is natuurlijk alles dubbel.
logboek	1856 VAN LENNEP	logboek , z.n.o. – Dagregister, scheepsjournaal.
loggen	1856 VAN LENNEP	loogen , z.n.v. – Stukken hout nat maken en buigen.
loggat	1681 SEEMAN	loggaaten , dit woord bestaat uit twee woorden: dog van een en de selve beteekenis: want een <i>log</i> is een <i>gat</i> : gelijk beweesen is: en een <i>gat</i> is en <i>log</i> : dog wat raad? de gewoonte is baas: en derhalven verstaat een Seeman door dit woord, die <i>gaaten</i> , daar het vuile waater tussen de ribben doorloopt neederwaarts naa den durk.
loggat	1856 VAN LENNEP	loggaten , z.n.o. (veroud.) – Thans <u>vullingsgaten</u> genoemd. Zie ald.
loggen	1856 VAN LENNEP	loggen , o.w. – De Log over boord werpen.
loggen	1857 PAN	loggen . “De log over boord werpen.” Beter: met de log de vaart van het schip meten. Daarvoor heeft men drie personen noodig. Een, die het plankje met de lijn over boord werpt en toesteekt of afrolt,

		een ander, die de logrol omhoog houdt, en de derde, belast met op het glaasje te zien. Wanneer de voorlooper buiten boord is, roept hij, die logt, <i>turn!</i> Is het glaasje, dat op dit kommando gekeerd is, doorgelopen, dan roept de waarnemer hiervan: <i>stop!</i> De lijn wordt terstond aangehouden en het aantal uitgelopen knoopjes nageteld.
logger	1856 VAN LENNEP	logger , z.n.m. – Klein oorlogsvaartuig, meestal met zoomwerk voorzien. Het heeft veel diepgang achter, voert een grooten mast, een fokkemast en een druil, en is met marszeilen getuigd.
logger	1857 PAN	logger . “Klein oorlogsvaartuig, meestal met zoomwerk voorzien.” Lees: klein vaartuig met twee of drie masten en emmerzeilen voerende, vooral door de Franschen gebruikt.
logglas	1856 VAN LENNEP	logglas , z.n.o. – Zandloopertjen, dienende om de tijdruimte te bepalen, waarin de Loglijn loopt.
loglijn	1856 VAN LENNEP	loglijn , z.n.v. – Lijn, die van den overlooper af met knopen en halve knopen voorzien is, de eerstgemelde op 15,5 el, de laatstgenoemde op 7,7 el afstands De knoop maakt het 120ste gedeelte van het derde eener zeemijl: de tijdruimte der meting is een halve minuut.
loglijn	1857 PAN	loglijn . De minder volledige beschrijving kan wegvallen. Lees: <i>Loglijn</i> is zeer fijne dunne witte lijn, kabelslag van 6 draad, waarmede men logt. Zie <i>log</i> .
logplankje	1856 VAN LENNEP	logplankjen , z.n.o. – Driehoekig plankjen, dat aan de onderste zijde met lood voorzien, en door een hanepoot aan de loglijn vastgemaakt, van het achterschip in zee geworpen, overeind blijft staan, terwijl het schip voortgaat, en alzoo dient om den afstand te meten, welken een schip gedurende 15 à 30 seconden heeft afgelegd.
logrol	1856 VAN LENNEP	logrol , z.n.m. of <i>logwuit</i> . – Spil, waar de Loglijn over loopt.
logtafel	1856 VAN LENNEP	logtafel , z.n.v. – Zwart geschilderde plank, in kolommen afgedeeld, en waarin met het einde van elke wacht wordt opgeteekend, wat noodig is om te weten, ten einde den koers van het vaartuig te berekenen en den afstand, welken het volgens de Log heeft afgelegd.
logwui	1856 VAN LENNEP	logwuit , z.n.v. – Zie <i>logrol</i> .
lok	1681 SEEMAN	lok , <i>lokje</i> een blok of blokje, dat uitgehold is, en diend, soo to saus, als tot iets anders.
lokgat	1856 VAN LENNEP	lokgat , z.n.o. (veroud.) – Waterloozing.
lont	1681 SEEMAN	lont , de saak is beeter bekend, als het woord selfs: want mij is niet bekend, waar het t’Huis hoord: dan (gelijk bekend is) het is een gedraaide streng van werk ens. door welkers behulp roers, geschut. kan afgeschooten, of gelost werden: hier van daan: <i>lont ruiken</i> , <i>ik ruik lont</i> , beteekend onraad verneemen: dewijl hij in vrees is, dat het op hem mogt gemunt sijn. Voorts van <i>lont</i> .
lont	1856 VAN LENNEP	lont , z.n.v. – Gedraaid touw, dienende om het geschut te doen ontbranden.
lontstok	1681 SEEMAN	lontstok , het welk de <i>stok</i> is, daar het <i>lont</i> ingehegt werd, om wanneer een stuk geschuts moet gelost werden, door de vlam van het laadgat niet beschaadigd te werden.
lontstok	1856 VAN LENNEP	lontstok , z.n.v. – Stok, waar de Lont aan gehecht is.
lontvat	1856 VAN LENNEP	lontvat , z.n.o. – Vat voor de Lonten.
lood	1681 SEEMAN	lood , <i>plumbum</i> van de Latijnisten genaamd, en <i>Caesar bello Gallico</i> , handelende van het geen in Engeland te vinden is, schijnt van gevoelen geweest te sijn, dat <i>lood</i> een soort van slegt tin was: want tin noemde hij <i>plumbum album</i> , quansuis om dat tin wat wit’er is als <i>lood</i> : dog het sij hoe het sij, het is een soort van metaal, dat swaar is, en daar van de spreekwijzen, <i>het is soo swaar als</i>

lood	1690 WITSEN
lood	1856 VAN LENNEP
loodbalie	1856 VAN LENNEP
loodlepel	1681 SEEMAN
loodlijn	1690 WITSEN
loodlijn	1856 VAN LENNEP
loodlijn	1856 VAN LENNEP
loodlijnbalie	1856 VAN LENNEP
loodlijnblok	1856 VAN LENNEP
loodlijnblok	1857 PAN

lood: hij is soo swaar als lood: welk laatste ook wel in oneigendlijke sin genoomen werd, beteekenende dan, hij is swaarmoedig, hij is gants niet lugthartig: het woord *lood* beteekend ook iets dat van *lood* gemaakt werd: als het *dieplood: paslood*, en een soort van gewigt, dat men *lood* of de helft van een ons noemd, en hier van het seggen: *hij sal'er nog een loodje opleggen:* het welk oneigendlijk beteekend, hij sal de saak nog meer beswaaren: *hij moet het loodje schieten:* hij moet in het verschot zijn: hij moet voor een ander betaalen: en eindelijk door een *lood* verstaat men een *loode koegel:* gelijk men te scheep, en in den oorlog segt, *iemand een lood schenken*, dat is, iemand met een *loode koegel* naa de kop schieten: *met een lood getroffen: hij heeft het lood al in de billen!* het welk oneigendlijk beteekend, hij heeft het spek al weg: hij is al in de knel: eeven gelijk iemand, die met haagel in de billen geschooten is: ens. ook wel de *looden* en merken, die aan Laakens, Greinen, Saajen, ens. geslaagen werden: jaa selfs de *loodjes*, die aan Armen uitgedeeld werden, om Brood, Booter, daardoor van Diakens, en Aalmoesseniers, Huissittenmeesters te kunnen ontfangen. ens.

als het loot te grondt gaat. Oneig. Als het'er op aan komt.

lood, z.n.o., *Diep-* of *Peillood*. – Langwerpig vierkant stuk lood, van boven met een gat, waarin de strop gesplitst is, aan welken de loodlijn vast zit, dienende om de diepte van het water te peilen. *Dieplood*, *Zwaarlood* (het Lood waarmede groote -), *Handlood*, *Lichtlood* (waarmede kleine peilingen verricht worden). Aan het onderste van 't zwaar *lood* is een holte, die met talk gestopt wordt en dient om de natuur van den bodem, b. v. zand, modder, steen- of korrelgrond, te onderkennen.

loodbalie, z.n.v. – Tobbe, waar de natte Loodlijn by 't binnen halen in wordt geborgen.

loodlepel, een *lepel*, daar *lood* ingesmolten werd: *Loodlijn*, de *lijn*, daar het *dieplood* aan vast is.

loot-lyn. Het touw daar men de diepte der zee mede peilt: dit is in 't gemeen niet boven 200 vadem lang; want dieper is in zee, met een gemeene lyn, zelden grondt te werpen: het is op de tweede vadem met een zwart leder gemerkt, als ook aan de derde, met dit onderscheidt, dat het leder daar gescheurt is: aan de vyfde vadem is het touw met een wit lapje gemerkt, aan de zevende met een root leertje, en aan de vyftiende met een wit leertje. Die het loot smyt, daar dit touw aan vast is, staat in de groote rust, en als hy werpt, draait men het schip een weinig op de ly.

dieploodlijn, **dieploodworp**. Zie *loading*, *worp*.

loodlijn, z.n.v. – Witte Lijn, waar het Lood aan gehecht is, en door welke de diepte van het water gemeten wordt.

deelbalie, z.n.v. – Zie *loodlijnbalie*.

loodlijnblok, z.n.o. – Blokjen, dat aan het want van een benedenmast gehecht wordt, en waarvan men zich bedient om de Loodlijn gemakkelijker uit de diepte op te halen.

loodlijnblok. Behalve het woord “benedenmast” is de verklaring goed, doch zal meer volledig zijn door bij te voegen: Dit blok onderscheidt zich van andere, door eene opening in een der wangen, zoodat men elk oogenblik de bogt der lijn er in en uit kan doen. Ook is het niet gestropt of

		beslagen, doch heeft van boven een gat, waarin een staarttouwte gesplitst is. Het is nagenoeg een kinnebakblok zonder beslag.
loods	1681 SEEMAN	loods , of <i>Loodsman</i> , en in het getal van veele <i>Loodslui</i> , een man, of luiden, die haar werk daar van maaken, om de dieptens en ondieptens te peilen: <i>haal de loods oover! haal de loods binnen!</i> waar op <i>Hoofd in Velsen act. 2. sc. 3.</i> siet, als hij <i>Gerrit van Velsen</i> invoerd spreekende, en de <i>Graaf</i> toebijtende. <i>Bevaare Loodsman, sal ons uuwe sorge peilen</i> <i>Te vooren onse See? van waar dit hart soo goed?</i> ens.
loods	1740 Zonhoven	lootsluiden . Die hun werk maeken van dieptens en ondieptens door middel van een dieplood te peilen, en de schepen veilig in en uit zee te brengen: die ook <i>Piloten</i> genaemt worden.
loods	1836 SPRENGER	Loods . <u>Hy is een goede, een bevaren loods</u> , ook wel <u>loodsman</u> . Een <i>loods</i> is iemand, die kundig is in de gronden voor den mond eener haven of rivier, en schepen behouden binnen en buiten brengt, waartoe hij zich van een dieplood bedient. Spreekw. wordt onder den naam van een <i>goeden loods</i> , elk verstaan, <i>die in eenig vak veel ondervinding en bekwaamheid heeft opgedaan, en daardoor de geschiktheid verkregen om er, niet alleen voor zich zelven goed in voort te komen, maar ook anderen te onderrigten en te raden</i> . Daarentegen heeft men: <u>het zit er niet dieper, zeide de loots</u> , <u>en hy peilde grond</u> , om te kennen te geven: <i>men moet van menschen, die van bekrompene geestvermogens zijn, niet meer verwachten, dan zij in staat zijn te doen</i> .
loods	1856 VAN LENNEP	loods , z.n.m. – Iemand, die een schip in zee, of uit zee op de reede brengt, en meer byzonder iemand, die een vaste aanstelling heeft om zulks te verrichten. <i>Binnenloods</i> (die zijn bedrijf op de binnenwateren uitoefent). <i>Buitenloods</i> (die met het buitenwater bekend is). Antonides noemt in zijn <i>IJstroom</i> , de Loodsen: <i>Een volk, in 't peilen van den gront en droogte ervaren</i> . Spreekwijze: <i>Het zit er niet dieper, zei de loods en hy peilde in de vleeschbalie</i> (op botterikken toe te passen).
loods	1857 PAN	loods . “Buitenloods (die met het buitenwater bekend is).”Liever: die <i>op het buitenwater</i> , of met de zeegaten bekend is.
loodsboot	1856 VAN LENNEP	loodsboot , z.n.v., <i>Loodsschuit</i> of <i>Loodsvaarttuig</i> . – Vaartuig, dat den Loods ten dienste staat, om hem aan boord der schepen, aan welke hy hulp verlenen moet, te brengen, of er hem van daan te halen. De <i>loods</i> is aan een bepaalde vlag of teeken kenbaar.
loodsen	1681 SEEMAN	loodsen dan (gelijk booven beweesen is) beteekend met een <i>lood</i> de grond peilen, en daar door de scheepen veiliglijk in See, en binnen leveren.
loodsen	1856 VAN LENNEP	loodsen , b.w. – Een schip naar binnen of naar buiten voeren, met behulp, 't zij van theoretische, 't zij van plaatselijke kennis. <i>Inloods</i> , <i>Binnenloods</i> . <i>Nu scheen zy eens een kleene boot</i> <i>In 't roeien na te bootsen</i> <i>En 't vlot, by 't kronkelen van den stroom</i>

		<i>De bochten in te lootsen.</i>
		Bilderdijk, <i>Elius</i> .
loodsgeld	1856 VAN LENNEP	loodsgeld , z.n.o. – Geld, dat voor het Loodsen betaald wordt. <i>Ontfanger der loodsgelden</i> (ambtenaar, die de <i>loodsgelden</i> ontvangt en aan het Departement van Marine verantwoordt.
loodsman	1690 WITSEN	loodsman uit, daar komen scheepen aan . Oneigentlyk: Daar gevaar is, of schynlyk moghte komen, moet hy, dien de wacht bevoolen is, toe zien: gelyk als men te scheep, van verre scheepen ziende, niet kan weten of het vriendt of vyandt is.
loodsman	1856 VAN LENNEP	loodsman , z.n.m. – 't Zelfde als <i>loods</i> .
loodsmansboot	1681 SEEMAN	loodsmansboot , dit is het vaartuig, of de <i>boot</i> , die de <i>Boodsman</i> gebruikt om te <i>loodsen</i> .
loodsmanswater	1681 SEEMAN	loodsmanswaater , <i>waater</i> dat den <i>Loodsman</i> alleen bekend is, en waar niemand het hart heeft om te vaaren, sonder een <i>Loodsman</i> op zijn Schip te hebben, sie, mij hier <i>Roemer Visser</i> in zijn tiende Minnepop.
loodsmanswater	1690 WITSEN	loodsmans water . Water, of zee, dat qualyk te bevaren is, wegens de drooghten. Oneig. Een zaak die qualyk, en niet als met verstandt te doen is.
loodswezen	1856 VAN LENNEP	loodswezen , z.n.o. – Al wat tot het bestuur en de inrichting van het Loodsen betrekking heeft.
loog	1690 WITSEN	op de loogh het hout leggen . Het hout over 't vuur leggen, en zegen, op dat het buighzaam wert.
loog	1856 VAN LENNEP	loog , z.n.v. – Stukken hout, die volgens 't beloop van 't schip moeten gebogen worden en door bevochtiging en branding krom trekken.
loom	1856 VAN LENNEP	loom , b.n. – Wordt een schip gezegd te zijn, wanneer het traag is in zijn bewegingen.
loop	1681 SEEMAN	loop , beteekend het Latijns woord <i>cursus</i> als koomende van <i>loopen</i> : gelyk het Weimans spreekwoord is

Den Haas daar men geen loop van siet.

Die wil de braave Jaager niet.

soo ook, *hij is op de loop*: hij is het haasepad op: *zijn hoofd is op de loop*: zijn sinnen zijn op hol, ens. daar en booven *loop* beteekend ook *buikloop*, *alvi profluvium*: soo seid men, *met de loop gequeld zijn: de loop hebben*, ens. Maar als het voor een gedeelte van een Roer, Musket of Pistool, genoomen werd, beteekend het dat gedeelte, daar het Kruid ingestampt, en waar langs de Koegel *loopt*: soo ook, *hij verstaat hem op den loop des Heemels niet*: dat is, hij verstaat sig niet op de Sterrekijkerij: voorts *loopen*, *curren*, heeft door een oneigendlijk gebruik de beteekenis van vlugten: als, *hij ging loopen: hij sette het op een loopen*: te scheep beteekend het ook seilen: waar van, *binnen loopen*: dat is, *loopen* in de Haaven: binnen gaats *loopen voor oover loopen: agterom loopen*: dat is, voor een Schip, of agter een Schip om seilen: hoe wel *agterom loopen*, seilen, genoomen werd voor agter Engeland om vaaren: dat de gewoonte van de Oostindise Retourvloot is, als ook van de Scheepen, die om de west van daan koomen in tijd van Oorlog te waater, sie, *Schoutens* en *Struis* Vojaagien en andere: *het seil laten loopen*, beteekend op klein Vaartuig het seil strijken: want men laat de spriet *loopen*, dat is, sakken, om het seil in te neemen, of te verminderen: van *loopen* komt het woord *looper* en beteekend verscheide dingen: eerst op zijn Weimans de leeden, of pooten, daar een Haas ens. op *loop*: ten tweeden het touw aan een taakel,

		daar men de goederen meede in, of uit een Vaartuig hijsd, en ten derden, een <i>sandlooper</i> , gelijk het seggen is, <i>keer de looper om</i> , en endelijk een sleutel, daar meede men veelderhande slooten te gelijk opsluiten kan: ens.
loop	1690 WITSSEN	goede loop hebben. <i>Gladde vaert loopen.</i> Dit wert gezeght, als het schip wel na het stuur luistert.
loop	1690 WITSSEN	quade loop hebben. Dit werdt gezeght, als het schip niet wel na zyn roer luistert.
loop	1856 VAN LENNEP	loop , z.n.m. – 1°. Richting. <i>De loop van een stroom.</i> 2°. Bus van een schietgeweer. 3°. Het terugspringen van een Iosbrandend kanon.
loopgang	1856 VAN LENNEP	loopgang , z.n.m., of <i>loopplank</i> . – Het bak- en stuurboordsgedeelte van het dek, waarmede men van het voor- naar het achterschip gaat.
loopgraaf	1856 VAN LENNEP	loopgraven , z.n.v.mv., van een Brander. – Kruitloop, in een Brander aangebracht, om dien aan te steken.
loop-in-'t-lijntje	1856 VAN LENNEP	loop-in-'t lijntjen , z.n.o. – Jong matroos.
loopplank	1856 VAN LENNEP	loopplank , z.n.v. – Zie <i>loopgang</i> .
loopstag	1856 VAN LENNEP	loopstags , z.n.o.mv. of <i>leiers van den Boegspriet</i> . – Touwen op gelijke hoogte evenwijdig aan weêrszijden van den boegspriet gespannen, en tot steun dienende van de manschappen, die verplicht zijn langs dien mast op en neder te gaan.
loos	1681 SEEMAN	loos , schalk: waar van <i>loosheid</i> schalkhid: maar <i>loos</i> beteekend ook <i>leus</i> , dat maar om welstaans wil werd gedaan: gelijk alsoo in den Oorlog het woord de <i>leus</i> , of, <i>loos</i> genaamd werd: <i>wat is de leus?</i> te Scheep beteekent de <i>loos</i> of <i>loose</i> een end touw, dat maar om de <i>leus</i> los hangt: en <i>loose poorten</i> , die dikke planken, die in de regte poorten geset werden, als men slaags is.
loos	1690 WITSSEN	de looze. Een boght touws, dat los hangt.
loos	1856 VAN LENNEP	loos , b.n. – Alles wat men waarloos aan boord heeft. <i>Looze stengen</i> , <i>Looze zeilen</i> : ook wat men tot sparing van het bestaande bezigt. <i>Looze voorsteven</i> , <i>Looze poorten</i> (borden, waarmede men de geschutpoorten sluit als het geschut te boord staat). <i>Looze</i> (ook <i>Losse</i>) <i>kiel</i> (die aan de vaste kiel is gehecht van een schip, dat slecht stuurt).
loos	1856 VAN LENNEP	loos , z.n.v. – Losse bocht in een touw.
lopen	1690 WITSSEN	laten loopen. In een harde storm het schip met klein zeil laten loopen.
lopen	1856 VAN LENNEP	loopen , o.w. – 1°. Varen, zeilen. <i>Dat schip Loopt snel.</i> Zie <i>binnenloopen</i> , <i>uitloopen</i> . – <i>Achterom loopen</i> (Engeland omzeilen, 't geen vroeger de retoervloot in oorlogstijden dikwijls genoodzaakt was te doen). 2°. Zakken. <i>Het zeil laten loopen</i> (het zeil strijken).
loper	1690 WITSSEN	looper aan een takel. Een touw, dat men in handen heeft als het goet over geheist werdt.
loper	1856 VAN LENNEP	looper , z.n.m., <i>Uithaalter</i> , <i>Wipper</i> . – Algemeene benaming van alle touwen, die door een blok loopen. <i>Looper die van achteren naar voren vaart</i> (die, door een schijf loopende, van het achterschip naar het voorschip gestrekt is). <i>Doorgeschoven</i> , <i>geschoren looper</i> (die van voren naar achteren loopt). <i>Beknepen looper</i> (die tusschen de schijf en het blok vast zit). Ook wordt veelal dat

		gedeelte van een touw, 't welk men by 't hijschen of halen in handen heeft, de <i>looper</i> genoemd. <i>Kardeellooper, Stengewindreepslooper.</i>
lording	1681 SEEMAN	lording , een touw hebbende de dikte van een duim, daar meede Kaabels en andere touwen meede versorgt werden voor het inwaateren: en is derhalven seer swaar geteerd.
lording	1690 WITSEN	lording . Een dik touw, daar de kabels mede verzorght werden.
lording	1856 VAN LENNEP	loerding , z.n.v. – Zie <i>lording</i> .
lording	1856 VAN LENNEP	lording , z.n.v. of <i>loerding</i> . – Driedraads geteerd garen.
los	1856 VAN LENNEP	los , bw. – In verscheidene kommandoos gebezigd. <i>Kluiver en Stagzeilschoten los, los overal! los overal in eens!</i>
losbranden	1681 SEEMAN	losbranden , een Roer of Geschut afschieten: <i>brand los!</i> schiet af! <i>brand'er op los!</i> ens.
losbranden	1856 VAN LENNEP	losbranden , b.w. – Afschieten. <i>Een roer, een kanon losbranden. Brandt er op los!</i> (schiet af!).
losgooien	1856 VAN LENNEP	losgooien , b.w. – Snel losmaken.
losplaats	1856 VAN LENNEP	losplaats , z.n.v. – Werf of Kaai, waar goederen gelost worden.
losscherp	1681 SEEMAN	losscharp , alderhande ijserwerk, als staaven, schroot, ens. dat maar <i>los</i> in het Geschut, sonder Kardoesen, gesteecken werd.
losscherp	1856 VAN LENNEP	losscherp , z.n.o. (veroud.) – Allerlei yzerwerk, als staven, schroot, enz. dat maar <i>los</i> en zonder kardoezen in 't geschut gestoken werd.
losscherp	1857 PAN	losscherp . “(Veroud.) - Allerlei ijzerwerk, als staven, schroot, enz., dat maar <i>los</i> en zonder kardoezen in 't geschut gestoken werd.” Waartoe zou het nuttig zijn, om ijzerwerk in een stuk te steken zonder kardoes, dat is, zonder buskruidlading.
lossen	1681 SEEMAN	lossen , <i>verlossen</i> : gelijk, een pand uit de Lombard, en een slaaf uit zijn slaavernij, door <i>losgeld, gelost</i> werd, soo ook werd het geschut gesegt <i>gelost</i> te werden: als het afgeschooten werd: en de waaren gesegt werden <i>gelost</i> te werden, als sij uit het Schip, daar sij in waaren, <i>ontlaaden</i> werden: sie <i>laaden</i> : en de spreuk, <i>sij doet niet dan lossen en laadan: losgeld, lutrum, redemptionis pretium</i> , dat geld, waar voor een slaaf <i>gelost</i> werd, ens.
lossen	1856 VAN LENNEP	lossen , b.w. – 1°. Uitbrengen. <i>Goederen lossen</i> (ze uit het vaartuig aan wal brengen). Zie omtrent het <i>lossen</i> van goederen de Alg. Wet van 26 Aug. 1822, Hoofdst. XIV, artt. 127 – 152. 2°. Afschieten. <i>Het geschut lossen</i> (schieten). 3°. Bevrijden, ontslaan.
lossen	1856 VAN LENNEP	lossen , o.w. – Zich van zijn vracht ontdoen. <i>Wy werden genoodzaakt te lossen. Reglement op het laden en lossen.</i>
lossing	1856 VAN LENNEP	lossing , z.n.v. – Ontscheping van goederen.
lourias	1690 WITSEN	hy speelt lourias . Hy is ledigh en luy.
lozen	1681 SEEMAN	loosen , sig quijt maaken: <i>ik heb veel waater geloofd</i> : waar van waaterloosing of riork: <i>ik heb steentjes geloosd</i> : en op dien selven voet: <i>ik heb die vrienden geloosd: sij heeft dat pakje geloosd sonder wurmkruid</i> , dat is, sij heeft heimelijk aan twee stukken geleezen.
lucht	1681 SEEMAN	lugt , <i>äer</i> , beteekend eigendlijk, dat geen, waar door wij den aadem haalen, en waar in de Voogelen vliegen: waar van het volgende: <i>het is beeter een Voogel in de hand, als tien in de lugt</i> : ruimer

werd het somtijds bij de Seelui genoomen, te weeten, voor de *lugt*, die bewoogen is, die wij wind, en koelte, noemen: soo seid men, *daar komt lugt: daar komt een lugje*: het welk oneigendlijk beteekend, daar komt verligtenis, daar is een aanblik van goede hoop: voorts *lugt scheppen*: aadem scheppen: *ik heb daar geen lugt op*: ik heb daar geen sin in: ik heb daar geen muts op: *ik heb daar de lugt van weg*: ik heb al kennis van die saak: *de lugt is daar niet klaar*: daar is onraad: *ik ga om een lugje*: *ik gaa om een aavond lugje*, naamendlijk te scheppen: *om een lugje zijn*: *om een lugje raaken*: om hals raaken ens. endelijk beteekend *lugt*, het geen de Wijnverlaaters gebruiken, om de Wijn eenigsins teegen de *lugt*, en het vervliegten te bewaaren: soo seggen sij: *doe wat lugt op het vaatje*: *de Wijn lugten*: *de Wijn is gelugt*: de Wijn is met *lugt* versorgd: voorts *lugten* beteekend iemand wel moogen lijden: en daar en teegen *iemand niet moogen lugten*: iemand niet kunnen dulden, en hier van seid men: *ik mag die vent niet sien nog lugten*: van *lugten* komt *lugtig*, *lugthartig*, blijgeestig: *lugtig van sinnen*: *lugtig*, dunnetjes gekleed: *dat is, een lugtig kosje*, het welk beteekend een kosje, dat *lugt* om te verteeren: *een lugtige plaats*, een plaats die oopen en niet beslooten is: en daar men veel oopen *lugt* heeft: *een lugtig huis*: dat niet bedompt is: ens. *lugtgaaten*, *gaaten*, om daar door *lugt* te scheppen: van *lugten* komt ook meede *verlugten*: verfrissen: *een bed verlugten*, dat is, *te lugt*, of *te verlugten leggen*: *ik moet mij wat gaan verlugten*: beteekend, ik moet mij met wandelen wat vermaaken, *verlugt uw wat!* endelijk *uitlugten*, heeft die beteekenis, dat men daar door verstaat, schelden, baaren, tieren: soo seid men: *iemand uitlugten*, dat de honden geen Brood van hem soudens willen eeten: het welk een onbeschofte hyperbole is.

luchtje. Een kleine koelte, of wint.

zee en lucht is aan malkanderen. Dat is: Het stormt en waait hardt.

lucht, z.n.v. – 1°. Hoofdstof, wier inademing den mensch onmisbaar is om te leven. *Lucht maken* (de *lucht* door het openen van luiken, deuren of ramen, in een bedompte plaats doen binnen dringen).

2°. Zwerk, uitspanseel. *Betrokken lucht*. *Dikke, verstopte lucht*. *Heldere lucht*. *Mistige lucht*. *De lucht staat naar regen* (er zal regen komen).

3°. Wolk, bui. *Er hangen zware luchten*.

4°. Ruimte tusschen de deelen van een scheepsromp. *De luchten opvullen*. *Luchten tusschen de wegers*.

lucht. Hierbij te voegen de spreekwijze: Ergens de lucht van hebben. Iets voorzien, dat gebeuren zal of kan.

lucht-gaten: anders, *Logh-* of *Legh-gaten*. Vierkante gaten, van 3 duim wydte, benevens het kolsem, door de zitters en buik-stukken, daar het pomp-water door gaat. In de buik-denningen werden mede lucht-gaten gemaakt, om het water, dat daar op staat, te doen schieten.

luchtgaten, z.n.o.m.v. – Vierkante gaten beneden het kolsem door de zitters en buikstukken, waar het pompwater doorgaat. In de buikdenningen worden ook *luchtgaten* gemaakt om het water te doen schieten dat daar op staat.

luchtjen, z.n.o. – Windtjen, koeltjen, briesjen.

lucht	1690 WITSEN
lucht	1690 WITSEN
lucht	1856 VAN LENNEP
lucht	1857 PAN
luchtgat	1690 WITSEN
luchtgat	1856 VAN LENNEP
luchtje	1856 VAN LENNEP

luchtzeil	1856 VAN LENNEP	luchtzeil , z.n.o. – Zie <i>koelzeil</i> .
lui	1681 SEEMAN	luisijn , loomsijn (gelijk bekend is) bij de Scheepstimmerlui beteekend het, niet wel gekromd of geboogen sijn.
lui	1690 WITSEN	luy zyn . Niet genoegh gebogen zyn.
lui	1856 VAN LENNEP	lui , b.n. (veroud.) – <i>Lui hout</i> heette by de scheepstimmerlieden wat niet wel gekromd of gebogen was.
luiden	1681 SEEMAN	luien , werd somtijds genoomen <i>passivè</i> , somtijds <i>activè</i> : <i>passivè</i> werd het genoomen, als men seide: <i>de klok die luid</i> : <i>activè</i> , <i>sij luien de klokken</i> , soo hier eenige gissing plaats hebben mag, wij soudén gelooven, dat <i>luien</i> afkomstig is van, <i>lui</i> , <i>luiden</i> , dat is, volk, alsoo men, door het <i>luien van de klokken</i> , de <i>luiden</i> te saamen roept: gelijk in veel voorvallen gebruikelijk is: en in het besonder oover de dooden, als willende daar meede ieder indagtig maaken, dat hij meede behoorde te gaan, en het Lijk van de Ooverleedene de laatste eer aan te doen: voornaamendlijk soo het een oude doo' is: waar van het seggen: <i>lui! lui! het is een oude doo'!</i> en dit <i>luien</i> , God beetr! is heeden ten daage niet genoeg: maar de weereld is soo verbasterd, dat sij naauwelijks door dit <i>luien</i> kunnen tot haar pligt aangemaand werden: ten sij haar voor eerst en voor al bekend sij, dat'er op het <i>geluid</i> van de Metaale: nog een <i>geluid</i> van Glaase klokken gehoord, en een digte stofreegen van goede vogt gevoeld sal werden, <i>Sed haec</i> , 'ὥς 'εν παρόδῳ. van <i>luien</i> komt <i>inluien</i> , inroepen, indaagen, aankundigen: als, <i>de kermis is ingeluid</i> : en het teegendeel, <i>de kermis is uitgeluid</i> : <i>iemand uitluien</i> , beteekend oneigendlijk, <i>iemand uitlugten</i> , iemand uit schelden, sie, <i>lugt</i> : <i>verluien</i> : nog een maal <i>luien</i> , en met luien verbeteren: dog, <i>verluien laten</i> beteekend uit strooijen: gelijk men seide, <i>sij laten dit</i> , of dat, <i>verluien</i> en soo voorts.
luien	1690 WITSEN	luijen . Touwen op en neder halen.
luien	1856 VAN LENNEP	luien , b.w. – 1°. Wijze van lossen op koren- en steenkolenschepen. 2°. Voor: “de klok luiden”, 't geen men by mistig weer doet; ter waarschuwing om aanzeiling te voorkomen: – alsmede om het volk tot schaften te roepen. Spreekwijze: <i>De klok luien; maar niet schoften</i> , iets belooven, maar niet volbrengen.
luik	1681 SEEMAN	luik , <i>luikje</i> komt van <i>luiken</i> , en beteekend toe doen: waar van in het vervolg breeder: en soo is een <i>luik</i> anders niet, als dat iets toedekt: soo sijn de <i>luiken</i> voor de glaasen: de <i>luiken</i> van Vaartuigen, en in het besonder de <i>stulpluiken</i> op de <i>luikgaaten</i> niet anders, als <i>stopsels</i> , die op de gaaten geleit, en <i>gestulpt</i> , werden: maar om nu te betoonen, dat <i>luiken</i> toe doen beteekend: daar toe is het bewijs niet verre te haalen: gelijk uit de volgende spreekwijzen blijkt: <i>ik heb mijn oogen niet gelooken</i> : dat is, ik heb mijn oogen niet toegedaan: ik heb gants niet geslaapen, sie, <i>duiken</i> : of <i>Hoofd in Velsen act. 4. sc. 5.</i> maar nog klaarder in het volgende, alwaar het voor sterven, of dood sijn, genoomen werd: als, <i>soo draa hij sijn oogen gelooken had: soo draa sal hij sijn oogen niet gelooken hebben</i> : of wij sullen sijn goed, ens. aan tasten. <i>Oogluiken</i> , van waar, <i>het geschiede met oogluiking</i> ; dat is men sag het door de vingeren: men dee' sijn oogen toe, en men wilde quansuis het niet sien. Van dit <i>luiken</i> is afkomstig het saamengestelde woord <i>ontluiken</i> : het welk een teegenstrijdige beteekeenis heeft: want, het beteekend oopen gaan: gelijk men seide: <i>de roosjes ontluiken</i> : en de

		gelijkenis daar van genoomen: <i>hij ontlook gelijk een roos</i> : dat is, zijn hert ging oopen: en hij verquikte gants en gaar ens.
luik	1740 Zonhoven	luiken . Houte dekzels en stolpen, die op de luikgaten gevoegt worden om 't benede schip voor regen, en storting van zee-water droog te houden.
luik	1856 VAN LENNEP	luik , z.n.o. – 1°. Sluiting, bord, bepaaldelijk zulk een als dient om een opening te <i>Luiken</i> of dicht te maken, en van hier, door toepassing: 2°. De opening zelve en wel zoodanig vierkante opening, als in de dikte van een dek of bak gemaakt is, om de gemeenschap tusschen de verdiepingen van een vaartuig tot stand te brengen. Zoo heeft men aan boord van een schip het <i>achterluik</i> , het <i>grootluik</i> , het <i>voorluik</i> , en andere meer, genoemd naar de plaats, waar zy heen geleiden.
luisteren	1856 VAN LENNEP	luisteren , o.w. – Gehoor geven. Het schip wordt gezegd naar het roer te <i>luisteren</i> , wanneer het de beweging aanneemt, welke de roerganger er aan wenscht mede te deelen. <i>'t Schip luistert naar geen roer, naer Stuurman noch kompas.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart</i> .
luitenant	1681 SEEMAN	luitenant , een gebrooke Latijns, of Italiaans woord, en werd wel oovergeset, en onse Burgerschap ingelijfd: een Steehouder, als die in afweesen van zijn Ooverste, of Capitein, zijn plaats bekleed: en soo komt het van <i>locum tenere</i> , of <i>logo tenant</i> : en de selve zijn veelderhande naa de plaats die sij bekleeden: als <i>Luitenant Admiraal</i> : <i>Luitenant Cornel</i> : <i>Capitein Luitenant</i> : en endelijk, een slegt <i>Luitenant</i> , die maar onder een slegt <i>Capitein</i> staat ens.
luitenant-admiraal	1856 VAN LENNEP	luitenant-amiraal , z.n.m. – Zie <i>amiraal</i> .
luitenant-ter-zee	1856 VAN LENNEP	luitenant ter zee , z.n.m. – Tytel van den Officier, die op den Kapitein-Luitenant volgt. <i>De Luitenant ter zee der Eerste klasse</i> heeft den rang van Kapitein by de Landstroepen. 't Woord is Fransch en beteekent letterlijk: “plaats-bekleeder”, “stede-houder”.
luiwagen	1681 SEEMAN	luiwaagen , soo wij op de samenstelling van dit woord sien, die is ieder (geloof ik) genoeg bekend: als koomende van <i>lui</i> , en <i>waagen</i> : maar de beteekenis (op zijn Seemans) is van meerdere opmerking: want (om voor bij te gaan de beteekenis van een <i>luiwaagen</i> , daar de Vrouwlui de kostelijke Vloeren meede schrobden, en alleen een stijve schuier met een lange steel is) soo weet'et, dat te Scheep een <i>luiwaagen</i> (op groote Scheepen) een dwershout, of het ijser beteekend, daar de Roerpen oover heen en weer loopt: en op klein Vaartuig, daar de beugels van fok en seilen oover heen en weer slingeren: en naademaal dit hout, of ijser onbeweegelijk staat (daar de Roerpen, en de beugels van fok, en seilen geduurig in beweging sijn als een teeken van <i>luiheid</i> : soo werd het woord <i>luiwaagen</i> of <i>luibak</i> (de <i>bak</i> genoonem voor de <i>waaagen</i> : waar van <i>bakwaagen</i> , als een <i>waaagen</i> , die een <i>bak</i> heeft) genoomen voor een <i>lui mens</i> , en die, daar andere werken, leedig staat.
luiwagen	1690 WITSEN	luywagen . Een dwars-hout, of yzer, op groote scheepen, daar de roer-pen over loopt. Op Boeijers is het dat hout, waar langs de zeilen over en weer gaan.
luiwagen	1856 VAN LENNEP	luiwagen , z.n.m. – Cirkelvormig dwarshout, waar de roerpen over heen en en weêr loopt.
luizenplecht	1856 VAN LENNEP	luizeplecht , z.n.v. (veroud.) – Verschansing op het voorkasteel.

lul	1681 SEEMAN	lul is bij veele een onbekend woord, en heeft al verscheide beteekenissen: waar oover <i>Kilianus</i> kan naageslaagen werden: als dat het soude beteekenen een geluid: als eens sijnde met het woord <i>Lol</i> , waar van <i>lollen</i> : dat de katten eigen is: en daar van een <i>lullepijp</i> , een <i>lullepijp</i> : soo werd ook (gelijkenis halven) een pijpkan een <i>lul</i> genaamd: maar de Dordenaars, ens. en selfs <i>Kilianus</i> , noemd het op sijn Scheeps een breede fok: die bij ons een <i>kluijfok</i> genaamd werd: sie op sijn plaats, dit woord: en gij sult uuw de moeite (soo ik hoop) niet wan danken.
lul	1856 VAN LENNEP	lul , z.n.m. – Stagzeil, voorzeil van een visschersvaartuig.
lumieren	1690 WITSEN	lumieren . Dageraden.
lumieren	1856 VAN LENNEP	lumieren , z.n.v.mv. – Dageraad, eerste schemering, verhollandschte uitspraak van 't Fr. <i>lumière</i> . <i>Wy moeten morgen met de lumieren beginnen</i> (zoodra de dag aanbreekt).
lumieren	1857 PAN	lumieren . Deze aan boord algemeen bekende uitdrukking, schijnt zeer juist verklaard. Bij verbastering, zegt men gewoonlijk <i>lamieren</i> .
luns	1856 VAN LENNEP	luns , z.n.v. – Gebogen 8 vormige yzeren pen, die in de as van een roltuig gestoken wordt om het afloopen van 't wiel te beletten.
lurken	1856 VAN LENNEP	lurken , o.w. – Wordt de pomp gezegd te doen, wanneer het pomphart geen grond raakt.
luw	1681 SEEMAN	luuw , min winderig, dat is de <i>luuwe</i> sij: waar van <i>luuwen</i> , het begint te <i>luuwen</i> , en werd eigendlijk van de wind gesegd, als die allensjes minder en minder gevoeld werd: waar van het bekende spreekwoord: <i>het begint te luuwen</i> (sei' de Reiger) <i>en hij sat agter een bies</i> : oneigendlijk werd dit seggen, <i>het begint te luuwen</i> , gebruikt, voor het onweer, en ongemak, en swaargheid gaat oover: van <i>luw</i> komt <i>luuwte</i> , voor de plaats die <i>luuw</i> , dat is, voor de wind beschut is: hier van, wij zoeken de <i>luuwte</i> de <i>Bruin</i> in Embl. pag. 18.
luw	1836 SPRENGER	Luw . Ik heb, <u>het begint te luwen</u> , voor: <i>het begint te bedaren</i> , hier niet laten volgen, omdat men daarbij niet aan de <i>Scheepvaart</i> , maar alleen aan den <i>wind</i> denkt, en <i>luwte</i> ook tot het <i>land</i> betrekkelijk wordt gemaakt, als het b. v. is: <i>de Schaapherder leidde de kudde aan de luwe zijde van het bosch</i> , – <i>of in de luwte van hooge bosschen</i> .
luwen	1690 WITSEN	het luwt . Oneig. De zwaarigheid gaat over.
luwen	1856 VAN LENNEP	luwen , o.w. – Bedaren, kalm worden. <i>Het begint te luwen</i> (het weer zal bedaren). <i>De storm is aan 't luwen</i> (aan 't verminderen). Spreekwijze: <i>Het begint te luwen, zei de reiziger, en hy zat achter een bies</i> .
luwte	1690 WITSEN	in de luwte voelt men geen wint . Dat is: Die buiten 't ongemak is, kan daar niet te recht van oordeelen.
luwte	1740 Zonhoven	luuwte . Bedaering van windt, zagter koelte.
luwte	1856 VAN LENNEP	luwte , z.n.v. – Kalmte, veiligheid. <i>Wy zijn hier in de luwte</i> (buiten den wind).
maal	1690 WITSEN	de derde maal houdt kabel . Oneigentl. Een zaak, de derde maal gedaan, zal goet zyn: daar van geleent, dat een kabel-touw, drie maal goet bevonden, veel-tydts proef houdt.
maalstroom	1681 SEEMAN	maalstroom , te saamen gesteld van <i>stroom</i> en <i>maalen</i> : als sijnde een <i>stroom</i> , die <i>maald</i> : en werd ook bij andere genaamd een <i>draaistroom</i> : een <i>wel</i> : een <i>draaikuil</i> want het sij wij seggen, dat de <i>stroom maald</i> , of dat sij <i>draaid</i> , of <i>weld</i> , het is al een beteekenis: wat nu <i>maalen is</i> , dat weet ieder genoeg

		door zijn selven, als koomende van een <i>moolen</i> , waar van <i>Moolenaar</i> ens. dog oneigendlijk segt men, <i>dat iemand maald</i> , wien de sinnen geduurig met een en de selve saak beesig zijn: en ook wel voor mijmeren gebruikelijk.
maalstroom	1740 Zonhoven	maelstroom . Een stroom die maeldt of draeit, een kuil of wel, daer in een schip vervallende in zijn koers gestuit wort.
maalstroom	1856 VAN LENNEP	maalstroom , z.n.m. – Wieling, of draaikolk, die op sommige plaatsen zoo sterk is, dat een klein vaartuig, hetwelk er in raakt, groot gevaar loopt van vergaan.
maan	1681 SEEMAN	maan , <i>Luna</i> , dat Heemelligt, dat van God gesteld is tot een teeken der nagt: gelijk de Son des daags: waar van <i>nieuwe Maan</i> : <i>volle Maan</i> : gelijk die de getijden reekenen seggen, als de <i>Maan</i> , of <i>nieuw</i> , of <i>vol</i> is: het geschiede met een <i>wassende Maan</i> : het geschiede met een <i>afgaande Maan</i> : soo ook het is <i>quartier Maans</i> : het <i>eerste quartier</i> : het <i>laatste quartier</i> ens. van dat woord <i>Maan</i> komt <i>maandag</i> , als de <i>dag</i> van de <i>Maan</i> : gelijk de Latijnisten (welkers woorden wij niet alleen in de maanden: maar ook in alle daagen der week volgen) deselve noemen, <i>dies Lunae</i> : sie <i>Nannius in Miscellaneis</i> : voorts <i>Maanligt Maaneschijn</i> , het ligt, en het <i>schijnsel</i> van de <i>Maan</i> : ens. van grooter opmerking soude zijn te ondersoeken, of van dit woord <i>Maan Lunae</i> : (want van de <i>Maanen der Paarden</i> sullen wij nu niet spreken) afkomstig is <i>maanen</i> , waar van <i>aanmaanen</i> , <i>afmaanen</i> , <i>inmaanen</i> , <i>vermaanen</i> , ens.: wat ons aangaat, wij soudens van gevoelen zijn, dat het komt van het Latijns woord <i>Monere</i> : en niet van het eerste: want niet teegenstaande <i>Monere</i> met een <i>o</i> , en <i>maanen</i> met <i>aa</i> geschreeven werd: nogtans seggen wij, dat dit geen kragtig bewijs is, om sulks te beletten: immers hoe ligtelijk de <i>a</i> , of <i>aa</i> , in een <i>o</i> : of de <i>o</i> in een <i>a</i> , of <i>aa</i> veranderd werd: daar van zijn in onse Letterkonst, die wij in korte meede in het ligt hoopen te brengen, genoegsaame staaltjes: en om kort te zijn: hoe komt het anders, dat de <i>Maas</i> komt van <i>Mosa</i> ? of <i>Mosa</i> van <i>Maas</i> ? <i>maalen</i> van <i>mola</i> ? of <i>mola</i> van <i>maalen</i> , ens.
maan	1856 VAN LENNEP	maan , z.n.v. – Planeet, die in ongeveer 27 dagen om de aarde wentelt, en door wier invloed ebbe en vloed geregeld wordt. <i>Volle maan</i> (als zich haar schijf geheel verlicht vertoont. <i>Nieuwe maan</i> (als zy nog moet wassen). <i>Wassende maan</i> , <i>maan</i> (als zy dag aan dag voller wordt). <i>Afnemende maan</i> (als haar schijf telke nacht vermindert). <i>Kwartiermaan</i> (als zy in haar eerste of laatste kwartier is). <i>Pissende Maan</i> (Halve <i>maan</i> die zich met den bovensten hoorn voorover gebogen vertoont: zy is volgens de zeelieden een voorbode van regen). <i>Scheppende maan</i> (Halve <i>maan</i> wier onderste hoorn vooruit steekt). <i>Maandagsche maan</i> (op welken dag geen visscher zoû afvaren, naar 't oude rijmpjen: <i>Een maandagsche maan,</i> <i>Kan iets (een vaartuig) zonder wind of regen vergaan.</i>
maan	1856 VAN LENNEP	ouderdom van de maan , z.n.m. – Het getal dagen, sedert de nieuwe maan verlopen, met inbegrip van den dag der nieuwe maan.
maandgeld	1681 SEEMAN	maandgeld , de betaaling of leening, die iemand het sij Bootsgesel geniet, voor de dienst van een <i>maand</i> .

Maas	1690 WITSEN	het schip is zoo klaar, als of het in de maas lagh en dreef. Dit wert gezeght, als een schip niet opgeruimt, maar reddeloos is.
Maas	1690 WITSEN	zoo gemaklyk, als of men in de maas lagh en dreef. Zulks wert gezeght van een schip dat in kalm en stil water zonder gevaar zeilt, dryft, of leght.
maas	1856 VAN LENNEP	maas , z.n.v. – 1°. Knoop van een net. 2°. Opening, tusschen de knopen ingelaten. Spreekwijze: <i>Door de Mazen kruipen</i> (de gelegenheid waarnemen om een gevaar te ontkomen, waar anderen licht in zouden geraken).
maat	1681 SEEMAN	maat , komt van <i>meetten</i> , en dat van <i>metiri</i> , gelijk het de taalkundige ten oovervloed bekend is: een <i>Maatstok</i> dan is niet anders, als een <i>stok</i> daar meede men <i>meet</i> , gelijk sulke <i>stokken</i> veele en verscheide sijn, dog wij oordeelen niet noodig te sijn de soorten daar van alhier op te haalen, sie, <i>stok</i> .
maat	1856 VAN LENNEP	maat , z.n.m. – 1°. Iemand, die een ander behulpzaam is of ter zijde staat. <i>Koksmaat, Botteliersmaat, Bootsmansmaat, Schiemansmaat</i> . 2°. Makker, kameraad. Zie <i>baksmaat</i> .
magazijn	1856 VAN LENNEP	magazijn , z.n.o. – Bergplaats, pakhuis. <i>Het Oost-Indisch magazijn, het West-Indisch magazijn</i> (waar Oost- of West-Indische waren werden opgeslagen). Zie <i>zeemagazijn</i> .
magazijnmeester	1856 VAN LENNEP	magazijnmeester , z.n.m. – 1°. Hoofdopzichter van een Magazijn. 2°. Viktualiemeester.
mager	1681 SEEMAN	maager , werd gesteld teegen Vet, en ons sou' niet vreemd dunken, dat dit woord met het veranderen van een <i>c</i> in <i>g</i> , afkomstig was van <i>macer</i> , en beteekend <i>maager</i> : maar bij de Seelui beteekend <i>maager</i> ook ondiep: waar van <i>maager waater</i> ens. <i>Maagermannetje</i> deese naam werd gegeven aan het voormarsseils boelijn.
mager	1856 VAN LENNEP	mager , b.n. – Schraal, gebrekkig. <i>Mager water</i> (ondiep water).
magerman	1856 VAN LENNEP	magermannen , z.n.m.mv. – Boelijns van de fok.
magerman	1857 PAN	magermannen . “Boelijns van de fok.” Lees: Boelijns van het voormarszeil.
magneet	1856 VAN LENNEP	magneet , z.n.m. – Zie <i>zeilsteen</i> . <i>Natuurlijke magneet</i> (die uit zijn aart het yzer aantrekt). <i>Kunstmagneet</i> of <i>artificieele magneet</i> (die met zeilsteen bestreken is). <i>Beslagen of geladen magneet</i> (die met yzer bekleed is). <i>Mededeelzame magneet</i> (die zijn werking gemakkelijk doet). <i>Sterke magneet</i> (die in evenredigheit met zijn grootte een zwaar gewicht torscht).
magneetnaald	1856 VAN LENNEP	magneetnaald , z.n.v. – Naald, met yzer beladen of voorzien.
magneetnaald	1857 PAN	magneetnaald . “Naald, met ijzer beladen of voorzien.” Lees: stalen staaf, die magnetisch en onder aan de kompasroos geplaatst is.
magneetsteen	1856 VAN LENNEP	magneetsteen , z.n.m. – Zie <i>zeilsteen</i> .
makelaar	1681 SEEMAN	maakelaar , komt van <i>maakelen</i> , en is een <i>frequentativum</i> van <i>maaken</i> : en soo beteekend een <i>Maakelaar</i> een die sijn werk <i>maak</i> van de koop te <i>maaken</i> , tussen kooper, en verkooper: <i>maakelaardij</i> het loon, dat een <i>maakelaar</i> geniet voor sijn <i>maakelen</i> , of (soo sij het noemen) voor

mal	1681 SEEMAN	de partij te sluiten: en werd ook <i>cortagie</i> genoemd: het woord <i>Maakelaar</i> , en <i>Maakelaarster</i> werd ook, in een haatelijke sin genoomen voor een koppelaar, of <i>Koppelaarster</i> ens. mal dunkt ons te koomen van <i>maalen</i> , <i>afmaalen</i> , dat is, afbeelden, en soo is het <i>mal</i> een patroon, daar men iets naa afbeeld: gelijk de Scheepstimmerlieden de planken, en balken, en roers van Scheepen naa een <i>mal</i> haar fatsoen koomen te geeven, sie W. pag. 185. N. 4. en de <i>Bruin</i> pag. 65. op de spreuk, <i>is het al van het mal</i> , ens.
mal	1690 WITSEN	mallen . Dun gesneden planken, na de gestalte van scheeps-deelen, om voor vormen te dienen.
mal	1856 VAN LENNEP	mal , z.n.m. – Vorm, uit dunne planken vervaardigd, hetzij van 't geheel, of ter samenstelling van eenig onderdeel. <i>De scheepstimmerlieden werken naar den mal, moeten zich houden aan den mal, den mal minnen</i> , 't Woord is 't zelfde als 't Fr. <i>moule</i> , doch echt Hollandsch een wortel van <i>Malen</i> . Spreekwijze: <i>Iemand voor den mal houden</i> (hem bezigen als een voorwerp, waar men nut van trekt.)
malder	1856 VAN LENNEP	malder , maller , z.n.m. – Naam, die men op de scheepstimmerwerven geeft aan bekwame werklieden, die den Mal weten te stellen, of de stukken er voor samen te brengen.
mallen	1856 VAN LENNEP	mallen , o.w. – Naar den Mal werken.
maller	1856 VAN LENNEP	malder , maller , z.n.m. – Naam, die men op de scheepstimmerwerven geeft aan bekwame werklieden, die den Mal weten te stellen, of de stukken er voor samen te brengen.
malzolder	1856 VAN LENNEP	malzolder , z.n.m. – Ruim vertrek, waarvan de vloer volkomen gaaf en horizontaal is en tot bord dient, waarop de spanten, de senten enz. van het vaartuig, dat men bouwen wil, worden afgeteekend.
mamiering	1681 SEEMAN	maamiering , of <i>Mammiering</i> , een buis van seildoek, daar het pompwaater door loopt, sie, W. pag. 56. N. 14.
mamiering	1856 VAN LENNEP	mamiering , z.n.v. – Geleibuis van leder, zeildoek of andere zoo veel mogelijk ondoordringbaar gemaakte stof, en dienende om vocht of gas van de eene naar de andere plaats te doen wegvloeien. <i>Mamiering van de spijgaten, van de pomp.</i> <i>Kruitstampers, akerkloots, mammierings en kardeelen.</i> Atonides Ystroom.
man	1681 SEEMAN	man beteekend in het gemeen iemand, die tot zijn <i>mannelijke</i> jaaren gekoomen is: of die bequaam is om <i>mans</i> werk te doen: soo seide men te Scheep: <i>die jongen sal voor man vaaren</i> : voorts van <i>man</i> komt <i>mannen</i> , dat is, met <i>mannen</i> voorzien: gelijk het seggen is, <i>de vloot</i> , of <i>boot mannen</i> : iemand <i>ontmannen</i> , iemand zijn kragten beneemen, en dien volgens ook lubben, ens.: <i>vermannen</i> , meer doen als men kan: soo hoord men somtijds spreken van swakke sieken, dat sij haar <i>vermanden</i> , om het een of het ander te doen.
man	1690 WITSEN	een man buiten boort, een eeter te minder . Dit wert oneigentlyk gezeght, als men iemandt mist, aan wien niet veel gelegen is, en die men wel missen wil.
man	1690 WITSEN	het is een bevaren man, die een bevaren man uit de wegh kan staan . Dat is: Het is een wys man, die weet waar voor hy zich te waghten heeft.

man	1690 WITSEN	man te roer kom by 't stuur. Dat is gezeght, dat in noodt de bequaamste lieden bystandt en hulpe moeten bieden.
man	1690 WITSEN	man te roer wacht u voor de ly. Die het bestuur van een zaak heeft, moet zich voor al van ongeval wachten.
man	1690 WITSEN	voor een ryk mans deur leggen. Dit wert van de netten gezeght, als die geschooten zyn om te visschen.
man	1740 Zonhoven	man te roer, Zie <i>roer</i> .
man	1856 VAN LENNEP	man te roer, u. – Kommando om den roerganger te doen vervangen.
man	1856 VAN LENNEP	man, z.n.m. – Benaming, welke de visschers op sommige zeedorpen aan de schuit geven. <i>De man is op het hout geholpen</i> (het vaartuig, dat op 't zand tegen 't duin aanstond en er ingezakt was, is gelicht en op rollen en planken gebracht om het in zee te brengen).
man	1856 VAN LENNEP	man, z.n.m.mv. – Verkorting van <i>Mannen</i> . <i>Hoe veel man hebt gy aan boord? Het schip is met man en muis vergaan</i> (met al wat er zich op bevond).
mangat	1856 VAN LENNEP	mangat, z.n.o. – Opening aan boord van een stoomvaartuig, door welke men in den stoomketel komen kan.
mangat	1857 PAN	mangat. “Opening aan boord van een stoomvaartuig, door welke men in den stoomketel komen kan.” Lees: gat, in een stoomketel, waardoor een man er in komen kan.
manieren	1690 WITSEN	gemaniert zyn. Streek houden, en recht door zee gaan.
manieren	1690 WITSEN	niet wel gemaniert zyn. Dit wert van een schip gezeght, als het zeer helt, springt, en niet na het stuur luistert.
manieren	1690 WITSEN	ongemaniert zyn. Dit wert gezeght van scheepen die niet wel na haar roer luisteren, en niet vaerdigh in 't wenden zyn, of zeer ongeschiktelyk door zee gaan.
manifest	1856 VAN LENNEP	manifest, z.n.o. – Gewaarmerkte Vrachtlijst: een dubbel daarvan kan volgens art. 12 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822 voor generale verklaring gelden.
mannen	1690 WITSEN	mannen: of, <i>Bemannen</i> . De scheepen met scheepelingen voorzien.
mannen	1856 VAN LENNEP	mannen, b.w. – 1°. Bemannen, van manschap voorzien. <i>De vloot mannen</i> . 2°. Van hand tot hand, en alzoo van Man tot Man aangeven, gelijk by 't lossen en laden met kleine voorwerpen plaats heeft.
mannetje	1856 VAN LENNEP	mannetjens, z.n.m. of <i>Tarmen</i> . – Steunsels der regelingen van het galjoen, tevens de zijwanden van dit laatste vormende en helpende om de balkjens in de vloer te dragen.
manoeuvre	1856 VAN LENNEP	manoeuvre, z.n.v. (bastertw.) – Beweging, wending, verandering van front of richting. <i>Een fraaie manoeuvre. De manoeuvres kommandeeren. Een stoute, gezwinde, voordeelige manoeuvre.</i>
manoeuvreren	1856 VAN LENNEP	manoeuvreeren, o.w. – Bastertwoord, gebezigd, als men van een schip spreekt, dat de stelling zijner zeilen verandert om de beweging te volgen, welke het roer hen mededeelt. <i>Dat schip kan bij windstilte niet manoeuvreeren.</i> Een vloot wordt gezegd te <i>manoeuvreeren</i> als de schepen zich, naar de gegeven bevelen, in verschillende richtingen begeven, van linie veranderen, enz.
manschap	1856 VAN LENNEP	manschap, z.n.v. – Bemanning, Equipaadje. Wie daartoe behooren, verhaalt Vondel in 't <i>Lof der zeevaart</i> .

		't Is koopman of kommijs, De Schipper, Stuurmansmaet en Stuurman, die om prijs En winningh, 't roer bewaecht; Hoogbootsman, Schimman, Gieter, Seilmaecker, Bottelier, Barbier, en Busseschieter, De Wachter van 't kajuit, de Putjer, de Provoost. En 't statigh aengezicht dat zieltjes zalft en troost. De Timmerman, de Kock, die voedsel schaft om 't leven, En op gesette tijdt elck een sijn spijs te geven. Bij dese komt Matroos, doch hondert in 't getal, Twee vanen krijgshvolck oock als 't ergens gelden sal.
manschap	1856 VAN LENNEP	manschappen , z.n.v.mv. – Mannen, Lieden tot de Manschap behoorende. <i>Hy zond de boot met tien manschappen.</i>
manshoofd	1856 VAN LENNEP	manshoofd , z.n.o. of <u>manskop</u> . (veroud.) – 1°. Blok, om eenig touw aan te beleggen. 2°. Koppen aan de roers van jachten en zeilschuiten.
manskop	1681 SEEMAN	manskop , dit is een blok voor aan de Scheepen, om een touw aan te beleggen, hebbende tot sieraad de gedaante van een <i>manshoofd</i> : de Jagten, en Sardammer Seilschuiten hebben ook gemeenelijk <i>manshoofden</i> booven aan haar roers, gelijk bekend is.
mantel	1681 SEEMAN	mantel , een bekend opperkleed, waar van, <i>de mantel omhangen</i> , dat is, sig opschikken, om iets voor en ander te versoeken: te Scheep beteekend het volgens W. pag. 500. taakels, die in het fokkewand geset sijn, om swaar werk in te setten: van <i>mantel</i> komt <i>manteltje</i> , een kleine <i>mantel</i> , en in een enge beteekenis een vrouwe jak sonder mouwen: endelijk een <i>manteling</i> beteekend bij de tuiniers, een beschutsels teegen de wind, ens.
mantel	1690 WITSEN	mantels . Takels, die in 't fokke en groote wandt varen, of zyn, dienende om zwaar werk daar mede in te zetten.
mantel	1856 VAN LENNEP	mantel , z.n.o. – Takel in het groote en fokkewant, gebezigd om zware lasten mede over te hijschen.
marine	1856 VAN LENNEP	marine , z.n.v. – 1°. Zeemacht. <i>Hij dient by de marine. Engeland heeft een sterke marine.</i> 2°. De Administratie, het Bestuur van het Zeewezen, in welken zin het woord altijd zonder Lidwoord wordt gebruikt. <i>Het Ministerie, het Departement van marine. Hy is ambtenaar by marine.</i>
marinier	1856 VAN LENNEP	marinier , z.n.m. – Zeesoldaat. <i>Het korps mariniers. Luitenant van de mariniers.</i>
marker	1681 SEEMAN	marker , sie, <u>merker</u> .
marlen	1690 WITSEN	marlen . Touwtjes aan de zeilen hechten, waar mede men de zelve inbindt. De lyken worden om de zeilen gemarrelt.
marlen	1856 VAN LENNEP	marlen , b.w. – De onderlijken der zeilen omwinden met Marlijn.
marlen	1857 PAN	marlen . “De onderlijken der zeilen omwinden met Marlijn.” Lees: Marlen is eene soort van kleding voor touwwerk, welke met halve steken wordt omgenomen. De onderlijken der zeilen sijn doorgaans gemarld.

marlijn	1856 VAN LENNEP	marlijn , z.n.v. – Tegenwoordige naam van <i>Marling</i> of <i>Meerling</i> , zijnde touw, geschikt om iets te Meeren of vast te binden.
marling	1681 SEEMAN	marling , of, <i>meerling</i> dun touw, dat bequaam is om iets te <i>maaren</i> of <i>meeren</i> , dat is, vast te binden: gelijk het gebruik ten oovervloede aan ieder een bekend is. <i>Marlen</i> , is niet anders, als de <i>marling</i> aan de seilen vastnaajen. <i>Marlpriem</i> , de <i>priem</i> , of naald, die men tot het <i>marlen</i> gebruikt. <i>Marlreep</i> is het <i>marltouw</i> , daar men de seilen meede op bind.
marling	1690 WITSEN	marling . Dun sterk touw, gebruikelijk om kleine blokken mede te binden, en de einden van zware touwen te takelen.
marling	1856 VAN LENNEP	marling , z.n.v. – Zie <i>marlijn</i> .
marlpriem	1856 VAN LENNEP	marlpriem , z.n.m. – Yzeren of houten Priem, een weinig gebogen, en gebezigd om de strengen te lichten van het touwwerk dat men splitsen wil.
marlreep	1690 WITSEN	marrel-reep . Een dun touwtje, daar het onderste lyk van de zeilen mede op gehouden wert, als men recht voor wint zeilt: dit geschiedt mede met een hanepoot.
marlreep	1856 VAN LENNEP	marlreep , z.n.v. – Lichte hanepoot op het onderlijk der fok, dienende om deze op te lichten als men er onder door wil zien.
mars	1681 SEEMAN	mars , de oorsprong van dit woord is bij sommige tweesins: en meenen, dat het afkomstig is, of van het Franse woord <i>marsche</i> , dat is, gaa voort: waar van <i>marcheeren</i> : of van een <i>kraamers mars</i> : wat de eerste uitleg aangaat, daar soudén wij ons gans niet naa kunnen voegen: want'er geen of weinig seer bekende Scheeps deelen haar naamen aan de Franse schuldig sijn: maar wat de laatste belangd, wij meenen, dat de selve teenemaal met de saak oover een komt: te meer dewijl al ten tijde van de Romeinen dit Scheepsdeel de naam van <i>Corbis</i> , of ons Neerlands woord (dog verbasteerd) <i>korf</i> , afkomstig is: en soo men let op de <i>marsen</i> van de kraamers, men sal een groote gelijkheid tussen die beiden vinden: sie W. pag. 56. N 16. 17. of liever, soo als sij oover al op de groote Scheepen, of bij de Blookemaakers te sien sijn. Dog tot naairigting van onkundige, soo diend geweeten, dat de <i>mars</i> een rond, en hout werktuig is, en dat sig rond om de mast uitstrekt, ter plaatse daar de hoofdtouwen gespannen werden: haar gebruik is, op dat de <i>mastklimmers</i> daar te gemakkelijker haar werk soudén kunnen doen, en de seilen regeeren: ten welken einde eenige reepen werden geslaagen, om niet ligtelijk van booven needer te storten: ieder mast nu heeft'er een: hoe wel de Spanjaards op haar bakbeesten van kraaken somtijds'er twee gebruiken: waarom ons seevolk daar meede spottende seid: <i>hij voerd mars boven mars</i> : dat is, hij maakt groote <i>bravaade</i> , en het en heeft niet veel om het lijf, ens.
mars	1690 WITSEN	mars boven mars voeren . Oneigentlyk wert dit gezeght van iemand, die zich trots en grootmoedigh draaght.
mars	1690 WITSEN	mars boven mars . Twee marssen boven elkander op een mast.
mars	1740 Zonhoven	mars , of <i>meers</i> , een rondt en hout werktuig zigh om de mast uitstrekkende ter plaetse daer de hoofdtouwen van de stengen gespannen staen: waer op de <i>marstklimmers</i> of bootsgezellen gemakkelijker de zeilen regeren.

mars	1856 VAN LENNEP	mars, z.n.v. – Houten vlak, zich rondom den mast uitstrekkende, ter plaatse waar de hoofdtouwen gespannen worden. Het vervangt de oudtijds aldaar aanwezige Mastkorf. die aldus genaamd werd naar de gelijkenis op de korf eens Marskramers. Beiden heetten vroeger <i>Mersche</i>. Zoo zegt Pharaos in Vondels <i>Pascha</i>: <i>Loopt met u mersche loopt,</i> waar hy op een marskraam doelt: en Cats in de <i>Huisvader</i>. <i>Een man, die 't seyl noyt soo en stelt,</i> <i>Dat mast en mersche wordt gevelt.</i> Spreekwijze: <i>mars boven mars voeren</i> gold, eertijds voor een spreekwoord, even als <i>Bram boven Bram</i>. Zie <i>bram</i>. Vondel bedient zich op niet onaardige wijze van die uitdrukking in zijn <i>Helden Godes</i>, waar hy, de weelde afschilderende der Jonkvrouwen in Noachs dagen, van haar wel wat anakronistisch vertelt: <i>Haar halzen blanck als sneeuw zy preuts en opgeblazen,</i> <i>Omkransen, mars op mars, met krauwels portefrazen.</i> d. i.: Zy droegen dubbele kragen, twee boven elkander.
mars	1857 PAN	mars. “Houten vlak, zich rondom den mast uitstrekkende, ter plaatse waar de hoofdtouwen gespannen worden.” Lees: vlak van roosterwerk uit hout vervaardigd, in den vorm eens halven cirkels, met de ronde zijde naar voren, op de zalings der masten bevestigd. In het midden met eene vierkante opening, waar de top der mast met de hoofdtouwen en het stag doorvaren, het <i>soldatengat</i> genaamd. De bestemming der marsen is hoofdzakelijk, om het stengenwant uit te spreiden, even als de rusten zulks het onderwant doen.
marsiliaan	1856 VAN LENNEP	marsiliaan, z.n.m. – Soort van Venetiaansch vaartuig, byna uitsluitend in gebruik op de Adriatische zee. Het is van voren zeer opgezet en heeft een vierkanten spiegel.
marsklimmer	1681 SEEMAN	marsklimmer. of <i>mastklimmer</i>, een bootsgesel, wiens werk het is in de <i>mars</i>, of <i>mast</i> te klimmen.
marsschoot	1856 VAN LENNEP	marsschoot, z.n.v. – Schoot van de Marszeilen.
marsval	1856 VAN LENNEP	marsval, z.n.m. – Val van de Marszeilen.
marsvel	1690 WITSEN	mars-vellen. Dit zyn vellen daar men de marssen mede bekleedt, voor 't schuuren.
marszeil	1681 SEEMAN	marsseil, dat seil, het welk aan de masten van groote Scheepen booven de <i>mars</i> is: een <i>marsseils val</i> is de <i>val</i>, of de reep, of het touw, waar meede het <i>marsseil</i> opgehijsd werd. Het <i>marsvel</i>, is het <i>vel</i>, waar meede de <i>mars</i> bekleed werd, om te min beschadigd te werden
marszeil	1690 WITSEN	de mars-zeils af-slaan. De mars-zeils innemen, af doen.
marszeil	1690 WITSEN	dryven met vallende mars-zeils. Dryven met neder gelaten mars-zeils.
marszeil	1690 WITSEN	mars-zeils op de rant. De mars-zeils omlaegh, op de mars, boven 't ezels-hoofd hebben.
marszeil	1690 WITSEN	mars-zeils ter halver steng. De mars-zeilen ten halven opgeheist; 't geen geschiedt om iemandt in te wachten, of uit vrees voor te harden wint. Ook werden de mars-zeils wel tegen de mast aan gehaalt als men iemandt wacht.
marszeil	1740 Zonhoven	marszeil, Zie <i>zeil</i>.

marszeil	1856 VAN LENNEP	marszeil, z.n.o. – Zeil, dat op een schip zich boven de benedenzeilen bevindt. <i>Groot marszeil</i> (van den grooten mast). <i>Voormarszeil</i> (van den fokkemast). <i>Gestreken marszeil</i> (dat niet op zijn lijken gespannen is, daar de ra, waartoe het behoort, niet geheschen is). <i>In top staand, in top geheschen marszeil</i> (dat gespannen staat). <i>Halver steng gestreken marszeil</i> (waarvan de ra halverwege gestreken is van de steng, die haar draagt). <i>Marszeil op het ezelshoofd of den rand</i> (dat tot op den top van den beneden mast gestreken is). <i>Dicht beslagen marszeil</i> (dat geheel op de ra gevouwen is). <i>Een marszeil hijschen, bijzetten</i> (de ra op het hoogste van de steng brengen). <i>Vliegend, los marszeil</i> (waarvan de schoten loshangen). <i>Gereefd marszeil</i> (dat gedeeltelijk op de ra is ingenomen). <i>Volgebrast marszeil</i> (dat den wind van achteren ontfangt). <i>Killend marszeil</i> (waarvan de oppervlakte in de richting van den wind is). <i>Tegengebrast marszeil</i> (dat den wind van voren bekomt). <i>Dichtgereefd marszeil</i> (waarvan alle reeven zijn ingenomen). <i>Marszeilskoelte</i> (vaste wind). <i>Gereefde marszeilskoelte</i> (harde wind). Spreekwijze: <i>Een vrouwenhair trekt meer dan een marszeil</i> (zal wel geen verklaring behoeven).
maskuliet	1856 VAN LENNEP	maskuliet, z.n.v. of <i>mazuliet</i>. – Indische Sloep, die met mosch gebreeuwd is. grootemast, op groote Scheepen zijn voornaamendlijk <i>drie Masten</i>, als <i>Fokkemast</i>, <i>Besaansmast</i>, en de middelste van dien de <i>grootte Mast</i>: van de eerste twee hebben wij op haar plaats gesproken; deese <i>Mast</i> heeft haar naam van haar grootte, om dat zij de grootste is: hier van het spreekwoord: <i>ik vaar mee' daar de groote Mast vaart</i>, dat is, ik vaar mee' daar het Schip vaart, genoomen het gedeelte voor het geheel: en bij de <i>Bruin in Embl. p. 11</i>, heeft men: <i>daar dienen geen twee groote Masten op een Schip</i>: dat is, oneigendlijk: daar moet maar een de baas zijn, daar moet maar een hebben te gebieden: naa het gemeen seggen <i>unus rex: unus imperator</i>.
mast	1681 SEEMAN	
mast	1681 SEEMAN	mast, beteekend al het geen waar toe een <i>mastboom</i> gebruikt kan werden: soo noemd men de paalen, die in de grond geslaagen werden, <i>masten</i>: waarom Amsterdam niet onaardig het verkeerd <i>mastenbos</i> van iemand genaamd is: als niet soo seer steunde op de grond, als wel op de <i>masten</i>, die in de grond ingeheid zijn, en daar de gebouwen op rusten. Te scheep noemd men de <i>mast</i>, het lang, rond, en opstaande hout, daar de hoofdtouwen tot steevigheid aan gespannen werden, ens.: op kleine vaartuigen vind men'er gemeenelijk een, op grooter twee, en op de grootste drie: waar van het seggen, <i>het is een Schip met drie masten</i>: dat is, het is een groot Schip: de naamen nu deeser <i>masten</i> zijn verscheiden: de voorste <i>mast</i> werd de <i>fokkemast</i> genaamd, om dat daar aan het seil de <i>fok</i> gesien werd: de tweede, of middelste, naa haar gestaltenis, <i>de groote mast</i>: waar van de spreekwijzen: <i>vaaren daar de groote mast vaart</i>, dat is, vaaren werwaarts het valt: <i>daar moeten geen twee groote masten op een Schip zijn</i>: het welk, in een oneigen sin genoomen, beteekend: daar moet maar een den baas zijn: <i>non regnum in regno</i> naa het spreekwoord der Grieken <i>‘εις κόρανός ’εγω. unus rex, unus imperator</i>: de derde, of de agterste, werd de <i>besaansmast</i> genaamd, naa het seil de <i>besaan</i>: van <i>mast</i> komt een <i>mastklimmer</i>, sie het woord <i>mars</i>: ingelijks een <i>mastemaaker</i>, dat is, die de kennis heeft om de <i>masten</i> tot de Scheepen bequaam te maaken: een <i>mastligter</i> een <i>ligter</i> met een <i>mast</i>, sie, <i>ligten</i>, of, <i>ligter</i>: <i>mastspoor</i> het <i>spoor</i>, of de holte, daar de <i>mast</i> in staat, sie, <i>spoor</i>, ens.: voorts vind ik bij <i>Hoofd in Velsen act. 1. scena 4</i>. het woord

vermast: het welk eigendlijk beteekend met al te swaaren *mast* beladen: dog aldaar in het gemeen voor ooverlaaden:

Wat neemt gij te verwoesten

Voor bloejend rijk, 't welk sloopt vermast van weeld' en schat?

mast	1690 WITSEN	achter de mast raken. Oneigentl. Verlooren raken: niet geacht werden.
mast	1690 WITSEN	achter de mast staan. Oneigentlyk: Voor iemandt borge blyven. Iemandt beschutten.
mast	1690 WITSEN	daar dienen geen twee groote masten op een schip. Oneig. Een moet meester zyn.
mast	1690 WITSEN	de mast is luy. Dat is: De mast is zwak, en dreight te vallen. Het een of ander werk-tuigh te scheep, dat zwak is, wert ook gezeght van luiheit te vallen.
mast	1690 WITSEN	de zeilen slaan voor de mast. Men kryght in de wint, of leght in stilte.
mast	1690 WITSEN	een bezem aan de mast zetten. Het schip te koop stellen.
mast	1690 WITSEN	geen twee groote masten dienen op een schip. Geen twee konnen gelyk heerschen. Regeering in regeering is ondienstigh.
mast	1690 WITSEN	het moeten hooge masten zyn die by 't zwerk zullen zeilen. Dus spreekt de zee-man van een onmoogelyke zaak.
mast	1690 WITSEN	het waait zoo styf als mast en steng torssen kan. Dat is: Het waait een groote storm, zoo, dat de rondt-houten ter naauwer noodt blyven staan.
mast	1690 WITSEN	mast kerven. De mast omver hakken.
mast	1690 WITSEN	met de zeilen voor de mast leggen. Oneig. Onklaar zyn. Ledigh zyn. Anders: Iemandt in zee wachten.
mast	1690 WITSEN	sta vast groote mast, boegh-spriet, en al den bras. Oneig. Als'er gevaar is, zoo dient tot hulp te komen al wat kan.
mast	1690 WITSEN	wat mast en kiel lyden magh. Oneig. Zoo veel doen, als iemants middelen veelen mogen.
mast	1690 WITSEN	zoo veel als mast en kiel lyden magh. Oneig. Zoo veel doen, als men, na zyne gelegentheit, immers kan.
mast	1740 Zonhoven	mast. Een lang, rondt, opstaende hout, daer de hoofdtouwen tot stevigheit aen gespannen worden, <i>met de zeilen voor de mast leggen</i> is zoo veel als in onmagt leggen, geen raedt weten om verre te vorderen: hoewel men met de zeilen wel voor de mast legt in 't wenden, of als men andere schepen wil inwagten.
mast	1836 SPRENGER	Mast. <u>Hy mag zien, hoe hy den mast ophaalt.</u> De mast is op het schip, dat lang, rond, opstaand hout, aan hetwelk de hoofdtouwen tot stevigheid gespannen worden. Om nu te zeilen, moet daar, waar men geen' vast staanden mast heeft, zoo als op groote schepen, dezelve als hij neerligt, worden opgehaald, 't welk geen gemakkelijk werk is. Spreekw. gebruikt, duidt dus het genoemde aan: <i>hij moet zien, hoe ver hij het brengen, kan, – beproeven, hoe hij de zaak zal uitvoeren, – ook wel: hoe hij aan de kost of door de wereld zal komen.</i> In dien zin zegt men mede: <u>hy zal den mast wel ophalen.</u> <u>Hy zoude voor den mast moeten,</u> beteekent Spreekw. <i>zoo hij meer at, zou hij moeten lijden,</i> afgeleid van een gebruik om de matroozen wegens gulzigheid of onvoegzaamheid onder het

schaften, aan den mast gebonden, te straffen.

Hy vaart, waar de groote mast vaart. Op kleine vaartuigen vindt men gewoonlijk *één*, op grootere *twee*, en op de grootste *drie* masten. Vandaar zegt men een *driemastschip* of *driemaster* voor een *groot schip*. De namen nu dezer masten zijn verscheiden. De voorste heet de *fokke-mast*, omdat daaraan de fok wordt gehecht; de tweede of middelste overeenkomstig zijne gedaante, de *groote mast*. Van daar zegt: de Spreekwijze: varen waar de groote mast vaart, (zoo wil het WEILAND in navolging van WINSCHOTEN) *overal varen, waar het gebeurt*; doch naar het gebruik berekend, meer nog: *willen hetgeen de meester wil, – van hetzelfde gevoelen met zijnen meerderen zijn, of ten minste, hem volgen*.

Daar moeten geene twee groote masten op een schip zijn. Spreekw. *Daar moet maar één baas zijn.* Hooge masten vangen veel wind. Al wat laag en smal is, gevoelt weinig winds, maar tegen hetgeen hoog en wijd uitgebreid is, druischt zeer veel winds aan. *Hooge masten* (het Spreekwoord heeft ook wel, *boomen* of *molens*) *vangen veel wind: zegt dus: groote, aanzienlijke personen, staan het eerst voor haat en laster bloot.*

Hy maakt van een' mast een schoenpen. Spreekw. *hij bederft iets groots om iets kleins.*

De bezem op den mast om de zee schoon te veegen. Dit Spreekwoord wordt genoegzaam opgehelderd door het volgende schrijven van WAGENAAR, wanneer hij van den *handel-oorlog* tegen de *Oosterlingen* (de steden aan de *Oost-zee*, in het *Hansee-verbond* begrepen) die in 1433 uitbarstte, gewaagt: *De onzen*, meldt hij, *werden zoo stout op hunne overwinningen, dat zij, zoo men zegt, gewoon waren een bezem in den mast te voeren, om te kennen te geven, dat zij de zee van alle vrijbuiters schoon geveegd hadden.* Dit stemt volmaakt overeen, met hetgene men in de *kroniek van Holland* door van GOUTHOEVE uitgegeven, leest, namelijk: “De Hollanders en Zeelanders waren so kloec ende in so grooter menichte opter zee, dat men in langhe tyden anders gheen schepen opter zee en vernam dan dese, ende in een teycken van desen, hinghen sy bessemen aen haer maerssen.

mast

1836 SPRENGER

Mast. Hy vaart, waar de groote mast vaart. Dit zegt, schreef ik in mijne Handleiding, zoo wil het WEILAND, in navolging van WINSCHOTEN, *overal varen waar het gebeurt*; doch naar het gebruik berekend meer nog: *willen hetgeen de meester wil – van hetzelfde gevoelen met zijnen meerderen zijn, of tenminste, hem volgen*. Hierbij wordt gevraagd: of het niet beter zijn zoude, het te nemen voor: *hij vaart mede als de groote mast*, d. i. hij weet zoo veel in te brengen als dat groote rondhout, of, hij heeft eene reis gedaan, en even zoo veel daarbij geleerd, als de groote mast van het schip, dat hem over zee gevoerd heeft? – Ik antwoorde hierop, dat het wel zijn kan, dat het Spreekwoord zoo bij zeevarenden in gebruik is; maar dat men dan toch van den letter afgaat, en dat ik nog altijd daarbij blijve, dat hetzelfde, in het gemeene leven, den door mij opgegeven zin heeft.

mast

1856 VAN LENNEP

mast, z.n.v. – Eigenlijk “boomstam”, en van daar meer bepaaldelijk zoodanige stam, als recht op of schuins aanboord wordt gesteld, om een of meer zeilen op te houden en de werking van den wind op die zeilen aan het vaartuig over te brengen. *Gekluchte mast*, *Gewangde mast*, *Geschaalde mast*

(die uit verscheiden deelen is saamgesteld. *Mast uit een stuk* (die van een enkelen pijn of den is gevormd). *Groote mast* (die omtrent 't midden van 't schip staat). Zie verder *bezaansmast*, *fokkemast*, *Druilsmast*, *polakkemast*, *Sloepsmast*, *Eenmast*, *tweemast*, *driemast*. – *Ter halver mast hijschen* (eenig voorwerp, b. v. een vlag, op de helft van de mast hijschen). *Den mast laten vallen* (op kleine vaartuigen, wanneer men bruggen onder door moet, enz.) *Looze mast* (dien men in voorraad heeft).

Spreekwijzen: *Hy mag zien hoe hy den mast ophaalt* (hy mag zien hoe ver hy 't brengen kan, hoe hy aan de kost zal komen. Dit ziet daarop, dat, op kleine vaartuigen, de *mast* niet vast staat, maar, als hy neêrligt, moet worden opgehaald, wat soms een zwaar werk is.

Hy vaart waar de groote mast vaart (hy volgt waar zijn meerdere hem voorgaat, hy doet wat zijn meester wil).

Geen twee (groote) masten op één schip (maar één moet de baas zijn).

Hooge masten vangen veel wind (groote, aanzienlijke personen staan het meest aan haat en laster bloot). Zoo zegt Pers:

Wat hoogh is lijdt te grooter last,

Waar 't rijsken buyght, daar schudt de Mast.

Hy maakt van zijn mast een schoenpen (hy bederft iets goeds om een beuzeling).

Den bezem op den mast voeren (de zee schoon veegen van zeeroovers of vyandelijke troepen).

Deze laatste spreekwijze vond haar oorsprong in een werkelijk gebruik, ook door onze Koopvaarders gevolgd na den oorlog tegen de Hanzesteden in 1433. Zoo zingt Vondel:

Dan voert hy op den mast een bezem tot een wapen.

Zie voorts *bezem*.

mastband	1856 VAN LENNEP
masteloos	1856 VAN LENNEP
masten	1856 VAN LENNEP
mastenmaker	1856 VAN LENNEP
mastenmakerij	1856 VAN LENNEP
masthout	1856 VAN LENNEP
mastkoker	1856 VAN LENNEP
mastkoker	1857 PAN
mastschaal	1856 VAN LENNEP
mastschoor	1856 VAN LENNEP
mastsporen	1690 WITSEN
maststut	1856 VAN LENNEP

mastband, z.n.m. – Yzeren band om den Mast.

masteloos, b.n. – Zonder Mast, of: van Mast beroofd. *het schip dreef masteloos heen*.

masten, b.w. – Bemasten, van Mast of Masten voorzien.

mastemaker, z.n.m. – Die Masten vervaardigt.

mastemakery, z.n.v. – Plaats, werf, waar Masten vervaardigd worden.

masthout, z.n.o. – Hout, geschikt of gebezigd om Masten samen te stellen of er aan gebezigd te worden.

mastkoker, z.n.m. – Houtverzameling om den voet van den Mast, hem tot steun dienende.

mastkoker. “Houtverzameling om den voet van den mast, hem tot steun dienende.” De masten worden gesteund in *sporen*, terwijl de gaten in de dekken, waar zij doorvaren, *vissings* genaamd worden. In deze zijn zij met *mastheggen* vastgezet. *Mastkokers* worden althans op groote scheepen niet gevonden.

mastschaal, z.n.v. – Zekere maat van de mastemakers.

mastschoor, z.n.m. – Zie *loefbalk*.

mast-spooren. De gaten maken daar de voet van de mast in komt.

maststut, z.n.m. – Zie *loefbalk*.

mastwang	1856 VAN LENNEP	mastwangen , z.n.v.mv. – Houten, tot versterking van den Mast aangebracht.
mastwang	1857 PAN	mastwangen . “Houten, tot versterking van den mast aangebracht.” Lees: Houten tot versterking en verdikking der masttoppen, loopende tot op 2/3 der mastlengte benedenwaarts. Zij zijn voorzien van eene borsting, worden van voren verbreed door de <i>ooren</i> en van achteren opgesloten door <i>nommerstukken</i> . Deze dragen gezamentlijk de langzalings der masten.
mastworp	1740 Zonhoven	mastworp . Een steek of strik, die niet ligt ontslipt of los gaet.
mat	1681 SEEMAN	mat , heeft verscheide beteekenissen: voor eerst als een bijvoegelijk woord, en beteekend <i>moe</i> : waar van, <i>ik ben moe en mat</i> : dat is, ik ben afgesloofd: daar en booven, als een selfstandig woord, beteekend het een bekend werktuig, dat van biesen ens. te saamen gevlogten is, gelijk daar sijn de <i>vloermatten</i> , <i>stoelematten</i> , <i>hangmatten</i> , anders genaamd van haar gebruik <i>hangmakken</i> , waar van op sijn plaats: voorts <i>matschudding</i> : dat is, dat gruis, en die vuiligheid (het sij van Kooren of Rijst ens.) die als de vaartuigen gelost sijn, bij een geveegd, en op een <i>mat</i> te verlugten geleid werden: van een andere beteekenis is: dit woord bij de haanemelkers, dewelke een <i>mat</i> noemen een kooi, daar in de haanen geset werden, om teegen malkander te vegten: en dewijl dit voor die beesjes niet veel vreugds is, haar selven daar soo af te slooven, en somtijds dood te vegten: soo werden die luiden gesezt <i>in de mat te sijn</i> , die in de knel, of in het naauw sijn: <i>op het mat koomen</i> : van de selfste beteekenis is, als: op het slag koomem: het welk de Latijnisten noemen <i>supervenire</i> : <i>Addit se sociam timidisque supervenit Aegle.</i> <i>Virg. in bucolicis</i> . Endelijk werd het te Scheep genoomen voor kleeden, die van dun touw te saamen gevlogten werden, en met de naam van plating bekend sijn.
mat	1690 WITSEN	matten . Dit zyn t’zamen geweven kleeden van platting, en einden van dunne touwen: deeze worden op de groote- en fokke-ree geleght, en op draay-reepen, op dat zy tegen de masten niet aan stukken wryven: als ook op de boeghspriet, en dol-boort van het schip, by de groote halzen, op dat de zeilen niet aan stukken schuuren.
mat	1856 VAN LENNEP	mat , z.n.v. – Kleed of dekking van biesen, riet of bladeren gevlochten: aan boord veelal gebezigt tot bekleeding der broodkamer of andere plaatsen, welke men van vochtigheid wil vrij houden. Ook <i>mat</i> van zeildoek met kabelgarens doorspekt, dienende om daar gelegd of vastgemaakt te worden, waar schavieling gevreesd wordt.
mat	1857 PAN	mat . “Kleed of dekking van biesen, riet of bladeren gevlochten: aan boord veelal gebezigt tot bekleeding der broodkamer of andere plaatsen, welke men van vochtigheid wil vrijhouden. Ook matten van zeildoek met kabelgarens doorspekt, dienende om daar gelegd of vastgemaakt te worden, waar schavieling gevreesd wordt.” Deze verklaring is onnaauwkeurig. Lees: Matten aan boord der schepen worden gemaakt van platting, kabel- of schiemansgaren en strengen touwwerk. Wanneer deze met stukjes kabelgaren doorstoken zijn, en alzo eene ruige oppervlakte hebben, noemt men ze <i>gespekte</i> matten. De matten dienen in het algemeen om schavieling te voorkomen. Zoo heeft men: <i>lijkmatten</i> op de onderlijken der zeilen, brasmatten in de hoeken, gevormd door onder- en puttingwant. Ook worden matten op de ra’s genaaid of gespijkerd. <i>Wantmatten</i> bedekken de talreepen. <i>Broekmatten</i> steunen de sloepen, als die in de <i>davids</i> hangen. Nog zijn er

		lappen zeildoek met garen gespekt. Laatstgenoemde matten strekken meest tot hetzelfde einde, als waartoe men die aan wal gebruikt.
matroos	1740 Zonhoven	maetroos . Bootsgezel, die zich verhuert om 't scheepswerk waer te nemen.
matroos	1856 VAN LENNEP	matroos , z.n.m. – Zeeman, en meer bepaaldelijk een, die voor gaadje dient. <i>Licht matroos</i> (die 't gewone scheepswerk doet). <i>Vol matroos</i> (bekwaam voor zijn werk, <i>able seaman</i>). <i>Bevaren matroos</i> (die eenige reizen gedaan heeft en des noods den Bootsman, enz. in sommige zaken kan vervangen). – De oorsprong van het woord ligt nog in 't duister. Volgens Bild. in v. is <i>matroos</i> 't zelfde als “matras” of “hangmat”, en overdrachtelijk op den bewoner der hangmat toegepast. Zeker wijst de uitspraak, welke men aan 't woord geeft, een uitheemsche afkomst aan.
mazuliet	1856 VAN LENNEP	mazuliet , z.n.v. – Zie <i>maskuliet</i> .
medegaan	1856 VAN LENNEP	medegaan , o.w. – Wordt het anker gezegd te doen, wanneer het over den bodem sliert.
meegaan	1690 WITSEN	meê gaan . Door dryven, aan komen, verdryven, of na sleepen. Dus zegt men: Het anker gaat meê. Ofte: Het anker gaat door.
meer	1856 VAN LENNEP	meir , z.n.v. en o. – Groote oppervlakte water, binnen 't land besloten. By de dichters vindt men het ook voor “zee” genomen, welke beteekenis het ook in de samenstelling, gelijk als in 't Fr. en H. D. heeft behouden.
meerboei	1856 VAN LENNEP	meerboei , z.n.m. of <i>Verhaalboei</i> . – Groote, gedubbelde, geteerde en goed waterdichte houten kist, hoedanige men er onderscheidene in een haven aan ankers met kettingen vast legt en met ringen voorziet, om er schepen aan te beleggen.
meerboei	1857 PAN	meerboei . Is goed verklaard, doch men kan er bijvoegen: Algemeen zijn zij bekend onder den naam van <i>corps-mort</i> . Bij verbastering door Janmaat <i>Korrimorri</i> genaamd. Schepelingen zullen dit woord zelden anders uitspreken. “Om er de schepen aan te beleggen.” Lees: aan vast-te leggen of te meeren.
meerman	1856 VAN LENNEP	meirman , z.n.m. – In de diepte der zee levende man, half mensch half visch, hoedanige men vroeger geloofde en sommige zeelieden wellicht nog gelooven dat daar werkelijk bestaan.
meermin	1856 VAN LENNEP	meirmin , z.n.v. – Zeevrouw: 't wijfjen van een Meirman. Bekend is het sprookjen van de <i>meirmin</i> , die door Hollandsche visschers in het Purmermeir gevangen, na gedoopt en onderwezen te zijn, langen tijd nog te Haarlem geleefd zou hebben.
meerring	1856 VAN LENNEP	meerring , z.n.m. – Ring aan een kaai, dienende om er een kabel door te halen en daar een schip aan vast te leggen.
meertouw	1690 WITSEN	meer-touwen . Touwen, waar mede men de scheepen aan landt vast maakt.
meertouw	1856 VAN LENNEP	meertouw , z.n.o., <i>Ankertouw</i> , <i>Vanglijn</i> . – Touw, waaraan een schip is vastgelegd.
meertouw	1856 VAN LENNEP	moertouw , z.n.o. – 't Zelfde als <i>meertouw</i> . Zie ald.
meesterrib	1681 SEEMAN	meesterrib , als de <i>Meester</i> , en de baas van alle <i>ribben</i> : anders genaamd de <i>middelrib</i> : dat is, de grootste <i>rib</i> in het ruim van een Schip: en heeft sijn naam, om dat het grootste en het beste veeltijds met de naam van <i>Meester</i> uitgedrukt werd: soo seid men, <i>den Meester spelen</i> : dat is <i>Meesterlijk</i> : dat is een <i>Meesterstuk</i> ens. sie, <i>rib</i> .
meesterrib	1856 VAN LENNEP	meesterrib , z.n.v. – Hoofdrib of zijstuk van een vaartuig.

meetbrief	1856 VAN LENNEP	meetbrief , z.n.m. – Verklaring, door beëdigde scheepsmeters of andere bevoegde personen afgegeven, en inhoudende, behalve de handteekening van den scheepsmeter of ijkmeester, en den dag der meting of afgifte, een genoegzame omschrijving ter onderkenning van het schip, en wijders een opgave van lengte, wijde en holte, tonnenlast, enz. – Zie verder de bepalingen omtrent den <i>meetbrief</i> in Tabel XVI der Patentwet, gevoegd achter de Wet van 6 April 1823 (Staatsbl. no. 34), en meer bepaald in § 33 en volgg. dier Tabel.
meeuw	1690 WITSEN	het schip leit zoo stil als een meeuw . Het schip leit heel stil.
meeuw	1856 VAN LENNEP	meeuw , z.n.m. – Zeevogel. Spreekwijze: <i>Een meeuw over 't land</i> <i>Is een storm voor de hand</i> .
melken	1690 WITSEN	melken . Ziet <i>luijen</i> .
melken	1856 VAN LENNEP	melken , b.w. (veroud.) – Eigenaardige uitdrukking voor op- en neêrhalen van touwwerk.
meren	1681 SEEMAN	maaren , sie, <i>meeren</i> .
meren	1681 SEEMAN	meeren , of <i>maaren</i> is een bekend Binnelandsvaarders konst woord, en beteekend een Schip aan de kaai met een touw beleggen, dat is, vastmaaken, waar van een <i>meertouw</i> , daar men meê <i>meerd</i> : <i>de Bruin in Embl. pag. 142. mannen meer? mannen meer!</i> ens.
meren	1690 WITSEN	meeren , of <i>maren</i> . Een schip binnens havens vast maken.
meren	1740 Zonhoven	maeren , of <i>meeren</i> , een schip aan eene kaai of paelwerk met een touw vastmaeken of beleggen.
meren	1856 VAN LENNEP	maren , o.w. (veroud.) – 't Zelfde als <i>meeren</i> . Zoo Vondel: <i>Matroos, gemoedigt door sijn winst, begroet alreê</i> <i>Sijn jonge vrouw, die t'huis gesmoort in hartewee,</i> <i>Den hemel smeekt, dat hy zoo lang de wilde baren</i> <i>In toom hou, tot het schip komt voor de paelen maeren.</i>
meren	1856 VAN LENNEP	meeren , b.w. – Voor- en achter vastleggen in de haven, aan palen of dukdalven. Zie <i>maren</i> . <i>Hoe bedrieght ghy dick uw weerd,</i> <i>Als hy aan uw vlotgras meert.</i> De Brune. Emblemata.
meren	1856 VAN LENNEP	moeren , b.w. – 't Zelfde als Meeren, doch min gebruikelijk. Zie <i>meeren</i> .
meridiaan	1856 VAN LENNEP	meridiaan , z.n.m. – 1°. Groote denkbeeldige cirkel, getrokken door de beide polen en door de plaats, waarvan hy de <i>meridiaan</i> genoemd wordt, en den Equator met de daaraan evenwijdige cirkels rechthoekig doorsnijdende. <i>De Eerste meridiaan</i> (die, waarmede men, van 't O. naar 't W. gaande, begint te tellen). <i>Algemeene meridiaan</i> (die, waarin men by 't berekenen der Eklipsen, onderstelt, dat de zon vaststaat). <i>Koperen meridiaan</i> (cirkel van koper, waarin een aardkloot hangt en ronddraait). <i>Magnetische meridiaan</i> (groote cirkel, die door de polen van den zeilsteen heen loopt en waarin zich de magneetnaald beweegt). 2°. Gemeene doorsnede van den <i>meridiaan</i> en van eenig opstaand, horizontaal of schuinsch vlak). 3°. Rechte lijn, van 't N. naar 't Z. getrokken in het vlak van den <i>meridiaan</i> , <i>de meridiaan van Parijs</i> (de lijn van het meest noordelijke tot het meest zuidelijke punt van Frankrijk getrokken).

meridiaan	1857 PAN	4°. <i>Meridiaan van den middelbaren tijd</i> (lijn, die den middelbaren middag aanwijst op den boog, naar de tijdsequatie getrokken.) meridiaan . “3°. de meridiaan van Parijs (de lijn van het meest noordelijke tot het meest zuidelijke punt van Frankrijk getrokken).” Moet zijn: groote cirkel getrokken door de beide polen der aarde en Parijs.
merk	1681 SEEMAN	merk een teeken, waar van men zijn, of iemands anders aan kennen kan: waar van het seggen, <i>dit is mijn merk: set uw merk!</i> van <i>merk</i> komt <i>merken</i> , met een <i>merk</i> teekenen: gelijk baalen, tonnen, pakken, jaa linden en wollen <i>gemerkt</i> werden: en wanneer sulks niet en is geschied, dan seide men, het is <i>ongemerkt</i> : waar van <i>ongemerkt</i> oneigendlijk beteekend, daar niet opgelet is: en daarom was het geestig, dat <i>Aarnoud Ooverbeek</i> eenig goed bij sig hebbende, daar Compagnies <i>merk</i> niet op stond, en daar oover van de Fiscaal hooren moest, dat het <i>ongemerkt</i> was: al lagghende uitschoot, <i>laat het ongemerkt door gaan!</i> sie zijn <i>Vojagie</i> : de saamengestelde woorden voorts zijn <i>aanmerken</i> : <i>opmerken</i> , enz.: waar van in ons groot werk de uitleg te vinden.
merk	1856 VAN LENNEP	merk , z.n.o. – 1°. Herkenningsteeken, dat men aan alle voorwerpen geeft, die tot een bepaalde instelling, of die tot het vaartuig behooren. 2°. Teeken op den steven, van afstand tot afstand geplaatst, om den diepgang aan te duiden.
merk	1857 PAN	merk . Bij de verklaring te voegen: Door merken worden ook verstaan alle punten aan wal of op zee, volgens welke men den koers kan stellen. Zeetonnen, bakens, kapen, vuurtorens, licht of vuurschepen, enz., zijn <i>merken</i> .
merkel	1856 VAN LENNEP	merkels , z.n.m.mv. – 1°. Hoepels, dienende om een boven een sloep of schuit gespannen zeil te droogen. 2°. Staven vierkant yzer, waarop de roosters, die tot dekking van den kuil dienen, rusten. 3°. of <i>scheerstokken</i> : houten, waar de luiken der luikgaten op rusten.
merker	1681 SEEMAN	merker , of marker, is een strook houts, dat men onder de luiken leit, om lugt te scheppen, sie, <i>W. pag.</i> 55. <i>N.</i> 10.
mes	1856 VAN LENNEP	mes , z.n.o. – 1°. Snijdend werktuig, 't welk de matrozen steeds op zak hebben, en 't welk in den strijd hun geliefkoosd wapen plach te zijn. Zie <i>kortjan</i> , <i>Opsteker</i> . 2°. of <i>messing</i> . Benaming, somtijds aan de scherpe sneden van den lap op den achtersteven gegeven.
messing	1856 VAN LENNEP	messing , z.n.v. – Zie <i>mes</i> .
meten	1681 SEEMAN	meten , waar van <i>maat</i> , zijn beteekenis, en afkomst sie, op het voornoemde woord <i>maat</i> .
meten	1856 VAN LENNEP	meten , b.w. – Opnemen, nagaan, onderzoeken. <i>De hoogte, de zon of van een ander hemellichaam meten. De ruimte van een schip meten.</i>
meter	1856 VAN LENNEP	meter of <i>Scheepsmeter</i> . – Beëdigde ambtenaar, met het meten der schepen belast. Zie de Wet van 6 April 1823, Tab. XVI, § 33 en volgg.
middag	1856 VAN LENNEP	middag , z.n.m. – Middel van den dag: tijdstip, waarop zich de zon in den meridiaan bevindt. <i>Ware middag</i> (de tijd, waarop hy zich werkelijk aldaar bevindt). <i>Middelbare middag</i> (de tijd, waarop het

		<i>middag</i> zijn zoude, indien de zon zich regelmatig in de ekliptika bewoog, en deze met den equator samenliep).
middagkring	1856 VAN LENNEP	middagkring , z.n.m. – Zie <i>meridiaan</i> .
middaglijn	1856 VAN LENNEP	middaglijn , z.n.v. – 't Zelfde als <i>meridiaan</i> .
middelbaar	1856 VAN LENNEP	middelbaar , b.n. – Zie <i>tijd</i> .
middellijn	1856 VAN LENNEP	middellijn , z.n.v. – Lijn, die door het midden loopt.
middelperk	1856 VAN LENNEP	middelperk , z.n.o. – Het middelste der drie vakken waarin het Dek in de breedte is afgebeeld en 't welk door de schaarstokken begrensd wordt.
middelpunt	1856 VAN LENNEP	middelpunt , z.n.o. of <i>midden</i> . – Punt in een cirkel, van hetwelk al de punten van den omtrek even ver verwijderd zijn.
middelrib	1681 SEEMAN	middelrib , sie, <i>meesterrib</i> , of <i>rib</i> .
middeltocht	1856 VAN LENNEP	middeltocht , z.n.m. of <i>Centrum</i> . – Het gedeelte van de vloot, dat zich by een zeeslag of by een onderneming, tusschen de voor- en achterhoede bevindt en onder bevel van den Vlootvoogd staat.
middenboords	1856 VAN LENNEP	middenboords , bw. – Naar het midden van het boord of schip. <i>Het Roer licht midden-boords, de Vlagghe wijst voor uyt.</i> Huyghens. <i>Hofwijck</i> .
midscheeps	1856 VAN LENNEP	midscheeps , bw. – In of naar het midden van het schip. <i>Midscheeps het roer</i> (zoodat de roerpen en de steven in ééne lijn staan. Zie <i>middenboords</i>).
mie	1681 SEEMAN	mie , <i>de mie</i> , tijding: waar van, <i>de mie uitbrengen, tijding brengen</i> : als men seide, <i>sij bragten de mie, dat de Schepen binnen waaren</i> : en bij gevolg werd de <i>mie</i> ook genoomen voor de vereering, of het booden brood (van ouds genaamd) dat aan de <i>mie brenger</i> gegeven werd: soo seide men ook booden brood verdienen, ens.
mik	1681 SEEMAN	mik , beteekend eigendlijk een paal, booven met twee uitsteekende stompjes, bij de Latijnisten genaamd (naa de gelijkenis van de hoornen van een hart) <i>cervus</i> : waar van bij <i>Virg. in bucolicis</i> : <i>figere cervos</i> : bekender is bij ons de beteekenis van dit woord, als het voor een paal genoomen werd, daar men misdaadigers aan hangt naa haar dood: waar van <i>iemand in een mik hangen</i> : <i>hij hangt in een mik</i> : van <i>mik</i> komt <i>mikken</i> , naa een <i>mik schieten</i> : dat men nu naa een <i>doel, doelen</i> noemd: en op het Latijn <i>collineare</i> genaamd werd.
mik	1856 VAN LENNEP	mik , z.n.m. – Staander, steunsel. 't Woord duidt oorspronkelijk de kruk aan, waarop men de schietroers lei om te mikken, en van daar alle dwarshout dat tot steunsel dient, alsmede dat steunsel zelf. <i>Mik van den zeilboom. Mik van de pomp</i> , enz.
minderen	1856 VAN LENNEP	minderen , b.w. – Verminderen. <i>Zeil minder</i> (door het wegnemen of inbinden van sommige zeilen, de vaart van het schip doen verminderen).
minderen	1857 PAN	minderen . Hierbij wordt gewaagd van “inbinden” der zeilen. Dit is voor een zeemans oor aller ondragelijkst. Lees: <i>reven</i> .
minuutglas	1856 VAN LENNEP	minuutglas , z.n.o. – Zandglas, dat eene minuut loopt. Sedert lang gebruikt men, om de snelheid van een vaartuig te meten, by de loglijn, alleen het half en kwart Minuutglas.

minuutlijn	1681 SEEMAN	minuutlijn , dit woord is te saamen gesteld van <i>minuut</i> en <i>lijn</i> , beide basterd woorden, en beteekend een klein of dun touw, sie W. pag. 501.
minuutlijn	1690 WITSEN	minut-lyn . Een dunne lyn, aan welkers eindt men zomtyds een plankje, met een weinigh loot, vast maakt: het gebruik hier van is, gissing te maken hoe veel men gezeilt heeft; doch, dewyle het zelden gebruikt wort, late na 't zelve te verklaren.
minuutlijn	1856 VAN LENNEP	minuutlijn , z.n.v. (veroud.) – Benaming van de Loglijn.
misgissing	1856 VAN LENNEP	misgissing , z.n.v. – Verschil tusschen het waar en het gegist bestek.
mist	1856 VAN LENNEP	mist , z.n.v. – Dikke damp, doorgaands koud, en waardoor de lucht verduisterd wordt. <i>Ik zal u met een mist en dicken nevel dekken;</i> zegt Rafaël tegen Gijsbreght in Vondels treurspel.
misten	1690 WITSEN	tusschen blinken en misten . Dat is: Tusschen licht en donker.
mistiek	1856 VAN LENNEP	mistiek , z.n.v. – Driemastschip, op de Middellandsche Zee in gebruik.
misverstand	1690 WITSEN	misverstandt van streek Dit zeght men te zyn, wanneer men niet weet hoe het landt van zich leit.
miswijzer	1856 VAN LENNEP	miswijzer , z.n.m. of <i>Miswijzend Kompas</i> . – Kompas, waarvan de naald ten Oosten of ten Westen afwijkt van het ware Noord.
miswijzing	1856 VAN LENNEP	miswijzing , z.n.v. – Hoek die de afwijking van de Magneetnaald, 't zij ten Oosten, 't zij ten Westen van 't Noorden bepaalt.
mitis	1856 VAN LENNEP	mitis , z.n.v. (veroud.) – Touwwerk aan den Mast.
modder	1681 SEEMAN	modder , slik, <i>modderen</i> , de <i>modder</i> uit de grond uit haalen, waar van <i>modderman</i> , <i>moddermoolen</i> , <i>modderpoel</i> , een <i>modderige poel</i> , bij de Latijnisten <i>palus</i> , en bij de Brabanders <i>peel</i> , <i>peellanden</i> . <i>Modderpraam</i> , <i>modderschouw</i> .
modder	1856 VAN LENNEP	modder , z.n.m. – Aarde met water vermengd, en een kleevende zelfstandigheid vormende, die zeer belemmerend is voor alle soorten van vaartuigen.
modderen	1856 VAN LENNEP	modderen , o.w. – Zich in den Modder bewegen, in den Modder, en in 't algemeen over den grond, voortgaan. <i>Het schip Moddert</i> (het schuift over den grond). <i>Te vaak bedriegt men zich in 't kiezen van zijn streek,</i> <i>Verzaakt den ankergrond en moddert in een kreek.</i> Bilderdijk, <i>Ziekte der gel</i> .
moelje	1856 VAN LENNEP	moelje , z.n.v. – Steenen hoofd, dat de kracht der golven breken en aan de schepen een landingsplaats verschaffen moet. <i>De moelje van Genua</i> , van <i>Napels</i> .
moer	1856 VAN LENNEP	moer , z.n.v. – Stuk metaal, spiraalswijze doorgestoken om er een bout in te wringen.
moer	1857 PAN	moer . “Stuk metaal, spiraalswijze doorgestoken om er een bout in te wringen.” Lees: stuk metaal, waarin een schoefdraad gesneden is, dienende om op een schroefbout gedraaid te worden.
moerzee	1856 VAN LENNEP	moerzee , z.n.v. – Geweldig onstuimige zee. Zie <i>hoofdzee</i> .
moerzee	1856 VAN LENNEP	moerzee , z.n.v. – Onstuimige zee, die tot voorbode strekt van zwaar weer.
moesson	1681 SEEMAN	mouson , of passaat: <i>de mouson begint te waajen</i> , sie, <i>passaat</i> .
moesson	1690 WITSEN	mouson . Een wint, die een gezetten tydt uit eene hoek waait, en een gezetten tydt uit een andere hoek.

moesson	1856 VAN LENNEP	moesson , z.n.m. – Passaatwind, die, na gedurende een bepaalden tijd van het jaar uit denzelfden hoek gewaaid te hebben, de tegenovergestelde zijde opwaait. <i>Oostmoesson, Westmoesson</i> . Spreekwijze: <i>Ik ben in een slechten moesson</i> (het loopt my tegen, ik doe niet als verliezen).
moet	1856 VAN LENNEP	moet , z.n.o. – Rand, overblijvend merk, en wel bepaaldelijk het slijmachtige vuil, dat het zeeschuim op het strand achterlaat: 't wordt ook genomen voor de <u>waterlijn</u> . Zie ald.
moeten	1681 SEEMAN	moeten , beteekend te Scheep geheel wat anders, als daar voor het in 't gemeen gebruikt werd, als men seid, <i>moeten is dwang</i> : want het beteekend aldaar sagjes voortdouwen.
moeten	1690 WITSEN	moeten . Zachtjens opduwen, of lichten.
moeten	1856 VAN LENNEP	moeten , b.w. (veroud.) – <i>Een schuit moeten</i> (een schuit zachtjens voortdouwen). <i>Het roer moeten</i> (het zachtjens schuiven). Waarschijnlijk is 't woord van 't Fr. <i>mou</i> (week).
moker	1681 SEEMAN	mooker , beteekend een seer swaaren ijseren haamer, gelijk die geene zijn, waar meede de ankers gesmeed, en in een geklonken werden: waar op <i>Hoofd in Velsen</i> siet, act. 1. sc. 3. <i>naakt armde reusen</i> <i>Op aanbeeld souden 't met geen loggemookers kneusen</i> .
moker	1856 VAN LENNEP	moker , z.n.m. – Zware yzeren hamer. Zie Hooft, Geer. v. Velz. III. <i>Naeckt armde reusen</i> <i>Op aenbeeld souden 't met geen logge mookers kneusen</i> .
molen	1681 SEEMAN	moolen komt van <i>maalen</i> , of liever (gelijk wij getoond hebben) van <i>mola</i> : wat nu een <i>moolen</i> is, dat is voor een Neerlanden ten oovervloed bekend, als sijnde maar een werktuig, daar men meede <i>maald</i> : dog van dit woord werden eenige spreekwijzen ontleend, die haar bijzondere opmerkingen hebben: als voor eerst, <i>daar is wat in de moolen</i> : dat is oneigendlijk, daar is wat op handen: daar is een potje te vuur: daarenbooven, <i>dat is waater op sijn moolen</i> , dat is, die saak gedijd teenemaal tot sijn voordeel, dat slaagd hem seer wel: dat is voor hem een boegslag: nu dewijl der veelderhande <i>moolens</i> (soo in gedaante als in haar uitwerkingen) zijn: soo ontmoeten ons verscheide saamengestelde woorden: als een <i>windmoolen</i> , die door behulp van de <i>wind</i> omgedreeven werd: en heeft derhalven sijne seilen, en wieken ens. hier onder werden bij ons gerekend, de <i>Koorenmoolens</i> , <i>Saagmoolens</i> , <i>Runmoolens</i> , <i>Papiermoolens</i> , <i>Volmoolens</i> , en selfs de <i>Waatermoolens</i> , dewelke door de wind omgedreeven werden, en door behulp van scheppers het <i>waater</i> uit de polders in de boesemen, en ringslooten uitwerpen: want in enger beteekenis erkennen wij het woord <i>Waatermoolen</i> , wanneer het genoomen werd voor een <i>moolen</i> , die door behulp van <i>waater</i> bewoogen werd: gelijk op veel plaatsen gebruikelijk is: een <i>rosmoolen</i> beteekend een <i>moolen</i> , die met een <i>paard</i> omgetrokken werd: want een <i>ros</i> op oud duits een <i>paard</i> beteekend: sie, <i>Hoofd in Velsen</i> act. 5. sc. 3. <i>En wend, dewijl hij spreekt, 't geswinde ros den kop</i> . <i>En stoot ten graavewaarts, daar sit hij van den paarde</i> . Soo ook het <i>paard</i> der vier <i>aimijns</i> kinderen werd genaamd <i>ros Beiaard</i> : en om klaar te gaan: sie mij eens de beteekenis in de saamengestelde woorden: <i>rosbaar</i> , <i>rosbel</i> , <i>roskam</i> , <i>roskammer</i> , <i>rostuisser</i> , ens: van <i>rosmoolen</i> komt het seggen, <i>in de rosmoolen loopen</i> , dat is, gestaadig, en

		sonder ophouden met zijn daagelijksen arbeid, en beroep beesig zijn: endelijk een <i>handmoolen</i> , die met de <i>hand</i> omgedraaid werd: een <i>moolesteen</i> , de <i>steen</i> waar op, en waar door iets aan stukken gevreeven werd: een <i>moolenijser</i> , het <i>ijser</i> daar de <i>moolen</i> in draaid: een <i>moolepaard</i> , een <i>paard</i> dat de <i>moolen</i> omtrekt: en dewijl dit een seer swaaren arbeid is, soo seide men van slaafagtige menssen, dat sij <i>arbeiden</i> , als <i>moolepaarden</i> , ens.
molenaar	1856 VAN LENNEP	molenaar , z.n.m. – Yzeren bout, om wier midden men een touw bevestigt, en die men dwars in den band van een ledig stuk plaatst, om dit in 't ruim te hijschen.
molenaar	1857 PAN	molenaar . “IJzeren bout, om wier midden men een touw bevestigt, en die men dwars in den band van een ledig stuk plaatst, om dit in 't ruim te hijschen.” Lees: IJzeren bout met een ring in het midden en een gaatje aan een der einden. In den ring komt een stukje ketting en in het gaatje een lijntje. Een <i>Molenaar</i> dient, om ledige vaten op te hijschen en wordt door het sponsgat binnen in deze gestoken. De wipper of de takel is op het kettingje vastgemaakt. Bij het doorhalen zal de molenaar dwars voor het sponsgat komen. Om deze er uit te halen, als de wipper los is, trekt men aan het lijntje en ligt hem er over langs uit.
mond	1690 WITSEN	touw in de mondt hebben . <i>Het schip heeft zyn touw in de mondt</i> . Dat is: Het touw is zoo goet als geheel, en ten einde toe uitgeviert.
mond	1856 VAN LENNEP	mond , z.n.m. – Opening. <i>De mond van een rivier. De mond van een baai. De mond van een stuk geschut. Onnutte monden</i> (overtollige personen aan boord, die mede eten).
monding	1856 VAN LENNEP	monding , z.n.v. – Zie <i>mond</i> .
monding	1857 PAN	monding . “Zie Mond.” Lees: voorste gedeelte der ziel van een kanon.
mondkost	1681 SEEMAN	mondkost , eetwaaren, en derhalven komt het van <i>mond</i> en <i>kost</i> , ens.
mondkost	1856 VAN LENNEP	mondkost , z.n.v. – Eetwaren, voorraad.
monnik	1681 SEEMAN	monnik , dit woord is afkomstig van het Griekse woord <i>μόναχος</i> , en beteekend eensaam leeven, gelijk in de Kloosters de <i>Monniken</i> : te Scheep beteekend het een werktuig, dat met een andere naam (gelijkenis halven) de <i>speen</i> genaamd werd, ens. W. pag. 56. N. 17.
monnik	1690 WITSEN	monnikken . De beting-stutten, die recht op staan: anders, <i>Speenen</i> .
monnik	1856 VAN LENNEP	monnik , z.n.m. of <i>sissen</i> . – 1°. Benaming van kleine kogeltjens buspoeder met azijn gemengd, welke men tusschendeiks brandt om de lucht te zuiveren. 2°. (veroud.) Betingbalk.
monsteren	1681 SEEMAN	monsteren , schijnt mij te koomen van <i>monstrare</i> , dat is toonen: en is dan van de selve beteekenis als <i>lustrare</i> : want een Kapitein toond, dat hij het noodig, of bedongen volk heeft: en de <i>Monsterheeren</i> sien en letten op het selve: <i>morgen sullen wij monsteren, en geld geven</i> : van <i>monsteren</i> komt <i>monstering</i> , de vertooning van het volk: waar van, <i>de monstering sal geschieden: de monstering passeeren</i> : dat is, van de <i>monster Heeren</i> voor vol aangesien werden: en voorts de <i>monsterplaats</i> , de plaats daar men <i>monsterd</i> .
monsteren	1856 VAN LENNEP	monsteren , b.w. – Het volk in oogenschouw nemen. <i>Revue</i> houden.
monstering	1856 VAN LENNEP	monstering , z.n.v. – Het opmaken der monsterrol: 't welk ten overstaan van een bevoegd ambtenaar geschiedt. De verplichtingen tusschen den schipper en zijn Equipaasje beginnen eerst van het

monsterrol	1856 VAN LENNEP	oogenblik, dat de <i>monstering</i> gedaan is. Zie voorts betreffende dit onderwerp artt. 396, 397, 399, 340, Wetboek van Koophandel. monsterrol , z.n.v. – Rol of lijst, waarop de namen staan opgeteekend van hen, die zich aan boord bevinden, 't zij als tot de uitrusting behorende, 't zij als passagiers. De <i>monsterrol</i> strekt ten bewijze van de voorwaarden der verbintenissen tusschen den schipper en de schepelingen aangegaan. Wat de <i>monsterrol</i> moet bevatten wordt geleerd in art. 397, Wetb. van Kooph. Zie voorts art. 396 en 398.
morgen	1681 SEEMAN	morgen , beteekend somtijds de dag van <i>morgen</i> : gelijk in het bekenden loopje: <i>hier tapt men morgen om niet</i> : het beteekend ook de <i>morgenstond</i> , waar van, <i>goeden morgen</i> , waar voor men gebrooken segt, <i>gemorgen</i> , dat is, ik wens dat uuw deese <i>morgenstond</i> met geluk, en sonder teegenspoed mag vergaan: <i>de blonde morgen</i> : of gelijk <i>Hoofd</i> in Granida deselve beschrijft act. 4. sc. 2. <i>O bloosend' ugtend,</i> <i>Voorloopster van de Son, vroemoeder van den dag.</i>
morgen	1690 WITSEN	des avondts root, des morgens goet weêr aan boort . Dat is: Wanneer de Zon des avondts root onder gaat, zulks is een teken dat het de volgende dagh goet weêr zal zyn.
morrelen	1681 SEEMAN	morlen , beteekend in den donker, en bij den tast arbeiden, gelijk sulks in een gants gemeene beteeckenis bekend is: te Scheep werd het eigendlijk gebruikt en gepast op iemand, die in het ruim, of het hol van het Schip iets sonder ligt, en derhalven bij den tast doet.
morrelen	1690 WITSEN	morlen . In 't schips ruim arbeiden in donker, en by den tast.
morrelen	1856 VAN LENNEP	morrelen , o.w. – Iets in het ruim of hol van het schip zonder licht en alzoo by den tast verrichten.
mortepaai	1856 VAN LENNEP	mortepaie , z.n.v. – 1°. Los stuk geschut. 2°. Persoon, die zich aan boord bevindt zonder op de monsterrol te staan.
mortier	1856 VAN LENNEP	mortier , z.n.o. – Bomketel, steenstuk.
mortier	1857 PAN	mortier . “Bomketel, steenstuk.” Lees: Mortier is een stuk geschut, uitsluitend tot werpen gebezigd.
mos	1681 SEEMAN	mos , ruigte, die aan de boomen groeid, en gedroogd sijnde bequaam is om voor werk, of herpluis gebruikt te werden, om te breeuwen: <i>Moskwil</i> , de <i>kwil</i> (of gelijk het woord behoorde uitgesproken te werden) <i>de ik wil</i> , dat is, een haamer daar men geweld mee' doen kan: gelijk in voorval van weigering, iemand van de Ooverheid, of Staat, daar toe gelast, kisten, en kassen: slooten, en deuren naa sijn wil en believen op slaan mag: <i>een moskwil</i> dan is een haamer daar de <i>mos</i> meede ingedreeven werd, anders genaamd een <i>klouwer</i> , het welk op sijn plaats te sien is.
mos	1856 VAN LENNEP	mosch , z.n.v. – Gedroogde plant, die gebezigd wordt tot het stoppen der naden aan de buitenhuid.
Moskou	1681 SEEMAN	Moskou , de Hoofdstad van <i>Moskovien</i> , en daar van hebben de Koopluiden de naam van <i>Moskoviese handelaars</i> , en de koophandel, die daar opgedreeven werd, werd de <i>Moskoviese handel</i> genaamd, en soo ook een <i>Moskoviesvaarder</i> , een Schip, of Schipper, die sijn laading van der <i>Moskou</i> ontfangt, en te <i>Archangel</i> (een plaats naader aan See geleegen) inneemt: dit heeft ons goed gedagt, aldus aan te teekenen, op dat wanneer iemand ergens leest van een <i>Bergervaarder</i> (te weeten in <i>Noorweegen</i>) een Schip, of Schipper versta, vaarende om stokvis: een <i>Noordsvaarder</i> om hout: een <i>Fransvaarder</i> om <i>Franse</i> waaren: een <i>Spaansvaarder</i> die op <i>Spanjen</i> vaart: het selve sij ook

		gesegt van een <i>Straatsvaarder</i> , <i>Oostindies</i> , <i>Westindiesvaarder</i> , en den handel, die aldaar gedreeven werd, ens.
moskuil	1856 VAN LENNEP	moskuil , z.n.m. – Soort van grooten houten hamer. <i>Kardoezen</i> , moskuils en kruutkokers wijt van keelen. Antonides. <i>Ystroom</i> .
moskuil	1857 PAN	moskuil . “Soort van grooten houten hamer.” Lees: De moskuil, heeft de gedaante van een <i>niet</i> grooten houten hamer, met een groef op de lange zijde van het blok, en dient, om touwwerk te kleuren.
mospapier	1856 VAN LENNEP	moschpapier , z.n.v. – Soort van papier, uit Mosch vervaardigd, en ten zelfden einde dienende.
mossel	1681 SEEMAN	mossel is van de Latijnisten ontleend, die de selve noemen <i>musculus</i> (<i>Ostraceorum</i> , <i>sed vile, genus</i>) en waar van een <i>Mosselman</i> , een <i>Mosselkreek</i> , <i>Mosselschuit</i> , <i>Mosselschulp</i> : <i>wanneer zijn de mosselen gaar!</i> als zij gaapen. De <i>mosselen</i> nu zijn ligtelijk gaar te krijgen: en daarom, als men wil seggen, dat iets (als in een oogenblik) sal en kan geschieden: soo seide men, <i>eer men een soo' mosselen sou' koken</i> : gelijk de Latijnisten seggen: <i>citius quam asparagi coquantur</i> : dat is, eer een paard zijn oor likt: of eer iemand drie tellen sou', met een vaart: met een snap, ens. Door gelijkenis werd het ook genoomen (<i>in priapeis</i>) voor <i>naturâ femineâ</i> : oneigendlijk werd dit woord ook gebruikt voor eenig ongemak: als men seide: <i>daar leggen de mosselen</i> .
mosselman	1856 VAN LENNEP	mosselman , z.n.m. – 1°. Een vaartuig, dat Mosselen vischt. 2°. De man, die ze verkoopt. Spreekwijze: <i>Daar veel volks is, valt veel te verkoopen: dat wist de mosselman ook, en liep met mosselen de kerk binnen</i> .
mosselwagen	1856 VAN LENNEP	mosselwagen , z.n.m. – Ruimte tusschen de twee beatings.
mosspinning	1856 VAN LENNEP	moschspinning , z.n.v. – Sleuf, die voor de helft in een stuk hout en voor de wederhelft in het daartegen geplaatste stuk gemaakt is, en dienende om met Mosch of moschpapier te vullen.
motse	1856 VAN LENNEP	motse , z.n.v. – Wijde schippers overbroek.
motten	1856 VAN LENNEP	motten , onp.w. – Stofregen. <i>Het regent niet, het mot slechts</i> .
motterig	1856 VAN LENNEP	motterig hout , z.n.o. – Eikenhout met kleine vlekjens, als de vlerken van Motten, ongeschikt om onder water te dienen.
muide	1856 VAN LENNEP	muide , z.n.v. – Mond of monding, waarvan ons Muiden, Arnemuide, IJsselmuiden, de Engelsche steden Pleimuide, Jaarmuiden, enz.
muis	1681 SEEMAN	muis , een bekend viervoetig, en schaadelijk diertje, van de Latijnisten <i>mus</i> genaamd: hier van werden veel spreekwijzen ontleend: als naamendlijk: <i>het is een arme muis, die maar een hol heeft</i> : waar meede in een ontleende sin beteekend werd, dat het een arm gesel is, die sig maar op eenderhande wijs weet te redden, en dien volgens ligt te vangen is: daarenboven, <i>het is een muis met een staartje</i> , dat is, daar schuld wat meer, als men wel meend, of wel soude kunnen denken: <i>die muis is al in de val</i> : het welk beteekend, die man is al in de knel: <i>het wil al muisen dat van katten komt</i> : volgens het bekende spreukje, en waar op <i>Cats in Embl.</i> een uitbreiding maakt. <i>Al wat van Aapen komt, dat is gewend te luisen</i> .

		<i>Al wat van katten komt, dat is gewend te muisen.</i>
		En alsoo, <i>naturae sequitur semina quisque suae</i> . Het woord <i>muise</i> werd ook bij de heelmeeesters genoomen voor een vleesagtig gedeelte des mensselijke lichaams, en dat met een konst woord <i>musculus</i> of <i>muise</i> genaamd werd: immers het is ieder bekend wat de <i>muise</i> is <i>van de hand</i> : voorts werd een aardaaker van de kinderen genaamd met de selve naam (gelijkenishalven) en endelijk werd het woord <i>muise</i> te Scheep genoomen voor touw, dat toegedraaid is, ens.
muise	1690 WITSEN	muise . Toegedraaide touwen, op de kabelaring, en elders.
muise	1856 VAN LENNEP	muise , z.n.v. – 1°. Knoop, in een touw gelegd om het doorschieten te beletten. 2°. Opgeschoten touw. 3°. Beslag van een riem. 4°. Knoop of beslag van de kabelaring.
muise	1856 VAN LENNEP	muise , b.w. – De kabelaring beslaan.
muise	1857 PAN	muise . “De kabelaring beslaan.” Lees: Touwwerk van muizings voorzien.
muizing	1856 VAN LENNEP	muizing , z.n.v. – Verdikkingen, die van afstand tot afstand op de kabelaring gemaakt zijn en dienen om die door de seizing aan het zwaar touw te doen houden tot aan het spil.
mulet	1856 VAN LENNEP	mulet , z.n.m. – Soort van Portugeesch vaartuig, dat veel sprong en sterk voorover gebogen masten met latijnzeilen draagt.
murwpijp	1856 VAN LENNEP	murwpijp , z.n.v. – Triviale benaming van de looden of houten koker, die aan het vuil, de flesschen enz. tot doortocht naar zee strekt.
musket	1856 VAN LENNEP	musket , z.n.o. – Schietgeweer. Zie <i>roer</i> .
mutsje	1856 VAN LENNEP	mutsjen , z.n.o. – Blikken maatjen, het zestiende deel vormende van een pint, en het rantsoen van een man aan sterken drank voor één maal bevattende. <i>Een mutsjen jenever</i> . Het wordt ook voor de hoeveelheid zelve gebezigd. <i>Ik zou nog wel een half mutsjen lusten</i> .
n	1856 VAN LENNEP	n. , z.n.v. – Beteekent: 1°. Noord, Noorden. <i>De wind is N.</i> (is noord). <i>Texel ligt ten N. van Holland</i> . 2°. Een onbepaald getal. <i>Dat schip ligt op N. mijl afstand</i> (op een getal mijlen, onverschillig welk).
N. O.	1856 VAN LENNEP	n.o. , bw. – Noord-Oost. N. O. ten N. (Noord-Oost ten Noorden).
N. W.	1856 VAN LENNEP	n.w. , z.n.o. – Beteekent <i>Noord-West</i> .
N.	1856 VAN LENNEP	n. , z.n.v. – Beteekent: 1°. Noord, Noorden. <i>De wind is N.</i> (is noord). <i>Texel ligt ten N. van Holland</i> . 2°. Een onbepaald getal. <i>Dat schip ligt op N. mijl afstand</i> (op een getal mijlen, onverschillig welk).
na	1856 VAN LENNEP	na , bw. – Dicht, naby. <i>Het zeil staat te na aan den wind. Wy liggen te na aan den wal</i> .
naad	1681 SEEMAN	naad , dit woord is ieder genoeg bekend, en voornaamendlijk, de <i>naajers</i> , die ook zelfs veelderhande soorten daar van weeten op te tellen, die wij onnoodig agten op te haalen: een <i>naald</i> dan noemen wij al het geen twee lappen, of strooken met sij’ gaaren, seilgaaren, ens. aan een houd: <i>de Bruin in Embl. pag. 139.</i> van <i>naald</i> komt <i>naadje</i> , bij verkleining, en hier van het spreekwoord, <i>sijn naadje naajen</i> , het welk oneigendlijk beteekend, sijn voordeel zoeken.
naad	1690 WITSEN	pape-naat . Een platte naat in de zeilen.
naad	1740 ZONHOVEN	naed . Opening, die met strooken, werk, hout of anderzins wort digt gemaekt. <i>een schip uit de naed vaeren</i> , door storm of zwaer zeilvoeren het schip uit de naed ontzetten en ondigt maeken.

naad	1856 VAN LENNEP	naad, z.n.v. – 1°. Afstand tusschen twee nevenplanken. <i>Opene naad</i> (verwijdering van dien afstand, ten gevolge van de droogte of van de beweging van 't schip). 2°. Vereeniging der banen van een zeil. <i>Platte naad</i> (welke de zeilemakers maken, wanneer zy de banen een duim over elkander doen kruisen). <i>Ronde naad</i> (eenvoudige <i>naad</i>, die de banen van het zeildoek baan aan baan verbindt).
naadhaak	1681 SEEMAN	naaldhaakje, welkers afbeeldsel te sien is bij W. pag. 185. N. 1. naadhaak, z.n.m. – Yzeren werktuig, waarmede men het werk, dat vernieuwd moet worden, uit de Naden der planken haalt.
naadhaak	1856 VAN LENNEP	
naadpresenning	1681 SEEMAN	naadpresenning, dit woord werd te saamen gesteld van <i>naad</i>, en <i>presenning</i>, en soo beteekend het niet anders als <i>presenning</i> (waar van hier naa breeder) die op <i>naaden</i> gelegd werden.
naadpresenning	1690 WITSEN	naat-pezenning. Lange smalle zeil-doecks zoomen, die men, gepekt, en geteert, gebruikt om de scheeps voegen te dekken.
naadpresenning	1856 VAN LENNEP	naadprezennings, z.n.m.mv. – Smalle strooken Prezenning, om de Naden en luiken op kleine vaartuigen te dekken.
naaibout	1856 VAN LENNEP	naaibouten, z.n.m.mv. – Zie <i>koppelbouten</i>. naajen, of dit woord komt van <i>naad</i>: of dat van dit, daar soudén wij niet gaaren oover knibbelen: immers wij oordeelen, dat het woorden van een afkomst sijn: want hoe wel in het eene woord een d, en in het ander een i gevonden werd, egter wij beroepen ons op de eigenschap van onse taal, de welke dat eigen is (gelijk uit onse Letterkonst, die onder de pers is, blijken sal) dat de d een letter is, die of ligt werd oovergeslaagen, of die ligtelijk in een andere letter veranderd werd: <i>naajen</i> dan is soo veel als <i>naaden</i>, dat is, <i>een naad maaken</i>: waar van een <i>naajer</i>, <i>naaister</i>, <i>naaigaaren</i> ens. oneigendlijk werd dit woord ook gebruikt <i>in re venerea</i> voor <i>subagitare</i>, <i>coire</i> ens. een <i>naaimand</i>, daar aldaarhande gereedschap in leit om te <i>naajen</i>, en al weederom is de gelijkenis daar van ontleend: <i>praaten uit het naaimandje</i>, gelijk de vuilbekken gewoon sijn: <i>sed en Rhodus! en saltus!</i> als 't haar beurt is laten sij toonen, dat sij gaauw sijn: want woorden vullen geen sak.
naaijen	1681 SEEMAN	
naaijen	1856 VAN LENNEP	naaijen, b.w. – 1°. Met de naald vasthechten. 2°. Aanslaan, beleggen. <i>Een blok naaijen</i>.
naaijen	1857 PAN	naaijen. “2°. Aanslaan, beleggen.” Dit is niet juist. <i>Naaijen</i> is door eene naaijings iets verbinden. <i>Kabelaring naaijen</i>, dat is de beide oogen van dit touw op elkander vastmaken, door eene naaijing. Een blok <i>naaijen</i>, is een blok door een bindsel aan een bout of ander voorwerp vastmaken. <i>Bramrepen naaijen</i>. Om eene bramra af te nemen, wordt de reep overhaald en deze aan S. B. of B. B., op 1/3 van den nok af, aan de ra genaaid.
naald	1681 SEEMAN	naald, beteekend eerst, iets, daar men meede <i>naaid</i>: als een <i>linnenaald</i>, een <i>wollenaald</i>, een <i>seilnaald</i>, ens. te weeten naa de stoffe, en het geen, daar meede <i>genaaid</i> werd: maar daar beneevens werden sommige dingen met die naam uitgedrukt gelijkenis halven, als een <i>silvere</i>, <i>goude naald</i>, ens.: die men in het haar draagt, en selfs een ijserdraadje, dat in het kompas komt, en aan de seilsteen gestreeken werd, sie de aangetoogen plaats van <i>Hoofd</i> in het woord <i>kompas</i>: <i>ponitur etiam pro ipso priapo</i>, de waarom sie in <i>naajen</i>.

naald	1740 Zonhoven	naelde. Het yzerdraetje, dat in 't kompas komt, en aen den zeilsteen gestreken is. <i>De naelde</i> wort gezegt te <i>wraeken</i> of ook te <i>waelen</i> by miswyzinge of wanneerze geen streek houdt.
naald	1856 VAN LENNEP	naald , z.n.v. – 1°. Puntig werktuig van een oog voorzien en dienende om voorwerpen met een draad aan elkander te hechten. 2°. <i>Kompasnaald</i> , <i>Magneetnaald</i> : plat stalen lemmer, in 't midden met een spil bevestigd op de roos van 't kompas, en de windstreken aanwijzende. <i>Dooede naald</i> (die haar kracht verloren heeft). <i>Walende naald</i> (die zich niet dan langzaam richt). Zie <i>lelie</i> . <i>De Naelde wijckt noch wraeckt en alle gissingh sluyt.</i> Huyghens. <i>Hofwijck</i> .
naald	1856 VAN LENNEP	naald , z.n.v. – Strook houts, die somtijds tusschen het rahout en den zitgang wordt aangebracht.
nacht	1681 SEEMAN	nagt is eigenlijk de tijd naa sonnen ondergang, tot der selver opgang, het voorste gedeelte werd de <i>voornagt</i> : het middelste <i>middernagt</i> , of, <i>het naerste van de nagt</i> : en het laatste de <i>naanagt</i> genaamd: <i>goeden nagt</i> , <i>genagt</i> : <i>iemand goeden nagt wenssen</i> : <i>des nagts sijn alle katten graauw</i> , <i>nocte latent mendae</i> : dat is, dan kan men geen onderscheid maaken tussen goede en quade: en dat geeft aanleiding tot ongebondenheid: die dronken sijn (staat'er geschreeven) die sijn des nagts dronken: <i>nox & amor vinumque nihil moderabile suadent</i> : seid het oude vaarsje, en dat met waarheid, sie hier van de <i>Bruin</i> in Embl. pag. 245. dit woord <i>nagt</i> werd ook oneigendlijk gebruikt in het volgende, als men seid: <i>het is daar nagt</i> : dat is, daar valt niet te doen: die lui sijn kaal en gezond: van <i>nagt</i> komt <i>vernagten</i> , dat is, <i>een nagt oover brengen</i> : <i>ik heb daar te nagt vernagt</i> , ens. daar sijn saamengestelde woorden, als een <i>nagtglas</i> , dat is, een sandlooper van agt glaasen, of halve uren, of om ronder te spreken, die volle vier uren loopt, eer het uit is: <i>nagthuis</i> , of, <i>huisje</i> , een <i>hout huisje</i> , om daar in bij <i>nagt</i> het gebruik van het kompas te kunnen genieten: want daar in het ligt bewaard werd, om niet door de Wind uitgeblust te werden: voorts een <i>nagtlouper</i> , een die bij <i>nagt</i> bij de straat <i>loopt</i> : een <i>nagtraaven</i> oneigendlijk: <i>nagtschuit</i> , een <i>schuit</i> die bij <i>nagt</i> vaart: een <i>nagtuil</i> , die bij <i>nagt</i> vliegt, een <i>nagtwaak</i> , of, <i>nagtwagt</i> , een bewaaring, die bij <i>nagt</i> geschied: een <i>nagtwerker</i> of beersteeker, om dat hij dat werk al meede des <i>nagts</i> waarneemt: en diergelijke meer.
nachtglas	1740 Zonhoven	nagtglazen. Zandtloopers van agt glazen of halve ueren, die vier volle ueren loopen eerze uit zijn.
nachtglas	1856 VAN LENNEP	nachtglas , z.n.o. – Zandlooper, die acht glazen of vier volle uren loopt eer hy ledig is.
nachthuis	1690 WITSEN	nacht-huis. Een klein huisken, 't geen voor de man te roer staat, zynde zonder yzer te zamen gezet, daar het kompas, als ook een lamp, in hangen.
nachthuisje	1856 VAN LENNEP	nachthuisjen , z.n.o. – Houten kast, gewoonlijk in drie nevens elkander gestelde vakken verdeeld, waarvan het middelste een lamp bevat, bestemd om de beide anderen, die ieder van een kompas voorzien zijn, te verlichten. Het <i>nachthuisjen</i> is vlak tegenover den roerganger geplaatst.
nachthuisje	1857 PAN	nachthuisjen. "Houten kast, gewoonlijk in drie nevens elkander gestelde vakken verdeeld, waarvan het middelste een lamp bevat, bestemd om de beide anderen, die ieder van een kompas voorzien zijn, te verlichten." Deze verklaring is wel goed, doch alleen met betrekking op een kien of binnenvaartuig. Ook is het verkleinwoordje overtoellig. <i>Nachthuis</i> is een houten of koperen kast

nachtschot	1856 VAN LENNEP	met glazen kap, waarin een kompas staat. Des nachts brandt hierin eene lamp. Het nachthuis staat vóór den roerganger. nachtschot , z.n.o. – Schot, dat aan boord van groote schepen gelost wordt, om aan te kondigen, dat het werk van den dag verricht is. Elken avond te acht ure doet de vlootvoogt het <i>nachtschot</i> .
nachtschuit	1856 VAN LENNEP	nachtschuit , z.n.v. – Veerschuit, die 's avonds afvaart, om 's morgens op haar bestemmingsplaats te komen. Spreekwijze: <i>Hy komt met de nachschuit</i> (hy komt laat: hy brengt nieuws, dat ieder reeds weet).
nachtwijzer	1856 VAN LENNEP	nachtwijzer , z.n.m. – Werktuig, waarvan men zich aan boord plach te bedienen, om 's nachts het uur te weten, door de hoogte der Noordstar boven den pool te meten.
nachtwijzer	1857 PAN	nachtwijzer . Hierbij staat: “van het meten der hoogte van de Noordstar boven den pool.” Dit zal moeten zijn <i>boven de kim</i> ; echter is het werktuig ons onbekend.
naderen	1856 VAN LENNEP	naderen , b. en o.w. – Naby komen. <i>'t Is gevaarlijk, die kust te veel te naderen. Het vaste land begint reeds te naderen</i> (wy komen reeds in de nabyheid van het vaste land).
nadir	1856 VAN LENNEP	nadir , z.n.o. – Het punt, dat loodrecht onder een aangegeven plaats of voorwerp en alzoo tegenover het Zenith staat.
nagel	1681 SEEMAN	naagel , om dit woord te ontlasten van zijn veelderhande beteekenissen: soo sullen wij eerst oopen leggen, de gemeenste beteekenissen, als naamendlijk, dat een <i>naagel</i> genoomen werd voor een noodsaakelijk bijvoesel aan duim en vingeren: bij be Latijnisten genaamd <i>unguis</i> , en dat te verwonderen is, hoe wel de klaauwen der beesten honderd jaa duisendmaal grooter zijn: egter werden die in het Latijn uitgedrukt met het woordje <i>ungula</i> , dat eigendlijk behoorde te beteekenen een <i>naageltje</i> : van dit woord nu koomen deese volgende spreekwijzen, als, <i>het sal hem nog te naagelen en te teenen uitsweeren</i> , en dewijl dit een van de doodelijke smerten der weereld zijn, soo verstaat men daar door, dat het iemand seer suur sal opbreken, en dat hij om zijn peekelsonden (dat is, die lang te vooren begaan zijn, en in de peekel als bewaard werden om gestraft te werden) seer veel sal moeten lijden: <i>sijn naagels zijn hem gekort</i> , dat is, hij kan soo veel quaad niet meer doen als voor heen, want de <i>naagels</i> een fel geweer zijn: dog gelijk het zijn misbruikt heeft, soo heeft het ook zijn gebuik, en hij is'er slegt aan, <i>die niet een naagel heeft (met verlof) om zijn eersgat te klouwen</i> : waar door oneigendlijk verstaan moet werden, dat soo een Man, soo arm is als Job, of dat het selfde is <i>Jro pauperior</i> , maar dit oovergeslaagen: een <i>naagel</i> beteekend te Scheep en bij de Scheepstimmerlieden houte, of ijsere pinnetjes, hebbende de gedaante van de <i>kruidnaagelen</i> , gelijk die ook bij verkorting <i>naagelen</i> genaamd werden: van <i>naagel</i> komt <i>naagelen</i> , met <i>naagelen</i> vast heften, <i>iemand aan het kruis naagelen</i> ens. gelijk ook bij <i>Hoofd in Velsen</i> act. 2. sc. 1. ons voor komt het woord <i>benaagelen</i> , als hij seid <i>Gekeerd is 't, en hij selfs benaageld in de kluiven</i> <i>Van moediger gediert</i> : voorts is ook genoeg bekend het woord <i>vernaagelen</i> , dat is, met een <i>naagel</i> toe stoppen, of een klamp met <i>naagels</i> oover een gat spijkeren: waar van het spreekwoord, <i>ik sal uuw dat gat wel vernaagelen</i> : dat is, ik sal uuw dat in het toekoomende wel beletten, de gelijkenis genoomen van ongedierte, als rotten en muisen, die ergens een gat gemaakt hebben, en daar door

		groote schaade doen: <i>een paard vernaagelen</i> , is een paard door het aanslaan van een hoefijser doen hinken, het welk geschied, als de <i>naagels</i> wat te dicht aan de gevoelige leeden geslaagen werden, en daar door weedom gevoelen: in een oneigendlijke sin werd het oovergebragt, als men (<i>in priapeiis</i>) seid: <i>sij gaat of sij vernaageld was</i> , welke uitlegging ik laat voor de liefhebbers.
nagel	1690 WITSEN	een nieuwe nagel. Een nieuw schip.
nagel	1690 WITSEN	over nagel schieten. Zulks zegt men van het voor uitsteken der steven, en hier van, <i>Het schip schiet veel</i> , of <i>weinigh over nagel</i> . Hoe langer de scheepen voor uitsteken, hoe beter zy water snyden, en snelder varen; doch korte scheepen wenden best, en zyn bequamer te beheeren. Anders: Wegh spoeden.
nagel	1856 VAN LENNEP	nagels , z.n.m.mv. – Houten, ronde, langwerpige cylinders, die gebezigd worden tot het vastmaken van buitenhuidsplanken Zy behooren gekloofd te worden uit taai hout, dat niet vatbaar is voor zwellen. <i>Nagels over nagels schieten</i> (werd vroeger van het vooruitsteken van den steven gezegd).
nagel	1857 PAN	nagels. Deze zijn evenzeer van ijzer en koper en niet uitsluitend van <i>hout</i> , zoo als de verklaring aangeeft.
nagelbank	1856 VAN LENNEP	nagelbank , z.n.m. – Smalle plank, van bouten voorzien en horizontaal in het want geplaatst om tot steunpunt by onderscheiden kleine verrichtingen te dienen.
nagelbank	1857 PAN	nagelbank. “Smalle plank, van bouten voorzien en horizontaal in het want geplaatst, om tot steunpunt bij onderscheiden kleine verrichtingen te dienen.” Lees: <i>Nagelbanken</i> zijn houten platen, stevig tegen boord bevestigd, met ronde gaten voor de karveelnagels. Op kleine vaartuigen worden de nagelbanken ook wel in het want genaaid.
nageldraaibank	1856 VAN LENNEP	nageldraaibank , z.n.m. – Bank, waarop Nagels vervaardigd worden.
nagelen	1690 WITSEN	nagelen. Het schip onder met kleine spykers beslaan.
nagelen	1856 VAN LENNEP	nagelen , b.w. – Een Nagel inslaan.
nagelhamer	1681 SEEMAN	naagelhaamer , een <i>haamer</i> bequaam om <i>naagels</i> , of spijkers, in te slaan, zie W. pag. 185. N. 2.
namiddagwacht	1856 VAN LENNEP	namiddagwacht , z.n.v. – Wacht aan boord van ’s middags tot 4 uur ’s avonds.
naschip	1856 VAN LENNEP	naschip , z.n.o. of <i>Achterblijver</i> . – Schip, dat trager dan de overigen aankomt. Spreekwijze: <i>Hy komt met de Naschepen</i> (hy brengt een tijding, die aan iedereen bekend is).
naslepen	1856 VAN LENNEP	naslepen , b.w. – Op ’t sleeptouw hebben, achter zich trekken. <i>Het fregat Slepte de gemaakte prijzen achter zich Na</i> .
nat	1681 SEEMAN	nat , beteekend twee dingen, of het beteekend alderhande vogt en vogtigheid: als Waater, Bier, Wijn ens. waar van, <i>dat is, goed nat: hij is natgierig, hij is gaaren met zijn neus in ’t nat</i> : dat is, hij is tot den drank geneegen: ten tweede beteekend het vogtig sijn: <i>de kleeren sijn nat: ik ben soo nat, als een kat</i> (te weeten die in het Waater geleegeen heeft) van <i>nat</i> komt <i>natten, nat maaken</i> : als ook in een lijdende beteekenis: <i>nat werden: natagtig, nattigheid</i> , ens.
nat	1856 VAN LENNEP	nat , z.n.o. – Wat vloeibaar is. – Door de dichters wel eens voor zee gebezigd, doch dan immer met een b.n. <i>Het zoute nat, het peilloos nat</i> . <i>Langs ’t golvend nat naar de Oosterkust getogen</i> .

		K.W. Bilderdijk.
		Spreekwijze: <i>Geen nat of droog hebben</i> (niet te eten noch te drinken hebben). <i>Hy lust zijn natjen wel</i> (hy is een drinkebroër).
nathals	1856 VAN LENNEP	nathals , z.n.m. – Zuiplap, drinkebroër.
natten	1856 VAN LENNEP	natten , b.w. – Nat maken. <i>De zeilen natten</i> (die bevochtigen, om het doek te doen krimpen, en, wanneer het ontplooid wordt, de spanning te vermeerderen). <i>Het geschut natten</i> (bekoelen).
navette	1856 VAN LENNEP	navette , z.n.v. – Indiaansch scheepjen.
navloed	1856 VAN LENNEP	navloed , z.n.m. – Zie <i>achtervloed</i> .
neb	1681 SEEMAN	neb , <i>nebbe</i> , <i>snebb</i> anders genaamd, en van de Latijnisten <i>rostrum</i> , waar van daan <i>ganse neb</i> : en <i>nebbeling</i> een soort van aal, die van weegen haar <i>neb</i> , of spitsse bek, aldus genaamd werd.
neb	1690 WITSEN	nebben . De boven-einden van de knies, die tegen de balken aan komen.
neb	1856 VAN LENNEP	neb , <i>nebbe</i> , z.n.v. – 1°. De bovenarm van een knie, die tegen een balk komt. 2°. 't Zelfde als <i>snebb</i> . Zie ald.
nebbe	1856 VAN LENNEP	neb , <i>nebbe</i> , z.n.v. – 1°. De bovenarm van een knie, die tegen een balk komt. 2°. 't Zelfde als <i>snebb</i> . Zie ald.
nebschuit	1681 SEEMAN	nebschuit , een <i>schuit</i> met een <i>neb</i> : gelijk de warmoesiers hebben ens.
nebschuit	1856 VAN LENNEP	nebschuit , z.n.v. – Schuit, van een Neb of snuit voorzien.
neer	1681 SEEMAN	neer , beteekend <i>needer</i> , <i>neederwaarts</i> : dat is, van de hoogte naa de laagte: wanneer dan onse Katwijkers en andere vissertjes haar naabuuren, in See willen steeken, soo noemen sij dat <i>neergaan</i> : als moeteende eerst van Duin <i>neederwaarts</i> gaan naa strand toe om af te steeken: <i>de neer</i> het afsakken van het Waater in de Rivieren: waar van het seggen, <i>sij dreeven met de neer weg</i> .
neer	1690 WITSEN	neer . De kromme boght van een draay-kuil in 't water.
neer	1690 WITSEN	neer . Het afzakken van 't water in de rivieren. Hier van komt het zeggen: <i>Zy dreeven met de neer weg</i> .
neer	1856 VAN LENNEP	neer , z.n.v. – Sterke rafeling of kabbeling in het water, veroorzaakt door de ontmoeting van een tij met een byzonderen stroom: en in 't algemeen de tegenstroom, die langs den wal loopt. <i>Met de neer wegdrijven</i> (van de deining gebruik maken om voort te komen. <i>In de neer oproeien</i> (uit den stroom blijven).
		Spreekwijze: <i>Hy is in de neer geraakt</i> (het loopt hem tegen).
neer	1857 PAN	neer . “Met de neer wegdrijven (van de deining gebruik maken, om voort te komen).” Ofschoon de juiste bedoeling even zeer als de spreekwijze door ons niet begrepen wordt, is de verklaring stellig niet goed, omdat <i>neer</i> en <i>deining</i> zeer verschillende zaken zijn.
neergaan	1856 VAN LENNEP	neêrgaan , o.w. – Van de hoogte naar de laagte gaan. <i>Neêrgaan</i> noemen onze strandbewoners “in zee steken”, omdat zy hun vaartuigen van het hogere strand af moeten brengen.
neerhalen	1856 VAN LENNEP	neêrhalen , b.w. – Naar beneden halen. <i>De vlag neêrhalen</i> . Zie <i>strijken</i> .
neerhaler	1856 VAN LENNEP	neêrhaler , z.n.m. – Touw.
neerlaten	1856 VAN LENNEP	neêrlaten , b.w. – Laten zakken. <i>Een mast neêrlaten, de jol neêrlaten</i> (in zee strijken).
neertrekken	1856 VAN LENNEP	neêrtrekken , b.w. – Het vlot brengen der visschuiten of bommen.

nek	1690 WITSEN	't kabel in de nek slaan. Het kabel kappen; waar toe, by tydt van noodt, gewoonlyk den eersten slag door de Officieren wert gegeven.
nek	1690 WITSEN	het touw in de nek slaan. Het touw af kappen.
nemen	1681 SEEMAN	neemen , is een woord van gemeene beteekenis van waar <i>aanneemen, toeneemen, wegneemen, een toeneemende koelte</i> , een <i>koelte</i> , die <i>wakkerd</i> .
nering	1681 SEEMAN	neering , vertiering van winkelwaaren: en soo het van <i>neer</i> komt, soo is geloofelijk, dat het wil uitdrukken, dat de staapels hoe langer hoe laager, en de tonnen hoe langer hoe leeger werden: hier van daan komt, dat men seid, <i>hier is goede neering, die luiden hebben goede neering: het is een huis van neering: hier is neering en welvaart, neeringrijk, rijk van neering: bij de lui is de neering</i> : dat is, daar valt veel te verkoopen, daar veel menssen sijn: dit wist seer wel de mosselman, en liep met de mosselen in de kerk: dog ieder sij gewaarschuwde, <i>neering en is geen erf</i> : waar meede te kennen gegeven werd: dat op de <i>neering</i> , en winst van dien, geen staat te maaken is: want gaat de <i>neering</i> op sommige tijden seer wel, en schijnt sij meer en meer toe te neemen, en te wakkeren, sij kan ook verlopen, afneemen, stilstaan: en daarom weet ik niet, of het al wel geseid is: <i>stel uw teering naa uw neering</i> : hoewel in een gesonde sin jaa: maar veiligst is het, in voorspoed te denken om teegenspoed: en het seiltje niet al te hoog haalen.
nering	1856 VAN LENNEP	nering , z.n.v. – <i>De vrije nering doen</i> plach gezegd te worden voor: “zeeschuimen, op zeeroof uitgaan.”
net	1681 SEEMAN	net , is bekend bij de Latijnisten met een algemeene naam van <i>Rete</i> , gelijk ook bij ons: want somtijds werd een <i>net</i> gebruikt voor een <i>visnet</i> : gelijk in de bekende spreekwijzen, <i>het net uitwerpen</i> : het welk met een onbekender woord werd uitgedrukt, als een Visser seid, <i>de netten schieten</i> , gelijk ontrent de haaringvanst het seggen is: <i>sij moogen niet schieten</i> (te weeten <i>de netten</i> , of het want) voor <i>St. Jan</i> : sie, <i>Roemer</i> 2. Schok 49. Sinnepop: en bij den selven in het eerste, agtste werd een raket een <i>net</i> genaamd: dog gebrandmerkt met deese spreuk: <i>ten vangt geen vis</i> : behalven deese sijn'er nog, die op veelderhande <i>netten</i> kunnen gepast werden, als <i>netten breien: netten boeten</i> , dat is, <i>netten</i> verhanselen en de maasen, die gebrooken sijn, weeder herstellen: <i>netten droogen</i> : het welk oneigendlijk gepast werd op luiden, die wat opgetrokken, en gesoopen hebben, van deselve werd gesegt, <i>dat sij haar netjes wat moeten droogen</i> , dat is, dat sij wat moeten soobereeren, en uitvasten: <i>netten rooken</i> , sie, <i>gaaren: netten taanen</i> , sie, <i>taan</i> ens. dat een <i>net</i> ook beteekend een <i>voogelnet</i> , dat is, gemeen genoeg, en het blijkt ten oovervloed, uit het bekende loopje van <i>Cats</i> , <i>Vrijers wil uw netten hangen:</i> <i>Want alle vrijsters sijn te vangen.</i> gelijk <i>Naso</i> seid in den selven sin <i>semper tibi pendeat hamus,</i> <i>Quo minime credas gurgite, piscis erit.</i> daar en booven hebben de Jaagers haar <i>netten</i> , die sij spannen, om het wild daar in te jaagen, gelijk deselve van veelderhande soorten sijn: in het gemeen iele en digte <i>netten</i> , gelijk bij <i>Virg. lib. 4.</i> <i>Retia rara, plagae</i> , ens.

van deese *netten* dan in het gemeen vind ik nog deese volgende spreekwijzen: *agter het net vissen*, dat is, ongelukkig zijn, sie, *vissen*: *iemand in het net krijgen*: dat is, iemand bedriegen, en verschalken: *iemand het net oover het hoofd haalen*: dat is, iemand teegen zijn wil en dank, en met geweld verongelijken: *het valt hem in zijn net*: dat is, het gelukt hem, het komt hem al slaapende t'huis: waar van het seggen der gelukkige gekken:

*Daar men sig naa set,
Dat valt ons in het net.*

van *net* komt een *netje*, een klein *net*: sulke zijn in het besonder, daar men de vis in t'huis draagt: gelijk tot Amsterdam bij het manvolk seer gebruikelijk is: waar van in het gemeen seggen, ik heb een *netje* bij mij, *ik heb mijn netje vergeeten* ens. dit woord werd ook gepast op een soort van vrouwehulsel, het welk als een *net* gebreid, en oover een onder muts oover gehaald werd.

groote vissen, groote netten. Oneigentl. By grooten staat heeft men veel van doen.

het net ontwarren. Oneig. Een zaak redderen en klaar maken.

het valt hem in zyn net. Oneig. Het gelukt hem.

men vischt achter het net. Oneig. Men doet verlooren arbeidt.

netten droogen. Oneig. Zich wachten, en sober zyn.

roept geen haering eer zy in 't net is. Oneig. Van geen zaak oordeelen eer die volvoert is.

net, z.n.o. – Gebreid of geknoot samenstel van garen. *Verschansingsnet* (dat langs het boord loopt). *Marsnetten* (die aan den achterkant der marsen zijn). Zie verder *enternet*, *vischnet*. Ook *net*, gebezigd om visch te vangen. *De netten schieten* (ze uitwerpen). *De netten boeten* (ze herstellen).

*Ziet dat gy hierop naarstig let,
De groote visschen scheuren 't net.*

Cats.

Spreekwijzen: *Achter het net visschen* (te laat komen om zijn voordeel te doen).

Iemand in 't net krijgen (iemand verschalken).

Iemand het net over 't hoofd halen (hem met geweld verongelijken).

Netjens droogen (zijn uitgaven bekrimpen: – omdat de visscher, door zijn *netten* te droogen, zich voorbereidt om later daarmede voordeel te behalen)

net. “Netjens droogen.” Dit wordt ook veel gezegd van iemand, die dronken is geweest en uitrust.

neus, het sij dit woord afkomstig is van *nasus*. of niet, het beteekend eevenwel het voorste en uitstekendste gedeelte, van het voorhoofd: waar van de spreekwijzen, *op zijn neus sien*: dat het gelaat van die geen uitdrukt, die een saak buiten zijn gissing teegen loopt: sijnde het selve dat men anders seid: *hij keek slegt bij zijn neus neer*, *hij kreeg sulk een neus* ens. *iemand iets door de neus booren*: iemand iets ontfutselen: *op zijn neus leggen*, *en al te veel op zijn neus leggen*: laat ik oover aan de spreeuwen, die gewoon zijn iemand zijn ongeval te verwijten, seggende, *dat komt'er van*, *dat hij al te veel op zijn neus geleegen heeft*: dog sulk een is meer te beklagen, als te bespotten: want gemeenelijk *vix ossibus haeret*: of (om goed duits te spreken) hij valt van de graat, volgens het seggen van *Virg. in Eclogis*:

net	1690 WITSEN
net	1690 WITSEN
net	1690 WITSEN
net	1690 WITSEN
net	1690 WITSEN
net	1690 WITSEN
net	1856 VAN LENNEP

net	1857 PAN
neus	1681 SEEMAN

neus	1690 WITSEN
neus	1690 WITSEN
neus	1690 WITSEN
neus	1690 WITSEN
neus	1856 VAN LENNEP
neus	1857 PAN
neuskijker	1690 WITSEN
neuskijker	1856 VAN LENNEP
neut	1681 SEEMAN
neut	1690 WITSEN
neut	1856 VAN LENNEP
nevel	1856 VAN LENNEP
nevenschip	1856 VAN LENNEP
nijpen	1681 SEEMAN

Hei mihi quam pingui macer est mihi taurus in arvo!

Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro

en om die reeden werd het ook te scheep genoomen voor boeg, of het galjoen, als sij seggen, *hij haald zijn neus lustig onder*: *hij spoeld lustig zijn neus*: ens. dat is, hij gaat met de boeg diep in het waater: en het waater slaat wakker teegen de boeg: van *neus* komt *neusen*, dat is, met de *neus* ruiken, en oneigendlijk merken, gelijk het spreekwoord seide: *ik heb het geneusd* ens. een *neuskijker* is een jongen, of Bootsgesel, die voor op de boeg staat om te kijken: of'er ook iets voor de boeg komt, dat hinderlijk kan zijn, ook wel om te sien naa het geen men van nooden heeft.

het schip spoelt zyn neus. Het schip steekt van vooren in 't water.

van zyn neus een anker maken, betekent: Niet verder te willen zien als zyn neus lang is.

wint op de neus krygen. In de wint krygen.

zyn neus onder halen. Voor diep in 't water zakken.

neus, z.n.m. – Benaming, die aan de meest vooruitstekende punt van den voorsteeven gegeven wordt.

Hy haalt zijn neus lustig onder. Hy spoelt lustig zijn neus (van een schip gezegd, dat met den boeg diep onder water gaat. *Den neus in den wind steken* (den boeg naar den wind wenden).

Spreekwijze: *Zijn neus in den wind steken* (onderzoeken).

neus. “Den neus in den wind steken.” Beteekent ook iemand die verwaand of hooghartig is.

neus-kyker. Een man, die voor op 't schip uit ziet na klippen en stranden.

neuskijker, z.n.m. – Jongen, of bootsgezel, die voor op den boeg op den uitkijk staat.

neut te willen haalen van het woord *nux*, schijnt wat hart te zijn, en het is ook onnoodig, dewijl de saak genoeg bekend is: en vooral in saamen gestelde woorden, als *haaseneuten*: *okkerneuten*; *neuteboom*: hoe wel ik beken, dat het hoffelijker is, een *noot* te seggen als een *neut*: dog soo spreken de seelui, en die verstaan door *een neut*, de verheevendheid van de ankerschacht, waar teegen de ankerstok zijn steun heeft: *het is een oude neut*, het is een oude vrijster; *quaade neuten kraaden*; onweer in het hoofd hebben, ens. van *neut* komt *neutelen*, futselen, waar van *neutelaar*, futselaar, ens.

neut. Een kruisje op het eindt van de anker-schacht, daar de anker-stok zyne vastigheid aan heeft.

neut, z.n.v. – Houten of holle gegoten yzeren rol, dienende om het verschuiven van twee op elkander geplaatste stukken hout te beletten. *Yzeren neuten. Pokhouten neut. Neuten van de ankerschacht.* (Zie *ankerneut*.)

Spreekwijze: *Heeft hy neutjens, hy zal wel doppen maken* (hy zal van hetgeen hy bekomt wel party trekken).

Een oude neut (een oude vrijster).

Voor doove neuten zitten (zonder voordeel ergens zitten).

nevel, z.n.m. – Damp, mist.

nevenschip, z.n.o. – Het schip, dat men, in breede linie zeilende, nevens zich moet houden.

nijpen, beteekend iets van weedersijden drukken, klemmen, gelijk daarom de tang, daar men de spijker meede uit het beschot uithaalt, werd van smids en timmerluiden genaamd een *nijptang*:

nijptang	1856 VAN LENNEP
nippertje	1856 VAN LENNEP
nok	1681 SEEMAN
nok	1690 WITSEN
nok	1690 WITSEN
nok	1740 Zonhoven
nok	1856 VAN LENNEP
nok	1857 PAN
nokbindsel	1856 VAN LENNEP
nokgording	1856 VAN LENNEP
nokken	1690 WITSEN
nokken	1856 VAN LENNEP
nokken	1857 PAN
nokleuver	1856 VAN LENNEP
nokoor	1690 WITSEN
nokoor	1856 VAN LENNEP
nood	1681 SEEMAN

voorts beteekend *nijpen* oneigendlijk, iemand groot ongemak aan doen, *ik sal hem nijpen*: alsoo ook *het begint te nijpen*, de saak begint te klemmen: *de vorst begint te nijpen*, het begint sterk te vriesen.

nijptang, z.n.v. – Tang, waarmede spijkers worden uitgehaald.

nippertjen, z.n.o. – Eigenlijk *Nijpertjen*, als komende van Nijpen. *Dat was op het nijpertjen* (dat scheelde weinig). *Een plaats op het nippertjen af, by het einde van een gang, te boven zeilen.*

nok, is, en een huistimmermans, en scheepstimmermans, en seemans woord: een huistimmerman noemd *de nok van een huis*, het opperste van het dak, daar de sparren van weersijden bij een gevoegd werden, en de vorstpannen oover heen leggen: soo seggen sij: *hij stond op de nok van het huis*: te scheep werd in het besonder *de nok van de ree*’ genaamd het uiterste end van de *ree*: en daarom noemen sij *nokgordingen*, *gordingen*, of touwen, die aan de *nok* van de *ree*’ vast zijn, en door welkers behulp de *ree*’ beheerd en bestierd werd, sie, gorden: *nokoor*, sie, schoothoorn ens.

giet in de nok, ’t is scharpe wint. Oneigentl. Komt te hulpe, ’t is noodigh.

van de nok der ree loopen. Tot straf, van de ree in zee geworpen werden.

nok. Het uitterste einde van de Rae of ree.

nok, z.n.v. – Uiterste punt of spits; in ’t byzonder van een ra of zeil.

nok. “Uiterste punt of spits, in ’t bijzonder van een ra of zeil.” Les: *gaffel* in plaats van *zeil*. Een zeil heeft wel *nokleuvers*, doch geen *nokken*.

nokbindsel, z.n.o. – Bindsel, waarmede het zeil aan de Nok van de ra wordt vastgemaakt.

nokgording, z.n.v. – Gording van de Nok. Zie dempgording.

nokken. De zeilen by de nok vast binden.

nokken, b.w. (veroud) – De nokbindsels leggen: de razeilen vastmaken.

nokken. “(Veroud.) De nokbindsels leggen: de razeilen vastmaken.” Dit laatste weg te laten.

nokleuver, z.n.m. – Boven- of buitenhoek van een vierkant zeil, dat aan een ra is vastgebonden.

nok-ooren. Ziet schoot-hoornen.

nokooren, z.n.o.mv. (veroud.) – Stevige, wel met marlijn voorziene oogen, aan de benedenhoeken der vierkante zeilen, waardoor de schoten loopen.

nood, beteekend in het gemeen swaargheid: waar van, *in nood zijn*: *nood leerd bidden*: dat is, menssen, die in *noodweer*, en ongestuimig weer zijn: die zijn soo week om haar hart, dat sij als dan alder bequaamst schijnen, om de aanstaande nooden, en gevaarlijkheeden met klemmende reedenen en woorden van God almachtig af te bidden: eeveneens gelijk verliefde minnaars, dan alder wel sprekenst schijnen, als het op het nijpen aan komt, en voor een blaauwe scheen bevreesd zijn: waarom de digter wel seide.

Facundum faciebat amor.

- - - *amor addit inertibus alas.*

van *nood* komt *noodeloos*: dat sonder *noodsaakelijkheid* geschied: gelijk *noodsaakelijk* beteekend iets, dat om gewigtige reedenen niet anders weesen kan: waar van *noodsaakelijkheid*: jaa ook *noodsaaken*, dat is, iemand als dwingen, dat hij het (hoe wel ongaarn) doen moet: en soo moet hij

		ook (als een regtschaapen kaarel) <i>van de nood een deugd maaken: si enim male cecideric alea</i> (seid <i>Terentius</i>) <i>fac arte corrigas</i>: of gelijk (<i>Brederoo</i> seid) het kan verkeeren: - - - <i>Non si male nunc & olim,</i> <i>Sic erit quondam</i> - - -. immers wie weet waar een koe een haas vangt, en dat'er een uit de lugt (<i>tanquam deus è machinâ</i>) mogt koomen te vallen, <i>die uuw uit de nood hielp</i>: dog misselijk is wonderlijk: <i>de praesentibus gaudet ecclesiâ</i>.
nood	1856 VAN LENNEP	nood, z.n.m. – Dit woord duidt in de samenstelling een voorwerp aan, dat bewaard wordt om, in tijd van <i>Nood</i> het ontbrekende of onklare te vervangen. Zoo zegt men <i>noodanker</i>, <i>noodgordingen</i>, <i>noodmast</i>, <i>noodtalie</i>, <i>noodwant</i>, enz. Zie <i>borg</i>. Zie <i>stomp</i>. Spreekwijze: <i>Die nood heeft, moet pompen</i> (zie <i>pompen</i>).
noodschot	1856 VAN LENNEP	noodschot, z.n.m. – Kanonschot, hetwelk, op zee gelost, aankondigt, dat men redding of hulp verlangt. Spreekwijze: <i>Het is een noodschot</i> (het is een laatst, doch veelal hopeloos middel, waartoe men zijn toevlucht neemt).
noodsein	1856 VAN LENNEP	noodsein, z.n.o. – Teeken, waarmede een vaartuig, 't zij door schoten, 't zij door 't hijschen van een vlag, 't zij op andere wijze, te kennen geeft, dat het zich in nood bevindt.
noord	1681 SEEMAN	noord, het gewest, dat sig teegen oover het suiden uitstrekt: soo seid men, <i>Suien en Noorden: Oost en West</i>: want gelijk wij weeten, dit is de eenvoudigste verdeeling van alle strecken op het kompas: want nu is de weereld alsoo vernuftig, dat sij het kompas niet alleen verdeelen in vieren, of agten, of sestienen: maar ook in tweendertigen: vierensestigen, en misschien meerder deeltjes: soo siet men: dat de weetenschap vermeenigvuldigd werd: en hier van daan <i>Noordoost, Noordwest, Noordoost ten Oosten: Noordoost: ten Noorden: Noordwest ten Westen: Noordwest: Noordnoordoost</i>, ens. nu van <i>Noord</i> komt het seggen: <i>om de Noord vaaren</i>: dat is, vaaren naa de <i>noordelijkste</i> deelen (ten opsigte van ons) des weerelds, als naa <i>Noorweegen: Deenmarken: Sweeden: ijsland: Groenland</i>, ens. soo werd in het besonder gesegt, <i>Schipper wat hebje in?</i> dat is (gelaaden in uuw schip) <i>noordse lasten</i>, dat is, <i>noords hout</i>, en <i>noordse deelen</i>, en, balken: een <i>noordsvaarder</i>, die om <i>noordse lasten</i> te haalen, uit vaart: het sijn <i>noordse buien</i>: oneigendlijk, sijn hoofd staat verkeerd, hij is knorrig en geemelijk, ens. en dan <i>siet men gemeenelijk als een bok in Noorweegen</i>: dat is, <i>als een bul die stooten wil</i>.
noord	1856 VAN LENNEP	noord (de), z.n.v. – 1°. De noordelijk gelegen landen, als Noorwegen, IJsland, enz. <i>Om de noord varen</i> (het Noorden omvaren). 2°. Wat noordelijk gelegen is. <i>Om de noord houden</i> (Noordelijk opvaren).
noord	1856 VAN LENNEP	noord, bw. – Duidt een strekking aan van of naar de noordzij. <i>De wind is noord</i> (het waait uit het noorden). <i>Wy moeten noord houden</i> (wy moeten naar de noordzij koers houden). Spreekwijze: <i>De wind is noord</i> (hy is in een kwade luim).
noordelijk	1856 VAN LENNEP	noordelijk, b.n. – Wat zich ten Noorden bevindt.
noordelijken	1856 VAN LENNEP	noordelijken, o.w. – Wordt van den wind gezegd, als hy naar 't Noorden loopt.

noorden	1856 VAN LENNEP	noorden (ten) , bw. – Noordelijk, aan den Noordkant. <i>Denemarken is ten noorden van Duitschland gelegen.</i>
noorden	1856 VAN LENNEP	noorden , z.n.o. – 1°. Het gedeelte der waereld, dat tegen over het zuiden ligt. 2°. Streek, die Noordelijk gelegen is van de plaats waar men zich bevindt. <i>Het waait uit het noorden.</i>
noordenwind	1856 VAN LENNEP	noordewind , z.n.m. – Wind, die van de Noordzijde waait.
noorderbreedte	1856 VAN LENNEP	noorderbreedte , z.n.v. – Afstand eener plaats van den Equator Noordelijk op gerekend. <i>Calais ligt op 51 graden noorderbreedte</i> (Calais ligt op 51 graden noordelijk van den Equator).
noorderlicht	1856 VAN LENNEP	noorderlicht , z.n.o. – Lichtverheveling by nacht, welke om de Noord dikwijls zeer sterk is.
noorderzon	1856 VAN LENNEP	noorderzon , z.n.v. – Ontstentenis der zon, omdat, voor de bewoners van 't Noordelijk halfrond, zich de zon nooit aan 't Noorden vertoont: alzoo 't zelfde als “stikdonker”. Spreekwijze: <i>Met de noorderzon vertrekken</i> (zich by duisternis, in 't geheim, wegpakken).
noorderzon	1857 PAN	noorderzon . Hier wordt gezegd: dat de zon zich voor de bewoners van het Noordelijk halfrond, nooit “aan 't noorden” vertoont. <i>Zou dit niet moeten zijn in 't noorden?</i> De zon staan <i>aan</i> den hemel <i>in</i> een der kompasstreken. Bovendien is deze verklaring niet juist, want alle bewoners van het Noorder halfrond, tusschen den aequator en keerkring, zien de zon jaarlijks eenigen tijd in het noorden.
noordnoordoost	1856 VAN LENNEP	noordnoordoost , z.n.o. – Windstreek, tusschen het Noord en Noordoost. <i>Noordnoordoost ten N. Noordnoordoost ten Z.</i> (windstreken) tusschen <i>noordnoordoost</i> en het N. of Z. gelegen). Tevens bywoord.
noordnoordoost	1857 PAN	noordnoordoost . “Noordnoordoost ten N. N. ten Z.” Dit is geheel verkeerd. <i>N. ten N.</i> beteekent niets. In het algemeen zijn er geen streken op het kompas, waar men <i>N</i> en <i>Z</i> te zamen aantreft. Evenmin <i>O</i> en <i>W</i> te gelijk.
noordnoordwest	1856 VAN LENNEP	noordnoordwest , z.n.o. – Windstreek, tusschen het Noord- en Noordwest. <i>Noordnoordwest ten N. Noordnoordwest ten Z.</i> (windstreken, tusschen het <i>Noordnoordwest</i> en het N. of Z. gelegen). – Tevens bywoord.
noordnoordwest	1857 PAN	noordnoordwest . Bovenstaande opmerking is ook hier ten volle van toepassing.
noordoost	1856 VAN LENNEP	noordoost , z.n.o. of <i>ten noordoosten</i> . – Windstreek, midden tusschen het Noord en Noordoost gelegen. – Tevens bywoord. Spreekwijze: <i>Ik gaf hem een opzetter dat hy ten noordoost lag</i> (dat hy niet wist, waar hy te land kwam).
noordoost	1856 VAN LENNEP	noordoosten (ten) , bw. – Zie <i>noordoost</i> .
noordoosteren	1856 VAN LENNEP	noordoosteren , o.w. – Naar 't N. O. lopen. <i>De wind is aan 't noordoosteren.</i>
noordoostering	1690 WITSEN	noordtwestering , en noordtoostering . Dit wert van de compas-naalde gezeght, als zy na die gewesten afwykt van 't Noorden.
noordoostering	1856 VAN LENNEP	noordoostering , z.n.v. – Afwijking der kompasnaald van 't N. naar 't N. O.
noordpool	1856 VAN LENNEP	noordpool , z.n.m. – Zie <i>pool</i> .

noords	1856 VAN LENNEP	noordsch , b.n. – Wat uit het Noorden, bepaaldelijk uit Noorwegen of Zweden komt. <i>Noordsch hout. Noordsche Deelen.</i> Spreekwijze: <i>Hy heeft noordsche buien</i> (hy is gemelijk, knorrig: – omdat <i>noordsch</i> en <i>norsch</i> woorden zijn van eene beteekenis).
noordster	1681 SEEMAN	noordstar , een <i>star</i> , die in het <i>noorden</i> staat, en in het besonder de klaarste <i>star</i> van de kleine waagen, of (gelijk de Latijnisten het noemen) van de kleine beer: dit nu is de <i>star</i> , die als een baak in See strekte voor seevaarende lieden in oude tijden: dog seederd het gebruikt van de seilsteen gevonden is: soo gaan de stuurlui op haar kompas aan: en nog gelukkiger souden sij zijn, indien haar meede de oost en west vinding geoopenbaard was: waarom'er ook groot weer om gedaan is, en misschien nog om gedaan werd,
noordster	1856 VAN LENNEP	noordstar , z.n.v. – Star, die in 't N. staat en tot een baak aan de zeevarenden strekt. <i>De Noortstar streckt aldus by nacht op zee</i> <i>Een heldre baeck voor die de zee bevaren:</i> <i>Zy wijst de streeck, de haven, en de reê</i> <i>En baent den wegh in spoorelooze baren.</i> Vondel. <i>Danckoffer aan Christine.</i> Spreekwijze: <i>Hy is de noordstar waarop ik my richt</i> (hy is mijn gids, mijn leidsman).
noordwest	1856 VAN LENNEP	noordwest , bw. – Wat zich ten N. W. bevindt.
noordwest	1856 VAN LENNEP	noordwest , z.n.o. of <i>noordwesten</i> . – De windstreek tusschen het Noorden en 't Westen.
noordwest	1856 VAN LENNEP	noordwesten , z.n.o. – Zie <i>noordwest</i> .
noordwesternen	1856 VAN LENNEP	noordwesternen , o.w. – Naar 't N.W. loopen. <i>De wind is aan 't noordwesternen.</i>
noordwestering	1690 WITSEN	noordwestering , en noordtoostering . Dit wert van de compas-naalde gezeght, als zy na die gewesten afwykt van 't Noorden.
noordwestering	1856 VAN LENNEP	noordwestering , z.n.v. – Afwijking der kompasnaald van 't N. naar 't N. W.
O.	1856 VAN LENNEP	o. , z.n.v. – Voor <i>oost</i> , <i>oostwaarts</i> ; <i>ten o.</i> (voor <i>ten oosten</i>).
oceaan	1856 VAN LENNEP	oceaan , z.n.m. – Waereldzee. <i>De Atlantische oceaan</i> . By de dichters wordt <i>oceaan</i> in 't algemeen voor alle groote zeeën genomen.
odief	1856 VAN LENNEP	odief , z.n.m. (veroud.) – Benaming eener soort van schaaf.
oefening	1856 VAN LENNEP	oefening , z.n.v. – Meer gewoon is, waar het bewegingen van schepen geldt, het uitheemsche woord <i>manoeuvre</i> .
oever	1681 SEEMAN	oever , anders genaamd het strand, gelijk men seid, <i>gaan wandelen aan de oever van de see</i> : het werd ook gebruikt voor de kant van een rievier, of stroomend waater.
oever	1856 VAN LENNEP	oever , z.n.m. – Strand, kust, zee- of rivierkant. <i>In de engte, die Calais gescheiden houdt van Doever,</i> <i>Laveerde een Spaansche vloot, die wederzijds den oever</i> <i>Met duizend kielen schuurde.</i> S. Styl.

		Spreekwijze: <i>Aan den oever van 't verderf, aan den oever van 't graf</i> (aan den rand van 't verderf, enz.).
officier	1856 VAN LENNEP	eerste officier aan boord , z.n.m. – Officier, in rang op den kapitein volgende, en aan wien het algemeen toezicht is opgedragen. Op een linesschip volgt de <i>eerste officier</i> op den Kapitein-Luitenant.
officier	1856 VAN LENNEP	officier , z.n.m. – In 't algemeen ieder, die eenig officie of bediening bekleedt. Zie <i>dekofficier</i> , <i>Vlagofficier</i> , enz.
officier	1857 PAN	eerste officier aan boord . Dit is goed omschreven, wanneer men het slot weglaat, luidende: “Op een linesschip volgt de eerste officier op den kapitein-luitenant.”
ogief	1681 SEEMAN	odief , een soort van een timmermans schaaf, welkers afbeeldsel te sien is bij W. p. 185. N. 1.
okshoofd	1681 SEEMAN	okshoofd , een wijnavat van honderd stoop Leids: of het vierde part van een vat franse wijn: het welk op vier <i>okshoofden</i> gerekend werd.
om	1681 SEEMAN	om , werd (kortsheidshalven) somtijds genoomen voor een geheelen zin: daar het uit sig selven maar beteekend de oorszaak ergens van: gelijk, <i>ik doe het daarom: ik doe het om sijnentwil</i> : om hier af eenige proeven te geeven, sie mij eens de spreekwijzen: <i>de wind is om</i> , te weeten, <i>gelopen: de tijd is om</i> , ens. somtijds beteekend het ook het onderste booven keeren, als in <i>omvallen, omstorten, omrollen, omslaan</i> , en duisend andere meer te sien is: op andere plaatsen weeder, en in andere woorden beteekend het <i>rondom</i> , als in <i>omloopen, omhelsen</i> , ens.
om	1856 VAN LENNEP	om , bw. – 1°. Voor: over, voorby. <i>De tijd is om. De nacht is om.</i> 2°. Veranderd: <i>De wind is om.</i>
om	1857 PAN	om . Hierbij te voegen: “Om” wordt ook gebruikt als <i>naar</i> . Hij is om de West gegaan (westwaarts aan).
ombaksen	1856 VAN LENNEP	ombaksen , b.w. – Zijdelings richten, t. w. een stuk geschut. Zie <i>baksen</i> .
omboksen	1681 SEEMAN	omboksen , <i>omwentelen</i> , het sij het selve met koevoeten of handspaaken geschied.
omboksen	1690 WITSEN	om boxen . Anders, <i>Boxen</i> , of <i>Baxen</i> . Iets zwaars met koevoeten, of hantspaken, om zetten.
ombrassen	1681 SEEMAN	ombrassen , komt van het woord <i>bras</i> , waar van op zijn plaats breeder gesproken is: <i>ombrassen</i> dan is niet anders, als de seilen door behulp van de <i>brassen</i> innewaarts, naa sig toe te haalen.
ombrassen	1690 WITSEN	om brassen . De zeilen van het schip met bras-touwen om halen, als men wendt.
ombrassen	1856 VAN LENNEP	ombrassen , b.w. – De zeilen van richting doen veranderen.
omgorden	1856 VAN LENNEP	omgorden , b.w. – t. w. een schip, waarvan de inhouten dreigen los te gaan, met kabels beleggen om de losse deelen by elkander te houden.
omhalen	1856 VAN LENNEP	omhalen , b.w. – Een andere richting geven. <i>De voorzeilen omhalen</i> (de voorraas over de andere zijde brengen, zoodat de wind in het fokkezeil vat).
omhalen	1857 PAN	omhalen . “De voorzeilen omhalen (de voorraas over de andere zijde brengen, zoodat de wind in het fokkezeil vat).” In plaats van “het fokkezeil” te schrijven: <i>de fok</i> . Lees: <i>De voorzeilen omhalen</i> , dat is, het <i>voortuig</i> anders ombrassen, zoodat de wind aan de andere zijde in die zeilen valt; of ook wel het <i>voortuig tegenbrassen</i> .

omhalzen	1681 SEEMAN	omhalsen , komt van <i>om</i> en <i>hals</i> : wat nu een <i>hals</i> is, hebben wij voorheen uitgeleit: en derhalven soo weet, dat <i>omhalsen</i> beteekend de seilen door middel van de <i>halsen</i> omhaalen.
omhalzen	1690 WITSEN	om halzen . Met de halzen de zeilen om halen in 't wenden.
omhalzen	1856 VAN LENNEP	omhalzen , b.w. – Met storm byleggende, voor-de-wind om, over den anderen boeg gaan byleggen.
omhalzen	1857 PAN	omhalzen . De gegeven verklaring is juist, doch men zegt alleen <i>halzen</i> . <i>Omhalzen</i> is een tautologie, als: <i>portebriséedeur</i> .
omkenteren	1856 VAN LENNEP	omkenteren , o.w. – Omkantelen, 't onderst boven keeren. <i>Het omkenteren van een sloep</i> .
omkeren	1681 SEEMAN	omkeeren beteekend somtijds het onderste booven <i>keeren</i> , <i>keer om het vat!</i> anders beteekend het <i>weeder</i> , of ergens anders heen <i>keeren</i> : alsje lang genoeg geloopt hebt, soo moetje endelijk nog <i>weeder keeren</i> : voornaamendlijk alsje op soo een weg komt, als tot Amsterdam op kattenburg, die ook de naam van <i>keer weer</i> daar van heeft.
omlaag	1856 VAN LENNEP	omlaag , bw. – Onder het dek; gebruikelijk in kommandoos. <i>Omlaag allen!</i>
omlaag	1857 PAN	omlaag . Het komm. “Omlaag allen!” is door ons nooit gehoord. <i>Omlaag</i> wordt ook gezegd in betrekking van het tuig tot het dek. Zoo neemt men stengen of ra's <i>omlaag</i> .
omleggen	1681 SEEMAN	omleggen heeft verscheide beteekenissen, en dat naa de woorden, daar het bij werd gevoegd: voor eerst, <i>geld omleggen</i> beteekend, dat ieder in het rond eenig <i>geld bij legt</i> : het beteekend ook <i>omgeboogen zijn</i> , gelijk men van een mes segt, <i>het mes leit om</i> : voorts te scheep beteekend het, het onderste booven <i>leggen</i> : als in het bekende seggen: <i>het schip leit om</i> , ens.
omleggen	1856 VAN LENNEP	omleggen , b.w. – 1°. Op zijde leggen. <i>Een hout omleggen</i> . 2°. Vastmaken, een ring, een oog, een omgeslagen touw in eenig voorwerp haken. <i>Een slag omleggen</i> (het omslaan en vastmaken van een touw om een kruishout, dukdalf, paal, enz).
omlopen	1856 VAN LENNEP	omloopen , o.w. – Wordt de wind gezegd te doen, wanneer hy verandert.
omrollen	1681 SEEMAN	omrollen werd genoomen voor <i>iets omrollen</i> , en voor <i>omgerold werden</i> : en het is afkomstig van het woordje <i>rol</i> , waar van <i>rolwaagen</i> een <i>waagen</i> , en in het besonder een slaapbank, die op <i>rollen</i> loopt, sie, <i>rol</i> .
omscheren	1856 VAN LENNEP	omscheren , b.w. – Ververschen. <i>Touwwerk omscheren</i> (het van plaats doen veranderen om het niet bestendig aan dezelfde wrijving bloot te stellen).
omschieten	1856 VAN LENNEP	omschieten , b.w. – Omslaan. <i>Een touw omschieten</i> (een touw ergends om heen slaan).
omslaan	1681 SEEMAN	omslaan is afkomstig van <i>om</i> , en <i>slaan</i> : naa dan het woordje <i>om</i> zijn beteekenis heeft, daar naa moet sig het woord <i>slaan</i> voegen: <i>omslaan</i> dan kan beteekenen <i>om ver slaan</i> : <i>de wind sloeg het schip om</i> : als ook meede <i>om vergeslaagen werden</i> : als, het <i>schip sloeg om</i> , daarenbooven <i>omslaan</i> beteekend ook <i>om keeren</i> , als men seid, <i>slaa het blaadje om</i> : aardig is de beteekenis: <i>het blaadje sloeg om</i> : dat is, de saak nam een andere keer: en voornaamendlijk heeft dit plaats bij de Vrouwtjes, als sij een geruime tijd in de twijfelmaand geweest zijn, en dat het maar windeieren zijn: <i>omslaan</i> beteekend ook <i>om de ooren</i> , of, <i>om het lijf slaan</i> : <i>slaa de mantel om</i> : daarenbooven <i>omslaan</i> , een <i>omslag maaken</i> , dat is, ieder aanseggen, hoe veel hij in de onkosten te gelden, of te betaalen heeft: <i>hoe veel is'er op de mergen omgeslaagen?</i> en endelijk beteekend <i>omslaan</i> , met den <i>trommel</i> bekend maaken, gelijk sulks der <i>trommelslaagers</i> werk is, ens.

omslaan	1856 VAN LENNEP	omslaan , b.w. – Omverwerpen. <i>De wind Sloeg het schip Om.</i>
omslaan	1856 VAN LENNEP	omslaan , o.w. – Omvallen. <i>Het schip Sloeg Om.</i>
omslaan	1857 PAN	omslaan . Ook: een touw rondom iets vastmaken.
omslag	1856 VAN LENNEP	omslag , z.n.m. – Handvatsel. <i>De omslag van een boor.</i>
omslooiën	1690 WITSEN	om slooijen . Om zwikken.
omslooiën	1856 VAN LENNEP	omslooiën , b.w. (veroud.) – Omzwikken, omhalen.
omsmakken	1681 SEEMAN	omsmakken , omsmijten, omwerpen zijn van de selve beteekenis: <i>smak het seil om!</i> werp het seil <i>om!</i> smijt het roer <i>om!</i> als koomende van <i>smakken</i> , smijten, werpen, ens.
omsmakken	1856 VAN LENNEP	omsmakken , b.w. – Omgooien, naar een andere zijde brengen, b. v. in het nu verouderd komm. <i>Smak het zeil Om.</i>
omspant	1856 VAN LENNEP	omspant , z.n.v. – Afmeting, vorm. <i>Omspant van een schip.</i>
omtuimelen	1681 SEEMAN	omtuimelen , <i>om en om rollen</i> , gelijk iemand van een duin of heuvel af rold: en misschien komt <i>tuimelen</i> van <i>tumulus</i> , welkers beteekenissen bekend zijn: <i>van tuimelen</i> nu komt een <i>tuimel geest</i> , veranderlijke, en maalende gedagten: en een <i>tuimelaar</i> , die daar meede swanger gaat: dog bij de Leienaars beteekend ook een <i>tuimelaar</i> , een half kinnetje (gelijk van booter, ens.) al weederom om dat het ligter als grooter vaaten kan gerold, en <i>getuimeld</i> werden.
omvallen	1681 SEEMAN	omvallen , <i>om ver vallen</i> , <i>het schip viel om</i> : en van een huis, dat onder de voet valt, <i>het huis viel om</i> : en van sulc een <i>voorval</i> werd de plaats buiten Amsterdam aan den Amstel den <i>omval</i> genaamd, sie, <u>vallen</u> .
omwaaien	1856 VAN LENNEP	omwaaien , o.w. – Door de werking van den wind omver gaan.
omwenden	1681 SEEMAN	omwenden , naa een andere kant <i>wenden</i> : en in ruimer sin <i>rondom wenden</i> , ens.
omwenden	1856 VAN LENNEP	omwenden , o. en b.w. – Thands wordt meer gewoonlijk <u>wenden</u> gezegd. Zie aldaar.
omworp	1690 WITSEN	omworp . Een werk-tuigh, waar mede de scheepen omgehaalt werden, als men de zelve opblazen wil, en zoo dicht maken.
omzeilen	1856 VAN LENNEP	omzeilen , b.w. – Om heen zeilen. <i>Een hoek omzeilen.</i>
omzwaaien	1856 VAN LENNEP	omzwaaien , o.w. – Zie <u>zwaaien</u> .
omzwalpen	1856 VAN LENNEP	omzwalpen , b.w. – Zie <u>zwalpen</u> . <i>Geen aardrijk kan zijn kreits bepalen,</i> <i>Geen arm van aard-omzwalpend zout.</i> Bilderdijk. <i>Ode aan Napoleon.</i>
on	1681 SEEMAN	on (bij ons alleen gesteld sijnde) heeft geen beteekenis: maar met een ander woord te saamen gevoegd sijnde, heeft het de kragt van <i>niet</i> , of, <i>geen</i> : gelijk in de volgende woorden baarblijkelijk is: als <i>ondiep</i> , dat niet <i>diep</i> is: <i>ondiepte</i> , daar de <i>diepte</i> minder is, als op een andere plaats, sie, <u>diep</u> .
onbemand	1681 SEEMAN	ongemand , met geen <i>mannen</i> , of bootsvolk voorsien, sie, <u>man</u> .
onbemand	1856 VAN LENNEP	onbemand , b.n. – Zonder bemanning. <i>Het schip is nog onbemand.</i>
onbevaren	1856 VAN LENNEP	onbevaren , b.n. – Ongeöefend, ongewoon aan boord. <i>Het is slecht zeilen met onbevaren manschap.</i>

onder of over	1836 SPRENGER	Onder of Over. <u>Het moet er onder of over</u> , zegt men, als het schip zich in nood bevindt, zoo dat men den hagchelijken kans tusschen vergaan of zich te redden, moet wagen. Het Spreekwoord: <u>het moet er op of onder</u> , in het gemeene leven gebruikt, beteekent: <i>dat er een einde aan de zaak moet komen; zij moge dan gelukkig of ongelukkig uitvallen.</i>
onder	1681 SEEMAN	onder beteekend laager, of ergens meede vermengd: soo is het kaf <i>onder</i> het kooren: <i>onderscheppen</i> , <i>van onderen scheppen</i> : het welk ook oneigendlijk van menssen en brieven gesegt werd, gelijk de Latijnisten het noemen <i>intercipere</i> : <i>de brieven wierden onderschept</i> , of met het gebrooke Latijns woord, <i>wierden geintercipieerd</i> : <i>ondervangen</i> , <i>van onderen vangen</i> : en soo ondersteunen: het is een gants vreemde manier van spreken, als men segt, <i>onder loopen</i> : <i>de kelder liep onder</i> : <i>het land liep onder</i> (te weeten, <i>waater</i>) daar men behoorde te seggen, dat de kelder, het land door het waater bedekt, en oover stroomd wierd: gelijk men eigendlijk seide, <i>het land onder setten</i> : <i>het land onder waater setten</i> , ens. een <i>onder barbier</i> , een <i>onder koopman</i> , een <i>onder stuurman</i> : die <i>onder</i> een <i>opper barbier</i> , <i>koop</i> , of <i>stuurman</i> staat.
onder	1856 VAN LENNEP	onder , voorz. – Beneden. <i>Onder de lij</i> , <i>onder den wind van een ander schip</i> (wordt een schip gezegd te zijn, wanneer de wind komt van de zijde waar dat andere schip ligt.) <i>Onder de kust</i> , <i>onder den wal</i> (wordt een vaartuig gezegd te zijn wanneer het zich op weinig afstands van die kust of dien wal bevindt.) <i>Onder zeil gaan</i> (wegzeilen.) <i>Onder Engelsche vlag</i> (een Engelsche vlag voerende.) <i>Onder die zeilen</i> , <i>onder dat zeil loopen</i> (alleen die of dat bepaalde zeil voeren.) <i>Onder den wind laten loopen</i> (afhouden, zoo dat de wind dwars in de zijde komt.) <i>Onder zee gelegd zijn</i> (door een zeeslag op zijde gesmeten en overdekt zijn). <i>Onder water</i> . – Zie <u>boven</u> .
onderberghout	1856 VAN LENNEP	onderbarghout , z.n.o. – Zie <u>barghout</u> .
onderdompelen	1856 VAN LENNEP	onderdompelen , b.w. – Geheel onder water brengen. <i>Het Ondergedompeld gedeelte van een schip</i> (dat gedeelte, 't welk onder water is).
onderdompeling	1856 VAN LENNEP	onderdompeling , z.n.v. – Overstrooming. <i>De geheele onderdompeling van een sloep</i> .
onderlegger	1856 VAN LENNEP	onderlegger , z.n.m. – Zie <u>kiellichter</u> .
onderlijk	1856 VAN LENNEP	onderlijk , z.n.o. – Onderste gedeelte van een zeil. <i>Dat zeil heeft veel breedte in zijn onderlijk</i> .
onderlijzeil	1856 VAN LENNEP	onderlijzeil , z.n.o. – Het Onderste Lijzeil, als dat van de groote fokkera.
onderlijzeil	1857 PAN	onderlijzeil . “Het onderste lijzeil, als dat van de groote fokkera.” Lees: <i>leizeil</i> en <i>fokkera</i> in plaats van <i>groote</i> fokkera.
onderloop	1856 VAN LENNEP	onderloop , z.n.m. – Zie <i>Voorstuk</i> en <u>knje</u> .
onderofficier	1856 VAN LENNEP	onderofficier , z.n.m. – Officier van minderen rang.
onderra	1856 VAN LENNEP	onderra , z.n.v. – Benedenra.
onderrijden	1856 VAN LENNEP	onderdoorrijden , onderrijden , o.w. – Wordt het schip gezegd te doen, als het, voor anker liggende, door hooge zeeën overstelpt, zinkt.
onderrijden	1856 VAN LENNEP	onderrijden , o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, wanneer het door hevige stortzeeën ovestelpt wordt.
onderruim	1856 VAN LENNEP	onderruim , z.n.o. – Diepste van het ruim.
onderschip	1856 VAN LENNEP	onderschip , z.n.o. – Benedengedeelte van een schip.

onderschoren	1856 VAN LENNEP	onderschoren , b.w. – Met schoren of stutten ophouden. <i>De vlietgodinnen zien ontelbare oorloghskielen</i> <i>En schepen toegerust en onderschooren 't vlot.</i> Vondel. <i>Verovering van Grol.</i>
onderschoring	1856 VAN LENNEP	onderschoring , z.n.v. – Hetgeen onder een schip op de helling of onder eenig ander werk op den grond is geplaatst om het te stutten.
onderstrijken	1690 WITSEN	ghy moet onderstreken zyn . Oneigentl. Dat iemand behoorde stil te zwijgen.
onderstrijken	1690 WITSEN	onder- of overstryken . Met planken dekken, of beschieten.
onderstrijken	1856 VAN LENNEP	onderstrijken , b.w. (veroud.) – Met planken van onderen bestrijken of beschieten.
onderstut	1856 VAN LENNEP	onderstut , z.n.m. – Zie <i>stut</i> , <i>Noodstut</i> .
onderstutten	1856 VAN LENNEP	onderstutten , b.w. – b. v. een schip; wanneer het op strand ligt en men er stutten onder zet om het omslaan te beletten.
onderstuurman	1856 VAN LENNEP	onderstuurman , z.n.m. of <i>Stuurmansmaat</i> .
onderwant	1856 VAN LENNEP	onderwant , z.n.o. – Want, dat lager zit.
onderwant	1857 PAN	onderwant . “Want dat lager zit.” Lager dan wat? Lees: want der masten.
onderzeil	1856 VAN LENNEP	onderzeil , z.n.o. – De Fok en het Grootzeil worden de <i>onderzeilen</i> genoemd. <i>Regel je aan de halzen en schoten van de onderzeilen! Onderzeilshalzen toe! Geitouwen en gordings van de onderzeilen inhouden! Onderzeilen geien en gorden!</i> (kommandoos). Benedenzeil of benedenste gedeelte van een zeil.
onderzeil	1857 PAN	onderzeil . “Geitouwen en gordings van de onderzeilen inhouden.” Lees: <i>in handen</i> .
onderzoek	1856 VAN LENNEP	recht van onderzoek . – Recht om alle schepen in zee te onderzoeken, ten gevolge het traktaat op 23 December 1841 tusschen de Groote Mogendheden ter krachtige beteugeling van den slavenhandel gesloten.
ondiep	1856 VAN LENNEP	ondiep , b.n. – Wat laag of niet Diep is.
ondiepte	1856 VAN LENNEP	ondiepte , z.n.v. – Plaats, waar minder water staat, terwijl het in den omtrek diep is.
ongeboeid	1856 VAN LENNEP	ongeboeid , b.n. – Nog niet beplankt.
ongeld	1856 VAN LENNEP	ongelden , z.n.o.mv. – Kleine averyen.
ongemak	1856 VAN LENNEP	ongemak , z.n.o. – Schade, avery.
ongemanierd	1856 VAN LENNEP	ongemanierd , b.n. – Wordt een schip genoemd, dat zijn bewegingen niet naar behooren volbrengt.
ongestadig	1856 VAN LENNEP	ongestadig , b.n. – Veranderlijk. <i>Het weer blijft ongestadig. Wy hadden ongestadigen wind</i>
ongestuimig	1856 VAN LENNEP	ongestuim , ongestuimig , b.n. – Dichterl. voor <i>onstuimig</i> . Zie ald.
ongeteerd	1856 VAN LENNEP	ongeteerd , b.n. – Niet met teer besmeerd.
ongezond	1856 VAN LENNEP	ongezond , b.n. (veroud.) – Wordt een schip genoemd, waarvan de inhouten vervuurd zijn.
onklaar	1690 WITSEN	onklaar zyn . Dit zegt men van touwen die warren, ofte met slagen zyn.
onklaar	1856 VAN LENNEP	onklaar , b.n. – Verward, verward. <i>Onklaar anker</i> (roept men, als het anker boven komt met een of meer slagen van de ketting of het touw om den stok of de hand). <i>Dat touw is onklaar</i> (dat touw is in een ander verward, is geknoopt). Spreekwijze: <i>'t Is onklaar</i> (de zaak is in de war).

onlandbaar	1856 VAN LENNEP	onlandbaar , b.n. – Waar men niet Landen kan. <i>Een onlandbaare kust.</i>
onmacht	1681 SEEMAN	onmagt , sonder <i>magt</i> : <i>de scheepen leggen in onmagt</i> , dat is, sij zijn niet bequaam om haar te verweeren.
onoverdekt	1856 VAN LENNEP	onoverdekt , b.n. – Zonder Dek. <i>Hy heeft de reis met een onoverdekt vaartuig gedaan.</i>
onstuim	1856 VAN LENNEP	onstuim , b.n. – Zie <i>onstuimig</i> . <i>Door barreningen en onstuime wintervlagen,</i> <i>Antonides IJstroom.</i>
onstuimig	1681 SEEMAN	onstuimig , of ongestuimig weer: dat is, bulderig, stormend, verwaaid weer, ens.
onstuimig	1856 VAN LENNEP	onstuimig , b.n. – <i>ongestuimig</i> , <i>ongestuim</i> of <i>onstuim</i> (wild, buijig, stormig).
ont	1681 SEEMAN	ont beteekend alleen gesteld sijnde niet met al: maar in te saamengestelde woorden beteekend het weg neemen: als <i>ontlaaden</i> , de <i>laading</i> die in een schip is lossen: sie, <i>laaden</i> : <i>ontlasten</i> , de <i>last</i> ligten: <i>iemand ergens van ontlasten</i> : iemands swaargheid, of ongemak weg neemen: soo ook, <i>sijn gemoed ontlasten</i> , ens. sie, <i>last</i> .
ontballasten	1856 VAN LENNEP	ontballasten , b.w. – Van ballast ontladen.
ontbinden	1856 VAN LENNEP	ontbinden , b.w. – Losmaken.
ontdekken	1856 VAN LENNEP	ontdekken , b.w. – Bespieden, zien. <i>Land ontdekken</i> (Land zien, dat men te voren niet bespeurd had).
ontdekking	1856 VAN LENNEP	ontdekking , z.n.o. – Onderzoek. <i>Op ontdekking uitgaan</i> (zich op weg begeven, om b.v een bosch of landstreek te onderzoeken).
ontdubbelen	1856 VAN LENNEP	ontdubbelen , b.w. – Van dubbeling ontdoen.
ontkleden	1856 VAN LENNEP	ontkleeden , b.w. – De bekleeding, b. v. van een touw, wegnemen.
ontklinken	1856 VAN LENNEP	ontklinken , b.w. – Het zoom- of klinkwerk van een vaartuig wegnemen.
ontkuipt	1856 VAN LENNEP	ontkuipt , b.n. – Van banden ontbloot. <i>Ontkuipte marsen, masten</i> , enz.
ontladen	1856 VAN LENNEP	ontladen , b.w. – De Lading uitnemen, 't zij van een vaartuig, 't zij van een stuk geschut.
ontlading	1856 VAN LENNEP	ontlading , z.n.v. – De daad van Ontladen.
ontlijken	1856 VAN LENNEP	ontlijken , b.w. – De lijken van een zeil afnemen.
ontlossen	1681 SEEMAN	ontlossen , is het selve met ontlaaden, ontlasten, sie, <i>lossen</i> .
ontmannen	1681 SEEMAN	ontmannen , beteekend de <i>mannen</i> , of bootsvolk van een schip, of scheepen neemen: gelijk, <i>de vloot is ontmand</i> : maar als het van een <i>man</i> gesegt werd, dan beteekend het <i>evirare</i> , of lubben: of (gelijk men van beesten seide) snijden.
ontmasten	1856 VAN LENNEP	ontmast , b.n. – Van mast beroofd.
ontmasten	1856 VAN LENNEP	ontmasten , b.w. – Van masten ontdoen.
ontmeren	1856 VAN LENNEP	ontmeeren , b.w. – Losmaken. <i>Ontmeert d'ondanckbre vloot om door ons' zee te gaan,</i> <i>zegt Vondel in de Amst. Hekuba.</i>
ontnemen	1856 VAN LENNEP	ontnemen , b.w. – Afnemen. <i>Het bevel aan een Offlicier ontnemen, den wind aan een ander schip ontnemen.</i>
ontpakken	1681 SEEMAN	ontpakken , de <i>pakken</i> oopenen, en het goed daar uit neemen, sie, <i>pak</i> .
ontplanken	1856 VAN LENNEP	ontplanken , b.w. – Van Planken ontdoen. <i>Het scheepsboord ontplanken.</i>

ontrakken	1681 SEEMAN	ontrakken , de <i>rakken</i> los maaken, sie, <u>rak</u> .
ontrakken	1690 WITSEN	ontrakken . <i>De bezaans roe ontrakken</i> . De bezaans roe (welke met een rak aan de mast vast is) van zyn mast los maken, en overdwars zetten, of doorsteken: 't geen geschiedt by voor wint, ofte als alle de zeilen trekken kunnen, om spoedt te maken. Staat te weten, dat de bezaan by zoo een geval, zonder deezen toestel, weinigh dienst doet.
ontrakken	1856 VAN LENNEP	ontrakken , b.w. – De Rakken losmaken.
ontredder	1856 VAN LENNEP	ontredder , b.n. – Buiten staat zich te weeren of om behoorlijke bewegingen te maken. <i>De Schepen waren ontredder</i> , waren in een ontredderden staat aangekomen.
ontroeien	1856 VAN LENNEP	ontroeien , b.w. – Door kracht van riemen iets, b. v. een gevaar, ontkomen.
ontrollen	1856 VAN LENNEP	ontrollen , b.w. – Open rollen. <i>De vlag ontrollen</i> .
ontschepen	1681 SEEMAN	ontscheepen , weeder uit een <i>schip</i> ligten: <i>de goederen zijn ontscheept</i> , sie, <u>scheepen</u> .
ontschepen	1690 WITSEN	ontscheepen . Iets uit een schip doen.
ontschepen	1856 VAN LENNEP	ontschepen , b.w. – Uit het schip nemen of zetten. <i>Hy liet de lading ontschepen, hy liet de manschap ontschepen. Er werden 1000 man landingstroepen Ontscheept. Ontscheept zijn</i> (niet langer aan boord gehouden worden).
ontschieten	1681 SEEMAN	ontschieten , ontglippen: want <i>schieten</i> alhier glippen, of glijen, beteekend: gelijk men seide, <i>laat het touw schieten</i> : en hier van daan, <i>het is hem ontschooten</i> , het welk oneigendlijk beteekend, het is hem mislukt: gelijk in het volgende, <i>het is hem geweldig ontschooten</i> ens. sie, <u>schieten</u> .
ontschipperen	1681 SEEMAN	ontschipperen , iemand van zijn <i>schipperschap</i> afsetten, sie, <u>schipper</u> .
ontschipperen	1856 VAN LENNEP	ontschipperen , b.w. – Het bevel van het Schip ontnemen.
ontslaan	1681 SEEMAN	ontslaan , beteekend bevrijden, gelijk uit de volgende voorbeelden blijkt: <i>iemand van zijn eed ontslaan</i> : het welk beteekend of den eed, die gedaan is, te niet te doen, gelijk in veel voorvallen gebruikelijk is: of bevrijden van den eed te doen: dat de Latijnisten uitdrukken: <i>gratiam facere jurisjurandi</i> ens. <i>ontslaan van de borgtogt</i> , bevrijden van de schaade, die uit de <i>borgtogt</i> ontstaan kan: <i>ontslaan uit de gevankenis</i> : loslaten: op vrije voeten stellen: <i>de goederen zijn ontslaagen</i> : de goederen, die aan gehaald waaren, zijn vrij verklaard, ens. sie, <u>slaan</u> .
ontslaan	1690 WITSEN	ontslaan . Het een of ander zeil, als het anker gelicht is, los maken. De bezaan wert gemeinlyk eerst ontslagen.
ontslaan	1856 VAN LENNEP	ontslaan , b.w. – Wegzenden, uit de dienst zenden, afdanken.
ontslag	1856 VAN LENNEP	ontslag , z.n.o. – Afscheid, afdanking. <i>Die lieden hebben eervol ontslag bekomen. Hy heeft ontslag van dat schip</i> .
ontslippen	1740 Zonhoven	ontslippen . Ontschieten: <i>het touw is hem ontslipt</i> , 't is hem door de handt gegleden, hy is 't einde daer van quyt.
ontsluiten	1856 VAN LENNEP	ontsluiten , b.w. – Weder open stellen. <i>Er is bevel gegeven, die haven weder te ontsluiten</i> .
ontsluiter	1856 VAN LENNEP	ontsluiter , z.n.m. – Overdrachtelijk gebezigd door Vondel, in zijn grafschrift op Kortenaar. <i>De Groote Kortenaar, de schrick van 's vyants vlooten, D'ontsluiter van de Sont ligt in dit graf besloten</i> .
onttakelen	1681 SEEMAN	onttaakelen , al het geen <i>getaakeld</i> is, los maaken, sie, <u>taakelen</u> .

onttakelen	1690 WITSEN
onttakelen	1856 VAN LENNEP
onttakelen	1856 VAN LENNEP
onttakeling	1856 VAN LENNEP
onttuien	1856 VAN LENNEP
onttuien	1856 VAN LENNEP
onttuien	1857 PAN
ontvallen	1856 VAN LENNEP
ontvaren	1681 SEEMAN
ontwapenen	1856 VAN LENNEP
ontwerp	1856 VAN LENNEP
ontwimpelen	1681 SEEMAN
ontwimpelen	1690 WITSEN
ontwinden	1681 SEEMAN
ontzeilen	1681 SEEMAN
ontzeilen	1856 VAN LENNEP
ontzet	1856 VAN LENNEP
ontzetten	1856 VAN LENNEP
ontzetten	1856 VAN LENNEP
ontzetting	1856 VAN LENNEP
ontzinken	1681 SEEMAN
ontzwemmen	1681 SEEMAN
onverstand	1690 WITSEN
onweer	1681 SEEMAN

takelen en onttakelen. Touwen af en aan slaan.

onttakelen, o.w. – Van takels en want ontdoen, aftuigen. *Dat schip onttakelt zijn stengen* (men neemt de ra en 't want van de stengen af).

onttakelen, o.w. – Zijn tuig kwijt raken. *Het schip Onttakelt.*

onttakeling, z.n.v. – De daad van Onttakelen.

onttuid, b.n. – Wordt gezegd van een schip, dat zijn tuiankers binnen heeft.

onttuien, b.w. – Het tuianker binnen halen.

onttuid. “Wordt gezegd van een schip, dat zijn tuiankers binnen heeft.” Tuianker in 't meervoudig is niet goed. Lees: *Onttuid* wordt gezegd van een schip, dat vertuid gelegen hebbende, een zijner ankers geligt heeft. Zie vertuigen.

ontvallen, o.w. – Verdwijnen: uit het gezicht raken. *Het land Ontvalt om de noord of de zuid.*

ontvaaren, eer weg *vaaren*, als men giste: waar van, *de schuit is haar ontvaaren: waarom laat je uuw de schut ontvaaren?* het beteekend ook door *vaaren* sig hoeden voor onheil: gelijk in ontseilen: ontswemmen te sien is, sie, vaaren.

ontwapenen, b.w. – 1°. Van geschut ontblooten.

2°. Opleggen, de tuigaadje ontnemen.

ontwerp, z.n.o. – Schets, plan.

ontwimpelen, de *wimpel* los maaken, en die ergens af doen, sie, wimpel.

ontwimpelen. Eig. De wimpel los doen. Oneig. Iets, dat bedekt was, openbaar maken.

ontwinden, *los winden*: los maaken: *het kluiwetje sal sig wel ontwinden*: het welk oneigendlijk beteekend, dat de saak sig wel sal oopenbaaren, nu men de draad heeft.

ontseilen, door middel van de *seilen* sig redden, sie, seil ens.

ontzeilen, b.w. – Door kracht van Zeilen ontkomen.

ontzet, b.n. – Beschadigd. *Een ontzet schip* (een schip, waarvan eenige deelen hebben losgelaten, ten gevolge van zwaar weer).

ontzetten, b.w. – Verlossen, uit den nood helpen. *De Atalante stond op het punt genomen te worden, toen de Iris haar kwam ontzetten.*

ontzetten, o.w. – Inzakken. *Dat schip begint te ontzetten.*

ontzetting, z.n.v. – Nederzakking, inzakking.

ontsinken, *wegsinken*: *sinken* nu beteekend te gronde gaan: wanneer nu dit woord op de *moed* gepast werd, en dat men segt: *de moed ontsinkt mij*, soo wil men daar meede te kennen geeven, dat men de *moed* verlooren geeft: en geen kans en siet, om tot ons oogmerk te geraaken, sie, sinken.

ontswemmen, door middel van *swemmen* sig redden uit handen van zijn vervolgers, sie, swemmen.

duur te zyn is onverstandt: duure schipper blyft aan landt. Die het alles wil, alles verliest.

onweer, noodweer, *tempestas*, storm: *daar is onweer in see: hij heeft onweer in 't hoofd*: beteekend oneigendlijk eenige swaargheid voor sien: swaarhoofdig sijn: *hij is een onweers voogel* (μάντις κακων) een die altijd quaade neuten kraakt: of die sig niet op reis en vertoond, of daar volgd *onweer* op: een regte Jonas.

onweer	1856 VAN LENNEP	onweer, z.n.o. – Donder en bliksem. <i>Er broeit een onweer, er is onweer op handen.</i> <i>'t Vervaerlijk onweer loeit met weerlicht, blixem, donder</i> <i>En donderkloot, en roert, al buldrend, 't opperste onder.</i> <i>Een donkre orkaan rammeit en snort met slag op slag,</i> <i>Als of weêr de aardkloot in een nieuwen baiert lag.</i> Antonides. <i>IJstroom.</i> <i>Wat Onweer datter ruyscht of watter ommegaet,</i> <i>Ziet dat ghy nemmermeer uw eygen post verlaet.</i> Cats. Spreekwijze: <i>Er is onweer aan de lucht</i> (er zal braaf gescholden of geroerd worden).
onweersbui	1856 VAN LENNEP	onweersbui, z.n.v. – Zie <u>bui</u>. oog, beteekend dat gedeelte van het voorhoofd, daar men meede siet: waar van met alle veele spreuken ons voorkoomen: <i>als iemand de oogen uitsteeken</i>: iemand door giften en gaaven verblinden, en omkooopen: <i>iemand in 't oog hebben</i>: zijn gedagten oover iemand laten gaan, en op iemands doen letten gelijk ook alsoo gesegt werd, <i>dat iemand in het oog</i>, of de kijkerd, is: <i>hij heeft oogen in zijn hoofd</i>: dat is, hij is sneedig en voorsigtig: en daarom, <i>geen oogen in zijn hoofd hebben</i>: dom en onvoorsigtig zijn: <i>iets sij oogen klaagen</i>: dat is, iets heimelijk betreuren, en beschreien: <i>uit zijn oogen sien</i>: naauw toekijken: <i>hij most uit zijn oogen gesien hebben</i>: <i>sijn oogen uit sien</i>, dat is, sig ergens oover seer, en ten hoogsten verwonderen: en daarom seid men bij verwondering: <i>ik sag mijn oogen uit!</i> ens. hier van meerder en breeder in ons grootwerk: het woord <i>oog</i> beteekend ook een maalie: waar van <i>het zijn maar haaken en oogen</i>: sie, <u>haak</u>. Het <i>oog</i> van een naald: te scheep werd het <i>oog</i> genoomen voor het gat in de anker schagt, daar de ring in draaid, en vast is, sie, <u>ankeroog</u>.
oog	1690 WITSEN	
oog	1690 WITSEN	
oog	1690 WITSEN	
oog	1856 VAN LENNEP	
oog	1856 VAN LENNEP	
oogbout	1856 VAN LENNEP	
oor	1681 SEEMAN	oog, z.n.o. – Gezicht. <i>Een oog in 't zeil houden</i> (op alles acht slaan). In het Graftschift op Kortenaer noemt Vondel dien held: <i>Verminkt aan Oog en rechter hant</i> <i>En 't echter 't Oog van 't roer.</i> oog, z.n.o. – Opening of gat, aan de kanten van een zeil, aan een strop, of in een bout, en dienende om er iets door te halen en daardoor het voorwerp aan een ander te bevestigen. oogbout, z.n.v. – Bout, met een Oog voorzien. oor, het gedeelte van het hoofd daar meede men <i>hoord</i>: afkomstig van het Latijns woord <i>auris</i>: gelijk <i>hooren</i> van <i>haurire</i>: ten waar men wilde seggen, dat <i>hooren</i> gesteld wierd voor <i>ooren</i>, dat is, met de <i>ooren</i> vatten en verstaan: gelijk men seid, <i>ik heb het met mijn eige ooren gehoord</i>: <i>men moet sig geen ooren laten aannaajen</i>: dat is, men moet sig niet laten bedriegen: <i>iemand iets in 't oor</i>

		<i>bijten</i>: iemands iets met ernst en naadruk in luisteren: <i>oorkunden is aan de ooren kund</i>, en bekend <i>maaken</i>, gelijk men daar nu voor segt, <i>afkundigen</i>, af leesen, ens. waar bij sommige voegen, dat het een seer oude gewoonte is geweest, dat men de kinderen, als sij iets soudén, en moesten indagtig dat men haar dan <i>bij de ooren trok</i>: oover een koomende met het geen <i>Virg. in Buc.</i> heeft: <i>Cynthus aurem</i> <i>Vellit & admonuit.</i> ens. het woord <i>oor</i> vind men ook te scheep, in verscheide geleegendheid: soo seid men <i>oorhouten</i>, waar van de afbeeldsels bij W. pag. 185. N. 1: <i>oorijser</i>, sie, <i>boksooren</i>: hoe wel wij weeten dat'er ook <i>oorijzers</i> aan de <i>oorgaaten</i> (dat is kleine <i>gaaten</i> in de bruggen, daar maar een mast van een schip door kan) zijn, door welkers behulp de planken van de <i>oogaaten</i> werden oopen en toe gedaan. Om nu niet te spreken van de vrouwe <i>oorijsertjes</i>, die nu al lang in silver en goud veranderd zijn, en bij uitneemendheid <i>ijsertjes</i> genaamd werden.
oor	1690 WITSEN	over oor bouwen. Het schip boven wydt uit bouwen; 't geen bequaamte geeft in 't slaan, doch maakt ranke scheepen.
oor	1856 VAN LENNEP	oor over oor , bw. (veroud.) – In de spreekwijze <i>oor over oor bouwen</i> (het schip boven wijd uitbouwen, waardoor het zeer geschikt wordt om te slaan, maar wat rank om goed zee te bouwen).
oor	1856 VAN LENNEP	ooren , z.n.o.mv. – Zie <i>judasooren</i> .
oor	1857 PAN	ooren . “Zie Judasooren.” Hierbij te voegen: Verbreiding der wangen van de masten en tot steunsels der langzalings dienende. 2°. Beugels of handvatsels op mortieren.
oorijzer	1690 WITSEN	oor-yzers : anders, <i>Bokshoorens</i> . Yzers ter zyden aan de rampaarden, om die te bestieren, en te bedwingen.
oorijzer	1856 VAN LENNEP	ooryzers , z.n.o.mv. – Yzers ter zijde aan de rampaarden, om die te bestieren en te bedwingen.
oorlam	1690 WITSEN	oorlam . Een oudt en ervaren zee-man.
oorlam	1856 VAN LENNEP	oorlam , z.n.o. – Benaming van een ervaren zeeman; het woord is afkomstig van 't Maleisische <i>Orang lama</i> (ervaren, handig, bekwaam man). 2°. Rantsoen van jenever, borrel, slok.
oorliëtblok	1856 VAN LENNEP	oorliëtblok , z.n.o. – Blok, dat als een oorhanger of oorliët aan het einde van de ra hangt.
oorliëtblok	1857 PAN	oorliëtblok . Dit is goed verklaard, doch er moet bijgevoegd: <i>en</i> waardoor de vallen der boven- en bramzeilen varen.
oorlogshag	1681 SEEMAN	oorlogshagje , een die op een <i>oorlogsschip</i> vaart.
oorlogsschip	1681 SEEMAN	oorlogsschip , een schip, dat ten <i>oorlog</i> diend, en bequaam is om zijn vijand te keer te gaan, sie, <i>schip</i> .
oorlogsschip	1856 VAN LENNEP	oorlogsschip , z.n.o. – Zie <i>schip</i> .
oorlogsvloot	1856 VAN LENNEP	oorlogsvloot , z.n.v. – Vloot, die, onder het bevel van een Amiraal, ten Oorloge is uitgerust.
oost ten noorden	1856 VAN LENNEP	oost ten noorden, oost-noord-oost, oost ten zuiden, oost-zuid-oost. Windstreken aan de Oostzijde, elkander van het Noorden naar het Zuiden opvolgende.
oost ten zuide	1856 VAN LENNEP	oost ten noorden, oost-noord-oost, oost ten zuiden, oost-zuid-oost. Windstreken aan de Oostzijde, elkander van het Noorden naar het Zuiden opvolgende.

oost	1681 SEEMAN	oost , werd gerekend daar de son <i>in Aequinoctio</i> opgaat, en werd gesteld teegen het westen: waar van: <i>oost west 't huis best</i> : dat is, men mag gaan waar men wil, het is nergens beeter als 't huis: <i>patrius fumus alieno igne luculentior</i> : of met een andere duitse manier van spreken, <i>eigen haard is goud waard</i> : voorts is het bekend, dat, <i>vaaren om den oost</i> , beteekend <i>vaaren naa Deenmarken, Sweeden</i> , ens. te weeten, ten opsigte van Amsterdam, daar de scheepen afvaaren, gelijk, <i>vaaren om de west</i> , beteekend vaaren naa <i>Vrankrijk Poortegaal, Spangien</i> , ens.
oost	1690 WITSEN	de wal, of het landt, geert om de oost, of west . Dat is: Het zelve loopt zoo heen.
oost	1690 WITSEN	het weêr leit om de west , of oost , enz. Het waait dus of zoo.
oost	1690 WITSEN	om de oost , of, west leggen . Dat is: Met de steven derwaarts heen leggen.
oost	1836 SPRENGER	Oost, West, t'huis best . Dit opschrift, is reeds het Spreekwoord zelve. Het zegt, <i>dat waar men ook in de wereld goed onthaald wordt, het nergens beter is dan aan eigen haard</i> . Een echte trek van het Hollandse karakter. Bij de vaart op <i>Oost en West</i> , vonden zij het toch altijd op hunnen geboortegrond beter.
oost	1856 VAN LENNEP	oost , bw. – <i>Oostelijk</i> , tusschen Noord en Zuid. <i>De wind is oost</i> (komt van de Oostzijde).
Oost	1856 VAN LENNEP	oost , z.n.v. – De Oostindische bezittingen. <i>Hy vaart op de Oost. Hy heeft zijn fortuin in de Oost gemaakt</i> . Spreekwijze: <i>Oost west, t'huis best</i> (men moge de <i>Oost</i> en de <i>West</i> bezocht en het er goed gehad hebben, men zal zich nergens beter bevinden dan in het moederland).
oostelijk	1856 VAN LENNEP	oostelijk , b.n. en bw. – Wat <i>ten Oosten</i> is.
oosten	1690 WITSEN	de wint draait door 't oosten, of westen , enz. De wint waait West, of Oost, doch eerst voor een korten tydt Noorden, of Zuiden gewaait hebbende.
Oosten	1856 VAN LENNEP	oosten , z.n.o. – De Levant. <i>Die schepen komen uit het oosten</i> .
oostenwind	1690 WITSEN	ooste wint met smout, wert geen drie dagen oudt . Dat is: Oofte wint met regen duurt niet lang.
oosterzon	1856 VAN LENNEP	oosterzon , z.n.v. – De Zon, als zy zich in 't Oosten bevindt. <i>Hy is van de oosterzon geroost</i> (hij heeft in Oostindiën een bruine kleur opgedaan.)
Oost-Indië	1681 SEEMAN	Oostindien , werd gesteld teegen <i>Westindien</i> : het eerste geleege <i>in Asiâ</i> : het ander <i>in Americâ</i> : en soo ook <i>oostindiesvaarders</i> , die in <i>oostindien</i> geweest zijn: anders bekend met de naam van heeren van ses weeken: om dat haar rijk niet langer duurd, en dan moeten sij weeder om peeper: en soo sien wij dat het godloos loopje van de <i>oostindiesvaarders</i> waar is: dat, die in de hel gewend is, in de Heemel niet en kan aarden: - - - - - <i>vident meliora probantque</i> - - - - - <i>tamen deteriora sequuntur</i> .
Oost-Indië	1836 SPRENGER	Oost-Indië . <u>Men ziet op geen aap, als men uit Oost-Indië komt</u> . Dit Spreekwoord is niet duidelijk. Oppervlakkig beschouwd, zou men zeggen, dat voormaals een ruime aanvoer van <i>apen</i> , daartoe aanleiding moet gegeven hebben, waarvoor ik echter geen bewijs gevonden heb. Mogelijk wel, wordt het best opgehelderd, door vergelijking met een ander Spreekwoord: <u>hy heeft den aap beet; wanneer men op eene of andere wijze geld bekomen heeft</u> , en de aanmerking van WINSCHOTEN en WEILAND, dat het woord <i>aap</i> , eene <i>somme gelds</i> , een <i>schat</i> beteekent. Het Spreekw. <u>Men ziet</u>

Oost-Indië	1856 VAN LENNEP	<u>op geen aap</u> (geen geld) <u>als men uit Oost-Indië komt</u>, duidt in het gemeene leven aan: <i>de hand die gewonnen heeft, is mild</i>. Men weet voorts, dat <i>Oost-Indië</i> het <i>peperland</i> is en daarom zegt men wel van iemand, die in de vaart derwaarts gaat: <u>hy gaat peper halen</u>, of <u>hy gaat om peper uit</u>. oostindiën, z.n.o. – De eilanden in de Indische Zee. Spreekwijze: <i>Men ziet op geen aap, als men uit Oostindiën komt</i> (men kan gemakkelijk wat weggeven als men 't ruim heeft: – omdat hy, die vermogend uit de Oost terug komt, gemakkelijk een aap kan prezent doen).
Oostindiëvaarder	1856 VAN LENNEP	oostindievaarder , z.n.m. – Schip, dat op de Oost vaart.
Oostindische Compagnie	1856 VAN LENNEP	oostindische kompagnie of maatschappy . – Maatschappy, die voorheen het bewind voerde over de volkplantingen in den Indischen Archipel.
oostnoordoost	1856 VAN LENNEP	oost ten noorden , oost-noord-oost , oost ten zuiden , oost-zuid-oost . Windstreken aan de Oostzijde, elkander van het Noorden naar het Zuiden opvolgende.
oostwaarts	1856 VAN LENNEP	oostwaart , bw. – Naar de Oostzijde.
oostzuidoost	1856 VAN LENNEP	oost ten noorden , oost-noord-oost , oost ten zuiden , oost-zuid-oost . Windstreken aan de Oostzijde, elkander van het Noorden naar het Zuiden opvolgende.
op en neer	1690 WITSEN	op en neer zyn . Dit zeght men van de scheepen, als hare zyden recht op gaan: ook van 't anker, als het by 't schip hangt.
op of onder	1836 SPRENGER	Op of Onder . <u>Het moet er op of onder</u> . Wanneer men ziet, dat men het niet langer op zee kan houden, zet men het somtijds voor den wind, op het strand, in hoop van nog gered te zullen worden. De zin van het Spreekwoord, staat dus gelijk met dat van: <u>het moet er onder of over</u> , in mijne Handleiding bladz. 105 toegelicht; beide duiden aan, <i>dat men, als het schip zich in nood bevindt, de hagchelijke kans tusschen vergaan of zich te redden, moet wagen</i> , en zoo wordt er ook in het gemeene leven, door te kennen gegeven, <i>dat er een einde aan de zaak moet komen, zij moge dan gelukkig, of ongelukkig uitvallen</i> .
op toe	1690 WITSEN	op toe houden . Na toe houden.
op	1681 SEEMAN	op beteekend gemeenelijk, en wel voornaamendlijk in onse volgende woorden, en spreekwijsen, <i>opwaarts</i> , als bij voorbeeld.
op-allens	1856 VAN LENNEP	op-allens , t.w. – Komm. voor: “alle man boven”, verbasterd van 't Eng. <i>up all hands!</i>
oparmen	1690 WITSEN	opgearmd . Dit werdt gezeght van de bezaan, of van de fok, wanneer zy op een zonderlyke wyze ter wint-vang staan: van 't eerste, als men by legt: van 't andere, als men voor de wint zeilt.
opbeuren	1681 SEEMAN	opbeuren , optillen, opheffen, <i>ik kan dat niet opbeuren: ik kan mijn hoofd niet opbeuren</i> : dat is, ik ben soo siek, dat het mij niet lust mijn hoofd uit het kussen op te ligten: ens. sie, <u>beuren</u> .
opbijten	1681 SEEMAN	opbijten , dit woord komt van <i>op</i> en <i>bijten</i> : dog dit <i>bijten</i> werd somtijds eigendlijk, somtijds oneigendlijk genoomen: oneigendlijk (gelijk hier) beteekend het, ijs met bijlen ophakken: gelijk daarom ook een <i>bijt</i> een gat genaamd werd, daar het ijs weg gehakt is, sie, <u>bijt</u> .
opboeien	1681 SEEMAN	opboejen , door het <i>boejen</i> , en vastmaaken van planken hooger opbouwen: waar van de scheepen zijn seer hoog <i>opgeboeid</i> : ens. sie, <u>boei</u> .

opboeien	1690 WITSEN	opboeijen. Iets te scheep hoogh op timmeren. Als <i>Caesar</i> met <i>Cleopatra</i> streeft, waren hare scheepen te hoogh opgeboeit, en daarom onbruikbaar, en te logh: zoo <i>Florus</i> getuigt.
opboeien	1856 VAN LENNEP	opboeien , b.w. – De staande boorden van een vaartuig verhoogen.
opboeisel	1856 VAN LENNEP	opboeisel , z.n.o. – Vloer, looze stelling, zetplank.
opborrelen	1681 SEEMAN	opborrelen , al <i>borrelende</i> te voorschijn koomen: <i>wat quam daar opborrelen?</i> sie, <u>borrel?</u>
opborrelen	1856 VAN LENNEP	opborrelen , o.w. – <i>Koken</i> , <u>brabbelen</u> . Zie ald.
opbrassen	1856 VAN LENNEP	opbrassen , o.w. – De raas meer vierkant aanhalen. <i>De wind is ruimer. Wy moeten opbrassen.</i>
opbreken	1856 VAN LENNEP	opbreken , b.w. – De kabelaring dwingen te rijzen.
opbreken	1857 PAN	opbreken. “De kabelaring dwingen te rijzen.” Beter: de bogten der kabelaring of van trossen, rondom het spil, met een opbreker, zoodanig wringen, dat zij naar boven langs het spil schuiven, en van onderen ruimte laten voor volgende.
opbreker	1856 VAN LENNEP	opbreker , z.n.m. – 1°. Houten keg om de kabelaring op te breken. 2°. Yzeren helling met metalen rollen.
opbrengen	1856 VAN LENNEP	opbrengen , b.w. – 1°. Optuigen, b. v. de bramraas. 2°. In een haven brengen. <i>Een prijs opbrengen</i> (een prijs gemaakt schip in een haven brengen).
opbrengen	1857 PAN	opbrengen. 1°. Optuigen, bij voorbeeld, de bramraas.” <i>Optuigen</i> eener bramra is geheel iets anders dan <i>opbrengen</i> . Optuigen is het tuig ergens overleggen, aanzetten, enz. <i>Opbrengen</i> is iets op zijn plaats brengen. Men zegt: de bramra’s opbrengen.
opdagen	1681 SEEMAN	opdaagen , met den <i>dag</i> te voorschijnen koomen, waar van, <i>sij sullen wel opdaagen</i> : ens.
opdagen	1690 WITSEN	opdagen. Met den dagh te voorschyn komen.
opdiepen	1690 WITSEN	opdiepen. Oneig. Te boven komen: behouden komen. Eigentl. Een schip op het diep-loot aanbrengen.
opdoeken	1690 WITSEN	opdoeken. De zeilen t’zamen vouwen, en wegh leggen.
opdoeken	1856 VAN LENNEP	opdoeken , b.w. – Samenvouwen. <i>De zeilen opdoeken.</i>
opdoeken	1857 PAN	opdoeken. “Samenvouwen. De zeilen opbrengen.” Lees: Zamenvouwen van afgeslagen zeilen, tenten, enz., om ze in de zeilkooi te bergen.
opdoemen	1856 VAN LENNEP	opdoemen , o.w. – Zich twijfelachtig aan den horizon vertoonen. <i>Wy zagen de kust uit zee opdoemen.</i>
opdoen	1690 WITSEN	op doen. Zich van verre vertoonen.
opdoen	1856 VAN LENNEP	opdoen (zich) , ww. – Zich vertoonen. <i>De rots aan den mond van Rio Janeiro Doet Zich Op als een suikerbrood.</i>
opdoening	1856 VAN LENNEP	opdoening , z.n.v. – Aanzicht. <i>De opdoening van het land.</i>
opdokken	1836 SPRENGER	Op- en Uitdokken. <u>Hy zal het moeten opdokken</u> of ook wel, <u>uitdokken</u> . Een dok is een besloten plaats, waarin de schepen bewaard worden. Van daar <i>dokken</i> voor: <i>in het dok brengen</i> . <i>Op- en uitdokken</i> , als een schip <i>uit het dok gehaald en in de vaart gebragt wordt</i> . <u>Hy zal het moeten opdokken</u> zegt Spreekw. <i>het voor den dag brengen</i> en <u>uitdokken</u> : <i>het teruggeven</i> .
opdokken	1856 VAN LENNEP	opdokken , o.w. – Het dok ontsluiten, zoodat het schip in de vaart komt. Spreekwijze: <i>Hy moet opdokken</i> (hy moet zijn beurs ontsluiten).

opdonderen	1681 SEEMAN	opdonderen , met den <i>donder</i> te voorschijn koomen. <i>sij sullen wel opdonderen, Hoofd in Velsen</i> act. 1. sc. 2. <i>Hier opgedonderd uit het diepst der helse graaven</i> <i>Ben ik scheursieke twist</i> ens. <i>sie, donder.</i> daarenbooven is het een seemans woord, dat <i>sij</i> seggen: <i>de donder moet binnen drie daagen opdonderen</i> : dat is, het moet binen drie daagen (naa dat de <i>donder</i> gehoord is) lustig opwaaien: dat ook veeltijds soo gebeurd.
opdouwen	1681 SEEMAN	opdouwen , of <i>opduuwen</i> , <i>opwaarts aanduuwen</i> , <i>sij sullen het teegen de stroom niet kunnen opduuwen</i> , <i>sie, duuwen.</i>
opdraaien	1856 VAN LENNEP	opdraaien , b.w. – Naar omhoog draaien.
opdraaien	1856 VAN LENNEP	opdraaien , o.w. – Zich Draaiend bewegen. <i>Voor het anker opdraaien.</i> Van hier – omdat men met Draaien niet vordert – mislukking in zijn poging. <i>Wy dachten in de bocht van Anjer te loopen, maar Draaiden voor de Marakbaai op. Parker dacht onze koopvaardyschepen te nemen, maar Draaide voor Zoutman op.</i> Spreekwijze: <i>Hy is er voor Opgedraaid</i> (hy heeft het niet kunnen gedaan krijgen).
opdrijven	1856 VAN LENNEP	opdrijven , o.w. – Wordt een vaartuig gezegd te doen, wanneer het met den vloed drijft, in tegenstelling van <i>afdrijven</i> , als het met de ebbe drijft.
opduwen	1690 WITSEN	opdouwen . Tegen wint op, ofte in stilte, langzaam zeilen, met laveeren, het anker werpen, of dryven. Anders: Een haven zoeken, gevaars wil, en zich uit zee begeeven.
opdwarsen	1856 VAN LENNEP	opdwarsen , b.w. – Opknappen, afschrappen.
open	1681 SEEMAN	oopen beteekend te scheep ongedekt, gelijk een <i>oope schouw</i> , een <i>oope schuit</i> , ens. soo ook in het gemeen een <i>oope plaats</i> , de <i>oope lugt</i> : somtijds beteekend <i>oopen</i> , <i>geopend</i> : <i>de deur stond oopen: wandelen met oope deuren</i> : dat is, oopenhartig: onbeveinsd <i>sijn: sijn oopen sien</i> , dat is, kans en middel sien, om uit sijn onheil te geraaken, ens.
open	1856 VAN LENNEP	open , b.n. – <i>open wal</i> (dien men vrijelijk kan naderen.) <i>open zee</i> (buiten de banken.) <i>open wind</i> (waar men een plaats meê bezeilen kan).
openen	1856 VAN LENNEP	openen , b.w. – 1°. Open maken. <i>De kluizen openen, de luiken openen.</i> 2°. Uitbreken. <i>De buitenhuid openen.</i>
openhouden	1690 WITSEN	open houden . <i>Het landt</i> , of <i>een schip open houden</i> . Dat is: Zich met zyn schip zoodanigh aan de wint, of te loevert van een ander schip, houden, dat men het landt, of schip, bezeilen kan.
openhouden	1856 VAN LENNEP	openhouden , b.w. – (veroud.) Men wordt gezegd een schip Open te houden, als men te loevert of boven den wind er van is en blijft, om het althands te kunnen bezeilen: zoo ook <i>een haven, ree, rivier openhouden</i> , als men er bovenwinds van komt om er te kunnen binnenzeilen. 2°. Voor: <i>uit elkander houden</i> t. w. de landmerken. <i>Den molen en den toren openhouden</i> (zoodanigen koers te houden, dat men uit het schip tusschen die beide voorwerpen doorzeilt).
op-en-neer	1856 VAN LENNEP	op en neêr , bw. – Wordt een schip gezegd te zijn, als zijn voorsteven zich vlak boven het uitgeworpen anker bevindt: en ter zelve gelegenheid van het touw. <i>Het touw wijst op en neêr. Het</i>

		<i>schip is op en neêr</i> (is gereed om onder zeil te gaan.) <i>De wind is op en neêr</i> (er is niet genoeg wind om den windwijzer te doen draaien).
openteren	1856 VAN LENNEP	op-enteren , o.w. – Opklimmen, in het want langs de stormladders, tegen de puttings. <i>Enter Op!</i> (komm).
openteren	1857 PAN	openteren . “Opklimmen in het want langs de stormladders, tegen de puttings.” Lees: opklimmen in het tuig.
opgaan	1856 VAN LENNEP	opgaan , o.w. – 1°. <i>Aan het spil opgaan</i> (het touw om het spil vieren). 2°. Oprijzen. <i>Het opgaan van de zon</i> .
opgearmd	1856 VAN LENNEP	opgeärmd , b.n. – (veroud.) Werd gezegd van bezaan en fok, als zy op een ongewone wijze ter windvang staan, het eene als men bylegt, het andere, als men voor-de-wind zeilt).
opgeien	1856 VAN LENNEP	opgegeid , b.n. – Hetzelfde als <i>Gegeid</i> ; het zeil is <i>opgegeid</i> wanneer zijn schooten door de geitouwen naar binnen zijn opgehaald, zoodat de wind er uit is.
opgeien	1856 VAN LENNEP	opgeien , bw. – ’t Zelfde als <i>geien</i> . Vlak voor-de-wind zeilende met alle zeilen bygezet, geit men het grootzeil, om den wind niet te benemen aan het fokkezeil.
opgeien	1857 PAN	opgeien . Hier staat weder “fokkezeil.” Lees: <i>fok</i> .
opgijen	1681 SEEMAN	opgijen , met een <i>gij</i> ophijsen of opwinden, sie, <i>gij</i> .
opgijen	1690 WITSEN	opgeijen . By halen: ophyzen.
ophalen	1681 SEEMAN	ophaalen , te scheep beteekend het omhoog <i>haalen</i> , ophijssen, ook opseilen: maar oneigendlijk seide men, <i>hij kan die man niet ophaalen</i> , dat is, opweegen: sijnde soo veelgesegt, als hij kan teegen die man niet op: ten hoof beteekend <i>ophaalen</i> : een gesant uit zijn <i>huis haalen</i> , en ten hoof brengen, sie, <i>haalen</i> .
ophalen	1690 WITSEN	ophalen . Als men te laegh vervallen is met het schip te rugh zeilen.
ophalen	1856 VAN LENNEP	ophalen , b.w. – 1°. Oplichten, naar boven halen. <i>Een bocht van een touw ophalen. Het roer ophalen. De riemen ophalen</i> . 2°. Met laveeren vooruit komen, als men door terug zeilen te laag vervallen is, of als men door misgissing in de verkeerde passaat is gekomen. <i>Het onder de kust van Sumatra ophalen: Het by de boelijn ophalen</i> (scherp by-de-wind). <i>Het onder den wal in de neer ophalen</i> (oproeien).
ophaler	1856 VAN LENNEP	ophaler , z.n.m. of <i>kraallijn</i> . – Lijn, dienende om de halzen der noktakels Op te Halen.
ophaler	1857 PAN	ophaler . “Of kraallijn. - Lijn, dienende om de halzen der Noktakels op te halen.” Lees: <i>Ophaler</i> is in het algemeen een lijn of wipper, waarmede iets wordt opgehaald. Zoo is de kraallijn ook een <i>ophaler</i> .
opharden	1690 WITSEN	opharden . Een touw-slaggers woort, en gezeght, eenigh touw by het wiel opdraaijen.
opheffen	1681 SEEMAN	opheffen , opwaarts <i>heffen</i> of tillen: en om dat de scheepstimmerluiden, als sij de planken moeten meeten, de selve dikwils verleggen moeten, soo werd <i>opheffen</i> genoomen voor het meeten selfs: dog <i>opheffen</i> beteekend ook in de sangkonst zijn stem eerst laten hooen: waar van <i>hef op! wie sal den ophef doen!</i> ens.
opheffen	1690 WITSEN	opheffen . Een wyze en benaaming van meeten by de Scheeps-timmerluiden.
ophielen	1856 VAN LENNEP	ophielen , b.w. – Twee touwen door lusknoopen verbinden.

ophielen	1857 PAN	ophielen. “Twee touwen door lusknopen verbinden.” <i>Lusknopen</i> zijn ons niet bekend. Lees: <i>Ophielen</i> is het tijdelijk aaneenhechten van twee touwen of trossen, hetwelk op verschillende wijze geschiedt, maar meestal met een <i>hielingsteek</i> . Wanneer men bij het verhalen trossen uitbrengt, en één is te kort voor het doel, dan wordt er een tweede <i>opgehielt</i> .
ophijsen	1856 VAN LENNEP	ophijschen , b.w. – Met touwen of kabels een voorwerp loodrecht ophalen.
ophijsen	1857 PAN	ophijschen. “Met touwen of kabels een voorwerp loodrecht ophalen.” Liever als volgt: Een voorwerp door een takel of wipper omhoog voeren.
ophouder	1856 VAN LENNEP	ophouder , z.n.m. – Touw, dienende om eenig blok (by voorbeeld van de noktakels, zoolang die niet gebruikt worden) tegen de ra aan te houden.
opkatten	1856 VAN LENNEP	opkatten , b.w. – Onder de kraanbalk halen, t. w. een anker.
opkikken	1856 VAN LENNEP	opkikken , b.w. – Zie <i>Kikken</i> .
opklaren	1856 VAN LENNEP	opklaren , o.w. – Helder worden; wordt het weer of de lucht gezegd te doen.
opknappen	1690 WITSEN	opgnappen. Schoon en klaar maken.
opknappen	1856 VAN LENNEP	opknappen , b.w. – Redderen, schoonmaken.
opknijpen	1856 VAN LENNEP	opknijpen , o.w. – Zijn best doen om by-de-wind zoo veel mogelijk op te werken.
opkomen	1856 VAN LENNEP	opkomen , o.w. – Verschijnen, opgaan. <i>Het opkomen van de maan</i> .
opkomen	1857 PAN	opkomen. Wordt ook gezegd van het volk, wanneer het op dek komt, om wacht te doen. Tegenoverstelling van <i>afgaan</i> . Van daar: opkomende en afgaande wacht; doorgaans gebruikt voor het begin en het einde der wacht. Zoo zal men, by voorbeeld, in het journaal lezen: opkomende wacht staken het rif uit de marszeilen; afgaande wacht zetten de bovenleizeils.
opkorten	1681 SEEMAN	opkorten , digter of <i>korter</i> bij een haalen: <i>de scheepen wierden opgekort</i> ens.
oplangen	1681 SEEMAN	oplangen , om hoog reiken, als koomende van <i>op</i> en <i>langen</i> : het wel beteekend geeven: waar van <i>langme! reiktme!</i> ens.
oplanger	1681 SEEMAN	oplang , of spanstut W. pag. 55. N. 8.
oplanger	1681 SEEMAN	oplangers zijn planken, die of aan een schip, of elders geslaagen werden, om het schip ens. te verschoonen, als men laaden sal.
oplanger	1690 WITSEN	oplangen. De hooger in-houten, ofte de scheeps-ribben.
oplanger	1690 WITSEN	oplangers. Planken die buiten tegen het schip op en neer zyn gespykert, om de lasten daar by langs in 't schip over te trekken.
oplanger	1856 VAN LENNEP	oplanger , z.n.m. – <i>Stut der kattesporren, hanger boven de poort</i> . Naam van de verlengstukken der inhouten.
oplaveren	1690 WITSEN	op laveeren. Oneig. Allengskens te boven komen.
oplaveren	1856 VAN LENNEP	oplaveeren , o.w. – Al laveerende vooruit komen.
opleggen	1681 SEEMAN	opleggen , beteekend <i>booven op gaan leggen</i> , of iets ergens <i>booven opleggen</i> : te scheep werd het ook gebruikt voor <i>subducere naves</i> : dat is, de scheepen teegen de winter gaan <i>leggen</i> op een veilige plaats: waar van het seggen, <i>de scheepen werden opgeleit</i> : het welk voor heen bij de stoutste seeluiden vier maanden lang in de winter geschiede, te weeten van half <i>October</i> tot half <i>Februari</i> : dog heeden ten daage is sulks de gewoonte niet: want men nu in het hartje van de winter selfs in

		see loopt: en loopt men, daar men vaaren kan: gelijk sulks aan oostindiesvaarders, en al die om de west vaaren, baarblijkelijk is: van <i>opleggen</i> koomen ook eenige andere spreekwijzen, als <i>geld opleggen</i> , dat is, <i>geld</i> ooverwinnen: <i>die luiden leggen geld bij geld op</i> : waaren <i>opleggen</i> , waaren <i>inslaan</i> , om bij een stijve mart winst daar meede te doen: en endelijk meer bieden, als men tot nog toe geboden heeft: <i>nu koopman je moet'er nog wat opleggen</i> : je moet je bod verbeeteren ens. sie, <u>leggen</u> .
opleggen	1690 WITSEN	opleggen . Dit wert van scheepen gezeght, die's winters stil leggen.
opleggen	1856 VAN LENNEP	opleggen , b.w. – 1°. Bezeilen: Een punt bereiken of een hoek omzeilen zonder laveeren. 2°. Ontwapenen en buiten gebruik stellen. <i>Dat schip is oud: men moet het opleggen</i> .
oplegger	1690 WITSEN	een oplegger maken . Oneig. Een zaak laten berusten. Eigentl. Een schip stil doen leggen, en niet gebruiken.
oploeven	1856 VAN LENNEP	oploeven , o.w. – Zie <u>aanloeven</u> .
oploop	1856 VAN LENNEP	oploopen , z.n.m.mv. – Voortzettingen van het zaadhout, die gewoonlijk voor, onder een dekband, en, achter, met den achterstevan eindigen.
oplopen	1681 SEEMAN	oploopen , beteekend verscheide dingen: en voor eerst <i>om hoog loopen</i> : gelijkerwijs men seide: <i>loop op! loop op!</i> een <i>oploop</i> een <i>oproer tumultus</i> , als, <i>daar quam een oploop</i> ens. <i>het waater loopt op</i> , het waater wast: daar en booven beteekend <i>oploopen oopenloopen</i> : waar van, <i>loop de deur op!</i> <i>oplopend zijn</i> : haastig, heet gebaakerd zijn: voorts werd dit woord van de seelui gebruikt voor <i>opseilen</i> : met seilen agterhaalen: iemand inseilen: en hier van oneigendlijk, <i>iemand oploopen</i> : iemand opsoeken: <i>ik weet niet, waar ik hem oploopen sal</i> ens. sie, <u>loopen</u> .
oplopen	1690 WITSEN	oploopen . Inzeilen, ofte verrasschen.
oplopen	1856 VAN LENNEP	oploopen , b.w. – Inhalen. <i>Wy liepen dat schip hand over hand Op</i> . (Wy naderden dat schip, als of het aan een lijn vast zat, welke wy hand over hand inpalmden). <i>Land oploopen</i> (het land naderen).
oplossen	1681 SEEMAN	oplossen , de waaren uit een schip <i>lossen</i> : waar van breeder in het woord <u>lossen</u> .
opmeren	1690 WITSEN	opmeeren . Een schip verder of dieper binnen een haven brengen.
opnemen	1856 VAN LENNEP	opnemen , b.w. – Onderzoeken. <i>Een kust opnemen een baai opnemen</i> .
opper	1681 SEEMAN	opper beteekend hooger: waar van, <i>opperste</i> , een <i>opperkoopman</i> : <i>opperstuurman</i> , ens. een <i>opperste</i> : een <i>opperhoofd praefectus</i> .
opper	1856 VAN LENNEP	opper , z.n.m. – <i>Oppert</i> , of <i>Oppertjen</i> . Schuilplaats, luwste. <i>Wij hebben daar een opper</i> (wy liggen tegen den wind beschut).
opper	1856 VAN LENNEP	opper . – Beteekent in de samenstelling <i>Opperste</i> of <i>hoofd</i> . <i>Opperstuurman</i> , <i>oppersmid</i> (eerste stuurman, eerste smid).
opper	1856 VAN LENNEP	oppert , z.n.m. – Zie <u>opper</u> .
opperwal	1681 SEEMAN	opperwal , <i>opperwalle</i> : de hooger wal, dat is, daar de wind van daan komt: en dewijl men voordeel bij de <i>opperwal</i> vind: naadien men daar altijd of en aan kan, soo beteekend <i>aan opperwal zijn</i> , het selve met <i>aan hooger wal</i> , of <i>aan hooger boord zijn</i> : dat is, gelukkig zijn, gelijk daar en teegen <i>aan laager wal</i> , beteekend in het onder spit leggen: ongelukkig zijn: van <i>opper</i> komt ook <i>opperen</i> ,

opperwal	1690 WITSEN
opperwal	1856 VAN LENNEP
oproeden	1690 WITSEN
oproeien	1856 VAN LENNEP
opschakelen	1690 WITSEN
opscheppen	1690 WITSEN
opscheppen	1690 WITSEN
opscheppen	1681 SEEMAN
opschieten	1690 WITSEN
opschieten	1690 WITSEN
opschieten	1690 WITSEN
opschieten	1856 VAN LENNEP
opschieten	1856 VAN LENNEP
opschorting	1690 WITSEN
opschorting	1856 VAN LENNEP
opseizen	1856 VAN LENNEP
opslaan	1856 VAN LENNEP
opslechten	1856 VAN LENNEP
opsluiting	1856 VAN LENNEP
opsluiting	1857 PAN
opsplitsen	1856 VAN LENNEP
opspoelen	1681 SEEMAN
opsteken	1681 SEEMAN

dat is, iets van anderen naa boven draagen: of oneigendlijk, iets aan draagen: gelijk men seid, *ik opper soo wat*: en hier van een *opperman*, die met *opperen* beesig is, en sijn kost verdienen moet.

opper-wal. Het landt daar de windt van daan komt.

opperwal, z.n.m. – Wal aan de zijde van den wind.

oproeden. Dit wert van de bussen gezeght, als men hare laad-gaten reddert, en klaar maakt.

oproeien, o.w. – Tegen stroom of wind Roeien.

op schaken. Iets op binden, of op steken. Dus zeght men: *Het takel op schaken*.

mede gescheept zyn. Oneig. Mede beladen zyn.

met iemandt op- of ingescheept zyn. Dat is: Tegen iemandts lust, wil, of zin, in zyn gezelschap zyn.

opscheppen, uit een pot of keetel *scheppen*: *schep op met de groote pollepel*: dat is, schaf wakker op! *meenje dat het hier op gescheept staat!* meenje, dat het hier van de boom geschud werd!

uitscheppen, iets ergens *uit scheppen*: *men schept het hier uit een sloot niet*: dat is, men heeft het hier voor niet niet: oover een koomende met het voorgaande, ens.

opschieten. Het touw binnen scheeps boort schikken.

rondt schieten. Eig. Het touw rondt neder leggen. Oneig. Een zaak effen maken.

schieten. Het touw-werk in ronde kringen of schyven leggen.

opschieten, b.w. – 1°. Voort doen draaien. *Tegen zon opschieten* (van de linker- naar de rechterzijde). *Met zon opschieten* (anders om). *Touw opschieten* (het loopende want op een hoop brengen, in een kring opleggen. *Een looper op het dek in de hand opschieten*. *Eenige bochten van een looper in de hand opschieten*).

opschieten, o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, als het begint vooruit te gaan. *Hy Schiet Op*. *In de wind doen opschieten* (den steven recht in-de-wind brengen.)

opschorting. De verenging en snyding van het achter onder-schip.

opschorting, z.n.v. – De verenging en snijding van het achter-onderschip.

opseisen, b.w. – De kabelaring door de seisingen aan het zwaar touw vast maken.

opslaan, b.w. – Opzetten, opstellen. *Een schot opslaan*, omslaan. *Een derde hand opslaan* (een lichten talie ergens op vast maken, om te hijschen.) *Uit kabelgarens touw vervaardigen*.

opslechten, b.w. – Opknappen, voorzien.

opsluiting, z.n.v. – Keg of wig, die tusschen het handvatsel en den hame gestoken wordt, om deze te doen vastzitten.

opsluiting. Of sluiting is ook de verbinding van twee kettings.

opsplitsen, b.w. – Zie *splitsen*.

opspoelen, door de baaren, en golven, en stroom ergens op geworpen werden: de vrouwlui gebruiken ook dit woord voor het linnen, als het van de blijk genoomen werd, nog eens voor de laatste maal *spoelen*, of uitwassen, en uitvringen, sie, *spoelen*.

opsteeken, beteekend somtijds *oopen steeken*, gelijk in het volgende, *een slot opsteeken*: maar als het van de wind gesegt werd, soo werd het genoomen voor verheffen: *de wind stak op*. Het werd ook oneigendlijkt voor pragtiger, ooverdaadiger (voornaamendlijk in kleeding) werden: soo siet men

		dit in dit voorbeeld: <i>de luiden steeken geweldig op</i> : deese lui speelen lustig den gebraden haan: voorts <i>opsteeken</i> beteekend meede verbergen: <i>steek uw mes op</i> : een <i>opsteeker</i> , een mes, dat men in een scree' of kooker <i>steekt</i> : en hier van: <i>hij stak hem met een opsteeker in de huid</i> : en weederom in een haatelijker sin, <i>sij hebben dat geld opgesteeken</i> : naa haar gestreeken, schoon het haar niet toe quam, sie, <u>steeken</u> .
opsteken	1690 WITSEN	opsteken . Dat is: Vaert maken, streek zetten, en wegh zeilen.
opsteken	1690 WITSEN	opsteken . <i>De wind steekt op</i> . Het begint harder te waaijen.
opsteken	1856 VAN LENNEP	opsteken , b.w. – 1°. Oplichten. <i>De halzen opsteken</i> om hoog steken. <i>Een katterug opsteken trossen</i> . <i>Op elkander Steken</i> .
		2°. Losmaken, losgooien. <i>Steek Op</i> (maak los) <i>de fokkehals, de marszeilschoten</i> (komm.).
opsteken	1856 VAN LENNEP	opsteken , b.w. – 1°. Sterker worden, wordt vooral van den wind gezegd, als b. v. by Vondel: <i>De wind steekt op: men hoort hem in de vlammen bruisen</i> .
		2°. Oploeven, by-de-wind opkomen.
		3°. In-de-wind opkomen.
opsteken	1857 PAN	opsteken . "Losmaken, losgooien." <i>Opsteken</i> is niet slechts <i>losmaken</i> of <i>losgooijen</i> , maar ook tevens <i>opgeijen</i> of <i>opligten</i> . <i>Steek op den fokkehals!</i> (komm.) De fokkehals wordt dan losgelegd en geligt. Dit geschiedt om de fokkera gemakkelijker om te brassen.
opstellen	1856 VAN LENNEP	opstellen , b.w. – Opzetten, b. v. de spanten van een schip.
opstoten	1856 VAN LENNEP	opstooten , b.w. – Een luien matroos tegen zijn zin doen werken.
opstutten	1690 WITSEN	opstutten . De stutten in 't schip aanzetten.
opstutten	1856 VAN LENNEP	opstutten , b.w. – Stutten op- of aanbrengen.
optakelen	1856 VAN LENNEP	optakelen , b.w. – Hetzelfde als <u>optuigen</u> .
optoppen	1690 WITSEN	optoppen . <i>De rees optoppen</i> . De rees hooger ophalen.
optoppen	1856 VAN LENNEP	optoppen , b.w. – Ophalen. <i>De ra optoppen</i> . (de ra aan eene zijde ophalen).
optornen	1690 WITSEN	op tornen . Dit wert van 't kabel gezeght, als het anker geworpen is, en het schip daar voor vast blyft.
optornen	1690 WITSEN	voor optornen : <i>voor 't anker optornen</i> . Voor 't anker blyven staan. Oneigentl. iets tegen houden.
optornen	1856 VAN LENNEP	optornen , b.w. – Van het Eng. <i>to turn</i> . Voor <u>opdraaien</u> . <i>Het schip Tornt Op</i> (het anker houdt, ligt vast). Spreekwijze: <i>Ergends voor optornen</i> . (Zie <u>opdraaien</u>).
optuigen	1856 VAN LENNEP	optuigen , b.w. – Van tuigaadje voorzien.
optuiger	1856 VAN LENNEP	optuiger , z.n.m. of <u>takelaar</u> . – Die een schip takelt of Optuigt.
opvangen	1856 VAN LENNEP	opvangen , b.w. – 1°. of <i>Ondervangen</i> . Het eene touw met het andere vangen. 2°. Ophangen. <i>De kabelaring opvangen</i> (die tusschen deks Ophangen).
opvaren	1856 VAN LENNEP	opvaren , b.w. – Van buiten naar binnen varen. <i>Een rivier opvaren</i> .
opvoeten	1690 WITSEN	opvoeten . Dit wert gezeght van 't opzetten der mast in kleine scheepen.
opvullen	1681 SEEMAN	opvullen , weeder <i>vol</i> , of <i>volder</i> maaken: <i>een vat opvullen</i> , ens.: oneigendlijk is het gebruikelijk voor iemand met spijs, en drank, ooverlaaden: sie, <u>vullen</u> , ens.
opwaarts	1690 WITSEN	opwaart aan . Na die plaats toe daar men heen wezen wil.

opwellen	1681 SEEMAN	opwellen , hooger en hooger <i>wellen</i> : <i>laat de saus lustig opwellen</i> , sie, <i>wellen</i> .
opwerken	1856 VAN LENNEP	opwerken , b.w. – 1°. Met behulp van sloepen of andere hulpmiddelen een rivier opvaren, enz. 2°. Met kleine slagen vorderen. <i>Wy zullen by-de-wind opwerken</i> .
opwerpen	1690 WITSEN	doen opwerpen : <i>doen opzwaaijen</i> . Een schip ergens doen af wenden, met eenigh anker te laten vallen, 't zy als men een enge rivier op zeilt, en dat de boot voor-uit roeit met een werp-anker, 't geen vast aan 't schip is, ofte wel slechts met het anker uit het schip te doen vallen. Wanneer een schip te na aan de grondt, of wal, komt, en de wint het zelve daar niet kan af brengen, laat men het anker uit de boot vallen, en dus windt men, daar by, het schip af. Eb en vloedt verlopen zynde, zwaait het schip van zelve op.
opwerpen	1690 WITSEN	opwerpen . Het anker met de boot voorwaarts brengen en laten vallen, en dan daar by het schip voort trekken, of winden.
opwerpen	1856 VAN LENNEP	opwerpen , o.w. – Opvaren met behulp van werpankers.
opwerping	1856 VAN LENNEP	opwerping , z.n.v. – Aanspoeling. <i>opwerping van de zee</i> .
opzeilen	1681 SEEMAN	opseilen werd gebruikt voor verder, en verder <i>seilen</i> : en voornaamendlijk als men in stroom, of een rakje in de wind heeft: en hier van het seggen, <i>hij sal dat niet kunnen opseilen</i> : het welk oneigendlijk beteekend: die man sal dat soo niet kunnen gaande houden, of uitvoeren: die man sal tot zijn oogmerk niet geraaken, sie, <i>seilen</i> .
opzeilen	1690 WITSEN	niet kunnen opzeilen . Oneig. Niet te boven kunnen komen: niet kunnen uitvoeren.
opzeilen	1690 WITSEN	opzeilen . Oneig. Opbrengen: te berde brengen: te boven komen: iets uitvoeren.
opzeilen	1856 VAN LENNEP	opzeilen , b.w. – Met kracht van zeilen opvaren, b. v. een rivier.
opzetten	1681 SEEMAN	opsetten , soo het genoomen werd voor <i>oopen setten</i> soo koomen daar van deese volgende spreekwijzen, als, <i>een winkel opsetten</i> : dat is, neering beginnen te doen: en <i>in priapeis</i> vind men het selve als men seid, <i>een oopen winkel opsetten</i> , of doen, welkers uitlegging ik bevoelen laat aan de verstandige: <i>opsetten</i> nu beteekend ook te scheep hooger opboejen, als ook meede iets ergens booven <i>opsetten</i> : de eerste beteekenis blijkt, als een scheepstimmerman segt, <i>wij moeten dat schip wat hoog opsetten</i> : en de tweede is meede klaar, <i>set'er nog een stuk of plank op, de kap, de hoed op setten</i> : <i>opsetten</i> beteekend ook de prijs verhoogen: <i>het Brood is opgeset</i> , ens. sie, <i>setten</i> .
opzetten	1690 WITSEN	opzetten . De scheeps-verdekken voor of achter, als ook de bark-houten, doen ryzen; waar van het zeggen: Hoogh of laegh opgezet zyn.
opzetten	1856 VAN LENNEP	opzetten , b.w. of <i>stellen</i> . – Op zijn plaats brengen. Een <i>anker opzetten, stengen, raas opzetten. Hoog of laag Opgezet dek</i> (een dek dat meer of minder rijst).
opzetting	1856 VAN LENNEP	opzetting , z.n.v. – Aanstuwing, toevloeiing, t. w. van het water in een haven, rivier, enz.
opzingen	1856 VAN LENNEP	opzingen , o.w. – Geluiden of kreten aanheffen, die by het verrichten van zwaar werk het sein geven om krachtsinspanning te gebruiken.
opzinger	1856 VAN LENNEP	opzinger z.n.m. – Hy die door Opzingen het sein geeft.
opzwaaien	1856 VAN LENNEP	opzwaaien , o.w. – Van een vast punt door stroom of wind Zwaaien. <i>De vloed komt door: de schepen Zwaaien Op</i> . Meer bepaald, wordt een schip gezegd Op te zwaaien, als men b. v. by het opzeilen

		eener enge rivier te na aan den wal komt en er door den wind niet kunnende afgebracht worden, een anker vooruitwerpt en door middel daarvan zich naar het midden opwerkt.
opzwellen	1856 VAN LENNEP	opzwellen , o.w. – Zie <i>zwellen</i> .
orde	1856 VAN LENNEP	orde , z.n.v. – Rang, regeling. Zie <i>zeilorde</i> .
order	1856 VAN LENNEP	order , z.n.v. – Bevel, lastgeving.
orinbaar	1681 SEEMAN	oorinbaar beteekend op zijn <i>oostindies</i> het geen wij een groentje noemen, dat is soo een, die gants onbedreeven is: waar van: <i>het is een regte oorinbaar</i> : het is een regte steiloor.
orkaan	1681 SEEMAN	orkaan , een uitheems woord, en beteekend een schielijk en onverwagt onweer naa een groote kalmte, geen aardiger beschrijving gelooven wij, dat'er van kan gevonden werden, als de selve te vinden is bij <i>Virg. lib. 1. Aeneid.</i> ontrent die woorden <i>Una eurusque notusque ruunt, creberque procellis Africus, & vastos volvunt ad sidera fluctus.</i> sie verders de oostindise vojagien.
orkaan	1690 WITSEN	orkaan . Een zeer harde storm-wint, die zoo geweldigh aan komt, dat het gantsche water daar van bewoogen wert, en op stuift, dryvende het compas rondt, werpende de scheepen om, en doende het water over landt vloeijen.
orkaan	1856 VAN LENNEP	orkaan , z.n.m. – Draaiende stormwind, die met groote hevigheid woedt, en dikwerf meer of min plotseling verandert, zoodat hy b. v. in weinige uren het halve of het geheele kompas rondloopt. 't Woord is byna in elke levende talen 't zelfde en waarschijnlijk een klanknabootsing.
ossenooog	1856 VAN LENNEP	ossenooog , z.n.o. – Lichte plek aan 't zwerk, die aanduidt, dat de wind van dien kant zal komen.
otter	1681 SEEMAN	otter , een waatergedrogt, bekend bij de Latijnisten met de naam van <i>lutra</i> : en hier van het spreekwoord: <i>daar is een otter in het bolwerk</i> : dat is, daar is onraad: en dewijl dit dier voor soo veel het <i>masculini generis</i> is: seer is geneegen tot geilheid, soo seid men, <i>hij kan ... als een otter</i> .
ouderdom	1856 VAN LENNEP	ouderdom van de maan , z.n.m. – Het getal dagen, sedert de nieuwe maan verlopen, met inbegrip van den dag der nieuwe maan.
ouwe	1856 VAN LENNEP	ouwe, (de) z.n.m. – Naam, waar aan boord de kapitein meê bedoeld wordt. <i>Is de ouwe welgehumeurd van daag? Is het waar, dat de ouwe bevorderd is?</i>
oven	1857 PAN	over . “Spoor van den boespriet.” Lees: <i>oven</i> in plaats van <i>over</i> .
over en weer	1690 WITSEN	over en weer leggen . Wederzydts overdwars zeilen, om wegh te spoeden. Laveeren met korte gangen.
over en weer	1856 VAN LENNEP	over- en weêr houden , o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, wanneer het, met zware zee en tegenwind, verplicht is met klein zeil te laveeren en zonder in eenige dagen vooruit te komen of den omtrek te verlaten. Ook: met korte gangen laveeren, op dezelfde hoogte blijven, het zij in zee om een schip af te wachten, het zij by nacht voor een haven, om den dag af te wachten.
over	1681 SEEMAN	oover , beteekend verscheide dingen: somtijds, <i>oover heen, als hij loopt'er oover, als een Haan oover het Koorn, somtijds beteekend het van de eene kant naa de ander</i> , waar van, <i>oover en weer</i> : <i>sij liepen oover en weer (oover)</i> somtijds al te, of al te seer, gelijk <i>ooverlaaden</i> : het beteekend ook somtijds buiten: <i>leg het roer oover boord</i> .

over	1856 VAN LENNEP	over , vz. – Zie <i>boeg</i> , <i>land</i> .
over	1856 VAN LENNEP	over , z.n.m. – Spoor van den boegspriet.
overall	1681 SEEMAN	oover al , dit is een scheeps woord en beteekend dat ieder (geen uitgesonderd) te voorschijn moet koomen roepende, <i>oover al! oover al!</i>
overall	1690 WITSEN	over al . Dus roept men, als al 't scheepsvolk moet boven komen.
overall	1856 VAN LENNEP	overall maken , b.w. – van klaar, gereed maken.
overall	1856 VAN LENNEP	overall , t.w. – is ieder morgen de reveille: 's nachts is het: al het volk doen opkoomen. <i>Overall maken</i> . (komm). <i>Overall houden</i> (in de nacht, de geheele Equipaadjie op het dek doen blijven.)
overall	1857 PAN	overall maken . “Van klaar-, gereedmaken.” <i>Overall maken</i> is niets anders dan het reeds vermelde bij <i>overall</i> . Zie aldaar.
overboord	1681 SEEMAN	oover boord raaken , <i>oover boord</i> vallen, of geslingerd werden: <i>die Luiden raakten oover boord</i> , te weeten, van het Schip in het Waater.
overboord	1681 SEEMAN	oover boord setten , met gemak in See laten sakken.
overboord	1681 SEEMAN	oover boord springen , uit het Schip in See springen.
overboord	1681 SEEMAN	oover boord vallen , uit het Schip in het Waater vallen.
overboord	1681 SEEMAN	oover boord werpen , buiten boord werpen.
overboord	1681 SEEMAN	ooverboord sijn , <i>daar is veel oover boord</i> , dat is, verlooren: sijnde het selfde, met het geen men seid: <i>daar is veel oover stuur</i> .
overboord	1690 WITSEN	over boort raken . Oneigentlyk: Verlooren gaan.
overboord	1690 WITSEN	over boort . Oneigentl. Verlooren, verdurven, of te niet.
overboord	1856 VAN LENNEP	overboord , bw. – Van het schip. <i>Overboord vallen</i> . <i>Overboord werpen</i> : 't Is overboord ('t is zoek, 't is verloren).
overdekt	1856 VAN LENNEP	overdekt , b.n. – Met een Dek voorzien. <i>Een overdekt vaartuig</i> .
overdwars	1856 VAN LENNEP	overdwars , bw. – <i>Overdwars liggen</i> . (Dwars tegen over liggen).
overgaan	1681 SEEMAN	oovergaan , van de eene plaats <i>gaan</i> naa den andere: dit werd ook een seil toegeschreeven in het volgende: <i>het seil gaat oover</i> : het seil <i>gaat</i> van het eene boord van 't schip naa het ander: <i>oovergaan</i> werd ook van een stad of plaats gesegt, die van een vijand vermeersterd is: <i>de stad gaat oover</i> (te weeten) van de magt en heerschappij van den eenen tot de magt van een anderen heer: soo ook, <i>de kinderen gaan oover</i> (te weeten) van laager school in hooger: daarenbooven werd dit woord ook gebruikt voor ooverdrijven, verdwijnen: <i>die bui sal sal wel oovergaan</i> : <i>die bui is oover</i> , het welk ook in een oneigendlijken sin genoomen werd, sie, <i>bui</i> .
overgaan	1856 VAN LENNEP	overgaan , o.w. – Het, door zwaar slingeren of zeilen, naar eene zijde overzakken van de lading, of den ballast.
overgaan	1857 PAN	overgaan . Hierbij te voegen: 2°. wordt <i>overgaan</i> wel gebruikt in den zin van <i>wenden</i> . Bij voorbeeld. Na overall moeten wij <i>overgaan</i> . Het is bij verkorting van: <i>over den anderen boeg gaan liggen</i> . 3°. Als <i>overplaatsen</i> . Bij voorbeeld, na het middagschaften moeten er 25 man overgaan op de Prins van Oranje.
overgang	1856 VAN LENNEP	overgang , z.n.v. – Verplaatsing.

overgeven	1856 VAN LENNEP	overgeven, (zich) w.w. – Zich overwonnen bekennen, de vlag strijken.
overgeven	1856 VAN LENNEP	overgeven , b.w. – <i>Geen wind overgeven</i> (geen wind verliezen).
overhalen	1681 SEEMAN	ooverhaalen , <i>haalen</i> van de eene kant naa de ander: waar van, <i>haal oover! haal oover!</i> het welk of beteekend <i>oovertrekken</i> (gelijk op de <i>ooverhaalen</i> , en <i>oovertoomen</i> geschied) of kom met een schuit, en vaar ons <i>oover</i> : het is een regte <i>haal oover</i> : dat is een regt veer wijf: <i>oover haalen</i> beteekend ook <i>oovertrekken</i> : <i>haal de loods oover!</i> oneigendlijk beteekend iemand aan zijn snoer krijgen: wij <i>hebben die man oover gehaald</i> : wij hebben de stemmen van die lui <i>oover gehaald</i> : daarenbooven beteekend het winnen: gelijk, <i>wij hebben het met drie stemmen oover gehaald</i> : en <i>daar is niet mee' oover te haalen</i> : daar is niet mee' <i>oover te winnen</i> , ens. sie, <i>haalen</i> .
overhalen	1690 WITSEN	voor iemand over halen . Van voeren, boven wints, voorby iemand zeilen.
overhalen	1856 VAN LENNEP	overhalen , b.w. – 1°. zie <i>afschaken</i> : <i>De tent overhalen</i> (de tent spreiden). 2°. Van de overzijde halen, als in 't oude liedtjen <i>Met mijn schuitjen zal ik je Overhalen</i> .
overhalen	1856 VAN LENNEP	overhalen , o.w. – voor <i>overhellen</i> . <i>Dat schip haalt erg over</i> (ligt erg op zijde).
overhalen	1857 PAN	overhalen . Hierbij staat: “De tent overhalen (de tent spreiden).” Dit is onjuist. De tenten worden <i>uitgehaald</i> , maar niet <i>overhaald</i> . <i>Overhalen</i> wordt ook veel gebezigd, voor de slingerende beweging van een schip. Het schip haalde, bij sommige hooge zeeën, vreeselijk over, of deed vreeselijke overhalen.
overhandigen	1690 WITSEN	verhandtryken . Overleveren.
overhangen	1856 VAN LENNEP	overhangen , o.w. – <i>Het overhangen der achter- en voorsteven</i> (de sprong of valling der achter- en voorsteven).
overhellen	1856 VAN LENNEP	overhellen , o.w. – Naar de zijde buigen, op een zijde liggen. <i>De wind deed het schip sterk overhellen</i> .
overladen	1681 SEEMAN	ooverlaaden , al te seer <i>laaden</i> : het schip is <i>ooverlaaden</i> : het schip heeft meer last in, als het bequaamelijk kan voeren: soo ook <i>sijn maag ooverlaaden</i> : meer eeten als de maag verdraagen kan, sie, <i>laaden</i> .
overladen	1856 VAN LENNEP	overladen , b.n. – Te zwaar beladen.
overladen	1856 VAN LENNEP	overladen , b.w. – In een ander schip overbrengen, t. w. de lading.
overlast	1856 VAN LENNEP	overlast , z.n.m. – Alle overtollige of overkompleete zaken, die zich in een schip bevinden.
overlating	1856 VAN LENNEP	overlating , z.n.v. – Akte, waarby men aan den Verzekeraar het verlies van een vaartuig of van goederen, welke hy verzekerd heeft, en welke men hem Overlaat, aankondigt, met sommatie om er de waarde van te voldoen. Zie Wetb. van Kooph. art. 663 en volgg.
overleggen	1681 SEEMAN	ooverleggen , aan een andere kant <i>leggen</i> : <i>leg het roer oover, leg het seil oover</i> , maar <i>ooverleggen</i> , beteekend ook een saak <i>ooverweegen</i> : <i>ooverpeinsen</i> : <i>iets met malkanderen ooverleggen</i> , waar van <i>ooverleg</i> , <i>ooverlegging</i> : <i>ooverleg maaken, het geschiede met goed ooverleg</i> : <i>sij maakten geen ooverleg</i> , sij maakten geen <i>ooverslag</i> , geen reekening. ens.
overleggen	1690 WITSEN	over leggen . Het schip naar een andere zyde wenden.
overleggen	1856 VAN LENNEP	overleggen , b.w. – t. w. het roer. Zie <i>omleggen</i> .

overleggen	1857 PAN	overleggen. “Te weten, het roer. Zie omleggen.” Beter als volgt: 1°. <i>overleggen</i> , te weten, het roer van de eene zijde naar de andere draaijen. 2°. want, enz., <i>overleggen</i> : het want ophijschen en met de oogen over den top van den mast of van de steng leggen.
overliggen	1856 VAN LENNEP	overliggen , o.w. – te weten op een anderen boeg. Zie <i>boeg</i> .
overloop	1681 SEEMAN	ooverloop , beteekend in het gemeen een <i>ooverstrooming</i> der waateren: <i>de reegenbak loopt oover, de rievieren loopen oover</i> ens. te scheep beteekend het een soldering, waar langs het scheepsvolk <i>loopt</i> , voornaamendlijk, als sij booven op het schip niet van nooden hebben: <i>slaapen op den ooverloop</i> : vaaren voor slegt <i>quivolá</i> ; een <i>ooverloopsplank</i> , sie, W. p. 55. N. 5. sie, <i>loopen</i> .
overloop	1740 Zonhoven	overloop. Het dek of de zoldering van ’t schip, daer langs het bootsvolk gewoon is te loopen, wanneer het elders geen werk heeft.
overlopen	1690 WITSEN	tegen iemandt over loopen. Van vooren verby iemandt zeilen.
overlopen	1690 WITSEN	voor over loopen. Voorby de boegh van een ander schip heen zeilen: het geene geschiedt van scheepen die het meeste gezagh hebben: minder scheepen zeilen achter om: en dit geschiedt mede dikmaal door heusheit.
overlopen	1856 VAN LENNEP	overloopen, (het) z.n.o. – Benaming der steurharingvangst op de kusten van Engeland en Schotland (van half September tot half December).
overmast	1856 VAN LENNEP	overmast , b.n. – Te hoog van mast.
overnemen	1856 VAN LENNEP	overnemen , b.w. – Aan boord nemen: <i>Wy kregen een kaag op zijde met 24 soldaten, 1 koebeest, 6 schapen, 3 varkens; namen al het vee over</i> : In een enger beteekenis heet <i>overnemen</i> : het volk van een gegeven prijs aan boord nemen.
overnemen	1857 PAN	overnemen. Wordt ook gezegd van de wacht; bij voorbeeld, ik had juist de wacht <i>overgenomen</i> , toen het groot marszeil uit de lijken woei.
overschepen	1681 SEEMAN	oover scheepen , met een schip oover vaaren: <i>wij scheepten oover van Dort op Rotterdam</i> , ens. sie, <i>scheepen</i> .
overschepen	1856 VAN LENNEP	overschepen , b.w. – Van het eene vaartuig in ’t andere brengen.
overschieten	1856 VAN LENNEP	overschieten , b.w. – t. w. den ballast, voor “doen overgaan.”
overstag	1690 WITSEN	over staagh loopen , <i>smyten</i> , of <i>werpen</i> . Tegen de windt omwenden: omkeeren. Als men ’t over staagh werpt, dan moet het roer aan ly leggen. Oneigentl. Een zaak op een andere wyze aanvangen. Te rugh gaan.
overstag	1690 WITSEN	over staagh loopen. Oneig. Buiten noodt de hoogte zoeken.
overstag	1856 VAN LENNEP	overstag gaan , o.w. – Wenden, over een anderen boeg gaan.
oversteken	1681 SEEMAN	ooversteeken , <i>steeken</i> , vaaren af van den eenen wal naa den anderen, gelijk ook <i>oovertoom</i> , een <i>ooverhaal</i> , een plaats, daar men de schuitjes door behulp van een windas ooverwind: en dit beteekend bij uitneemendheid de plaats buiten Amsterdam, daar men naa het huis te vraag, en vervolgens de Meer in naa Leiden vaart: <i>gaan aan den oovertoom om een visje</i> .
oversteken	1856 VAN LENNEP	oversteken , b.w. – <i>Een rivier, een zee oversteken</i> (van den een naar den anderen oever gaan).
oversteken	1856 VAN LENNEP	oversteken , o.w. – Zich naar de overzijde begeven. <i>Wy moeten naar Engeland oversteken</i> (van hier naar Engeland gaan).

overstrijken	1690 WITSEN	onder- of overstryken . Met planken dekken, of beschieten.
overstrijken	1856 VAN LENNEP	overstrijken , b.w. – Van boven met planken beleggen. <i>Het Dek overstrijken</i> (nieuwe planken over de oude heenleggen).
overstromen	1690 WITSEN	overstroomen . Oneig. Verlooren gaan.
overstuur	1690 WITSEN	over stuur , ofte <i>Over boort</i> . Te leur, bedorven; als of men zeide: 't is achter af, in zee, en zoo onthandigh.
overstuur	1856 VAN LENNEP	overstuur , bw. – Over een anderen boeg. <i>Overstuur leggen</i> . Spreekwijze: <i>'t Is overstuur</i> (de boel loopt verkeerd).
overtent	1856 VAN LENNEP	overtent , z.n.v. – Zie <i>touw</i> , <i>zeil</i> , <i>Tegenzeil</i> .
overtijden	1690 WITSEN	over tyen . Het schip met de dienstighste stroomen voort laten dryven, en het tegen-ty stoppen, of 't anker laten vallen.
overtijden	1856 VAN LENNEP	overtijden , b.w. – Het schip met de meest dienstige stroomen voort laten drijven en het in het tegentij stoppen of voor anker leggen.
overvallen	1856 VAN LENNEP	overvallen , b.n. – Verrast. <i>Wy werden door een bui, door storm overvallen</i> .
overvaren	1681 SEEMAN	oovervaaren , sie, <i>vaaren</i> , <i>wij zijn al grooter see oovergevaaren</i> : dat is, wij zijn al in grooter nood geweest: <i>O passi graviora! dabit Deus his quoque finem! hij sal daar niet wel oover vaaren</i> , dat is, het sal hem suur opbreken: hij sal daar <i>oover</i> een schrob krijgen: gelijk ook <i>quaalijk vaaren</i> , <i>hij is daar quaalijk oover gevaaren</i> : het selve beteekend: en onder het vrouwvolk is <i>een quaalijk vaaren</i> : eenig ongemak, dat een swangere vrouw kan oover koomen, als een misschienis, of miskraam, ens.
overvloed	1681 SEEMAN	oovervloed , <i>copia, abundantia</i> : <i>oovervloed hebben</i> , abundare, sie, <i>vloed</i> , waar van <i>oovervloedig</i> .
overvloeien	1681 SEEMAN	oovervloejen , <i>oovervloed hebben</i> : en in het besonder van waater: <i>de rievieren vloejen oover</i> .
overwenden	1856 VAN LENNEP	overwenden , o.w. – Weder, op nieuw, nog eens wenden.
overwerpen	1690 WITSEN	over geworpen zyn . Dit wert gezeght van een schip dat aan grondt gebraght is, om schoon gemaakt te werden, 't welk men dan over een zyde doet vallen.
overwinden	1681 SEEMAN	oover winden , door behulp van <i>winden</i> , of <i>opwinden</i> , een schuitje <i>oover</i> een dam haalen, <i>de kaag is nog niet oover gewonden</i> , of oover gehaald. sie, <i>winden</i> .
overwinteren	1681 SEEMAN	ooverwinteren , een gantse winter ergens <i>oover</i> vertoeven; <i>wij hebben aldaar ooverwinterd</i> : <i>wij sullen daar ooverwinteren</i> ens.
overwinteren	1856 VAN LENNEP	overwinteren , o.w. – In winterlaag liggen. <i>Wy hebben in die haven overwinterd</i> .
overzeilen	1681 SEEMAN	oover seilen , <i>seilen</i> van den eenen wal naa den anderen, maar <i>ooverseilen</i> beteekend <i>seilen oover</i> een ander schip heen: of ten minsten het op de huid, of in de <i>grond seilen</i> : waar van, <i>wij wierden ooverseild</i> , sie, <i>seilen</i> .
overzeilen	1690 WITSEN	overzeilen . Als het eene schip het ander zoo op 't lyf zeilt, dat het zinkt.
overzeilen	1856 VAN LENNEP	overzeilen , b.w. – Op een vaartuig aanzeilen, zoo dat het te gronde gaat. Zie omtrent de gevolgen, welke dit voor den Overzeiler hebben kan, Wetb. van Kooph. art. 534 en volg.
overzeiler	1856 VAN LENNEP	overzeiler , z.n.m. – Hy die de Overzeiling doet.

overzeiler	1856 VAN LENNEP	overzeiler , z.n.m. – Zeefakkel, zeespiegel, zeeboek, graadboek: Werk, dat de wegen, de kapen, ankerplaatsen enz. aanwijst. <i>De overzeiler der Middellandsche zee.</i> – <i>De groote overzeiler</i> (groote kaart van den Oceaan).
overzeiling	1856 VAN LENNEP	overzeiling , z.n.v. – Het ongeval van Overzeilen.
overzetten	1856 VAN LENNEP	overzetten , (goederen) b.w. – Zie <i>lichten</i> .
overzwalpen	1856 VAN LENNEP	overzwalpen , b.w. – Zie <i>zwalpen</i> , <i>Wanneer d'oploopenheit van vader Oceaan, Met lossen toom, alreê te hoogh aen 't overvloeien De weiden overzwalpt en stulp en dorp en koeien En vee en velt verdrinckt.</i> Vondel. <i>Zeemagazijn</i> .
paai	1856 VAN LENNEP	paai , z.n.m. – Hy, die belast is met het beheer en de afgifte van sommige benoodigdheden tot het scheepwerk <i>paai van 't kabelgat</i> (voor alle touwwerk). <i>Paai van de zeilkooi</i> (voor de zeilen) enz.
paai	1857 PAN	paai . “Hij, die belast is met het beheer en de afgifte van sommige benoodigdheden tot het scheepswerk. <i>Paai van 't kabelgat</i> (voor alle touwwerk). <i>Paai van de zeilkooi</i> (voor de zeilen), enz.” De <i>paai</i> van het kabelgat, heet <i>kabelgast</i> . Die van de zeilkooi is aan boord onbekend. Lees: Bij elken mast zijn, op het dek, twee matrozen geplaatst, <i>paaien van top</i> genaamd (vergelijk <i>top</i> in deze rec.), welke bij de manoeuvres aan de overigen het touwwerk in handen geven en daarna weder opschieten. Zij handhaven tevens aan den voet van den mast de orde en zindelijkheid. Deze <i>paaien</i> moeten bekwame matrozen zijn, en men neemt doorgaans hiervoor oude lieden, die moeilijk meer naar boven kunnen.
paaien	1681 SEEMAN	paajen heeft een gemeensaame beteekenis, en men verstaat daar door te vreeden stellen: als, <i>sij zijn wel te paajen</i> : dit <i>paajen</i> nu schijnt afkomstig van <i>pais</i> , of <i>pax</i> , en beteekend vrede: soo seide men, <i>het is pais en vrede in alle Christen landen</i> : te scheep beteekend dit woord de huid van een schip, soo ver het onder waater gaat: en derhalven van het gewurmt beschaadigd kan werden, harpuisen, of met harpui bestrijken. Daar is nog een woord in huiskoop gebruikelijk, dat men segt, een <i>paai</i> : of een betaaling: waar van, <i>de eerste, de tweede, de derde paai</i> : en <i>ik sal uuw bij paajen betaalen</i> : dat is, bij termijnen (soo men het noemd) nu dit woord <i>paai</i> schijnt meede afkomstig van het Franse woord <i>paje</i> ! dat is, <i>betaal</i> !
paaien	1690 WITSEN	paaijen . Een visschers woort, en wert van de vis gezegt, als zy teelt.
paaien	1690 WITSEN	paaijen . Het schip, van onderen op tot aan het eerste bark-hout, harpuizen.
paaiskist	1856 VAN LENNEP	paaiskist , z.n.v. – Kist, die naby den mast staat en waarin de <i>Paai</i> zijn gereedschappen bewaart, die by den mast benoodigd zijn.
paal	1681 SEEMAN	paal , een woord afkomstig sonder twijfel van <i>palus</i> , en beteekend in het gemeen een lang en dik hout, dat gelijk de masten in de aarde in geheid werd: en daarom vast en onbeweeglijk staat: waar van het spreekwoord: <i>hij stond soo vast als een paal</i> : dat is, of onbeweeglijk naa het lighaam, hij verroerde hem niet: of na de siel: hij kreukte: hij swigte niet. Het woord <i>paalen</i> in het getal van veele genoomen, beteekend eerst een landschap, of ook een plaats met <i>paalen</i> afgesonderd: en hier

van dit volgende, *het is geschied binnen onse paalen*: binnen onse grensen: waar van het woord *landpaalen*: die als een banheining geslaagen werden tot een landscheiding: en soo werd het ook oneigendlijk genoomen, als men seide: *ieder moet blijven binnen de paalen van zijn beroep*: voor een plaats met *paalen* afgesonderd, gelijk tot Amsterdam de *paalen* daar de scheepen binnen en buiten leggen: als men vraagt waar leggen de scheepen: *sij leggen voor de paalen*: sij leggen binnen de *paalen*: en om dat'er twee rijen zijn, soo seide men ook, *vaaren tussen de paalen*, ens.: van dit woord *paalen* komt *paalwerk*: alle werken, die van *paalen* gemaakt werden: daar zijn nog eenige saamengestelde tijdwoorden: als *aan paalen*, aan grensen: *die landen paalen aan onse landen*: *bepaalen*, met *paalen* afsonderen: en oneigendlijk last geëvan, wat men doen of laten moet: *ik ben in mijn dienst niet bepaald: gij moet hem naauw bepaalen*, ens.

paal 1856 VAN LENNEP

paal, z.n.m. Houten mast, in den grond of in den bodem van het water geheid, om, 't zij tot ondersteuning, 't zij tot afsluiting, b. v. van een haven, te dienen. *Buiten de paal en binnen de paal liggen* (buiten of binnen de haven liggen).

*Quam nu een visscher; die voor viermaelhondert jaeren
Heeft met zijn kleine boot het eenzaam IJ bevaeren,
Terwijl 't nog ongetemt langs grasige oevers schoot,
En op geen breydel beet van paelen, 't nat uit noot
Gewrongen in den mont, toen Amsterdam aen 't groeien,
Dien onbepaelden loop en hoogmoet moest besnoeien.*

Vondel.

Spreekwijze: *zoo vast als een paal* (omdat een paal, geheid zijnde, niet gemakkelijk van zijn plaats te brengen is).

paal 1857 PAN
paalhoofd 1856 VAN LENNEP
paalkist 1856 VAN LENNEP

paal. Spreekwoord. het is een paal boven water, dat is, de zaak is wel te verklaren, of duidelijk.

paalhoofd, z.n.o. – Hoofd, uit aan elkander verbonden Palen saamgesteld.

paalkist, z.n.v. – Verzameling van Palen, een kisting van zand of steenen omsluitende en dienende om het geweld van den golfslag te keeren.

paalkist. “Verzameling van palen, een kisting van zand of steenen omsluitende en dienende om het geweld van den golfslag te keeren.” Naar ons oordeel bestaat hier eene verwarring van de woorden *kisting* en *paalkist*.

Paalkist is een verouderd woord en welligt eene verbastering van *paalkas*; zijnde de kas waarin het *paalgeld* gestort werd. Ook is het mogelijk, dat deze kas, even als de *schatkist*, terstond aldus genoemd werd.

Op den 9den Februarij 1573 verkreeg Enkhuizen het regt der *Paalkist*. Diensvolgens moesten de tonnen, bakens, kapen en hetgeen verder tot verkenning der gronden en zeegaten noodig was, door deze stad worden gemaakt, geplaatst en onderhouden, waarvoor zij het *paalgeld* der schepen ontving. Dit regt, door den hertog Philips van Bourgondië in 1542, aan Amsterdam toegekend, werd aan laatstgenoemde stad ontnomen, omdat deze de zijde der Spanjaarden in den opstand had gehouden, en aan Enkhuizen toegekend voor haar moedig gedrag en het bevorderen dezer zaak. In

		1836 is de betoning en bebakening der geheele Zuider-Zee aan het Rijk overgegaan, en aan de stad Enkhuizen daarvoor eene schadeloosstelling toegekend.
paalsteek	1856 VAN LENNEP	paalsteek , z.n.v. – Zie <i>ankersteek</i> .
paalsteek	1857 PAN	paalsteek . “Zie ankersteek.” Deze steken zijn zeer verschillend, De <i>paalsteek</i> is een steek, die niet kan digtschieten en gemakkelijk los te maken is. In de meertouwen legt men <i>paalsteken</i> en gooit die over de meerpalen. Wanneer men iemand, zonder daartoe een bootsmansstoeltje te gebruiken, in het tuig wil ophijschen, legt men in de wipper zulk een steek, waarin de man gaat zitten.
paard	1856 VAN LENNEP	paard , z.n.o. – 1°. Rijbalken, onder het midden van het onderste of op een na onderste dek geplaatst. 2°. Touw, dat in een bocht onder de raas hangt en den matrozen dient om er op te staan by het aanslaan, reeven, vast maken van zeilen. – Zie <i>springpaard</i> .
paardenlijn	1681 SEEMAN	paardelijn , of <i>paarellijn</i> van andere genaamd: om tot het onderscheid van deese twee woorden te koomen, soo sal ik voor af seggen: dat het eene is afkomstig van het woord <i>paard</i> , en het ander van <i>paarel</i> , beide te saamen gevoegd met het woordje <i>lijn</i> , of touw: wat een <i>paard</i> , en wat een <i>paarel</i> is, daar valt geen verschil oover: maar of men <i>paardelijn</i> of <i>paarellijn</i> seggen moet, daar leit de kneep. Immers die op de eigenschappen der woorden niet en letten (schoon het matroosen, en goede seelui zijn) die verwerpen het eerste, en houden het met het laatste: maar leeser, wie van ons en is niet bekend, wat een <i>paard</i> is, en wat gebruik het selve heeft? op een <i>paard</i> kan men steunen niet waar? soo ook op een <i>paardelijn</i> : en (dat te verwonderen is) het werd ook een <i>paard</i> , en bij uitneemendheid (gelijk op zijn plaats te sien is) een <i>hengst</i> genaamd: deese <i>lijn</i> nu, het <i>paard</i> genaamd, is te sien booven aan de seilen, om daar op met de voeten te steunen, en het geen ontrent de ree te doen is, klaar te maaken: sie het toegetaakelde schip: dat voorts een <i>paardelijn</i> beteekend een <i>lijn</i> waar meede de schipper een <i>paard</i> de schuiten laten voort trekken, dat sij <i>paarden</i> noemen: dat is bekender, als dat het onse uitlegging van nooden heeft: maar om te koomen tot het woord <i>paarellijn</i> , dit woord schijnt zijn oorspronk daar van daan te hebben, dat het een <i>paarel</i> , dat is, puikje van een <i>lijn</i> is: als gemaakt van de fijnste hennep, ens.
paardenlijn	1690 WITSEN	paerde-lynen . Touwen, dienende om een schip op te korten, of ergens heen te halen.
paardenlijn	1856 VAN LENNEP	paardelijn , z.n.v. – Lijn, die het midden houdt tusschen een tros en een kabel. <i>Fransche paardelijn</i> (veroud.) touwwerk, dat buiten boord wordt gehangen, om hun, die gedurende een gevecht over boord vallen, gelegenheid te geven, zich te redden).
pagaai	1856 VAN LENNEP	pagaai , z.n.v. – Korte riem, met een kruk tot handvat, waarvan zich de Indianen bedienen, om hun prauwen in beweging te brengen, doch die evenzeer op oorlogsloepen gebezigd wordt, wanneer deze te vol zijn dan dat de manschappen zich van hun riemen kunnen bedienen.
pagaaien	1856 VAN LENNEP	pagaaien , o.w. – Met een Pagaai roeien.
pak	1681 SEEMAN	pak , is iets, dat <i>gepakt</i> , en in een gebonden is, <i>vertrek met pak en sak</i> , en daar van schijnt een kleed een <i>pak</i> genaamd te zijn: en werd onderscheiden van een <i>mantel</i> : gelijk men seid, <i>hij heeft daar een pak en een mantel af</i> : voorts werd dit woord genoomen oneigendlijk voor swaargheid, gelijk te sien in de volgende spreekwijzen: <i>het leit mij als een pak op mijn hart</i> : dat <i>pak</i> is van <i>mijn hart</i> ! van <i>pak</i> komt <i>pakje</i> : een <i>klein pakje</i> : en oneigendlijk bij het vrouwvolk, een <i>pakje loos</i> : <i>eniti</i> ,

		<i>partu edere: supple, ens. ik wouw, dat ik het pakje geloosd had! van pak voorts komt pakken, in een binden: het was repje! sij waaren daar doende met sakken en pakken: een pakker, die den koopman ten dienst staat, om zijn goederen te pakken: een pakkelder, een paksolder daar de pakken kunnen gelegd werden: een paknaald, daar men de pakken meede toenaaid, ens.</i>
pakketboot	1856 VAN LENNEP	paketboot , z.n.v. – Snelzeilend vaartuig, dat op gezette tijden de brievenmaal overbrengt, en mede is ingericht tot het vervoeren van passagiers. De <i>paketbooten</i> zijn schier overal door stoombooten vervangen.
pal	1681 SEEMAN	pal , de spreekwijzen van dit woord ontleend, zijn veel bekender, als het woord selfs: en daarom is het noodig de beteekenis daar van te weten: een <i>pal</i> dan is een werktuig ter zijde van de spil: waar meede de selve belet werd agterwaarts te draaien: gelijk de selve in de braadspeeten te scheep meede gebruikt werden: sie W: p. 56. N. 16. hier van daan nu: <i>hij staat pal</i> : dat is, hij staat onbeweegelijk, hij is onversetlijk: hij staat schrap: <i>hij staat soo pal als een mof</i> , ens: <i>hij sal daar wel te pal koomen</i> : dat is, hij sal daar werk en swaargheid genoeg vinden: <i>iemand pal setten</i> : iemand vast setten (gelijk men in de schoolen spreekt) iemand de mond stoppen, soo dat hij sig niet weet te verantwoorden: de <i>palklamp</i> is een <i>klamp</i> , daar de <i>pal</i> van agteren zijn steunsel van heeft, sie, <i>klamp</i> .
pal	1690 WITSEN	pal staan . Vast staan.
pal	1690 WITSEN	pal . Zeker yzere of houtse stutzel van het braadt-spit, en spil, dienende, als men windt, om te stutten, op dat zy niet te rug draaije.
pal	1856 VAN LENNEP	pal , z.n.m. – Eikenhouten pen, aan het eene uiteinde met een cirkelboog voorzien, en met het andere op het dek vastgebout en dienende om een kaapstander het omzwaaien te beletten. <i>De palllen inzetten</i> (hun uiteinden tusschen de tanden van een kaapstander steken). <i>Yzeren pal, spilpal, yzeren spil</i> , tot een gelijk einde dienende. Spreekwijze: <i>pal staan</i> (vast staan). <i>De Haas, een fiere leeuw in't Britsche zeegevecht,</i> <i>Stond pal, in't midde der gepreste waterhonden.</i> Brandt, <i>Grafschrift op den kommandeur de Haas.</i> <i>Iemand pal zetten</i> (iemand vastzetten, hem tot zwijgen brengen).
paling	1856 VAN LENNEP	paling , z.n.v. – Riviervisch. Spreekwijze: <i>Dek de Pan toe: daar is paling in en maak dat het kind tait zeit.</i> (ziet op bedrogen vrijsters).
paling	1857 PAN	paling . “Riviervisch.” Is paling dan ook geen zeevisch? Maar waartoe dit artikel? Het behoort in een woordenboek der vischkunde.
palklamp	1856 VAN LENNEP	palklamp , z.n.v. – Klamp, die een Pal van achteren steunt.
palle	1856 VAN LENNEP	palle , z.n.v. – Soort van Amerikaansch vaartuig.
palm	1856 VAN LENNEP	palm , z.n.m. – Maat, volgens welke in de Zeehavens de diameter van het masthout wordt berekend. <i>Mast van 20 van 30 palm omtrek.</i>

palma	1856 VAN LENNEP	palma , z.n.v. – Oostindisch vaartuig. De palma heeft een zeer lagen, verlengden voorsteven en een hoogen achtersteven: zy voert een grooten mast op het derde van haar lengte, van den voorsteven af gerekend, en een kleinen achtermast.
pampero	1856 VAN LENNEP	pampera , z.n.m. – Snel opkomende wind op de Z. Amerikaansche kust, in den zomer doorgaands hevig waaiende, 's winters korter van duur. Hy wordt veelal door Z. O. stormen of buijig weer gevolgd.
pan	1681 SEEMAN	pan , dit woord is genoeg bekend voor soo veel het beteekend een werktuig, daar men iets in bakt, of braad, of droogd: soo zijn'er <i>taartpannen</i> , <i>braadpannen</i> , <i>soutpannen</i> , en diergelijke, en ontallige meer: en hier van de volgende spreekwijzen: <i>aan de pan blijven hangen</i> : het welk oneigendlijk beteekend, onverwagt, en onversiens te gast blijven: <i>panlikken</i> , pluimstrijken, en op schuifjes loopen: waar van een <i>panlikken</i> , <i>gnatho</i> , & <i>ars gnathonica</i> , <i>panlikkerij</i> , ens.: <i>hij raakte in de pan</i> : gelijk ook, <i>sij wierden in de pan gehakt</i> , ens.: <i>eieren in de pan</i> (sei' <i>Broer Cnelis</i>) <i>soo koomen daar geen quaa' kuikens van</i> . Een <i>pan</i> voorts beteekend somtijds een <i>harssenpan</i> : de <i>pan</i> van 't hoofd: <i>de pan werd hem afgeschooten</i> , soo dat de harssens blood laagen: daarenbooven verstaat men door het woord <i>pan</i> , de <i>pan</i> van een roer, of musket, daar het laatkruid op geleit werd: waar van: <i>het brande op de pan los</i> : dat is, het roer ging niet af: en <i>in re uxoria</i> , daar en quam niet van: en ten laatsten werd door een <i>pan</i> verstaan, een <i>pan</i> , die op de daaken van de huizen gelegd werd: waar van een <i>pannebakker</i> , een <i>pannebakkerij</i> , ens.
panje	1856 VAN LENNEP	panje , z.n.v. – Beteerd stuk zeildoek, dat de visschers op den rug dragen, wanneer zy een schuit op het hout helpen. <i>Zet je panje reê</i> (maak je klaar).
pankong	1856 VAN LENNEP	pankong , z.n.v. – Sineesch vaartuig.
papegaaistok	1856 VAN LENNEP	papegaaistok , z.n.m. – Spier, uit den achtersteven van de sloep stekende om er de druil op uit te halen.
papegaaistok	1857 PAN	papegaaistok . Zoo worden ook genoemd de rondhouten, die aan weeszijde op het hek van groote schepen uitsteken en dienen om er de bezaansspringschoot op uit te halen. Zij vervangen dan den bezaansboom.
papennaad	1681 SEEMAN	paapennaad , dit woord komt van <i>paap</i> en <i>naad</i> : nu moet het niemand vreemd dunken, dat in onse neederduitse taal het woordje <i>paap</i> beteekend kostelijk: want wie weet niet, dat een <i>paapegaai</i> beteekend een voogel, die om haar vreemdigheid aan de <i>paapen</i> wierden vereerd: en hier van het boere kermis spel: <i>de paapegaai schieten</i> : <i>hij heeft de paapegaai geschooten</i> , <i>dat is de paapegaai geschooten!</i> voor dat is een meesterstuk, en hij heeft de hoogste prijs verdiend: een <i>paapennaad</i> dan is een <i>naad</i> die kostelijk is: gelijk de platte <i>naaden</i> , die aan de seilen zijn.
papennaad	1856 VAN LENNEP	papennaad , z.n.v. – Naad tusschen de zeilen.
papier	1856 VAN LENNEP	papier , z.n.o. – <i>Graauw papier</i> , <i>geteerd papier</i> of <i>Huid papier</i> wordt tusschen de voegen van stukken getimmerte of onder de koperen verdubbeling geplaatst.
pappen	1681 SEEMAN	pappen , komt eigendlijk van <i>pap</i> (kinder kost) brij: en bij gelijkenis stijfsel om iets te stijven, en stijver te maaken: waar van stijfster: en hier werd <i>pappen</i> in de gemeene spraak gebruikt, iets met

		stijfsel aan een plakken: te scheep beteekend <i>pappen</i> mos, werk, koehaar plakken op planken, die met teer bestreken zijn ens.
pappen	1690 WITSEN	pappen. Werk, hair en mosch, te zamen gemengt, tusschen de scheeps-huidt op versch geteerde planken zetten.
pappen	1856 VAN LENNEP	pappen , b.w. – Het hair of papier onder het koper leggen.
pardoen	1681 SEEMAN	pardoen , <i>Pardoenbloks</i> , sie, <i>perdoen</i> .
pardoen	1681 SEEMAN	perdoen , een touw dat tot steevigheid aan de stag vast is, en ter sijden de puttings, door een <i>Perdoenblok</i> vast gemaakt werd.
pardoen	1856 VAN LENNEP	pardoen , z.n.v. – Lang touw, dat van den masttop loopt naar het want, waarop het bevestigd is. <i>Stenge-pardoen</i> , <i>Bramstenge-pardoen</i> . <i>Groote, fokke- of voorstengspardoen</i> , <i>Slingerpardoens</i> , <i>Zijpardoens</i> (die tot vervanging van andere dienen). Spreekwijze: <i>Een Sinees by zijn slingerpardoen trekken</i> (by zijn staart, die even als een slingerpardoen hem van het hoofd hangt).
pardoen	1857 PAN	pardoen. “Langtouw, dat van den masttop loopt naar het want, waarop het bevestigd is.” De verklaring is niet goed. Lees: <i>Pardoens</i> dienen met het want tot steun der stengen, doch verschillen van het laatste hoofdzakelijk daarin, dat dit niet verder dan de marsen loopt, en zij, meer achteruitstaande, in de rusten neer komen. Tot beteren zijdelingschen steun dienen de <i>slingerpardoens</i> . Deze moeten aan lij altijd losgegooid, om de ra's te kunnen brassen, en zijn daarom van een talie voorzien, terwijl de pardoens door een talreep worden stijfgezet. <i>Slingerpardoens</i> raken meer en meer buiten gebruik. Masten hebben nooit pardoens.
parool	1856 VAN LENNEP	parool. Zie <i>wachtwoord</i> .
part	1681 SEEMAN	part , koomende van <i>pars partis</i> , beteekend een gedeelte: waar van, <i>parten en deelen</i> , <i>partiri</i> : in de seevaart een <i>partscheeps</i> , een gedeelte van een schip, daar een schipper of reeder, eigendom aan heeft ens.
part	1856 VAN LENNEP	part , z.n.v. – Loshangend touw. <i>Loopende part</i> , <i>part van een boelijnspruit</i> , <i>van een spinnekop</i> , enz.
pas	1690 WITSEN	holt'er te pas , ofte, <i>te pas gaan</i> . Dit roept een Loots in 't peilen, als hy effen gront bereikt.
pas	1856 VAN LENNEP	pas , z.n.v. – 1°. Paspoort. Zie <i>turksche pas</i> . 2°. Naauwe doortocht.
pas	1856 VAN LENNEP	turksche pas , z.n.m. – Soort van zeebrief of vrijgeleide, waarvan de schepen, die de Middellandsche zee bevoeren, zich voorzagen om geen overlast te hebben van de Barbarijische zeeroovers.
pasiaren	1690 WITSEN	pasiaren. De Scheeps-opperhoofden op het schip van den Admiraal vergaderen. Of ook: Als een Schipper zyn volk, dat aan landt is, door eenig teken aan boort roept. Anders: Te zamen spreken.
paskaart	1681 SEEMAN	paskaart , komt van twee woorden, als van <i>passen</i> , meeten, en <i>kaart</i> , het welk komt van het Latijnse woord <i>charta</i> , <i>papier</i> : door een <i>kaart</i> nu verstaat men in het gemeene een print, waar in landschappen, steeden ens. werden aangewezen, hier van, <i>landkaarten</i> , <i>seekaarten</i> : een <i>paskaart</i> is een <i>kaart</i> , daar in aangewezen werd, hoe men door behulp van een <i>passer</i> weeten kan, hoe ver de eene plaats van den ander leit, en wat streek men behoort te houden: het is aanmerkelijk hoe groot een verschil'er eertijds tussen de oude en jonge seelui is geweest oover de <i>platte</i> , die men nu

		gebruikt, en de oude <i>gebulte kaarten</i> : waar van <i>comoedia vetus</i> te sien: die daar meede wat anders voor heeft.
paskaart	1856 VAN LENNEP	paskaart , z.n.v. – Zeekaart, kaart die de Passen of doortochten aanwijst, en waarop de afgelegde mijlen en koersen worden afgepast.
passaat	1681 SEEMAN	passaat , of, <i>passaatwind</i> : van andere genaamd <i>mouson</i> : dit is een <i>wind</i> , die een geruime tijd uit een hoek waaid: waar van veel te leesen valt in de <i>oostindiese vojagien</i> , en de oorszaak daar van bij den hooggeleerden <i>Isaacus Vossius</i> in zijn boek <i>de Motu marium</i> , hem (soo ik berigt ben) uit de mond der beste seeluiden aangewezen.
passaat	1856 VAN LENNEP	passaat , passaatwind , z.n.m. – Wind, die op bepaalde tijden tusschen de keerkringen van 't Oosten naar 't Westen blaast. <i>Oostpassaat</i> , <i>Westpassaat</i> , <i>Malle passaat</i> (aan de Linie).
passaat	1857 PAN	passaat , passaatwind . “Wind, die op bepaalde tijden tusschen de keerkringen van 't Oosten naar 't Westen blaast.” Lees: Wind aan weerszijde der linie, die altijd uit de oostelijke rigting waait en doorgaans omstreeks de keerkringen wordt aangetroffen, ofschoon hij veeltijds deze verre overschrijdt. Zoo treft men op Z. B. de Z. O. en op N. B. de N. O. passaat. De grenzen nabij de linie verplaatsen zich, evenzeer als die aan de andere zijden, naar gelang der jaargetijden. De Z. O. passaat vindt men meestal benoorden den aequator, en soms veel noordelijker. <i>Malle passaat</i> , noemt men wel eens de veranderlijke winden, aan de grenzen der passaten.
passaatwind	1856 VAN LENNEP	passaat , passaatwind , z.n.m. – Wind, die op bepaalde tijden tusschen de keerkringen van 't Oosten naar 't Westen blaast. <i>Oostpassaat</i> , <i>Westpassaat</i> , <i>Malle passaat</i> (aan de Linie).
passaatwind	1857 PAN	passaat , passaatwind . “Wind, die op bepaalde tijden tusschen de keerkringen van 't Oosten naar 't Westen blaast.” Lees: Wind aan weerszijde der linie, die altijd uit de oostelijke rigting waait en doorgaans omstreeks de keerkringen wordt aangetroffen, ofschoon hij veeltijds deze verre overschrijdt. Zoo treft men op Z. B. de Z. O. en op N. B. de N. O. passaat. De grenzen nabij de linie verplaatsen zich, evenzeer als die aan de andere zijden, naar gelang der jaargetijden. De Z. O. passaat vindt men meestal benoorden den aequator, en soms veel noordelijker. <i>Malle passaat</i> , noemt men wel eens de veranderlijke winden, aan de grenzen der passaten.
passagegeld	1856 VAN LENNEP	passagiegeld , z.n.o. – Zie <i>Vervoergeld</i> .
passagier	1856 VAN LENNEP	passagier , z.n.m. – Die op een vaartuig medereist, zijn overvaart betaalt, en geen deel van de manschap uitmaakt. <i>Het schip had weinig passagiers aan boord</i> . <i>Blinde passagier</i> (die geen vracht betaalt). De bepalingen betreffende het vervoergeld, de rechten en verplichtingen eens passagiers zijn te vinden in de vijfde Afdeel. den vijfden Titel van het Tweede Boek des Wetboeks van Kooph. art. 521 – 533.
passagieren	1856 VAN LENNEP	passagieren , o.w. – Zoo noemt men het voor een dag aan wal gaan.
passer	1681 SEEMAN	passer , een ijser of koper werktuig, waar meede men meet, of <i>past</i> , de vinding van dit werkstuk schrijft Ovidius in <i>Metamorphosi</i> : <i>Daedalus</i> toe: en soo iemand meerder begeerd te weeten, sie naa <i>Polydorus Virgilius</i> en andere: dit woord <i>passer</i> komt (gelijk blijkt) van <i>passen</i> : het welk meeten beteekend: <i>hij heeft het met een passer gemeeten</i> : het selfde woord komt ons voor, als men seid: <i>pasje schoenen! ik moet het wambas eens passen: pas je geld! effen is quaad te passen</i> : dat is,

		men kan het alle man niet effen <i>te pas maaken</i> : dog, <i>van pas koomen is best</i> : het welk beteekend, dat oovertollige werken niet en verdienen: <i>multum est in tempore venire</i> : van <i>passen</i> komt <i>gepast zijn</i> die luiden zijn soo gepast: dat is, die zijn soo naauw te wagten een <i>paslood</i> , een <i>lood</i> , waar naa men siet, of iets regt opgetrokken is, ens.
passeren	1856 VAN LENNEP	passeeren , o.w. – Overgaan, doorgaan, voorbygaan. <i>De Linie passeeren</i> (de linie overtrekken). <i>Niets Gepasseerd</i> (zeetijding, voor: niets voorbygegaan).
patas	1690 WITSEN	petas . Een klein Spaans vaar-tuigh.
patas	1856 VAN LENNEP	patas , z.n.v. – Uitlegger, klein vaartuig, dat tot de dienst van groote schepen gebezigd wordt, of brieven over en weder brengt, of wel gewapend aan den ingang van rivieren en baaien ligt en met het onderzoek der inkomende schepen belast is.
patent	1856 VAN LENNEP	patent , z.n.o. – Open brief of bewijsstuk, afgegeven door het Bestuur, en waarvan elk binnenlandsch vaartuig – op weinige uitzonderingen na – moet voorzien zijn. De bepalingen omtrent het recht van patent, waaraan de eigenaars dier vaartuigen onderworpen zijn, worden gevonden in art. 12 der wet van 6 April 1823 (Staatsbl. n°. 14) en in de daarby gevoegde Tabel n°. 16.
patrijsbalk	1856 VAN LENNEP	patrijsbalk , z.n.m. – Balk, die de benedenste fries van het hek ondersteunt.
patrijspoort	1856 VAN LENNEP	patrijspoort , z.n.v. – Kleine poort in de batterijspoorten aangebracht, zoowel om licht tusschendecks te brengen; als om, by het laden van het geschut, wanneer de batterijspoorten dicht zijn, den touwen wisser en aanzetter te bezigen.
patrijspoort	1857 PAN	patrijspoort . De gegeven verklaring is wel goed, doch de patrijspoorten vindt men, behalve op de vermelde plaatsen, ook in de hutten, enz.
paviljoen	1681 SEEMAN	paviljoen , een verdek: en in het besonder gelijk op speeljagten zijn ontrent het roer.
paviljoen	1856 VAN LENNEP	paviljoen , z.n.o. – Eigenlijk “tent,” van ’t Lat. <i>papilio</i> , en gebezigd voor de tentvormige en fraai vercierde achterkajuit van stoombooten en andere dergelijke vaartuigen, welke tot het gemak van vermogende passagiers is ingericht.
pees	1681 SEEMAN	pees , <i>nervus</i> van de Latijnisten genaamd, welke zijn die taaje deeltjes, waar door de gewrigten, en leeden, bewoogen werden: waar van het seggen van <i>Ostrobas</i> teegen <i>Tisiphernes</i> , aangaande quansuis zijn verwijfdheid: <i>Maar gij, o teed're pers, wat staat gij naa mijn eis!</i> <i>Die niet een taaje pees hebt aan uw weeke vleis?</i> sie, <i>Hoofd in Granida act. 2. sc. 3.</i> een <i>pees</i> werd ook genoomen voor een snaar, die gemeenelijk van schaape darmpjes te saamen werden gedraaid: en naa haar dikte tot veelderhande saaken, en ook selfs tot boogen gebruikt werden, gelijk af te neemen is uit het spreekwoord: <i>de boog kan altijd niet gespannen staan</i> : en waar om niet? om dat de snaar of <i>pees</i> , daar hij meede gespannen werd, al te seer soude verrekken: en dien volgens onbruikbaar werden: soo werd het ook in een oneigendlijke sin genoomen: want daar door verstaat men, dat men niet altijd blokken moet: maar dat men somtijds eenig vermaak, en eenige uitspanning, van nooden heeft. Volgens het seggen van den koppeldigter, <i>Interpone tuis interdum gaudia curis,</i>

		<i>Ut possis animo quem vis perferre laborem.</i>
		en wat wonder! want
		<i>Quod caret alternâ requie durabile non est:</i> ens.
		en hier van het seggen: <i>iemand op de pees setten</i> , het welk eigenlijk beteekend: iemand lustig aan den arbeid setten, en met een woord, <i>exercere aliquem</i> : van <i>pees</i> komt <i>peesjes</i> naa het seggen van W. pag. 504. touwetjes aan de netten van de haaringnetten: waar van <i>peesjes haaring</i> : sie, <u>haaring</u> : en <i>peesing</i> : touwetjes soo dun als <i>peesjes</i> .
pees	1690 WITSEN	peezen . Touwen aan de haaring-netten.
peil	1681 SEEMAN	peil , of <i>peiling</i> beteekend het merk, waar aan men de hoogte en diepte van het waater weeten kan: en bij gevolg de regte stond om de sluisen te oopen, en toe te doen: gelijk bij de Amsterdammers teegenwoordig seer naauwe toesigt is: en hier van het seggen: <i>het waater is op zijn peil</i> : <i>het waater is booven</i> : <i>het waater is onder de peil</i> : dit woord <i>peil</i> werd ook van de seelui oover genoomen, en gebruikt, in pagters saaken: waar van, <i>de peil goed maaken</i> : dat is, maaken, dat men soo veel goederen heeft, en niet meer of min, als aan den pagter bekend is: <i>blijven onder</i> , of, <i>booven de peil</i> : van <i>peil</i> komt <i>peilen</i> , meeten de dieptens der waateren: jaa zelfs werd het op de son en sterren gepast, als men seid: <i>peilen de hoogte der son</i> , en <i>sterren</i> : waar van ook soodaanig een <i>kompas</i> , een <i>peilkompas</i> genaamd werd, sie, <i>kompas</i> : hoe het tot de pagters oover gebragt werd, dat blijkt uit het woord <i>peil</i> : en <i>peilders</i> zijn niet anders, als die geen, die haar, of met het <i>peilen</i> der waateren (gelijk loodslui) beesig houden: of die bij de luiden, die waaren verkoopen, die gepagt werden, gaan om te sien of sij ook op smokkelaarij kunnen betrapt werden: maar geloofd vrij, dat daar de een weet een spijker, de ander een gat weet: en dat die een boer wil bedriegen, een boer moet mee' brengen: en eeven wel gaat de kruik nog wel somtijds soo lang te waater, dat sij eens breekt: en dan schijt een koe meer in een reis, als honderd meesen, ens.
peil	1690 WITSEN	peil , of <i>Peiling</i> . Het getal der voeten, en maat van de diepte die het schip gaat; 't geen, wanneer men aan geen merken ziet, men bespeurt met een lange stok by het roer neder te steken.
peil	1856 VAN LENNEP	peil , z.n.o. – Watermerk; gewone waterstand. <i>Het water is boven peil gerezen</i> (het is boven zijn gemiddelde hoogte (<i>Amsterdamsch peil</i>), gewone stand van het water te Amsterdam).
peilen	1690 WITSEN	peilen . Dit wert gezeght van het neemen der Zons hooghte, en des schips afgelegenheit van eenigh ander schip, of landt.
peilen	1836 SPRENGER	Peilen . <u>Hy heeft zyn grond gepeild</u> , zegt eigenlijk <i>de diepte van het water afgemeten</i> en Spreekw. <i>hij heeft achter iemands geheim trachten te komen</i> .
peilen	1836 SPRENGER	Peilen . <u>Hy heeft zyn' grond gepeild</u> , zegt, zoo als ik in mijne <i>Handleiding</i> schreef, Spreekw.: <i>hij heeft achter zijn geheim trachten te komen</i> , doch zoo als men mij herinnerd heeft, is hiervan onderscheiden: <u>hy heeft hem gepeild</u> . <i>Peilen</i> is niet altijd de diepte zoeken te weten, want men peilt ook de afstand met een kompas. Men vraagt ook: <i>hoe peilt gij den wind?</i> en als men zoo van iemand zegt: <i>hij heeft hem gepeild</i> , wil men doorgaans te kennen geven: <i>hij heeft hem gezien – daar is hij!</i>

peilen	1856 VAN LENNEP	peilen, b.w. – Onderzoeken, hoogte nemen. <i>Den grond peilen</i> (zich door het uitwerpen van het Peillood, van de diepte des waters verzekeren). <i>Wy Peilden Kijkduin N. O. van ons.</i> <i>Men moet op 's waerelts stroom met grooten aandacht seylen,</i> <i>Want by een harde kust, daer mach men dikwyls peilen.</i> Cats. <i>De zon peilen</i> (hoogte nemen van den stand der zon) <i>Den wind peilen</i> (onderzoeken). Spreekwijze: <i>Iemands grond peilen</i> (achter iemands meening of geheim komen)
peilen	1857 PAN	peilen. In de beteekenis van “de diepte des waters” onderzoeken, zegt men op oorlogschepen nooit <i>peilen</i>, maar altijd <i>looden</i>. <i>Peilen</i> is onderzoeken in welke kompasstreek een voorwerp gelegen is. “De zon peilen (hoogte nemen van den stand der zon).” Lees: Waarnemen in welke kompasstreek de zon staat. “Den wind peilen (onderzoeken).” Lees: onderzoeken, uit welke streek de wind waait. In plaats van “iemands grond peilen” zegt men: iemand <i>peilen</i>, ook: <i>iets peilen</i> in den zin van: <i>begrijpen</i>. Na eene gegeven verklaring volgt veelal de vraag: heb je het gepeild?
peiler	1856 VAN LENNEP	peiler , z.n.m. Zie <i>draaiier</i> .
peiling	1856 VAN LENNEP	peiling , z.n.v. – De daad van Peilen.
pek	1681 SEEMAN	pek , sie, <i>pik</i> : om dat het komt van <i>pix</i> , een Latijns woord.
pek	1836 SPRENGER	Pek . <u>Hy is een regte pekbroek</u> , of, <u>hy heeft pek aan de broek</u> . Zoo spreekt men van een plakker in gezelschap, die van scheiden noch opstaan weet, wanneer hij eenmaal bij goede vrienden aan het <i>zitten</i> , <i>spelen</i> of <i>praten</i> is, en dat zeer natuurlijk, omdat een gepekte broek der schepelingen, aan stoel of bank vastkleeft.
pek	1856 VAN LENNEP	pek of pik, z.n.o. – Teer, harpuijs, lijmige zelfstandigheid uit de pijn- en dennenboomen gevloeid, die, gesmolten zijnde, op de gekalfaterde naden der planken wordt gegoten tegen het inwateren. <i>Vette pek</i> (samenmenging van pek met vette bestanddeelen, als kaarsvet enz., tot een vloeibare massa gesmolten). Spreekwijze: <i>Wie met pek omgaat wordt er meê besmet</i> (kwade gezelschappen bederven goede zeden). <i>Noyt speelde er ymand met het peck</i> <i>Of hy behielt een vuyle vleck.</i> Cats.
pekbroek	1856 VAN LENNEP	pekbroek of pikbroek , z.n.m. – Zoo noemt men een matroos, die op het dek blijft zitten, zoo dat het Pek aan zijn Broek kleeft, alzoo een luiaart. In het tuig zijnde, wordt men wel met teer, maar nooit met Pek besmet.
pekel	1856 VAN LENNEP	pekel, z.n.o. – Beteekent het water, waar in gezout wordt. In de samenstelling met <i>baren</i>, <i>nat</i>, <i>veld</i>, <i>vloed</i>, enz. wordt het by de dichters voor <i>zeewater</i> genomen. <i>De Maeght van Amsterdam volgt Tromp in 't pekelnat.</i> Antonides. <i>Nederl. Zeetriumpf.</i>
pekketel	1856 VAN LENNEP	pekketel , z.n.m. – Ketel, waarin het Pek bewaard of gekookt wordt.

peklepel	1856 VAN LENNEP	peklepel , z.n.m. – Lepel, waarmee het Pek geschept wordt.
pen	1690 WITSEN	het compas is van de pen . Oneig. De zaak is ontstelt, of ontreddert.
pen	1856 VAN LENNEP	pen , z.n.v. – Gedeelte van een stuk hout, dat versneden is om in een keep in te laten. <i>Pen van een mast. Pen van een steker van een broek of twil.</i> – <i>Yzeren pen</i> (<i>pen</i> die van yzer gemaakt is, als de roeipennen).
pente	1856 VAN LENNEP	pente , z.n.v. – Venetiaansch licht vaarttuig.
penterhaak	1681 SEEMAN	penterhaak , en misschien een <i>kenterhaak</i> , om dat dit een ijsere <i>haak</i> is aan een taalie blok: en het gebruik hier van is, om een anker, als het al op en neer hangt, op te setten, dat sonder <i>kenteren</i> niet geschieden kan.
penterhaak	1690 WITSEN	penter-haak . Een talie, om 't anker achter op te zetten.
penterhaak	1856 VAN LENNEP	penterhaak , z.n.m. – Zware yzeren haak aan het katblok, waarmee men den ring van het anker vat, als dat uit het water komt, om het onder den kraanbalk te brengen.
pentertalie	1856 VAN LENNEP	pentertalie , z.n.v. – Talie, om ankers te verwerken.
peper	1681 SEEMAN	peeper , genaamd van de Latijnisten <i>piper</i> , een kruidig en oostindies gewas: waar van, <i>vaaren om peeper</i> : dat is, vaaren naa oostindien: <i>hij moet om peeper uit</i> ens. <i>iemand iets inpeeperen</i> : iemand iets vergelden.
peperdoos	1856 VAN LENNEP	peperdoos , z.n.v. – Naam, dien Huygens aan de Oostindievaarders geeft, als keerende die doorgaands met Peper en kruideryen terug: <i>Siet watter volck van kruyd wil blozen</i> <i>Hier en heel verr' van hier omtrent:</i> <i>Men moet het laden, sou men 't losen,</i> <i>Voor soo veel keelen, soo gewent,</i> <i>Zijn wy niet qualick uitgekosen,</i> <i>Tot sulcke taflen sonder end</i> <i>Behooren sulcke Peperdoosen.</i>
peperland	1856 VAN LENNEP	peperland , z.n.o. – Benaming, die men aan de Oost plach te geven. Spreekwijzen: <i>Iemand naar het peperland zenden; iemand om Peper zenden</i> (iemand naar de Oost, of ver van huis zenden. <i>Ik wou dat hy was, waar de Peper groeit</i> (is een verwensching en een vérwensching).
perk	1856 VAN LENNEP	perken en vakken , z.n.o.mv. – Tusschenruimten, luchten in het schip.
perm	1856 VAN LENNEP	perm , z.n. – Klein Turksch vaarttuig.
petas	1681 SEEMAN	petas , <i>Petusje</i> een klein spaans vaarttuig, als onse binnelands vaarders, en franse barken.
pezing	1690 WITSEN	peezing . Dunne touwtjes, en lyntjes.
piadet	1856 VAN LENNEP	piadet , z.n.v. – Turksche sloep, in de Dardanellen gebezigd.
piakiep	1856 VAN LENNEP	piakiep , z.n.v. – Groot rooversvaarttuig, in de Molukken gebezigd.
piek	1856 VAN LENNEP	piek , z.n.m. – 't Zelfde als <i>gaffel</i> , zie ald.
piek	1857 PAN	piek . “'t Zelfde als de gaffel, zie aldaar.” Dit is niet volkomen juist. Eigenlijk is de piek het uiteinde der gaffel, dat naar het achterschip wijst. Het binnenste tegen den mast aan wordt <i>klaauw</i>

pieken	1690 WITSEN
piekeval	1856 VAN LENNEP

piekeval	1857 PAN
----------	----------

pijlstaart	1856 VAN LENNEP
pijp	1681 SEEMAN

pijper	1690 WITSEN
pik	1681 SEEMAN

genaamd. Op schoeners heeft men doorgaans op het achterschoenerzeil geene geitouwen. Wil men die zeilen voor eene bui bergen, dan gooit men de piek neer (het piekeval los), en haalt den hals op. Op die wijze blijft de gaffel met den klaauw op de gewone plaats, doch hangt het andere einde naar beneden. Het hooger opzetten van den achternok eener gaffel, noemt men *oppieken*.

pieken. *De raas pieken.* De raas op en neer zetten, of omhoogh tegen de mast aan.

piekeval, z.n.m. – Touw, dienende om de Piek op te houden of te strijken: men geeft de benaming ook aan een touw, dat, aan het bovenste uiteinde van den gaffel vastgemaakt, achtereenvolgens loopt door een dubbeld blok, vastgemaakt op het bezaansezelschroef, en door twee enkele bloks, op den gaffel geslagen. Het dient om aan den gaffel zijn richting te geven en hem daarin te bewaren.

piekerval. De gegeven verklaring is wel goed, doch alleen op eene bezaansgaffel. Alle gaffels hebben *piekevallen*, tenzij deze in borgen van touwwerk of ketting hangen.

pijlstaart, z.n.o. – Naam van een schip of vaartuig, 't welk breed voren en achter smal is.

pijp, beteekend in een seer gemeene beteekenis, een fluit, of op zijn Latijns *fistula*: en dit woord schijnt te koomen van *pipire*, en daar van ons *piepen*, of *pijpen*, gelijk de duiven gewoon zijn: waar van ons oud spreekwoord: *soo de oude songen, soo piepen de jongen*: en waarom niet? *sou' het ei beeter weesen, als het hoen: dat sou de drommel doen?* de saamengestelde woorden nu koomen ons voor als *orgelpijp*, een *pijp* aan den *orgel*: een *sakpijp* een *pijp* met een *sak*, daar de wind in beslooten is: gelijk wel eer de landloopers pleegen te gebruiken: waar van het seggen, *hij meende mij te stellen als een sakpijp*: dat is, hij meende mij naa zijn hand te setten: en met mij om te springen, als de kat met de muis: *de pijpen stellen*, werd oneigendlijk gesegt van kinderen, als zij aalwaarig en stout zijn: eeveneens gelijk een orgelist veel en wonderlijk geluid maakt, eer hij al de *pijpen* op haar toon brengt, en den orgel of de *orgelpijpen* gesteld heeft: het welk in sig selven seer onaangenaam is om te hooren: een *pijpkan*, een *kan*, daar de jonge kinderen als *pijpende* of fluitende uit drinken: behalven deese beteekenissen: komt ons voor, dat het genoomen werd voor een beenagtig gedeelte van een lighaam: soo seid men de *pijp* van zijn arm of been breeken: en om dat het schijnt, dat wel eer de fluit bij gebrek en kennis van beeter sommige fluiten van *eeselspijpen*, en ook wel van riet gemaakt zijn: waar op die geene haar gedagten hebben laten gaan, die sinnebeelden geschreeven hebben, en onder andere onse neederduitse digter, en geweese raadpensionaris *Kats* in zijn sinnebeelden, sie, *Embl.....*dog wij stappen dit oover: en koomen tot ons laatste, te weeten, dat door een *pijp* een soort van een vat verstaan werd, het welk om zijn lengte en smalte die naam schijnt gekreegen te hebben, soo seid men, *een olie pijp*: een *pijp spaanse wijn*, ens.

pyper. Zekere plat-bodemde pont, of schuit, daar men rivieren mede over vaart.

pik, of *pek*, dog in het Latijn *pix*, een dikke en harde stoffe, die uit boomen, die verbrand werden voort komt, gelijk de teer, die ook van de liefhebbers *pix liquida* genaamd werd: om dat zij is als gesmolten *pik*: van dit *pik* nu komt, *hij is soo swart als pik*: hij is soo swart als een moor: *hij heeft pik aan zijn broek, of gat*: dat is, hij weet van geen opstaan, of scheiden, als hij bij het geselschap is, en een goede roemer op zijn hand heeft: soo ook *piklappen*: en het geen daar van afkomstig is:

pik	1856 VAN LENNEP	<i>hij is een regte piklap: hij is een piklapper</i>, ens. een <i>pikton</i>, een <i>ton</i> daar <i>pik</i> of <i>teer</i> in geweest is, of nog is: hier van <i>piktonnen branden</i>: het welk oneigendlijk beteekend, viere oover eenige toevallen, die ons aangenaam sijn: als voornaamendlijk oover eenige ooverwinning te land, of ter see bevogten; oover een gemaakte of gesloote vrede; daar op gevolgd: <i>paxinim paritur bello</i>, naa het getuigenis van <i>C. Nepos</i>, ens. pek of pik, z.n.o. – Teer, harpui, lijmige zelfstandigheid uit de pijn- en dennenboomen gevloeid, die, gesmolten zijnde, op de gekalfaterde naden der planken wordt gegoten tegen het inwateren. <i>Vette pek</i> (samenmenging van pek met vette bestanddeelen, als kaarsvet enz., tot een vloeibare massa gesmolten. Spreekwijze: <i>Wie met pek omgaat wordt er meê besmet</i> (kwade gezelschappen bederven goede zeden). <i>Noyt speelde er ymand met het peck</i> <i>Of hy behielt een vuyle vleck.</i> Cats.
pik	1856 VAN LENNEP	pik , z.n.m. – Zie <i>pek</i> enz.
pikbroek	1856 VAN LENNEP	pekbroek of pikbroek , z.n.m. – Zoo noemt men een matroos, die op het dek blijft zitten, zoo dat het Pek aan zijn Broek kleeft, alzoo een luiaart. In het tuig zijnde, wordt men wel met teer, maar nooit met Pek besmet.
pikken	1690 WITSEN	wel gepikt en geteert zyn . Oneig. Wel voorzien zyn van alles.
piloot	1681 SEEMAN	piloot , of <i>loadsman</i> : de oorsprong van dit woord werd van <i>Petrus Nannius</i> , die Alkmaar tot een luister strekt (<i>in miscellaneis</i>) de Grieken toe geschreeven: alsoo hij aanwijst, dat het selve afkomstig is van het woord <i>πιλώτης</i> : en voorwaar niet sonder reeden: dewijl de spelling soo wel, als de beteekenis, daar meede oover een komt: en te willen seggen, dat het soude koomen van <i>peil</i> en <i>lood</i> , dat most eerst beweesen sijn, dat het een neerduits woord was, waar toe ik als nog geen kans en sie.
piloot	1690 WITSEN	piloot . Loots-man.
piloot	1740 Zonhoven	piloot , zie <i>lootshuyden</i> .
piloot	1856 VAN LENNEP	piloot , z.n.m. – Fr. woord voor Loods of Stuurman: ook by ons vroeger veel in gebruik. <i>Het schip moet op het strant of op de klippen drijven,</i> <i>Als schipper en piloot zich stellen om te kijken.</i> Cats.
pimpeltje	1856 VAN LENNEP	pimpeltjen , b.w. – Maatjen drank. Van waar <i>Pimpelen</i> voor: “met kleine teugjens drinken.”
pinas	1681 SEEMAN	pinas , of <i>pijnas</i> , of dit woord afkomstig is van <i>pinus</i> een <i>pijnboom</i> , het welk somtijds van de digters voor een geheel schip genoomen werd, daar oover sullen wij nu niet twisten: als wij maar weten, dat een <i>pinas</i> bij naa is van het selve maaksel als een fregat: egter daar in verschillende, dat sijn agter gat, of agter schip, soo niet oover hangt, als dat van een fregat, ens.
pinas	1856 VAN LENNEP	pinas , z.n.v. – Soort van kleine galei, als een sloep, en somtijds als een schoener getuigd. <i>Niet minder is 't gevaer, wanneer mijn Zeepinas</i>

Nu in den ofgront stort, nu slaet de Noorderas.

Vondel. *Lof der Zeevaart.*

pink	1681 SEEMAN	pink , beteekend in het gemeen de kleinste vinger aan de hand: waar van het zeggen, <i>hij draagt de ring aan de pink</i> : bij de vissers werd het genoomen voor een oopen vissers scheepje, dat ten opsigte van grooter, soo veel verschild, als de <i>pink</i> van de andere vingers: de afbeeldsel bij W. p. 167. ens.
pink	1740 Zonhoven	pinkje . Een scheepje met eene mast, gelyk de visschers gebruiken.
pink	1856 VAN LENNEP	pink , z.n.v. – Groote vischschuit; ongeveer als een kaagschip getuigd.
pinter	1856 VAN LENNEP	pinters , (ronde) z.n.v.mv. – Zie <i>stopper</i> .
pipris	1856 VAN LENNEP	pipris , z.n.v. – Sloep van de negers aan de kust van Guinea en Cabo-Verde.
pisbak	1690 WITSEN	pis-bak . Dit is een groote bak, ruim 4 voet hoog, die onder, op den overloop van 't schip, voor tegen de kluizen aan komt, of tegen de gaten daar het anker-touw door gaat, dienende om het water te vangen, dat daar zomtydts door slaat: en dewyle het inslaan van overvloedigh water, by hardt weêr, te scheep groote ongelegenheit maakt, en dat de ankers niet hooger als tot aan deeze kluis-gaten, of pis-bak, opgewonden werden, zoude (zoo eenige Meesters oordeelen) in zware Oorlogh-scheepen deeze bak konnen wegh genoomen werden, en de kluizen gestopt, als wanneer men de ankers zoo veel hooger konde opwinden; dat in zwaare scheepen, die veel volk voeren, kan geschieden: en dus zoude veel uitgewonnen werden. Eerstelyk, zoude men dit overvloedigh water, dat zomtydts in 't schip stort, quyt zyn. Ten tweeden, zoude men daar plaats vinden om meer volk te bergen, en de boeg-stukken zouden meer plaats krygen om te spelen: de ankers zouden, hooger hangende, geen ongemak aan 't schips boegh toebrengen, gelyk zy dikmaals doen: en wanneer het anker boven wiert gewonden, zoude meer volk aan de spil, die mede boven moeste gezet werden, konnen gaan, en den arbeid in 't winden verlicht werden: hoewel andere oordeelen, dat dus het kabel geen bot, of berging, genoegh binnen boort zoude hebben.
pispot	1690 WITSEN	pis-potje . Een touw, waar mede men de bezaans roede optopt.
pispot	1856 VAN LENNEP	pispotten , z.n.v.mv. – De brassen van de Bezaansroede.
pitsjaar	1856 VAN LENNEP	pitsjaar , z.n.m. – Witte seinvlag. 't Is 't Eng. <i>pitch-yard</i> (uitgestoken steng). Sein, om het volk of de passagiers, die aan den wal zijn; aan boord te roepen. Ook, om de sloep naar boord terug te doen keeren.
pitsjaren	1681 SEEMAN	pitsjaaren , een oud duits woord: dog te scheep seer gebruikelijk, en beteekend een teeken geeven aan andere schippers en bevelhebbers om aan boord te koomen: soo doet een opperhoofd van een vloot als hij wil kriegsraad houden: en daarom werd het ook bij gevolg daar voor gebruikt: het selve doen ook de schippers 't seil ree leggende om aan de landgangers te kennen te geeven, dat sij met den aldereersten onder seil gaan, ens.
pitsjaren	1856 VAN LENNEP	pitsjaren , o.w. – Hetzelfde als <i>passagieren</i> . 't Woord is uit het Maleisch, en beduidt daarin: wandelen.
plaat	1681 SEEMAN	plaat , een bank of droogte, bij de Latijnisten genaamd, <i>Aestuaria</i> , deese sijn die ondiepte, die ontrent de seegaaten gevonden werden: en veeltijds bij laage eb droog loopen: anders beteekend in

		gemeen gebruikt een <i>plaat</i> al dat plat is: soo een <i>ijssere een koopere plaat</i> : en selfs daar beelden in gesneeden werden, gelijk sulks het werk van <i>Plaatsnijders is</i> : een <i>plaat</i> beteekend ook bij de scheepstimmerlieden: een plank met een lok, daar de stut ingesteld werd W. p. 148. N. 3.
plaat	1856 VAN LENNEP	plaat op de kiel , z.n.v. – Zie <i>binnenkiel</i> .
plaat	1856 VAN LENNEP	plaat , z.n.v. – 1°. Bank, zandbank. <i>Drooge plaat</i> (die zich boven de zee vertoont). <i>Zandplaat</i> . <i>Nu is hier enkel sant en niet als dorre platen,</i> <i>Van slibber overgroeyt en van den vloet verlaten.</i> Cats. <i>Emblem</i> .
		2°. Regel, bodemplank.
plaatknie	1856 VAN LENNEP	plaatknie , z.n.v. – Yzeren plaat, tot de verbinding eener kunstknie gebezigd.
planeet	1740 Zonhoven	planeet . Sweef of dwael-starre, hoedanige zeven in getal gesteld worden.
plank	1856 VAN LENNEP	plank , z.n.v. – Lang, dun, en smal in evenredigheid zijner lengte gezaagd deel van een balk. Zie <i>Boeiplank</i> , <i>Boordplank</i> , <i>loopplank</i> , enz.
plank	1857 PAN	plank . Hierbij te voegen de algemeen gebezigde spreekwijze: <i>met de plank aan den wal liggen</i> , aan den wal gemeerd zijn. In de haven te Vlissingen liggen de oorlogschepen met de plank aan den wal, in die te Malta en te Havanna ten anker.
plansier	1690 WITSEN	plantzier . Het bovenste van de galdery.
plantsier	1681 SEEMAN	plantsier , een verdek of kap, die booven een galderij geset werd: en schijnt te koomen van planten, om dat het daar geplant werd.
plas	1856 VAN LENNEP	plas , z.n.m. – Wordt somtijds, vooral by de dichters, als synoniem van “zee” gebezigd. Zoo zegt Vondel: <i>Tot daer de snelle Don stort in d'Euxijnsche plassen.</i>
platblok	1681 SEEMAN	platblok , een <i>blok</i> , dat <i>plat</i> is, sie, <i>blok</i> .
platboomd	1856 VAN LENNEP	platboômd , b.n. – Plat van bodem. Zie <i>ship</i> .
plating	1681 SEEMAN	plaating , zijn dekkleeden, die van duntouw of plaating te saamen werden gevlogten om iets te dekken: gelijk ook de plaatingen en schoeijingen aan de kant van gragten en slooten gebruikt werden.
plating	1690 WITSEN	plating . Dikke kleeden van gevlochten touw, of anderszins, die men op de rees legt, om het wryven der zelve tegen de mast te beletten.
platje	1856 VAN LENNEP	platluis , z.n.v. (veroud.) – Benaming, welke aan sommige lage Friesche turfschepen gegeven werd.
platlood	1681 SEEMAN	platlood , <i>lood</i> , dat <i>plat</i> geklopt is, gelijk <i>loode platen</i> , sie, <i>lood</i> .
platlood	1856 VAN LENNEP	platlood , z.n.o. – Lood, waarmede het zinkgat van 't kanon wordt gedekt.
platluis	1681 SEEMAN	platluis , beteekend een <i>luis</i> , die <i>plat</i> is, en bij uitneemendheid, die bij vuile venus jankers gevonden werden: met deese naam zijn gedoopt sommige vriesche turfscheepjes, om dat sij rank, wijd, en laag bij het waater leggen.
plating	1856 VAN LENNEP	plating , z.n.v. – Platte streng, welke men uit de hand maakt van draden, altijd in oneffen getal.

platting	1857 PAN	platting. “Platte streng, welke men uit de hand maakt van draden, altijd in oneffen getal.” In plaats van “draden” te lezen: <i>garens</i> . Hierbij te voegen: Er zijn verschillende soorten van platting, zoo als: <i>Boeren, Fransche, ronde, vierkante plattings</i> enz.
platvis	1681 SEEMAN	platvis , werd gesteld tegen <i>rondvis</i> : soo werd schol gesegt <i>platvis</i> , en schelvis, kabbelauw <i>rondvis</i> : waar van op zijn plaats breeder.
platvoet	1856 VAN LENNEP	platvoet , z.n.m. – Gemeenzame benaming van de wacht van ’s namiddags 4 tot 6 uur. Spreekwijze: <i>Een buitengewonen platvoet doen</i> (een buitengewone wacht houden).
platvoet	1857 PAN	platvoet. “Gemeenzame benaming van de wacht van ’s namiddags 4 tot 6 uur.” Lees: Wacht van ’s namiddags 4 tot 8 uur.
platvoeten	1856 VAN LENNEP	platvoeten , o.w. – Op en neder gaan, vooral wanneer zulks tegen iemands zin geschiedt. <i>De geheele nacht staan platvoeten.</i>
platvoetwacht	1856 VAN LENNEP	platvoetwacht , z.n.v. – Wacht aan boord van 4 tot 8 uur ’s avonds.
platvoetwacht	1857 PAN	platvoetwacht. Dit is hetzelfde als <i>platvoet</i> .
plecht	1681 SEEMAN	plegt beteekend dat verdek, dat’er op klein vaartuig voor en agter is: waar van de <i>voorplegt</i> , en de <i>stuurplegt</i> , daar de <i>stuurman</i> staat: en hier van de spreekwijzen, <i>de plegt is al van het schip</i> : waar meede men oneigendlijk te kennen geeven wil, dat het geen <i>pleeg</i> te geschieden niet langer behoefd gevolgd te werden: maar dat de oude gewoonte af is, en dat men van nu voortaan naa andere wetten leeven moet: <i>van de plegt rollen</i> : beteekend afgeset werden van zijn ampt: gelijk het die schippers en stuurlui weedervaart, die haar reeders ten agteren setten: en de kooi lek vaaren: van <i>plegt</i> komt <i>plegtelijk</i> met groote staat: waar van het seggen, <i>dat moet plegtelijk geschieden</i> : dat is, <i>more solemni</i> , staatelijk: een <i>plegtanker</i> , eigendlijk een <i>anker</i> , dat men op de <i>plegt</i> set, om gereed bij der hand te zijn: het beteekend ook bij uitneemendheid een swaar <i>anker</i> , dat men in de uiterste nood gebruikt: van de Latijnisten genaamd <i>sacra anchora</i> : want <i>sacer</i> somtijds oover groot beteekend: <i>vide Lexica</i> , oneigendlijk beteekend het <i>plegtanker</i> , de eenigste toeverlaat: gelijk de laatste teerpenning voor een reisiger: een <i>plegtankers touw</i> beteekend niet anders, als het <i>touw</i> , of het kaabel, dat aan een <i>plegtanker</i> gebruikt werd.
plecht	1690 WITSEN	de plecht is uit het schip , of <i>uit de schuit</i> . Oneigentlyk: Die het gezagh heeft is niet tegenwoordigh.
plecht	1690 WITSEN	de plecht is van het schip , of <i>van de schuit</i> . Oneig. Dat het geen pleegh te geschieden, nu niet meer behoeft.
plecht	1690 WITSEN	de schipper is van de plecht gerolt. De Schipper is ontschippert.
plecht	1690 WITSEN	de stuurman zeilt van de plecht af , Oneigentlyk gezeght: als iemandt, die meester is, t’onder raakt.
plecht	1740 Zonhoven	plegt. Het verdek dat voor en agter is op enkele vaertuigen.
plecht	1836 SPRENGER	Plecht. <u>De plecht is van het schip.</u> De plecht van een schip is deszelfs <i>voor</i> en <i>achter</i> verdek. Het eerste is de <i>voor</i> - het laatste de <i>stuurplecht</i> . Het Spreekwoord schijnt een klankspeling te zijn op het woord <i>pleegt</i> (gepleegd) als een deelwoord van het werkwoord <i>plegen</i> ; er wordt toch door aangeduid: <i>Men doet niet meer zoo</i> , – <i>het is niet meer in gebruik</i> , – <i>het wordt niet meer in acht genomen</i> . Ik meen evenwel het Spreekw. ook wel te hebben hooren gebruiken van een huisgezin, school of dergelijke, waar alles in de war, of, om weder een scheepsterm te bezigen, <i>booï kaptein</i>

		<i>was</i>, en als men daarbij in aanmerking neemt, dat het commando of bevel, meestal van de <i>plecht</i> uitgaat, dan is een schip <i>zonder plecht</i>, een juist zinnebeeld van een' staat, maatschappij of huisgezin zonder orde. Men zegt ook wel <u>van de plecht rollen</u>, d. i. <i>uit zijnen staat geraken</i>, – <i>zijn ambt of bediening verliezen</i>, en dit laat zich daaruit verklaren, dat de bevelhebbers ter zee op de plecht staan; – die nu afgezet wordt, rolt, als ware het, van dezelve af.
plecht	1856 VAN LENNEP	plecht, z.n.v. – 1°. Het dek, dat voor en achter op een klein vaartuig is, van waar de <i>voorplecht</i> en de <i>achterplecht</i> of <i>stuurplecht</i>: – nu meer bepaaldelijk: klein planken afschutsel voor of achter op een licht vaartuig, dienende om eenige voorwerpen in te bergen. <i>Voorplecht</i>, <i>Achterplecht</i>. Spreekwijze: <i>De plecht is van 't schip</i> (hetgeen <i>plecht</i> te geschieden behoeft niet meer te gebeuren). <i>Van de plecht rollen</i> (zijn ambt verliezen, zijn plaats kwijt raken). 2°. (veroud.) – Verbintenis van het schip tot borg voor gedane onkosten buiten 's lands. – Zie <i>bodemery</i>.
plechtanker	1690 WITSEN	het plecht-anker moet spillen. Of: <i>Het plecht-anker is voor de boegh</i>. Dat is, oneigentl. Het laatste en uiterste wagen.
plechtanker	1690 WITSEN	het plecht-anker moet springen. Oneig. De laatste hulp wert aangewent.
plechtanker	1690 WITSEN	plecht-anker. Het zwaare anker, 't geen men niet gebruikt, als by groote noodt.
plechtanker	1856 VAN LENNEP	plechtanker, z.n.o. – Noodanker: Anker, dat men op de Plecht zet, om het als laatste behulp by de hand te hebben. Spreekwijze: <i>Het is zijn plechtanker</i> (het is zijn eenigste, zijn laatste vertrouwen.)
plechtanker	1857 PAN	plechtanker. “Noodanker: anker dat men op de Plecht zet, om het als laatste behulp bij de hand te hebben.” Het <i>plechtanker</i> is niet het <i>noodanker</i>. Lees: <i>Plechtanker</i>, anker in de rust gesjord aan dezelfde zijde van het tuianker vaart. Dit anker wordt gebruikt, als men een derde anker nodig heeft, of wanneer het tuianker verloren is. Een <i>noodanker</i> is gesjord tusschen deks, met de handen in het grootluik en dit is wel “het laatste behulp.”
plechtgaard	1856 VAN LENNEP	plechtgaard, z.n.v. – Roede of boom, waarmede de bodem gepeild wordt.
plechttouw	1690 WITSEN	plecht-touw. Het plecht-ankers kabel.
plei	1856 VAN LENNEP	plei, z.n.v. – Vooruitstekende landpunt, aan weêrskanten waarvan zich een rivier in twee armen verdeelt.
pleit	1681 SEEMAN	pleit, een soort van een klein vaartuig.
pleit	1856 VAN LENNEP	pleit, z.n.v. (veroud.) – Klein vaartuig; op de binnenwateren in gebruik. Zie <i>heude</i>.
plemp	1681 SEEMAN	plemp, een vissers schuitje, waar van die geen, die met sulke schuitjes vissen, <i>plempers</i> genaamd werden.
plemp	1690 WITSEN	plemp. Een visschers schuitje.
plemp	1856 VAN LENNEP	plemp, z.n.m. (veroud.) – Visschers-schuitjen, voorheen op het Haarlemmermeir in gebruik en waarvan het beroemde geslacht der Plempen zijn naam ontleende.

ploeg	1681 SEEMAN	ploeg , is een woord dat veel beteekenissen heeft, de bekendste is, het werktuig daar de aarde meede werd omgeploegd: waar van, <i>in de ploeg loopen, de ploeg trekken</i> , ens. <i>dat is mijn ploeg</i> , oneigendlijk, dat is mijn beroep, daar ik mijn kost meede moet winnen: <i>ploegen</i> , met een <i>ploeg</i> arbeiden: oneigendlijk blokken <i>studiis incumbere</i> , ens. een <i>ploeg</i> werd ook genoomen voor een timmermans gereedschap, daar meede men een voor in zijde van een plank maakt, om een andere plank daar in te sluiten: waar van het komt, dat men vraagt of de planken <i>geploegd</i> , en de solder gedreeven is: daarenboven erkennen de boekbinders ook deese naam onder haar werktuigen, zijnde het dat gereedschap, daar meede zij de ruuwe kanten van een boek, of papier af snijden, of om beeter te seggen, <i>af ploegen</i> : de graavers noemen een <i>ploeg</i> , een rij planken, waar langs gekroojen werd: en soo vraagen zij somtijds haar makkers, <i>met hoe veel ploegen arbeije?</i> de slagters, of beenhakkers, of vleeshouwers, noemen een <i>ploeg</i> , de knook, of het gedeelte van een voor voet, om dat dit aan het schouderblad komt, en dit heeft ons gelust uit te breiden, om den leeser te onderregten van dat geen hem dienstig is, en hij bij niemand anders ligtelijk soo oovervloedig sal vinden uitgebreid: dog indien ons groot werk in het ligt was, soo soude het onnoodig zijn.
ploeg	1856 VAN LENNEP	ploeg , z.n.v. – 1°. Verzameling of afdeeling van werklieden, die onder het zelfde opzicht staan en tot denzelfden arbeid gebezigd worden. <i>Een ploeg arbeiders, timmerlieden, kalfaters</i> . 2°. Soort van schaaf. <i>Veerploeg</i> (uit twee stukken samengesteld), <i>Messingploeg</i> (bekleedde <i>ploeg</i> .) <i>Vastploeg, Vaarploeg</i> (met een wig voorzien), <i>Groevingploeg, Meersploeg</i> (gekepte <i>ploeg</i>).
ploegen	1856 VAN LENNEP	ploegen , b.w. – <i>Beploegen, doorploegen</i> , 't zelfde als <i>klieven</i> , wordt het varende schip gelijkenderwijze gezegd de zee te doen: <i>Toen zag de gave zee zich 't eerst de rug doorploegen</i> <i>En onder 't nieuw gevaart haar blaauwe golven zwoegen.</i> Bilderdijk. <i>Bruiloft van Peleus</i> .
plof	1856 VAN LENNEP	plof , z.n.m. – Dof geluid, hetwelk een vallend lichaam maakt. <i>Een plof in het water</i> .
ploff	1856 VAN LENNEP	ploff , o.w. – Met een dof geluid vallen. <i>In het water ploffen</i> .
plomp	1856 VAN LENNEP	plomp , o.w. – Met een plof in 't water storten: <i>Daer valt de zwaarte en plompt en rijt een kuil in 't water.</i> Vondel.
plug	1690 WITSEN	pluggen . Ziet <i>wiggen</i> .
plug	1856 VAN LENNEP	plug , z.n.v. of <i>pen</i> . – Kleine prop of pen, die in den kop der houten nagels gedreven wordt.
plugijzer	1856 VAN LENNEP	plugijzer , z.n.o. – Zie <i>deutelyzer</i> .
pluimgraaf	1681 SEEMAN	pluimgraaf , dit is eigendlijk een weimans woord, dog dat te scheep meede gebruikelijk is: wij weten, dat het woord van <i>Graaf</i> bij ons heendendaags genoomen werd voor een naam van eer: daar het voor deese niet anders en beteekende, als een opsiender, en een die reekening van alles hield: waarom het sommige meenen afkomstig te zijn van het Griekse woord <i>γράφω</i> , <i>scribo</i> , ik schrijf, en daar toe gebruiken zij de woorden van <i>Dijkgraaf</i> : en dit woord <i>Pluimgraaf</i> , en andere: nu dan uitgeleit hebbende wat een <i>Graaf</i> is, soo is het noodig, dat men ook weet, wat een <i>pluim</i> is: een

pluimgraaf	1856 VAN LENNEP
pluis	1856 VAN LENNEP
pluistouw	1681 SEEMAN
pluizen	1856 VAN LENNEP
plunderen	1690 WITSEN
plunje	1681 SEEMAN
plunje	1836 SPRENGER
plunje	1856 VAN LENNEP
poeha	1856 VAN LENNEP
poel	1681 SEEMAN
poepen	1690 WITSEN
poespas	1856 VAN LENNEP

pluim nu is afkomstig van het Latijnse woord *pluma* en beteekend bij ons een veer, of veeder, van een voogel: waar van, *het is soo ligt als een pluim*: en soo ook de *pluimen*, die men op de hoed draagt: gelijk, *een hoed met pluimen*: *pluimaadje* een veederbos: bij de Latijnisten genaamd *crista*: maar door gelijkenis werd een *pluim* genaamd de staart van een dier, soo werd de staart van een konijn, haas, varken ens. een *pluim* van de weilui genaamd: en derhalven moet het uuw niet verwonderen o leeser! dat een *pluimgraaf*, een swijnenhoeder beteekend: gelijk te scheep die geene, die op de scheepen op de seugen, en het ander vee passen.

pluimgraaf, z.n.m. – De man, die aan boord met de zorg voor het pluimgedierte is belast.

pluis, z.n.o. – Gepluisd touw, werk.

pluistouw, dat geraaveld is: en *pluisen* raavelen: *hij is niet pluis*: hij deugd niet veel: als niet bequaam om *gepluisd* te werden: dit woord *pluisen* werd ook tot andere dingen oovergebracht: en beteekend, sij luisen hem de beurs: sij krouwen hem, daar de tas hangt: het beteekend ook eeten en peuselen: *sij hebben dat schoontjes afgepluisd*: dat is voor haar maar een *pluisje*: dat sullen sij ligtelijk op meugen, en dat sullen sij ligtelijk kunnen uitvoeren.

pluizen, b.w. – Rafelen, uithalen. Wordt meer bepaald van touwwerk gezegd.

Spreekwijze: *Hy is niet Pluis* (hy deugt niet veel, er valt niet aan hem te *pluizen*).

plunderen. Iemant de kleederen, of plunje, uitschudden, en ontnemen.

plunje, beteekend te scheep kleeding: soo seid een seeman, *dat is mijn plunje*: *berg plunje!* en hier van daan (soo ons dunkt) *plunderen*: het welk eigendlijk beteekend iemand de kleederen of *plunje* uitschudden: en soo bij gelijkenis iemand al ontnemen wat hij heeft.

Plunje. Berg uw plunje. Plunje is alles, wat een zeeman tot zijne kleeding van wol of linnen heeft; vervolgens wordt er in het algemeen, *allerlei* kleeding door verstaan en die *te bergen* zegt: haar *opteruimen* of *wegtesluiten*. Spreekw. *maak, dat gij uit den weg komt, want het zal er gelden*,

plunje, z.n.v. – Scheepskleding. *Berg de plunje* (pas op uw kleêren).

bohei of **boha**, z.n.o. – Geschreeuw. *Bohei maken* (geweld maken). *Geen bohei aan boord!* (geen rumoer, geen geschreeuw!) Dit woord is oorspronkelijk maleisch. Wanneer men, met de sloep over den modderbank voor Batavia varende, vastraakt, moeten de roeiers er uit om te sleepen: 't welk uithoofde der menigvuldige kaaimans, die zich aldaar bevinden, niet weinig gevaarlijk is. Wanneer nu de Javanen, die op den modderbank visschen, een sloep zien vastzitten, roepen zy aan de Ekipaadje toe: *bohaya*; 't welk in 't maleisch "Kaaiman" beteekent, ten einde men hun de sloep doe sleepen en zy er wat aan verdienen. Uit dat herhaald en luid geschreeuw der Javanen is ontstaan, dat de matrozen een schreeuwer, rumoermaker een *boheimaker* noemen.

poel, een moeras, en bij de Bossenaars *peel*, en *peellanden*, komt van *palus paludis* ens.

zyn bollevanger uitwringen. Dat is: Zyn gevoegh doen; welk zeggen her komt van dat het wasschen en uitwringen der kleederen veel in 't galjoen geschiedt, alwaar de gemakken zyn.

poespas, z.n.m. – Soep, dooreen gekookte spijs.

polakker	1856 VAN LENNEP	polakker , z.n.m. – Naam van een vrachtvaartuig op de Middellandsche zee: het voert drie <i>polaktermasten</i> en vierkante zeilen. Sommige <i>polakkers</i> zijn getuigd als Chebeks, andere voeren sprieten met een sprietzeil.
polaktermast	1856 VAN LENNEP	polaktermast , z.n.m. – Mast, uit drie afzonderlijke masten samengesteld, die op elkander vastgebonden zijn, zoo dat zy echter kunnen gescheiden worden. Deze soort van Masten is echter alleen op de Middellandsche zee in gebruik.
polder	1681 SEEMAN	polder , een streek lands rondom met een dijk om toogen teegen het buite waater, gelijks sulks ten oovervloed onse landsluiden bekend is: waar van het seggen, <i>ons land leit in een polder: de polder van naamen</i> : waar meede bij uitneemendheid een groote kruik verstaan werd, daar ongemeen veel in mag.
polis	1856 VAN LENNEP	polis , z.n.v. – Benaming der Akte, waarby de overeenkomst wegens Verzekering wordt bevestigd. De bepaling wat zoodanige <i>polis</i> meest bevat wordt gevonden in art. 256 en 592 van het Wetb. van Kooph.
pols	1681 SEEMAN	pols , anders genaamd een <i>varrejaager</i> , daar men de varren of stieren meede kan te keer gaan: het is eigendlijk een lange kloet met een druif onder aan, daar meede men oover de slooten wipt, of springt: en hier van, <i>men moet niet verder springen, als de pols lang is</i> : het welk oneigendlijk beteekend: men moet sijn teering setten naa sijn neering: het welk de Latijnisten noemen <i>suo se pede metiri</i> ens.
pomp	1681 SEEMAN	pomp , dit werktuig (dat gemeenelijk een uitgeholde boom is) werd gebruikt om waater uit de grond, of reegenbak, en een schip uit te haalen: voornaamenlijk te scheep, daar sij seer dienstig is, om het oovertollig waater <i>uit te pompen</i> : daar van daan het bekende seggen, als men quaad op iemand werd: <i>loop in de pomp, en haal de klap naa je toe!</i> dat is, <i>loop pompen</i> , want dat sonder het ophaalen van de <i>klap</i> niet geschieden kan: het beteekend dan soo veel als loop hier van daan, en bemoeje met uw werk: loop hudselen! de wijnverlaaters gebruiken ook dit woord voor een blik werktuig, waar meede sij Wijn uit een stopgat haalen, om iemand de selve te laten proeven: van <i>pomp</i> komt <i>pompen</i> , waar van het seemans spreekwoord: <i>laatse pompen, die kou' hebben</i> : het welk bij haar beteekend, <i>laatse pompen</i> , die niet beeter geleerd hebben, want voor mij ik ben daar voor niet scheep gekoomen, gelijk de stuurlui en schippers met regt kunnen seggen, hier van het sinnebeeld bij <i>Roemer Visser</i> in sijn 3. schok de 20. sinnepop: en dewijl dit <i>pompen</i> te scheep een swaaren arbeid is: soo seggen de maats meenigmaal, als het haar niet al te wel naa haar sin gaat: <i>alles komt af behalven pompen</i> : of sij seggen wilden, dat is een last, die ons altijd drukken sal, ens.
pomp	1690 WITSEN	het is zoo hardt weêr als de pomp droogen kan . Dat is: Het water komt van bovenen zoo veel in 't schip, dat men het qualyk uit kan pompen.
pomp	1856 VAN LENNEP	pomp , z.n.v. – Toestel, dienende om het water uit het ruim te voeren. <i>Zuigpomp</i> , <i>Slagpomp</i> , <i>Aan de pomp</i> (komm. om zich by de <i>pomp</i> te begeven en die te doen werken). <i>Pomp met dubbelen Zuiger</i> (in gebruik op groote schepen). <i>Kettingpomp</i> (die in zich metalen platen bevat, van afstand tot afstand aan een rondlopende ketting vast en in de <i>pompbuis</i> sluitende, door welke het water naar boven wordt opgevoerd) <i>Stevenpomp</i> , <i>Spoelpomp</i> , <i>kromme, gebogen pomp van het ruim</i> ,

		<i>Ruimpomp, Handpomp, Perspomp. De pomp geeft water. De pomp is lens (ledig). De pomp is onklaar, is lek, is verstopt. Volk aan de pomp zetten.</i>
		Spreekwijze: <i>Brui naar de pomp.</i> (Loop hier van daan en bemoei u met uw werk).
pompbout	1681 SEEMAN	pompbouts zijn ijsere <i>bouten</i> , die in de <i>pomp</i> geslaagen werden: <i>pompemmertje</i> , het <i>emmertje</i> onder aan de <i>pompstok</i> , daar de klap op rust: <i>pomphartje</i> , een houtje aan de <i>pompstok</i> , hebbende de gedaanre van een <i>hartje</i> : <i>pomphuis</i> .
pompbout	1856 VAN LENNEP	pompbout , z.n.m. – Soort van houten vierkante pen, die tot sleutel van de Pomp dient.
pompdaal	1856 VAN LENNEP	daling , z.n.o. of <i>Pompdal</i> . – Een koker of buis, die van boven tot beneden langs de pomp loopt en door welke men het peilijzer laat afzakken, om de hoogte van het water by de pomp te meten.
pompdaal	1856 VAN LENNEP	pompdaal , z.n.v. – Kleine buis op het dek, die het water ontfangt.
pompemmer	1856 VAN LENNEP	pompemmer , z.n.m. – Emmer, die in de Pomp hangt.
pompen	1690 WITSEN	alles komt af, behalven het pompen . Een spreek-woord te scheep, als men wil spreken van iets, dat altydt duurt.
pompen	1690 WITSEN	pomp-steken . Pomp-stoks bewegingen, als men pompt.
pompen	1836 SPRENGER	Pompen . <u>Hy houdt het met pompen boven</u> . Is het een of ander ongeval op zee oorzaak, dat het water in het schip dringt, aanstonds moet men, met alle man, aan het pompen. Vertraagt men er mede, of scheidt men er mede uit, dan neemt het water de overhand en men moet verdrinken. Vandaar niet alleen, Spreekw. <u>hy houdt het met pompen boven</u> voor: <i>hij houdt het ter naauwernood, met moeite vol</i> ; maar ook: <u>Men moet pompen of verzuipen</u> , voor: <i>men moet werken of te gronde gaan</i> .
pompen	1856 VAN LENNEP	pompen , o.w. – De Pomp in beweging brengen. <i>Het schip lens pompen</i> (van water bevrijden). Spreekwijze: <i>Loop pompen</i> (ga heen en doe uw werk). <i>'t Is pompen of verzuipen</i> . ('t Is een hachelijke omstandigheid, waarin men de laatste middelen tot redding by de hand moet nemen). <i>Het met pompen boven houden</i> (het ter naauwer nood ophouden). <i>Laatze pompen die kou hebben</i> (die niet beter geleerd hebben). <i>Alles komt af behalve pompen</i> (men wordt van alles, behalve van één last, ontslagen). <i>Die nood heeft moet pompen</i> (die in slechte omstandigheden is, moet werken).
pompgat	1856 VAN LENNEP	pompgat , z.n.o. – Gat, aan de zijde der Pomp aangebracht, en waaruit het water door een arm in het spygat wegloopt.
pompgek	1856 VAN LENNEP	pompgek , z.n.m. – Hefboom, die de Pomp doet werken.
pomphart	1856 VAN LENNEP	pomphartjen , z.n.o. – Houtjen aan den pompstok, dat de gedaante heeft van een Hartjen.
pompketel	1681 SEEMAN	pompkeeteltje , een <i>keeteltje</i> met gaatjes, daar de <i>pomp</i> zijn waater door trekt, om te beletten (soo veel mogelijk) dat'er geen vuiligheid met het waater opgetrokken werd.
pompketel	1856 VAN LENNEP	pompketel , z.n.m. – Looden bak, met verscheiden gaten doorboord en aan den voet van de Pomp vastgespijkerd, om te beletten, dat de vuilnis uit het ruim er in kome.
pompkleed	1681 SEEMAN	pompkleeden zijn al het geen, waar meede de <i>pomp bekleed</i> , en bewoeld werd, om het barsten te beletten, sie, <u>kleed</u> .

pompkleed	1690 WITSEN	pomp-kleeden. Kleeden, met welke men de pomp bekleedt, ofte omwindt, vastigheits halve, op dat zy te minder barste; waarom zy ook wel met touw omwonden werdt: 't geen men onder aan de masten mede zomtydts doet; gelyk ook de rees met touwen omspykert werden, tegen 't splyten. Anders, <i>Kragen</i> .
pompkleed	1856 VAN LENNEP	pompkleed , z.n.o. – Bekleeding van de Pomp.
pompkrabber	1856 VAN LENNEP	pompkrabber , z.n.m. of <i>pompschraper</i> . – Soort van Krabber aan een steel, dienende om de Pomp van binnen schoon te maken.
pompschraper	1856 VAN LENNEP	pompschraper , z.n.m. – Zie <i>pompkrabber</i> .
pompslag	1856 VAN LENNEP	pompslag , z.n.m. – Het water, dat by elken slag de Pomp uitloopt.
pompstang	1856 VAN LENNEP	pompstang , z.n.v. – Yzeren stang, waar de Pomp mede in beweging wordt gebracht.
pompsteek	1681 SEEMAN	pompsteek het op en needer haalen van de <i>pompstok</i> , het welk te scheep <i>steeken</i> genaamd werd.
pompstok	1681 SEEMAN	pompstok , de <i>stok</i> van de <i>pomp</i> , ens.
pompstok	1856 VAN LENNEP	pompstok , z.n.m. – Het op en neder halen van den Pompstok.
pompstok	1856 VAN LENNEP	pompstok , z.n.m. – Houten Pompsteng.
pompzode	1856 VAN LENNEP	pompzoode , z.n.v. – Houten schotwerk, geplaatst in de kiel van een schip, om den voet van den grooten mast en om de Pompen, om ze te beveiligen tegen het stooten van ingestuwde voorwerpen.
pompzode	1856 VAN LENNEP	zoode , z.n.v. – Zie <i>pompzoode</i> , <i>durk</i> .
pompzuiger	1856 VAN LENNEP	pompzuiger , z.n.m. – Cylindrische holle doos, die in de buis der pomp sluit en dan boven met een klep voorzien is, die zich opent om het water te laten rijzen als men den Zuiger nederdrukt en zich sluit om het te houden wanneer de Zuiger rijst.
pond	1681 SEEMAN	pond , een gewigt van 32 lood, in het Latijn <i>pondo</i> : en hier van, <i>hoe veel het pond?</i> een half <i>pond</i> , de <i>helft</i> van een <i>pond</i> : van <i>pond</i> komt <i>ponders</i> , het welk op de koegels, en bij gevolg op het geschut gepast werd: als men seide: het is een <i>twaalf</i> , <i>vierentwintig</i> , <i>sesendertig ponders</i> : een <i>pondgroot</i> , of <i>pondvlaams</i> van ses gulden: <i>verponding</i> : agste penning, ens.
pont	1681 SEEMAN	pont , een <i>praam</i> , een schouw, een <i>turfpont</i> : een plat turfschip: een <i>pontgaarder</i> , een maakelaar in het koorn, op sijn Leids: de <i>pontkaamer</i> , op sijn Dantsiks, de schuur, of het pakhuis, daar al het Koorn, dat uit Poolen daar aan komt, opgeslaagen werd: en naademaal het gebruikelijk is, dat de <i>pontkaamer</i> geslooten werd, als'er aftrek genoeg is geweest, soo seggen sij, de <i>pontkaamer</i> is geslooten, dat is, men laat niet toe, dat'er meer verkogt, of vervoerd sal werden: die meerder onderregting begeerd, die spreek aan de Amsterdamse koornkoopers, ens.
pont	1856 VAN LENNEP	pont , z.n.v. of <i>schouw</i> . – Platte opene schuit, langs een touw heen en weder loopende en dienende om rijtuigen en paarden enz. van de eene naar de andere zijde van een rivier of vaart te vervoeren. Een <i>Turfpont</i> (een plat turfschip): <i>Flux slaet de trommel: men bevracht platboômde Ponten</i> <i>En schepen met geschut, met krijghstuigh, kruit en lonten.</i> Vondel. <i>Verovering van Grol</i> .

ponton	1681 SEEMAN	pontons , groote en swaare <i>ponten</i> , die men in de leegers tot schipbruggen gewoon is te gebruiken, ens.
ponton	1856 VAN LENNEP	pontons , z.n.v.mv. – 1°. Groote en zware Ponten, die men in de legers gewoon is tot schipbruggen te gebruiken. 2°. Onttakelde schepen, tot bewaring van krijgsgevangenen ingericht.
pool	1681 SEEMAN	pool , en <i>poolshoogte</i> zijn bij de stuurlieden konst woorden, die egter van het Grieks haar oorsprong hebben: de Grieken dan verstaan door het woordje <i>πόλος</i> de <i>as</i> , of <i>aspunt</i> , of met een ander woord <i>axis</i> : dat is dat ingebeelde deeltje van den heemel, daar alle beweging des selfs eerst begint, en in de globen met een koper stijltje werd uitgedrukt: en hier van, <i>wij waaren op soo veel graaden Pools hoogte</i> : dat is, daar de <i>Pool</i> gerekend werd, soo veel graaden booven de kim te zijn: gelijk de stuurlui, en sterrekijkers ten oovervloed bekend is: die sig daar niet op verstaan, kunnen leesen <i>Blaauw</i> van het gebruik der globen, en andere diergelijke, soo in het Duits, als Latijn beschreeven.
pool	1740 Zonhoven	pool. poolshoogte ; zijn kunstwoorden by de stuurlieden, betekenende den <i>As</i> of <i>Aspunt</i> , die aen den hemel gesteld wort, daer deszelfs beweging eerst begint, en die in de <i>globen</i> met een koper stijltje wort afgebeeld: hier van zeggen de stuurlieden, <i>wy zyn op zo vele graden pools hoogte</i> , dat is daer de pool gerekent wort, zoo vele graden boven de kim.
pool	1856 VAN LENNEP	pool , z.n.v. – 1°. <i>Aspunt</i> : ieder der beide uiteinden van de <i>as</i> , waarom de hemelsfeer in 24 uren schijnt te draaien, alsmede ieder der beide <i>aspunten</i> van den aardbol. <i>De poolen der waereld. De Noordpool</i> (die aan de noordzijde). <i>De Zuidpool</i> (die tegen de Noordpool overstaat). 2°. <i>Punt</i> , waar de zeilsteen het sterkst aantrekt. <i>Magnetische poolen</i> .
poolshoogte	1740 Zonhoven	pool. poolshoogte ; zijn kunstwoorden by de stuurlieden, betekenende den <i>As</i> of <i>Aspunt</i> , die aen den hemel gesteld wort, daer deszelfs beweging eerst begint, en die in de <i>globen</i> met een koper stijltje wort afgebeeld: hier van zeggen de stuurlieden, <i>wy zyn op zo vele graden pools hoogte</i> , dat is daer de pool gerekent wort, zoo vele graden boven de kim.
poolshoogte	1836 SPRENGER	Poolshoogte (ook wel Hoogte.) <u>Hy neemt Poolshoogte</u> , bij verkorting <u>hoogte</u> , zegt men van den zeeman, die astronomisch berekend, op welk een' graad van hoogte, hij boven de kim is; maar Spreekw. gebruikt men het van <i>iemand, die naauwkeurig onderzoek doet, hoe het met een persoon of zaak gelegen is</i> .
poolshoogte	1856 VAN LENNEP	poolshoogte , z.n.v. – De boog van den meridiaan begrepen tusschen den naasten hemelpool en den horizon der plaats waar men zich bevindt. <i>Zie hoogte. Poolshoogte nemen</i> (de breedte onderzoeken). Spreekwijze: <i>Hy neemt poolshoogte</i> (hy doet onderzoek, hoe 't met de zaak gelegen is).
poort	1681 SEEMAN	poort komt van <i>portâ</i> , en waar dat van daan komt, sie naa de <i>lexica</i> : een <i>poort</i> nu is een groote oopening, gelijk van steeden, stallen, ens.: <i>hij quam naa het oopenen van de poort binnen, hij quam eeven voort poort sluiten binnen: hij ging naa poort sluiten naa huis</i> : het welk oneigendlijk beteekend, dat was bij zijn gat af, die man is nog ter regter tijd geholpen, eer zijn Cristoffel quam te sterven: te scheep beteekend een <i>poort</i> , een gat in de scheepen, daar het geschut door geleit werd, en die ook met een deur kan gesloten werden: <i>sijn de poorten al toe?</i>

poort	1690 WITSEN	looze poorten. Borden, waar mede men de schut-gaten vult, als de bussen te boort staan, en men des niet noodigh heeft, om wint en water uit de openingen te weeren.
poort	1690 WITSEN	poorten. Vierkante gaten daar de bussen uit leggen: deeze moeten niet te veel zyn; want zulks verzwakt het schip.
poort	1690 WITSEN	stutten der poorten. De poorten met houten toe houden, om het water te keeren.
poort	1856 VAN LENNEP	poort , z.n.v. – Vierkante opening in 't scheepsboord. Zie <i>ballastpoort</i> , <i>geschutpoort</i> .
poortdrempel	1856 VAN LENNEP	poortdrempel , z.n.m. – Zie <i>drempel</i> .
poortgat	1856 VAN LENNEP	poortgat , z.n.o. – Zie <i>geschutpoort</i> .
poortklep	1856 VAN LENNEP	poortklep , z.n.m. – Klep, die op en neder valt en dient om een Geschutpoort af te sluiten.
poortkram	1681 SEEMAN	poortkram , een <i>kram</i> , die in de <i>poort</i> geslaagen werd. <i>Poortlaaken</i> , het <i>laaken</i> , daar de <i>poorten</i> meede dicht toe gestopt werden. <i>Poorttouw</i> , het <i>touw</i> , daar de <i>poort</i> mee' toe gebonden, of gesord werd. <i>Poorttouwblok</i> , het <i>blok</i> , dat tot het toe sorren van de <i>poort</i> gebruikt werd.
poortlaken	1856 VAN LENNEP	poortlaken , z.n.o. – Friesch of duffelsch goed, dat door de kalefaten gebezigd wordt; ook bepaaldelijk dient om de Poorten dicht te stoppen.
poortlaken	1857 PAN	poortlaken. “dat door de kalefaten gebezigd wordt.” De beteekenis van “ <i>de kalefaten</i> ” begrijpen wij niet.
poorttalie	1856 VAN LENNEP	poorttalie , z.n.v. – Talie, waarmede de Poorten geopend worden.
poos	1681 SEEMAN	poos komt naa mijn oordeel van <i>pausa</i> : waar van ook <i>pauseeren</i> , rusten, ophouden: <i>ik moet wat pauseeren met eeten</i> : en gelijk men weet <i>pausa</i> beteekend een afdeeling in Psalmen: daar men bequaamelijk op houden kan: een <i>poos</i> nu beteekend in het gemeen een beurt: wanneer men dan segt, <i>ik heb mijn poos te roer gestaan</i> : soo verstaat men, dat soo een man zijn gesette tijd aan het roer voldaan heeft: en in een oneigendlijke sin beteekend het: ik heb mijn beurt en swaargheid wel gehad: nu is het een ander zijn beurt: van <i>poos</i> komt <i>poosen</i> , rusten: <i>verpoosen</i> , verlossen: <i>ik sal hem wat verpoosen</i> : <i>verpoos die man wat</i> , ens.
poos	1690 WITSEN	zyn poos te roer staan. Eigentlyk: Zyn tydt aan 't roer uit staan. Ieder man staat gemeinlyk een glas of twee te roer. Oneigentlyk: Zyn werk, nevens een ander, wel en overmatigh gedaan hebben. Genoegh, en veel geleden hebben.
poot	1681 SEEMAN	poot beteekend een voet van een beest: en ook wel uit quaadheid een hand, of voet van een mens: <i>hou je pooten t'huis</i> : bij de huislui beteekend een <i>poot</i> , een afgehouwe tak, voornaamendlijk van willigen, die men aan de kanten van slooten, en waateren in de aarde set, om uit te spruiten: en hier van, <i>iets in de pooten schuiven</i> , dat het selve is met, <i>iets in de wal schuiven</i> : het welk oneigendlijk beteekend iets omver stooten, en maaken, dat het geen voortgank hebben kan.
pop	1856 VAN LENNEP	pop , z.n.v. – 1°. Stuk leder of met leder bekleed zeildoek, om het eind van een touw gebonden, tegen het inwateren en uitrafelen. 2°. De punt van het zeil, waarmede het in 't midden by het vastmaken wordt opgehaald, zoo dat het glad vast zit. <i>Het zeil in een pop vastmaken</i> .
poplijn	1856 VAN LENNEP	poplijn , z.n.v. – De lijn, waarmede het zeil by 't vastmaken in 't midden wordt opgehaald.

porren	1681 SEEMAN	porren , soo gissen plaats had, mij sou' niet vreemd dunken, dat het quam van het Latijnse woord <i>porro</i> , of liever van het Griekse <i>πόρρω</i> beteekenende ver, verheen: want wat is <i>porren</i> anders, als verder voort drijven? of (gelijk onse taal lijden kan) <i>voort porren</i> , voort mennen: ens.
porren	1690 WITSEN	porren . Die geene wakker maken, welke te wacht, en boven moeten komen.
porren	1856 VAN LENNEP	porren , b.w. – De wacht oproepen.
portuurlijn	1856 VAN LENNEP	partuurlijn , z.n.v. – Zie <u>portuurlijn</u> .
portuurlijn	1856 VAN LENNEP	portuurlijn of <u>partuurlijn</u> , z.n.v. – Lang touw, dat door de kraanbalk heenloopt, boven welke het met een knoop wordt vastgehouden, en dat het anker als het uit het water oprijst, of geworpen zal worden, by den ring vasthoudt.
portuurlijn	1857 PAN	poortuurlijn . “of Paartuurlijn - Lang touw, dat door de kraanbalk heenloopt, boven welke het met een knoop wordt vastgehouden, en dat het anker als het uit het water oprijst, of geworpen zal worden, bij den ring vasthoudt.” Dit is niet bijzonder <i>lang</i> , ook zegt men niet <i>een anker werpen</i> , maar <i>een anker laten vallen</i> . Lees: end touw of ketting, in welks bogt het anker onder den kraanbalk hangt. Om het anker te laten vallen, wordt de eene zijde der portuurlijn losgelaten.
post	1690 WITSEN	post . Eenige van elkandere opgeslagene planken, die van de wal op het schips boort geleght worden, om daar over te gaan.
post	1856 VAN LENNEP	post , z.n.m. – 1°. (veroud.) of Schacht n. l. van het roer. 2°. Plaats. <i>Ieder op zijn post</i> (komm.)
post	1857 PAN	post . “2°. Plaats. Ieder op zijn <i>post!</i> (komm.)” Hiervoor kommandeert men doorgaans: <i>ieder op zijn werk!</i> Verder is <i>post</i> ook een schildwacht. Voor de kruidkamer staat een post. De korporaal der wacht moet altijd de posten aflossen.
postuur	1690 WITSEN	het schip houdt geen postuur . Dat is: Het schip luistert na zyn roer niet.
potdek	1856 VAN LENNEP	potdek , z.n.o. – Zie <i>Boeiplank</i> , <u>schanddek</u> .
potdeksel	1856 VAN LENNEP	potdeksel , z.n.o. – Planken bedekking van de koppen der inhouten, dienende om de inwatering te voorkomen, en veelal tevens een gewichtig langsscheeps verbanddeel uitmakende.
pothuis	1681 SEEMAN	pothuis , beteekend in het gemeen, een <i>huisje</i> , dat rond om als een <i>pot</i> beslooten is: gelijk de <i>pothuisjes</i> zijn, daar schoenlappers in zitten: <i>is de schoenlapper niet in zijn pothuis?</i> te scheep werd door een <i>pothuis</i> verstaan een <i>hangplegt</i> , sie, <u>plegt</u> .
pothuis	1690 WITSEN	pot-huis . Ziet <u>hang-plecht</u> .
pothuis	1856 VAN LENNEP	pothuis , z.n.o. (veroud.) voor <u>plecht</u> .
praaibeurt	1856 VAN LENNEP	praaibeurt , z.n.v. – Ieder ter reede liggend oorlogsvaartuig is op zijne beurt met het Praaien belast.
praaien	1681 SEEMAN	prejen , sie, <u>verprejen</u> .
praaien	1690 WITSEN	verpreijen . Van het eene schip tot het ander iemandt toe-roepen.
praaien	1836 SPRENGER	Praaijen . <u>Hy heeft hem gepraaid</u> , zegt men wel, voor: <i>hem aangesproken</i> of <i>aangeroepen</i> , ontleend van het gebruik op zee, om voorbijgaande schepen te verkennen.
praaien	1856 VAN LENNEP	praaien , b.w. – 1°. In zee ontmoeten en toespreken. (<i>Het schip heeft de Ceres op de hoogte van St. Helena Gepraaid</i>). 2°. De bestemming, herkomst, lading, natie enz. van een uitgaand of binnenkomend

		koopvaardyschip afvragen, wat door een oorlogsvaartuig geschiedt. Spreekwijze: <i>Iemand praaïen</i> (iemand tegen 't lijf loopen, ontmoeten, toespreken).
praam	1681 SEEMAN	praam , een schouw: hier van een <i>modder praam</i> : als een schouw, die met modder beladen is, want <i>praamen</i> beteekend drukken: waar van afkomstig is het seggen, <i>die luiden wierden seer gepraamd</i> : en dit woord oordeelen wij afkomstig van het Latijns woord <i>premere</i> , dat drukken, prangen, benaauwen, beteekend.
praam	1836 SPRENGER	Praam . Een <i>praam</i> is een schouw, die b. v. met modder geladen diep onder water wordt gedrukt en vandaar zegt men Spreekw. b. v. <u>die lieden worden zeer gepraamd</u> d. i. <i>gedrukt</i> of <i>verdrukt</i> . <u>Het is een mannetje om in een praam te zetten</u> , zegt men Spreekw. <i>van een ventje dat niet veel te beduiden heeft</i> .
praam	1856 VAN LENNEP	praam , z.n.v. – 1°. Schouw, plat vaartuig. <i>Een Mestpraam, een Modderpraam</i> . Spreekwijze: <i>Een mannetjen om in een praam te zetten</i> (een ventjen, dat niet veel te beduiden heeft). 2°. Pladbodems kustvaartuig, met acht tot tien stuks geschut gewapend.
prangen	1681 SEEMAN	prangen noemen de Dordenaars alles bijsetten op een vaartuig, wat mast en kiel lijden kan: en alsoo teegen de wind in knijpen, en soo men op de beteekenis van het woord let: <i>prangen</i> beteekend in het gemeen, benaauwen, bang maaken, gelijk in sulk een geval geschied.
prangen	1690 WITSEN	overprangen . Met kracht van zeilen achterhalen.
prangen	1690 WITSEN	prangen . Als men alle de zeilen voert die men kan by zetten, zoo, dat het rondt-hout te nauwer noodt blijft staan, dan zegt men, <i>Het prangt</i> : of, wanneer men ook zyn uiterste best doet om voort te komen door zee.
prangen	1856 VAN LENNEP	prangen , o.w. of <i>Knijpen</i> . – By harden wind onder zeil blijven, om boven een punt te geraken.
prangen	1857 PAN	prangen . “of knijpen. Bij harden wind onderzeil blijven, om boven een punt te geraken.” Liever: Bij harde koelte knap aan den wind zeilen, om boven een punt te geraken.
prauw	1856 VAN LENNEP	prauw , z.n.v. – Indisch platboômsvaartuig, waarmede de lading wordt gelost of aan boord gebracht. <i>Rooversprauw</i> (groot zeil- en roeivaartuig, waarvan zich de Indische zeeroovers bedienen.) De grootste <i>prauwen</i> zijn opgehoogd met zoomwerk. De zwakste voeren uitleggers, die ze beletten om te slaan. <i>En Tarter en Sinees, en wie, verhit op buit, Met oorlogsjonk en praeu op 't water rooft en ruit.</i> Antomides. <i>IJstroom</i> .
preien	1690 WITSEN	preijen . Verspreken: 't geen achter af geschiedt, wanneer de scheepen elkander voorby gaan.
presenning	1681 SEEMAN	presenning , geloof ik is een verbasterd woord van <i>praeservo</i> , beteekenende ik draag zorg voor iemands behoudenis: gelijk inder waarheid de <i>presenning</i> doet: want wat zijn de <i>presennings</i> anders, als dekkleeden van geteerd seildoek gemaakt, om de waaren, daar onder schuilende, voor alle ongemak te bevrijden, sie, <i>serving</i> .
presenning	1690 WITSEN	prezenning . Geteert zeil-doek, 't geen gebruikt wordt om het een of ander daar mede te bekleeden.

presenning	1740 Zonhoven	presenning . Een dekkleedt van geteert zeildoek, geschikt om de waeren, daer onder leggende, voor water en ongeval te bevryden.
presenning	1856 VAN LENNEP	prezenning , z.n.v. – Dekkleeden van geteerd zeildoek, die men over de luiken of goederen werpt om ze tegen instortend water te beveiligen. Spreekwijze: <i>Hy is zoo vlug als een spin op een prezenning</i> . (Hy is langzaam in zijn beweging).
presenning	1857 PAN	prezenning . “Spr.: Hij is zoo vlug als een spin op een prezenning (Hij is langzaam in zijn beweging).” Aan boord pleegt men te zeggen: hij loopt als een luis op eene geteerde presenning (hij loopt saai, lui, traag).
pressen	1681 SEEMAN	pressen , of <i>presten</i> beteekend iemand teegen wil en dank doen voortgaan: als koomende van <i>pressio</i> , en dat <i>a premendo</i> drukken: hier van, <i>het volk pressen: sij werden geprest</i> : en in Engeland <i>Prestmeester</i> een opperbevelhebber, die het <i>pressen</i> (in tijd van oorlog te waater) der bootsgesellen, en andere luiden aanbevoolen is.
pressen	1690 WITSEN	presten : van oudts <i>Engen</i> , of <i>Angen</i> . Scheepen, of mannen, door bedwang in gemeene dienst t’zee brengen.
pressen	1856 VAN LENNEP	pressen , b.w. – By letterkeer, ’t zelfde als <i>Perssen</i> : alzo: iemand tegen wil en dank doen voortgaan: van hier: iemand dwingen dienst te nemen, gelijk dit in Engeland geschiedt in tijd van oorlog. <i>Volk pressen</i> .
priel	1856 VAN LENNEP	priel , z.n.m. – Naauwe doortocht.
priem	1681 SEEMAN	priem , een <i>snijders priem</i> , sijnde een ijsertje voor scharp, en agter met een knop, om een gat in laaken, en andere stoffen te booren: en hier van <i>priemen</i> , met een <i>priem</i> booren: oneigendlijk doorsteeken: <i>hij wierd van hem gepriemd</i> : een <i>priem</i> , of <i>priem ijser</i> beteekend te scheep dat ijser, waar meede de kardoesen door het laadgat werden door, dat is, oopen geboord, op dat het buskruid, dat daar in is, met het laadkruid soude kunnen aangesteeken werden.
priem	1856 VAN LENNEP	priem , z.n.m. – Puntig yzer. <i>Laadpriem</i> Yzer, waarmede de kardoezen door het laadgat worden opengeboord om te ontbranden wanneer het laadkruid wordt aangestoken. – <i>Marlpriem</i> die tot het splitsen van touw gebruikt wordt.
priemgeld	1690 WITSEN	priem-gelt . Dat is gelt ’t geen gegeven wert aan de bootsgezellen, over eenige gedaane dienst.
priemijzer	1690 WITSEN	priem-zyer . Een lang yzer, ’t welk men in de laad-gaten steekt, om de kardoezen te doorbooren.
prijs	1856 VAN LENNEP	prijs , z.n.m. of <i>prijsschip</i> . – Buitgemaakt schip. <i>Een schip prijs verklaren</i> (er metterdaad bezit van nemen). <i>Een prijs bemannen</i> (er volk op overbrengen). <i>Een prijs verbranden, in den grond boren, in een haven binnen brengen</i> . Spreekwijze: <i>’t Is prijs</i> (’t is binnen, ’t is genomen).
prijsgeld	1856 VAN LENNEP	prijsgeld , z.n.o. – Aandeel in de opbrengst van den buit.
prijсреchter	1856 VAN LENNEP	prijсреchter , z.n.m. – Hy, die de verdeeling van het Prijsgeld bepaalt.
prins	1690 WITSEN	het gety gaat zynen keer, en het wacht na prins noch heer . Godts schikking in zyne werken is door ons wenschen niet te veranderen.
prop	1856 VAN LENNEP	prop , z.n.m. – Stop van werk, hooi, stroo, smeer, hout of andere zelfstandigheid, waarmede een opening wordt gedicht. <i>Prop van kabelgarens</i> , (waarmede de lading in het kanon wordt aangezet).

provoost	1681 SEEMAN	provoost , de geweldige, en soo veel als hapschaar op een schip, en de <i>provooststok</i> , de <i>stok</i> van commande.
provoost	1856 VAN LENNEP	provoost , z.n.m. – Hy, die aan boord belast is met de bediening van rollezer, stille ronde, lantaarnwachter by de kruitkamer, cipier, stokkeknecht, bekeuring-aanzegger, scherprechter enz.
provoost	1857 PAN	provoost . “Hij, die aan boord belast is met de bediening van rollezer, stille ronde, lantaarnwachter bij de kruitkamer, cipier, stokkeknecht, bekeuring aanzegger, scherprechter, enz.” Deze verklaring is niet in allen deele juist. Zoo is <i>rolleezer</i> eene geheel andere betrekking. Lees: Hij, die orde en zindelijkheid in het volkslogies of tusschen deks handhaaft, en belast is met de sluiting en bewaring der arrestanten. Bij de lijfstraffen worden de slagen door hem overluid geteld. Wijders moet hij zorgen, dat bij allehens (all hands) op! niemand beneden blijft, elke vier uur het water bij de pomp peilen en daarvan aan den officier der wacht rapporteeren. Nog wordt door hem des avonds de wacht opgezet. Zie <i>kwartier</i> .
provoostlantaren	1856 VAN LENNEP	provoostlantaren , z.n.v. – of <i>Dievelantaren</i> . – Lantaren, waarvan het licht verborgen is: aldus genoemd, om dat de Provoost er zijn stille ronde meê doet.
provoostlantaren	1857 PAN	provoostlantaren . “of Dievelantaren.” Deze lantaarn is ons niet anders bekend dan onder den naam van <i>slons</i> .
puddingzak	1856 VAN LENNEP	poddingzak , z.n.m. of <i>wrijfworst</i> . – Benaming van zakken met kabelgarens gevuld, aan de buitenzijde van een schip afgehangen, om de gevolgen van een schok te voorkomen.
pul	1856 VAN LENNEP	pul , z.n.v. – Aarden of metalen kan, waarin de drank aan boord bewaard wordt.
punter	1681 SEEMAN	punter , of <i>penter</i> , een taalje, door welkers behulp een anker op sij’ gewonden werd, en soo ook <i>punteren</i> , of <i>penteren</i> , een anker op sij setten, <i>punterbalk</i> , of <i>penterbalk</i> , en haar gebruik, zie W. p. 504. <i>punterhaak</i> , zie, <i>penterhaak</i> .
punterbalk	1690 WITSEN	punter-balk . Een lang stuk houts, (doch heden zelden in ’t gebruik) ’t geen dient om het anker te redden, uit te voeren, en vast te maken: dit wert voor by de hoofd-touwen uitgevoerd. Heden zet men de ankers tegen de vullingen, en haalt de zelve met takels op.
punteren	1690 WITSEN	punteren . Het anker met zyn armen en handen, door een punter-haak, op het schips boort leggen. Anders, <i>Opzetten</i> .
puntig	1681 SEEMAN	puntig , net en helder op alles: en hier van te scheep <i>puntig kokje! puntig!</i> helder als een man! ens. dit woord is afkomstig van <i>punt</i> of het Latijns woord <i>punctum</i> een stip: <i>omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci: hij stond op het punt van trouwen: op het punt van accoord:</i> de Franse noemen het <i>point</i> : waar van veel hoofse termen ontleend zijn, die ik voor de liefhebbers van de Franse taal oover laat: <i>punt</i> beteekend ook de <i>punt</i> (<i>mucro</i>) van een mes, of degen: hier van het seggen van harthoofdige menssen: <i>kom voor de punt van den degen: punten bieden</i> ens. daar en booven beteekend dit woord ook de <i>punt</i> en de toeloopende scherpte van bolwerken, en hoeken lands: hij stond op de <i>punt</i> van het contrescherp: wij seilden voor bij, <i>punte g�le</i> ens.
put	1681 SEEMAN	put , afkomstig van <i>puteus</i> beteekend in het gemeen een uitgegraaven kuil: om waater te kunnen scheppen: gelijk te sien uit het spreekwoord: <i>het is een quaaide put, daar men het waater in draagen moet:</i> het welk oneigendlijk beteekend: het sijn geen fraaje luiden of kinderen, die men

put	1856 VAN LENNEP	tot haar welvaaren dwingen moet: van <i>put</i> komt <i>puthaak</i> een <i>haak</i> , daar men meede <i>put</i> , dat is, waater uit een <i>put</i> schept: want <i>putten</i> beteekend uit een <i>put</i> scheppen: waar <i>uit putten</i> de <i>put</i> al scheppende leedig maaken: oneigendlijk, iemand kaal en berooid maaken: <i>het land is uitgeput</i> , dat is, uitgemergeld: <i>de kassen zijn uitgeput</i> ens. <i>putwaater</i> , waater uit een <i>put</i> ens.
putger	1681 SEEMAN	put , z.n.v. – Oude benaming van de <i>pompzoode</i> of <i>durk</i> . putger , dit woord vind men bij <i>Hugo van Linschooten, lib. 1. cap. 3.</i> die hem niet reekend onder de bootsgesellen, nog onder de jongens, de lezer mag met mij gissen, wat hij daar door verstaat: misschien een kuiper.
putger	1740 Zonhoven	putger , <i>Putker, Puteker</i> , is volgens <i>Kiliaens Woordeboek, mesonauta, abjectus minister in navi, mediastinus navis</i> , dat is, die op 't schip het vuilste werk doet. By <i>Wisbuy</i> wort 'er de voorste man in de sloep door verstaen. In 't <i>Sweedts</i> beteekent het een sloep of boots roeier; 't is zeker dat het een ouwerwets woordt is, egter by <i>Vondel</i> en later Schryvers te vinden.
putger	1856 VAN LENNEP	putger , z.n.m. (veroud.) – Lager officier op een schip. <i>Mesonauta, minister abjectus in navi</i> wordt hy by <i>Kiliaan</i> genoemd. <i>De wachter van 't kajuit, de Putjer, de Provoost,</i> zegt <i>Vondel, Lof der Zeevaart.</i> – En in zijn <i>Harpoen</i> : <i>Had hy niet reê geweest voor putjer en koksjongen.</i>
puts	1681 SEEMAN	Waarschijnlijk is 't woord van <i>Puts</i> afgeleid en beteekent den man, die t schip schoon maakt. puts , een houtse scheepsemmer, daar meede men waater tot scheeps behoef uit see of elders schept, <i>jonge geef de puts! al hadje een puts</i> , of <i>baalie, vol!</i> dat is, al hadje nog soo veel: van <i>puts</i> komt <i>putsen</i> met een <i>puts</i> scheppen.
puts	1690 WITSEN	puts . Een scheeps emmer, waar mede men water schept.
puts	1856 VAN LENNEP	puts , z.v.v. – <i>Brandputs, emmer, brandbalie</i> . Lederen emmer, zwart geverwd met een geel nummer, en dienende om by brand water aan te brengen. – <i>Slag puts</i> zeildoeken <i>puts</i> tot schoonmaken van 't dek.
putting	1681 SEEMAN	puttings , sijn de sortouwen, daar meede de hoofdtouwen ontrent de rust toegesord werden, en hier van het loopje, <i>hij raakte agter de puttings oover boord</i> , dat is, seer ongelukkig: dewijl, de <i>puttings</i> iemand voor een borstweering kunnen dienen, om niet buiten boord te raaken: de <i>puttingbouts</i> , de <i>bouten</i> tot de <i>puttings</i> behorende, sie, <i>bout</i> .
putting	1690 WITSEN	hy raakte achter de puttings over boort . Dat is: Hy was zeer ongelukkig; om dat deeze touwen te scheep voor een borstweering verstrekken.
putting	1856 VAN LENNEP	puttings , z.n.v.mv. – of <i>puttingwant</i> . Touwen, die, aan de <i>Puttingyzers</i> vastgemaakt, van onder de mars schuins afdalen, en, door het onderwant gaande, aan den mast bevestigd zijn. Zy dienen om het stengewant te zetten. Spreekwijze: <i>Uit de achterste puttings vallen</i> (reddeloos verloren zijn, omdat men als dan terstond achter het schip is).

puttingijzer	1856 VAN LENNEP	puttingyzers , z.n.o.mv. of <i>puttingwerk</i> . – Platte yzers, aan de zijwanden van de mars staande, boven aan met juffers (doodshoofden) en onder aan met oogen voorzien, dienende op het stengewant boven en het Puttingwant onder, vast te maken.
puttingwant	1856 VAN LENNEP	puttingwant , z.n.o. – Zie <i>puttings</i> .
puttingwerk	1856 VAN LENNEP	puttingwerk , z.n.o. – Zie <i>puttingyzers</i> .
quarantaine	1856 VAN LENNEP	quarantaine , z.n.v. – Gedwongen verblijf, 't welk schepen, personen of goederen, die van een besmette of van besmetting verdachte plaats komen, voor een langen of korten tijd genoodzaakt zijn op een bepaalde plaats te houden.
quarantaine	1857 PAN	quarantaine . Achter de verklaring te voegen: Zij mogen dan hoegenaamd geene gemeenschap met andere schepen of met den wal houden. Wanneer de schepen van quarantaine ontslagen worden, noemt men dit: <i>praktika krijgen</i> .
ra	1681 SEEMAN	blinde raa , de <i>raa</i> van het een, of het ander, <i>blind</i> , sie, <i>raa</i> .
ra	1681 SEEMAN	raa , of <i>ree</i> , soo men naa de oorsprong van deese woorden gissen mag, soo soude mij niet quaalijk dunken, dat <i>raa</i> afkomstig is van <i>raade</i> : waar van, <i>te raade houden</i> , dat is, zorgvuldig bewaaren, gelijk de <i>raa</i> in der daat doet: en wat het woord <i>ree</i> aangaat, dat soude ik al meede ontleenen van zijn gebruik, als sijnde dat werktuig, dat de seilen <i>ree</i> en vaardig houd: een <i>raa hout</i> noemd W. pag. 55. en de afbeeldsel N. 6, het opperste berghout: en pag. 77. seide hij dat het een <i>raa hout</i> genaamd werd, om dat'er de <i>raa</i> op needer gelaaten werd, daar ik gants niet teegen heb: een <i>raaketting</i> is de <i>ketting</i> , die de <i>raa</i> vast houd: of daar de <i>raa</i> aan hangt: een <i>raakram</i> , de <i>kram</i> , die aan de <i>raa</i> is, sie, <i>kram</i> . <i>Raaring</i> , de <i>ring</i> , die aan ieder end van de <i>raa</i> is, sie <i>ring</i> . Een <i>raasvang</i> , de <i>vang</i> , of loose keeten, of touw, dat de <i>raa</i> kan vervangen, als het gewoonelijke touw bij ongeluk komt te breeken. Een <i>raaschip</i> , een <i>raaseil</i> , een <i>schip</i> dat een <i>raa</i> gebruikt, daar andere maar hebben <i>smakseilen</i> , ens.
ra	1690 WITSEN	de raas in de kaay zetten . Dat is: De rees dwars zetten, en als buiten dienst.
ra	1690 WITSEN	met de raas in 't kruis leggen . Dat is: Zonder zeil leggen, als wanneer de raas dwars scheeps en gelyk een kruis staan.
ra	1690 WITSEN	raas vangen . Looze kettings, of touwen, om de raas slaan, die de zelve houden, by voorval, als de gewoonlyke touwen moghten begeeven.
ra	1740 Zonhoven	rae , of <i>ree</i> een rondt dwarshout, als een mast of spriet, daer aen op groote schepen de zeilen beslagen en vastgemaekt worden. <i>Reebanden</i> , touwtjes, daer mede de zeylen aen de ree beslagen worden. <i>Raeketting</i> , een yzere ketting, daer de groote rae in hangt, of die de zelve vast houdt, 't gene men gewoon is te doen op groote schepen in oorlogs tijden als men den vyandt slag wil leveren. Als de groote rae uit de ketting valt, raektmen in onmagt.
ra	1856 VAN LENNEP	druilsra of <i>Druilsroede</i> , z.n.v. – Hout of spriet, die waterpas van den achterstevan uitsteekt en waaraan het onderlijk van den Druil wordt uitgehaald.
ra	1856 VAN LENNEP	ra , z.n.v. – Lange, ronde spier, aan een mast of steng hangende en dienende om een zeil op te houden, welks bovenzijde er aan verbonden wordt. <i>Groote ra</i> , <i>Fokke ra</i> , <i>Groot Marszeilsra</i> , <i>Voormarszeilsra</i> , <i>Voormarsera</i> , <i>Bramzeilsra</i> , <i>Bramra</i> , <i>Kruiszeilsra</i> , <i>Kruisra</i> , <i>Bagijnra</i> (waaraan

		geen zeil hangt), <i>Kruisbovenbramsra</i> , <i>Bovengrietjensra</i> , <i>Blinde ra</i> (die onder den boegspriet geheschen wordt om het want der lijzeilspieren van de kluivers op te houden) enz. <i>Van de ra vallen</i> (plach een straf aan boord te zijn).
ra	1857 PAN	ra. Bij de vermelding van onderscheidene ra's worden opgegeven "Voormarszeils-" en "voormarsera." Beide zijn dezelfde, doch algemeen pleegt men de laatste benaming te bezigen. Dit geldt evenzeer van "Bramzeilsra" en Bramra, van "Kruiszeilsra" en "Kruisra", van "Kruisbovenbramsra en Bovengrietjensra," terwijl de naam van <i>Kruisbovenbramra</i> nooit gehoord wordt. Verder staat: "Bagijn ra (waaraan geen zeil hangt)." Vele schepen voeren thans, even als voorheen weinige, een zeil aan deze ra. Men leze dus: <i>Bagijnra</i> (onderra van den bezaansmast). "Blindera (die onder den boegspriet geheschen wordt om het want der lijzeilspieren van de kluivers op te houden) enz." Dit is buitengewoon verward en onjuist. Lees: <i>blindera</i> , die onder den boegspriet hangt en dient als uithouder der bakstagen van het klui- of jaaghout. Voorheen voerde men aan deze ra het blindzeil.
raam	1856 VAN LENNEP	raam van kiel en stevens , z.n.o. – Het langsscheeps raamvormig samenstel, dat den grondslag uitmaakt der samenstelling van een schip.
raamzaag	1681 SEEMAN	raamsaag , dit woord komt van een <i>raam</i> en <i>saag</i> , wat voor eerst het woord <i>raam</i> belangt: wij weten dat dit somtijds, en in het gemeen beteekend al het geen, daar iets in gespannen staat: en daar van <i>raamen</i> , <i>beraamen</i> , ooverslag maaken, en besluiten, wat te doen staat: soo beteekend dan een <i>raam</i> , een glaase venster, <i>set de glaase raamen op</i> : bij de weevers dat houtwerk, daar op het laaken, en andere waaren, uitgespannen werden: soo ook borduursters, stinkvelders, ens.: wat nu een <i>raamsaag</i> is, dat blijkt, te weten, een <i>saag</i> , die in een <i>raam</i> gespannen staat, gelijk bij de <i>houtsaagers</i> te sien, sie, <i>saag</i> .
raband	1856 VAN LENNEP	bovenrabanden , z.n.m.mv. – Enden touw, dienende om de bovenhoeken der zeilen aan de Raas vast te binden. Zie <i>nokbindsels</i> .
raband	1856 VAN LENNEP	raband , z.n.m. – Kort touw, dienende om voorwerpen samen te binden. <i>Rabanden</i> , waarmede een zeil wordt <i>aangeslagen</i> (waarmede het aan de ra wordt vastgemaakt).
raband	1857 PAN	raband . "Kort touw, dienende om voorwerpen samen te binden." Deze beteekenis van een <i>raband</i> is ons niet bekend, doch wel zoo als daarna verklaard wordt. Hier kan bijgevoegd worden, dat men, in plaats van <i>rabanden</i> , meestal kabelgarens gebruikt, die dan <i>kramgarens</i> heeten.
rabat	1681 SEEMAN	rabat , een uitheems woord, dog bij de kooplui wel bekend: en beteekend soo veel als korting: waar van <i>rabatteren</i> , af korten, <i>is de rabat al gerabatteerd?</i> ens.: een <i>rabat</i> beteekend ook in een tuin, een strookje aarde van de andere bedden af gesonderd: de rest bij de liefhebbers van de bastaard woorden: maar bij de scheepstimmerlieden vind men ook een saamengesteld woord, te weten, <i>rabatijser</i> , welkers afbeeldsel te sien is bij W. p. 185. N. 1.
rabatijzer	1856 VAN LENNEP	rabatijzer , z.n.o. – Spijkeryzer, dat in plaats van snede een half cirkelvormige keep heeft.
rabatschaaf	1856 VAN LENNEP	rabatschaaf , z.n.m. – Soort van schaaf.
rabatten	1856 VAN LENNEP	rabatten , b.w. – Dichtschaven.
rad	1856 VAN LENNEP	rad , z.n.o. – Wiel, dienende om het roer te besturen.

raderboot	1856 VAN LENNEP	raderboot , z.n.v. – Boot of schuit, die door middel van raderen in beweging wordt gebracht.
raderkast	1856 VAN LENNEP	raderkast , z.n.v. – Half cylindrisch getimmerte, met geverwde planken bekleed, en de raderen eener stoomboot boven de waterlijn overdekkende.
rafeling	1856 VAN LENNEP	rafeling , z.n.v. – Kabbeling of brabbeling in het water. <i>De klip is alleen kenbaar aan een geringe rafeling. Stroomrafeling</i> die by 't kenteren van 't tij plaats heeft.
rafian	1856 VAN LENNEP	rafian , z.n.v. – Klein vaartuig, met een enkel latijnzeil, op de Middellandsche zee in gebruik.
rahout	1856 VAN LENNEP	binnenrahout , z.n.o. – of <i>striem</i> . Gang, wegers, langs den bovenkant der poorten tegen het potdeksel van het opperdek gelegd, en over de geheele lengte van het schip doorgaande.
rahout	1856 VAN LENNEP	rahout , z.n.o. – Sent van de gilling, sent die het scheepsboord op de hoogte der loopgangen sluit, en op groote schepen als een soort van Barghout kan worden aangemerkt.
rak	1681 SEEMAN	rak is een hout werktuig aan de mast, gelijk te sien is bij W. p. 56. N. 16. à 17. hier werden ook de <i>rakklooten</i> gebruikt, ten einde de ree, daar oover te gemakkelijker soude schuiven en strijken: een <i>rakketros</i> is een dubbeld blok om de ree vast te setten teegen het slingeren.
rak	1681 SEEMAN	rak , en bij vermindering een <i>rakje</i> , en beteekende een end, of endje sees, of weegs, dat men nog te seilen heeft: soo moet tot Amsterdam genoomen werden het woord <i>damrak</i> , het welk doorgaans quaalijk van de inwoonders (mijn landslui) den <i>Ammerak</i> genaamd werd: want (dat wel diend aangemerkt) het is die gragt, die van het <i>ij</i> tot den <i>dam</i> loopt: anders met een bekender naamd, en bij uitsteekendheid genaamd <i>het waater</i> : van <i>rak</i> dan, of soo andere het uitspreken, <i>rek</i> , en <i>rekje</i> , dat van <i>rekken</i> , en strekken komt, is ontstaan het seggen: <i>daar is een rakje in de wind</i> : dat is oneigendlijk genoomen, daar is eenige haapering, en teegenspoed: en voornaamendlijk met de vrouwtjes, als het schuitje niet wel voort wil: want dat is bekend (als men uit roejen is naa de voolewijk) dat het dan veel scheeld, of men de wind mee', of teegen heeft.
rak	1690 WITSEN	het moet zomtydts een rak in de wint zyn . Oneigentl. Men kan altydt geen voorspoet hebben.
rak	1690 WITSEN	in rak en dak met iemant gaande houden . Met alle zeilen vol, by, achter, of voor iemant te gelyk heen zeilen.
rak	1690 WITSEN	rak . Een streek zees of weghs tusschen het eene en het andere landt, of hooft.
rak	1856 VAN LENNEP	rak , z.n.o. – 1°. Met leder bekleed touw, waarmede de ra tegen de mast of steng wordt gehouden: het is met vet besmeerd, om by 't ophijschen of strijken van de ra, om den mast of steng te doen glijden: kleine vaartuigen hebben voor hun lichte razeilen een soort van kraag, bestaande uit houte ballen, aan een lijn geregen. <i>Fokke, grootrak en groot Marserak, Bramrak, De kluiverbeugel dient tot rak.</i>
		2°. Zeegat. <i>Hier keert hy z'achter 't rif van Schagen, Daar in het Amsterdamsche rak.</i> Oudaan. <i>Zweedse Hoogmoed.</i>
		3°. End zees of weegs, dat men nog te zeilen heeft. Spreekwijze: <i>Daar is een rakjen in den wind</i> (daar is eenige hapering of tegenspoed).
raketting	1856 VAN LENNEP	raketting , z.n.v. – Ketting, die de Ra vasthoudt.

raketting	1857 PAN	raketting. “Ketting die de ra vasthoudt.” Deze heet: de <i>borg</i> of de borgketting.
rakketalie	1856 VAN LENNEP	rakketalie , z.n.v. – Talie, waarmede de Rakken worden vastgezet, ten einde het stooten van de ra te beletten, of bygevierd zijnde ruimte geven om de ra by-de-wind te brassen.
rakketros	1856 VAN LENNEP	rakketros , z.n.m. – Tros of lijn, die het Rak ophoudt.
rakkloot	1690 WITSEN	rak-klooten. Bolletjes, die kettings-wyze om de mast zyn, tusschen de sleên in komende, en zulks op dat de ree te beter stryke.
rakring	1856 VAN LENNEP	rakring , z.n.m. – Yzeren ring, die tot Rak dient aan de kleine Raas.
raktros	1690 WITSEN	rak-tros. Een touw, dienende om ’t rak toe te halen, zynde in de byvoet gehaakt.
ralijk	1856 VAN LENNEP	ralijk , z.n.o. – Bovenlijk van een zeil, dat aan de Ra vastzit.
ralijk	1857 PAN	ralijk. “Bovenlijk van een zeil, dat aan de ra vastzit.” Lees liever: waaraan het tegen de ra wordt vastgemaakt.
ram	1681 SEEMAN	ram , <i>aries</i> het mannetje van een schaap: het is bekend dat dit dier seer stootagtig is: en derhalven hebben de Romeinen haar muurbeukers, dat swaare balken waaren, die voor aan een <i>ramshoofd</i> verbeelden, met de naam van <i>arietes</i> genaamd: en het schijnt, dat ons vaarend volk, en scheepstimmerlieden meede die gedagten hebben gehad, als sij <i>rammen</i> noemen stooten: gelijk in het afloopen van scheepen geschied: als wanneer de paalen, daar het schip op rust, werden weg gebonsd, wat W. pag. 185. N 2. en 3. door een <i>houte ram</i> , en <i>ijsere ram</i> verstaat, is aldaar te sien: als dit woord op een arbeids man gepast werd, soo verstaat men daar door een kalis, die naauwlijks aan de kost kan koomen. <i>Rampaarden</i> , waar voor men door onkunde hoord seggen <i>roopaarden</i> , sijn volgens onse uitlegging, die houte werktuigen, waar op te scheep het geschut gelegd werd: want ons geschut in de plaats van de oude muurbreekers gekoomen is.
ram	1856 VAN LENNEP	ram , z.n.m. of <i>ramblok</i> . – Kort, zwaar en vierkant stuk hout, dat, door vele lieden in beweging gebracht, dient om op wiggen te bonzen, die een schip in beweging moeten brengen om het van stapel te doen loopen.
ramhout	1856 VAN LENNEP	ramhout , z.n.o. – Werktuig, by het mastemaken in gebruik.
rammen	1690 WITSEN	rammen. Als men een nieuw schip te water doet gaan, met lange balken de stutten en onderlagen wegh stooten: ofte ook wel, andere houten onder het achterste van ’t schip dryven, op dat het zoo ryze, en van landt loope.
rammen	1856 VAN LENNEP	rammen , b.w. – Wegbonzen, als met de palen by ’t afloopen der schepen geschiedt.
rampaard	1856 VAN LENNEP	rampaard , z.n.m. of <i>rolpaard</i> . – Scheepsaffuit. In de oude ordonnantiën staat veelal <i>Rappaert</i> .
rampaard	1856 VAN LENNEP	rappaerd , – Zie <i>rampaard</i> .
rand	1681 SEEMAN	rand beteekend in het gemeen de buitenste boord ergens van: de <i>rand van de schootel</i> : de <i>rand van de hoed</i> , ens.: de <i>marsseils op de rand</i> .
rand	1690 WITSEN	mars-seils op de rant. De mars-seils omlaegh, op de mars, boven ’t ezels-hoofd hebben.
rand	1690 WITSEN	zeil op rant. Zeilen neder.
rand	1856 VAN LENNEP	rand , z.n.m. – Wordt voor den Top van een mast genomen b. v. in de uitdrukking <i>De zeils op den rand laten loopen</i> (de marsseils neer te strijken).
randgaar	1856 VAN LENNEP	randgaar , z.n.v. – Buitenverband. <i>De randgaar van een boot</i> .

rank	1681 SEEMAN	rank , dit woord heeft verscheide beteekenissen in onse neederduitse taal: de gemeenste is, dat het beteekend een tak van een <i>wijngaard</i> : waar van, <i>wijngaardranken</i> : en misschien is daar van daan ontleend, dat <i>ranken</i> beteekenen: parten, potterijen: waar van het seggen: <i>wat sijn dat voor ranken?</i> en endelijk werd dit woord genoomen voor schraal, en maager: en te scheep voor ligt op geboeid: niet swaar van hout, niet diep gaande, en dienvolgens niet bequaam om see te bouwen, ens.
rank	1690 WITSEN	rank . Dit zegt men, als een schip geen ballast in heeft, en al te licht, en los is; ook, wanneer het schip, door te veel water in 't ruim, en graan of zout dat gaande is, te veel schudt en beweeght.
rank	1856 VAN LENNEP	rank , b.n. – Wordt een schip gezegd te zijn, wanneer het, by geringen wind, sterk overhelt.
rantsoen	1681 SEEMAN	rantsoen , <i>rantsoenhout</i> : een <i>hout</i> , dat aan het hek, en de agter steeven vast gemaakt werd: sie de afbeeldsel bij W. p. 147. N. 1. 2. 4. ens.
rantsoen	1856 VAN LENNEP	rantsoen , z.n.o. – 1°. Hoeveelheid brood, mondkost, drank enz. die aan de manschap wordt uitgedeeld. <i>Anderhalf rantsoen</i> (onderofficiers <i>rantsoen</i> .) <i>Enkel rantsoen</i> (matrozen <i>rantsoen</i>). 2°. Voor <i>rantsoenhouten</i> . <i>De ronde kinnen en rantsoenen sijn beloop</i> <i>Van schuim, door zulk een slag oprijzende uit den grondt.</i> Antonides. <i>IJstroom</i> .
rantsoenhout	1856 VAN LENNEP	rantsoenhouten , z.n.o.mv. – Twee overhellende en vereenigde stukken hout die op den achtersteeven dragen en naar de hoogste spanten van den achterboeg oprijzende, een deel uitmaken van den spiegel.
rantsoenkist	1856 VAN LENNEP	rantsoenkist , z.n.v. – Aan ieder bak is een <i>rantsoenkist</i> , die tot berging van 't Rantsoen en tevens tot etenstafel dient.
rantsoenkist	1857 PAN	rantsoenkist . De verklaring van dit woord is goed, behalve dat deze kist tot eetenstafel dient. Daartoe heeft men afzonderlijke tafels. De rantsoenkisten noemt men op oorlogschepen <i>bakskisten</i> . In deze wordt ook het kommaliewant geborgen.
raroof	1690 WITSEN	raa-roof : of, <i>Ree-roof</i> . Dief-stal die op een reede aan de scheepen geschiedt, welke in deeze Landen zeer zwaar wert gestraft. Van oudts, in den jare 1387. heeft <i>Aalbrecht</i> , Hertogh in Beijeren, als Grave van Hollandt, aan de Stadt Amsterdam, Amstelland, en te gelyk aan Gooylandt, veele voor-rechten geschonken, en onder anderen, hare eigene zaken te richten, uitsluitende moort, moort-brandt, vrouwen verkrachten, raa-roof, enz. zoo dat een reede te besteelen, of van eenigh schip iets te neemen, in die tydt al voor een der grouwelykste feiten is gehouden geweest.
ras	1681 SEEMAN	ras snel, en bij uitneemendheid: een wiel, een draaikuil: waar van, <i>daar gaat een tij, als een ras</i> : dat is, een gevaarlijk en vervaarlijk tij: sie de beschrijving van <i>Scylla</i> , en <i>Charybdis</i> bij de Poeëten: en in het Duits de vojagie van <i>Struis</i> , daar hij beschrijft de wellen, die'er naa sijn seggen souden sijn in de Caspise see. Van <i>ras</i> komt <i>rasheid</i> , snelheid: <i>verrassen</i> , waar van: <i>iemand verrassen</i> : <i>ik wierd verrasd</i> , ens.
ras	1856 VAN LENNEP	ras , z.n.v. – Wiel, draaikolk. <i>Daar gaat een tij als een ras</i> (een gevaarlijk tij.) <i>De rassen van Portland, van de Saintes</i> .

raschip	1856 VAN LENNEP	raschip , z.n.o. – Vierkant, of met Razeilen getuigd schip. Men zegt een <i>raschip</i> in tegenstelling van een smakschip.
raschip	1857 PAN	raschip . “Men zegt een raschip in tegenstelling van een smakschip.” Dit is niet waar. Men zegt een <i>raschip</i> in tegenstelling van alle andere schepen, die geen ra’s voeren, of van die, welke deze slechts aan één mast hebben. Zoo is een brik wel een raschip, maar een kof niet.
rasp	1681 SEEMAN	rasp , in huisselijke saaken een blik werktuig, daar men brood, of nootemusschaat mee aan stukken vrijft: maar tot harder stoffen gebruikt men <i>ijssere raspen</i> , hebbende de gedaante van veel saagen, digt aan een geklonken, met een gemeen handvatstel aan ieder end: waar van <i>raspen</i> : en hoe wel dit in sig zelfs nog schandelijk, nog eerlijk is: soo heeft eevenwel de gewoonte dit <i>raspen</i> tot schande gemaakt: en de misdaadigers, als tot een straf op geleit: gelijk, <i>hij is veroordeeld om te moeten raspen</i> : <i>hij sit in het rasphuis</i> : hij is een <i>rasphuis boef</i> , gelijk of men sei’, een galei boef: en een <i>rasphuis vaar</i> , of <i>vaar van het rasphuis</i> : als een gardiaan daar oover is, ens.
ravanger	1690 WITSEN	raa-vangen . Kettingen daar de rees mede omvangen, en aan gehangen werden.
raveling	1690 WITSEN	ravelingen van stroom , of <i>water</i> . Dwarrel-stroom, die geen streek houdt, en tegen elkander loopt.
razeil	1856 VAN LENNEP	razeil , z.n.o. – Zeil, dat aan de Ra is vastgemaakt. <i>Het razeil nae den wint opgehaelt hebbende, hielden sy het nae den oever toe</i> . Handel. XXVII. 40.
recherchevaartuig	1856 VAN LENNEP	recherche-vaartuig , z.n.o. – Vaartuig met Rijks ambtenaren aan boord, dat zich aan de zeegaten en op de groote binnenwateren ophoudt, om de schepen te onderzoeken, en tegen alle soorten van sluikery te waken.
recht	1690 WITSEN	zoo recht . Dus spreekt de Stuurman, als de man te roer wel doet, en na eisch den streek volgt.
recht	1856 VAN LENNEP	recht van onderzoek . – Recht om alle schepen in zee te onderzoeken, ten gevolge het traktaat op 23 December 1841 tusschen de Groote Mogendheden ter krachtige beteugeling van den slavenhandel gesloten.
recht	1856 VAN LENNEP	recht , bw. – 1°. Het tegenovergestelde van <i>scheef</i> . <i>Recht liggen, recht zijn</i> , wordt van een schip gezegd, wanneer het aan geene zijde overhelt. <i>Het schip recht leggen, recht stuwen</i> (het in evenwicht brengen). 2°. Rechtstreeks, in een rechte lijn, langs den kortsten weg. <i>Wy varen recht op de haven aan: Wy zetten recht door naar Sina koers</i> . Spreekwijze: <i>recht door zee</i> (zonder omwegen, op eerlijke wijs).
recht	1856 VAN LENNEP	recht , z.n.o. – Belasting. <i>In- en Uitgaande rechten</i> (Rechten op sommige, het Rijk binnenkomende en uitgaande goederen) <i>rechten van In-, Uit- en doorvoer</i> (de heffing daarvan is geregeld en de bepalingen tot die heffing betrekkelijk zijn te vinden in de Algemeene Wet van 26 Augustus 1822). Zie verder: <i>Afscheidsrecht</i> , <i>strandrecht</i> , <i>zeerecht</i> , <i>Zeilrecht</i> , <i>waterrecht</i> . <i>Tot hem een kogel heeft vooruit naar God gezonden,</i> <i>Om wraak te eischen voor ’t geschonden waterrecht.</i> Brandt, <i>Grafschrift op de Haas</i> .
rechten	1690 WITSEN	spant-rechten . De steven recht op zetten, als men timmert, waar na men de zantstrook, dat is, de eerste zyde-planken, op de loogh legt, bereidt, en aan zet.

rechten	1856 VAN LENNEP	rechten , b.w. of <i>richten</i> . – Recht-op zetten, b. v. een schip, dat helt.
rechtwijzend	1856 VAN LENNEP	rechtwijzend , b.n.o. – Zie <i>kompas</i> .
reddeloos	1856 VAN LENNEP	reddeloos , b.n. – Zwaar beschadigd. <i>Dat schip is reddeloos geschoten</i> (is door het vyandelijk geschut van zijn tuigaadje beroofd, zoo dat het onbekwaam is tot zeilen.)
redden	1681 SEEMAN	redden sou niet quaalijk geoordeeld kunnen werden afkomstig te zijn van <i>reddere</i> : gelijk het ook in gemeen Duits <i>redderen</i> , <i>opredderen</i> uitgesproken werd: <i>ik moet dat huis wat redderen</i> , <i>opredderen</i> : en ook <i>reddering</i> : <i>reddering maaken</i> : soo seid men, <i>hier moet wat reddering gemaakt werden</i> : als of men seide, dat men een saak weederom gaf, en die herstelde in dien staat, daar in sij te vooren geweest was: en nu ook (soo moogelijk) behoorde te zijn: en derhalven ongelukkige, die <i>sij niet kunnen reddden</i> : soo ook van scheepen, die in ongemak zijn: <i>die scheepen zijn niet te reddden</i> : het sij sij aan banken, of platen geklemd zijn, of dat sij door wind, en stroom daar naa toe gedreeven werden: sij werden ook dan voornaamendlijk <i>reddeloos</i> genaamd, als sij <i>reddeloos</i> aan seilaadie, masten, en staand en loopend wand geschooten zijn: en diergelijke ongemakken meer.
reddingsboei	1856 VAN LENNEP	reddingboei , z.n.v. – Groote drijvende ring of worst, van kurk of andere zelfstandigheid met wasdoek overtrokken, en welke men aan iemand, die in zee gevallen is, toewerpt, ten einde hy zich met behulp daarvan zoo lang boven water houde, tot men hem te hulp kan komen.
reddingsboot	1856 VAN LENNEP	reddingboot , z.n.v. – Boot, ingericht om door de hoogste branding in zee te gaan ter redding van schipbreukelingen.
rede	1856 VAN LENNEP	reede , reê , z.n.v. – Zee, gedeeltelijk door land ingesloten, en aan de vaartuigen een ligplaats verschaffende, waar zy min of meer tegen wind en stroom beveiligd liggen. <i>Besloten reede</i> (die geheel beschut is.) <i>Open reede</i> (die gedeeltelijk aan den zeewind is blootgesteld.) <i>Op de reede brengen</i> , <i>op de reede gaan liggen</i> (een haven verlaten om het anker te werpen op de reede.) <i>Een schip op de reede halen</i> . <i>Ter reede liggen</i> . <i>De reede van Texel</i> , van 't Vlie. <i>Eerst keek ik door een kleine ruit,</i> <i>Naar oost en west en noord en zuid,</i> <i>Nu kijk ik door een grooter glas,</i> <i>Maar zie de ree van Texel pas.</i> C. Loots. 't Prinsenhof. Somtijds wordt ook de stad zelve, waar de reede aan gelegen is, met dien naam bestempeld. Zoo zegt Vondel in zijn <i>Lof der scheepvaart</i> . <i>Elck deser steden was een wijdvermaarde Reede.</i> En de stad <i>Goedereede</i> of <i>Goeree</i> heeft er haar naam van.
rede	1857 PAN	reede , reê . Hierbij te voegen de spreekwijze: Er is met hem geen reê te bezeilen (men kan met hem niet worden). Meer gewoon is <i>land bezeilen</i> : zie op <i>land</i> .
reden	1681 SEEMAN	reeden , beteekend in het gemeen iets klaar maaken: gelijk de vrouwtjes seggen: <i>linnen reeden</i> : <i>het is eigen gereed linden</i> : <i>het is eige reedsel</i> , dat is, ik heb het selfs laten spinnen en weeven, ens. soo ook werd het gebruikt in de scheepvaart, als <i>scheepen reeden</i> , scheepen uitrusten, om die te verhuuren, of te bevragen: <i>wie reed die scheepen uit?</i> <i>ik ree' mee' aan dat schip</i> : oneigendlijk, ik

		heb mee' part en deel aan die saak: en hier van een <i>reeder</i> , <i>schipper!</i> <i>wie zijn uuw reeders?</i> dat is, die dit schip en goederen toekoomen: de <i>reederij</i> , den handel, die met <i>het reeden van scheepen</i> gedreeven werd.
reden	1690 WITSEN	reedēn. <i>Scheepen uitreedēn.</i> Scheepen toerusten, en in zee brengen.
reden	1690 WITSEN	reedēn: <i>reiden.</i> Scheepen bereiden, of uitrusten.
reden	1740 Zonhoven	reedēn. Schepen uitrusten om ze te verhueren, of te bevragten.
reden	1836 SPRENGER	Reeden. <u>Hy reedt mede aan dat schip.</u> zegt Spreekw.: <i>hij is mede in die zaak betrokken.</i>
reden	1856 VAN LENNEP	reedēn , b.w. – Uitrusten, <i>gereed</i> maken.
reder	1856 VAN LENNEP	reeder , z.n.m. – Hy, die een vaartuig uitrust of helpt uitrusten ter kaap– of koopvaart. De rechten en verplichtingen der <i>reeders</i> onderling tot den schipper, enz. zijn bepaald in het Wetb. van Kooph. II B II T. art. 320 – 340.
rederij	1856 VAN LENNEP	reedery , z.n.v. – Maatschap van Reeders. Zie <i>reeder</i> .
ree	1681 SEEMAN	ree , of <i>raa</i> de <i>Etymologia</i> van deese twee woorden hebben wij (naa onse beste gissing) in het woord <i>raa</i> aangewezen: nu sullen wij seggen, wat door een <i>ree</i> moet verstaan werden: een <i>ree</i> dan is een dwars mast of spriet: waar aan de seilen, op groote scheepen, werden beslaagen, dat is vastgemaakt, of gebonden: en daarom als het noodig is dat'er naa de seilen moet gesien werden: soo roeptmen <i>ree! ree!</i> dat is, mannen loop naa de <i>ree</i> toe: <i>een ree in het kruis setten</i> , dat is, de <i>ree</i> kruisselings teegen de mast setten, soo dat de eene nok te bakboord, en het ander te stuurboord staat: <i>van de ree moeten loopen</i> , beteekend een soort van see straf, als iemand van de <i>ree</i> in see gesmeeten werd. sie ook, <i>doopen</i> .
ree	1681 SEEMAN	ree' , <i>reede</i> een onbesloote haaven, daar de scheepen <i>ree</i> en <i>gereed</i> leggen om weg te vaaren, als het haar maar lust en geliefd: de Latijnisten hebben dit woord uitgedrukt met het woord <i>statio</i> , dat is, een anker plaats: want <i>stare in anchoris</i> beteekend bij haar voor anker leggen, <i>virg. Aeneid</i> 2. noemd het eiland <i>Tenedos</i> , of (om eigendlijk te spreken) de <i>ree'</i> van <i>Tenedos</i> <i>Statio malefida carinis:</i> een <i>besloote ree'</i> is, die beschut is voor wind en stroom, ens.
ree	1690 WITSEN	begyne ree. Deeze ree komt onder de bezaans mars: heeft geen val- of draay-reep; maar is aan de zalen vast gemaakt met een strop, om de schooten van het kruis-zeil daar by uit te halen.
ree	1690 WITSEN	beslooten ree. Een baay of ree, daar men geen volle zee kan zien.
ree	1690 WITSEN	de boelyn leght over de ree. Dit werdt oneigentlyk gezeght, als men kyft, en overhoop leit. Ofte: Een zaak is verwardt, en ontstelt.
ree	1690 WITSEN	de rees in 't kruis zetten. De rees dwars scheeps ter windt-vang zetten.
ree	1690 WITSEN	de rees langs scheeps stryken. Dat is: De rees om laegh doen.
ree	1690 WITSEN	de stengen, of rees, stryken. De stengen, of rees, neder doen.
ree	1690 WITSEN	op een barre ree zyn. Dat is, oneig. Elders zyn daar het ongemakkelyk is: daar armoedt is.
ree	1690 WITSEN	recht door zee, vindt de beste ree. Dat is, oneigentlyk: Met eerlyk te handelen komt men het veerst.
ree	1690 WITSEN	ree, ree. Dus werdt te scheep geroepen, als het schip wenden zal.
ree	1690 WITSEN	rees in 't kruis zetten. De rees dwars over het schip stellen, zoo, dat men de zeilen kan aanslaan.

ree	1690 WITSEN	ryden met de rees opgetopt. Dit geschiedt als men onder veel scheepen rydt.
ree	1690 WITSEN	stengen en rees in 't hol hebben. Dat is: Stengen en rees omlaegh hebben.
ree	1690 WITSEN	van de nok der ree loopen. Tot straf, van de ree in zee geworpen werden.
reeband	1681 SEEMAN	reebanden , de banden of touwetjes, waar meede de seilen aan de <i>ree</i> werden vast gebonden: een <i>reehout</i> , sie, <i>raahout</i> . Een <i>reering</i> is een <i>ring</i> , of kram op de <i>grootte fokke ree</i> ’, om de seisingen of tuiken, van touw gevlogten, vast te maaken, ens. sie, <i>raa</i> .
reeband	1690 WITSEN	ree-banden. Touwen, by welke de zeilen aan de rees vast gemaakt werden.
reef	1681 SEEMAN	reef , werd gesegt een smalle strook seils, gelijk een <i>rib</i> : en hier van, <i>een reef inbinden</i> , <i>de Bruin in embl. pag. 138.</i> het seil door het te saamen binden kleinder maaken, om in storm te minder wind te vatten, oneigendlijk beteekend het sijn staat verminderen: en men gebruikt het ook teegen de kinderen, die al te gulsig in het eeten sijn: te kennen geevende, dat sij wat minder moeten eeten: en dat men een sak wel toe kan binden, al is sij niet geheel vol: daar en teegen seid men, <i>een reefje uitbinden: een reefje losmaaken</i> : voor sijn staat vermeerderen in tijd van voorspoed: en als men te gast is, en daar wel opgeschaft is: meer eeten, als men wel gewoon is: het welk somtijds van onbeschofte luiden, of ook wel om korswyl geschied, met het losmaaken van de broekveeter, of het oprukken van het wambas en borstrok seggende, <i>ik moet een reefje uitbinden</i> , ens. van <i>reef</i> komt het woord <i>reeven</i> een <i>reef</i> inbinden: een <i>reefgat</i> , of, <i>rifgat</i> : een <i>gat</i> in het seil, daar door men een <i>reef</i> inbinden kan.
reef	1690 WITSEN	men moet by harde winden zoo wel weten een reef in te binden, als by stilte eenigh bot uit te geven. Dat is: In alle wederwaardigheden moet men zich schikken.
reef	1836 SPRENGER	Reef. <u>Hy maakt de reef los, of hy bindt een reefje in.</u> De <i>reef</i> is een strook van het zeil, van eenige nevens elkander geplaatste koorden voorzien, die elk tegen over zich een gaatje hebben, waardoor men ze trekt, om het zeil intekorten. Vanhier zegt: <u>hy maakt de reef los</u> , Spreekw. <i>hij maakt zijne huishouding omslagtiger</i> en, <u>hy bindt een reefje in</u> : <i>hij vermindert zijn' staat</i> . Ook beteekent het wel aan tafel: <i>hij begint minder te eeten</i> .
reef	1856 VAN LENNEP	reef , z.n.v. – Smalle strook zeils. Zie <i>rif</i> .
reefgat	1690 WITSEN	reef- of rif-gaten. Benaaide gaten in de zeilen, waar door men banden steekt, om de bonnetten en fatzen aan te rygen, ook om de zeilen, by hardt weêr, in te binden.
reehout	1690 WITSEN	ree-houten. De bovenste zoom, of bandt, om het schip.
reep	1681 SEEMAN	reep , een <i>reeptouw</i> , een end <i>touw</i> , gelijk te sien is in <i>klokreep</i> : <i>valreep</i> : waar op sijn plaats te sien is.
reep	1690 WITSEN	by de reep neder vallen. Oneig. Een zaak laten gaan, schielyk daar van af staan, veranderen van wil.
reep	1690 WITSEN	het vuil van de reep vegen. Het grofste en zwaarste werk voor-af doen.
reep	1856 VAN LENNEP	reep , z.n.v. – End touw. Zie <i>draaireep</i> , <i>klokreep</i> , <i>valreep</i> enz.
reering	1690 WITSEN	ree-ringen. Kleine ringetjes, zynde met krammen op de grootte en fokke-ree geslagen, om de seizingen, waar mede men de zeilen beslaat, daar aan vast te maken. Seizingen zyn gevlochte touwen, gelyk als tuiten.
regaal	1856 VAN LENNEP	regalen , z.n.o.mv. – Stukgoederen, niet tot de lading behorende.
regatta	1856 VAN LENNEP	regatta , z.n.v. – Zeil oefening te Venetiën.

regel	1681 SEEMAN	reegel , of <i>rigghel</i> komt van het Latijns woord <i>regula à regendo</i> , om dat men daar naa alles bestierd: en is een <i>reegel</i> ook <i>linea</i> : somtijds <i>norma</i> : somtijds een wet en voorschrift, waar naa men alles doen moet, de voorbeelden sijn: <i>een reegel schrifts: naa dien reegel, of rigtsnoer: dat is een vaste reegel en wet, dat men het soo doen moet</i> : en hier van <i>reguleeren</i> : <i>hier naa moet gij uuw reguleeren: een gereguleerd leeven leiden: alles moet sijn regulier</i> , alles moet sijn in den haak: <i>reegelingen</i> beteekend te scheep leuning van latten, daar men op het agter kasteel van het schip op leunen kan, sie, <i>W. pag. 55. N. 5.</i> of om breeder beteekenis te geeven: het is die breede lat, die rondom het boord van de scheepen gelegd werden.
regeling	1690 WITSSEN	regelingen . Dit zyn de latten die men boven achter aan het schips boort verheven ziet, daar men met de armen op leunt.
regeling	1856 VAN LENNEP	regelingen , z.n.v.m.v. – Kromme en met snijwerk voorziene lijsten, die den zwanenhals zijdelings schoren, de wanden van het galjoen helpen vormen, en tot steun dienen van den botteloef.
regen	1681 SEEMAN	reegen , <i>pluvia</i> : en hier van <i>het reegend</i> : een <i>reegenbak</i> , een <i>bak</i> , daar in het <i>reegenwaater</i> vergaaderd en bewaard werd: <i>een reegenbui, een reegenvlaag, een bui en vlaag</i> , daar door veel waater uit den Heemel needer stort: een <i>reegenboog, iris</i> een veel verwigen <i>boog</i> of kring, die sig bij vogtig weer aan den Heemel vertoond. <i>Mille trahit varios ad verso sole colores.</i> sie hier van de <i>Physici</i> , en het geen de Godgeleerde aangeteekend hebben oover <i>Genesis 9. vers. 13.</i>
regen	1856 VAN LENNEP	regen , z.n.m. – Water, dat in druppelen uit den hemel valt. Spreekwijze: <i>Regen breekt geen masten</i> <i>Maar maakt slappe gasten.</i> <i>Na regen komt zonneschijn</i> (voorspoed volgt op tegenspoed).
regen	1857 PAN	regen . Nog kan vermeld worden de spreekwijze: Komt wind vóór regen, Dan is er niet aan gelegen. Doch komt regen vóór den wind, Berg dan je zeilen gezwind. Hiermede wordt gezinspeeld op buien. Meestal zal een bui, die met wind invalt, weinig krachtig zijn, doch begint zij met regen, dan volgt er doorgaans harde wind.
reggen	1681 SEEMAN	reggen , komt van een <i>reg</i> of <i>rug</i> : gelijk <i>breg</i> hier tot <i>Leiden</i> gebruikt werd voor <i>brug</i> : <i>reggen</i> nu beteekend op klein vaartuig een mast strijken en agter oover, als op sijn <i>reg, leggen</i> : soo dat die twee woorden <i>reg</i> en <i>leggen</i> schijnen in een getrokken te sijn.
reggen	1690 WITSSEN	reggen . De masten, op kleine scheepen, neder leggen.
reggen	1856 VAN LENNEP	reggen , b.w. – De masten in lichte vaartuigen leggen: een mast op sijn <i>Reg</i> of <i>rug</i> leggen.
reilen	1836 SPRENGER	Rijlen en Zeilen . <u>Het is, zoo als het rylt en zeilt.</u> <i>Rijlen</i> is eene verbastering van het woord <i>rijden</i> , gebruikelijk van de op- en nedergaande beweging van het schip, dat voor anker ligt. Waarschijnlijk heeft men <i>rijlen</i> voor <i>rijden</i> genomen, om het woord <i>rijlen</i> , gelijkklinkend met

		<i>zeilen</i> te maken. Een schip, zoo als <i>het rijlt en zeilt</i> , is een schip, zoo als het voor anker ligt, en in de vaart is, – en elke zaak, van wat aard ook, op welke dit toegepast wordt, is: <i>zonder er iets af of toeteden, juist zoo en niet anders, als zij is.</i>
reilen	1856 VAN LENNEP	reilen , o.w. – Thands buiten gebruik; maar dat, even als 't Eng. <i>reel</i> , “draaien” beteekend moet hebben. Het is alleen nog gebleven in de Spreekwijze: <i>Zoo als het Reilt en zeilt</i> (zoo als het daar is: met al zijn toebehooren): – ten zij men hier <i>Treilt en zeilt</i> moet lezen. (Zie <i>treil</i>).
reiltop	1856 VAN LENNEP	reiltop , z.n.m. – Vlaggestok.
reis	1681 SEEMAN	reis , of togt, <i>iter</i> : <i>een reis doen</i> : <i>op reis gaan</i> : <i>de reis opschorten</i> , <i>de reis staaken</i> : <i>van de reis koomen</i> : <i>behouden reis</i> : <i>koomen van een behouden reis</i> : <i>iemand wenssen geluk en behouden reis</i> : <i>de heen</i> , of <i>uitreis</i> : <i>het geschiede op onse uitreis</i> : <i>het geschiede op onse weerom reis</i> : <i>de weer reis</i> of <i>weederom reis</i> : en hier van, <i>de weer reis geeven</i> , het welk eigendlijk beteekend de welkomst geeven, om dat men behouden oover gekoomen is: en oneigendlijk beteekend het, <i>een weermaal geeven</i> : dat is, die geene, daar men bij te bruiloft geweest is, weederom noodigen, en onthaalen: van <i>reis</i> komt <i>reisen</i> : <i>iter facere</i> : waar van, een <i>reisiger</i> : een <i>reis broer</i> , een makker, die met iemand <i>reisd</i> , of <i>gereisd</i> heeft, <i>reisgeld</i> : <i>viaticum</i> , geld dat men op de <i>reis</i> van nooden heeft, ens. <i>reisen</i> beteekend ook sterven, <i>reisen naa het ander land</i> : <i>adplures</i> : soo seid men, <i>die man gaat reisen</i> : <i>die man neemt de reis aan</i> : die man gaat voort aan voort.
reis	1856 VAN LENNEP	reis , z.n.v. – Tocht. <i>De schepen hebben een voorspoedige reis gemaakt. Wy hebben zwaar weer op reis gehad. De terugreis was beter dan de heenreis. De reis aannemen</i> (vertrekken). Spreekwijze: <i>De groote reis aannemen</i> (sterven).
reischaaft	1681 SEEMAN	rijschaaft , sie, <i>schaaft</i> .
rekken	1690 WITSEN	rekken . Een mars-zeil opheizen: waar van men mede zegt, <i>Het val rekken langs den overloop</i> . Anders: <i>Het mars-zeil oploopen</i> .
reling	1856 VAN LENNEP	reeling , z.n.v. – Samengetr. uit <i>Regeling</i> . <i>Het dek tot aan de reelings</i> vol water.
reling	1857 PAN	reeling . Hierbij te voegen: deze benaming wordt aan boord ook gegeven aan het meeste hekwerk. Zoo heeft men reelings in de marsen, op de kampanje, op den bak, enz.
represaille	1690 WITSEN	represalie . <i>Brieven van represalie</i> . Dit zyn opene brieven, die men geeft, om iemant vyandtlyk aan te tasten: deeze zyn aldereerst tusschen die van Athenen en Lacedemonien in gebruik gekomen.
retour	1856 VAN LENNEP	retoer , z.n.v. – 1°. Retoervracht, teruglading. Goederen, die een schip voor zijn terugreis inlaadt en ruilt tegen die welke het heeft aangebracht. 2°. De voordeelen dier terugvracht. <i>De retoeren zijn niet voordeelig geweest</i> (De terugvracht heeft slechte rekening gegeven).
retourschip	1856 VAN LENNEP	retoerschip , z.n.o. – Schip, dat terugkeert. <i>In de oorlogen met Engeland werden veel Retoerschepen door den vyand genomen</i> .
retourvloot	1856 VAN LENNEP	retoervloot , z.n.v. – Naam, welken men plach te geven aan de vloot der Kompagnie, die uit de volkplantingen naar 't moederland terugkeerde. <i>De O. I. retoervloot. De W. I. retoervloot</i> .
retourvracht	1856 VAN LENNEP	retoervracht , z.n.v. – Zie <i>retoer</i> .

reveille	1856 VAN LENNEP	reveille , z.n.v. – Trommelgeroffel, dat met het kriecken van den dag plaats plaats heeft om het volk aan boord te wekken.
reven	1690 WITSEN	reven . Zeil inbinden.
reven	1856 VAN LENNEP	reeven , o.w. – Reven innemen, insteken; de zeilen inkorten. <i>Dicht Gereefde zeilen</i> (alle zwevende zeilen vastgemaakt, verkort). <i>Voor Gereefde fok lenzen voor 't Gereefd grootzeil byleggen.</i> <i>Reef, o reef en plooi somwijlen</i> <i>Het al te zwellend zeil en schroom het overijlen.</i> Bilderdijk. <i>Ziekte der geleerden.</i>
reven	1857 PAN	reeven . Hierbij staat onder anderen, “dichtgereefde zeilen (alle zwevende zeilen vast gemaakt, verkort.).” Wat zwevende zeilen zijn, is ons onbekend. <i>Digtgereefde zeilen</i> zijn die, waar al de reven ingestoken zijn.
rib	1681 SEEMAN	rib is eigenlijk een gedeelte van een menssen lighaam: <i>Costa</i> van de Latijnisten genaamd: <i>hij viel, en hij brak de ribben in zijn lijf</i> : een <i>ribstuk</i> , een stuk vleis daar <i>ribben</i> in zijn; <i>elfrib</i> , een mans persoon spotsgewijs. <i>Iemand met een endje dags om de ribben slaan</i> , ens.: <i>dat stoot mij op de ribben</i> , dat is oneigendlijk, <i>dat set mij geweldig ten agteren</i> : dat is voor mij een swaare smak, <i>dat kleefd aan de ribben</i> , daar word men vet af: soo ook, <i>dat set wat aan de ribben</i> : oneigendlijk, soo doende kan ik voelen, dat mijn beurs en kas wel van geld voorsien is, en dat ik lustig voorwaarts gaa: van deese <i>ribben</i> is ontleend het scheepstimmermans woord <i>rib</i> , waar door sij verstaan een strook houts, dat aan de binne zijden van de scheepen, als <i>ribben</i> in het menssen lighaam, gevoegd werden, sie de afbeeldsels bij W. pag. 54. N. 1.: en pag. 55. N. 10.
rib	1690 WITSEN	ribben . Kleine balkskens, die tusschen de dikke balken in leggen, twee of drie tusschen ieder.
rib	1856 VAN LENNEP	rib , z.n.v. – Strook houts, of balk, waarvan de verzameling het geraamte van een schip uitmaakt even als de <i>ribben</i> dat eens menschenlichaams. <i>Ja, dan stoven balk en ribben uit de slingerende kiel.</i> K. W. Bilderdijk. <i>Ralowsburg.</i>
ribbetje	1856 VAN LENNEP	ribbetjen , z.n.o. – Kleine Rib. <i>Het ribbetjen van een luik; het ribbetjen onder den bovensten spiegelboog.</i>
richel	1681 SEEMAN	rigghel , sie <i>reegeling</i> : in huisselijke saaken: beteekend het een plankje, daar men porselein, of eenig ander aardewerk op setten kan: <i>set de sehootels op de rigghel</i> , ens.
richel	1856 VAN LENNEP	riggel , z.n.m. – <i>Regel, lat</i> ; strook houts, die op de naden tusschen de planken gespijkerd wordt.
richten	1856 VAN LENNEP	richten , b.w. – Rechten, stellen. Zie <i>rechten</i> . <i>Het Geschut richten</i> (pointeeren). <i>Op het kernschot richten, recht vooruit richten</i> (het mikpunt horizontaal nemen en het stuk in het midden van de poort stellen). <i>Schuins richten, baksen</i> (de monding van het stuk naar den kant van het voor- of van het achterschip wenden). <i>Op het vaste boord, op den romp richten</i> (het mikpunt op het midden der hoogte van het vyandelijk schip nemen, in de richting van den grooten mast.) <i>Op een grondschot richten, dompen</i> (het mikpunt heneden de waterlijn nemen.) <i>Dat tuig is goed Gericht</i> , d. i. de raas zijn vierkant en waterpas gebrast en getopt.

richten	1857 PAN	richten. “Dat tuig is goed gericht, dat is, de raas zijn vierkant en waterpas gebrast en getopt.” Dit is geen zeemansstijl. Soldaten worden <i>gerigt</i> , doch een tuig wordt <i>kant gezet</i> , goed vierkant gebrast en getopt.
riem	1681 SEEMAN	riem is te gelooven, dat komt van <i>Remus</i> : en is eerst een werktuig, daar men mee’ <i>roeid</i> : en om dat die lang en smal zijn, soo is dit woord ook oover gebragt tot een smalle strook leer: waar van het gekoomen is, dat men seid: <i>het is goed riemen te snij’ en uit een ander mans leer</i> : het welk oneigendlijk beteekend, dat men op een ander mans beurs makkelijk teeren kan: maar om te koomen tot de eerste beteekenis: soo zijn’er verscheide spreekwijzen daar van ontleend: als men, <i>moet roejen met de riemen, die men heeft</i> : het welk oneigendlijk genoomen, beteekend: men moet de bal slaan soo hij leit: men moet het neemen soo het komt, of valt, men heeft geen keur: men moet sig behelpen soo men best kan: <i>iemand op zijn eige riemen laten drijven</i> , beteekend oneigendlijk naa iemand niet om sien: maar laten hem hobben en tobben: fuis laten wentelen: <i>eerst in de boot, keur van riemen</i> : het welk wij uitgeleit hebben in het woord <i>boot</i> : voorts dat een <i>riem</i> meede gevonden werd te zijn van eenige metaalen, als een <i>silvere riem</i> , dat is om de selve reeden, als of sij van leer gemaakt wierden, ens.
riem	1690 WITSEN	eerst in de boot, keur van riemén. Oneig. In alle voorvallen heeft hy, die eerst komt, voordeel.
riem	1690 WITSEN	iemand op zyn eigen riemen laten dryven. Oneigentlyk: Iemand laten gewerden.
riem	1690 WITSEN	men moet roeijen met de riemen die men heeft. Oneig. Men moet de zaak nemen zoo als die leght.
riem	1690 WITSEN	overstuur roeijen met tien paar riemen. Dat is: Met groote maght zyn eigen verderf zoeken.
riem	1690 WITSEN	riemen in leggen. Oneig. Een zaak laten berusten: ophouden.
riem	1690 WITSEN	sloep op riemen zetten. Voort roeijen, of een aanvang daar van maken.
riem	1836 SPRENGER	Riem. <u>Hy roeit met zyne eigene riemen</u> , zegt Spreekw. <i>Hij beproeft zijne eigene krachten om vorderingen te maken.</i> <u>Hy laat hem op zyne eigene riemen dryven</u> : Zie <i>drijven</i> . <u>Hy zet een riem of riempje onder het zeil</u> . Spreekw. <i>hij zet</i> , even als een schipper, die den voortgang van zijn zeilend vaartuig door het roeijen bevordert, of, door een riem het zeil meer gespannen doet staan, en alzoo sneller voortspoedt, <i>de zaak, die hij behartigt, meerder kracht bij</i> . <u>Hy haalt de riemen binnen</u> . Spreekw. <i>hij eindigt iets, of laat het varen</i> .
riem	1856 VAN LENNEP	riem , z.n.m. of <i>Roeispaan</i> : – min of meer lange spaan, tegen het uiteinde waarvan een platte lepel of blad vastgespijkerd is, met behulp waarvan men het water teruggedrijft en een vaartuig doet voortgaan. <i>Met een riem sturen</i> (door middel van een <i>riem</i> in plaats van roer, het vaartuig in zijn richting houden.) <i>Roeiriem, Stuurriem, met kracht van riemen. Dubbele riemen</i> (korte <i>riemen</i> , wier lengte twee roeiers op denzelfden bank gedooft). <i>Enkele riemen</i> (waarvan het end binnen boords belet, dat er meer dan een roeier gezeten zij op elken bank.) <i>Scheepsriemen</i> (zeer lange <i>riemen</i> , welke men door de geschutpoorten van het achterschip brengt om brikken en lage vaartuigen by groote stilte in beweging te brengen.) <i>Riemen snijden</i> (met het vlak boven water houden.) <i>Vaartuig van N riemen</i> (zoodanig ingericht, dat men <i>N riemen</i> kan gebruiken om het voort te roeien.) <i>Twintig riemen te water!</i> (komm. om 20 <i>riemen</i> uit te brengen.) <i>Riemen op! Riemen te boord</i>

(komm.).

Spreekwijze: *Eerst in de boot, keus van riemen* (wie eerst komt, die eerst maalt).

Men moet roeien met de riemen die men heeft (men moet zich van de bestaande middelen of werktuigen bedienen, al zijn zy de beste niet.)

Hy roeit met zijn eigen riemen (hy beproeft zijn eigen krachten).

Iemand op zijn eigen riemen laten drijven (niet naar hem omzien, hem laten voortsukkelen).

Een riem onder 't zeil steken (met een *riem* aan den lijkant roeien, om het vaartuig meer aan-de-wind te houden: alzoo: meer kracht of vaart aan de zaak byzetten).

De riemen binnenhalen (de zaak laten varen).

De siel is als een boot, die met ons gants vermogen

Wort tegen stroom geroeit en krachtig opgetogen

Gewis soo ons de riem maar eenmaal stille staat

Is 't zeker, dat de schuit in haast te rugge gaat.

Cats.

riem	1857 PAN	riem. De Schrijver zegt, dat men op brikken de scheepsriemen “door de geschutpoorten van het achterschip brengt.” Dit is althans op brikken niet het geval. Op deze heeft men afzonderlijke <i>roeipoortjes</i> , bijna den vorm van patrijspoortjes hebbende. Verder leest men: “riemen snijden (met het vlak boven water houden).” <i>Riemen snijden</i> is, den riem, na elken haal, met het blad horizontaal houden. Het doel is, om, als men regt in den wind oproeit, zoo weinig mogelijk tegenstand van den luchtstroom te hebben. Wijders zijn vermeld de kommando's: “riemen op” en “riemen te boord”, zonder eene verklaring. Het laatste komt zeldzaam voor, en wordt meest vervangen door <i>riemen toe!</i> dat is, beginnen met roeien. <i>Riemen op</i> is: al de riemen regt op en neer houden met de bladen langscheeps. Wijders heeft men nog de kommando's: <i>Op riemen</i> en <i>riemen toe!</i> Het eerste beteekent alle riemen, op het boord rustende, in horizontale rigting. Van daar <i>op riemen houden</i> , hetwelk iedere sloep doen moet als eerbewijzing voor eene andere, waarin een officier gezeten is, terwijl ook laatstgenoemde daartoe gehouden is, indien eene sloep met een hoofdofficier, hem voorbij roeit. Wanneer men de <i>riemen op</i> of als men <i>op riemen</i> heeft en weder met roeien beginnen wil, wordt het tweede kommando gegeven.
riemblad riemtal	1856 VAN LENNEP 1690 WITSEN	riemblad , z.n.o. – Het blad, of plat van een Riem, waarmede het water in 't roeien geschept wordt. riem-talen. Dus wierdt van oudts hierte lande zekere last van roeijers genaamt, welke men aan den Graaf van 't landt schuldigh was te leveren op zyne vaar-tuigen, zoo ten oorlogh, als anderszins: waar van zich verscheidene Dorpen vry gemaakt hebben, mits het maken, en onderhouden, van 's Graven vyver in den Hage.
riet	1681 SEEMAN	riet , <i>arundo</i> : waar van <i>spaans riet</i> , als een soort van <i>riet</i> uit Spanjen koomende: <i>suiker riet</i> , <i>riet</i> daar <i>suiker</i> in wast: een <i>rietdak</i> , een dak van <i>riet</i> : gelijk doorgaans de boere wooningen, en hooibergen, ens. gedekt werden: <i>iets in het riet schuiven</i> , is oneigendlijk genoomen, het selfde met, <i>in de pooten schuiven</i> : <i>in de wal schuiven</i> , sie, <u>poot</u> en <u>wal</u> : <i>hij sit in het riet</i> , en <i>maakt pijpjes</i> , dat is, hij laat fioolen sorgen: want hij is binnen best: en laat de andere het hippelen van drie geiten: <i>gaan</i>

		<i>moeten oover een gekloofd rietje: dat is, voorsigtig moeten sijn, om sijn saakjes soo wel te beleggen, dat men niemand en komt te onvreede te maaken: want sommige luiden slagten het kruid roerme niet: en sijn te wagten, als een glas: ens.</i>
riet	1836 SPRENGER	Riet. <u>Hy laat alles in het riet loopen</u> , of <u>stuurt alles in het riet</u> , zegt Spreekw. <i>hij bestuurt zijne zaken, even slecht als een Schipper, die zijn vaartuig niet uit het riet weet te houden.</i>
riet	1856 VAN LENNEP	riet , z.n.o. – Biezen, gewas, dat zich in de binnenwateren en ook aan den mond der rivieren veelvuldig voordoet. Spreekwijze: <i>De boot in 't riet sturen</i> (iets in de war sturen: omdat een schipper, zijn vaartuig in 't riet sturende, zeker is, vast te raken).
rietpark	1856 VAN LENNEP	rietpark , z.m.o. – Weer, vischput: soort van omtuining, met staken enz. aan den oever der zee gemaakt, om visch te vangen en te bewaren.
rif	1681 SEEMAN	rif , of <i>rib</i> beteekend bij de seelui een lange en smalle bank, plaat of droogte in see, hebbende (om soo te spreken) de gedaante van een <i>rib</i> : als het bekende <i>schaager rif</i> , het welk geleegeen is aan de mond van de oostsee: van <i>rif</i> , <i>rifgaaten</i> , sie, <u>reefgaaten</u> , ens.
rif	1690 WITSEN	rif . Een gedeelte aan het zeil.
rif	1856 VAN LENNEP	rif , z.n.o. of <u>reef</u> , beide in 't mv. <i>Reven</i> . – 1°. Gedeelte of strook van een zeil, die by te sterken wind moet worden ingenomen. <i>Een rif insteken, innemen</i> (het zeil in zijn hoogte inkorten). <i>Een rif uitsteken</i> (de seizings, die het op de ra vasthielden, weder los maken.) <i>Aan het laatste rif zijn al de Reven inhebben.</i> Spreekwijze: <i>Een Reefjen inbinden</i> (zijn staat verminderen). <i>Een Reefjen losmaken</i> (als men zich vol gegeten of gedronken heeft, een broek- of vestknoop losmaken, om wat luchtiger te zijn). 2°. In 't mv. <i>Rifs, Riffen</i> : Rei van klippen, koraalbanken, enz., de gedaante hebbende van een <i>Rib</i> , welk woord oorspronkelijk dezelfde beteekenis had als <i>rif</i> . <i>Het Schager rif</i> (een plaat aan den mond der Oostzee). <i>Hier keert hy ze achter 't rif van Schagen</i> <i>Daar in het Amelandsche rak.</i> <i>Oudaan. Zweedse hoogmoed.</i>
rifband	1856 VAN LENNEP	rifband , z.n.m. – Zie <u>seizing</u> .
rifleuver	1856 VAN LENNEP	rifleuvers , z.n.m.mv. – Zie <u>leuvers</u> .
riflijn	1856 VAN LENNEP	riflijn , z.nv. – End touw, dat in het rif van het onderzeil gestoken wordt om het op het onderlijk te reeven.
riflijn	1857 PAN	riflijn . “End touw, dat in het rif van het onderzeil gestoken wordt om het onderlijk te reeven.” Welk zeil hier wordt bedoeld door <i>het</i> onderzeil, begrijpen wij niet. Overigens is deze wijze van reven alleen van toepassing op gaffel- en stagzeilen.
riftalie	1856 VAN LENNEP	riftalie , z.n.v. – Touw, waarmede het zeil by het reeven aan de nok van de ra wordt uitgehaald.
riftalie	1857 PAN	riftalie . “Touw, waarmede het zeil bij het reeven aan den nok van de ra wordt uitgehaald.” Deze verklaring is meer die van een <i>steekbout</i> . De riftalie is zamengesteld uit een looper, waarvan de vaste part op den nok der marse ra is gestoken, varende van daar door het <i>riftalieblok</i> in den

		<i>rifstalie leuver</i> , vervolgens naar boven, door eene schijf in den nok der ra naar eene schildpad in het stengenwant, verder naar het dek. Zij dienen, om de zeilen op te ligten en zijdelings uit te halen, alvorens te gaan reven.
rij	1681 SEEMAN	rij een breede timmermans en metselaars maatstok, die sij ook in het metselen gebruiken, om de steenen gelijk te douwen: sie ook naa <i>W. p. 185. N. 4.</i> Voorts vind men dit woord bij andere geleegendheid: als men seide: <i>sij stonden op een rij: sij stonden in rijen en geleederen</i> : dat is, sij stonden agter, en neevens malkanderen: het beteekend ook een dans van veele te saamen: gelijk het daar in oover een komt met het Griekse woord <i>χóρος</i> : het welk de Latijnisten van haar ontleend hebben, seggende <i>chorus</i> : en daar van ons gebrooken Duits woord, het <i>koor</i> : om dat aldaar de <i>rije</i> gedanst, en de <i>koor</i> , of liever <i>Choorsangen gesongen</i> wierden: het <i>koor van de kerk</i> : de <i>koordeur</i> , de <i>Choorsteeg</i> : het welk de eenvoudige Leienaars noemen de <i>korssteeg</i> : dog (gelijk blijkt) gants verkeerdelijk: een <i>koorkleed</i> : <i>het hooge koor</i> : het verheevenste deel van het <i>koor</i> , ens.
rij	1856 VAN LENNEP	ry , z.n.v. – Rang, gelid. <i>Die schepen lagen in de eerste ry.</i>
rijbed	1856 VAN LENNEP	rijbed , z.n.o. – Schaal, die het voorste van een ondermast bedekt.
rijden	1681 SEEMAN	rijden , of, <i>rijen</i> beteekend in het gemeen op een paard, of waagen <i>rijden</i> : gelijk de Latijnisten dat noemen <i>equo, curru vehi</i> : <i>op schaatsen rijden, in een narreslee' rijden</i> , ens. te scheep werd het gesegt van een schip, dat in storm ten anker leit: soo seide men, <i>voor anker rijden; hij rijd'er voor</i> : te weeten, voor anker: oneigendlijk het komt op sijn kap aan: hij moet het loodje leggen, ens. <i>onder deur rijden</i> : als het waater soo hol gaat, dat de baaren oover het schip heen stuiven: en het schip als onder de baaren deur <i>rijd; het moet'er soo op af rijden</i> : dat is, het mag soo waajen, en stormen, als het wil: ik sal geen anker ligten, of kappen: oneigendlijk beteekend het moet'er soo mee' deur: <i>jacta est alea</i> : en dewijl dit seer gevaarlijk is, soo werd dit spreekwoord gebruikt in het gemeen voor, hij is in groote nood: hij isser om koud, en soo goed als om hals: <i>rijen</i> werd ook van de kinderen gesegt, als sij seer sleets in kleeren sijn: waar van het seggen: <i>de kinderen rijden veel kleeren af</i> : maar het werd ook op de vissen gepast, als het is in haar teeltijd: <i>de vis die rijd: de rij tijd is ophanden</i> , ens.
rijden	1690 WITSEN	onder door ryden . Zulks wert gezeght, als men in storm aan anker leght te tommelen, en dat de schoffels, of zee-baren, over 't schip vliegen.
rijden	1690 WITSEN	ryden . In storm ten anker leggen.
rijden	1690 WITSEN	ryden : <i>dwars ryden</i> . Dit werdt gezeght, wanneer de stroom tegen 't schips zyde komt: en dus lydt het kabel weinigh.
rijden	1690 WITSEN	ryden : <i>gekruist ryden</i> . Dit doet men, als de groote en fokke-ree opgezet zyn, tot de humber-gaten, of top toe, recht op getopt, en recht op gebrast.
rijden	1740 Zonhoven	ryden wort gezegt van een schip, dat in storm ten anker legt: <i>Het moet 'er zoo op afryden</i> , zegte de zeeman, wanneer hy zonder anker ligten of kappen de stormen op het schip laet afwaaien.
rijden	1856 VAN LENNEP	rijden , o.w. – Een schip wordt gezegd te <i>rijden</i> , wanneer het voor anker liggende vaartuig op en neder geslingerd wordt als een paard dat galopeert. <i>Hy is achter zijn anker ondergereden</i> (gezonken).

*Wat schaedt een ancker quyt,
Soo het schip in zee noch op een ander rijdt.
Huyghens, Mengelingen.*

rijgen	1681 SEEMAN	rijgen , vastmaaken met <i>rijgen</i> , hier van daan, een <i>rijgveeter</i> , <i>aanrijgen</i> al <i>rijgende</i> vastmaaken: <i>iemand aan een deegen rijgen</i> : dat is, doorsteeken.
rijgen	1856 VAN LENNEP	rijgen , b.w. – Vereenigen, door een klein touw of een raband te halen door gaten, langs de lijken, welke men wil te samen voegen. <i>Een zeil, een lijzeil, bonnet rijgen</i> .
rijtouw	1690 WITSEN	ry-touw . Een touw, waas mede men de fokke-schoot dicht aan haalt, om het schip beter te doen vallen.
rijtuig	1681 SEEMAN	rijtuig , al het geen behoort tot een schip, om in storm te gebruiken, als kaabels, plegtankers, ens.
rijtuig	1690 WITSEN	ry-tuigh . Ankers, en touwen, daar de scheepen in zee op ryden.
rijzen	1856 VAN LENNEP	rijzen , o.w. – Zich verheffen, overheengaan. <i>Gemakkelijk op de zee rijzen</i> (gemakkelijk over een golf heenglijden).
ring	1681 SEEMAN	ring , of <i>kring</i> , door dit woord werd alles verstaan, dat rond is, en in het besonder een goude, silvere, koopere, en ijsere <i>ring</i> : naa het gebruik, dat sij hebben moeten: soo sijn de ijsere voornaamendlijk te scheep, en deselve sijn bequaam, om iets aan vast te maaken: van <i>ring</i> komt <i>ringen</i> : gelijk de merrien weedervaart, die men niet en wil van ieder hengst laten bespringen: en de varkens, als sij ontrent dijken gedreeven werden, om haar het vroeten te beletten: en de dijken niet te seer te beschaadigen: waarom'er ook boeten toestaat, als de varkens niet <i>geringd sijn</i> : <i>omringen</i> , omsingelen, rondom besetten, <i>de boose rotten omringden ons</i> , ens.
ring	1856 VAN LENNEP	ring , z.n.m. – Cirkel van yzer, hout of koord. Zie <i>ankerring</i> , <i>Raring</i> enz.
ringboord	1681 SEEMAN	ringboord , sie, <i>reehout</i> .
ringbout	1681 SEEMAN	ringbout , een <i>bout</i> , daar een <i>ring</i> aan is, sie, <i>bout</i> , en W. N. 7. 55.
ringbout	1856 VAN LENNEP	ringbout , z.n.n. – Yzeren of metalen bout, met een ring er aan, in het boord gedreven en dienende om de rolpaarden tegen boord te halen en vast te maken: ook midscheeps in het dek om het geschut achteruit te halen.
rinkel	1681 SEEMAN	rinkel , noemen de Amsterdammers, dat de Leienaars een cintel noemen: te weeten een klein plaatje blik: en daar een gat ingeslaagen: en hier van, <i>loopen rinkelroojen</i> , loopen ravotten: <i>rinkkinken</i> , van het geluid, dat'er gemaakt werd in de glaasen: het was <i>rink</i> , <i>kink</i> , ens. van <i>rinkel</i> komt <i>rinkelwerk</i> , of gesneeden <i>werk</i> , dat soo dun is, als een <i>rinkel</i> : beeldwerk, dat van een beeldhouwer gehouwen werd tot sieraad.
rob	1681 SEEMAN	rob , beteekend twee dingen, voor eerst een see gedrogt, waar van <i>robbevelen</i> , het welk sijn seer scherpe en harde <i>vellen</i> , die men somtijds oover de hegten van messen oovertrekt, om die in de plaats van een rasp te gebruiken: ten tweede werd dit woord ook gebruikt voor de maag van groote vissen, en hier van, <i>hij slokt het al in sijn rob</i> : het welk oneigendlijk genoomen geduid werd op inhaalende menssen: en beteekend soo veel, als hij sleept alles in sijn nest: het is haal in klaas louw! ens.

rob	1856 VAN LENNEP	rob , z.n.v. – De maag van groote visschen. Spreekwijze: <i>Hy slokt het al in zijn rob</i> (hy haalt alles naar zich toe).
roede	1856 VAN LENNEP	roede , z.n.v. – Ra, die in schuinsche richting aan den bezaansmast hangt en dient om de bezaan op te houden.
roede	1857 PAN	roede . Bij de verklaring te voegen: verouderd.
roef	1681 SEEMAN	roef , het agterste afschutsel op klein vaartuig, gelijk de kajuit op groote scheepen: en hier van, <i>de roef huuren, slaapen in de roef</i> : ens. een <i>roef</i> noemen ook de <i>vespillones</i> , of doodgraavers en aansprekers en andere, een houte kap boven schuins toeloopende, die op de doodkisten tot sieraad geset werd: <i>staat de roef al op de kist?</i> ens.
roef	1856 VAN LENNEP	roef , z.n.v. – Overdekte plaats in post- of trekschuiten, en andere kleine binnenvaartuigen, waarin zich gewoonlijk de passagiers bevinden of waarin men by slecht weer gaat schuilen. De ingang tot de <i>roef</i> bevindt zich gewoonlijk tegen over den stuurstoel.
roei	1856 VAN LENNEP	roei , z.n.m. – voor <i>roede</i> (veroud.) voor <i>riem</i> .
roeidol	1856 VAN LENNEP	roeidol , z.n. – Opstaande pen in het boord van een roeivaartuig geslagen om de riemen tegen te houden.
roeien	1681 SEEMAN	roejen , beteekend een vaartuig met een <i>roei</i> , of <i>riem</i> beweegen: wat nu een <i>roei</i> is, dat blijkt uit de oorsprong van het woord, en beteekend een <i>rijsje</i> , een tientje, <i>vimen</i> , en ook wel <i>virga</i> bij de Latijnisten: waar van <i>virgulta</i> plaatsen, daar veel <i>rijsjes</i> wassen: een <i>roei</i> dan is een <i>riem</i> om de gelijkenis wil, die de riemen om haar dunte met een <i>roei</i> of <i>rijsjen</i> hebben, en hier van <i>roejen</i> , gelijk van <i>remus</i> komt <i>remigare</i> , en een <i>roejer</i> <i>remex</i> : een <i>roeibank</i> , de doft, of de <i>bank</i> , daar een <i>roejer</i> op sit om te <i>roejen</i> : een <i>roeischut</i> een <i>schuit</i> , die door <i>roejen</i> voorgedreeven werd: wij voeren in een <i>roeischuitje</i> , ens. het woord <i>roejen</i> werd ook bij gelijkenis genoomen tweesins: eerst voor <i>wijnroejen</i> , dat is <i>rooien</i> en meeten, hoe veel wijn in een vat is, waar van <i>wijnroejers</i> , wiens werk dit is: ten tweede werd het gepast op de vrouwtjes, <i>quae parturientibus adsunt, sij zijn uit roejen, sij vaaren uit roejen: sij zijn uit roejen geweest</i> : te weeten op sijn <i>Amsterdams</i> naa de <i>voolewijk</i> , het welk een veld is oover de rievier <i>het Y</i> geleege voor het dorp <i>buiksloot</i> : waar van de maaker van de tien vermaakelijkheeden des huuwelijks veel wonders weet te vertellen: de <i>roe</i> van de justitie, de <i>roedraagende</i> booden, of de booden met de <i>roe</i> , steebooden: de <i>roo</i> ' <i>roe</i> , sijnde een soort van drossaarden, die oover al ten platte lande, alle geboeften opvatten: en in hegtenis stellen: van deese <i>roode roe</i> was <i>spelle</i> (ten tijde van <i>Duc d'Alba</i>) het hoofd: sijn bedrijf, en uitgang kunt gij leesen bij <i>hoofd</i> in sijn Neederlandse historien pag. 191.
roeien	1690 WITSEN	geroeit zyn . Dit wert gezeght, als men van roeijen ophoudt.
roeien	1836 SPRENGER	Roeijen . <u>Hy roeit er aan of onder</u> , beduidt Spreekw. <i>hij heeft er de hand in</i> . Zoo zegt men van de vrouwen, die eene barende te hulpe komen, <u>dat zy uit roeijen gaan</u> . <u>Hy moet roeijen met de riemen, die hy heeft</u> , Spreekw. <i>zich van de middelen en gelegenheden bedienen, welke hij bezit</i> . <u>Hy moet tegen wind en stroom oproeijen</u> , Spreekw. <i>hij heeft de grootste moeilijkheden te overwinnen</i> .

		<u>Onder het staande zeil is het goed roeijen.</u> Spreekw. <i>het gaat gemakkelijk als men krachtig geholpen wordt</i>; of ook wel: <i>als men eenige vaste inkomsten heeft, kan men er ligtelijk iets bij winnen, om behoorlijk te bestaan.</i> <u>Hy roeit met tien riemen naar lager wal.</u> Wie met tien riemen roeijen laat (want zelf kan hij dit nooit) doet wel zijn best om ergens spoedig te komen, en daar <i>lager wal</i>, volgens hetgeen bij dit woord zal aangeteekend worden, <i>eenen verminderden staat afbeeldt</i>, zal de zin van het Spreekw. wel zijn: <i>hij schijnt er zich op toeteleggen om</i>, zoo als men zegt, <i>den boel gaauw op te maken en bankroet te gaan.</i>
roeien	1856 VAN LENNEP	roeien, o. en b.w. – Een vaartuig door middel van Roeien, of (Riemen) besturen. <i>Met lange slagen roeien, overlans roeien</i> (zoo dat elke riemslag een gelijken cirkel beschrijft en met kracht aangehaald wordt.) <i>In-de-wind roeien, op het zeetjen roeien</i> (tegen wind, tegen stroom <i>roeien</i>.) <i>Stuurboord, bakboord roeien</i> (zich alleen bedienen van de riemen, die rechts of links geplaatst zijn.) <i>Gelijk roeien</i> (van beide zijden <i>roeien</i>.) <i>Roeien die klaar is, ophalen</i> (de eenige riemen, die gereed zijn, gebruiken). <i>Met hangende bladen roeien</i> (<i>roeien</i> zonder het water te doen opspatten.) Komm. <i>Geroeid!</i> (uitscheiden, ophouden met roeien). Spreekwijze: <i>Men moet roeien met de riemen die men heeft</i> (men moet zich weten te behelpen). <i>Tegen den stroom is 't kwaad roeien</i> (het is moeilijk, zich tegen de openbare meening, de omstandigheden, of een overmachtigen invloed, te verzetten). <i>Hy Roeit er aan of onder</i> (hy heeft er de hand in). <i>Onder het staande zeil is goed roeien</i> (het gaat gemakkelijk als men rijk is, of als men krachtige hulp heeft). <i>Onder 't zeyltjen is goed roeyen,</i> <i>Want 't zal niemant light vermoeyen.</i> Cats. <i>Met tien riemen naar lager wal roeien.</i> (Den boel opmaken, zoo dat men 't verderf te gemoet gaat).
roeier	1856 VAN LENNEP	roeier , z.n.m. – Hy die roeit. <i>Een handig roeier. Een sloep met tien roeiers bemand.</i>
roeiklamp	1856 VAN LENNEP	roeiklamp , z.n.v. – Klamp, op het dolboord geplaatst om steun aan den riem te geven.
roeistrop	1856 VAN LENNEP	roeistrop , z.n.m. – Strop, aan den roeidol vastgemaakt, dienende om er een riem door te steken.
roeiper	1856 VAN LENNEP	roeiper , z.n.m. – <i>of Scheepsroeper</i> . Blikken of koperen spreektrumpet, met behulp waarvan men zich op verre afstand kan laten hooren. <i>Enkele roeper. Schuifroeper. Groote roeper</i> (die ingeschoven kan worden.) <i>Gevechtsroeper. Batteryroeper</i> (die recht op en neêr de bevelen, die boven gegeven worden, in de batteryen doet verstaan).
roer	1681 SEEMAN	roer , komt van <i>roeren</i> , dat is, beweegen: en dit kan gepast werden op een <i>voogel roer</i> , dat ook (enkeld genoomen) een <i>roer</i> gesegt werd, om dat een wildschut, dat in het mikken <i>roerd</i> en beweegd: maar in de scheepvaart, werd het genoomen voor het stier, of stuur van het schip: van dit woord zijn afkomstig veele seemans kunst woorden, dewelke meede oneigendlijk in den gemeenen ommeegang niet onaardig gebruikt werden, en van fraaje schrijvers in haar werken ingelast zijn:

van *roer* komt *te roer* gaan: *aan het roer staan*: *het roer houden* gebruikt *Hoofd* in zijn *Neederlandse Hist. pag. 37.* en elders: *de Bruin in Embl. pag. 53.* en beteekend oneigendlijk het bewind hebben: gelijk ook *aan het roer zitten*: *het roer omwerpen*, schielijk wenden: *het roer oover boord binden*, of *leggen*: *Hoofd. pag. 92.* beteekend een vaste streek houden: gelijk den selve seide *pag. 116.* *het roer leit'er naa!* dat is, het moet'er nu mee deur: het is daar op gemunt, het moet nu op die voet gaan: ens. *stijf op zijn roer zijn, idem pag. 53.* eigendlijk beteekend het een stuurman, die sig op zijn *roer* verlaat, en niet en kreukt, hoe hard het ook waaid: oneigendlijk, stijf op zijn stuk staan, niet afwijken (om geen waarom) van zijn eerste voorneemen: *het roer in 't waater houden*: *het roer regt houden*: regte gangen gaan: meester van 't spel blijven: *zijn poos te roer staan*: doen dat men schuldig is: en lijden, dat een ander geleeden heeft: *ik meen dat ik mijn poos wel te roer gestaan heb*: dat is, mijn beurt wel gehad heb! sie, *poos*: *hij is het roer van 't schip*, dat is, oneigendlijk, hij moet sorg draagen voor alles. *Roerhard zijn*: niet naa het *roer* luisteren: *roerpen*: dit is op groote scheepen, dat op kleine scheepen de *helmstok* is: te weten, de *ijsere pen*, die in het *roer* vast is, en waar meede het *roer* heen en weer gedraaid werd. *Roerstrop*, de *strop*, dat het *roer* vervangt, om dat het in tijd van nood het *roer* soude kunnen behouden: van *roeren* komt *aanroeren*, aanraaken: oneigendlijk ergens van gewag maaken: *ik roerde die saak maar eeven aan*: *beroeren* ontstellen *beroerte*, ontsteltenis, en bij uitneemendheid een *Apoplexia*: *ik kreeg als een beroerte*, of *beroerdheid op mijn lijf*: *hij is beroerd*: *hij is geslaagen met beroerdheid*: *omroeren* rondom beweegen: *roer de pot om!* een *roerom* noemd men een koek, of struif, die mislukt, en daarom in een *geroerd* werd: dit woord gebruikt *Hoofd* bij gelijkenis, in voorval dat iets door het buskruid om ver werd geworpen, en huisen, en menssen, en al wat'er ontrent is, als onder een *geroerd* werd.

roer	1690 WITSEN	't schip ontzeilt het roer. Het schip zeilt snel.
roer	1690 WITSEN	aan het roer zitten. Oneig. Het bewindt van zaken hebben.
roer	1690 WITSEN	het roer in 't water houden. Oneig. Zyn staat gaande houden.
roer	1690 WITSEN	het roer in 't zwak houden. Het roer in 't water derwaarts douwen, daar de minste tegenstandt is; 't geene onder de wint is, of ter plaatze daar de wint heen waait, of daar het schip van daan komt, aan ly.
roer	1690 WITSEN	het roer is om geleit. Oneig. De zaak is verandert.
roer	1690 WITSEN	het roer is uit het water. Dit werdt, oneigentlyk, van een ontredderde zaak gezeght.
roer	1690 WITSEN	het roer leit'er na. Oneig. De zaak is'er na gestelt.
roer	1690 WITSEN	het roer over boort leggen daar men 't binden wil. Oneig. Zyn zaken daar heen schikken, daar men die na houden wil. Eigentl. Het roer na deeze of geene kant heen wenden. het roer recht houden. Oneig. Zyn staat recht maken.
roer	1690 WITSEN	het schip onder 't roer houden. Het schip met het roer in dwang houden.
roer	1690 WITSEN	legt u roer aan ly. Dit wert gezeght, als het schip tegen de windt om wenden moet.
roer	1690 WITSEN	man te roer kom by 't stuur. Dat is gezeght, dat in noodt de bequaamste lieden bystandt en hulpe moeten bieden.

roer	1690 WITSEN	man te roer wacht u voor de ly. Die het bestuur van een zaak heeft, moet zich voor al van ongeval wachten.
roer	1690 WITSEN	midden scheeps het roer. Dat is gezeght: Stiert zoo, dat de roer-pen, of kolderstok, met de steven in een streek zyn.
roer	1690 WITSEN	moet het roer. Dat is: Duuwt het roer zachtjens.
roer	1690 WITSEN	niet nader het roer. Dat is: Laat het schip weinig afvallen na die zyde daar de wint heen waait, of na ly. Nadert niet meerder met de steven na het gewest daar de wint van daan komt.
roer	1690 WITSEN	recht het roer. Houdt de helm-stok omhoogh, en het roer te midden scheeps.
roer	1690 WITSEN	roer in 't water houden. Oneig. Een zaak gaande houden.
roer	1690 WITSEN	styf op zyn roer zyn. Oneigentl. Vast op een zaak blyven staan.
roer	1690 WITSEN	te roer gaan. De helm-stok in de handt hebben, en het schip stuuren na 't compas, en voorgestelde streek.
roer	1690 WITSEN	te roer komen. Oneig. Schrap raken. Gereddert worden.
roer	1690 WITSEN	uit zyn roer zyn. Niet na het roer luisteren.
roer	1690 WITSEN	zyn poos te roer staan. Eigentlyk: Zyn tydt aan 't roer uit staan. Ieder man staat gemeinlyk een glas of twee te roer. Oneigentlyk: Zyn werk, nevens een ander, wel en overmatigh gedaan hebben. Genoegh, en veel geleden hebben.
roer	1740 Zonhoven	man te roer, Zie <u>roer</u> .
roer	1740 Zonhoven	roer. Het Stuer van 't schip. <i>Man te roer</i> , diens post het is op 't stueren te passen.
roer	1836 SPRENGER	Roer. <u>Houd uw roer regt</u> , beteekent wel, zoo als ik in mijne Handleiding opgaf: <i>pas op, dat gij niet valt!</i> doch wordt meestal, spotterderwijze, eenen <i>dronken mensch</i> toegeroepen. Wanneer men toch aan boord, den man, die aan het roer staat, niet zorgen laat, dat hetzelfde naar de koerslijn van het schip gelegd wordt, zal hetzelfde heen en weer gieren. De zin van het Spreekwoord is: <i>zie hem eens door dronkenschap heen en weer slingeren, – houd uw roer regt, – Ga regt uit!</i>
roer	1836 SPRENGER	Roer. <u>Hy houdt het roer</u> , Spreekw. <i>hij bestuurt de zaken.</i> <u>Hy houdt het roer vast:</u> <i>hij laat het bestuur niet varen.</i> <u>Hy zit aan het roer van Staat:</u> <i>hij oefent de regering des Lands uit.</i> <u>Hy houdt zyn roer regt:</u> <i>hij bestuurt zijne zaken goed, of ook wel: hij gaat regt over eind, – en waggelt niet.</i> <u>Hy houdt het roer in het water,</u> d. i. <i>de zaak aan den gang.</i> <u>Hy staat styf aan het roer:</u> <i>hij blijft vast bij zijn besluit.</i> <u>Het roer ligt er naar:</u> <i>het is er op aangelegd.</i> <u>Ik heb myn poos te roer gestaan:</u> <i>Ik heb op mijn' beurt gepast, of, mijn' beurt vervuld.</i> <u>Houd uw roer regt:</u> <i>pas op, dat gij niet valt.</i> <u>Men luistert niet naar het roer:</u> <i>men schikt zich niet naar het bestuur, men is ongehoorzaam.</i> <u>Hy steekt het roer in de heg:</u> <i>hij laat zijne bediening varen of doet afstand van zijnen post.</i> (Waarschijnlijk afte leiden van een gebruik der boeren en schippers om wanneer zij hun vaartuig gebruikt hebben, het roer er aftenemen, en hier of daar in een heg te steken, om voortekomen, dat

men er zich, buiten hunne voorkennis, van bediene.) Het hoofd is het roer van het schip: Dat gedeelte van 's menschen ligchaam, 't welk het middelpunt van het zenuw-gestel, de hersens, in zich bevat, en waarin de voornaamste werktuigen onzer zinnen geplaatst zijn, is voor het geheele ligchaam, wat het roer ter besturing van het schip is; daarom zegt men ook van iemand, *wiens gedachten loopen spelen, of, die niet regt bij zijne zinnen is: het roer is van het schip,* of ook: zyn hoofd stuurt niet.

Hy legt het roer over 't boord daar hy 't binden wil, zegt in zeemans taal: *hij houdt eene vaste streek naar zekere plaats;* maar overdragtelijk: *hij bestuurt de zaken tot bereiking van zijn doel.*

Zoo schrijft HOOFT: van 't roer der Nederlandsche zaken, te doen leggen over 't boord, daar zy 't binden wilden.

roer
roer

1856 VAN LENNEP
1856 VAN LENNEP

man te roer, u. – Kommando om den roerganger te doen vervangen.

roer, z.n.o. – Getimmerte, waarvan de beide zijden evenwijdig uitgestrekt en gelijk zijn, terwijl haar dikte onbeteekenend is in verhouding tot haar overige uitgebreidheid. Het *roer* is onmisbaar aan elk zeevaartuig, om de werking, welke het ontfangt, daaraan mede te deelen, en er een horizontale wending aan te geven, waartoe zijn stelling aan het achterschip het in staat stelt. *Hoek van het roer* (hoek, welken het *roer* beschrijft, en die nooit grooter wezen kan dan 34 graden.) *Het roer over een ander boord leggen* (de tegenzijde van het *roer* aan den aandrang van het water blootstellen.) *Het roer verkeerd aan boord leggen* (als het schip deinst of achteruitzet.) *Uit zijn roer loopen* (als door hooge zee het *roer* uit het water komt.) *Goed naar het roer luisteren, scherp op zijn roer zijn* (wordt een schip gezegd te doen, wanneer het gemakkelijk de werking van het *roer* volgt.) *Aan het roer staan* (sturen.) *Te roer staan.*

En zoo lang om Noord en Zuyen

By den baas te roer gestaen.

Huyghens.

Het grootst geweld, de grootste kragt

Wort in den haast tot niet gebraght,

Ten zy dat wysheit voor en na,

Ten zy beleid te roere sta.

Cats.

Spreekwijze: *Het roer in handen hebben* (de zaak besturen).

Het roer van Staat (de regeering, het hoofdbewind).

Hy is aan 't roer gekomen (aan 't gezach).

Hou uw roer recht (val niet, waggel niet).

Het roer is van 't schip (er is geen orde of tucht).

Het roer ligt er naar (het moet er mede door).

Zijn poos te roer staan (zijn beurt hebben).

Hy houdt het roer in het water (hy houdt de zaak aan den gang).

Men luistert niet naar het roer (men is ongehoorzaam).

Hy steekt het roer in de heg (hy scheidt uit met varen, hy blijft aan land).

Hy hangt het roer aan de scheg (hy werkt geheel verkeerd).

't Roer aan boord leggen, en vast zetten (binden); dit geschiedt als men voor storm bygedraaid is – (Men heeft in tegenspoed alles gedaan wat men konde doen, en moet nu op beter hopen.)

Het hoofd is het roer van 't schip.

't Verstand, door 't dwalen van zijn werktuig, schokt en zwiert

Niet anders dan het roer dat heel de hulk bestiert.

Bilderdijk, Ziekte der Gel.

roerband 1856 VAN LENNEP

roerband, z.n.m. – Yzeren band, waarmede het Roer bedwongen wordt.

Ende als sy de anckers opgehaelt hadden, gaven sy het schip de zee over, met eenen de roerbanden losmakende. Handel. XXVII: 40.

roerganger 1690 WITSEN

roer-ganger. Een matroos die roer-wys is, en stuuren kan.

roerganger 1856 VAN LENNEP

roerganger, z.n.m. – Man, die aan 't Roer staat.

roerhaak 1856 VAN LENNEP

roerhaken, z.n.v.mv. – Haken, aan het Roer van een schip gehecht, met pennen voorzien, die in de openingen van de vingerlingen komen.

roerhard 1690 WITSEN

roer-hart. Zulks wert gezeght, wanneer een schip zich bezwaarlyk laat bestieren: en dan zet men twee talien op de roer-pen, onder in de Konstapels kamer; of men slingert een enkel touw om 't eindt van de roer-pen, en trekt zoo gints en weder.

roering 1690 WITSEN

roering. Het touw dat om de ring van 't anker gewoelt is.

roering 1856 VAN LENNEP

roering, z.n.v. – Bewoelingsbekleeding van den ring van het Anker. Zie *ankerroering*.

roerklamp 1856 VAN LENNEP

roerklomp, z.n.m. – *Zogklomp, hak, klik van 't Roer*. Stukken eikenhout, aan de schacht vastgeklonken en het buitenste, uitspringende gedeelte van het Roer vormende.

roerpen 1856 VAN LENNEP

roerpen, z.n.v. of *inspit*. – Hefboom, die met het eene einde in de schacht vastzit, en met behulp waarvan men het Roer wendt.

roerpen 1857 PAN

roerpen. “met behulp waarvan men het roer wendt.” *Wenden* van het roer klink hoogst onaangenaam voor den zeeman. Lees: *draait*.

roersleuf 1856 VAN LENNEP

roersleuf, z.n.v. – Sleuf, welke men gewoonlijk vindt op den smalsten rand van het Roer.

roerstel 1856 VAN LENNEP

roerstel, z.n.m. – Toestel, waarmede het Roer aan het schip hangt en waardoor het draaien kan.

roerstrop 1690 WITSEN

roer-strop. Een strop, door 't roer en steven vast gesplitst.

roertalie 1856 VAN LENNEP

roertalie, z.n.v. – Talie, met metalen kettingen aan het Roer bevestigd en dienende om het vast te zetten. Ook *Noodtalie* genaamd, omdat men er, wanneer de roerpen gebroken is, het roer door moet besturen.

roertalie 1857 PAN

roertalie. “Talie, met metalen kettingen aan het roer bevestigd en dienende om het vast te zetten. Ook Noodtalie genaamd, omdat men er, wanneer de roerpen gebroken is, het roer door moet besturen.” De talies hier bedoeld heeten *grondtalies*. *Noodtalies* varen in de konstabelskamer en worden met slecht weer uit voorzorg op de roerpen gezet. *Roertalie* is een talie, waarmede gestuurd wordt op schepen, die geen stuurrad hebben.

roest	1690 WITSEN	yzer-ziek zyn. Dit wert van de scheepen gezeght, als de bouts en spykers beginnen los te werden: 't geen geschiedt, als de roest de zelve verteert heeft; doch daar is hulp-middel voor, met plat-loot over de bouts te slaan. By zulk een geval is niet ondienstigh, lange yzere banden om het schip te slaan; waar toe, in noodt, de yzere hoepen gebruikt kunnen werden.
roeten	1690 WITSEN	roeten. De scheepen buitenwaarts met riet branden; 't geen sterktens halven geschiedt.
roezemoes	1690 WITSEN	roezemoezen. Platen, die kiel en steven te zamen houden.
roezemoes	1856 VAN LENNEP	roezemoezen , z.n.m.mv. – Yzeren of gegoten banden, die den voorsteven aan de kiel vastbinden.
roezemoezen	1681 SEEMAN	roesemoesen beteekend onder de gemeene man, lustig <i>raasen</i> , en krioelen: het sij dat het afkomstig is van het woord <i>roesen</i> , <i>moesen</i> , dat <i>W. pag.</i> 506. uit leit, te sijn eenige platen, die de kiel en steeven aan een hegten: of dat het afkomstig is van <i>roes</i> en <i>moes</i> : dat of verouderde Neerduitse woorde sijn, afkomstig van het Hoogduits <i>rausch</i> en <i>mausch</i> , dat is, <i>roesen</i> , en <i>raasen</i> , <i>ruissen</i> , <i>geraas maaken</i> , als een <i>muis</i> : en hier van <i>moes koppen</i> , <i>moes koppers</i> , soldaaten: die oover al gaan snuffelen, gelijk de <i>muisen</i> : <i>een roes suipen</i> , soo veel drinken, dat men de hoogte heeft, en lustig vroolijk begint te werden, ens.
roezemoezig	1856 VAN LENNEP	roezemoezig , b.n. – Wild, onstuimig. <i>Roezemoezigweer.</i> – 't <i>Ziet er roezemoezig uit.</i>
roffel	1681 SEEMAN	roffel , een soort van een schaaf, daar meede maar het ruigste van deelen, en planken werd af geschaafd: waar van, <i>hij loopt'er maar met de roffel oover</i> : het welk oneigendlijk beteekend los'er oover heen loopen, <i>roffelen</i> , het werk niet te deegen beschaaven, en bearbeiten: een <i>roffelaar</i> , die met de <i>roffel</i> arbeid, en bij gelijkenis, een rabbelaar, <i>roffelen</i> en <i>schoffelen</i> , ens.
roffel	1856 VAN LENNEP	roffel , z.n.m. – Soort van schaaf, waar het ruigste van de deelen of planken meê wordt afgeschaafd. Spreekwijze: <i>Hy loopt er maar met den roffel over</i> (maar los over heen).
rog	1681 SEEMAN	rog , een soort van platvis met een lange staart, en scharpe rug (gelijk bekend is) en om sijn geringheid weinig geagt: dog de leever werd geagt seer smaakelijk: en hier van het loopje, <i>rog! rog!</i> (te weten, moetje koopen) <i>de leever is het geld waard</i> , dat gij'er voor geeven sult: <i>was'er slimmer rog in see</i> , <i>die sou' mij aan boord koomen</i> : het welk oneigendlijk van vergramde luiden gebruikt werd: als sij met veragting spreken van iemand, daar sij te onregt van beleedigd werden.
rog	1690 WITSEN	was'er slimmer rogh in zee, hy quam aan boort. Oneigentlyk wert dit gezeght, als slechte, onbesuisde menschen iemandt moeite maken.
rogboord	1690 WITSEN	rogh-boort. Het bovenste boort van 't schip.
rok	1681 SEEMAN	rok beteekend somtijds een opperkleed van een man: somtijds een <i>onderrok</i> van een vrouw: van een man: <i>hangje rok om je lijf, het reegend!</i> van een vrouw: <i>hoe veel rokken heb je aan?</i> immers het schijnt te koomen van <i>rokken</i> , of <i>rukken</i> : gelijk ook een <i>rokken</i> , en <i>rokkenskap</i> , daar vlas op gerold werd, de naam daar van gekreegen heeft: te sloop beteekend het een <i>rok</i> een lap presenning, dat ergens oover getrokken is. <i>Sijn rokje keeren</i> : en de huik naa de wind hangen.
rok	1690 WITSEN	rokken. Lappen van prezenning, die men om de masten of pompen doet.
roken	1690 WITSEN	inkomen rooken. Inkomen zeilen met een harde wint.
rol	1681 SEEMAN	rol beteekend al, dat <i>rollen</i> kan, dog in naauwer beteeckenis, een rond hout met een gat, door welkers behulp iets <i>voort gerold</i> kan werden: gelijk de <i>rollen</i> van een <i>waagen</i> : en daar van de naam: een

rolwaagen: een *kinder rolwaagen*, daar een kind in leerd loopen: *rollen*, omwentelen, *hij rolde van booven neer*: *hij rolde als een kloot*; een *rol* beteekend ook van ouds een boek, om dat het eertijds, als een *rol* op *gerold* wierd: waarom het ook genaamd werd een *volumen à volvendo*: een gedeelte van een tooneel spel; waar van, *sijn rol van buiten leeren*: *sijn rol kennen*, *sijn rol speelen*, *ik meen*, dat *hij zijn rol wel gespeeld heeft!* oneigendlijk; ik meen, dat hij zijn persoonaadje wel gespeeld heeft; dog wat seide *Vondel* ter eeren van het Amsterdamse schouwburg?

De weereld is een speel tonneel,

Elk speelt zijn rol, en krijgt zijn deel.

rol	1856 VAN LENNEP
roller	1856 VAN LENNEP
rolling	1856 VAN LENNEP
rolpaard	1856 VAN LENNEP
rolrand	1856 VAN LENNEP
romp	1681 SEEMAN
romp	1856 VAN LENNEP
rond	1681 SEEMAN
ronde	1856 VAN LENNEP
rondgat	1856 VAN LENNEP
rondhout	1690 WITSEN
rondhout	1856 VAN LENNEP
rondvis	1681 SEEMAN

rol, z.n.v. of *monsterrol*. – Algemeene lijst der namen en hoedanigheden van al de personen aan boord, 't zij in dienst van 't schip, 't zij passagiers. *Geschutrol*, waarbij de manschappen aan de batteryen zijn geplaatst. *Zeilrol*, waarbij zy aan de onderscheidene zeilen zijn verdeeld. *Allarmrol*, waarbij ieder zijn plaats in 't gevecht is aangewezen. *Baksrol*, waarbij het volk in bakken is verdeeld.

roller, z.n.m. – Zware golf. *Er loopt een geweldige zee, met gevaarlijke rollers recht de baai in.*

rolling, z.n.v. – Beweging van het water. *Het rif is noch door rolling, noch door waterverkleuring op eenigen afstand zichtbaar.*

rolpaard, z.n.o. – Scheepsaffuit.

rolrand, z.n.m. – Zie *kraalrand*.

romp beteekend een lighaam sonder hoofd: *wat is de romp, als 'er de kop af is?* en soo werd dit oover gebragt tot andere dingen: als *dat is maar een romp van een huis*: dat is, daar is niet veel mooijigheid aan: *romp, slomp*, dat is, soo maar ten ruigsten, soo als het valt: *dat geschiede maar, soo romps slomps*, ens.

romp, z.n.m. – Het lichaam van een schip, van mastwiek en tuigaadje ontbloomt.

rond beteekend al, dat rond is, en al dat in het *ronde* geschied: soo is, *rondhout, hout*, dat niet gekleefd is, als *masten, stengen, rees*, en selfs brandhout, dat *rond* is: *al zijn rond hout werd hem af geschooten.*

ronde, z.n.v. – Bezoek, 't welk een officier, 't zij aan boord, 't zij in een haven, doet, om te zien of alles in orde is.

rondgat, z.n.o. – Schip, waarvan de achtersteven Rond is.

het rondt-hout kaal maken. De masten van touw-werk ontblooten.

rondhout, z.n.o. – Hout, dat rond is, als masten, stengen enz. *Al zijn rondhout is hem afgeschoten.*

rondvis, *vis* die *rond* is, als wijting, schelvis, kabbeljauw, ens.: en in het besonder, stokvis, die *rond* is, en werd dan gesteld teegen gedroogde lengen, die gespouwen sijn: *de ronde doen*, dat is, *rondom gaan*: en met naadruk, *rondom gaan sien*, of de dag en nacht wagt wel waar genoomen werd: wie daar! *ronde!* voorts beteekend het woord *rond*, oopenhartig: *goed rond, goed seeuws*: het welk de Seeuwen haar selven toe schrijven: dog daar voor behoefde de Hollandse *rondheid*, dat is, oopenhartigheid, niet te wijken, *ik seg het rond uit, soo als ik het meen*: ik wind daar geen doekjes om: ik maak van mijn hart geen moordkuil, ens.

roo	1856 VAN LENNEP	roo, z.n.v. – Min geachte zeevisch. Spreekwijze: <i>Was er slimmer roo aan zee, die zoû my aan boord komen</i> (slechter kon ik het niet treffen).
roof	1681 SEEMAN	roof, of <i>buit, praeda, buiten</i> en <i>rooven</i>: gelijk blijkt uit het saamen stellen der woorden, een <i>vrijbuit</i>, een <i>roover</i>, die op <i>vrijen buit</i> uit gaat sonder pas, of in iemands dienst te zijn: gelijk ook, <i>ruiten</i> en <i>rooven</i>, waar van een <i>ruiter</i>: <i>ruile buiten</i>, den <i>buit verruilen</i>, en verquanselen: hij <i>sou' een roof voor de hel van daan haalen</i>: dat is, hij is soo onversaagd, dat hij nog duivel nog hel en ontsiet.
roofgoed	1681 SEEMAN	roofgoed, goed dat <i>geroofd</i> is: en om dat de <i>roovers</i> ligt afscheiden van het geen <i>geroofd</i> is: soo seide men, <i>meenje, dat het roofgoed is?</i> meen je, dat ik het gestoolen heb? <i>wel holla! ten is geen roof goed!</i> <i>rooven</i>, steelen: met geweld iets weg nemen: een <i>roover</i>, die hem met <i>rooven</i> behelpt: <i>daar zijn roovers op de kust</i>, dat is, daar is onraad, ens. een <i>roofnest</i>, een <i>nest</i>, en verblijf, en schuilplaats daar de <i>roovers</i> haar onthouden: een <i>roofschip</i>, een kaaper, die ten <i>roof</i> uitgerust werd, sie, <i>kaapen</i>. Een <i>roofvoogel</i>, die op ander dieren aasd.
rooi	1681 SEEMAN	rooi komt van <i>roojen</i>: raamen, gissen, soo het behoort te weesen: <i>rooischieten</i>: wel ter deegen mikken: <i>dat is geen rooi</i>, dat mikken deugd niet: van <i>roojen</i>, komt <i>rooimeester</i>, een metselaar of timmermans baas, ens., die verstaat, en aanwijst, hoe de gebouwen, met den aankleeven van dien, behooren te staan.
roos	1836 SPRENGER	Roos. <u>Onder de roos</u>. Van waar komt dit Spreekwoord? vraagt J. SCHELTEMA in zijn <i>geschied</i> en <i>letterkundig Mengelwerk</i> 3e dl. bladz. 241 en hij antwoordt: in het te veel vergeten werk: <i>de wetsteen der vernuften</i> van Mr. JAN DE BRUNE, DE JONGE, is misschien eene voldoende oplossing. Men weet, dat in vele kamers, voor gezellig vermaak geschikt, voor heen eene roos aan den zolder geschilderd stond, en dat, bij het verlaten van dit vertrek, aan het gezelschap werd herinnerd: <i>alles is onder de roos geschied</i>. Hij zegt 1e dl. bladz. 254, dat geschiedde: “om de gasten daar door in te scherpen, dat zij de bedrevene vrolijkheden wijselijk moesten huismeesteren en in stilzwijgendheid begraven. Heeft men dan wat brooddronkelijk te werk gegaan, is er iets dartels gebeurd, heeft men wat te veel gezoend, te hoog gezongen, wat is er aan verbeurd? <i>Het is onder de roos geschied</i>, en daarom mag niemand het over den drempel brengen. Hierop ziet ook het Grieksche Spreekwoord: <i>ik haat eenen gedachtigen mededrinker</i>. Hier omschreven de Lacedemoniers boven hunne deuren: <i>geen zegwoord ga hier uit</i>, en van hier dat de roos aan de balk te kennen geeft: <i>al wat er gezegd en gedaan is, moet verzwegen worden</i>.” DE BRUNE zegt verder: “de roos is de bloem van <i>Venus</i>, en om die oorzaak heeft <i>Cupido</i>, haar zoon, aan <i>Harperides</i> den god der stilzwijgendheid, die zijne lippen met den vinger bedwingt, toegeheiligd, hem met die schenkaadje vereerende, opdat de roos aan klapachtige menschen, tot een les om stil te zwijgen, zoude verstrekken.” Zoo ver SCHELTEMA en DE BRUNE. Mij, is het echter aannemelijker voorgekomen, dat dit Spreekw. moet afgeleid worden van het kompas aan de zoldering der kajuit van groote schepen, waarvan de <i>roos</i> natuurlijkerwijze nederwaarts hangt, om door ieder gezien te worden, en wanneer

roos	1856 VAN LENNEP	nu de officieren daar, vertrouwelijk over den Kommandant enz. en Scheepszaken gesproken hebben, waarvan zij ongaarne zien, dat iets uitlekt, is het: <i>alles onder de roos</i>. roos, z.n.v. – 1°. of <i>kompasroos</i>. Spreekwijze: <i>Onder de roos</i> (in 't geheim, omdat in de kajuit een kompas van de zoldering plach te hangen en hetgeen daar gesproken werd dus onder de kompasroos verhandeld werd). 2°. Zie <i>rozebouten</i>.
rooster	1681 SEEMAN	rooster komt van <i>roosten</i>, dat is, oover het vuur braaden: gelijk blijkt in, <i>geroost brood: het ging'er heet van den rooster</i>: dat is, oneigendlijk, daar wierd heevig gevogten: het was een <i>heet</i> en heevig <i>gevegt</i>: <i>het geld werd daar op den rooster geteld</i>: dat is, het moet daar met geweld, en gevaar gehaald werden. Te scheep beteekend het latten, die kruislings oover den andere werden gespijkerd, en om lugt te scheppen, voor luiken gebruikt werden: <i>roosterwerk</i>, al het geen te scheep op die wijs gemaakt werd.
rooster	1690 WITSEN	roosters. Smalle latten, zynde kruis-wys door malkander gespykert, die men, om lucht te scheppen, als luiken gebruikt.
rooster	1856 VAN LENNEP	rooster, z.n.m. – 1°. of <i>Roosterwerk</i>. Verzameling houten, die elkander rechthoekig kruisen en tot grondslag dienen voor een schip in aanbouw. 2°. Zware latten, in 't vierkant gekruist, die voor luiken op de openingen van het dek gelegd worden en licht en lucht binnenlaten. <i>Den rooster klaar maken</i>. De door den kriegsraad veroordeelde, wordt aan een staanden <i>rooster</i> gebonden en met handdagen (zie <i>dag</i>) afgestraft.
rosbank	1856 VAN LENNEP	rosbank, z.n.m. – Zie <i>Dolbank</i>.
rots	1681 SEEMAN	rots, een klip, <i>rupes</i>: <i>hij staat soo vast, en onbeweegelijk, als een rots: tanquam Marpesia rupes</i>: van <i>rots</i> komt <i>rotsen</i>: schokken: <i>hij doet niet dan rijen en rotsen: hij rotst al sijn kleeren af!</i>
rots	1856 VAN LENNEP	rots, z.n.v. – Steenen klip. <i>De St. Paulus rots. Wy stooten op een rots</i>.
rover	1690 WITSEN	daar zyn roovers op de kust. Oneig. Daar is onraad.
rozenbout	1856 VAN LENNEP	rozebouten, z.n.m.mv. – Bouten van rond yzer, aan het achtereind met een kop voorzien, en aan het vooreinde gedeeltelijk plat, met dien verstande, dat er eenige dammetjens of neuten, Rozen genaamd, aan gespaard zijn. In het gebruik verschillen zy van de <i>Voorbouten</i>, dat er geen spijkers, maar vierkanten krammen over geslagen worden, waartegen de Rozen steunen.
rug	1690 WITSEN	een rug opsteken. Dit wert gezeght, als de scheepen, door oudtheit, in de midden zich te veel verheffen, of voor, ter zyden, en achter zakken. Ook, als de scheepen te hoogh gebouwt zyn, en by onweêr achter te veel lichten.
rug	1856 VAN LENNEP	rug, z.n.v. – Wordt het schip gezegd te <i>hebben</i>, of <i>op te steken</i>, als het doorzet.
ruggengraat	1856 VAN LENNEP	ruggegraat, z.n.m. – Zie <i>zwanenhals</i>.
ruggenpaard	1856 VAN LENNEP	ruggepaarden, z.n.m. – Touwen, gespannen tot steun van de Rug, en om 't vallen te beletten.
ruggenton	1856 VAN LENNEP	ruggeton, z.n.o. (veroud.) – Net bewerkte inschuifplank, tot ruggesteun dienende aan een officier, die achter in een sloep gezeten is, en hem afscheidende van den man, die aan 't roer zit; thands: <i>Hekkebord</i>.

ruifelen	1681 SEEMAN	beruifelen , beslommeren: misschien sou men kunnen seggen <i>beroffelen</i> en dan sou het koomen van een Schaaf, die men een <i>roffel</i> noemd: waar door een Timmerman veel Krullen om zijn ooren krijgt, en sig beslommerd, en daar in verward vind.
ruilhandel	1856 VAN LENNEP	ruilhandel , z.n.m. – Handel, waarbij koopwaren tegen goederen verwisseld worden. De <i>ruilhandel</i> wordt nog inzonderheid op de kusten van Afrika gedreven, waar men, voor de aangebrachte goederen, olifantstanden, stofgoud, gom, enz. in Ruil aanneemt.
ruim	1681 SEEMAN	ruim beteekend wijd, breed: <i>amplum & spatiosum</i> : <i>dat is een ruim huis! dat is een ruime plaats!</i> en bij uitneemendheid werd het hol van een schip <i>het ruim</i> genaamd: <i>waar is de schipper? hij is in 't ruim</i> : dit woord <i>ruim</i> werd ook oneigendlijk gebruikt voor onbekrompen, mild: <i>het komt uit een ruime beurs</i> , of <i>kas</i> : <i>daar werd ruim opgedist: alles komt daar ruim om: het is een ruimschottel, de ruimte kan niet schaaden: wat schaad de ruimte?</i> van <i>ruim</i> komt <i>ruimen</i> , <i>ruimer maaken</i> , <i>ruimbaan maaken</i> : <i>maak ruim baan!</i> <i>maak plaats!</i> <i>ruimen</i> beteekend ook bij gevolg verhuisen: <i>sij sullen moeten ruimen: sij sullen de stad moeten ruimen</i> : sij sullen de stad moeten verlaten, de stad sal haar ontseid werden: sij sullen gebannen werden: <i>inruimen</i> , voor een ander plaats maaken: <i>iemand een huis inruimen</i> : oneigendlijk iemand iets inwilligen: iemand iets toelaaten: <i>ik wil haar soo veel niet inruimen: sij hebben haar al te veel ingeruimd: ontruimen</i> , ontleedigen: oneigendlijk naa laten: <i>sij hebben het met 'er dood ontruimd</i> , ens. <i>opruimen</i> , opkraamen, oppakken: <i>ruim op! de bruid die komt.</i>
ruim	1690 WITSEN	ruim . Het hol van 't schip. Scheepen die met stuk-goederen varen, maakt men wyder van ruim als andere, om dat onderscheidene pakkaadje niet wel te stouwen is.
ruim	1740 Zonhoven	ruim . Het hol van 't schip. <i>Op 't ruym vaeren</i> , in volle zee zijn.
ruim	1856 VAN LENNEP	ruim , b.n. – By <i>zee</i> of <i>sop</i> gevoegd, heeft <i>ruim</i> de beteekenis van “open, vol.” <i>Wy voeren het ruime sop in</i> (de volle zee in). <i>De ruime zee kiezen</i> (zich van de kusten verwijderen).
ruim	1856 VAN LENNEP	ruim , z.n.o. – Binnenste diepte van een schip, van 't eene einde tot het andere, onder het koebrugdek, of wanneer dit niet bestaat, onder het tusschendek; – of gedeelte daarvan, als <i>Voorruim</i> , <i>Achterraim</i> , <i>Waterruim</i> , <i>Wijnruim</i> .
ruim	1857 PAN	ruim . Hier wordt onder anderen melding gemaakt van een “wijnruim.” Zulk een ruim wordt op Nederlandsche schepen niet gevonden. Op deze heet het <i>spiritus ruim</i> .
ruimbalk	1856 VAN LENNEP	ruimbalken , z.n.m.mv. – Zie <i>lastbalken</i> .
ruimen	1690 WITSEN	ruimen . Wanneer men meer voor wint kryght, dan zeght men, <i>Het ruimt</i> : en dan breedht men de zeilen.
ruimen	1856 VAN LENNEP	ruimen , b.w. – Verlaten. <i>De zee ruimen</i> (zich uit de zee begeven).
ruimen	1856 VAN LENNEP	ruimen , o.w. – Wordt de wind gezegd te doen, wanneer hy, eerst minder gunstig zijnde, uit een meer voordeeligen hoek begint te waaïen.
ruimschoots	1856 VAN LENNEP	ruimschoots , bw. – Den wind meer achterlijk dan dwars. Zie <i>schoot</i> . <i>Ruimschoots zeilen</i> .
ruimgast	1856 VAN LENNEP	ruimgast , z.n.m. – Matroos, bekwaam om by laden en ontladen in het Ruim te werken.
ruimte	1856 VAN LENNEP	ruimte , z.n.v. – Voor: “de Ruime Zee” <i>De ruimte kiezen</i> (zich in volle zee begeven, ook: zich verwijderen uit gevaar).

ruisen	1856 VAN LENNEP
ruitsgewijs	1856 VAN LENNEP
rukwind	1681 SEEMAN

rukwind	1690 WITSEN
rukwind	1856 VAN LENNEP
rust	1681 SEEMAN

ruischen, o.w. – Bruischen: dof geluid, dat de wind of de zee maakt. *Hoort gy de golven ruischen?*
ruitsgewijs, bw. – Zie *orde*.

rukwind, een *wind*, die met *rukken* komt: *rukken* nu beteekend met geweld trekken: waar van *rukken* en *plukken*: *rukkingen*, geweldige trekkingen, en bij uitneemendheid stuipen, termijnen: *convulsiones*: van *rukken* komt *aanrukken* met geweld naa sig toetrekken: *ruk aan!* *afrukken*, afscheuren, *inrukken* met geweld intrekken: *oprukken* met geweld oopen *rukken*: *verrukken* met *rukken* beseeren: oneigendlijk verleiden, en *in passivo* verleid werden: *de jonge luiden werden door liefkooserij verrukt*: jaa het beteekend ook verbijsterd gemaakt werden, en als opgetoogen staan: dat de Grieken noemen *ἑκτασις*, een *verrukking van sinnen*: *uitrukken*, met geweld uittrekken, en bij gevolg met geweld iemand verlossen: *ik rukte hem uit handen der vijanden*, ens. *voortrukken*, met *rukken voortvaaren*, voortsleepen: het beteekend ook voortslaan voortrennen: *ruk voort!* *ruk voort!* ens.

ruk-wint. Buijige wint.

rukwind, z.n.m. – Wind, die plotslings en met felheid waait, zoodat hy verhevenheden omver Rukt.
rust, komt van *rusten*, en heeft verscheide beteekenissen: en voor eerst *gerustheid*, soo naa de siel als naa het lighaam: want het lighaam moe' en mat sijnde zoekt *rust*: soo ook de siel door sorgen en kommeringen afsloofd: *ik heb dag nog nagt rust*: ik moet altijd voort, of het mij lust of niet: gelijk men seid, *nu heb ik rust*: ten tweede de slaap: *hij is in de rust*, *hij is in de rust geraakt*: ten derde het geen iemand doet slaapen, en werd genaamd slaapkruid: *geef het kind wat rust in* (seggen de Leenaars) en endelijk beteekend het te scheep een uitsteekende plank ter sijde het schip, daar de hoofdtouwen als *op rusten*: en daar in de matroosen bij mooi weer gaan leggen *rusten*: daar en booven komt mij nog te binnen: dat men seid van sommige pistoolen, dat sij, *staan op haar rust*: als de haan niet kan oover gaan, buiten wil en weten van die geen, die het pistool heeft; naademaal sulke pistoolen daar op gemaakt sijn: en met schroeven vast geset werden: van *rust* komt *rustig* een die fris en wakker is, als door den slaap verfrist: en hier van het gewoone loopje, al die geen *die lustig en rustig is*: dat is, die niet loom, en trag sijn: *het is een rustig kaarel*: het is een rustige en lustige vrouw, het is een wakker wijf: een braave baasin: *rustigheid*, wakkerheid, vlijtigheid. *Rustlijn*, is een *lijn*, of touw daar iets op *rust*, en dat iets vast houdt: soo werd een *rustlijn* genaamd een touw, dat om de seekerheid aan de ree werd vast gemaakt, op dat het de selve soude kunnen vast houden, als de andere touwen quaamen te breeken: soo is ook een *rustlijn*, het touw, of oneigendlijk de keeten, daar meede een anker voor de boeg leggende werd vast gehouden: en een *rustlijn* werd ook een *burg* genaamd, om dat het is als een *burg*, dat het anker, en de ree *bergd*: gelijk *rustlijn*, om dat de ree, en het anker daar op *gerust* kunnen sijn: wat nu *rusten* beteekend, dat blijkt uit de volgende manieren van spreken, *rusten* dan beteekend ontslaagen sijn van arbeid, moeite sorg, en bekommering: en oneigendlijk slaapen: laat hem *rusten*, en van de slaap oover gebragt tot de dood, sterven of dood sijn: gelijk ook soo gesegt werd, *gerust sijn*, *hij is in den Heere gerust*: want de soodaanige werden door geen weereldse dingen ontroerd: maar sij sijn waarlijk *gerust*, en onbekommerd: en brengt haar aan een *gerustheid des gemoeds*: *sig gerust*

		<i>houden</i>: sig stil houden: <i>berusten</i>, in bewaaring zijn van een ander, <i>dat berust onder mij</i>: laat mij <i>rusten</i>: dat is, laat dat ongemoeid: <i>onrustig</i>, een mens, dit altijd woelen moet, of die altijd bekommerd is: <i>wat sijt gij een onrustig mens?</i> <i>ongerustheid</i>, bekommerdheid, <i>ongerust zijn</i>, bekommerd zijn: <i>onrust</i>, moeijelijkheid: als ook meede een <i>wrekker</i>, of <i>wekker</i>: en dat geen, dat een uurwerk altijd in beweeging houd: maar het geheel genoomen voor het gedeelte, <i>gij sijt een onrustig uurwerk</i>: gij sijt een raasbol: <i>uitrusten</i>, eens te deegen <i>rusten</i>, soo dat de vermoeidheid ter deegen oover is: <i>nu heb ik eens te deegen uitgerust</i>: <i>uitrusten</i> beteekend ook uitreden: <i>scheepen uitrusten</i>: volk <i>uitrusten</i>, waar van hier naa breeder.
rust	1690 WITSEN	rust . Het uitstekende hout ter zyden aan de scheepen, daar de hoofd-touwen aan vast zyn, by welke men na boven klimt.
rust	1856 VAN LENNEP	rusten , z.n.v.mv. – Zware breede met yzeren band beslagen planken, die, in hare breedte vlak liggende, aan het buitenboord ter hoogte van het bovendek bevestigd zijn. Aan hare buitenzijde bevinden zich de Rustyzers, die, schuins afloopende, in het boord zijn gehecht en aan wier bovenkant de juffers (doodshoofden) vast zijn, waaraan het staande want door de talreepen wordt vastgemaakt. De <i>rusten</i> dienen ook om aan de onderwanden breeder te doen uitstaan en dus aan de masten meer steun te geven.
rustijzer	1856 VAN LENNEP	rustyzer , z.n.o. – Zie <i>rusten</i> .
rustlijn	1690 WITSEN	rust-lyn , of <i>Burgh</i> . Een touw dat de ree vast houdt, wanneer de andere touwen begeeven: ook een korte keten, gehecht onder de voor-masts rust, dienende om het anker vast tegen de boeg te houden.
rustlijn	1856 VAN LENNEP	rustlijn , z.n.v. – Touw, of keten, die het anker ophoudt als het op den boeg ligt.
ruw	1856 VAN LENNEP	ruw , b.n. – Onstuimig, wild. <i>Ruwweer</i> .
saaïem	1856 VAN LENNEP	saaïem , z.n.o. – Zeer naauw gebreid net, gebruikelijk voor de garnalenvisschery.
sabel	1681 SEEMAN	saabel genoomen voor een oorlogs gereedschap: is een soort van de beste houwers: en waar in de <i>Poolen</i> , en Oosterse volken uitmunten: <i>een Poolse saabel</i> , een <i>Turkse saabel</i> : en hier van, <i>hij quam met de saabel in de vuist</i> : <i>hij kloofde hem de kop met een saabel</i> , ens. waar van <i>saabelen</i> , met een <i>saabel</i> ter needer hakken: <i>sij wierden al te gaader gesaabeld</i> : en soo ik berigt ben, soo is het ook een soort van een straf, dat de misdadigers met een <i>saabel</i> door de lenden in twee stukken werden gehakt, in de plaats dat sij bij ons onthoofd werden: een <i>saabel</i> is ook een soort van een <i>muis</i> of <i>weesel</i> , soo <i>Kilianus</i> het uit leit: sie <i>Gesnerus de Quadrupedibus</i> , daar hij handelt <i>de mure pontico</i> : immers het is ten huidigen daage een seer kostelijk bont: en diend de juffers tot groot sieraad: en hier van, <i>saabele velle</i> , <i>een saabele bonte rand</i> , ens.
saïk	1856 VAN LENNEP	saïek , z.n.v. – Soort van Levantijner vaartuig, met twee masten voorzien en geen bramzeil voerende. <i>Welaen dan, zeit den Turk, met Saiken en Tartanen</i> <i>En Roofgaleien, trots beschaduwte met zijn manen.</i> Antonides, <i>Bell. aen bant</i> .
salueren	1856 VAN LENNEP	salueeren , b.w. – Zie <i>begroeten</i> . <i>Met het geschut salueeren</i> .

saluut	1856 VAN LENNEP	saluut , z.n.o. – Begroeting, eerbewijs, welke vaartuigen of vloten elkander doen. Zie <i>begroeten</i> . <i>Het saluut weigeren</i> . <i>Het saluut beäntwoorden</i> .
saluutschot	1856 VAN LENNEP	saluutschot , z.n.o. – Schot, dat als groet of eerbewijs gelost wordt.
samenvloeiing	1856 VAN LENNEP	samenvloeiing , z.n.v. – Plek, waar twee rivieren in elkander vloeien.
samkyd	1856 VAN LENNEP	samkyd , z.n.m. – Turksch kustvaartuig.
samoreus	1681 SEEMAN	sammereus , een seer lang en plat, en steevig vaartuig op den rijs en maas, het welk gebruikt werd insonderheid om seer swaare, en lange ijke balken: en in het gemeen om een seer groote meeningte van goed te gelijk af te voeren.
samoreus	1856 VAN LENNEP	samoreus , z.n.v. – Groote aak, aldus genoemd omdat zy oorspronkelijk op de Sambre en Maas voeren, zijnde <i>samoreus</i> een samentrekking van <i>Sambre et Meuse</i> . – Het afkomen in grooten getale van dergelijke vaartuigen te Amsterdam deed aan de groote brug over den Amstel (den zoogen. Hoogesluis) waar zy onder door kwamen, den naam geven van Samoreuzenbrug, 't welk in den Franschen tijd door misverstand vertaald werd met <i>le pont des amoureux</i> .
sampan	1856 VAN LENNEP	sampan , z.n.m. – Klein Sineesch of Japansch kustvaartuig, zonder spijkers of bouten, en alleen met houten nagels vastgezet.
sampan	1856 VAN LENNEP	sjampan , z.n.v. – Klein Sineesch roeivaartuig met een zeil.
sandaal	1856 VAN LENNEP	sandaal , z.n.m. – Lichterschuit aan de noordkust van Afrika.
sas	1681 SEEMAN	sas , een spui, een kolk; waar van, <i>het sas van Gent</i> .
sas	1856 VAN LENNEP	sas , z.n.v. – Kom of bassin, in de lengte van een vaart uitgegraven, om er het water in te vergaderen, dat men naar vereischten door de sluis, boven welke het gebouwd is, laat afloopen. <i>Sas van Gent</i> .
satie	1856 VAN LENNEP	satie , z.n.v. – Soort van Levantijsch vaartuigjen.
scha	1681 SEEMAN	scha , of <i>schaade</i> , <i>damnum</i> , <i>schaade aanbrengen</i> : iemand <i>schaade</i> doen, of <i>aan doen</i> : in <i>schaade raaken</i> : <i>schaade lijden</i> : <i>ik mag teegen geen schaade</i> , dat is, mijn staat is soo gering, dat de minste <i>schaade</i> mij kan deeren: waar van <i>schaaden nocere</i> : en in een andere sin werd genoomen, <i>dat schaad uuw niet!</i> want naa de letter soo soude het niet waar sijn: dewijl men dit niet en seide, als aan iemand die pijn, of smart, of <i>schaade</i> komt te lijden: maar men verstaat daar door, dat is uuw gegunt! gij hebt uuw regte loon! dewijl gij het moedwillens op uuw hals gehaald hebt: <i>schaadeloos</i> beteekend sonder <i>schaade</i> : want <i>loos</i> in saamen gestelde woorden agter staande, sonder beteekend: als <i>goddeloos sonder God</i> : <i>geldeloos sonder geld</i> , en ontelbaare andere meer: dog dit selve woord heeft ook, in de gemeene wandeling, een geheele teegenstrijdige beteekenis, als men seide: <i>de scheepen sijn schadeloos binnen gekoomen</i> : <i>de scheepen sijn seer schaaloo geschooten</i> : het welk beteekend, de scheepen sijn seer <i>beschaadigd</i> , <i>schaadeloos loopen</i> : dat is, loopen sonder arbeidsloon te verdienen: soo sal een vrouw seggen, <i>dat haar man de gantse winter heeft schadeloos geloopen</i> : en een ambagtsman, die sonder werk is: <i>ik loop schaaloo</i> : dit schijnt in onse taal seer wonderlijk! en eevenwel wat sal men anders seggen, als het geen van een wijs man gesegt is: <i>non omnium, quae à majoribus accepimus ratio reddi potest</i> : van <i>schaaden</i> komt <i>beschaadigen</i> , <i>schaade aanbrengen</i> : <i>beschaadigd</i> , <i>schaade aangedaen</i> : <i>de waaren sijn beschaadigd</i> : een <i>beschaadigde borg</i> : <i>is sijn hand of voet niet beschaadigd</i> , dat is, beseerd? ens.

schaaf	1681 SEEMAN	schaaf, een timmermans gereedschap, waar meede planken werden geeffend, en glat gemaakt: verscheide soorten van <i>schaaven</i> hebben wij al uit geleit, en de rest laten wij oover om naa te vorssen bij de nieuwsgierige: want het ons meer aan de tijd, als aan lust, en andere geleegendheid ontbreekt: van <i>schaaf</i> komt <i>schaaven</i>, met een <i>schaaf</i> arbeiden, en effenen: oneigendlijk werd het tot andere werken oovergebragt; <i>dit werkje moet ik nog wat schaaven: dit werk is nog niet genoeg beschaafd</i>: soo ook van de seeden der menssen, <i>die jongeling moet nog wat beschaafd werden: onbeschaafd</i>, ruuw en onvolmaakt sijn: <i>dit werk is soo ruuw en onbeschaafd: het is een onbeschaafd houtje</i>, dat is, het is een regten plomperd, en vierkante boer: <i>her of verschaaven</i>, van nieuws op <i>schaaven</i>; <i>stootschaaven</i>; al <i>stootende schaaven</i>: het welk op iemands gang gepast werd, die soo wat duuwende, gelijk de veenboeren, voor sig heen gaat, <i>sie! daar gaat hij heen stoot schaaven!</i>
schaaf	1856 VAN LENNEP	schaaf, z.n.m. – Werktuig dienende om de oppervlakte van het hout gelijk te maken. <i>Met den schaaf over een plank gaan. – De schaaf bijt niet. Het huis, het blok van den schaaf, Boogschaaf, Boorschaaf, Platschaaf, Rondschaaf Vlakschaaf enz.</i>
schaak	1690 WITSEN	schaken schryven. Perken af-schryven om te breeuwen.
schaal	1856 VAN LENNEP	balkschaal, z.n.v. – Zie <i>schaal</i>.
schaal	1856 VAN LENNEP	schaal, z.n.v. – 1°. Lijn, die in deelen wordt afgedeeld, waarmede strepen, ellen, roeden, graden, minuten, mijlen, enz. worden voorgesteld, en die op een plan of teekening gesteld, dient om de betrekking der afstanden en hoegrootheden, op de kaart ons aangewezen, met de wezenlijke afstanden en hoegrootheden aan te duiden. 't Woord is van 't Lat. of Ital. <i>scala</i> (ladder, trap) en geheel iets anders als <i>scala</i>, waar 't “schotel of schedel” beteekent. <i>Schaal</i> van tien uur gaans, <i>schaal van tien mijlen. Schaal van een lijn op de roede, van een Ned. duim op de Ned. el. Die kaart is op een groote, op een middelbare, op een kleine schaal vervaardigd.</i> 2°. Hier 't zelfde als <i>schedel</i> of <i>wang</i>. – Stuk hout, van meerdere of mindere lengte, een weinig hol aan de eene en bol aan de andere zijde, en dat men tegen een ander aanbrengt om dit laatste te versterken. <i>Balkschaal</i> (op een balk.) <i>Waarlooze schaaalen</i> (die aan boord zijn om in geval van nood te dienen.) <i>Zijschaaalen</i> (die tot de samenstelling van een mast dienen.) <i>Hoofdschaal</i> (stuk hout, dat, op het achterste gedeelte eener onderra gewangd, strekt om het verwijderd te houden van den mast, waar het aan hangt). 3°. De eerste en de laatste plank, die uit een ruwen balk gezaagd wordt.
schaar	1681 SEEMAN	schaar, dit woord is seer bekend, als het genoomen werd voor een ijser werktuig, daar men iet mee' af knipt, waar van een <i>knipschaar</i>, <i>wolle, of snijers schaar</i>, <i>een linne, of linnenaaisters schaar</i>, en voornaamendlijk, de <i>schaaren</i> der droogscheerders: van een <i>snijers schaar</i> hebben wij deese spreekwijzen: <i>iets haalen door het oog van de schaar</i>; dat is, iets kabassen, iets agter omhaalen: <i>daar hangt de schaar uit</i>, te weeten, op sulk een plaats, daar men gesnooten werd, gelijk sommige waarden daar van een handje hebben: behalven deese beteekenis, soo werd een <i>schaar</i> ook gesegt van de bekken van krabben, en kreeften: welke laatste soo scherp sijn, als een <i>schaar</i>: daar en booven beteekend ook een <i>schaar</i>, een meenigte van volk, gelijk die beteekenis in de Euangelien

		ten oovervloed voor koomen: maar besonder munt deese beteekenis uit in het saamen gestelde woord, <i>heirschaa</i> , dat nu genaamd werd een <i>heirleeger</i> : als <i>de Heere der Heirschaa</i> ren: en hier van het tijdwoord <i>schaaren</i> , dat is, in orde stellen, of met een Frans woord, rangeeren: en hier van, <i>de troepen wierden geschaard in slog orde</i> : <i>beschaaren</i> beteekend het geen gemeenelijk geseid werd, beschikken: gelijk, <i>geef mij maar last, ik sal uuw dat wel beschaaren</i> : wat nu <i>schaarstokken</i> bij de scheepstimmerlui beteekend, dat blijkt klaarlijk, voornaamendlijk, als daar bij komt de uitlegging van W. pag. 54. en de afbeeldsel N. 1. gelijk p. 55. N. 5. hij seid dan, dat <i>schaarstokken</i> zijn dikke, dog smalle planken leggende (<i>geschaard</i>) op de balken in den ooverloop, ens.
schaar	1856 VAN LENNEP	schaar , z.n.v. – Snijdend werktuig, dienende om iets af te knippen of van een te scheuren. <i>De tongen van dien bank steken uit als een geöpende schaar</i> .
schaarstok	1856 VAN LENNEP	schaarstokken , z.n.m.mv. – Boordplanken, die hooger dan de overige planken van het dek en op de balken gekeept zijn; zy begrenzen het middelperk.
schaarstok	1857 PAN	schaarstokken . “Boordplanken, die hooger dan de overige planken van het dek en op de balken gekeept zijn; zij begrenzen het middelperk.” <i>Schaarstokken</i> zijn geen <i>boordplanken</i> . Lees: twee eikengangen aan weerszijde langs de luiken, over de dekbalken heen liggende. Zij eindigen voor en achter op de dekbanden. Soms heeft men nog zulke eiken deelen, die ter halver dikte om en om met de dekbalken zijn ingelaten, en wier boven oppervlakte met die balken gelijk is. Deze heeten: <i>gezonken schaarstokken</i> .
schabelaren	1690 WITSEN	schabelaren . Ontsnappen. Wegh vlieden.
schacht	1856 VAN LENNEP	schacht , z.n.v. of <i>stander</i> . – Spier, steng. <i>Schacht</i> (of <i>koning</i>) <i>van het roer</i> (zwaar stuk hout, dat zich uitstrekt van den boven tot den onderkant van het roer en gelijk met den onderkant der kiel eindigt).
schacht	1857 PAN	schacht . Ook het anker heeft eene <i>schacht</i> ; gewoonlijk zegt men <i>schaft</i> .
schade	1856 VAN LENNEP	schade , z.n.v. – Zie <i>zeeschade</i> .
schadeloos	1856 VAN LENNEP	schadeloos , schaêloos , b.n. – Beteekent niet “zonder schade,” als men uit de gewone beteekenis van ’t woord <i>loos</i> zou opmaken, maar “met groote schade”. <i>Die schepen zijn schadeloos geschoten, zijn schadeloos binnengeloopen</i> , (zoo, dat zy geen schade meer kunnen doen).
schadeverhaling	1856 VAN LENNEP	brieven van schadeverhaling . z.n.m.mv. – Brieven, waarby door den Soeverein het recht gegeven werd, om den vyand afbreuk te doen op zee.
schaffen	1681 SEEMAN	schaffen , beteekend twee dingen: voor eerst opdissen: waar van: <i>schaft kok! heeft de kok wel geschaft? schaftijd</i> : de tijd om op te dissen: een <i>schaftmeester</i> , een dismeester: ten tweede beteekend het eeten: <i>hebje lustig geschaft? ik moet wat gaan schaffen</i> : en behalven deese, soo vinden wij nog het seggen, <i>ik heb met uuw niet te schaffen!</i> ik het met uuw niet te doen: ik vraag naa uuw niet.
schaffen	1856 VAN LENNEP	schaffen , b.w. – Opdisschen. <i>Wat Schaft de kok van daag?</i>
schaffen	1857 PAN	schaffen . “Opdissen. Wat schaft de kok van daag?” Alhoewel het taalkundig onluist kan zijn, is het niettemin waar, dat aan boord altijd gezegd wordt <i>schaften</i> ; in de beteekenis van <i>eeten</i> . In den geest der gegeven verklaring gebruik men altijd <i>opschaffen</i> . Wanneer men zegt: “de kok schaft,”

		dan zou daardoor aangeduid worden, dat de kok zelf bezig was met eten, terwijl de uitdrukking: <i>wat zal de kok opschaften?</i> beteekent: <i>wat zal er gegeten worden?</i> <i>De equipage schaft</i>, is bezig te eeten. Wanneer het tijd is, om te eeten, dan wordt den kok last gegeven <i>om op te schaften</i>. Als de zeuntjes bij den kok zijn geweest en hunne schaftbalies gevuld zijn, dan roept de onderofficier, die het toezigt heeft bij het opschaften, <i>wie klaagt er nog?</i> Hierop geen antwoord krijgende, vervolgt hij: <i>Niemand niet! Hand toe kok!</i> Wijders is <i>schafting</i>, de voorraad van levensmiddelen (victualy). Een schepeling, die na het middag schaften op een ander schip overgaat (zie N°. 3 bij <i>overgaan</i> hiervoor), komt den volgende dag aldaar <i>in schafting</i>, dat is, hij krijgt den volgende dag zijn rantsoen.
schafmeester	1856 VAN LENNEP	schafmeester , z.n.m. – Die gesteld is, om voor de proviand te zorgen.
schafmeester	1857 PAN	schafmeester . “Die gesteld is, om voor de proviand te zorgen.” Dit woord is ons onbekend, doch vermoedelijk is hiermede de <i>bottelier</i> bedoeld.
schakel	1681 SEEMAN	schaakel beteekend in zijn eerste beteekenis, een <i>schalm</i> van een ketting: waar van <i>schaakelen</i> , met <i>schaakels</i> aan een hegten: soo weet men die manier van spreken: <i>Si zijn vast aan een geschaakeld</i> : het welk oneigendlijk beteekend: zij hangen aan malkander als klitsen: maar de <i>schaakels</i> , daar men vissen in laat verwarren, hebben haar naam, om dat zij uit veel <i>schaakels</i> aan een <i>geschaakeld</i> zijn.
schakel	1856 VAN LENNEP	schakel , z.n.m. of <i>schalm</i> . – Ring van een ketting.
schaken	1681 SEEMAN	schaaken een gebrooken Persiaans woord, koomende van <i>Schach</i> , een Kooning, en <i>Schach mat</i> , de Kooning is dood: is bij de liefhebbers van het <i>schaakspel</i> , en <i>schaakbord</i> bekender, als dat het onse uitlegging van nooden heeft: dog wij verstaan alhier een scheepstimmermans woord, het welk beteekend perken, en vakken, die gebreeuwd moeten werden: W. pag. 506. seide, dat <i>Schaaken</i> beteekend vieren, bot geeven: waar van het woord, <i>afschaaken</i> , ens.
schaken	1690 WITSEN	schaken . Vieren: bot vieren. Als het touw in 't vieren wel volgt, en niet wardt, dan zeght men, <i>Het touw schaakt wel</i> .
schaken	1856 VAN LENNEP	schaken , b.w. – Vieren, botvieren. Zie <i>afschaken</i> .
schalen	1856 VAN LENNEP	schalen , b.w. – Met Schalen voorzien, sjourren.
schalk	1681 SEEMAN	schalken , komt misschien van <i>schalk</i> , dat is, loos, dog van ouds beteekende het een knecht, waar van in den 51 Psalm in ouden rijme: <i>Heer ik ben uuw schalk, jaa ik ben uuw schalk</i> : dog om nog klaarder te gaan, sie het woord <i>marschalk</i> , en voor al <i>godsschalk</i> het eerste beteekend als een knecht van de mars, of <i>legatus imperatoris</i> : en het laatste een <i>knecht Gods</i> : maar om tot <i>schalken</i> te koomen, het is al meede een weet, en kennis, en <i>schalkheid</i> of loosheid, dat men de luiken, het zij met touw, het zij met klampen heeft geleerd vast te maaken: van <i>schalk</i> komt <i>verschalken</i> : waar van, <i>wij hebben haar verschalkt: zij meenden ons te verschalken</i> : dat is, te verrassen, en uit het nest te ligten: <i>dog zijn zij van ons verschalkt</i> , ens.
schalken	1690 WITSEN	schalken . De luiken vast maken, op dat zy door het hobbelen niet gaande raken; 't geen met looze klampjes geschiedt. Anders: Touwen, door schyven, met handen voort halen.
schalm	1856 VAN LENNEP	schalm , z.n.m. – Ring van een ketting. <i>Ketting van 100 schalmen</i> .

schalmen	1856 VAN LENNEP
schampdek	1690 WITSEN
schampdek	1690 WITSEN
schampdek	1856 VAN LENNEP
schampen	1681 SEEMAN
schampen	1856 VAN LENNEP
schampschot	1856 VAN LENNEP
schandek	1681 SEEMAN
schandek	1856 VAN LENNEP
schans	1681 SEEMAN
schans	1690 WITSEN
schans	1856 VAN LENNEP
schans	1857 PAN

schalmen, b.w. – Men noemt: *De luiken schalmen* (de prezenings, waarmede men die by ruw weer overdekt, met latten vastmaken).

schamp-dekken. Dekskens over de kanten van de poorten.

schandek. Het hout dat het boort dekt.

schampdek, z.n.o. – Zie *schandek*.

schampen, waar van *af schampen*, stuiten, af stuiten, *de bijl die schampte af*: *schampdek*: een dek of *deksels* aan de poorten van het geschut, daar op alles *afschampt*, dat, de selve soude kunnen beschaadigen: een *schampscheut* is eigendlijk een *scheut*, die niet te deegen treft: en oneigendlijk een steek, en streek, en bokking, die men aan iemand als van ter zijden geeft: weshalven het te gelooven is, dat *schempen* het selfde met *schampen* is, gelijk uit de voorbeelden klaar is: en derhalven ook *schimpen*, spotten, spreeuwen, *schimp*, hoon, smaad, waar van een *schimper*, een spotter, een spreekw: een *schimpdigt*. ens.

schampen, o.w. – Affluiten. Zie *Afschampen*.

schampscheut, z.n.o. – Schot, dat afschampt.

Spreekwijze: *Het is maar een schampscheut*. (Het heeft niet veel te beduiden).

schandek, seid W. p. 506. is het hout, dat het boord *dekt*, die de selve p. 56. N. 16.

schandek, z.n.o. – Ook wel *schampdek* genoemd, doch waarschijnlijk *Schansdek*, als zijnde het Dek nevens de Schans of verschansing.

schans, een bekend woord onder de krijgsluiden niet minder, als onder het see volk: want een *schans* beteekend in het gemeen een sterkte, tot welken einde de *schansen* gemaakt werden: en in het besonder de wallen en vestingen van een stad: gelijk men tot Amsterdam en andere plaatsen segt: *sij woonen agter de schans*, en het gemeene spreekwoord: *ouwe paarden jaagt men agter de schans*, het welk oneigendlijk beteekend: als men ergens geen dienst meer van trekken kan, soo agt men het niet: en voornaamendlijk de *paarden*: hoe wel het ook een oud en waar spreekwoord is; jong hooveling, oud schooveling, sie de *Bruin Embl.* pag. het woord *schans* werd te scheep genoomen, voor de sterkte van de stuurplegt: en om nog meer verseekerd te sijn teegen het geweld der vijanden, soo werden daar nog *schans kleeden* aan de *schans* gespannen, om daar agter voor de koegels van de vijand bevrijd te sijn: een *schanslooper*, sie, *wolkvanger*, *beschansen*: *verschansen*, met een *schans* versterken: soo seid men, *wij laagen wel beschanst*.

schans. De schans van het schip is achter aan de stuur-plecht, daar men, des noodt, uit vecht.

schans, z.n.v. of *verschansing*. – Het dek van het staande boord des voorstevens wordt ook wel *schans* genoemd.

schans. “of verschansing. - Het dek van het staande boord des voorstevens wordt ook wel schans genoemd.” Deze verklaring is ons onbegrijpelijk. De *schans*, in de beteekenis van *verschansing*, staat op de oorlogschepen boven op het boord, rondom het schip. De verschansing bestaat gewoonlijk uit twee reijen evenwijdige loopende planken met een *schanskleed* gedekt. Tusschen den eerste en onder het laatste, bergt men de kooijen (hangmatten) der bemanning. Behalve de geschiktheid der bergplaats, dient de verschansing om de boorden te verhoogen, en alzoo de

		bemannings voor geweevuur te dekken. Het werkwoord <i>verschansen</i> beteekent: <i>de kooijen in de verschansing stuwen</i> . 's Morgens, dadelijk na overal, worden al de kooijen gesjord en verschanst. Zijn de kooijen niet in de verschansing, dan heet het schip niet verschanst.
schanskleed	1690 WITSEN	schans-kleeden . Kleeden, die, wanneer men slaaghs zal gaan, boven rondtom de scheepen gespannen worden, om vry voor des vyandts gezicht te zyn: deeze werden ook dikmaal schoot-vry gemaakt: ook spant men wel kleeden om de marssen, daar men uit schiet. Voor deezen gebruikte men schilden hier toe.
schanskleed	1856 VAN LENNEP	schanskleed , z.n.m. of <i>schanslooper</i> (veroud.) – Roerkleed, dat hy aandoet, die by nacht of guur weer, de verschansing op en neder gaat.
schanskleed	1856 VAN LENNEP	schanskleed , z.n.o. – Gekleurde strook laken, waarmede men de schepen by feestgelegenheden bekleedt. In de masten zijn aan de achterzijde twee yzeren staanders, waardoor een yzeren leider loopt, aan welken de <i>schanskleeden</i> gespannen zijn.
schanskleed	1857 PAN	schanskleed “of schanslooper (veroud.). - Roerkleed, dat hij aandoet, die bij nacht of guur weer, de verschansing op en neder gaat.” Aan boord loopt niemand de verschansing op en neder en vooral niet <i>des nachts of bij guur weer</i> . Ook dit zal voorheen wel zoo geweest zijn. Wijders is een <i>roerkleed</i> ons niet bekend.
schanskleed	1857 PAN	schanskleed . “Gekleurde strook laken, waarmede men de schepen bij feestgelegenheden bekleedt, enz.” Dergelijke <i>schanskleeden</i> zijn ons onbekend. Lees: kleed van geverfd prezenningdoek, dienende om de kooijen in de verschansings te bedekken.
schanslooper	1856 VAN LENNEP	schanslooper , z.n.m. – zie <i>schanskleed</i> .
schansnet	1856 VAN LENNEP	schansnet , z.n.o. – Net van lijnen, 't welk men aan boord van oorlogschepen op yzeren leiders, die op staanders met dubbele armen rusten, langs het staande boord spant en waartusschen zich geteerd zeildoek bevindt. Daarin worden de kooien (hangmatten) gestuwd om zich tegen het geweevuur van een vyandelijk schip te verschansen.
schansnet	1857 PAN	schansnet . De hiervan gegeven verklaring is nagenoeg die van <i>verschansing</i> , <i>schansnetten</i> kennen wij niet, maar wel <i>enternetten</i> . Zie <i>boevenet</i> in dit Woordenboek.
schavelen	1690 WITSEN	schavielen . Redden, en uit de weg maken. Anders: De zeilen na de wint zetten.
schaven	1856 VAN LENNEP	schaven , b.w. – Met een schaaf arbeiden, Effenen.
schavielen	1681 SEEMAN	schaavielen , ruim baan maaken, alles opruimen: en derhalven werd het ook van de wind gesegt, als die begint goed te waajen: waar teegen wij hebben gesien wat te seggen is, <i>de wind begint te scharpen</i> , ens.
schavielen	1856 VAN LENNEP	schavielen , o.w. – 1°. of <i>stukschavielen</i> . Door gestadige wrijving of schaving slijten en bederven. <i>Dat touw begint te schavielen</i> . 't Woord is waarschijnlijk afkomstig van <i>schaven</i> . 2°. <i>Het schavielen van den wind</i> (het langzamerhand veranderen van den wind).
schee	1690 WITSEN	not-schee of <i>schoor</i> . Zulks wert gezegt, als de Lootsman geen grondt peilt.
scheen	1681 SEEMAN	scheen , van de Latijnisten <i>tibia</i> : waar van, <i>sijn scheenen stooten: een blaruwe scheen loopen</i> , of korter, <i>een blaauwtje loopen: repulsam pati; dat sal hem voor de scheenen springen</i> ; dat sal hem in het oog druipen: <i>wat voor scheen hebben</i> seggen de seelui, als sij iets hebben, daar teegen sij

		met de <i>scheenen</i> kunnen steunen: van <i>scheen</i> komt een <i>scheenbordje</i> , of <i>plankje</i> , als ook een <i>scheenhoed</i> , een <i>bordje</i> , <i>plankje</i> , of <i>hoed</i> , dat de <i>scheen</i> voor stooten, of branden bevrijd: een <i>klopscheen</i> is een schoenmakers gereedschap, daaar sij meede kunnen <i>kloppen</i> , en waar op sij de kanten van het leer somtijds wat afsnipperen, ens.
scheen	1690 WITSEN	voor scheen klimmen. Na boven klimmen, zonder touw-trappen.
scheen	1856 VAN LENNEP	schenen , z.n.v.mv. – Yzeren plaat, waarmede de inlating van een roer of van een kaapstander bekleed wordt. Spreekwijze: <i>Iets voor de schenen hebben</i> (iets hebben, waar men op steunen kan). <i>Iemand iets voor de schenen smijten</i> (hem een onaangenaam verwijt doen).
scheep	1681 SEEMAN	scheep , dit is het oude woord, waar voor nu gesegt werd een <i>schip</i> ; want hier van komt, dat men in het getal van veele seid <i>scheepen</i> ; gelijk ook uit de volgende manieren van spreken, en het saamen stellen der woorden blijken kan: soo seid men, <i>scheep gaan</i> , <i>scheep koomen</i> , <i>scheep doen</i> , <i>dat is op sijn groot scheeps</i> , het welk oneigendlijk beteekend dat is op sijn rijkelui; dat is, den gebraaden haan speelen; <i>geen scheeps verstaan</i> , is soo veel geseid, als geen <i>scheepspraak</i> en taal verstaan; en derhalven niet verstaan, wat'er op een <i>schip</i> omgaat nog kennis hebben van de <i>scheepvaart</i> : oneigendlijk, geen verstand hebben van saaken, daar van gesproken werd, en die men behoorde te weten, van <i>scheep</i> komt het tijdwoord <i>scheepen</i> , dat is, <i>scheep doen</i> : waar van <i>Hoofd in Velsen</i> act. 3. sc. 1. <i>Sie toe! sie toe! gij scheept's lands welvaard uit het land.</i>
scheep	1690 WITSEN	daar men voor scheep komt, moet men voor varen. Oneigentl. Ieder moet doen dat hy aangenoomen heeft.
scheep	1690 WITSEN	die te scheep vaart, en na het compas niet ziet, zeilt gemaklyk. Oneig. Die buiten bestier van landt-zaken is, is'er best aan, en onbekommert.
scheep	1690 WITSEN	het is te scheep halzen toe. Daar is gebrek te scheep.
scheep	1690 WITSEN	laat scheep komen. Oneig. Laat aan eenige zaak komen.
scheep	1690 WITSEN	scheep helpen: of, <i>Iemant t'zeil helpen</i> . Oneigentlyk gezegt: Iemandt helpen in allerley zaken.
scheep	1690 WITSEN	scheep nemen. Oneig. Iemant met zich nemen: in zyn gevoelen brengen, enz.
scheep	1690 WITSEN	te laat scheep komen. Oneig. Een zaak te traagh doen.
scheep	1690 WITSEN	vroegh scheep komen. Oneig. Vroegh aan eenige zaak komen.
scheep	1856 VAN LENNEP	scheep , bw. – voor <i>te scheep</i> op of naar het schip. <i>Scheepgaan</i> , <i>scheepkomen</i> . <i>Scheep! Scheep! nu zijt getroost mijn lief! de tijd is kort</i> , zegt Gijsbreght tegen Badeloch. Spreekwijze: <i>Die voor hond scheep komt, moet knoken eten</i> (men wordt geëerd al naar dat men zich voordoet). 't Zelfde beteekent: <i>Daar men voor scheep komt moet men voor varen.</i> <i>Ga niet scheep zonder beschuit</i> (neem by het aanvangen uwer onderneming de behoorlijke voorzorgen in acht).

scheepje	1856 VAN LENNEP	scheepjen , z.n.o. – Klein Schip. <i>Een net gebouwd scheepjen</i> . Spreekwijze: <i>Op het wel afloopen van 't scheepjen</i> (is een oud Hollandsche dronk, ingesteld op de voorspoedige bevalling eener aanstaande kraamvrouw). <i>Zijn scheepjens op het drooge hebben</i> (wat waarschijnlijk de oorspronkelijke lezing is van het spreekwoord, in plaats van <i>schaapjens</i> , en met de oude uitspraak van laatstgemeld woord overeenkomt.). Zie <i>droog</i> .
scheeprijk	1856 VAN LENNEP	scheeprijk , z.n.v. – Rijk aan Schepen. <i>Een scheeprijke Haven</i> (een haven, waar zich veel Schepen bevinden). <i>Waarby den welstant groeyt van de Scheeprijcke steden</i> . zegt Vondel in zijn Lofzangh op de Scheepvaart.
scheeps	1690 WITSEN	gaande scheeps iets doen . Oneig. Iets haastigh, en als in 't voorby gaan, doen.
scheeps	1690 WITSEN	geen scheeps verstaan . Oneig. Onkundigh in een zake zyn.
scheeps	1856 VAN LENNEP	scheepsch , bw. – Is naauwelijks meer in gebruik dan in de volgende Spreekwijzen: <i>Geen scheeps verstaan</i> (de taal der zeelieden niet verstaan: overdrachtelijk: geen kennis van de scheepvaart hebben). <i>Op zijn groot scheeps</i> (op zijn rijke-luis).
scheepsbehoefte	1856 VAN LENNEP	scheepsbehoeften , z.n.v.mv. – Al wat tot de uitrusting van een schip behoort.
scheepsbeschuit	1856 VAN LENNEP	scheepsbeschuit , z.n.v. – Soort van harde Beschuit, die lang bewaard kan worden, en daarom inzonderheid voor zeereizen wordt medegenomen.
scheepsbestier	1856 VAN LENNEP	scheepsbestier , z.n.o. – 1°. Bestier over een Schip. 2°. Bekwaamheid om een Schip te bestieren.
scheepsbijl	1681 SEEMAN	scheepsbijl een <i>bijl</i> die men te <i>scheep</i> gebruikt: <i>scheepsboord</i> : het <i>boord</i> van het schip: waar van, <i>sijn</i> , of <i>koomen binnen scheepsboord</i> : dat is, <i>scheep zijn</i> , of, <i>scheep koomen</i> .
scheepsboord	1856 VAN LENNEP	scheepsboord , z.n.o. – Boord van het schip.
scheepsbouw	1681 SEEMAN	scheepsbouw de kunst om <i>scheepen</i> te kunnen <i>bouwen</i> . <i>Scheepsgereedschap</i> , <i>gereedschap</i> , dat men te <i>scheep</i> van nooden heeft. <i>Scheepskist</i> , een bootsgesels <i>kist</i> , of in het gemeen een <i>kist</i> , die men te <i>scheep</i> van nooden heeft: <i>sijn de maats haar kisten al scheep?</i> ens.
scheepsbouw	1856 VAN LENNEP	scheepsbouw , z.n.m. – Kunst om Schepen te bouwen of het bouwen zelf. <i>De scheepsbouw heeft aanmerkelijke vorderingen gemaakt. Die stad heeft haar meeste vertier van den scheepsbouw</i> .
scheepsgebruik	1856 VAN LENNEP	scheepsgebruik , z.n.o. – Gewoonte aan boord der schepen heerschende.
scheepsgelegenheid	1856 VAN LENNEP	scheepsgelegenheid , z.n.v. – Gelegenheid om met een schip te gaan. <i>Hy is met scheepsgelegenheid vertrokken. Hy moet aldaar lang verwijlen, by gebrek aan scheepsgelegenheid</i> .
scheepsgevecht	1856 VAN LENNEP	scheepsgevecht , z.n.o. – Gevecht tusschen schepen.
scheepsgezel	1856 VAN LENNEP	scheepsgezellen , z.n.m.mv. – Manschappen. Hun rechten en verplichtingen zijn vervat in het Wetb. van Kooph. Boek II Tit. IV, art. 394 – 452.
scheepsjongen	1856 VAN LENNEP	scheepsjongen , z.n.m. – Knaap, die aan boord het geringe werk verricht.
scheepsjongen	1857 PAN	scheepsjongen . “Knaap, die aan boord het geringe werk verricht.” Hierbij te voegen: Laagste rang of graad van matroos op een oorlogschip.

scheepskist	1856 VAN LENNEP	scheepskist , z.n.v. – Kist, die men aan boord noodig heeft.
scheepskok	1681 SEEMAN	scheepskok , de <i>kok</i> , die te <i>scheep</i> voor het <i>scheepsvolk</i> schaffen moet: waar van uit quaadheid, en als bij veragting: <i>vaar heen voor scheepskok!</i> sie, <i>pomp</i> . <i>Scheepsplunje</i> , kleeding die men te <i>scheep</i> gebruikt, sie, <i>plunje</i> : <i>scheeps praat</i> , soo men gewoon is, te <i>scheep</i> te <i>praaten</i> .
scheepskok	1856 VAN LENNEP	scheepskok , z.n.m. – Kok van een schip.
scheepskroon	1856 VAN LENNEP	scheepskroon , z.n.v. – Kroon van scheepssnebben, die by de Romeinen vereerd werd aan den vlootvoogd na 't behalen van een zeetriomf, en hoedanige in de allegorische voorstellingen op grafsteden van zeehelden, op platen enz. veelvuldig voorkomen. <i>De zee Alciden, die zich wenschen in den brant</i> <i>Te smoren, of bekranst met scheepskroon en laurieren,</i> <i>In 't aanzien van de nijt, te helpen zegevieren,</i> Antonides Bellone a. B.
scheepslengte	1856 VAN LENNEP	scheepslengte , z.n.v. – Lengte van het schip als afstandsbepaling gebezigd. <i>Wy liepen hem twee scheepslengten afstand vooruit. De sloep was, toen zy zonk, naauwlijks eene scheepslengte van ons af. Men moet die twee werken een scheepslengte uit elkaâr zeilen.</i>
scheepslengte	1857 PAN	scheepslengte . “Men moet die twee werken van scheepslengte uit elkaâr zeilen.” Lees: die twee merken.
scheepsmakelaar	1856 VAN LENNEP	scheepsmakelaar , z.n.m. – Makelaar, die zich met het bezorgen van schepen, bevrachting enz. bezig houdt.
scheepsofficier	1856 VAN LENNEP	scheepsofficieren , z.n.m.mv. – Benaming van hen, die, op een koopvaardyschip, onder den schipper met eenig bevel of toezicht belast zijn, als de Stuurlieden, Bootslieden enz. Lees hun rechten en verplichtingen in het Wetb. van Kooph. Boek II Tit. IV, art. 394 – 452.
scheepsraad	1740 Zonhoven	scheepsraad bestaat uit de hoofden van 't schip, die in noodt raedt plegen, wat best gedaen of gelaten dient.
scheepsraad	1856 VAN LENNEP	scheepsraad , z.n.m. – Krijgsraad, die aan boord van een schip belegd wordt. <i>Wy moeten scheepsraad beleggen.</i>
scheepsraad	1857 PAN	scheepsraad . “Krijgsraad, die aan boord van een schip belegd wordt.” <i>Scheeps-</i> en <i>krijgsraden</i> zijn zeer onderscheiden. De gezaghebber kan in benarde omstandigheden een scheepsraad beleggen, ter zijner voorlichting en verantwoording. <i>Krijgsraad</i> is een regterlijk collegie, oordeelende en vonnissende in strafzaken.
scheepsrecht	1836 SPRENGER	Scheepsregt . <u>Driemaal is scheepsregt</u> . Dit Spreekwoord is afkomstig van het scheepsgebruik, om vele zaken in <i>drieën</i> te doen. Zoo straft men, b. v. eene onbetamelijkheid onder het schaften, met <i>drie</i> slagen met de gortspaan. Bij het anker winden hoort men: <i>één – twee – drie! – zet hem aan!</i> en bij een vreugdebedrijf, een driemaal herhaald <i>hoera!</i> Wanneer een zeeman, in volle zee, den tol der natuur betaald heeft, wordt het stoffelijke overschot naar den valreep gedragen, op een plank gelegd en met een: <i>één – twee – drie, in Gods naam!</i> over boord gezet. Vandaar dat, wanneer men iemand noopt om iets, b. v. het drinken van een glas, voor de <i>derde</i> keer te doen, niet zelden zegt: <u>driemaal is scheepsregt</u> .

scheepsrecht	1856 VAN LENNEP	scheepsrecht, z.n.o. – Recht, aan boord van een schip gedaan. Spreekwijze: <i>Drie maal is scheepsrecht</i> (alle goede zaken bestaan in drieën): het gezegde is daarvan herkomstig, dat aan boord vele zaken in drieën gedaan worden. Zoo hoort men by het strakzetten van stag en want <i>Een, twee, drie! Zet aan!</i> Zoo wordt een <i>Hoezee</i> driewerf aangeheven. Zoo, wanneer een lijk, dat in zee begraven zal worden, op een plank aan de valreep gelegd is, wordt het met een: <i>een, twee, drie, in Gods naam</i>, over boord gezet. Een onbetamelijkheid gedurende het schaften wordt met drie slagen gestraft: by welke gelegenheid hy die met de kastijding belast is, de volgende formule opzegt: “Dat ’s voor de bak” (meteen een slag op de bakskist gevende). “Dat ’s voor je g–t.” “Dat ’s voor je kwaad doen.” “En dat ’s op dat je ’t niet weêr zult doen.” Verspreekt hy zich, dan moet hy de kastijding zelf ondergaan. Deze straf, waarby vooral zout op de bakskist moet gestrooid zijn, wordt genaamd: “een kapjen.”
scheepsrecht	1857 PAN	scheepsrecht . Het geven van een kapje, zoo als hierbij omschreven wordt, is minstens verouderd.
scheepssloper	1690 WITSEN	slyter-man . Iemandt die zich bemoeit met oude scheepen af te breeken.
scheepstimmerman	1681 SEEMAN	scheepstimmerman , een arbeidsman, die sig op het <i>timmeren</i> van <i>scheepen</i> verstaat: voornaamendlijk soo hij een meester in die kunst is. <i>Scheepstimmerwerf</i> , een plaats, of <i>werf</i> , of <i>helling</i> , daar <i>scheepen</i> kunnen gebouwd werden, sie, <i>helling</i> , of <i>werf</i> . <i>Scheepvaart</i> , den handel, die met <i>vaaren</i> , en uitrusten ven scheepen, gedreeven werd, sie, <i>vaart</i> , of, <i>vaaren</i> .
scheepstimmerman	1856 VAN LENNEP	scheepstimmerman , z.n.m. – Handwerksman, die ’t zij schepen bouwt, ’t zij masten, raas, of andere scheepstoebehooren vervaardigt. De Oppertimmerman behoort aan boord tot de scheepsofficieren.
scheepstoebehoren	1856 VAN LENNEP	scheepstoebehooren , z.n.o. – Masten, raas, enz. al wat tot de tuigaadje van een schip behoort.
scheepstoebehoren	1857 PAN	scheepstoebehooren . “Masten, raas, enz., al wat tot de tuigaadje van een schip behoort.” Het is meer. Lees: alles wat tot een geheel uitgerust schip behoort.
scheepstriomf	1856 VAN LENNEP	scheepstriomf , z.n.o. – Overwinning, door Schepen behaald.
scheepstuig	1856 VAN LENNEP	scheepstuig , z.n.o. – ’t Zelfde als <i>scheepstoebehooren</i> .
scheepstuig	1857 PAN	scheepstuig . “’t Zelfde als scheepstoebehooren.” Lees: Het geheel tuig van een schip, met alles wat daartoe behoort.
scheepsvaarwater	1856 VAN LENNEP	scheepsvaarwater , z.n.o. – Zie <i>vaarwater</i> .
scheepsvolk	1856 VAN LENNEP	scheepsvolk , z.n.o. – Zy die dienst doen aan boord van schepen. Zie <i>manschap</i> , <i>zeevolk</i> .
scheepswerk	1856 VAN LENNEP	scheepswerk , z.n.o. – Werk, dat aan boord verricht wordt. <i>Scheepswerk doen</i> .
scheepvaart	1856 VAN LENNEP	scheepvaart , z.n.v. of <i>zeevaart</i> . – De vaart met schepen. <i>Handel en scheepvaart waren van ouds de bronnen onzer welvaart</i> . <i>Binnenlandsche scheepvaart</i> (die op de binnenwateren wordt uitgeoefend).
scheer	1856 VAN LENNEP	scheer , z.n.v. – of <i>schaar</i> . Zoo worden die banken genaamd die in twee verreuitstekende punten even als een geöpende schaar, uitloopen; deze zijn daardoor gevaarlijker, dewijl men zich in een dier punten kan vergissen.

Gesloopt, verzant, gestrant, op riffen en op scheeren.

Vondel, het lof der Zeevaart.

scheerboot	1690 WITSEN	scheer-boot. Een schip in Oosten, dus genaamt.
scheerbout	1856 VAN LENNEP	scheerbout , z.n.m. of <i>spiebout</i> . – Bout, die tot scheer of spijl dient.
scheergang	1856 VAN LENNEP	scheergang , z.n.v. of <i>sent</i> . – Zie ald.
scheerhaak	1690 WITSEN	scheer-haak. Een yzere haak, der wyze als een zeissen, waar mede men 's vyandts wandt aan stukken snydt.
scheerhaak	1856 VAN LENNEP	scheerhaak , z.n.m. – Benaming voor het hout, de lat, den afstand bevattende van het Scheren der <i>Wevelingen</i> (zie <i>wevelingen</i>).
scheerlijn	1690 WITSEN	scheer-lynen. Touwen, dienende om de hoofd-touwen styf te houden, als het quaad weêr is, of ook als 't schip in de haven legt, zynde door blokskens geschooren.
scheerlijn	1856 VAN LENNEP	scheerlijn , z.n.v. of <i>zwichlijn</i> . – Zie ald.
scheerstok	1856 VAN LENNEP	scheerstokken , z.n.m.mv. – Zie <i>schaarstokken</i> .
schef	1681 SEEMAN	schef , een lange stok, gelijk een raagbol gesteecken werd, om te <i>duiveljaagen</i> , of <i>traaven</i> : welke woorden op haar plaats te sien sijn.
schef	1690 WITSEN	scheffen. Dit zyn lange houten, een duim dik, die men gebruikt om wol- en andere balen in de scheepen te perssen, en te traven.
schef	1856 VAN LENNEP	schef , z.n.m. (veroud.) – Lange stok, gelijk een ragebol gebezigd om te duiveljagen, of te traven.
scheg	1681 SEEMAN	scheg , of <i>schegge</i> , een loose <i>steeven</i> .
scheg	1690 WITSEN	schegge. Een stuk hout, 't geen voor of achter tegen de steven, als die te smal is, aangelascht wordt. Anders: <i>Een looze steven</i> .
scheg	1856 VAN LENNEP	scheg , z.n.v. – Getimmerte, dat voor den voorsteven uitspringt, en tot steunpunt strekt voor de waterstags en de woeling van den boegspriet.
scheggelood	1856 VAN LENNEP	scheggelood , z.n.o. – Strook Lood, die langs den voorkant der Scheggen van het bitstuk wordt gelegd, en zich van den bovenkant der dubbeling tot onder de kiel uitstrekt.
scheiden	1681 SEEMAN	scheiden , beteekend afsonderen: <i>wij sijn wel te scheiden: sij sijn gescheiden van taafel en bed</i> , dat is, haar is uit de naam van de hooge ooverigheid, dat sij, of hij, niet gehouden is aan de trouw en beloften van haar man, of vrouw: als die sig de trouw onwaardig heeft gemaakt door een quaad leeven: en bij uitneemendheid, die <i>scheiden</i> , die vegten: en soo een geschil bij leggen, waar van <i>scheidslui</i> , <i>arbitri</i> : maar bij het vaarend volk beteekend <i>scheiden</i> vertrekken: <i>ik kan nog niet scheiden: sijn de vrienden nog niet gescheiden?</i> een <i>scheimaal</i> : waar van, <i>een scheimaal geeven</i> : een <i>maal geeven</i> , als iemand vertrekt: <i>scheiding maaken: separare: maak scheiding! maak scheiding! schifting en scheiding maaken</i> : alles vereffenen, en ieder sijn deel aanwijzen: een <i>scheidpaal</i> , een <i>scheidsmuur</i> : <i>afscheiden</i> , afsonderen: <i>afscheidneemen</i> : iemand bekend maaken, dat men vertrekken sal: en verders bedanken voor de genoote gunst, en vriendschap: en verders sijn dienst aanbieden, soo hij hem ergens op sijn reis soude kunnen dienen: <i>afscheiding</i> , afsondering: <i>bescheiden</i> , ontbieden, verdagvaarden, <i>ik heb de vrinden hier teegen die tijd bescheiden: bescheid</i> , antwoord, <i>bescheid brengen: antwoord brengen: bescheid geeven, antwoord</i>

geeven, is 'er niemand, die mij kan bescheid geeven? bescheid doen, beteekend het selfde: dog het werd ook anders gebruikt: voor soo naadranken, als een ander voorgedronken heeft: waar van het seggen: *sulje me bescheid doen: waarom doeje me geen bescheid? bescheid* (in getal van veele) heeft *bescheiden*: en daar van, *waar zijn uw bescheiden?* dat is, waar zijn uw stukken of documenten, waar meede gij uw saak beweerden sult, en ons op onse vraagen, en voorstellingen antwoorden? *wij hebben onse bescheiden bij ons*: wij zijn wel gewaapend, en ul wel getroost: *bescheide* beteekend ook seedig en geschikt: *het is een bescheide jongman: bescheidendlijk*, seediglijk, geschikt: en somtijds duidelijk: *hij antwoorde ons op onse vraagen bescheidendlijk: wij konden die woorden bescheidendlijk hooren: disitincte* seggen de Latijnisten: dit woord beteekend ook, seeker, voor waar: *is dat soo? bescheidendlijk*: volgd nu *onderscheiden, onderscheid maaken: wij kunnen die saaken wel onderscheid maaken, wat goed of quaad is: verscheiden*, vertrekken: en bij gevolg sterven: *leggen op zijn verscheiden*: leggen op zijn sterven, leggen op zijn uiterste: *hij is verscheiden*: hij is ooverleeden: waar van, *Hoofd in Velsen* act. 5: sc. 9. *hij is verscheien! hef nu aan 't schreien!* maar *verscheide* beteekend *varius*: *daar zijn verscheide soorten van menssen: daar is groote verscheidendheid in de seeden der menssen*: en endelijk *uitschieden*, niet meer doen: *ik scheier uit: hij scheid'er uit, als de Munnik uit zijn goe' daagen*: dat is, hij heeft niet minder in den sin, als dat: *uit de neering scheiden*, ens.

scheinagel 1681 SEEMAN
schelm 1690 WITSEN

scheinaagel, sie, naagel.

als de buis geen haring vangt, is de stuurman een schelm. Oneig. Dat men veeltydts, met de hondt, op de steen, en niet op de werper, ziet.

schelp 1681 SEEMAN

schulp, is een bekend see gewas, en kan met regt de wooning van oesters, mosselen, en diergelijke *schulp vissen* genaamd werden: onder deese munten uit de *paarelemoer schulpen*: om dat sij soo paarelagtig van binnen zijn: de *St. Jacobs schulpen*, om haar ribben buiten op: en naa die gedaante werden aarde schaaalen *schulpschaaalen* genaamd: van dit woord *schulp* komt het bekende spreekwoord, *in zijn schulp kruipen*: dit is een eigenschap van de *schulpvissen*, dewelke eerst leggende gaapen, om aas te vangen, daar naa onraad vreesende, of verneemende, haar *schulpen* toedoen: soo gaat het ook met sommige menssen, die met den ophef van een saak groot opgeeven: maar siende, dat men geneegen is haar met reeden teegen te gaan, terstond haar melk ophaalen: en haar woord, of beloften, of bod geen gestand durven doen: en dan seide men al laggende: *sieje wel! hij kroop in zijn schulp*.

schelp 1690 WITSEN
schelp 1856 VAN LENNEP
schelp 1856 VAN LENNEP

schillipen. Dekzels op de schilt-banken.

schelp, z.n.v. – Zie schulp.

schulpen, z.n.v.mv. of schelpen. – Schaaldieren, die zich aan de buitenhuid der schepen vasthechten. Spreekwijze: *De schulpen wassen op zijn neus* (hy heeft lang ter zee gevaren).

schenkel 1681 SEEMAN

schenkel, of *schinkel*, *crus* van de Latijnisten genaamd: waar van *crurifragium*, als een misdaadiger, aan het kruis genaagd sijnde, de *schenkels* wierden aan stukken geslaagen: bij gelijkenis werd een end touws, dat aan de nok van de ree vast geplitst werd een *schenkel* genaamd.

schenkel	1690 WITSEN	schenkels. Touwen, die om de einden van de rees vast gesplitst zyn, daar de brassen aan komen, zynde omtrent een vadem lang, of ook wel korter.
schenkel	1856 VAN LENNEP	schenkel , z.n.m. – Zie <i>schinkel</i> .
schepeling	1856 VAN LENNEP	schepeling , z.n.m. – Al wie zich aan boord bevindt, met uitzondering van de passagiers.
schepen	1681 SEEMAN	gescheept zijn , sie, <i>schip</i> . Dit werd en van Goederen, en van Menssen geseid: de <i>Goederen zijn gescheept</i> : dat is, de Goederen zijn in het Schip gedaan: maar <i>met iemand gescheept zijn</i> , beteekend: met iemand verleegen, al te ver in geseild zijn, <i>Hoofd in Velsen: ik ben daar mee' gescheept, daar ik mee' oover moet</i> .
schepen	1681 SEEMAN	scheepen, gescheept zijn , waar in de letter G, en hebben daar getoond, dat het noodsaakelijk oover een koomen moet met <i>opgescheept zijn</i> , gelijk men gemeenelijk segt: <i>wij waaren met haar opgescheept: ontscheepen</i> beteekend lossen: ontladen: <i>de waaren wierden ontscheept</i> , ens. <i>Scheepsbestier</i> , de kunst, en het <i>bestier</i> om een schip, of vloot wel en wijselijk te <i>bestieren</i> : gelijk de <i>Heer Witsen</i> zijn nooit volpreesen werk noemd: <i>scheepsbouw, en bestier</i> .
schepen	1690 WITSEN	hy heeft gescheept, daar hy mede voort moet . Oneig. Met iets beladen zyn, daar men niet van ontslagen kan worden.
schepen	1836 SPRENGER	Schepen. <i>Ik ben met hem gescheept (opgescheept)</i> zegt Spreekw. <i>Ik ben met hem belast of verlegen</i> . Zoo zegt HOOFT: <i>Ik ben daar mee gescheept, daar ik mee over moet</i> .
schepen	1856 VAN LENNEP	schepen , b.w. voor <i>inschepen</i> . – Zelden meer in gebruik, dan in zijn afleidingen en samenstellingen. Zie <i>gescheept, inschepen, uitschepen</i> enz.
scheper	1690 WITSEN	scheepers. Menschen die goederen uit en in de scheepen plaatzen.
schepnet	1856 VAN LENNEP	schepnet , z.n.o. – Net, waar visch mede geschept wordt.
scheppen	1681 SEEMAN	scheppen beteekend twee dingen: volgens get geen in onse Duitse ooversetting van Gods Woord staat, soo beteekend <i>scheppen</i> , het geen de Latijnse ooversetters noemen <i>creare</i> : dat is, iets voortbrengen, dat van te vooren soo niet en was: <i>soo schiep God Heemel, en Aarde, Gen. 1. vers 1</i> , waar God onse <i>Schepper</i> genaamd werd: en het geen, waar door alles gewrogt is, de <i>schepping</i> : en het geen voort gebragt is door de <i>schepping</i> , een <i>schepsel</i> : en in het besonder een mens, soo hoord men dikwils, <i>het is een arm schepsel: hij is een wonderlijk schepsel</i> : maar te scheep beteekend <i>scheppen</i> , het geen de Latijnisten noemen <i>haurire</i> : waar van een <i>schepper haustum</i> : een <i>schepnet</i> , een <i>net</i> daaar men iets mee' <i>schept</i> : gelijk de <i>schepnetten</i> , om de vis uit de houwens, of beunen, of korven te <i>scheppen</i> : of daar meede aan de kanten van de slooten al <i>scheppende</i> gevist werd: van <i>scheppen</i> komt <i>ontscheppen</i> , en beteekend sterven: sie <i>Hoofd in Velsen act. 5. sc. 1.</i> <i>O Schepper ik ontschep! ontsluit mij uuw genaade!</i>
scheppen	1690 WITSEN	scheppen. <i>De zeilen neder scheppen.</i> De zeilen neder stryken.
scheppen	1856 VAN LENNEP	scheppen , b.w. – Eig.: Water putten met een Schepper of lepel. – Oneig. inademen, tot zich nemen. <i>Lucht scheppen. Een zeil laten scheppen</i> (het den wind half laten vatten). Spreekwijze: <i>Men Schept het hier uit geen sloot</i> ('t is hier zoo ruim niet).
schepper	1856 VAN LENNEP	schepper , z.n.m. – Hoosvat, lepel, waar men mede Schept.

scheren	1681 SEEMAN	scheeren, heeft verscheide beteekenissen, en voor eerst beteekend het af knippen, afsnijden: gelijk met een seissen, en <i>scheermes</i> geschied: soo <i>scheert</i> een boer het veld met een seissen, als hij het afmaaid: soo <i>scheerd</i> een baard schraaper den baard met een <i>scheermes</i>, en het haar met een <i>schaar</i>: <i>wie heeft uuw haar geschooren? wie heeft uuw baard geschooren</i>: <i>scheeren</i> beteekend oneigendlijk iemand foppen, met iemand gekken: <i>gij scheerd mij! wij hebben hem lustig geschooren</i>: misschien om dat het onse voorvaderen vreemd gedogt heeft, doen het <i>scheeren</i> van haar en baard eerst naa de kunst wierd ingevoerd: of dat'er somtijds eenige poetsen mee' wierden bedreeven: of om dat, die geschooren sijn, gemeenelijk daar kaal af koomen: <i>iemand een kruin scheeren</i>: iemand munnik maaken: want dan krijgt hij <i>ultimam rasuram</i>: dan is hij volslaagen geprofessiet: <i>hij sag'er uit als een geschooren aap</i>: dat is, hij sag'er geestig en belagelijk uit, gelijk de leeuwjes: van <i>scheeren</i> komt een <i>scheer haak</i>, en is te scheep een <i>haak</i> als een seissen, om des vijands wand meede te beschaadigen, en als weg te <i>scheeren</i>: soodaanige <i>scheerhaaken</i> hebben de persiaanen eertijds gebruikt aan haar heirwaagens, en de Romeinen noemden die ook <i>falces</i>: <i>vide Stewechium in vegetium de re militari</i>: en <i>Curtium lib. 4. Cap. 9. de rebus gestis Alexandri Magni. Ducentae falcatae quadrigae: ex summo temone hastae praefixae ferro eminebant: utrimque à jugo ternos direxerant gladios: & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum: aliae deinde falces summis rotarum orbibus haerebant: & aliae in terram dimissae quicquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturae.</i>
scheren	1856 VAN LENNEP	scheren, b.w. – De touwen zoodanig stellen, dat zy heen schieten door de bloks en langs de richtingen, welke zy moeten doorloopen. <i>Die looper is goed Geschoren</i> (hy komt waar hy wezen moet). <i>De kabelaring scheren</i> (die om het spil leggen).
scherp	1681 SEEMAN	scharp, beteekend eigendlijk al, dat gesleepe en <i>scharp gemaakt is</i>: <i>dat sijn scharpe messen! scharpe spooren</i>: <i>iemand met scharpe spooren berijen</i>, sie, <u>spoor</u>: ten tweede beteekend het ook, dat ruuw en ongelijk is: soo werden de steenen, ende rotsen <i>scharp</i> gesegt: jaa een bits man werd ook gesegt <i>scharp</i> te sijn: <i>hij was soo scharp als een els</i>: een schoenmaakers spreekwoord: want een <i>els</i> bij haar een soort van een naald, of priem is: <i>ik val soo scharp niet</i>: het welk beteekend, of ik staa soo naauw op mijn regt niet: of ben soo bits niet: ik ben soo hongerig niet: gelijk men ook seid: <i>ik val teegenwoordig wat scharp</i>: <i>scharp</i> beteekend ook bekrompen: naauwelijks, krap: <i>gij weegt soo scharp</i>: <i>daar is scharp een vierdevat</i>: <i>wij hebben scharp half wind</i>: <i>het is scharp geseild</i>, sie, <u>seil</u>: waar teegen gesteld werd ruim: <i>ruim weegen is geen sond</i>: <i>scharp</i> beteekend ook heevig, heet: <i>het ging'er kort en scharp</i>: soo ook somtijds den arbeid der vrouwtjes. <i>Scharp</i> beteekend te scheep alhet ijserwerk, het sij koegels, het sij bouten, schroot, ens. daar meede men schiet: waar van <i>kruisscharp</i>: <i>los scharp</i>: en hier van het seggen in heevigheid van gemoede, om den vijand meer af breuk te doen: <i>set'er dubbeld scharp op</i>: dat is, set'er eens soo veel op, als men gewoon is daar op te setten: van <i>scharp</i> komt <i>scharpte</i>, <i>scharpheid</i>, als ook <i>scharpen</i>, en dat beteekend <i>scharp maaken</i>; ik heb mijn mes daar toe gesleepe: <i>iemand scharpen</i>; iemand onderrigten, en wijser en sneediger maaken: <i>ik moet mij daar op scharpen</i>; ik moet mij daar nog

		op bedenken, en beraaden; soo ook, <i>opscharpen</i> , <i>opscharping</i> , ens. dit woord <i>scharpen</i> (wanneer het van de wind gesegt werd) beteekend, dat de wind teegen loopt; de <i>wind scharpt</i> , ens.
scherp	1690 WITSEN	los scherp. Ketting-kogels.
scherp	1856 VAN LENNEP	scherp , b.n. – Snijdend, hoekig. <i>Een scherpe kant, scherpe rotsen. 't Is een scherpe wind</i> (een wind die iemand als in 't gezicht snijdt). <i>Een scherpe zeiler</i> (die de golven met snelheid klieft).
scherp	1856 VAN LENNEP	scherp , b.w. – 1°. Snijdend, <i>scherpe zeilen. Het waait scherp.</i> 2°. Hevig. <i>Er werd scherp gevochten. Het ging er scherp toe.</i> 3°. Bekrompen, als 't ware <i>scherp afgemeten. Wy hadden scherp half wind. Wy kwamen scherp dien hoek om.</i> 4°. Dicht <i>scherp aan-den-wind zeilen.</i>
scherp	1856 VAN LENNEP	scherp , z.n.o. – Alle yzerwerk aan boord, 't zij kogels, bouten, schroot enz. <i>Met scherp schieten</i> (in tegenoverstelling van “met los kruid”) <i>Zet er dubbel scherp op</i> (laadt dubbel).
scherp	1857 PAN	scherp . “Alle ijzerwerk aan boord, 't zij kogels, bouten, schroot, enz.” Beter: Hetgeen men op de buskruidlading der stukken plaatst, zoo als granaten, kogels en schroot. “Zet er dubbel scherp op (laadt dubbel).” Lees: twee kogels of een kogel en schroot op de stukken laden.
scherpen	1681 SEEMAN	scherpen , sie, <i>scharpen</i> .
scherpen	1690 WITSEN	scharpen . <i>De wint scharpt</i> . De wint wert meer tegen.
scherpen	1856 VAN LENNEP	scherpen , o.w. – Tegen loopen. <i>De wind begint te scherpen</i> (uit een verkeerden hoek te waaien).
schets	1856 VAN LENNEP	schets , z.n.v. – Afteekening, plan. <i>De schets van een schip.</i>
scheur	1681 SEEMAN	scheur , waar van <i>scheuren</i> : <i>scheuren</i> nu beteekend of van een doen rijten, en splijten: of gereeten, en gespleeten werden: <i>sijn kleeuren scheuren</i> : en oneigendlijk, <i>ik scheurde mijn reusels, en maakte daar een huik af</i> , dat is, ik was soo quaad, als een baars, en daar was niemand, die daar iets om gaf: of die sig daar aan kreunde: <i>als oud mal begint te scheuren, soo is daar geen stoppen aan</i> : dat is, als oude lui mal werden, dan is het omgekoomen: en <i>in priapeis, wilder als wild: wie sal'er mij temmen?</i>
scheur	1856 VAN LENNEP	scheur , z.n.v. – Opening, spleet, loslating der deelen. <i>Er is een scheur in 't hout. Er is een scheur in die wolk.</i> – (veroud.) Bui.
scheurbuik	1856 VAN LENNEP	scheurbuik , z.n.v. – Ziekte, waaraan de zeevarenden by verre tochten zijn blootgesteld, en die zich openbaart door het zwellen en bloeden van het tandvleesch.
scheut	1681 SEEMAN	scheut , een plat Duits woord, voor het welk nu gesegt werd een <i>schoot</i> , als koomende van <i>schieten</i> . <i>Mijn kind heeft een groote scheut gegreegen</i> : is veel grooter geworden: van <i>scheut</i> komt <i>scheutig</i> : <i>hij valt niet scheutig</i> , dat is: hij is kaarig, en <i>schiet</i> niet gaarn geld.
scheut	1690 WITSEN	versche schoot . Een streek zoet water, dat uit zoete rivieren een stuk weeghs in zee gedreeven wordt, zonder zich te vermengen.
scheut	1856 VAN LENNEP	scheut geven , b.w. – Bot geven, Vieren.
scheut	1856 VAN LENNEP	scheut , z.n.v. – 't Zelfde als <i>schot</i> of <i>schoot</i> . Spreekwijze: <i>Een scheut onder water krijgen</i> . (Een zet of verwijt krijgen, dat die het treft, zeer goed voelt, ofschoon de omstanders 't niet merken).

schiemman	1681 SEEMAN	schiemman , of soo <i>Hugo van Linschooten lib. 1. cap. 3.</i> en <i>Roemer Visser</i> , hem noemen <i>schimman</i> : soo gissing plaats had, men sou moogen denken: dat hij daarom een <i>schimman</i> genaamd wierd, om dat hij is, als de <i>schim</i> en schaaduwe van den hoogbootsman: dat is, hoogbootsmans maat: sie, W. p.
schiemman	1856 VAN LENNEP	schiemman , z.n.m. – Onderofficier aan boord, die met het opzicht over tuigaadje enz. van het voorschip belast is. Volgends Winschoten zoû het woord eigenlijk <i>Schimman</i> moeten luiden en zoo veel beteekenen als <i>Schim</i> of schaduw van den Hoogbootsman. Volgends Bilderdijk zoû 't <i>Schuimman</i> zijn, omdat hy, toen de schepen lager en kleiner waren, altijd in het <i>schuim</i> stond. Beide afleidingen komen my even gedrongen voor. Waarom behoeven wy zoo ver te zoeken wat, dunkt my, zich als van zelf voordoet. <i>Schiën</i> beteekent volgens Bilderdijk zelf (zie zijn Gesl. in v. <i>Schip</i>) “voortstreven,” waarvan <i>Schieten</i> een frequent is. Kan dus niet <i>Schieman</i> eenvoudig “voorganger” beteekenen, 't zij om dat hy de bootslieden voorgaat, 't zij om dat hy zijn werk op de voorplecht verricht? Even zoo beteekent <i>schiemman</i> een “voortschietende schuit.”
schiemannen	1856 VAN LENNEP	schiemannen , b.w. – Opredderen, bepaaldelijk: het tuig.
schiemannen	1857 PAN	schiemannen . “Opredderen, bepaaldelijk: het tuig.” <i>Schiemannen</i> is meer verschillende bewerkingen aan touwwerk of tuig, zoo als: splitsen, knopen, kleeden, tensen, enz. Het wordt ook dikwerf spreekwoordelijk gebezigd. Zoo als: <i>hij schiemant er raar in rond</i> , hij behandelt die zaak of doet dat werk op eene zonderlinge wijze. Ook nog: <i>ik zal je door malkaâr schiemannen als oud ijzer!</i> een bedreiging aan het volk, wanneer het zich algemeen onordelijk gedraagt.
schiemansgaren	1681 SEEMAN	schiemansgaaren , het <i>gaaren</i> , dat de <i>schiemman</i> gebruikt, om iets vast te maaken: dit <i>gaaren</i> werd te scheep gemaakt, of gesponnen, van het herpluis van oude kaabels, ens.
schiemansgaren	1690 WITSEN	schiemans garen . Een soort van dun touw.
schiemansgaren	1856 VAN LENNEP	schiemansgaren , z.n.o. – Zie <i>garen</i> .
schiemansgast	1856 VAN LENNEP	schiemansgasten , z.n.m.mv. – Matrozen van het voorschip.
schiemansmaat	1856 VAN LENNEP	schiemansmaat , z.n.m. – Hulp, adjunkt van den Schiemman.
schieschuit	1681 SEEMAN	schieschuit , sommige noemen die een <i>schietschuit</i> , om dat sij snel in het <i>voortschieten</i> is: sulke <i>schuiten</i> in het besonder siet men tot Amsterdam, en werden genaamd, <i>Uiterse schieschuiten</i> , deese sijn het, die als <i>Uiterse marktschuiten</i> sijn, ens.
schieschuit	1856 VAN LENNEP	schieschuit , z.n.v. – Soort van trekschuit. Zie <i>schiemman</i> .
schietbout	1856 VAN LENNEP	schietbout , z.n.m. – Yzeren Bout, dienende om het kanon te laden.
schietbout	1857 PAN	schietbout . “IJzeren bout, dienende, om het kanon te laden.” De <i>aanzetter</i> dient, om het kanon te laden. Lees: Soort van scherp, dat in het kanon geladen wordt, bestaande uit een ijzeren stang of staaf, aan wier uiteinden twee zeer platte kogels verbonden sijn.
schieten	1681 SEEMAN	schieten is van meer als een beteekenis: want <i>schieten</i> in het gemeen beteekend een pijl, of kogel doen vliegen door de lugt: <i>wie heeft die pijl</i> , of, <i>kogel geschooten?</i> met <i>spek schieten</i> , te weeten, om brand te veroorsaaken in des vijands schip: oneigendlijk iemand scherp aan tasten: en sijn saaligheid lustig seggen: <i>hij schoot geweldig met spek</i> : hij gaf hem genoeg te ruiken, ens. <i>schieten</i>

schieten	1690 WITSEN
schieten	1690 WITSEN
schieten	1740 Zonhoven
schieten	1856 VAN LENNEP

beteekend ook, *doorschieten*, treffen: *hij schoot een voogel: gaan uit schieten, dat is de paapegaaï geschooten*: sie, *paapenaad*: een walvis schieten, te weeten, met harpoenen, ens. maar daar sijn nog te scheep eenige andere spreekwijzen: de ballast *schieten*, dat is, de ballast werpen: de ballast *schiet*, of *verschiet*, de ballast verrold: *de netten schieten*, de netten uitwerpen: *sijn kuit schieten*: sie, *kuit*: de steng schieten: dat is, neederwaarts laten sakken: *iets rond schieten, een touw rond schieten*: dat is, een touw in de *rondte* op rollen: waar van, *sij sullen dat niet rond schieten*: sie, *rond*. *Schieten*, snel neederduiken: *hij schoot met de kop naa de grond: schieten* beteekend oneigendlijk opdokken, betaalen: *wie sal geld schieten?* ens. van *schieten* komt *afschieten*, dat is, lossen: *een roer afschieten: afschieten*, schielijk needer sakken: *beschieten*: met *schieten* kunnen bereiken: oneigendlijk met planken bekleeden: waar van een *beschot*: *mijn oogen beschieten: ik was eeven beschooten*: ik werd slaaperig: en mijn oogen waaren eeven toe: *dat mag niet veel beschieten*: dat kan geen groot voordeel geeven: *inschieten*, met een koegel, pijl, ens. ergens binnen *inschieten*: oneigendlijk, invoegen, inlassen: *schiet 'er een stuk van een plank in: ik sal 'er geld bij inschieten*: ik sal verlies doen: de broek lappen, en het gaaren toe geeven: *dat schoot mij in*: dat quam mij in den sin: *ontschieten*: dat ontglee' mij: *dat is mij ontschooten*: het welk oneigendlijk tweesins verstaan werd, als eerst, dat is mij door het hoofd gewaaid, dat is mij vergeeten: en ten andere, dat is mij mislukt: *het kan soo een mens altemets wel ontschieten: opschieten*, uit de hand *schieten*, en laten vliegen: *duiven opschieten: schiet op! kruis of munt!* oneigendlijk op iemand niet passen: iemand te leur stellen: *de vrinden schooten mij op: verschieten*, van de eene plaats werpen naa de andere: *Koorn verschieten*, sie, *koorn*. Ingelijks ontroerd werden, *gij doet mij verschieten: de verw verschiet*, de verw veranderd: *verschieten*, met *schieten* verquisten: *hoe veel kruid heeft hij verschooten? geld verschieten*: iemand geld leenen, of geld voor een ander betaalen: *uitschieten*, oneigendlijk, *verschieten*: *wie heeft dat geld uitgeschooten?* ens. *Schietbout*, een *bout* daar mee *geschooten* werd. *Schietgeweer*, alderhande *geweer*, daar uit men *schieten* kan, als roers, musketten, snaphaanen, geschut, ens.

schieten. Het touw-werk in ronde kringen of schyven leggen.

schieten. *Stengen schieten*. De stengen doen nederzakken of dalen, door de zalen, naar omlaegh.

schieten. Zuidt of noord, door middel van een Graedboog de sterren schieten om te weten op wat hoogte men is. wandt en netten schieten, de zelve in 't waeter uitzetten om te visschen.

schieten, b.w. – 1°. Uitwerpen, omwerpen, byvieren, losgaan. (*Een touw rondschieten* (een touw in de rondte op den grond oprollen). *De netten schieten* (uitwerpen). *Een steng schieten* (laten zakken). *Ballast schieten* (verwerken).

2°. Treffen. *Een walvisch schieten* (hem met een harpoen treffen). *Een schip reddeloos schieten*.

3°. Waarnemen. *De zon schieten, een ster schieten*.

Gelijk mijn zanggodin, hier eindlijk meê gelant

Geen maghtiger gestarnt kan met haar graadboog schieten

Als 't geen de heirbaan wijst aan alle zeen en vlieten.

Antonides, *IJstroom*.

schieten	1856 VAN LENNEP	schieten, o.w. – 1°. Geschut of vuurwapenen lossen. <i>Met gloeiende kogels, met los kruit, met scherp, met kogels, met een blikken doos schieten. In het volle hout, in den romp van een schip schieten. Met opene geschutpoorten schieten.</i> Spreekwijze: <i>Met spek schieten.</i> (Dit werd oudtijds gedaan om schepen in brand te schieten: by goede voorzorgen deed het echter weinig uitwerking, maar gaf des te meer stank. Hiervan werd aan de uitdrukking langzamerhand de beteekenis gehecht van: “iets zeggen, dat heel wat klinkt (riekt) maar in den grond weinig te beduiden heeft.” 2°. Zich met snelheid bewegen. <i>De visch Schoot als een pijl door de baren. Een schip voorby schieten.</i> 3°. Zich vrij bewegen. <i>Laat dat touw wat schieten.</i> (Laat het wat minder gespannen staan). 4°. Van zijn plaats gaan. <i>De ballast Schiet.</i> Zie <u>ballast</u>.
schietgat	1856 VAN LENNEP	schietgat , z.n.o. – Opening, waardoor geschoten wordt; min gebruikelijk dan <u>geschutpoort</u> .
schietgeweer	1856 VAN LENNEP	schietgeweer , z.n.o. of <u>vuurwapen</u> . – Geweer, waarmede geschoten wordt.
schietschuit	1856 VAN LENNEP	schietschuit , z.n.v. of beter nog <u>schieschuit</u> . – Soort van markt- of trekschuit, wellicht dus genoemd, omdat zy door de vaart Schiet.
schijf	1681 SEEMAN	gaatschijven , sijn <i>Schijven met gaaten</i> , sie, <u>schijf</u> .
schijf	1681 SEEMAN	schijf, dit woord beteekend te scheep een ronde plank, of bordje in een taakel, waar oover de taalie, of het touw, daar meede gehijsd werd, bewoogen werd: door dien het selve meede omdraaid: en hier van, <i>het gaat oover veel schijven</i>: en dienvolgens te gemakkelijker (gelijk den seelui bekend is) oneigendlijk beteekend het: daar leit weinig aan geleegeen of het wat meer kost: want daar sijn veel luiden, die daar aan betaalen moeten: het gaat oover schip en goed: en daarom mag men wel seggen: dat’er niet meer verlooren gaat, als gemeen goed: <i>sijn gat gaat op schijven</i>: dat is, oneigendlijk, hij leefd als een heertje op sijn vermaak: het woord <i>schijf</i> werd door gelijkenis tot veel saaken oovergebracht: en voor eerst tot geld: <i>hij heeft seer veel schijven</i>: <i>het sijn sijn schijven</i>, <i>die’er klappen</i>: dat is, het is sijn geld, daar alles voor gekogt werd: de klei (seid de boerin) is van mijn kar gekoomen: wat <i>schijven</i> in een dambord ens. sijn, dat is genoeg bekend: endelijk werd het ook op een stuk vlees gepast: als men seid een <i>kalfschijf</i>: <i>de raapen appels snijen aan schijven</i> ens. en selfs sommige appelen werden <i>schijvers</i> genaamd, om dat sij bequaamer sijn als ander om aan <i>schijven</i> gesneeden en in de pan gebakken te werden. Een <i>knieschijf</i>, <i>poples</i>.
schijf	1856 VAN LENNEP	schijf, z.n.v. of <u>blokschijf</u>. – Houten of yzeren ronde en cylindrische plaat, met een sleuf in haar omtrek, dienende om er een touw in te bergen, wanneer zy binnen een blok vast zit of los draait om een spil, die door haar middelpunt loopt. <i>Pokhouten schijf, metalen schijf, gegoten yzeren schijf.</i> Spreekwijze: <i>Het loopt over veel Schijven</i> (het is onverschillig wat het kost, dewijl zoo velen er aan betalen: – om dat een touw, dat door veel bloks, en dus over vele Schijven loopt, gemakkelijker te hanteeren is. <i>Zijn gat gaat op Schijven</i> (hy leeft als een heertjen). <i>Het schijffen is in ’t blokjen</i> (de zaak is in orde).

schijf	1857 PAN	schijf. Hier kan nog bijgevoegd worden: de pokhouten schijven zijn in twee soorten verdeeld, als: schijven <i>op hout</i> en <i>op metaal</i> . Bij de eerste draait de schijf om een houten spil of nagel, en bij de tweede om een ijzeren, doch dan zit in het midden der schijf eene koperen of ijzeren bus.
schijtvalk	1681 SEEMAN	schijtvalk (naa het getuigenis van de seelui, die om de noord vaaren) is een soort van roof voogels, de <i>steenvalken</i> niet ongelijk: deese <i>valk</i> heeft de naam daar van gekreegen, dat hij niet als andere <i>valken</i> aasd op het vlees van het gevoogelte: maar (met verlof) op den drek van kokmeeuwen: weshalven de seelui gewoon sijn te roepen, als sij sien, dat een meeuw van den soo genaamde <i>schijtvalk</i> gegreepen is: <i>Schijt meeuw! schijt! soo raakje de valk quijt.</i> hier uit is nu ligtelijk af te meeten: waarom sommige pronkertjes (als bij gelijkenis tot Amsterdam) <i>schijtvalken</i> genaamd werden: te weeten, om dat sij de uiterlijke gedaante hebben van rijke luiden, en sij hebben quaalijk een duit in de mars.
schild	1681 SEEMAN	schild genoomen voor een waapentuig beteekend soo het rond is, <i>Clypeum</i> : soo langwerpig, <i>scutum</i> een klein schildje <i>parma</i> , ens. <i>iemand te schild en te speer vervolgen</i> : dat is, een doodelijken haat op iemand hebben: maar te scheep beteekend het de borstweering agter het galjoen, W. pag. 55. N. 11. beeld het af: seggende, dat het is een sieraad voor op de stuurplegt, en elders, ens.
schild	1690 WITSEN	schilt. De borst-weering achter 't galjoen.
schild	1856 VAN LENNEP	schild , z.n.o. – Wapenbord, dat op den spiegel van jachten en andere schepen prijkt.
schild	1857 PAN	schild. Het ezelshoofd van den boegspriet, wordt ook <i>schild</i> genoemd.
schildbank	1681 SEEMAN	schildbank , of misschien schildplank : dit is een swaare plank, daar de enden van het braadspit ter weeder sijden in rusten, en omdraajen. <i>Schildhoofd</i> , een hout hebbende de gedaante van een <i>hoofd</i> , diend eenigsins tot sieraad: ander deels, om touwen aan te beleggen. <i>Schildknoop</i> , een <i>knoop</i> aan een touw, die als een <i>schild</i> en borstweering is, om vast te houden.
schildbank	1690 WITSEN	schilt-banken. Zwaare planken, daar het braadt-spit in leit, tegen de zyde van het schip aan.
schildbank	1856 VAN LENNEP	schildbank , z.n.m. – Zware plank, tot steun dienende aan de enden van het braadspit.
schildhoofd	1690 WITSEN	schilt-hoofden. Koppen, die wederzydts in het schilt aan boort staan, om iets aan te beleggen: zy dienen ook tot cieraat.
schildhoofd	1856 VAN LENNEP	schildhoofd , z.n.o. – Hout, dat de gedaante van een Hoofd heeft, dienende eensdeels tot cieraad, anderdeels om touwen aan te beleggen.
schildknoop	1690 WITSEN	schilt-knoop. Zekere knoop in touw, gelyk'er zoo een aan de kraan loopt.
schildknoop	1856 VAN LENNEP	schildknoop , z.n.m. – Knoop, in een touw, die als een <i>Schild</i> dient om het doorschieten van het touw tegen te gaan.
schildpad	1856 VAN LENNEP	schildpad , z.n.v. of <i>Schootbos</i> . – Plat blok, langer dan de gewone, en voorzien met een yzeren hoekstrop, ten einde er een touw in te doen keeren. De strop kan met een scharnier geöpend en gesloten worden.
schildpad	1857 PAN	schildpad. De beschrijving welke van een schildpad wordt gegeven, is die van een <i>kinnebaksblok</i> . Lees: houten klus of klamp met één of meer schijven. Zij worden met naaijings of spijkers op de plaats bevestigd, en vervangen het blokwerk.

schillipen	1681 SEEMAN	schillipen , of misschien schildlippen , ten sij het waaren <i>schulpen</i> : sijnde te scheep deksels op de schildbank.
schinkel	1681 SEEMAN	schinkel , sie, <i>schenkel</i> . <i>Schinkelhaak</i> , de haak aan de <i>schenkel</i> .
schinkel	1856 VAN LENNEP	schinkel , z.n.m. of <i>schenkel</i> . Zie <i>draairing</i> . – Kort en dik touw om een mastkop en waarvan de enden op het want hangen. <i>Schinkel van het sloeptakel</i> . <i>Schinkel van een bras</i> , <i>brassschinkel</i> . <i>Schinkels voor de onderlijzeilsvallen</i> . <i>Riftalieschinkel</i> . <i>Poortschinkel</i> . (Touw waarvan de beide enden door 't scheepsboord heenloopen en vast gemaakt zijn aan de ringen van de geschutpoortluiken, welke daarmede kunnen worden opgegehaald en opgehouden).
schinkelhaak	1856 VAN LENNEP	schinkelhaken , z.n.v.mv. – Strop of leng, met een Haak aan ieder end voorzien en dienende om vaten mede op te hijschen.
schip	1681 SEEMAN	schip , dit gevaart kan bij gelijkenis genaamd werden een drijvende batterij, een drijvend kasteel: want men daar uit al drijvende schiet, en schut gevaart houdt: <i>blank schip</i> een <i>schip</i> , dat schoon gespoeld is: <i>een scharp schip</i> : een <i>schip</i> , dat onder <i>scharp</i> , of sluik toeloopt: dit woord werd gepast op een mens: als men seid, <i>het is een diep gaande schip</i> : het welk eigendlijk geseid werd van een <i>schip</i> , dat swaar gelaaden is: oneigendlijk te kennen geeft, dat soo een man in al sijn doen al te kostelijk is: en dat, soo hij neutjes heeft, wel dopjes maaken sal: <i>het gaat oover schip en goed</i> : dat is, de schaade raakt niet alleen de reeders: maar ook de koopluiden, die waaren in het schip hebben: <i>daar men voor scheep komt, daar moet men voor vaaren</i> , dat is, eigendlijk, die sig voor bootsgesel verhuurd heeft: die moet bootsgesels werk doen, en die voor kok <i>scheep</i> komt, die moet schaffen: <i>die voor hond scheep komt, die moet knooken eeten</i> : oneigendlijk beteekend het: dat ieder doen moet, dat hem te doen staat: en dat die een onderdaan is, sijn meerder moet gehoorsaamen: <i>daar koomen soo goede scheepen aan, als 'er af vaaren</i> : dit beteekend eigendlijk, dat de scheepen, die van andere plaatsen in onse haavens koomen, soo goed sijn, als die uit onse haavens vaaren: dit werd oneigendlijk van onse pretieuse en spijtige vrijsters gebruikt, als sij schamper willen seggen, dat sij naa een vrijer, of twee, niet veel en vraagen: voornaamendlijk, als hij haar opgeschooten heeft: willende seggen, dat sij ligtelijk soo een slag weederom sullen kunnen bekoomen: <i>duure scheepen blijven aan land</i> : het welk oneigendlijk beteekend, dat juffertjes, die haar waar al te seer op geld houden, daarom somtijds ongetrouwd blijven: van <i>schip</i> komt <i>schipbreuk</i> , dat is, als het <i>schip</i> soo gestooten en geslaagen werd, dat het <i>breekt</i> , en in het gemeen vergaat: <i>schipbreuk lijden</i> , werden die geene gesezt: die op een <i>schip</i> sijn, dat vergaait, <i>de Bruin in Embl. pag. 21.</i> noemd het <i>schipbraak</i> , sie, ook <i>Roemer Visser 2. schok 47.</i> sinnepop ens. Een <i>schippond</i> reekend men gemeenelijk op een gewigt, van 300. pond: een <i>schipper</i> is, die een <i>schip</i> voerd: dog daar werd bij haar onderscheid gemaakt, of een <i>schipper</i> meede reeder aan een <i>schip</i> is, of niet: de laatste werd maar genaamd een <i>setschipper</i> : om dat hij maar bij de reis, als op een <i>schip geset</i> werd: <i>schipper sie toe!</i> beteekend oneigendlijk, dat men op ons stuk naauw letten moet: want het luid niet wel, dat iemand <i>schipper te voet</i> gemaakt, of <i>ontschipperd</i> werd: want dat is niet beeter, dan of een Kapitein de deegen voor de voeten gebrooken, en een <i>voet in 't gat</i> (dat de gewoonte is) gegeven wierd.

schip	1690 WITSEN	't schip is tusschen twee halzen. Zulks werdt gezeght als het voor wint gaat, om dat, als de halzen of einden der zeilen wederzydts even verre van boort uitgestrekt zyn, dan by gevolg de wint vlak van achteren in komt.
schip	1690 WITSEN	't schip kan tegen zyn leet niet. Het schip is bros.
schip	1690 WITSEN	't schip laat veel water vallen. Het schip is achter scherp, en in de midden, of voor, breed.
schip	1690 WITSEN	't schip ontzeilt het roer. Het schip zeilt snel.
schip	1690 WITSEN	't schip strookt wel. Het schip is van een goet beloop.
schip	1690 WITSEN	't schip trekt veel water. Het schip gaat zeer diep.
schip	1690 WITSEN	afvalligh schip. Een schip dat niet wel by de wint houdt, of wintwaarts.
schip	1690 WITSEN	al weder scheepen voor de boegh. Oneigentl. Daar is weder ongemak.
schip	1690 WITSEN	beloop van 't schip. Het fatzoen, of gedaante, en gestalte des zelfs.
schip	1690 WITSEN	blank schip. Nat schip. Schoon schip.
schip	1690 WITSEN	daar dienen geen twee groote masten op een schip. Oneig. Een moet meester zyn.
schip	1690 WITSEN	daar komen zoo goede scheepen aan als'er af varen. Oneig. By verwisseling kryght men misschien beter.
schip	1690 WITSEN	dat is geen zeil voor zulk een schip. Oneig. Die zaak voeght die man niet.
schip	1690 WITSEN	de greep van 't schip. De ruimte en scherpte van de steven onderwaarts; wiens goede gestalte veel tot het wel zeilen doet.
schip	1690 WITSEN	de plecht is uit het schip, of <i>uit de schuit.</i> Oneigentlyk: Die het gezagh heeft is niet tegenwoordigh.
schip	1690 WITSEN	de plecht is van het schip, of <i>van de schuit.</i> Oneig. Dat het geen pleegh te geschieden, nu niet meer behoeft.
schip	1690 WITSEN	diep gaande schip. Oneig. Een persoon die veel verquist, en veel noodigh heeft. Dit spreek-woord is genoomen van den arbeit, die diep gaande scheepen na zich sleepen, om te beheeren.
schip	1690 WITSEN	dorstigh schip. Een schip dat lekachtigh is, en veel water in zuight.
schip	1690 WITSEN	duure scheepen blyven aan landt. Oneigentl. Te duure waar wert niet verkoft. Anders: Kostelyke dingen schroomt men te koopen.
schip	1690 WITSEN	een bastaart schip. Een schip van tweederley hout.
schip	1690 WITSEN	een dicht schip maken. Oneig. Zyn lyf vol eeten en drinken.
schip	1690 WITSEN	een diep gaande schip. Oneig. Een mensch die veel van doen heeft.
schip	1690 WITSEN	een groot schip voeren. Oneigentl. Een zaak van gewicht by de handt hebben.
schip	1690 WITSEN	een groot zeil op een klein schip, moet in de grondt, of op een klip. Oneigentlyk gezeght: Die zyn staat naar zyn maght niet zet, geraakt in ongeval.
schip	1690 WITSEN	een klaar schip maken. Oneig. Zyn zaken redden.
schip	1690 WITSEN	een schip als een hout. Een dicht schip.
schip	1690 WITSEN	een schip als een tol. Een wel bezeilt schip.
schip	1690 WITSEN	een schip bevryden. Een schip met pompen droogh houden. Of ook: Een schip van den vyandt verlossen.

schip	1690 WITSEN	een schip drillen. Een schip voort winden, door een touw, dat aan een paal vast is, en op een lichter, die voor 't schip legt, voort gewonden wordt.
schip	1690 WITSEN	een schip in zee bolwerken. De goederen, of last, in een schip verleggen. Ziet mede een andere betekenis onder het woort <i>werken</i> .
schip	1690 WITSEN	een schip niet magtigh zyn. Een schip, door stilte, niet te kunnen bewegen.
schip	1690 WITSEN	een schip onttakelen. Een schip zyn staande en loopende wandt aflichten.
schip	1690 WITSEN	een schip op strandt, een baak in zee. Dat is: Men spiegelt zich aan een anders schade.
schip	1690 WITSEN	een schip over boort varen. Het zelve verteeren, en zoo veel onkosten maken, als het schip niet waerdigh is.
schip	1690 WITSEN	een schip verlooren, een boot behouden. Het groot verliezen, en 't klein behouden.
schip	1690 WITSEN	een-dekt schip. Oneig. Een mensch van weinigh kennis.
schip	1690 WITSEN	geen twee groote masten dienen op een schip. Geen twee kunnen gelyk heerschen. Regeering in regeering is ondienstigh.
schip	1690 WITSEN	gezondt schip. Een schip dat wel wil byleggen, of aan de wint houden, en overstaagh loopen kan; daar lange scheepen het bequaamste toe zyn. Een schip zonder letzel.
schip	1690 WITSEN	groot schip, grof water. Het zelfde.
schip	1690 WITSEN	hart van 't schip. Het middelste van't schip: hier zyn de planken het alderdikste; doch achter aan het schip zyn de planken het alderdunste, om dat het schip daar het minst te lyden heeft.
schip	1690 WITSEN	heet schip. Een schip dat wel voorzien is van mannen en oorloghs-tuigh.
schip	1690 WITSEN	het is tydt dat men de bakens verzet, of het schip raakt op de wal. Oneig. De voorige zaken verbeteren, eer dat'er eenigh ongeluk op volgt.
schip	1690 WITSEN	het laatste scheepje gaat af. Dat is, oneig. Men waaght noch eens voor de laatste maal: het laatste middel wordt aangewendt.
schip	1690 WITSEN	het schip giert onder zee. Het schip wort, door 't anker-touw, of stroom, onder water gints en weer getrokken.
schip	1690 WITSEN	het schip giert op zyn zyde. Het schip loopt op zyn zyde.
schip	1690 WITSEN	het schip haalt over. Dat is: Het schip blyft in eenerley toestandt en wezen.
schip	1690 WITSEN	het schip houdt geen postuur. Dat is: Het schip luistert na zyn roer niet.
schip	1690 WITSEN	het schip is bekaait. Het schip zeilt een andere streek als het behoort.
schip	1690 WITSEN	het schip is een koe. Het schip is traagh in 't zeilen.
schip	1690 WITSEN	het schip is zoo klaar, als of het in de maas lagh en dreef. Dit wert gezeght, als een schip niet opgeruimt, maar reddeloos is.
schip	1690 WITSEN	het schip kan zeilen noch dryven. Het schip is onbequaam.
schip	1690 WITSEN	het schip leit in zwym. Dit zeght men, als het schip van 't water overstolpt is, en dreight te zinken.
schip	1690 WITSEN	het schip leit kaal. Het schip leit zonder mast en touw.
schip	1690 WITSEN	het schip leit slaaghs-wys. Het schip legt om aanvang tot zeilen te maken.
schip	1690 WITSEN	het schip leit voor mal. Dit wert gezeght, als het schip in stilte of harde wint leit, en na roer noch zeil luisteren wil.

schip	1690 WITSEN	het schip leit zoo stil als een meeuw. Het schip leit heel stil.
schip	1690 WITSEN	het schip onder 't roer houden. Het schip met het roer in dwang houden.
schip	1690 WITSEN	het schip ontzeit geen water. Dat is: Het schip snydt niet wel door 't water.
schip	1690 WITSEN	het schip op zyn gat zetten. Het schip met zyn achter-steven op 't droogh zetten. Dit heb ik in zee bygewoont, met het alderuiterste gevaar van te vergaan.
schip	1690 WITSEN	het schip rydt gemakelyk. Het schip leght by hardt weêr gemaklyk aan zyn touw.
schip	1690 WITSEN	het schip spoelt zyn neus. Het schip steekt van vooren in 't water.
schip	1690 WITSEN	het schip treedt veel, of weinigh. Het schip zakt veel, of weinigh, in zee.
schip	1690 WITSEN	het schip valt af, of het komt by. Het schip gaat van de wint af: of, gaat aan de wint.
schip	1690 WITSEN	het schip wil niet door 't water. Het schip wil niet zeilen.
schip	1690 WITSEN	het schip wil niet vallen: of, <i>wil zyn neus niet neer slaan.</i> Het schip wil niet wintwaarts af dryven.
schip	1690 WITSEN	het schip vraakt een streek drie of vier van de wint. Dat is: Het water schiet zoo hol, dat het schip zoo veel streken van't compas af gaat.
schip	1690 WITSEN	het schip zadelt. Ziet <i>een rugh opsteken.</i>
schip	1690 WITSEN	het schip zeilt als een tonyn. Het schip is wel bezeilt.
schip	1690 WITSEN	het schip zeilt, als een brandthout, over dwars. Oneig. Het zeilt qualyk.
schip	1690 WITSEN	het schip zuight toe. Het schip zinkende, sleept het omher dryvende hout, menschen, enz. na zich onder water.
schip	1690 WITSEN	ingespannen schip. Een schip dat van een ander schip gesleept wert.
schip	1690 WITSEN	lootsman uit, daar komen scheepen aan. Oneigentlyk: Daar gevaar is, of schynlyk moghte komen, moet hy, dien de wacht bevoolen is, toe zien: gelyk als men te scheep, van verre scheepen ziende, niet kan weten of het vriendt of vyandt is.
schip	1690 WITSEN	los schip. Een schip dat door hardt weêr, of storm, niet vast van inhouten is.
schip	1690 WITSEN	men kan het schip even zien doppen. Dat is: Men kan het schip even zien op en neder gaan.
schip	1690 WITSEN	met de laatste scheepen t'zeil gaan. Oneig. Te laat komen, en te zeer semmelen.
schip	1690 WITSEN	moedigh schip. Een schip dat cierlyk uitgebouwt is.
schip	1690 WITSEN	niet lang op een schip: over een andere boegh. Dat is: Verandering is zomtydts goet.
schip	1690 WITSEN	onderlastigh, of onderstalligh schip. Een schip dat te veel neder zinkt in zee.
schip	1690 WITSEN	ongezont schip. Een schip dat niet gemaklyk wendt ofte overstaagh wil; ook dat niet wel by de wint zeilt: van welk laatste korte scheepen de meeste noodt hebben.
schip	1690 WITSEN	oudt schip, oudt zeil. Dat is, oneigentlyk gezeght: Het eene is na 't ander.
schip	1690 WITSEN	rondtom iemants schip zeilen. Dat is: Iemant hoon aandoen.
schip	1690 WITSEN	scharp schip. Een schip dat onder, voor en achter, smal is; 't geen om het wel zeilen gedaan werdt. Doch al te scherpe scheepen zyn in deeze landen niet goet, om dat al te diep gaan, en ongemakkelyk op onze drooghten zyn. Van deeze scherpte kan men qualyk regels of maat geven: het buigen moet na het oogh en wil van den Meester zyn.
schip	1690 WITSEN	scheepen beslaan. Scheepen arresteren, of in 's Landts dienst nemen, tegen wil der eigenaars, doch voor een redelyk loon.

schip	1690 WITSEN	schip. Deeze benaminge heeft zyn afkomst van het Latynsche woort <i>Scypus</i> , dat is, <i>een Beker</i> , 't welk weder zyn oorsprong heeft van een Grieks woort, dat uithollen gezeght is.
schip	1690 WITSEN	slag van 't schip. De zyde van het schip aan ly.
schip	1690 WITSEN	smuik schip. Een schip dat voor laegh is.
schip	1690 WITSEN	stuur van 't schip zyn. Oneig. Meester van de zaak wezen.
schip	1690 WITSEN	stuur-lastigh schip. Een schip dat achter te veel in 't water zinkt.
schip	1690 WITSEN	te veel zeils op 't schip. Oneig. Te grooten staat voeren.
schip	1690 WITSEN	verwyderen met het schip. Afvallen, afdryven tegen wil van de Stuurman.
schip	1690 WITSEN	vlotgaande schip. Een dicht schip.
schip	1690 WITSEN	voorlastigh schip. Een schip dat voor te zwaar is, waarom het qualyk wenden kan.
schip	1690 WITSEN	waan 't schip. Dat is: Waar van daan het schip. Dus roept men elkander in zee toe.
schip	1690 WITSEN	wan-laden schip. Een schip dat niet volladen is.
schip	1690 WITSEN	water-vast schip. Een schip dat stevigh, en niet rank is.
schip	1690 WITSEN	wendt, want de scheepen wenden. Dit wert gezeght als men met een vloot zeilt, en ziet, als de voorste scheepen keeren, dat men dan mede keert, of om leght, om geen ongemak te lyden door droogten, of dat de wint begint te keeren; by welke gevallen de voorste scheepen voor bakens strekken. Oneig. Met den meesten hoop voegen, en veranderen van drift, enz.
schip	1690 WITSEN	zoo een schipper als ghy kiest, schip en goet dat ghy verliest. Dat is, oneig. Zoo ghy een onbequaam man over gewichtige zaken stelt, ghy hebt het u zelven te wyten, dat die qualyk verhandelt werden.
schip	1836 SPRENGER	Schip, Schuit. <u>Hy reedt mede aan dat schip.</u> Spreekw. <i>hij is mede in die zaak betrokken.</i> <u>Het is een diep gaand schip.</u> Zoo spreekt men van iemand, <i>die voor zich en zijn huisgezin veel geld noodig heeft om zijne verteringen goed te maken</i> , denkelyk omdat een schip, hetwelk, of door eigene zwaarte, of door zyn last diep gaat, veel water noodig heeft om te kunnen vloten en varen; van daar ook het Spreekwoord: <u>groot schip, groot water</u> , omdat hoe dieper een schip gaat, het zoo veel meer water behoeft, zal het niet aan den grond geraken. <u>Ik moet het schip aan de zee overgeven.</u> Spreekw. <i>mijne handen van den persoon of de zaak aftrekken, den man aan zyn lot overlaten.</i> Daarentegen zegt men: <u>het is een schip, waar men de hand aan moet houden</u> , voor: <i>het is een persoon of zaak, die men niet moet laten varen.</i> <u>Het is tusschen kaai en schip gevallen.</u> Spreekw. <i>voor den eigenaar verloren gegaan.</i> <u>Het schip moet op de helling.</u> zoo spreekt men van een vaartuig, als er iets aan te herstellen valt, en zoo ook Spreekw. <i>van een mensch, als hij krank is en geneeskundige behandeling noodig heeft.</i> <u>Ga niet scheep zonder beschuit.</u> Beschuit (scheepsbeschuit) wordt hier genomen voor <i>behoorlijken voorraad</i> , om de reis te doen en de zin is, fig. genomen, <i>ga in geene handel-zaak zonder geld.</i> <u>Het schip is gebleven met man en muis.</u> Eigenl. <i>Niets, dat leven had, van het meeste tot het minste, is aan de schipbreuk ontkomen.</i> Oneigenl. <i>Alles is verloren.</i> <u>Daar komen zoo groote schepen aan, als er afvaren.</u> Spreekw. <i>er zal zich nog wel eens zulk eene gelegenheid opdoen</i> , meestal ter

vertroosting gebruikt, als er een huwelijk afraakt, of men het in den handel niet eens kan worden omtrent den koop.

Daar men voor scheep komt, moet men voor varen. Spreekw. *men moet het werk doen, waartoe men ambts- of beroepshalve verbonden is.*

Een schip op strand is een baken in zee. Zie *baak, baken.*

De oude schepen blyven aan land of wal. Zoo spreekt men van *bejaarde meisjes, die ongehuwd blijven; vooral van zulke, die door spijtigheid of te groote kieschheid, verscheidene aanzoeken hebben afgeslagen en klagen, als het te laat is.*

Hy komt met de naschepen. Men heeft doorgaans bij eene vloot, schepen die trager varen dan anderen en alzoo achter aankomen; van daar geeft het Spreekw. te kennen: *hij komt later of te laat;* ook wel: *hij kan met anderen niet mede doen,* 't zij het hem aan ziels- of aan ligchaamskrachten, of aan die beide, ontbreke.

Hy heeft schoon schip gemaakt. zegt men vrij algemeen van iemand, die zich van de eene of andere der meest gebruikelijke wijzen om het ligchaam te zuiveren, heeft bediend, – of wien de goede natuur, door hem bij tijds, ter ontlasting van kwade stoffen te hulp te komen, het lastige gebruik van emetica of purgantia heeft willen besparen.

Hy verstaat geen scheeps. Spreekw. *hij weet niet wat men zeggen wil.*

Klein schip, klein zeil, fig. *kleine huishouding, kleine zorgen.*

Wie voor hond scheep komt, moet de beenen kluiven of, de bonken eten, zegt Spreekw.

Overheerd moet lijden, of ook wel: Men moet het zich getroosten, als men in onaanzienlijke of onaangename posten werkzaam moet zijn.

Het wel afloopen van het scheepje. Dit behoort tot de verschillende zoo genoemde *gezondheden of condities*, welke doorgaans in een vrolijk gezelschap of gemeenzamen vriendenkring, gedronken worden. Men wijdt die toast toe aan de gehuwde mannen, wier echtgenooten zich in gezegende omstandigheden bevinden, en somtijds ook wel aan de vrouwen, welke het kinderbed verbeidt.

Hy heeft zyn scheepjes op het drooge. Zie over dit Spreekwoord bladz. 54.

Het kan beter van een schip dan van een schuit. Spreekw. *Rijken kunnen meer geven dan minder gegoeden.*

Hy komt al in mijn schuitje: *hij wordt het reeds met mij eens.*

Wy zyn in het schuitje en moeten mede. Spreekw. *Er valt niets aan te doen, wij moeten er ons naar schikken.*

Er is geen schuit zo digt, of, er komt ligt een lek in. Spreekw. *het is moeilijk geheimhouding te bewaren.*

Hy vaart met my in één schuitje (ook wel schip.) Spreekw. *hij is met mij van hetzelfde gevoelen, of, hij heeft met mij hetzelfde doel*, even als zij, die in een vaartuig naar dezelfde plaats stevenen.

Hy houdt zich als of hy gek was, en laat zyn schuitje vol loopen, Spreekw. *hij houdt zich, als of hij er geen erg in had, en slaat intusschen den drank stilletjes naar binnen; zoo toch drinkt een lekke schuit, zachtjes en allengs het water in.*

Ga uit myn schuit, gy bederft de vracht, Spreekw. *verlaat mijn gezelschap, want gij benadeelt het, of berooft mij van het voordeel, anders daarvan te genieten.* –

Als de bruid is in de schuit, (wij zouden thans zeggen in het *huwlijksbootje*) dan zyn de beloften uit, Spreekw. *Men herinnert zich dikwijls zijne beloften niet meer, als men zijne begeerten verkregen heeft.*

Ontzeg geen vracht eer de schuit vol is, Spreekw. *Haast u niet, met u van uw fortuin verzekerd te houden. Stel niet te vroeg vast, dat gij gelds genoeg hebt.*

schip

1836 SPRENGER

Schip. Hy voert een groot schip, zegt fig. *hij heeft een' zaak van groot gewigt bij de hand*, doch ook wel, *eene zwaarlijvige vrouw getrouwd.*

Hy houdt het schip dragende, fig. *hij blijft in denzelfden staat, waarin hij was, doch zoo, dat men zijne middelen eer verminderen dan vermeerderen ziet.* Het is daarvan ontleend, dat men een schip zoo stuurt, dat de zeilen het schijnen te dragen.

Het schip moet op de helling, zegt men eigenlijk van een vaartuig, 't welk zoo slecht geworden is, dat het, te water zijnde, niet meer hersteld kan worden, en derhalve door middel van kaapstanders enz. op die schuinsche vlakke, waarop schepen gebouwd worden, moet worden opgewonden, om de gebreken, die het onder water heeft, te kunnen nazien. – Van een *kleet* gebruikt, is de zin: *het wordt slecht en moet versteld worden*, maar van een' *mensch*: *hij wordt ziekelijk en heeft behoefte aan geneeskundige hulp.*

Dure schepen blyven aan wal, zegt Spreekw.: *te kostbare waren hebben geen aftrek*, en wordt wel op spijtige meisjes, die zich te veel inbeelden, en, zoo men zegt, *hare waar op te hoogen prijs houden*, toegepast.

schip

1856 VAN LENNEP

schip, z.n.o. – Algemeene benaming van alle groote vaartuigen, die in zee gaan. *Oorlogschip.*

Linieschip (die ten oorloge uitgerust zijn). *Amiraalschip* (dat de Amiraalvlag voert). *Vlaggeschip* (dat een kommandant aan boord heeft.) *Schip van den eersten rang* (dat 120 stukken voert.) *Schip van den tweeden rang* (van 100 stukken.) *Schip van den derden rang* (van 90 stukken.) *Schip van den vierden rang* (van 80 stukken.) *Vrachtschip*, *Beurtschip*, *Veerschip*, *Stoomschip* enz. *Schip dat in lading ligt*. *Schip dat voor anker*, *dat op de reede ligt*. *Schip dat onder zeil is*. *Opgelegd schip*. *Gehavend*, *ontredderd schip*. *Gerazeerd schip* (linieschip, waarvan het bovenste is afgezaagd.) *Blank schip*, (dat schoon gespoeld is.) *Het schip Argo*, *Pallas*. *De zee maakte schoon schip* (spoelde alles van het dek af.) *Het gaat over schip en goed*. (De schade raakt niet alleen de reeders, maar ook de eigenaars der ingeladen goederen.) *Vrij schip vrij goed*.

Spreekwijze: *Dure Schepen blijven aan wal*. (Juffers, die haar waar te veel op prijs houden, komen niet aan den man).

Hy reedt mede aan dat schip (hy is mede in de zaak betrokken).

Het is een diepgaand schip (hy heeft veel noodig om zijn uitgaven te dekken).

Groot schip groot Water (hoe meer uitgaven men doet, hoe meer men noodig heeft).

Het schip aan de zee overgeven (iemand aan zijn lot overlaten, de handen van hem aftrekken).

Het is een schip daar men de hand aan moet houden (het is iemand, dien men niet veronachtzamen

		moet).
		<i>Het is tusschen Kaai en Schip gevallen</i> (het is weggeraakt).
		<i>Het schip moet op de helling.</i> Zie <u>helling</u> .
		<i>Een schip op strand, een baken in zee.</i> Zie <u>baken</u> .
		<i>Daar komen zoo groote Schepen aan als er afvaren</i> (er zal zich nog wel een gelegenheid opdoen – meestal tot vertroosting aangewend, als een huwelijk afraakt).
		<i>Oude Schepen blijven aan land</i> (oude vrijsters vinden geen man).
		<i>Schoon schip maken</i> (zijn maag van het overtollige ontlasten).
		<i>Klein schip, klein zeil</i> (kleine huishouding, kleine zorgen).
		<i>Het kan beter van een schip dan van een schuit</i> (rijken kunnen het beter missen dan behoeftigen).
		<i>Het schip dragende houden</i> (zich in denzelfde staat houden).
		Zie verder <u>scheep</u> , <u>scheepsch</u> , <u>scheepjen</u> , <u>zeeschip</u> , enz.
schipbreuk	1836 SPRENGER	Schipbreuk. <u>Hy lydt schipbreuk</u> , b. v. <i>in zijne eer</i> , zegt Spreekw. <i>hij verliest haar</i> .
schipbreuk	1856 VAN LENNEP	<u>Hy lydt schipbreuk in zijne verwachting</u> , zegt: <i>het komt zoo niet uit, als hij zich had voorgesteld</i> .
		schipbreuk , z.n.v. – Verlies van een Schip dat strandt of vergaat. Het woord wordt zelden anders gebezigd dan als onderwerp van het w.w. <i>lijden</i> of <i>ondergaan</i> . <i>Zy hebben op een bank schipbreuk geleden</i> . De bepalingen van hetgeen by schipbreuk in acht genomen moet worden zijn te vinden in het Wetb. van Kooph. Boek II, Tit. VII, Art. 545 – 568.
		Spreekwijze: <i>Schipbreuk lijden</i> . (Missen, of verliezen wat men beoogd of gewenscht had). Zoo: <i>schipbreuk lijden in zijn verwachting</i> . – <i>Zijn uitzichten leden schipbreuk op den tegenzin des mans, van wien de vervulling daarvan afhing</i> .
schipbrug	1856 VAN LENNEP	schipbrug , z.n.v. – Brug, over een rivier, uit nevens elkander liggende platboomsschuiten met planken belegd samengesteld.
schipper	1690 WITSEN	de schipper is van de plecht gerolt . De Schipper is ontschippert.
schipper	1690 WITSEN	duur te zyn is onverstandt: duure schipper blyft aan landt . Die het alles wil, alles verliest.
schipper	1690 WITSEN	een schipper magh geen wint verleggen . Oneigentl. Men moet zyn zaken niet verzuimen.
schipper	1690 WITSEN	het heet schipper ziet toe . Dat is: Elk moet zyn zaken wel gade slaan.
schipper	1690 WITSEN	nat in top, zoo zult ghy schippers dochter hebben . Oneig. Die vlytigh is, zal het beste lot verkrygen.
schipper	1690 WITSEN	schipper te voet zyn . Oneig. Uit zyn doen en welvaren zyn.
schipper	1690 WITSEN	zoo een schipper als ghy kiest, schip en goet dat ghy verliest . Dat is, oneig. Zoo ghy een onbequaam man over gewichtige zaken stelt, ghy hebt het u zelven te wyten, dat die qualyk verhandelt werden.
schipper	1836 SPRENGER	Schipper, Schipperen. <u>Hy vaart voor schipper</u> , Spreekw. <i>hij bestuurt de zaak</i> .
		<u>Hy is een zetschipper</u> , zoo noemt men hem, <i>die voor een ander vaart, zijne plaats als schipper vervult</i> ; maar ook nog algemeener, <i>die iets, van welk een' aard ook, in stede van eenen anderen verrigt</i> .
		<u>Hy raakt schipper te voet</u> . Zoo spreekt men van <i>iemand, die zijn schip kwijt is geraakt</i> , omdat hij

het in de vaart heeft verloren, of omdat men het hem niet langer durfde toebetrouwen, zoo dat hij nu, in plaats van te varen, moet loopen. Ook wordt het overdragtelijk gebruikt van *iemand, die van zijn ambt is ontzet, of uit zijne kostwinning is geraakt*. – Nu eens moeten de schippers hard werken, het zij bij storm of stilte of eenig ander toeval; maar op een’ anderen tijd, hebben zij bijna weêr niets te doen, daar zij b. v. voor wind en tij zeilende, op hun gemak aan het roer staan en het schip sturen. Men spreekt daarom van by schipperspoosjes te werken, en geeft er Spreekw. door te kennen, dat men *nu eens hard en straf doorwerkt, doch dan weder zijn gemak houdt*.

Op groote schepen hebben *schipper* en *stuurman*, beide hun onderscheiden werk; maar op kleine vereenigt het zich in een’ en denzelfden persoon, en wanneer men derhalve Spreekw. zegt: hy is schipper en stuurman tevens, duidt men er door aan: *hij heeft het geheele bewind in handen*, Zoo schrijft HOOFT, sprekende van *de hulk der vereenigde gewesten*. “*Dat God den nooit volprezenen Prinse WILHELM wijsheid en wakkerheid verleende om, als schipper en stuurman tevens, in d’ uitersten nood, zoo wel heilsame order te geven, als gedurighlijk aan ’t roer te staan.*”

Van *schipper*, schrijft WEILAND, heeft men in het gemeene leven, *schipperen* gemaakt, om aan te duiden, *maken, doen, uitvoeren*. Van daar zegt men: ik zal het wel weten te schipperen d. i. *ik zal wel maken, dat het goed uitkomt*.

schipper 1836 SPRENGER

Schipper. Hy is schipper te land, is hetzelfde met schipper te voet, en men spreekt zoo, gelijk bij dit laatste in mijne Handleiding is aangemerkt, van *iemand, die zijn schip is kwijt geraakt*, omdat hij het in de vaart heeft verloren, of omdat men hem hetzelfde niet langer durfde toebetrouwen. Zoo wordt het dan ook overdragtelijk gebruikt van *iemand, die van zijn ambt is ontzet, of uit zijne kostwinning is geraakt*. Enkele malen wordt het Spreekwoord ook gebezigd van een *waanwijs mensch, die zich het oordeel aanmatigt over zaken, waarvan hij geen verstand heeft*. – Schippers poozen niet, wanneer zy onder zeil zyn, fig. *men moet ijverig voortgaan met hetgeen men begonnen heeft, – naarstig in zijn werk zijn*.

schipper 1856 VAN LENNEP

schipper, z.n.v. – Gezachvoerder op een koopvaardy- of ander schip, dat niet ten oorloge is uitgerust. Ook aan hem, die een schuit voert, wordt de naam van *schipper* toegekend. *Beurtschipper, Veerschipper, Turfschipper, schipper op een trekschuit*. Aan boord van een oorlogschip, is de *schipper*, de hoogste dekkofficier, belast met het bestier van alle scheepswerk, en het beheer der scheepsbehoeften. Zie ouwe (de). De rechten en verplichtingen van den *schipper* zijn aangewezen in het Wetb. van Kooph. Boek I, Tit. V., Afd. III, Art. 91 – 98, en Boek II, Tit. III, IV Art. 341 – 452 en in Art. 8, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 37, 38, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 69, 153, 205, 209, 210, 211, 212, 221 en 231 der Alg. Wet van 26 Aug. 1802. Spreekwijze: *Hy is schipper te voet geraakt* (hy is afgezet, van zijn bediening ontslagen). *Hy is schipper en stuurman tevens*. (Hy neemt de besluiten en voert ze uit. Zoo zegt Hooft van Prins Willem I “dat Godt hem wijsheid en wakkerheid verleende, om *als Schipper en stuurman tevens*, in d’ uiterste raet, zoowel heilsame order te geven, als gedurighlijk aen ’t roer te staen.”) *Schippers pozen niet wanneer zy onder zeil zijn*. (Knappe lieden laten een zaak niet varen die zy begonnen hebben.)

schipperen	1836 SPRENGER	Schipper, Schipperen. <u>Hy vaart voor schipper</u>, Spreekw. <i>hij bestuurt de zaak.</i> <u>Hy is een zetschipper</u>, zoo noemt men hem, <i>die voor een ander vaart, zijne plaats als schipper vervult</i>; maar ook nog algemeener, <i>die iets, van welk een' aard ook, in stede van eenen anderen verrigt.</i> <u>Hy raakt schipper te voet</u>. Zoo spreekt men van <i>iemand, die zijn schip kwijt is geraakt</i>, omdat hij het in de vaart heeft verloren, of omdat men het hem niet langer durfde toebetrouwen, zoo dat hij nu, in plaats van te varen, moet loopen. Ook wordt het overdragtelijk gebruikt van <i>iemand, die van zijn ambt is ontzet, of uit zijne kostwinning is geraakt</i>. – Nu eens moeten de schippers hard werken, het zij bij storm of stilte of eenig ander toeval; maar op een' anderen tijd, hebben zij bijna weêr niets te doen, daar zij b. v. voor wind en tij zeilende, op hun gemak aan het roer staan en het schip sturen. Men spreekt daarom van <u>by schipperspoosjes te werken</u>, en geeft er Spreekw. door te kennen, dat men <i>nu eens hard en straf doorwerkt, doch dan weder zijn gemak houdt</i>. Op groote schepen hebben <i>schipper</i> en <i>stuurman</i>, beide hun onderscheiden werk; maar op kleine vereenigt het zich in een' en denzelfden persoon, en wanneer men derhalve Spreekw. zegt: <u>hy is schipper en stuurman tevens</u>, duidt men er door aan: <i>hij heeft het geheele bewind in handen</i>, Zoo schrijft HOOFT, sprekende van <i>de hulk der vereenigde gewesten</i>. “<i>Dat God den nooit volprezenen Prinse WILHELM wijsheid en wakkerheid verleende om, als schipper en stuurman tevens, in d' uitersten nood, zoo wel heilsame order te geven, als gedurighlijk aan 't roer te staan.</i>” Van <i>schipper</i>, schrijft WEILAND, heeft men in het gemeene leven, <i>schipperen</i> gemaakt, om aan te duiden, <i>maken, doen, uitvoeren</i>. Van daar zegt men: <u>ik zal het wel weten te schipperen</u> d. i. <i>ik zal wel maken, dat het goed uitkomt</i>.
schipperen	1856 VAN LENNEP	schipperen, b.w. – Uitvoeren, verrichten: alleen gebruikelijk in de Spreekwijzen: <i>Iets schipperen</i> (iets klaren, beredderen.) <i>Ik zal dat wel schipperen</i> (wel zorgen, dat de zaak te recht kome).
schippersboek	1856 VAN LENNEP	schippersboek , z.n.o. – Inventaris van aan boord zijnde scheepsbehoeften.
schippershut	1856 VAN LENNEP	schippershut , z.n.v. – Hut op de koebrug, tot logies voor den Schipper.
schoen	1856 VAN LENNEP	schoen , z.n.m. – Zie <u>smeerhouten</u> .
schoener	1856 VAN LENNEP	schoener , z.n.m. – Zie <u>schooner</u> .
schoener	1856 VAN LENNEP	schooner , z.n.m. – Klein tweemastvaartuig. <i>Koopvaardyschooner, Oorlogsschooner; Schoonerbrik</i> (brik van zes tot acht stukken).
schoener	1857 PAN	schooner . “Schooner brik (brik van zes tot acht stukken).” Dit is verkeerd, want er zijn ook koopvaardijschooners, die natuurlijk geen stukken voeren. Schooners onderscheiden zich door het tuig van de brikken. Lees: Schoonerbrik, schip met twee masten, waarvan alleen de voorste vierkant getuigd is en eene mars heeft. In het dagelijksch leven zegt men: <i>Schoener of Schoenerbrik</i> .
schoffel	1681 SEEMAN	schoffel , is een tuinmans gereedschap, daar sij iets meede <i>weg schoffelen</i> : en dit werd ook de baaren van de see bij gelijkenis toegeeeigend: om dat sij alles sonder onderscheid weg stooten, of <i>weg schoffelen</i> .

schoffel	1690 WITSEN
schoffel	1856 VAN LENNEP
schoft	1681 SEEMAN
schoft	1856 VAN LENNEP
schok	1681 SEEMAN
schok	1856 VAN LENNEP
schokken	1681 SEEMAN
schokken	1690 WITSEN
schokken	1856 VAN LENNEP
schol	1681 SEEMAN
schol	1856 VAN LENNEP
schol	1856 VAN LENNEP
scholen	1856 VAN LENNEP
scholken	1690 WITSEN
scholken	1856 VAN LENNEP
scholver	1681 SEEMAN

schoffel. Zee-baar.

schoffels, z.n.m.mv. (veroud.) – Golven, baren, als over elkander *Schoffelende* of schuivende.

schoft, beteekend in Hoogduits, een schouder: en ook wel voor een last, die de *schouder* drukt: waarom doodeeters en straatslijpers ook *schoften* om die oorszaak werden genaamd: als sijnde haar ouders en vrienden, als een last: een *schoft* bij de timmerlieden en metselaars beteekend, die tijd, die zij moeten werken, en die geeindigd sijnde moogen rusten: *hoe veel schoften werkje op een dag?* van *schoft* komt *schoften*, dat is, rusten: en die tijd werd *schoftijd* genaamd: *het is schoftijd: de maats houden schoftijd:* de maats moeten *schoften*, ens.

schoft, z.n.v. – Werktijd. *Hoeveel schoft heeft dat werk geduurd?*

schok, beteekend een seeker getal van blokken, klaphout: wat nu het getal van dien bedraagt, sie *Roemervisser*, die zijn Sinnepoppen in *schokken* verdeeld heeft.

schok, z.n.o. – Een twintig- of zestig tal. *Een schok bloks. Een schok klaphout.*

schokken, beteekend in het gemeen twee dingen: en voor eerst: het stooten en het opspringen van een waagen: *voerman hoe schokt de waagen soo! wij wierden soo geschokt, dat ons de leeden seer deeden:* dit schrijft ook W. p 506. de see toe, hoe wel zijn E. het noemd *scholken*: want *scholken* is aldaar, hol gaan, ens.

schokken. Het schip schokt. Het schip verschuift.

schokken, o.w. – Stooten, aanstooten. *De ra Schokt tegen den mast.*

schol, een soort van platvis: waar van het spreekwoord: *hij droomd van schol, hij eet gaarn platvis:* het welk een manier van spreken is: waar meede te kennenen gegeven werd: dat daar het hart vol van is, dat men daar van spreekt: en naa het oude seggen: *quod cupimus, facile credimus:* en bij gevolg, hij dwaald: hij droomd.

schol, z.n.m. – Zekere zeevisch.

Spreekwijze: *Hy droomt van schol en hy eet platvisch* (hy stelt zich vrij wat voor; maar het komt sober uit.)

“Wat breeder dingen zijn dat?” vroeg Jan Oom, en hy zag drie schollen in een schotel liggen (ziet op de dwaze verwondering, die sommigen over de meest gewone zaken aan den dag leggen).

schol, z.n.v. – 't Zelfde als *schor*, maar meer bepaaldelijk voor ijsklomp genomen.

scholen, o.w. – Zich in groote menigte verzamelen: wordt van visschen gezegd. *De haringen scholen omtrent die kust.*

scholken. Het hol gaan der zee. Men zegt: *Het scholkt veel, of weinigh.*

scholken, (veroud.) – Hol gaan. *De baren beginnen te scholken* (onstuimig te worden).

scholferts, of **schollewaars**, dit is een soort van waater voogels, die de groote hebben van een gemeene gans: en seer graatig en verslindend zijn van vis: en herhalven gehouden werden voor een soort van eendvoogels, die men duikers noemd: weshalven *Kilianus* hem noemd *mergus magna:* sie voor al naa *Gesnerus de avibus, & in specie de mergis:* alwaar zijn gedaante in plaat, en zijn aard naa het leeven beschreeven werd, en de oorspronk van zijn naam werd naa gevorst: deese voogels zijn in Holland nergens beeter te sien, als in het *scholfertsbos* te Seevenhuisen, geleegen

		tussen der Gouw en Rotterdam: dit woord werd ook gepast op een vuil morsig mens, dewijl die voogels zelfs seer vuil zijn: als men segt, <i>jouw regten scholfert</i> .
schommel	1856 VAN LENNEP	schommel , z.n.m. of <i>wipper</i> . – Hangend touw, waar een matroos in zit of hangt als hy aan 't werk is.
schommelen	1856 VAN LENNEP	schommelen , o.w. – Heen en weder slingeren. <i>Het schommelen van een schip</i> .
schoof	1856 VAN LENNEP	schoof , z.n.v. – 1°. Verzameling van al de deelen, waaruit een sloep is samengesteld, en welke men somtijds in een schip brengt, om ze, wanneer het noodig is, weder in elkander te zetten. 2°. Duigen tot vaatwerk.
school	1681 SEEMAN	schoolen , soo het mogte zijn een vervloogen Grieks woord: soo most het koomen van <i>σχολή</i> , beteekenende in zijn oorspronk leedigheid, leedigen tijd: waar van het Latijnse <i>Schola</i> , dat de Grieken <i>Gymnasion</i> noemden: de oorspronk genoomen van de worstelaars, die naakt haar oefening deden: sie <i>Mercurialem de arte Gymnastica</i> : in het gemeen werd een <i>school</i> heedendaags genoemd een plaats, daar leerlingen vergaaderen, om onderweesen te werden: en die onderwijst, een <i>Schoolmeester</i> : <i>school houden</i> : <i>te school bestellen</i> : <i>schoolleggen</i> , <i>school gaan</i> : <i>een Schoolvrouw</i> : <i>een poppe schooltje</i> , <i>een kinderschooltje</i> , ens. soo ook werden <i>de vissen</i> gesegt te <i>schoolen</i> , als sij met meenigte bij een vergaaderen: gelijk de leerlingen in een <i>school</i> : <i>de vis schoold</i> geweldig bij een, ens.
school	1856 VAN LENNEP	school , z.n.v. – Verzameling. <i>Een school visschen</i> . <i>De haringen zwemmen by schoolen</i> .
schoon	1856 VAN LENNEP	schoon , b.n. – Fraai, rein, helder. Van de zee gezegd, beduidt het: zonder klippen. <i>De zeestraat is vrij breed en volmaakt schoon</i> . Spreekwijze: <i>Schoon schip maken</i> . Zie <i>schip</i> .
schoonmaken	1681 SEEMAN	schoonmaaken is een gemeen woord, en beteekend iets, dat vuil geworden is, weederom haavenen, en van zijn vuiligheid reinigen: een <i>schoonmaakster</i> : <i>sijn pad schoonmaaken</i> , <i>sijn schoonste seggen</i> .
schoor	1681 SEEMAN	schoor komt van <i>schooren</i> , dat is stutten: en derhalven is een <i>schoor</i> , het geen iets stut, en voor het vallen bevrijd: en hier van het te saamen gestelde woord <i>beschooren</i> : dat is in het Latijn, <i>decretum</i> : dat geen, dat vast gesteld, en beslooten is: <i>dat ongeval was hem beschooren!</i> ens.
schoor	1690 WITSEN	schooren . Staaken, waar mede men in het timmeren de stevens op, en vast zet.
schoor	1856 VAN LENNEP	schoor , z.n.m. – Stijl, stut: meer bepaaldelijk stuk houts, dienende 1°. tot ondersteuning of stut van een schip, dat in aanbouw is of hersteld wordt. 2°. Tot vorming van kruisverbanden.
schoot	1681 SEEMAN	schoot , genoomen voor een touw, daar men de seilen kan mee' aan haalen, en vieren: het sij het komt van <i>schieten</i> , of, <i>schieten laten</i> : of van <i>schoot</i> , daar men de kinderen op set, en van de Latijnisten <i>Gremium</i> genaamd werd: want wie wil daar oover een harnas aan trekken? hier van koomen verscheide spreekwijzen: als voor eerst, <i>de schoot aan haalen</i> , <i>de schoot vieren</i> , oneigendlijk, wat toe geeven, <i>Hoofd</i> in zijn Neederlandse Historien pag. 53. en elders: <i>de Bruin in Embl</i> p. 18 ens. <i>de schoot laten springen</i> : <i>vaaren met een gespronge schoot</i> : vaaren voor de wind: sie, <i>hals</i> : <i>ruimschoots seilen</i> , ens.

schoot	1681 SEEMAN	schoot , of op zijn seemans <i>scheut</i> : gelijk op zijn plaats te sien is: <i>schoot</i> nu komt van <i>schieten</i> : waar van, <i>elke schoot is geen endvoogel</i> : dat is, het lukt altijd niet eeven wel: <i>non semper feriet, quodcumque minabitur arcus</i> : binnen <i>scheuts</i> , of, <i>schoots</i> : <i>wij kreegen de vijand binnen shoots</i> : dit beteekend ook oneigendlijk, in de klem, in het naauw: <i>buiten shoots blijven</i> : oneigendlijk, sig in geen gevaar begeeven: sig niet laten inwikkelen in een saak, daar gevaar in steekt: <i>ik hou' mij buiten shoots</i> , ens. <i>een schoot onder waater krijgen</i> : word eigendlijk gebruikt ontrent de scheepen, die in het rijsen van de baaren, en als het onderste der scheepen booven waater komt, van een koogel aldaar getroffen werden: het welk seer gevaarlijk is, en derhalven is het gebruik, dat soo draa een schipper sulks verneemd, het straks in lij smijt: om het gat (soo goed men kan) te laten stoppen, sie, <i>krengen</i> , oneigendlijk werd het op iemand gepast, die van een ander een drooge bokking krijgt, dat juist van de bijstanders soo niet gemerkt kan werden: dog die het raakt, die steektse bij sig: daar en booven werd het gesegt van iemand, die de hoogte begint te krijgen: <i>hij heeft een braave scheut onder waater</i> : <i>hij heeft een braave douw</i> , of, bruts weg, ens.
schoot	1690 WITSEN	gesprongen schoot . Ziet <i>gevloogen schoot</i> .
schoot	1690 WITSEN	gevloogen schoot : <i>met een gevloogen schoot zeilen</i> . Als men voor de wint zeilt, tusschen twee schooten in, en als alle zeilen dragen.
schoot	1690 WITSEN	haalt fok en schoot aan . Oneigentl. Doet u uiterste best.
schoot	1690 WITSEN	laat vliegen de schooten . De schooten laten loopen: 't geen by hardt weêr, en onverdachte buijen geschiedt, uit vrees dat men de zeilen moght verliezen; of ook als het schip te zeer heldt, en de breegang onder water staat.
schoot	1690 WITSEN	schoot . Een touw dat de rees aanhaalt. De blinde schoot wordt onder aan de blinde mars vast gemaakt, als het zeil niet ter wint-vang staat.
schoot	1690 WITSEN	varen met een gesprongen schoot . Voor de wint varen.
schoot	1690 WITSEN	versche schoot . Een streek zoet water, dat uit zoete rivieren een stuk weeghs in zee gedreeven wordt, zonder zich te vermengen.
schoot	1856 VAN LENNEP	schoot , z.n.m. – Touw, aan den benedenhoek van ieder zeil vastgemaakt en dienende om het te spannen. De <i>schooten</i> zijn van elkander onderscheiden door de namen der zeilen, waar zy aan vast zitten. <i>Groote schoot</i> (van het grootzeil.) <i>Bezaan</i> –, <i>marszeil</i> –, <i>bramzeil</i> –, <i>kluiverschoot</i> . <i>Aangehaalde schoot</i> (die zoo strak mogelijk staat.) <i>Tusschen twee schooten zeilen</i> (voor de wind zeilen.) <i>Op de schoot halen</i> , <i>de schoten voorhalen</i> (ze stijf halen.) <i>Den schoot geheel op zijn gat aanhalen</i> (dien geheel toehalen.) Zie <i>ruimschoots</i> . Spreekwijze: <i>Met vaste schoot in zeilen</i> (volharden in vooruitstrevig). <i>De schoot in tijds los gooien</i> (zich tijdig voor gevaar hoeden). <i>Hy is schoot gegaan</i> (hy is weggelopen).
schoot	1856 VAN LENNEP	versche schoot , z.n.m. – (veroud.) – Strook zoet water, die onvermengd een eind in zee loopt.
schootblok	1681 SEEMAN	schootblok , het <i>blok</i> van de <i>schoot</i> .
schootblok	1856 VAN LENNEP	schootblok , z.n.o. – Het Blok van den Schoot.
schoothoorn	1681 SEEMAN	schoothoorn , de <i>horn</i> , of <i>hoek</i> van de <i>schoot</i> .

schoothoorn	1690 WITSEN	schoot-hoornen , en <i>Nok-ooren</i> . De tippen of einden van de zeilen: aan deeze worden de schooten en halzen vast gemaakt.
schoothoorn	1856 VAN LENNEP	schoothoorn , z.n.m. – Onderste hoek van een zeil, waar de Schoot aan vast zit.
schootknecht	1856 VAN LENNEP	schootknechten , z.n.m.mv. – Het hout, waar de Schoten aan verbonden worden.
schootknecht	1857 PAN	schootknechten . “Het hout, waar de schoten aan verbonden worden.” In plaats van <i>verbonden</i> , lees: <i>belegd</i> of <i>belegen</i> .
schootwater	1681 SEEMAN	schootwaater beteekend <i>een scheut soet waater</i> , dat van boven koomende door de mond van de seegaaten in see <i>schiet</i> , sie <i>Cat. Embl.</i> 22. dit geschied voornaamendlijk ten tijde, als’er veel <i>opper waater</i> van boven komt.
schop	1681 SEEMAN	schop beteekend verscheide dingen: eerst als men met de voet iemand zoekt te beleedigen: <i>geef hem een schop</i> : ten tweede een touw, daar men op gaat zitten, en dat heen en weer bewoogen werd: ten derde een werktuig, daar men iets meede op schept, en weg werpt: als een <i>asschop</i> , <i>strontschop</i> , ens. <i>iemand op een schop setten</i> : iemand los setten, soo dat men hem verstooten kan, als men wil: dat ook <i>schoppen</i> genaamd werd: <i>sij hebben hem geschopt</i> , <i>sij hebben hem de schop gegeven</i> , ens.
schor	1856 VAN LENNEP	schor , z.n.v. – Droogte, zandbank, buitendijks gelegen strand.
schoren	1856 VAN LENNEP	schooren , b.w. – Stutten, onderschragen.
schorten	1681 SEEMAN	schorten beteekend somtijds haaperen: <i>daar schort wat! wat schort uuw! wat let uuw! wat deerd uuw!</i> somtijds beteekend het, en wel bij de scheepstimmerlui, het agterste van een schip wel te saamen voegen: waar van, <i>het schip is wel geschort</i> : een <i>schort</i> noemen de Amsterdammers, dat de Leenaars noemen een <i>wagt</i> : beide (naa mijn oordeel niet quaelijk) om dat een <i>schort</i> ligt kan op <i>geschort</i> werden: en als het een <i>wagt</i> genaamd werd, dan is het selve een oovertreksel, waar door de rokken voor spatten, of nat werden gewagt, en bewaard werden: een <i>schorteldoek</i> , of <i>schortekleed</i> : een <i>doek</i> , of <i>kleed</i> , dat iemand voor zijn lijf bind, om niet vuil te werden.
schorten	1856 VAN LENNEP	schorten , b.w. – Ophouden, in elkander sluiten. <i>Dat schip is wel Geschort</i> (het zit van achteren goed in een).
schot	1681 SEEMAN	schot beteekend somtijds een scheut, <i>dat maakt schot</i> : dat is, dat maakt voortgang: somtijds <i>beschot</i> , sie W. p. 56. N. 14. en 58. N. 20. sie <u><i>schieten</i></u> : en hier van, <i>ik sal daar wel een schot voor schieten</i> : oneigendlijk, ik sal dat wel beletten.
schot	1690 WITSEN	een schoot onder water krygen . Oneigentl. Hardt aangetast werden met woorden die krenken, zonder dat’er veel geroeps gemaakt werdt.
schot	1690 WITSEN	onder scheut zyn . Zoo na zyn, dat men iets beschieten kan.
schot	1836 SPRENGER	Schoot . <u>Hy geeft een schoot onder water</u> , zegt men van <i>iemand, die, ergens over sprekende, op eene meer bedekte; doch daarom niet minder gevoelige wijze, een scherpen zet geeft</i> , en moet afgeleid worden van de grondschooten in een zeegevecht die niet gezien worden, maar toch zeer schaden. <u>Hy doet een noodshoot</u> , geldt hem, <i>die iets doet, waaruit men duidelijk bemerken kan, dat hij met de zaak verlegen is en zich niet weet te helpen</i> ; door zulk een schoot toch, geven de zeelieden te kennen, dat eigene kracht te kort schiet.

schot	1856 VAN LENNEP	schot , z.n.m. – Voortgang. <i>Wy raakten door dien schot vrij van het havenhoofd.</i> Spreekwijze: <i>Er is geen schot in 't werk</i> (het gaat niet vooruit).
schot	1856 VAN LENNEP	schot , z.n.o. – De daad van schieten, de ontploffing, de lading, en het gevolg van het schieten. <i>Daar valt een schot</i> (daar wordt geschoten). <i>Het eerste schot trof den mast van het vyandelijk schip. Hy kreeg het geheele schot in zijn borst. Hy is aan dat schot bezweken.</i> Zie voorts <u>dagschot</u> , <u>avondschot</u> , <u>nachtschot</u> , <u>saluutschot</u> , <u>seinschot</u> , <u>noodschot</u> .
schot	1856 VAN LENNEP	schot , z.n.o. – Voortgang. <i>Schot geven</i> (bot geven, laten schieten).
schot	1856 VAN LENNEP	schot , z.n.o. of <u>beschot</u> . – Planken afsluiting in een schip, waardoor de bestaande ruimte wordt afgedeeld. <i>Los schot, loos schot</i> (dat weggenomen kan worden.) <i>Vast schot</i> (dat niet te bewegen is). <i>Men begint de schoten van dat schip te zetten.</i> Spreekwijze: <i>Ik zal daar wel een schotjen voor zetten.</i> (ik zal dat wel beletten).
schot	1857 PAN	schot . “Vast schot (dat niet te bewegen is).” Beter: bestemd om steeds op de plaats te blijven, in tegenstelling van een <i>loos schot</i> , dat bij het gevecht weggenomen moet zijn of maar tijdelijk is gezet.
schotbout	1681 SEEMAN	schotsbouts , een soort van <i>ijsere bouten</i> met gaaten, om hout aan te setten W. pag. 507, en pag. 185. N. 2.
schotbout	1690 WITSEN	schot-bouts . Dit zyn yzere bouts; daar gaten door zyn, welke dienen om het hout tot de scheepen aan te zetten.
schotbout	1856 VAN LENNEP	schotbout , z.n.v. – Gekromd yzeren werktuig, dienende om planken te buigen en te voegen. <i>Een plank door middel van schotboutn aanbrengen.</i>
schots	1856 VAN LENNEP	schots , z.n.v. – Drijvende ijsklomp.
schots	1856 VAN LENNEP	schotsch , bw. – Scheef, verkeerd. <i>En hoe het schotsch of scheef moog gaan,</i> zegt Bild. ergends.
schotspijker	1681 SEEMAN	schotspijker een <i>spijker</i> , die bequaam is, om in een <i>schot</i> geslaagen te werden: en hier van het spreekwoord: <i>hij smijter een hand vol schotspijkers onder</i> : dat is, hij smijter wat <i>schots</i> onder: hij praat, dat niet veel besonders is.
schotspijker	1856 VAN LENNEP	schotspijker , z.n.m. – Soort van Spijker met een ronden kop, 00,54 el lang. Spreekwijze: <i>Er een handvol schotspijkers onder smijten</i> (beuzelingen in 't gesprek mengen.)
schout-bij-nacht	1681 SEEMAN	schout bij nagt , is wat een <i>schout</i> en zijn ampt bij ons is, daar is geen, of weinig uitleg toe van nooden: want de kinderen weten wel wat het te seggen is, als men roept <i>de schout die komt! de schout die komt!</i> een <i>schout</i> dan is, die alle breuken, en boeten (gelijk men spreekt) moet in vorderen: dog dan spreek ik van <i>opper schouten</i> , maar niet van de <i>onder schouten</i> : ter see nu werd een <i>schout bij nagt</i> genoemd een opper hoofd: wiens pligt het is, <i>bij nagt</i> op te passen, dat ieder volgens zijn rang koome te seilen: op dat alle onheil van oover seilen, en op het lijf te seilen, of den een den anderen te beschaadigen, mag geweerd werden, of soo iemand sig daar in te buiten gaat, door hem aangeklaagd te werden: en deese last, en naam, werd gegeven, en toe vertrouwd aan soo een, die de naaste plaats aan een vice Admiraal bediend: dit woord werd ook gepast op soo

		een, die sig laat gebruiken, om schelmen, en dieven op te speuren, die te verraden en in Balluws, of Schouts handen te leveren: de vrouwtjes hebben ook onder haar <i>een schout bij nacht</i>, die zij het quaad wijf daarom noemen: dog in het gemeen met een aansienlijker naam bekend is, en dat is <i>vroemoer</i>: als of men seide een wijse, en verstandige moeder, of vrouw: gelijk de naam van <i>vroe</i> ' en <i>vroede</i>: waar van <i>Vroedschap</i>: genoeg daar oover bekend is.
schout-bij-nacht	1690 WITSEN	schout by nacht. De derde Gezaghebber in een vloot. Deeze benaaming heeft zyn oorsprong van dat hy, gelyk de Schouten te lande, voornamentlyk by nacht, heeft acht te slaan op den handel der Hopluiden, en die aanklagen, zoo zy qualyk doen.
schout-bij-nacht	1857 PAN	schout bij nacht. “De Schout bij nacht beveelt de voorhoede, enz.” In den regel beveelt de Schout bij nacht de achterhoede.
schout-bij-nachtsvlag	1857 PAN	schout bij nachts vlag. “Wordt aan de kruissteng gevoerd.” Lees: Nederlandsche vlag, waaijende van den kruistop, aan boord van het schout bij nachtsschip. Ook eene Nederlandsche vlag met twee witte ballen in het rood, waaijende van eene sloep of van een jagt, waarin een Schout bij nacht wordt overgevoerd.
schout-by-nacht	1856 VAN LENNEP	schout by nacht, z.n.m. – Hoofdofficier by de Marine, in rang volgende op den Vice-Amiraal. <i>Schout</i> komt van <i>schouwen</i>, toezien, in 't oog houden, en zoo was de <i>schout by nacht</i> oudtijds de bevelhebber, wiens plicht het was, by nacht toe te zien; – gelijk de Vlootvoogd zulks by dag deed. De <i>schout by nacht</i> beveelt de voorhoede en geleidt de vloot in de opgegeven koers. Hy voert by nacht een lantaarnlicht onder de kruismars. Het oude scheepsrijmpjen zegt, van den schout by nacht sprekende: <i>Om by nacht goed vloot te houden, Moet ge 't licht vooruit beschouwen.</i> De naam van <i>schout by nacht</i> werd vroeger schertsender wijze ook wel aan vroedvrouwen gegeven.
schout-by-nachtsschip	1856 VAN LENNEP	schout by nachtschip, z.n.o. – Schip, dat den Schout by Nacht aan boord heeft. <i>Hy diende op het schout by nachtschip</i>.
schout-by-nachtsvlag	1856 VAN LENNEP	schout by nachtsvlag, z.n.v. – Wordt aan de kruissteng gevoerd.
schouw	1681 SEEMAN	schouw beteekend twee dingen: eerst (als koomende van <i>schouwen</i>, <i>aanschouwen</i>: sien, aansien, en besigtigen, en in het besonder, van weegen en dijkadien: <i>wanneer geschied de schouw? zijn de Heeren al uit schouwen geweest? schouwen</i> beteekend ook agten, waardeeren: <i>hoe veel schouje, dat goed wel waard te zijn?</i> ens. <i>beschouwen</i>, besien: en bij de katterker meisjes, ontfangen, krijgen, maaken: <i>hoe veel hebje van je vis beschouwd? afschouwen</i>, afkeuren: <i>afschouwelijk</i>, afsiendelijk: ten andere bekeekend <i>schouw</i>, een praam: waar van een <i>modder schouw</i>, en in het besonder, daar men paarden en waagens meede oover een waater, of rivier set, en ook een pont genaamd werd, sie, <i>pont</i>: de Leienaars hebben de gewoonte, dat zij de plaats, daar de <i>schouw</i> leit bij uitneemendheid noemen het <i>schoutje</i> en in het besonder, <i>het Haagse schouw</i>: <i>wij lieten ons aan het Haagse schoutje oover setten</i>, ens.

schouw	1856 VAN LENNEP	schouw , z.n.v. – <i>Bak, <u>hengst</u>, <u>pont</u> of <u>praam</u></i> . Eigenlijk open bak, die over 't water <i>geschouwd</i> , d. i. “getrokken” wordt. <i>Haagsche Schouw</i> (benaming eener plaats aan den Rijn, waar vroeger een overhaal of <i>schouw</i> was). Later gebezigd voor allerlei kleine open schuiten. <i>Modderschouw, Mistschouw, Molenschouw</i> .
schouwen	1690 WITSEN	neer schouwen . Af dryven.
schoverzeil	1681 SEEMAN	schooverseil , het onderster <i>seil</i> van de groote mast: <i>seilen met het schoover seil</i> , dat is <i>seilen met mooi weer</i> , ens. sie, <i>seil</i> .
schoverzeil	1690 WITSEN	schover-zeil . Groot zeil, of ook de fok, by zommige.
schraag	1681 SEEMAN	schraag , een werktuig van hout, met stijlen, of pooten: gelijk in de huishouding bekend is: maar grooter en swaarder zijn die geene, die metselaars, en houtsaaers gebruiken, om stellaadjen van te maaken, en balken op te leggen: van <i>schraag</i> , of <i>schraagen</i> komt <i>onderschraagen</i> , stutten, ondersteunen, ens.
schraag	1856 VAN LENNEP	schraag , z.n.v. – Stut, steun.
schraal	1681 SEEMAN	schraal beteekend verscheide dingen: als voor eerst, maager: <i>het is een schraal, en maager man</i> : ten tweede, kaarig, deun, wreck, en ook wel kaal: <i>het is een schraal hart: daar is een schraale keuken: daar is een schraale vismart: daar is een schraale lugt</i> : bar, guur: oneigendlijk: daar valt niet te haalen, of te krijgen.
schraal	1856 VAN LENNEP	schraal , b.n. – Sober, weinig bevorderlijk, en van daar: ongunstig, bar, guur. <i>De wind was maar schraal</i> (was niet zeer gunstig). <i>'t Is schraal weer</i> ('t is bar, guur weer).
schraapijzer	1856 VAN LENNEP	schraapyzer , z.n.o. – Zie <i>schrapper</i> .
schrafeling	1690 WITSEN	schraveling . Moeite, die men aanwendt in 't zeilen, om voort te komen, en wegh te spoeden; 't geen op veelderley wyze geschiedt.
schragen	1856 VAN LENNEP	schragen , b.w. – Stutten, steunen.
schralen	1856 VAN LENNEP	schralen , o.w. – Inkrimpen: wordt de wind gezegd te doen, als hy minder gunstig begint te waaïen ter bevordering van den koers van het vaartuig. <i>De wind begon merkelijk te schralen</i> .
schranken	1690 WITSEN	schranken . Schuins leggen.
schrapen	1856 VAN LENNEP	schrapen , b.w. of <i>schrappen</i> . – Afkrabben: met een krabber of Schrapper schoon maken. Spreekwijze: <i>Alles naar zich toe schrapen</i> (alles tot zich halen, zonder op de middelen te letten).
schrapper	1681 SEEMAN	schraaper komt van <i>schraapen</i> , en beteekend afkrabben, waar van <i>af schraapen</i> , of, <i>af schrabben</i> , en hier van een <i>schraapstaal</i> , een <i>staal</i> werktuig, daar de loop van roers meede schoon gemaakt: een <i>schraaper</i> dan is een <i>scharp ijzer</i> met een houte steel, waar meede het oude teer van de scheepen werd <i>af geschrabt</i> , gelijk de varkeslaagers gebruiken, om haar varkens schoon te maaken: oneigendlijk beteekend <i>schraapen</i> (<i>per fas & nefas</i>) alles naa sig haalen: en soo is een <i>schraaper</i> , een inhaalig mens, ens. W. p. 185. N. 1.
schrapper	1856 VAN LENNEP	schrapper , z.n.m. – <i>schrapper</i> of <i>schraapyzer, krabber</i> . Klein driehoekig, dun en overal scherp yzer, waarmede het pik van de schepen wordt afgehaald.
schrappen	1856 VAN LENNEP	schrappen , b.w. – Zie <i>schrapen</i> .
schrapper	1856 VAN LENNEP	schrapper , z.n.m. – Zie <i>schrapper</i> .

schraveling	1681 SEEMAN	schraaveling , de arbeid en moeite, die men aanwend om voort te geraaken, naa het getuigenis van W. p. 506.
schreul	1690 WITSEN	schreul staan . Dit zeght men van 't zeil, als het hoogh staat.
schrijver	1681 SEEMAN	schrijver komt van <i>schrijven</i> : en is te scheep, die op <i>schrijft</i> , en aanteekend, wat en hoe veel volk op een oorlog schip is, en wie komt op reis te sterven, en de tijd wanneer; als ook hoe veel gemaakt is voor het goed, dat voor de mast verkogt is, ens. van <i>schrijver</i> komt het seggen, <i>voor schrijver vaaren</i> : van <i>schrijven</i> komt een <i>schrijfschool</i> , een <i>schrijfmeester</i> , die <i>schrijven</i> leerd: een <i>schrijver</i> , of, <i>schrijf jongen</i> , die leerd <i>schrijven</i> : van <i>schrijven</i> komt ook <i>aanschrijven</i> , aanteekenen: als ook door <i>schrijven</i> bekend maaken: <i>ik heb het hem aangeschreeven</i> : <i>aanschrijvens krijgen</i> : <i>wij hebben aanschrijvens gekreegen</i> : <i>aanschrijven</i> beteekend ook last geeven, dat het gedaan mag, en gedaan sal werden, daar oover <i>geschreeven</i> is: <i>afschrijven</i> , het teegendeel, hoe wel <i>afschrijven</i> meede beteekend, door <i>schrijven</i> ten einde brengen: <i>hebje die blaaden al afgeschreeven</i> ? daarenbooven <i>afschrijven</i> noemen de boekhouders afrekenen, <i>ik heb mijn afschrijvens gekreegen</i> : en bij de pagters <i>afschrijven</i> beteekend, hoe veel al op de pagt betaald werd: tot afslag van het geen te betaalen stond: en hier van, <i>gij moet dat op mijn soutseel af schrijven</i> : <i>inschrijven</i> in een boek <i>schrijven</i> , <i>wanneer sijt gij in geschreeven</i> ? dat is, wanneer hebt gij uuw naam laten aanteekenen? <i>ik ben nog niet ingeschreeven</i> : <i>opschrijven</i> , opteekenen: <i>schrijf op!</i> een <i>opschrift</i> <i>ἐπιγραφή</i> . <i>onderschrijven</i> , onderteekenen: <i>ik ondergeschreeve</i> : dat is, ik wiens naam gij siet daar onder staan: <i>verschrijven</i> , van nieuws op <i>schrijven</i> : dit woord beteekend ook door <i>schrijven</i> laten opsoeken en naa spooen: <i>sij wierden verschreeven</i> : <i>uitschrijven</i> , dat men nu copieeren noemd: <i>een reekening uitschrijven</i> : <i>wie heeft dit boek uitgeschreeven</i> ? <i>uitschrijven</i> beteekend ook door <i>schrijven</i> versoeken te koomen: <i>de uitschrijving van de vergaadering is geschied</i> : <i>voorschrijven</i> : iemand met <i>schrijven</i> wijsen, hoe hij <i>schrijven</i> moet, oneigendlijk belasten, hoe men wil dat iemand doen sal: een <i>voorschrift</i> , een voorbeeld, daar men naa <i>schrijven</i> , en ook daar men naa doen moet: <i>voorschrijven</i> , brieven van voorspraak: <i>hij heeft veel voorschrijvens</i> : ik heb <i>voorschrijvens</i> gekreegen, ens.
schrijver	1856 VAN LENNEP	schrijver , z.n.m. – Beänte aan boord, die met het houden der registers, enz. belast is.
schrikken	1856 VAN LENNEP	schrikken , b.w. – Byvieren, een gespannen touw voorzichtig vieren. <i>De kabelaring schrikken</i> (haar ophouden, ten einde die los te krijgen wanneer een bocht daarvan om het spil onder de andere bocht is vastgemaakt). <i>Vier een el of wat by! Schrikken! steek een el of vier! Schrikken! laat gaan en stop!</i> (kommandoos).
schrikrol	1856 VAN LENNEP	schrikrollen , z.n.v.mv. – Rollen, in de klampen van den kaapstander geplaatst.
schrobben	1681 SEEMAN	schrobben , is eigendlijk het vuil van eenig ding met een <i>schrobber</i> , dat is, korte, of afgesleete beesem schoon maaken: soo seggen de vrouwlui, <i>een vloer schrobben</i> , <i>den haart schrobben</i> : te scheep werd het verstaan van een vaartuig van buiten, en voornaamendlijk van onderen ontlasten van de vuiligheid, die daar met'er tijd aangegroeid is: een <i>schrobber</i> werd ook genoemd een jongen, die <i>schrobd</i> , en een meid een <i>schrobster</i> : en dewijl dit veel tijds haaveloose, en luisige en rappige menssen sijn, soo geeft men haar ook wel die naam van weegen het <i>schrobben</i> met haar

schrobben	1690 WITSEN	naagels: <i>schrobben</i> beteekend oneigendlijk gebruikt voor <i>beschrobben</i> , bekijken: <i>hij beschrobd haar seer</i> : ingsgelijks beteekend het inhaalig zijn, <i>jou schrobbers!</i> en daar van een <i>schrobnet</i> : waar meede vis uit de slooten (op een onbehoorlijk wijs) op gevangen, en <i>geschrobd</i> werd.
schrobber	1856 VAN LENNEP	schrobber . Het schip op droogh zetten, en met bezemen en schrapers schoon maken, of ook wel afbranden met riet, of lichte takke-bossen: als dit gedaan is, besmeert men het schip met roet, tot aan het onderste bark-hout toe: of ook wel, met roet en zeep vermengt; doch het beste is, met traan, olie, hars en zwavel, te zamen gekookt.
schrobnet	1856 VAN LENNEP	schrobnet , b.w. – Van vuiligheid bevrijden. <i>Een schip schrobben</i> (de buitenkant ontlasten van het vuil, dat er is aangegroeid).
schrobtijd	1856 VAN LENNEP	schrobber , z.n.m. – Werktuig, waarmede geschrobd wordt.
schrobvisserij	1856 VAN LENNEP	schrobnet , z.n.o. – Soort van vischnet, waarmede de zee als geschrobd wordt.
schrobzaag	1856 VAN LENNEP	schrobtijd , z.n.m. – De tijd van February tot September, wanneer de tarbot en schol gevangen wordt, waartoe men zich van Schrobnetten bediende. Zie <i>overloopen</i> .
schroef	1856 VAN LENNEP	schrobvisschery , z.n.v. of <i>Korde-Visschery</i> . – Visschery, die met Schrobnetten geschiedt, en uithoofde zy het voortteelen van den visch belemmert, by herhaalde plakkatens verboden is.
schroef	1857 PAN	schrobzaag , z.n.m. – Soort van handzaag met een recht handvatsel, by de scheepstimmerlieden en kuipers in gebruik om ronden te zagen.
schroefbout	1856 VAN LENNEP	schroef , z.n.m. – Houten of metalen staafjen, spiraalswijze gesleufd en dienende om in een op gelijke wijze gesleufd gat of moer te worden ingelaten.
schrooien	1856 VAN LENNEP	schroef . Hier bij te voegen: dient ook tot voortstuwung van sommige stoomschepen, welke dan <i>schroefschepen</i> heeten.
schrooitouw	1856 VAN LENNEP	schroefbouden , z.n.v.mv. – Bouten, aan het vooreind met een schroefdraad voorzien, waarop een moer geschroefd wordt.
schroot	1681 SEEMAN	schrooien , b.w. – Slieren, ergends over heen halen. Weinig meer gebezigd dan in
schroot	1856 VAN LENNEP	schrooitouw , z.n.o. – Touw, gebezigd om een vat of ander cylindrisch gevormd lichaam over een helling te doen rollen.
schroot	1857 PAN	schroot , beteekend brokken, en stukken van oud ijzer, waar meede het geschut werd gelaaden, om veel dingen, en voornaamendlijk menssen, te gelijk te beschaadigen: waar van komt, dat men seide, <i>dat geschut is met schroot gelaaden</i> : en een <i>schroot lantaarn</i> een werktuig, waar in het <i>schroot</i> gedraagen werd, als men daar meede een stuk geschuts laaden wil.
		schroot , z.n.o. – Allerlei brokken oud yzer, dat in blikken bussen in 't kanon geladen wordt. <i>Met schroot laden</i> .
		schroot . “Allerlei brokken oud ijzer, dat in blikken bussen in 't kanon geladen wordt.” Dit is zeer onjuist. <i>Schroot</i> wordt opzettelijk vervaardigd. Het bestaat uit kleine kogels, gepakt in een bus van plaatijzer met houten bodem en deksel. Dit heette voorheen een <i>schrootbus</i> of <i>blikken doos</i> , doch wordt thans even als de druiven, een <i>kartets</i> genoemd. Eerst vermelde worden van laatstgenoemde onderscheiden, door de bijvoeging der woorden: <i>met kleine</i> of <i>met groote kogels</i> . Zie verder <i>druif</i> .

schuifblind	1856 VAN LENNEP	schuifblinde , z.n.o. – Byzonder soort van zeil, dat op den kluiffok gezet en binnen het vaartuig geborgen wordt.
schuifknoop	1856 VAN LENNEP	schuifknoop , z.n.m – Zie <i>slipsteek</i> .
schuim	1856 VAN LENNEP	schuim , z.n.o. – Zie <i>zeeschuim</i> . By de dichters ook wel voor de zee zelve genomen.
schuimen	1856 VAN LENNEP	schuimen , z.n.o. – Schuim opwerpen. <i>De zee is hevig aan 't schuimen</i> .
schuins	1856 VAN LENNEP	schuinsch , b.n. – 't Zelfde als <i>dwarsch</i> . Zie ald. <i>Schuinsche linie</i> : (wanneer ieder schip van een eskader gelijk met de loefbil van het voorschip zeilt.
schuit	1681 SEEMAN	schuit , een kleine soort van vaartuigen, waar van wel de voornaamste zijn, <i>trekschuit</i> , <i>schietschuit</i> , <i>steigerschuit</i> , <i>seilschuit</i> , <i>tentschuit</i> , <i>togtschuit</i> , ens. waar van, <i>in een schuitje vaaren: wij zijn in een schuit</i> : het welk oneigendlijk beteekend: wij hebben geen verschil. <i>Als de bruid is in de schuit, dan zijn alle beloften uit.</i> het welk de taal is van die geene, die bedriegelijk iemand alles op de mouw spellen, en niet minder en meenen, als het geen zij belooven: maar een eel man houd zijn woord: <i>zijn schuitje laten vol loopen</i> , beteekend eigendlijk, vol waaters laten loopen: oneigendlijk werd het op een man gepast: als hij het goede nat soetjes naa sig neemt: en van een vrouw, als zij wel aan de man wil: van <i>schuit</i> komt <i>schuiteboef</i> , kruiers, die aan de <i>schuiten</i> loopen om een vragje: een <i>schuitevoerder</i> , die met een <i>schuit</i> vaart.
schuit	1681 SEEMAN	weischuit , is een <i>schuit</i> seer ligt, en rank, dat de <i>Weilui</i> gebruiken om geswind door het waater te vaaren, en vaardiglijk oover kaaden, en dijken, gesleept, en door het veld gedraagen te werden: wat het woord <i>Wei</i> aangaat, in de eerste schijn, soo lijkt het wel te koomen van een <i>Wei</i> , of <i>Weide</i> , daar beesten <i>gevveid</i> werden: maar het woord <i>Weiman</i> geeft gedagten tot iets anders: want een <i>Weiman</i> is een wildschut, en die zijn gewoon de beesten ten eerste te <i>ontweiden</i> : dat is, het gedarmte daar uit te haalen: en derhalven soo geef ik het den lezer te bedenken, of het niet van <i>Weid</i> , dat is, ingewand afkomstig is: immers die seide, dat een <i>VVe</i> i' of <i>VVeide</i> , <i>pascua</i> daarom soo genaamd was, om dat zij de beesten haar <i>VVeide</i> , dat is, ingewand haar voedsel verschaft, die soude mijns bedunkens niet buiten het spoor zijn, en dan was dit geschil geheel, en al, ter needer geleit: dog ik laat ieder zijn vrijheid om te oordeelen: en soo dit goed is, en iemand een <i>goed Weiman</i> is, die steek het in zijn <i>Weitas</i> , sie, <i>Fokkenburgs klugt van de Weierij</i> , want het sou' mij soo wel niet passen van de <i>Weierij</i> te praten.
schuit	1690 WITSEN	in en uit, als een oude schuit . Zonder fatzoen of stal, iets zeggen of doen.
schuit	1836 SPRENGER	Schip, Schuit . <u>Hy reedt mede aan dat schip</u> . Spreekw. <i>hij is mede in die zaak betrokken</i> . <u>Het is een diep gaand schip</u> . Zoo spreekt men van iemand, <i>die voor zich en zijn huisgezin veel geld noodig heeft om zijne verteringen goed te maken</i> , denkelijk omdat een schip, hetwelk, of door eigene zwaarte, of door zijn last diep gaat, veel water noodig heeft om te kunnen vlotten en varen; van daar ook het Spreekwoord: <u>groot schip, groot water</u> , omdat hoe dieper een schip gaat, het zoo veel meer water behoeft, zal het niet aan den grond geraken. <u>Ik moet het schip aan de zee overgeven</u> . Spreekw. <i>mijne handen van den persoon of de zaak aftrekken, den man aan zijn lot overlaten</i> .

Daarentegen zegt men: het is een schip, waar men de hand aan moet houden, voor: *het is een persoon of zaak, die men niet moet laten varen.*

Het is tusschen kaai en schip gevallen, Spreekw. *voor den eigenaar verloren gegaan*. Het schip moet op de helling, zoo spreekt men van een vaartuig, als er iets aan te herstellen valt, en zoo ook Spreekw. *van een mensch, als hij krank is en geneeskundige behandeling noodig heeft.*

Ga niet scheep zonder beschuit. Beschuit (scheepsbeschuit) wordt hier genomen voor *behoorlijken voorraad*, om de reis te doen en de zin is, fig. genomen, *ga in geene handel-zaak zonder geld.*

Het schip is gebleven met man en muis. Eigenl. *Niets, dat leven had, van het meeste tot het minste, is aan de schipbreuk ontkomen*. Oneigenl. *Alles is verloren*. Daar komen zoo groote schepen aan, als er afvaren. Spreekw. *er zal zich nog wel eens zulk eene gelegenheid opdoen*, meestal ter vertroosting gebruikt, als er een huwelijk afraakt, of men het in den handel niet eens kan worden omtrent den koop.

Daar men voor scheep komt, moet men voor varen. Spreekw. *men moet het werk doen, waartoe men ambts- of beroepshalve verbonden is.*

Een schip op strand is een baken in zee. Zie *baak, baken*.

De oude schepen blyven aan land of wal. Zoo spreekt men van *bejaarde meisjes, die ongehuwd blijven; vooral van zulke, die door spijtigheid of te groote kieschheid, verscheidene aanzoeken hebben afgeslagen en klagen, als het te laat is.*

Hy komt met de naschepen. Men heeft doorgaans bij eene vloot, schepen die trager varen dan anderen en alzoo achter aankomen; van daar geeft het Spreekw. te kennen: *hij komt later of te laat*; ook wel: *hij kan met anderen niet mede doen*, 't zij het hem aan ziels- of aan ligchaamskrachten, of aan die beide, ontbreke.

Hy heeft schoon schip gemaakt, zegt men vrij algemeen van iemand, die zich van de eene of andere der meest gebruikelijke wijzen om het ligchaam te zuiveren, heeft bediend, – of wien de goede natuur, door hem bij tijds, ter ontlasting van kwade stoffen te hulp te komen, het lastige gebruik van emetica of purgantia heeft willen besparen.

Hy verstaat geen scheeps, Spreekw. *hij weet niet wat men zeggen wil.*

Klein schip, klein zeil, fig. *kleine huishouding, kleine zorgen.*

Wie voor hond scheep komt, moet de beenen kluiven of, de bonken eeten, zegt Spreekw. *Overheerd moet lijden, of ook wel: Men moet het zich getroosten, als men in onaanzienlijke of onaangename posten werkzaam moet zijn.*

Het wel afloopen van het scheepje. Dit behoort tot de verschillende zoo genoemde *gezondheden of conditien*, welke doorgaans in een vrolijk gezelschap of gemeenzamen vriendenkring, gedronken worden. Men wijdt die toast toe aan de gehuwde mannen, wier echtgenooten zich in gezegende omstandigheden bevinden, en somtijds ook wel aan de vrouwen, welke het kinderbed verbeidt.

Hy heeft zyn scheepjes op het drooge. Zie over dit Spreekwoord bladz. 54.

Het kan beter van een schip dan van een schuit. Spreekw. *Rijken kunnen meer geven dan minder gegoeden.*

Hy komt al in mijn schuitje: hij wordt het reeds met mij eens.

Wy zyn in het schuitje en moeten mede. Spreekw. *Er valt niets aan te doen, wij moeten er ons naar schikken.*

Er is geen schuit zo dicht, of, er komt ligt een lek in. Spreekw. *het is moeilijk geheimhouding te bewaren.*

Hy vaart met my in één schuitje (ook wel schip.) Spreekw. *hij is met mij van hetzelfde gevoelen, of, hij heeft met mij hetzelfde doel*, even als zij, die in een vaartuig naar dezelfde plaats stevenen.

Hy houdt zich als of hy gek was, en laat zyn schuitje vol loopen. Spreekw. *hij houdt zich, als of hij er geen erg in had, en slaat intusschen den drank stilletjes naar binnen; zoo toch drinkt een lekkie schuit, zachtjes en allengs het water in.*

Ga uit myn schuit, gy bederft de vracht. Spreekw. *verlaat mijn gezelschap, want gij benadeelt het, of berooft mij van het voordeel, anders daarvan te genieten.* –

Als de bruid is in de schuit, (wij zouden thans zeggen in het *huwlijksbootje*) dan zyn de beloften uit. Spreekw. *Men herinnert zich dikwijls zijne beloften niet meer, als men zijne begeerten verkregen heeft.*

Ontzeg geen vracht eer de schuit vol is: Spreekw. *Haast u niet, met u van uw fortuin verzekerd te houden. Stel niet te vroeg vast, dat gij gelds genoeg hebt.*

schuit

1856 VAN LENNEP

schuit, z.n.v. – Algemeene benaming van alle kleine vaartuigen. Zie *bunschuit*, *vischschoot*, *trekschoot*, enz. *Een open schuit. Een lekkie schuit. De Leydsche schuit* (de *veerschoot*, die op Leyden vaart).

Spreekwijze: *Het kan beter van een Schip dan van een schuit.* Zie *schip*.

Ga uit mijn schuit gy bederft de vracht (verlaat mijn gezelschap; want gy bederft mijn genoegen, of mijn voordeel).

Ontzeg geen vracht, eer de schuit vol is (sla geen voordeelige kansen af, zoo lang gy niet van uw fortuin verzekerd zijt).

De schuit lek varen. Zie *kooi*.

Als de bruid is in de schuit dan zijn de mooie praatjes uit (als de bruid getrouwd [in de *huwelijkschoot*] is, dan houden de complimenten op: of, overdrachtelijk: als men eens zijn zin heeft verkregen, steurt men zich aan geen beloften meer).

Van de boot komt men in de schuit. Zie *boot*.

Hy komt in mijn schuit (hy wordt mijn meening, mijn stelsel toegedaan).

Geen schuit zoo dicht, of er komt wel een lek in (het is moeilijk een geheim te bewaren).

schuit

1856 VAN LENNEP

schuitjen, z.n.o. – Kleine Schuit.

Spreekwijze: *Wy zijn in het schuitjen en moeten meêvaren* (wy hebben de zaak eens begonnen, en kunnen nu niet terug).

Hy vaart met my in eene schuitjen (hy is met my van 't zelfde gevoelen).

Hy houdt zich of hy gek was en laat zijn schuit vol loopen (hy slaat als zonder erg den drank naar binnen).

schuitemoeder schuiven	1856 VAN LENNEP 1681 SEEMAN	schuitemoeder, z.n.m. – Schipper, bestuurder van een Schuit. schuiven, moeten, sagjes voort duuwen: en dewijl dit sagjes in sijn werk gaat, soo werd het tot andere dingen oovergebracht, als <i>schuiven</i> op een <i>schuiftaafel</i>: welk spel genoeg bekend is: <i>schuiven</i>, <i>schuiven gaan</i>: beteekend oneigendlijk stilletjes weg gaan: waar van: <i>ik ging schuiven! schuiven ging hij!</i> van <i>schuiven</i> komt <i>aanschuiven</i>, <i>afschuiven</i>: welk laatste woord meede beteekend, op de sagste, en bequaamste middel iets afseggen: ofsnijden: <i>ik heb dat van mijn hals geschooven</i>: <i>inschuiven</i>: <i>opschuiven</i>, hooger <i>schuiven</i>: oneigendlijk werd het gebruikt, als men seide: <i>sij hebben het op hem geschooven</i>: dat is, sij hebben de schuld op hem gelegd: <i>iemand iets op den hals schuiven</i>: iemand ergens mee' belasten: <i>verschuiven</i> van de eene plaats <i>schuiven</i> op de andere: oneigendlijk beteekend het uitstellen: <i>die saak is tot op een andere tijd verschooven</i>. Voorts beteekend het veragten, verstooten: <i>sij hebben hem verschooven</i>, <i>hij werd ooveral verschooven</i>: <i>hij is een verschooveling</i>: voorts <i>uitschuiven</i>, <i>voortschuiven</i>, <i>wegschuiven</i>, sijn uit haar selven genoeg bekend.
schuiven schuiven	1856 VAN LENNEP 1857 PAN	schuiven, o.w. – Als met moeite over iets heen gaan. <i>Met het schip over den grond schuiven</i>. schuiven. <i>Het schip schuift er mooi door</i>; wordt gezegd, als een schip met weinig beweging snel zeilt.
schulpzaag schuren schuren	1856 VAN LENNEP 1690 WITSEN 1856 VAN LENNEP	schulpzaag, z.n.v. – Soort van Zaag, dienende om balken in 't lang te zagen. hy schuurt. Hy verlaat zyn werk, en loopt daar af, luiheits halve. schuren, b.w. – Wordt het stroomend water gezegd den oever te doen, als het daar met kracht langs gedreven wordt. <i>D'Eufrates zeker, schoon hy sneller voort komt breken Uit Nisus bergspelonk en schuurt de vruchtbre streken Van 't rijke Armenië.</i> Antonides, <i>IJstroom</i>.
schuring	1856 VAN LENNEP	schuring, z.n.v. – De daad, of de uitwerking van het Schuren. <i>De vogelwijk, de schrik der schelmen, recht in d'oogen Der stad gelegen, heeft op 't water meê vermogen, Dat hier in naauwer kreek geschoten en geparst, Met grooter schuuring weêr in ruimen boezem barst.</i> Antonides, <i>IJstroom</i>.
schut	1681 SEEMAN	schut, werd bij verkorting gesteld voor <i>geschut</i>: afkomstig van het woord <i>schutten</i>, het welk beteekend afweeren, ens. waar van hier naa breeder: <i>schut</i>, of <i>geschut</i> nu werd op de Franse wijs <i>kanon</i> genoemd: een <i>stuk geschut</i>, <i>hoe veel stukken geschuts?</i> of <i>hoe veel stukken voerd het schip?</i> van <i>schut</i> komt de manier van spreken (dog die veel oneigendlijk gebruikt werd) <i>hij heeft schut op</i>: want gelijk een schip, dat <i>geschut</i> op heeft: sig braaf kan ter weer stellen, en sijn vijand te keer gaan: alsoo ook een man van goed verstand, en wiens kleepel wel gehangen is, die sal sijn kaas, en brood niet ligt laten neemen: maar die hem aan pakt lustig in den baard vaaren: want dan laat hij blijken, dat hij haar op sijn tanden heeft: dewijl hij niet vies is, om (des nood sijnde) sijn tanden te

laaten sien. *Schut gevaart houden*: malkander met schieten, of en aan, zoeken te beschaadigen: een *schutleng*, een touw door welkers behulp het *geschut* binnen boord gelensd werd. *Schutzpaak* een *spaak*, die in de tromp van het *geschut* gesteecken werd, als het oovergehijsd sal werden. *Schutvulling* een stuk plat houts, dat tussen het *geschut* gesteld werd. *Schutwerf*, de plaats, of *werf* eigendlijk, daar *schut* gelegd werd: dog bij uitneemendheid, een plaats rondom beschanst, daar het *geschut* eerst beproefd werd, of het goed is, eer men het te scheep doet: om soo veel moogelijk te scheep voor het springen bevrijd te zijn: van het woord *schut* komt ook een *schut*, of *schutter*, en in het besonder een *boogschutter*: als ook een *wildschut*: een *schutter*, nu werd bij ons gerekend een muskettier, of bij uitneemendheid een burger, die een musket gebruikt, om onderscheid te maaken van de piekeniers, dat is, die een piek draagen: maar het woord *schutterij* behelsd die beide, en van ouds was het een groote saak in de *schutterij* te zijn: waar toe ook de *schutters doelen*, plaatsen, daar sij haar in het *doel schieten*: met hand en voet boog oefenden: gelijk daar nog van ooverig zijn de naamen, als de handboog, de voetboog doelen: dog haaren patroon was de Riddder *St. Joris*: waar van de *St. Joris* doelen, en dewijl van de Amsterdamse *St. Joris* doelen, een proveniers huis al oover veele jaaren gemaakt is: soo seid men daar: *hij gaat bij St. Joris te kost*: dat is, hij heeft den onbesorgden kost: zijn kost is gekogt, ens.

hy heeft schut op. Oneig. Hy is verstandigh, en wel ter taal.

schut, z.n.o. – voor *geschut*. Zoo zingt Huyghens:

Kijck, de takels en de touwen

En de vlaggen en het Schutt

Staan en pruylen in den rouwen.

schut-gevaar houden. Met geschut te scheep stryden.

schut-gevaert houden. Oneig. Van verre, of niet te recht met iemandt iets verrichten.

schut-leng. Een touw, om de bussen in te lenzen.

schutschepen, z.n.o.mv. – Schepen, die Geschut waren (veroud.). Wy vinden die gesteld tegen over “ongemonteerde” in de “ordonnantie der Staten van Holland en Westfriesland, dienende tot versekering van de schepen uyt dese landen de d° 6 Maart 1602?”

schutsluis, z.n.v. – Sluis, waardoor het water Geschut wordt.

schutsluis. “Sluis waardoor het water geschut wordt.” Ofschoon het water werkelijk geschut wordt, komt het ons voor, dat het toch meer betrekking heeft op de schepen. Althans men zegt: *het schip moet schutten*. Daarom zouden wij liever schrijven: *Sluis door welke schepen geschut kunnen worden*, in tegenstelling van eene sluis, waardoor geen schip kan schutten en die *sas* genoemd wordt.

schutten, hebben wij gesegt, dat beteekend, afweeren, stuiten: en dewijl dit op veelderhande wijsen geschied, soo is het noodig, dat wij alles op de gevoegelijkste wijs koomen te ontleeden: *schutten* dan als het van een *sluis* (op zijn Leids) of *schutsluis* (op zijn Amsterdams) gesegt werd: soo werd daar door verstaan, het waater beletten, dat het zijn loop niet mag vervolgen: gelijk sulks in bedijkte landen noodig is: om dat het buite waater, voor het meeste gedeelte, hooger is: als de

schut	1690 WITSEN
schut	1856 VAN LENNEP
schutgevaar	1690 WITSEN
schutgevaarte	1690 WITSEN
schutleng	1690 WITSEN
schutschip	1856 VAN LENNEP
schutsluis	1856 VAN LENNEP
schutsluis	1857 PAN
schutten	1681 SEEMAN

		landerijen selfs: <i>schutten</i> beteekend ook een beest, dat uit zijn eige wei' loopt, of op eenige andere wijs zijn gebuuren komt te beschaadigen, in een <i>schuthok</i> opsluiten: en dat soo lang, tot dat de eigenaar (volgens den artijkel brief, <i>si quadrupes pauperiem fecerit</i>) de breuke voldaan heeft: daar is ook een manier van spreken: <i>dat schut ik</i>, het welk in het gemeen beteekend, ik spreek dat teegen: ik sal dat soo seer beletten, als ik kan: en misschien daarom oovergenoomen tot het verkeerren, om te kennen te geeven, dat men niet lijden wil, dat iemand, wiens spel soo verloopren is, met speelen sal voort vaaren: ten waar hij den <i>schutter</i> zijn regt van <i>schutten</i> geliefde te voldoen: van <i>schutten</i> komt een <i>schut</i>, of scherm, of <i>schutsel</i>, en <i>beschutsel</i> teegen eenig ongemak: voorts een <i>schutting</i>, een heining, of het werk dat gedaan werd, om een <i>schutsluis</i> oopen, en toe te doen.
schutten	1856 VAN LENNEP	schutten, b.w. – Afweeren, stuiten: het water beletten verder te gaan. Spreekwijze: <i>Dat Schut ik</i> (dat zal ik tegenhouden, zoo lang ik kan). <i>Dutten; sprak mooi Heintje, dutten!</i> <i>Stilte maats, een poosje min.</i> <i>Dutten! neen, dat moet ik schutten,</i> <i>Bin ik anders die ik ben.</i> Huyghens.
schutten	1857 PAN	schutten. Beteekent ook nog: <i>een schip door eene schutsluis brengen</i>.
sein	1681 SEEMAN	
		sein koomende (naa ons gevoelen) van het Latijnse woord <i>signum</i>: of van andere woorden, die daar eerst van verbasterd zijn: beteekend een teeken: gelijk blijkt uit het volgende: <i>een sein geeven</i>: een teeken geeven: een <i>seinschoot</i>: dit is een <i>schoot</i>, die gedaan werd, om een teeken te geeven, waar naa ieder sig heeft te gedraagen: gelijk sulke <i>seinschooten</i> veel, en veelderhande zijn: soo ook een <i>seinschip</i>, dat nu met regt de naam draagt van een advijsjagt: welkers gebruik is, tijding, of advijs in brengen, daar het noodig is: weshalven sij voor al snel in het seilen behooren te zijn.
sein	1856 VAN LENNEP	sein, z.n.o. – Teeken, dat in zee of van de kusten gegeven wordt, om bevelen te geven of waarschuwingen te doen of te beantwoorden. De <i>seinen</i> worden gedaan, 't zij met enkele, 't zij met boven elkander geplaatste vlaggen, 't zij met lantarens, vuurpijlen, schoten, of zelfs met zeilen op een byzondere wijze gesteld. <i>Dagseinen</i> (die met vlaggen, wimpels, enz. gedaan worden.) <i>Nachtseinen</i> (die met lantarens, vuren, enz. gedaan worden.) <i>Mistseinen</i> (die met het lossen van geschut, klokgelui enz. gedaan worden.) <i>Een sein geven, dat men in nood is</i>. Zie <u><i>noodsein</i></u>, <u><i>seintoren</i></u>.
seinboek	1856 VAN LENNEP	seinboek, z.n.o. – Register, waarin alle dag- en nachtSeinen staan opgeteekend.
seinboek	1857 PAN	
		seinboek. “Register, waarin alle dag- en nachtseinen staan opgeteekend.” De woorden <i>dag</i> en <i>nacht</i> moeten weggelaten, ten zij men schrijve, <i>dag-</i>, <i>nacht-</i> en <i>mistseinen</i>. Deze laatsten behooren ook tot het seinboek. Echter zijn het alle dezelfde seinen, welke op onderscheidene wijzen worden kenbaar gemaakt.
seinen	1856 VAN LENNEP	seinen, o. en b.w. – Seinen doen, teekens geven. <i>Een kust, een klip seinen</i> (door teekens te kennen geven, dat men die heeft ontdekt). <i>Onze voorzeilers Seinden den vyand des morgens ten acht ure</i>.

seinschip	1690 WITSEN	sein-schip . Een aart van scheepen, eertydts in deeze Landen gebruikelijk, zynde open, en zonder vast roer of mast, welke zy beide op en aan zetteden als zy in zee gongen; waren voor en achter smal, en spits toe gaande; voerden slechts drie of vier mannen, met een jongen: deeze zeilden wonder snel.
seinschip	1856 VAN LENNEP	seinschip , z.n.o. (veroud.) – Adviesjacht, snelzeilend vaartuig, dat teekens of lasten overbrengt.
seinschot	1856 VAN LENNEP	seinschot , z.n.o. – Schot, dat tot Sein dient.
seintoren	1856 VAN LENNEP	seintoren , z.n.m. – De torens zijn ook meermalen gebruikt, om daarvan Seinen te geven. Zoo lezen wy o. a. in de Resol. van HEd. Gr. Mog. in d° 3 Aug. 1673: “Wanneer eenighe vyandlijke scheepen voor de wal gesien werden, zal van den <i>toren</i> worden <i>geseint</i> , by nacht met een vuur, by dagh met een mande; ende by dagh soowel als by nacht, vier quartier uurs aan den anderen, een schot geschoten worden enz.”
seinvlag	1856 VAN LENNEP	seinvlag , z.n.v. – Vlag, waarmede Sein gedaan wordt.
seinwachter	1856 VAN LENNEP	seinwachter , z.n.m. – Wachter. hoedanige er, van afstand tot afstand op de kusten geplaatst, van de hoogten uitzien wat in zee voorvalt en daarvan bericht geven.
seizen	1681 SEEMAN	seisen beteekend in het gemeen touwen vast maaken, en in het besonder werd het verstaan van swaare touwen: <i>Seising</i> , touw, dat tot het vast maaken, en beleggen gebruikt werd, ens.
seizen	1690 WITSEN	seizen . De zware touwen vast maken, en beleggen, met honde-pinten, enz.
seizen	1690 WITSEN	sta by seizen , <i>of sein-repen, sta by sorren</i> . Sta by den arbeit, om zeil of touwen te bestieren.
seizen	1856 VAN LENNEP	seizen , b.w. – Aangrijpen, vatten 't Eng. <i>to seize</i> , 't Fr. <i>saisir</i> . Meer bepaald 't vast maken van touwen. <i>De kabelaring seizen</i> (die door Seizings by de muizingen aan het ankertouw vastmaken).
seizen	1857 PAN	seizen . “De kabelaring seizen.” Dit noemt men <i>opseizen</i> .
seizing	1690 WITSEN	seizingen . Banden, waar mede de zeilen aan de rees vast zyn. Ook die touwen, met welke twee kabels aan elkander vast gemaakt werden.
seizing	1856 VAN LENNEP	seizing , z.n.v. – Min of meer breede, platte, met een punt uitloopende streng, dienende om eenig voorwerp te Seizen of te vatten. <i>Rifseizings</i> , (die dienen om de plooiën van een gegrid zeil op de ra te bevestigen. <i>Kabelaringseizings</i> (die overal van gelijke dikte zijn en dienen om een ankertouw samen te houden). <i>Seizings aanbrengen, aanleggen</i> (er de kabels mede omwinden).
seizing	1857 PAN	seizing . Hierbij wordt gewag gemaakt van “een gegriet zeil.” Dit woord is ons en welligt ook aan anderen onbekend. Daarom ware hier eene verklaring zeer wenschelijk geweest. “Kabelaring seizings (die overal van gelijke dikte zijn en dienen om een ankertouw samen te houden).” Lees: die dienen, om het zwaar touw of de ketting, bij het ankerligten aan de kabelaring te verbinden.
sent	1681 SEEMAN	cent , sie, <i>kent</i> , of <i>sent</i> .
sent	1681 SEEMAN	senten , sie, <i>kenten</i> .
sent	1690 WITSEN	centen . Latten, die gespannen werden, om 't schips beloop na te voegen.
sent	1690 WITSEN	op centen arbeiden . Dat is: De scheeps inhouten in zetten, na opgespannen latten.

sent	1856 VAN LENNEP	kenten , z.n.m.mv. (veroude.) – Scheepstimmermans kunstwoord, waardoor verstaan werden eenige latten, die, ter weêrszijden van inhouten werden gespijkerd, tot een schets om het beloop van het schip naar aan te leggen. 't Woord is waarschijnlijk 't zelfde als <i>kanten</i> .
sent	1856 VAN LENNEP	sent , z.n.v. of <i>lijst</i> . – Gording, tijdelijk dienende op het geraamte van een schip in aanbouw, om de spanten op hun plaats te houden. <i>Senten van den aanbouw</i> (algemeene benaming van al die Senten, wier bestemming het is, den omtrek der aanvullingsspanten aan te wijzen en de zeegt zoo van het barghout als van de beplanking, 't zij der kiel, 't zij van het bovenschip, te bepalen – en die weggenomen worden naar mate de beplanking vordert.) <i>Senten aan boord</i> , <i>Spansenten</i> : – <i>Senten op de mal</i> , <i>malsenten</i> . <i>Kimsent</i> , <i>Snijsent</i> (die, door de uitersten der vangen loopt). <i>Vlaksent</i> , <i>vloersent</i> (tusschen de kimsent en de kiel geplaatst). <i>Scheersent</i> . <i>Sent der grootste wijde</i> (die zich op de grootste wijde van het schip aanluit) 2e, 3e, 4e <i>sent</i> (die tusschen de scheer- en kimsent geplaatst zijn. <i>Senten van het levend gedeelte</i> , <i>verschansingsenten</i> , <i>bovensenten</i> (die dat gedeelte van een schip omlijsten, 't welk nimmer onder water komt). <i>Topsent</i> (de bovenste dier <i>senten</i>). <i>Sent van de gilling</i> , (zie <i>rahout</i>). <i>Bovenste sent</i> , <i>sent van het potdeksel</i> . <i>Vertuiningsenten</i> , <i>senten van den bak</i> , <i>van het halfdek en de kampanje</i> . – <i>Tusschensenten</i> . <i>Vlakke senten</i> , <i>senten van enkele kromming</i> . <i>Senten scheren</i> , <i>omscheren</i> , <i>vastmaken</i> , <i>aanspijkeren</i> .
serpent	1690 WITSEN	daar gaat een stroom als een serpent . Daar gaat een hardt ty.
serving	1681 SEEMAN	servings is geloofelijk, dat komt van <i>servo</i> ik bewaar: want het dikke kleeden zijn van strengen gevlogten, om daar door schotvrij te zijn, ens.
serving	1690 WITSEN	servings . Dik gevlochte strengen van oudt touw, die t'zamen gezet werden, waar van men kleeden maakt, die gezeght worden voor een musket-schoot vry te zyn, waarom men de zelve veeltyds rondtom 't scheeps boort hangt, als men tegen eenigen vyandt slaat.
serving	1856 VAN LENNEP	serving , z.n.v. – Bekleeding, van strengen gevlochten. 't Woord is van 't Eng. <i>to serve</i> , bewaren.
sim	1681 SEEMAN	sim , door dit woord verstaan wij geen aap: maar een hengelaars gereedschap: dat de Latijnisten <i>Linea</i> noemen: te weeten de snoer, die aan de hengelstok is, en waar aan de dobber, en hoek, vast is: hier van, <i>mijn sim gebrooken</i> : <i>mijn sim is in de war</i> , ens.
sim	1856 VAN LENNEP	sim , z.n.v. – Touw, snoer: – ook de top van de kurk, die boven den hoek van een hengelsnoer op het water drijft. Spreekwijze: <i>Iemand onder de sim hebben</i> : (hem in zijn macht, in zijn bedwang houden).
simplank	1856 VAN LENNEP	simplankjen , z.n.o. – Plankjen, dat tot klos dient en waar men garen om heen wint om netten te breien.
singelgrond	1690 WITSEN	singel-grondt . Key-grondt.
singelgrond	1856 VAN LENNEP	cingelgrond , z.n.m. – Bodem of grond van de zee, die noch zand noch slijk bevat, zoo als die onder den Engelschen wal by de <i>Cingels</i> .
singelgrond	1857 PAN	cingelgrond . “Bodem, of grond van de zee, die noch zand noch slijk bevat, enz.” <i>Cingels</i> zijn kleine steentjes; eene soort van grond.
singelstrand	1690 WITSEN	cingel-strandt . Keiachtige, of steenige strandt.
sisser	1856 VAN LENNEP	sisser , v.n.m. – Zie <i>monnik</i> .

sjappen	1856 VAN LENNEP	sjappen. b.w. – Merken, teekenen, b. v. te vellen hout.
sjorren	1681 SEEMAN	t'sorren , waar van <i>toesorren</i> , rukken, toerukken, ens.
sjorren	1690 WITSEN	aan 't sorren. Aan den arbeidt: of liever, aan den arbeidt, om iets geheel vast te maken.
sjorren	1690 WITSEN	sorren. Vast toe rukken. Iets 't geen los is met touwen, klampen, en spykers, vast maken, op dat het niet slingere.
sjorren	1856 VAN LENNEP	sjorren , b.w. – Met trossen of lijnen vastbinden. Spreekwijze: <i>Ergends mee Gesjord zetten</i> (ergends aan vast zijn, op een lastige wijze ergends toe verbonden zijn).
sjorring	1856 VAN LENNEP	sjorring , z.n.v. – Band, vastnaging: daad, of gevolg van het binden, samentrekking van twee kabels door middel van een dunner touw. <i>Gewone sjorring van het geschut. Sjorring van het geschut op dubbele talies. – Sjorring der stukken met koptouwen en krabbers. – Sjorring langs boord. – Sjorring met de keerbroeking of looze broeking, sjorring der karronaden, sjorring der hangmatten.</i>
sjort	1856 VAN LENNEP	sjort. – (komm.) t.w., als er vastgemaakt is en men alles een tijd lang stijf moet houden.
sjortouw	1681 SEEMAN	sortouw , dit woord komt van <i>sorren</i> , en <i>touw</i> : <i>sorren</i> nu beteekend iets vast toerukken: en bij gevolg iets met touwen, spijkers, klampen vast aan een hegten: een <i>sortouw</i> dan is een <i>touw</i> , dat tot <i>sorren</i> bequaam is.
sjortouw	1690 WITSEN	sor-touwen. Touwen, waar mede men te scheep iets te zamen bindt, of vast arbeidt.
sjortouw	1856 VAN LENNEP	sjortouw , z.n.o. – Touw, tot Sjorren gebezigd.
sjouw	1681 SEEMAN	chiouw , sie, <i>sjouw</i> . &.
sjouw	1681 SEEMAN	sjouw , of soo andere het schrijven <i>Chiouw</i> , beteekend eerst een oprerolde vlag: waar meede te kennen gegeven werd aan de vlootelingen, dat op dat schip eenig ongemak is: en dewijl sulks gemeenelijk sonder moeite, en arbeid, niet te herstellen is: soo werd een <i>sjouw</i> ook genoomen voor arbeid, (gelijk de Enkhuisers, ens. spreken) <i>daar is een braaf sjouwdje aan vast! dat was een sjouwdje!</i> dat was een kraam! daar was wat te stellen! dog het woord <i>sjouwen</i> , als ook een <i>sjouwer</i> werd onder het vaarend volk in een enge beteekenis genoomen, voor op Scheepstimmerwerven spaanders te raapen, en de scheepen haavenen: lossen en laaden: en voorts al te doen, wat op het schip voor valt: <i>de sjouwers van de werf sijn naa Tessel geprest</i> : waarom? om te <i>sjouwen</i> , ens.
sjouw	1690 WITSEN	sjouw. Een vlagh, in een gerolt, welke men achter laat afwaaijen, strekkende tot een merk-teken, door het welke men iemandt aan boort roept. Het is ook wel een teken van noodt.
sjouw	1856 VAN LENNEP	sjouw , z.n.m. Ruk, Rol. <i>Vlag in sjouw</i> . Zie <i>vlag</i> . Spreekwijze: <i>Aan de sjouw zijn</i> (aan de rol zijn, zwieren).
sjouwen	1690 WITSEN	sjouwen. Scheepen toetakelen.
sjouwen	1856 VAN LENNEP	sjouwen , o. en b.w. – Rukken, trekken, zwaar werk doen. <i>Wy moeten dat pak hier heen sjouwen. Er viel wat aan te sjouwen.</i>
sjouwer	1856 VAN LENNEP	sjouwer , sjouwerman , z.n.m. – Man, die voor weinig loon, allerlei werk doet. <i>Sjouwers.</i> (Manschappen, die men in daggeld, by 't optuigen, laden of ontladen aan boord neemt, en die niet

sjouwerman	1856 VAN LENNEP	tot de equipaadje behooren.) Spreekwijze: <i>'t Is een sjouwer</i> ('t is een sukkel: ook: 't is een liederlijke vent). sjouwer, sjouwerman, z.n.m. – Man, die voor weinig loon, allerlei werk doet. <i>Sjouwers</i>. (Manschappen, die men in daggeld, by 't optuigen, laden of ontladen aan boord neemt, en die niet tot de equipaadje behooren.)
skoridor	1856 VAN LENNEP	Spreekwijze: <i>'t Is een sjouwer</i> ('t is een sukkel: ook: 't is een liederlijke vent). skoridor, z.n.m. – Italiaansch vaartuigjen, dat maar een mast en een zeer groot zeil voert.
slaags	1681 SEEMAN	slaags sijn, waar van, <i>de vloot is slaags</i>, sie, <u>slaan</u>.
slaags	1690 WITSEN	slaaghs leggen. Dat is: Dwars leggen, gelyk men doet in gevecht.
slaags	1856 VAN LENNEP	slaags, bw. – 1°. Aan 't vechten. <i>Zy raakten slaags op de hoogte</i> van Kamperduin (zy kwamen in 't gevecht voor Kamperduin). 2°. Klaar, zeilreê. <i>Door de naauwte van het vaarwater kan men te dier plaatse by westelijke winden niet slaags geraken.</i>
slaags	1857 PAN	slaags. “2°. Klaar, zeilree.” Dit te omschrijven als volgt: Wanneer men onderzeil gaan wil, en op den wind gezwaaid ligt, dan moet, wanneer het anker uit den grond loslaat (springt), het schip over een der beide boegen zoo ver afvallen, dat de zeilen scheppen. Dit heet <i>slaags raken</i> of <i>slaags vallen</i>, waartoe altijd eenige ruimte noodig is.
slaak	1856 VAN LENNEP	slaak, z.n.o. – 1°. Stroom, kil. <i>De slag op het slaak</i>.
slaan	1681 SEEMAN	2°. Plaats, waar de zee by onstuimig weer stil en effen is. slaan is een woord, dat sig tot veel saaken, en dat door gelijkenis uitbreid, de gemeenste beteekenis is, <i>slaagen geeven</i>: waar van, <i>vuistslaagen</i>, of een bitser woord, vuistlook: <i>slokslaagen</i>: maar <i>slaan</i> beteekend ook, <i>slagten</i>: <i>dood slaan</i>: <i>wanneer sulje slaan!</i> <i>de vlooten hebben teegen malkander geslaagen</i>: dat is, <i>slaags geweest</i>: <i>geslaagen sijn</i>, beteekend de neederlaag hebben: niet anders als een beest, dat geslagt is: <i>geld slaan</i>, waar van, <i>geld slaat men met haamers</i>: <i>touwslaan</i>, waar van een <i>touwslaager</i>, of, <i>lijnslaager</i>: <i>de klok slaat</i>: gelyk men seid, <i>ik weet wel, wat de klok geslaagen heeft</i>: dat is, Ik weet wel, wat dat beduid, <i>geluid slaan</i>: geluid geeven, <i>sijn tong slaat ijser</i>, het welk beteekend, men kan aan sijn praat wel hooren, dat hij beschonken is, <i>de maat slaan</i>: waar van, <i>maatslag</i>: van <i>slaan</i> komt het tijdwoord <i>slaagen</i>: dat is, bedijen, gelukken: <i>het koorn is niet wel geslaagd</i>: <i>het slaagd niet wel</i>: <i>het quam niet slaags</i>, het quam niet ter snee', het gaf geen pas, van dit <i>slaagen</i> komt <i>beslaagen</i> van de selve beteekenis, sie, <i>Hoofd in Velsen act. 4. sc. 3.</i> alwaar <i>Graaf Floris</i> seid teegen <i>Velsen</i>. <i>Mij deerd, dat ik ooit deed onnoos'len anne klaagen.</i> waar op de <i>Velser Ridder</i> antwoord. <i>Dat denken ik wel! nu 't komt dus quaalijk te beslaagen.</i> van <i>slaan</i> komt ook het naamwoord <i>slaagen</i>, dat nu in het getal van een gesegt werd <i>slag</i>, waar van, <i>slaagen geeven</i>: <i>slaagen krijgen</i>: en in het eental een <i>slag geeven</i>: een <i>slag krijgen</i>: dit woord <i>slag</i> werd ook tot andere dingen oover gebragt: gelyk wij ook in het tijdwoord gesien hebben: en voor eerst beteekend het woord <i>slag</i> een gevegt: waar van, <i>slag leeveren</i>, en met een

saamengesteld woord in de land oorloogen een *veldslag*: *de slag van het waater, slaat teegen de slag sij' van het schip*: te scheep beteekend ook een *slag*, een seeker beseggen van een touw: waar van, *heele en halve slaagen maaken*: en misschien hier van: *slaat'er een slag in*: doet het bij de gis: soo ook, *dat is'er de slag van! dat is de regte slag*: want *slag* in deese voorvallen een handeling, of *habitus*, of handigheid, *dexteritas* beteekend: *dat is geen slag: hij heeft'er geen slag van*, het woord *slag*, en *slaagen* werd ook oneigendlijk genoomen voor schaade, en verlies: *dat was een swaare slag voor hem: de Koopman krijgt swaare slaagen*, en bij uitneemendheid seide men van een vrouw, wiens daagen naaderen om te baaren: *sij kreeg de slag op den hals*: dat is, de arbeid oover viel haar. Heugelijker is het, als men seggen mag: *iemand een slag voegen*: dat is, iemand een goede dienst doen, en soo tot vergelding, *hij voegde mij een slag*: van *slag* koomen ook te saamengestelde woorden: als een *slagbed*, waar door de Scheepstimmerluiden verstaan een *bed*, of *bedding*: dat geleit, of geslaagen werd voor de scheepen, die sullen af loopen: ten einde de selve niet door de *slag* mogten beschaadigd werden: een *slagboeg* het wenden van de *boeg*: *het geschiede met een slagboeg*: dat is, met een gelukje: met een *slingerslag*: soo ook, *dat viel hem in zijn slagboeg: dat was een slagboeg voor hem*: een *slagboom* gebruikt men te land, om de ruiterij het loopen, en stroopen, te beletten: en in Frontiersteeden, om daar door voor een schielijke ooverrompeling bevrijd te zijn: de vrugt van dien leerd de daagelijkse ervaarendheid, sie, *boom*: een *slagelger*: sie, *elger*: een *slaglijn*: een touw daar de seilen meede vervangen werden: een *slagpomp*: dat is, soo een *pomp*, die met een *slag*, en stok op, en neergaat, verschillende hier in van een *Steekpomp*: een *slagsij*, een misbouwde *sij'* van een schip. Voorts koomen van *slaan* eenige te saamengestelde woorden als *aanslaan*, *afslaan*, *inslaan*, *omslaan*, *ontslaan*, *opslaan*, *verslaan*, *uitslaan*, *voortslaan*: welke alle indien ik naa eis van saaken soude naabehooren uit pluisen: ik soude bij naa vraagen: waar ik soude eindigen: hoewel ik (sonder roem gesproken) de uitleg van dien al lang voor deesen uit de pen geworpen heb: dog die beveel ik als nog (om den goedwilligen Leeser niet al te lang met deese beuselingen op te houden) aan de schuilende blaaderen van mijn groot werk.

slaan

1856 VAN LENNEP

slaan, b.w. – 1°. Slag leveren, verslaan. *Den vyand op de vlucht slaan. Die Amiraal heeft zich laten slaan.*

2°. Roeren, aanraken. *De zeilen slaan tegen de mast. Het water Slaat tegen den voorsteven. De trom slaan* (de trom roeren, trommelen.) *Allarm slaan* (door een herhaald geroffel 't volk te wapen roepen.) *Appèl slaan* (de manschappen doen opkomen.) *De veldmarsch, de generale marsch, de stormmarsch slaan. De reveille slaan.*

3°. Omleggen, vastmaken. *Een touw om een hout slaan.*

4°. Vervaardigen. *Touw slaan* (touw maken).

5°. Geluid geven. *De klok Slaat.*

Spreekwijzen: *Zijn tong Slaat dubbel, of Slaat yzer* (men kan aan zijn praat wel hooren, dat hy beschonken is).

Hy heeft de klok hooren slaan, (hy heeft er iets van vernomen).

slabber	1681 SEEMAN	slabbers , buisjes, die uitvaaren om <i>slabben</i> te vangen: van <i>slabben</i> komt, <i>slabbetje soet, vers en goed</i> , sie, <i>haaring</i> : <i>slabben</i> beteekend ook bemorssen vuilmaaken, gelijk een <i>slab</i> de kinderen voorgedaan werd, om die in de plaats van haar kleeren te <i>beslabben</i> , voorgedaan werd. Waar van <i>beslabben</i> : het welk oneigendlijk gebruikt werd in het volgende: <i>gij sult uuw daar aan niet beslabben</i> : dat is, gij sult daar aan niet te pas koomen.
slabber	1690 WITSEN	slabbers . Dit zyn oulings kleine scheepkens geweest, gebruikelijk in deeze landen, om haering mede te vangen.
slabber	1856 VAN LENNEP	slabber , z.n.m. (veroud.) – Buisjen.
slabbing	1681 SEEMAN	slabbing , of woeling beteekend de bewindsels van de kaabels ontrent de kluisen.
slabbing	1690 WITSEN	slabbing . Bekleedtzel ofte omwoeling der kabels, sterkens halve, 't geen twee of drie vadem lang gedaan wert, met servings en dunne touwen, op die plaats, daar het touw tegen 't schip meest slyt.
slabbing	1856 VAN LENNEP	slabbing , z.n.v. of <i>woeling</i> . – Bewindsel der kabels in de kluisen.
slabbing	1857 PAN	slabbing . “of woeling. Bewindsel der kabels in de kluisen.” Dit woord is ons niet bekend, doch in de beteekenis van <i>woeling</i> deugt het niet. Zie aldaar. Welligt moet het <i>om-</i> of <i>bewoeling</i> zijn, en worden de <i>servings</i> bedoeld.
slag	1690 WITSEN	daar staat water in het slag . Daar is water te ly, of aan de laeghste zyde, in het schip.
slag	1690 WITSEN	dicht slag voor en achter hebben . Dit wert gezeght van een schip, 't welk dicht geschooren is met een vinke-net.
slag	1690 WITSEN	slag over slag zeilen . Heen en weer laveeren met korte gangen.
slag	1690 WITSEN	slag van 't schip . De zyde van het schip aan ly.
slag	1690 WITSEN	slag . Het beleggen van een touw te scheep.
slag	1856 VAN LENNEP	slag , z.n.m. – 1°. Stoot, schok. <i>De slag van het water</i> (het slaan van het water tegen 't schip of eenig ander voorwerp). <i>Een slag aan bakboord doen</i> (aan bakboord op roeien). 2°. Strijd, gevecht. <i>Zy zijn aan den slag geweest</i> . Zie <i>zeeslag</i> . 3°. Touwbelegging. <i>Ronde slag</i> (wanneer men een touw om het een of ander heenslaat, zonder het verder vast te maken. <i>Betingslag</i> , <i>slag om de beting</i> (wanneer men een ankertouw om de beting slaat, ten einde het schip met het anker te verbinden. <i>Slag in het touw</i> (wanneer twee ankertouwen in elkander verward raken). Spreekwijze: <i>Ergends een slag in slaan</i> (er naar raden). <i>Ergends slag van hebben</i> (iets met handigheid doen, ergends bekwaam toe zijn). 4°. of <i>gang</i> . <i>Korte, lange slagen doen</i> . <i>Een slag voortzetten</i> . Zie <i>gang</i> .
slagbed	1690 WITSEN	slag-bedt maken . Den toestel maken tot het slaan, of wiegen, als de scheepen zullen afloopen.
slagbed	1856 VAN LENNEP	slagbed , z.n.o. – Bedding, gelegd of geslagen voor een schip, dat af zal loopen. <i>De scheepsboukonstenaar helpt dus het oorlogsvlot</i> <i>Eerst aen 't bewegen, viert weerzijts het slagbed bot</i> . Antonides. <i>IJstroom</i> .
slagboeg	1690 WITSEN	slag-boeg . De streek die men ter zyden af doet als 't schip laveert. Hier van zeght men: <i>De slag-boeg loopt mee</i> , of <i>tegen</i> . En ook: <i>Het is een goede slag-boeg</i> ; als de wint ruimt.

slagboeg	1690 WITSEN	slagh-boegh. Het wenden van de boegh. <i>Met een slagh-boegh iets doen.</i> Oneigentl. Met een, of, te gelyk iets doen. <i>Iemant een slagh-boegh voegen.</i> Iemant gunst bewyzen.
slagboeg	1740 Zonhoven	slagboeg. Vermits de boeg de borst van 't schip beteekent, wort door een slagboeg verstaen de windt die in 't wenden of voortzeilen van 't schip zig gunstig of ongunstig draeit; dus kanmen de slagboeg mee of tegen hebben.
slagboog	1856 VAN LENNEP	slagboog , z.n.m. of <i>slag, gang.</i> – <i>Een goeden slagboog doen</i> (by 't laveeren.)
slagboog	1857 PAN	slagboog. Lees: <i>slagboeg.</i>
slaglijn	1690 WITSEN	slagh-lynen. Touwen, om de zeilen te vangen.
slagvaardig	1856 VAN LENNEP	slagvaardig , b.n. – Gereed tot het gevecht.
slagverband	1856 VAN LENNEP	slagverband , z.n.m. – Plaats op de Koebrug, waar de gekwetsten worden verbonden.
slagwater	1856 VAN LENNEP	slagwater , z.n.o. – Zogwater, opborreling.
slagwijs	1690 WITSEN	slaghwys zyn. <i>De wint is slagh wys.</i> De wint is gestadigh, zoo dat men daar staat op maken magh.
slagwind	1856 VAN LENNEP	slagwind , z.n.m. – Schrale, onbestendige wind.
slagwind	1857 PAN	slagwind. “Schrale, onbestendige wind.” Dit woord hoorden wij nimmer, wel <i>slagregen.</i>
slagzee	1690 WITSEN	slagh-zee: of, <i>Stort-zee.</i> Een golf water, die dwars over 't schip komt.
slagzij	1690 WITSEN	een slagh-zyde. Dit wert van een schip gezeght, dat met zyn eene zyde slingert, als niet wel gebouwt zynde.
slagzij	1856 VAN LENNEP	slagzij , z.n.v. – De zwakke zijde van een schip: de zijde, waar het zonder bepaalde aanleiding, naar overhelt. <i>Dat schip heeft een slagzij, dat schip loopt scheef.</i>
slagzij	1857 PAN	slagzij. “De zwakke zijde van een schip: de zijde, waar het, zonder bepaalde aanleiding, naar overhelt.” Deze zijde is juist niet “zwak;” ook is er voor eene slagzij <i>altijd</i> eene bepaalde aanleiding. Deze is een gevolg van slechte toelading of een gebrek in den bouw.
slagzijde	1690 WITSEN	slagh-zyde. Een scheeve scheeps-zyde, 't zy by mis-val in het timmeren, ofte verrukt in 't laden.
slaken	1681 SEEMAN	slaaken , beteekend in het gemeen losmaaken, loslaaten, soo gebruikt het <i>Hoofd</i> op veele plaatses in sijn Neederlandsche Historien: als, <i>de gevangens wierden geslaakt:</i> en in een oneigendlijken sin: <i>het geschut slaaken:</i> dat is, lossen, <i>afschieten, de seilen slaaken:</i> de seilen losmaaken: nu is ligt af te neemen, wat het <i>slaak</i> in Seeland beteekend: als men seid, van die vermaarde slag: <i>de slag op 't slaak:</i> te weeten een diepte, en kil, of spui, tussen de plaaten, en kreeken heen vlietende.
slaken	1690 WITSEN	slaken. Zeil minderen.
slaken	1856 VAN LENNEP	slaken , b.w. – Losmaken, lossen. <i>De zeilen slaken.</i> <i>Het geschut slaken</i> (veroud.).
slang	1681 SEEMAN	slang , een vergiftig dier, gelijk bekend is: waarom de duivel in Gods Woord <i>den ouden Slang</i> genaamd werd: om dat hij al van ouds af het gantse mensselijk geslacht vergiftigd heeft: door gelijkenis werden sommige dingen <i>Slangen</i> genaamd, als een langwerpig stuk geschuts: soo ook een soort van handwaatermoolens, ens.
slang	1856 VAN LENNEP	slang , z.n.v. – 1°. Soort van geschut. 2°. Zeildoeksche of lederen buis tot waterleiding voor de pomp, den brandspuit, enz.

slap	1856 VAN LENNEP	slap , b.n. – Wordt een schip genoemd als het niet luistert naar den wind, – een touw, als het niet gespannen is, – en een wind, die zwak is. <i>Dit schip is slap op zijn roer</i> (is lafwindig.) <i>Dat touw hangt slap</i> (los.) <i>De wind is slap</i> (waait niet door).
slapen	1681 SEEMAN	slaapen , <i>leggen slaapen</i> : <i>gaan slaapen</i> , alle bekende woorden: <i>uit den slaap wekken</i> : <i>uit zijn slaap schieten</i> , <i>somno excuti</i> : het woord <i>slaapen</i> werd oneigendlijk genoomen voor geen aanstoot lijden, waar van, de binne dijken (ten opzigt van de seedijken) <i>slaapers</i> genaamd werden: want die geen dienst en doen, als wanneer de seedijken mogten koomen door te breeken: een <i>slaaperd</i> noemen om deselve reeden de Scheepstimmerlieden de binnesteeven van een schip: van <i>slaapen</i> komt ook <i>slaaperig</i> , dat is, geneegen tot den <i>slaap</i> : waar van, <i>die slaaperig is</i> , <i>die vaakerig is</i> , <i>wat doet die bij de bruid?</i> <i>slaaperigheid</i> : geneeugendheid om te <i>slaapen</i> , de saamengestelde woorden zijn <i>beslaapen</i> : het welk twee dingen beteekend, te weten: <i>ergens op slaapen</i> : <i>soo een bed beslaapen</i> : en <i>in priapeiis</i> het selve met <i>bijslaapen</i> : waar van mijn <i>bijslaap</i> : <i>sig ergens op beslaapen</i> , dat is, een nagje tijd neemen om sig te beraaden. Voorts <i>verslaapen</i> beteekend ook, of zijn tijd met <i>slaapen</i> doorbrengen, en al te lang <i>slaapen</i> : of geld betalen voor het gerief van het <i>slaapen</i> , <i>uitslaapen</i> , soo lang <i>slaapen</i> , tot dat de <i>slaaperigheid</i> ter deegen oover is.
slaper	1856 VAN LENNEP	slapers , z.n.m. – Stukken hout, die met hun lengte min of meer langsscheeps en in de voor- en achtervoegen tegen de binnenoppervlakte der inhouten geplaatst worden. By het stampen, doen zy de dienst van bogen, door de indrukken der achterbogen tegen te gaan. Men kan aan elke zijde des stevens twee, drie of meer <i>slapers</i> plaatsn, die aan de deelen, waarop zy liggen, worden vastgebout. Ook de stutten van de beting, en die van 't braadspil worden <i>slapers</i> genoemd. Oorspronkelijk is <i>Slaper</i> de eigenaardige benaming van hetgeen alleen in tijd van nood dient en behulp kan verleen. Zoo wordt een binnendijk een <i>slaper</i> genoemd; om dat hy, zoo lang de buitendijken de zee afkeeren, van geen dienst is en eerst van van nut is, of als 't ware wakker wordt, wanneer het water door de buitendijken heen gedrongen is.
slappen	1681 SEEMAN	slappen , <i>verslappen</i> , beteekend verswakken, minder werden: <i>de wind die slapt</i> : <i>een slappe koelte</i> , soo ook, <i>de neeringen slappen</i> : <i>de handen slappen</i> , dat is, de moed, en kragt, gaat oover.
slapping	1856 VAN LENNEP	slapping , z.n.v. – Oud touwwerk, dienende tot bekleeding van kabels.
slapping	1857 PAN	slapping . Achter de verklaring te voegen: <i>tot sjorrings, naaijings, enz.</i>
slavenhaler	1856 VAN LENNEP	slavenhaler , z.n.m. – Schip, dat ingericht en bestemd is om Slaven van de Westkust van Afrika af te Halen en naar de Slavenmarkten te vervoeren.
slecht	1856 VAN LENNEP	slecht , b.n – Glad, effen, waarvan <i>Slechten</i> , <i>slecht water</i> (effen water).
slechten	1681 SEEMAN	slegten , komt van <i>slegt</i> , dat is, glad.: <i>het is effen en slegt</i> : soo dat <i>slegten</i> beteekend effen en glad maaken: gelijk de Latijnisten het noemen <i>solo Aequare</i> : te scheep en bij de Scheepstimmerlieden beteekend <i>slegten</i> , alle oneffendheid van planken, en balken, wegneemen: alles effenen en gladmaaken: <i>het is slegt, en regt</i> : niet opsigtig: niet weids: <i>een slegt man</i> , een gering man: <i>slegt</i> beteekend ook eenvoudig, waar van, <i>slegtigheid</i> , soo seid men, <i>dat was een groote slegtigheid</i> : <i>een slegt hoofd</i> : endelijk werd <i>slegt</i> genoomen voor simpel, gek: dien bloed is <i>slegt</i> : <i>hij sal nog</i>

		<i>geheel slegt werden: van slegten komt beslegten: het welk oneigendlijk beteekend vereffenen, gelijk: alle geschillen beslegten, ens.</i>
slechten	1690 WITSEN	slechten. Het schips timmer-werk gladt en effen maken.
slechten	1856 VAN LENNEP	slechten , b.w. – Effenen, gladmaken. <i>Een plaat slechten. Den ballast slechten</i> (dien gelijk pakken).
slechten	1856 VAN LENNEP	slechten , o.w. – Vlak, effen worden. De zee wordt gezegd te <i>slechten</i> , wanneer zy valt en de windstreek volgt.
slechtje	1856 VAN LENNEP	slechtjen , z.n.o. – Tusschenpozing tusschen zee en wind. <i>Wy zullen van het slechtjen gebruik maken.</i>
slede	1856 VAN LENNEP	slede , z.n.v. – Werktuig, waarmede of waarvan iets gesleept wordt. <i>Karonnadeslede, slede</i> waarop een schip afloopt. Zie <i>bedding</i> .
slee	1681 SEEMAN	slee' , of <i>sleede</i> in het Latijn <i>traha</i> , komt van <i>trahere</i> trekken: soo seggen de Dordenaars een <i>sleenaar</i> , waar voor de Amsterdammers seggen een sleeper: sie, <i>ijs</i> : maar voor al sie W. p. 185. N 41. alwaar de afbeeldsel te sien is van een Scheepstimmermans <i>slee'</i> , ens.
sleep	1681 SEEMAN	sleep , beteekend een strook van een kleed, dat agter naa <i>sleept</i> : oneigendlijk een stoet van geselschap: <i>ik mag sulk een sleep agter mijn niet hebben</i> : van <i>sleep</i> komt <i>sleepen</i> , dat trekken beteekend, en voornaamendlijk langs de aarde, gelijk het ook aldus uitgedrukt werd, als men seide, <i>langs de vloer sleepen</i> : <i>hij sleepte haar bij het haar langs de vloer</i> : waar is de <i>Sleeper</i> , die dit vat <i>sleepen</i> sal? te scheep werd het gebruikt, voor een schip door behulp van een ander schip <i>voortsleepen</i> : gelijk daarom <i>de waater scheepen</i> , en de schippers van dien, <i>sleepers</i> genaamd werden: <i>sleepen</i> werd ook bij gelijkenis gebruikt voor de voeten niet opligten: maar de selve langs de vloer <i>sleepen</i> , waar van, <i>sleepvoeten</i> , en die soo gaat, een <i>sleeplenden</i> .
sleepboot	1856 VAN LENNEP	sleepboot , z.n.v. of <i>stoomsleeper</i> . – Stoomboot, tot het in- of uitboegseeren van vaartuigen dienende.
sleephelling	1856 VAN LENNEP	sleephelling. Helling, waar de schepen worden opgesleept tot herstelling.
sleeptouw	1836 SPRENGER	Sleeptouw. <u>Men neemt hem op het sleeptouw.</u> Wanneer een schip ter gelegenheid van een zeegevecht of anderzins, buiten staat geraakt om de vloot te volgen, wordt het wel door een ander op het sleeptouw genomen, d. i. aan een ander schip vastgemaakt en zoo medegevoerd. Vandaar: <u>iemand op het sleeptouw nemen</u> , voor: <i>hem in het natuurlijke of zedelijke daar brengen, waar hij zonder hulp niet komen zou.</i>
sleeptouw	1856 VAN LENNEP	sleeptouw , z.n.o. – Touw, waarmede Gesleept wordt. <i>Een vaartuig op het sleeptouw hebben</i> (het aan een kabel voorttrekken). Spreekwijze: <i>Iemand op 't sleeptouw hebben</i> (met zich mede voeren). <i>De zaken op 't sleeptouw houden</i> (ze slepende houden, ze onafgedaan laten).
sleeptros	1856 VAN LENNEP	sleeptros , z.n.m. – Sleeptouw, boegseertouw. <i>Wy vierden een end met een boei af om den sleeptros aan onzen prijs te geven.</i>
sleet	1681 SEEMAN	sleet , komt van <i>slijten</i> , het welk beteekend een schip, <i>dat versleeten is</i> , sie, <i>slijten</i> .
sleets	1856 VAN LENNEP	sleetsch , b.n. – Wat versleten of wrak is. <i>Dat touw is half-sleetsch.</i>
slemp	1681 SEEMAN	slemp , werd genaamd (om de geuren) een vetje: een vette mond: <i>op een slemp gaan</i> : gaan op een gastmaal: en soo is <i>slempen</i> , gastereeren: en hier van het seggen: <i>sij doen niet als slempen en</i>

slemphout	1856 VAN LENNEP	<i>dempen</i> : als teeren en smeeren: een <i>Slemphout</i> , een soort van een knie, welkers beschrijving, en afbeeldsel te sien is bij W. p. 54. N. 2. slemphout , z.n.o. – Opstapeling van hout, aan den voor- en achtersteven, dienende tot vulling der hoeken, door kiel en steven gevormd, en tot verband van beiden. <i>Voorslemphout</i> . <i>Achterslemphout</i> .
sleng	1856 VAN LENNEP	sleng , z.n.v. – Koromandelsch vaartuig.
slepen	1856 VAN LENNEP	sleepe n, b.w. – Trekken, op 't sleeptouw nemen. <i>Die schepen konden niet verder komen. Zy moesten zich laten sleepe</i> n.
sleper	1856 VAN LENNEP	sleeper , z.n.m. – Benaming, die aan de waterschepen en aan de schippers daarvan gegeven plach te worden, omdat zy doorgaands elkander voortsleepten.
sleuf	1856 VAN LENNEP	sleuf , z.n.v. – Smalle gootswijze loopende inkeeping. <i>Sleuf van het roer, sleuf van de hieling van een steng</i> .
sleutel	1856 VAN LENNEP	sleutel van het tuig , z.n.m. – Naam, die zeer eigenaardig aan den boegspriet gegeven wordt.
sleutelstuk	1856 VAN LENNEP	sleutelstuk , z.n.o. – Wigvormig aanvullingsstuk, dat met kracht tusschen de vangen der verschillende spanten zoo in 't midden als aan de uiteinden wordt ingedreven, om ze op vereischten afstand te houden. <i>Sleutelstukken op de vergaring der vrang. Kalven, sleutelstukken van de kiel</i> (veroud.). De <i>sleutelstukken</i> vormen ook een deel van sommige kruisverbanden.
slib	1856 VAN LENNEP	slib , z.n.v. – Kroos, modder. Spreekwijze: <i>Slib vangen</i> : (<i>niets</i> vangen, zijn oogmerk niet beschieten, een verkeerde uitkomst hebben). <i>En krijge we dun slip</i> <i>En wroete leegh naar huys, dat moete we verdrage.</i> Huyghens. <i>Hofwijck</i> .
slieren	1856 VAN LENNEP	slieren , o.w. – Doorslieren, wegglijden, doorglijden. <i>Het touw Sliert door de seizings</i> .
sliersteek	1856 VAN LENNEP	sliersteek , z.n.m. – Zie <i>slipsteek</i> .
slijpen	1681 SEEMAN	slijpen , wetten, scharpmaaken: waar van, <i>een slijper</i> : <i>een slijpsteen</i> : oneigendlijk werd <i>slijpen</i> gebruikt voor sneediger, gaauwer, schranderder maaken: en soo seiden dat iemand <i>gesleepe</i> n is: <i>het is een gesleepe</i> n gast: loos, en doortrapt: wat nu het woord <i>slijpsteen</i> belangd: daar van seiden men niet onaardig: <i>hij is op de Slijpsteen geweest</i> : de gelijkenis genoomen van een mes: en soo beteekend het, hij heeft leergeld gegeven, ens.
slijtage	1856 VAN LENNEP	slijtaadje , z.n.v. – Al wat door 't gebruik Slijt. <i>Men moet zoo veel afrekenen voor slijtaadje</i> (voor 't geen door 't gebruik in waarde vermindert).
slijten	1681 SEEMAN	slijten , heeft veel beteekenissen: dog die alle voor een goed neederlander ligt op te lossen sijn: voor eerst dan bekend het in 't gemeen, al beesigende vergaan: en doen vergaan: soo seiden men, <i>hij slijt veel kleeren af</i> , en <i>de kleeren slijten</i> : <i>hij is seer sleets</i> : dat is, hij <i>verslijt</i> , en rotst veel kleeren: te <i>scheep</i> werd het genoomen voor sloopen: <i>een schip slijten</i> , <i>een half sleetje</i> , een schip, dat half <i>versleeten</i> is: en <i>in priapeis</i> , een weeuwte: een <i>sleet</i> , of <i>slijter</i> een schip, dat nergens toe en deugd, als om <i>gesleeten</i> te werden: <i>slijten</i> beteekend ook vertieren, waar van een <i>slijter</i> , die voor

slijter	1690 WITSEN
slijterman	1690 WITSEN
slimmering	1856 VAN LENNEP
slingeren	1681 SEEMAN

slingeren	1856 VAN LENNEP
slingeren	1856 VAN LENNEP

slingerpardoën	1856 VAN LENNEP
slingerslag	1856 VAN LENNEP

slippen	1681 SEEMAN
---------	-------------

slippen	1836 SPRENGER
---------	---------------

slippen	1856 VAN LENNEP
---------	-----------------

een ander verkoopt: endelijk werd slijten oneigendlijk genoomen voor doen vergeeten, *alles slijt de tijd*: voorts *slijting* noemen de vrouwtjes een soort van linden, dat daagelijks kan gebeesigd werden, en niet bequaam is om meede te pronken, *dat is goede slijting*, ens. van *slijten* komt *afsljiten*, *verslijten*, welkers beteekenissen met het enkele woord bij naa een en het selve sijn.

slyter: of *Sleet*. Een schip, 't geen gesloopt of afgebrooken wort, oudtheits halve.

slyter-man. Iemandt die zich bemoeit met oude scheepen af te breeken.

slimmering, z.n.v. – Bederf of vermindering van koopwaren.

slingeren, komt van *slinger*, genaamd van de Latijnisten *funda*: en derhalven beteekend het, heen en weer beweegen, gelijk een schip door de wind *geslingerd* werd, *het schip slingerde geweldig*, *slingeren* beteekend ook swieren, swaaien, gelijk de dronke luiden eigen is: voorts, *iemand slingeren* beteekend, met iemand omspringen, als de kat met de muis: iemand lustig ooverhaalen: en bij de pagters eertijds wierd *slingeren* genoemd, met de pagt omspringen naa ons welgevallen: waar van haar *slinger maanden*, in dewelke sij met de luiden naa haar welgevallen accordeerden: een *slingerslag*, een boegslag, iets dat gebeurd met het *omslingeren* van een schip, *verslingeren* met *slingeren* doorbrengen: oneigendlijk verlieven, *deperire*, *hij is daar op verslingerd*: *hij is op dat vrouwmens verslingerd*, ens.

slingeren, b.w. – Smijten, slaan. *Het schip werd door de golgen tegen de rots Geslingerd*.

slingeren, o.w. – Zich beurtelings over bak- en stuurboord bewegen, ten gevolge der persing van de golven tegen het scheepsboord.

En recht gelijk een schip op 't water, door 't vergissen

Des stuurmans, heen en weer geslingerd wordt.

Vondel, *Faëton*.

slingerpardoën, z.n.v. – Zie *pardoën*.

slingerslag, z.n.m. – Wijze om een touw of looper om den mast of om een kruishout zoodanig vast te houden, dat men het door een Slinger los kan gooien.

slippen, glijen: waar van *ontslippen*: *slipvangen*: botvangen, komt van *slip* het uiteinde ergens van: *een slip van een mantel*, of rok: als waar aan niet veel vat is: de saamengestelde woorden sijn *deurslippen*: deurglijen, oneigendlijk *connivere* door de vingers sien, *wegslippen*.

Slippen. Hy laat hem slippen. Wanneer men ten anker ligt op eene onveilige reede, en men door verandering van weder, verplicht wordt te vlugten, zonder dat men tijd heeft om het anker behoorlijk te ligten, dan laat men het touw, door de zoogenoemde *kluis* (een der gaten voor aan de boeg, waardoor de ankertouwen gevierd worden) *slippen*, en men maakt zeil, om aan het gevaar te ontkomen. Hy laat hem slippen, van een' persoon gebruikt, geeft te kennen, dat men hem laat loopen, omdat men niet met hem te doen wil hebben. – Zoo kan men ook, een haven ongemerkt willende verlaten, de touwen laten slippen om weg te komen: en vandaar dat men wel van iemand, die in stilte een gezelschap verlaat, zegt, dat *hij een slipper* (verkeerdelijk *sluiper* genoemd) *maakt*.

slippen, o.w. – Wegglijden, doorglijden. *Zy lieten het touw slippen*. *Zy lieten het uit een kluisgat wegglijden*: 't geen gebeurt, wanneer men, een goed heenkomen zoekende, geen tijd heeft om het

		anker te winden en liever het touw laat <i>slippen</i> om los te komen).
		Spreekwijze: <i>Iets laten slippen</i> (iets opgeven, er van af komen).
slipper	1856 VAN LENNEP	slipper , z.n.m. – Gebezigd in de uitdrukking <i>een slipper maken</i> (laten slippen).
		Spreekwijze: <i>Hy maakt een slipper</i> (hy maakt zich ongemerkt uit de voeten).
slipsteek	1856 VAN LENNEP	slipsteek , z.n.m. – <i>Sliersteek, Schuifknoop</i> : Soort van open strik, gebezigd om een voorwerp onder water te vatten. <i>Met een slipsteek naar het anker visschen.</i>
slipsteek	1857 PAN	slipsteek . “Sliersteek, schuifknoop: soort van open steek, gebezigd om een voorwerp onder water te vatten, enz.” Daartoe bezigt men geen <i>slipsteek</i> . Lees: die iets bij elkaâr houdt, doch welke men des verkiezende kan losrukken. Wanneer een bovenleizeil gezet wordt, dan is het door den bekaaier, waarop een slipsteek, geheel bij elkaar gepakt. Zoodra de buitenschoot voorgehaald is, trekt men den <i>slipsteek</i> los. Ook worden de vlaggen dikwijls opgerold geheschen met een <i>slipsteek</i> van de lijn er op. Op het bepaalde oogenblik rukt men die steek los en de vlag waait uit.
sliptouw	1681 SEEMAN	sliptouwetje , een <i>touwetje</i> , dat ligt door de vingers <i>slipt</i> , ens.
sliptouw	1740 Zonhoven	sliptoutje . Een touwtje daer weinig vat aen is, en dat ligtelijk door de handt glipt.
slobben	1740 Zonhoven	slobben en <i>slooven</i> , die doorgaens het vuilste werk doen.
sloep	1681 SEEMAN	sloep , of <i>Chaloup</i> een seer sneedig vaartuig om te roeien, en waar in de <i>Groenlandse sloepen</i> uitmunten, en hier van een <i>sloeproejer</i> , een bootsgesel, wiens werk het is in de <i>sloep</i> te <i>roejen</i> .
sloep	1690 WITSEN	sloep op riemen zetten . Voort roeijen, of een aanvang daar van maken.
sloep	1856 VAN LENNEP	groenlandsche sloep , z.n.v. – Sloep, by een Groenlandsvaarder behoorende, en door haar spitse kiel en rankheid zich snel op het water bewegende, waarom zy by uitstek geschikt was tot de walvischvangst.
sloep	1856 VAN LENNEP	sloep , z.n.v. – 1°. Oorlogsvaartuig met schoenertuig. 2° Roeivaartuig, dat aan boord gehouden wordt, ter dienste van het schip op zee of op de reede. <i>Groote sloep, Weiksloep. De sloep in orde brengen. De sloep strijken</i> (haar te water laten). <i>De sloep aan boord halen. Een Groenlandsche sloep. Sloep uit!</i> (komm. om die uit te zetten). <i>Sloep in!</i> (om ze binnen te halen).
sloeproejer	1856 VAN LENNEP	sloeproejer , z.n.m. – Matroos, die by de bemanning eener Sloep behoort.
sloeren	1681 SEEMAN	sloeren , meeten: waar van, <i>het moet soo wat heen sloeren</i> , het welk oneigendlijk beteekend: dat moet soo wat heen gaan, sie, <i>seulen</i> .
sloeren	1690 WITSEN	sloeren . Maat van planken stellen, die men aan het schip zal voegen. Anders: <i>Slingeren</i> .
sloeren	1856 VAN LENNEP	sloeren , b.w. – Meten.
		Spreekwijze: <i>Het moet zoo wat heen sloeren</i> (het moet zoo maar wat gaan).
sloerie	1690 WITSEN	hy speelt lourias . Hy is ledigh en luy.
slof	1856 VAN LENNEP	slof , z.n.v. – Stuk onder tegen de klit van ’t roer aangebracht.
slofstuk	1856 VAN LENNEP	slofstukken , z.n.o.mv. – Rechthoekige eikenhouten stukken plank, die somtijds onder de wielen der rolpaarden worden ingelaten, om te voorkomen dat by slijting het geheele dek vernieuwd moest worden.
slooien	1856 VAN LENNEP	slooien , o.w. – Zijdelings van het schip afwijken.
sloeknie	1690 WITSEN	sloey-knies . Houde knies, die buiten aan steven, galjoen en bark-houten staan.

slooi knie	1856 VAN LENNEP	slooi knieën , z.n.v.mv. – Lange hoekige en gekromde stukken hout, dienende om het galjoen aan den voorsteeven te verbinden, en aan de scheg het Slooien te beletten.
sloot	1681 SEEMAN	sloot , beteekend een waartertje, dat het eene land van het ander scheidt: en derhalven schijnt het mij te koomen van <i>sluiten</i> . Hier van koomen eenige spreekwijzen: als, <i>hij viel van de wal in de sloot</i> : dat is, hij raakte oover boord, hij raakte geheel aan leeger wal, <i>iemand helpen van de wal in de sloot</i> : iemand quaaden raad geeven, ook wel iemand oover het paard helpen, en onderschijn van vrindschap bedriegen: een Weimans woord is het, <i>een goede waater hond siet geen modderige sloot aan</i> : dat is, een regt Liefhebber mikt het soo naau niet, of het niet al naa zijn sin gaat: hij slaat de bal soo sij leit: hoe morsiger: hoe gruisiger: hoe beeter: <i>hij mijde den reegen, en hij viel in de sloot</i> : dat is, hij viel van quaad tot erger: <i>Incidit in scyllam, cupiens vitare Charybdin.</i>
sloot	1856 VAN LENNEP	sloot , z.n.v. – Watertjen, dat het eene land van het andere scheidt en dus afsluit. Spreekwijze: <i>Iemand van den wal in de sloot helpen</i> (hem geheel verkeerden raad geven).
slopen	1681 SEEMAN	ontsloopen , aan stukken breeken, sie, <i>sloopen</i> .
slopen	1681 SEEMAN	sloopen , is een goed Scheepstimmermans woord, en beteekend bij haar aan stukken breeken: en in het besonder oude scheepen van stuk tot stuk losmaaken: dat ook van sommige slijten genaamd werd: hier uit kan men nu ligtelijk afneemen, wat een <i>sloop</i> , dat van de Suidhollanders een fluwijn genaamd werd, beteekend, te weeten een linde oovvertreksel oover een oorkussen, dat daar van, als het vuil is, werd afgehaald, en <i>gesloopt</i> : <i>sloopen</i> heeft ook een oneigendlijke beteekenis, als men seide, <i>de vergaadering wierd gesloopt</i> : en bij Hoofd in Velsen act. 1. sc. 4. sie <u>mast</u> . <u>_____</u> <i>En sloopt vermast van weeld en schat.</i> dat is, valt in duigen: <i>mole ruit suâ</i> , ens.
slopen	1690 WITSEN	sloopen . Een oudt schip ontdoen en breeken.
slopen	1856 VAN LENNEP	sloopen , b.w. – Uit elkander nemen, van stuk tot stuk losmaken. <i>Een schip sloopen</i> (het afbreken).
slot	1681 SEEMAN	slot , heeft twee beteekenissen beide wel bekend: de eene is, dat het beteekend, een werktuig, daar men iets mee' <i>sluit</i> : waar van <i>Heere slooten</i> , een <i>nagtslot</i> een <i>vuurslot</i> , ens. en hoe wel het in het een tal maar een <i>o</i> heeft: het is nogtans seeker, dat het van ouds twee <i>oo</i> gehad heeft, naamendlijk <i>sloote</i> , waar van, <i>slootemaaker</i> , en in het getal van veelen (gelijk bekend is) nu nog <i>slooten</i> genaamd werd: <i>een slot opsteeken</i> : <i>een slot opslaan</i> , ens.: oneigendlijk werd dit woord van <i>Cats</i> onder zijn loopjes gebruikt, gelijk ook het woord <i>sleutel</i> , als hij seide: <i>dat het slot niet wel te bewaaren is, daar elk een de sleutel van draagt</i> : als willende seggen, dat'er sommige (de goede niet te naa gesproken) niet poort vast zijn: en daarom seide dien selve Heer (als tot een waarschouwing) dat die een schoone kat in zijn huis heeft, geen bontwerker daar bij moet brengen: dog dit loopt te hoog: wij schrijven maar voor de eenvoudigen: de tweede beteekenis van <i>slot</i> is, dat het beteekend een kasteel, in het Hoogduits stein: om dat sij van steen opgemetseld werden, waar van soo veelvuldige naamen: als van 's <i>Graavenstein</i> , <i>Kroonestein</i> : <i>Gruntestein</i> , <i>ijselstein</i> : en het bekende <i>slot</i> : soo door de braave daad van eenen <i>Harmen de Ruiter</i> : sie, <i>Hoofd Hist. p. 207.</i> als door de behendigheid van het Hollands wonder <i>Hugo Grotius</i> , te weeten, <i>Loevestein</i> , en andere:

		oneigendlijk werd het woord <i>slot</i> gebruikt voor het einde: <i>dat was het end, en slot van de saak: mij komt nog bij slot van reekening soo veel: ten had geen slot: ten sloot niet</i> : de reedenen hadden geen klem: een <i>raadslot</i> , een <i>besluit</i> , dat de <i>Raad</i> genoomen heeft, <i>decretum</i> bij de Latijnisten genaamd, sie, <i>sluiten</i> .
slotgang	1856 VAN LENNEP	slotgang , z.n.m. – Zie <i>scheerstok</i> .
slotgat	1681 SEEMAN	slotgat , een <i>gat</i> in de mast, daar het <i>slothout</i> door gesteeken werd: en dit is het <i>hout</i> , daar de steng zijn steunsel van heeft.
slotgat	1690 WITSEN	slot-gat . Een gat in de mast boven de zalen, waar door een hout of yzer komt, daar de steng op staat, en het slot-hout door gestoken wert.
slotgat	1856 VAN LENNEP	slotgat , z.n.o. – Opening in de hieling van den steng, waar het Slothout doorgaat.
slothout	1856 VAN LENNEP	slothout , z.n.o. – Vierkante yzeren bout, die door het lichaam van een steng gaat om deze op de langzalings staande te houden. Een steng wordt gezegd, <i>het slothout in te hebben</i> voor: zijn hoogte te hebben, te staan. De naam van <i>slothout</i> wordt schimpenderwijze aan de soldaten gegeven, om dat deze niet langs de pattings, maar door de zwierlings (ook “t soldaten-gat” genoemd) in de mars klimmen.
slothout	1857 PAN	slothout . Voor “pattings.” Lees: <i>puttings</i> . zie ald.
sluiken	1681 SEEMAN	sluiken , iets behendig sonder tol, of pagt, in, of uit slaan: waar van, <i>de waaren zijn in en uit geslooken</i> : <i>de waaren wierden ter sluik in en uit gebragt</i> : die geen, die dat doet, werd een <i>sluiker</i> : en de daad <i>sluikerij</i> genaamd.
sluiken	1856 VAN LENNEP	sluiken , o.w. – De belastingen ontduiken.
sluiker	1856 VAN LENNEP	sluiker , z.n.m. of <i>smokkelaar</i> . – Die verboden waren invoert of op andere wijze de belastingen ontduikt.
sluikerij	1856 VAN LENNEP	sluikery , z.n.v. of <i>smokkelhandel</i> . – Handel in verboden goederen, of verboden handel.
sluipen	1681 SEEMAN	sluipen beteekend behendig weg gaan: waar van, <i>hij sloop weg, als een hoender dief: een sluiphaaven</i> , daar men ten alle tijden uit kan: <i>een sluiphoer</i> , die haar neering bedektelijk doet.
sluiper	1856 VAN LENNEP	sluiper , z.n.m. – Soort van spijker.
sluiphaven	1856 VAN LENNEP	sluiphaven , z.n.v. – Door rotsen en geboomte bedekte Haven, waar zeeroovers of sluikers zich bergen. <i>Wy verbrandden eenige rooversprauwen, die wy in een sluiphaven ontdekten</i> .
sluis	1681 SEEMAN	sluis , sie, <i>schutsluis</i> .
sluis	1856 VAN LENNEP	sluis , z.n.v. – Sluiting, ophouding van het water. <i>Een steenen sluis. de sluis openen. De schepen liggen voor de sluis</i> .
sluitbout	1856 VAN LENNEP	sluitbout , z.n.m. – Bout, dienende om iets af-, in- of vast te sluiten.
sluiten	1681 SEEMAN	sluiten , met een <i>slot</i> verseekeeren: <i>de kelder is geslooten</i> : oneigendlijk beteekend <i>sluiten</i> , passen: oover een koomen: <i>het sluit, gelijk een tang op een varken: de vrede is geslooten: een huwelijk sluiten: sij zitten op het huwelijksluiten: het hek sluiten</i> , alleen erfgenaam zijn: <i>ex asse hæres</i> : in scheeps saaken beteekend <i>sluiten</i> , de laatste plank, of rib, of balk, ergens in voegen: waar van, <i>sluitplank: sluitstukje</i> , ens.: van <i>sluiten</i> komt, <i>afsluiten</i> , maaken, dat niet alle man daar bij kan: <i>ik kan die solder, of kelder, afsluiten: besluiten</i> , iets ergens in vervangen: en oneigendlijk,

		vaststellen: <i>ik heb beslooten dat of dat te doen</i>: waar van, <i>een besluit neemen</i>: <i>insluiten</i>: <i>hij sloot mij in huis</i>: <i>ik heb uw brief in mijn brief ingeslooten</i>: oneigendlijk behelsen: <i>insluitende al mijn wens</i>: <i>ontsluiten</i>, oopenen: oneigendlijk oopenbaaren: <i>opsluiten</i> beteekend twee teegenstrijdige dingen: eerst <i>oopensluiten</i>: en dan <i>weg sluiten</i>: <i>sluit de deur op!</i> oopen de deur! <i>sluit die man op</i>: <i>sluit de waaren op</i>: <i>de dogter werd t’huis opgeslooten</i>, ens.: <i>uitsluiten</i>, <i>buiten sluiten</i>: <i>hij wierd uitgeslooten</i>: oneigendlijk voor bij gegaan: en in het besonder <i>uit</i> een uiterste wil: <i>hij is uit de erfenis uitgeslooten</i>: van <i>uitsluiten</i> komt <i>uitsluiting</i>: <i>het geschiede met uitsluiting van de Weeskaamer</i>, ens.
sluiten	1856 VAN LENNEP	sluiten, b.w. – 1°. Met een slot verzekeren, ook eenvoudig: dicht maken. <i>De geschutspoorten sluiten</i>. <i>Het luik sluiten</i>. <i>De haven sluiten</i>. 2°. Besluiten, beëindigen. <i>De laatste plank, rib of balk, ergends invoegen</i>.
sluiten	1856 VAN LENNEP	sluiten, o.w. – Zich met iets vereenigen. <i>Die houten sluiten in elkaâr: de planken doen sluiten</i>. <i>Dat luik wil niet sluiten</i>. (de kanten vereenigen zich niet met de randen om de opening). Spreekwijze: <i>Dat Sluit als een tang op een varken</i> (dat sluit niet).
sluithout	1856 VAN LENNEP	sluithout, z.n.v. – Knie, geplaatst in den hoek, gevormd door het achterslemphout en den achtersteven.
sluitplank	1856 VAN LENNEP	sluitplank, z.n.v. – Plank, waarmede de laatste opening gedicht wordt.
sluitpoort	1690 WITSEN	sluit-poorten. Dekzels, die over de poorten worden gedaan, als men in zee is, van kleeden, en hout, gemaakt, sluitende de poort-gaten voor ’t inkomende water.
sluitstuk	1856 VAN LENNEP	sluitstuk, z.n.o. – <i>Sluiting, vullingstuk</i>. Stuk, dat volkomen ergends in past.
sluittuig	1856 VAN LENNEP	sluittuig, z.n.n.v. – Zie <i>sluitstuk</i>.
slurp	1856 VAN LENNEP	slurp, z.n.m. – Ineengedraaide punt. De strengen van het zwaar (anker) touw worden aan het einde er van losgedraaid en afgepluisd, zóó dat ze spits toelopen, dit dient om de zware touwen op elkander te kunnen splissen. <i>De slurp van het daagschtouw, van het Tuittouw</i>. Ook de loopers worden Geslurpt, om die gemakkelijker in de blokken te steken.
slurpen	1856 VAN LENNEP	geslurpt, b.n. – By “Touwen” of by “End” gevoegd beteekent: puntig uitlopend. Een Touw wordt <i>geslurpt</i> om het gemakkelijker in een katrol te werken. De strengen van het eind der ankertouwen worden <i>geslurpt</i>, om op een ander ankertouw gesplitst te kunnen worden.
slurpen	1856 VAN LENNEP	slurpen, b.w. – Een Slurp leggen.
smak	1856 VAN LENNEP	smak, z.n.v. of <i>smakschip</i>. – Vaartuig, dat zich in de Noordzee met de kustvaart en vischvangst bezig houdt. In een smak wordt alles ingeladen, wat te gering is voor groote scheepsbevrachting. Wanneer het een marszeil voert, haalt het dit aan op het dek: het heeft geen onderra. Bild. in v. leidt het woord van <i>Som-aak</i>, d. i. “vrachtaak” af. Winschoten van <i>Smakken</i>, als zijnde het een vaartuig, waarop het zeil van het eene boord naar ’t ander <i>gesmakt</i> wordt. Men kieze.
smakken	1681 SEEMAN	smakken beteekend in het gemeen smijten, werpen: waar van, <i>een smak, ik viel sulk een smak</i>: het welk ook eigendlijk beteekend, schaade, <i>hij heeft sulk een smak gekreegen in zijn lenden</i>: soo ook beteekend een <i>smak</i>, een vaartuig, als een boeier: waar van een <i>smakschipper</i>, die een <i>smak</i> voerd: een <i>smakseil</i>, een <i>seil</i>, dat van het eene boord naa het ander kan <i>gesmakt</i> werden: <i>smakken</i> voorts

		beteekend dobbelen, of de dobbelsteen werpen: <i>wie moet 'er nog smakken? smak weg! ik heb 'er nog een smak naa.</i>
smakken	1856 VAN LENNEP	smakken , b.w. – Smijten, werpen. <i>Iets Buiten boord smakken.</i> <i>Men smack' hem buiten boort</i> <i>Die de gezelligheit der sterfelicken stoort.</i> Vondel. <i>Smack dan het tou af, Kees.</i> Huyghens. Smakken wordt ook genomen in den zin van <u>schoiren</u> . Zie ald.
smakker	1856 VAN LENNEP	smakker , z.n.m. – 't Zelfde als Sukkelaar. Spreekwijze: <i>Hy is een rechte smakker</i> (hy neemt alles aan, alles is hem goed).
smakschip	1856 VAN LENNEP	smakschip , z.n.o. Zie <u>smak</u> .
smakzeil	1856 VAN LENNEP	smakzeil , z.n.o. – Zeil van een Smak.
smal	1681 SEEMAN	smal werd gesteld tegen breed: <i>een smalle weg</i> , een breede weg: <i>smal deelen</i> , de <i>deelen smal</i> , en gering maaken: <i>daar veel kinderen zijn, daar smaldeeld het soo</i> : of op zijn boers: veel varkens maaken de spoeling dun: <i>een smalschip</i> werd gesteld tegen een wijd schip bij de binnelandsvaarders: dog de eene kan door alle sluisen, als <i>van Spaarendam, der Gouw</i> , en de andere niet: en hier van een <i>smalschipper</i> , die een <i>smalschip</i> voerd: <i>smaldoek, doek</i> , of linden, dat <i>smalder</i> is, als ander <i>doek</i> : en hier van het spreekwoord (dog oneigendlijk genoomen) als men wil seggen, dat iets uit geen bekrompe beurs gedaan is: <i>ten is geen smaldoek, wat je meend!</i>
smal	1856 VAN LENNEP	smal , z.n.o. – Dun, rank. <i>Dat schip is te smal van onderen.</i>
smaldeel	1856 VAN LENNEP	smaldeel , z.n.o. of <u>eskader</u> . – Gedeelte eener vloot: of getal schepen, onder het bevel van een Vice Amiraal of minderen hoofdofficier.
smaldelen	1856 VAN LENNEP	smaldeelen , b.w. – Verdeelen. <i>De vloot moet Gesmaldeeld worden</i> : (in Smaldeelen verdeeld). Spreekwijze: <i>Daar veel kinderen zijn, daar Smaldeelt het zoo</i> (daar wordt de erfportie geringer).
smaldoek	1856 VAN LENNEP	smaldoek , z.n.o. – Doek, dat Smaller is dan zeildoek, en tot bekleeding der naden van de luiken dient. Spreekwijze: <i>Meenje dat het smaldoek is?</i> (dat het uit een bekrompen beurs is gedaan?)
smarten	1856 VAN LENNEP	smarten , b.w. – Met zeildoek bekleeden.
smarting	1856 VAN LENNEP	smarting , z.n.v. – Geteerd zeildoek, waarmede men een kabel of het rondhout bekleedt om schavieling te voorkomen, <i>smarting op het zwaar touw in de kluis</i> .
smeergording	1856 VAN LENNEP	smeergording , z.n.v. – Looze Gording, dienende om het onderlijk van een zeil te beslaan, en om de gewone gordings by sterken wind te steunen in het ophalen van het zeil naar het midden van de ra. <i>Een zeil met de smeergordings geien</i> (dichthalen).
smeerhout	1856 VAN LENNEP	smeerhouten , z.n.o. of <u>schoen</u> . – Stukken dennenhout, die hol aan de oppervlakte zijn en waar men een mast op legt, om dien te vervoeren.
smeerlap	1856 VAN LENNEP	smeerlap , z.n.v. – Lap, waarmede gesmeerd wordt: overdr. gebezigd: matroos of, in 't algemeen al wie er Smeurig uitziet. De arme Duitsche voetreizigers wikkelen zich een lap met kaarssmear om

		de voeten, tegen het doorgaan; dit werd dan ook zoo bevonden by eenige tot scheepssoldaat verronselde mofjens; van daar is het aan boord een scheepsnaam gebleven.
smeerplank	1856 VAN LENNEP	smeerplank , z.n.v. – Plank, waar de lijken worden gelegd om ze, daarvan af, in zee te doen glijden.
smeerprop	1856 VAN LENNEP	smeerprop , z.n.m. – Zware gelijkvormige Prop van dennenhout, gewikkeld in werk, dat met kaarsvet besmeerd is, welke Prop dient om gaten te stoppen, die door een kogel of op andere wijze in het scheepsboord gemaakt zijn. <i>Een schip met smeerproppen dicht maken. Smeerproppen inslaan., insteken.</i>
smeerrak	1856 VAN LENNEP	smeerrak , z.n.o. – Zie <i>byvoet.</i>
smeersel	1856 VAN LENNEP	smeersel , z.n.o. – Mengsel van harpuijs, zwavel en kaarsvet, dat men heet maakt en waar men de buitenhuid van een schip mede insmeert. <i>Smeersel voor zeeschepen. Smeersel voor opgelegde schepen:</i>
smeren	1681 SEEMAN	smeeren komt van <i>smeer</i> , en beteekend de vettigheid, die in een beest is: <i>hoe veel sal die Os wel smeeren?</i> dat is, hoe veel pond <i>smeers</i> sou' wel in dat beest sijn? en hier van het loopje: <i>wie soude gedacht hebben, dat in een klein beesje soo veel smeer stak?</i> het welk, of spots gewijs, of met verwondering, geseid werd: en beteekend, wie sou gedacht hebben: dat in soo een klein manneken soo veel harts, of verstands stak? maar het is de lui somtijds niet aan te sien: <i>smeeren</i> nu (op sijn scheeps genoomen) beteekend iets met <i>smeer</i> bestrijken: en hoe wel veel deelen van een schip, jaa selfs de mast met <i>smeer</i> teegen het inwaateren <i>besmeerd</i> werden: als men seid, <i>sij doen niet als teeren en smeeren</i> : waar van hier naa op het woord <i>teer</i> : egter werd het <i>smeeren</i> besonderlijk verstaan van het hol van een schip (soo ver het onder waater komt) met <i>smeer</i> bestrijken: het welk voor alle vaartuigen, en voor al groote schepen gants noodig is: hier van, <i>de smeerpot, de smeerquast</i> : van <i>smeer</i> komt ook <i>smeerig</i> , <i>vettig</i> , of met <i>smeer</i> bestreken: <i>hij siet'er altijd soo smeerig uit</i> : dit woord beteekend ook somtijds voordeel: waar van, <i>alle officien sijn smeerig</i> : <i>het is een smeerig ampt</i> : daar is nog een saamengesteld woord, dat genaamd werd, <i>smeerschoenen</i> : dat is, een plasdank zoeken te behaalen: flikfloojen: want het woord <i>smeerschoenen</i> beteekend eigendlijk, de <i>schoenen</i> van iemand wat <i>smeeren</i> , en op die wijs schoon maaken, gelijk op sommige plaatsen de gewoonte is, ens.: van <i>smeeren</i> sijn ook <i>afsmeeeren</i> , met <i>smeeren</i> eindigen: oneigendlijk iemand aflossen: lustig klop geeven: ik heb hem lustig <i>afgesmeerd</i> : soo ook oneigendlijk af winnen: endelijk <i>besmeeren</i> , met <i>smeer</i> bestrijken, ens.
smeren	1690 WITSEN	smeeren . De schepen met ongel-talk, en andere vettigheden, onder bestrijken, op dat zy gladt door zee gaan, en voor 't ongedierte meerder bevrydt moogen zyn, daar gesloten glas zeer dienstigh in vermengt wert: dit geschiedt meest aan schepen die om de West gaan.
smeren	1856 VAN LENNEP	smeeren , b.w. – Met Smeer bestrijken.
smetsen	1856 VAN LENNEP	smetsen , b.w. – Eten, schranssen. Van het leven aan boord sprekende, zegt Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> : <i>Men smetst er viermael daeghs.</i>
smijt	1681 SEEMAN	smijt komt van <i>smijten</i> , het welk werpen beteekend: <i>de smijt</i> nu is een touw, door welkers behulp de seilen kunnen werden toe gehaald. Dat nu <i>smijten</i> werpen te seggen is, dat blijkt uit veel voorbeelden: <i>smijt het roer om! smijt hem dat voor de scheenen</i> : het welk oneigendlijk beteekend:

		vrijf hem dat eens door de neus: houd hem dat eens voor oogen: van <i>smijten</i> komt <i>aansmijten</i> , <i>af smijten</i> , <i>in smijten</i> , <i>op smijten</i> : welke laatste bij ruime menssen deese beteekenissen heeft: eerst een <i>slot op smijten</i> : een slot met geweld op slaan: <i>smijt'er op</i> : slaat'er op: en endelijk de aldereigenste beteekenis: <i>smijt het hout op 't vuur!</i> dat is, werpt het daar booven op: <i>versmijten</i> , verwerpen: <i>uitsmijten</i> , uitslaan, uitwerpen.
smijt	1690 WITSEN	smyt . Een touw, dienende om de zeilen toe te halen.
smijten	1856 VAN LENNEP	smijten , b.w. – Wenden. <i>Wy moeten het over een anderen boeg smijten</i> . Spreekwijze: <i>Hy smijt het over een anderen boeg</i> (hy verandert van maatregel, van verdediging, van gedrag enz.)
smijter	1856 VAN LENNEP	smijter , z.n.m. (veroud.). – Zie <i>hals</i> .
smokkelaar	1856 VAN LENNEP	smokkelaar , z.n.m. – Zie <i>sluiker</i> .
smokkelen	1856 VAN LENNEP	smokkelen , o.w. – Zie <i>sluiken</i> .
smokkelhandel	1856 VAN LENNEP	smokkelhandel , z.n.m. – Zie <i>sluikhandel</i> .
smoren	1856 VAN LENNEP	gesmoord , b.n. – Wordt een schip genoemd, wanneer het, door een zware zee zeilende, niet die snelheid kan aanwenden, welke het verkrijgen zoû, wanneer de zee effen was. <i>Tusschen de zeeën gesmoord liggen</i> .
smoren	1856 VAN LENNEP	smooren , o.w. – Diep in de golven duiken, waardoor de vaart wordt belet. <i>Het schip is achter zijn ankers Gesmoord</i> (in den grond gereden, gezonken).
smoren	1857 PAN	gesmoord . “Wordt een schip genoemd, wanneer het, door eene zware zee zeilende, niet die snelheid kan aanwenden, welke het verkrijgen zoû, wanneer de zee effen was.” Een gesmoord schip is een bodem door de zee overstelpt of bedolven en gezonken.
smout	1690 WITSEN	ooste wint met smout, wert geen drie dagen oudt . Dat is: Oofte wint met regen duurt niet lang.
snaphaan	1856 VAN LENNEP	snaphaan , z.n.m. – 1°. Knietsen onder de mars. 2°. Schietgeweer. Spreekwijze: <i>Hy kan beter met de handspak dan met den snaphaan te recht</i> . (hy is beter matroos dan soldaat.)
snauw	1681 SEEMAN	snaauw , een soort van een Seeuws, of Vlaams vaartuig: daar is ook een tijdwoord, dat <i>snaauwen</i> is, en beteekend graauwen: <i>hij snaauwde, en graauwde mij toe, of hij mij voor de honden gevonden had</i> : dat is, hij bejeegende mij bits, en schamperlijk.
snauw	1690 WITSEN	snaauw . Een Zeeuws of Vlaams vaar-tuigh.
snauw	1856 VAN LENNEP	snaauw , z.n.v. of <i>snaauwschip</i> . – Groot tweemastschip. Het voert een kleinen mast, die achter en evenwijdig met den grooten mast onder diens mars staat. Deze kleine mast, die snauw of <i>Doodeman</i> genoemd wordt, voert een gaffel en een zeil, dat snauwzeil heet. Een <i>snaauw</i> voert 180 a 260 en meer ton.
sneb	1681 SEEMAN	sneb , of <i>neb</i> , welk bijvoegen van een letter ligtelijk gebeurd, als narm voor arm: naars voor aars: en in het Latijns <i>gnatus</i> voor <i>natus</i> , en <i>σικρός</i> voor <i>μικρός</i> bij de Grieken: een <i>snebschuit</i> dan is een <i>schuit</i> met een <i>sneb</i> , gelijk onse boere, en warmoesiers <i>schuitjes</i> : als ook de <i>trekschuiten</i> in het gemeen, ens. sie, <i>neb</i> .

sneb	1856 VAN LENNEP
snebbe	1856 VAN LENNEP
snede	1856 VAN LENNEP
snedig	1856 VAN LENNEP
snee	1681 SEEMAN
snee	1690 WITSEN
snee	1690 WITSEN
snees	1681 SEEMAN
snees	1681 SEEMAN
snees	1740 Zonhoven
snees	1856 VAN LENNEP
sneeuw	1681 SEEMAN
sneeuw	1856 VAN LENNEP
snel	1856 VAN LENNEP
snelzeiler	1856 VAN LENNEP
snert	1856 VAN LENNEP
snezen	1856 VAN LENNEP
snijden	1681 SEEMAN

sneb, snebbe, z.n.v. – Schuit met een Sneb, gelijk de warmoeziers- en boereschuiten,
sneb, snebbe, z.n.v. – Schuit met een Sneb, gelijk de warmoeziers- en boereschuiten,
snede, z.n.v. of *bit*. – Scherppte aan den boeg.

snedig, b.w. – Scherp. *Dat schip is snedig in 't zeilen* (het zeilt scherp).

snee komt van *snijden*: waar van, een *snee* *geeven*: een *snee* *Broods*: *dat quam regt ter snee*’, dat is, dat quam ter regter tijd. Te scheep beteekend *de snee*, dat men anders noemd *het bit*, waar van op zijn plaats gesproken is: van *snee* komt *sneedig*, en beteekend snel: *het schip is sneedig in 't seilen*: oneigendlijk gaauw, schrande, *het is een sneedig verstand*: *hij is niet sneedig*, of *sneedig genoeg*: *sneedigheid*, gaauwheid, vlugheid, schrandeheid.

het maakt geen snee. Het gaat niet voort.

snee krygen. Hardt beginnen te zeilen.

snees is een vissers woord, waar door sij uitdrukken het getal van twintig: en soo is een *worp* het vierdedeel van een *snees*: *hoe veel het snees Schelvis*, of *Schol?* ens.

snees, een gebrooken woord voor *Chinees*, en beteekend onder het bootsvolk een *schaggeraar*: om dat de *Chineesen* groote *schaggeraars* zijn, dat van het Hebreeuws woord שׁוּבַר of מְחַר *negotiar*. *Sneesen*, *schaggeren*: gelijk de Smaussen, of Hoogduitse Jooden, dat selve eigen is.

snees betekent by de visschers het getal van twintig visschen: een *worp* is een vierde deel van een snees.

snees, z.n.m. – 1°. Verkorting van Sinees: werd aan boord genomen voor: “schacheraar.”
2°. Visschers-woord, waardoor het getal van twintig wordt uitgedrukt. *Hoeveel het sneesschelvisch?*

sneeuw, of korter *snee*’, *nix*: waar van, *soo wit als sneeuw*, *als eerstgevalen sneeuw*; *sneewit*: spierwit, *sneblind*, steekeblind: *hij siet*, of *hij in de sneeuw gescheeten had*: hij keek op zijn neus: hij stond, als een bepiste paap: van *sneeuw* komt *sneeuwen*: *het sneeuwd*, ens.

sneeuw, z.n.v. – Tot week ijs gekristalliseerde regen.

Spreekwijze: *Hy kijkt op als of hy sneeuw ziet branden* (hy kijkt vreemd op).

snel, b.n. – By *Rif* gevoegd, brengt de beteekenis mede van “half.” – *Een snelrif in een marszeil*.

snelzeiler, z.n.m. of *hardzeiler*. – Goed bezeild schip, vaartuig, dat, met gelijken wind en zeilaadje, meerdere snelheid ontwikkelt dan gewone schepen onder dezelfde omstandigheden zouden doen.

snert, z.n.v. – Groenerwtensoepe: zeer gewone scheepskost.

sneezen, o.w. – Schacheren.

snijden, *scindere*, te weeten, met een mes van een scheiden: gelijk klooven met een bijl, of wiggen, geschied: van dit woord komt bij uitneemendheid een *snijder*, of *snijer*, dat is, een kleermaaker: gelijk van *naajen*, een *naajer*: *snijden* beteekend ook van de *steen snijden*: waar van, *hij is gesneeden*: *hij sal gesneeden werden*; *iemand van de kei snijden*; iemand foppen: het beteekend ook lubben; *het is een gesneede big*: een *gesneede kaater*, ens. van *snijden* komt een *snijjser*, een *ijser*, daar men mee’ *snijdt*: *snijwaater* een loose boeg, de welke, om dat sij smalter is, als de regte boeg selfs, beeter bequaam is, om het waater *sneediger* te *snijden*: voorts koomen van *snijden* veel

te saamengestelde woorden: als, *afsnijden*, door *snijden* weg neemen: *afsnijden* beteekend ook iemand niet toe laten te koomen, daar andere luiden koomen moogen, als bij gelijkenis, van de gemeenschap der geloovigen: *de vrindschap afsnijden*; de vrindschap niet meer onderhouden: *afsnijding*, waar van, *afsnijdingen maaken*; gelijk in den oorlog geschied: *besnijden* den voorhuid; waar van *besnijding*; gelijk bij de Jooden de gewoonte eertijds was; waar op sommige meenen (dog te onregt) dat de liersanger *Horatius* speeld, als hij seide.

Credat Judaeus apella,

Non ego.

insnijden, een *insnijding* maaken; *opsnijden*, oopen *snijden*, ook swetsen, pogghen, snorken; *hij snijdt* geweldig op; een *opsnijder*, een poghans: *versnijden*, dit woord heeft verscheide beteekenissen: voor eerst, *versnijden* beteekend met *snijden* bederven; ook wel alles aan stukken *snijden*: dat *kleed is versneeden*: is dat *laaken al ree versneeden*? voorts beteekend *versnijden*, met *snijden* goed maaken: *is die pen al versneeden*? en endelijk van nieuws op *snijden*, *hersnijden* (om soo te spreken) *uitsnijden*, door *snijden* ergens uit weg *snijden*: *was de hoovaardij soo wel in een varken, als in een mens*; *men konse daar gemakkelijk uitsnijden!* *voorsnijden*, *snijden* voor een ander; waar van een *voorsnijder*, die de kost op groote maaltijden sierlijk *opsnijdt*, ens.

snijden 1856 VAN LENNEP

snijden, b.w. – In den zin van *klieven*. Zie ald. – *De riemen snijden* wordt gezegd, wanneer de riemen by 't uithalen en voor dat men een volgenden slag doet, op hun plat en evenwijdig met het water liggen.

snijveld 1856 VAN LENNEP
snijwater 1690 WITSEN

snijveld, z.n.o. – Plek, waar op het erf der droogers de visch gekorven wordt.

sny-water. Een scheede, die over de voorsteven getimmert werdt, wanneer het schip voor te breedt van boegh is, en de steven te klein om het water na den eisch te snyden: dit zal het schip beter in de wint doen opdringen, en niet zoo styf tegen de zee slaan. Anders: *Een klos*.

snijwater 1856 VAN LENNEP

snijwater, z.n.o. – 1°. Looze boeg, die door het Water Snijdt.

2°. Het water zelf, dat door den boeg Gesneden wordt.

snik 1681 SEEMAN

snik beteekend een soort van een kerf bijl; dog sonder houte steel, waar meede de timmerluiden de balken, of de sijden van dien (naa dat sij ten ruuwsten af gekapt zijn) effenen: en schijnt zijn naam gekreegen te hebben van het geluid, dat gehoord werd, als de bijl af schampt; een *snik* beteekend ook een geluid van een mens, en voornaamendlijk, die seer krank is: *daar geeft hij den laatsten snik*; *het is snik heet*, dat is, het is seer heet; want die de hitte voelt, straks begint te *snikken*.

snit 1856 VAN LENNEP

snit der zeilen, z.n.v. – Kunst om aan de zeilen het vereischt fatsoen te geven, zoo dat zy gemakkelijk te ontplooien, te richten en uit te spreiden zijn.

snit 1856 VAN LENNEP
snoek 1681 SEEMAN

snit, z.n.m. – Soort van kerfbijl.

snoek is een vis, die als een wolf is onder de vissen; en hier van, *een snoek vangen*; het welk oneigendlijk beteekend, in het waater vallen; en derhalven werd het spotsgewijs geseid; *soo ook, hij is 'er bedreeven, als een snoek op solder*; dat is, hij heeft 'er soo veel verstand van, als onse kat.

snoek	1856 VAN LENNEP	snoek , z.n.m. – Riviervisch. Spreekwijze: <i>snoek vangen</i> (in het water vallen). <i>Hy is bedreven als een snoek op zolder</i> (hy heeft er geen verstand van).
snoeping	1681 SEEMAN	snoeping , komt van <i>snoepen</i> , dat is, ter sluik eten, <i>hij snoept altijd uit de sak</i> : waar van, <i>snoeps zijn</i> : een <i>snoeper</i> , een <i>snoepster</i> : dit woord werd van Hoofd in Velsen 1. act. sc. 5. oneigendlijk gebruikt, als hij dit selve de duinen toe schrijft: <i>En krimt door 't stuiven van de duinen:</i> <i>Duinen, die bij verwaaid onweer</i> <i>Met vrugt met al de boomen snoepen</i> , ens. een <i>snoeping</i> beteekend te scheep een spleet, of naad, als of sij het hout (dat tussen beiden behoord te zijn) weg <i>gesnoept</i> had, ens.
snoeping	1690 WITSEN	snoeping . Een naat, welke op de hoek van eenigh hout komt, en daar een zoom af neemt.
snoeping	1856 VAN LENNEP	snoeping , z.n.v. (veroud.) – Spleet of naad tusschen de planken).
snoer	1856 VAN LENNEP	snoer , z.n.m en o. – Rijgdraad, of het daaraan geregene. Spreekwijze: <i>Iemand aan zijn snoer hebben</i> (tot zijn party). Zie <i>lijn</i> .
snoeren	1856 VAN LENNEP	snoeren , b.w. – Vasthechten, met een Snoer verbinden.
snuit	1681 SEEMAN	snuit , of <i>sneb</i> , of <i>neb</i> : hoewel het eigendlijk viervoetige dieren toegeschreeven werd: waar van een <i>varkenssnuit</i> : <i>wat doet hij 'er met zijn snuit in?</i> het welk een bitse manier van spreken is, en beteekend: wat behoefd hij sig met die saak te bemoeien: laat hij zijn bek houden: bij gelijkenis schijnt <i>snuit</i> , ook te beteekenen een neus: waar van <i>snuiten</i> : <i>de neus snuiten</i> : <i>snuit uuw neus! snuit uuw neus uit!</i> en soo is te gelooven, dat <i>snot</i> meede komt van <i>snuit</i> , of <i>snuiten</i> : om dat het uit de <i>snuit</i> , of neus <i>gesnooten</i> werd: en daar leit niet aan geleege, dat <i>snot</i> met een <i>o</i> , en <i>gesnooten</i> met <i>oo</i> geschreeven werd: want dat sien wij in veel selfstandige woorden (let wel) dat die met een <i>o</i> , en de tijdwoorden met <i>oo</i> geschreeven werden: als bij voorbeeld: <i>gebod</i> van <i>gebooden</i> : <i>slot</i> van <i>geslooten</i> : <i>slop</i> of <i>slopje</i> van <i>gesloopen</i> , <i>sog gesoogen</i> , en diergelijke meer: <i>snuiten</i> beteekend ook iemand te veel gelds voor eenige waar af neemen: waar van, <i>sij hebben ons gesnooten</i> : sij hebben ons bij de neus gehad: <i>emungere aliquem pecuniâ</i> : <i>snuit</i> beteekend ook bij de heekelteeven, het slegtste van het vlas: waar van het seggen: <i>dat gaarn is maar van snuit gesponnen</i> , ens.
snuit	1856 VAN LENNEP	snuit , z.n.v. – 't Zelfde als <i>neb</i> en <i>sneb</i> . <i>Een oorlogstroep, gereet, met afgebroke snuiten</i> <i>En lange riemen van verongelukte schuiten.</i> <i>Antonides, IJstroom.</i>
snuiten	1856 VAN LENNEP	snuiten , b.w. – Iemand te veel geld afnemen, oplichten. <i>Zy hebben ons Gesnoten</i> (zy hebben ons by den neus gehad).
soen	1856 VAN LENNEP	soen , z.n.m. – Sineesch oorlogs- of koopvaardyschip.
soldaat	1856 VAN LENNEP	soldaat , z.n.m. – Zie <i>zeesoldaat</i> .

soldatengat	1856 VAN LENNEP	soldatengat , z.n.o. – Opening in de marsen gelaten, om er den top en het want van een benedenmast door te laten. Het draagt zijn naam daarvan, dat de Soldaten aan boord, als zy naar boven moeten, om uit de masten te vuren, liever dien korteren weg nemen dan buiten om te klouteren.
soldij	1856 VAN LENNEP	soldy , z.n.v. – Gaadje, huur.
sommer	1681 SEEMAN	sommer , is een naam van swaare ijke balken, gelijk bij de groote Houtkoopers en Scheepstimmerluiden bekend is: daar is ook een bijvoegelijk woord het welk in sommige spreekwijzen ontmoet, als men seid, <i>die mam is soo sommer</i> , die man is soo stil, en droog, en soo houtig: hoe wel het van andere genaamd werd <i>somber</i> : als of het een Frans woord was van <i>sombre</i> .
sommer	1690 WITSEN	sommer . Een naam van zware eike balken.
sommer	1856 VAN LENNEP	sommer , z.n.m. – Zware eiken balk.
sop	1856 VAN LENNEP	sop , z.n.o. – Nat. 't <i>Ruime sop</i> (de zee). <i>Duikt niet de zon in 't ruime Sop?</i> <i>Zoekt niet de maan den plas?</i> zingt Tollens in eene zijner Balladen.
sorlen	1681 SEEMAN	sorlen , noemd W. p. 508. zijn best doen om te ontvlugten.
sorlen	1690 WITSEN	sorlen . Om 't zeerst wegh zeilen, gelyk in 't vlughten geschiedt.
sorren	1856 VAN LENNEP	sorlen , o.w. (veroud.) – Vlieden, zich wegmaken.
sorteren	1856 VAN LENNEP	sorteeren , b.w. – Uitzoeken, ziften. <i>Een lading sorteeren</i> (wat beschadigd of bedorven is uitwerpen en het minst beschadigde gedeelte in goeden staat brengen.)
spaak	1681 SEEMAN	spaak , of <i>handspaak</i> ; dit is gemeenelyk een end houts, daar meede een braadspit omgewonden werd; hoe wel het tot stuuwen, en andere dingen, meede gebruikt kan werden.
spaak	1856 VAN LENNEP	spaak , z.n.v. – Stok, spaan. <i>De spaaken van een rad</i> . Zie <i>hand-spaak</i> . Spreekwijze: <i>Een spaak in 't wiel steken</i> (iets verhinderen).
spaan	1681 SEEMAN	spaan , is een oud Duits woord, en het welk in <i>spaander</i> heedendaags veranderd is, waar van <i>spaanders</i> ; een <i>spaan</i> nu is eigendlyk (gelijk wij weeten) een dun stukje houts, dat nergens toe bequaam is, als om te branden; hoe wel de tijd de menssen geleerd heeft, dat sij van de <i>spaanen</i> iets hebben weeten te maaken, en daar van een <i>schuimspaan</i> , daar de vuiligheid van de keetels werd <i>afgespaand</i> , vis, en vlees, ens. werd opgeschept; <i>een booter spaan</i> , daar <i>booter mee</i> ' <i>gespaand</i> werd; van <i>spaan</i> komt <i>spaanen</i> ; <i>spaan booter!</i> het welk met een boerser manier van spreken gesegt werd, <i>spit Booter</i> . <i>Spaanders</i> nu in het getal van veele verschaft eenige spreekwoorden, als, <i>spaanders raapen</i> , beteekend oneigendlyk, steenen raapen: <i>daar men hakt</i> , <i>daar vallen spaanders</i> : dat is, daar men kaats, daar moet men bal verwagten: of om klaarder te gaan, dat loopt'er op, dat hebjer van te verwagten: het boontje komt om sijn loontje, ens. een <i>spaandermand</i> : <i>haal een mand vol spaanders</i> : een <i>spaanderhaak</i> , een <i>haak</i> daar men op de speepstimmerwerven de <i>spaanders</i> meede bij een schoffeld, sie de afbeeldsel bij W. pag. 185. N. 2.
spaan	1856 VAN LENNEP	spaan , z.n.v. – Stok, met een blad of lepel voorzien. Zie <i>roeispaan</i> .

spaander	1856 VAN LENNEP	spaanders , z.n.m.mv. – Splinters, afgebroken stukjens hout. Spreekwijze: <i>Daar zullen spaanders vallen</i> (daar zullen wonden geslagen worden).
spaandershaak	1856 VAN LENNEP	spaandershaak , z.n.m. – Haak, waarmede op de scheepstimmerwerven de Spaanders worden weggeschoffeld.
Spaansvaarder	1681 SEEMAN	Spaansvaarders , een schip, of schipper, die op <i>Spanjen</i> vaart.
span	1856 VAN LENNEP	span , z.n.o. voor <i>Gespan</i> . – 1°. Twee of meer paarden nevens elkander, die een schip of schuit voorttrekken. 2°. Verdeeling van het staande want; twee hoofdtouwen maken een span uit. 3°. Maat, welke men tusschen den duim en middelvinger bevatten kan.
spannen	1856 VAN LENNEP	spannen , b.w. – Stijf uitzetten, stellen. <i>Gezellen, zoo gy wenscht van druck te zijn bevrijt, Gebruikt een maatigh net en spant het niet te wijt.</i> Cats.
spant	1681 SEEMAN	spand , waar van <i>spand regten</i> , of, <i>het spand opregten</i> : het welk in mijn ooren luid, als of men sei' de <i>spanning</i> , daar de steeven mee' vast moet geset werden, <i>spannen</i> : en daar dit meede geschied een <i>spandstut</i> , dat is, een oplang: hoewel daar toe meer dingen vereist werden.
spant	1856 VAN LENNEP	spant , z.n.o. – Naam der dikke en dubbele zijstukken, waaruit het geraamte van een schip bestaat. <i>Oprichtingsspanten</i> (waarvan de bocht bepaald wordt naar de raamteekening van het schip.) <i>Aanvullingsspanten</i> (die tusschen de oprichtingsspanten geplaatst worden.) <i>Voorspanten</i> , <i>achterspanten</i> (volgens hun betrekkelijke plaats dus genoemd <i>Grootspan</i> (dat met den hoofdbalk overeenkomt.) <i>Evenwichtsspanten</i> , <i>balanceerspanten</i> (waarvan de opening berekend is de deelen van het voor- en achterschip in zekere verhouding te brengen.) <i>Draaispant</i> (welks armen niet loodrecht staan op het dwarsvlak van het schip.) <i>Rechtspant</i> , <i>achterraaispant</i> , <i>loodrechtspant</i> .
spantbout	1856 VAN LENNEP	spantbouten , z.n.m.mv. – Zie <u>koppelbouten</u> .
spantstut	1856 VAN LENNEP	spantstut , z.n.o. – Oplanger.
spantvulling	1856 VAN LENNEP	spantvullingen , z.n.o.mv. – 't Zelfde als <i>Aanvullings-spanten</i> . Zie <u>spant</u> .
spanwant	1856 VAN LENNEP	spanwant , z.n.o. – Bestaat uit twee hoofdtouwen, in het want.
spanzaag	1856 VAN LENNEP	spanzaag , z.n.v. – Soort van Zaag.
spar	1856 VAN LENNEP	spar , z.n.v. – Spier, rechte boomstam; hoedanige tot kleine masten, raas of stengen gebezigd worden.
spartelen	1856 VAN LENNEP	spartelen , o.w. – Handen en voeten bewegen in het water, als men niet kan zwemmen.
spatpennetje	1856 VAN LENNEP	spatpennetjens , z.n.o. – Pennetjens, waarmede men de houten stutten in het dek vastmaakt.
spatting	1856 VAN LENNEP	spatting , z.n.v. – Wijdte, breedte. <i>Spatting van een anker</i> (afstand tusschen de beide bladen van een anker.) <i>Spatting der touwen</i> (min of meer open hoek, dien de hoofdtouwen met den mast vormen).
speeljacht	1856 VAN LENNEP	speeljacht , z.n.o. – Jacht, dat tot vermaak gehouden wordt. <i>Speeljacht</i> staat in tegenstelling van <i>oorlogsjacht</i> . <i>Ginds spoedt een speeljaght over 't meir.</i> Vondel, <i>Palamedes</i> .
speelschuit	1856 VAN LENNEP	speelschuit , z.n.v. – Schuit, welke tot vermaak gehouden wordt.

speelvaart	1856 VAN LENNEP
speelvaartuig	1856 VAN LENNEP
speen	1681 SEEMAN

speen	1856 VAN LENNEP
speerreep	1681 SEEMAN

speerreep	1690 WITSEN
spek	1681 SEEMAN

spek	1856 VAN LENNEP
------	-----------------

spekjan	1856 VAN LENNEP
spekken	1856 VAN LENNEP

speksnijder	1856 VAN LENNEP
spelen	1681 SEEMAN

speelvaart, z.n.v. – Vaart, tocht, die met geen ander doel gedaan wordt dan om zich te vermaken.

speelvaartuig, z.n.o. – Vaartuig, dat tot vermaak gehouden wordt.

speen beteekend op zijn boers de pram, of mam van een beest, en soo werd het tot het vrouwvolk oover gebracht: sie *Hoofd* in zijn sangen van Roosemond: *ag! ag! ag! de speen is of! speen* dan, of teepel: en hier van *speenen*: *ablactare*: *het kind is gespeend*: oneigendlijk beteekend het, sig onthouden ergens van: *ik moet mij wat speenen*: dit werd ook geseid van de vis, die in een korf, of beun geleit werd: om niet grondig te smaaken: *het is gespeende vis*.

speen, z.n.v. of *monnik* (veroud.). – Benaming van de betingstijlen.

speereep, of misschien *spiereep*: een *reepje*, of touwetje, daar de dobber van de haaringnetten aan vast zijn, sie, *spie*.

speer-repen. Touwen daar de dobbers van de haaring-netten aan vast zyn.

spek beteekend de vettigheid van varkensvlees: waar van, *het is soo vet, als spek*: dit woord werd ook bij verwijting de Spanjaards en Portegeesen toegedouwd, als men seid, *spekjan!* dat is, *Jan eet spek*: een walvis werd ook *spek* toegeschreven: en soo werd die geen, die een walvis aanstukken snijdt, een *speksnijder* genaamd: een *spekeeter* werd oneigendlijk genaamd een bloedeloos dier, dat om de kaars vliegt, hebbende de gedaante (dog is schraalder, en min schaadelijk) van een puiste, of schalbijter: van *spek* komt *spekken*: en beteekend oneigendlijk wel versien zijn: *mijn beurs is wel gespekt*: *mijn beurs is teegenwoordig niet wel gespekt*.

spek, z.n.o. – Vettigheid van varkens- en ook van walvischvleesch.

Spreekwijze: *Met spek schieten*. Zie *schieten*.

spekjan, z.n.o. – Scheldnaam, dien de zeelieden den Portugeezen en Spanjaarts plachten te geven.

spekken, b.w. – Korte kabelgarens dicht by elkander door een stuk zeildoek steken, zoo dat het een ruige mat gelijk wordt. In 't algemeen “voorzien.” *De bonnetten spekken, een mat spekken* (met werk besteken).

speksnijder, z.n.m. – De man, die den walvisch aan stukken snijdt.

speelen is een aangenaam woord voor de kinderen: want die doen niet liever, als *speelen*: en soo *speelsiek*, seer geneegen tot *speelen*: waar van *spel*, of op zijn Amsterdams *spul*: *willen wij een spul speulen? hij speuld zijn spul wel!* sie, *rol*: dog dan werd het verstaan van een *tooneelspel*, of klugt. *wanneer sullen de tooneelspeelders* (dat is, Comedianten) *speelen?* soo ook werd het op koordedansers, en andere aaperijen gepast: soo dat het woord *spel* met de kindsheid begint, en de menssen tot de dood toe bij blijft: *speelen* beteekend ook op alderhande sangmaats werktuigen afgerigt, en daar meede beesig zijn: soo seid men, *die man speeld wel op de fluit, viool, orgel*, ens.: en werd daarom (soo hij de kost daar mee' verdiend) een *speelman* genaamd: en de werktuigen, *speeltuigen*: voorts beteekend *speelen*, dobbelen: *om hoe veel speelje? uw spel en deugd niet!* dit beteekend oneigendlijk, die waagen gaat niet regt: *het spel verlooren geven*: oneigendlijk, de moet gants en gaar verlooren geven: *speelen* werd ook de honden, konijnen, haasen, en andere dieren, toegeschreeven: gelijk de hondemelkers, ens. wel bekend is: als sij met het voortteelen beesig zijn. Endelijk beteekend *speelen*, vermaak scheppen: waar van, *uit speelevaaren; speele*

spelen	1856 VAN LENNEP	<i>vaaren is een bilslag waard</i>; dat is, als men uit <i>speelevaart</i>, soo moet men het soo effen niet neemen, of men wat ongemak lijd: van dit <i>speelen</i> komt een <i>speeljagt</i>, een <i>speeljagje</i>, in tegenstelling van een oorlogs jagt: een <i>speelschuit</i>, een <i>speelwaagen</i>, of <i>speelwaagentje</i>, ens. spelen, o.w. – Iets tot zijn vermaak of genoeg doen verrichten. Van hier: iets uitrichten, dat geen opzettelijk nuttig doel heeft. <i>De wind Speelt in de touwen</i> (hy beweegt de touwen, doch zonder dat dit eenig resultaat te weeg brengt.) <i>De mast Speelt</i> (hy beweegt zich).
spelevaren	1856 VAN LENNEP	spelevaren, o.w. – Uit Spelen, (dat is, “voor vermaak”) uit rijden of uit Varen gaan. ’t Woord was oorspr. gescheiden, zoo als by Vondel, <i>Lofz. op de Scheepsv.</i> <i>’t Zy als hy spelen vaert met zijn beschildert jacht.</i>
speling	1856 VAN LENNEP	speling, z.n.v. – Ruimte om zich te bewegen. <i>De mast staat los, heeft speling in de vissing. Wy bemerkten dat er overal speling in het schip kwam.</i>
speronare	1856 VAN LENNEP	speronare , z.n.v. – Malthazer vaartuig met een mast op het voorschip en een sprietzeil.
spie	1681 SEEMAN	spie is een bekend ijzer werktuig, het welk in de enden van de ijsere bouten gesteecken werd: en hier van werden de gaaten van de bouts <i>spiegaaten</i> genaamd: dog dit woord werd ook te scheep gebruikt voor de gaaten, die in het boord van het schip booven de waaringen werden gemaakt, op dat daar door het waater, daar de scheepen meede gespoeld werden, soude van selfs weg loopen: dog in een scheeps gevegt gebeurd het wel, dat het bloed van de gequetsten, en dooden, als waater, de <i>spiegaaten</i> uit loopt: een <i>spiegat</i> werd door gelijkenis gesegt van de oopening, die aan weedersijden van een schoen is: waar van, schoenen met kleine, of groote <i>spiegaaten</i>: <i>spie</i> beteekend ook een <i>spion</i>: waar van <i>spieden</i>: en <i>verspieden</i>, een <i>verspieder</i>: want sulke luiden, <i>latent post carecta</i>, en sien door de gaaten: van de Latijnisten werden sij, <i>speculatores</i> genaamd van <i>speculari</i>: waar van Ulysses <i>lib. 13. Metam.</i> seid. <i>Nec quid specularabar habebam.</i> <i>verspieden</i> beteekend ook bij gevolg verklikken: <i>wij zijn verspied! wij zijnerspied!</i>
spie	1856 VAN LENNEP	spei , speil , (veroud.) – Zie <i>spij. spijl</i> .
spie	1856 VAN LENNEP	spie , z.n.v. – <i>spei</i> of <i>spy</i> . – Yzeren werktuig, dat in de enden van yzeren bouten gestoken wordt.
spie	1857 PAN	spie . “Spei of spij. - IJzeren werktuig, dat in de enden van ijzeren bouten gestoken wordt.” Hier achter te voegen: en deze belet, weder uit de gaten, waarin zij zitten, te vallen.
spiebout	1856 VAN LENNEP	spiebout , z.n.v. – Zie <i>scheerbout</i> .
spiegat	1856 VAN LENNEP	spiegat , z.n.o. – Zie <i>spygat</i> .
spiegel	1681 SEEMAN	spiegel, indien ik sei’, dat dit woord quam van <i>speculum</i>, het sou’ misschien veele vreemd dunken: en derhalven laten wij het voor een goed Neerduits woord aanneemen: dewijl het al lang sijn poorter regt gekogt heeft, of om beeter te spreken, hem het burgerregt al lang in deese landen opgedraagen is: de bekendste beteekenis is, dat het beteekend een werktuig, daar men sig in <i>spiegelen</i> kan: het werd ook gesegt (om reedenen hier niet te noemen) van een waaterpot: endelijk werd het te scheep gebruikt, voor dat agterste gedeelte van een schip, waar in het waapen, of het merk staat, waar aan men het schip kennen kan: en daarom sijn kaapers en seeroovers wel gewend haar <i>spiegels</i> te behangen, als sij niet willen weten, wie sij sijn, gelijk sij sulks ook doen door het

veranderen van haar vlaggen, ens. van *spiegel* beteekend ook een voorbeeld, dat tot leering kan strekken: *neem daar een spiegel aan: dat geschied tot spiegel van andere*: het tijdwoord van *spiegel* is *spiegelen*: *sig spiegelen in een spiegel*: *sig aan andere spiegelen*: waar van oneigendlijk, *hij spiegeld hem sagt, die hem aan een ander spiegeld*: dat is, hij leerd buiten zijn schaa' en schande: en met regt dan mag men seggen.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Voorts is'er nog het woord *bespiegelen*, daar het nieuw gemaakte woord *bespiegeling* afkomstig van is: en beteekend, zijn sinnen ergens meede beesig houden: of met een Onduits basterdwoord, *speculeeren*, *speculatie*: afkomstig van het woord *speculari*, koomende van *specula*, een wagttooren, soo siet men bij *Virgilius Lib. 4.*

Regina è speculis ut primum albescere lucem

Vidit.

en bij den selven, te scheep het kompagne: *Lib. 6. Aeneid.*

Speculâ palinurus ab altâ.

spiegel	1690 WITSEN
spiegel	1690 WITSEN
spiegel	1856 VAN LENNEP
spiegelbalk	1856 VAN LENNEP
spiegelboog	1856 VAN LENNEP
spiegelschip	1856 VAN LENNEP
spiegelschip	1857 PAN
spiegelworp	1681 SEEMAN
spier	1681 SEEMAN
spier	1856 VAN LENNEP
spierbeugel	1856 VAN LENNEP
spiering	1681 SEEMAN

geboge spiegel. Een ronde spiegel: deeze werden het sterkste geoordeelt.

spiegel. Het platte gedeelte onder achter aan het schip.

spiegel, z.n.m. of *Achterspiegel*. – Het achterwerk van een schip. De naam is daarvan afkomstig, dat dit gedeelte, met glasruiten bezet, en met lijstwerk opgecierd, op een afstand volkomen de gedaante eens grooten *spiegels* vertoonde.

spiegelbalken, z.n.m. – Balken tusschen de hekstukken. De onderste daarvan wordt wolfbalk, de bovenste krombalk genoemd.

spiegelboog, z.n.m. – Bovenlijst van het hakkebord.

spiegelschip, z.n.v. – Schip met een vierkanten achtersteven.

spiegelschip. “Schip met een vierkanten achtersteven.” Wat hier eigenlijk bedoeld wordt, is ons duister. Men heeft schepen met platte, ronde en elliptische spiegels; zijn deze dan alle drie geene *spiegelschepen*?

spiegelworp, ens.

spier, is een gedeelte aan een lighaam, dat vleesagtig is, en sonder been: waar van men seide: *het is soo wit, als een spier*, *het is spierwit*: het gedeelte genoomen voor het geheel: soo seide men, *mijn spieren jooken*: dat is, ik ben geneegen tot vegten: gelijk men anders seide, mijn handen jooken, te scheep beteekend *het spier*, de *gijk*, het welk op zijn plaats te sien is.

spier, z.n.m. – Stok, steng; gijk. Zie *lijzeilsspieren*, *bakspieren*.

spierbeugel, z.n.m. – Yzeren beugel, die den lijzeilspieren tot steun strekt. *Lijzeilspierbeugels op de onderraas*. *Lijzeilspierbeugels der marseraas*

spiering, of *spierling*, een visje soo dun, en wit, als een *spier*: dog heeft een seer viese lugt oover sig: voornaamendlijk, als het dood is: waarom de selve stinkvis genaamd werd: van *spiering* komt het seggen: *een spiering uitwerpen, om een kabbeljauw te vangen*: dat is, oneigendlijk genoomen: iemand iets kleins vereeren, op hoop van iets beeters weer te krijgen. *De spiering doet de*

spiering	1856 VAN LENNEP	<i>kabbeljauw afslaan</i>: dat is, de slegtste waar is de oorsaak, dat de beste somtijds goed koop moet verkogt werden. spiering, z.n.v. – Kleine vischsoort. Spreekwijze: <i>Een spiering uitwerpen om een kabbeljauw te vangen.</i> (Zie <i>kabbeljauw</i>). <i>De Spiering doet de kabbeljauw afslaan.</i> (Zie <i>kabbeljauw</i>).
spij	1856 VAN LENNEP	spij, <i>spei</i> of <i>spie</i>. – Yzeren werktuig, dat in de enden van een bout gestoken wordt.
spij	1857 PAN	spij, spei of spie. Zie <i>spie</i> in deze rec.
spijbout	1856 VAN LENNEP	spijbout, z.n.m. – Bout, die in de lengte doorboord is om een pen te ontfangen.
spijbout	1857 PAN	spijbout. “Bout, die in de lengte doorboord is om een pen te ontfangen.” Lees: Bout met een gat, om er eene spie door te steken. Zie <i>spie</i>.
spijgat	1740 Zonhoven	spygaten. Openingen tussen 't lyshout en de zetgang om het water van 't dek te loozen. Dogh in zeestryden gebeurt het wel, dat het bloedt der gewonden als water, de spygaten uitloopt.
spijgat	1856 VAN LENNEP	spijgat, <i>spiegat</i> of <i>spuigat</i>, z.n.o. – Van <i>Spyen</i> (spouwen) of wel van <i>Spuien</i>, (loozen). Looden of houten buis, boven de waaiers in het scheepsboord aangebracht en dienende om het water, waarmede de schepen worden schoongemaakt, of dat door een regenvlaag of door de golven op het dek komt, weder weg te laten loopen. Spreekwijze: <i>Het loop de spijgaten uit</i> (het gaat al te grof: – om dat het by een scheepsgevecht al zeer hevig moet toegaan als het bloed der gekwetsten langs het dek stroomt en de <i>spijgaten</i> uitloop).
spijgatklep	1856 VAN LENNEP	spijgatklep, z.n.v. – Sterk stuk leder, dat op de Spijgaten van de eerste battery wordt gespijkerd.
spijgatklep	1857 PAN	spijgatklep. “Sterk stuk leder, dat op de spijgaten van de eerste batterij wordt gespijkerd.” Lees: Koper plaatje met scharnier, hangende voor de spijgaten en dienende om deze te sluiten.
spijker	1681 SEEMAN	spijker, in sijn eige en gemeene beteekenis, soo beteekend het een ijsere naagel: waar van, <i>de spijker op het hoofd slaan</i>: dat is oneigendlijk, een saak oordeelen, soo als sij waarlijk is, de Latijnisten noemen het: <i>rem acu tangere</i>: voorts, <i>weet ik een spijker</i>, <i>hij weet een gat!</i> en beteekend oneigendlijk: hij weet altijd eenige uitvlugten te vinden: hij is voor geen een gat te vangen: <i>hij is soo hard als een spijker</i>: hij is seer sterk van lighaam, en weet van geen siekten, of ongemak: een <i>spijker</i> werd ook genaamd een pakhuis, en misschien dat sij eertijds van hout te saamen <i>gespijkerd</i> wierden: gelijk ook als nog op veel plaatsen van de Oostsee geschied, daarenbooven noemen wij bij gelijkenis de snot, die de kinderen uit de neus hangt, <i>een spijker</i>: <i>doe die spijker uit uuw neus</i>: van <i>spijker</i> komt <i>spijkeren</i>, en beteekend met <i>spijkers</i> vasthegten: <i>spijker dat eens vast!</i> <i>de hoed staat hem soo vast op sijn kop</i>, <i>of sij daar op gespijkerd was</i>: dat is, het is een onbeleefden buffel: hij neemt voor iemand de hoed af: van <i>spijkeren</i> komt <i>verspijkeren</i>: het welk twee dingen beteekend: eerst al <i>spijkerende</i> verbeesigen: <i>timmerman hoe veel spijkers heb je al verspijkerd?</i> ten tweede <i>verspijkeren</i> beteekend dat geen, dat quaalijk <i>gespijkerd</i> is, weederom ter deegen <i>spijkeren</i>: <i>timmerman die planken moeten werden verspijkerd!</i> ens. een <i>spijkerboor</i>, een <i>spijkerhaamertje</i>, een <i>spijkerijser</i>, sie de afbeeldsels bij W. pag. 115. N. 1.

spijker	1856 VAN LENNEP	spijker, z.n.m. – Stuk gepunt yzer, doorgaands van boven met een kop voorzien, en dienende om voorwerpen op elkander te bevestigen. <i>Schotspijker</i> (met een langen kop, die in het hout wegzinkt.) <i>Boutspijker</i> (die in stede van met een kop met een bout is voorzien.) <i>IJsspijker</i> (die een speervormigen kop heeft.) <i>Platkop</i>, <i>Mamieringspijker</i> (die een platten kop en 2½ duim lengte heeft.) <i>Pompspijker</i> (die een vierkanten kop en 2 duim lengte heeft.) <i>Zestigpondsspijker</i> (die 6 duim lengte heeft.) <i>Schietspijker</i> (die een vierkanten kop en 4 duim lengte heeft.) <i>Schotspijker</i> (die een ronden kop en 54 streep lengte heeft.) <i>Duimspijker</i>, <i>Timmerspijker</i>, <i>Klampspijker</i>, <i>Knaapspijker</i>, <i>Diamantspijker</i> (die een pyramidaalvormigen kop heeft.) <i>Roerspijker</i>, <i>Boersspijker</i> (korte en dikke spijker.) <i>Schroefspijker</i> (die van onderen kan ingeschroefd worden.) <i>Dubbelingspijker</i>, <i>dubbelspijkers</i> (die voor de dubbeling gebruikt worden.) <i>Een spijker indrijven</i>, <i>inslaan</i>. <i>Een spijker uithalen</i>, <i>klinken</i>. <i>Een spijker omslaan</i> (zoo dat die zich in 't hout verliest.) Zie verder <i>timmerspijkers</i>, <i>nagel</i>, <i>duiker</i>. Spreekwijze: <i>Den spijker op zijn kop slaan</i> (de zaak recht beoordeelen). <i>Hy</i> (Justinianus), <i>koning met of zonder kop</i> <i>Hy sloeg den spijker op zijn kop.</i> Bilderdijk. <i>Weet ik een spijker, hy weet een gat</i> (hy heeft altijd een uitvlucht; ik kan hem niet pal zetten). <i>Spijkers op laag water zoeken</i> (met nietige vitteryen voor den dag komen, onbeduidende gronden voorbrengen; ook: iets voorwenden om een kwade zaak te verheelen). Bilderdijk in zijn <i>Gesl.</i> op 't woord <i>Spei</i> geeft van dit spreekwoord, een verklaring, welke ik twijfel dat aan eenig zeeman voldoen zal en die bovendien niet met de beteekenis van 't spreekwoord rijmt. Hy wil namelijk een schip, dat aan den grond zit, weder vlot maken, door 't water, dat zich in 't scheepsruim bevindt, door de spijgaten weg te laten loopen – ! – en beweert, dat men, op laag water zittende, zijn toevlucht dus neemt tot <i>spijen</i>, – welk woord wederom in <i>spijkers</i> zoû zijn veranderd. – ! – Ik waag het, een andere verklaring voor te stellen. Het is alleen als 't water laag is, dat men de gezonken waren en kostbaarheden, die uit een gestrand schip te gronde zijn gegaan, op den bodem gaat zoeken. Maar wie daarvoor duikt en zijn leven waagt, brengt gaarne iets boven, dat waarde heeft, en laat de gezonken spijkers liggen. Die dus, op laag water, beweert, spijkers te zoeken, is of een dwaas, of iemand, die zijn wezenlijk doel verbergen wil.
spijker	1857 PAN	spijker. Hierbij worden eenige spijkersoorten vermeld. Deze zijn echter niet alle juist beschreven. Bij voorbeeld: “Schotspijker (met een langen kop, die in het hout wegzinkt).” En verder nog eens: “Schotspijker (die een ronden kop en 54 streep lengte heeft).” De <i>schotspijkers</i> zijn in onderscheiden soorten verdeeld, dus is het niet die bepaalde lengte, waaraan men juist den <i>schotspijker</i> kent. Dit woord is niet uitsluitend aan den scheepsbouw eigen, en behoort dus niet in dit boek.
spijkeren	1856 VAN LENNEP	spijkeren, b.w. – Met Spijkers beslaan.
spijkeren	1857 PAN	spijkeren. “Met spijkers beslaan.” Dit is <i>bespijkeren</i>. Lees: <i>Spijkers inslaan</i>.

spijkerhuid	1856 VAN LENNEP
spijkijzer	1856 VAN LENNEP
spijl	1681 SEEMAN
spijl	1690 WITSEN
spijl	1856 VAN LENNEP
spijlbout	1856 VAN LENNEP
spijzen	1690 WITSEN
spijzen	1690 WITSEN
spil	1681 SEEMAN
spil	1690 WITSEN
spil	1740 ZONHOVEN
spil	1856 VAN LENNEP
spil	1856 VAN LENNEP
spilbed	1856 VAN LENNEP
spilgat	1856 VAN LENNEP
spilspoor	1856 VAN LENNEP
spinnen	1690 WITSEN
spinnenkop	1856 VAN LENNEP
spit	1681 SEEMAN

spijkerhuid, z.n.v. – Buitenhuid van het schip, die, zoo ver zy in 't water komt, geheel met breedkoppige Spijkers beslagen is, om haar tegen den worm vrij te waren.

spijkijzer, z.n.v. – Yzer, dienende om Spijkers om te klinken.

speil beteekend twee dingen, eerst een stut, of dwarsboom, dat geset werd om te stutten: ten tweede eenige ringetjes van ijser, daar men de bouts (als sij te lang zijn) meede sluit.

speilen. Dwars-boomen, die men in het timmeren schrap zet, om iets te houden. Anders: Yzertjes, die men gebruikt tot het sluiten van bouts.

spijl, z.n.m. – Pen, spie.

spijlbouten, z.n.m.mv. – Bouten met een gat aan 't vooreinde, waardoor een spijl gestoken wordt.

spyst. *Het ty spyst*. Zulks wert van de stroom gezeght, als het stil water is.

spyzen. *Een schip spyzen*. Een schip inwachten.

spil, is een werktuig, door welkers behulp het kaabeltouw, of kaabelaring, ens. kunnen ingewonden werden: sie de afbeeldsel bij *W. p. 56. N. 16.* bij de weevers beteekend ook een *spil*, waar door men al gaande en staande kan wol spinnen, *fusus* van de Latijnisten genaamd: en hier van, *daar leggen wij nu met de spillen in de as*: daar leggen wij nu met de billen bloods hoofd: daar is nu het werk gans en gaar verbrod: van *spil* komt *spillebeen*: een die strooje *beentjes* heeft: *hij lag daar te spillebeenen*, dat is, te spartelen: en gaf den geest: *spillen* beteekend verquisten: *hij spild een grouwsaam geld*: soo ook *verspillen*, van *spillen* komt ook een *spilpenning*, *prodigus*, een verquister, *spilpenningen*: speldegeld, geld, dat iemand om te verquisten gegeven werd.

't kabel om de spil leggen. Dat is: 't Anker lichten.

spil, Een werktuig door welkers hulp het kabeltouw wort ingewonden.

spaansch spil – Zie *spil*.

spil, z.n.o. – Zie *gangspil*, *kaapstander*, *aardewind*. – *Enkel spil*, *dubbel spil*. *Het spil klaarmaken* (de kabelaring er om heen leggen en de windboomen er insteken). *Het spil aftuigen* (het tegendeel verrichten). *Voor het spil gebonden worden*, t. w. een scheepsjongen om er zekere kastijding te ontvangen.) *Aan het spil winden*. *Spaansch spil*, rond stuk hout, dat de matrozen gebruiken by het stroppen van blokken en het inbinden van kousen.

spilbed, z.n.o. of *spilspoor*. – Getimmerte, waar het Spil op rust.

spilgat, **spilkop**, enz. Zie *gat*, enz.

spilspoor, z.n.o. – Zie *spilbed*.

loom gesponnen, en zacht gedraait. Oneig. Geen goet werk zyn.

spinnekop, z.n.m. – Opgestoken lijn, door onderscheiden gaten gestoken en loopende in een doodshoofd, dat met een stop op de mars zit.

spit heeft verscheide beteekenissen: de gemeenste, en bekendste is, waar aan men alderhande vlees braad: waar van, *een hoen aan het spit braaden*: *het spit in de as wenden*, het werk verbrodden: *hij leit in 't onderspit*: hij is aan leegerwal: *hij wierd met het spit gesmeeten*: en *hij heeft van het gebraad niet gegeten*: dat is, hij komt altijd in het hoekje, daar de slaagen vallen: de tweede beteekenis is een werktuig voor op de plegt van een schip; sie, *braadspit*: de derde is een soort van

		een ongemak in de rug, en lenden, waar door iemand sig niet kan buigen; en werd het <i>spit</i> genaamd: <i>hij heeft het spit in zijn rug</i> , hij kan sig niet buigen: de vierde is, een opdelving, dat met een spaa geschied: waar van, <i>het onderpit delven</i> : oover een koomende in beteekenis, met in het <i>onderspit</i> leggen: van 't laatste komt <i>spitten</i> , delven: waar van <i>afspitten</i> , <i>omspitten</i> , ens.: een <i>speetje</i> , een dun en lang stokje, of <i>ijsertje</i> , gelijk een <i>spit</i> : een <i>speetje paaling</i> : een <i>kaars speetje</i> : <i>speetjes darmen</i> , <i>darmen</i> , die met een <i>speetje</i> werden omgekeerd, ens.
spit	1856 VAN LENNEP	spit , z.n.o. – Zie <i>braadspit</i> .
spits	1856 VAN LENNEP	spits , z.n.v. en o. – Top, punt. <i>De spits van den mast</i> . <i>Het spits bieden</i> , <i>afbijten</i> (de punt bieden, afbijten).
spitshamer	1856 VAN LENNEP	spitshamer , z.n.m. – Hamer om te splitsen.
spleet	1681 SEEMAN	spleet , komt van <i>splijten</i> , van een rijten: waar van, <i>het is gespleeten</i> , en <i>gereeten</i> , soo dat een <i>spleet</i> , een reet, en scheur, beteekend, een splinter, een brok houts, dat van het andere af springt, en <i>splijt</i> : <i>de splinters doen meer quaad</i> , als de koogels: <i>men siet de splinter in een anders oog</i> : maar niet de balk in ons eigen oog: het welk oneigendlijk beteekend: dat wij altijd meer quaad kunnen sien in een ander, als in ons selfs: van <i>splinter</i> komt <i>splinterig</i> : <i>het is splinterig hout</i> : en dit woord <i>splinterig</i> werd ook van <i>Hoofd</i> ergens in zijn Neederlandse Historien gebruikt voor schurfd, en gevaarlijk: <i>het was een splinterige saak</i> , ens.
splinter	1856 VAN LENNEP	splinter , z.n.m. – Spaander, afgebroken dunne houtnaald of spat. <i>Onze boot werd tegen de rots aan splinters geslagen</i> .
splisgang	1690 WITSEN	splis-gang . Een gang, of plank, die in de scheeps zyde komt, doch niet tot aan de steven reikt.
split	1681 SEEMAN	split , of <i>spleet</i> , en hier uit blijkt, dat ik uuw alleen in het oor bijten sal: een <i>splitruiter</i> : die het niet en weet, die sal het niet klappen.
splitbouten	1856 VAN LENNEP	splitbouten , z.n.m.mv. – Bouten, die aan 't vooreind gespleten zijn. Na het indrijven van den bout worden de beide helften van het vooreind omgeslagen. Deze Bouten komen op groote schepen weinig voor.
splitsen	1681 SEEMAN	splitsen , of <i>splitten</i> beteekend het selve met <i>splijten</i> , of, <i>doen splijten</i> : <i>splitsen</i> nu is een scheeps woord, en beteekend eerst de enden van de touwen losmaaken: en dewijl dit geschied om weeder in een te vlegten: soo beteekend dit woord bij gevolg aan een vlegten: <i>dat touw is gesplitst</i> : <i>de enden aan een splitsen</i> : een <i>splitsgang</i> een <i>gang</i> , dat is, een plank, die <i>gespleeten</i> is: een <i>splitshaamer</i> een <i>haamer</i> , daar men meede <i>splitst</i> : en derhalven heeft de selve aan de eene zijde een scherpe punt, gelijk een <i>splitshoorn</i> , daar toe gebruikt werd: een <i>splitstong</i> , de scherpe enden van een wimpel, of vleugel, dewelke aan de enden <i>gespleeten</i> zijn.
splitsen	1690 WITSEN	splitsen . Touwen ontwinden, verknoopen, en tot een vereischt gebruik brengen.
splitsen	1856 VAN LENNEP	splitsen , b.w. – 1°. Splijten, losmaken, scheiden. (<i>Touw splitsen</i>) een end touw splijten en, dewijl dit geschiedt met het doel van het weder te vlechten, 2°. Aan een hechten. <i>Dat touw is Gesplitst</i> , <i>die enden zijn Gesplitst</i> . Spreekwijze: <i>Men moet splitsen en knoopen</i> (Men moet zuinig zijn).
splitsgang	1856 VAN LENNEP	splitsgang , z.n.m. – Gespleten gang of plank.

splitshamer	1690 WITSEN	splits-hamer. Een hamer, die aan een eindt scherp is, om touw te splitzen.
splitshoorn	1690 WITSEN	splits-hoorn. Een yzer, of hout, in gestalte als een kegel, daar de touwen mede van elkander gesplitst worden.
splitshoorn	1856 VAN LENNEP	splitshoorn , z.n.m. – Zie <i>marlpriem</i> .
splitsing	1856 VAN LENNEP	splitsing , z.n.v. – Het losmaken van het einde van een driestrengtouw, om dat te slurpen. <i>Korte splitsing. Lange splitsing:</i> de laatstgenoemde wordt in het loopend touwwerk gebezigd.
splitsing	1857 PAN	splitsing. “Het losmaken van het einde van een driestrengtouw, om dat te slurpen.” Dit is geheel verkeerd. Lees: de aaneenhechting van twee enden touwwerk. Behalve de opgegevene zijn er nog <i>bogt-</i> en <i>oogsplitsingen</i> .
splitstong	1690 WITSEN	splits-tong. Het eindt van een wimpel ofte vlagh, daar voor een sneede aan is.
splitstong	1856 VAN LENNEP	splitstong , z.n.v. – De gespleten enden van een wimpel.
spoed	1681 SEEMAN	spoed , <i>spoedigheid:</i> de <i>grootste spoed, is selden goed:</i> dat is, al te groot een haast is quaad: van <i>spoed</i> komt <i>spoedig</i> , vaardig, <i>wij quaamen spoedig oover:</i> <i>spoed</i> beteekend somtijds het saamen gestelde woord <i>voerspoed:</i> waar op slaat in een quaaden sin <i>tegenspoed:</i> op het woord <i>voerspoed</i> , en <i>spoedig</i> , sie, <i>Hoofd in Velsen act. 5. sc. 5.</i> <i>O voerspoed spoedig! des mij 't wonder doet verstommen!</i> van <i>spoedig</i> komt <i>voerspoedig:</i> gelukkig: <i>die luiden zijn voerspoedig in al haar doen: in tijd van voerspoed moet men denken om tegenspoed:</i> dit is een wijze les, en werd van de liersanger op zijn scheeps uitgebromd. <i>Contrahes vento nimium secundo</i> <i>Turgida vela.</i> <i>voerspoedig</i> beteekend ook tierig, en groeisaam, <i>dat is een voerspoedig kind!</i> dewijl het niet veel stooten van siekten, of andere ongemakken, heeft uitgestaan: voorts van <i>spoed</i> komt <i>spoeden</i> , of liever naa de gemeene spraak <i>spoejen:</i> want dat is ons taal eigen, dat sij de D, in tijdwoorden, of gants weg werpt, of in een J veranderd: waar van in onse spelkonst: <i>spoejen</i> dan beteekend haasten: en soo seid men, <i>spoei uuw wat: gij moet uuw wat spoejen:</i> ens.
spoelen	1681 SEEMAN	spoelen , is een seemans woord, en werd de see, en het waater in het gemeen toegeschreeven: van <i>de see</i> seid men, dat die <i>tegen het strand, dijk, hoofd, stad:</i> ens. <i>aanspoeld:</i> <i>spoelen</i> beteekend ook door het <i>spoelen</i> van het waater schoonmaaken: <i>spoel het schip: kleeren spoelen: een roemer spoelen: de voeten spoelen</i> , oneigendlijk, iemand buiten boord in see werpen: gelijk eertijds bij de Duinkerkers, en daar naa in weerwraak bij de Seeuwen in gebruik geweest is: sie, <i>haaring</i> , en daar in, <i>van Duinkerken ten haaring vaaren: spoelje mond</i> , dit werd oneigendlijk gesegt tegen luiden, die vuile klap uitslaan: een <i>spoel</i> beteekend ook een <i>weevers spoel:</i> of <i>schietspoel</i> , om dat hij door het web <i>geschooten</i> werd: van dit werktuig komt ook <i>spoelen:</i> dat is het gaaren, of de keeten, op de <i>spoel</i> winden: soo is het de gewoonte, dat een weever weefd, en de vrouw (om geen tijd te verletten) <i>de spoelen spoeld:</i> van <i>spoelen</i> in de eerste beteekenis komt <i>spoeling</i> , te weeten dat nat, daar een kuip, of tobben meede <i>omgespoeld</i> is: en ten platten lande is dit gemeenelijk de drank, of voeder, voor de varkens: weshalven het niet te verwonderen is: dat boeren, gewoon sijn te seggen:

		<i>veel varkens maaken de spoeling dun</i>: het welk van de steelui oneigendlijk gebruikt werd (dog sonder gelijkenis gesproken) voor daar veel kinderen zijn, daar smaldeeld het geweldig: en derhalven komt het daar soo ruim niet om: van <i>spoelen</i> komt <i>aanspoelen</i>, al <i>spoelende</i> naaderen, of raaken: <i>af spoelen</i>, door <i>spoelen</i> af neemen, en verminderd werden, af wissen: sie hier de spreekwijzen: <i>de See heeft dat land af gespoeld</i>, of ook, <i>weg gespoeld</i>: <i>de landerijen spoelen af</i>: <i>spoel de vuiligheid af</i>! <i>spoel de vuiligheid door</i>! <i>laaten wij de swaarigheid eens van het hart spoelen</i>: dat is, laten wij de swaarigheid eens van het hart af drinken: <i>inspoelen</i>, invloegen: <i>omspoelen</i>, rondom schoon <i>spoelen</i>: <i>verspoelen</i>, <i>uitspoelen</i>, <i>weg spoelen</i>, ens.
spoelen	1836 SPRENGER	Spoelen. <u>Men heeft hem de voeten gespoeld</u>, zegt Spreekw. <i>men heeft hem in zee geworpen, een scheepsbegravenis gegeven</i>. De oorsprong er van vindt men in de verbittering der <i>Hollanders</i> tegen de <i>Spanjaarden</i> ten jare 1577, en de wreedheid die daarvan het gevolg was. <i>Het was toch</i> (naar WAGENAAR) <i>gewoon, de Spanjaarden, die men gevangen kreeg, rug aan rug te binden en in zee te smijten, 't welk men de voeten spoelen noemde</i>.
spoelen	1856 VAN LENNEP	spoelen, b.w. – Schoon schip maken: het zeewater over de deks en beplanking van een schip gooien om het schoon te houden, en te beletten, dat er door de warmte spleten in komen. <i>De voeten spoelen</i> (iemand buiten boord werpen: gelijk oudtijds by de Duinkerkers, en, uit weêrwraak, by de Zeeuwen ten opzichte van Spanjaarts en zeeroovers gebruikelijk was).
spong	1856 VAN LENNEP	spong, z.n.v. – Sponning, groef, keep, opening, die in de dikte van het hout gemaakt wordt, om er een balk, plank of ander houtwerk in te brengen.
sponning	1681 SEEMAN	sponning beteekend de keep, die in de kant van een plank werd ingevoegd: om een andere plank daar in te doen sluiten: oneigendlijk beteekend het de optree' van een bedstee', waar op de bedplank rust, van <i>sponning</i> komt <i>sponningschaaf</i>, sie, <i>schaaf</i>, en W. 185. N. 1.
sponning	1690 WITSEN	sponning. Een naat ofte uitgesneeden keep in eenigh hout, daar men een ander stuk hout, om te sluiten, in voeght, gelyk als in de kiel, welke schuins komt, daar de planken in, en tegen aan gezet werden.
spoor	1681 SEEMAN	spoor heeft verscheide beteekenissen, en dewijl die veel van den anderen verschillen, soo sal het niet ondienstig zijn, de dubbelsinnigheid van dien op te lossen: <i>spoor</i> nu beteekend voor eerst bij de liefhebbers van paarden, een ijser werktuig, waar meede een paard (des noods sijnde) geprikkeld werden kan; waar van de spreekwijzen: <i>het Paard den spoor geeven</i>: <i>iemand geeven een spoor</i>, en prikkel; dat is oneigendlijk, iemand aanmoedigen: <i>iemand met spooren noopen</i>; dat is, iemand tot zijn pligt dwingen. Een <i>haan</i> werd ook een <i>spoor</i> toegeschreeven; gelijk de haanemelkers genoeg bekend is. <i>Spoor</i>, of <i>speur</i> beteekend het <i>waagenspoor</i>, dat is, daar aan men <i>speuren</i> kan, waar <i>waagens</i> gereeden hebben: want <i>speuren</i> beteekend naa vorssen: waar van, <i>ik heb wat op 't speur</i>; een <i>speurhondje</i>, of spiljoendje: <i>ik speurde aan hem</i>, dat is, ik merkte aan hem: voor <i>bespeuren</i>, merken; <i>opspeuren</i>; naa vorssen: wij hebben hem <i>opgespeurd</i>; opgesogt, ens. endelijk het beteekend <i>het spoor</i>, of een gat in een <i>spoorbalk</i>, dewelke is seer swaar op groote scheepen, waar door de masten tot de hel toe needersakken: waar van de verscheide naamen van, <i>het groote spoor</i>,

		<i>fokkespoor</i> ; <i>spilspoor</i> , ens. van dit woord <i>spoor</i> komt het scheepstimmermans woord <i>spooren</i> : dat is, beesig zijn met <i>spooren</i> te maaken.
spoor	1690 WITSEN	spoor . Het gat daar de mast in staat. Op kleine jachten vindt men zomtydts meer spooren als masten, en zulks om de mast te kunnen verzetten.
spoor	1856 VAN LENNEP	spoor , z.n.o. of <i>spoorbalk</i> . – Getimmerte, waarin het een of ander rust of vaststaat. Zie <i>Mastspoor</i> , <i>spilspoor</i> .
spoorbalk	1690 WITSEN	spoor-balk Een zwaare dikke plank, of balk, die midden door het schip leght, dus genaamt, om dat het spoor daar in, of door gaat.
spoorbalk	1856 VAN LENNEP	spoorbalk , z.n.m. – Zie <i>spoor</i> .
spoorstok	1856 VAN LENNEP	spoorstok , z.n.m. – Dwarshout op den bodem der lichte vaartuigen, tot steunpunt dienende aan de voeten der roeiers.
sport	1856 VAN LENNEP	sporten , z.n.v.mv. – Houten klampen in een stormladder, met wier dubbele latten de zeilkooi, de walegang enz. zijn afgesloten. <i>Hy is een yzren sport in 't hek van 't Vaderland</i> , zegt Huyghens.
sport	1857 PAN	sporten . “Houten klampen in een stormladder, met wier dubbele latten de zeilkooi, de walegang, enz., zijn afgesloten.” Deze verklaring begrijpen wij niet! <i>Sporten</i> zijn de dwarslatten van een ladder, onverschillig of die ladder van ijzer, hout of touwwerk vervaardigd is. In deze beteekenis vermeenen wij, dat het woord <i>sporten</i> geene plaats in dit boek verdiende.
spraak	1690 WITSEN	antwoorden in eigen spraak . Oneig. Schieten op iemandt, die eerst geschooten heeft.
spreektrumpet	1856 VAN LENNEP	spreektrumpet , z.n.v. Zie <i>roeper</i> .
spreeworst	1856 VAN LENNEP	spreeworst , z.n.v. (veroud.). – Zie <i>zwichtingbouten</i> .
spreeworst	1857 PAN	spreeworst . “(veroud.) Zie <i>Zwichtingbouten</i> .” Dewijl door het bevestigen der puttings op den mast, de zwichtings meer en meer in onbruik raken, zal welligt dit woord spoedig <i>verouderd</i> zijn. Zoo lang echter gemelde voorwerpen in gebruik zijn, zullen die woorden blijven. Lees: <i>Spreeworsten</i> , de grondslagen der zwichtings van de masten, zijn ronde ijzeren of houten staven met smarting bekleed, en aan den buitenkant der hoofdtouwen van het want genaaid op de hoogte der zwichtings. Zij dienen om daarop de <i>zwichtingbouten</i> te bevestigen.
spreiden	1681 SEEMAN	spreiden , en <i>breiden</i> schijnen mij de selve woorden, alleen verschillende in spelling: want wie van de liefhebbers der spelkonst weet niet, dat een <i>b</i> ligtelijk in <i>p</i> kan veranderd werden? daarenbooven dat somtijds de letter <i>s</i> (gelijkerwijs in <i>sneb</i> en <i>neb</i> getoond is) oovertollig is. Bij versetting van een letter, sie, <i>seil</i> veranderd in <i>siel</i> . Soo seid men <i>sprieden</i> , waar van een <i>sprie</i> ’, of, <i>bedsprie</i> ’: om dat het booven oover een bed <i>gespreid</i> werd: van <i>spreiden</i> komt <i>verspreiden</i> , <i>verbreiden</i> : dat <i>gerugt heeft sig verspreid</i> : <i>uitspreiden</i> , <i>uitbreiden</i> . <i>Spreiden</i> nu een seilmaakers woord, beteekend <i>gillen</i> : waar van op zijn plaats gesproken is. <i>Spreidsel</i> beteekend seer dun gesaagd hout, weshalven het sig seer <i>verspreiden</i> kan.

spreiden	1690 WITSEN	spreiden: <i>gillen: veel doek spreiden.</i> Dit geschiedt wanneer de zeilen onder wederzydts met lange schuinsche tippen, die schoot hoornen genaamt worden, uit-gesneeden zyn, om de zeilen dichter aan boort te halen, en meerder wint te doen vangen, en anderzins.
spreiden	1856 VAN LENNEP	spreiden , b.w. – Zie <i>gillen</i> .
spreiding	1856 VAN LENNEP	spreiding , z.n.v. – Meerder of mindere lengte, waarover de hoofdtouwen langs het boord verdeeld zijn.
spreidseel	1690 WITSEN	spreidseel. Plank-werk, dunder als wagenschot.
spreidseel	1856 VAN LENNEP	spreidseel , z.n.o. – Dun gezaagd hout, zoomwerk.
sprenkel	1856 VAN LENNEP	sprenkel , z.n.m. – Zie <i>spring</i> .
spriet	1681 SEEMAN	spriet is een soort van een lange mastboom: waar aan een seil uitgespreid werd: hier van, <i>vaaren met een loopende spriet: vaaren met een geschooten spriet:</i> dat is, swigten: sie, <i>Roemer Visser:</i> en hier van meede <i>sprietoogen:</i> dat is, staroogen: om dat de schippers haar <i>oogen</i> geduurig omhoog naa de <i>spriet</i> gestrekt houden: van <i>spriet</i> komt <i>boegspriet</i> , de <i>spriet</i> , die voor op de <i>boeg</i> uitsteekt: gelijk aan boeijers, smakken, jagten, ens. te sien is: haar gebruik is, om daar aan de fok op te hijssen, sie, <i>boeg</i> .
spriet	1690 WITSEN	die zeilt met een laege spriet, kleine wint en deert hem niet. Oneig. Die een te hooge staat niet zoekt, zal niet te laegh vallen.
spriet	1690 WITSEN	varen met een loopende , of geschooten spriet. Betekent als boven: Voor de wint varen.
spriet	1856 VAN LENNEP	spriet , z.n.m. – Lange mastboom. Zie <i>boegspriet</i> , <i>Met een loopenden spriet varen, met een geschoten spriet varen.</i> Spreekwijze: <i>Hy zeilt met een loopenden spriet.</i> <i>Een klein windeken deert hem niet.</i> (omdat, als men den <i>spriet</i> uitzet, men voor geen gevaar beducht is); Daar en tegen <i>Met een geschoten spriet varen</i> (zwichten).
sprietbeugel	1856 VAN LENNEP	sprietbeugel , z.n.m. – Soort van leguaan, om een mast geslagen, en tot steun strekkende aan den Spriet, waarmede een zeil wordt uitgespannen.
sprietogen	1690 WITSEN	spriet-oogen. Star-oogen: zynde herkomstigh van de Schippers, die geduurigh het oogh na de spriet houden.
sprietzeil	1856 VAN LENNEP	sprietzeil , z.n.o. – Zie <i>zeil</i> .
spring	1690 WITSEN	een spring. Dat is: Een tydt van veertien dagen.
spring	1690 WITSEN	op een spring leggen. Aan anker leggen, met een touw voor en achter uit: dus gezeght, om dat, als het voorste of achterste touw gekapt of gewonden wert, het schip dan aan een zyde om dryft, of springt. Hier van zeght men: <i>Een spring op 't kabel maken. Sprengkels op de touwen steken.</i>
spring	1856 VAN LENNEP	spring , z.n.m. of <i>sprenkel</i> . – Lijn of kabel, gebezigd om een schip dwars te halen, 't zij dat die op hetzelfde anker gestoken worde als een der kabels, 't zij dat die op een kleinen afstand omgeslagen zij. <i>Een spring opsteken.</i> – <i>Met een spring op het touw ten anker komen</i> (het anker uitwerpen,

spring	1857 PAN	nadat men daar te voren een spring op gestoken heeft). <i>Met een spring op het touw onder zeil gaan.</i> (Een spring steken met geen ander doel dan om by 't onder-zeil-gaan te wenden).
springen	1681 SEEMAN	spring. Hier staat, onder anderen, “omgeslagen.” Dit moet vermoedelijk zijn: <i>vastgemaakt of vastgestoken.</i> springen is een woord oovervloedig van beteeckenissen. <i>Springen</i> in sijn eerste beteeckenis beteeckend van de aarde opwippen: soo seid men, <i>springen oover een sloot: springen in het touwetje:</i> en hier van een <i>springstok</i> , of pols: <i>een sprong</i> , op het Latijn <i>saltus: en Rhodus! en saltus!</i> een <i>boksprong</i> , soodanig een sprong, als een <i>bok</i> maakt: oneigendlijk, grillen, parten, ens. soo ook, <i>een tweesprong</i> , dat is, twee weegen, die in een loopen: de Latijnisten noemen het <i>bivium: nuu staa ik op een tweesprong</i> , dat is, oneigendlijk, nu ben ik in twijfel, waar ik mij keeren: soo ook een <i>driesprong</i> , <i>trivium: springen</i> beteeckend ook het werk, dat een hengst in het teelen doet: waar van een <i>springhengst</i> : soo werd ook een merrie geseid <i>besprongen</i> te sijn, ens. daarenbooven beteeckend <i>springen</i> , vertrekken, bankrot speelen: <i>die koopman sal moeten springen:</i> van <i>goederen</i> seid men ook, dat die <i>moeten springen:</i> dat is, die sullen moeten verkogt werden: <i>springen</i> beteeckend ook splijten: <i>de mast is gesprongen:</i> soo ook barsten: <i>het geschut is gesprongen:</i> in de lugt vliegen: <i>het kruidhuis is gesprongen:</i> <i>Springendvuur</i> , een ongemak aan het lighaam, dat als met een <i>sprong</i> het vel ontsteekt: van <i>springen</i> komt <i>afspringen</i> , van booven naa beneden <i>springen; omspringen, rondom springen: met iemand omspringen</i> beteeckend oneigendlijk, leeven met iemand naa sijn welgevallen: <i>hij springt met hem om, als de kat met de muis: opspringen: van vreugd opspringen: opspringen</i> beteeckend ook <i>oopen springen: het slot sprong op! uitspringen</i> beteeckend oneigendlijk, soo goed als men kan, sig redden: <i>ik sprong'er uit:</i> eindelijk werd het waater ook het <i>springen</i> toegeschreeven, waar van <i>springvloed</i> , dat is, als het waater schielijk seer hoog opgeperst werd: gelijk sulks door de volle maan, en een sterke wind somtijds geschied: <i>de Bruin Embl. Pag. 324.</i>
springen	1690 WITSEN	gesprongen zyn. Dit werdt van masten en rees gezeit, als zy gescheurt ofte geborsten zyn.
springen	1690 WITSEN	springen. Dit wordt van de mast gezeght, als hy scheurt.
springen	1856 VAN LENNEP	springen , o.w. – 1°. Losraken. <i>Het anker staat op springen</i> (is op 't punt van los te raken). <i>De grondt houdt zoo vast, dat men moeite heeft zijn anker te doen springen.</i> 2°. Splijten, barsten. <i>De mast is Gesprongen – Het kanon is Gesprongen: – Het touw is Gesprongen.</i> 3°. Uit elkander vliegen. <i>Hy deed met zijn eigen buskruit het schip in de lucht springen.</i>
springkist	1690 WITSEN	spring-kist. Een kist, welke met buskruit, en andere brandende stoffe, alzoo toegemaakt is, dat men die, gelyk de mynen, ontsteken kan, en, aangesteken zynde, alles wegh neemt dat'er boven staat. Deeze gebruikt men onder eenige hut, of verdek, als de vyandt over is, om hun in de lucht te doen vliegen.
springpaard	1856 VAN LENNEP	springpaard , z.n.o. – 1°. Strop van het Paard: lijn, waarvan de twee enden aan de ra vastzitten, en het dubbel tot kous verstrekt aan een strop, waar het Paard in hangt.

springpaard	1857 PAN	2°. Het buitenste Paard, tot aan de nok van de ra, dienende voor den man, die, by reeven, de steekbout moet leggen. springpaard. “1°. Strop van het paard; lijn, waarvan de twee enden aan de ra vastzitten, en het dubbel tot kous verstrekt aan een strop, waar het paard in hangt.” Liever aldus: <i>Springpaarden</i> dienen, om de paarden op verschillende punten op te houden, en ze alzoo te beletten, om te diep onder de ra’s te zakken. Het zijn korte enden met een kous aan de eene zijde ingesplitst, door welke kous het paard loopt, waarop aan weerszijde eene muizing is gezet. Op de hoogte van de ra is eene takeling, en het overige gedeelte, in platting uitgelegd, gaat achterom over deze heen, en is daaraan bevestigd door platte kopspijkers, met een stukje leder onder den kop voorzien. De verklaring onder N°. 2 is geheel verkeerd en zou goed geplaatst zijn achter het woord <i>nokpaard</i>, indien het woordenboek dit opgaf.
springstopper	1856 VAN LENNEP	springstopper, z.n.m. – Zie <i>breekstopper</i>. springtij, z.n.o. – De hoogste Tijen by nieuwe en volle maan. <i>Wy hebben de springtijden, wy zijn in de springtijden.</i> <i>Vloed en Springty moog wat rijzen</i> <i>Boven zijn gewonen peil,</i> <i>Boom en heide en veld vergrijzen</i> <i>En het noord zijn kracht bewijzen</i> <i>Aan het uitgespannen zeil.</i> Bilderdijk.
springtij	1856 VAN LENNEP	
springton	1856 VAN LENNEP	springton, z.n.v. – Ton, hoedanige (naar sommigen beweeren) op de kampanjes en hoofddekken der schepen, waar men een entering op vreesde, plachten geplaatst te worden, en welke men in de lucht kon doen springen.
springvloed	1690 WITSEN	spring-vloed. Zulk een vloed, dat het water schielijk hoogh op geperst wert. springvloed, z.n.m. – Hooge vloed. <i>Gelijck een waterstroom geweld baert op een sluys</i> <i>En elx gehoor verdooft door ’t vreesselijck gedruysch.</i> <i>De deuren kanten sich geweldigh tegen ’t wringen</i> <i>Des springhvloets, voor een wijl, tot dat sy openspringhen,</i> <i>En geven ’t water ruymt’, den springhvloed vrijen toom.</i> <i>Die wint dan velt en ruckt de wortels met den boom</i> <i>En huys en hof omveer en zet de laege landen</i> <i>In eene baere zee met groen en nieuwe stranden.</i> Vondel, <i>Gysbr. v. Aemstel</i>.
springvloed	1857 PAN	
sprong	1690 WITSEN	sprong. Een stuk of rak zees, zoo veel als men afloopt tusschen de tydt dat men zyn bestek te scheep maakt.
sprong	1856 VAN LENNEP	sprong, z.n.m. – Zeegt, rondte: <i>Dat schip heeft te veel sprong.</i>

spruit	1856 VAN LENNEP
spruitblok	1856 VAN LENNEP
spui	1681 SEEMAN

spruit, z.n.o. – Uitschietend touw. Zie *boelijnspruit*.

spruitblok, z.n.o. – Blok, waar een Spruit doorloopt.

spui, waar van *spuien*, een plaats, daar het waater *gespuid* werd: een kolk, of waaterloosing: hier uit blijkt, waarom de gragt in den Haag, het *spui* genaamd werd: van *spuien* schijnt te koomen *spuiten*: want seg eens *spui het!* en trek dat te saamen in een lettergreep, soo is het *spuit*: gelijk daarom de gebiedende wijs, of *imperativus* bij ons (door onkunde) in veelderhande voorvallen seer quaalijk gebruikt werd: want dat is bij mij een staale wet, dat als het woord in de onbepaalde wijs geen *d*, of *t*, en heeft, dat ook in de gebiedende wijs geen *d*, veel min een *t*, behoord geschreeven, of gesproken, te werden: als bij voorbeeld, *beminnen*, heeft *bemin*, niet *bemind*: *maaken*, niet *maakt*: maar *maak*, en soo in andere: dog hier van in onse *Analogia*, of oover een stemming: soo dan *spuiten* het selve mogt zijn met *spuien*: soo sou' een *spuit* van een beteekenis zijn met *spui*: dog het gebruik is hier in de baas: en een *spuit* beteekend een houte, of koopere buis, ens. daar men meede *spuiten* kan: waar van een *brandspuit*: een *waaterspuit*, ens.

spui	1856 VAN LENNEP
spuidok	1856 VAN LENNEP

spui of *spei*, z.n.o. – Kolk, watervloeing, verlaat.

spuidok, z.n.o. – Kom, die by hoog tij vol loopt en, by laag tij met kracht ledig loopende, het zand, dat voor een haven ligt, medevoert.

spuien	1856 VAN LENNEP
--------	-----------------

spuien, b.w. – 1°. Doortocht geven, 't zij aan 't water, 't zij aan de lucht.

Het overtollige water spuien (het weg laten lopen). *Wy mochten wel eens spuien* (lucht maken).

2°. Het uitdiepen van een haven, door middel van sluizen.

spuigat	1690 WITSEN
---------	-------------

spie-gaten. Gaten, die in het boort van 't schip, boven de waeringen, werden gemaakt, door welke het water op den overloop uit loopt; hun naam krygende van het yzer werk-tuigh, 't welk in de einden van de yzere bouten gesteecken werdt.

spuigat	1836 SPRENGER
---------	---------------

Spijgaten. Het loopt de spygaten uit. *Spijgaten* (ook wel *spiegaten* genoemd) zijn die gaten, welke men aan de beide zijden van een schip, in het gangboord vindt, en waardoor het water, dat op het dek komt, weder wegloopt. Wanneer het nu in het zeilen zeer hol gaat, slaat er dikwijls veel water over heen, dat door die gaten uitloopt. Vandaar schijnt de genoemde Spreekwijze ontleend te zijn, om zich er over te beklagen, dat *iemand het al te grof en te erg maakt*, zich b. v. zeer beledigend, verkwistend of wellustig gedraagt.

spuigat	1856 VAN LENNEP
staaf	1681 SEEMAN

spuigat, z.n.o. – Zie *spijgat*.

staaf is een smits woord, en beteekend bij haar een lange en platte, dog smalle strookijzers; gelijk bekend is: dog het woord *staf* beteekend een *schepter*, of *kooninklijken staf*: gelijk men weet, dat een *schepter* van het Griekse woord *Σκήπτρον*, en daar van het Latijnse *sceptrum*, afkomstig is. Van dit woord *staf* komt *staaven*, dat is, met den *staf* bevestigen: gelijk te sien is bij *Hoofd in Velsen act. 2. sc. 3.* alwaar *Gijsbert van Amstel Graaf Floris* dit voorhield.

Gij swoerd met daaging Gods, en bij gestaafden eed:

van *staaven* komt *verstaaven*, dat is, aan duigen vallen: *de vaaten zijn verstaafd*, en soo sou' men kunnen seggen, dat een *staf* wel eer een duig beteekend heeft: een *staaf koogel*, soo een *koogel*, daar een *staafje* ijsers door gaat.

staaf	1856 VAN LENNEP	staaf , z.n.m. – Baar, metalen strook.
staal	1681 SEEMAN	staal genaamd <i>Chalybs</i> een Grieks woord, waar meede het ijser getemperd werd, is een bekende stof: en hier van: <i>hij is soo hard als staal</i> : van <i>staal verstaalen</i> , weederom met <i>staal</i> vernieuwen, en ook verharden: gelijk blijkt: <i>verstokt, versteend, verstaald</i> , ens. <i>Staal</i> , of <i>staalgrond</i> beteekend een plaats, die met bagger, of modder, werd opgehoogd: gelijk dat bij de Leienaars bekend is: <i>de Bruin in Embl. Pag. 60. en 246.</i> gebruikt deese spreuk: <i>nog grond; nog staal.</i>
staal	1856 VAN LENNEP	staal , o.w. of <i>staalgrond</i> (veroud.) – Plaats, die met bagger of modder is opgehoogd. Spreekwijze: <i>Noch Grond noch staal</i> (noch vleesch, noch visch).
staan	1856 VAN LENNEP	staan , o.w. – Zich bevinden, in een bepaalden toestand zijn. <i>De golven staan hoog</i> : – <i>Aan het roer staan</i> : – <i>De zeilen staan goed</i> : – <i>Het glas laten staan</i> (zonder het te ledigen).
staand	1856 VAN LENNEP	staand , deelw. – Wat vast staat. <i>Staand en loopend want</i> : – <i>Een staande wind</i> (die uit een vasten hoek blijft waaien).
staander staart	1856 VAN LENNEP 1681 SEEMAN	staander , z.n.m. – Koning, as, stijl. <i>Staander van een kraan, van een spil.</i> hoofd en staart leggen , ik weet <i>hoofd</i> of <i>staart</i> te vinden, dat is, alles leit soo oover hoop, en seer ongeschikt, daar den een zijn Boeg leit, daar de ander zijn Roer: en den ander zijn Roer, daar den ander zijn Boeg leit, ens.
staart	1681 SEEMAN	staart genaamd van de Latijnisten <i>cauda</i> , sijnde het agterste gedeelte voornaamendlijk van viervoetige gedierten, en voogelen, en daarom werd het gesteld teegen het hoofd, waar van daan: <i>ik weet'er hoofd, of staart aan te vinden</i> ; dat is, alles is seer verward: <i>hij loopt naa zijn staart om</i> ; dat is, hij is seer te onvreeden: <i>dat muisje heeft een staartje</i> ; dat is, daar schuld meer swaargheid, als men wel sou' denken: en gelijk het hoofd genoomen werd voor de voornaamste, gelijkerwijs men seid: <i>hij is het hoofd van de heiligen</i> : alsoo werd de <i>staart</i> genoomen voor de geringste: <i>de staart komt agter aan</i> ; dat is, de sleep, de trein: soo ook een <i>staartje</i> bier, of wijn, dat op een vat is; dat is, het laatste, ens. <i>een groot hart, en een kleine start</i> : dit werd gesegt van iemand, die groots in zijn waapen is, en sonder goed, gelijde de kaale aadel. Van <i>staart</i> komt <i>staartrib</i> : sie, <i>rib</i> , en W. pag. 4. N. 11. een <i>staartstuk</i> , een <i>stuk vlees</i> ontrent de <i>staart</i> , of stuit van een beest, ens.
staart	1690 WITSEN	hooft en staert leggen . Al verlooren geven.
staart	1856 VAN LENNEP	staart , z.n.m. – Achterste gedeelte. <i>Staart van een kraanbalk</i> (het gedeelte, waarmede die in het schip is vastgemaakt).
staartblok	1856 VAN LENNEP	staartblok , z.n.o. – Balk, waaraan een eind oud touw is gesplitst om het ergends aan vast te maken.
staartblok	1857 PAN	staartblok . “Balk, waaraan een eind touw is gesplitst, om het ergends mede aan vast te maken.” <i>Balk</i> moet zeker <i>blok</i> zijn. Lees: gestopt blok, waarvan de strop in een staart uitloopt.
staartstopper	1856 VAN LENNEP	staartstoppers , z.n.m.mv. of <i>Zwiepingstoppers</i> . – Naam van twee zware Stoppers, die het dichtst achter aan de betings zijn aan bakboord– en stuurboordzijde.
staartstopper	1857 PAN	staartstoppers . “of zwiepingstoppers. - Naam van twee zware stoppers, die het dichtst achter aan de betings zijn aan bakboord- en stuurboordzijde.” Dit woord heeft een meer algemeene beteekenis. Lees: Stoppers met een staart of zwieping, in onderscheiding van <i>klaauwstoppers</i> .

staat	1856 VAN LENNEP	staat, z.n.m. – 1°. Rol, lijst, inventaris. <i>Staat van bouw, uitrusting en wapening</i> (geschrift, dat de byzonderheden bevat van al wat betrekking heeft tot den aanbouw, de tuigaadje, enz. van een uit te rusten schip). <i>Staat der mondbehoefden</i> (geschrift waarop de hoeveelheid en hoedanigheid van den ingescheepten leeftocht vermeld wordt. <i>Staat van kosten, van uitgaven</i>, enz. en <i>staat van dienst</i>, (waarop iemands ouderdom, rang, diensttijd, enz. vermeld staan). 2°. Houding, toestand. <i>Het schip is in goeden staat</i>: – <i>Wy zijn door den toevoer van nieuwen voorraad, weder in staat eenige dagen zee te houden</i>.
stad	1681 SEEMAN	seestad , een <i>Stad</i> aan <i>see</i> geleegen.
stadig	1856 VAN LENNEP	stadig , b.n. – Langzamerhand, loopsgewijze <i>stadig aanstrijken, hand over hand byvieren</i> (een gespannen koord langzamerhand laten doorschieten).
staf	1856 VAN LENNEP	staf , z.n.m. – Benaming, die in 't algemeen gegeven wordt aan officieren en onderofficieren zonder troepen: – somtijds ook de hoofdofficieren van een korps aanduidt. <i>Generale staf</i> (het lichaam der Hoofdofficieren). <i>Chef van den staf</i> (officier, belast met het uitdeelen van al de bevelen, het verslag geven der militaire operatiën, enz. Zie <i>etat-major</i> . Op een oorlogsschip bestaat de Staf uit den Amiraal, den Vlagkapitein (die het Amiraalschip kommandeert) en de Adjudanten.
stafofficier	1856 VAN LENNEP	stafofficiëren , z.n.m. – Kolonel, Luitenantkolonel en alzoo: Kapitein-ter-zee, Kapitein Luitenant. De Subalternen, die by den Staf dienen, heeten: “Officier naby den Staf.”
stafofficier	1857 PAN	stafofficier . “Officier nabij den staf.” Lees: <i>bij</i> den staf.
stag	1681 SEEMAN	Spaanse stag , sie, <i>stag</i> .
stag	1681 SEEMAN	staag : sie, <i>stag</i> : want het sij men segt, <i>oover staag smijten</i> , of <i>werpen</i> , of <i>oover stag</i> : het is van een en de selve beteekenis: van <i>staag</i> komt; <i>eevenstaag</i> , elke reis weederom: <i>dat sou' wel eevenstaag geschieden</i> .
stag	1681 SEEMAN	stag , een swaar touw, dat de mast voorooover houd: sulke sijnder verscheide, als <i>bakstag</i> , waar van op zijn plaats gesproken is. <i>Spaanse stag</i> , daar de ree van het blind aan de boegspriet meede vast gebonden werd: het oover <i>stag smijten</i> : schielijk wenden, en teegen de wind inkrimpen: <i>iemand oover stag werpen</i> , beteekend oneigendlijk, iemand de voet ligten: <i>oover stag loopen</i> ; dat is, buiten nood de hoogte zoeken, of loeven: een <i>stagkraag</i> , de <i>kraag</i> van de <i>stag</i> , soo ook het <i>stagseil</i> : het <i>stagtouw</i> , ens.
stag	1690 WITSEN	spaansche stagh . Een stagh-touw, 't geen de blinde-ree aan de boeg-spriet houdt, en belet van veel te slingeren.
stag	1690 WITSEN	staggen . Dit zyn de zware touwen die de masten na vooren toe houden: deeze zyn veeltydts gespleeten, om des te bequamer vast gemaakt te kunnen werden.
stag	1836 SPRENGER	Staag . <u>Hy werpt</u> , of <u>smyt hem over staag</u> of <u>stag</u> . De <i>staag</i> van een schip, is het zware touw, waarmede men den mast aan de voorsteven verbindt, om hem staande te houden. In den eigenlijken zin zegt: <u>over staag werpen</u> of <u>smyten</u> , het schielijk wenden van een schip om tegen den wind intekrimpen, en vandaar beteekent het overdragtelijk, van een' mensch gebruikt: <i>iemand door een' schielijke onverwachte wending van het gesprek, door uitval, of krachtig antwoord, in de war brengen en, als het ware, ontzenuwen</i> .

stag	1856 VAN LENNEP	leunstag , z.n.o. – Stag, waar een schip in aanbouw op steunt.
stag	1856 VAN LENNEP	stag , z.n.v. – Staand touw, dienende om een mast te steunen en te beletten achterover te slaan. <i>Groot stag</i> (van den grooten mast.) <i>Fokkestag</i> (van den fokkemast.) <i>Looze stag</i> (die nevens een ander geplaatst is en weêrstand bieden moet, als deze breekt.) <i>Stangestag</i> (zwaar touw, waarmede, by slecht weer, de fok geschoord wordt.) Zie <i>bakstag</i> . <i>Spaansche stag</i> (daar de ra van het blind mede vast gehouden wordt.) <i>Over stag smijten</i> (schielijk wenden.) <i>Over stag loopen</i> (buiten nood de hoogte zoeken of loeven). Spreekwijze: <i>Iemand over stag werpen</i> (iemand van zijn stuk brengen, iemand overreden). <i>Zy smeken even graegh</i> <i>En smijten endlijk hem gezeghlijck</i> over staegh. Vondel. <i>Verovering van Grol</i> .
stag	1857 PAN	stag . “Stange stag (zwaar touw, waarmede, bij slecht weer, de fok geschoord wordt).” Dit moet waarschijnlijk zijn: <i>stampstag</i> . Lees: Stampstag: touw of stag, met slecht weder of moeilijke zee, uit voorzorg op den fokkemast tot steun aangebragt. “Spaansche stag (daar de ra van het blind mede vastgehouden wordt).” Wat hiermede eigenlijk bedoeld wordt, begrijpen wij niet. Ook is een <i>Spaansche stag</i> ons niet bekend.
staggen	1690 WITSEN	staggen . De stagh-touwen voorzien en opmaken.
stagkraag	1690 WITSEN	stagh-kraagh . Touwen, die men om de einden van de stagh woelt, vastigheits halve.
stagkraag	1856 VAN LENNEP	stagkraag , z.n.m. – Kraag van een Stag.
stagzeil	1856 VAN LENNEP	stagzeil , z.n.o. – Zie <i>zeil</i> .
stagzeilring	1856 VAN LENNEP	stagzeilringen , z.n.m.mv. – Ringen, door de oogen van het Stagzeil gehaald.
stagzeilring	1857 PAN	stagzeilringen . “Ringen, door de oogen van het stagzeil gehaald.” Lees: ringen of kousen, rondom de stag, waaraan een stagzeil is vastgenaaid. Als het stagzeil geheschen (bijgezet) wordt, dan schuiven de ringen naar boven en houden dit zeil bij het stag.
stampen	1681 SEEMAN	stampen beteekend eigendlijk met de voeten kloppen: waar van <i>stampvoeten</i> : en dewijl dat veeltijds uit boosheid geschied: soo werd het genoomen voor soo boos sijn, dat iemand van boosheid met sijn <i>voeten</i> op de aarde <i>stampt</i> : <i>hij stamptvoete van boosheid</i> : voorts werd het genoomen voor stooten: gelijk men seide: <i>eenige waaren in een ton, of vat stampen</i> : soo werd ook het buskruid in een roer, of geschut, ens. <i>gestamp</i> , en het werktuig, daar het meede geschied, werd een <i>stamper</i> genaamd, en in ruimer sin de <i>stampers</i> van vijsels, van straatemaakers, toebakverkoopers, daar sij al <i>stampende</i> de slegte toebak mee’ kerven: <i>stamprijen</i> , <i>stampstooten</i> , <i>rijen</i> , en <i>stooten</i> , dat het <i>stamp</i> : een <i>stampsee</i> , een baar of golf, die soo teegen de boeg aanslaat, als of’er teegen <i>gestamp</i> wierd: <i>een stampsteeven</i> noemen sommige een breede <i>steeven</i> , oovermids het waater daar teegen swaarder aan <i>stamp</i> , als teegen de smalle: van <i>stampen</i> komt <i>instampen</i> : het welk oneigendlijk beteekend iemand iets, als met alle kragt, en geweld, doen begrijpen: <i>hij sogt hem dat in te stampen</i> : <i>uitstampen</i> beteekend oneigendlijk iemand door <i>stampen</i> begekken, soo dat hij genoodsaakt is weg te gaan, waar in de wittebroods kindertjes, en andere melkmuiltjes, uitmunten:

stampen 1690 WITSEN
 stampen 1856 VAN LENNEP

stampen 1856 VAN LENNEP
 stamper 1856 VAN LENNEP
 stampsel 1856 VAN LENNEP
 stampstag 1856 VAN LENNEP
 stampsteven 1690 WITSEN
 stampsteven 1856 VAN LENNEP
 stampstoten 1856 VAN LENNEP
 stampzee 1690 WITSEN

stand 1856 VAN LENNEP
 standaard 1856 VAN LENNEP

stang 1856 VAN LENNEP
 stapel 1681 SEEMAN

stapel 1690 WITSEN
 stapel 1690 WITSEN

stapel 1836 SPRENGER

als een teeken van haar kindse onnooselheid, of onnoosele kindsheid: waar van haar swetsen: *wij hebben hem uitgestampt*, ens.

stamp-ryden: *stamp-stooten*. Dit wert gezeght, als het schip voor zeer op en neder springt in zee.
stampen, b.w. – Indrukken, inpressen, stuwen. *Waren in een ton stampen. Het kruid in den mond van een stuk geschut stampen*.

stampen, o.w. of *heien*. – Een schip wordt gezegd te *stampen* wanneer de boeg diep in zee steekt.
stamper, z.m.m. – Werktuig, waarmede een lading wordt aangestampt.
stampsel, z.n.v. – Zware baar of golf, die tegen den boeg aanslaat.
stampstag, z.n.m. – Zie *stag*.

stamp-steven. Een steven die recht op gaat. Oneig. Een onbehouden mensch.
stampsteven, z.n.m. (veroud.) – Breede Steven.
stampstooten, o.w. – 't Zelfde als *stampen*.

stamp-zee, of *Klop-zee*. Een golf, of schok water, die voor zeer hardt tegen het schip komt aan te slaan.

stand, z.n.m. – Vaste plaats. *Vaste stand van een mast, goede stand, goede richting van een mast*.
standert of **standaart**, z.n.m. – 1°. Vlag eener galei. *Koninklijke standert* (die van de hoofd- of koninklijke galei, breede wimpel, gevoerd door een kapitein, die schepen onder zijn bevelen heeft. 2°. 't Zelfde als *staander*, met de versterkende *t*.

stang, z.n.v. – Zie *steng*.

staapel beteekend uit zijn eige kragt een plaats, daar iet *gestaapeld*, of opgehoopt, of geplaatst, kan werden: en soo kan een helling, of timmerwerf, een *staapel*, genaamd werden: soo seid men; *een schip op staapel setten: het schip staat op staapel*: een *staapelblok*, een *blok*, waar op de kiel op het *staapel* werd gesteld. En soo hebben wij daar van (dog oneigendlijk) deese spreekwijs: *daar is wat op staapel*: dat is, daar is wat gaans, daar is wat in de moolen: en in een smaakelijker sin: hansen is in de kelder, en maiken in schapraiken: *staapel* daarenbooven beteekend het geen *gestaapeld* is: en bij gevolg een meenigte: *daar is de staapel van alles*: daar is verschiet: van *staapel* komt het Dortse woord *staapelregt*: het welk een *regt is* aan Dordregt wel eer vergund, en nog gebruikelijk: waar door de waaren, in het *staapelregt*, uitgedrukt, daar moeten gelost, en opgeveild werden: sie de beschrijving van Dordregt: en in het besonder de keuren van het *staapel regt*, ens. *staapelen*, stuuwen, ophoogen: *is de turf wel gestaapeld?*

daar is wat op stapel. Oneig. Daar is wat onder handen.

op stapel staan. Dit wert van scheepen gezeght die op de werf staan, en getimmerd werden. In Engelandt zet men de scheepen op stapel met het achterste na 't water toe, en daar laeger als voor, of aan de landt-zyde.

Stapel. Hy heeft het op stapel gezet. Zoo spreekt men van hem, *die met iets een aanvang maakt, – iets onderneemt*; de stapel toch, is het schuins liggende hout, waarop het geraamte van een schip wordt opgezet en afgetimmerd; maar zoo zegt men ook: het is van stapel gelooopen, om aantewijzen, *dat iets zijn beslag gekregen heeft*.

stapel	1856 VAN LENNEP	stapel, z.n.m. – 1°. Naam der vereeniging van stijlen, waar een schip in aanbouw op rust. <i>Het schip staat op stapel. Een schip op stapel laten zetten.</i> Spreekwijze: <i>Daar is wat op stapel</i> (daar is wat gaande, gewoonlijk: daar is een kleintje te verwachten). 2°. of <u>stapelplaats</u>. Marktplaats, vereenigingspunt, waar goederen worden heengebracht. <i>De stapel van het koren is van deze naar gene plaatse verlegd.</i>
stapelblok	1690 WITSEN	stapel-bloks . Houten daar men de kiel op legt, wanneer men een schip zal timmeren.
stapelbocht	1856 VAN LENNEP	stapelbocht , z.n.v. – Bocht, welke men aan een scheepswerf geeft, om die aan de kiel van een schip in aanbouw mede te deelen.
stapelen	1690 WITSEN	stapelen . Een schip op de werf zetten, 't zy hoogh of laegh.
stapelen	1856 VAN LENNEP	stapelen , b.w. – Stuwen, ophoogen, op Stapel zetten.
stapelplaats	1856 VAN LENNEP	stapelplaats , z.n.v. – Zie <u>stapel</u> .
stapelrecht	1856 VAN LENNEP	stapelrecht , z.n.o. – Recht, aan deze of gene plaats toegekend, om er een bepaald getal goederen te mogen opstapelen.
starogen	1740 Zonhoven	staroogen . <i>Sprietoogen</i> . De oogen nae de starren en spriet gestrekt houden.
station	1856 VAN LENNEP	station , z.n.o. – Standplaats, post, kruispad, ligplaats: streek, aan een of meer oorlogschepen aangewezen, waar zy belast zijn, voor de veiligheid der koopvaardyschepen hunner natie te waken, of de onderdanen dier natie te beschermen. <i>Op station zijn. Het station aflossen.</i>
steek	1681 SEEMAN	steek komt van <i>steeken</i>, en beteekend op het Latijn <i>punctum ferire</i>, dat is, met de punt, of de scharpte iets in drukken: soo is een <i>steek</i> van een mes, of deegen: <i>iemand een steek brengen, een steek versetten</i> (gelijk de schermmeesters spreken;) een <i>steek</i> werd ook oneigendlijk gebruikt voor een <i>bokking</i>: <i>hij gaf hem een steek</i>: een <i>steek</i> beteekend ook een staaketsel van paalen, waar door de salmen, en steuren, ens. gestuit werden in haar loop, en als in de fuiken gedwongen werden. De <i>steek</i> beteekend (ook bij de breidsters) de kennis, om de saajet om de breijers gevoegelijk te breien: waar van het seggen, <i>ik kan de steek</i>: dat is, ik heb de slag al weg, om een <i>steek</i> te maaken: een <i>steek</i> beteekend ook een end van een kaabel, dat door de ring van een ankerroog <i>gesteeken</i> werd: <i>een steek</i> werd ook gesegt een <i>pompsteek</i>, dat is, het neederdrukken, en bij gevolg ook het ophaalen van de <i>pompstok</i>: <i>hoe veel steeken hebje al gedaan: hoe veel steeken hebje al gepompt?</i> een <i>steeksaag</i>, een <i>saag</i>, die van twee getrokken werd: dog als <i>steekende</i>: en verschild derhalven van een <i>raamsaag</i>, zie, W. p. 185. N. 1. <i>steeken</i> beteekend ook (bij gevolg van zijn eerste beteekenis) ophouden: gelijk te sien in de spreekwijs: <i>het werk blijft steeken</i>: <i>hij bleef daar in steeken</i>: hij kon dat niet wel uitvoeren: hij kon dat niet wel rondschieten: en soo moet ook genoomen werden het woord <i>steek</i> in sommige manieren van kaartspeelen: <i>ik heb de steek</i>, dat is, ik heb de leste trek. Voorts van <i>steeken</i> koomen veel te saamengestelde woorden, als voor eerst <i>aansteecken</i>, welkers beteekenis klaar is in: <i>een kaars aansteeken</i>: dat is, <i>ontsteeken</i>: doen branden: <i>afsteeken</i>, afvaaren, om dat de schipper het schip door behulp van een haak, of boom, van het land, ens. <i>afsteekt</i>: <i>besteeken</i>, dat is, rondom met bloempjes, of iets anders, besetten: <i>mijn dogters wierden</i> (te weeten op haar verjaardag) <i>besteeken</i>: in haatelijker sin werd het genoomen voor

steek
steek

1690 WITSEN
1836 SPRENGER

bekuipen: *sij hebben dat soo besteeken: dat is besteeken werk: doorsteeken ergens doorsteeken: ik sal hem doorsteeken* (seid een dronke boer) *als een hond: insteeken: steeken ergens in: oneigendlijk raaden, oorblaasen: wie heeft uuw dat ingesteecken? sig ergens insteeken*, dat is, sig ergens mee' bemoejen: *waarom steekje uuw in een andermans saak? in schulden steeken: hij steekt tot de ooren toe in schulden, animam debet: biersteeken*, waar van een *biersteeker*, een *biersteekerij*, een plaats daar *bier*, dat op een ander gebrouwen is, bij kleine, en groote vaaten, verkogt werd: *ontsteeken: waar van, een vat ontsteeken: ons vat is nog niet ontsteeken: ontsteeken* beteekend ook toornig zijn: *hij ontstak in zijn aansigt: het werd ook gesegt van een wond, die verslimmerd is, die wond is seer ontsteeken! opsteeken*, waar van op zijn plaats in het breede: gelijk ook *ooversteeken: ondersteeken* beteekend (in krijgs saaken) bij een ander voegen, en alsoo van twee een maaken: *de Compagnien, de Regementen zijn ondergesteeken: van ondersteeken komt een ondersteek doen: dat is, iemand de schoen uit de voet treden: iemand voorkoomen, ens. een ondersteeksel*, een kinder luier, die een kind onder aan het lijf (tot verschooning) gesteecken werd, ens. *versteeken*, verbergen: *sij hebben hem, of die goederen, versteeken: versteeken zijn van een saak: dat is, iets moeten missen: ik ben van mijn voorneemen, of hoop, versteeken: ik ben versteeken van die erfenis: in een quaad vel steeken*, beteekend ongesond zijn: dog *in priapeiis* werd het verder getrokken: dat egter onse uitleg niet van nooden heeft, endelijk komt voor den dag *uitsteeken: waar van deese spreekwijzen, steek uuw hand uit; dat is, strek uuw hand uit! en bij gevolg te raaden geeven: steek'er om uit; dat de Amsterdammers noemen, wat raaje? eeven, of, oneeven? uitsteeken* beteekend ook uithangen, *wat steekt daar uit?* maar het beteekend ook iets met een punt van eenig ding beneemen, *iemand de oogen uitsteeken*, het welk ook oneigendlijk beteekend iemand omkooopen, en de handen salven, op dat hij soude zijn siende blind, of hoorende doof, *steeken* is ook een liefhebberswoord, welkers beteekenis genoeg bekend is uit het seggen; *hij is een goede steeker onder de hennen: een steeker* beteekend ook een rib, of inhoud in het sog, welkers afbeeldsel te sien is bij W. pag. 55. N. 8.

de steek. Het eindt van 't kabel-touw, daar de ring komt.

Steek. Dat is een steek onder water. In mijne *Handleiding* heb ik het gelijksoortige, namelijk: een schoot onder water, toegelicht; doch algemeener wordt het woord *steek* gebruikt, en hiernaar onderzoek doende, is mij het volgende medegedeeld: "Men roept aan boord van een schip, wanneer het anker geligt wordt, en de *steek* of knoop van het touw, waarmede het aan den ring van het anker vast is, door het water heenschijnende, zigbaar wordt, den kapitein toe: *hij is gezien! steek boven water!* Zoo lang echter de *steek* nog niet gezien kan worden, is men niet verzekerd, of het anker wel klaar is; maar is het nog twijfelachtig, of niet, zoo als somtijds gebeurt, het touw om de armen (ook wel *handen* en *bladen* van het anker genoemd) of den *ankerstok* geraakt is en dus, zoo als men zegt een *onklaar-anker* heeft. Hierom bezigt men het genoemde Spreekwoord van *een schamperen zet aan iemand geven, die zoo fijn is, dat dezelve dubbelzinnig of twijfelachtig kan worden opgenomen*. Het omgekeerde geval heeëft plaats, als men zegt: dat is een steek boven water, fig. *een zet, dien men oogenblikkelijk voelen kan.*

steek	1856 VAN LENNEP	<u>Dat houdt geen steek.</u> Als een <i>steek</i> (knoop) kwalijk gelegd is, zal dezelve niet houden, maar slippen. Het Spreekwoord geeft dus te kennen: <i>wat men zegt, is zonder grond, en kan dus zoo maar niet aangenomen worden.</i> steek, z.n.m. – 1°. Vereeniging van twee saamgevlochten touwen. 2°. End van een kabel, dat door een ring van een ankerroog gestoken wordt. 3°. Staketsel van palen, waardoor de zalmen, steuren enz. gestuit en in de fuiken gedrongen worden.
steekspeen steel	1856 VAN LENNEP 1681 SEEMAN	steekspeen, z.n.v. – Sprong van de beting. steel beteekend eerst dat endje, daar aan de vrugten hangen: waar van, <i>het steeltje is nog groen</i>: het welk wanneer het van een grijsaard gesegt werd, soo heeft het een seer kragtige beteekenis: ten tweede beteekend door gelijkenis dit woord, het handvat van een bijl, of haamer: <i>de bijl vloog van de steel</i>: van <i>steel</i>, en wel in de eerste beteekenis komt <i>steelen</i>: want <i>steelen</i> gelijk wij weten, beteekend heimelijk, en dien volgens teegen wil, en dank, iemand iets ontnemen: nu kunnen de vrugten niemand heimelijker <i>ontstoolen</i> werden, als wanneer die (met <i>steel</i> met al) weg genoomen zijn: en hier van <i>besteelen</i>: <i>wij zijn seer bestoolen</i>; <i>ontsteelen</i>; <i>sij hebben ons dat diefagtig onstoolen</i>: maar daar is een soort van <i>steelen</i>, dat men egter oordeeld geoorloofd te zijn, te weten, dat men iets den eigenaar <i>ontsteeld</i>, en laat hem het sijne houden; dat is, dat men iemand de kunst afsiet: dat gaauwe dieven haar werk is: ten tweede kan iemand met <i>steelen</i> eerlijk de kost winnen: wanneer sij naamendlijk, als eerlijke luiden, de <i>steelen</i> wel gebruiken: soodaanige sij al die eerlijke ambagtslieden, die bijl, of haamer, gebruiken, ens.
steel	1856 VAN LENNEP	steel, z.n.m. – Handvat, van een bijl, hamer enz. Spreekwijze: <i>Hy wint op een eerlijke wijze met stelen de kost</i> (hy is een handwerksman).
steengrond steenrif	1856 VAN LENNEP 1856 VAN LENNEP	steengrond, z.n.m. of <u>steenrif</u>. – Rif, uit steenachtige zelfstandigheid bestaande. steenrif, z.n.o. – Zie <u>steengrond</u>.
steiger	1681 SEEMAN	steiger komt van <i>steigeren</i>, dat is, verhoogen, klimmen, stijgen: gelijk <i>hij steigerd, als een quaad paard</i>: het welk oneigendlijk beteekend, hij toond sig booven maaten verbolgen: <i>de graanen, de waaren steigeren</i>, dat is, de selve werden merkelyk duurder: een <i>steiger</i> beteekend een plaats, en voornaamendlijk een opslag van hout, daar men uit een schip op stapt te land, gelijk het de Amsterdammers ten oovervloed bekend is: waar van ook bij uitneemendheid, <i>de kampersteiger</i>: <i>van wat steiger vaart de schuitvoerder af?</i> ens. <i>steigeren</i> werd ook van de metselaars gebruikt, als <i>een steigering maaken</i>: waar van de spreekwijs: <i>ik heb soo veel van steigeren, als van metselen</i>: dat is, ik heb soo veel van het eene werk, als van het ander: het welk een onvernoegde manier van spreken is: dewijl het loon van <i>steigeren</i> (als gevaarlijker) dubbeld is: van <i>steiger</i> komt een <i>steigerschuit</i>, dat is, een <i>schuit</i>, het sij <i>roei</i>, of <i>seilschuit</i>, die van een <i>steiger</i> afvaart: waar van een <i>steiger schuitevoerder</i>: een <i>seesteiger</i>, door welkers behulp men uit see te lande <i>steigerd</i>: soo noemd <i>Hoofd Hist. pag. 10.</i> Cales de <i>seesteiger</i> der Engelschen in Vrankrijk, ens.

steiger	1856 VAN LENNEP	steiger , z.n.m. – Houten getimmerte langs den oever, dat tot aanlegplaats dient aan de vaartuigen. <i>Het schip ligt aan den steiger. Men heeft aan den steiger gelost.</i> – Hoofd noemt in zijn Ned. Hist. Calais den Zeesteiger van Frankrijk.
steigeren	1856 VAN LENNEP	steigeren , o.w. – Een Steiger maken. Spreekwijze: <i>Ik heb zoo veel van steigeren als van metselen</i> (ik heb zoo veel van 't een te doen als van 't ander).
steigerschuit	1856 VAN LENNEP	steigerschuit , z.n.v. – Schuit, die gewoon is van denzelfden Steiger af te varen.
steil	1856 VAN LENNEP	steil , b.n. – 1°. Recht opstaande <i>Een steile kust</i> , 2°. Strak, scherp. <i>Een steile wind</i> .
stek	1690 WITSEN	stek . Een modderige grondt.
steken	1856 VAN LENNEP	steken , b.w. – Een Steek doen, of geven. <i>Een knoop steken</i> (een knoop leggen.) <i>In zee steken</i> (t. w. <i>het schip</i>); voor: zich in zee begeven, uitloopen <i>De zware touwen steken</i> (die uit de kluis steken).
steker	1856 VAN LENNEP	steker , z.n.m. – Vorkvormige vrang.
stel	1681 SEEMAN	stel komt van <i>stellen</i> : haar plaats en afbeeldsel, sie bij W. in het elfde hoofdstuk; en soo ik geloof hier van, <i>het geschiede op een stel en sprong</i> : met een vaart: <i>ik ben niet op mijn stel</i> : ik ben niet op mijn dreef: <i>mijn huis is niet op zijn stel</i> : mijn huis leit oover hoop, het is nog niet opgeschikt: <i>stellen</i> beteekend plaats: <i>stel dat boek daar</i> : <i>stel die post op mijn reekening</i> : en soo siet men ook, wat dat een <i>stelhout</i> is: te weten, een <i>hout</i> , dat onder het geschut op de rampaarden gelegd werd, om die naa tijds geleegendheid, te doen rijsen, en sakken: een <i>stelling</i> beteekend bij de timmerlieden een <i>stellaadje</i> , eenige planken, die gesteld zijn, om daar op te doen haar werk: gelijk ook in de huishouding een <i>stelling</i> (of van haar gewoonelijk gebruik) een <i>bierstelling</i> : daar de halfvaaten bier, ens. opgeleit werden: een <i>stelling</i> beteekend ook iets, dat iemand <i>steld</i> , als bij hem aangenoomen voor de waarheid: het welk met een Latijns woord van haar genoemd werd <i>positio</i> : <i>stellen</i> beteekend ook beraamen: <i>de mart stellen</i> , dat is, eigendlijk de waaren <i>stellen</i> op soo een prijs, als iemand belieft: <i>ik meen, dat ik wat te stellen heb!</i> ik meen, dat ik werk genoeg heb! maar oneigendlijk werd het ook genoomen voor <i>iemand de wet te stellen</i> : iemand naa zijn hand setten: <i>orde stellen</i> , <i>hij steld deese en geene beampten</i> , ens. <i>stellen</i> beteekend ook oneigendlijk tuigen: <i>hij kan het wel stellen</i> : <i>hij kan het niet wel stellen</i> , misschien genoomen oneigendlijk voor klaar maaken: gelijk men seide, een orgel, of viool, of ander snaarenspeel, en klokken <i>stellen</i> : waar van een <i>klokkestelder</i> : en de beteekenis daar teegen strijdende: <i>ontstellen</i> , <i>van zijn stel helpen</i> : <i>wie heeft de snaaren ontsteld?</i> en soo ook oovergebracht tot het gemoed, iemand ontrusten: waar van <i>ontsteldheid</i> , <i>ontsteltenis</i> : gelijk men seide, <i>daar was groote ontsteltenis</i> : <i>die luiden waaren seer ontsteld</i> , ens. van <i>stellen</i> koomen veele te saamengestelde woorden, als <i>aanstellen</i> ; en beteekend <i>neevens stellen</i> : oneigendlijk iemand een plaats geeven te bedienen: <i>hij wierd tot dat ampt aangesteld</i> : dog, <i>hoe steld hij hem aan?</i> beteekend, hoe draagt hij sig al? wat gelaat, wat gebaar toond hij? <i>hij stelde hem aan</i> , of <i>hij dol was</i> : <i>bestellen</i> , de beteekenis van dit woord sal klaar blijken uit de volgende spreekwijzen: <i>een brief bestellen</i> : iemand een <i>brief</i> behandigen: oneigendlijk een soopje met een vaart opneemen, met'er loop, gelijk een <i>brievebestelder</i> , of

		<i>briefdraager</i>, een brief <i>besteld</i>: <i>ik sal dat wel bestellen</i>: ik sal dat wel verrigten: en spitsgewijs, <i>gij hebt dat wel beschikt! curasti probe! bestelling</i>, verrigting: <i>het is een slegte bestelling</i>: beteekend, het is daar slegt gesteld: <i>bestelling brieven</i>, ens. voorts <i>instellen</i>, <i>iets ergens in stellen</i>: oneigendlijk de eerste zijn, die iets bied, of gebied: <i>hoe veel stel je deese waaren, of boeken in? wie heeft die gezondheid ingesteld? wie is daar de instelder van?</i> waar van <i>instellingen</i>, ordeningen, ens. <i>ontstellen</i> hebben wij te voor uitgeleit: <i>opstellen</i>, iets ergens booven op setten: oneigendlijk <i>chartis mandare</i>, wie heeft deese brieven <i>opgesteld</i>? dat ook voor, <i>ingesteld</i> genoomen werd: dat is, wie heeft deese brieven ontworpen? daarenbooven beteekend <i>opstellen</i>, verswaaren: <i>daar is een pagt opgesteld</i>: <i>opstellen</i> beteekend ook het selve met <i>oopen stellen</i>, of <i>oopen setten</i>: <i>verstellen</i>, vermaaken: <i>de kleermaaker versted mijn kleeren: mijn kleeren zijn versted</i>: <i>versted</i> beteekend ook oneigendlijk verbaasd zijn: <i>ik stond versted, doen ik het hoorde: uitstellen, differre</i>: wij sullen de saak wat <i>uitstellen</i>, opschorten: <i>uitstel is geen quijtschel</i>: lang borgen is geen betaaling: <i>uitstel geeven, uitstel neemen</i>: te weeten, van tijd: voorstellen, iets stellen voor een ander: <i>sij stelden hem voor</i>, oneigendlijk iemand voordraagen: <i>hij wierd de heeren voorgesteld</i>: <i>die saak stelde ik soo voor</i>: <i>voorstellen</i> dan beteekend, <i>voor oogen stellen</i>, ens.
stel	1856 VAN LENNEP	stel, z.n.o. – 1°. Volledige verzameling. <i>Een stel zeilen: een stel vlaggen: een stel riemen</i>. 2°. Voor <i>stal</i>. <i>Op stel zijn</i> (gereed zijn, klaar zijn).
stel	1857 PAN	stel. “2°. voor stal. <i>Op stel zijn</i> (gereed zijn, klaar zijn).” De juistheid der overeenstemming van de woorden <i>stel</i> en <i>stal</i> kunnen wij niet beoordeelen. Echter is de uitdrukking <i>op stal zetten</i>, of op pensioen stellen, bij de marine algemeen in gebruik. Bij voorbeeld: Bij de laatste promotie zijn er eenigen op stal gezet. Wij gelooven, dat het te lande ook in gebruik is.
stelen	1856 VAN LENNEP	stelen, b.w. – Benemen. <i>Het land Steelt den wind van dat schip</i>.
stelhout	1856 VAN LENNEP	stelhout, z.n.o. – Stelling, dienende om een kanon in goede richting te houden.
stellage	1856 VAN LENNEP	stellaadje, z.n.v. of <i>stelling</i>. – Opgerichte planken, op palen rustende en dienende om de bedden te dragen by het bouwen of vertimmeren.
stellen	1856 VAN LENNEP	stellen, b.w. – Richten. <i>Een stuk geschut stellen</i>.
stelling	1856 VAN LENNEP	stelling, z.n.v. – Zie <i>stellaadje</i>. <i>Stelling van windboomen</i> (driehoek, gevormd van drie met de uiteinden in een punt saamgebrachte boomen, uit welk punt zy hun kracht uitoefenen).
stelpnet	1856 VAN LENNEP	stelpnet, z.n.o. – Soort van bun, in den vorm van een kippehok, waarmede men den visch overdekt, die men onder in ’t water ziet. Met het <i>stelpnet</i> visschen.
stelsel	1856 VAN LENNEP	stelsel, z.n.o. – Yzerwerk van het roer.
stelt	1681 SEEMAN	stelt een hout werktuig, waar op de knie van een verminkten rust, en steund: en hier van, <i>hij gaat op stelten: hij klost met sijn stelten</i>: zie <i>Hoofd in sijn Historien pag. 374</i>. alwaar hij met korte woorden aldus de gasten beschrijft, die uit Seeland tot hulp, en ontset van Leiden gekoomen waaren: <i>agt honderd matroosen, rapse gasten, kroes van opsigt, en ijslijk in’t oog: deesen was de eene arm geknot, die den voet, of het been quijt, en klost op stomp en stelt: d’andere leeden doorhakt, doorboord, en de huid t’saamen genaaid met litteekens der uitgestaane strijden</i>: een <i>stelt</i> beteekend ook een werktuig van hout, en is een lange stok, die een voet, of twee, booven de

		aarde een klam, of <i>suppedaneum</i> heeft, waar op iemand met zijn voet steunen kan: op soodaanige twee <i>stelten</i> gaan somtijds de jongelingen om korswijn, en om eenige grillen aan te regten: wanneer men dan segt: <i>de weereld rijd op stelten: het geheele huis ree' op stelten</i>, soo moet dat oneigendlijk verstaan werden, te weten, dat wonderlijke kuuren in de weereld, of het huis, zijn aangeregt: een <i>steltlijn</i>: sie, <i>speereep</i>.
stempelbout	1856 VAN LENNEP	stempelbout , z.n.m. – Zie <i>drevel</i> , <i>drijfbout</i> .
stempelen	1856 VAN LENNEP	stempelen , b.w. – Uitdrijven, uitjagen. <i>Een bout stempelen</i> .
steng	1681 SEEMAN	blinde steng , de <i>steng</i> van het boove <i>blind</i> : want het onderste <i>blind</i> aan de Boegspriet, en dienvolgens aan geen <i>Steng</i> , vast is.
steng	1681 SEEMAN	steng , of <i>stang</i> : want een <i>stang</i> is eigendlijk <i>pertica</i> , een lange <i>stok</i> : waar van, <i>loopen met de lijmstang</i> , dat is, <i>loopen</i> met een <i>stok</i> , daar <i>lijm</i> aan gesmeerd is: waar meede gekken wel eer liepen, om voogeltjes te vangen: gelijk men nu de kinderen wijs maakt, dat men de selve wat sout moet leggen op de staart, waar aan men dan haar onnooselheid sien kan: <i>lijmstang</i> werd ook op een mens gepast, die een <i>lijmer</i> , of praatvaar is: een <i>steng</i> dan is meede een lange stok, of mast, of spriet, die booven op de rechte mast geset werd: waar van <i>bramsteng</i> , waar aan de ree' van de bramseilen: <i>kruissteng</i> , waar aan de ree' van het kruisseil vast is, ens. <i>de steng schieten</i> , dat is, laten zakken, dat in storm noodig is: <i>vaaren met een geschooten steng: ter halver steng</i> : een <i>stengstag</i> , de <i>stag</i> van de <i>steng</i> : sie, <i>stag</i> .
steng	1690 WITSEN	de stengen , of rees , stryken . De stengen, of rees, neder doen.
steng	1690 WITSEN	de zeilen leggen op de steng . De wint komt van vooren in de zeilen, zoo, dat zy niet en dragen.
steng	1690 WITSEN	die aan de steng kan komen, zal de vlagh wel krygen . Oneig. Die het meerder heeft, zal 't minder wel erlangen.
steng	1690 WITSEN	het waait zoo styf als mast en steng torssen kan . Dat is: Het waait een groote storm, zoo, dat de rondt-houten ter naauwer noodt blyven staan.
steng	1690 WITSEN	kaale steng . Een steng zonder mars, als op Kat-scheepen.
steng	1690 WITSEN	mars-zeils ter halver steng . De mars-zeilen ten halven opgeheist; 't geen geschiedt om iemandt in te wachten, of uit vrees voor te harden wint. Ook werden de mars-zeils wel tegen de mast aan gehaalt als men iemandt wacht.
steng	1690 WITSEN	stengen en rees in 't hol hebben . Dat is: Stengen en rees omlaegh hebben.
steng	1740 Zonhoven	steng . Mast of spriet, die boven op de mast gezet wort om hooger zeil te voeren; zoo is 'er bramsteng, kruissteng en meer andere.
steng	1856 VAN LENNEP	steng , z.n.v. of <i>stang</i> . – Bovenmast. <i>Blinde steng</i> , <i>Boegsteng</i> (mast van den boegspriet.) <i>Groote Bramsteng</i> , <i>Kruissteng</i> , <i>Groote Marssteng</i> enz. (Stengen, waar het Bram-, Kruis- of Marszeil enz. aan vast zijn.) <i>De vlag ter halver steng laten zakken</i> (ten bewijs van rouw.) <i>De steng schieten</i> , (laten zakken.) <i>De steng om hoog winden</i> (ze op haar plaats brengen.) <i>Met een geschoten steng varen</i> (voor den storm vluchten).
steng	1857 PAN	steng . “of stang.” <i>Stang</i> wordt nimmer aan boord gezegd. “Blinde steng” kennen wij niet. “Boeg steng (mast van den boegspriet).” Sedert langen tijd is deze steng of mast buiten gebruik. Verder:

		“Groote bram steng, kruis steng, groote mars steng enz. (stengen, waar het bram-, kruis- of marszeil aan vast zijn).” Lees: <i>groote bramsteng, kruissteng, groote steng</i>. De genoemde zeilen zijn echter niet aan deze stengen vast, maar aan de ra’s van dien naam. Beter als volgt: <i>stengen</i> dienen om de masten te verlengen, en worden weder verlengd door <i>bramstengen</i>. Zoo heeft men: de <i>vóór-</i>, de <i>groote-</i> en de <i>kruissteng</i> op de masten, en op deze de <i>vóórbram-</i>, de <i>groot bram-</i> en <i>grietjenssteng</i>. Deze worden dikwijls nog verlengd door <i>boven bramstengen</i>. Wijders: “De steng om hoog winden (ze op haar plaats brengen).” Ieder zeeman zal dit noemen: de <i>steng opzetten</i>, ze op hare plaats brengen. Eindelijk: “Met een geschoten steng varen (voor den storm vluchten).” Lees: met eene steng varen, die min of meer gestreken is. Stengen worden <i>geschoten</i>, als men zeer zwaar stormweder heeft, als zij gekraakt en gesjord zijn, doch <i>het varen met een geschoten steng</i> sluit niet in zich <i>het vlugten voor den storm</i>.
ster	1681 SEEMAN	star, of <i>ster</i>, <i>stella</i> op het Latijn: waar van, <i>de starren blinken; de starren schieten</i>, dat is, met een graadboog neemen de hoogte der <i>starren</i>: <i>daar verschiet een star!</i> het welk een gevoel van onkundige menssen is: die niet weten, dat de selve maar dampen zijn, die ontsteeken werden, en alsoo als <i>starren</i> door de lugt needer schieten: een <i>star</i> werd ook genoomen voor iets, dat de gedaante heeft van een <i>star</i>: en voornaamendlijk voor dat kooninklijk teeken, dat een koonink, of die van kooninklijken bloede zijn, op haar borst draagen: voorts werd ook de kol van een paard, of rund, ens. een <i>star</i> genaamd, om dat de haaren aldaar sig, als een <i>star</i>, verspreiden: en ruimer het voorhoofd van een mens: <i>ik sloeg hem voor zijn star</i>, ens. van <i>star</i> komt ook <i>staroogen</i>, het welk de Grieken noemen <i>ᾠστενίζειν</i>. <i>Staroogen</i> dan is het selve met <i>sprietoogen</i>, waar van sie het woord <i>spriet</i>.
steun	1856 VAN LENNEP	steun, z.n.m. of <i>steunder</i>. – Stut, schoor. stuinders. Scheeps in-houten ofte ribben, die binnen het wagen, ofte binnen het beschietsen, tegen de zyden aan leggen. steunders, z.n.m.mv. – Verbindingsstukken in sommige kruisverbanden. Zie <i>trekkers</i>. steunstuk, z.n.o. – Rechthoekig stuk hout naast elke poort tegen de inhouten geplaatst en zich van den balkweger tot den zetweger uitstrekkende, tegen de doorzetting dienende. steunwegers, z.n.m.mv. – Zware wegers, omstreeks de kim en waar de Steunders op rusten. buiten steeven, sie, <i>steeven</i>. steeven werd verdeeld in <i>voorsteeven</i>, en <i>agtersteeven</i>: gelijk bij de Latijnisten <i>prora</i>, en <i>puppis</i>. <i>Steeven</i> nu is afkomstig van <i>stijven</i>; dat is, hegt, en sterk maaken: soo dat de <i>steevens</i> zijn de sterkte van een schip: waar van een <i>buiten</i>, en een <i>binne steeven</i>, als ook een <i>loose steeven</i>: welk laatste beschreeven werd te zijn een klamp, die aan een <i>steeven</i>, die voor, of agter te smal is, geslaagen werd: wat nu <i>stijven</i> aan gaat, behalven zijn eerste beteekenis, soo zijn’er nog besondere, die van de eerste haar afkomst hebben; als <i>stijven</i>, dat is, met <i>stijfsel</i> (waar van een <i>stijfster</i>) <i>stijfmaaken</i>; daarenbooven <i>stijven</i> beteekend ook vermeerderen; <i>dat stijfd een boel</i>, of <i>boedel</i>; <i>het is een stijven boel</i>: <i>het is een stijf man</i>: voorts <i>stijven</i>, iemand het hart onder de riem steeken: <i>iemand in zijn boosheid stijven</i>: het beteekend ook helpen, als, <i>dat kan die man veel stijven</i>, ens.:
steunder	1690 WITSEN	
steunder	1856 VAN LENNEP	
steunstuk	1856 VAN LENNEP	
steunweger	1856 VAN LENNEP	
steven	1681 SEEMAN	
steven	1681 SEEMAN	

		<i>Steevenen</i> , de <i>steeven</i> van een schip ergens naa toe wenden: waar van <i>besteevenen</i> : en de spreekwijs: <i>hij sal wel beseilen, dat hij besteevend heeft</i> : dat is oneigendlijk, hij sal wel tot zijn oogmerk geraaken: zie <i>Hoofd Hist. pag. 93.</i> voorts wat <i>steevenhaaken</i> zijn, wijst aan W. pag. 185. N. 2. ens.
steven	1690 WITSEN	de fok op steven , of <i>boegh</i> . Als de fok, by hardt weêr, met ree en al van boven neder komt.
steven	1690 WITSEN	de stevens aan elkander varen . Het schip aan stukken varen.
steven	1690 WITSEN	de stevens komen by een . Dat is: Het schip vergaat.
steven	1690 WITSEN	lasch aan steven . Een stuk houts, 't geen veeltydts buitewaarts onder tegen de steven gezet wert, daar de stevens veeltydts met koper beslagen zyn.
steven	1690 WITSEN	op steven loopen . Zulks wert gezeght, als het eene schip het andere te gemoet komt. Inzeilen. Achterhalen.
steven	1690 WITSEN	over steven hangen . Dit wert van het voor uitsteken des schips gezeght.
steven	1856 VAN LENNEP	binnensteven , z.n.m. – De binnenkant van den Steven. Zie <i>steven</i> .
steven	1856 VAN LENNEP	raam van kiel en stevens , z.n.o. – Het langsscheeps raamvormig samenstel, dat den grondslag uitmaakt der samenstelling van een schip.
steven	1856 VAN LENNEP	steven , z.n.m. – De stijving of sterkte van 't schip, waar de deelen zich tot een punt vereenigen. Zie <i>voorsteven</i> , <i>achtersteven</i> , <i>binnensteven</i> of <i>looze Steven</i> . <i>Den steven ergends heen wenden</i> (ergends heen varen.) <i>Het schip schiet over steven</i> (het gaat vooruit.) <i>Wy liepen den vyand op steven</i> (wy ontmoetten den vyand.) <i>Met den steven in den wal</i> (naar het land toe leggende).
stevenen	1690 WITSEN	stevenen . Zeilen.
stevenen	1740 Zonhoven	stevenen . De steven van 't schip door middel van 't stuer nae deze of gene plaats wenden.
stevenen	1856 VAN LENNEP	stevenen , o.w. – Den Steven wenden. <i>Wy moeten naar huis stevenen</i> .
stevenkroon	1856 VAN LENNEP	stevenkroon , z.n.v. – 't Lat. <i>corona rostralis</i> . Zie <i>scheepskroon</i> .
stevig	1856 VAN LENNEP	stevig , b.n. en bw. – Sterk, kras. <i>Een stevigen voor–de–wind hebben</i> . <i>Dat schip gaat stevig voor den wind</i> .
stijfhalen	1856 VAN LENNEP	stijfhalen , b.w. Strak aanhalen. <i>De loosbrassen stijfhalen</i> . – <i>Een slap geworden touw weêr stijfhalen</i> . – <i>In de broekings stijfhalen</i> .
stijl	1681 SEEMAN	stijl komt buiten allen twijfel van <i>stilus</i> , een grifje, sijnde eigendlijk bij de Latijnisten, een ijser werktuig, waar meede de selve schreeven, hebbende de gedaante bij naa van een kleine vijl: want onder was een scherpe punt, waar meede de letters in het was wierden ingedrukt, en booven een plat plaatje, welkers gebruik was, de letteren, en woorden, die quaalijk geschreeven waaren, uit te plakken, dat op die wijs ligtelijk konde geschieden: en daarom werd het van haar genaamd, <i>stilum vertere</i> : van dit woord <i>stijl</i> komt, <i>hij heeft een goede stijl van schrijven</i> : dat is, een goede swier, en handeling: soo ook in de koopmanschap: <i>hij moet maaken, dat hij een goede stijl heeft</i> : het welk ook ruimer genoomen werd, voor, hij moet maaken, dat hij een goed middel bij der hand heeft, waar meede hij met God, en met eere, door de weereld kan geraaken: <i>dat is geen stijl van doen</i> , beteekend, dat is geen goede manier van doen: van <i>stijl</i> komt <i>stijleeren</i> , dat is onderregten: <i>hij moet hem wat stijleeren</i> : <i>hij is nog niet gestijleerd</i> , ens. een <i>stijl</i> werd ook gepast voor een

		steunsel, waar aan, of waar op, een deur rust: en derhalven verstrekt het als een pilaartje: en soo segt men oneigendlijk, <i>hij is de stijl van het huis</i> , ens. <i>stijl</i> beteekend ook een een <i>speereep</i> , waar van op zijn plaats gesproken is.
stijl	1690 WITSEN	stylen : <i>Stelt-lynen</i> . Touwen aan de haeringnetten.
stijl	1856 VAN LENNEP	stijl , z.n.m. – Zie <i>stut</i> .
stikgrond	1856 VAN LENNEP	stikgrond , z.n.m. – bodem van zware klei.
stiklijn	1681 SEEMAN	stiklijn komt van <i>lijn</i> , en <i>stikken</i> : <i>stikken</i> nu beteekend somtijds al naajende besteeken: of ook door het toesluiten van de keel smoooren: waar van de spreekwijzen, <i>ik stik van dorst</i> ; <i>hij sal aan die brokken stikken</i> : van dit laatste komt <i>verstikken</i> : <i>de kelder is verstikt</i> , muf, en duf: dewijl zij toegestaan heeft, en niet verlugt is, ens.
stiklijn	1856 VAN LENNEP	stiklijn , z.n.v. (veroud.) – Beslagseizing, zesdraadslijn.
stiklijn	1857 PAN	stikzijn . “(Veroud. Beslagseizing, zesdraadslijn.” Deze benaming is gansch niet <i>verouderd</i> , ook is deze lijn geene <i>beslag</i> - of andere <i>seizing</i> . Lees: dunne lijn van zesdraad met zorg geslagen.
stil	1856 VAN LENNEP	stil , b.n. – Wordt de zee genoemd, wanneer zy noch wassende noch afnemende, of tusschen eb en vloed is. <i>Wy gingen met stil water onder zeil, om van de eb gebruik te maken</i> .
stil	1857 PAN	stil “Wordt de zee genoemd, wanneer zij noch wassende noch afnemende, of tusschen eb en vloed is.” Dit is niet juist. <i>Stille zee</i> is zonder golfslag, dus afhankelijk van den wind. <i>Stil water</i> is het tijdstip tusschen eb en vloed, dus in betrekking tot de getijden.
stillen	1856 VAN LENNEP	stillen , o.w. – Bedaard worden. <i>De wind begint te stillen</i> .
stilstaan	1690 WITSEN	stil staan . Zulks werdt gezeght van de scheeps uiterlyke deelen, als die recht, ongeboogen, of geen kring-stukken zyn.
stilstaand	1856 VAN LENNEP	stilstaand , b.n. – Dat zich niet van zelf beweegt. <i>Stilstaand water</i> (dat geen stroom heeft).
stilte	1690 WITSEN	men moet by harde winden zoo wel weten een reef in te binden, als by stilte eenigh bot uit te geven . Dat is: In alle wederwaardigheden moet men zich schikken.
stilte	1856 VAN LENNEP	stilte , z.n.v. – Kalmte, rust. <i>Wy hadden vier dagen stilte van wind</i> (vier dagen, dat het niet woei). <i>Stilte overal!</i> (komm.)
stinkpot	1681 SEEMAN	stinkpotten , dit woord is te saamen gesteld van een <i>pot</i> en <i>stinken</i> : <i>stinken</i> nu is een vuilen stank van sig geeven: waar van, <i>hij stinkt als een bok</i> ; <i>hij stinkt als een bunsem</i> : en een oovertollige manier van spreken is het, als men seid: <i>hij stinkt seeve vaâm in de wind</i> : en hier van een <i>stinkerd</i> , het aars gat, en bij gevolg een <i>stinkbok</i> : het beteekend ook een vuile saak: <i>dat sal een geweldige stinkerd geeven</i> : <i>het sal daar geweldig stinken</i> : <i>hij stinkt daar al</i> : hij is daar niet aangenaam: en dat daarom, om <i>dat hij sig stinkende heeft gemaakt</i> . Een <i>stinkende storm</i> , een geweldige harde bui, of onweer: <i>een vuile en stinkende mist</i> : een <i>stinkpot</i> dan is een <i>pot</i> , daar een vuile <i>stank</i> uit komt: de selve werden in de see oorloogen gebruikt, om als men ge’enterd heeft, de vijand uit hut, kajuit, en andere voordeelige plaatsen, door de <i>stank</i> te doen verhuisen, ens.
stinkpot	1856 VAN LENNEP	stinkpot , z.n.v. – Vuurpot, vuurdrager. De <i>stinkpotten</i> plachten in zeeslagen gebruikt te worden, om, by het enteren, den vyand uit de hut, kajuit of andere voordeelige stellingen, door den stank te doen verhuizen.

stoel	1681 SEEMAN	stoel heeft een seer gemeene beteekenis: sijnde een werktuig, daar men op sit, en voor soo ver is een bank meede een <i>stoel</i> : maar wij neemen het in enger beteekenis: gelijk als men seide, <i>spaansestoelen, mattestoelen</i> , waar van, <i>stoele mat</i> , ens. <i>daar was niet een stoel in huis, om op te zitten: iemand een stoel setten</i> , beteekend oneigendlijk, iemand de voet dwers setten. <i>Gij sult daar mee' een stoel in den Heemel verdienen</i> : dat is, gij sult werken van karitaaten doen: een seer verdienstelijk werk. <i>Stoel</i> beteekend ook een <i>preek</i> -[294] <i>stoel</i> , soo daar de vrouwlui in de kerk op zitten, als op de welke de predikant staat, als hij preekt: <i>is de predikant al op stoel?</i> soo ook de <i>stoelen</i> der professooren: <i>is de professor al op stoel?</i> van <i>stoel</i> komt <i>gestoelte</i> : een plaats, daar veel <i>stoelen</i> , of sitplaatsen aan een gehegt zijn: waar van, <i>der heeren gestoeltens, vrouwe gestoelte, mannen gestoelte, de paapen gestoeltens, monniken gestoeltens</i> , ens. en het doophuis, of het hekje van predikanten, en ouderlingen, diakonen, ens. om dat die heeren in een huisje, of hekje, afgesonderd zitten: de schijf van een artisok werd ook een <i>stoel</i> genaamd (soo ik geloof) om dat de blaaren, daar op als sittende vast zijn: en is het ook te gelooven, dat de <i>stoel</i> van de vlagge spil een <i>stoel</i> genaamd werd, om dat de vlagge spil in dat lange hout, als in een <i>stoel</i> vervangen werd: en daar zijn steunsel zoeken moet, ens.
stoel	1690 WITSEN	stoelen . Dit zyn lange houten, of stokken, onder breeder als boven, met een keep of kant in de bovenste zaal komende, daar de vlagge-spil in staat.
stoel	1856 VAN LENNEP	stoel , z.n.m. – Rustplaats. <i>De stoel van den vlaggestut</i> , of het hout, waar de vlaggespil in staat of rust.
stofregen	1856 VAN LENNEP	stofregen , z.n.m. of <i>motregen</i> . – Fijne regen.
stok	1856 VAN LENNEP	geuzestok , z.n.m. – Stok op den boegspriet, waar de Geus van waait.
stok	1856 VAN LENNEP	stok , z.n.m. – Dun en lang hout. Zie <i>aanzettersstok, helmstok, kolderstok, lontstok, pompstok, vlaggestok</i> enz.
stoken	1856 VAN LENNEP	stookten , o.w. (veroud.) – Hard waaïen. <i>Als door 't langdurigh stookten</i> <i>'t Plechtancker naulycx vat.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart</i> .
stoker	1681 SEEMAN	stooker , komt van <i>stookten</i> het welk, of eigendlijk, of oneigendlijk werd gebruikt: eigendlijk beteekend het een <i>vuur stookten</i> : waar van, <i>is de kagghel gestookt? is den ooven gestookt? wanneer sulje stookten?</i> en hier van een <i>stookebrand</i> , <i>stookebranden</i> : oneigendlijk beteekend het ophitsen: gaande maaken: <i>hij stookte het vuur van oneenigheid: wie heeft die onlusten gestookt?</i> en dan beteekend een <i>stookebrand</i> , een oorblaaser, <i>hortator scelerum</i> : <i>stookebranden</i> : oorblaasen: hier van daan komt in de seevaart een <i>stooker</i> , dat is, een wind, die door de eene, of andere oorsaak, aangeset werd: <i>het is een stooker van een wind</i> , te weten, die de seilen (om soo te spreken) lustig voortstookt: het woord schijnt mij afkomstig van <i>steeken</i> , waar van <i>ontsteeken</i> , en in de voorleeden tijd <i>ontstookten</i> , ens. van <i>stookten</i> komt beneevens andere woorden, <i>opstookten, stook het vuur lustig op!</i> oneigendlijk gaande maaken: <i>hij stookte het vuur van oneenigheid lustig op: Hoofd in Granida act. 2. sc. 3. schrijft dit ook den trompet toe, als hij seide:</i> <i>De dulle trommel, en d' opstookende trompet.</i>

stoker	1856 VAN LENNEP	stooker, z.n.m. – Harde wind. <i>'t Woei een fikschen stooker.</i> <i>Daer nochtans een eyke stam</i> <i>Die hier aen den Hemel quam,</i> <i>Licht ter aerden wort geruckt.</i> <i>Licht ter neder wort gedrukt,</i> <i>Licht daar henen wort gedrayt,</i> <i>Alser maer een stooker waayt.</i> Cats.
stokken	1856 VAN LENNEP	stokken , b.w. – Van een Stok voorzien. <i>Een anker stokken.</i>
stokvis	1681 SEEMAN	stokvis, is een <i>vis</i>, die soo hard is gedroogd, als een <i>stok</i>: een <i>stok</i> nu is een dun en langwerpig hout, daar men meede slaan kan: <i>baculus</i>, of <i>baculum</i>: waar van <i>bacillus</i> een <i>stokje</i>: en hier van <i>stokslaagen</i>: <i>slaagen</i>: die met een <i>stok</i> gegeven werden: <i>daar souden stokslaagen op passen; een stok in 't wiel steeken</i>, is een voermans woord, het welk oneigendlijk beteekend een saak verhinderen: een saak in de wal schuiven: want als men een <i>stok</i> in een wiel, of rad van een waagen, steekt: soo kan de waagen niet voortrijden: maar moet stille staan: <i>stok in 't honderd</i>: dat is, te grabbel werpen, en die het raakt, die raakt het: <i>als men een hond wil slaan, soo kan men ligt een stok vinden</i>: dat is, als men iemand plaagen wil, soo kan men daar toe ligt een oorsaak vinden: want die varken hiet (naa het bekende loopje) die moet op het schot: <i>de stok staat daar agter de deur</i>: dat is, soo gij daar komt, gij sult daar niet welkom weesen: ik weet daar uuw vangst: van <i>stok</i> komt <i>verstokken</i>, iemand soo hard maaken, en onbeweegelijk maaken, als een <i>stok</i>: soo seide Moses, <i>God verstokte het hart van Pharao</i>: Exodi cap. 10. vers 1. het beteekend ook <i>verstokt werden</i>: verharden: waar van de <i>verstokte Pharao</i>, sie, <i>staal</i>: maar om weeder te keeren tot ons voorgaande: <i>stokvis</i> noemd men in het besonder gedroogde kabbeljaauw, en lengen: de andere noemd men gedroogde <i>vis</i>: en om dat de <i>stokvis</i> soo hard is, soo is het noodig, dat men die (gelijk men seide) <i>klopt</i>, of <i>beukt</i>: want soo spreekt men: <i>stokvis kloppen</i>: <i>stokvis beuken</i>: waar van, <i>beukt'er op als stokvis, een beuker, en beukhaamer</i>: maar nu heeft de ondervinding al een andere konst geleerd, te weeten, dat men de selve in de kalandermoolen laat weekmaaken, dat minder moeite is, en de <i>stokvis</i> minder brokkelen, en kruimelen doet: <i>stokvis sonder booter</i>, is een loopje, waar door men verstaat: iemand wat stokslaagen, of wat op den huid geeven: <i>maar stokvis, die wel gebooterd is</i>: doet de liefhebbers waatertanden, en daar smaakt ook wel een dronk op: maar voor mij, ik sou haar niet gaarn mijn maag leenen: dewijl de mijne tot sulke lekkernijen niet gewend is.
stokvis	1856 VAN LENNEP	stokvisch, z.n.m. – Gedroogde en gebeukte Kabeljaauw. Spreekwijze: <i>Een drooge stokvisch</i> (een houten klaas, een stijve hark van een vent). <i>Iemand op stokvisch zonder boter onthalen</i> (hem slagen geven).
stomp	1681 SEEMAN	stomp, werd gesteld teegen scharp: <i>het is een stomp, of bot mes</i>: daarenbooven beteekend het, niet spits: <i>dat is, een stompe toorn</i>: wat wonder dan dat een mast, daar een stuk booven af is, een <i>stomp</i> genaamd werd? een <i>stomp</i>, of, <i>stompje</i> beteekend een arm, of, been, daar de hand, of voet, af is:

stomp	1690 WITSEN
stomp	1856 VAN LENNEP
stoomboot	1856 VAN LENNEP
stoomjacht	1856 VAN LENNEP
stoompakket	1856 VAN LENNEP
stoomschip	1856 VAN LENNEP
stoomsleper	1856 VAN LENNEP
stoomvaartuig	1856 VAN LENNEP
stootgaren	1690 WITSEN
stootgaren	1856 VAN LENNEP
stootkeg	1856 VAN LENNEP
stootklamp	1856 VAN LENNEP
stootlap	1856 VAN LENNEP
stootmat	1856 VAN LENNEP
stootschaal	1856 VAN LENNEP
stoottalie	1856 VAN LENNEP
stop	1681 SEEMAN
stop	1690 WITSEN

stoot toe met jouw stompje! maar de schrijver van de tien vermaakelijkheeden des houwelijks heeft een seer aardige vertelling van het *stompje*: dog de plaats (hoe wel ikse wel weet) sal ik hier niet aanwijzen: is iemand nieuwsgierig, hij salse in het leesen wel vinden: dog dat is maar om te lagghen: een *stompje* beteekend ook bij de Amsterdamse jongens een stuiver, *hoe veel hebje? een stompje*.

stomp. Een neder-gevelde of verbrookene mast.

stomp, z.n.v. – Kleine mast of brok van een mast.

stoomboot, z.n.o. – Zee- of Rivier-Vaartuig, dat door Stoom wordt voortgedreven. *De stoomboot op Londen. De stoomboot op Alkmaar.*

stoomjacht, z.n.o. – Jacht, dat door Stoom gedreven wordt.

stoompakket, z.n.o. – Stoomvaartuig, dat met het overbrengen der maal belast is en op vaste beurten vaart.

stoomschip, z.n.o. of *stoomvaartuig*. – Vaartuig dat door Stoom gedreven wordt.

stoomsleeper, z.n.m. – Zie *sleepboot*.

stoomvaartuig, z.n.o. – Zie *stoomschip*.

zeilen op stoot-garen. Met slechte banden de zeilen gehecht hebben, om die licht te kunnen los rukken.

stootgaren, z.n.o. – Wanneer men de beslagbanden van de marszeils losmaakt, en deze alleen met kabelgarens op de ra samenbindt, zoo dat die maar los te snijden – of als 't ware te Stooten – zijn, noemt men dit: *de zeilen op stootgaren zetten*.

stootkeggen, z.n.v.mv. – Keggen, op de werven in gebruik.

stootklamp, z.n.m. – Klamp, die onder een schoor of stut gezet wordt.

stootlap, z.n.m. – Lap of oordubbeling, op een zeil tot vesrterking aangebracht.

stootmat, z.n.m. – Matwerk, ter afweering van 't een of ander ingericht.

stootschaal, z.n.v. of *brasklamp*. Zie *schaal*.

stoottalie, z.n.v. – Zie *talie*.

stop, en *stopsel*, komt van *stoppen*: of het laatste van het eerste: een *stop* nu beteekend een tap, of op zijn Amsterdams een deuvik, waar mee' men een gat, daar men de kraan in steeken moet, *toe stopt*: een *stopmes*, een *mes* van wijnverlaaters, daar sij de reeten, en spleeten mee' kunnen *toestoppen*: *hij gaat met een stopmes op zijn gat*: dat is, hij is een wijnverlaater: wat voorts een *stopmes in re venereâ* beteekend, kan nu voor die geen, die het weet, niet onbekend zijn: *stoppen* beteekend een soort van naajen, waar van een *stopper*, en *stopster*: *als laaken, kousen stoppen*: het werd ook gesegt van glaasemaakers, als sij glaasen toe maaken, die gebrooken zijn: *hoe veel glaasen heb je gestopt?* voorts *stoppen* beteekend ook vol doen, of betaalen: *dat gat is niet te stoppen*: sie, *gat*: van *stoppen* komt het woord, *toestoppen*: dat van de selve beteekenis is: *verstoppen*: niet kunnen loosen: *de goot is verstoppt, mijn hoofd is soo verstoppt*, ens. een *stopanker*, een *daagelijk anker*.

stop. Dit is gezeght: Houdt op het ankertouw uit te vieren, en beleght het.

stop	1856 VAN LENNEP	stop , z.n.m. – 1°. Tap, deuvik, kurk. 2°. Tonnetjen proviand op de vischschuiten.
stopgeld	1856 VAN LENNEP	stoppegeld , z.n.o. – Geld voor Proviand.
stoppen	1690 WITSEN	stoppen . Beleggen.
stoppen	1690 WITSEN	stoppen . In stilte, als het schip dryft, of wanneer het tegen ty gaat, aan anker zetten.
stoppen	1690 WITSEN	ty-stoppen . Tegen stroom aan anker blyven leggen.
stoppen	1856 VAN LENNEP	gestopt , b.n. – 1°. Met Stoppers voorzien: <i>Een gestopt touw, of tuig</i> dat door middel van Stoppers wordt gespannen gehouden. 2°. Aangehouden. <i>Dat schip is in Texel gestopt</i> .
stoppen	1856 VAN LENNEP	stoppen , b.w. – 1°. Doen ophouden. <i>De vaart van een Schip stoppen. Stop! Stop dat!</i> (komm.). 2°. Tegenstand bieden, gaande houden. <i>Wy wierpen het anker om het tij te stoppen</i> (om te beletten, dat wy door het tij uit onzen koers gedreven worden). <i>De vyand bevond zich te loefwaart van ons, hetgeen onzen Amiraal deed besluiten om elke eb tij te stoppen. De zeilen tegenbrassen om vaart te stoppen</i> . 3°. Stoppers opzetten, opvangen. <i>Stoppen om touw te steken</i> wordt gezegd wanneer men de lengte vermeerderen wil van het touw, dat van de beting naar een gezonken anker loopt. Men Stopt alsdan dat touw voor de beting, waardoor het gemakkelijk valt, het ankertouw om de beting te slaan. Het komm. luidt: <i>Stopt en legt beting!</i> 4°. Dicht maken. <i>Een lek stoppen</i> . Spreekwijze: <i>Dit lek is niet te stoppen</i> (die schuld is te groot dan dat er aan te helpen valt).
stoppen	1857 PAN	stoppen . Wat hier eigenlijk met het vermelde onder N°. 3 wordt bedoeld, begrijpen wij niet. Ook staat er “een gezonken anker”, in plaats van <i>een anker dat in den grond ligt</i> .
stopper	1856 VAN LENNEP	ondernoktaliestopper , z.n.m. – Kleine Stopper, die, op een galei, aan den voet van den mast was gestoken op den strop van den Ondernok, en dezen vasthielt.
stopper	1856 VAN LENNEP	stopper , z.n.m. – Min of meer kort en stevig touwwerk, dat, met het eene end aan eenig steunpunt verbonden, om een kabel of ander tuig met herhaalde en stijf toegehaalde slagen gewonden wordt, ten einde het gespannen te houden. <i>Stopper met een zwieping</i> (<i>stopper</i> die het touw vat, wanneer het schip ten anker ligt).
stopper	1857 PAN	ondernoktaliestopper . “Kleine stopper, die, op een gelei, aan den voet van den mast was gestoken op den strop van den ondernok, en dezen vasthielt.” Dit voorwerp is ons onbekend. Er moest bijgevoegd worden, waartoe die “Ondernok” behoort.
stopstuk	1856 VAN LENNEP	stopstuk , z.n.o. – Stuk, dat in het boord van een schip wordt aangebracht om een gat te stoppen, ’t welk men tot het laatste toe open houdt om er de groote stukken door te laten gaan.
storm	1681 SEEMAN	storm , <i>tempestas</i> , een bui, een vreeselijke verheffing van wind: waar door de see heemmel hoog opstijgt: en wederom tot den afgrond needer sakt: sie, <i>Ovidius in tristibus libr. 1. Eleg. 3.</i> <i>Me miserum! quanti montes volvuntur aquarum!</i> <i>Jam jam tacturas sidera summa putes!</i> <i>Me miserum quantis subsidunt aequora ventis!</i>

Jam jam tacturas tartara nigra putes!

En hier van bij uitneemendheid: *een heevige storm; een vliegende storm; een stinkende storm*: soo ook, *de storm beliep ons*: *wij wierden van een storm beloopen*: dat is, verrast, en oovervallen: wat anders beteekend *storm* in den oorlog, te weeten, een aanval: *impetus*, en daar van *stormen*, een *storm aanvoeren*; *een storm afwagten*; *een storm afslaan*, ens. *stormen*, buien, onweer maaken: *het stormd geweldig*; *stormen* heeft ook een oneigendlijke beteekenis, als men seid, *dat stormd mij teegen de neus aan*: dat is, het is teenemaal teegen mijn heug, en meug: *een plaats stormender hand inneemen*: *expugnare, urbem vi capere*: *een stormhoed*, te weeten, van ijser, die men in het *stormen* plag te gebruiken: een *stormleer*, een *ladder* tot den *storm* noodsaakelijk: van *storm* komt *bestormen*, met geweld aantasten, ens.

storm	1690 WITSEN	beloopen zyn van een wint of storm. Wert gezeght, als men onverdacht van het quade weêr oovervallen wert.
storm	1690 WITSEN	by storm staan de zeilen best vol. Ofte: <i>By storm vollen de zeilen best</i> . Dit werdt eigentlyk gezeght by harde wint, die niet ondienstigh is. Oneigentl. In troebel water is 't goet visschen. Ofte: By quade tyden, en verwarringen, doet men dikmaal de meeste winst.
storm	1690 WITSEN	de storm laten over waaijen. Ofte: <i>De zee laten over gaan</i> . Oneig. De quade tyden laten voorby gaan, en stil zitten.
storm	1690 WITSEN	grondt-storm. Dat is: Een windt die de grondt beroert.
storm	1690 WITSEN	stinkende storm. Een harde storm.
storm	1690 WITSEN	van een storm beloopen zyn. Van een storm verrascht werden.
storm	1740 Zonhoven	storm. Een geweldige windt. <i>Een storm afryden</i> , zie <i>ryden</i> .
storm	1856 VAN LENNEP	storm , z.n.m. of <i>stormwind</i> . – Hevige beweging van de lucht, doorgaands vergezeld van regen, hagel, onweer enz. <i>Schepen, door den storm geslingerd. De Schepen zijn door storm beloopen, oovervallen. Het woei een zwaren storm uit het N. W.</i>
stormfok	1856 VAN LENNEP	stormfok , z.n.m. – Voorstagzeil.
stormfok	1857 PAN	stormfok. “Voorstagzeil.” Lees: driekant zeil van zwaar zeildoek, dat met stormweêr aan een leider van den fokkemast wordt geheschen.
stormgolf	1856 VAN LENNEP	stormgolf , z.n.m. – Een massa water van meer of minder uitgebreidheid, naarmate van den stroom, opgeheven boven de gewone vlakte des Oceaans door de verminderde dampkringsdrukking en wellicht door andere oorzaken, in haar geheel door den Storm voortgedreven en by het bereiken van baaien, riviermonden en andere engten, door de rijzing ten gevolge der samenpersing, vreeslijke overstroomingen veroorzakende.
stormhoek	1856 VAN LENNEP	stormhoek , z.n.m. of <i>stormkaap</i> . – Landhoek of kaap, waar gewoonlijk zware stormen waaien.
stormkaap	1856 VAN LENNEP	stormkaap , z.n.m. – Zie <i>stormhoek</i> .
stormkluiver	1856 VAN LENNEP	stormkluiver , z.n.m. – Voorstengestagzeil.
stormladder	1856 VAN LENNEP	stormladder , z.n.m. – Touwladders, die achter over het hek hangen.
stormstroom	1856 VAN LENNEP	stormstroom , z.n.m. – Cirkelvormige Stroom in den omtrek van een cirkelvormigen Storm.
stormweer	1856 VAN LENNEP	stormweer , z.n.m. – Harde wind, wiens richting gedurende eenige dagen, ja weken, dezelfde blijft.

stormwind	1856 VAN LENNEP
stormzeil	1856 VAN LENNEP
stortebol	1690 WITSEN
storten	1681 SEEMAN
storten	1856 VAN LENNEP
storten	1857 PAN
stortgoed	1856 VAN LENNEP
storting	1690 WITSEN
stortregen	1856 VAN LENNEP
stortvloed	1856 VAN LENNEP
stortzee	1856 VAN LENNEP
stoten	1681 SEEMAN

stormwind, z.n.m. – Zie storm.

stormzeil, z.n.o. – Zie zeil.

hy speelt storte-bol. Dit wert gezeght, als iemandt, die de waght heeft, en aan 't roer staat, het glas omkeert, eer het uitgelopen is.

storten, plengen, *stort* niet! het beteekend ook met geweld needer werpen, gelijk het koorn *gestort* werd in een brouwkeetel: waar van: *hoe veel heb je gestort? bloedstorten*, bloedvergieten: *bloedstorting*; *dat sal sonder bloedstorten niet toe gaan*: het is ook bekend, dat de baaren gesegt werden te *storten*; als sij omhoog geweest sijnde, te grondewaarts *needer storten*: een *storting*, een miskraam: van *storten* komt *stortreegen* te weeten, een slagreegen, die uit den Heemel *needer stort*: als of het waater uit emmers, en geheele reegenbakken uitgegooten werd: voorts koomen van *storten* eenige te saamengestelde woorden, als *afstorten*, *instorten*, *omstorten*, *uitstorten*: Dog dewijl die beteekenissen klaar zijn, en niet sonderlings in sig behelsen: soo sullen wij ons met het geseide vernoegd houden.

storten, o.w. – Nedergaan. *De baren storten* (als zy hoog geweest zijn en weder dalen).

storten. Dit woord is ook zeer algemeen in gebruik voor *overgieten*. Bij voorbeeld: Een legger water in eene waterkist storten; een vat erwten stort men in eene spijskist.

stortgoederen, z.n.o.mv. – Goederen of waren, die niet ingepakt worden, als b. v. granen, zout, enz. *Met stortgoederen laden*. De bepalingen omtrent *stortgoederen*, waarvan by invoer de hoeveelheid in vreemde maat of gewicht is uitgedrukt, zijn te vinden in art. 16 der Alg. Wet van 22 Aug. 1820.

storting der zee. Het nedervallen van de baren.

stortregen, z.n.m. – Zie plasregen.

stortvloed, z.n.m. – Ondiepe, maar hevige stroom, waarin zich gewoonlijk een schuit niet durft wagen.

stortzee, z.n.v. – Hooge zee, die, boven het schip brekende en er op neêrstortende, alles wegspoelt.

stooten beteekend een *stoot* geeven: *waarom stootje mij?* een *stoot* beteekend ook oneigendlijk een siekte: *ik heb een swaare stoot gehad*: *stooten* beteekend ook *teegen aan stooten*: *ik heb mijn voet gestooten*: te scheep beteekend het, stampen: *het schip stoot geweldig*: *aanstooten* oneigendlijk door *stooten* opwekken, en vermaanen: *aanstoot lijden*, ongemak lijden: *die aan de weg timmerd, heeft veel aanstoot*: dat is oneigendlijk, die sig onderwerpt het oordeel van andere, die heeft veel teegensprekens te verwagten: en voornaamendlijk van die geene, die het minst bequaam zijn, om daar van te oordeelen: dit weet ik wel, dat mijn lot mee' sal weesen: maar wat raad: *jam jacta est alea*: maar ik wil hoopen, dat den Heemel mij sal bewaaren voor die geen, die maar een boekje geleesen hebben: want dat is seeker, dat ik daar voor sal zijn *een steen des aanstoets*: *afstooten* van booven neer: *instooten* ergens in: *omstooten*, *om ver stooten*: *wie heeft dat omgestooten?* het welk oneigendlijk beteekend, wie heeft dat belet? *op*, of *oopen stooten*: *verstooten*, *weg stooten*: *iemand verstooten*, iemand verwerpen: *een vrouw verstooten*, *uxorem repudiare*: gelijk bij de Jooden, en Romeinen seer gebruikelijk is geweest, sie, *Ovid. in tristibus lib. 4. Eleg. 10.*

Pene mihi puero, nec digna, nec utilis, uxor,

		<i>Est data, quae tempus per breve nupta mihi.</i> <i>Altera successit, quamvis sine crimine conjux,</i> <i>Non tamen in nostro firma futura thoro, ens.</i> Dog wat de Jooden aan ging, dat en was Gods uitgedrukt bevel niet: maar het was haar maar ingeruimd, om de hardigheid haarer herten, <i>Matth. Cap. 19. vers 8. uitstooten</i> , oneigendlijk iemand de voet ligten: <i>sij hebben hem uit zijn ampt, uit zijn welvaaren gestooten: iemand uit het huis stooten</i> : dog driemaal ongelukkige! die haar selven dit ongemak op den hals haalen. <i>Uitstooten</i> beteekend ook uitlappen: <i>wat mag hij uit zijn kruin stooten</i> , ens. van <i>stooten</i> komt een <i>stooter</i> , het welk op zijn Amsterdams beteekend een Leidse vijf groot, of vijf vriese botjes: dat is, halve stuivers, en hier van: <i>botje bij botje</i> : elk leg een veel toe.
stoten	1856 VAN LENNEP	stooten , o.w. – 1°. Stampen, bonzen. <i>Dit vaartuig stoot geweldig</i> (men ondervindt, daarin gezeten, een <i>stootende</i> beweging). 2°. Raken, tegenkomen. <i>Het schip heeft op de Haaks gestooten.</i> <i>De bodem slorpte 't nat</i> <i>Door 't stooten op een pael,</i> zegt Vosmeer in den Gysbreght.
stout	1690 WITSEN	stout zetten . Iets te scheep zoo stellen, dat het aanzienlyker en toonbaarder is, als naar gewoonte.
stouwen	1681 SEEMAN	stouwen : sie, <i>stuuwen</i> .
stouwen	1690 WITSEN	het magh'er in, als 't maar wel gestouwt is . Oneig. Men vermogh veel, als men zyn best doet.
stouwen	1690 WITSEN	stouwen . Ietwes te scheep in pakken, zoo naauw als men kan.
stouwen	1856 VAN LENNEP	stouwen , b.w. of <i>stuwen</i> . – Goederen in het ruim pakken, dicht op elkander drukken. <i>Die kapitein verstaat zich op het stouwen.</i> Spreekwijze: <i>Hy kan wat stouwen</i> (hy kan wat in zijn maag stoppen).
straat	1740 Zonhoven	straat . Een engte, daer doormen van de eene zee in de andere zeilt; als de straet van Zunda in Oost-en van Magellanes in Westindien: <i>in de Straet vaeren</i> , beteekent by onzen schryver in de middelantsche zee varen, daer men inkomt uit den Oceaen door de straet van Gibraltar.
straat	1856 VAN LENNEP	straat , z.n.v. of <i>Zeestraat</i> . – Zeeëngte tusschen twee landen. <i>De straat van Gibraltar: de straat van Babelmandeb.</i>
strand	1681 SEEMAN	strand de oever van de see: <i>de scheepjes staan op strand; de scheepjes steeken van strand af; aan strand wonen, rijden</i> , ens. van <i>strand</i> komt <i>strands</i> , dat tot het <i>strand</i> behoort: soo seggen de Amsterdammer viswijven; <i>het is strandse vis</i> ; dat is, die van sandvoord, of wijk op see, aldaar seer vers gebragt werd: want dat die vis bij haar soo is in agting, en nog meer is geweest, daar is de oorsaak van, dat sij voor deese met tesselse, en vlielandse kaagen niet anders en kreegen, als oubakke vis: maar nu (door behulp der beunen) is dat ongemak vrij verbeeterd: maar niet teenemaal weg genoomen: een <i>strandheer</i> , en <i>strandregt</i> : want soo een <i>heer</i> opsig heeft, om het <i>strandregt</i> te bewaaren: welke regten, en keuren voor de liefhebbers kunnen naa gesien werden: <i>stranden</i> , op het <i>strand</i> vervallen, en aldaar blijven, en verongelukken: <i>daar is een schip gestrand: wij waaren in nood van stranden.</i>

strand	1690 WITSEN
strand	1690 WITSEN
strand	1856 VAN LENNEP
stranddief	1856 VAN LENNEP
stranden	1740 Zonhoven
stranden	1856 VAN LENNEP
stranden	1856 VAN LENNEP
stranding	1856 VAN LENNEP
strandjut	1856 VAN LENNEP
strandrecht	1856 VAN LENNEP
strandvonden	1856 VAN LENNEP
strandvonder	1856 VAN LENNEP
strandvonderij	1856 VAN LENNEP
streek	1681 SEEMAN

een schip op strandt, een baak in zee. Dat is: Men spiegelt zich aan een anders schade.

op strandt zyn. Oneig. In gevaar zyn.

strand, z.n.o. – De oever die zich langs de zee strekt. *Een effen strand. Een zandig strand. De scheepjens steken van 't strand af. Een schip van het strand halen. Hy zit met zijn vaartuig op 't strand.*

stranddief, z.n.m. – Die op het Strand geredde goederen steelt.

stranden, door storm of misgissing op het strandt vervallen, en schipbreuk lyden.

gestrand, b.n. – Aan wal geslagen of gespoeld. *Een gestrand schip* (dat op 't strand zit) *Gestrande goederen. Zie goederen.*

stranden, o.w. – Op het Strand geraken. *Wy vonden een op de kust gestranden walvisch.* Ook, eenvoudig, stooten, vastraken. *Het fregat Strandde op een rots.*

stranding, z.n.v. – De daad van stranden. *Zie schipbreuk.*

strandjut of **strandjutter**, z.n.m. voor *stranddief*.

strandrecht, z.n.o. – Recht van den eigenaar der kust op gestrande wrakken of goederen.

strandvonden, z.n.m.mv. Aan Strand gespoelde goederen.

strandvonder, z.n.m. – Ambtenaar, belast met het beheer der aangespoelde of geborgen goederen uit een gestrand schip.

strandvondery, z.n.v. – Het beheer of bestier van den Strandvonder.

streek is sonder twijfel afkomstig van *strijken*, wiens beteekenissen wij in het vervolg sullen ontvouwen: een *streek* nu beteekend een sagte, en lange aanraaking, gelijk van een hand, of *strijkijser*, ens. kan gegeven werden: en indien het van een beesem geseid werd, soo seide men een veeg, van veegen: gelijk het alsoo op beide wijsen gebruikt werd: hij *kreeg een streek*, of, hij *kreeg een veeg, uit de pan*: het welk oneigendlijk genoomen, soo veel beteekend: als hij had'er meede zijn voordeel van: maar spitsgewijs genoomen, hij kreeg mee' een duuw, of bokking: *dat zijn streken!* of, *treken!* *ik kan zijn streken: dat waaren slimme streken!* kunsjes, en praktijken: het woord *streek* beteekend in de seevaart het geen de Latijnisten noemen *cursus*, of het Franse woord *cours*: en hier van *regtstrecks*: sie, *de Bruin in Embl. pag. 64.* dat is, regt door see. *Streekhouden*; waar van; *het kompas houd geen streek*; dat is, het kompas is niet wel met den seilsteen *bestreken*: *streek* beteekend ook een *landstreek*: *hier omstreeks woond niemand: in wat streek woon je? ik woon in de streek?* het welk een *landstreek* is ontrent Enkhuisen: waar van de raapen, die daar wassen, *streeke* (of om beeter te seggen) *streekse* raapen genaamd werden *Streken* hebben wij gesegt komt van *strijken*: *strijken* heeft verscheide beteekenissen: de eerste is iets met een hand, ens. sagjes vrijven: *strijker met uuw hand eens oover*: bij het vrouwvolk nu *strijken*, *linden strijken*: waar van die het doet, een *strijkster*, en het werktuig, waar mee' het geschied, een *ijser*, en *strijkijser* genaamd werd: *het seil strijken*, sie, *seil*. *De vlag strijken*, sie, *vlag*. *Strijk! strijk! de mast strijken. Strijk dat geld naa uuw*: waar van, *strijkgeld*, trekgeld, voor het hoogste bod. *Iets met planken bestrijken*: dat is, met planken beschieten. Van *strijken* koomen verscheide te saamen gestelde woorden: dog waar in weinig aan te merken staat, als *aanstrijken*, *afstrijken*,

		<i>instrijken, opstrijken, verstrijken: dog uitstrijken</i> beteekend oneigendlijk iemand bedriegen: <i>sij hebben hem seer uitgestreeken: uitgesoopen, ens.</i>
streek	1690 WITSEN	de wint staat op geen streek. De wint is niet bestendigh.
streek	1690 WITSEN	het compas houdt geen streek. Het compas is niet wel aan de zeil steen gestreken.
streek	1690 WITSEN	het schip vraakt een streek drie of vier van de wint. Dat is: Het water schiet zoo hol, dat het schip zoo veel streken van't compas af gaat.
streek	1690 WITSEN	het ty houdt geen streek. Het ty vloeit niet na gewoonte.
streek	1690 WITSEN	misverstandt van streek Dit zeght men te zyn, wanneer men niet weet hoe het landt van zich leit.
streek	1690 WITSEN	streek met iemand draaijen. Veranderen van vaart, na den voorgang van een ander.
streek	1690 WITSEN	streek op neemen. Oneig. Ergens vast op gaan, en zich op vertrouwen.
streek	1690 WITSEN	streek veinzen. Eig. Veinzen ergens heen te varen, daar men niet wezen wil; dit geschiedt om iemandt te ontvluchten, of te ontgaan. Oneig. Iemandt bedriegen: veinzen.
streek	1690 WITSEN	streken op het compas hebben. Oneig. Veranderlyk zyn.
streek	1740 Zonhoven	streek. Een loop of koers die men in 't vaeren houdt. <i>Regte en kromme streken: zie platte en bulte kaerten.</i>
streek	1836 SPRENGER	Streek. <u>Hy houdt de regte streek</u> , zegt men van iemand, die den juisten weg inslaat om tot zijn doel te geraken, dewijl <u>streekhouden</u> in de Scheepvaart beteekent: <i>het vaartuig naar een bepaalde streek van het kompas gerigt houden.</i> Met betrekking tot de gezondheid, zegt men van iemand, die ongesteld is: <u>hy is van zyn streek</u> , en van hem, die hersteld is: <u>hy is weer op zyn streek gekomen</u> .
streek	1856 VAN LENNEP	streek , z.n.v.mv. – 1° <i>Windstreek, kompasstreek.</i> Eene der tweeendertig afdeelingen, waarin het zwerk wordt verondersteld te zijn afgedeeld, en het kompas werkelijk afgedeeld is. <i>Dat schip zeilt op zes streken</i> (er zijn maar zes windstreken tusschen de richting van den wind en die van het schip.) Spreekwijze: <i>Dat (het kompas) houdt geen streek</i> (dat gaat niet door, dat is niet juist). <i>Dat woort moet weer berijmt zijn</i> <i>Of 't streeck houdt of geen streeck of 't dicht soud ongelijmt zijn.</i> Huyghens. <i>Hofwijck.</i> <i>Hy is van zijn streek</i> (hy is ongesteld). <i>Hy heeft werk om weder op zijn streek te komen</i> (om weder te herstellen). <i>Rechtstreeks</i> (recht door zee). 2°. Plaats, uitgestrektheid, omtrek. <i>Wy hebben in die geheele streek geen schip ontmoet. Die streek wordt door zeeroovery onveilig gemaakt.</i> 3°. Luchtstreek. <i>Wy komen weldra in een heeter streek.</i>
streektafel	1856 VAN LENNEP	streektafels , z.n.v.mv. – Tafels, die het verschil van breedte en omtrek aanwijzen.
streektafel	1857 PAN	streektafels. “Tafels, die het verschil van breedte en omtrek aanwijzen.” Lees: Tafels of lijsten bij de stuurmanskunst in gebruik tot het doen van berekeningen. Zij geven den koershoek, de verheid,

		veranderde breedte en afwijking aan. Zijn twee dezer zaken bekend, dan kan men in deze tafels de beide andere terstond vinden.
strekken	1681 SEEMAN	strekken , <i>trekken</i> , <i>rekken</i> : die sei', dat sij alle van een beteekenis waaren: wie sou' het selve durven looghenen? eevenwel de gewoonte maakt eenige verandering, en die bind ons, om besondere spreekwijzen op te zoeken: de eerste, die ons voor komt, is: <i>de kust strekt sig sui'en en noorden</i> : daarenbooven werd <i>strekken</i> genoomen voor schaarser schaffen: <i>wij moeten de kost wat strekken</i> : <i>wat doen strekken</i> : <i>die kost en strekt niet genoeg: dat is strekkelijke kost!</i> bloedbeulingen (te weeten) in de peekel geleit: voor mij, die se lust, eet se met zijn vrinden: de gierigheid (sei' de man) bedriegd de wijsheid: van <i>strekken</i> komt <i>verstrekken</i> , het welk beteekend verschieten: <i>hij heeft hem geld verstrekt: dat verstrekt een praatje!</i> dat is maar om korswijn: <i>uitstrekken</i> , uitbreiden: <i>active & passive, dat gebied strekt sig ver uit</i> , ens.
strekken	1690 WITSEN	gestrekt zyn . Dit wert gezeght van scheepen die wydt van een leggen.
strekken	1690 WITSEN	strekken . Werwaarts de kusten leggen, na dit of dat gewest.
strekken	1856 VAN LENNEP	strekken , o.w. – Zich richten. <i>Die kust strekt 4 mijlen zuidwaarts heen</i> .
strekking	1856 VAN LENNEP	strekking , z.n.v. – Richting, wending, ligging. <i>De strekking eener kust</i> .
streng	1690 WITSEN	de derde streng maakt de kabel . Dat is: Alle dingen moeten haar eisch hebben.
streng	1690 WITSEN	de derde streng , of knoop, houdt kabel . Oneigentl. Voor de derde maal een zaak bezocht, gelukt veeltyds wel.
streng	1690 WITSEN	kabel van drie strengen . Oneig. Een zaak die sterk en vast is.
streng	1856 VAN LENNEP	steng , z.n.v. – Lang verbindsel van in elkander gewerkte draden, geschikt om met dergelijke verbindsels gestrengeld te worden en een dik touw of kabel te vormen. <i>Drie strengs-touwwerk. Vier strengs-touwwerk.</i> Spreekwijze: <i>De derde streng maakt den kabel</i> (Zie <i>kabel</i>).
streng	1857 PAN	streng . “Lang verbindsel van in elkander gewerkte draden, geschikt om met dergelijke verbindsels gestrengeld te worden, en een dik touw of kabel te vormen.” Lees: In elkander gedraaide garens, dienende om touw te slaan. Men bezigt drie of vier strengen, en noemt het touw, van deze geslagen, <i>drie-</i> en <i>vier strengs</i> of <i>want-</i> en <i>kardeelslag</i> .
striem	1856 VAN LENNEP	striem , z.n.m. – Zie <i>binnenrahout</i> .
strijken	1681 SEEMAN	gestreeken zijn , beteekend, met Planken beschooten te zijn, sie, <i>strijken</i> , of <i>beschieten</i> .
strijken	1690 WITSEN	gestreken zyn . Met planken gedekt zyn.
strijken	1690 WITSEN	stryken . Iets in het schip nemen, met touwen in latende.
strijken	1690 WITSEN	stryken . Met planken beschieten.
strijken	1690 WITSEN	stryken . Vlaggen of zeilen doen dalen; 't geen een scheeps-groet is, en ook wel een teken van onderdanigheid.
strijken	1740 Zonhoven	stryken de vlag, de vlag innemen; 't gene geschiet, als men op zee voorby eenen Admiraal vaert ten blyke van eerbiedenis: als mede wanneer men slaegs zijnde, en zigh te zwak bevindende, 't schip aen den vyant overgeeft.

strijken	1836 SPRENGER	Strijken. <u>Hy strykt de vlag.</u> fig. <i>hij doet onder, hij geeft het gewonnen</i> , omdat een schip dat zich aan den vijand overgeeft, ten teeken ervan, de vlag strijkt.
strijken	1856 VAN LENNEP	strijken , b.w. – Neêrhalen, doen zakken. <i>Een ra strijken</i> (een ra langs den mast doen zakken.) <i>Een vlag strijken</i> (de lijn, waar de vlag aan vast zit, om laag halen.) <i>De vlag strijken</i> (zich overgeven, om dat een schip, dat voor zijn vyand de vlag strijkt, daarmede sein doet, dat het zich overgeeft.) <i>Ter zee is dit gebruik, daer moet de minder strijcken,</i> <i>Te lant is 't even zoo, daer moet de minder wijcken.</i> Cats. Dikwijls wordt het voorwerp verzwegen en er by verstaan: <i>Geheel strijken. Strijken overal</i> , (al de zeilen in eens bergen.) of, om by 't in– of uithijnschen, de takels tegelijk te vieren. <i>Een schip doen strijken</i> (een schip tot de overgave dwingen.) <i>Met de riemen strijken: strijken stuurboord!</i> het tegenovergestelde van roeien, (komm.) Wy vinden <i>strijken</i> onz. genomen by Cats in 't navolgende gedicht: <i>Hy is een pijl, die nimmer wijckt,</i> <i>Hy is een zeil, dat nimmer strijkt;</i> <i>Hy is een rots, die nimmer beeft,</i> <i>Wie recht en rond daarhenen leeft.</i>
strik	1856 VAN LENNEP	strik , z.n.m. – Zie <u>strop</u> .
stro	1681 SEEMAN	stroo de halm van het kooren: <i>breng het stroo weg! op stroo slaapen</i> : slaapen sonder een bed onder het lijf te hebben: <i>iemand op het stroo leggen</i> : dat is, iemand (volgens onse gewoonte) dood sijnde, op het <i>stroo</i> (als op een bed van eer) ten toon leggen. <i>Stroo</i> nu beteekend aldaar, <i>bedstroo</i> : waar van, <i>iemand met bedstroo betaalen</i> : geen huur betaalen: maar met de noorder son verhuisen: <i>de gunst van de gemeente</i> (seggt elders <i>Hoofd in zijn Historien</i>) <i>is een vuurtje van stroo</i> : dat is, de gemeente is wispeltuurig, en haar liefde gaat haast oover: <i>een stroo jonker, een kaale jonker: hij laat hem aan een stroo binden, ik heb hem geen stroo in de weeg geleit</i> : van <i>stroo</i> , een <i>strooienhoed</i> : een <i>stroowis</i> , het laatste werd te saamen gesteld van een <i>wis</i> en <i>stroo</i> : <i>wissen</i> nu beteekend afveegen; een <i>stroowis</i> dan beteekend iets van <i>stroo</i> , waar meede iets afgeveegd, gereinigd, en schoon gemaakt kan werden: en hier van het seggen, <i>hij is hier op een stroowis koomen drijven</i> , of, <i>aandrijven</i> ; dat is, hij is hier met zijn kaale gat gekoomen: dog (met verlof) de inboorlingen valt dit zelfs te beurt: maar niet de vreemdelingen. Het woord <i>stroo</i> spreken sommige uit <i>strooi</i> : waar van, <i>strooijen, bestrooijen: strooi de bruid! strooi de bruid!</i> dit nu geschied bij ons met maagdepalm, tot bewijs van haar reinigheid: en derhalven is het een verwijt van oneerbaarheid, indien het gebeurd, dat men <i>gekapt stroo</i> voor de bruids deur <i>strooid: het pad strooijen</i> , beteekend het <i>pad</i> bereiden: oneigendlijk de weg baanen, en de saaken soo veel ten besten schikken, als immer doenlijk is. <i>strooijen</i> werd ook oneigendlijk genoomen voor spullen, verquisten: <i>die het sijne strooid, die kan het niet al op raapen</i> ; dat is, al te mild is schaadelijk. Van <i>strooijen</i> komt <i>bestrooijen, instrooijen, opstrooijen</i> , alle van een gemeensaame beteekenis: voorts <i>verstrooijen</i> , het welk oneigendlijk beteekend, den een hier, den ander daar jaagen; <i>wij verstrooide</i>

stroken	1690 WITSEN	<i>den vijand; verstrooide gedagten</i> , gedagten, die opgetoogen waaren. <i>Uitstrooijen</i> , oneigendlijk verbreiden; <i>sij strooiden dat uit</i> . <i>Uitstrooijing</i> , <i>uitstrooisel</i> ; <i>het is maar een uitstrooisel</i> , ens.
stroken	1856 VAN LENNEP	strooken . Dit wert van 't beloop en rondte des schips gezeght, aldus: <i>Het strookt wel</i> , of <i>qualyk</i> . strooken , o.w. – 1°. Zich voordoen. <i>Dat schip Strookt wel</i> . 2°. Overeenkomen. <i>Dit bevel Strookt niet met de gegevene instructie. Die bepaling van lengte en breedte, waarop die klip is gezien, Strookt niet met die van den kapitein N.</i>
stroking	1856 VAN LENNEP	strooking , z.n.v. – Vorm, voorkomen. <i>De strooking van een schip</i> .
stromen	1856 VAN LENNEP	stroomen , o.w. – Met kracht vloeien.
strook	1681 SEEMAN	strook , <i>strookje</i> , dat is een smal stukje: het sij linden, het sij seildoek, ens. van <i>strook</i> komt <i>strooken</i> , dat oneigendlijk smeerschoenen beteekend: soo seid men, <i>strooken en streelen</i> : bij de scheepstimmerlieden beteekend <i>strooken</i> maaken: <i>dat schip strookt wel</i> , ens.
strook	1856 VAN LENNEP	strook , z.n.m. – 1°. Smalle band of baan. <i>Een strook zeildoeks</i> . 2°. Smal vooruitstekend stuk lands.
stroom	1681 SEEMAN	stroom , de beweeging van het waater, soo als het af, als op loopt: dat is, soo wel van eb, als van vloed: waar van, <i>vaaren voor stroom</i> , <i>voor de stroom af</i> (of <i>met de stroom</i>) <i>in stroom</i> , <i>teegen stroom</i> , <i>teegen de stroom op</i> , <i>een doode stroom</i> werd genaamd eigendlijk wanneer der weinig, of geen tij gaat, gelijk tussen de naavloed, en vooreb: en in het besonder tussen de oude, en nieuwe maan: en gelijk het gemeenelijk gaat, wanneer der ontrent see plaatsen geen <i>stroom</i> en is, soo verneemt men daar ook niet soo veel scheepen, als anders: en derhalven werd het ook oneigendlijk genoomen; voor, hier en valt niet te doen, hier is het stil en doods: soo neemt het <i>Hoofd in Velsen Act. 3. Sc. 4.</i> <i>De winden sonder toom</i> <i>Aan 't rennen, schut ik kort; en maak een doode stroom.</i> Van <i>stroom</i> komt, <i>op stroom leggen</i> : soo vraagd men; <i>waar leggen de scheepen? op stroom</i> : en de rievieren selfs werden <i>stroomen</i> (<i>fluenta</i>) genaamd: <i>sijn de stroomen wel bewaard? de uitleggers zijn geleit oover al op onse stroomen</i> . Van <i>stroom</i> komt ook <i>stroomen</i> : <i>het waater stroomd lustig: stroomende waateren</i> ; dat <i>Virg. lib. 2 Aeneid</i> noemd, <i>flumen vivum</i> , <i>Donec me flumine vivo</i> <i>Abluero</i> . Van <i>stroomen</i> komt ook <i>oover stroomen</i> , dat is, door de <i>stroomende waateren</i> ooverrompelen: <i>het waater ooverstroomde het geheele land, als een sundvloed</i> .
stroom	1690 WITSEN	daar gaat een stroom als een serpent . Daar gaat een hardt ty.
stroom	1690 WITSEN	de stroom breekt in . Dit werdt gezeght als het ty harder begint te gaan.
stroom	1690 WITSEN	de stroom kentert . Dit wert gezeght als het ty verlopen is, en de vloedt begint te gaan.
stroom	1690 WITSEN	doode stroom . Stroom tusschen volle en nieuwe Maan, als het water minst wast. Ook: Een stille stroom tusschen eb en vloedt.
stroom	1690 WITSEN	drooge stroom . Stroom daar weinigh water is. Oneigentlyk gezeght, van soberen toestandt van deeze of geene, <i>Daar is een drooge stroom</i> .

stroom	1690 WITSEN	het is voor wint en stroom goet stieren. Dat is: By zegen en vrede is de regeering gemakkelyk.
stroom	1690 WITSEN	het is'er een doode stroom. Oneig. Daar valt niets te doen.
stroom	1690 WITSEN	konkel-stroom. Een draay-stroom, die te midden naar omlaegh trekt.
stroom	1690 WITSEN	langs stroom vertuijen. Een anker recht voor-uit, en een ander recht achter-uit leggen; 't geen geschiedt, wanneer men vreest aan landt te dryven.
stroom	1690 WITSEN	ravelingen van stroom, of <i>water</i> . Dwarrel-stroom, die geen streek houdt, en tegen elkander loopt.
stroom	1690 WITSEN	ryden tusschen wint en stroom. Aan anker leggen, als wint en stroom tegen elkander botzen, en van gelyke kracht zyn: 't geen de scheepen zeer doet slingeren; doch dit komt niet veel op 't kabel aan: en dan legt het schip dwars zees.
stroom	1690 WITSEN	stroom als een zel. Zeer hardt vloeiende stroom.
stroom	1690 WITSEN	stroom niet kunnen breken. Tegen stroom niet kunnen op zeilen.
stroom	1690 WITSEN	tegen stroom is 't quaat zwemmen. Oneig. In weerwil van 't geluk kan men niets verrichten.
stroom	1690 WITSEN	voor stroom en wint zeilen. Zulks wert oneigentlyk gezeght, als alles voorspoedigh gaat.
stroom	1690 WITSEN	voor wint, en voor stroom, is 't goet zeilen. Dat is: By voorspoedt is 't gemakkelyk iets te onderneemen.
stroom	1836 SPRENGER	Stroom. <u>Hy volgt den stroom,</u> zegt men van hem, <i>die zich door anderen verleiden laat om iets te doen, – of medeslepen, om partij te kiezen, zonder dat hij zelf weet, of bedenkt, wat hij doet.</i> Zulk een laat zich dan, gelijk men het ook wel noemt, <u>door den stroom medeslepen,</u> even als een schip, dat met den stroom mededrijft. Men spreekt ook wel van een <u>stroom</u> van woorden of gedachten, om <i>den overvloed</i> ervan aantekenen. Zoo zegt men: <u>De denkbeelden en woorden stroomden hem toe,</u> en meent er mede: <i>hij behoeft ze niet te zoeken.</i> <u>Het is dood-stroom,</u> b. v. op de beurs, <i>wanneer er weinig of niets in den handel te doen is.</i>
stroom	1856 VAN LENNEP	stroom, z.n.m. – 1°. Hoeveelheid water, die zich met meer of mindere snelheid in een bepaalde richting beweegt. <i>Geregelde stroomen</i> (die door de beweging des aardbols, of door de bewerking van regelmatige winden, of door de zon ontstaan.) <i>Veranderlijke stroomen</i> (die aan wisselingen onderhevig zijn.) <i>Tegen den stroom op- of ingaan.</i> <i>Het bed, de bedding van een stroom</i> (de ruimte, door welke hy gewoonlijk vloeit.) <i>Door den stroom medegevoerd worden, afdrijven.</i> <i>Die stroom loopt N. knopen</i> (heeft de snelheid van N.) <i>Op stroom liggen.</i> <i>Die tegen stroom zijn schuitje roeit</i> <i>Dient nimmermeer te zijn vermoeid.</i> Cats. 2°. Vloed, rivier, die in zee uitloopt. <i>De Rijnstroom; de Gangesstroom</i> (de Rijn, de Ganges.) <i>De uitleggers zijn gelegd op alle onze stroomen.</i> 3°. <i>Stroomen</i> voor: “de zee.” <i>De zilte stroomen.</i> Spreekwijze: <i>Den stroom volgen</i> (denken of handelen gelijk de menigte doet). <i>t Is doodstroom</i> (er is geen handel, geen bedrijvigheid: om dat een doode <i>stroom</i> gelijk staat met een stilstaand water). Zoo zegt Hooft:

		<i>De winden zonder toom</i> <i>Aan 't rennen schut ik kort en maak een dooden stroom.</i>
strop	1681 SEEMAN	strop , of strik: een touw, daar men iet meede, als aan een strik vast maaken kan: en wanneer het van <i>basten van boomen</i> gemaakt werd, soo heeft het de naam van een <i>bast</i> : <i>een bast om uuw hals! hangebast!</i> het werd ook wel een <i>koord</i> genaamd; sie, <u>koord</u> . Jaa selfs met beide deese woorden: <i>stropkoord, stroptouw</i> .
strop	1856 VAN LENNEP	strop , z.n.m. – Touw, waarvan de enden aan elkander zijn gesplitst en 't welk men om een blok of kous bindt. <i>Strop met een kous</i> , (om een haakblok in te hangen.) <i>Enkele strop</i> (die ergends omheen wordt geslagen, om het op te hijschen, strak te zetten enz.) <i>Yzeren strop</i> , (yzeren band, die om het blok is geslagen.) <i>Zoo Roeistrop, Roerstrop, Wantstrop</i> .
stroppen	1856 VAN LENNEP	stroppen , b.w. – Een Strop omleggen. <i>Een blokm een kous, een juffer stroppen</i> .
stuik	1856 VAN LENNEP	stuik , z.n.n. – Vergaring van een oplanger. Eind, waarin een stuk hout in een ander sluit. <i>Een stuik oprichten. Stuik van een lasch</i> , (het schuins gesneden end eener lasch, dat de richting volgt van het stuk, waarin het sluiten moet).
stuinder	1681 SEEMAN	stuinder schijnt mij het selve te zijn, als of men sei' <i>steunder</i> , om dat het is een rib, of hout; daar iets op <i>steund</i> , of sijn vastigheid van heeft, sie, W. p. 54. N. 4.
stuinder	1856 VAN LENNEP	stuinder , z.n.m. – Zie <i>staander</i> .
stuiten	1681 SEEMAN	stuiten , wat beteekenissen dit woord heeft, dat sal blijken uit de volgende spreekwijzen: <i>iemand in sijn loop stuiten</i> , dat is, iemand beletten, ophouden: oneigendlijk, iemand de voet dwars setten: <i>wie heeft dat werk gestuit?</i> dat is, doen stil staan: <i>dat werk dat stuit</i> , dat heeft geen voortgang, dat wil niet wel deur. <i>Stuiten</i> beteekend ook ergens teegen aan stooten, en bonsen: waar van een kinder <i>stuiter, een stuitnikker</i> , ens. een <i>stuitwind</i> , dat is soodanig een wind, die ergens teegen aan slaat, en soo weederom te rug gedreeven werd: <i>afstuiten, dat moet'er soo op afstuiten</i> , dat moet'er soo mee' deur: <i>laat dat maar op mij afstuiten</i> , leg maar de schuld op mij.
stuiten	1856 VAN LENNEP	stuiten , b.w. – Stoppen, ophouden. <i>De vaart van een schip stuiten</i> .
stuitklamp	1856 VAN LENNEP	stuitklamp , z.n.v. – Driehoekig stuk hout, 't welk men achter de wielen van een rolpaard plaatst, om, by het slingeren van het schip, het kanon vast te zetten.
stuitwind	1690 WITSEN	stuit-wint . Een wint die te rugh gekeert komt, door eenig tegen gestelt lichaam, en na die plaatze schynt te waaijen van waar hy komt.
stuitwind	1856 VAN LENNEP	stuitwind , z.n.m. – Zoo noemt men die windvlagen, welke in de Japansche zee tegen de opkomende stormwolken waaien.
stuk	1681 SEEMAN	stuk (in sig selven aangemerkt) beteekend een gedeelte: soo seid men, <i>bij stukken en brokken: een stuk broods; om stukken gaan</i> , beedelen gaan: <i>van stuk tot stuk, van stuk tot beetje: men sorgd voor een brood, en aan een stuk heeft men genoeg</i> , dat is, men is bekommerd, hoe men veel sal bij een schraapen; en ons leeven is kort, soo dat wij sulks niet van nooden hebben: mag dan de lierdigter niet wel singen? <i>Quid brevi fortes jaculamur aevo</i> <i>Multa?</i>

stuk	1690 WITSEN
stuk	1690 WITSEN
stuk	1740 Zonhoven
stuk	1856 VAN LENNEP
stukgoed	1856 VAN LENNEP
stukschavielen	1856 VAN LENNEP
stulpluik	1681 SEEMAN
stulpluik	1856 VAN LENNEP
sturen	1681 SEEMAN
sturen	1836 SPRENGER

Een *stuk* beteekend ook zijn pligt, werk, handel, ens. *hij verstaat zijn stuk wel: op zijn stuk letten: iemand van zijn stuk helpen: ik ben van mijn stuk af:* het welk oneigendlijk beteekend, ik ben van mijn voorneemen versteeken: *op zijn stuk staan, hij bleef stijf op zijn stuk staan:* zijn end houden, drijven dat men drijft: een *stuk* te scheep beteekend ook geschut: waar van, *een stuk geschuts, voet bij 't stuk setten:* het welk eigendlijk beteekend, de voet setten bij het geschut, en dewijl dit als een teeken van onversaagdheid gerekend werd, soo daagd de eene konstaapel den ander wel eens uit: seggende, soo gij een braaf kaarel sijt, en moed en couragie hebt, maak niet veel praats! maar, *set voet bij 't stuk!* het welk ook oneigendlijk genoomen werd, voor zijn woord gestand doen: bewijzen met'er daad, dat men gesproken heeft: voorts seggen de kooplieden, en weevers, *een stuk laaken*, dat mij voor komt, als *een laaken:* gelijk men vraagt: *hoe veel het stuk van die appelen, peeren?* ens. en soo ook *stukgoederen*, waar door verstaan werden soodaanige *goederen*, die *stuk* voor *stuk* werden aangegeeven, en ook soo haar fragt betaalen: en dat in tegenstelling van die geene, die bij de last ontfangen, en aangegeeven werden.

het touwtje is aan stukken. Oneig. De zaak is verdorven.

koelt de stukken. Oneig. Rust nemen, na gedaane arbeit.

stuk. Geschut: *de stukken langs scheeps rukken*, met geweld zig in weerwil van den schipper of opperhoofden, meester van 't schip willen maeken.

stuk, z.n.o. – Stuk geschut. *Dat schip voert 100 stukken. De stukken zijn aan boord gebracht. De stukken zijn gesjord.*

stukgoederen, z.n.o.mv. – Goederen, die Stuk voor Stuk worden ingeladen. *Hy heeft een lading stukgoederen aan boord.* Ook wordt *met stukgoederen laden* gezegd, wanneer verschillende afzenders goederen afzonderlijk laden. De bepalingen tot invoer omtrent onbekende *stukgoederen* worden gevonden in art. 15 der Alg. Wet van 26 Aug. 1827.

stukschavielen, o.w. – Zie *schavielen*.

stulpluik, dit woord werd te saamen gesteld van *stulp*, en *luik*: *stulp* komt van *stulpen*, en beteekend ooverdekken: gelijk blijkt aan de *stulpen*, die oover de heete as *gestolpt* werden: en derhalven is een *stulpluik* soodanig een *luik*, dat oover een gat, als een *stolp*, *gestolpt* werd, sie, *luik*. Van *stulpen*, of, *stolpen* komt *ooverstolpen*: *ooverrompelen*, oovervallen: *wij wierden ooverstolpt*, ens.

stulpluik, z.n.v. – Luik, dat over een gat heengestolpt wordt.

stieren, *stierboord*, *stierman*, ens. sie, *stuuren*.

Stuur, Sturen. *Hy zit aan het Stuur*, zegt Spreekw. *hij regelt de zaak.*

Hy is het Stuur kwyt: hij heeft het bewind verloren, hij is er afgeraakt of, hij is de klem kwijt.

Hy dryft over Stuur (achteruit): hij teert in.

Daar is veel over Stuur: daar is groot verlies.

Dewijl *afsturen* in de Scheepvaart genomen wordt voor *afhouden*, of door middel van *sturen* verwijderen, zegt men Spreekw. voor *afzenden*, *afsturen*, b. v. *Ik stuurde hem van huis af*, en, *Ik zal hem morgen op die zaak eens afsturen.*

sturen	1856 VAN LENNEP	sturen, b.w. – Door stuurmanskunst geleiden. <i>Hy nam de taak op sich, het schip in behouden haven te sturen.</i> Spreekwijze: <i>Een zaak verkeerd sturen, in de war sturen</i>, (voor: haar verkeerd leiden, in de war brengen). <i>Het schuitjen in 't riet sturen</i> (de zaak verknoeien). <i>Iemand om een boodschap naar een ander toe sturen</i> (voor: zenden: omdat men hem als 't ware den koers voorhoudt, opgeeft, dien hy volgen moet).
sturen	1856 VAN LENNEP	sturen, b.w. – Een schip of schuit, 't zij volgens theoretische of praktische ervarenis, 't zij alleen met lokale kennis, geleiden. <i>Het schip in behouden haven sturen.</i>
sturen	1856 VAN LENNEP	sturen, o.w. – Het roer besturen. <i>Het is zijn beurt te sturen</i>, (aan 't roer te staan.) <i>Er is verkeerd Gestuurd. N. sturen, op N. streken sturen</i>, (aan een schip een zekeren afstand doen afleggen, evenredig aan zijn snelheid op een gegeven windstreek.) <i>By-de-wind sturen</i>, (het schip zoodanig richten, dat de wind, er voorlijk inschietende, met het schip van een hoek 46° tot 34° make.) <i>In den koers sturen, op de zee, op 't zeetjen sturen</i>, (den voorsteven zoo keeren, dat hy zoo min mogelijk de werking der golven ondervinde.) <i>In het kielwater van een ander schip sturen</i>, (het schip in het zog van een voorgaand schip doen volgen.) <i>Met een stuurrad, met een rad sturen</i> (het roer door middel van een rad in beweging brengen.) <i>Met een inspit, met de roerpen sturen</i> (het roer door middel der handen in beweging brengen).
sturen	1857 PAN	sturen. “Bij-de-wind sturen (het schip zoodanig richten, dat de wind, er voorlijk inschietende, met het schip van een hoek 46° tot 34° make).” Lees: <i>met het schip een hoek van 46° tot 34° make</i>. Daarom te schrijven: <i>van 46° tot 68°</i>, en liever te verklaren als volgt: het schip, met de ra's zoo scherp mogelijk gebrast, derwijze sturen, dat de zeilen volstaan en meer niet. Dan zal de wind gemiddeld twee à vier streken voorlijker dan dwars inkomen en met de kiel een hoek maken van 46° tot 68°.
stut	1681 SEEMAN	stut, en <i>stutten</i> zijn woorden van een oorsprong: en dewijl <i>stutten</i> beteekend schooren, onderschraagen, soo is een <i>stut</i> niet anders, als een hout, dat iets schoord, en ondersteund, sie, W p. 56. N. 15. en p. 58. N. 20. alwaar afgebeeld staan een <i>stut</i> aan de halsmast; en op de laatste plaats een <i>stut in 't kruis</i>: daar is nog een <i>verkeerde stut</i>, dat een kromme rib aan het agter schip is, ens. van <i>stut</i> komt <i>op stutten rijen</i>, dat is, op stelten rijen, sie, <i>stelt</i>: het woord <i>stut</i> beteekend ook oneigendlijk, steun, steunsel: <i>gij sijt mijn stut, en steun; ik heb een groote stut aan hem: stutten</i> behalven dat het beteekend schooren, soo beteekend het ook beletten: en voor een Amsterdams jongens loopje, <i>stutten loopen</i>, schaabullen, piereweien, ens.
stut	1690 WITSEN	verkeerde stut. Een der kromme inhouten, die achter boven aan het schip komen.
stut	1856 VAN LENNEP	stut, z.n.m. – Hout, balk, stijl, die een voorwerp Stut of schoort. <i>Stut aan den mast, verkeerde stut</i>, (kromme rib aan het achterschip).
stutten	1856 VAN LENNEP	stutten, b.w. – Ondersteunen. <i>Stut zoo! Stut voor vallen</i>, (komm. aan den stuurman, om niet voor den wind te laten vallen).

stutten	1857 PAN	stutten. “Ondersteunen. Stut zoo! Stut voor vallen! (komm. aan den stuurman, om niet voor den wind te laten vallen).” Lees: <i>tegenhouden. Stut voor vallen!</i> komm. aan den roerganger, wanneer het schip vallende is en door het roer belet moet worden, verder af te vallen. <i>Stut voor loeven</i> , is het omgekeerde.
stuur	1681 SEEMAN	stuur , andere noemen het <i>stier</i> , waar van op zijn plaats gesproken is: met een ander woord werd het genaamd het <i>roer</i> , van <i>roeren</i> , beweegen: dewijl het <i>stuur</i> niet <i>stuuren</i> kan sonder beweegen: <i>hij is het stuur van 't schip</i> : het welk oneigendlijk beteekend, hij is de man, die alles beaamen en <i>bestieren</i> moet: <i>hij is het stuur quijt</i> , hij is de klem quijt: <i>ooverstuur drijven</i> , agter uit drijven: oneigendlijk agter uit teeren: <i>de saasten drijven ooverstuur</i> ; soo ook, <i>het loopt ooverstuur</i> ; <i>daar is veel ooverstuur</i> ; daar is groot verlies. <i>stuurlastig</i> werd van een schip gesegt, het welk al te veel naa agteren gelaaden is: van <i>stuur</i> komt <i>stuuren</i> : <i>stuurregt!</i> het welk oneigendlijk beteekend, gaa regte gangen! want het de dronkemans aard is te swieren, en met een nat seil te loopen: <i>stuuren</i> beteekend ook bij de Amsterdammers senden: <i>ik sal dat stuuren</i> : <i>sult gij de stnegt, of meid, stuuren?</i> <i>iemand uit stuuren</i> : iemand uit senden: oneigendlijk <i>subornare aliquem</i> : iemand senden om te verspieden.
stuur	1690 WITSEN	't jok op 't stuur zetten. Talien op de roerpen zetten, in de Konstapels kamer; of ook wel een touw alleenig aan het einde van de pen maken, waar mede de man te roer, by hardt weêr, geholpen wert.
stuur	1690 WITSEN	daar is een goet zee-man aan 't stuur. Oneig. Daar is een wys man aan de regeering, of aan 't werk.
stuur	1690 WITSEN	het stuur ruikt grondt. Dus spreekt men als de scheepen op droogh komen, en wanneer zy naar het stuur niet luisteren.
stuur	1690 WITSEN	man te roer kom by 't stuur. Dat is gezeght, dat in noodt de bequaamste lieden bystandt en hulpe moeten bieden.
stuur	1690 WITSEN	stuur van 't schip zyn. Oneig. Meester van de zaak wezen.
stuur	1836 SPRENGER	Stuur, Sturen. <u>Hy zit aan het Stuur</u> , zegt Spreekw. <i>hij regelt de zaak.</i> <u>Hy is het Stuur kwyt</u> : <i>hij heeft het bewind verloren, hij is er afgeraakt of, hij is de klem kwijt.</i> <u>Hy dryft over Stuur</u> (<i>achteruit</i>): <i>hij teert in.</i> <u>Daar is veel over Stuur</u> : <i>daar is groot verlies.</i> Dewijl <u>afsturen</u> in de Scheepvaart genomen wordt voor <i>afhouden</i> , of door middel van <i>sturen</i> verwijderen, zegt men Spreekw. voor <i>afzenden, afsturen</i> , b. v. <u>Ik stuurde hem van huis af</u> , en, <u>Ik zal hem morgen op die zaak eens afsturen.</u>
stuur	1856 VAN LENNEP	stuur , z.n.o. – Hetzelfde als <i>roer</i> . <i>Stuur hebben, stuur in het schip hebben</i> , (gang hebben, zoo, dat het schip naar al de bewegingen van het roer luistert). Spreekwijzen: <i>Hij is het stuur kwijt</i> , (hy weet zich niet meer te helpen). <i>Hij raakt over stuur</i> (hy raakt achteruit, in de war). <i>Er is niets over stuur</i> (er is niets aan verbeurd).
stuurboord	1681 SEEMAN	stuurboord beteekend te scheep de regtersij' voor de man, die te <i>roer</i> staat, en hier van het seggen, <i>iemand stuuren van stuurboord tot bakboord</i> , dat is oneigendlijk, iemand houden voor 't lapje; iemand senden om een dagscheer: <i>slingeren van stuurboord tot bakboord</i> , ens. <i>Stuurmal</i> : het

		patroon van een <i>stuur</i> , sie, <u>mal</u> . <i>Stuurlui</i> , <i>stuurlui</i> ; <i>luiden</i> , of een <i>man</i> , die sig op <i>stuuren</i> verstaat: en hier van het seggen: <i>de beste stuurlui zijn aan land</i> : het welk oneigendlijk beteekend: dat het ligter is te berispen, als te verbeeteren: <i>stuurman</i> door gelijkenis beteekend ook de laatste, de agterste: <i>hij is voor stuurman op gegaan</i> (seggen de jongens) ens. <i>Stuurmanschap</i> , de kennis, en konst, om een schip te <i>stuuren</i> . <i>Stuurplegt</i> , de <i>plegt</i> , daar de <i>stuurman</i> op staat, sie, <u>plegt</u> .
stuurboord	1690 WITSEN	als het over stuurboort niet wil, moet het over bakboort gewaaght werden. Oneig. Als het op d'eene wyze niet wil, moet men 't over d'andere wagen. Anders: Over alle boegen wenden.
stuurboord	1690 WITSEN	stuur-boort. De rechter zyde van 't schip, als men met het gezicht na vooren staat.
stuurboord	1690 WITSEN	van bak-boort tot stuur-boort iemant zenden. Oneig. De spot met iemant dryven, en hem gints en weder zenden.
stuurboord	1690 WITSEN	van stuurboort tot bakboort iemandt zenden. Oneig. Met iemandt schertzen: gints en weder zenden.
stuurboord	1856 VAN LENNEP	stuurboord , z.n.o. – Het rechter boord van een schip, wanneer men van den achterstevan naar voren ziet. <i>Over stuurboord liggen. Stuurboords halsen toe hebben</i> , (met de zeilen op het rechter boord liggen.) <i>Over stuurboord met bakboordshalzen toe liggen</i> , (Over <i>stuurboord</i> by–de–wind zeilen.) <i>Dat schip ligt over stuurboord</i> , (het helt naar de rechterzijde over.) <i>Stuurboord het roer</i> , of eenvoudig <i>stuurboord</i> : (komm. aan den roerganger, om de roepen rechts te draaien.) Zie voorts <u>bakboord</u> .
stuurboord	1857 PAN	Spreekwijze: <i>Iemand van stuurboord naar Bakboord zenden.</i> (Zie <u>bakboord</u> .)
stuurboordswacht	1856 VAN LENNEP	stuurboord. Hier staat onder anderen: “Stuurboords halsen toe hebben, (met de zeilen op het rechter boord liggen.” Lees: met de ra’s bakboord aan gebrast bij den wind zeilen.
stuurlast	1856 VAN LENNEP	stuurboordswacht , z.n.v. – Zie <u>wacht</u> .
		stuurlast , z.n.m. of <i>Stuurlastigheid</i> . – Het verschil in diepgang van den voor- met den achterstevan van het schip. <i>Op zijn stuurlast gebracht worden</i> , (wanneer de <i>stuurlast</i> overeenkomstig de berekeningen des bouwmeesters wordt aangebracht, om het schip wel naar het roer te doen luisteren).
stuurlastig	1856 VAN LENNEP	stuurlastig , b.n. – Geeft het verschil van den Stuurlast te kennen. <i>Dat schip is stuurlastig</i> . De diepte is van achteren grooter.
stuurlui	1690 WITSEN	de beste stuurluiden zyn aan landt. Oneig. Die van buiten een zaak oordeelen, gemeenlyk verkeert oordeelen.
stuurmal	1690 WITSEN	stuur-mal. Een vorm, waar na het roer gesneden is: deeze neemt men veeltydts mede te scheep, om, indien by geval het roer onklaar raakte, een ander te kunnen maken.
stuurman	1690 WITSEN	als de buis geen haring vangt, is de stuurman een schelm. Oneig. Dat men veeltydts, met de hondt, op de steen, en niet op de werper, ziet.
stuurman	1690 WITSEN	de stuurman zeilt van de plecht af , Oneigentlyk gezeght: als iemandt, die meester is, t'onder raakt.
stuurman	1740 Zonhoven	stierman. Die kennis heeft van de zeevaart, en 't schip wel weet te stieren, en op diens bevel het roer te ly of loefwaert gedraeit wort.

stuurman	1836 SPRENGER	Stuurman, Stuurlieden. <u>Hy is een goed stuurman op zee,</u> zegt men Spreekw. van <i>iemand, die in groote, belangrijke gevallen, de zaken wel weet te regelen en aan den gang te houden.</i> <u>De beste Stuurlieden staan aan wal.</u> Men moet aan een kaai of strand, te midden van schippers staan, om zich telkens te overtuigen, dat men van boord zijnde, het beste schijnt te weten, hoe een schip wel te besturen, en er geen einde is aan de aanmerkingen, die men op anderen maakt. Vandaar het Spreekwoord in den zin van: <i>het valt gemakkelijker te berispen dan te verbeteren.</i>
stuurman	1856 VAN LENNEP	stuurman, z.n.m. – Oorspronkelijk de man die Stuurde, in welken zin thands het woord Roerganger gebezigd wordt: vervolgens hy, die met het toezicht over het Sturen belast was. Thands verstaat men door <i>stuurman</i> den persoon, die, op koopvaardyschepen, onmiddellijk in rang volgt op den schipper of kapitein. <i>Eerste stuurman, tweede stuurman, derde stuurman.</i> Bepalingen aangaande de verplichtingen des <i>stuurmans</i> vinden wij in art. 398, 406, 407, 408 en 409 Wetb. v. Kooph. In sommige zaken rust de verantwoordelijkheid des kapiteins mede op den <i>stuurman</i>. Zoo is hy volgens art. 210 der algemeene Wet van 16 Augustus 1822 voor een derde boetschuldig in geval van ontdekte overtredingen, en aan de meeste, der verplichtingen, op den schipper rustende, mede onderworpen. Zie art. 8, 10, 1z, 16 en 59 der voormelde wet. Van de taak, aan dezen betrouwd, gewaagt Vondel in zijn <i>Lof der Zeevaart</i> op navolgende wijze: <i>Wat sterfelijcke lippen</i> <i>Oit melden stuurmans zorgh, de blinde en ziende klippen,</i> <i>De staerten, hard van steen, de bancken onder zee,</i> <i>Daer menigh eicken zwaert zijn bodem stoot aan twee,</i> <i>Charybden, Scylles, die nu braecken, dan weêr slorpen,</i> <i>Afgronden, die geen loot kan peilen noch beworpen,</i> <i>En platen, stijf van rugh, draeistroomen diep van kolck,</i> <i>En rotsen, dick ontzien van 't zeebevaren volck.</i> <i>Der winden dwarrelingh, de blixems, donderslagen,</i> <i>Onmatigheit van hitte, en koude, en wintervlagen,</i> <i>De naerheit van de nacht, langdurigh, zonder licht</i> <i>Van sterren, zon van maen, den nevel, die 't gezicht</i> <i>Der baecken hem beneemt, het waken en het braken,</i> <i>Des waters vochtigheit, het kloeken en het kraken,</i> <i>Der golven tuimeling, de broosheit van het hout</i> <i>Daer hy zijn leven op onzeker heeft vertrout,</i> <i>De veerheit van de reis, van magen afgescheiden,</i> <i>Van vrou en kinders, die met wenschen hem geleiden,</i> <i>Nootdruftigheit van kost, van takel en van tou,</i> <i>Het spillen van zijn volck door ongemack en kou,</i> <i>Weerbarstigheit van weer, des roovers dreigementen</i> <i>En wat angstvallig brein kan schrick en vrees inprenten.</i>

Aan boord van een oorlogschip is de *stuurman* en de koflicier, belast met het waarnemen van lengte en breedte, met het houden van den koers, met het peilen van de diepte, het berekenen van vooruitgaan, het opmaken van 't bestek, het naauwkeurig houden van 't journaal, enz. Spreekwijze: *De beste Stuurlii staan aan wal*, (het valt gemakkelijk de daden van anderen te beoordeelen, wanneer men zelf niet in hun plaats verkeert). Zoo zegt Cats:

*Voorwaer het is zo licht geseyt:
De lieden hebben geen beleyt
De schipper of de man te roer,
Dat is voorwaer een rechte loer,
Wis, soo ick stuurman wesen mocht,
Ick stierd het schip in gene bocht,
Ick stierd het schip in genen kolck,
Soo hield ick 't schip en al het volck.*

stuurman	1857 PAN	stuurman. Hier leest men op bl. 222: "Aan boord van een oorlogschip is de stuurman en de koflicier belast met waarnemen van lengte en breedte, met het houden van den koers, met het peilen van de diepte, het berekenen van vooruitgaan, het opmaken van 't bestek, het naauwkeurig houden van 't journaal, enz." Dit is geheel onjuist, althans in den tegenwoordigen tijd. Onder anderen heeft de stuurman niets te maken met het houden van het journaal. Dit wordt door den officier der wacht ingeschreven. Lees: aan boord der oorlogschepen is de stuurman een de koflicier, onder toezigt van een officier, aan wien het stuurmans detail is opgedragen; belast met de stuwing en de zorg van de ruimen, de bewaring en het onderhoud der vlaggen, lood en loglijnen, boeken, kaarten, kompassen en alles wat tot dat detail behoort. Ook is hij behulpzaam bij het doen van observatiën, peilingen, loodingen, enz.
stuurplecht	1690 WITSEN	stuur-plecht. De plaats daar de man te roer staat.
stuurrad	1856 VAN LENNEP	stuurrad , z.n.o. – Rad, dienende om de roerpen, 't zij rechts. 't zij links te bewegen.
stuurreep	1856 VAN LENNEP	stuurreep , z.n.v. – Lijn, waarvan het middelste gedeelte om het stuurrad gerold is; terwijl de beide enden door touwhozen heenloopen naar de boorden van het schip boven het tusschendeck, om op het uiteinde van de roerpen tot elkander te komen. Op schepen, waar de roerpen op het bovendeck is, loopen de stuurreepen door bloks, die ter wederzijden aan het staande boord bevestigd zijn.
stuurriem	1856 VAN LENNEP	stuurriem , z.n.m. – of <i>wrikriem</i> . Riem, die, in een ronde keep achter aan een licht vaartuig geplaatst, gebezigd wordt om dat vaartuig voort te krijgen of te besturen.
stuurstoel	1856 VAN LENNEP	stuurstoel , z.n.m. – Bank, waarin de schipper eener trekschuit gezeten is en waar de roerpen overloopt.
stuwage	1856 VAN LENNEP	stuwadje , z.n.v. – Lading, en al wat verder in het ruim van een schip is samengestouwd.
stuwen	1681 SEEMAN	stuuwen , digt in een pakken: waar van, <i>sijn de waaren wel gestuuwd!</i> dit woord werd ook oneigendlijk genoomen, als men segt, <i>die man kan wel stuuwen</i> : die man kan wel een braaven roemer bij sig steeken, of op zijn seemans, die man is stijf onder seil: van <i>stuuwen</i> komt <i>voortstuuwen</i> : voortdrijven: <i>wij stuuwden hem voort</i> , ens.

stuwen	1856 VAN LENNEP	stuwen , b.w. – Samenpakken, bergen. <i>Die lading valt zwaar te stuwen. Een goed Gestuwd schip.</i> Meer gebruikelijk is <i>stouwen</i> . Zie ald.
sukkelen	1681 SEEMAN	sukkelen , beteekend swerven, tegenspoed hebben: <i>die luiden hebben veel gesukkeld: die luiden sukkelen geweldig</i> : een <i>sukkel</i> , een <i>sukkelaar</i> : <i>sukkeling</i> , ens.
sultane	1856 VAN LENNEP	sultane , z.n.v. – Soort van Turksche galei.
superkarga	1856 VAN LENNEP	superkarga , z.n.m. – Opzichter eener lading: zaakgelastigde des bevrachters, die met de koopwaren medereist en zich met den verkoop belast.
taan	1681 SEEMAN	taan , een soort van verf. die van run, of ijke schors gekookt werd: waar van een <i>taankeetel</i> : <i>taanen</i> met <i>taan</i> verven: <i>een getaand seil: hij siet 'er (soo geel) uit, of hij getaand was.</i>
taan	1856 VAN LENNEP	taan , z.n.v. – Verwstof, van run of eiken schors gekookt, en waarmede de zeilen geel geverwd worden. Spreekwijze: <i>Hy ziet zoo geel als taan.</i>
taan	1857 PAN	taan . “Verfstof, van run of eikenschors gekookt, waarmede de zeilen geel geverfd worden.” Lees: verfstof van run of eikenschors, waarin de vischnetten, en dikwijls ook zeilen van binnenvaartuigen, gekookt worden. Door die bewerking zijn deze beter bestand tegen de afwisseling van vocht en droogte, en krijgen eene gele kleur. Dewijl men echter eene bruine kleur verkiest, wordt in het mengsel wat koperrood gedaan. Te Enkhuizen noemt men de loodsen of gebouwen, waar de haringvleten getaand worden, <i>taanhuizen</i> .
tafelgeld	1856 VAN LENNEP	tafelgeld , z.n.o. – Geld, dat aan de zeeofficieren wordt uitbetaald boven hun wedde, om er zich levensmiddelen voor te verschaffen.
tak	1856 VAN LENNEP	tak , z.n.m. – Het kleinste gedeelte van een knie.
takbout	1856 VAN LENNEP	takbout , z.n.m. – Bout met een weêrhaak, zoodat die, eens ingedreven zijnde, niet weêr kan worden uitgehaald.
takbout	1856 VAN LENNEP	takbouten , z.n.m.mv. – Bouten, aan hun vooreinde met een scherp in doorsnede vierkante punt voorzien. Deze wordt op de hoeken ingehakt, zoodat er scherpe uitstaande punten of Takken ontstaan, die als weêrhaken werken.
takel	1681 SEEMAN	taakel , beteekend een dun slag van een touw, waar meede de goederen in, en uit het schip, gehijsd werden: van <i>taakel</i> komt <i>taakelen</i> , dat is, touwen aanslaan: en hier van <i>toetaakelen</i> : het schip van touwwerk versien, om see te kunnen kiezen: soo seide men, <i>de scheepen werden toegetaakeld: daar is veel toetaakelens aan vast</i> : in het gemeen werden deese woorden genoomen voor klaar, en gereed maaken: <i>een schip onttaakelen</i> : een schip zijn staande, en loopende wand, aflighten, tot een teeken, dat het werd opgeleit, om voor eerst niet in see te gaan. <i>Taakelblok</i> , een <i>blok</i> aan een <i>taakel</i> . <i>Taakelgaaren</i> , <i>gaaren</i> , daar een <i>taakel</i> mee' bewoeld werd. <i>Taakelhaak</i> , een <i>haak</i> , en als een ijsere hand aan het end van een <i>taakel</i> , ens.
takel	1690 WITSEN	de takels scheeren . De takels spannen, om daar mede te arbeiden.
takel	1690 WITSEN	looper aan een takel . Een touw, dat men in handen heeft als het goet over geheist wordt.
takel	1690 WITSEN	slaait aan de takels . Maakt de takels vast, aan het geen opgeheist moet worden.
takel	1690 WITSEN	takel . Een touw, waar mede men alle goederen in en uit het schip heist.

takel	1856 VAN LENNEP	takel, z.n.m. – <i>Talie, derde hand, vierlooper</i>. Verzameling van touwen en katrollen, wier samenstel dient, om met geringe krachtsaanwending groote zwaarten op te tillen. <i>Gaardtakel</i> (die gebezigd wordt om den bezaansgaffel van plaats te doen veranderen.) <i>Manteltakel</i> (die een mantel of schenkel heeft). <i>Noktakels</i> (die aan de nokken der onderraas vast zitten en dienen om vrachten binnen het schip te brengen.) <i>Voor-zij-takel, zij- en kiptakel</i> (die aan de toppen der lage masten hangen.) <i>Spiltakel, stagtakel</i> (die boven het grootluik overhangt). <i>De takels hijssen uit de schepen</i> <i>Al wat haar ruimte houdt begrepen</i> <i>Of tusschen dekken zich bevindt.</i> Van Haren, de <i>Geuzen</i>. Zie verder <i>touw, tip</i>.
takel	1857 PAN	takel. “Gaardetakel.” Op groote schepen vindt men op de geerden of gaarden der gaffels een blokje, waardoor een looper vaart, maar geen <i>takel</i>. Beter ware het, te dezer plaatse geene melding te maken van dit tuigdeel. Verder staat hier weder “lage masten.” Lees: <i>masten</i>. Wijders in plaats van “spiltakel” te schrijven: <i>speeltakel</i>.
takelaar	1856 VAN LENNEP	takelaar, z.n.m – Matroos, die zich binnen ’s lands verhuurt, om het schip op te tuigen. takelen en onttakelen. Touwen af en aan slaan. Takelen. <u>Hy begint aftetakelen</u>, zegt Spreekw. <i>ten aanzien van zijne gezondheid, krachten of geldelijk vermogen, te verminderen</i>. <i>Takelen</i> of <i>toetakelen</i> is toch, het schip van touwwerk voorzien, om er mede te kunnen varen, en <i>aftakelen</i> het tegenovergestelde; maar overeenkomstig het eerste, zegt men ook: <u>hy heeft hem deerlyk toegetakeld</u> d. i. <i>geslagen</i>, en <u>hy is wonderlyk toegetakeld</u>, voor: <i>zonderling opgeschikt</i>.
takelen	1690 WITSEN	
takelen	1836 SPRENGER	
takelen	1836 SPRENGER	Takelen. <u>Hy begint aftetakelen</u>. Hier over schreef ik in mijne Handleiding. “Het Spreekw. zegt ten aanzien van zijne gezondheid, krachten of geldelijk vermogen, te verminderen. <i>Takelen</i> of <i>toetakelen</i> is toch, het Schip van touwwerk voorzien om er mede te kunnen varen, en <i>aftakelen</i> het tegenovergestelde.” Hierop is het volgende aangemerkt: <i>Takelen</i> is eigenlijk niet het tuig, maar het touwwerk, dat tot het tuig dienen moet, klaar maken, en het <i>tuig</i> bestaat niet alleen in touwwerk, maar daartoe dienen ook de rondhouten; voorts zegt men van iemand, die begint te herstellen: <u>hy is weer aan het optakelen</u>.
takelen	1856 VAN LENNEP	takelen, b.w. – Het end van een loopend touw met een Takelgaren bewinden tegen ’t uitrafelen. betakelen. Meer gebruikelijk is hiervoor het woord: <i>takelen</i>. takelgaren, z.n.o. – Garen, waar een Takel mede bewoeld wordt. takelgaren. “Garen, waar een takel mede bewoeld wordt.” Lees: zeer dun garen, waarmede de einden van het touwwerk getakeld worden. Zie bij <i>takelen</i>.
takelen	1857 PAN	
takelgaren	1856 VAN LENNEP	
takelgaren	1857 PAN	
takeling	1856 VAN LENNEP	takeling, z.n.v. – (veroud.) Alles wat tot de uitrusting van een schip behoort. Overdrachtelijk bezigt het Huygens in zijn <i>Sneldichten</i>. <i>En all’ de takelingh van zenuwen en leden</i> en nog eens:

		<i>Een Haegsche joffers hoofd, dry uren langh gehult, Ten breedsten uytgesteld, gevlochten en gekrult Schijnt by een zeilend schip niet kwalick vergeleken Met touw en takelingh en vlaggen uytgestreken.</i>
takeling	1857 PAN	takeling. Bij de gegeven verklaring te voegen: De omwinding der einden van het touwwerk met takelgaren. Zie bij <i>takelen</i> .
takelloods	1856 VAN LENNEP	takelloods , z.n.v. – Loods, waar, op 's Rijks werven, alles wordt gereed gemaakt tot het optuigen der schepen.
tal	1856 VAN LENNEP	tal , z.n.o. – 200 stuks. <i>De haring brangt na Paschen niet meer op dan 20 Cts. het tal.</i>
talie	1681 SEEMAN	taalie , een touw, daar men iets meede naa sig toe haald: gelijk het daarom ook een <i>taaliereep</i> genaamd werd: waar van ook een <i>halstaalie</i> , gelijk op zijn plaats te sien: voorts beteekend (bij de Leenaars, en andere) een sestiende deel van een el: van <i>taalie</i> , <i>taalien</i> , naa sig toehaalen: waar van het seemans woord: <i>taalie aan! taalie aan!</i> een <i>taaliehaak</i> : dat is een <i>haak</i> , die aan een <i>taalie</i> vastgemaakt werd, ens.
talie	1856 VAN LENNEP	talie , z.n.v. – Zie <i>takel</i> . – Van <i>Talen</i> (trekken) dus eigenl.: trektouw. <i>Achtertalties</i> , <i>Inhaaltalie</i> (die gebezigd worden om het geschut uit de geschutpoorten te halen.) – <i>Zijalties</i> (die tot het vastsjorren der stukken gebezigd worden.) <i>Enkele talies of klaplooper</i> .) <i>Dubbele talies</i> : – <i>Riftalie</i> (die tot reeven dient.) <i>Stagtalie</i> (die aan de stags der lage masten gehecht is en tot het oplichten van kleine lasten dient.) <i>Wantalties</i> (die dienen om het want aan te halen.) <i>Halstalie</i> , <i>Rakketalie</i> , <i>talie van de topreep</i> , <i>Bakstagalties talie van den boom</i> (die dienen om een zeil, een rak, enz. aan te halen.) <i>Losse talies</i> (die geen vaste plaats hebben.) <i>Storttalie op de marsera</i> , <i>Slingertalie</i> (die de raas by het slingeren voor een schip in haar stand moeten houden.) <i>Pentertalie</i> (die tot het openen en sluiten der geschutpoorten dient.) <i>Haaktalie</i> (die met een haak voorzien is.) <i>Yzeren talie</i> , <i>Kettingtalie</i> (die met een ketting voorzien is).
talie	1857 PAN	talie . “zie takel.” Hierbij te voegen: <i>Talie</i> is een ligt soort van takel, zamengesteld uit een looper, één dubbel en één enkel blok. “Zijalties” dienen niet alleen “tot het vastsjorren der stukken”, maar vooral om deze <i>te boord te halen</i> . Wijders wordt hier, even als elders in dit boek, gesproken van <i>lage masten</i> . Blijkbaar worden hierdoor de <i>masten</i> aangeduid. Het woord <i>lage</i> is geheel overbodig. Wil men hooger gedeelten onderscheiden van de eigenlijke masten, dan zijn de namen van <i>stengen</i> , <i>bramstengen</i> , enz. daar. Verder leze men <i>stoottalie</i> voor “storttalie.”
taliën	1690 WITSEN	talien . Aanhalen.
taliën	1690 WITSEN	wandt talien . Het staande wandt met lynen scheeren.
taliën	1856 VAN LENNEP	taliën , b.w. – Optaliën, aan een Talie of Takel ophijschen.
taliereep	1690 WITSEN	talie-reep . Een touw daar men de hoofd-touwen mede vast maakt.
taliereep	1856 VAN LENNEP	taliereep , z.n.v. – Zie <i>talreep</i> .
talreep	1856 VAN LENNEP	talreep , z.n.v. – Klein touw, dat, door twee stagkousen of doodshoofden loopende, dient om deze tot elkander te brengen en daardoor een zwaarder touw aan te halen, dat door een dier stagkousen of

		doodshoofden loopt. <i>Talreepen van het want, talreep van de pardoens</i> , enz. De <i>talreep</i> , die door de doodshoofden van de puttingyzers en van het staande want loopt, dient om het onder- en staggewant vast te zetten.
talreep	1857 PAN	talreep . “Staggewant.” Lees: <i>stengewant</i> . Ook worden de hier vermelde <i>doodshoofden</i> doorgaans <i>juffers</i> genoemd.
tand	1681 SEEMAN	tand , <i>Dens</i> : waar van, <i>tandeloos, sonder tanden</i> : van <i>tand</i> komt <i>tanden</i> , dat is, <i>tanden krijgen, dentire</i> : ons kind <i>krijgt tanden</i> : <i>tanden</i> beteekend ook met ijsere haaken, als <i>tanden</i> , een vaartuig ooverhaalen, tot Leiden zijn ook ijsere pinnen, die zij noemen, <i>Barnevelds tanden</i> ; om dat die in die tijden (gelijk bekend is) gebruikt zijn. <i>getand zijn</i> , beteekend <i>zijn tanden</i> wel durven <i>laaten sien</i> : of wel juffer durven spreken uit de mond: het geen een bootsgesel sou’ seggen: boe en baa weerom durven seggen, hij is wel <i>getand</i> : hij sal zijn kaas en brood niet laten neemen, ens.
tanden	1690 WITSEN	tanden . Overwinnen.
tanden	1856 VAN LENNEP	tanden , b.w. – Met yzeren haken omhalen. <i>Een schuit tanden</i> .
tandlas	1856 VAN LENNEP	tandlasch , z.n.m. – Haaklasch, waarvan het schuine vlak als met Tanden voorzien is om in keepen te sluiten.
tanen	1690 WITSEN	tanen . Aan het visch-wandt een verw geven.
tanen	1856 VAN LENNEP	tanen , b.w. – Met Taan verwen. <i>Een Getaand zeil</i> .
tang	1681 SEEMAN	tang , dit is of een ijser werktuig, dat men gebruikt aan den haard: waar van, <i>sij zijn soo smeurig, dat men haar met geen tang sou’ durven aantasten</i> : dit is een oovertollige manier van spreken, en beteekend, dat die menssen seer vuil en smeurig zijn. Maar een <i>tang</i> beteekend ook een <i>nijptang</i> (gelijk bekend is) en op een scheepstimmerwerf siet men ook, <i>W. p. 185. N. 2. en pag. 147.</i> , ens. <i>N. 3. de afbeeldsels</i> : waar meede voor teegenwoordig mij vergenoegd hou’: <i>het sluit als een tang op een varken</i> , dat spotsgewijs geseid werd, als hebbende gants geen slot: en daarom het is een sotte praat.
tang	1856 VAN LENNEP	tang , z.n.v. – Nijptang. Spreekwijze: <i>Het sluit als een tang op een varken</i> (het sluit niet).
tap	1681 SEEMAN	tap , beteekend eigendlijk het geen de Amsterdammers noemen een deuvik: <i>speel om deuviken, die kunje weer vissen</i> : dat is, bij veragting van iemand, die niet veel te verliesen heeft: speel om ouwe dollen: waar van deuviken, dat ook <i>in priapeiis</i> , oneigendlijk genoomen werd: een <i>tap</i> dan is een rond stopseltje, dat in het gat van een ton geslaagen werd, daar de kraan moet ingesteecken werden, <i>hij beeterd hem, als scharbier op den tap</i> : dat is, hij werd hoe langer, hoe slimmer: en soo sou <i>tappen</i> eigendlijk zijn, de <i>tap</i> uit het vat haalen, het welk bij verleegendheid van een kraan geschied, als men niet wil, dat’er geduurig aan het vat sal gegaan werden: maar de gewoonte heeft al onderscheid tussen deuviken, en <i>tappen</i> gemaakt: soo dat <i>tappen</i> nu al geschied met een kraan! <i>tap waard! tap!</i> waar van een <i>tapper</i> , een herbergier: <i>het tappers gild, een tapje opsetten</i> , ens.
tap	1856 VAN LENNEP	tap , z.n.m. – 1°. Plaats waar men Tapt. Spreekwijze: <i>Hij zal beteren, als Scharrebier op den tap</i> (hy zal nog slimmer worden).

tapbeugel	1856 VAN LENNEP	2°. Korte ronde metalen of yzeren klos, aan de zijde van het kanon uitstekende, waarmede het in het rolpaard ligt.
tapbout	1856 VAN LENNEP	tapbeugel , z.n.m. – Yzeren beugel op het rolpaard, die over den Tap sluit,
tarm	1856 VAN LENNEP	tapbout , z.n.m. of <i>Draaibout</i> . – Bout, die in de karronade steunt.
		tarm , z.n.m. – Staanman. Naam der stutten, die boven de boorden van een schip uitsteken. 't Is 't Lat. <i>terminus</i> (paal).
tarm	1857 PAN	tarm . “Staanman. Naam der stutten, die boven de boorden van een schip uitsteken.” Deze verklaring kan goed zijn, doch het woord is ons in die beteekenis onbekend. <i>Tarmen</i> of <i>mannetjes</i> zijn eigenlijk de inhouten van het galjoen; zij rusten met het midden op de woelingknie, en schieten met teenen of toonen op de bovenste slooiknie neder. Verder zijn zij ingelaten in de beide onderste regelingen, en vormen met deze het galjoen van een schip.
tartaan	1856 VAN LENNEP	tartaan , z.n.v. – Vrachtschip op de Middellandsche zee. Het draagt maar een mast met een latijnzeil, en is als een galei getuigd. <i>Saiken en Tartanen</i> zegt Antonides. Zie <i>saïck</i> .
tas	1681 SEEMAN	tas , in het gemeen genoomen een leeren sakje: waar van een <i>koegeltas</i> : hoe wel bij het vrouwvolk (gelijk bekend is) de <i>tassen</i> van veelderhande, en zelfs kostelijke stoffen, gemaakt werden: <i>de hond sit haar op de tas</i> , sij is gierig: waar van ook een <i>beugeltas</i> : een <i>googheltas</i> , ens. het woord <i>tas</i> werd ook op een vrouwmens gepast, als men seide: <i>het is een braave, en lustige tas, van een vrouw</i> .
tasse	1856 VAN LENNEP	tasse , z.n.v. (veroud.). – Aangevoegde verbreeding op de waterdracht.
tasten	1690 WITSEN	tasten . <i>Het schip tast grondt</i> . Dat is: Het schip gaat al stootende over de grondt, zonder zich te hinderen.
tchichernee	1856 VAN LENNEP	tchichernee , z.n.v. – Turksch vrachtschip, op de Zwarte zee varende.
te gaat	1690 WITSEN	te gaat gaan . Zulks wert gezeght, als'er een scheur in eenigh timmer-werk te scheep van zelfs toe gaat.
teer	1681 SEEMAN	teer is een soort (naa ons dunken) van pik: dog dunner, en als gesmolten: en hier van een <i>teerkooper</i> : een <i>teerkeetel</i> : een <i>teerquast</i> : een <i>teerton</i> : een <i>teertuin</i> , een afgesloote plaats, of werf, daar <i>teer</i> leit: en hier van bij de Amsterdammers: <i>de oude, de nieuwe teertuinen</i> . Van <i>teer</i> komt <i>teerig</i> , dat met <i>teer</i> besmeerd is, of dat daar naa ruikt: <i>hij heeft een teerig broekjen aan: zijn handen zijn soo teerig: hoe ruikt het hier soo teerig?</i> ens. <i>Teeren</i> voorts beteekend met <i>teer</i> smeeren: een <i>schuit, schutting, brug teeren</i> : en oneigendlijk slempen, brassen: waar van daan het spreekwoord: <i>de burgers sullen teeren: hij doet niet, als teeren, en smeeren</i> : en hier van <i>teergeld</i> , een <i>teerpenning</i> : maar om de klugt raad eens, wat seggen wil dit volgende, ons bij deese geleegendheid uit de pen gevallen. <i>Die meer verteerd, als wind, verteerd en schip, en schuit:</i> <i>Hoe meer dat ik verteer, verteer ik wel een duit?</i> Van <i>teeren</i> , brassen, slempen, komt <i>teering</i> : gelijk men seide: <i>men moet zijn teering setten naa zijn neering</i> : of bij verkorting: <i>men moet zijn teer setten, naa zijn neer</i> , dat is, <i>pro quaestu sumptum facito: tuo te pede metire</i> : spring niet verder, als uw pols lang is: <i>teering</i> beteekend ook een

		siekte, waar door een mens al zijn vlees, en bloed, als <i>verteend</i> : want hoe wel <i>verteeren</i> eigendlijk beteekend de <i>teer</i> verbeesigen: en oneigendlijk met slempen, en dempen (jaa ook zelfs nuttelijk besteeden: gelijk men weet het seggen: <i>hoe veel verteerje daar in de kost? hij heeft meer als hij zijn leeven sal kunnen verteeren</i> , ens.) door brengen: egter bij gelijkenis werd het ook op deese soort van siekte toegepast: en soo seide men ook <i>uitteeren</i> : <i>die mens die teerd uit</i> . <i>Teeren</i> beteekend ook oneigendlijk kookken, of om kragtiger te seggen <i>digerere</i> : gelijk men seide <i>mijn maag teerd niet wel</i> : de gelijkenis (soo ik geloof) genoomen van hout, dat de <i>teer</i> niet wel kan indrinken, of vatten: gelijk ook daar van komt: <i>ik kan die spijs niet verteeren</i> , dat is, verdouwen.
teer	1856 VAN LENNEP	teer , z.n.m. – Zwarte, lijmachtige zelfstandigheid, die uit den pijnboom vloeit, wanneer deze aan de werking van 't vuur wordt blootgesteld. <i>Koolteer</i> (die uit steenkolen getrokken wordt). <i>In den teer zetten</i> (beteeren).
teerketel	1856 VAN LENNEP	teerketel , z.n.m. – Ketel, waarin Teer gekookt wordt, waarvan nog te Amsterdam de <i>Teerketelsteeg</i> haar naam draagt.
teerkwast	1856 VAN LENNEP	teerkwast , z.n.v. – Kwast, tot het Teeren gebruikt.
teerling	1856 VAN LENNEP	teerling , z.n.m. – Neut aan den Top. Zie <i>neut</i> .
teers	1690 WITSEN	teers . Zeker werk-tuigh van hout, derwyze als een scherpe kegel, waar mede men splitzingen maakt.
teers	1856 VAN LENNEP	teers , z.n.m. – Groote houten marlpriem, met yzer beslagen.
teerstooft	1856 VAN LENNEP	teerstooft , z.n.v. – Werkplaats, waar Teer bereid wordt.
teerton	1856 VAN LENNEP	teerton , z.n.v. – Ton met Teer.
teertuin	1856 VAN LENNEP	teertuin , z.n.v. – Omheinde plaats, binnen welke Teer gesmolten en bereid wordt. Een buurt te Amsterdam heet nog de <i>Teertuinen</i> .
tegen	1856 VAN LENNEP	tegen , bw. – Onvoordeelig. <i>Wind en stroom waren ons tegen</i> .
tegen	1856 VAN LENNEP	tegen , voorz. – Tegenover. <i>Tegen elkander in liggen</i> (wanneer schepen in tegenovergestelde richting varen).
tegenbrassen	1856 VAN LENNEP	tegenbrassen , b.w. – <i>Tegenbrassen om hoogte te nemen</i> . <i>De Zeilen tegenbrassen</i> (de zeilen tegen den wind inbrengen, ten einde het vaartuig te doen bydraaien of zijn vaart te stoppen).
tegenliggen	1856 VAN LENNEP	tegenliggen , o.w. Wordt van de zeilen gezegd, als zy den wind van voren ontfangen, zoo dat zy tegen den mast drukken. <i>Een tegenliggend marszeil</i> . <i>Dat zeil Ligt Tegen</i> .
tegenlopen	1856 VAN LENNEP	tegenloopen , o.w. – Schralen: wordt de wind gezegd te doen, wanneer hy een by-de-wind zeilend schip niet langer dient. <i>De wind Loopt Tegen voor het schip: hy Loopt N. streken Tegen</i> .
tegenstroom	1856 VAN LENNEP	tegenstroom , z.n.m. – Stroom, die Tegen is.
tegenwind	1856 VAN LENNEP	tegenwind , z.n.m. – Wind, die noodzaakt scherp by-de-wind te houden en gangen te doen, om zooveel mogelijk den koers te bewaren, dien men volgen wil.
tegenzee	1856 VAN LENNEP	tegenzee , z.n.v. of <i>Weerzee</i> . – Terugdeinzing van den golf, die Tegen een rots of hoogte geslagen heeft.
teisteren	1856 VAN LENNEP	teisteren , b.w. – Sterk bewegen, niet zonder schade aan te brengen. <i>De wind Teisterde ons schip</i> . <i>Het schip werd zwaar Geteisterd door den storm</i> . Spreekwijze: <i>Iemand teisteren</i> (hem kwellen).

teken	1856 VAN LENNEP	teeken , z.n.o. – Aanwijzing. <i>Zeezwaluwen in 't kielwater is een teeken, dat de harde wind zal aanhouden. Den Albatros te zien vliegen, is een teeken, dat men de Kaap nadert.</i>
tekenen	1856 VAN LENNEP	teekenen , o.w. – Wordt de zee gezegd te doen, wanneer het water, met de eb vallende, een vochtig merk op het strand achterlaat, dat aantoonst, hoe ver het is afgeloopen sedert het hoog water was. <i>Het water Teekent: men moet met het afloopen beginnen.</i>
telgang	1690 WITSEN	tel-gang . Een plank, die boven de lyfhouten in de scheepen komt.
tengel	1681 SEEMAN	tingel , wat voor een strookhouts dit sij, sie, W. p 55. N. 9.
tengel	1856 VAN LENNEP	tengel , z.n.m. – Strook hout of lat, tusschen verschillende stukken getimmerten gesteld, die aan elkander behoorden te sluiten en het niet volkomen doen.
tent	1856 VAN LENNEP	tent , z.n.v. – Linnen scherm, horizontaal geplaatst, en 't welk men over de dekken of de kampanje van een schip op geringe hoogte spant om zich tegen den regen of de zon te beschutten. Zie <u>zonnetent</u> . <i>Sloeptent</i> (tent met yzeren schepters over de zeet van een sloep).
teren	1690 WITSEN	wel gepikt en geteert zyn . Oneig. Wel voorzien zyn van alles.
teren	1856 VAN LENNEP	teeren , b.w. Met Teer besmeeren. Spreekwijze: <i>Teeren en smeeren</i> (slempen en brassen).
term	1856 VAN LENNEP	term , z.n.m. – Zie <u>tarm</u> .
terugvloeien	1856 VAN LENNEP	terugvloeien , o.w. – Rugwaartsche beweging van vloeibare stoffen. <i>Als de zee zich verheft, Vloeien de rivieren Terug.</i>
ticht	1690 WITSEN	ticht van zee . Drift van 't water in zee.
tier	1856 VAN LENNEP	tieren , z.n.m.mv. – Open ruimten tusschen de ingescheepte vaten.
tier	1857 PAN	tieren . Zoo heeten ook de spiraalvormige groeven, tusschen de stengen van het touwwerk.
tij	1681 SEEMAN	tij , of <i>getij</i> : of vol koomender, dog min gebruikelijk, <i>getijde</i> : dit is (gelijk wij in <i>getij</i> gesegt hebben) de beweeging van op, en aflopend waater: dewelke gemeenelijk komt op haar gesette tijd: dog wind, en maan brengen somtijds eenige verandering: <i>het tij is goed, het tij verloopt, mijn tij is verlopen</i> , dat is, oneigendlijk, ik heb mijn tijd gehad: mijn saaken zijn gedaan: <i>tij stoppen</i> , blijven leggen, om dat <i>het tij verlopen</i> is: <i>tijkaavelen</i> , gissen, wanneer het <i>getij</i> goed, of quaad sal zijn: en hier van het seggen: <i>ik weet wel tij te kaavelen</i> , dat is, gissing, en goede ooverslag te maaken, en mijn slag waar te neemen, <i>alle tijen hebben haar weertijen</i> : of soo anderen willen: <i>alle tijden hebben haar weertijden</i> : dat is, de kans kan keeren, en veranderen: want naa hooge vlooden koomen laage ebbes, sie, <u>eb</u> : <i>het tij breekt den hals</i> : dat is, het <i>tij</i> verswakt: <i>het tij vergast</i> (de gelijkenis genoomen van iemand, die te <i>gast</i> is, en zijn dingen laat drijven) beteekend, daar en is geen <i>tij</i> : nu is het stil waater, een <i>tijanker</i> , een daagelijks <i>anker</i> : een <i>tijglas</i> , een sandlooper, daar men aan weten kan, hoe lang het <i>tij</i> nog duuren moet, of ook geduurd heeft: <i>de tij weg</i> , noemd W. p. 510. daar de stroom het alder hardst voortschiet.
tij	1690 WITSEN	het ty breekt den hals . Het water begint op te houden van ebbes ofte vloeijen.
tij	1690 WITSEN	het ty gaat op zyn beenen . Het ty is op zyn sterkst in 't vloeijen.
tij	1690 WITSEN	het ty houdt geen streek . Het ty vloeit niet na gewoonte.
tij	1690 WITSEN	het ty is verlopen . Oneig. De gelegentheit is voorby.

tij	1690 WITSEN	het ty vergast. Het is stil water, ebt noch vloeit.
tij	1690 WITSEN	het ty waalt. Het ty keert.
tij	1690 WITSEN	het ty waamt. De stroom doet de modder, ot het zant, van de grondt boven komen.
tij	1690 WITSEN	lywaarts ty. Als wint en stroom een zelve wegh gaan; 't geen stil water geeft.
tij	1690 WITSEN	myn ty is verlopen. Oneig. Myn tydt is voorby.
tij	1690 WITSEN	noch een ty over 't kabel laten lopen. Oneig. Wat wachten: noch een goede gelegenheit verzuimen.
tij	1690 WITSEN	op en neder gaande tyen. Vloeden, die van buiten af in de binnen-wateren komen, en weder te rugh gaan.
tij	1690 WITSEN	over ty zeilen. Met een goet ty zeilen. Derwaarts zeilen daar het water heen loopt.
tij	1690 WITSEN	ty over kabel laten gaan. Oneig. Met rust iets afwachten.
tij	1690 WITSEN	ty. Stroom.
tij	1690 WITSEN	ty-wegh. Daar de stroom het hardste loopt.
tij	1690 WITSEN	wandelbaar ty. Een veranderlyk ty: waar tegen komt, <i>een gezet ty</i> , en <i>gaande ty</i> .
tij	1690 WITSEN	wintwaarts ty. Een ty dat tegen de wint aan loopt, 't geen hol water maakt.
tij	1740 Zonhoven	ty. De beweging van 't op- en afloopt water. <i>Tykavelen</i> , wel gissen wanneer het gety goedt of quaedt is, en gevolgelyk goeden overslag maeken.
tij	1836 SPRENGER	Tij. (Getij.) <u>Zyn ty is verlopen.</u> <i>Tij</i> beteekent <i>eb</i> en <i>vloed</i> , of ook wel eens bijzonder den vloed, in tegenoverstelling van de <i>ebbe</i> . Vanhier, dat het genoemde Spreekw. zegt: <i>hij heeft geleefd</i> . <u>Hy laat zyn ty verlopen:</u> <i>de goede gelegenheid, die hij heeft voorbijgaan.</i> <u>Het ty wacht naar niemand,</u> volgens TUINMAN, een boodschap van den schipper, aan Keizer KAREL V, toen hij dezen na deszelfs afstand der Nederlanden aan zijnen zoon PHILIPS, van <i>Vlissingen</i> naar <i>Spanje</i> overbrengen zou, en zijn aanzienlijke passagier niet spoedig genoeg kwam. Het is eene waarschuwing voor menschen van allerlei stand, om toch de gelegenheid, die men tot iets goeds heeft, niet te laten voorbijgaan. <u>Hy weet wel ty te kavelen:</u> <i>goeden overslag te maken, of zijn slag waartenemen.</i> <u>Het is dood ty,</u> in den <i>handel</i> gebruikelijk, zie <i>Stroom</i> .
tij	1836 SPRENGER	Tij. <u>Hy laat zijn ty (getij) verlopen,</u> Spreekw. <i>de goede gelegenheid voorbijgaan.</i>
tij	1856 VAN LENNEP	dwarstij, z.n.o. – Tij, dat zijlings invalt.
tij	1856 VAN LENNEP	dwarstijs, bw. – Met de zijde tegen het Tij.
tij	1856 VAN LENNEP	tij, z.n.o. voor <i>getij</i> . – Tijd, welken de zee bezig is om op te komen en af te lopen; duur van eb en vloed. Het <i>tij</i> heeft twee malen plaats in een etmaal, met een verloop van 48 min. telken dage; ieder vloed en ieder ebbe duurt zes uur en 12 min. <i>Opkomend tij</i> (wassend water.) <i>Afgaand tij</i> (vallend water.) <i>Laag tij</i> (wanneer de eb ophoudt en de vloed gereed staat op te zetten.) <i>Hevig,</i> <i>zwaar tij</i> (wanneer de stroom snel loopt.) <i>Het tij loopt met den wind</i> (d. i. in de richting van den wind.) <i>Hoog tij</i> (wanneer de vloed op het hoogste staat: dat by sommige gelegenheden, als by nieuwe en volle maan, plaats heeft) <i>Afgaand tij</i> (staartjen van eb of vloed.) <i>Doodtij</i> (wanneer het water maar flauw opkomt, als by kwartiermaan.) <i>Tij stoppen</i> (Zie <u>stoppen</u> .) <i>Tij kavelen.</i> <i>Het tij</i>

		<i>breekt den hals</i> (het verzwakt.) <i>Het tij vergast</i> (is te gast, er is geen <i>tij</i>). Spreekwijze: <i>Hy laat het tij verloop</i> (hy laat de gelegenheid voorbygaan). <i>Het tij wacht naar niemand</i> (liet de schipper aan Keizer Karel V weten, toen deze, na den afstand der Nederlanden, van Vlissingen zoû uitzeilen, en niet spoedig genoeg aan boord kwam: en de spreekwijze strekt om te herinneren, dat men de gelegenheid behoort waar te nemen). <i>'t Is Dood tij</i> (er is geen handel). Zie <i>stroom</i>. <i>Hy weet wel tij te kavelen</i> (zijn slag waar te nemen). <i>Als het tij verloopt, verzet men de bakens</i> (Zie <i>baken</i>).
tij	1857 PAN	tij. “Laag tij (wanneer de eb ophoudt en de vloed gereed staat op te zetten).” Dit wordt <i>laagwater</i> of het <i>oogenblik</i> van <i>laagwater</i> genoemd. Een <i>laagtij</i> is een getij, dat niet zeer hoog is opgelopen. Zoo heeft men in ons land met Oostewind <i>lage</i> en N. Weste <i>hooge</i> getijden. Het zelfde geldt met betrekking tot de <i>doode-</i> en <i>spring-</i>getijden.
tijd	1690 WITSEN	die zyn tytje weet te gissen, en zyn touwtje weet te splissen, en zyn glas te roere staan, magh wel voor een bootsman gaan. Dat is: Een naerstig man is tot veelen bequaam.
tijd	1690 WITSEN	het is tydt dat men de bakens verzet, of het schip raakt op de wal. Oneig. De voorige zaken verbeteren, eer dat'er eenigh ongeluk op volgt.
tijd	1856 VAN LENNEP	middelbaar, b.n. – Zie <i>tijd</i>.
tijdmeter	1856 VAN LENNEP	tijdmeter, z.n.m. – Zie <i>kronometer</i>.
tillen	1681 SEEMAN	tillen, is een woord, dat seer naa aan komt aan het Griekse woord <i>τίλλειν</i>, <i>vellere</i>, <i>evellere</i>: uittrekken uithaalen: het welk sonder <i>tillen</i> niet wel geschieden kan: dog het sij, wat het sij: <i>tillen</i> beteekend bij ons opligten: <i>til op! hij kan heffen</i>, <i>nog tillen</i>: dat is oneigendlijk, hij deugd nergens toe: <i>tillen</i> beteekend ook oneigendlijk swaargheid maaken, sig bekommeren, sig quellen: <i>gij moet daar aan niet tillen</i>: <i>gij moet dat niet agten</i>, <i>gij moet dat in de wind slaan</i>: van <i>tillen</i> komt het duivemelkers woord een <i>til</i> op het Latijn, <i>decipula</i>, het slag: en hier van: <i>daar is wat op 't til</i>, dat is oneigendlijk, daar is wat gaans: daar is wat op handen: daar is wat in de moolen, <i>tillen</i> gebruikt ook W. pag. 510. als een scheepstimmermans woord voor smal en scharp van onderen rijsen: van <i>tillen</i> komt voornaamendlijk: <i>optillen</i>, opbuuren: <i>vertillen</i>: maar bij uitsteekendheid sig met <i>tillen</i> beseeren: <i>ik heb mij vertild: maak, dat gij uw niet vertild: uittillen</i>, uitheffen, uitligten, ens.
tillen	1690 WITSEN	tillen. <i>Het schip tilt</i>. Dat is gezeght: Het schip ryst smal en scherp van onderen na bovenen op. Fransche scheepen beginnen van de groote mast af na achteren toe te tillen.
tillen	1856 VAN LENNEP	tillen, o.w. – By de scheepstimmerlieden in gebruik voor: smal en scherp van onderen oprijzen.
timmeren	1681 SEEMAN	timmeren, is een woord, dat op <i>huis</i>, en <i>scheepstimmeren</i>, gepast kan werden: waar van een <i>huistimmerman</i>, een <i>scheepstimmerman</i>: en daarom kan men seggen: <i>ik timmer op deese werf</i>, dat ook beteekend, ik laat mijn schip <i>timmeren</i>: <i>quod enim quis per alium facit hoc ipse facere videtur</i>: <i>timmeren</i> werd ook van een siieke gebruikt, als de koorts naa de harssenen stijgt, en dan seid hij, <i>ik heb sulk een getimmer in mijn hoofd alle hout en is geen timmerhout</i>: <i>exquovis ligno non fit Mercurius</i>. Een <i>timmerman</i>, die sig op het <i>timmeren</i> verstaat: een <i>Timmerwerf</i>, een plaats tot het bouwen van scheepen, of huizen, bequaam gemaakt: en daarom ook de <i>werf</i> in het gemeen,

timmeren	1856 VAN LENNEP	de <i>stadstimmerwerf</i> , de <i>scheepstimmerwerf</i> , een <i>getimmer</i> , een gebouw, <i>het is een wonderlijk getimmer</i> : een <i>timmering</i> , bouwning, <i>timmeraadje</i> , ens.
timmerklaar	1690 WITSEN	timmeren , o. en b.w. – In 't algemeen: van hout iets vervaardigen; meer bepaaldelijk: een vaartuig bouwen. <i>Ik laat op die werf timmeren. Ik Timmer op deze werf.</i>
timmerman	1856 VAN LENNEP	timmer-klaar . Dit wert van een schip gezeght, als het opgemaakt, en daar aan niet meer te timmeren is.
timmerspijker	1856 VAN LENNEP	timmerman , z.n.m. – Zie <i>scheepstimmerman</i> .
		timmerspijkers , z.n.m.mv. – Gewone benaming der spijkers, tot den aanbouw van een schip gebezigd: zy worden onderscheiden in dunne en dikke: de dikke van 0.10 tot 0.31: de dikke van 0,10 tot 0,41 lang.
timmerwerf	1856 VAN LENNEP	timmerwerf , z.n.v. – Zie <i>werf</i> .
tip	1856 VAN LENNEP	tip , (end) In de spreekwijze <i>Tip en Takel. Voor tip en Takel lenzen. Zie top.</i>
tjalk	1856 VAN LENNEP	tjalk , z.n.v. of <i>tjalkschip</i> . – Friesch vaartuig.
tobbe	1856 VAN LENNEP	tobbe , z.n.v. – Zie <i>balie</i> , <i>koelbalie</i> .
tocht	1681 SEEMAN	togt , beteekend in sig selven, een beweeging, en voornaamendlijk van wind: <i>hier is groote togt: in de togt zitten</i> , en hier van <i>togtig: dit is een togtig huis</i> : dog misschien door gelijkenis werd een koe geseght <i>togtig te zijn</i> : die geneegen is (gelijk <i>Horatius</i> seid) <i>Tauri ruentis</i> <i>In venerem tolerare pondus.</i> waar van het ook tot de menssen oovergebracht werd: als men seid, <i>die lui zijn seer togtig</i> : schigtig, jagtig, haastig om iets te bekoomen: voorts beteekend een <i>togt</i> , een reis en bij verkleining een <i>togje</i> , een klein, of kort reisje: <i>wij gaan op een togt: ik sal uuw geen togt weigeren</i> : ik ben gereed, als gij gereed sijt: en als gij een roemer drinkt, ik salse ook drinken: een <i>togtschuit</i> , een <i>schuit</i> , die voor geen storm en swigt: en hier van, <i>vaaren met een togtschuit: togten</i> , jagten, sig haasten: <i>hoe togt hij soo? togt vallig</i> , die door de minste <i>togt</i> , of wind, eenig ongemak lijd: van <i>togt</i> komt ook een <i>optogt</i> , <i>expeditio</i> : <i>wanneer sal de optogt geschieden?</i> waar uit blijkt, dat deese woorden afkomstig zijn van <i>tijgen</i> , <i>aantijgen</i> , beschuldigen, waar van <i>aangetoogen</i> , aangeroord, vermeld: gelijk <i>in de aangetooge plaatsen te sien is</i> : en hier van, <i>aantogt</i> , <i>in aantogt zijn</i> : koomen aantrekken, en naaderen: hoe wel de <i>voortogt</i> behoorde te hebben, <i>aamtogt</i> : <i>geef aamtogt om geld</i> : de <i>hindertogt</i> : de sleep, de staart, die agter aan volgd: <i>de voortogt hebben</i> : (op sijn Frans) <i>hebben de avant garde</i> : <i>de hindertogt hebben</i> : <i>de arrier garde</i> , <i>den aftogt blaasen</i> , <i>classicum canere</i> , de <i>uittogt</i> , <i>exitus</i> . ens.
tocht	1856 VAN LENNEP	togt , z.n.m. – Beweging, trek, van daar ook reis. Zie <i>zeetocht</i> . <i>De tocht naar de Noordpool. Dat schip heeft al menigen tocht gedaan.</i>
tochtje	1856 VAN LENNEP	tochtjen , z.n.o. – Luchtjen, windtjen, briesjen. <i>Dat laatste tochtjen bracht ons de haven binnen.</i>
tochtschuit	1856 VAN LENNEP	tochtschuit , z.n.v. – 't Zelfde als <i>trekschuit</i> . Schuit, die gebruikt wordt, om door Tochtslooten of binnenvaarten te gaan. <i>Sloepen, booten</i>

En speeljacht, toghtschuit, kogge en ponten.

Antonides. *IJstroom.*

tochtsloot 1856 VAN LENNEP
toe 1856 VAN LENNEP

tochtsloot, z.n.v. – Breede sloot, waar men een vrijen doortocht heeft.

toe, bw. – 1°. Dicht, gesloten. *De luiken zijn toe. De haven ligt toe* (het water in de haven is bevroren). *Halzen toe* (komm.).

2°. Heen *Waar is de reis naar toe?*

toegaan 1690 WITSEN
toehakking 1856 VAN LENNEP
toeleggen 1681 SEEMAN

toe gaan. Het uitschieten van het touw, als het kabel over boort gezet wort, of als het anker valt.

toehakking, z.n.v. – Het naderen der voor- en achtereinden van de kiel.

toeleggen, dat dit woord komt van *toe* en *leggen*, daar aan twijfeld niemand: nu *toeleggen* beteekend (selfs bij de kinderen) *bijleggen*, *leg wat toe*, botje bij botje (op sijn Fries) in oorlogs saaken, en andere beteekend dit woord een aanslag maaken: als bij voorbeeld: *sij leggen daar op toe*: en soo een *toeleg*, een aanslag: bij scheeptimmerlieden beteekend *toeleggen*, op staapel setten: dat is, een aanvang maaken, en daar op *toeleggen*, om een schip te bouwen, sie, leggen.

toeleggen. Een schip aanvangen te bouwen. *De kiel toeleggen*. Dat is: De kiel opzetten.

toeleggen, b.w. – Op stapel zetten.

toe ryten, of *toe ryen*. Hals-touwen, en andere, toe halen.

toe ryten, of *toe ryen*. Hals-touwen, en andere, toe halen.

toeleggen 1690 WITSEN
toeleggen 1856 VAN LENNEP
toerijgen 1690 WITSEN
toerijten 1690 WITSEN
toeroeden 1681 SEEMAN

toeroeden, dit woord komt van *toe*, en *roed*: *roed* nu beteekend of de vuiligheid, of liever vettigheid in een schoorsteen: ten tweede de vettigheid in een beest: want *roed* in oud Duits beteekend reusel: *toeroeden* dan beteekend een stuk geschuts met *roed*, of smeer digt maaken: waar van ook oproeden, dat op sijn plaats te sien is, ens.

toe roeden. De proppen van de bussen met roet dicht maken.

toeroeten 1690 WITSEN
toerusten 1856 VAN LENNEP

toerusten, b.w. Uitrusten, voorzien. *Die schepen zijn van alles Toegerust* (van al het noodige voorzien).

toeschaken, sie, schaaken.

toeschaken 1681 SEEMAN

toe schaken. Toe steken.

toeschaken 1690 WITSEN

toesorren, met geweld toerukken, sie, sorren.

toesjorren 1681 SEEMAN

toe sorren. Toe rukken, door kracht van zee of wint.

toesjorren 1690 WITSEN

toetakelen, b.w. – Van de noodige takelaadje voorzien. *Die schepen zijn behoorlijk Toegetakeld.*

toetakelen 1856 VAN LENNEP

Zy taeklen vloot op vloot in alle havens toe.

Antonides, *Bellone.*

Spreekwijze: *Hy is zonderling Toegetakeld* (vreemd opgeschikt).

Iemand heerlijk toetakelen (hem afranselen, dat hy blond en blaauw ziet).

toetuigen 1856 VAN LENNEP

toetuigen, b.w. – Zie optuigen.

toewater 1856 VAN LENNEP

toewater, z.n.o. – Water, dat bevroren is, zoo dat de vaart belemmerd is. *Het was toewater, men was genoodzaakt, de vaartuigen uit te ijzen.*

togenaar 1690 WITSEN

togenaars. Visch-scheepen, oulings hier gebruikelijk.

tol	1681 SEEMAN	tol , beteekend twee dingen: eerst een kinderlijk werktuig, dat rondom beweegd werd: waar van een <i>werptol</i> , die met de hand geworpen werd: en een <i>drijftol</i> , die met een sweep, als sij opgeset is, voortgedreeven werd: en hier van, <i>mijn hoofd draaid mij, als een tol</i> : van <i>tol</i> komt <i>tollen</i> , met een <i>tol</i> speelen: maar de tweede beteekenis van <i>tol</i> is, <i>pagt</i> , waar van, <i>de tol eissen: de tol ontfangen</i> , en hier van een <i>tollenaar</i> : een <i>tolhek</i> : <i>de Franse quaaamen oover aan het tolhek</i> .
tol	1690 WITSEN	een schip als een tol . Een wel bezeilt schip.
tol	1856 VAN LENNEP	tol , z.n.m. – Geld, dat aan sommige plaatsen voor den vrijen doortocht betaald moet worden. <i>De tol aan de Sond</i> .
tolk	1681 SEEMAN	tolk , een maat, of duimstokje, het welk <i>tolkt</i> , of aanwijst, de groote van eenig ding: want een <i>tolk</i> beteekend, een taalman, die onderregt, wat'er gesproken is: en hier van, <i>vertolken</i> , vertaalen, <i>interpretari</i> , ens.
tolk	1856 VAN LENNEP	tolk , z.n.m. – Staafjen om boutgaten mede te meten.
tollik	1690 WITSEN	tollik . Een klein maat-stoksken, te scheep, of in 't scheeps-timmeren gebruikelijk.
ton	1681 SEEMAN	ton , beteekend in het gemeen een vat, dat rond is, en twee boodemen heeft: <i>ik ben soo dik, als een ton</i> : en hier van, in het besonder, een vat op seekere maat, en groote gesteld, als, <i>een ton bier: een ton turf</i> : waar van, <i>tonnen</i> , de <i>tonnen</i> vullen: gelijk daar toe geswoore <i>tonders</i> , en <i>tonsters</i> , aangesteld werden: een <i>ton</i> beteekend ook bij de seelui, een baak in see geleit, of die op een staak, op kaapen, en uitsteekende hoeken lands, geset werd: waar van het seggen: <i>wij sijn bij de eerste, of tweede ton</i> , ens., sie, <i>Roemer Visser</i> in sijn 3. schok het 15. sinnebeeld. Een <i>tonneboei</i> , een <i>boei</i> , die van een <i>ton</i> , of <i>tonnetje</i> , gemaakt, en toegesteld is, sie, <i>boei</i> : <i>tonnevlees</i> , <i>vlees</i> , dat gesouten in <i>tonnen</i> bewaard, en versonden werd.
ton	1856 VAN LENNEP	ton , z.n.v. – 1°. Inhoudsmaat van een schip, die 1000 kilo weegt. <i>Een schip van 600 ton</i> (dat 600 maal 1000 kilo voeren kan.) <i>Dat schip heeft 800 ton belastbare ruimte</i> . 2°. Tonvormige boei, hoedanige men aan den ingang van de stroomen en zeegaten of aan wederszijden van naauwe vaarwaters plaatst, om de vaart af te bakenen. De <i>tonnen</i> zijn van onderen spits toeloopende en beschilderd, aan elke zijde des vaarwaters met een verschillende kleur. <i>Wy zijn de laatste ton nog niet voorby</i> (van 't strand komende, dus: nog niet in volle zee).
ton	1857 PAN	ton . Hierbij wordt gezegd: “De tonnen zijn van onderen spits toeloopende enz.” Lees: <i>tonnen</i> worden gemaakt van ijzer of van eikenhout. De laatste zijn het meest in gebruik en in vier soorten verdeeld. Zoo heeft men <i>ankerboeivormige</i> -, <i>buikvormige</i> -, <i>winterbaken</i> - en <i>spitse tonnen</i> . De <i>spitse</i> soort wordt, als minder doeltreffend, niet meer aangemaakt.
tonboei	1690 WITSEN	tonne-boey . Een ton, zynde wel dicht met hoepen toe geslagen, in 't midden dik, onder en boven smal, welke op de ankers, gelyk de houte boeijen, geleght wort, doch meest op de zwaare ankers: deeze zyn pryzelyker als de houte boeijen, om dat zy lichter zyn, en nimmer zinken, gelyk zomtydts de houte boeijen, door ingedronken water, gebeurt.
tonen	1856 VAN LENNEP	toon , b.w. – In de samenstelling: <i>een vlag toonen</i> , <i>kleuren toonen</i> (zich door het hijschen der vlag doen kennen). Zie <i>vlag</i> . <i>Zy naadren zonder vlag te toonen</i> ,

		Maar ras ontdekt zich wie ze zendt. Van Haren, de Geuzen.
tong	1856 VAN LENNEP	tong , z.n.v. – 1°. Split van een standaard. 2°. Uitstekende punt van een strook land, zandbank, enz.
tonie	1856 VAN LENNEP	tonie , z.n.v. – Soort van Indiaansche schuit.
tonijn	1690 WITSEN	het schip zeilt als een tonyn . Het schip is wel bezeilt.
tonnenboei	1856 VAN LENNEP	tonneboei , z.n.m. – Boei, uit duigen vervaardigd.
tonnengeld	1856 VAN LENNEP	tonnegeld , z.n.o. – Belasting, welke geheven wordt naar het aantal Tonnen, 't welk de inhoud van een schip bevatten kan. Deze belasting was by ons geregeld geworden by de Algemeene Wet van 26 Augustus 1822 (Stbl. no. 38) Hoofdstuk 25, art. 292 – 310; doch is in 1855 afgeschaft.
top	1681 SEEMAN	top , of als andere spreken, <i>het sop</i> : dit beteekend in het gemeen het hoogste van eenig ding: <i>hij sat op het top van 't huis: het seil in 't top setten</i> : het welk oneigendlijk beteekend, onder of oover: zijn staat soo hoog setten, als het immer moogelijk is: <i>een topseil</i> , waar van, <i>topseils koelte</i> , een gemeene <i>koelte</i> , als men de hoogste <i>seilen</i> voeren kan: van <i>top</i> komt <i>toppunt</i> , en beteekend de hoogste staat: <i>hij is gekoomen tot het top, en de toppunt, van alle roem</i> : van <i>top</i> komt ook <i>toppen</i> , de <i>toppen</i> af hakken.
top	1690 WITSEN	't zeil in top halen . Oneig. Een grooten staat voeren, zoo hoogh, of hooger, als de middelen kunnen lyden.
top	1690 WITSEN	het zeil in top zetten . Oneig. Zyn staat te hoogh ophalen.
top	1690 WITSEN	in top trekken . Eigentl. Het zeil zoo hoogh ophalen als het doenlyk is. Oneig. Zich gedragen boven zyn staat.
top	1690 WITSEN	in top zetten . Oneig. Zyn staat hooger zetten als het vermoogen lyden magh.
top	1690 WITSEN	nat in top, zoo zult ghy schippers dochter hebben . Oneig. Die vlytigh is, zal het beste lot verkrygen.
top	1740 Zonhoven	top . Het hoogste van eenig ding. <i>Topstander</i> , een vlag of korte breede wimpel die de Commandeur of bevelhebber van de bovenste steng laet afwaeyen.
top	1856 VAN LENNEP	top (van) te weten, “van den masttop,” bw. <i>Van top was niets van de eilanden meer te zien</i> .
top	1856 VAN LENNEP	top , z.n.m. – Het bovenste en naakte gedeelte van den mast of de stengen. <i>Top van den mast. Top van den bramsteng of bovenbramsteng. de vlag in top hijschen</i> (de vlag naar den top van den mast hijschen.) <i>Het zeil in top halen</i> (het zoo hoog mogelijk brengen). <i>Het zeil te trekken in den top</i> <i>Dat rijst veel uit een lossen kop</i> . Cats. <i>Voor top en takel</i> (d. i. zonder eenig zeil) voor–de–wind afloopen. Spreekwijze: <i>Het zeil in top voeren</i> (een hooger staat voeren).
top	1856 VAN LENNEP	toppet , z.n.o. (veroud.). – Verkleinwoord van <i>Top</i> , gelijk <i>banket</i> van <i>bank</i> , <i>klinket</i> van <i>klink</i> , <i>parket</i> van <i>park</i> enz.

		<i>Heeft op het hoog Toppet den bezem uitgestoken.</i> zegt Antonides.
topbocht	1856 VAN LENNEP	topbocht , z.n.v. – De hoogste bocht of zeegt van een schip.
toppen	1690 WITSEN	toppen . De zeilen boven verminderen: anders, recht stellen.
toppen	1856 VAN LENNEP	toppen , b.w. of <i>optoppen</i> . – In een rechte lijn opzetten. <i>De ra toppen</i> . <i>In rouw toppen</i> (de raas in den vorm van een Sint Andrieskruis <i>toppen</i>).
toppen	1857 PAN	toppen . “of optoppen. In een rechte lijn opzetten.” Dit is niet duidelijk. Immers is het woord <i>toppen</i> alleen toepasselijk op de ra’s, en deze zijn altijd in een regte lijn. In <i>loodregten stand zetten</i> , kan ook niet bedoeld worden, want het is onmogelijk, eene ra zoo hoog op te toppen. Lees: <i>Toppen</i> . Eene ra aan de eene zijde opligten, zoodat deze een hoek met het horizontale vlak maakt. <i>Vierkant toppen</i> , is eene ra horizontaal stellen.
toppenant	1681 SEEMAN	<i>Spaans toppenant</i> , sie, <i>toppenant</i> .
toppenant	1681 SEEMAN	toppenant , een soort van een touw, dat aan de <i>top</i> , of nok, van de ree gebruikt werd: een <i>toppenantsblok</i> een <i>blok</i> , dat tot de <i>toppenant</i> dienstig is. <i>Topreep</i> , een <i>reeps</i> touws, dat vier dubbeld om de <i>toppen</i> van de masten gehegt werd. Een <i>topstander</i> een vlag, die van de bovenste steng afwaaide.
toppenant	1690 WITSEN	toppenants . Touwen, welke tot de nok van de ree behooren, om die te verzetten, verhoogen, en verlaegen. Marszeils toppenants dienen tot bram-zeils schooten.
toppenant	1856 VAN LENNEP	toppenant , z.n.m. samengeotr. uit Toppen–want (<i>want</i> dat aan de <i>toppen</i> zit.) Touw. dat, ter weêrszijde aan de nokken van de ra vast gemaakt, dient om deze te Toppen. <i>Enkele toppenant</i> (die door een strop of ring loopt.) <i>Dubbele toppenant</i> (die door een blok loopt.) <i>Bovenbramtoppenant</i> , <i>Marstoppenant</i> , <i>Groote toppenant</i> , enz <i>Looze toppenant</i> . <i>Toppenant der bezaansra</i> (Zie <i>bekaaier</i>).
toppenant	1857 PAN	toppenant . “Toppenant der bezaansra (zie bekaaier).” Bij <i>bekaaier</i> is er door ons reeds op gewezen, dat eene <i>bezaansra</i> aan boord niet wordt gevonden. Wel had men voorheen de bezaansroede.
topreep	1690 WITSEN	top-reepen . Vier-dubbelt gestrengde touwen: deeze rekken weinigh.
topreep	1856 VAN LENNEP	topreep , z.n.v. – Toppardoen, hanger van den grooten- en fokkemast.
topreep	1857 PAN	topreep . “Toppardoen, hanger van den grooten en fokkemast.” Dit is zeer verward en onjuist. Een topreep is een loopend end. Wanneer men eene steng voorgaats wil brengen, wordt aan den masttop een blok genaaid en hierdoor een kabeltouw geschoren, hetwelk dan eene <i>topreep</i> heet.
topsent	1856 VAN LENNEP	topsenten , z.n.m.mv. – de bovenste Senten.
topstander	1690 WITSEN	top-stander . Een vlagh, die boven van de hoogste mast waait.
topstander	1856 VAN LENNEP	topstander , z.n.m. – Vlag, die van de bovenste steng waait. <i>Wat waepens brommen hier, in wimpels</i> , toppestanders <i>En sluiers, fijn van draet!</i> zegt Vondel in <i>het Lof der Zeevaart</i> .
topzeil	1690 WITSEN	top-zeil . Boven-zeil.
topzeil	1856 VAN LENNEP	topzeil , z.n.o. – Bovenste zeil op een vaartuig met een mast.
topzeil	1857 PAN	topzeil . Hierbij te voegen: Is ook het marszeil van een topzeils schooner.

toren	1856 VAN LENNEP	toren , z.n.m. – Zie <i>vuurtoren</i> .
torn	1681 SEEMAN	torn , komt van <i>tornen</i> : <i>tornen</i> nu beteekend in het gemeen, de naaden lossnijden: gelijk een naajer, of naaister seide: <i>lostornen</i> , <i>onttornen</i> : een <i>torn</i> nu beteekend oneigendlijk een geschil, of gevegt: waar van het seggen, <i>ik heb meenigen torn</i> uitgestaan: <i>sij moeten aan mij niet tornen</i> : dat is, sij moeten aan mijn stokje niet koomen blaffen: <i>ik moet nog een reis een torn doen</i> : ik moet nog een reis een kansje waagen: bij scheepstimmerlieden beteekend <i>tornen</i> weederhouden, beletten, te weten, dat een schip in het afloopen, niet al te veel vaart maakt: het welk door een <i>torntouw</i> belet werd.
tornen	1690 WITSEN	tornen . Tegen houden, vast houden.
tornen	1856 VAN LENNEP	tornen , b.w. – Wederhouden. <i>Een schip tornen</i> (beletten, dat het te snel afloopt). Spreekwijze: <i>Er valt wat aan te tornen</i> (er is veel aan vast).
tornen	1857 PAN	tornen . Nog kan vermeld worden de spreekwijze: <i>Daar behoeft men niet aan te tornen</i> , daar is niet aan te doen of aan te veranderen. Verder: <i>Na lang tornen is het toch eindelijk gelukt</i> , in de beteekenis van aanhouden of volhouden.
torntouw	1690 WITSEN	torn-touw . Een touw, waar mede men het schip vast houdt, wanneer het afloopt.
torntouw	1856 VAN LENNEP	torntouw , z.n.o. – Touw, tot Tornen gebezigd.
totalloss	1690 WITSEN	uit gevaren zyn . Zulks wert van een schip gezeght, dat gekrenkt, en als los gevaren is.
totebel	1856 VAN LENNEP	totebel , z.n.v. – Kruisnet zonder handvatsel, dat als een weegschaal hangt en met een houten vork wordt opgehaald.
touw	1681 SEEMAN	hoofd touwen , de dikste en voornaamste <i>Touwen</i> , die weedersijds de Masten staan: want <i>Hoofd</i> beteekend hier, als ook elders, het voornaamste: en deese moeten het <i>Hoofd</i> van de Mast als staande houden.
touw	1681 SEEMAN	touw , beteekend, al het geen van kennip, of hennip, gedraaid, of geslaagen werd, om tot koorden, lijnen, seelen, kaabels, ens. gebruikt te werden: hier van daan al die naamen, die volgens haar gebruik, haar eige besondere beteekenissen gekreegen hebben: als in het besonder de <i>hoofdtouwen</i> , dat sijn de swaare <i>touwen</i> , die booven aan de mast, en aan de juffers, ontrent de rusting gespannen sijnde, de mast staande houden: <i>kaabeltouw</i> , dat <i>touw</i> , dat aan het anker vastgemaakt werd, en door de kluis met behulp van de kaabelaaring, in groote scheepen, uit en in gehaald werd: voorts sie op haar plaats, <i>bootstouw</i> , <i>gijttouw</i> , <i>haaktouw</i> , <i>plegttouw</i> , <i>poorttouw</i> , <i>putstouw</i> , <i>rakdertouw</i> , <i>sortouw</i> , <i>swabbertouw</i> , <i>torntouw</i> , ens. van <i>touw</i> komt <i>touwen</i> , met <i>touw beesig sijn</i> , oneigendlijk, met een <i>touw</i> iemand aflossen: <i>ik sul'er optouwen</i> , <i>touw der op!</i> bij leerbereiders werd het genoomen voor het woord <i>leertouwen</i> , en <i>leertouwer</i> (om de korthed) <i>touwer</i> , die geen, die ooverleer bereid, want <i>touwen</i> , en bereiden, van een beteekenis sijn. Het woord <i>Touvvetje</i> beteekend een klein, of dun <i>touw</i> , als marling, ens. <i>een touwetje uitwerpen</i> , de <i>Bruin Embl.</i> 40. oneigendlijk, swaargheid, ongemak, als in de volgende voorbeelden, <i>hij heeft het touvvetje al aan sijn been</i> : dat is, hij is al in de knel: <i>dat was een touvvetje!</i> dat is, dat was een werkje! daar was wat te doen! voorts beteekend het selfde woord een verbintenis, gelijk ook soo het woord lijn, en lijntje, genoomen werd: als <i>het touvvetje is aan stukken</i> , de vrindschap is gebrooken: <i>aan het</i>

		<i>touwetje trekken</i> , is een saak roeren, een saak leevendig maaken: <i>gij moet aan dat touvvetje niet trekken</i> , sie, <i>lijn</i> . <i>Touwbocht</i> , de <i>bogt</i> van het <i>touw</i> . <i>Touwscheeren</i> , het loopend, en staande, wand spannen, en vastmaaken. <i>Touwslaager</i> , een lijndraajer, hoe wel het in naauwer sin genoomen werd, voor een, die swaare <i>touwen slaat</i> , en meede een lijnslaager genaamd werd. <i>Touwwerk</i> , alderhande slag van <i>touwe</i> , en het geen van <i>touvv</i> gemaakt werd.
touw	1690 WITSEN	aan een krank touwtjen moet men zachtjens trekken . Oneigent. Zwakke zaken lyden geen porren.
touw	1690 WITSEN	aan het touw houden . Werdt gezeght, wanneer men ten anker komt, en touws genoegh geviert is: <i>Houdt aan het touw</i> , zeght men dan, <i>viert niet meer</i> .
touw	1690 WITSEN	achter dwars-touw . Een touw, waar mede het schip van achteren, ter poorten uit, vast gemaakt wert.
touw	1690 WITSEN	by kalmte splitst men touw . Dat is, oneigentlyk: By ledigheid doet men zaken van weinigh belang.
touw	1690 WITSEN	daar is geen touw aan te beleggen . Daar is niet aan te doen: 't is een wispelturige zaak, of mensch. Oneig. Dat, of die persoon, is niet goet.
touw	1690 WITSEN	daar is geen touw om te beleggen . Oneigentl. Men kan daar mede niet te recht komen.
touw	1690 WITSEN	die zyn tytje weet te gissen, en zyn touwtje weet te splissen, en zyn glas te roere staan, magh wel voor een bootsman gaan . Dat is: Een naerstig man is tot veelen bequaam.
touw	1690 WITSEN	gezondt touw . Sterk en gaaf touw.
touw	1690 WITSEN	het touw in de nek slaan . Het touw af kappen.
touw	1690 WITSEN	het touw scheeren . Het loopende en staande wandt te scheep spannen.
touw	1690 WITSEN	het touwtje is aan stukken . Oneig. De zaak is verdorven.
touw	1690 WITSEN	krap geslagen touw . Touw 't welk styf gedraait is.
touw	1690 WITSEN	laat zoetjes glippen het touw dat ghy niet langer beleggen kondt . Oneig. Een zaak die men niet verhinderen kan, moet men voorby laten gaan.
touw	1690 WITSEN	touw aanhouden . Touw vast maken, als'er genoegh uitgeviert is.
touw	1690 WITSEN	touw in de mondt hebben . <i>Het schip heeft zyn touw in de mondt</i> . Dat is: Het touw is zoo goet als geheel, en ten einde toe uitgeviert.
touw	1690 WITSEN	touw scheeren . Het touw spannen, en vast maken, gelyk men de hoofd-touwen doet, als men binnens havens legt.
touw	1690 WITSEN	touw-boght . Een geheel touw, dat opgeschooten, of in een geroldt is. Tegen den draadt, of gesponne kring, steekt men een touw-boght door, om vast te zyn.
touw	1690 WITSEN	touwen opschieten . Touw in een rondte leggen, 't geen men kabel-touwen tegen de zon, en andere met de zon om doet.
touw	1690 WITSEN	vertuijen met vier touwen . Vertuijen met twee touwen aan landt, en twee in 't water, of twee voor en achter.
touw	1690 WITSEN	voor dwars touw . Een touw, waar mede het schip van vooren vast gemaakt wert.
touw	1690 WITSEN	zonder touw is 't quaadt heissen . Oneigentl. Zonder werk-tuigh, of middelen, kan men niets doen.
touw	1836 SPRENGER	Touw . <i>Hy rydt aan dat touw</i> . Spreekw. <i>hij is aan die zaak vast en hangt er van af</i> , ontleend van een schip, dat aan zyn ankerkabel op en neêr gaat. <u>Daar is geen touw aan te beleggen</u> , zegt men van een vermolmde of losse paal, waaraan het schip

		niet vastgelegd kan worden, en Spreekw. gebruikt, duidt het <i>een onstandvastig, bedriegelijk mensch aan, op wiens trouw men geen staat kan maken.</i>
		<u>Men moet het touwtje wat vieren</u> , is een raad in het huwelijk, om aantekenen: <i>men moet het vrouwtje wat toegeven.</i>
touw	1856 VAN LENNEP	daagsch touw , z.n.o. – Het zware Touw, dat met het <i>Daagsch Anker</i> gebruikt wordt. Zie <u>legger</u> en <u>volger</u> .
touw	1856 VAN LENNEP	touw , z.n.o. – 1°. Algemeene benaming van saamgevlochten draadwerk. <i>Touw slaan</i> (touw vervaardigen). 2°. Korthedshalve voor <i>Kabeltouw</i> , <i>Ankertouw</i> , <i>Bootstouw</i> , <i>Geitouw</i> , <i>Haaktouw</i> , <i>Poorttouw</i> enz. <i>Touw dat op en neêr staat</i> (dat strak staat op het anker). <i>Touw dat op zijn end is</i> (dat alleen met het end op de betings vast zit.) <i>Het touw staat recht vooruit</i> (het maakt in de richting van het kluisgat tot het anker een rechte lijn uit.) <i>Het touw kappen</i> (door middel kappen en met het anker prijs geven.) <i>Het touw slippen</i> (het met het anker laten varen met een boei om het terug te vinden.) <i>Touw steken</i> (het los laten en laten zakken.) <i>Touw opschieten</i> (het hoepelsgewijze laten zakken.) <i>Een slag in het touw hebben</i> (wanneer twee kabels ten gevolge van de bewegingen van het schip in elkander verward raken.) <i>Touw klaren</i> (de slagen uit een <i>touw</i> draaien.) <i>Het touw is onklaar</i> (het is verward.) <i>Touw en Takel</i> worden veel samen gebezigd als: <i>Men recht er boomen op met takelen en touwen.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart.</i> <i>Gelyck men niet en kan in een groot schip aanschouwen</i> <i>Noch taekels zonder nut, noch bruykeloose touwen.</i> De Groot, <i>Bewijs van den Waren Godsdienst.</i> Spreekwijze: <i>Aan een touw vastzitten</i> (in zijn handelingen niet vrij zijn). <i>Daar is geen touw aan te beleggen.</i> Zie <u>beleggen</u> .
touw	1856 VAN LENNEP	touwtjen , z.n.o. – Dun Touw, als marling, enz. Spreekwijze: <i>Hij heeft het touw aan zijn been</i> (hy zit er aan vast). <i>Men moet het touw wat vieren</i> (men moet iets toegeven). <i>Trek niet aan dat touw</i> (roer die zaak niet aan).
touw	1857 PAN	touw . Hierbij te voegen, dat, wanneer men spreekt van <i>de touwen</i> , daardoor verstaan wordt: de <i>anker- of zwaartouwen</i> . Dit blijkt ook uit het hierna volgende: “Touw dat op en neêr staat (dat strak staat op het anker).” Beter ware het te schrijven: <i>dat strak staat en loodregt boven het anker</i> . Verder staat: “Touw opschieten (het hoepelsgewijze laten zakken. Lees: het in kringen opstapelen. Dit geschiedt <i>met en tegen zon</i> . Zie <u>zon</u> hierachter.
touw ladder	1856 VAN LENNEP	touw ladder , z.n.m. – Ladder, geheel of hoofdzakelijk van Touw vervaardigd.
touw stopper	1856 VAN LENNEP	touw stopper , z.n.m. – Touw, waarmede een kabel omwonden en stijfgehouden wordt.
touw strop	1856 VAN LENNEP	touw strop , z.n.m. – Zie <u>strop</u> .
touw werk	1690 WITSEN	touw-werk opschieten . Het zelve, als ’t anker gewonden is, in goede schik stellen.

touwwerk	1856 VAN LENNEP	touwwerk , z.n.o. – Benaming van de Touwen, die tot optuiging van een schip dienen. <i>Zwaar, dik touwwerk. Licht touwwerk. Geteerd touwwerk. Wit touwwerk. Touwwerk van de eerste, van de tweede soort. Ndraads touwwerk</i> (uit N draden samengesteld). <i>Nstrengstouwwerk</i> (uit N strengen samengesteld.) <i>Opgeslagen touwwerk</i> (vervaardigd uit touw, dat reeds gediend heeft).
traan	1681 SEEMAN	traan , <i>lacrima</i> , waar van, <i>traanen laten</i> : <i>traanen storten</i> : <i>de traanen</i> , of <i>traantjes rolden oover haar wangen</i> : waar van dat aardig lied (onder al die andere sin, en geestrijke, deuntjes van <i>P.C. Hoofd</i>) als hij singt. <i>De traantjes rolden needer van d' een en d' andre wang.</i> <i>De traantjes rolden needer, rolden needer.</i> <i>En hebben teedre traantjes (sei sij) soo groot een kragt?</i> ens. van <i>traan</i> komt <i>traanen</i> : <i>traanen voortbrengen</i> : <i>mijn oogen traanen</i> : en soo een <i>traanoog</i> : maar om tot ons oogmerk te koomen, <i>traan</i> werd ook een vettigheid genaamd, die uit walvisspek voornaamendlijk voort komt, en dan aldermeest, als het begint te rotten: en misschien daarom <i>traan</i> genaamd, om dat het als een <i>traan</i> uit de oogen, alsoo deese vettigheid uit het walvisspek uitsijperd: deese <i>traan</i> werd in plaats van raap oolie in lampen gebruikt, dog om haar quaaide stank bij veele niet gebruikelijk: waar van een <i>traanbok</i> , een die in de <i>traan</i> arbeid: een <i>traankeetel</i> : daar de <i>traan</i> ingekookt werd: ens.
trabacolo	1856 VAN LENNEP	trabacolo , z.n.m. – Soort van koopvaardyschip, in gebruik op de Adriatische zee. Het voert twee masten en twee loggerzeilen.
tralie	1681 SEEMAN	tralie , een bekend werktuig (het sij van hout of ijser, ens. dat voor een venster verstrekt: dog is kruislings met latten, of ijsere plaatjes, vastgehegt: hoe wel in gevangenissen de selve wel deegelijk van dikke stijlen gemaakt werden: en hier van niet alleen: <i>staan voor de traalien</i> : <i>kijken door de traalien</i> : maar ook, <i>sig selven door de traalien eeten</i> : dat is, soo lang gevangen blijven zitten (verstaar dit van gijselaars) tot men soo maager is, dat men door de <i>traalien</i> uit koomen kan: en dewijl dit onmoogelijk is, soo verstaat men daar door, dat die man daar voor sijn leeven sal moeten blijven zitten: <i>traaliewerk</i> , alderhande werktuig, dat de gedaante van een <i>tralie</i> heeft: soo ook een <i>traalieluik</i> , sie, <i>luik</i> .
tramontane	1836 SPRENGER	Tramontane . <u>Hy is de tramontane kwyt</u> . Dit is van <i>Italiaanschen</i> oorsprong. Aldaar heet de noordewind, omdat dezelve van over de <i>Alpen</i> komt: <i>tramontana</i> . De schippers noemen zoo ook, <i>de noord- of pool-ster</i> : <i>Stella tramontana</i> , wanneer zij hun koers rigten. Verliezen zij die uit het oog, raken zij hunne <i>tramontana</i> kwijt, dan zijn zij geheel van hun streek, en zoowel <i>Hollanders</i> , als <i>Franschen</i> en <i>Duitschers</i> , bezigen het genoemde Spreekwoord van <i>iemand, die in de war geraakt en niet weet, wat te doen</i> .
tramontane	1856 VAN LENNEP	tramontane , z.n.v. – Italiaansche benaming der poolster, die men, op de Middellandsche zee zijnde, boven de Alpen ziet en dus <i>stella tramontana</i> (de ster aan gene zijde der bergen) noemt. Spreekwijze: <i>De tramontane kwijt zijn</i> (zijn koers kwijt zijn, in de war zijn: om dat voor de uitvinding van het kompas, een schipper, die ster uit het oog verliezende, waar hy zich op richtte, gevaar liep, zijn koers kwijt te raken).

transport	1856 VAN LENNEP
transportschip	1856 VAN LENNEP
trap	1856 VAN LENNEP
trap	1857 PAN
trappenkijker	1690 WITSEN
travaat	1681 SEEMAN
travaat	1690 WITSEN
travaat	1856 VAN LENNEP
traven	1681 SEEMAN
traven	1690 WITSEN
traven	1856 VAN LENNEP
trebizonde	1856 VAN LENNEP
trechter	1856 VAN LENNEP
treil	1681 SEEMAN
treil	1690 WITSEN
treil	1856 VAN LENNEP
treil	1856 VAN LENNEP
trek	1681 SEEMAN

transport, z.n.o. – Vracht.

transportschip, z.n.o. – Schip, dat tot vervoer van krijgsvolk, van gevangenen, van veroordeelden, van landverhuizers, enz. gebezigd wordt.

trap, z.n.m. of *ladder*. – Algemeene benaming van de treden, langs welke men zoo binnen als buiten het schip op- en afklimt. *Trap van het grootluik* (langs welken men van het bovendek op het halfdek komt.) *Trap van het voorluik van het volk* (die naar het verblijf der matrozen geleidt.) *Valreeptrap. Tusschendekstrappen* (die zich tusschen de dekken bevinden.) *Trappen, opgangen van de kampanje* (waarmede men van het opperdek naar de kampanje klimt.) *Groote trappen buiten boord* (die, als het schip ter reede ligt, op eene der zijden midscheeps wordt uitgehangen).

trap. “Den grooten trap buiten boord” noemt men op de oorlogschepen: *staatsietrap*.

trappe-kykers. Aak-scheepen aan den Rhyne: gelyk mede aldaar *Beijer-aken*, en *Byler-aken* zyn.

travaade, een uitheems woord, waar door een schielijk onweeder werd verstaan: en van de gemeene stormen onderscheiden, om dat het haast weeder bedaard: en naa het seggen van bevaare lieden, soo heeft men die veel in bergagtige plaatsen, alwaar de see, en landwinden somtijds teegen malkander aanbuleren.

travade. Een storm-wint, die de scheepelingen schielyk overvalt, doch niet lang duurt.

travaat, z.n.m. – Korte, doch hevige bui, met stortregen.

traaven, sie, *duiveljaagen*.

traven. Lading in scheepen perssen.

traven, b.w. – Een soort van stouwen. Zie *duiveljagen*.

trebizonde, z.n.v. – Turksch vaartuig, op de kusten der Zwarte zee in gebruik. Het draagt een vierkant zeil op een grooten mast

trechter, z.n.m. – Buis, door welke men iets laat heen loopen, om het van het eene bevattingsvoorwerp in 't andere over te gieten of te storten. *Kruittrechter, Zeildoeksche trechter*.

treil noemen de seelui een lijn, daar men een schuit mee' voort trekt: en hier van het seggen: *ik verkoop u uw de schuit met seil, en treil*, dat is, soo als sij rijdt, en seild: het een met het ander.

tryl. Een lyn, daar een schuit mede voortgetrokken werdt: waar van het woort *Trylen*, voort trekken, of sleepen, als het eene schip het ander sleept.

treil, z.n.o. – Oorspronkelijk 't zelfde als treklijn: zoo dat de uitdrukking: *ik koop uw schuit met zeil en treil* beteekende: “schuit, met al haar toebehooren. In vervolg van tijd is door verloop der beteekenis; het woord overgebracht op al wat tot de beweging van een schip even onmisbaar is als de zeilen en het want, zoo als: de kaapstanders, het roer, de ankers enz. Door *Zeil en treil* wordt alzoo nu het geheele tuig van een schip verstaan.

zeil-en-treil. – Zie *treil*.

trek, komt sonder twijfel van *trekken*, het welk beteekend haalen, een *trek* dan is een haal: *die trek* (te weeten van een visnet) *was goed!* dat is, wij hebben met het net veel vis naa ons toegehaald: *elke trek is 'er een*: dat is, ieder reis vangen wij seer veel, de dobbelaars seggen, *die geen trek heeft, die is beest*: het welk oneigendlijk gebruikt, beteekend, die niet toetast, die krijgt niet: elk moet

passen, dat hij gaauw is: het woord *trek* beteekend ook een streek, en loosheid, en werd ook anders genaamd een *treek*, *dat was een slimme trek: iemand een trek spelen*: voorts *trek* beteekend ook een geneegendheid, en lust om te eeten: *ik heb groote trek daar naa: ik heb nergens trek toe*: soo ook seide men, *daar is goede trek in de waaren*: de waaren zijn wel gewild, daar is goede *aftek*: en soo, *de waaren werden wel getrokken*, ens. *trekken* hebben wij gesegt te beteekenen haalen: *trek! trek! haal! haal! turf trekken*, turf baggeren, en met het baggernet modderen: *een trekpad: een trekschuit, een trekvaart*: al te saamen bekende woorden: *trekpleister*, een *pleister* om te maaken een oopening, oneigendlijk seggen de vrouwtjes dit van een stoof, dat *het zijn regte trekpleisters*: als die haar langer kunnen doen blijven zitten, als zij wel gemeend hadden: dog of de vrouwlui zelfs geen *trekpleisters* zijn, daar aan geloof ik niet, dat een regtschaape kaarel twijfeld: sie, *Cats Embl.* 19. *Parte prima sileni Alcibiadis.*

DUM TRAHIMUS TRAHIMUR.

Insgelijks *Hoofd in zijn minnesinnebeelden*,

Van soo veel schoonen, die des weerelds dop bedekt.

En is 'er niet dan een, daar hart en sin naa trekt.

Trekken beteekend, ook looten, *het lot trekken*: *wie wil voor mij trekken?* van *trekken* koomen seer veel te saamengestelde woorden, als *aantrekken*: aan doen: *trek uw kleeren, hemd, schoenen*, ens. *aan*: oneigendlijk ter herten laten gaan: *waarom trekt gij uw dat aan? aftrekken*, af haalen, *trek hem de hoed af!* oneigendlijk afkorten: *trek hem soo veel geld af*: voorts *iemand van een ander aftrekken*, dat is, iemand omkopen: *intrekken, inhaalen*, oneigendlijk naa sig neemen: *hij heeft soo veel ingetrokken: omtrekken*, omhaalen, omreisen: *de burgerij trekt om: ondertrekken*, onderhaalen: *optrekken, oopentrekken*, of ook *om hoog trekken*: oneigendlijk *optrekken*: als ook *ligtmussen*: hij trekt lustig op, waar van een *optrekker*: *het kind trekt op*, het kind is onrustig: *optrekken* beteekend ook opvoeden: *hij trekt zijn kinderen vvel op: vertrekken*, verreisen: *vertrek! hij vertrekt morgen, vertrekken* van zijn plaats haalen: *hij vertrok niet eens zijn mond om te lagghen*, dat is, hij was seer staatig, *vertrekken* beteekend ook verhaalen, vertellen: *hij vertrok ons wonderlijke geschiedenissen: uittrekken*, uithaalen, *trek uw kleederen uit!* oneigendlijk *een doo' uittrekken*, waaden op zijn leids: *wie sal hem uittrekken?* voorts beteekend dit woord, uitreisen, uitmarcheeren: *wanneer zijn die volkeren uitgetrokken? voorttrekken, wegtrekken*, ens. het beteekend ook oneigendlijk ontfangen, genieten: *ik trek daar niet van: ik heb daar nooit van getrokken: gij sult niet trekken*: waar van *trekgeld*: te weeten sulk *geld*, dat men geniet, om het hoogste bod, of de verhooging, die daar op volgd. *Trekken* beteekend ook reisen: *Hoofd in Baeto act.* 4. *sc.* 8.

Wij trekken in een ommering

Van moeiten en bekommering, ens.

Ik trek naa 't oosten, waar van, *vertrekken, uittrekken, omtrekken*, waar van hier naa breeder.

trek, z.n.m. – Haal: het woord wordt inzonderheid op de vischvangst met netten toegepast. *Zy vingen een goede zoo visch met den eersten trek.*

trekhaak	1856 VAN LENNEP
trekken	1856 VAN LENNEP
trekker	1856 VAN LENNEP
treklijn	1856 VAN LENNEP
trekschuit	1856 VAN LENNEP
trekzaag	1856 VAN LENNEP
trenzen	1690 WITSEN
trenzen	1856 VAN LENNEP
trenzen	1857 PAN
trenzing	1690 WITSEN
trenzing	1856 VAN LENNEP
trielen	1690 WITSEN
trijs	1856 VAN LENNEP
trijsblok	1856 VAN LENNEP
trijsen	1681 SEEMAN
trijsen	1690 WITSEN
trijsen	1856 VAN LENNEP
troebel	1856 VAN LENNEP
trommel	1681 SEEMAN

trekhaak, z.n.m. – Zie *balkhaak*.

trekken, b.w. – Voorthalen, bepaaldelijk aan een lijn of touw.

trekkers, z.n.m. of *steunders*. – Kruisverbanden, die zich van de kimwegers tot de verbindingsklossen van het laagste geschatte uitstreken en naar het midden vallen.

treklijn, z.n.v. – Zie *jaaglijn*.

trekschuit, z.n.v. of *jaagschuit*. – Schuit, die door de binnenwateren aan een lijn wordt voortgetrokken.

trekzaag, z.n.m. – Soort van Zaag.

trenzen. Dun touw tusschen de slagen van dik touw in woelen.

trensen, b.w. – De ruimte opvullen tusschen de touwen, waaruit een stag is samengesteld.

trensen. De ruimte opvullen tusschen de touwen, waaruit een stag is samengesteld.” Lees: eene lijn tusschen de tieren van het touwwerk leggen, waardoor de oppervlakte gladder wordt.

trenzinge. Een woeling van dunne touwtjes tusschen de draaijinge in.

trensing, z.n.v. – De daad of de uitslag van het Trensen.

trielen. Eenigh klein vaartuigh met een stok voort douwen.

treis, z.n.m. – Bras van de blinde en schuifblinde ra.

treisblok, z.n.o. – Blok, waar iets door Getreisd wordt.

trijsen, of *treisen* beteekend iets door een gaate blok, of *treisblok* aanhaalen: soo dat het van taalien verscheeld, het welk geschied, door behulp van schijven, dat veel gemakkelijker in zijn werk gaat: waar van een *taalieblok*, een *blok*, daar een schijf in is, sie, *taalie*.

tryzen. Iets door een gat, of trys-blok, halen.

treissen, b.w. – Iets door middel van touw en blok ophalen.

troebel, b.n. – Bastertwoord, voor *bewogen*, *versteurd*, *beroerd*.

Spreekwijze: *In troebel water is goed visschen* (wanneer er oneenigheid heerscht trekken listige lieden er partij van).

Troebel water, 's visschers zin;

Want daar ligt zijn voordeel in.

Cats.

trommel, en van andere korter *trom*: *de trom*, of *trommel roeren* (te weeten) om volk te werven: *hij is soo wild, of hij met een trommel in 't bos gevangen was*: waar door in het gemeen verstaan werd, hij is wilder als wild: maar ik geef den lezer te bedenken, of dit niet een spottelijke manier van spreken is: voor gans tam, en mak: eeven gelijk men seide: soo wreed, als een schaap: soo doof als een quartel, of quakkel: daar wij weeten, dat een schaap niet minder dan wreed: en een quartel niet minder dan doof is: te meer, dewijl men seide, *haasen met trommelen vangen*: voor iemand tijdelijk waarschouwen: gelijk de *haasen* (soo doende) gewekt werden, en om een goed heen koomen sien. Voorts, *hij kan met al zijn vrinden wel op een trommel, of ton dansen*, dat is, hij heeft seer weinig vrienden. Van *trommel* komt *trommelen*: *den trommel slaan*: maar oneigendlijk werd het genoomen, als men seide: *ik sal er op trommelen*: *ik sal uuw op den bek trommelen*:

		<i>trommelslag</i>, waar van, <i>iets bij trommelslag verkoopen</i>: dat onder de krijgslui, en voor al bij het voetvolk gebruikelijk is: een <i>trommelslaager</i>, of tamboer: een <i>trommelstok</i>, ens. Een <i>keeteltrommel</i>, een <i>trommel van kooper</i>, of (gelijk het woord luid) van een <i>keetel</i> gemaakt: het welk onder de Hoogduitse seer aansienelijk is.
trommel	1856 VAN LENNEP	trommel , z.n.m. – Lose kast, die het stuurrad overdekt.
trommel	1857 PAN	trommel . “Losse kast, die het stuurrad overdekt.” Lees: cylinder of houten rol van een stuurrad, waar de stuurrepen rondom liggen.
trommelrand	1856 VAN LENNEP	trommelrand , z.n.m. – Ondergedeelte der galery.
tromp	1681 SEEMAN	tromp beteekend twee dingen: eerst, en voor al, het mondstuk van een loop, het sij van een roer, of geschut: en hier van seide men, <i>iemand de tromp op de borst setten</i>: dat is, sig soo aanstellen, of men iemand soo terstond doorschieten wilde: want dat is kennelijk genoeg, dat door de <i>tromp</i> aldaar het geheele roer verstaan werd: ten tweede werd <i>tromp</i> genoomen voor een <i>muiltromp</i>, dat is, een ijser werktuig, dat in de mond (want <i>muil</i> ten besten genoomen, een mond beteekend) tussen de tanden geset werd, en door het tongetje, dat in ’t midden is, eenig aangenaam geluid verwekt werd: waar van daan nu onse seehelden haar naam genoomen hebben, dat laat ik daar: dog waar sij soo vermaard geworden sijn, dat is al de weereld bekend, als sij maar weeten, dat’er een <i>Marten Harpertsz. Tromp</i> in de weereld geweest is: waar van nog de heldhaftigheid in sijn soon <i>Cornelis Tromp</i> ens., uitblinkt. <i>Fortes creantur fortibus.</i> Van <i>tromp</i> komt <i>trompen</i>, dat is oneigendlijk, bedriegen: gelijk op geen een plaats bij <i>Hoofd in sijn Hist.</i> te sien is.
tromp	1856 VAN LENNEP	tromp, z.n.v. – Het mondstuk van ’t kanon. Tromp die trompte met sijn trompen Op ’s vyands vloot. Dat men brein en bloed zag pompen, Terwijl hij schoot. Brandt.
trompet	1681 SEEMAN	trompet, bij de Latijnisten <i>tuba</i> en beteekend in het gemeen een <i>kleine tromp</i>, dat is het gewoonelijk werktuig onder de ruitery gebruikelijk, om de gemoederen tot een gevegt aan te moedigen, of gelijk het <i>Hoofd in Granida act 2. sc. 3.</i> noemd opstooten: <i>op de trompet blaasen</i>, dat ook <i>de trompet steeken</i>, bij <i>Hoofd</i> in het selve spel genaamd werd, <i>act. 3. sc. 2.</i> <i>Dan sou’ hij daar wel sijn: soo wil tot bloedig teeken Van den aangaande strijd fluks de trompetten steeken.</i> Van <i>trompet</i> komt <i>trompetten</i>, een <i>trompetter</i>.
trompstuk	1856 VAN LENNEP	trompstuk , z.n.o. – Cirkelvormig stuk hout, op den tweeden gangbalkweger van een schip gespijkerd, en tegen hetwelk men een gedeelte der monding van een stuk geschut doet steunen, wanneer men dit aan den weger vastsjort.

tros	1681 SEEMAN	tros , heeft verscheide beteekenissen, en daarom sullen wij van de bekendste beginnen: een <i>tros</i> beteekend een bos: waar van, <i>een tros druiven</i> : en misschien daar van (door het omsetten van een letter) <i>torssen</i> : <i>bajulare</i> , voornaamendlijk, als iemand soo een <i>tros</i> op zijn schouders draagt, als de Israëlitén bragten uit het land Canaan. Ten tweede beteekend een <i>tros</i> een bundel: en soo, pak en sak, en daarom in het Latijn <i>impedimenta</i> met regt genaamd, om dat sij in het trekken een groote verhindering aan een leeger aanbrengen: gelijk ook de <i>tros</i> van de <i>trosboeven</i> , en hoeren, die het leeger volgen, ens. te scheep beteekend het een <i>tros</i> van touw, ens.
tros	1856 VAN LENNEP	tros , z.n.m – Lijn, uit drie of vier strengen gevlochten.
tros	1857 PAN	tros . “Lijn, uit drie of vier strengen gevlochten. <i>Lijn</i> en <i>trossen</i> zijn zeer onderscheiden. Beide zijn van bepaalde lengte, doch de laatstgenoemden zijn altijd zwaarder. Bij de marine zijn de gewone trossen tweehonderd el lang, en wordt de dikte bepaald naar den omtrek in Nederlandsche duimen. <i>Lijnen</i> zijn gewoonlijk honderd el lang, terwijl bij deze de dikte berekend is, naar het aantal garens waaruit zij bestaan. Zoo zegt men: <i>een tros</i> van vier duim en een <i>lijn</i> van vijftien draad.
trotsering	1856 VAN LENNEP	trotseering , z.n.v. – Naam, die aan de schuinte van een helling gegeven wordt.
tui	1681 SEEMAN	tui , soo ik sei’ dat het quam, of van <i>tij</i> , of van <i>touw</i> : wie sou seggen, dat het gants misgeraaden was? want van dit woord komt een <i>vertuianker</i> , een <i>tuitouw</i> : het welk een touw, of kabel, is, daar meede men een schip <i>vertuid</i> , dat is, vastmaakt: <i>wij laagen vertuid</i> , dat is, met een kabel voor en agter uit.
tuianker	1856 VAN LENNEP	tuianker , z.n.o. – Anker, waaraan het schip voor ebbe vast ligt.
tuianker	1857 PAN	tuianker . “Anker, waaraan het schip voor ebbe vastligt.” Beter: het tweede anker, waarvoor een schip vertuid ligt.
tuig	1681 SEEMAN	tuig , alderhande <i>werktuig</i> , dat ergens toe noodig is, <i>wat is dat voor tuig</i> : oneigendlijk, wat zijn dat voor voddén: te scheep beteekend het al wat tot een schip noodig is: <i>hou’ je tuigje fiks</i> : wees kant op alles: en voornaamendlijk, je weet wel: een <i>tuig</i> noemen de vrouwlui, en voornaamendlijk de boerinnen, een sleutelreeks, ens. dat sij op sij draagen, en de barbiers haar kooker met haar gereedschap. Waar van <i>tuigen</i> , een schip met staand’, en loopend wand voorzien: <i>het schip is hoog getuid</i> : voorts van <i>tuigen</i> koomen deese spreekwijzen: <i>hij kan dat wel tuigen</i> : <i>ik kan dat quaalijk tuigen</i> , dat is, hij kan daar aan wel, of quaalijk behouden blijven. En hier van <i>tuigen</i> , <i>getuigen</i> : <i>testari</i> , en <i>testes</i> , die <i>getuigenis</i> geeven, of draagen, van een saak, ens.
tuig	1856 VAN LENNEP	sleutel van het tuig , z.n.m. – Naam, die zeer eigenaardig aan den boegspriet gegeven wordt.
tuig	1856 VAN LENNEP	tuig , z.n.o. – Al wat er noodig is om een mast, een ra, enz. in behoorlijken staat te brengen. <i>Een mast van zijn tuig voorzien</i> (van blok, touwwerk, enz.) <i>Die mast heeft zijn tuig verloren</i> . <i>Waarloos tuig</i> (dat in reserve, dat ongebruikt is).
tuigage	1856 VAN LENNEP	tuigaadje , z.n.v. – Wat tot de optuiging behoort. <i>Het schip is van zijn tuigaadje voorzien</i> .
tuigen	1681 SEEMAN	getuigd zijn , werd gesegt van een Schip dat al zijn <i>Tuig</i> en <i>Touwen</i> , en <i>Seilen</i> ens. heeft, sie, <u><i>tuig</i></u> : <i>hoog getuigd zijn</i> , <i>laag getuigd zijn</i> . ens.
tuigen	1690 WITSEN	getuight zyn . Voorzien zyn van touw, zeil, en mast. Men zeght: Hoogh, laegh, slecht of wel getuight zyn.

tuigen	1690 WITSEN	tuigen. Een schip met staande en loopende wandt voorzien.
tuigen	1690 WITSEN	tuigen. <i>Getuight zyn.</i> Dit wert van het stellen der touwen, zeilen, en masten, op de scheepen, gezeght: Hoogh of laegh getuight, breedt of smal getuight, enz.
tuigen	1856 VAN LENNEP	breedtuigen , bw. – Of <i>Vierkant Brassen</i> : de zeilen zoodanig uitzetten, dat zy zich in 't vierkant aan den wind blootstellen.
tuigen	1856 VAN LENNEP	tuigen , b.w. – Optuigen, van Tuig voorzien. <i>Een hooggetuigd schip.</i>
tuimelbank	1690 WITSEN	tuimel-bank. Een bank, die veel in de kajuits gemaakt wert, welke omgedraait kan werden.
tuimelbank	1856 VAN LENNEP	tuimelbank , z.n.m – Bank, waarvan de ruggesteun kan omgezet, of omgetuimeld worden.
tuimelen	1681 SEEMAN	tuimelen , rondom rollen: waar van hier vooren: een <i>tuimelbank</i> , welkers rugsteun kan omgeset, en <i>omgetuimeld</i> werden.
tuipoel	1856 VAN LENNEP	tuipoel , z.n.m. – Zie <i>Drijfkist</i> , <i>Meerpoel</i> .
tuitouw	1690 WITSEN	tuy-touw. Een gemeen kabel-touw, dat van 't woort <i>Ty</i> zyn naam bekommt.
tuits	1856 VAN LENNEP	tuits , (een) z.n.o. – Touw van het Tuianker, ook een tot verbranden klein gekapt touw.
turfpleit	1690 WITSEN	plat-luizen. Een soort van licht opgeslagen turf-scheepen in Vrieslandt.
Turk	1681 SEEMAN	turk , is een bekend woord, en beteekend een vreed mens: waar van: <i>gij sijt een regte Turk</i> , of beul: de oorsprong is, om dat de <i>Turken</i> , of Mahumetaanen (gelijk wel eer de Spanjaards bij ons) bij de Christenen voor vreedde menssen gehouden sijn: waar van, <i>de groote Turk: de Keiser van Turkijen</i> : hoe wel die naam bij haar haatelijk is. Dewijl het woord <i>Turk</i> bij haar een landlooper beteekend: soo dat sij liever naa haar Propheet Mahomet Mahumetaanen genaamd werden: te scheep beteekend een <i>Turk</i> een <i>stelhout</i> , waar van op sijn plaats gesproken is.
turk	1690 WITSEN	turken. Ronde houten, gelyk wielen, om de stukken daar mede in de rampaerden te leggen, of uit te neemen. Anders: <i>Stel-houten</i> .
turk	1856 VAN LENNEP	turken , z.n.m.mv. – Benaming, aan stelbouten gegeven.
tussenweger	1856 VAN LENNEP	tusschenwegers , z.n.m.mv. – Langsscheeps geplaatste planken, die de ruimte vullen tusschen den balkweger en zetweger. Op geschutzdekken dragen zy den naam van <i>Binnengeschutzgang</i> .
tweebak	1681 SEEMAN	tweebak , op sijn Noordhollands, en in goed Neerduits beteekend het brood, dat <i>tweemaal gebakken is</i> . <i>Panis (quasi) biscoctus</i> , waar van het Franse woord <i>biscuit</i> : en dienvolgens ons gebrooke Neerlands <i>bisschuit</i> : dat in Suid-holland bekender is: <i>een bischuitbakker</i> , ens.
tweemaster	1856 VAN LENNEP	tweemast , tweemaster , z.n.m. – Schip met twee masten.
twil	1856 VAN LENNEP	twil , z.n.m. – Zie <i>broek</i> .
uil	1681 SEEMAN	een uil vangen is een bekend spreekwoord bij de seelui: maar ik heb tot nog toe niet kunnen verneemen, waar van het sijn oorspronk heeft: een <i>uil</i> weeten wij, dat een dier is, dat het ligt schuuwd, en bij nagt alleen vliegt, gelijk daarom ook de sommige <i>nagtuilen</i> genaamd werden: <i>hij stond en keek, als een uil</i> , dat is, slegt bij sijn neus neer: <i>het is een uil van een vent</i> , een lomp: <i>jouw uilskuiken!</i> indien nu gissing plaats hebben mogt, soo soudn wij gelooven, dat een <i>uil vangen</i> eigendlijk de <i>voogelvangers</i> te beurd valt, als sij haar flouwen teegen den aavond gespannen hebbende, daar in eenige beweeging verneemen: dog meenende iets goeds <i>gevangen</i> te hebben, haar met een <i>uil</i> moeten te vreedn houden: waar door haar werk merkelyk veragterd: soo deese

		gissing goed was, soo was het niet onaardig op zijn scheeps geseid, <i>een uil vangen</i> , voor niet kunnen wenden, dat veel oover 't stuur set: soo ook een <i>uiltje vangen</i> , voor buitens tijds, en teegen wil en dank moeten slaapen.
uil	1690 WITSEN	uil vangen: <i>over staagh loopen: door de wint loopen</i> . Het omslaan, of wenden van een schip, in weerwil van den Stuurman.
uil	1856 VAN LENNEP	uil (een) vangen , o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, wanneer de roerganger en wachthebbende officier onoplettend zijn geweest en het schip by-de-wind zeilende in-de-wind hebben laten loopen, zoo dat het door-de-wind gaat en men de raas om moet brassen.
uitbaliën	1856 VAN LENNEP	baliën, uitbaliën . o.w. – Met een Balie water uit een open vaartuig gieten.
uitbijten	1856 VAN LENNEP	uitbijten , b.w. – Een schip uit het ijs brengen door het hakken van bijten.
uitboegseren	1856 VAN LENNEP	uitboegseeren , b.w. – Uitsleepen. <i>Wy hebben ons door den stoomsleeper laten uitboegseeren</i> .
uitbouwen	1856 VAN LENNEP	uitbouwen b.w. – Het bovenst gedeelte van een schip breed naar buiten uitbouwen (dat schip is sterk uitgebouwd.)
uitbreken	1856 VAN LENNEP	uitbreken , b.w. – Sloopen. <i>Men is bezig dit schip Uit te Breken</i> (er het yzerwerk af te halen of ook hout of touw, door wrijving beschadigd).
uitbrengen	1856 VAN LENNEP	uitbrengen , b.w. – Klaarmaken, gereed houden, buiten boord brengen, om elders vast te maken. <i>Een kabel, een anker uitbrengen om daarop te verhalen</i> , enz. <i>Een touw op den wal uitbrengen</i> (waarvan het eene end aan het vaartuig vastblijft en het andere aan wal wordt vastgemaakt).
uitdiepen	1856 VAN LENNEP	uitdiepen , b.w. – Dieper maken, door uitbaggering enz. <i>Een haven uitbaggeren</i> .
uitdokken	1836 SPRENGER	Op- en Utdokken . <u>Hy zal het moeten opdokken</u> of ook wel, <u>uitdokken</u> . Een dok is een besloten plaats, waarin de schepen bewaard worden. Van daar <i>dokken</i> voor: <i>in het dok brengen</i> . <i>Op- en uitdokken</i> , als een schip <i>uit het dok gehaald en in de vaart gebragt wordt</i> . <u>Hy zal het moeten opdokken</u> zegt Spreekw. <i>het voor den dag brengen</i> en <u>uitdokken</u> : <i>het teruggeven</i> .
uitdrijven	1856 VAN LENNEP	uitdrijven , o.w. – Zich door den stroom naar buiten laten drijven. <i>De haven uitdrijven</i> . <i>Het zeegat uitdrijven</i> .
uitdrogen	1856 VAN LENNEP	uitdroogen , o.w. – Wordt een vaartuig gezegd te doen, wanneer de boorden door de hitte open naden bekomen. <i>De hitte heeft dit schip doen uitdroogen</i> .
uitenteren	1856 VAN LENNEP	uitenteren , o.w. – Op de paarden langs de ra klimmen: <i>op den boegspriet, op den gaffel uitdrijven</i> .
uitgespat	1856 VAN LENNEP	uitgespat , b.n. – Zie <i>gespat</i> .
uitgilling	1856 VAN LENNEP	uitgilling , z.n.v. – Halvemaanswijze uitsnijding der zeilen, hoedanige vroeger meer algemeen in zwang was, maar thands alleen by de winterbramzeilen wordt aangewend.
uitgilling	1857 PAN	uitgilling . “Halvemaanswijze uitsnijding der zeilen, hoedanige vroeger meer algemeen in zwang was, maar thands alleen bij de winterbramzeilen wordt aangewend.” Wat zijn <i>winterbramzeilen</i> ? Alle vierkante zeilen zijn uitgesneden, of <i>gegild</i> ; de onderzeilen voor de barring en vertuining, en de overige voor de stagen die er onder door varen. Lees: halvemaanswijze uitsnijding aan den onderkant der razeilen.
uithalen	1681 SEEMAN	uithaalen , beteekend in het gemeen iets uittrekken: en te scheep een schip van de werf op stroom <i>haalen</i> : <i>sijn de scheepen al uitgehaald? dat schip is hoog uitgehaald</i> , dat is, dat is een duur schip:

uithalen	1690 WITSEN	dat komt den eigenaar hoog te staan, <i>iemand uithaalen</i> , iemand uit den huis, of het school, ens. meede neemen. <i>Uithaalen</i> beteekend ook oneigendlijk winst doen: <i>hij sal daar een goede som uithaalen</i> : het beteekend ook de tong schraapen: soo seide men, <i>hij meende mij uit te haalen</i> .
uithalen	1690 WITSEN	hoogh of laegh uit halen , of <i>uitgehaalt zyn</i> . Dit wert gezeght van de waardy en gelding eens schips, als het gebouwt is.
uithalen	1856 VAN LENNEP	uithalen . Een <i>schip uithalen</i> . Een schip in zee brengen.
uithalen	1856 VAN LENNEP	uithalen , b.w. – Uittrekken. Een <i>schip uithalen</i> (het van de werf en uit het dok in 't vaarwater brengen. <i>De boelijns uithalen</i> (die stijf zetten).
uithalen	1856 VAN LENNEP	uithalen , o.w. Harder roeien. Spreekwijze: <i>Hy haalt uit</i> . (hy maakt groote cier).
uithalen	1857 PAN	uithalen . “Harder roeien.” Dit is niet juist. Voor <i>harder roeien</i> zegt men <i>ophalen</i> .
uithangen	1690 WITSEN	uithangen . Zulks wert gezeght, als eenigh hout over 't water hangt.
uithangen	1856 VAN LENNEP	uithangen , b.w. – Buiten boord Hangen; b. v., een stelling, om iets aan de buitenhuid te verrichten.
uithangen	1856 VAN LENNEP	uithangen , o.w. – Wordt het houtwerk gezegd te doen, dat buiten boord steekt en over 't water hangt.
uithijzen	1856 VAN LENNEP	uithijzen , b.w. – Door middel van een touw of ketting goederen ophalen uit de plaats, waar zy zich bevonden.
uithoek	1856 VAN LENNEP	uithoek , z.n.m. – Kaap, landpunt, landtong.
uithouder	1681 SEEMAN	uithouwer , of liever <i>uithouder</i> : want het komt van <i>uit</i> en <i>houden</i> : het beteekend te scheep een reep touws, dat gebruikt werd, om het taakel te rug te trekken om alle schaade in het hijsen te verhoeden, ens.
uithouder	1690 WITSEN	uithouder . Een touw, waar mede men eenigh zwaar goet, dat men in 't schip heissen wil, van boort af houdt, en, als het hoogh genoeg is, in 't schip laat komen. Als mede: Een touw, dat de blinde ree ophaalt naar boven toe, op dat die de stagh niet aan stukken vyle.
uithouder	1856 VAN LENNEP	uithouder , z.n.m. – Reep, die gebruikt wordt om het takel terug te trekken en schade by 't hijschen te verhoeden.
uithozen	1856 VAN LENNEP	uithozen , b.w. – Het water uit de sloep werken.
uitijzen	1856 VAN LENNEP	uitijzen , b.w. – Uit het IJs losmaken. Een slop door 't ijs hakken om een vaartuig door te brengen.
uitkauwen	1856 VAN LENNEP	uitkaauwen , o.w. – Wordt een vaartuig gezegd te doen wanneer het, ten gevolge 't zij van een gebrek in den bouw, 't zij van niet goed gebreeuwd te zijn, by ruw weer, het werk uit zijn naden loslaat.
uitkijk	1681 SEEMAN	uitkijk , dit beteekend de plaats, daar een man gesteld werd, om naa land, scheepen, <i>uit</i> te sien, ens. naa tijds geleegendheid, en werd daarom een <i>uitkijker</i> genaamd.
uitkijk	1740 ZONHOVEN	uitkyk . De plaats daer een man gestelt wort om nae landt of schepen uit te zien.
uitkijk	1836 SPRENGER	Uitkijk . <u>Hy zit op den uitkyk</u> , wordt ontleend van den matroos, die zich boven in het tuig van het schip, of op de voorbram-zeiling ophoudt, om naar land of schepen uittezien, en zegt Spreekw. <i>hij wacht naar iets</i> , – <i>hij hoopt iets te zullen ontdekken</i> .
uitkijk	1856 VAN LENNEP	uitkijk , z.n.m. – Man of jongen, die in den top van een mast de wacht houdt om uit te zien naar den vyand, naar de kust of naar elk ander voorwerp, dat men zoekt of dat men ontwijken wil. Zie <u>neuskijker</u> .

uitkrijten	1690 WITSEN
uitladen	1856 VAN LENNEP
uitlegger	1681 SEEMAN
uitlegger	1740 Zonhoven
uitlegger	1856 VAN LENNEP
uitleggershoofd	1856 VAN LENNEP
uitlekken	1681 SEEMAN
uitloodsen	1856 VAN LENNEP
uitlopen	1681 SEEMAN
uitlopen	1690 WITSEN
uitlopen	1856 VAN LENNEP
uitluiden	1681 SEEMAN
uitluiden	1856 VAN LENNEP
uitluien	1690 WITSEN
uitpikken	1856 VAN LENNEP
uitreden	1681 SEEMAN
uitreden	1856 VAN LENNEP

in en uit kryten. Zulks wert gezeght, als de wint met buijen hardt waait.

uitladen, b.w. – Hetzelfde als *lossen*.

uitlegger, komt van *uit* (dat hier buiten beteekend) en *leggen*: want het is een schip, of vaartuig, dat buiten de haaven, en alsoo op stroom geleit werd, of om wagt op vijanden te houden, of dat'er geen scheepen voor bij en souden vaaren, sonder haar tol behoorlijk betaald te hebben: *een uitleggeer* is ook een lange rib, of balk, die sig van het begin van het galjoen tot het end toe uitstrekt, sie, W. p. 55. N. 7. *Uitleggershoofd*, het hoofd, of knop van den *uitlegger*: wat nu voorts *uitleggen* aangaat, dat heeft nog eenige betekenissen, die oneigendlijk genoomen werden: als *een hoen is uitgeleit*: dat is, *leit* geen eieren meer: *uitleggen*, te raaden geeven, *leg'er om uit!* soo ook verklaaren, waar van *uitleg*, *uitlegging*: *ik heb daar den uitleg al van*, ens. het beteekend ook wijder maaken: *mijn kleeren moeten werden uitgeleit*: *een stad uitleggen*.

uitlegger. Een schip dat op stroom legt om wagt op de vyanden te houden, of te bezorgen, dat 'er geene schepen voorby vaeren zonder tol te betaelen.

uitlegger, z.n.m. – 1°. Wachtschip, dat op stroom gelegd wordt buiten de havens en zeegaten.

2°. Lange rib of balk, die zich uitstrekt van het begin tot aan het end van 't galjoen.

uitleggershoofd, z.n.o. – De uiterste knop, die voor aan 't galjoen komt.

uitlekken, al *lekkende* leeg werden: *dat vat sal soo doende wel uitlekken*: oneigendlijk rugbaar werden: *die saak is uitgelekt*, ens.

uitloodsen, b.w. – Het schip buiten de tonnen brengen.

uitloopen, beteekend te scheep uit de haaven *in see loopen*, gelijk *inloopen* het teegendeel: *wanneer sijn de scheepen uitgeloopen?* *uitloopen* beteekend ook uitbotten, *de boomen beginnen uit te loopen*: soo werd het ook van seerigheid geseid, dat uit het lijf uitslaat: *uw lippen loopen uit*.

uitloopen. Ontzeilen.

uitloopen, o.w. – Buiten de haven loopen, en alzoo: onder zeil gaan. *Door den tegenwind kunnen de schepen niet uitloopen*.

uitlui'en, voor *uitluiden*: dit werd eigendlijk van de klokken gesegt, door welkers geluid sommige dingen werden verboden: soo werd *een jaarmarkt uitgeluid*, tot een teeken voor ieder, dat de selve geeindigd is: *iemand uitluien*, iemand op die selve wijs de stad ontseggen, en uitbannen: in tegenstelling van *inluien*, indaagen: *uitluien* beteekend ook oneigendlijk iemand schelden, en oover haalen: *ik heb hem uitgeluid*, *dat de honden geen brood van hem sullen willen eeten*: te scheep werd het genoomen voor uithijssen, dewijl sij als aan een klokcreep in het hijssen schijnen te trekken.

uitluien. bw. – Stortgoederen met een blok uit de schepen hijschen.

uitluijen. Met een schyf, of katrol, graanen, en zout, uit de scheepen heissen.

uitpikken, b.w. – Een haakblok uit de kous of den strop halen, waarin het hing.

uitreeden, sie, *reed*.

uitreeden, b.w. – Reede maken, bevrachten, van het noodige voorzien. Zie *uitrusten*.

uitroeien	1856 VAN LENNEP	uitroeien , b.w. – Met de sloep uitbrengen. <i>Wy deden een jaagtros naar het in lij geraakte schip uitroeien.</i>
uitrusten	1681 SEEMAN	uitrusten , beteekend twee dingen, eerst door <i>rusten</i> sig verfrissen: waar van, <i>ik moet wat uitrusten</i> : ten andere beteekend het klaarmaaken, gelijk in <i>toerusten</i> te sien is: waar van, <i>toerusting</i> : <i>daar werd groote toerusting gemaakt</i> , groote toestel, ens. <i>een vloot uitrusten</i> : <i>instruere classem</i> : <i>bootsvolk uitrusten</i> : <i>ik sal hem uitrusten</i> : dat is, van alles versien, dat hij op de reis van nooden heeft.
uitrusten	1856 VAN LENNEP	uitrusten , b.w. – In staat stellen om zee te bouwen en verder van al het noodige en nuttige voorzien. <i>Een vloot uitrusten. Kapers uitrusten. Een oorlogschip als transport uitrusten</i> (het geschikt maken om als vrachtschip dienst te doen).
uitrusting	1856 VAN LENNEP	uitrusting , z.n.v. – De daad of de uitkomst van het Uitrusten.
uitscheren	1856 VAN LENNEP	uitscheren , b.w. – Van een touw sprekende, bedoelt men door <i>uitscheren</i> , het uit de opening halen, waar het ingestoken was.
uitschieten	1856 VAN LENNEP	uitschieten , o.w. – Wordt de wind gezegd te doen, wanneer hy van 't N. naar 't O. enz. met de zon omloopt.
uitspatting	1856 VAN LENNEP	uitspatting , z.n.v. – Zie <i>spatting</i> .
uitsteken	1690 WITSEN	uitwerpen . <i>Een vlag uitwerpen</i> . Een vlag te scheep uitsteken.
uitsteken	1856 VAN LENNEP	uitsteken , b.w. – Aan iets een buitenwaardsche beweging laten doen. <i>De reeven uitsteken. De touwen uitsteken. Het touw op zijn end uitsteken</i> (het end over end laten schieten.) <i>Uitsteken</i> (een boom of roede buiten boord steken, om grond te peilen).
uitstoten	1681 SEEMAN	uitstooten , <i>weg stooten</i> , sie, <i>stooten</i> .
uitvaren	1681 SEEMAN	uitvaaren beteekend in het gemeen, dog oneigendlijk <i>invehi in aliquem</i> : <i>hij voer geweldig teegen hem uit</i> , sie, <i>vaaren</i> .
uitvaren	1690 WITSEN	uit gevaren zyn . Zulks wert van een schip gezeght, dat gekrenkt, en als los gevaren is.
uitvieren	1856 VAN LENNEP	uitvieren , b.w. – Naar buiten vieren.
uitvoer	1856 VAN LENNEP	uitvoer , z.n.m. – De bepalingen op den <i>uitvoer</i> van goederen ter zee zijn te vinden in de Alg. Wet van 26 Aug, 1822, <i>Zevende Hoofdst.</i> art. 52 – 62; die omtrent den <i>uitvoer</i> langs de rivieren in het <i>Achtste Hoofdst.</i> art. 63 – 66; en die omtrent den <i>uitvoer</i> van accijnsgoederen in 't algemeen in het <i>Negende Hoofdst.</i> art. 67 – 74.
uitvoeren	1856 VAN LENNEP	uitvoeren , b.w. – 't Zelfde als <i>uitbrengen</i> . <i>De lijzeilspielen uitvoeren</i> .
uitwaaien	1856 VAN LENNEP	uitwaaien , o.w. – Wapperen, heen en weêr waaien. <i>Zy lieten de vlaggen en wimpels uitwaaien. Een vlag, die in sjouw was, geheel doen uitwaaien.</i> Waait uit <i>dan</i> , <i>vlaggen van Oranje!</i> Van Haren, <i>de Geuzen</i> .
uitwaaien	1856 VAN LENNEP	uitwaaien , onp.w. – Eindigen met Waaien. <i>Het heeft nog niet Uitgewaaid.</i>
uitwateren	1856 VAN LENNEP	uitwateren , o.w. – Zijn water kwijt worden. <i>Hier is de zij waar de polder op Uitwatert. Een uitwaterende sluis</i> (een sluis, die het overtollige water uitlaat).

uitwerken	1856 VAN LENNEP	uitwerken, (voor het tij) o.w. – Wordt een vaartuig gezegd te doen, wanneer het zich in beweging stelt, voor dat eb of vloed zich doen gevoelen.
uitwerken	1856 VAN LENNEP	uitwerken , o.w. – Tegen stroom of wind uitlaveeren.
uitwerpen	1681 SEEMAN	uitwerpen , sie, <i>werpen</i> .
uitwerpen	1690 WITSEN	uitwerpen . <i>Een vlag uitwerpen</i> . Een vlag te scheep uitsteken.
uitwerpen	1856 VAN LENNEP	uitwerpen , b.w. – 1°. Over boord gooien. <i>Een tros uitwerpen</i> . Zie <i>uitbrengen</i> , <i>verhalen</i> , <i>werpen</i> . Vroeger ook gebruikt voor <i>uitsteken</i> . <i>Een vlag uitwerpen</i> . 2°. Uithalen, door middel van 't werpanker.
uitwerpen	1856 VAN LENNEP	uitwerpen , o.w. – <i>Uitwerpen</i> door middel van werpankers uit de haven.
uitwinden	1856 VAN LENNEP	uitwinden , b.w. – Met een tros op de kat Uit de haven Winden.
uitwinden	1857 PAN	uitwinden . “Met een tros op de kat uit de haven winden.” Lees: met behulp van spil en trossen een schip uit de haven draaijen of winden. Is er weinig water, zoodat het schip door de modder gedraaid wordt, dan heet dit <i>uitdrillen</i> .
uitwippen	1856 VAN LENNEP	uitwippen , b.w. – Met het wiptakel over boord zetten.
uitwissen	1856 VAN LENNEP	uitwissen , b.w. – Het kanon met den wisscher schoon maken.
uitworp	1856 VAN LENNEP	uitworp , z.n.m. – Over-boord-werping. <i>Ende also wy van 't onweder geweldiglyck geslingert wierden, deden wy den volgenden daags' eenen uitworp.</i> Handel. XXVII, 18.
uitzeilen	1856 VAN LENNEP	uitzeilen , b.w. – 1°. Voorbyzeilen. <i>Een merk aan den wal uitzeilen</i> . <i>Een schip uitzeilen</i> . 2°. Vrij van elkander zeilen: <i>den toren Uit den vuurbaak Zeilen</i> (zoo zeilen dat men die beiden vrij van elkander ziet).
uitzeilen	1856 VAN LENNEP	uitzeilen , o.w. – Een haven of reede verlaten. <i>Wy Zeilden Uit met alle zeilen in top</i> . <i>Met dezen wind zijn vrij wat schepen Uitgezeild</i> .
uitzetten	1681 SEEMAN	uitzetten , komt van <i>uit</i> , en <i>setten</i> : dat is, <i>buiten setten</i> : soo seid men, <i>iemand uitzetten</i> : <i>iemand aan land setten</i> : <i>schipper set mij eens uit! wie wil hier uitgeset werden?</i> <i>uitzetten</i> beteekend oneigendlijk doen vertrekken: <i>ik sal uuw uit den huis, uit de stad setten</i> : in eerlijker sin werd het genoomen voor ten huwelijk besteeden, of het gevolg van dien: <i>hij heeft sijn dogter uitgeset</i> : waar van, <i>uitsetting</i> , huwelijks goed, of <i>uitrusting</i> : <i>penningen uitzetten</i> , dat is, op renten <i>setten</i> : <i>ik heb mijn penningen teegen soo, of soo veel uitgeset</i> : <i>uitzetten</i> beteekend eigendlijk uitdijen, gelijk men seid, <i>dat is een geset, of lijvig man</i> , ens. <i>voortsetten</i> , <i>wegsetten</i> , bij naader geleegendheid.
uitzetten	1856 VAN LENNEP	uitzetten, (zich) w.w. – Zwellen; – wordt vooral van houtwerk gebezigd.
uitzetten	1856 VAN LENNEP	uitzetten , b.w. – Van boord laten gaan. <i>Ik verzocht den schipper, dat hy my hier zoû uitzetten</i> .
urk	1740 Zonhoven	urk . zie <i>durk</i> .
uurbord	1856 VAN LENNEP	uurbord , z.n.o. – Houten kompas, met 8 gaten op elke windstreek. Na het afloopen van elk halfuur steekt de stuurman een pen in een der gaten van de windstreek volgens welke hy gestuurd heeft, zoo dat, na afloop van elke wacht, het <i>uurbord</i> met 8 pennetjes is voorzien en hem dient om den gehouden koers op te teekenen.

uurhoek	1856 VAN LENNEP	uurhoek (den) berekenen. – Den tijd op zee berekenen.
uurhoek	1857 PAN	uurhoek. “(Den) Berekenen. Den tijd op zee berekenen.” Lees: Uurhoek is een boog van den hemelschen aequator, begrepen tusschen het voetpunt van een uursirkel en den meridiaan eener plaats. De uurhoek, welken men gemakkelijk vinden kan door hoogtemeting van een hemelligchaam, dient, om den tijd aan boord te berekenen.
vaan	1856 VAN LENNEP	vaan , z.n.v. – Windwijzer.
vaarder	1856 VAN LENNEP	vaarder , z.n.m. – Is alleen in de samenstelling in gebruik, als in <i>Kustvaarder</i> , <i>Groenlandsvaarder</i> , <i>Straatdavisvaarder</i> enz.
vaardig	1856 VAN LENNEP	vaardig , b.n. – Reê, handig. <i>Dat schip is vaardig in 't zeilen.</i>
vaart	1690 WITSEN	aan de vaart met iemandt zyn: of, <i>scheep met iemandt zyn</i> . Oneigentl. Met iemandt bezigh zyn, of in gelyken handel, en werk.
vaart	1690 WITSEN	met een vaert iets doen. <i>Dryvende iets doen.</i> Haastigh iets doen.
vaart	1690 WITSEN	vaert geven. Het schip een weinigh met den goeden wint laten loopen: of, de wint van achteren in de zeilen laten slaan, schoon tot nadeel, om vaert te bekomen, en des te beter te kunnen wenden.
vaart	1836 SPRENGER	Vaart. <u>Het zal zulk een vaart niet loopen</u> , ontleend van den voortgang van het Schip door het water, zegt fig.: <i>het zal zooveel niet te weeg brengen</i> , of korter: <i>zoo ver niet gaan</i> .
vaart	1856 VAN LENNEP	vaart , z.n.m. – 1°. Voortgaande beweging. <i>Er is veel vaart in dat schip. Wy moeten onzen vaart verminderen. Den vaart van een schip stoppen, stremmen. Een schip vaart doen zetten. Vaart maken. Den vaart gissen.</i> Spreekwijze: <i>Vaart achter iets zetten</i> (haast maken.) 2°. Het Varen zelf. <i>De vaart vermindert.</i> Spreekwijze: <i>Het zal zulk een vaart niet loopen</i> (het zal zoo erg niet gaan).
vaart	1856 VAN LENNEP	vaart , z.n.v. – 1°. De wijze van gemeenschap met een over zee gelegen plaats of streek. <i>De vaart op Oostindiën. De vaart op Bordeaux.</i> 2°. Een Trekvaart of gegraven water om de gemeenschap tusschen twee plaatsen tot stand te brengen. <i>De vaart tusschen Amsterdam en Haarlem. De Leydsche vaart.</i> 3°. Het Vaarwater. <i>Er zijn dit jaar weinig schepen in de vaart.</i> <i>Het is een schippers woort, het is een oude leer,</i> <i>Al waer geen Vaert en is, en hoeft geen baken meer.</i> <i>Cats, Emblem.</i>
vaart	1856 VAN LENNEP	vaartgeven , o.w. – Wordt men gezegd te doen, als men by flauwe koelte wat ruimer stuurt eer men gaat wenden.
vaartuig	1856 VAN LENNEP	vaartuig , z.n.m – Algemeene benaming voor elk zeeschip of zeeschuit. <i>Zeilvaartuig, Roeivaartuig, Oorlogsvaartuig, Driemastvaartuig. Dat vaartuig is een der grootste onzer vloot. Lichte vaartuigen</i> (sloepen, booten, jols enz.).
vaarwater	1690 WITSEN	elk geneer hem op zyn vaar-water. Oneig. Geen zaken zonder kennis aan te vangen.
vaarwater	1690 WITSEN	het is een krap vaar-water. Het is een gevaarlyk vaar-water, daar het eng en naauw is.
vaarwater	1690 WITSEN	het is lootsmans vaar-water. Water daar veel gronden te myden zyn.

vaarwater	1690 WITSEN	iemant in 't vaar-water zyn. Oneig. Iemant in de wegh en hinderlyk zyn, 't zy met woorden of anderzins: gelyk als wanneer het eene schip het ander in zyn vaar-water volgt, zoo wert het voorste in zyn loop verhindert.
vaarwater	1690 WITSEN	krap vaar-water. Een vaar-water dat niet wel te bevaren is.
vaarwater	1690 WITSEN	op zyn vaar-water zyn. Oneig. Een zaak om handen hebben daar men kennis van heeft.
vaarwater	1740 Zonhoven	vaerwater. Het water daermen vaert: maer <i>iemant in 't vaerwater leggen</i> beteekent hem in den wegh leggen, en in zyn voornemen hinderlyk zijn.
vaarwater	1836 SPRENGER	Vaarwater. <u>Hy zit anderen gedurig</u> (en ook wel, <u>dwars</u>) <u>in het vaarwater</u> , zegt men van <i> iemand, die bestendig anderen tegenspreekt</i> , gelijk aan hem, die de vaart verstopt, belemmert. <u>Hy dringt hem uit zyn eigen vaarwater:</u> Spreekw. <i>hij berooft hem van zijn regt of eigendom.</i>
vaarwater	1856 VAN LENNEP	dwars in het vaarwater , bw. – Wordt gezegd van een schip, dat dwars, schuins tegen een ander aankomt.
vaarwater	1856 VAN LENNEP	vaarwater , z.n.o. – Waterweg, welken de vaartuigen gewoonlijk volgen. <i>Het Groot Scheepsvaarwater, Een naauw vaarwater.</i> Spreekwijze: <i>Blijf in dat vaarwater</i> (volhard in dat gedrag). <i>Uit het vaarwater geraken</i> (van zijn onderwerp afdwalen). <i>Hy zeilt een verkeerd vaarwater</i> (hy handelt verkeerd). <i>Het is een gevaarlijk vaarwater</i> (het is een netelige zaak). <i>Hy ligt dwars in 't vaarwater</i> (hy belet den voortgang der zaak). <i>Blijf uit mijn vaarwater</i> (wees my niet in den weg). <i>Elkander in 't vaarwater zitten</i> (elkander hinderlijk zijn). <i>Iemand uit zijn eigen vaarwater dringen</i> (van zijn eigendom berooven).
vaas	1681 SEEMAN	vaasen , of <i>fnaasen</i> , feesels, en oneigendlijk grillen: te scheep beteekend het eenig touwwerk, dat ergens geleit werd, om het schuuren te beletten: <i>het zijn maar viese vaasen</i> , oneigendlijk het zijn maar parten, fratsen, grillen.
vaas	1690 WITSEN	vazen. Touw-werk, dat ergens geleght wert te scheep, om het schuuren te beletten.
vaas	1856 VAN LENNEP	vaas , z.n.v. – Draad, vezel. De benaming <i>Vazen</i> duidde aan boord zoodanig gerafeld touwwerk aan, dat hier en daar gelegd werd om het schuren te beletten. Spreekwijze: <i>Het zijn maar viese Vazen</i> (maar snorrepippen, maar onbeduidende zaken).
vaatwerk	1856 VAN LENNEP	vaatwerk , z.n.o. – Tonnen, kuipen, enz. <i>Wy stuwden het vaatwerk.</i>
vadem	1856 VAN LENNEP	vadem , z.n.m. – Maat, waarby al de lijnen by het zeewezen in gebruik gemeten worden. <i>Twintig vademen touw. Op die plaats is de diepte twintig a dertig vademen. Groote vademen</i> (van 1.884 el), <i>Middelbare vadem</i> (van 1.698 el), <i>Kleine vadem</i> (van 1.570 el), <i>Fransche vadem</i> (van 1.624 el), <i>Deensche vadem</i> (van 1.884 el), <i>Grieksche vadem</i> (van 1.758 el), <i>Engelsche vadem</i> (van 1.829 el), <i>Zweedsche vadem</i> (van 1.782 el), <i>Spaansche vadem</i> (van 1.674 el), <i>Portugeesche vadem</i> (van 1.627 el), <i>Napelsche vadem</i> (van 1.624 el), <i>Russische vadem</i> (van 1.832 el). <i>Ende het dieplood uytgeworpen hebbende, vonden sy twintig Vademen.</i> Handel. XXVII, 28. De diepte op alle

vak
val

1856 VAN LENNEP
1681 SEEMAN

vaarwaters is bij vademen afgeteekend. *Aldaar de wal tot op acht vademen aanlopende, moeten wy wenden.*

perken en vakken, z.n.o.mv. – Tusschenruimten, luchten in het schip.

val, dit woord (als ook *vallen*) heeft in de Neederduitse taal veele beteekenissen: dog de grond beteekening is, daalen, sakken, needersijgen: een *val* dan beteekend een struikeling, neederdaaling, neederstorting, *Casus* in het Latijn genaamd, en oneigendlijk een verneedering, en ondergang: als men seid, *hoogmoed komt voor den val*, anders word het genoomen in het bekende spreekwoord, *daar is een ouwe rot in de val*: want het daar genoomen werd, of eigendlijk voor een knip, daar men rotten in vangt: of oneigendlijk voor listen, en laagen: maar op sijn scheeps beteekend *de val*, de *valreep*: voorts wat *vallen* aangaat: het heeft sijn gebruik te scheep, als men segt: *laat vallen!* laat sakken! te weten, of het blind, of fok, of eenig ander seil: *in de boot vallen*, geswind needer glijden, *val! val! het schip wil niet vallen*, het schip wil niet wenden, gelijk het behoord: waar van daan het spreekwoord: *'t en heeft geen val*, oneigendlijk, 't en heeft geen swier, of, aangenaamheid: *vallen* beteekend ook gelukken, als, *daar sal niet van vallen*, dat en sal niet gelukken: wat de saamengestelde woorden belangt, die sijn veelderlei: als *aanvallen*, een *aanval* doen: *impetum facere: val aan als leeuwen! wij hebben grooten aanval*: wij hebben groot bezoek: *afvallen*, afwenden, oneigendlijk, iemand verlaaten: *sij sijn den Kooning afgefallen: dat valt mij af*, dat valt mij teegen, *afval*, *afvalligheid*: maar in enger beteekend werd het gesteld voor den *afval der beesten*, als hoofd, pens, darmen, pooten, ens. waar op *Hoofd* in *Velsen* speelende seid act. 5. sc. 5. *bij 't afval van 't genot. Bevallen*, gelukken en dienvolgens behaagen: *de os is wel bevallen: dat bevalt mij wel: bevallig*, goelijk, aangenaam, *het is een bevallig kind: bevalligheid*, lieflijkheid, minzaamheid: *hij spreekt met een groote bevalligheid*: soo ook, *mijn huisvrouw is in de kraam bevallen*, dat is, gekoomen van een jonge soon: daarenbooven: *gevallen*, gebeuren: *indien het geviel! het geviel soo: een geval*, waar van, *bij geval, casu: ik laat mij dat wel gevallen*, het behaagd mij: het is mij aangenaam: *ik nam daar een welgevallen in*: ik schepte daar vermaak in: *invallen: val in de boot*: het beteekend ook neederstorten, *het gantse dak is ingevallen*: maar oneigendlijk als men seid, *dat sal mij wel invallen*, dat sal mij wel in de gedagten koomen: hier van daan, *ik kreeg een inval*: daar en booven beteekend *inval*, ook *aanval*, *daar is den soeten inval*, een *inval* doen: een *aanval* doen: *omvallen*: beteekend omslaan, *het schip viel om: ongeval*, ongeluk, ongemak: *ik vrees voor ongeval: ongevallig sijn*, siekelijk sijn: *ongevalligheid*, siekte. *Ontvallen*, *gevallen sijn: die boeken moeten hem ontvallen sijn*: oneigendlijk beteekend dit woord vergeeten: ontgaan: *dat is mij ontvallen*, het welk ook beteekend onbedagt iets spreken: maar voor al beteekend het onverwagt afsterven: soo seid een vrouw, *indien mijn man mij quam te ontvallen. Uitvallen*, een *uitval* doen: van *vallen* komt *valreep*, het welk een *reep*, of touw is, waar langs het bootsvolk uit het schip in boot, of sloep afglijd, dat sij *vallen* noemen (gelijk gesien is) maar nu werd tot gemak van reeders, en andere heeren, ens. die aan boord gelieven te koomen, een ladder, naa het beloop van het schip gemaakt, uitgehangen, waar langs men met gemak op en af klimmen kan: een *valblok*.

val	1690 WITSEN	marszeils-val. Een touw, waar mede men het mars-zeil opheist.
val	1690 WITSEN	val, val. Dat is gezegt: Matroozen stygt in de boot, om te roeien: of, neemt iets beneden waar.
val	1856 VAN LENNEP	val , z.n.m. of <i>kardeel</i> . – Lijn, die gebezigd wordt om een gaffel, een ra, een zeil, enz. op te hijschen. <i>Kluivervallen, Stagzeilvallen. Vallen der bonnetten, Lijzeilvallen</i> (zie <i>piekeval</i>). <i>Grootmarszeilval, Kruiszeilvallen, Bramvallen, Marsevallen.</i> – <i>Dobbelvallen</i> (looze <i>vallen</i> , diendende om andere in geval van nood te vervangen.) <i>Vlaggeval, Wimpelval.</i>
val	1857 PAN	val. “Lijzeil vallen (zie <i>Piekeval</i>).” Bij <i>piekeval</i> is er geene melding gemaakt van de <i>Leizeil vallen</i> . Laatstgenoemden behooren daar ook niet beschreven te worden, omdat het geheel andere enden zijn. “Dobbelvallen” in plaats van <i>looze vallen</i> kennen wij niet. Ook worden er aan boord geen “Vlagge-” en “Wimpelvallen” gevonden.
vallen	1690 WITSEN	laat vallen. Dus spreekt men, als het schover-zeil, de fok, en blinde los gemaakt wert, en de rees omhoogh staan; maar van de top-zeilen wert gezeght, stoot uit u top-zeilen; en van de bezaan, haalt de bezaan by: dat is, stelt hem ter wintvang.
vallen	1690 WITSEN	vallen. <i>Het schip wil niet vallen.</i> Dat is: Het schip wil niet wenden.
vallen	1856 VAN LENNEP	vallen , o.w. – Dalen, gaan liggen. <i>Het water is aan 't vallen</i> (aan 't ebben.) <i>De wind is aan 't vallen</i> (waait minder hard.) <i>Over boord vallen</i> (in 't water <i>vallen</i> .) <i>Het schip wil niet vallen</i> (niet van-de-wind-gaan.) <i>Van de ra laten vallen</i> (zie <i>ra</i> .) <i>In de boot vallen</i> (in de boot springen).
vallen	1857 PAN	vallen. Hierbij te vermelden het komm. <i>Val!</i> Wanneer, bij voorbeeld, de barkas, jol of giek bemand moeten worden, kommandeert men: <i>barkas-, jol- of giekroeijers val!</i>
valling	1856 VAN LENNEP	valling , z.n.v. – Het overvallen, overhangen, vooruitsteken. <i>De valling van een mast. Dat schip heeft weinig valling.</i> (De punt van den steven springt niet ver vooruit). <i>Valling der achtersteven</i> (de hellende stand van dat deel).
valluik	1856 VAN LENNEP	valluik , z.n.o. – Luik, dat door hingsels op en neder bewogen wordt.
valpoort	1856 VAN LENNEP	valpoort , z.n.v. – Luik, dat de geschutpoorten eener scheepsbattery sluit. <i>Losse, looze valpoort. Dubbele, halve, halfopenstaande valpoorten.</i>
valreep	1690 WITSEN	val-reep. Een touw, waar langs men by het schip op en neder klimt.
valreep	1740 Zonhoven	valreep. Een reep of touw, waer langs het bootsvolk uit het schip in de sloep of boot afglydt, 't gene <i>vallen</i> genaemt wort: en ook weder opklimt. Doch wanneer de reeders of vrienden aen boort komen, wort t'hans tot meerder gemak een trap uitgehangen.
valreep	1836 SPRENGER	Valreep. <u>Een glaasje op de valreep.</u> Dit behoort onder de veelvuldige zoogenoemde conditien, bij het drinken van een glas wijn, en de gastheer stelt het niet zelden in, bij het scheiden van het gezelschap. De <i>valreep</i> is toch de sloopstrap, die men buiten boord hangt, en langs welken men op- en afklimt. Begeeft men zich van het schip, dan neemt men aan de valreep afscheid van hen, die men aan boord achterlaat. Vooral dan, wanneer deze eene reis gaan ondernemen, drinkt men daar nog wel, staande een glas wijn. Het is vanhier, dat een glas, <i>bij het scheiden van teen gezelschap gedronken</i> , niet zelden <u>een glaasje op de valreep</u> heet.

valreep	1856 VAN LENNEP	valreep , z.n.v. – 1°. Touw, van het scheepboord afhangende op de plaats, waar men van boord op- en afstijgt, en dienende om hem, die den trap opkomt of afgaat te helpen: – van daar 2°. Die plaats zelve. Spreekwijze: <i>Een glaasjen op de valreep</i> (een glaasjen tot afscheid).
valwind	1856 VAN LENNEP	valwind , z.n.m. – Wind, die van over een berg of klip invalt. <i>By 't inloopen van Porto Prayo, kregen wy een valwind van over de bergen, waardoor het voorbramzeil uit de lijken woei.</i>
vangen	1681 SEEMAN	vangen , is een woord van een gemeene, en bekende beteekenis: en beteekend iets in zijn geweld krijgen, en gelijk wij weten, die middelen zijn veelderhande soo met netten, schietgeweer, hoeken, honden, listen en laagen, en ontallijke andere middelen meer: <i>vis vangen, voogelen vangen: wild vangen: dieven vangen</i> , ens. en hier van, <i>is de vangst goed? wij hebben een slegte vangst. Ik weet uuw vangst</i> : het welk oneigendlijk, en drijgender, of spotsgewijs, geseid werd, en beteekend ik weet, dat je bakhuis, ens. vliegen vangen sal: dat uuw iets quaads is naakende: het woord <i>vangst</i> beteekend ook aan een Os, ens. dat vet, dat in de keep tussen de buik, en agterste pooten, af hangt: en hier van, <i>de Os heeft een goede vangst: vangen</i> beteekend ook oneigendlijk iemand verschalken: <i>hij meende mij soo te vangen</i> : daarenbooven beteekend het ook winst doen: <i>hij meende, dat hij daar een Haas gevangen had: het is daar niet te vangen</i> , endelijk van <i>vangen</i> komt <i>vervangen</i> : dat is, verpoosen, of de beurt van een ander waarneemen: <i>die luiden moeten malkanderen vervangen: mutuum praestare operam</i> , ens.
vangen	1856 VAN LENNEP	vangen , b.w. – Grijpen, onderscheppen. <i>De boei vangen. De onderraas met kettingen vangen</i> (ze er in hangen.) <i>Een zeil vangen</i> (Zie <u>zeil</u>).
vanglijn	1856 VAN LENNEP	vanglijn , z.n.v. – Meertouw, touw, daar een vaartuig aan vast ligt.
vanglijn	1857 PAN	vanglijn . “Meertouw, touw, daar een vaartuig aan vast ligt.” Lees: end touw voor op de sloepen, om ze vast te leggen.
varen	1681 SEEMAN	seevaaren , <i>ter see vaaren</i> : waar van, <i>seevaarende lui</i> , en <i>seevaart</i> , de vaart, die op <i>see</i> gedaan werd: <i>ik ben al grooter see oover gevaaren</i> , sie, <u>oovervaaren</u> . <i>See winnen</i> , hoe langer hoe verder <i>t' see</i> geraaken. Voorts soo ontmoet ons een spreekwijs iemand <i>t' see helpen</i> : dat is, iemand voort helpen: iemand te paard helpen: sie <i>Hoofd</i> in zijn Neederlandse <i>Hist. pag. 12. aan see laten staan</i> , of, <i>Seewaarts inwenden, aan see wenden, aan see geleegeen zijn, halver see</i> , of half weegen. <i>Seedijk</i> , een <i>dijk</i> , waar aan de <i>see</i> spoeld, waar van de <i>seedijk</i> tot Amsterdam haar naam heeft. <i>Seegaaten</i> , de <i>gaaten</i> , of monden, waar uit en in het <i>seewaater</i> loopt, sie, <u>gat</u> .
varen	1681 SEEMAN	vaaren , beteekend bij de Hollanders, en alle seeluiden, <i>te scheep vaaren: hij roept lui, en hij vaart voor morgen niet</i> : het welk eigendlijk beteekend de veerman roept wel hard en stijf, als of hij <i>vaaren</i> sou': maar hij heeft het van daag niet in den sin: oneigendlijk, hij is soo quaad niet, als hij wel lijkt. Maar bij de Stigtse, Gelderse, en Ooverijsselse beteekend het meede op een waagen rijden: soo seggen sij: <i>voerman wanneer sult gij met de waagen afvaaren?</i> oneigendlijk werd dit woord, gebruikt, als men seid, <i>hoe vaar je? hoe vaarje al?</i> hoe is het met uuw gezondheid: dog dit woord <i>vaaren</i> werd ook in een quaaden sin genoomen, als men seid, <i>het vaart mij soo!</i> ik ben dat soo ongewoon: <i>het sal mij magtig vaaren: soo moet gij vaaren!</i> soo quaalijk moet het uuw

bekoomen! *naa de Voolewijk vaaren, parturire*, een bekend spreekwoord bij de Amsterdammers: *die lui vaaren wel! die luiden sijn welvaarende, hoe vaar je? een quaalijk vaaren krijgen, welvaaren, welvaart, aanvaaren, naa toe vaaren, vaar daar eens naa toe: daar is neering en welvaart: daar bestaat lands welvaart in. vaarbaar, navigabilis, het is vaarbaar weer, het is geen vaarbaar weer, het is weer, of geen weer om te vaaren: afvaaren, invaaren, omvaaren, ontvaaren, opvaaren, vervaaren, naa een andere plaats vaaren: waar is hij vervaaren?* Waar is hij gebleeven? *vervaaren* beteekend ook *vervaard maaken*: dog werd in de onvolmaakte, en volmaakte tijd, anders geboogen (gelijk bekend is) egter oordeelen wij, dat het niet dienstig is, de beteekenis van beide op te lossen: van dit *vervaaren*, komt ook *vervaard*, schrikkelig, of angstvallig sijn: soo ook *vervaarlijk*, *hij sag'er soo vervaarlijk uit! vervaarlijkheid*, ens. *uitvaaren*, op reis gaan: *wanneer is uuw man uitgevaaren? met wie voer hij uit? uitvaaren vaaren*, dat is *vaaren* om een speelreisje: *voortvaaren*, niet ophouden van *vaaren*: waar van, *voortvaarend*, oneigendlijk, naarstig, ijverig: *voortvaarendheid: hij doet dat met sulck een voortvaarendheid: wegvaaren*, ens.

varen	1690 WITSEN
varen	1690 WITSEN
varen	1836 SPRENGER

beter wel gelegen, als qualyk gevaren. Oneig. Beter met zachtheit, en zonder gevaar, iets gedaan, als met gevaar groote winst, of eer bekomen.

varen. *Opvaren.* De scheeps-touwen opschieten, en ergens in 't schip ter neder leggen.

Varen. Hoe vaart gy? Elk volk heeft, gelijk meer is opgemerkt, in zijne wijze van groeten, iets kenmerkends. Twee *Spanjaarden* of *Italianen* elkander ontmoetende, zeggen: Come esta? *Hoe staat het?* Beide toch houden weinig van werken, loopen en al wat vermoeijend is; zij staan en praten liever. – De vlugge *Franschman* zegt: Comment va 't il? *Hoe gaat het al?* – De ernstige *Engelschman*: hou do ijou do? *Hoe maakt gij het?* – De *Hollander*, die zooveel lust en voordeel in de Scheepvaart vindt, vraagt, als hij u ontmoet: hoe vaart gy? Ik blijf toch bij dit gevoelen, in weerwil van hetgeen daar tegen wel eens is aangevoerd. Het is zoo, op vele plaatsen, buiten de Provincie *Holland*, wordt, even als in *Duitschland*, het woord *varen* gebezigd, voor vertrekken van de eene plaats naar de andere, ook met *kar*, *wagen* en *paard*. Zoo zegt men in *Noord-Brabant*: *de kar of wagen, vaart op die of die plaats af*, en verstaat men in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, door *rijden*: slechts *te paard rijden*. Men zegt ook wel het *wagenveer* en het *veerhuis*, waar de *wagen afvaart*, en vandaar dan ook, dat de man, die den *wagen* bestuurt, *voerman* heet. Met dat al houde ik het daarvoor, dat in de Provincie *Holland*, waar van oudsher de verschillende behoeften der ingezetenen, zooveel Scheepvaart vorderden, de vraag: hoe vaart gy? van het *varen met schip of schuit*, is afgeleid; te meer ook, om de aanverwante Spreekwoorden, zoo aanstonds te noemen en vooral, omdat op die vraag het overoud antwoord slaat: zoo langs het walletje heen. (Er zijn echter Spreekw. b. v. in den baard varen of in het schild varen, welke ik daarvan niet afleide). Hij vaart wel of kwalyk: beteekent fig. *hij is al of niet gezond*.

Hy vaart voor wind en stroom, Spreekw. *hij heeft voorspoed*, gelijk in een tegenovergesteld geval, *tegenspoed*.

Hij vaart (of roeit) tegen den stroom op, Spreekw. *hij houdt in weerwil van alle hindernissen vol*. Zoo schrijft S. STIJL, in zijne *opkomst en bloei der vereenigde Nederlanden*: “dus eenmaal

ingescheept, vinden zij geen middel, om ooit weder *tegen den stroom opteroeijen*, en worden meer en meer genoodzaakt, gevoelens aantenemen, welke zij te voren zouden verfoeid hebben.” Hy vaart achteruit: fig. *hij heeft ongeluk*, en in het tegenovergesteld geval, *geluk*.

Het is kwalijk met hem gevaren: *Slecht met hem uitgekomen*.

Hy vaart in zyn zog (zie *Zog*.)

Hy is al grooter zee overgevaren: *Hij heeft al in grooter nood, gevaar of moeilijkheid verkeerd*.

By den wal langs vaart men het zekerst, wordt wel gezegd, om aantetoonen, *dat men niet te stout in het wagen moet zijn, maar de veiligste zijde kiezen*.

Hij vaart met dubbele passen, is een Spreekwoord, ontleend van schippers, die in oorlogstijd vrijbrieven van beide zijden nemen, om zich daarvan, al naar dat het belang zulks vordert, te bedienen, en duidt aan, *dat iemand niet te vertrouwen is, dewijl hij slechts naar het oogenblik handelt*.

Hy vaart vroeg en hy vaart laat, Spreekw. *hij maakt vroeg toestel en is laat gereed*. Het wordt opgehelderd door een ander gelijksoortig: *hij roept: lui! en hij vaart voor morgen niet*, ’t welk naar WINSCHOTEN, ook wel beteekent: *hij is zoo kwaad niet, als hij wel lijkt*.

Hy vaart mede als de groote mast. Dit wordt op iemand toegepast, die in eene zaak wordt medegesleept, als de mast op een schip, die nergens van weet en opmerking noch bestuur heeft.

Zy varen ééne beurs: *zij doen iets tot gemeen voordeel*.

Men is in het schuitje en moet medevaren, geeft te kennen, *dat men genoodzaakt is te volgen, werwaarts men geleid wordt*.

Men moet varen waar men voor scheep komt, zegt Spreekw. *men behoort de bezigheden en pligten aan ambt en bediening verbonden, getrouw waar te nemen en te vervullen*.

Het welvaren van dezen huize: is een zeer gebruikelijke toast der gasten, op het einde van een maaltijd, den gastheer in zijne woning toegebracht, om aanteduiden, dat men uit dankbaarheid voor het genotene onthaal, hem en zijne familie allen voorspoed en geluk toewenscht ’t welk dan gewoonlijk door hem beantwoord wordt.

Hy (of de Schipper) heeft de kooi lek gevaren, zegt men voor: *hij heeft de zaak geheel en al bedorven*; want, als een Schipper het vaarttuig zoo lek vaart, dat het water uit de kooi loopt, dan maakt hij het al zeer erg.

varen 1836 SPRENGER

varen 1856 VAN LENNEP

Varen. Men is van Duinkerken ten haring gevaren. Dit Spreekw. behoort eigenlijk tot die, welke van de *Visscherij* ontleend zijn, en wordt opgehelderd in de *Inleiding voor deze Nalezingen*, bladz. 6.

varen, o.w. – 1°. Oorspronkelijk: *Met de trekschuit varen Schuitjen varen*.

*D’uitheemsche, die al dat gewoel ziet op de baren,
meent Amsterdam is van dien avont leegh gevaeren.*

Antonides. *IJstroom*.

2°. Een betrekking aan boord bekleeden. *Hy Vaart als schipper, als schieman, als licht matroos. Ten oorlog, ten koopvaardy varen*.

3°. Strekken, geplaatst zijn, wanneer men van het loopend tuig spreekt. *De bagijnebras Vaart*

langs het grootwant. De marszeilvallen Varen langs de masten, enz.

4°. 't woord wordt somwijlen bedr. gebezigd, wanneer men de gevolgen van 't varen aanduidt: *hy heeft zich rijk Gevaren; hy heeft zijn schuit lek Gevaren.*

Spreekwijzen: *Hoe Vaart gy?* (De vraag naar iemands welstand is aan het in Holland oudtijds meest gewoon bedrijf ontleend).

Voor wind en stroom varen (voorspoedig zijn).

Hy vaart tegen den stroom op (hy biedt alle hindernissen het hoofd).

In een anders zog varen (een ander navolgen).

By den wal langs varen (zich niet bloot geven, niets wagen).

Met dubbele passen varen. Zie *pas*.

Hy tuigt vroeg en hy Vaart laat (hy maakt oneindig veel omslag, hy is niet klaar).

Hy roept: lui! en hy Vaart morgen eerst (hy maakt veel leven over niets).

Hy Vaart, zoo als de groote mast vaart. (Hy is en blijft even dom).

Zy varen in ééne beurs (zy handelen voor gemeene rekening).

Wie in de schuit is moet meêvaren. Zie *schuit*.

Waar men voor scheep komt, daar moet men voor varen. Zie *scheep*.

Hy heeft de kooi lek Gevaren. Zie *kooi*.

Het is kwalijk met hem Gevaren (slecht met hem afgeloopen).

Van Duinkerken ter haring varen. Zie *haring*.

varen 1857 PAN

varen. Bij de reeds vermelde spreekwijzen kan nog gevoegd worden: Die appelen vaart, die appelen eet.

varensgezel 1856 VAN LENNEP

varensgezel, z.n.m. of *varensman*. – Iemand, die zijn beroep van de zeevaart maakt.

varensman 1681 SEEMAN

vaarendman, *Vaarendgesel*, een *man*, of *gesel*, die sig erneerd met *vaaren*. *Vaart*, werd in een ruimen sin genoomen voor alle plaatsen, daar men *vaaren* kan: in enger beteekenis voor alle gegraave gragten, en veeren, daar trekschuiten *vaaren*: *de Haarlemmer vaart*, ens. insgelijks werd het genoomen voor de oefening, en den handel selfs: *de vaart is goed: de vaart is slegt: de vaart is verbooden: de vaart is oopen gesteld*. *Vaart*, vaardigheid: *met een vaart*, sneedig, *vaartmaaken*, goeden voortgang maaken. *Vaartuig*, beteekend alderhande slag van scheepen, groot, en klein sonder onderscheid: hoewel het woord naa zijn oorsprong maar beteekend, het gereedschap, dat tot een *vaartuig* behoord. Vaarwaater, het *waater*, daar men vaart, hier van daan de spreekwoorden: *hij leit altijd dwers in het vaarwaater: sij zijn malkander altijd in het vaarwaater*: dat is, sij zijn malkanderen altijd hinderlijk, en leggen altijd met malkanderen oover hoop, sie, *Hoofd Hist.* pag. 95.

varensman 1856 VAN LENNEP

varensman, z.n.m. – Zie *varensgezel*.

varken 1681 SEEMAN

varken, onder de viervoetige dieren weeten wij alle, wat dat is, en het selve werd van veele een swijn genaamd: hoewel het een het mannetje, en het ander het vrouwtje beteekend: dog soo werd in het Latijn meede gesegt, *procus*, en *sus*, sonder onderscheid van geslagt. Van *varken* dan, een *varken slaan*: een *varkenslaager*: *die varken hiet, die moet op 't schot*, dat is oneigendlijk, als men een

		hond wil slaan, soo kan men ligt een stok vinden. Een varken beteekend ook een mens, die <i>varkens</i> manieren heeft: te scheep werd door een <i>varken</i> verstaan, een kleine legger, of waatervat: als ook een werktuig van veel schrobbers aan een, en alsoo is <i>varken</i> een schip met schrobbers schoon maaken. Een <i>varken</i> in huisselijke saaken, is een haare borstel, dog langwerpig, en met een handvatsel, daar de vloeren, glaasen, ens. meede werden afgeveegt. Een <i>varkenstaart</i> is een ijser werktuig, waar meede de loopen van roers, ens. werden schoon gemaakt, want <i>het kruld gelijk een varkenstaart</i> , gelijk men alsoo van sommige luiden haar baard, of haar, spreekt.
varken	1690 WITSEN	verkens. Scheeps water-vaten.
varken	1856 VAN LENNEP	varken , z.n.o. – 1°. Legger, watervat. 2°. Werktuig, met onderscheiden schrobbers of borstels voorzien.
varken	1690 WITSEN	varken . Het schip in zee tusschen water en wint schoon maken, met een werktuigh dat vol bezems steekt, en een varken genaamt wert.
varken	1856 VAN LENNEP	varken , b.w. – Een schip met Varkens schoonmaken.
varsebalie	1681 SEEMAN	varsebaalie , dit woord komt van <i>vars</i> , en <i>baalie</i> : een <i>baalie</i> hebben wij voor heen getoond, dat beteekend een kuip, of tobben: wat <i>vars</i> aangaat, beteekend onlangs geplukt, geslagt, gevangen, geleit: <i>varse vis</i> , <i>vars vlees</i> : soo is dan een <i>varsebaalie</i> , of de tobben, daar het soutevlees, spek, vis, in <i>vervarst</i> werd: of die geen, die dat ampt waar neemt: <i>hij vaart voor varsebaalie: vervarssen, varsser maaken</i> , beteekend drinken: <i>lusje uuw niet te vervarssen?</i> ens.
varsebalie	1856 VAN LENNEP	varsebalie , z.n.v. 1°. Kuip, tobbe of Balie, waarin vleesch, spek, visch enz. ververscht wordt. 2°. Hy, die zich met dat bedrijf bezig houdt. Hy vaart voor <i>varsebalie</i> .
varsebalie	1856 VAN LENNEP	vuilebras , z.n.v. (veroud). – De tobbe of kuip, waar de varsebalie het vleesch in plach te ververschen. Spreekwijze: <i>Hy trekt aan de vuilebras</i> (hy werkt door, of verkeerd, tot eigen schade) – om dat, wie aan de <i>vuilebras</i> trok, het vuile water over 't lijf kreeg.
varsebalie	1857 PAN	varsebalie . “2°. Hij die zich met dat bedrijf bezig houdt.” Lees: Noodhulp of handlanger van den kok.
vast	1856 VAN LENNEP	vast , t.w. – <i>Vastdraaien! Vasthalen!</i> (komm. van uit te scheiden, op te houden).
vasteland	1856 VAN LENNEP	vasteland , z.n.o. – Het land, dat tot een der waerelddeelen behoort.
vasteland	1857 PAN	vaste land . “Het land, dat tot een der waerelddeelen behoort.” Diensvolgens is het kleinste eilandje ook <i>vast land</i> . Moeijelijk is het echter juist te bepalen, wat <i>vast land</i> is. Men zou kunnen zeggen, eene zeer groote uitgestrektheid lands, welke niet aan alle zijden door de zee omringd is. Doch wat dan wel en wat geen vast land is, blijft steeds onzeker. Bij voorbeeld, Australië is een eiland, maar toch ook <i>vast land</i> .
vastkeggen	1856 VAN LENNEP	vastkeggen , b.w. – Met keggen vastzetten.
vastliggen	1856 VAN LENNEP	vastliggen , o.w. – Wordt een schip gezegd te doen, wanneer het, door de kracht van den wind op de zeilen, gebogen ligt en niet kan slingeren.
vastmaken	1856 VAN LENNEP	maak vast , u. – Kommando om te beleggen of te sjoeren. <i>Maak vast zonder opgaan</i> (zonder dat het touwwerk slap wordt).

vastmaken	1856 VAN LENNEP
vastraken	1856 VAN LENNEP
vastspijkeren	1856 VAN LENNEP
vastwerken	1856 VAN LENNEP
vastzetten	1856 VAN LENNEP
vastzitten	1856 VAN LENNEP
vat	1681 SEEMAN
vat	1856 VAN LENNEP
vat	1856 VAN LENNEP
vatten	1856 VAN LENNEP
vatten	1857 PAN
vechten	1856 VAN LENNEP
vechtvlag	1856 VAN LENNEP

vastmaken zonder opgaan, o.w. – Een gespannen touw vastmaken, zonder dat het minder strak staat.

vastraken, o.w. – Stooten, stranden, aan den grond raken. *Wy Raakten op een zandbank Vast.*

vastspijkeren, b.w. – Met Spijkers Vastzetten.

vastwerken, b.w. – Op het drooge Werken. *Pas op, dat gy ons niet op het land Vastwerkt. Wy raakten by het inkomen van de haven Vastgewerkt.*

vastzetten, b.w. – Stijf vastmaken. *De brassen vastzetten, vóór dat 't volk op de raas uitentert. Het roer vastzetten (de roertalies stijfhalen, op het drooge werken.) De onhandige schipper Zette zijn schuit op het zand Vast.*

vastzitten, o.w. – Aan den grond zitten.

vat koomende van *vas*, of wel van *vatten*, begrijpen: ten sij men oordeelde, dat het laatste van de selve oorspronk was: een *vat* dan is, daar iets in gekuipt werd: *een groot vat, een klein vat, het Heidelberg vat*, het welk van weegen sijn groote seer vermaard is, en te *Heidelberg* kan gesien werden. *Ik weet niet, in wat vat ik het gieten sal*: dat is oneigendlijk, ik weet niet, wat ik doen sal: *in alle vaaten gieten*, op veel'erhande wijsen bezoeken: *dat in het vat is, dat en versuurd niet: quod differtur non aufertur. Vaatwerk, daar is alderhande vaatwerk te koop. Vatgeld*, een seekere belasting, die op ieder *vat* wijns (dat vier okshoofden behelsd) geset werd. *Vaaten* werden somtijds verdeeld in *heele*, en *halve vaaten*: soo is een *halfvat* de helft van een ton: waar van: *hij heeft soo veel te seggen, als een jongen, die een halfvat t'huis brengt*, dat is, gants niet: hij is voogd, daar de turf leit, ens. Van *vat* komt *vaaten* in het veeltal: waar van, *vaaten wassen. Vaaten* seid men ook van de brouwers, als sij het brouwsel in *vaaten* doen: *wanneer sullen sij vaaten?* en soo *vatten*, of *vaaten*, begrijpen, omvangen: *daar is geen vat aan!* het welk beteekend (dog oneigendlijk) daar hebben sij niet op te seggen: dat raakt, dat roerd haar niet. *Vatten*, en *vaaten* beteekend ook oneigendlijk, verstaan: *ik kon dat niet vatten: ik kon dat niet vaaten*. Van *vatten*, of *vaaten*: *aanvatten: vat dat aan! ik weet niet, hoe ik het aanvatten sal?* dat is, ik weet niet, hoe ik het beginnen sal. *Omvatten*, omvangen, *ik kan het met mijn handen omvatten: vervatten: hervatten* beteekend van nieuws op iets *aan vatten*: oneigendlijk herdoen: *gij moet het eens vervatten: gij moet mij op een andere geleegendheid nog eens koomen bezoeken.*

vaatjen, z.n.o. – Klein tonnetjen. *Een vaatjen buskruit.*

vat, z.n.o. – Ton, Zie *hoosvat, kruitvat*.

vatten, b.w. – Grijpen, vangen, houden. *Dit zeil wil geen wind vangen* (de wind waait er langs, zonder het op te doen zwellen.) *Het anker heeft eindelijk Gevat* (een zijner armen heeft den grond geraakt).

vatten. “Het anker heeft eindelijk gevat (een zijner armen heeft den grond geraakt).” Lees: een zijner handen is in den grond gegaan.

vechten, o.w. – Slaan, strijden.

vechtvlag, z.n.v. – Zie *strijdvlag*.

veem	1681 SEEMAN	veem , gemeenschap, verbindtenis, gild: soo vraagt men naa een waagdraager tot Amsterdam: <i>in wat veem is hij?</i>
veer	1681 SEEMAN	veer , vaart, <i>trajectum</i> : en hier van, <i>dat is een goed, dat is een slegt veer</i> : <i>hij kan alle veeren oover</i> , hij kan lustig oover der heiden: <i>een veerman, een veerwif</i> , die tot het oovervoeren van de luiden gesteld is: en dewijl sulke <i>veerwijven</i> (gelijk mens seide) geen kerkmeesters zijn: soo werd het genoomen voor een helleveeg, een <i>haaibaai</i> : waar voor de Rotterdamse helleveegen vermaard zijn, als slaande een onbehouwen geluid, <i>haai, baai</i> , ens. een <i>veerschip</i> , een <i>veerschipper</i> , een <i>schip</i> , of <i>schipper</i> , <i>die op een geset veer vaart</i> .
veer	1856 VAN LENNEP	veer , z.n.m. – Zie <i>veerbouten</i> .
veer	1856 VAN LENNEP	veer , z.n.o. – Plaats, waar een beurtschip of schuit afvaart en aanlegt, en waar de boodschappen en goederen besteld en afgeleverd worden. <i>Het Leydsche veer, het Goudsche veer. Kommissaris van het veer</i> (die de goederen aanneemt, bestelt, enz.). Spreekwijze: <i>Over de veeren gaan</i> (overal aanleggen).
veer	1857 PAN	veer . De omschrijving is zeer juist, maar men voege er bij, dat <i>veer</i> ook het <i>regt</i> beteekent, om bij uitsluiting van de eene op de andere plaats te varen. Zoo zegt men: <i>het veer bedienen, het veer verkoopen</i> .
veerbout	1856 VAN LENNEP	veerbouten , z.n.m.mv. – Bouten, aan het achtereind met een kop en aan het vooreinde met een gedeelte dat plat uitgesmeed is en Veer genoemd wordt. De Veer is met eenige in de lengte naast elkander geplaatste spijkergaten voorzien. De <i>veerbouten</i> worden van rond yzer gemaakt en komen met het ronde gedeelte in een geboord gat in vol hout. De Veer komt tegen een platte oppervlakte van eenig ander houten deel aan en dus in het gezicht. Door de spijkergaten slaat men taaie nagels of bandnagels.
veerhuis	1856 VAN LENNEP	veerhuis , z.n.o. – Huisjen, waar de kommissaris van 't Veer zijn kantoor houdt.
veerman	1856 VAN LENNEP	veerman , z.n.m. – Hy, die met een pont of schouw de lieden overzet.
veerman	1857 PAN	veerman . “Hij, die met een pont of schouw de lieden overzet.” Juist maar onvolledig. <i>Veerman</i> wordt ook als <i>beurtschip, beurtman</i> gebruikt, hoewel het oorspronkelijk een schip beduidt, dat alleen bij uitsluiting het veer bedient, terwijl <i>beurtman</i> meerdere schepen veronderstelt, die op hunne beurt varen. Nog spreekt men te Enkhuizen van den <i>veerman</i> , hoewel er meerdere schepen in het veer zijn.
veerschip	1856 VAN LENNEP	veerschip , z.n.o. – Schip, dat aan een gezet Veer vaart.
veerschipper	1856 VAN LENNEP	veerschipper , z.n.m. – Schipper eener beurt– of Veerschuit. Zie <i>beurtschipper</i> .
veerschuit	1856 VAN LENNEP	veerschuit , z.n.v. – Schuit, die aan een vast Veer behoort.
vegen	1690 WITSEN	veegen . <i>Geveeght zyn</i> . Dit wert gezet van een schip dat onder scherp is.
vegen	1690 WITSEN	wel geveeght zyn . Dit wert gezeght van een schip dat scherp is.
vegen	1856 VAN LENNEP	vegen , o. en b.w. – Wordt overdrachtelijk in verschillende beteekenissen gebezigd. <i>De lucht is van wolken schoon Geveegd: Dat schip Veegt er goed door</i> (maakt veel gang). <i>Een Geveegd schip</i> (een schip, dat van onder scherp toeloopt.) <i>De zee schoon vegen</i> (vyanden en roovers uit zee jagen).

		<i>Was nu de Straet geveecht van hun die luttel stuyten.</i>
		zegt Vondel in zijn klinkd. op het <i>III Deel van het Licht der Zeevaart</i> .
vellen	1690 WITSEN	vellen . <i>De fok vellen</i> . De fok ter wint-vang stellen.
vellen	1856 VAN LENNEP	vellen , b.w. – 1°. Omhakken, slechten, kappen. <i>De masten Vellen</i> . <i>Kosten van het vellen</i> . Zie <i>hakgeld</i> . 2°. <i>De fok vellen</i> (veroud.) (die scherp in den windvang stellen).
velling	1856 VAN LENNEP	velling , z.n.v. – Omhakking, slechting: de daad van Vellen.
vendumeester	1856 VAN LENNEP	vendumeester , z.n.m. – Beëmbte, aan wien het toezicht over den verkoop van goederen is opgedragen.
venster	1681 SEEMAN	venster schijnt ons te koomen van <i>fenestra</i> : en soo een <i>houte venster</i> : <i>venstersiek</i> zijn, dat is, niet doodsiek zijn: <i>hij is venstersiek</i> , en niet <i>deursiek</i> : want de dooden niet door het <i>venster</i> , maar door de <i>deur</i> uitgedraagen werden: hoewel in het woordje <i>deur</i> nog een dubbelsinnigheid schuilt: want dat beteekend somtijds gants en gaar, geheel en al, teenemaal: soo dat <i>deursiek</i> ook beteekend, <i>gevaarlijk siek</i> , krank: het spreekwoord dan, wil seggen: hij heeft geen nood van zijn lijf, hij sal van die siekte niet sterven: te scheep zijn ook <i>vensters</i> in de kajuit, en die noemd W. p. 55. <i>Vensters op sij</i> ’ N. 11. ens.
ventjager	1856 VAN LENNEP	ventjager , z.n.m. – Vaartuig, ’t welk, langs de schepen varende, eetwaren, drank, enz. uitvent, en dikwijls gestolen touw, yzer, zeildoek in betaling neemt.
ventjagerij	1856 VAN LENNEP	ventjagerij , z.n.v. – Het bedrijf der Ventjagers.
veranderen	1856 VAN LENNEP	veranderen , o.w. – <i>Van zeilen veranderen</i> (die, welke hangen, tegen andere verwisselen.) <i>Van koers veranderen</i> (een anderen koers nemen.) <i>Van boeg veranderen</i> (wenden.) <i>Van kwartier veranderen</i> (de wacht aflossen.) <i>De wind verandert</i> (loopt om). <i>De droogte duurt; de lucht weet nog van geen Veranderen</i> , zegt Abjathar in Vondels Gebroeders.
veranderen	1857 PAN	veranderen . “Van zeilen (die welke hangen, tegen andere verwisselen).” Het woord <i>hangen</i> van een zeil klinkt zeer barbaarsch in een zeemans oor. Lees: die, welke aangeslagen zijn.
verband	1856 VAN LENNEP	verband , z.n.o. – Samenvoeging der deelen. <i>Het verband van een schip</i> .
verbeteren	1856 VAN LENNEP	verbeteren , b.w. – Fouten herstellen, zich vergewissen. <i>Het bestek, den koers van een schip verbeteren</i> . <i>De miswijzing verbeteren</i> . <i>Volgens het uurbord verbeteren</i> (een en ander namelijk ten gevolge van gemaakte berekeningen).
verbinden	1681 SEEMAN	verbinden beteekend <i>saamen binden</i> , vereenigen, en hier van <i>verbindtenis</i> , vereeniging. <i>Binden</i> beteekend bij de <i>Boekebinders</i> , een boek op nieuws <i>binden</i> , en in een quaaden sin, quaalijk <i>binden</i> : <i>dat boek is verbonden</i> : bij heelmeeesters is dit woord gants gemeen: <i>een wond verbinden</i> : <i>wanneer sijt gij verbonden?</i> ens.
verbinden	1690 WITSEN	verbinden . <i>Een schip verbinden</i> . Door het verstouwen van eenige ingelade goederen, ofte ook wel met verzetten van eenige vaste scheeps-leden, het schip traagh zeilende maken.
verbinden	1856 VAN LENNEP	verbinden , b.w. – 1°. Weder aanhalen, weder stijfhalen. <i>Het want verbinden</i> (de belegtouwen aanhalen om het weder strak te doen staan).

verbinden	1857 PAN	2°. <i>Een schip verbinden</i> (veroud.) Het, door het verstuwen van eenige ingeladen goederen of ook wel door het verzetten van eenige vaste scheepsdeelen, hoog zeilende maken. verbinden . “1°. Weder aanhalen, weder stijfhalen. Het want verbinden (de belegtouwen aanhalen om het weder strak te doen staan).” Deze verklaring is meer die van <i>aanzetten</i> . Ook zijn <i>belegtouwen</i> aan boord niet bekend. Lees: <i>verbinden</i> . De bindsels los en op nieuw vastmaken, of wel deze vernieuwen. <i>Het want verbinden</i> , de juffers of spanschroeven uit de hoofdtouwen losmaken en op nieuw inbinden. Dit kan geschieden, om het want op te korten, om het na te zien, of om de bindsels te vernieuwen.
verbindingsklos	1856 VAN LENNEP	verbindingsklos , z.n.m. – of <i>draagbalk</i> . – Boordstuk, op, en tegen hetwelk een balk komt te leggen.
verbodemen	1681 SEEMAN	verbodemen , de waaren van het eene schip lossen in het ander: gelijk volgens de keuren van het staapelregt geschieden moet, sie, <i>boodem</i> .
verbredingsstuk	1856 VAN LENNEP	verbredingstukken , z.n.o.mv. – Twee planken, tijdelijk op de beide zijden van het achterstuk van het roer gespijkerd, om, in enge doortochten, een spoediger werking voort te brengen.
verdek	1681 SEEMAN	halfverdek , is naa de beteekenis van het woord de <i>helft</i> van een <i>verdek</i> .
verdek	1681 SEEMAN	verdek komt van <i>dekken</i> , en soo is <i>verdek</i> , een <i>deksel</i> , daar iets veilig onder schuilen kan, en hier van een <i>half verdek</i> , of <i>sondek</i> , sie, <i>dekken</i> .
verdek	1740 Zonhoven	verdek . Het verwulftzel op 't schip, daermen overloopt.
verdek	1856 VAN LENNEP	verdek , z.n.o. – Naam, die sommige Romanschrijvers en Schoolmeesters (maar nimmer een Zeeman) aan het Dek geven. Zie <i>dek</i> .
verdiepen	1681 SEEMAN	verdiepen komt van <i>diepen</i> , dat is, <i>dieper maaken</i> : en soo is dan een <i>verdieping</i> : wanneer de modder uit de grond <i>dieper</i> als te vooren uitgehaald werd: in een huis spreekt men ook van een <i>verdieping</i> , te weten, de hoogte van de vloer, tot de solder: waar van, <i>de eerste, tweede</i> , ens. <i>verdieping: het is geen man van hooge verdieping</i> : beteekend, het is geen man van groot verstand, sie, <i>diep</i> .
verdrinken	1856 VAN LENNEP	verdrinken , b.w. – Te laag by het water brengen. <i>De battery verdrinken</i> (de battery, door overlading van het schip, zoo dicht by de waterlijn brengen, dat men de geschutpoorten niet zonder gevaar kan openen.) <i>De grootste wijdte van het schip verdrinken</i> (het schip zoodanig door zijn dracht laden, dat het in 't midden op zijn grootste wijdte beneden de waterlijn komt.)
verdrinken	1856 VAN LENNEP	verdrinken , o.w. – In 't water omkomen. Spreekwijze: <i>Verdrinken eer men water gezien heeft</i> (zich zedelijk of lichamelijk bederven zonder er genot van te hebben gehad).
verdubbelen	1681 SEEMAN	verdubbelen komt van <i>dubbelen</i> , twee tot een maaken: waar van <i>dubbeld</i> , het welk somtijds beteekend een copij: en somtijds vals, geveinsd: waar van, <i>dubbelhartig, dubbelsinnig</i> , dat tweesins kan verstaan werden, en soo <i>dubbelsinnigheid</i> : voorts <i>dubbeld</i> komt ons voor, als of het quam van <i>duplum</i> , waar van <i>duplicare</i> , ens. <i>verdubbelen</i> dan werd met regt te sloop genoomen, voor een <i>dubbelde</i> huid om een schip spijkeren, en een <i>verdubbeling</i> .
verdubbelen	1690 WITSEN	verdubbelen . Dat is: Een nieuwe huidt over de scheepen trekken. In Engelandt is heden uitgevonden, de scheepen met dun toegemaakt loot binnens houts der wyze te verdubbelen, dat'er nimmer geen

		worm door kan knagen: welk loot met kopere spykertjes, een duim breed van elkander, wert vast genagelt.
verdubbelen	1690 WITSSEN	verhuidt-dubbelen. Des schips huidt verdubbelen.
verdubbelen	1856 VAN LENNEP	verdubbelen , b.w. – Een dubbele huid om een schip spijkeren.
verdubbelhuiden	1740 Zonhoven	verdubbelhuiden. Een nieuwe, of dubbele huidt om 't schip leggen om het digt te doen vaeren, 't gene geschiet, wanneer de bovenhuidt vergaen, of door de wurmen ingegeten is.
verdubbeling	1690 WITSSEN	verdubbeling. Een huit van planken, die, van onderen af, tot aan het eerste barkhout toe, over de scheepen getrokken wort; waar tusschen veeltydts hair, geslagen loot, of koper, geleght werdt, om de wormen te weeren, die de scheepen doorbooren. De naden werden bepikt. Voor en achter worden de scheepen mede wel verdubbelt. Onder de Spaansche scheepen, die by d'onzen in Duins veroverd wierden, vindt men eenige die een huidt van vyf voeten dik hadden, om schoot-vry te zyn. In Koerlandt is onlangs een schip gebouwt, daar men platen, van yzer geslagen, tusschen de verdubbeling in zette; doch werdt ondienstigh bevonden, om dat de roest het hout opeet.
verdubbeling	1856 VAN LENNEP	verdubbeling , z.n.v. – 1°. Daad van Verdubbelen. 2°. De omgelegde huid zelve.
vereffenen	1690 WITSSEN	verlyken , of <i>verlichten de schade</i> . Een woort onder de Scheeps-reeders gebruikelijk, wanneer men eenige schade, 't zy met werpen, of door schipbreuke voorgevallen, over al het behouden goet laat gaan.
verenigingsbout	1856 VAN LENNEP	vereenigingsbout , z.n.m. – Zie <i>knevel</i> .
vergaan	1856 VAN LENNEP	vergaan , o.w. – Te gronde gaan, zinken. <i>Er zijn met den laatsten storm vele schepen vergaan. Met man en muis vergaan.</i> <i>Zoo 't al moest zinken en Vergaan,</i> <i>Waar bleef de zwaan?</i> Vraagt de Rei van Straatjufferen in Vondels Noach.
vergadering	1856 VAN LENNEP	vergadering , z.n.v. – Het tegen elkander komen van twee stukken van inhouten. <i>Vergadering van een korte vrang en een onderbuikstuk. De vergaderingen</i> worden loodrecht op het inhout gericht.
vergadering	1857 PAN	vergadering. Doorgaans zegt men <i>vergaring</i> . “Vergadering van een korte vrang en een onderbuikstuk.” In plaats van “korte vrang” te lezen: <i>halve vrang</i> .
vergasten	1690 WITSSEN	vergasten. <i>Een schip vergasten.</i> Een schip inwachten.
vergasten	1856 VAN LENNEP	vergasten , o.w. (verond.) – Veranderen van richting, als een gast die vertrekt. <i>Het tij Vergast.</i>
verhalen	1856 VAN LENNEP	verhalen , o.w. – Van ligplaats veranderen, in een dok of haven liggende. <i>Wy Verhaalden naar het havenhoofd en brachten een werp op stroom om uit te halen.</i>
verhandreiken	1681 SEEMAN	verhandreiken , <i>van hand tot hand</i> oover <i>reiken</i> : behandigen, sie, <i>hand</i> .
verheffen	1681 SEEMAN	verheffen beteekend twee dingen, of met <i>heffen</i> beseeren, gelijk ook met <i>tillen</i> : of omhoog <i>tillen</i> : en daar van oneigendlijk <i>iemand verheffen</i> : <i>hij verheft sig al te veel: de wind verheft sig</i> , sie, <i>opsteeken</i> . <i>Verheeven, verheeven zijn, of werden: hij sit verheeven, als een pad op een kluit</i> , dat is een spottelijke manier van spreken, waar door men te verstaan geeft, dat het een laetdunkende sot

verhensen	1681 SEEMAN	is, en dat hij de aapen slagt, die, hoe sij hooger klimmen willen, hoe men meerder siet haar naakte billen, ens. <i>Een verheffing</i> , verhooging: als ook verslimmering: <i>een verheffing van een koorts</i> , ens. verhensen komt van <i>hensen</i> , en beteekend iemand als burger maaken, op een plaats, daar hij nooit te vooren geweest is: het welk gemeenelijk geschied, door eenige lasten van geld iemand op te leggen, of iets te eeten: maar wel voornaamendlijk met het uitdrinken van een hartigen teug: waar toe een <i>hensbeeker</i> bewaard werd.
verkennen	1690 WITSEN	verkent raken , of <i>zyn</i> . Kennisse hebben, waar men is, als men landt ziet.
verkennen	1856 VAN LENNEP	verkennen , b.w. – Onderzoeken. <i>Land verkennen. Een baai verkennen. Verkend raken</i> (bemerken, waar men is).
verkenning	1856 VAN LENNEP	verkenning , z.n.v. – Onderzoek. <i>Er werden eenige schepen op verkenning vooruitgezonden.</i>
verkerven	1681 SEEMAN	verkerven , sie, <i>kerven</i> .
verklaring	1856 VAN LENNEP	verklaring (generale) , z.n.v. – Aangifte der lading, door de binnenkomende schippers en stuurlieden by 't binnenkomen aan de uiterste wacht gedaan. De bepalingen, daaromtrent te volgen, zijn te vinden in art. 8, 9, 10, 11 en 12 der Alg. Wet van 26 Aug. 1822.
verklikken	1681 SEEMAN	verklikken , dit woord komt van <i>klik</i> , het sij men dit neemt voor een slag, of een houte kolf, daar meede geslaagen werd: want <i>klik</i> dit beide beteekend: en hier van <i>klikken</i> geluid maaken: en soo ons bekend woord <i>verklikken</i> , bekend maaken, en in een haatelijken sin kraajen, waar van <i>verklikker</i> , kraajer: en daar van een <i>verklikkers daghuur</i> , te weten, seeven stuivers van ouds: het welk <i>Hoofd</i> ook in zijn Historien aanteekend, dat sij seeve stuivers lui genaamd wierden: te scheep beteekend een <i>verklikker</i> , de boe, of <i>boeflijn</i> (waar van op zijn plaats gesproken is) soo dat het te gelooven is, dat het bootsvolk daar door gewaarschouwd werd, of ook iets onklaar is.
verklikker	1690 WITSEN	verklikker . Ziet <i>boelyn</i> .
verklikker	1856 VAN LENNEP	verklikker , z.n.m. – 1°. of <i>Spaansche waker</i> : kleine windwijzer, gevormd van een draad, waaraan een kurk, met veêren bestoken. 2°. of <i>Asciometer</i> . Zie ald.
verlaat	1681 SEEMAN	verlaat , afkomstig van <i>laaten</i> , het welk van seer veel beteekenissen is: <i>laaten</i> voor eerst beteekend, niet besorgen of meede neemen: <i>ik laat dat daar</i> , het welk oneigendlijk beteekend, ik wil daar oover niet knibbelen: waar van <i>af laten</i> : <i>laat af!</i> dit woord beteekend ook aftrekken, verminderen, waar van de <i>af laten</i> des Paus, ens. <i>naalaaten</i> , en hier van <i>naalaatig</i> , die niet en doet, dat hij behoord te doen: <i>naalaatig zijn, naalaatigheid: naalaatenschap, ea quae post mortem reliquit, aut ab eo relinquenda sunt: laten</i> beteekend ook <i>toelaaten</i> , en soo is het bij ons een vlijend woord, en werd bij de tijdwoorden gevoegd, gelijk bij de Grieken de <i>modus optativus: laat dat geschieden! laat ik dat doen!</i> en gelijk blijkt, het beteekend eilieven! daarenbooven beteekend dit woord: genoomen: het sij soo! <i>laat dat soo zijn! laten</i> beteekend ook <i>aader laten: ik ben gelaaten</i> , en spotsgewijs: <i>laten is goed voor het hangen</i> : want daar in een dubbelsinnigheid schuilt. Van <i>laten</i> koomen <i>inlaten</i> , dat is, in huis <i>laten, laat mij in</i> : oneigendlijk <i>sig in eenige saak inlaten</i> : dat is, sig met eenige saak bemoejen: <i>ik laat mij in die saak niet in: ontlaaten</i> , minder op zijn stuk staan: <i>het weer ontlaat</i> : het weer is soo guur niet als te vooren. <i>Uitlaten, laten</i> uitgaan: <i>wie heeft</i>

		<i>hem uit gelaaten? uitlaaten, sig oopenbaaren: hij laat sig niet uit: uitgelaaten sijn, ferocire, die luiden sijn uitgelaaten van vreugden, ens.</i>
verlaat	1856 VAN LENNEP	verlaat , z.n.o. – Sluis, uitwatering.
verlanden	1690 WITSEN	verlanden . Landt werden, daar water was.
verlaten	1856 VAN LENNEP	verlaten , o.w. – Afwijken. <i>De klamp verlaten</i> (wijkt af.)
verlating	1856 VAN LENNEP	verlating , z.n.v. – Zie <i>afstand</i> .
verleggen	1681 SEEMAN	verleggen , beteekend of van de eene plaats <i>leggen</i> op de andere, of soo <i>leggen</i> , dat men niet weet, waar men iets <i>geleit</i> heeft, sie, <i>leggen</i> .
verleggen	1690 WITSEN	verleggen . <i>Een schip verleggen</i> . Een schip verzeilen.
verleken	1690 WITSEN	verleken zyn . Op droogh zitten.
verlengen	1856 VAN LENNEP	verlengen , b.w. – Rekken, uitbrengen.
verliezen	1690 WITSEN	verliezen . Ziet <i>afvallen</i> .
verlijken	1690 WITSEN	verlijken , of <i>verlichten de schade</i> . Een woort onder de Scheeps-reeders gebruikelijk, wanneer men eenige schade, 't zy met werpen, of door schipbreuke voorgevallen, over al het behouden goet laat gaan.
verloop	1856 VAN LENNEP	verloop , z.n.m. – 1°. Verandering, teruggang. <i>Het verloop van het tij: Het verloop van stroomen en zeegaten</i> . 2°. Hevige windvlaag met regen. Spreekwijze: <i>Verloop van jaren. Verloop van zaken</i> .
verlopen	1681 SEEMAN	verloopen , door <i>loopen</i> verliesen: en daar van komt: <i>hij verloopt al sijn vet, hij verloopt al sijn tijd: verloopen</i> beteekend ook op een andere plaats <i>loopen: het getij' verloopt, de neering verloopt: het is met die luiden seer verloopen</i> , dat is, die luiden sijn seer verarmd: soldaaten werden gesegt te <i>verloopen: deserere signa: van verloopen komt verloop</i> , en soo seid men, <i>naa verloop van veele jaaren: alsoo, daar is een groot verloop van saaken</i> , dat is, verval, en verslimmering.
verlopen	1856 VAN LENNEP	verloopen , o.w. – Wegloopen, wegvloeien, <i>Het getij Verloopt</i> . Spreekwijze: <i>De neering is verloopen</i> (is achter uit, is te niet gegaan).
verloren	1681 SEEMAN	verlooren , komt van <i>verliesen</i> (soo men nu spreekt) maar mij dunkt (onder verbeetering) dat het komt van het enkeld woord <i>looren</i> , niet agten: als afkomstig van het woord <i>leur</i> , dog (het sij, hoe het sij) de beteekenis is genoeg bekend: want <i>verlooren</i> beteekend, dat men door eenig toeval quijt geraakt is: <i>daar is een kind verlooren, of verlooren geloopen: een verlore reis doen</i> , dat is, sonder winst te doen: <i>een verlooren man hebben</i> , die geen geld 't huis brengt, maar wel verteerd: soo ook, <i>die kinderen hebben een verlooren Vaader</i> , ens. <i>een verlooren lip</i> noemd een scheepstimmerman, daar geen weergaa toe te vinden is, ens.
verloren	1856 VAN LENNEP	verloren , b.n. – 1°. Te loor gegaan. <i>Een verloren reis</i> (een reis, die niets heeft opgebracht.) <i>Er zijn vele schepen verloren geraakt</i> (vermist.) <i>Een verloren lip</i> (een lip, waarvan de wedergaê niet te vinden is, en die dus verder van geen dienst kan zijn). 2°. Fluitwijze gewerkt. <i>Verloren lip</i> (die aan het eene end als een fluit eindigt).
vermannen	1681 SEEMAN	vermannen , sie, <i>mannen</i> .

vernaaien	1856 VAN LENNEP
vernagelen	1681 SEEMAN
vernagelen	1856 VAN LENNEP
vernietigen	1856 VAN LENNEP
vernieuwen	1856 VAN LENNEP
verongelukken	1856 VAN LENNEP
verplaatsen	1690 WITSEN
verpozen	1681 SEEMAN
verpozen	1856 VAN LENNEP
verpraaien	1740 Zonhoven
verpreien	1681 SEEMAN
verraden	1690 WITSEN
verrekijker	1856 VAN LENNEP
verschansen	1856 VAN LENNEP
verschansen	1857 PAN
verschansing	1856 VAN LENNEP
verschansing	1857 PAN
verscheren	1690 WITSEN
verscheren	1856 VAN LENNEP
verscherven	1856 VAN LENNEP
verschieten	1681 SEEMAN
verschieten	1856 VAN LENNEP
verschil	1856 VAN LENNEP
versebalie	1856 VAN LENNEP

vernaaien, b.w. – De Naaisels van blokken, proppen, enz. vernieuwen.

vernaagelen, sie, naagel.

vernagelen, b.w. – Met Nagels dichtslaan. *Het geschut vernagelen* (het, door 't in het zinkgat inslaan van Nagels, onbruikbaar maken).

vernietigen b.w. – Te niet doen. *Een sein vernietigen* (door middel van een sein tegenbevel geven).

vernieuwen. b.w. – Het gesletene vervangen.

verongelukken, o.w. – Schipbreuk lijden, stranden, vergaan. *Op een kust, op een klip verongelukken*.

verraaden: *verreeden*. Van reede, of haven, veranderen.

verpoosen, sie, poos.

verpoozen, b.w. – Aflossen. *Iemand van zijn vracht verpoozen*.

verpreien betekent by de zeeluiden iemand inwagten om met hem te spreken.

verpreien, beteekend te scheep, iemand inwagten, om met hem te spreken: *wij hebben die scheepen verpreid*: wij wierden verpreid, ens.

verraaden: *verreeden*. Van reede, of haven, veranderen.

verrekijker, z.n.m. – Koperen of houten uitschuivende buis met geslepen glazen voorzien, waardoor men verwijderde voorwerpen, welke met het bloote oog niet te bereiken zijn, kan waarnemen.

verschansen, b.w. – Het gedeelte van een schip, dat boven water komt, afwerken.

verschansen. Dit beteekent ook nog, de kooijen in de verschansing stuwen. Zie schans hier vóór.

verschansing, z.n.v. – Schans, bovenwerk van een schip.

verschansing. “Schans, bovenwerk van een schip.” Lees: het bovenste gedeelte of de verhooging van het boord der oorlogschepen, waarin de hangmatten geborgen worden. Zie schans in deze rec.

verscheeren. Dit wert van het voorby schieten der balken en planken te scheep gezeght; waar op in het bouwen acht geslagen moet werden, om dat, hoe meerder de buik-stukken en knies verscheeren, hoe sterker het schip is.

verscheren, o.w. 1°. (veroud.) – Voorbyschieten: wordt van balken en planken gezegd, die door elkander heenslaan. Hoe meer de buikstukken en knieën *verscheren*, hoe sterker het schip is.

2°. Het loopend touwwerk in de bloks veranderen.

verscherven, o.w. – Het voorby elkander schieten der verschillende lengten, die tot een verbinding dienen.

verschieten, sie, schieten.

verschieten, b.w. – Van plaats doen veranderen. *Den ballast verschieten*.

verschil, z.n.o. – Onderscheid. *Verschil in capaciteit, in waterverplaatsing en in het gewicht van het voor- en achterschip* (onderscheid tusschen het gewicht van het voorschip of van de vloeibare stof, welke het al drijvende verplaatst, en dat van het gewicht waters, door het achterschip verplaatst.) *Verschil in zee tusschen de gissing en de waarneming* ('t welk plaats heeft, wanneer, by 't opmaken van 't bestek, de lengte en breedte niet overeenkomen met de waarnemingen).

versebalie, z.n.v. – Zie varsebalie.

verseizen	1856 VAN LENNEP	verzeisen , o.w. (veroud.) – Veranderen, verschieten. De wind wordt gezegd te <i>verzeisen</i> , 't zij hy goed of slecht wordt.
verstaven	1681 SEEMAN	verstaaven , sie, <i>staaf</i> .
versteken	1681 SEEMAN	versteeken , <i>wegsteeken</i> : verbergen.
versteken	1690 WITSEN	versteken . Zulks werdt gezeght, als het eene schip het ander verliest: of ook, als een schip zyn reis niet kan volvoeren.
versteken	1856 VAN LENNEP	versteken , b.n. (veroud.) – <i>Een versteken schip</i> (een schip, dat zyn reisgenoot kwijt is, of dat zelf zyn reis niet volvoeren kan).
versteken	1856 VAN LENNEP	versteken , b.w. – Van plaats doen veranderen. Zie <i>ververschen</i> .
versterking	1856 VAN LENNEP	versterking , z.n.v. – Hulp, bystand.
verstikt	1856 VAN LENNEP	verstikt , b.n. – Zie <i>touw</i> .
verstoppen	1856 VAN LENNEP	verstoppen , b.w. – Lucht- of waterdicht maken. <i>Het zand heeft de pomp Verstoppt. De ballast Verstoppt de loggaten.</i>
verstouwen	1856 VAN LENNEP	verstouwen of <i>verstuwen</i> . – De Stuwaadje van plaats doen veranderen. <i>Het ruim opbreken om te verstouwen.</i>
verstuwen	1856 VAN LENNEP	verstuwen , b.w. – Zie <i>verstouwen</i> .
verteren	1681 SEEMAN	verteeren , sie, <i>teer</i> .
verteren	1690 WITSEN	verteeren : <i>verteert zyn</i> . Zulks werdt van masten en rees gezeght, als zy in storm gebrooken zyn.
verteren	1856 VAN LENNEP	verteeren , b.w. (veroud.) – Breken, scheuren. <i>De masten zijn Verteerd.</i>
vertieren	1681 SEEMAN	vertieren , komt van <i>tier</i> , het welk beteekend lust, vermaak: <i>hij heeft geen tier</i> : soo ook <i>tieren</i> , welvaarend sijn: <i>dat Vee wil hier niet tieren</i> . waar van <i>tierig</i> , <i>het Vee is tierig</i> , dat is, welvaarend: soo ook <i>tieren</i> , baaren, raasen: gelijk de gewoonte is van menssen, en vee, die <i>tierig sijn</i> , ens. <i>vertieren</i> nu beteekend versenden, verkoopen, sig weeten quijt te maaken: soo ook <i>vertiering</i> , <i>die luiden hebben groote vertiering</i> , groote neering.
vertieren	1690 WITSEN	vertieren . Voort gaan in zee. Dus zeght men: <i>Veel</i> , of <i>weinigh vertieren</i> .
vertieren	1856 VAN LENNEP	vertieren , o.w. – Achteruitgaan. <i>Een schip dat veel Vertiert</i> . Oudtijds werd het voor “voortgaan” genomen.
vertimmeren	1856 VAN LENNEP	vertimmeren , b.w. – Herstellen, op nieuw timmeren.
vertimmering	1856 VAN LENNEP	vertimmering , z.n.v. – De daad van <i>Vertimmeren</i> .
vertooiën	1856 VAN LENNEP	vertooiën , o.w. – Zie <i>Zorren</i> .
vertuien	1681 SEEMAN	vertuïjen , sie, <i>tui</i> .
vertuien	1690 WITSEN	dwars vertuïjen . Het eene anker aan d'eene zyde, en het andere anker aan d'andere zyde van de stroom leggen, recht tegen elkander over: en dus dragen de scheepen gelyk, over eb en vloedt.
vertuien	1690 WITSEN	styf vertuït . Dit is, als de kabels zoo strak ingewonden werden, dat het schip niet wenden kan; doch dan moet men een weinigh vieren.
vertuien	1690 WITSEN	vertooijen . Ziet <i>sorren</i> .
vertuien	1690 WITSEN	vertuïjen . Het schip met touwen vast leggen.
vertuien	1740 Zonhoven	verteuït leggen is met kabels en ankers voor en agter uitleggen.

vertuien	1856 VAN LENNEP	vertuien , b.w. – Het Tuianker uitwerpen. <i>Een schip vertuien</i> (een schip tusschen twee ankers vast leggen, het daagsch anker voor den vloed, het tuianker voor de Ebbe.) <i>Langsstrooms vertuien</i> (een anker recht voor- en een ander recht achteruit leggen: wat geschiedt wanneer men vreest aan wal te drijven.) <i>Te stijf Vertuid liggen</i> (als de touwen te stijf geworden zijn, zoo dat men niet kan zwaaien.) <i>Ergends Vertuid liggen</i> (zich ergens bevinden, waar men door eigen schuld niet gemakkelijk van daan kan raken).
vertuien	1857 PAN	vertuien . “Te stijf vertuid liggen.” Dit is goed verklaard, doch men kan er bijvoegen dat zulks genoemd wordt <i>begord</i> liggen. “Ergends vertuid liggen (zich ergens bevinden, waar men door eigen schuld niet gemakkelijk van daan kan raken).” In deze beteekenis komt het niet anders voor dan <i>spreekwoordelijk</i> . Men kan het dan ook verklaren: <i>ergens op zijn gemak zijn</i> of <i>zich te huis maken</i> (<i>maken</i> , is zeemansstijl voor <i>gevoelen</i>). Het spreekwoord is vermoedelijk daarvan afkomstig, dat men een schip niet vertuit, dan om ergens eenigen tijd te blijven.
vertuind	1856 VAN LENNEP	vertuind , b.n. – Van een Vertuining voorzien.
vertuining	1856 VAN LENNEP	vertuining , z.n.v. of <i>Gebroken Gang</i> . – Gedeelte van het scheepsboord, dat over den bak of door de kampanje heenloopt.
vertuiningsblad	1681 SEEMAN	vertuiningblad , een <i>blad</i> , of plank, die iets bedekt: want <i>tuinen</i> beteekend bedekken: en soo is een <i>vertuining</i> bij uitneemendheid te sloop die plank, die booven het reehout komt, sie, <u>reehout</u> .
vertuiningsblad	1690 WITSEN	vertuining-bladt . Een plank, die op het boort boven het ree-hout staat.
vertuiningsplank	1856 VAN LENNEP	vertuiningsplanken , z.n.v.mv. (veroud.) – Planken van het achterkasteel.
verval	1856 VAN LENNEP	verval <i>van het water</i> , z.n.o. – Het verschil van diepte by vloed en ebbe. <i>Er is hier een groot verval van water</i> . – <i>Op die reede is een verval van water van drie tot vier vadem</i> .
vervallen	1856 VAN LENNEP	vervallen , o.w. – Op een plaats komen waar men niet wezen wil. <i>Op de kust vervallen</i> . <i>In een engte vervallen</i> . <i>Onder den wind vervallen</i> .
vervangen	1681 SEEMAN	vervangen , sie, <u>vangen</u> .
vervangen	1690 WITSEN	vervangen . Verlossen.
vervaren	1681 SEEMAN	vervaaren , sie, <u>vaaren</u> .
vervaren	1856 VAN LENNEP	vervaren , b.w. – 1°. Afschaken, uitschaken: den afstand vermeerderen. <i>De kabelaring schrikken</i> , <i>vervaren aan het spil</i> (beletten, dat de bochten zich by 't ronddraaien kruissen). <i>Een talie vervaren</i> . 2°. Veranderen. <i>Met stenge en raas Vervaard liggen</i> (met gestreken stengen en de onderraas langsscheeps).
vervaren	1857 PAN	vervaren . “1°. Afschaken, uitschaken: den afstand vermeerderen.” <i>Afschaken</i> en <i>uitschaken</i> is geen <i>vervaren</i> ; ook wordt door het <i>vervaren</i> niet altijd den afstand <i>vermeerderd</i> . Men vervaart een touw om het te <u>ververschen</u> (zie ald.), en doet zulks evenzeer door bogt te korten als door te steken. “De kabelaring schikken,” is ook geen <i>vervaren</i> . Het <i>vervaren</i> van touwwerk geschiedt in het algemeen, wanneer op een punt daarvan kracht is uitgeoefend, en men deze nu eens op eene andere plaats wil doen werken. Ook <i>vervaart</i> men een takel, wanneer de blokken <i>voorkomen</i>

		(tegen elkaar) en het te ligten voorwerp nog niet op de gewenschte hoogte is. Bij het opzetten der stengen zullen de windreepen meestal vervaard moeten worden.
verversen	1856 VAN LENNEP	ververschen , b.w. – Men wordt gezegd het touw enz. te <i>ververschen</i> , wanneer men het zoodanig omhaalt, dat niet langer dezelfde plekken aan dezelfde wrijving, schuring enz. blijven blootgesteld.
vervrachter	1856 VAN LENNEP	vervrachter , z.n.m. – Hy, die een schip verhuurt om bevracht te worden. Zie <i>bevrachter</i> .
vervrachting	1856 VAN LENNEP	vervrachting , z.n.v. – De daad van Vervrachten. Zie <i>bevrachting</i> .
vervuren	1856 VAN LENNEP	vervuren , o.w. – Inwendig vergaan. <i>Vervuurd hout</i> .
verwaaid	1681 SEEMAN	verwaaid , sie, <i>waajen</i> .
verwaaid	1856 VAN LENNEP	verwaaid , b.n. – Door den wind verhinderd. <i>Zy lagen daar eenige daagen verwaaid</i> (door tegenwind belet hun reis voort te zetten).
verwateren	1856 VAN LENNEP	verwateren , b.w. – Wateren, met water vullen. <i>Het vaatwerk verwateren</i> (het met zout water vullen, ten einde het voor uitdrogen en bersten te behoeden).
verweerd	1681 SEEMAN	verweerd , sie, <i>weer</i> .
verwerken	1856 VAN LENNEP	verwerken , b.w. – Omwerken, overpakken. <i>Goederen verwerken, naar een andere legplaats verwerken</i> .
verwijderen	1681 SEEMAN	verwijderen komt van <i>wijd</i> , en beteekend het niet anders, als een grooter af keer hebben, als te vooren: en daar van <i>verwijdering</i> : <i>de gemoederen verwijderen: om alle verwijdering voor te koomen</i> , ens.
verwisselen	1856 VAN LENNEP	verwisselen , b.w. – Aflossen, <i>De wacht verwisselen, de strengen verwisselen</i> .
verzanden	1856 VAN LENNEP	verzanden , o.w. – Stroomen, baaien, havens enz. worden gezegd te <i>verzanden</i> , wanneer zy door het in verloop van tijd aangespoelde Zand, in diepte verminderen en eindelijk onbruikbaar worden.
verzegeling	1856 VAN LENNEP	verzegeling , z.n.v. – Zie de bepalingen omtrent de <i>verzegeling</i> van geladen schepen in de Alg. Wet van 26 Aug. 1822, art. 153 – 156.
verzeilen	1681 SEEMAN	verseilen , sie, <i>seil</i> .
verzeilen	1690 WITSEN	verzeilt zyn . Oneig. Gebleeven, of vervallen zyn.
verzeilen	1740 ZONHOVEN	verzeilen . Van de eene plaets nae d'andere zeilen: <i>een schip verzeilen</i> is het zelve op klippen en stranden aenzetten, waerdoor het berst en aen stukken stoot.
verzeilen	1856 VAN LENNEP	verzeilen , b.w. – Verliezen. <i>Een schip verzeilen</i> .
verzeilen	1856 VAN LENNEP	verzeilen , o.w. – 1°. Te land komen waar men niet wezen wil. <i>Wy raakten op een koraalklip Verzeild</i> . 2°. Van ligplaats veranderen. <i>Wy verzeilden naar den zuidwal</i> .
verzekeraar	1856 VAN LENNEP	verzekeraar , z.n.m. – Hy die tegen schade verzekert. <i>Men hoeft geen zee-verzekeraar</i> <i>Nu alle watren zijn geveilicht voor gevaer</i> . Vondel, <i>Zeemagazijn</i> . <i>Hij wenscht ons toe alreede, en blijft verzekeraar</i> <i>Te vrijen onze kiel van schipbreuk en gevaer</i> . Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> .

verzekeren	1856 VAN LENNEP	verzekeren, (de battery). Het kanon met den tromp tegen boord gevlucht met dubbele sjoerings voorzien, wat by hevig en langdurig slingeren van het schip geschiedt.
verzekeren	1856 VAN LENNEP	verzekeren, (de vlag) By 't ophalen der vlag een schot doen. <i>Zoo werd der Geuzen vlag verheven: 't Geschut verzekert dese vlag. Van Haren, de Geuzen.</i>
verzekeren	1856 VAN LENNEP	verzekeren , b.w. – Aannemen, de schade, die schip of lading mocht lijden, te vergoeden. Men vindt de bepalingen betreffende <i>verzekeren</i> tegen zeegevaaren in het Wetb. van Kooph. B II, Titel IX, art. 592 – 683 en die betreffende het <i>verzekeren</i> tegen de gevaren op binnenwateren in den volgenden Titel, art. 686 – 695.
verzekering	1856 VAN LENNEP	verzekering , z.n.v. of <i>assurantie</i> . – De daad of overeenkomst van Verzekeren. <i>Polis van verzekering</i> (zie <i>polis</i>).
verzetten	1681 SEEMAN	versetten beteekend eigendlijk van de eene plaats <i>setten</i> op een ander: <i>een stoel versetten: ik wil 'er niet een voet om versetten</i> , dat is, ik wil 'er gants geen moeite om doen: <i>ik mag niet een voet versetten</i> , dat is, ik mag mij niet verroeren: <i>versetten</i> beteekend ook oneigendlijk veranderen: soo seid men al drijgende, <i>ik sal uuw die kop versetten! die man is niet te versetten</i> , niet te beweegen, niet te vermurwen: een <i>steek versetten</i> : een steek afkeeren, en met een kunstwoord, <i>paréren</i> : voorts <i>de droefheid versetten</i> : zoeken te vergeeten: het beteekend ook verpanden: <i>hij heeft zijn kleeeren, boeken, goud, silver, ens. verset: ik heb geen verset</i> , ik heb niet, dat ik verpanden kan: en oneigendlijk, ik heb geen hulp, of bijstand.
verzinken	1856 VAN LENNEP	verzinken , o.w. – Geheel zinken, te gronde gaan.
verzoeken	1690 WITSEN	verzoeken . <i>Het schip verzoeken</i> . De naden en openingen van een schip bezien, om die te herstellen, en te vullen.
verzoeken	1856 VAN LENNEP	verzoeken , b.w. (veroud.) – Onderzoeken, nazien. <i>Het schip verzoeken</i> (de naden en openingen nazien, om ze te herstellen en te vullen).
verzuipen	1681 SEEMAN	versuipen , komt van <i>suipen</i> , het welk gulsig drinken beteekend: waar van, <i>hij suipt stark: een soopje</i> , een slokje, te weten, sterken drank: <i>willen wij een soopje drinken? ik heb geen soopje in huis.</i> <i>Versuipen</i> nu beteekend door <i>suipen</i> verquisten, en verteeren: <i>hij heeft al zijn geld versuipen</i> : oneigendlijk beteekend het, sig door <i>suipen</i> te buiten gaan, <i>die man versuipt zijn selven: dat is een versuipen bloed, hij siet 'er seer versuipen uit</i> : endelijk beteekend <i>versuipen</i> , verdrinken, in het waater smooren: <i>die man viel buiten boord, en is versuipen</i> , ens. Voorts <i>uitsuipen</i> , door <i>suipen</i> leeg maaken: <i>wie heeft de kan uitgesuipen?</i> oneigendlijk werd het genoomen in het volgende, iemand <i>uitsuipen</i> , iemand kaal en berooid maaken: lorsen, en borgen, en niet betaalen: <i>het is een regte uitsuiper, het is een regte uitsuipster</i> , ens.
verzuipen	1856 VAN LENNEP	verzuipen , o.w. – 't Zelfde als <i>verdrinken</i> , doch plat. Vondel echter veredelt het in zijn <i>Lof der Scheepvaart</i> : <i>Wanhopigen, die hulp in 't uiterste begeeren,</i>

		<i>En hangen aan een rots, of zwemmen op een planck, d'Een levend, d'ander doot, verzopen, flaeu en kranck.</i>
vice-admiraal	1681 SEEMAN	vice admiraal , of gebrooke <i>Vies Admiraal</i> : die de naaste plaats aan den <i>Admiraal</i> bekleed: gelijk een <i>Viçerooi</i> een onder Kooning; <i>qui est vice regis</i> .
vice-admiraal	1856 VAN LENNEP	vice-amiraal , z.n.m. – Zie <i>amiraal</i> .
vice-consul	1856 VAN LENNEP	vice-konsul , z.n.n. – Zie <i>konsul</i> .
victualie	1856 VAN LENNEP	viktualie , z.n.v. – Mondbehoefte, levensmiddelen. <i>Viktualie voor een zeetocht. De viktualie is nog niet aan boord.</i>
victualiemeester	1856 VAN LENNEP	viktualiemeester , z.n.m of <i>Spijsverzorger</i> . – Beämbte, die gesteld is, om de mondbehoeften te bezorgen.
victualieschip	1740 Zonhoven	victalischip . Een schip, dat doorgaens by groote vlooten wort uytgerust, en gestoffeert is met mondkost en verdere noodtwendigheden om andere behoeftege schepen te ondersteunen.
victualiewant	1856 VAN LENNEP	viktualiewant , z.n.o. – Ketels, pannen, lepels, bakken enz. Zie <i>kommaliewan</i> .
vierbot	1856 VAN LENNEP	vierbot , z.n.v. – Verbasterde, op onze zeedorpen gebruikelijke benaming van <i>Vuurbaak</i> .
vieren	1681 SEEMAN	vieren , om alle dubbelsinnigheid weg te neemen, soo sal ik voor af seggen, dat ik het woord niet afkomstig reeken van <i>vier</i> , dat de Latijnisten <i>ignis</i> noemen, dat is <i>vuur</i> : en derhalven soo noem ik <i>vieren</i> hier niet <i>een vuur ontsteeken</i> : maar op sijn scheeps, voor bot geeven, gelijk het alsoo ook <i>Hoofd</i> neemt (dog oneigendlijk) <i>in sijn Historien. pag. 47.</i> als hij seid, <i>vieren, en aanhaalen: een touw, of kaabel vieren: de schoot vieren</i> : oneigendlijk werd het genoomen, als men seid: <i>een dag vieren</i> , dat is, heiligen, tot een heilig gebruik besteeden: waar van het seggen (als men iemand vleien wil) <i>ik sal uuw vieren, als een heiligen dag</i> : dat is op een andere oneigendlijke wijs, ik sal uuw seer ontsien: ik sal naa uuw oogen om sien: de toontjes pluisen: als ook verschoonen. <i>Baaker! je moet de kraamvrouw wat vieren!</i> dat is, gerak, en gemak aan doen, ens.
vieren	1690 WITSEN	vieren . Bot geven: uit palmen.
vieren	1690 WITSEN	viert goet koop . Dat is gezeght: <i>Viert het touw veel uit.</i>
vieren	1856 VAN LENNEP	vieren , b.w. – Bot geven, uitpalmen. <i>Een touw vieren stadig aan vieren, afschrikken. Men viert het armdick touw zomwijl tweehondert vadem.</i>
		Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> . Spreekwijze: <i>Iemand vieren</i> (iemand zijn zin laten doen, zijn gemak laten nemen).
vieren	1856 VAN LENNEP	vieren , o.w. of <i>vuren</i> . – Vuren opsteken, lantarens uithangen, <i>illumineeren</i> . <i>De wind viert</i> (plach men te zeggen, als de lucht rood werd aan de zij van waar men wind verwachtte). <i>En Swanenburregh viert.</i> zegt Egmond in Vondels <i>Gysbrecht</i> .
vierkant	1856 VAN LENNEP	vierkant , b.n. Dat Vier zijden heeft. <i>Vierkant wulf</i> (de plaats daar het wapen achter tegen aan staat).
vierkant	1856 VAN LENNEP	vierkant , bw. – Voor: in 't vierkant <i>Een schip, dat vierkant getuigd is</i> (waarvan de zeilen <i>vierkant</i> staan). <i>Vierkant brassen</i> (zie <i>brassen</i>).
vierloper	1856 VAN LENNEP	vierlooper , z.n.m. – Takel met twee dubbele haakbloks.
vierloper	1857 PAN	vierlooper . “Takel met twee dubbele haakbloks.” Het woord <i>haak</i> weg te laten.

vijgentouw	1856 VAN LENNEP	vijgetouw , z.n.o. – Biezetouw, dat in de Middellandsche zee veel gebruikt wordt. Touw, van den bast des Vijgebooms geslagen werd vroeger zeer algemeen gebezigd.
vijgentouw	1857 PAN	vijgetouw . Ofschoon de gegeven verklaring goed is, ware het beter, deze meer algemeen te geven. Lees: alle touwsoort, niet van hennip gemaakt, heet <i>vijgetouw</i> . Zoo als van kokosvezelen, enz.
vijlen	1740 Zonhoven	vylen . Een touw door heen en weerschueren beschadigen.
vijsting	1681 SEEMAN	vijstingen beschrijft W. p. 513. te zijn houten, met ijsere bouts doornaageld: binten om de masten steunsel te geeven, en regt in 't spoor te houden.
vijsting	1690 WITSEN	vystingen . Houten, die met yzere bouts doornagelt zyn. Binten, om de masten steunsel te geven, en recht in 't spoor te houden.
vijsting	1856 VAN LENNEP	vijstingen , z.n.v.mv. (veroud.) – Bouten, met yzeren banden doornageld, dienende om de masten steun te geven en recht in het spoor te houden.
vilhout	1856 VAN LENNEP	vilhout , z.n.o. – Schippers boom
vin	1856 VAN LENNEP	vin , z.n.o. (veroud.) – <i>druil</i> . Zie ald.
vingerling	1681 SEEMAN	vingerling komt van <i>vingeren</i> , als hebbende daar van de gedaante: want het is een ijser aan de agter kiel, daar de roerhaak in haakt, of hangt: andere noemen het een duimling: van <i>vinger</i> komt <i>vingeren</i> , met <i>vingeren</i> aanraaken: gelijk de liefhebbers bekend is: <i>vingerhoed</i> , <i>vingeren</i> .
vingerling	1690 WITSEN	vingerlingen . Ziet <i>duimlingen</i> .
vingerling	1856 VAN LENNEP	vingerling , z.n.m. – Benaming van zware poorthengsels, wier armen, op den achterstevan vastgenageld, zich over het barghout uitstrekken, en een deel van het roerstel uitmaken. Zy zijn voorzien met boven elkander geplaatste oogen, om de pennen der roerhaken te ontfangen.
vinkennet	1681 SEEMAN	vinkenet , een <i>net</i> , dat men spand voor <i>vinken</i> , soo luid de gemeene beteekenis. Te scheep verstaat men daar door los roosterwerk, dat tussen het verdek, en bak, geliet werd.
vinkennet	1690 WITSEN	vinke-net . Een scheering van touwen over het schip, tusschen de bak en half verdek, 't welk gespannen werdt als men slaags zal gaan, om den vyandt, en zyne werp-tuigen, te weeren; doch oulings waren dusdanige vinke-netten meer in gebruik als hedendaaghs, wanneer men geheele scheepen van vooren tot achteren dus overweefde.
vinkennet	1856 VAN LENNEP	vinkenet , z.n.o. Zie <i>boevenet</i> .
vioolblok	1856 VAN LENNEP	vioolblok , z.n.o. – Langwerpig dubbel blok.
vioolstuk	1856 VAN LENNEP	vioolstukken , z.n.o.mv. – Zware beplankingen, welke men tegen den kop van den boegspriet van een groot vaartuig aanspijkt, om, des gevorderd, den kluiver te steunen.
vioolstuk	1857 PAN	vioolstukken . “Zware beplankingen, welke men tegen den kop van den boegspriet van een groot vaartuig aanspijkt, om, des gevorderd, den kluiver te steunen.” Deze verklaring is zeer onjuist. Lees: houten strooken, achter het schild, tegen den boegspriet liggende. Zij hebben aan den voorkant eene opening, waardoor de stengestag en leider varen, en achter doorgaans een rond gat, voor den strop van een der waterstagen.
vis	1681 SEEMAN	vis , dit woord komt (soo mij dunkt) van <i>pis vis</i> : en daar van, <i>vis eeten</i> : <i>vis vangen</i> : <i>ik ben soo gezond, als een vis</i> : dat men noemen mag, soo fris, als een hoen: <i>vis laat den mens, soo als hij is</i> , dat is, <i>vis</i> is niet voedsaam. <i>De groote vissen eeten de kleine</i> , dat is, groote luiden verdrukken de geringe.

Een klein visje, een soet visje, soo men seide, waar door te verstaan gegeven werd, dat men met een kleindje beeter te vrede kan zijn, als sommige met haar groote: want luttel onderwinst maakt groote rust. Die een goed visjen heeft, die mag het wel in de keetel houden, dat is, die eenig verval, of winst gekreegen heeft, laat die dat stilletjes opsteeken, en niet luide roepen, op dat hij dat gerustelijk besitten mag, en het hem niet ontjaagt werde. Van vis komt vissen: en beteekend arbeiden om vis te vangen. In troebel waater is het goed vissen, de reeden is, om dat de vis dan minder uitkijk heeft, om sig te wagten: oneigendlijk werd daar door te verstaan gegeven, dat men in verwarde tijden, en saaken, de beste geleegendheid heeft, om winst te doen: maar het kan dan eevenwel gebeuren, dat men agter het net vist, dat is, misdobbeld, en niet en vangt: gelijk die geene doen, die vissen voor een vissers deur: want men kan geen spek haalen (naa het gemeene spreekwoord) uit een honds nest. Vissen beteekend ook oneigendlijk ergens naa in het waater soeken, waar werd er naa gevist? soo ook snuffelen, naa speuren: daar wierd geweldig naa die saak gevist. Opvissen, de vis deuntjes opvangen. Uitvissen, naa spooren: een visser, waar van, ongelukkige vissers! Arme halsen! wien het geluk niet en diend. Een vishouer, een viskaar, viskorf, visnet, visnetje, ens.

vis	1690 WITSEN
vis	1690 WITSEN
vis	1856 VAN LENNEP

groote vissen, groote netten. Oneigentl. By grooten staat heeft men veel van doen.
in de kuil vangt men de vis. Oneigentl. Men moet daar een ding zoeken, alwaar het te vinden is.
visch, z.n.m. – *Vliegende visch.*

Spreekwijze: *Zoo gezond als een visch* (om dat een *visch* zelden van koorts of rhumatiek schijnt te weten).

Groote visschen eten de kleine (de grooten verdrukken de geringen).

Groote visschen scheuren het net en springen uit den ketel. (De grooten verbreken de wetten en ontkomen aan de straf).

Hoe meer visch hoe droever water (hoe meer volk hoe minder de bedeeeling).

Visch laat den mensch zoo als hy is (*visch* is niet voedzaam).

vis	1856 VAN LENNEP
-----	-----------------

vischjen, z.n.v. – Kleine Visch.
 Spreekwijze: *Een klein vischjen een zoet vischjen* (men moet een kleinigheid niet verwerpen).
Die een goê vischjen heeft, mag het wel in den ketel houden (men moet een verkregen voordeel niet rond kraaien).

Vischjen spring in (man, wees welkom)!

visben	1856 VAN LENNEP
--------	-----------------

vischben, z.n.v. Zie *vischkorf*.

Spreekwijze: *Zoo rein als een vischben.*

visiteur	1856 VAN LENNEP
----------	-----------------

visiteur, z.n.m. – Beëmbte der In- en Uitgaande rechten, die byzonder belast is met schepen in- en uit- te klaren of te onderzoeken.

viskaar	1856 VAN LENNEP
---------	-----------------

vischkaar, z.n.v. – Kaar, waarin men den Visch bergt.

viskaar	1857 PAN
---------	----------

vischkaar. “Kaar waarin men den visch bergt.” Te Enkhuizen noemt men eene vischkaar dikwijls een *houwer*. Wij veronderstellen echter dat een houwer eigenlijk een groot soort van kaar is, waarin de visch wordt bewaard, terwijl eene kaar meer dient om, gedurende het visschen, de

viskorf	1856 VAN LENNEP	vangst daarin te bergen en deze, wanneer men te huis komt, over te storten in den <i>houwer</i> . Ons opzettelijk onderzoek gaf evenwel hieromtrent geene genoegzame zekerheid.
visnet	1856 VAN LENNEP	vischkorf , z.n.m. of <i>vischben</i> . – Korf of mand, waarin de Visch wordt gedragen en gevent.
visperk	1856 VAN LENNEP	vischnet , z.n.o. – Net, tot de vischvangst gebezigd.
visschuit	1856 VAN LENNEP	vischperk , z.n.o. – Zie <i>rietpark</i> .
vissen	1856 VAN LENNEP	visschschuit , z.n.v. of <i>visscherman</i> . – Schuit, die ter Vischvangst uitgaat.
		visschen , o.w. – 1°. Visch vangen. <i>Recht op luim en tij te gissen</i> <i>Voegt in 't vrijen en in 't visschen.</i> Oudaan. Spreekwijze: <i>Achter het net visschen</i> (slib vangen, te laat komen). <i>Met een zilveren hengel visschen</i> (door geld tot zijn doel komen). <i>Voor eens visschers deur visschen</i> (vergeefsche moeite doen). <i>In troebel water is goed visschen</i> (in tijden van omwenteling is het gemakkelijk vooruit te komen). <i>Elk Vischt op zijn getij</i> (ieder zoekt op zijne wijze vooruit te komen). 2°. Eenig voorwerp in het water opzoeken. <i>Naar het anker visschen. Naar een touw visschen.</i>
visser	1681 SEEMAN	visser is een scheeps woord, als het genoomen werd voor een dikke plank, daar in het midden een rond gat in geboord is, om de mast daar in te vervangen: de afbeeldsels zijn te sien bij W. p. 54. N. 1. en 3. <i>Vissingen</i> zijn klampen, daar de mast ontrent den ooverloop op rust, ens.
visser	1690 WITSEN	een goet visscher ontglipt wel een aal . Men kan licht een feil begaan.
visser	1856 VAN LENNEP	visscher , z.n.m. – Hy, die zijn kostwinning van het visschen maakt. <i>Een Oestervisscher. Een Paerelvisscher.</i> Spreekwijze: zie <i>visschen</i> .
visser	1856 VAN LENNEP	visschers , z.n.m.mv. – Zware balken, in het dek, waar de mast doorgaat.
visserij	1856 VAN LENNEP	visschery , z.n.v. – De uitoefening der vischkunst. <i>De Koraalvisschery. De Paerelvisschery. De Groote visschery</i> (de Haring <i>visschery</i>). <i>De kleine visschery</i> (de Walvisch <i>visschery</i>). De binnenkomende schepen der groote <i>visschery</i> zijn niet aan inklaring onderworpen. Zie art. 24 A. W. 26 Aug. 1822.
visserman	1856 VAN LENNEP	visscherman , z.n.m. – Zie <i>visschschuit</i> .
vissing	1690 WITSEN	vissingen . Klampen op den overloop, daar de mast in staat.
vissing	1856 VAN LENNEP	vissing , z.n.v. – Ronde of eironde opening in de dekken gemaakt, om er masten of kaapstanders door te laten gaan.
visvangst	1856 VAN LENNEP	vischvangst , z.n.v. – De daad of de uitkomst van het Visschen.
vlaag	1681 SEEMAN	vlaag beteekend een <i>bui</i> , waar van op zijn plaats te sien is: <i>bij vlaagen</i> , bij buien: <i>een soomervlaag</i> , een bui, die haast oover gaat: het is een Dorts spreekwoord: <i>Heer! hoe wonderlijk vallen de soomervlaagen!</i> het welk de woorden waaren van een man, die in het waater geleege had, teegen zijn vrouw, willende haar wijs maaken, dat zijn kleeren door een <i>soomervlaag</i> soo nat geworden waaren, daar het seeker was, dat het dien dag het schoonste weer was geweest, dat men van den

		Heemel had moogen wenssen: het woord <i>vlaagen</i> beteekend ook door gelijkenis, de wee' en pijn, die baarende vrouwen oovervallen; <i>sij kreeg vlaag op vlaag: die vlaagen sullen niet oover gaan</i> , ens.
vlaag	1856 VAN LENNEP	vlaag , z.n.v. – Bui, wind, die kort duurt. <i>By vlaagen</i> (by buien). <i>Een zomervlaag</i> (een bui, die spoedig over is). <i>Een onweersvlaag</i> . <i>Een regenvlaag</i> . Spreekwijze: <i>Heer! hoe wonderlijk vallen de vlaagen</i> (zei de man, die by mooi weer bezopen in de sloot geraakt was, en voor zijn vrouw niet weten wilde hoe hy zoo nat kwam).
vlag	1681 SEEMAN	vlag , het bekende sieraad booven op de masten der scheepen. Haar gebruik is groot, gelijk W. p. 269. aanwijst, om daar door aan de scheepen, die in de vloot sijn, dit, of dat teeken te geeven: van dit woord <i>vlag</i> komt, <i>de vlag voeren</i> , het welk beteekend de opperste sijn, gelijk ook, <i>de grootste vlag voeren</i> : oneigendlijk werd daar door te kennen gegeeven, dat iemand het meeste swetst, en het hoogste woord voerd: <i>hij voerde geweldig de vlag: hij liet de vlag geweldig waajen: de bloedvlag laten waajen</i> , een teeken geeven om te slaan: dit geschied in den sttrijd der mannen: maar het is wat anders, als het van het vrouwvolk geschied: <i>veel vlaggen luttel booters</i> , dit beeld <i>Roemer Visser uit</i> , met een schip daar veel <i>vlaggen</i> van waajen, als of het wilde te kennen geeven, dat schippers, die de meeste pronk ontrent haar scheepen gebruiken, het alderslegtst schaffen: en soo trekt hij daar deese gelijkenis uit, dat de meeste blaffers de regte bijters niet en sijn: maar dat luiden, die stil haar dingen doen, meer te agten sijn, als swetsers, en opsnijers: andere weederom duiden het woord <i>vlag</i> op <i>vlaggewaater</i> , dat eigendlijk stokviswaater is: naademaal der in een lok veel <i>booters</i> schijnt te sijn, als het vol is: maar aan de belletjes, en blaasjes, kunnen sij wel sien, dat'er veel <i>waater</i> onder de <i>booter</i> is: en dan souden sij (op Oostindiesvaarders) gewoon sijn te seggen: <i>veel vlaggen luttel booters: dat pronkt, als een vlag op een vullis schuit</i> (te weeten pronkt) het welk een manier van spreken is, als men met iemand wil spotten, die soodaanig gekleed is, dat het een naa het ander niet en gelijkt: <i>vlaggedoek</i> , het doek, of de gaas, en andere stoffen: selfs ook sijde, daar de <i>vlaggen</i> van gemaakt werden: <i>vlaghek</i> , het <i>hek</i> , of traaliewerk, daar kleine soorten van <i>vlaggen</i> , of vleugeltjes, aan vast sijn: <i>een vlaggeman</i> , een bevelhebber, die in een vloot (bij uitneemendheid) een <i>vlag</i> voerd: een <i>vlaggespil</i> : <i>een vlaggestok</i> , de <i>stok</i> , of de <i>spil</i> van de <i>vlag</i> , ens.
vlag	1690 WITSSEN	de vlaggen leggen voor geel . Dit werdt gezeght, als het doodt stil is, en de vlaggen niet uit waaijen: 't geene daar van schynt te komen, dat by stilte de vlaggen tegen het geele hout van de mast aan hangen.
vlag	1690 WITSSEN	de vlagh laten waaijen . Oneig. Zich veel meesters maken.
vlag	1690 WITSSEN	de vlagh stryken . Oneig. Verlooren geeven. Anders: Vlagh stryken, en boter missen.
vlag	1690 WITSSEN	de vlagh waait van de kajuit . Dat is: Het is feest te scheep: men is'er vrolyk.
vlag	1690 WITSSEN	die aan de steng kan komen, zal de vlagh wel krygen . Oneig. Die het meerder heeft, zal 't minder wel erlangen.
vlag	1690 WITSSEN	een vlagh afwerpen . Een vlagh opzetten, by wyze van verandering.

vlag	1690 WITSEN	het zyn konings scheepen, haal de vlagh in. Dit spreek-woort komt her, van dat oulings de scheepen, die ter koopmanschap uit deeze landen voeren, voor de krygs-scheepen des Konings van Spanje, ter tydt als hy Graaf van deeze Landen was, in zee de vlagh streken. Oneigentlyk is het gezeght, dat minder voor meerder wyken moet.
vlag	1690 WITSEN	veel vlaggen, en luttel boter. Oneig. Veel geschreeuw, en weinigh wol.
vlag	1690 WITSEN	vlagh voeren. Oneig. Meester zyn.
vlag	1740 Zonhoven	vlag. Het sieraedt van doek of zyde op de masten of stengen der schepen. <i>De vlag voeren</i> , de opperste in de vloot zijn; dogh oneigentlijk, zwetzen en 't hoogste woordt voeren. <i>Vlag stryken.</i> zie <u>stryken</u> .
vlag	1836 SPRENGER	Vlag. <u>Hy voert de vlag.</u> De <i>vlag</i> is het bekende sieraad boven aan den mast der schepen en haar gebruik is velerlei; vandaar zegt het genoemde Spreekw. <i>hij is de opperste</i> , of ook wel: <i>hij laat zich gelden.</i> <u>Hy voert de groote vlag,</u> zegt Spreekw. <i>het hoogste woord.</i> <u>Hy voert geweldig de vlag,</u> of: <u>hy laat de vlag geweldig waaijen,</u> of: <u>hy wil de vlag overal voeren,</u> duidt aan, dat <i>iemand ergens of allerwegen den baas wil spelen.</i> <u>Zy volgen de groote vlag:</u> zij volgen de <i>Grooten</i> , of ook wel <i>den grooten hoop</i> , gelijk de vloot den Admiraal nazeilt, die de groote vlag voert. <u>Hy vaart onder die vlag:</u> <i>hij is het met dien persoon of die zaak eens.</i> <u>Hy wint het met vlag en wimpel,</u> d. i. <i>geheel</i> , of liever: <i>met glans.</i> <u>Dat pronkt als een vlag op een modderschuit of praam:</u> <i>dat mooie komt met het leelijke niet overeen.</i> (Men gebruikt het meest van kwalijk voegenden opschik.) <u>Veel vlaggen luttel boters.</u> Volgens ROEMER VISSCHER beteekent dit, dat bij schippers, die het meeste op hunne vaartuigen pronken, doorgaans het slechtste geschaft wordt. Spreekw. dus: <i>om uiterlijke praalvertooning, moet men zich somtijds maar al te zeer behelpen.</i> <u>Hij moet de vlag strijken.</u> Zie <i>Strijken</i> . <u>Men kan aan de vlag zien hoe de wind is,</u> Spreekw. <i>aan het uiterlijk voorkomen, onderkent men iemands gesteldheid.</i>
vlag	1836 SPRENGER	Vlag. <u>Wat voert hy in zyn vlag?</u> Elke zeemogendheid heeft in hare vlag iets, dat haar kenmerkt, zoo als onderscheiden gekleurden vakken, strepen en dergelijke. Met de genoemde vraag, als Spreekw. zegswijze gebezigd, geeft men derhalve te kennen: <i>wat is het voor een man?</i> ook wel: <i>wat doet hij bijzonders?</i> <u>Vlaggen en geen schip,</u> zegt Spreekw. <i>pronken met hetgeen men niet bezit.</i>
vlag	1856 VAN LENNEP	distinktievlag, z.n.v. – Zie <i>vlag</i> , <i>wimpel</i> .
vlag	1856 VAN LENNEP	vlag, z.n.v. – 1°. Langwerpig vierkante banier, die tot herkenningsteeken dient. Vroeger was de <i>vlag</i> niet anders dan het blazoen van hem, aan wien het schip behoorde of die er op streed; en voerde elk vaartuig de <i>vlag</i> van den Soeverein, van de Stad, van de Amiraliteit, van den Edelman of van den Reeder, ten wiens koste het was uitgerust. Zoo had men <i>de Koningsvlag</i> , <i>de Princevlag</i> , <i>de Statenvlag</i> , <i>de Amiraliteitsvlag</i> , <i>de vlag van Amsterdam</i> , enz. In vervolg van tijd diende de <i>vlag</i> ook om de Smaldeelen of Eskaders hunner vloot te onderscheiden: zoo had men, in Engeland: <i>de Amiraals van de blauwe vlag</i> , <i>van de roode vlag</i> enz. Sedert den oorlog tusschen Engeland en zijn

Amerikaansche Koloniën, en toen deze, zich onafhankelijk verklarende, een eigen *vlag* aannamen, begon men ook te spreken van een *Nationale vlag*, welke uitdrukking zich hooren laat, daar, waar de Natie soeverein is; doch louter wartaal is wanneer zy toegepast wordt op de *vlag* van een Land, waar een Vorst regeert, en aan het hoofd der zee- en landmacht staat. By het op die wijze verwarren van gezonde begrippen, dient, sedert de omwentelingen in 't laatst der vorige eeuw, de *vlag* meer algemeen om te onderscheiden, tot welke natie een schip behoort. Zoo spreekt men van: *de Fransche vlag, de Belgische vlag* enz. Echter heeft men ook *vlaggen*, die de rangen der scheepsbevelhebbers onderscheiden, als: *de Amiraalsvlag*, die van den grooten top, *de Vice-Amiraalsvlag*, die aan den voortop, *de Schout-by-Nachtsvlag*, die aan den kruistop wordt gevoerd op de schepen, waarop die Hoofdofficieren zich bevinden. Voorts de *Onzijdige of neutrale vlag* (in oorlogstijden door de schepen der neutrale natie gevoerd.) *Loodsvlag* (die op de loodsschuit gevoerd wordt.) *Seinvlag* (zie ald.) *Witte- of Vredevlag* (uitgestoken aan boord van een schip, dat met krijgsgevangenen of andere vredelievende bedoelingen tot den vyand gezonden wordt.) *Oorlogsvlag, strijdvlag, bloed lag* (waarmede het teeken tot den aanval gegeven wordt.) *Roode vlag*, (die aan den voortop geheschen en door een schot verzekerd, het sein is tot het houden van krijgsraad.) *De vlag hijschen, in top halen. De vlag strijken, neêrhalen.* – *Zijn vlag verzekeren* (onder 't ophalen der *vlag* een stuk geschut lossen.) *De vlag dekt de lading* (de handel der onzijdige natiën moet door de krijgvoerende Natiën geëerbiedigd worden.) *Handel drijven onder N- sche vlag.*

2°. De zeemacht zelve. *De Britsche vlag heerscht niet langer over alle zeeën. Die Amiraal heeft de eer onzer vlag gehandhaafd.*

Spreekwijze: *Hij voert de vlag* (hy is de baas).

Hy voert de groote vlag (hy voert het hoogste woord).

Hy laat zijn vlag geweldig waaien, of hy wil de vlag overal voeren (hy wil overal den baas spelen.)

Onder iemands vlag varen (onder iemands bescherming staan).

Het met vlag en wimpel winnen (met glans winnen).

Dat staat als een vlag op een modderschuit (die opschik komt niet met de rest overeen).

Veel vlaggen, luttel boters (het innerlijke beantwoordt niet aan het uiterlijke).

De vlag strijken. Zie strijken.

Men kan aan de vlag zien, hoe de wind waait, of, als Huygens zegt:

Scheepsvlagghe wijst den wint geduurigh waar hy draayt

En elcke kabel dient? Wat doen ons jonge Heeren?

Met linten op den broek en op den hoet met veeren?

Die vlagghe wijst den wint, die in haar hoofden waayt.

Wat voert hij in zijn vlag, of in zijn schild – namelijk welk blazoen? (Wat is zijn bedoeling? Welk een man is hy)?

Vlaggen en geen schip (veel geschreeuw, en weinig wols).

vlaggejongen, z.n.m. – Algemeene naam voor scheepsjongen, ten oorlog.

vlaggejonker	1856 VAN LENNEP
vlaggekapitein	1856 VAN LENNEP
vlaggen	1856 VAN LENNEP

vlaggendoek	1856 VAN LENNEP
vlaggenkaart	1856 VAN LENNEP
vlaggenkist	1856 VAN LENNEP
vlaggenlijn	1856 VAN LENNEP
vlaggenstok	1856 VAN LENNEP
vlaghek	1690 WITSEN
vlak	1681 SEEMAN

vlak	1856 VAN LENNEP
vlak	1856 VAN LENNEP

vlak	1856 VAN LENNEP
------	-----------------

vlakgang	1856 VAN LENNEP
vlakweger	1856 VAN LENNEP
vleet	1681 SEEMAN

vleet	1690 WITSEN
vleet	1690 WITSEN
vleet	1690 WITSEN
vleet	1856 VAN LENNEP

vlaggejonker, z.n.o. – Oude benaming van den oudsten Adelborst aan boord.

vlaggekapitein, z.n.m. – Kapitein, die het Amiraalschip kommandeert.

vlaggen, o.w. – Alle Vlaggen uitsteken. *Het is heden Konings verjaardag: alle schepen zullen vlaggen.*

vlaggendoek, z.n.o. of *Dundoek*. – Stof, waar Vlaggen van vervaardigd worden.

vlaggekaart, z.n.v. – Kaart, waarop de Vlaggen der onderscheiden Mogendheden zijn afgebeeld.

vlaggekist, z.n.v. – Kist, waarin de Vlaggen geborgen worden.

vlaggelijn, z.n.m. – Lijn, waarmede de Vlag wordt geheschen.

vlaggestok, z.n.m. – Stok van de Vlag, die midden boven 't hakkebord geplaatst is.

vlagh-hek. Het getraliede houtje daar de vlagh aan vast is.

vlak, beteekend twee dingen, ten eerste, als men seide, *dat is een leelijk vlak in een mooi kleet*: het welk oneigendlijk beteekend, dat is een leelijke daad van een fraai man: en hier van *vlakken*, dat is, *vlakken krijgen*: *dat sal vlakken*, of ook *vlakken inbrengen*: *gij sult dat vlakken*: *vlak niet! vlak niet! vlakpapier*, ens. ten tweede beteekend *vlak*, effen, regt: gelijk blijkt uit de volgende staaltjes: *het vlakke veld*, *vlak uitleggen*: *vlak voor 't laaken*: *vlak voor de wind*: *leg het vlak neer*: *vlak leggen*: oneigendlijk, maar beeter gesweegen: ik laat het aan u l. oordeel: *vlakwaater*, *een vlakke see*: een *vlakke*, ens.

vlak, b.n. – Effen. *De zee is vlak. Die kust is vlak. Vlak water.*

vlak, bw. – Volkomen, ten eenen male. *Wy hebben den wind vlak tegen. Vlak voor 't lapjen.* Zie *lapjen*.

vlak, z.n.o. – 1°. Kim, buik, denning van een schip. *Dat schip heeft een fraai vlak* (een fraai beloop onder de kim). *Het heeft een scherp, een plat vlak* (heeft veel, heeft weinig opneming in de kim). 2°. Voor “vlakke, watervlak.” *Het vlak der zee.*

vlakgang, z.n.v. – Beplanking der kim.

vlakwegers, z.n.m. – Zie *weger*.

vleet, is een soort van rog, die seer groot en grof is: en soo werden sommige vrouwlui door haastigheid genaamd *jouw vleet!* als niet veel deugende: een *vleet* beteekend ook een net, dat in see drijft om haaring te vangen: *het deugd niet een vleet*, dat is, gants niet, ens.

al den vleet. Eigentlyk: Al het scheeps touw-werk. Oneig. Een geheele zaak.

vleet. Dus noemt men de haering-netten, als zy in zee leggen.

vleet. Dus wert het touw-werk, en rondthout op een schip, alle te gelyk benaamt.

vleet, z.n.v. – 1°. Mast- en tuigwerk. *Verloren vleet* (verloren masten en tuigaadje). 2°. De haringnetten, als zy in zee liggen. 3°. Een net vol, en van daar de ongetelde menigte, waarby de kleine visch wordt verkocht. Spreekwijze: *Garnaal is in geen tel, die koopt men by de vleet*. (Iemand wiens oordeel weinig opmerking verdient.) 4°. of *vlet*, kleine schuit.

Rondom hen op den grond van 't enge slaapvertrek,

*Lag al het tuig door een, waarmeê hun vlijt zich voedde,
 Als zetkorf, schakelnet, en riet en angelroede,
 Met koord en garen, grom en zeegras, boei en fuik
 En oude vletschuit, lek en niet meer in gebruik.*

Bilderdijk, de Visschers.

vleien	1681 SEEMAN	waifelen , laveeren, faalievouwen: gelijk <i>Hoofd</i> seide in zijn <i>Neederlandse Historie</i> pag. 183. <i>elk verstond dat waifelen wel</i> : elk verstond wel, dat het geveinsdheid was, ens.
vlerk	1856 VAN LENNEP	vlerk , z.n.m. – Dat gedeelte van een scheepswand, ’twelk aan den voorkant door de windveeren en aan den achterkant door de hekstutten wordt bepaald.
vlerken	1856 VAN LENNEP	vlerken , b.w. – De boegplanken op kleine vaartuigen over elkander slaan.
vlet	1856 VAN LENNEP	vlet , z.n.v. of <i>vleet</i> . – Kleine schuit of schouw.
vleugel	1681 SEEMAN	vleugel , is een gedeelte van een voogel, anders gesegt een wijk: en daarom werden ook de <i>huisvleugels vleugels</i> genaamd, om dat het eigendlijk <i>vleugels</i> van voogels (en in het besonder van gansen) zijn; de <i>vleugelspil</i> , dat is, de <i>spil</i> daar aan de <i>vleugel</i> omdraaid, sie, <i>spil</i> . Te scheep werd een klein vlaggetje (dog gespleeten aan het end) een <i>vleugel</i> genaamd, <i>iemand de vleugelen korten</i> : iemand het hollen beneemen: iemands magt besnoejen: van <i>vleugel</i> komt <i>vleugelen</i> , iemand <i>vleugelen</i> aansetten: maar oneigendlijk iemand de armen vast, of op den rug binden: <i>sij waaren soo gevleugeld</i> .
vleugel	1740 Zonhoven	vleugel . Een kleinder vlagge, doch aen ’t einde gespleten.
vleugel	1856 VAN LENNEP	vleugel , z.n.m. – 1°. Windwijzer of kleine gesplitste vlag op een mast. 2°. Afdeeling eener vloot in slagorde. <i>De rechter vleugel, de linker vleugel</i> .
vlieboot	1681 SEEMAN	vlieboot , een <i>boot</i> , of galjoot, misschien eertijds bij de Vlielanders gevonden, of in gebruik gebragt, sie, <i>boot</i> .
vlieboot	1856 VAN LENNEP	vlieboot , z.n.v. (veroud.) – Oorspr. een zeeschuit, die de wateren van ’t Vlie bevaarde. Later werd de benaming gegeven aan de vaartuigen der Watergeuzen, die niet veel beter of grooter waren.
vliegen	1681 SEEMAN	vliegen , genaamd <i>Volare</i> : een <i>Voogel vliegt</i> : <i>hij vloog weg</i> : <i>hij wil vliegen</i> , eer hij <i>vleugels heeft</i> : dat is oneigendlijk, hij wil meester weesen, eer hij knecht is: en alsoo op het manne kakhuis gaan (<i>honos sit auribus</i>) en door de stil, of bril, vallen: van <i>vliegen</i> komt bij uitneemendheid een <i>vlieg</i> : <i>musca</i> : en daar van (om van geen andere te spreken) een <i>biervlieg</i> : waar door verstaan werd een bierbuik, die altijd op de bierbank sit: een <i>vlieger</i> , een kinder speeltuig van papier gemaakt, dat sij in de lugt laten <i>vliegen</i> : <i>iets vliegen laten</i> , iets niet ophouden, <i>de schoot laten vliegen</i> : maar wat is dat te seggen, <i>hij lie’er een vliegen</i> ? ’t is een bootsgesels praatje, en dat eerlijke ooren ontstigten sou’: doe het vrij, maar dat het niemand, en hoord: <i>adfert deprensa pudorem</i> .
vliegen	1856 VAN LENNEP	vliegen , (laten) b.w. – In eens losgooien. <i>De bui was zoo hevig, dat wy, om het schip te helpen, genoodzaakt waren, den grooten Schoot te laten vliegen</i> .
vliegend	1856 VAN LENNEP	vliegend , b.n. – 1°. Wordt gezegd van de zeilen, waarvan de schoten niet zijn aangehaald. 2°. Is somtijds gelijkkluidend met “geweldig.” <i>Een vliegende storm</i> (een geweldige storm).

vliegend	1857 PAN	vliegend. “1°. Wordt gezegd van de zeilen, waarvan de schoten niet zijn aangehaald.” Lees: Wordt gezegd van zeilen, die niet aan een ra zijn aangeslagen, maar wanneer het noodig is, aan deze met wippers worden opgeheschen. Ook nog van zeilen met ra’s, die, om ze te bergen, op het dek worden gestreken. Zoo varen de bovenbramzeilen somtijds <i>vliegend</i> .
Vliegende Hollander	1856 VAN LENNEP	hollander (de vliegende) z.n.m. – Spookschip, hetwelk de zeelieden beweeren, dat zich in de Indiën beneden de Kaap onthoudt en altijd met volle zeilen tegen den storm instevent. De ontmoeting van den <i>Vliegende Hollander</i> spelt een onvermijdelijke schipbreuk. De reden, waarom de manschap van dit spookschip de straf zoû verdiend hebben om eeuwig over zee te dwalen, wordt verschillend opgegeven.
vlieger	1856 VAN LENNEP	vlieger , z.n.m. – Zie <i>Middelstagzeil</i> .
vlieger	1857 PAN	vlieger. “Zie <i>Middelstagzeil</i> .” Dit woord staat niet in het boek. Lees: <i>middelste stagzeil</i> tusschen den grooten- en fokkemast. <i>Vlieger</i> is ook een driehoekig zeil, door binnenvaartuigen, boven de gaffel gevoerd. Op barken en schoeners heet dit een <i>gaffeltopzeil</i> .
vliet	1681 SEEMAN	vliet , komt van <i>vlieten</i> , dat is, vloejen, en soo is een vliet niet anders als een vloejend of stroomend waater: en hier van tot Leiden <i>de vliet</i> , als koomende door Delfshaaven, en Delf, <i>vlieten</i> , en stroomen, door Leiden
vliet	1856 VAN LENNEP	vliet , z.n.m. – Vloeijend of stroomend water.
vlieten	1856 VAN LENNEP	vlieten , o.w. – Vloeien, stroomen.
vloed	1681 SEEMAN	vloed , stroom, en in het besonder wassend waater: <i>wij quaamen met de vloed binnen</i> : daar sijn drie voornaame <i>vloeden</i> bekend onder de gemeene man als de <i>sundvloed</i> , waar door de weereld verging: <i>de alderheilige vloed</i> : waar door <i>op alderheiligen dag</i> , door een hooge <i>vloed</i> ongemeene schaade in de jaare... wierd veroorzaakt, en de <i>springvloed</i> , waar van in het woord <i>springen</i> , ens. en daar van, <i>de voor vloed</i> , <i>de eerste vloed</i> : <i>oovervloed</i> , <i>copia</i> : <i>oovervloedig</i> : <i>copiosus</i> , van <i>vloed</i> , behoort te koomen <i>vloeden</i> : maar (gelijk wij elders getoond hebben) de D werd seel veel in het Neerduits veranderd in J: en derhalven seid men <i>vloejen</i> : <i>het waater vloed</i> , dat is, wast, loopt op: maar al weeder om tot het vrouwvolk: <i>vloejen</i> beteekend bij haar een maandelijke swakheid: dog die strekt tot haar gezondheid, ens.
vloed	1690 WITSSEN	ebbe en vloedt. Oneig. De ongestadigheid der rykdom; hier van zeght men: <i>Des werelts goedt, is eb en vloedt</i> .
vloed	1690 WITSSEN	na de eb komt de vloet. Oneig. Naar ongeval komt vreugde. Alles is veranderlyk.
vloed	1690 WITSSEN	na hooge vloeden laege ebben. Dat is: Alles neemt een keer. Niets is bestendigh.
vloed	1690 WITSSEN	over eb en vloet leggen. Een anker eb- en vloetwaarts leggen.
vloed	1690 WITSSEN	voor vloedt. Als het water begint te ryzen.
vloed	1836 SPRENGER	Eb en vloed. <u>’s Werelds goed is eb en vloed.</u> <i>Eb</i> is het afloopen of vallen, <i>Vloed</i> daarentegen het wassen of toevloeijen van het water, en van daar, dat het Spreekwoord zegt: <i>wereldsche zaken sijn aan eene gestadige afwisseling onderworpen</i> . <u>Na hooge vloeden, lage ebben,</u> duidt Spreekw. aan: <i>na grooten voorspoed, komt wel eens groote tegenspoed</i> ; doch wordt nog meer gebruikt, om te kennen te geven: <i>hoogmoed komt voor den val</i> .

vloed	1836 SPRENGER	Vloed. <u>Na hooge vloeden, lage ebben.</u> Zie <i>eb</i> en <i>vloed</i> .
vloed	1856 VAN LENNEP	over eb en vloed liggen , o.w. – Vertuid liggen voor eb en vloed.
vloed	1856 VAN LENNEP	vloed , z.n.m. – Stroom, en, in 't byzonder, wassend tij. De <i>vloed</i> duurt doorgaands 6 uur 12 min. en voert de hoogte van het water op sommige plaatsen tot 48 voet op. <i>De schepen kwamen met den vloed opzetten. Voorvloed</i> (het begin van den <i>vloed</i>). Zie <i>eb</i> . Spreekwijze: <i>By hooge vloeden, lage Ebben</i> (Zie <i>ebben</i>). <i>Al wat men qualyck won of tegen reden nam</i> <i>Dat is maar eb en vloet, het gaat gelyck het quam.</i> Cats.
vloeien	1690 WITSEN	't magh vloeijen, 't magh ebben, die niet waaght, zal niet hebben. Het zy hoe 't wil, men moet wagen in de werelt, wil men heil hebben.
vloeien	1690 WITSEN	van vloeijen: <i>van ebben.</i> Dat is: Vloeijen, of ebben.
vloot	1681 SEEMAN	vloot , werd genoomen voor een seeker getal schepen, die te gelijk ergens naa toe willen: en dit en kan niet gesezt werden, als van schepen, die kunnen <i>vlooten</i> , dat is, drijven: soo seid men dan, <i>een vloot uitrusten: de vloet is uitgelopen: de vloot is binnen: de vloot is geslaagen</i> , ens. een <i>vloot</i> , en <i>vlootje</i> beteekend ook een vlak tobbetje, dat onder de vaaten gelegd werd, om het geen uit de kraanen lekt, daar te laaen <i>vlooten</i> : de selve naam hebben die van de viswijven, daar sij tot Amsterdam haar bot voornaamendlijk op ten toon leggen, en wat wonder? dewijl sij op de selve wijs gemaakt sijn: een <i>vloot</i> noemen ook de buislui de dobber, die aan een haaringnet gehangen werd om te <i>vlooten</i> de netten, dat sij niet en sinken: en dewijl daar veel toe van nooden sijn, soo werd dit woord ook in het veeltal gebruikt: <i>vlooten</i> een tijdwoord beteekend <i>vlot sijn</i> , driftig sijn: <i>de schepen kunnen hier niet vlooten: vlooten</i> werd ook oneigendlijk genoomen als men seid, <i>dat sal niet willen vlooten</i> : dat sal niet willen gelukken: dat sal niet door den beugel willen.
vloot	1740 Zonhoven	vloot. Een menigte van schepen, die eene koers houden, of op een voornemen uitgaen.
vloot	1856 VAN LENNEP	vloot , z.n.v. – Scheepsmacht, verzameling van schepen, doorgaands van oorlogschepen, die onder het bevel eens Amiraals staan. <i>Al de schepen van de vloot. De Engelsche vloot is uitgezeild. De onverwinlijke vloot</i> (die welke in 1588 door Filips II tegen Engeland uitgezonden en byna geheel vernield werd). Zie verder <i>Haringvloot, koopvaardyvloot, retourvloot</i> .
vloothouder	1690 WITSEN	vloot-houder. Een schip dat matelyk zeilt. Oneig. Een persoon die nevens een ander voort kan.
vloothouder	1856 VAN LENNEP	vloothouder , z.n.m. – Vaartuig, dat, ofschoon geen eerste zeiler, toch by de Vloot kan blijven, en de andere niet noodzaakt zeil te minderen om het in te wachten.
vlootleider	1856 VAN LENNEP	vlootleider , z.n.m. – Het schip dat voorzeilt en waarop de overige zich richten.
vlootvoogd	1856 VAN LENNEP	vlootvoogd , z.n.m. – Amiraal, hoofdbevelhebber eener Vloot.
vlot	1681 SEEMAN	vlot , een versaaemeling van balken, dat de Latijnisten <i>ratis</i> noemen, welk woord ook bij haar digters voor een geheel schip genoomen werd: de Amsterdammers gebruiken dit woord in een bepaalde beteekenis voordat <i>vlot</i> , dat aan de rievier vis mark leit, waar langs de viswijven gemakkelijk aan haar visschuitjes kunnen koomen: van <i>vlot</i> komt het vaartuig, een <i>vlotschuit</i> genaamd, het welk laag bij het waater leit, en alsoo de gelijkenis van een <i>vlot</i> heeft: een <i>vlotschuitevoerder</i> een man,

		die soo een <i>vlotschuit voerd</i> , of sig daar meede geneerd: <i>vlotten</i> , <i>vlot zijn</i> : waar van <i>vlotgras</i> , dat is soodaanig <i>gras</i> , dat met de vloed rijst, en met de eb daald: het welk voornaamendlijk ontrent Wieringen te vinden is, en dit gedroogd sijnde, werd het <i>wier</i> genaamd, waar van op zijn plaats breeder sal gesproken werden.
vlot	1690 WITSEN	vlooten . Dobbers, daar de haering-netten aan dryven. Anders: Vlot zyn.
vlot	1856 VAN LENNEP	vlot , b.n. – Drijvend. Wordt van een schip gezegd, dat, na vast gezeten te hebben, weêr los komt. <i>Wy zijn met het opkomend tij weder vlot geworden, weder vlot geraakt.</i>
vlot	1856 VAN LENNEP	vlot , z.n.o. – Verzameling van verbonden balken, die een soort van vloer vormen, somtijds dienende om menschen, paarden en goederen te vervoeren. <i>De schipbreukelingen hebben een vlot gemaakt, waarop zy zich gered hebben.</i> Men noemt ook <i>vlot</i> een vereeniging van balken timmer- of brandhout, welke men de rivieren laat afzakken. <i>Een vlot rondhouten, een vlot masten, een vlot scheepstimmerhout.</i>
vloteling	1856 VAN LENNEP	vlooteling , z.n.m. Die tot de Vloot behoort.
vlotgaand	1856 VAN LENNEP	vlotgaand , b.n. – <i>Een vlotgaand schip</i> , dat weinig diepte van water noodig heeft.
vlotgras	1856 VAN LENNEP	vlotgras , z.n.o. – Zeegras, of Wier, dat met den vloed rijst, en met de eb daalt. Zie <i>wier</i> . Spreekwijze: <i>Ontgaat u de wal, hou u aan 't vlotgras</i> (verliest gy den sterken steun waar gy op rekenen mocht, klem u aan een geringeren vast).
vlotten	1690 WITSEN	dat kan niet vlooten , of vlotten . Oneigentl. Dat kan niet gelukken.
vlotten	1690 WITSEN	vlotten . Op 't water dryven.
vlotten	1836 SPRENGER	Vlotten en Drijven . <u>Dat wil niet vlotten en dryven</u> . <i>Vlotten en drijven</i> , zijn woorden van dezelfde beteekenis, en beteekenen van een <i>Schip</i> of <i>Schuit</i> gebezigd, dat het niet voortgaan wil, Spreekw. gebruikt, zegt het ons; <i>dat wil niet vooruit. Ik vinde er zwarigheden in, die ik niet uit de weg kan ruimen.</i>
vlotten	1836 SPRENGER	Vlotten . <u>Hy laat hem maar vlotten en dryven</u> . Zie <i>drijven</i> . <u>De zaak wil niet vlotten</u> , Spreekw. <i>niet gelukken</i> .
vlotten	1856 VAN LENNEP	vlotten , o.w. – Drijven. Spreekwijze: <i>Het wil niet vlotten</i> (er is geen voortgang by de zaak).
vlotten	1857 PAN	vlotten . “Drijven.” Beter: <i>doen drijven</i> . Een aan den grond zittend vaartuig kan men, door ontladen of ligten met behulp van ledig vaatwerk of anderzins <i>vlotten</i> , dat is weder <i>vlot maken</i> of <i>doen drijven</i> .
vlucht	1856 VAN LENNEP	vlucht , z.n.v. – Zie <i>zeegt</i> . Spreekwijze; <i>In de vlucht zijn</i> (verlegen, bedremmeld zijn).
vluchten	1856 VAN LENNEP	vluchten , b.w. – Om hoog pointeeren. <i>Het kanon vluchten</i> .
voeg	1856 VAN LENNEP	voeg , z.n.v. – Voeging, verbinding, lasch, verband, klinkwerk.
voer	1681 SEEMAN	voer , komt of van <i>voeren</i> , als, <i>dit is bootsgesels voer</i> , sijn eige koopmanschap meede brengen: en daar van, <i>dat is geen gemeene mans voer</i> : het welk (oneigendlijk genoomen) seggen wil, dat is geen gemeene lui haar kost, dat is al te duur voor de gemeene man: een <i>voer</i> beteekend ook, als het komt van <i>voeden</i> , en te saamen getrokken is van <i>voeder</i> , een groot vat wijns, het welk ook een <i>voedervat</i> genaamd werd: <i>een voerhoois</i> , een seekere maat van hooi, het welk bequaam is om een

getal beesten te *voeden*: endelijk *voer* beteekend dat geen, dat de beesten, als paarden, koejen, ens. te eten gegeeven werd: *pabulum* noemen het de Latijnisten: en *voedsel*, het geen de mens tot versaadiging verstreken mag: *Hoodf in Velsen*: act. 2. sc. 3. *voerd Harmen van Woerden in*, teegen *Graaf Floris*, spreken aldus,

Uuw hooge sprongen zijn heer meester nu gedaan,

Gij sult van nu voortaan der voeren niet meer drijven.

al waar het woord *voeren* (mijns oordeels) beteekend, parten, fratsen: soo dat hij seggen wil, gij sult sulke dingen naa deese niet meer doen, en dan neem ik *drijven* voor *bedrijven*: *tanquam simplex pro composito*: van *voeren* komt *voerman*, een *man*, die de waaren op zijn waagen, of kar, *voert*, *voeren* het tijdwoord beteekend iets op een kar, of met een schip brengen ter bestemder plaats: maar *voeren* voor te eten geeven, daar van komt: *het is beeter menssen te voeren als varkens*: gelijk meiden, die als sij de kinderen iets voor kaauwen, haar selven alderbest seegenen: oneigendlijk, daar is meer voordeel aan vast: want draf te eten lust niemand, ik laat staan, die beeter kan: *voeren* daarenbooven beteekend *voeren* vullen op zijn kleermaakers: soo seggen sij, *waar mee' sal dat kleed, jak*, ens. *gevoerd werden*: als ook *voering*, *die voering is goed*: *die voering deugd niet*: voorts *invoeren*, *toevoeren*, ens.

voer 1856 VAN LENNEP

voer, z.n.o. – Wat mede gevoerd wordt.

Spreekwijze: *Het is bootsgezels voer zijn eigen koopmansgoed mede te brengen.*

voeren 1856 VAN LENNEP

voeren, b.w. – Dragen, houden, laden, opsteken. *Dat schip kan zijn heele lading niet voeren. Dat oorlogschip is gebouwd om 100 stukken te voeren. Dat schip Voert slecht zeil* (de zeilen staan slecht by). *Twee reeven in de marszeils voeren. De Amiraalsvlag voeren.*

Spreekwijze: *Een groot schip voeren* (een zaak van gewicht by de hand hebben.)

voering 1690 WITSEN

voering van de kiel, of *steven*. Hout dat om en aan de kiel, of steven, gevoeght is.

voering 1690 WITSEN

voeringe. Kleine koopmanschap, die den luiden, welke in scheeps-dienst zyn, toegelaten wert in het schip te laden.

voering 1856 VAN LENNEP

voering, z.n.v. (veroud.) – 1°. Kleine koopmanschap, welke aan de manschappen vergund wordt mede aan boord te nemen, ook garniering.

2°. Voor *Voeding*. In de oude ordonnantiën komt het woord dikwijls voor, b. v. *Drye man voor huyr en voering*.

voering 1857 PAN

voering. Hierbij te voegen: Is ook eene bekleeding of verdubbeling. Ook nemen de kuipers, die de haring in de pakkerijen te Enkhuizen overpakken, als zij gaan schoften, een haring mede, welke *voering* genoemd wordt. Dit is een oud gebruik of liever een misbruik. Men kan nagaan, dat deze voering niet uit de slechtste soort bestaat.

voert 1856 VAN LENNEP

voert, z.n.v. (veroud.) – Inham of zeeboezem.

voet 1681 SEEMAN

voet, een bekend gedeelte van ons lighaam: en waar van veelderhande beteekenissen, en spreekwijzen af koomen: maar om iets te seggen van zijn eige selfs, soo let op de volgende: *dat staat op zijn voeten*, dat is, soo als het behoort: *iemand voeten maaken*, iemand met geweld doen vertrekken: *gaa weg! of ik sal uw voeten maaken! een voetval doen*, een knielap haalen, op zijn knieen vallen,

voet	1690 WITSEN
voet	1690 WITSEN
voet	1690 WITSEN
voet	1856 VAN LENNEP
voetblok	1856 VAN LENNEP
voetblok	1857 PAN
voetijzer	1856 VAN LENNEP
voetstuk	1856 VAN LENNEP
vol	1690 WITSEN
vol	1690 WITSEN
vol	1690 WITSEN
vol	1856 VAN LENNEP
vol	1856 VAN LENNEP
volbrassen	1856 VAN LENNEP
volbrassen	1857 PAN
volhandig	1856 VAN LENNEP
volhouden	1856 VAN LENNEP
volstaan	1681 SEEMAN

en om vergiffenis bidden: *iemand een voet geven*, iemand iets inwilligen, iemand aanleiding ergens toe geven: *iemand de voet ligten*: dat is, iemand zijn ampt, eer, en aansien beneemen, en op zijn scheeps: iemand buiten boord smijten: *iemand de voet dwars setten*, *iemand een voetje setten* teegen iemand dwars drijven, en hem soo veel hinderlijk zijn, als moogelijk is: *houd die voet, en gij sult wel leeren dansen!* oneigendlijk is dit een bespotting, als of men seggen wilde: *eho dum bone vir, curasti probe!* het sal soo wel gaan! gij sult'er soo wel koomen! maar het sal wat laat weesen: voorts een *voet* beteekend een seekere *maat* van groote, waar van een *voetmaat*: van *voet* zijn nog meer woorden afkomstig, als *voetboejen*, *voetboog*, *voetangel*, *voetganger*, *voetknecht*, *voetpad*, *voetsool*, ens. maar dit spaaren wij tot beeter geleegendheid.

opgeven als een gieter van zeven voet. Dat is, oneig. Pogchen.

schipper te voet zyn. Oneig. Uit zyn doen en welvaren zyn.

voeten spoelen. Oneig. Iemant buiten boort in zee werpen.

voet, z.n.o. – Onderend van een mast, schoor, stut of stijl.

voetblok, z.n.o. – Blok, dat omlaag is vastgemaakt.

voetblok. “Blok, dat omlaag is vastgemaakt.” Beter: een blok op dek, dienende, om de *halende part* langs het dek te leiden, en alzoo veel menschen te gelijk te doen trekken.

voetyzer, z.n.o. – Krom kalfaatyzer.

voetstuk, z.n.o. – Benedenste rand der galerij.

vol en by houden. Niet te veel afvallen, of ook niet te veel aan de wint houden.

vol houden. Ziet *vol staan*.

vol staan. Als de zeilen geheel uitgespreit, en rondt opgeblazen van de wint staan.

vol, b.n. en bw. – 1°. Gevuld. *Met volle zeilen* (ge vulde, gespannen zeilen). *Het schip staat vol hout.* Zie *hout*.

2°. Open. *De volle zee* (de open zee). De hoogste vloed,

vol-en-by, bw. – Niet te scherp aan-de-wind. *Vol en by zeilen*.

volbrassen, b.w. of *afbrassen*. – De Brassen aanhalen om de zeilen te doen Volstaan.

volbrassen. “of afbrassen. De brassen aanhalen om de zeilen te doen volstaan.” Lees: een zeil, dat tegengebrast was, ombrassen en alzoo doen volstaan; bij voorbeeld, het groot marszeil, als men bijgedraaid lag

Afbrassen is de geheele manoeuvre, om van bijgedraaid liggende weder koers te sturen, en sluit in zich ook volbrassen. Spreekwoord: *hij is afgebrast*, dit zegt men van iemand die weggegaan is en over wiens vertrek de achterblijvenden zich verheugen.

volhandig weer, z.n.o. – Weer, dat de Handen Vol geeft.

volhouden, o.w. – Vol-en-Byhouden: ook, na bygedraaid te zijn, weder koers zeilen (houden).

Spreekwijze: *Men moet volhouden* (volharden, het niet opgeven).

volstaan, is een seemans woord, waar mee' hij te kennen geeft niet te swigten, nog niet te kreuken: anders gesegt rond staan, het welk oneigendlijk beteekend, men moet geen struif bederven om een ei: *laat het dan volstaan!*

volstaan	1856 VAN LENNEP	volstaan , o.w. – Wordt een zeil gezegd te doen, wanneer het de Volle werking van den wind ondervindt. <i>Dat zeil Staat Vol, Staat goed Vol, Staat geheel Vol. De zeilen staan Vol.</i> Spreekwijze: <i>Laat dat volstaan</i> (laat het zijn gang gaan).
voor en achter	1690 WITSEN	voor en achter dicht . Wel beslooten met bak en schans, om tegen-weer daar uit te kunnen bieden. Anders: Dichte bak en schans.
voor	1856 VAN LENNEP	voor , bw. – 1°. Voor den boeg van het schip. <i>Het anker is voor</i> (het hangt voor den boeg). 2°. Het voorste gedeelte van 't schip, de bak (<i>Wenk aan voor</i> , (fokke hals opsteken, losgooien).
voor	1857 PAN	voor . Bij de verklaring te voegen: Iets zoo hoog mogelijk ophijschen, zoo dat dit tegen het blok aankomt. De blokken van een takel, die tegen elkander aangehaald zijn, worden <i>voor</i> genoemd. Algemeen zegt men daarvoor ook: <i>toebloks</i> . Dit is vermoedelijk een verbastering van het Engelsch.
voorbarig	1681 SEEMAN	voorbaarig , sie, <i>baar</i> .
voorbijlopen	1856 VAN LENNEP	voorbijloopen , o.w. – Voorby zeilen, varen. <i>Een haven voorbyloopen</i> (wanneer men die wil ingaan, doch by ongeluk, of ten gevolge eener verkeerde beweging, er voorby vaart.) <i>Een schip voorbyloopen</i> (een schip, dat gelijken koers houdt, inhalen en vooruitkomen).
voorde	1690 WITSEN	voert . Inham, ofte zee-boezem.
voordwarstouw	1856 VAN LENNEP	voordwarstouw , z.n.o. – Touw, waarmede het schip van voren aan eene der zijden is vastgemaakt.
vooreb	1681 SEEMAN	vooreb , sie, <i>eb</i> .
vooreb	1856 VAN LENNEP	vooreb , z.n.v. Zie <i>eb</i> .
voorganger	1681 SEEMAN	voorganger , is een die een ander <i>voor gaat</i> , en in het besonder in alle eer, en deugd: want <i>gangen</i> seiden de ouden voor <i>gaan</i> , waar van het woord <i>gang</i> : en nog heedendaags het Noordhollands seggen, <i>sij zijn gegangen</i> , dat is, <i>gegaan</i> , te scheep beteekend de <i>voorganger</i> , het voorste end van een touw, of kaabel, om dat het als <i>voor uit gaat</i> , ten opsigte van het geen volgt, ens.
voorganger	1690 WITSEN	voorganger . Het voorste eindt van 't kabel, 't geen aan het anker vast is.
voorganger	1856 VAN LENNEP	voorganger , z.n.m. – Het voorste end van het touw, 't geen aan het anker vast is.
voorhaal	1681 SEEMAN	voorhaal , beteekend eerst <i>uithaalen</i> : waar van in de <i>voorhaal zijn</i> , dat is, in de voorbaat zijn, sie, <i>haalen</i> .
voorhoede	1856 VAN LENNEP	voorhoede , z.n.v. – Zie <i>voortocht</i> .
voorkasteel	1681 SEEMAN	voor kasteel werd gesteld teegen <i>agter kasteel</i> , en beteekend de voorste sterkte van een schip, dat is de bak, gelijk het agtetste de kajuit: dewelke sij op het schip als <i>kasteelen</i> verstrekken: een <i>kasteel</i> nu te seggen, dat het afkomstig is van het Latijnse woord <i>Castellum</i> , dat weet immmers ieder wel, als ook dat dit <i>diminutivum</i> afkomstig is van <i>castra</i> , een leegerplaats: dog wij oordeelen (naa het seggen van de regtsgeleerde) <i>abundans cautio non nocet</i> : en ten minsten baat het niet, het en schaad ook niet.
voorkasteel	1856 VAN LENNEP	voorkasteel , z.n.v. – Zie <i>kasteel</i> .
voorknecht	1681 SEEMAN	voor knegje , de <i>knegt</i> van de fokkemast, sie, <i>knegt</i> .
voorkomen	1690 WITSEN	voor komen . Dit wert van 't anker gezeght, als 't buiten water voor de boegh komt.

voorland	1836 SPRENGER	Voorland <u>Het is zyn voorland.</u> <i>Voorland</i> noemt men eene in zee uitstekende punt lands of den hoek, waarop een vaartuig aanhoudt. Vandaar, dat men van het eene of andere zegt, dat <i>het iemands voorland is</i> , wanneer hij op zoo iets, uit hoofde van zijne omstandigheden rekenen moet, of het er naar maakt, dat hij er toe zal vervallen of komen. Zoo zegt men van menschen, die geen geldelijk vermogen hebben: <u>werken is hun voorland</u> , en van hen die niet oppassen willen: <u>het zeegat of armoede is hun voorland.</u>
voorland	1856 VAN LENNEP	voorland , z.n.o. – Land, 't welk men bezeilen wil. Spreekwijze: <i>Dat is uw voorland</i> (dat is de omstandigheid, waar toe gy 't eerst vervallen zult).
voorland	1857 PAN	voorland . Is ook nog: eenigzins hoogland, hetwelk vóór hooger land in zee uitsteekt. Is het eerste zeer laag, dan heet het <i>strand</i> .
voorlast	1856 VAN LENNEP	voorlast , z.n.m. of <i>Voorlastigheid</i> . – 't Zelfde als <i>Achter-</i> of <u>stuurlast</u> , maar met betrekking tot het voorschip.
voorlastig	1856 VAN LENNEP	voorlastig , b.n. – <i>Voor</i> te veel Last hebbende: het tegenovergestelde van <i>achter-</i> of <u>stuurlastig</u> .
voorlegger	1690 WITSEN	voorlegger . Aan, of voor anker leggen.
voorlijk	1856 VAN LENNEP	voorlijk , z.n.o. – Zie <u>lijk</u> .
voorloper	1856 VAN LENNEP	voorloper , z.n.m. – Klein stuk vlaggedoek, in de draden der loglijn gestoken op een afstand gelijk aan dien van het vaartuig.
voorluik	1856 VAN LENNEP	voorluik , z.n.o. – Luik aan het Voorschip.
voorman	1856 VAN LENNEP	voorman , z.n.m. – Die de Voorste roeit, enz.
voormarszeil	1856 VAN LENNEP	voormarszeil , z.n.o. – Zie <u>marszeil</u> . Spreekwijze: <i>Met het voormarszeil betalen</i> (zijn schuldenaars ontloopen).
voormiddagwacht	1856 VAN LENNEP	voormiddagwacht , z.n.v. – Wacht van 8 uur tot aan den middag.
vooronder	1681 SEEMAN	vooronder , een verblijf plaats <i>onder de voorplegt</i> ; waar van, <i>kruip in het vooronder!</i>
vooronder	1690 WITSEN	voor-onder . Een kamerken in het voorste gedeelte van 't schip, onder het dek, op binnelandts-vaarders, en eenige Fluiten.
vooronder	1856 VAN LENNEP	vooronder , z.n.o. – Kleine kombuis of keukentjen voor in een schuit of binnenschip.
vooronder	1857 PAN	vooronder . “Kleine kombuis of keukentjen voor in een schuit of binnen schip.” Ofschoon de kombuis meestal daar wordt gevonden, is dit echter niet de aanleiding tot die benaming. <i>Vooronder</i> is, het <i>overdekte</i> gedeelte, vóór in een schuit of binnenschip.
vooroverlopen	1856 VAN LENNEP	vooroverloopen , o.w. – Voorby den boeg van een schip heenzeilen: een manoeuvre in 't gevecht, om den vyand de laag langsscheeps te geven.
voorraad	1856 VAN LENNEP	voorraad , z.n.o. – Scheepsbehoeften.
voorscheen	1856 VAN LENNEP	voorscheen , b.w. – Zie <u>klimmen</u> .
voorschip	1681 SEEMAN	voorschip , het <i>voorste</i> gedeelte van een <i>ship</i> , ens.
voorschip	1690 WITSEN	voor-schip . Het schips gedeelte van de fokke-mast af, tot het galjoen toe.
voorschip	1856 VAN LENNEP	voorschip , z.n.o. – 1°. Voorste gedeelte van het schip, van den fokkemast tot aan 't galjoen. 2°. Het schip, dat vooruitzeilt. <i>Zich op zijn voorschip richten</i> .
voorslemphout	1856 VAN LENNEP	voorslemphout , z.n.o. – Zie <u>slemphout</u> .

voorsteven	1681 SEEMAN	voorsteeven , de <i>steeven</i> van het voorschip, in tegenstelling van de <i>agtersteeven</i> .
voorsteven	1690 WITSEN	looze voor-steven . Een steven buiten tegen d'andere steven aan; 't geen gedaan wert om beter zee te snyden, by de wint te houden, en minder af te vallen.
voorsteven	1856 VAN LENNEP	binnenvoorsteven , z.n.m. – Het verlengde van de binnenkiel, loopende van het slemphout tegen den voorsteven op.
voorsteven	1856 VAN LENNEP	voorsteven , z.n.m. – Verzameling der kromme stukken, die het Voorste gedeelte van een schip uitmaken.
voort laten staan	1690 WITSEN	voort laten staan . Geen zeil minderen, niet wenden, maar met een zelfde streek het schip doen zeilen.
voortent	1856 VAN LENNEP	voortent , z.n.v. – Tent, die Voor den fokkemast wordt opgeheschen.
voortent	1857 PAN	voortent . “Tent, die voor den fokkenmast wordt opgeheschen.” Lees: <i>uitgehaald</i> in plaats van <i>opgeheschen</i> . Deze tent noemt men de <i>baktent</i> .
voortocht	1856 VAN LENNEP	voortocht , z.n.m. of <i>voorhoede</i> . – Het Smaldeel eener vloot, dat Vooruitzeilt, en doorgaands onder 't bevel staat van den Hoofd-Officier, die op den Vlootvoogd in rang volgt.
voortvaren	1690 WITSEN	voort varen . Oneig. Een begonnen zaak volbrengen.
vooruit	1856 VAN LENNEP	vooruit , bw. – Waarmede de betrekkelijke stelling van een persoon of van een vaartuig wordt aangeduid. <i>Vooruit zijn</i> (zich op de voorhelft van een schip, of eener vloot bevinden).
voorvloed	1681 SEEMAN	voorvloed , sie, <i>vloed</i> .
voorvloed	1856 VAN LENNEP	voorvloed , z.n.m. – Zie <i>vloed</i> .
voorvoet	1690 WITSEN	de voor-voet hebben . Voor-uit zyn.
voorvoet	1690 WITSEN	voorvoet hebben . Voor-uit zyn.
voorvoet	1856 VAN LENNEP	voorvoet , z.n.m. (veroud.) – Voorrang. <i>Den voorvoet hebben</i> (vooruit zijn).
voorwaarts	1856 VAN LENNEP	voorwaarts , t.w. komm. – Om Vooruit te gaan.
voorwind	1856 VAN LENNEP	voorwind , z.n.m. Zie <i>voor-de-wind</i> . <i>Voor-wind maeckt rechte streken.</i> Huygens. <i>Hofwijck</i> .
voorzeil	1681 SEEMAN	voorzeil , of fak: om dat de fokkemast de voorste is, sie, <i>seil</i> . <i>Voor staartribben</i> , sie, <i>staartribben</i> .
voorzeiler	1856 VAN LENNEP	voorzeiler , z.n.m. – Schip, dat vooruitzeilt, dat de overigen geleidt. Zoo de Loodsboot, of ander vaartuig, dat, by het in- of uitloopen van een naauwen doortocht voorzeilt.
voorzien	1856 VAN LENNEP	voorzien , b.w. – Helpen, steunen, beschutten. <i>Een touw voorzien</i> (het bekleeden). <i>De booten van roeiers voorzien</i> (bemannen).
vorst	1681 SEEMAN	vorst , werd hier niet genoomen voor een opperste, waar van <i>Vorstendom</i> : nog voor de <i>Vorsten</i> , dat zijn pannen die op de nok van een dak leggen: maar voor een <i>vriesende</i> lugt, waar door de waateren toestremmen: waaom <i>Kilianus</i> ook meend, dat <i>Vorst</i> (<i>per Metathesis</i> , door versetting der letteren) gesegt werd voor <i>Vrost</i> , want sommige seggen niet <i>bevrooren</i> : maar <i>bevroosen</i> : dog het sij wat het wil, de <i>Vorst</i> toond al te mets niet dan al te veel, dat hij een <i>Vorst</i> , jaa een <i>streng</i> <i>Vorst</i> is: voornaamendlijk, als hij <i>aanhoud</i> : daar en teegen als hij aflat van zijn strengigheid, dan seide

		men, <i>de Vorst heeft gedaan: de Vorst heeft een gat</i> : van welke laatste manier van spreken sie het woord <u>gat</u> , ens.
vracht	1681 SEEMAN	vragt , heeft verscheide beteekenis, en voor eerst beteekend het een last, die in een schip, of op een waagen werd gelaaden: soo seid men, <i>dat is een goed fragje: goede vragt bedingen, of maaken</i> : van een vaartuig is ontleend het volgende: <i>gaa uit mijn schuit, je bederft mijn vragt</i> : het welk oneigendlijk beteekend, ik wil met uuw niet te doen hebben: <i>vragt</i> beteekend ook het loon, dat men voor de <i>vragt</i> , en het gerief van vaaren, of rijen, betaald: <i>schuitvragt</i> noemen de Latijnisten <i>naulum</i> : <i>waagenvragt</i> , met een gemeender woord <i>vectura</i> : <i>wat scheeld het mij, het kost mij maar de waagenvragt, of huur!</i> het welk oneigendlijk beteekend: wat scheeld het mij, ik heb'er niet veel bij te gelden! haalje hart op! <i>vragt vervaaren: vragt verrijden</i> : een <i>vrachtschip</i> , een <i>vragtwaagen</i> : van <i>vragt</i> komt <i>bevragten</i> , dat is <i>vragt</i> inlaaden: <i>wie sal dat schip bevragten</i> .
vracht	1856 VAN LENNEP	vracht , z.n.v. – 1°. Lading: goederen, welke het schip bestemd is over te brengen. Op <i>vracht varen</i> (varen, om lading, om vracht te bekomen). <i>Een schip, dat vracht zoekt</i> . 2°. Hetgeen voor de overvaart, 't zij van goederen of personen, betaald wordt. <i>Voor halve vracht meêvaren. Hoe veel is de vracht?</i> Spreekwijze: <i>Hy heeft de vracht beet</i> (hy heeft geld gewonnen). <i>Hy heeft de vracht in</i> (hy is dronken). <i>Alle vrachtjens helpen</i> (veel kleintjens maken een groot).
vrachtbrief	1856 VAN LENNEP	vrachtbrief , z.n.m. – Zie <u>cherteparty</u> .
vrachtlijst	1856 VAN LENNEP	vrachtlijst , z.n.v. – Lijst, waarop de ingeladen goederen staan vermeld.
vrachtschip	1856 VAN LENNEP	vrachtschip , z.n.o. of <u>vrachtvaarder</u> . – Schip, dat goederen overbrengt.
vrachtvaarder	1856 VAN LENNEP	vrachtvaarder , z.n.m. – Zie <u>vrachtschip</u> .
vrachtvaart	1856 VAN LENNEP	vrachtvaart , z.n.v. – De vaart met Vrachtschepen. <i>De vrachtvaart op dat land is zeer uigebreed</i> .
vrang	1856 VAN LENNEP	vrang , z.n.v. – Het middel- of buikstuk van elk spant, dat in de kiel en binnenkiel rechthoekig sluit. <i>Halve vrang van het groot spant. De voet, kiel, onderkant van een scherpe vrang. Vlakke, platte, scherpe vrangen. Half scherpe vrangen, ingetrokken vrangen. Vrang van het vlak, middelvrangen. Vrang van een katespoor. Halve vrangen der katesporen. Gemaakte halve of heele vrangen. Gelaschte halve of heele vrangen</i> (die uit twee stukken is saêmgesteld).
vrang	1857 PAN	vrang . “Het middel- of buikstuk van elk spant, dat in de kiel, enz.” Dit is niet juist, want de buikstukken zijn de verlenging der <i>halve vrangen</i> . Lees: het onderste gedeelte van een half spant, liggende nevens de halve vrang, en daarmede het onderste van een spant uitmakende.
vredesschip	1690 WITSEN	vreet-scheepen . Aldus wierden de Konvojers eertydts in Hollandt genaamt.
vredevlag	1856 VAN LENNEP	vredevlag , z.n.v. – Zie <u>vlag</u> .
vreetschip	1856 VAN LENNEP	vreetschepen , z.n.o.mv. – Eigenaardige benaming, welke men aan de konvoischepen plach te geven.
vreevuur	1856 VAN LENNEP	vreevuur , z.n.o. – Zie <u>dwaallicht</u> .
vriesen	1681 SEEMAN	vriesen , waar van dit woord zijn oorspronk heeft, is seer duister: en derhalven kan ik de gissing van <i>Kilianus</i> heel wel inschikken, dat <i>vriesen</i> soude een te samen getrokken woord zijn van <i>ver</i> en <i>ijs</i> ,

		(of soo sommige spreken) <i>ies</i> , dat sou' dan zijn <i>in ijs veranderen</i> : gelijk waarlijk niet alleen waater, maar ook <i>bier, wijn, olie</i> , ens. <i>in ijs veranderd werd</i> : sie de vojagien naa het noorden.
vriezen	1856 VAN LENNEP	vriezen , o.w. – Tot ijs stollen.
vrijbuiten	1681 SEEMAN	vrijbuiten , rooven, op <i>vrijenbuit</i> uitgaan, en daar van een <i>vrijbuiten</i> , sie, <i>buit</i> .
vrijbuiten	1856 VAN LENNEP	vrijbuiten , o.w. – Op roof uitgaan. <i>De Britten afgericht op rooven en vrybuiten, Braveerden lang ter zee met zwakke leere schuiten. Vondel, Zeevaart.</i>
vrijbuiten	1856 VAN LENNEP	vrijbuiten , <i>Zeevrijbuiten</i> , z.n.m. – Zeerover. Antonides bezigt in zijn <i>IJstroom</i> den min gewonen vorm: <i>Vrijbuitenaar</i> : <i>De zeevrybuitenaars verdelgende in hun vlucht.</i>
vrijhouden	1856 VAN LENNEP	vrijhouden , b.w. – Ontslaan, ontdoen, vrijwaren. <i>Een schip van water vrijhouden</i> . Zie <i>lens</i> . <i>Een anker vrijhouden</i> (beletten dat het, by 't ophalen, tegen het schip stootte).
vrijzetten	1856 VAN LENNEP	vrijzetten , Nagenoeg 't zelfde als <i>vrijhouden</i> .
vroegkost	1681 SEEMAN	vroegkost . of bij verkorting <i>vroekost</i> , den ontbijt, te scheep is dit een gewoonte, dat'er <i>grutte</i> geschaft werd, sie, <i>grutte</i> .
vroegkost	1690 WITSEN	vroegh-kost . Het eerste schaffen.
vroegkost	1856 VAN LENNEP	vroegkost , z.n.v. – Ontbijt.
vuil	1681 SEEMAN	vuil , beteekend in het gemeen bestooven, beslikt, begroeid: en daarom werden de scheepen gesegt <i>vuil te zijn</i> , als zij onder waater seer <i>vervuild</i> en begroeid zijn: soo ook <i>vuilen</i> , of plaatsen, en gronden, die <i>vuil</i> en steenagtig zijn: sie, de <i>Bruin in Embl.</i> p. 21.
vuil	1690 WITSEN	het vuil van de reep vegen . Het grofste en zwaarste werk voor-af doen.
vuil	1690 WITSEN	vuil zyn . Dit wert van een schip gezeght, dat buiten om met groente, schelpen, en ander tuigh bewossen is.
vuil	1690 WITSEN	vuilen . Quade gronden, zynde gevaarlyk om over te zeilen.
vuil	1856 VAN LENNEP	vuil , b.n. – Wordt een schip genoemd, als zijn kiel met schelpen of andere onreinheden begroeid is, die zijn loop vertragen: of een kust, die met verborgen klippen is bezet. Spreekwijze: <i>Vuile gronden bederven de kabels</i> . Zie <i>kabel</i> .
vuilenbras	1681 SEEMAN	vuilenbras , of weekbak, het welk is de tobben, of de kuip, daar de varsebaalie het soute vlees, of soutevis, ens. in vervarst: en wat wonder dat soo kuip vuil werd? dit woord werd ook tot kinderen oovergebracht, die ongemeen morsig zijn: soo seid men, <i>jouw vuilen bras!</i>
vuist	1856 VAN LENNEP	vuist , z.n.v. – Zware hamer, by 't scheepssmidgereedschap.
vulhout	1856 VAN LENNEP	vulhout , z.n.o. – Hout, gebezigd om de luchten te vullen.
vullen	1856 VAN LENNEP	vullen , b.w. – De wind wordt gezegd de zeilen te <i>vullen</i> als hy die doet volstaan.
vulling	1681 SEEMAN	vullingen komt van vullen, de beschrijving van dit woord op zijn scheepstimmermans geeft in het breede W. p. 55 en de afbeeldsel N. 6. dat de nieuwsgierige genoeg sij tot naarigting.
vulling	1690 WITSEN	hef op de vulling . Neemt maat van de vulling-planken.

vulling	1690 WITSEN	vulling. Dit komt van het woort vollen, of vullen: het zyn gangen, of planken, die men buitewaarts tusschen de barkhouten stelt, ook binnen in 't ruim, halver hoogte, daar men een opening laat, tot dat het hol van 't schip gebouwt is, om de stellingen, waar op men timmert, daar in vast te zetten, ook om water tusschen d'inhouten by in te gieten, op dat men bezie of het schip dicht is. Ook noemt men vulling een plank-strook, die op den bodem nevens het kolsem leit, welke uitgenoomen kan werden, om den durk, als 't noodigh is, te zuiveren. De regelingen achter boven worden mede wel met hout gevult, op dat het schip achter te meer lyfs zal schynen te hebben.
vulling	1856 VAN LENNEP	vullings , z.n.v.mv. – Openingen, die by het bouwen van een schip langs de binnenhuid worden gelaten om doortocht te verschaffen aan lucht of aan water.
vullingsgat	1856 VAN LENNEP	vullingsgaten , b.w. – z.n.o.mv. of <i>walmgaten</i> . – Zoggaten, sleuven langs al de spanten van den binnenkant der karkas van een schip loopende, en tot galei dienende, langs welke het water van de uiteinden des vaartuigs naar de pompen loopt.
vullingsplank	1856 VAN LENNEP	vullingsplank , z.n.v. – Plank, waarin de Vullingsgaten zijn aangebracht.
vuren	1690 WITSEN	vuuren. By nacht, of mist, lantaerens opzetten.
vuren	1856 VAN LENNEP	vuren , o.w. – 1°. Vuur geven, schieten. <i>Zy hielden niet op met vuren. Vuur bakboord, Vuur stuurboord</i> (lost het geschut van bakboord, van stuurboordzijde). 2°. Lichten. Het water wordt gezegd te <i>vuren</i> , wanneer de zee 's nachts by elke beweging glanst als Vuur: de branding op de klippen doet zich daardoor op een afstand kennen.
vuur	1681 SEEMAN	vuur , anders genaamd <i>vier</i> : <i>konstaapel geef vuur</i> , schiet: waar van, <i>vuur aanleggen</i> : <i>een vuur stookten</i> : het welk oneigendlijk beteekend <i>twist</i> , en tweedragt rokkenen: <i>hij stookt het vuur van oneenigheid</i> : <i>vuur</i> beteekend ook <i>moed</i> , <i>wakkerheid</i> : <i>daar is vuur in</i> : waar van <i>vuurig</i> , <i>moedig</i> , <i>kittig</i> : hoe wel <i>vuur</i> en voornaamendlijk <i>koud vuur</i> , en <i>vuurigheid</i> : ongemakken sijn des lighaams: van <i>vuur</i> komt <i>vuuren</i> , en heeft verscheide beteekenissen: voor eerst <i>vuuren</i> beteekend <i>stookten</i> : <i>wanneer sulje beginne te vuuren?</i> een huisselijke manier van spreken, als het naa de winter gaat: <i>vuuren</i> beeteekend ook een teeken met <i>vuur</i> geeven: gelijk tot dien einde <i>vuur baaken</i> , en <i>vuur boeten</i> , werden ontsteeken: en voornaamendlijk <i>vuurd men</i> in nood, om hulp daar door te versoecken, <i>vuuren</i> beteekend ook, <i>vreugde vuuren ontsteeken</i> , het welk geschied oover eenige ooverwinning, of vrede, die verkreegen is, de gemeene man noemd het victorie branden: <i>vuuren</i> werd ook de see toegeschreeven: <i>de see die vuurd</i> : sie struis in sijn Vojagie p.... van <i>vuur</i> komt verders een <i>vuurslot</i> : waar van, <i>het is soo fiks, als een vuurslot</i> : dat is oneigendlijk, het is soo kant als een dobbelsteen, <i>een vuurkleed</i> , kleeden, die men gebruikt, om brand te verhoeden: als seilen, en die nat gemaakt, soo ook ossehuiden, ens.
vuur	1740 Zonhoven	vier voeren. By nagt lantaerns agter op zetten om elkanderen te myden, of sein te geven.
vuur	1856 VAN LENNEP	vuur , z.n.o. 1°. Baak, kustlicht. <i>Wy hebben het vuur van Marken in 't gezicht</i> (het licht van den Vuurtoren.) <i>Op dien kaap is een draaiend vuur geplaatst</i> (een kustlicht, waarvan de glazen beweegbaar zijn, zoodat het licht schijnt te draaien.) <i>Drijvend vuur</i> (vuurschip, dat tot baken dient.) <i>Rood, oranjegeel vuur</i> (gekleurd licht). 2°. Schot. <i>Vuur geven</i> (schoten doen.) <i>Over beide boorden vuur geven</i> (het geschut van

		wederszijden van het schip lossen.) <i>Wy dwongen den vyand zijn vuur te staken</i> (met schieten op te houden.) <i>Een goed onderhouden vuur.</i>
		3°. Branding. Zie <i>vuren</i> . <i>Een vuur in lij!</i>
		4°. <i>St. Elmus vuur</i> elektrieke vlammen, die zich by stormweer op de nokken en toppen vertoonen).
		5°. In zijn gewone beteekenis: <i>Als de wacht opgezeten, moet vuur, licht en pijppens uit</i> , was de oude consigne aan boord.
		6°. Kanker, die het hout wegvreet. Zie <i>vervuren</i> .
vuurbaak	1856 VAN LENNEP	vuurbaak , z.n.v. zie <i>baak</i> .
vuurfles	1856 VAN LENNEP	vuurflesch , z.n.v. (veroud.) – Flesch met buskruit gevuld, en van een lont voorzien, hoedanige men onder het gevecht op vyandelijke schepen plach te werpen.
vuurkleed	1690 WITSEN	vuur-kleeden . Natte huiden, waar mede men de scheepen zomwyle bedekt in 't slaan, om brandt te weeren.
vuurkleed	1856 VAN LENNEP	vuurkleeden , z.n.o.mv. (veroud.) – Natte huiden, waarmede men de barrings tegen 't werpen van granaten plach te bedekken.
vuurschip	1856 VAN LENNEP	vuurschip , z.n.o. – Schip, dat tot kustlicht dient.
vuurtoren	1856 VAN LENNEP	vuurtoren , z.n.m. – Vuurbaak, brandaris, toren, aan den ingang van een haven of elders geplaatst en op wiens top Vuren of lichten branden, om aan de schepen tot baak te dienen.
W.	1856 VAN LENNEP	w. b.n. – <i>West</i> . <i>De wind is W.</i>
waag	1681 SEEMAN	waag , komt van <i>waagen</i> , het welk mij dunkt (onder verbeetering het selve met <i>weegen</i> : gelijk de A en E dikwils onder malkander vermengd werden: <i>peerden paarden: sweerden swaarden</i> : soo is dan een <i>waag</i> de plaats, daar gewoogen werd: gelijk tot gerief van ieder sulke gebouwen in de steeden ens. zijn opgeregt, waar van een <i>waagdraager</i> , een arbeider aan de <i>waag</i> : en werd tot Amsterdam onderscheiden van <i>een vrij man aan de waag</i> : <i>waaggeld, geld</i> , dat men voor het gerief van het <i>weegen</i> geeven moet, de <i>waag</i> , een <i>waagschaal</i> , de <i>schaal</i> , daar men meede <i>weegt</i> : <i>iets in de waagschaal setten</i> : beteekend oneigendlijk, iets in gevaar stellen: <i>die luiden stellen haar goederen in de waagschaal</i> : <i>een waaghals</i> , een roekeloos mens, die zijn leeven niet en agt, maar het selve buiten nood in gevaar stelt: hoe seid <i>Lucretia</i> van haar man <i>Collatinus</i> , bij <i>Ovid. in fastis</i> ? <i>Sed enim temerarius ille?</i> <i>Est meus, & stricto quolibet ense ruit.</i> <i>waagen</i> (gelijk uit de voorgaande woorden) blijkt beteekend somtijds <i>in de waag schaal setten</i> : waar van, <i>die waagd die wind</i> : <i>het moet gewaagd zijn</i> : <i>waagje niet, soo hebje niet</i> : voorts beteekend <i>waagen</i> in roeren zijn, <i>de geheele stad waagde daar van</i> : of misschien, <i>de geheele stad gewaagde daar van</i> , dat is, had daar haar mond vol van: want <i>gewaagen</i> beteekend praten: soo seid men, <i>ik heb daar van hooren gewaagen</i> , verhaalen, vertellen: waar van, <i>gewagmaaken</i> : <i>mentionem facere</i> .
waaien	1681 SEEMAN	waajen , beteekend het beweegen van de lugt: <i>ik agt het soo veel als de wind, die daar waaide!</i> dat is, niet met al: <i>waajen met alle winden</i> : beteekend oneigendlijk, de huik naa de wind hangen, faalie

vouwen, en voor al ongestaadig zijn: *het is mij door het hoofd gewaaid*: dat is, het is mij schoon vergeeten: van *waajen* komt een *waajer*, een juffers gereedschap, om daar door bij warm weer eenige koelte door het beweegen van de lugt te verwekken. Voorts *aanwaajen*, waar van op zijn plaats te sien is: *het sal uuw soo niet aanwaajen: afwaajen, hij liet de vlag agter afwaajen, omwaajen, omverwaajen: opwaajen, de wind die wil niet helder opwaajen: verwaajen, van zijn plaats waajen: daar verwaaid niet een blad*: dat is, het is gants dood stil, *verwaaid* door de wind bedorven: en onstuimig: *het is verwaaid weer*, sie, *onweer: de kaars verwaaid*: dat is, het *kaarssmeer* smelt te eer, door dien de wind de vlam teegen het smeer te lijwaarts aanslaat: *uitwaajen, laat le vlag uitwaajen*, dat is, *laat de vlag niet ten deele, maar geheel en al, sonder vouwen uitwaajen*.

waaien 1740 Zonhoven

waeyen. Het bewegen van de lugt. *Op 't landt waeyen* wort gepast op een zwangere vrouw, die begint te kraeken: als mede op iemand, die 't verkurven heeft, en iet quaedts te wagten.

waaien 1836 SPRENGER

Waaijen. Hy waait aan land. Spreekw. *hij loopt gevaar van ongelukkig te worden*, omdat, wanneer de wind sterk naar de kust waait, de schepen ligt verongelukken.

waaien 1856 VAN LENNEP

waaien, onp. w. – 1°. Blazen, wind maken. *Het Woei een stijve kou. Het zal van nacht fiks waaien. Het Waait een vliengenden storm.*

Men ziet de winden vaak van alle kanten Waaien,
zegt Phenix in Huydecopers *Achilles*.

't Mag waaien, stil staan, vloeien of ebben,
Wie niet waagt, die zal niet hebben.

Cats.

Spreekwijze: *Met alle winden waaien* (zich aan elke bovendrijvende party aansluiten).

Die met elken wind wil Waaien,
Die onthoude bovenal,
Dat de wind somtijds kan draaien,
Niet altijd bestendig wezen zal.
Hy blijv', heeft hy dit vergeten,
Voor een wissen val beducht:
Hy ligt, eer hy 't zelf kan weten,
Met de benen in de lucht,

zingt Maria in 't Dorp aan de Grenzen.

Ik acht het zoo veel als den wind die daar Waait (ik acht het niets).

Het zal er waaien (er zal braaf geraasd worden).

Het is hem door 't hoofd Gewaaid (hy heeft het vergeten).

2° Wapperen, uitwaaien. *De vlaggen waaien*, of, als het oude liedjen zegt:

Zy zeggen: daar is er geen Prins in 't Land
En de vlaggen die Waaien van allen kant.

waak 1856 VAN LENNEP

waak (derde), z.n.m. – Vroeger werd een Onderluitenant by de O. I. Kompagnie zoo genoemd.

waak	1856 VAN LENNEP	waak , z.n.m. – Waking, wacht, kwartier. <i>Ende omtrent de vierde Wake des nachts quam hy tot haar, wandelende op de zee.</i> Markus VI. 48.
waal	1856 VAN LENNEP	waal , z.n.m. – Kolk, walende stroom, waarvan zoowel de rivier, als eenige der stadsgrachten te Amsterdam haar naam ontleenen. <i>De scheepshof van de Waelen</i> <i>Met voorraet opgepropt van schepen klein en groot.</i> <i>Antonides, IJstroom.</i>
waan	1690 WITSEN	in waan houwen . Eenigh timmer-werk te scheep na den eisch houwen, zoo, dat het niet verzet.
waan	1856 VAN LENNEP	waan (in) houden , o.w. (veroud.) – Eenig timmerwerk te scheep naar den eisch houden, zoo dat het niet verzet.
waanhout	1690 WITSEN	waan-hout . Hout dat niet gelykzydigh gewossen is, en op eenige plaatzen smalter als op andere.
waarborgen	1856 VAN LENNEP	gewaarborgd , b.n. – Klaar, gereed. <i>Tegen het oploeven, tegen het afvallen gewaarborgd zijn</i> , (op het loeven, het vallen passen, op zijn hoede zijn).
waarder	1690 WITSEN	warder . Een teken dat op landt staat, tot verkenning voor de voorby zeilende scheepen.
waarloos	1856 VAN LENNEP	waarloos , b.n. – Al wat ingescheept wordt om een voorwerp van gelijken aart te vervangen. <i>Waarloos rondhout, touw. Waarloose bloks, zeilen enz.</i>
waarnemen	1856 VAN LENNEP	waarnemen , b.w. Nagaan, beschouwen, opmeten. <i>Den stand van een hemellicht waarnemen.</i> 2°. Aanvatten. <i>Neem Waar dat end</i> (grijp dat touw).
waarnemen	1857 PAN	waarnemen . Dit wordt ook nog spreekwoordelijk gebezigd, als: <i>iemand waarnemen</i> , eene vermaning of een pak slaag geven. “De kwartiermeester heeft dien jongen goed <i>waargenomen</i> .”
wacht	1856 VAN LENNEP	eerste wacht , z.n.v. – Wacht van 8 uur tot middernacht.
wacht	1856 VAN LENNEP	wacht , z.n.v. – 1°. Daad van waken, t. w. voor de veiligheid van 't schip. <i>Men moet goede wacht aan boord houden. Zijn wacht staan</i> (de Wacht op zijn beurt hebben). <i>Een ieder staat zijn Wacht,</i> <i>zegt Vondel, Lof der Zeevaart.</i> 2°. Kwartier, tijd, dat het waken duurt. <i>Eerste wacht</i> (van 8 uur tot middernacht). <i>Hondewacht</i> (van middernacht tot 4 uur). <i>Dagwacht</i> (van 4 tot 8 uur 's morgens.) <i>Voormiddagwacht</i> (van 8 uur tot den middag.) <i>Namiddagwacht</i> (van den middag tot 4 uur.) <i>Platvoetwacht</i> (van 4 uur tot 8 uur 's avonds.) <i>Bakboordswacht Stuurboordswacht.</i> 3°. De personen, die waken. <i>De gandsche wacht kwam er aan te pas.</i>
wachtrol	1856 VAN LENNEP	wachtrol , z.n.v. Lijst, waarop de indeeling der Wachten is opgeteekend.
wachtschip	1856 VAN LENNEP	wachtschip , z.n.o. – 1°. Schip, dat in den mond van een stroom of haven ligt, om die te beschermen. 2°. Ontwapend schip, tot berging van rekruten.
wachtwoord	1856 VAN LENNEP	wachtwoord , z.n.o. of <i>parool</i> . – Afwisselend herkenningwoord, door den Kommandant gegeven, en aan hen, die op wachten of posten staan, of die rondes doen, medegedeeld. <i>Het wachtwoord gaan halen.</i>
wad	1856 VAN LENNEP	wadde , z.n.v. Droogten, ondiepte.

waden	1681 SEEMAN	waaden , komt van <i>waade</i> , of nu gesegt een <i>wed</i> , en daar van <i>de watten</i> , <i>loca vadosa</i> , want dat sal mij ligtelijk toegestaan werden, dat de Hoogduitse een T voor onse D gebruiken: immers als haar bekend is, dat de saak met de woorden oover een komt gelijk wij weeten, dat deese <i>watten</i> droogtens sijn, van Holland sig noordwaarts aan uitstreckende: waar van, <i>een watkonvoojer</i> , die de smakken oover de <i>watten</i> in veiligheid geleid. afkomstig van het Latijns woord <i>vadare</i> : het welk niemand vreemd kan dunken, dit weet, dat de <i>V</i> bij haar de kragt heeft van onse <i>W</i> : als <i>vinum</i> , <i>Wijn</i> : <i>vallum</i> een <i>wal</i> , ens. <i>waaden</i> : dan is door het waater lobberen, ens.
waden	1856 VAN LENNEP	waden , o.w. – Door 't water gaan.
waden	1857 PAN	waden . “Door 't water gaan.” Beter: door zeer ondiep water lopen.
wagen	1690 WITSEN	't magh vloeijen, 't magh ebben, die niet waaght, zal niet hebben . Het zy hoe 't wil, men moet wagen in de werelt, wil men heil hebben.
wagenpad	1856 VAN LENNEP	wagenweg , z.n.m. – Op de kaarten van de O. I. Compagnie waren twee lijnen afgeteekend, waartusschen de schepen gehouden waren te zeilen, immers tot door de Linie. Die tusschenruimte werd <i>wagenweg</i> genoemd.
wagenpad	1857 PAN	wagenweg . Hier wordt gesproken van “door de linie” zeilen. De zeelieden zeggen altijd <i>over</i> de linie zeilen.
wagenschot	1856 VAN LENNEP	wagenschot , z.n.o. – Dunne beplanking.
wagenschot	1857 PAN	wagenschot . “Dunne beplanking.” <i>Wagenschot</i> is niet altijd zoo <i>dun</i> . Men heeft onderscheidene soorten, zelfs van meer dan zes Ned. duim dik. Lees: eikenhouten planken omstreeks vier Ned. el lang. Is het korter dan drie el en vier palm, dan heet het <i>pijphout</i> .
wak	1681 SEEMAN	wak , of <i>swak</i> , <i>swakte</i> , of <i>swakke stee</i> ’, of plaats in het ijs: de Amsterdammers seggen een <i>wrak</i> , waar van op sijn plaats breeder: <i>wak</i> beteekend ook vogtig: <i>het is wak weer</i> : te weeten, dat het ijs <i>wak</i> maakt.
wak	1856 VAN LENNEP	wak , z.n.o. – Zwakke stede, open plek in het ijs.
waken	1681 SEEMAN	waaken , beteekend in het gemeen de wagt houden: en in het besonder des nagts: <i>wie sal van deese nagt waaken? wie heeft bij de sieken gewaakt?</i> waar van, <i>een waaker</i> , <i>een waakster</i> : een <i>waaker</i> beteekend ook te scheep een end lond, dat tot gerief van de maats nagt en dag brand. <i>Waaken</i> beteekend ook sorgdraagen, en dat blijkt als men seid, <i>een waakend oog houden</i> : <i>waaken</i> beteekend ook iets te kennen geeven: als <i>een waakende boei</i> , dat is, een <i>boei</i> , die aanwijst, waar het anker leit, sie, <i>boei</i> .
waken	1690 WITSEN	waken . Dit wert van de boey gezeght, die boven het anker dryft, waar by des zelfs plaats kennelyk is. <i>De boey waakt</i> . Dat is: De boey dryft boven het anker.
waken	1856 VAN LENNEP	waken , o.w. – Bovendrijven: wordt gezegd van een rots, klip of ander voorwerp, dat met het afloopen van het water zichtbaar wordt. <i>Die bank Waakt met de eb</i> (laat zich zien met de eb). <i>Een wakende boei</i> (een boei, die aanwijst, waar het anker ligt).
waker	1690 WITSEN	waker . Een lont, dat althans brandende gehouden werdt, in de bak, of voorkasteel van 't schip.
waker	1856 VAN LENNEP	waker , z.n.m. – 1°. Windwijzer op een masttop. 2°. Lont, die brandend gehouden wordt in de lontbalie.

		3°. Ambtenaar, die van wege het Bestuur van 's Lands middelen aan boord van een schip wordt gezonden om toe te zien, dat geene goederen van boord worden afgeleverd, of dat een gedane verzegeling ongeschonden blijve. <i>Dat schip heeft wakers aan boord gekregen.</i>
waker	1857 PAN	waker. Is ook nog een stuk hout, dienende als boei op werpen of kleine ankers.
wakker	1681 SEEMAN	wakker, werd gesteld tegen slaaperig: en soo seide men, <i>ik ben wakker: iemand onsagt wakker maaken:</i> oneigendlijk, iemand zijn schaade, of smart, doen gevoelen: <i>wakker</i> werd ook gesteld tegen lui, en loom: <i>het is een wakkere vent: het is een wakkere vrouw:</i> <i>wakker</i> is ook een woordje om iemand aan te moedigen: <i>wakker als man! saa! wakker! lustig! wakkeren</i> beteekend aanwassen, vermeerderen: <i>de wind, die wakkerd: de neeringen die wakkeren. Utinam!</i>
wakker	1856 VAN LENNEP	wakker, b.n. – Vlug, bekwaam. <i>Wie roergang, splisse, en knopen kan:</i> <i>Dat is aan boord een wakker man.</i> Scheeps rijmpjen.
wakkeren	1856 VAN LENNEP	wakkeren, o.w. – In kracht toenemen. <i>De wind begint te wakkeren. Zie Aanwakkeren.</i> <i>De wakkerende wind in 't Westen</i> <i>Geeft hun getal der zee ten besten.</i> Van Haren, <i>de Geuzen.</i>
wal	1681 SEEMAN	wal, sonder twijfel afkomstig van het Latijnse woord <i>vallum</i> : de reeden hebben wij voor heen getoond in <i>waaden</i> : en soo is een <i>wal</i> , een bolwerk, of schans van een vesting: of een dijk, die tegen het waater leit: hier neemen wij het voor het laatste: <i>van de wal afsteeken</i> , wegvaaren: <i>van de wal in de sloot</i> : oneigendlijk oover het paard helpen, quaaden raad geeven: <i>gij sijt van de wal</i> : gij sijt van uw stuk af: <i>het raakt kant, nog wal</i> , het sluit niet: ten raakt niet: <i>bij de wal langs</i> : oneigendlijk tussen de droppelen deur: en hier van, <i>bij de wal langs, soo vaart men seeker: medio tutissimus ibis</i> , houje wat laag, soo werdje niet geschooten: <i>aan de wal blijven</i> : aan land blijven: niet see gaan: van <i>wal</i> komt en <i>hoager wal</i> , en <i>laager wal</i> : <i>aan hooger wal zijn</i> , gelukkig: <i>aan leeger wal zijn</i> , ongelukkig zijn: <i>iets in de wal schuiven</i> : een stok in 't wiel steeken, iets verhinderen: van <i>wal</i> komt <i>burgwal</i> , dat ook <i>wal</i> genaamd werd, is eigendlijk een <i>wal</i> van een <i>burg</i> , of slot, en ruimer genoomen van een stad: waar van een <i>Burger</i> , een man, die in een bemuurde plaats woond, en voor al van steeden: en soo een <i>Burge</i> , of <i>Burgermeester</i> : die oover een <i>Burg</i> , en haar <i>Burgers</i> , of inwoonders te seggen, en te gebieden heeft: het <i>Burgerregt</i> , het <i>regt</i> om in een stad te woonen, en voor een <i>Burger</i> erkend te werden: <i>hij is daar al Burger</i> : dat is, hij is daar al bekend, hij is daar als kind in huis: de gewoonte heeft gemaakt, dat men onderscheid vind, tussen een <i>Burger</i> , en een <i>Poorter</i> , en een <i>Burgers kind</i> , en <i>Poorters kind</i> : een <i>Burger</i> werd gerekend, die het <i>Burgerregt</i> heeft van weegen zijn geboorte, een <i>Poorter</i> , die het <i>Burgerregt</i> , of liever <i>Poortersregt</i> , gekogt heeft, die nu van een <i>Burger</i> gebooren werd, is dan een <i>Burgers kind</i> : maar die van een <i>Poorter</i> gebooren werd, is een <i>poorters kind</i> : dog die van een <i>Poorters kind</i> gebooren werd krijgt de naam van <i>Burger</i> , volgens de gewoonte (soo ik meen) van Amsterdam.

wal	1690 WITSEN	binnen de wal, of kaay, en 't boort vallen. Verlooren gaan, of schade lyden, zoo, dat men ter eenre noch ter andere zyde niet weet wat te doen, of hoe men zich voegen zal.
wal	1690 WITSEN	by de wal houden. Oneig. Zich nederigh houden.
wal	1690 WITSEN	by de wal langs vaart men zekerst. Dit is oneigentlyk gesproken, en wil zeggen: dat men zyn staat niet te hoogh moet voeren.
wal	1690 WITSEN	by de wal om kruipen. Eigentl. Dicht by de wal zeilen. Oneigentl. Zyn zaken ter naauwer noot kunnen stellen. Zich sober behelpen.
wal	1690 WITSEN	by de wal om zeilen. Oneig. Stillekens zyn zaken doen.
wal	1690 WITSEN	de wal geven. Na de landt-zyde toe wenden.
wal	1690 WITSEN	de wal, of het landt, geert om de oost, of west. Dat is: Het zelve loopt zoo heen.
wal	1690 WITSEN	het dryft tegen de wal. Het zelfde.
wal	1690 WITSEN	het is tydt dat men de bakens verzet, of het schip raakt op de wal. Oneig. De voorige zaken verbeteren, eer dat'er eenigh ongeluk op volgt.
wal	1690 WITSEN	in de wal douwen. Oneig. Een zaak opgeven, ofte verderven.
wal	1690 WITSEN	in de wal loopen. Oneigentl. Een zaak verbrodden.
wal	1690 WITSEN	in de wal stuuren. Het zelve.
wal	1690 WITSEN	men kan aan de wal niet stuuren. Oneig. In afzyn kan men van een zaak niet oordeelen.
wal	1690 WITSEN	met volle zeilen op de wal loopen. Oneigentlyk wert dit gezeght van iemandt, die zich al willens verderft.
wal	1690 WITSEN	tusschen wal en boort raken. Oneig. Verlooren gaan.
wal	1690 WITSEN	van de wal zyn. Van zyn stuk af zyn.
wal	1836 SPRENGER	Wal. <u>Hij steekt van wal,</u> zegt Spreekw. <i>hij maakt een aanvang met de zaak.</i> <u>By den wal langs</u> of ook wel: <u>by of langs het walletje.</u> Spreekw. <i>voorzigtiglijk.</i> <u>Het raakt kant noch wal.</u> Zie <i>Kant.</i> <u>Hij is aan hooger of aan lager wal:</u> <i>Hij is gelukkig of ongelukkig, of ook wel: het ziet er met zijne zaken voor- of nadeelig uit.</i>
wal	1856 VAN LENNEP	vaste wal, z.n.m. –Benaming van het land, in tegenoverstelling van de zee. <i>Hy is aan den vasten Wal gebleven</i> (hy is aan land gebleven). <i>Hy is behouden aan wal</i>).
wal	1856 VAN LENNEP	wal, z.n.m. – 1°. Waterkant; vooral een zoodanige, die van hout– of metselwerk voorzien is. <i>De stads wallen.</i> <i>Oppervallen</i> (waar de wind van de landzijde komt). <i>Lager wal</i> (waar de wind op de kust staat). <i>Hy zwiert al waar het water wil,</i> <i>En wort zee, door een snellen val,</i> <i>Gedreven tegen lager Wal.</i> Cats. 2°. Algemeene benaming voor land. <i>Aan wal gaan.</i> <i>Aan wal blijven</i> (aan land blijven). <i>Van wal steken</i> (afzeilen, afvaren). Zie <i>Hooger wal.</i> <i>Vaste wal.</i> Spreekwijze: <i>Iemand van den wal in de sloot helpen.</i> Zie <i>sloot.</i>

Ontgaat u de wal hou u aan 't vlotgras. Zie vlotgras.

Het raakt kant noch wal. Zie kant.

Aan lager wal zijn (zich in slechten finantieelen toestand bevinden).

By den wal langs, zoo vaart men zeker (als men zich verdacht houdt heeft men geen gevaar te vreezen).

De beste loodsen staan aan wal (die buiten de zaak zijn, hebben doorgaands 't meest er over te zeggen, weten 't altijd beter).

walen	1681 SEEMAN	waalen , beteekend wellen, sig verspreiden: en dit werd eigendlijk het waater toegeschreeven: waarom een <i>Waal</i> , en <i>wel</i> , een draaikuil kan genaamd werden: te Amsterdam noemd men <i>de Waal</i> , een plaats rondom met paalen afgeschooten, daar de groote scheepen voor storm, en ijsgang, veilig leggen: waar van een <i>Waalredder</i> , een man, die de <i>Waal red</i> , dat is, op ruimd, en klaar houd: weshalven het genoeg blijkt, dat men verkeerdelijk somtijds dit woord hoord veranderen in een <i>Waalridder</i> : ten waar men het spotsgewijs wilde gebruiken, gelijk het woord <i>Ridder</i> in andere geleegendheeden wel gebruikt werd: <i>het is een bedroefde Ridder</i> , ens. van kleine scheepen werd het genoemd de <i>jagthaaven</i> : als voor de speeljagjes alleen gemaakt: van <i>Waaen</i> komt het dat men seid, <i>het tij Waald</i> , <i>het tij kenterd</i> , en veranderd: in het gemeen beteekend <i>Waaen</i> ongestaadig zijn, <i>de naald van het kompas Waald</i> : dat is, de naald draaid heen en weer: sij houd geen streek: sie het woord <i>kompas</i> : dit <i>Waaen</i> schrijft ook <i>Hoofd</i> in de voorreeden van zijn <i>Embl.</i> het gemoed toe, als hij seid, <i>door 't Waaen van zijn moed</i> , ens. soo werd dit woord <i>Waaen</i> ook de menssen toegeschreeven, als sij het warren zoeken, en selfs niet en weeten, wat sij willen: <i>waar van hoe legje soo en Waald? waartoe sal dat Waaen beduien?</i>
walen	1856 VAN LENNEP	walen , o.w. – Draaien. <i>Een walende naald</i> (een kompasnaald, die niet dan langzaam en als aarzelende haar richting neemt). <i>Daer waelt de lely van 't kompas,</i> zegt Vondel in zijn <i>Lijkdicht</i> op zijn kleindochtertjen.
walengang	1856 VAN LENNEP	walengang , z.n.v. – Gang, op groote schepen, die op het koebrugdek tegen boord het schip rond loopt, als 't ware rond- <i>waalt</i> , en dient om den timmerman by een gevecht de grondschooten te doen stoppen.
walmgat	1856 VAN LENNEP	walmgat , z.n.o. – 1°. Het hol gedeelte, voor aan de schacht van het roer onder elken vingerling gemaakt, om vrijen doortocht te laten aan die van den voorsteven. 2°. Zie <i>vullinggat</i> .
walmgat	1857 PAN	walmgat . De gaten in de rusten, dienende om het water te lozen, heeten ook <i>walmgaten</i> .
walvis	1681 SEEMAN	walvis , een bekende <i>vis</i> , die sig ontrent Groenland, ens. onthoud, <i>Juvenalis Satyrâ</i> 10. noemd hem <i>balaena Britannica</i> , is een seer lomp, en log beest, welkers <i>vis</i> (van weegen sijn vettigheid) spek genaamd werd, <i>Walvispek</i> , waar van traan gekookt werd: de kaaken werden <i>Walvisbeen</i> genaamd, waar van het gemeene woord <i>balijn</i> , als koomende van <i>balaena</i> , of het Griekse woord <i>βαλάνη</i> : als een soort van <i>been</i> , koomende van een <i>Walvis</i> : die geen nu, die uit vaart om <i>Walvissen te vangen</i> , werd een <i>Walvisvanger</i> genaamd: en de daad selfs de <i>Walvisvangst</i> : sie, <i>spek</i> , <i>harpoen</i> , ens.

wambuis	1856 VAN LENNEP	wambuis , z.n.o. of <i>wammes</i> . – Baaitjen. Spreekwijze: <i>Op zijn Wammes krijgen</i> (er slecht afkomen).
wamen	1681 SEEMAN	waamen , beteekend de modder op doen wellen, het welk als het door de stroom, of het tij geschied, dan seid men, <i>het tij waamd</i> .
wamen	1856 VAN LENNEP	wamen , o.w. – Den modder op doen wellen, 't welk by den stroom geschiedt. <i>Het tij Waamt</i> .
wan	1856 VAN LENNEP	wan , z.n.o. – 1°. Lek; lekkaadje. 2°. Holte in het hout, welke niet kan weggenomen worden zonder het hout in omtrek te doen verliezen. 3°. Een yzer, waaraan in 't midden een lijn is vastgemaakt, dienende om in het spongat voor ledige vaten te steken en die daarmede op te hijschen.
wan	1857 PAN	wan . Het woord onder 3°. verklaart is welligt juist, doch ons niet anders bekend dan onder den naam van <i>molenaar</i> . <i>Spongat</i> wordt algemeen <i>sponsgat</i> genaamd, terwijl de stop, waarmede dat gat gesloten wordt, <i>spons</i> heet.
wand	1681 SEEMAN	wand is een woord, dat tweesins genoomen werd: of voor de muuren, en sijden, van een huis, of gebouw: of voor het touwwerk, dat gespannen, of op een schip los staat, waar van, <i>staand</i> , of <i>lopend wand</i> . een <i>wandtaalie</i> , dat is een <i>taalie</i> , die in het <i>wand</i> gebruikt werd: voor een muur van een huis werd het genoomen, als men seid: <i>hang de schilderij aan de want! hij kleefd aan de wand</i> . ens.
wand	1856 VAN LENNEP	wand , z.n.m. – Binnenzijde van een schip.
wang	1681 SEEMAN	wang noemen de Leienaars een koon, en de Latijnisten <i>mala</i> , <i>gena</i> : te scheep beteekend het een klamp, die naa de mast, ens. aan de eene zijde werd uitgehold, als een <i>wang</i> , of koon: en soo een <i>wang</i> , of <i>wangen</i> , sijn dienstig om een mast, of iets anders, dat swak, of gebrooken is, te vervangen.
wang	1690 WITSEN	wangen . Lange en uitgeschaafde stukken hout, die men op masten, sprieten, en rees legt, als zy te zwak bevonden werden: zy leggen gemeenlyk op de masten na het boort toe.
wang	1856 VAN LENNEP	blokwangen , z.n.v mv. – De zijden van een Blok.
wang	1856 VAN LENNEP	wang , z.n.v. of <i>schaal</i> . – Zijstuk, klamp, die tegen een mast geslagen wordt om dien te stutten.
wang	1857 PAN	wang . “of schaal. Zijstuk, klamp, die tegen een mast geslagen wordt om dien te stutten.” Lees; platen, welke de masten van boven verbreed en dienen, om de langzalings te dragen. De zijkanten van een rolpaard zijn ook <i>wangen</i> , en worden <i>zijwangen</i> genoemd.
wangen	1856 VAN LENNEP	wangen , b.w. – Met Wangen of schalen voorzien: met klampen vastzetten.
wanhout	1681 SEEMAN	wanhout , soo men op de saamenstelling van dit woord let, soo sal men bevinden, dat het uit twee leeden bestaat: het eerste is <i>wan</i> , en het ander <i>hout</i> : wat <i>wan</i> aan gaat, ik wil den lezer hier indagtig maaken, dat voorheen op het woord <u>wal</u> gesezt is: waar uit ik besluit, dat <i>wan</i> beteekend, of het selve is, met <i>vanus</i> , de Latijnse uitgang afgetrokken sijnde, (en dat wel aan te merken staat) <i>va</i> en <i>vanus</i> is lang: en soo ook <i>wan</i> , dat is, <i>waan</i> : <i>hout</i> , dat <i>gewaand</i> werd <i>hout</i> te sijn, maar het is bedorven, en geen goed <i>hout</i> meer: want van <i>wan</i> komt <i>wanhoop</i> , <i>wanscheppel</i> , <i>wangelaat</i> , <i>wantrouw</i> : alle woorden, die genoeg beteekenen, en uitdrukken, de kragt van het woord <i>vanus</i> .

wanhout	1856 VAN LENNEP	wanhout , z.n.o. – <i>Wankantig hout</i> : hout, waarvan de oppervlakte niet gaaf, maar met Wannen bezet is.
wankant	1856 VAN LENNEP	wankant , z.n.o. – De ruwe zijde van het hout.
wankantig	1856 VAN LENNEP	wankantig , b.n. – Zie <i>wanhout</i> .
wankoers	1690 WITSEN	wan-koers . Verkeerde koers.
wankoers	1856 VAN LENNEP	wankoers , b.n. – Verkeerde Koers, afwijkende Koers.
want	1681 SEEMAN	wand is een woord, dat tweesins genoomen werd: of voor de muuren, en sijden, van een huis, of gebouw: of voor het touwwerk, dat gespannen, of op een schip los staat, waar van, <i>staand, of loopend wand</i> . een <i>wandtaalie</i> , dat is een <i>taalie</i> , die in het <i>wand</i> gebruikt werd: voor een muur van een huis werd het genoomen, als men seide: <i>hang de schilderij aan de want! hij kleefd aan de wand</i> . ens.
want	1681 SEEMAN	wanten , bootsgesels handschoenen: <i>trek uw Wanten aan! trek uw Wanten uit!</i> ens.
want	1690 WITSEN	een natte want : <i>een man als een natte want</i> . Een onbequaam en bot mensch.
want	1690 WITSEN	ontwardt u wandt . Dat is: Reddert u eigen zaken.
want	1690 WITSEN	wanten . Kleeden, daar men het touwwerk mede dekt.
want	1740 Zonhoven	wandt . Touwwerk, dat op een schip los of gespannen staet, en staende of loopt wandt genaemt wort. <i>wandt</i> , netten. zie <i>schieten</i> .
want	1836 SPRENGER	Want . <u>Hy haalt te veel want overhoop</u> . Dit is zinspeling op een schip, waarop te veel touwwerk, zeilagie en dergelijk scheepstuig op één gestapeld wordt, zoodat het belemmert, en wordt toegepast op iemand, <i>die te veel op zich nemende, zich zelven verwart</i> . <u>Wie geen want heeft naar het schip, moet te gronde gaan, of op een klip vervallen</u> . Spreekw. <i>wie geen' vrouw heeft, die hem past, moet in het huwelijk ongelukkig zijn</i> .
want	1856 VAN LENNEP	lopend want . – Zie <i>want</i> .
want	1856 VAN LENNEP	want , z.n.o. – Oorspronkelijk: netwerk, waarvan Vondel, in zijn <i>Lofz. op de Scheepvaart</i> : <i>Zoo langhe tot sy 't Want optrocken met de visch,</i> en van daar: al het Touwwerk aan boord; <i>Staan en loopend want</i> (het vaste en losse touwwerk aan boord). <i>Het want zwichten</i> (by slecht weer in geval het tuig los of gerekt is, het <i>want</i> over en weêr vastrijgen). Spreekwijze: <i>Zijn staand en loopend want in orde brengen</i> (zijn kleeding in orde schikken). <i>Die geen want heeft naar het schip, moet te gronde gaan</i> (die geen vrouw heeft, die hem past). <i>Te veel wants overhoop halen</i> (te veel omslag maken). <i>Hy is vierkant onder zijn staand en loopend want</i> . (Hy is in alles even knap, van alle markten thuis).
want	1856 VAN LENNEP	wanten . Wollen handschoenen zonder vingers, by de visschers in gebruik.
wanten	1856 VAN LENNEP	wanten , b.w. – Het Want in orde brengen, is niet in gebruik, dan in de volgende Spreekwijze: <i>Hy weet van wanten</i> (hy verstaat de zaak).
wanthaak	1856 VAN LENNEP	wanthaak , wantknoop , z.n.m. – Zie <i>haak</i> , <i>knoop</i> , enz.

wantij	1681 SEEMAN	wantij , een <i>tij</i> , die van twee zijden komt, en dienvolgens in het midden stuit: het woord <i>wan</i> hebben wij in het voorgaande woord uitgeleit, sie, <i>tij</i> .
wantij	1690 WITSEN	wan-ty . Een ty daar de stroom stuit tegen een andere stroom of ty: gelyk by de Maas in zee een wanty is, spruitende uit de vloet die door het Kanaal komt, en die geene welke achter Engelandt, langs deeze kust, uit den grooten Oceaan vloeit.
wantij	1856 VAN LENNEP	wantij , z.n.o. – Draajing, tegenstroom.
wantknoop	1856 VAN LENNEP	wanthaak , wantknoop , z.n.m. – Zie <i>haak</i> , <i>knoop</i> , enz.
wantslag	1856 VAN LENNEP	wantslag , z.n.m. – Touwwerk, samengesteld uit touwen, die reeds afzonderlijk waren gestrengeld geweest.
wantslag	1857 PAN	wantslag . “Touwwerk, samengesteld uit touwen, die reeds afzonderlijk waren gestrengeld geweest.” Wanneer men in plaats van <i>gestrengeld</i> , schrijft <i>geslagen</i> , dan is deze verklaring geheel die van <i>kabelslag</i> . <i>Wantslag</i> is touwwerk, met zon geslagen uit drie strengen.
wanvangst	1856 VAN LENNEP	wanvangst , z.n.v. – Gebrekkige, slechte Vangst, of geheel geen Vangst.
wanzij	1856 VAN LENNEP	wanzij , z.n.v. – Zie <i>wankant</i> .
wapenbord	1856 VAN LENNEP	wapenbord , z.n.o. of <i>Naambord</i> . – Bord, waarop de naam van het schip geschreven staat.
wapper	1681 SEEMAN	wapper , beteekend de schop: <i>iemand de wapper geeven</i> : iemand de schop geeven: waar van, <i>wapperen</i> : <i>hoe wapperd het seil soo!</i> hoe slingerd het soo! ens.
wapperen	1856 VAN LENNEP	wapperen , o.w. – Heen en weder waaïen. <i>De zeilen wapperen</i> . <i>Hy liet zyn wimpel wapperen</i> .
waring	1681 SEEMAN	waaringen , komt van <i>waaren</i> , <i>bewaaren</i> : en soo sijn die niet anders als planken, die iets afschutten, en voor ongemakken behoeden, en hier van <i>legwaaringen</i> , ens.
waring	1690 WITSEN	waering . Den overloop op kleine scheepen.
waring	1856 VAN LENNEP	waring , z.n.v. – Overloop op kleine vaartuigen. Zie <i>gangwaring</i> .
warrelen	1681 SEEMAN	warlen , <i>warren</i> , wellen, kenteren onder een <i>de stroom warld</i> , of <i>dwarld</i> : <i>warling</i> , <i>dwarling</i> , en daar van een <i>dwark wind</i> , ens.
warrelen	1690 WITSEN	warlen . Heen en weder slingeren.
warrelen	1856 VAN LENNEP	warlen , o.w. – Heen en weêr slingeren, draaijen. In de War raken, verwarren. <i>Een warlende zee</i> , (golven die tegen elkander opstaan).
wartel	1856 VAN LENNEP	wartel , z.n.m. – Soort van kleine ketting of haak, draaiende op het end van een ketting, en waarvan men by ’t spinnen van schiemansgaren gebruik maakt.
wartel	1857 PAN	wartel . Vindt men ook op de ankerkettings, en dient, om de slagen, die daarin komen, gelegenheid te geven, van zelf uit te draaijen.
wartelblok	1856 VAN LENNEP	wartelblok , z.n.o. – Zie <i>blok</i> .
wartelhaak	1856 VAN LENNEP	wartelhaak , z.n.m. – Taliehaak, waarvan de kop uit een zeer sterke yzeren plaat bestaat, op welke hy draait, en waarvan de beide zijden zich sluiten over elkander als een beugel, waarin men een kous vastklinkt om den strop te ontfangen van het blok, voor ’t welk hy dienen moet, om de daardoor loopende touwen, uit elkander te houden.
wassen	1681 SEEMAN	wassen , beteekend twee dingen, eerst, <i>met waater schoonmaaken</i> , dat ook <i>spoelen</i> genaamd werd: hoe wel bij het vrouwvolk daar nog onderscheid in is: want <i>wassen</i> noemen sij met warmwaater,

en seep, iets schoonmaaken: *onse kleeren* (dat is linnegoed) *werd gewassen: onse kleeren zijn naa de was: de was oover de vloer hebben: de was opdoen: wij laten uit wassen: wij wassen t' huis:* ens. van *wassen* komt een *waster*, en soo het een man is, een *wasser*, waar van bij veragting, *Jan de wasser*. *Spoelen*, in koud waater *wassen: spoel een roemer*, de rest op het woord *spoelen: wassen* beteekend ten tweede groejen aanneemen vermeenigvuldigen: *het Waater wast: de Maan wast: de Boomen wassen*, ens.

wassen	1856 VAN LENNEP	wasschen , b.w. – Spoelen, schoonmaken. <i>De zee Wiesch het dek schoon.</i> (de golven sloegen alles van 't dek, spoelden alles weg).
wassen	1856 VAN LENNEP	wassen , o.w. – Rijzen, opstijgen, aanvoeren. <i>Wassend water</i> (water, dat met den vloed rijst), in tegenstelling van: <i>vallend water</i> . <i>Een wassende maan</i> (als de maan in omtrek schijnbaar toeneemt).
water	1681 SEEMAN	waater , een bekende hoofdstof, waar uit de see en rievieren bestaan: en naademaal dit woord sig verre uitbreid, soo sullen wij eerst zijn eige beteeckenissen, en daar naa de oneigendlijke oplossen: <i>waater</i> werd voor eerst verdeeld in <i>soet</i> , en <i>brak</i> , of <i>soutwaater</i> : <i>soetwaater</i> is, dat of uit den Heemel neederdaald, dat anders <i>reegenwaater</i> genaamd werd, of uit de rievieren, en putten geschept, of gepompt werd: <i>soutwaater</i> , is, dat uit de see is, <i>brakwaater</i> , dat met <i>soet</i> , en <i>sout waater</i> vermengd is: voorts werd het <i>waater</i> gesegt <i>staande</i> , of <i>stroomend</i> , dat is <i>vloejend: staande waaters</i> , dat zijn poelen <i>aquae stagnantes: stroomend waater</i> , dat geduurig in beweeging is: dog hoe dieper gronden, hoe minder dat de stroom gemerkt werd: waar van, <i>stille waaters hebben diepe gronden</i> : het welk oneigendlijk beteekend, luiden die stilswijgen, die weten meer, als die geen die, veel praats hebben: en in quader sin: sij sien of sij geen vijf tellen konden, en sij hebbender wel tien in de mouw: sij hebbense (seggen sommige) agter haar ooren: daarenbooven werd <i>holwaater</i> , en <i>slegt</i> , en <i>vlakwaater</i> teegen malkander gesteld: het eerste is, als de see, of <i>waateren</i> door de wind ontsteld zijn: het andere, <i>cum placidum ventis stat mare</i> , gelijk <i>Virg. in Eclog.</i> seid, als de dood stil weer is: <i>vallendwaater</i> , <i>wassendwaater</i> , werden ook teegen den anderen gesteld, het een is als het van eb, het ander, als het van vloed is, of komt: soo ook, <i>hoogwaater</i> , <i>laagwaater</i> : <i>hoog</i> en <i>laag</i> naa tijds geleegendheid: egter <i>het is hoogwaater</i> , beteekend oneigendlijk, mijn blaas is ooverlaaden: ik ben genoodsaakt te <i>waateren</i> : daar is ook onderscheid tussen <i>binne en buitewaater</i> : <i>binnewaater</i> is, dat <i>binnens dijks</i> , <i>buitenwaater</i> , dat <i>buitens dijk is: beslootewaater</i> , of <i>toewaater</i> , en <i>oopenwaater</i> : <i>beslootewaater</i> is, als het <i>waater</i> toegevrooren is, <i>oopenwaater</i> , als het niet bevrooren, maar ontdooid is: <i>het is nu weeder oopenwaater</i> : van <i>Waater</i> koomen deese spreekwijzen, <i>wat waater in zijn Wijn doen</i> : en beteekend wat toegeeven: seil minderen, swigten: <i>in sulke Waaters vangt men sulke vissen</i> : dat is, men krijgt loon naa werken: <i>veel Waaters vuilmaaken</i> : groot boohaamaaken: <i>hij is verdronken eer hij Waater kende</i> : dat is oneigendlijk, hij is geknapt, hij heeft seer los te werk gegaan: hij heeft sig vergreepen: <i>Gods Waater laten gaan oover Gods Akker</i> : fuis laten wentelen: fioolen laten sorgen: sig nergens meede bekommeren: <i>booven Waater zijn</i> , geen vrees hebben voor schaade: <i>wel te Waater willen</i> , <i>wel onder Waater willen</i> : gaarn met zijn neus in het nat zijn: natgierig zijn.

		<i>Waater scheppen</i>: oneigendlijk soo scharp bij de wind seilen, dat het <i>Waater</i> te lijwaart in het vaartuig loopt: soo seid men, <i>wij schepten Waater</i>: veel <i>Waater</i> laten vallen: het welk die scheepen gebeurd, die voor breeder sijn als agter: veel <i>Waters trekken</i>: diep gelaaden sijn: en diep gaan: <i>tussen waater en wind</i>, tussen Heemel en aarde, oneigendlijk waifelen, geen sijde kiezen: <i>de slag van 't Waater</i>, dat is, het geweld, dat het <i>Waater</i> baard, als het ergens teegen <i>aanslaat</i>: <i>doorwaateren</i>, het <i>Waater</i> indrinken, <i>dat goed is doorwaaterd</i>: <i>inwaateren</i>, <i>verwaateren</i> het selve: <i>uitwaateren</i>, sijn <i>waater</i> loosen, waar van een <i>uitwaatering</i>, een <i>Waaterloosing</i>, ens. de saamengestelde woorden van <i>Waater</i> sijn een <i>waatering</i>, anders gesegt <i>Weetering</i>, een gemeene boesem van polders. <i>Waater</i> beteekend oneigendlijk pis: <i>sijn waatermaaken</i>: <i>sijn Waater loosen</i>: <i>het Waater besien</i>: <i>sijn Waater ophouden</i>: en hier van een <i>Waaterbordje</i>, een <i>Waatersteen</i>: een <i>waaterpot</i>: <i>ik moet waateren</i>: <i>Waater</i>, <i>waatersugt</i>: <i>hij heeft het waater</i>: <i>hij is waatersugtig</i>: endelijk <i>waater</i> beteekend sterken drank, ens. <i>lekkerwaater</i>: <i>sterkwaater</i>, <i>waater</i> dat inbijtende is: en ten dien opsigte <i>sterk</i>, ens.
water	1690 WITSEN	't schip laat veel water vallen. Het schip is achter scherp, en in de midden, of voor, breed.
water	1690 WITSEN	't schip trekt veel water. Het schip gaat zeer diep.
water	1690 WITSEN	bol water. Hol water. Niet te zeer onstuimigh water.
water	1690 WITSEN	boven water zyn. Oneigentl. Geen gevaar hebben. Behouden zyn.
water	1690 WITSEN	daar komt wel water, daar water geweest is. Oneig. Dat gebeurt is, kan weder gebeuren. Dit spreek-woort wert meest in ongevallen gebruikt.
water	1690 WITSEN	daar staat water in het slag. Daar is water te ly, of aan de laeghste zyde, in het schip.
water	1690 WITSEN	de zee is zonder water. Oneig. Daar over-vloedt plagh te wezen, is niets.
water	1690 WITSEN	doodt water. Het draaijend water, 't geen achter het roer op komt, als het schip vaert heeft: dus genaamt, om dat het schynt stil te staan, ten aanzien van het water dat voorby het schip gaat.
water	1690 WITSEN	dwars in 't water. Eigentl. Als het eene schip dwars tegen het ander aan komt. Oneig. Iemandt in de wegh en hinderlyk zyn. Anders: In 't vaar-water van iemandt zyn.
water	1690 WITSEN	een schoot onder water krygen. Oneigentl. Hardt aangetast werden met woorden die krenken, zonder dat'er veel geroeps gemaakt werdt.
water	1690 WITSEN	groot schip, grof water. Het zelfde.
water	1690 WITSEN	het roer in 't water houden. Oneig. Zyn staat gaande houden.
water	1690 WITSEN	het roer is uit het water. Dit werdt, oneigentlyk, van een ontredderde zaak gezeght.
water	1690 WITSEN	het schip ontzeit geen water. Dat is: Het schip snydt niet wel door 't water.
water	1690 WITSEN	het schip wil niet door 't water. Het schip wil niet zeilen.
water	1690 WITSEN	houdt midde waters. Dat is: Houdt maat.
water	1690 WITSEN	hy zal zyn water niet bewenden. Dat wert gezeght als men wendt, en beneden de plaatze komt daar men begonnen heeft.
water	1690 WITSEN	in 't landt-water zeilen. Dat is: Onder landt zeilen.
water	1690 WITSEN	in iemants water varen. Achter iemant zeilen.
water	1690 WITSEN	in troebel water is 't goet visschen. Oneig. By verwarde tyden, of zaken, is de beste winst te doen.

water	1690 WITSEN	mager water. Ondiep water.
water	1690 WITSEN	roer in 't water houden. Oneig. Een zaak gaande houden.
water	1690 WITSEN	schoot-water. Water dat uit rivieren in zee komt vallen, zoo dat men het van 't zoute of zee-water onderscheiden kan.
water	1690 WITSEN	stille waters hebben diepe gronden. Oneig. Stil-zwygende menschen zyn vol gedachten.
water	1690 WITSEN	veel water vuil maken. Oneig. Veel moeite om eenige zaak doen. Eigentl. Met scheepen door ondiepten varen, waar in men zeer moet arbeiden om voort te komen.
water	1690 WITSEN	vlak water. Stille zee.
water	1690 WITSEN	vuil water maken. Dit werdt gezeght, als een schip door de modder sleept, zonder echter grondt te raken.
water	1690 WITSEN	water laten vallen. Het water met de borst van 't schip wegh stooten.
water	1690 WITSEN	water slaan. Water uit de zee scheppen.
water	1690 WITSEN	water trekken. <i>Veel water trekken.</i> Diep geladen zyn.
water	1690 WITSEN	wel te water willen. Oneig. Natgierig zyn.
water	1690 WITSEN	zit aan 't water, en verwacht de wint. Oneigentlyk is dit gezeght: Dat men geduldt moet hebben in zaken die van onze wil niet hangen. Dit spreek-woord heb ik uit de Russische taal geleert, en komt eigentlyk daar van heen, dat zy niet varen kunnen als met voor-wint, en als die niet waait, geduldigh wachten moeten.
water	1856 VAN LENNEP	vuil water maken, o.w. – Door den modder zeilen zonder vast te raken.
water	1856 VAN LENNEP	water, z.n.o. – Doorschijnende vloeibare zelfstandigheid, die door de koude stolt, en door de hitte wegdampt. <i>Zeewater, rivierwater, bronwater, welwater, pompwater,</i> enz. <i>Zout water</i> (dat der zee.) <i>Zoet water</i> (dat drinkbaar is.) <i>Brak water</i> (dat met onzuivere bestanddeelen vermengd is.) <i>Loopend, stroomend water.</i> <i>Woelend water.</i> <i>Slecht water</i> (dat stil is.) <i>Ondiep water.</i> <i>Hoog water</i> (volle vloed.) <i>Stil water</i> (tusschen vloed en ebbe.) <i>Laag water</i> (aflopende ebbe.) <i>Water halen, zich van water voorzien</i> (van zoet water.) <i>In diep water zijn</i> (in volle zee zijn.) <i>Het water wast, het water valt</i> (het vloeit, het ebt.) <i>Open water</i> (dat niet bevroren is.) <i>Toewater, besloten water</i> (bevroren water.) <i>Vaarwater</i> (watering.) <i>Een schip te water brengen</i> (het af laten loopen.) In 't mv. wordt het voor zee-, rivier- of stroomvaart, in 't kort voor al wat zich bevaren laat, genomen. <i>De breede wateren.</i> <i>De binnenwateren</i> (die binnen de grenzen liggen), ook voor golven, stroomen. <i>Hier barst hy</i> (de Nijl) <i>eindelijk uit met neergestorte Wateren.</i> Antonides <i>Ystroom.</i> Spreekwijze: <i>Stille waters hebben diepe gronden</i> (zy die de minste praat hebben, zijn dikwijls de knapsten). <i>Water in zijn wijn doen</i> (zich een weinig temperen). <i>Hy is verdronken eer hy water gezien had.</i> Zie <u>verdrinken</u> . <i>Gods water over Gods akker laten loopen</i> (fioolen laten zorgen, zich nergends over bekommeren). <i>Boven water zijn</i> (geen vrees voor schade meer hebben). <i>Tusschen water en wind zijn</i> (weifelen, geen party kiezen).

In zulke waters vangt men zulke visschen (van zulk slach van volk moet men zulke dingen verwachten).

Onder water zijn (dronken zijn).

Veel water vuil maken (veel onnoodigen omslag maken).

Het is laag water aan boord (men heeft gedaan met schaften).

Waar de dijk 't laagst is, loopt het water 't eerst over (rampen treffen arme lieden 't eerst).

Die Water deert,

Water weert.

Cats.

In die wateren treft men veel N. Wind. (Kruisen zeeroovers).

water	1857 PAN	water. Men zegt nog <i>water maken</i> . Een schip, dat lek is, <i>maakt water</i> . “Het schip maakt water tegen de pompen aan,” dat is, er komt meer water in het schip, dan de pompen er kunnen uitslaan. Verder de spreekwijze: <i>Boven water komen</i> . Na het uitslapen van zijn roes, weder voor den dag komen. Ook: na eene afwezigheid, bijzonder na eenigen tijd gezwierd te hebben, weder verschijnen.
waterbord	1681 SEEMAN	waaterbord , of halsmast, W. p. 56. N. 14. <i>Waatergang</i> , of lijf hout, of legwaaringen. <i>Waaterhond</i> , een <i>hond</i> die geleerd is te <i>waater</i> te gaan: en hier van, <i>een goede Waaterhond siet geen modderige sloot aan</i> : oneigendlijk, men moet soo naauw niet schouwen: men moet geen ongemak ontsien.
waterbord	1690 WITSEN	water-borden , of <i>hals-masten</i> . Dit zyn planken, die op het schips boort gezet, en afgenoomen kunnen werden.
waterbord	1856 VAN LENNEP	waterborden , z.n.o.mv. (veroud.) – Planken, die op het scheepsboord gezet, en afgenomen kunnen worden.
waterdicht	1856 VAN LENNEP	waterdicht , b.n. – Ondoordringbaar voor het water. <i>Het eerste vereischte van een vaartuig is, dat het waterdicht zij.</i>
waterdracht	1690 WITSEN	water-draght . Even zoo veel water als het schip diep gaat, zoo dat het pas daar over kan.
waterdracht	1856 VAN LENNEP	waterdracht , z.n.v. – 't Zelfde als <i>diepgang</i> . Zie ald.
wateren	1856 VAN LENNEP	wateren , b.w. – Uit het oog verliezen, ten gevolge van de rondte des aardbols. <i>Een schip wateren.</i> <i>Een eiland wateren.</i>
wateren	1856 VAN LENNEP	wateren , o.w. – Uit het gezicht verdwijnen. <i>Ziedaar een schip, dat gedeeltelijk Watert</i> (dat gedeeltelijk in 't water schijnt weg te zinken, waarvan men alleen de masten ziet).
wateren	1856 VAN LENNEP	wateren , z.n.o.mv. – Kogels, die in en uit het water springen.
wateren	1857 PAN	wateren . “Kogels, die in en uit het water springen.” Dit wordt <i>ricochetteeren</i> genoemd en is ons niet anders bekend.
wateren	1857 PAN	wateren . “Uit het gezicht verdwijnen. Zie daar een schip, dat gedeeltelijk watert (dat gedeeltelijk in 't water schijnt weg te zinken, waarvan men alleen de masten ziet).” Deze beide verklaringen van <i>wateren</i> komen al vrijwel op hetzelfde neder en zijn niet geheel juist. Een voorwerp wordt gezegd te <i>wateren</i> , wanneer het, door grooten afstand en werking van den dampkring, niet meer in de

		juiste vormen wordt gezien. Dit wateren geeft aan het land of aan de schepen dikwijls zeer zonderlinge gedaanten.
wateren	1857 PAN	wateren. Uit het oog verliezen, ten gevolge van de rondte des aardbols. Een schip wateren. Een eiland wateren.”
watergang	1856 VAN LENNEP	watergang , z.n.m. – Dikke plank, die aan weêrszijden van het dek is aangebracht, tot hetwelk zy mede behoort. De <i>watergang</i> rust op den dekbalk, ligt op eenigen afstand uit het boord en strekt zich over de geheele lengte van het schip uit.
watergeus	1856 VAN LENNEP	watergeus , z.n.m. – Zie <i>geus</i> .
waterhoos	1856 VAN LENNEP	waterhoos , z.n.v. – Zie <i>hoos</i> .
waterkant	1681 SEEMAN	waaterkant , de <i>kant</i> van het <i>waater</i> , <i>wij woonen aan de waaterkant</i> , dat is, aan de see, of rievier.
waterkant	1856 VAN LENNEP	waterkant , z.n.m. – Wal, Kant van het Water.
waterlander	1681 SEEMAN	waaterlanders , die in <i>VVaaterland</i> woonen: waar van, <i>de Waaterlanders quaamen op den dijk</i> : dat is oneigendlijk, de tranen quaamen in de oogen: want sij sijn niet gewoon op den dijk te koomen, of het moet al groote nood doen: gelijk ook die schreien, sig inbeelden in groote nood te sijn.
Waterlander	1856 VAN LENNEP	waterlanders , z.n.m.mv. – Inwoners van Waterland. Spreekwijze: <i>Daar komen de Waterlanders</i> , t. w. <i>op den dijk</i> (daar komen de tranen in de oogen, om dat de Waterlanders niet op den dijk komen, ten zij er gevaar is).
waterlegger	1856 VAN LENNEP	waterlegger , z.n.m. – Vat, waarin zoet Water aan boord bewaard wordt.
waterlegger	1857 PAN	waterlegger. “Vat, waarin zoet water aan boord bewaard wordt.” Lees: watervat 500 Nederl. kan inhoudende.
waterlijn	1690 WITSEN	water-lyn. De moet van het water, die buiten om het schip staat.
waterlijn	1856 VAN LENNEP	waterlijn , z.n.v. – zie <i>kimlijn</i> .
waterloop	1681 SEEMAN	waaterloop , de <i>loop</i> van het <i>waater</i> , soo ook een <i>waaterloosing</i> , waar langs het <i>waater geloosd</i> werd.
waterloopsklos	1856 VAN LENNEP	waterloopsklos , z.n.m. – Gedeelte van de bevoering der dekbalken, ’t welk zich op het uiteinde daarvan tegen boord bevindt, en als den rand van het dek vormt.
watermolen	1681 SEEMAN	waatermoolen , een moolen, die het waater uit de polders <i>uitmaald</i> : sie hier op de <i>Sinnepop</i> van <i>Roemer Visser</i> : in het eerste <i>Schok</i> , de 40. hoe wel een <i>Waatermoolen</i> ook in <i>priapeis</i> beteekend <i>naturam muliebrem</i> . <i>Waaterpas</i> , gelijks het <i>waater</i> : waar van, <i>waaterpas schieten</i> . <i>Waaterschip</i> , beteekend eigendlijk een schip, dat <i>waater</i> haald: dog deese sijn tot Amsterdam tweederlei, te weeten, de eene, die om <i>soutwaater</i> vaaren, voor de soutkeeten, en de andere om <i>varswaater</i> voor de <i>brouwers</i> , welk laatste ook een <i>Waaterschuit</i> genaamd werd: voort een <i>Waaterschip</i> beteekend ook een schip met een beun, en bij uitneemendheid die geene, die de Amsterdammers de varsse soo’ verschaffen: en hier van daan: <i>het is Waaterscheeps goedje: het sijn Waaterscheepse botjes</i> . <i>Waaterschuit</i> , sie, <i>waaterschip</i> . <i>Waaterseil</i> , een <i>seil</i> , dat dienstig is voor een schip bij stilweer, en voor stroom, om te spoediger voort te geraaken: <i>een waatersteen</i> , of gootsteen.
watermolen	1856 VAN LENNEP	watermolen , z.n.m. – Molen, dienende om het Water uit een polder te malen.
waterpas	1856 VAN LENNEP	waterpas , b.n. – Horizontaal.

waterrecht	1856 VAN LENNEP	waterrecht , z.n.o. – Door de zeevarende Mogendheden erkend zeerecht. <i>Tot hem een kogel heeft vooruit naar God gezonden</i> <i>Om wraak te vergen voor 't geschonden Waterrecht.</i> Brandt, <i>Grafschrift op de Haas</i> .
waterrot	1856 VAN LENNEP	waterrot , z.n.m. – Bynaam voor een zeevarende.
waterruim	1856 VAN LENNEP	waterruim , z.n.o. – Gedeelte van het Ruim, waarin het Water bewaard wordt.
waterschip	1836 SPRENGER	Waterschip . <u>Het doet er weinig toe, al krygt het waterschip een gat meer.</u> Dit Spreekwoord schijnt ontleend te zijn van een schip, waarmede men b. v. zoet water vervoert, of waarin men een bun voor de visch heeft, om die levend te houden. Of in hetzelfde het water door een gat meer of min inloopt, is evenveel. Het wordt toegepast op <i>iemands zaken, als reeds zoo zeer vervallen, dat een weinig meer of minder, daarin geen verandering kan maken</i> , en ook wel op <i>een ' mensch of boedel, van welken iedereen wat tracht te plukken, of te scheuren</i> .
waterschip	1856 VAN LENNEP	waterschip , z.n.o. – Schip, dienende om Water aan te voeren. Spreekwijze: <i>Het doet er weinig toe al krijgt een waterschip een gat meer</i> (om dat er het Water toch weêr inloopt).
waterschoot	1690 WITSEN	op water-schoot vertuijen . Niet langs noch dwars strooms, maar tusschen beide vertuijen. Op een open ree wordt best dat heen vertuit daar de wint van daan komt. Zomtydts vertuit men met vier ankers, twee voor en twee achter uit: ook met twee ankers, een voor en een achter uit: ofte met uitgebraghte touwen, om palen geslagen, of aan landt vast gemaakt.
waterschot	1690 WITSEN	vertuijen met water-schot . Dat is: Schuins vertuijen, niet langs of dwars strooms, maar tusschen beiden.
waterschuit	1856 VAN LENNEP	waterschuit , z.n.v. – Schuit, waarmede drinkWater wordt aangevoerd.
waterspiegel	1856 VAN LENNEP	waterspiegel , z.n.m. – 1°. De oppervlakte van het Water. 2°. De Watergordel, die een drijvend schip omvangt.
watertocht	1856 VAN LENNEP	watertocht , z.n.m. Tocht, reis, door 't Water. <i>Zoo trotst men Jazons Watertoghten</i> <i>En zijn vermeetlen heldenlof.</i> Antonides.
watertreder	1856 VAN LENNEP	watertreder , z.n.m. – Dichterlijke naam voor “Schip.” <i>Gelijck een vogel, als de dagh begint te kriecken,</i> <i>Ter vlucht zich rust en recht en wackert zijne wiecken.</i> <i>Zoo doet mijn zeilbaer vlot, mijn Watertreder mee,</i> <i>Hy spant zijn vleugels uit, en maakt zijn zeilen ree,</i> zegt Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> .
waterval	1856 VAN LENNEP	waterval , z.n.m. – Water, dat zich van een hoogte nederstort.
waterverkleuring	1856 VAN LENNEP	waterverkleuring . – Verandering in de kleuren van het Water, welke op zee doorgaands wordt waargenomen op sommige breedten of boven een rif of bank. <i>Het rif is noch door rollers noch door waterverkleuring kenbaar op eenigen afstand.</i>

waterverplaatsing	1856 VAN LENNEP
waterverplaatsing	1857 PAN
waterverval	1856 VAN LENNEP
watervloed	1856 VAN LENNEP
waterzeil	1690 WITSEN
waterzeil	1856 VAN LENNEP
wauw	1856 VAN LENNEP
web	1690 WITSEN
web	1690 WITSEN
web	1856 VAN LENNEP
webscheren	1681 SEEMAN
wederzee	1856 VAN LENNEP
weekbak	1681 SEEMAN
weekbak	1690 WITSEN
weekbak	1856 VAN LENNEP
weer	1681 SEEMAN

waterverplaatsing, z.n.v. – De plaats, welke de kiel van een schip in het water beslaat.

waterverplaatsing. “De plaats, welke de kiel van een schip in het water beslaat.” Lees: de hoeveelheid water, verplaatst door het ingedompelde gedeelte van een schip.

waterverval, z.n.m. – Verschil van diepte by hoog of laag Water,

watervloed, z.n.m. – Overstrooming.

water-zeilen. Zeilen, die men achter tegen het schip tot onder aan ’t water toe zet.

waterzeilen, z.n.o.mv. (veroud.) – Zeilen, die men achter tegen het schip, tot onder aan het water toe, hing, by het lensen.

waauw, b.n. – Voordelig. *De wind is waauw*. Zie *wieuw*.

’t web scheeren: of, *Centen om zetten*. Latten rondtom ’t schip zetten, in het timmeren, daar men zyn beloop na vormt.

webben. Houten, die aan de knies komen.

web, z.n.v. – De scheepstimmerlieden noemen *een web scheren*, wanneer zy de latten spijkeren, naar welke het beloop van een schip moet gemaakt worden.

webscheeren, dit woord bestaat uit twee deelen, te weeten een *web*, en *scheeren*: *een web* beteekend in het gemeen een seekere lengte van *linden*, en dat in een gerold: waar van een *web linden*: *scheeren* nu beteekend hier niet afsnijden: maar uitspannen: als men dan seide, *een web scheeren*: soo werd daar door verstaan, de draaden soo lang uitspannen, als het *web* weesen moet: naa deese gelijkenis werd ook bij scheepstimmerlui gesege, *een webscheeren*, als sij de latten spijkeren, waar naa het beloop van het schip werd aangeleit, ens.

wederzee, z.n.v. – ’t Zelfde als *tegenzee*. Zie ald.

weekbak, dit woord komt van *vweek*, en *bak*: *week* beteekend drie dingen: eerst de tijd van seeven dagen: *dat heeft soo veel daagen*, *vveeken*, *maanden*, *jaaren*, *geduurd*, ten tweede slap, murw, *dat brood is vweek*, *die peer*, *appel*, *pruim*: *het is een hard man op een vveeke kaas*: dat is oneigendlijk, hij is, lijkt, of wil lijken, stark te sijn: maar hij is *vveekelijk* van lighaam, *een regte vweekbak*, dat is *vweek gebakken*: waar van, *vveekelijkheid*, swakheid: ten derde beteekend *week*, *geweekt*, als koomende van *vveeken*, of op sijn Seeuws, en Vlaams, *vveiken*: waar van, *vweek maaken*, en verversen: *vverd de stokvis geweekt*, soute vlees of vis ververst, en daar diend de *vweekbak*, of kuip toe: *iemand week maaken*, oneigendlijk, iemand gedwee maaken: *ik maakte hem soo week*: *hij is week in den boesem*, het selve: *hij is vweek in de beurs*, sijn *beurs* is niet wel voorsien.

week-bak. Een groote bak op den overloop, daar de versche-balie water in draaght, en de spyze in weekt, en reinight. Anders: *Den vuilen-bras*.

weekbak, z.n.v. (veroud.) – Groote bak op den overloop, waar de varsebalie zyn water in draagt en de spijs in weekt en reinigt.

weeder, beteekend somtijds *weederom*, en soo ook *weer*: *sulje het weer doen?* een *weerhaan*: een werktuig staande op een toorn, hebbende de gedaante van een *haan*: sie Roemer Visser in sijn eerste schok de 35. sinnepop: het welk met de wind *heen en weer* gedraaid werd: oneigendlijk beteekend het een mens, die seer veranderlijk van sinnen is: *vertumno inconstantior*: *vveerligt* het

schitteren van de bliksem sonder slag, bij de Latijnisten genaamd *fulgetra*: waar van *weerligten*, *het weerligt*: om dat het dan duister, en dan *weeder ligt* werd. *Weerreis*, of *weederomreis*: waar van de *weerreis* geeven, sie, *reis*. *VVeerstroom*, of *weederstroom*, de *stroom* die teegen een schip aankomt: *slender hinken* seid, *dat hij de wedderstroom kreeg*: en dat is braaken. *Weervaaren*, *weedervaaren*, nog een maal *vaaren*, of *weederom vaaren*: oneigendlijk werd het gebruikt in het volgende: *denk eens wat mij is weedervaaren!* dat is, wat mij gebeurd is! *ik moet uuw mijn weedervaaren verhaalen*: sie, *vaaren*. *Weertij*, een verandering van het *getij*, waar van alle *tijen hebben haar weertijen*, sie, *tij*. *Weerwind*, een *draaiwind*, sie, *wind*.

weer 1681 SEEMAN

weeder, of in een getrokken *wêr*: *mooi weer*: waar van, *mooi weer*, en *geen haaring*: het welk oneigendlijk beteekend, alle ding is meutje, maar de schouw rookt 'er niet van: in troebelwaater is het goed vissen, ens. *mooi weer spelen*, Vioolen laten sorgen, zijn hart ophalen, optrekken, ligtmussen. *handsaam weer*, *schoon helder weer*: daarenteegen *leelijk weer*, *vuil weer*: *nood weer*, dat is, waar door veel menssen, en voornaamendlijk op see swervende, in gevaar koomen, om haar goed, en leeven, te verliesen: *wat was het te nagt een nood weer!* *vogtig*, *deisig*, *dik*, *donker*, *dookig*, *mottig*, *onstuimig weer*: sie alles op zijn plaats: *weer en wind diend hem*: het gaat hem naa wens.

*O nimium dilecte Deo, cui militat aether,
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

weer 1690 WITSEN

buisch weêr. Dampigh, nat, en donker weêr.

weer 1690 WITSEN

deizigh weer. Dikke lucht.

weer 1690 WITSEN

des avondts root, des morgens goet weêr aan boort. Dat is: Wanneer de Zon des avondts root onder gaat, zulks is een teken dat het de volgende dagh goet weêr zal zyn.

weer 1690 WITSEN

dokigh weêr. Donker weêr, betrokken lucht.

weer 1690 WITSEN

handtzaam weêr. Zulk weêr, dat zeil en touw wel te handelen zyn.

weer 1690 WITSEN

het is zoo hardt weêr als de pomp droogen kan. Dat is: Het water komt van bovenen zoo veel in 't schip, dat men het qualyk uit kan pompen.

weer 1690 WITSEN

het weêr biedt geen zoen. Het weêr bedaart niet.

weer 1690 WITSEN

het weêr leit om de west, of **oost**, enz. Het waait dus of zoo.

weer 1690 WITSEN

het weêr neemt hardt af. Het weêr bedaart.

weer 1690 WITSEN

mooy weêr, en geen haaring. Oneigentlyk wert zulks gezeght van iets dat uiterlyk goet schynt, doch in der daadt ondienstigh, of onprofytelyk is.

weer 1690 WITSEN

schover-zeils weêr. Dit zeght men, als het zoo hardt waait, dat men niet meer als het groot of schover-zeil voeren kan.

weer 1690 WITSEN

verlegen weêr. Zeer quaad weêr in zee.

weer 1690 WITSEN

volhandigh weêr. Zoodanigh weêr, dat men pas de zeilen en touwen handelen kan. *Handig weêr*. Zulk weêr, dat men de zeilen bequamelyk kan handelen.

weer 1690 WITSEN

zwaluwe weer. Dit zeght men, als het zoo hardt waait, dat de zee, of rivier, dervoeegen tegen den dyk aan zet, dat de zwaluwen, die zich daar in verbergen, hunne hollen moeten verlaten.

weer	1856 VAN LENNEP	verlegen weer , z.n.o. – (veroud.) – Zeer boos weer op zee.
weer	1856 VAN LENNEP	weêr aan of weêr an , t.w. Goed zoo: toe maar: Weer an: <i>riepen de Matroosen:</i> <i>'t Is een man, oft Mouringh waer,</i> zingt Huygens in zijn <i>Scheepvaart op 't overlijden van Prins Maurits</i> .
weer	1856 VAN LENNEP	weêr of weer , (naarmate men dit woord als samentrekking van <i>weder</i> – wat niemand ooit zegt – of van <i>geweer</i> , van <i>weeren</i> [waaien], beschouwt) z.n.o. Luchtgesteldheid. <i>Zwaar weer</i> (storm.) <i>Gemeen weer</i> , <i>roezemoezig</i> , <i>buiig weer</i> . <i>Het weer klaart op</i> . <i>Het weer is bestendig</i> . <i>Helder weer</i> . <i>Dik weer</i> . <i>Donker weer</i> . <i>Handzaam weer</i> . <i>Deinzig weer</i> . <i>Noodweer</i> . Spreekwijze: <i>Mooi weer en geen haring</i> (het doet zich goed voor; maar men heeft er niet aan). <i>Weer en wind dienen hem</i> (het gaat hem naar wensch). <i>Mooi weer spelen</i> (den boel er doorbrassen). <i>'s Avonds rood, morgen goed weer aan boord</i> .
weer	1856 VAN LENNEP	weer , z.n.m. – Zie <i>rietpark</i> .
weergal	1856 VAN LENNEP	weergal , z.n.m. – Rood wolkjen, dat doorgaands buig weer aankondigt.
weerlicht	1856 VAN LENNEP	weerlicht , z.n.o. Ontvlamming van elektrieke dampen.
weermaakster	1740 Zonhoven	weermaekster . <i>Weers-hoofdt</i> , een opgedronge wolk in de lugt, en voorbodinne van storm en onweer, schoon 't altyt niet zeker gaet.
weerstroom	1690 WITSEN	weerstroom . Een stroom, als het water tegen de gewoonlyke drift loopt.
weerstroom	1856 VAN LENNEP	weêrstroom , z.n.m. – Keerende stroom. Zie <i>neer</i> .
weertij	1690 WITSEN	weerty . Een verandering in het gety.
weervloed	1856 VAN LENNEP	weêrvloed , z.n.m. – Keerende vloed.
weerwijs	1856 VAN LENNEP	weerswijs , b.n. – Die zich verstaat op Weersvoorspellingen.
weg	1690 WITSEN	het is een bevaren man, die een bevaren man uit de wegh kan staan . Dat is: Het is een wys man, die weet waar voor hy zich te waghten heeft.
wegdrijven	1681 SEEMAN	wegdrijven , het woordje <i>weg</i> beteekend van ons af, van ons vveg: soo <i>vveggaan</i> , <i>vvegloopen</i> , <i>vvegvaaren</i> , <i>vvegdrive</i> , sie, <i>drijven</i> .
wegdrijven	1856 VAN LENNEP	wegdrijven , o.w. – Afdrijven, heendrijven. <i>Met den stroom wegdrijven</i> . 't Wordt ook gezegd van een schip dat niet goed by-de-wind zeilt. <i>Hy drijft te veel weg</i> (d. i. naar tij toe).
wegen	1690 WITSEN	weegen . Een kleine schuit met een stok, of kloet, voort douwen.
weger	1681 SEEMAN	waager , sie, <i>balk</i> , en daar in <i>balkwaager</i> : sie W. p. 55. N. 5. en 6 van <i>waager</i> komt <i>waageren</i> , de <i>waagers</i> met naagels vasthegten, ens.
weger	1856 VAN LENNEP	weger , z.n.m. – Plank of plaat, tegen het binnen-oppervlak der inhouten geplaatst, in de richting van voren naar achter. <i>Kimweger</i> (die door de uiteinden der vangen van elk spant heenloopt.) <i>Vlakweger</i> , <i>buikweger</i> (die tusschen de <i>kimwegers</i> en de <i>wegers</i> van het zaadhout aangebracht worden.) <i>Tusschenkimwegers</i> (die over de uiteinden der halve vangen en de onderreinden der onderbuikstukken liggen.) <i>Steunwegers</i> , <i>Bovenkimwegers</i> , (die boven de <i>Kimwegers</i> zijn.) <i>Dostwegers</i> (op de dikte waarvan, in een schuit, de uiteinden der roeibanken gelegd worden).

wegeren	1690 WITSEN	wageren. Planken binnewaarts tegen de scheeps inhouten aan slaan.
wegeren	1856 VAN LENNEP	wegeren , b.w. – Wegers aanbrengen, een schip van binnen beplanken. <i>Volwegeren</i> (geen ruimte tusschen de Wegers laten.) <i>Half vol, met luchten Wegeren</i> (tusschenruimten openlaten).
wegering	1856 VAN LENNEP	wegering , z.n.v. – Vereeniging van al de Wegers of planken, waarmede de romp van een schip van binnen is bekleed.
wegwijzer	1856 VAN LENNEP	wegwijzer , z.n.m. – Rat, <i>duizendbeen</i> . Zie aldaar. Zoo heet ook een boekskén voor koffen en smakken die het Katterak en Schagerrak bevaren.
wegzeilen	1856 VAN LENNEP	wegzeilen , o.w. – Zich zeilende verwijderen.
weigeren	1856 VAN LENNEP	weigeren , b.w. – Haperen, nalaten. <i>Het schip Weigert in het wenden</i> .
weischuit	1856 VAN LENNEP	weischuit , z.n.v. – Lichte schuit, die over de Weiden heen gedragen kan worden.
wel	1681 SEEMAN	wel , of <i>vviel</i> , draaikuil, en hier van <i>vvellen</i> : sig opwaarts begeeven, sig beweegen: en daarom werd het ook van de saus of doop, of sop, gesegt: <i>meid je moet de saus vvél vvellen!</i> en, <i>als het vvél geveld is, dan sal 't niet schiften</i> : en hier van een <i>VVelgrond</i> , een grond, die altijd door kagt van het waater <i>opvveld</i> : <i>welsand, drijfsand, sand</i> , dat niet vast leit, maar <i>driftig is</i> .
wel	1856 VAN LENNEP	wel , b.n. – Goed, in orde, gezond. <i>Alles wel aan boord</i> .
welbezeildheid	1856 VAN LENNEP	welbezeildheid , z.n.v. – Snelheid, hoedanigheid van zeilen. <i>De schepen zullen zich naar hun welbezeildheid rangschikken</i> .
welboot	1856 VAN LENNEP	welboot , z.n.v. – Soort van Hollandsche boot.
welvaart	1681 SEEMAN	welvaart , <i>vvelvaaren</i> , sie, <i>vaaren</i> .
welvaart	1856 VAN LENNEP	welvaart , z.n.v. – 's Lands <i>welvaart</i> is 't gevolg van 't <i>Wel-varen</i> der ingezetenen, en dit weder van de voordeelige <i>Vaarten</i> , die men deed. Die zoo wel 't etymologisch als het moreel verband niet inziét, weet niet, wat de taal is als uitdrukking van het volkswezen.
welzand	1856 VAN LENNEP	welzand , z.n.o. – Land, waaruit het water opwelt of opborrelt en waarin alles weg zinkt.
wenden	1681 SEEMAN	wenden , draajen: en hier van, <i>ik vveet niet vvaar ik mij vvenden of keeren sal! nescio quo me vertam! het schip vvil nog wenden, nog keeren</i> : dat is, het wil de eene, nog de andere weg: <i>het is de vvend teegen de keer</i> : het is dwars teegen de man aan: het is of men met het hoofd teegen de muur wilde: van <i>vvenden</i> komt <i>aanvvenden, naa toe vvenden</i> : en daar van <i>vlijt aanvvenden: alle moeite aanvvenden</i> : dat is in het werk stellen: <i>af vvenden</i> , af keeren: <i>iemand af vvendig maaken: iemand afkeerig maaken</i> , en bij gevolg raaden tot afval: <i>afkeeren, afvveeren</i> : dit is een woord van een vreedzaam man, die niet smijten, nog vegten wil: maar alleenlijk af keeren wil het geweld, dat hem werd aangedaan: soo kan men seggen eenvoudig bij zijn neus neer: <i>ik heb niet gevogten, maar ik heb maar afgekeerd: vim vi repuli: invvendig</i> beteekend het teegendeel van <i>uitwendig: het schort die man inwendig</i> , dat is in de verhoole gedeelten van het lighaam: <i>het schort hem uitvvendig</i> : dat is, dat men met de oogen sien, of met de handen tasten kan: voorts <i>sij is invvendig net</i> , sij gaat niet opsigtig: <i>sij gaat uitvvendig</i> , dat is voor het oog kostelijk: en hier van, <i>uitvvendigheid</i> , ens. <i>omvvenden</i> , omkeeren: <i>ik vvend het om en om</i> , ik ooverleg het op veelerlei wijsen.
wenden	1690 WITSEN	gewendt zyn : of, <i>gewendt leggen met iemant</i> . Een streek met iemant zeilen. Oneig. Een streng, een lyn met iemant trekken; of, eens willens zyn.

wenden	1856 VAN LENNEP	wenden , o.w. – Over een anderen boeg gaan liggen; by- of voor-de-wind over stag gaan: beweging, welke men aan een schip laat doen, om het boord, dat vroeger van den wind was, tegen den wind in te brengen. <i>De vloot Wendt. De Amiraal deed sein, om door een contra marsch te wenden.</i>
wenken	1681 SEEMAN	wenken , <i>vvinken</i> , iemand een teeken geeven: en dewijl dit met de oogleeden, of oogscheelen, geschied: soo kan men wel afmeetten, waarom men <i>vvenk</i> , of <i>Winkbreeuwen</i> segt, want <i>winken</i> beteekend <i>nuere, met een wink, nutu</i> : nu <i>breeuwen</i> beteekend digt toestoppen, en dat doen de <i>winkbraauwen</i> : want sij bepaalen, hoe ver de oogleeden sig naa het voorhoofd uitstrekken.
wenken	1690 WITSEN	wenken . Het eerste wint-vangen der zeilen, als een schip over staagh wendt.
wenken	1856 VAN LENNEP	wenken , b.w. (veroud.) – 1°. Het eerste windvangen der zeilen als een schip overstag wendt. 2°. Los gooien. In 't komm. <i>wenk aan voor!</i> (gooi de boelijns van het voormarszeil en voorbramzel en fok los).
wenken	1857 PAN	wenken . “2°. Los gooien. In 't komm. <i>Wenk aan voor!</i> (gooi de boelijns van het voormarszeil en voorbramzeil en fok los). Bij dit komm., dat eigenlijk is: <i>Wenk wat aan voor!</i> mag de fokke boelijn niet los gegooid worden. Wanneer men gedurende de wending bevreesd is, dat deze zal mislukken (dat het schip zal <i>weigeren</i>), wordt het gegeven. Hierop gooit men de magermannen en voorbramboelijn los, en laat men de lijfokkebras springen. Daardoor wordt de werking van het voortuig verminderd en zal de wending dikwijls nog gelukken.
weren	1681 SEEMAN	weeren , is een krijgsman woord, en beteekend afkeeren, dat is, (als men geslaagen werd) weederom durven slaan: <i>en daar van sig te weer stellen: sij weerden haar dapper</i> : en met het te saamengestelde woord <i>vervveeren</i> : <i>vveeren</i> beteekend ook sijn best doen: <i>vveerje als een man!</i> van <i>weeren</i> mkomt <i>af weeren</i> , af keeren: <i>beweeren</i> met reedenen bevestigen: <i>causam defendere: hij bevveerd die saak seer wel: vervveeren</i> , te weer stellen, en oneigendlijk, sijn stuk staande houden: <i>hij vvist sig nergens mee' te vervveeren: waar sijn de vervveeders: hoe is die vervveering in sijn werk gegaan</i> : ens.
werf	1681 SEEMAN	werf , sie, <u><i>scheepstimmerwerf</i></u> : een <i>werfboot</i> , een <i>boot</i> ten dienste van een <i>scheepstimmerwerf</i> , sie, W. p. 185. N. 3.
werf	1856 VAN LENNEP	werf , z.n.v. – Ruimte of werkplaats, bestemd tot aanbouw van vaartuigen. <i>Scheepstimmerwerf, Geschutswerf</i> .
werfbrief	1856 VAN LENNEP	werfbrief , z.n.m. – Register of bewijs van verbintenis, waarby iemand dienst heeft genomen.
werfhuis	1856 VAN LENNEP	werfhuis , z.n.o. – Huis, waar volk voor de dienst geworven wordt, en dat doorgaands door het uitsteken van een vlag onderscheiden wordt.
werffofficier	1856 VAN LENNEP	werffofficier , z.n.m. – Officier, met het aannemen van volk belast.
werk	1681 SEEMAN	werk (genoomen voor herpluis, of het vuilste van hennip en vlas) is dat geen, waar meede de naaden, en voegen der planken aan scheepen, en bruggen, digtgemaakt, of gebreeuwd werden, de <i>bijtel</i> daar het meede geschied werd een <i>werkbijtel</i> genaamd, sie, W. p. 185. N. 3. <i>daar is werk als vlas</i> , het welk dubbelsinnig geseid werd: want <i>werk</i> kan genoomen werden voor arbeid, en dan beteekend het, daar is oovervloedig <i>werk</i> : of anders het is soo schoon <i>werk</i> , of het vlas selfs waar.

werk	1681 SEEMAN	werk , arbeid: <i>werken</i> : arbeiden, <i>nu mannen aan uuw werk! elk weet zijn werk: die niet en werkt, die sal niet eeten: een VVijnwerker: werken</i> werd ook een schip, en wijn toegeschreeven: van een schip werd gesegt, dat het <i>werkt</i> , als het door het geweld der baaren op en neer springt: en de wijn werd gesegt te <i>werken</i> , of te arbeiden, als sij ruid, en karteld.
werk	1690 WITSEN	werk . Ziet <i>harpuis</i> , of <i>Harpluis</i> : 't geen van 't herpluizen zyn naam behoudt.
werk	1856 VAN LENNEP	werk , z.n.o. – Gepluisd touwwerk, dienende om de naden en voegen der planken te breeuwen.
werken	1690 WITSEN	werken . Het op en neder springen van een schip in zee.
werken	1856 VAN LENNEP	werken , o.w. of <i>kraken</i> . – Wordt het schip gezegd te doen, wanneer zijn onderscheiden deelen ten gevolge van de beweging der zee hoorbaar tegen elkaar wrijven. Men zegt ook van masten of raas, dat zy <i>werken</i> , wanneer hun gekraak aanduidt, dat zy in stevigheid beginnen te verminderen. In 't algemeen beduidt het het hevig slingeren en stampen van het schip.
werp	1856 VAN LENNEP	werp . z.n.o. – By een woord gevoegd, duidt aan, dat men iets uitbrengt om zich te verhalen of uit te werken. Een <i>werpanker</i> , een <i>werptros</i> . Zie <i>anker</i> , <i>tros</i> , enz. <i>Werp</i> wordt ook wel by verkorting voor <i>Werpanker</i> gebezigd. Een <i>werp</i> uitbrengen.
werpanker	1856 VAN LENNEP	werpanker , z.n.o. – Anker, dat uitgevoerd wordt om een schip daarby voort te halen.
werpen	1681 SEEMAN	werpen , beteekend smakken, gooien, en daar van een <i>werp</i> , dit woord werd oneigendlijk genoomen voor <i>de dobbelsteenen werpen</i> : waar van, <i>werp weg! hij werpt seer gelukkig</i> , ens. <i>dat is een braave, dat is een slegte werpt</i> : een <i>werpanker</i> nu beteekend een <i>anker</i> , dat bequaam is om terstond uitgeworpen te werden: <i>een werpnet</i> , dat niet uitgespannen: maar met een <i>werp</i> , of <i>worp</i> in het waater gesmeeten werd: van <i>werpen</i> koomen veele te saamengestelde woorden: als <i>aanwerpen</i> , <i>toewerpen</i> : <i>afwerpen</i> , van boven needer <i>werpen</i> : oneigendlijk voordeel aanbrengen: <i>dat mag niet veel afwerpen</i> , dat mag niet veel opbrengen: <i>inwerpen</i> , insmijten: <i>omwerpen</i> , <i>om verwerpen</i> : <i>onderwerpen</i> , onder de voet smijten: oneigendlijk onderdaanig zijn, of ook onderdaanig maaken: <i>hij wil sig de wetten niet onderwerpen: hij wil sig niet onderwerpen de magt des Koonings</i> : <i>ontwerpen</i> beteekend, een ooverslag, een schets maaken: <i>wie heeft die saak, of dat geschrift, ontworpen?</i> en soo, <i>een ontwerp van een saak</i> : <i>opwerpen</i> , om hoog <i>werpen</i> : <i>de see, de grond werpt op: werp op!</i> oneigendlijk op de baan brengen: <i>wie heeft dat eerst opgeworpen?</i> het beteekend sig verheffen, of sig iets onregtvaardiglijk aanmaatigen: <i>hij wierp sig op voor Kooning: hij wierd voor Kooning opgeworpen</i> : <i>verwerpen</i> : van de eenen plaats <i>werpen</i> naa den ander, als ook van nieuws <i>opwerpen</i> : <i>die werp moet je verwerpen: versmakken</i> , oneigendlijk, veragten, versmaaden: en hier van, <i>hij verwerpt alle goede vermaaningen: men moet zijn oude schoenen niet verwerpen, eer men nieuwe heeft</i> : waar meede te kennen gegeven werd, dat men Aesopus hond niet moet slagten, dewelke naa de schaadu hapte, en liet het stuk vlees, dat hij in zijn bek had, vallen, <i>uitwerpen</i> , <i>wegwerpen</i> , ens.
werpen	1856 VAN LENNEP	werpen , b.w. – of <i>uitwerpen</i> , Een schip, door behulp van ankers of trossen, uitwerken: komm. <i>Werp</i> (Werp het dieplood uit).
werplijn	1856 VAN LENNEP	werplijn , werptros , enz. – Zie <i>lijn</i> , <i>tros</i> , enz.
werptros	1856 VAN LENNEP	werplijn , werptros , enz. – Zie <i>lijn</i> , <i>tros</i> , enz.

wervelwind	1681 SEEMAN	wervelwind , <i>een draaiwind</i> : want wat het woord <i>wervel</i> aangaat, dat beteekend (gelijk wij weeten) eigenlijk een werktuig van hout, dat men omdraaien kan, om daar meede iets te sluiten: dit seggen wij daarom, om dat dit woord moet onderscheiden werden van een grendel, die gemeenelijk van ijser is, en niet omgedraaid, maar ingeschooven werd: van dit woord <i>wervel</i> is afkomstig, en daar van te saamengesteld <i>een wervelbeen</i> , dat is een knook aan hals, of rug, die omgedraaid kan werden: <i>wervelsiek</i> , balhoorig: <i>gij soud mij wel wervelsiek maaken</i> : gij soud mij door uuw lellen, en lemmen wel mal, en sot maaken, sie, voorts <i>Kilianus</i> op het woord <i>worvelsiek</i> .
wervelwind	1856 VAN LENNEP	wervelwind , z.n.m. – Dwarrelwind; draaiende Wind, die met hevigheid waait. <i>'t Gegier der Wervelwinden</i> <i>Die eik en ceder knakken,</i> <i>Rukt broederlijke takken,</i> <i>Scheurt teere hartevrinden,</i> <i>In 't stormgewoel van een.</i> Bilderdijk.
werven	1681 SEEMAN	werven , soo mij dunkt komt van een <i>werf</i> , of plaats: gelijk geseid is, en dan soude het in sig selven beteekenen van de eene <i>werf</i> op de andere loopen, gelijk de <i>wervers</i> gewoon zijn: maar <i>werven</i> nu beteekend aanneemen: waar van, <i>volk werven</i> : het welk ook uit korswijn geseid werd, als men eenige vrinden, of gasten, zoekt bij een te versaamen: van <i>werven</i> komt <i>werver</i> , <i>werving</i> : <i>hier zijn wervers gekoomen, om te werven: sal de werving voort gaan?</i> van <i>werven</i> komt <i>verwerven</i> , verkrijgen: <i>kan ik dan geen troost verwerven</i> , sie, <i>werf</i> .
werven	1856 VAN LENNEP	werven , b.w. – Aannemen, in dienst nemen. <i>Manschappen werven</i> , <i>Matrozen werven</i> .
werver	1856 VAN LENNEP	werver . Die het volk tot de dienst ten oorlog aanbrengt. De matrozen. noemen zulk een: zielverkooper.
west ten noorden	1856 VAN LENNEP	west ten noorden , west ten zuiden , – Windstreken. Zie <u>windstreken</u> .
west ten zuiden	1856 VAN LENNEP	west ten noorden , west ten zuiden , – Windstreken. Zie <u>windstreken</u> .
west	1681 SEEMAN	west , werd gesteld teegen oost: waar van daan <i>Westewind</i> : en soo werden alle plaatsen ten opsigte van haare geleegendheid genaamd: <i>West</i> , Suiden, Noorden, Oost, geleegen te zijn: gelijk sulks van veele geleerden, ontrent de woorden der Euangelisten, dat <i>de Wijsen quamen uit het Oosten</i> , in haare schriften aangewezen is: soo ook noemen de Grieken Italien (om dat het in opsigte van haar <i>westelijk</i> aan geleegen is) <i>Hesperia</i> van <i>hesperus</i> de Aavondstar, soo seide Virg. Ecl.... <i>Ite domum saturae venit hesperus, ite capellae.</i> soo ook bij ons het <i>Noorder</i> gedeelte van Holland werd <i>VWestvriesland</i> genaamd, ten opsigte van <i>Vriesland</i> , dat aan de oover sij' van de <i>Suidersee</i> geleegen is: daar en teegen werd dat land <i>Oostvriesland</i> genaamd, dat ten opsigte van dit selve <i>Vriesland</i> oover de Rievier den Dollard geleegen leit: soo ook <i>Suidholland</i> teegen <i>Noordholland</i> , ens. als dan een seeman seide om de <i>Westvaaren</i> , om de <i>Oost</i> , om de <i>Noordvaaren</i> , soo kan men daar uit niet anders verstaan, als dat hij vaart naa soodaanige gewesten, die op die streek van het kompas (ten opsigte van de Haaven,

		daar hij uitvaart) geleegen zijn: soo noemd men ook <i>Westindien</i> , <i>Westindiesvaarder</i> , als gesteld teegen Oostindien, Oostindiesvaarder, ens.
west	1690 WITSEN	de wal, of het landt, geert om de oost, of west. Dat is: Het zelve loopt zoo heen.
west	1690 WITSEN	het weêr leit om de west , of oost , enz. Het waait dus of zoo.
west	1690 WITSEN	om de oost , of, west leggen . Dat is: Met de steven derwaarts heen leggen.
west	1836 SPRENGER	Oost, West, t'huis best. Dit opschrift, is reeds het Spreekwoord zelve. Het zegt, <i>dat waar men ook in de wereld goed onthaald wordt, het nergens beter is dan aan eigen haard</i> . Een echte trek van het Hollandse karakter. Bij de vaart op <i>Oost en West</i> , vonden zij het toch altijd op hunnen geboortegrond beter.
West	1856 VAN LENNEP	west, (de) z.n.v. – De Westindische Koloniën. <i>Hy vaart op de West. Hij heeft zijn fortuin in de West gemaakt.</i>
west	1856 VAN LENNEP	west , bw. – Ten Westen, uit het Westen, aan den Westkant. <i>De wind is west</i> (waait uit het Westen.) <i>Wy zagen een schip west van ons af.</i>
westelijk	1856 VAN LENNEP	westelijk , b.n. – Wat zich ten Westen bevindt.
westelijken	1856 VAN LENNEP	westelijken , o.w. – Zich naar het Westen begeven. <i>De wind begint te westelijken.</i>
westen	1690 WITSEN	de wint draait door 't oosten, of westen , enz. De wint waait West, of Oost, doch eerst voor een korten tydt Noorden, of Zuiden gewaait hebbende.
westen	1856 VAN LENNEP	westen, (het) – Het Westelijk land.
westen	1856 VAN LENNEP	westen, (ten) b.w. – Aan de Westzijde. Zie <i>west</i> .
westenwind	1856 VAN LENNEP	westewind , z.n.m. – Wind, die uit het Westen waait.
westergang	1856 VAN LENNEP	westergang , z.n.m. – Gang, die, zich langs den spiegel van stuur- naar bakboord uitstreckende, aan de eene zijde door den spiegel en aan de andere door een lenning bepaald wordt.
westerkim	1856 VAN LENNEP	westerkim , z.n.v. – De gezichteinder ten Westen. Zie <i>westkim</i> .
westerzon	1856 VAN LENNEP	westerzon , z.n.v. – Avondzon.
westkim	1856 VAN LENNEP	westkim , z.n.v. – 't Zelfde als <i>westerkim</i> . <i>Hy had den avond en de Westkim reeds gewonnen</i> Vondel, <i>Faeton</i> .
westwaarts	1856 VAN LENNEP	westwaart , b.w. – Naar de Westzijde toe. <i>Wy zeilen westwaart</i> (het Westen in).
westzijde	1856 VAN LENNEP	westzijde , z.n.v. – De zijde, in het Westen gelegen.
weveling	1690 WITSEN	wevelingen . De dwars-touwtjens daar men by op en neder klimt.
weveling	1856 VAN LENNEP	wevelingen , z.n.v.mv. – Touwtjens, tusschen de hoofdtouwen gespannen, en den bootsgezellen dienende om naar de mars en bramzaling te klimmen.
weven	1681 SEEMAN	weeven (seid men) voor een spreekwoord, <i>is een goed ambagt</i> : maar schoon het eenig geld opbrengt: eevenwel is het heedendaags in kleinagtig: want de kunst gaat om brood de ouden hebben <i>Minerva</i> , of <i>Pallas</i> de vinding toegeschreeven: Hoe wel de ongelukkige <i>Arachne</i> voor haar in kunst niet en begeerde te wijken: die meer begeerd te weeten van dit droevig voorval, die lees <i>Ovid. Metam. 7</i> . Daar zijn'er, die meenen (en niet buiten reeden) soo sij seggen, dat de <i>Weefkunst</i> van Adam door de weereld verspreid is: dog alsoo haar bewijs maar vrouwelijk is, soo laat ik het

weven	1690 WITSSEN
weven	1856 VAN LENNEP
wherry	1690 WITSSEN
wherry	1690 WITSSEN
wherry	1856 VAN LENNEP
wiegen	1681 SEEMAN
wiegen	1690 WITSSEN
wiegen	1856 VAN LENNEP
wiel	1681 SEEMAN
wiel	1740 Zonhoven
wiel	1856 VAN LENNEP

daar: want voor mij, ik wil wel rond uit bekennen, dat ik geloof, dat'er een boefje schuld: en dat zij al te vrouwelijk om haar hart zijn. *Weeven*, dan geeft de naam aan een *Weever*: want schoon de grootste Prinsessen, en Koningen Keiserinnen eertijds deese konst hebben geoeffend, het is heedendaags de manier niet: van *Weever* komt het seggen: *het is of hier een Weever vrijd*, te weeten, wanneer een kaars niet wel, of donker, btand: soo ik geloof hier uit gesprooten, dat de *Weevers*, of *Wevertjes* bij kleine lampjes, en dunne pitjes *Weeven*: dog soo dit *Lucretia*, die magtige *Dame*, tot geen oneer sterkte, als een teeken van suinigheid, sie, *Ovid. in Fastis lib....* alwaar hij seid,

Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant.

hoe veel te minder de *Weevers*, dewelke verscheiden zijn, *Linneweevers*, *Greinweevers*: *Wolleweevers*, *Lintweevers*, ens. van *Weever*, *Weeverij*: *Weeftouvv*, of, *Weefgetouvv*: *hij is van het Weefgetouvv afgesprongen*, hij is van 't *Weeven* verlost: het woord *Weeven* is ook te scheep gebruikelijk, en dat blijkt uit *Wevelingen*, dewelke zijn touwetjes, die tussen de hoofdtouwen gespannen, of *geweeven* werden, dienende voor de bootsgesellen, als, om naa de mars te klimmen.

weven. De wevelingen scheeren.

weven, b.w. – De Wevelingen scheren.

roey-berde. Roey-boot.

wirry. Een soort van binnelandtsche scheepen in Engelandt.

werrie, z.n.v. – Engelsch roeivaarttuigjen.

wiegen, komt van *wieg*, het welk een werktuig is, waar in de kinderen gelegd werden, om door het beweegen der selve gesust, en in 't slaap te raaken: *wiegen* dan is een *wieg* heen, en weer beweegen: *iemand in slaap wiegen*, beteekend oneigendlijk: iemand onder schijn van vrindschap, en door goede woorden, en beloften, bedriegen: dit woord werd ook van de scheepstimmerluiden gebruikt, waar door zij te kennen geeven een vaartuig, dat op staapel staat, en gereed is om af te loopen, los wrikken, en aan 't glijen helpen.

wiegen. Het schip heen en weder beweegen als het afloopen zal, om schot te krygen; 't geen geschiedt met touwen, en lange boomen, die daar onder gestoken werden, op welke het schip steunt.

wiegen, b.w. – De scheepstimmerlieden noemen *een schip wiegen*, wanneer zij het, by 't afloopen, los wrikken en aan 't glijden helpen.

wiel, heeft tweederhande beteekenissen: de eerste is, een rad van een rampaard, ens. waar van spotsgewijs: *hij wierd van een karos met een wiel ooverreeden*, dat is, van een kruiwaagen: van *wiel* komt een *wieltros*, een *tros*, die aan een *wiel* te scheep gebruikt werd, sie *tros*, *een stok in 't wiel steeken*, oneigendlijk een saak verhinderen: voorts *wiel* beteekend een *wel*, of draaikuil: en daar van de *wielingen* eenige droogte, en wellen ontrent de Vlaamse en Seeuwse kust: waar van, *de scheepen zijn de VVielingen ingelooopen*, sie, *de Bruin in Embl. pag. 32*

wielen. Wellen, draaikuielen omtrent het landt en droogtens.

wiel, z.n.o. – Het rad van een rampaard.

wieling	1856 VAN LENNEP	wieling, z.n.v. – Draaikolk <i>Wat Wieling dan, wat golving spoelt en drijft</i> <i>En slingert u, onwetend waar gy blijft?</i> Bilderdijk.
wieltros	1856 VAN LENNEP	wieltros , z.n.m. – Dunne troslijn.
wier	1681 SEEMAN	wier, beteekend gedroogd vlot gras: of het Latijnse woord <i>Alga</i>, waar van, <i>Projectâ vilior Alga.</i> als sijnde een stof, die nergens toe en deugd: dog dit oordeelen de Noordhollanders, ens. niet: dewelke haar swaarste seedijken daar meede weeten hegt, en sterk te maaken: van dit <i>wier</i> heeft het Eiland <i>Wieringen</i> haar naam, als sijn de geleegeen op een plaats, daar seer veel <i>wier</i> gevonden werd: daar is een spreekwoord: <i>hij siet, of hij Wieringen in sou'</i> (te weeten, <i>moeten inloopen</i>) of gelijk andere willen <i>de Wielingen</i>: dat is, <i>hij siet of hij Viaanen verraaden had</i>: dog beide komt het daar op uit: dat iemand seer te onvreden is, om dat hij tot sijn oogmerk niet en kan geraaken: want die om de west van daan koomen, in de Maas, of Tessel t'huis hooren: dien komt het ongeleegeen <i>de Wielingen</i> te kiezen: soo ook die uit Tessel of het Vlie, ens. naa Amsterdam willen, die raaken van haar stuk, als sij op de Reede van <i>Wieringen</i> moeten koomen.
wier	1856 VAN LENNEP	wier, z.n.o. – Zeegras, dat, gedroogd, tot het maken van dijken gebezigd wordt. Zie <i>dijk</i>. <i>Een hand vol zeewier dreef door 't nat,</i> <i>Ten spel van wind en golven.</i> <i>Nu, 't moedig hoofd om hoog gebeurd,</i> <i>En dan, in 't schuim bedolven.</i> Bilderdijk. Van dit gras heeft het eiland <i>Wieringen</i> sijn naam. Spreekwijze: <i>Hij kijkt of hy Wieringen in wou</i> (hy kijkt zuur: om dat de doortocht tusschen Wieringen en den vasten wal smal is) <i>Men moet soms hard prangen om Wieringen te krijgen</i> (men heeft veel gevaar door te staan eer men in veilige haven komt: men moet soms hard werken aler men tot rust komt).
Wieringen	1690 WITSEN	hy ziet zoo bang, als of hy te wieringen in wouw . Dit wert gezeght, wanneer iemandt in noodt verlegen staat, of elders in moet daar hy noode komt: gelyk de Schippers met hare scheepen zeer noode aan dat eilandt in loopen.
wieuw	1856 VAN LENNEP	wieuw , b.n. (veroud.) – Ongunstig. <i>De wind is wieuw</i> (het tegendeel van <i>Wauw</i>).
wig	1681 SEEMAN	wig, of <i>wigge</i> de Latijnisten noemen het <i>cuneus</i> sijnde een hout, of ijser werktuig, waar meede hard, en quastig hout gekloofd werd: want (gelijk wij weeten) het is onder dun en scharp, en allensjes dikker naa booven, op dat het ingeslaagen sijnde met een mooker, of swaaren houten haamer, het hout te bequaamer soude doen splijten: van dit woord <i>wig</i> schijnt te koomen het woord <i>wighart</i>, dat is, soo <i>hard</i>, of die een <i>hart</i> heeft, als een <i>wig</i>: gelijk <i>Alhard</i> gants en gaar <i>hard</i>, ens. het woord <i>wig</i>, <i>sie</i>, <i>Roemer</i> 1. 34. ens.

wig	1690 WITSEN	wiggen. Platte stukken houts, die voor scherp zyn, dienende om ergens tusschen gedreeven te worden.
wig	1856 VAN LENNEP	wig , z.n.v. – Prisma van hout of yzer, dienende om hout te splijten, of eenig voorwerp te schoren.
wij	1856 VAN LENNEP	wy , p.voorn. – In 't algemeen gebruikelijk voor “ons schip.” <i>Wy zijn aan lij. Hy is te loefwaart van Ons. Wy moeten ten anker. Wy loopen drie mylen.</i>
wijn	1681 SEEMAN	wijn , op het woord hout meenen wij getoond te hebben, hoe dat de <i>V</i> bij de Latijnisten de kracht heeft van onse <i>W</i> . en daarom oordeelen wij (onder verbeetering) dat <i>Wijn</i> afkomstig is van het Latijnse <i>vinum</i> , te meer om dat de <i>vi</i> in <i>vinum</i> lang is, dat is, als of het geschreeven wierd <i>wijnum</i> : dat nu <i>Wijn</i> is het druivensap, dat is ten oovervloed bekend: want daar van een <i>Wijnstok</i> : een <i>Wijngaard</i> : <i>Wijnhuis</i> : <i>Wijnkan</i> : <i>Wijnkop</i> : <i>Wijnmoer</i> : <i>Wijnsteen</i> : <i>Wijnvat</i> : ens. maar een spreekwoord moet ik hier nog in lassen, te weeten, <i>iemand verkoopen, en geeven hem van de Wijnkoop te drinken</i> : dat is, soo gaauw sijn booven een ander, dat hij hem niet alleen buiten sijn weeten sal weeten te <i>verkoopen</i> : maar ook van het geld, dat ten besten gegeeven werd booven de <i>koop</i> , sal laten <i>drinken</i> , sonder dat de <i>verkogte</i> het merkt: maar wat het te seggen is: <i>die Wijn voerd, die Wijn drinkt</i> , dat weeten de bootsgesellen alderbest, die ten spijt van kooplui met de <i>Wijn</i> leeven, of het roofgoed, en waater was: <i>hij doet al Waater in sijn Wijn</i> : dat is, hij geeft al beeter koop hij is soo trots niet meer, ens.
wijzen	1856 VAN LENNEP	wijzen , o.w. – Zich vertoonen, zich voordoen. <i>Het touw Wijst recht vooruit</i> (staat recht vooruit). <i>Het touw Wijst met een hoek naar het anker</i> (staat in een hoek tusschen het schip en het anker). <i>Het kompas Wijst</i> . Zie <i>miswijzing</i> .
wik	1681 SEEMAN	wik , waar van <i>wikken</i> , beteekend de proef ter naauwer nood kunnen uitstaan: en daarom seide men, <i>het was wik, of wak</i> , dat is, het was sus, of soo: het scheelde weinig of niet: want als ijs niet al te sterk is, dan is het <i>wik of wak</i> , of men daar oover, of onder raaken sal: en derhalven soo blijkt de beteekenis van <i>wikken</i> , dat naamendlijk <i>wikken</i> is, gissen hoe veel swaarten iets heeft: en oneigendlijk: <i>hij wikte dat soo swaar</i> : dat is, hij was daar oover seer swaarmoedig, ens.
wik	1856 VAN LENNEP	wik , b.n. – Ter naauwer nood. Spreekwijze: <i>Het is wik of Wak</i> (het is zus of zoo). Zie <i>wak</i> .
wikken	1856 VAN LENNEP	wikken . Bezien, doelen. <i>En driemaal wikte van zijn oortip, driemaal mikte:</i> <i>Zóó vreeselijk, dat zelfs de hemelschutter schrikte.</i> Vondel <i>Faeton</i> . Spreekwijze: <i>Men moet wikken en wegen</i> . (Men moet bezien en overleggen).
wil	1681 SEEMAN	wil , en <i>willen</i> sijn enden van dik touw, die in de plaats van vrijf houten, voor de boeg van klein vaartuig, gehangen werden, sie, <i>vrijfhout</i> .
wil	1690 WITSEN	willen . Stukken van oude kabels, die men buitewaarts tegen de zyden van 't schip hangt, om quetzinge voor te komen.
wil	1856 VAN LENNEP	willen , z.n.m.mv. – 1°. Enden dik touw, die, in de plaats van een wrijfhout, voor den boeg van een klein vaartuig gehangen worden.

wildebras 1856 VAN LENNEP
wimpel 1681 SEEMAN

wimpel 1856 VAN LENNEP
wimpel 1856 VAN LENNEP

wimpelman 1856 VAN LENNEP
wimpelstok 1856 VAN LENNEP
wind 1681 SEEMAN

2°. Platte schijven van platting gemaakt, die over het buitenboord van de sloepen gehangen worden tegen het stooten.

wildebras, z.n.m. – Zie *bras*.

wimpel, beteekend een lange, en smalle, en gespleete vlag, en hoe wel haar gebruik tot sieraad voor een gedeelte strekt, soo is'er ook groote nuttigheid in, ten opzichte van opper en onder bevel hebben in een vloot: van *Wimpel* k mt *bewimpelen*, beswagtelen: oneigendlijk, verbloemen, en bedekken, ens.

breede wimpel. – Zie *wimpel*.

wimpel, z.n.m. – Lange, smalle strook vlaggedoek, meestal in twee punten uitlopende. *Koninklijke wimpel* (die alleen van den grooten mast der oorlogsvaartuigen geheschen wordt en de kleur der vlag heeft.) De *wimpel*, boven de vlag van top gevoerd, dient tot teeken, dat de hoogste macht, de Koning of diens vertegenwoordiger, aan boord is.) *Kommandeur van den breedten wimpel* (tytel van een Hoofdofficier in rang volgende op den Schout-by-Nacht). *Met Vlaggen en wimpels* liep het schip de haven binnen.

*Een gloeiend paviljoen
Van Wimpels, geschakeert tot een triomffestoen,
Verlicht door duizenden van vieren, langs de stangen
En marssen vastgehecht, terwijl kortouw en slangen
Matroos verquikten met hun dreunende muziek.*

Antonides, *IJstroom*.

Spreekwijze: *Hy wint het met Vlaggen en wimpels*. Zie *vlag*.

wimpelman, z.n.m. – Scheepsjongen, die op den Wimpel moet toezien.

wimpelstok, z.n.m. – Stok of standert van den Wimpel.

wind, dunkt ons afkomstig van *ventus*, op dien voet van wijn, en andere woorden: 't is waar, dat de E in I de T in D, veranderd werd: maar die het meerder toestond, sou die het minder kunnen weigeren? geensins: *VWind* nu (gelijk wij weeten) is een sterke beweging van de lugt, en naa dat de selve sterker, of slapper: mee, of teegen is, soo bekomt sij ook haar naamen: *een slappe VWind*, *een stijve wind*, *rukwind*, *stuitwind*, *wervelwind*: *een voorwind*: *een teegenwind*: en daar van, *vaaren met een voorwind*, *of voor de wind*: *vaaren met een teegenwind*, *of in de wind*, *teegen de wind in*, *of op: bij de wind*: *beneeden de wind sijn*: *booven de wind sijn*: dat is, in lij', of te loefwaarts: soo ook, *de wind ruimd*: *de wind vierd*, *scherpt*, *krimpt in*: dat is, de *wind* werd hoe langer, hoe beeter: en in de laatste voorbeelden, hoe langer, hoe slimmer voor de geen, die vaart: *de wind draaid*, *keerd*, *loopt*, *schiet om*: alle van een beteekenis: alleenlijk, dat het laatste te kennen wil geeven, dat het de *wind* schielijk veranderd: *de wind quijt sijn*, niet voort moogen, en oneigendlijk, niet wel bij sijn sinnen sijn: het niet vast hebben: *in de wind houden*, *in de wind*, *bij de wind steeken*, draagende houden: *onder de wind loopen*, *teegen de wind inkrimpen*: *in de wind opseilen*, oplaveeren: oneigendlijk gebruikt het *Hoofd in sijn historien* pag. 145. voor in weerwil van sijn vijanden zoeken booven te geraaken, sie, *seil*: *de wind dood loopen*: dat is, soo hard

seilen, dat de *wind* niet volgen kan: het welk ik geloof in soo een geval te gebeuren, als *de wind* schielijk *gaat leggen*, en het schip nogtans sijn vaart behoud (*per motum à motore impressum*) op dien voet spreekt ook *Hugo Grotius* in sijn gedigten, gemaakt op de seilwaagen van *Prins Maurits*:

Vela noti celeres non potuere sequi.

men seid ook oneigendlijk *sijn selven dood loopen*, dat is, sijn selven in de weeg loopen, niet opdoen, soo ook, *dat sal sijn selven wel dood loopen*: schijnende te slaan op de spreekwijsen, *iemand dood loopen*, *iemand dood drinken*: *hij sou' hem wel dood*, en *leevendig loopen*, *drinken*, ens. *in de wind werpen*, *in de wind slaan*: niet een sier agten: agten iets soo veel als de *wind*: soo gebruikt het *de Bruin in Embl. pag. 95. en 259. de wind inhouden*, vind men bij *Hoofd in sijn Hist. pag 29.* en beteekend aldaar, sijn voorneemen niet oopenbaaren: niets laten blijken, niet uitkoomen: hoe seer iemand ons de tong schrappt. *Wind in 't hoofd hebben*: *wind breeken*: *windklooven*: *daar is wind aan de lugt!* veel geraas maaken, pogghen, snorken: waar van een *windbuil*, *windbreeker*: *de saaken gaan voor de wind*: dat is, voorspoedig: *de wind vlak in 't oog hebben*: oneigendlijk het seer quaad hebben, en *gants in de wind*, sie, *Hoofd pag. 44. van de wind leeven*, dat is niet hebben te eeten, of te breeken: en daarom seid men uit mismoedigheid: *ik kan van de wind niet leeven*: ik help hulp en onderstand van nooden: *een schipper mag geen wind verleggen*: dat is, *een schipper mag geen wind versuimen*, sie, *de Wisbuijs regten 41. aan de wind gran*: oneigendlijk, optrekken, ligtmussen, *wind vatten*, dit werd eigendlijk van de seilen gesegt, als sij door *de wind* gespannen werden, oneigendlijk als men seid, *ik heb een wind gevat*: *het kind is gequeld met winden*: *het is maar wind!* het heeft niet te beduiden: dog dit sei' Fop ook, maar hij bestruifde de seilen: van *wind* komt *windrig*: *het is winderig weer*: *hoe is hij soo winderig?* *hoe heeft hij soo veel wind in 't hoofd?* hoe is hij soo woelend? *windvank* iets, dat *wind* vatten kan: *een seid ter windvank stellen*: ens.

wind	1690 WITSEN	aan de wint gaan. Wintwaarts langs zeilen.
wind	1690 WITSEN	aan de wint hangen. Dat is: Onder zeil zynde, niet voort zeilen; maar de neus na de wint zetten, zoo, dat het de voortgang belet. Of anders: Niet afvallen, of van de wint af zeilen.
wind	1690 WITSEN	aan de wint leggen. Het schip doen stil leggen, zonder voort te gaan: met de bek na de wint toe te zetten.
wind	1690 WITSEN	als de wint meer opkrimpt, zoo krygen wy weer een gat vol. Dat is: Als de wint opkrimpt, zoo zal het weder regenen, waaijen, nat, en vuil worden.
wind	1690 WITSEN	beloopen zyn van een wint of storm. Wert gezeght, als men onverdacht van het quade weêr overvallen wert.
wind	1690 WITSEN	beneden wint zyn. Aldaar zyn, waar de wint na toe waait.
wind	1690 WITSEN	bochtigh yzer kan men rechten; maar geen harde windt bevechten. Tegens Godes werken is niets te doen.
wind	1690 WITSEN	boven de windt blyven hangen. Niet af komen zeilen na iemandt toe, schoon men goede windt heeft.
wind	1690 WITSEN	boven wint zyn. Aldaar zyn, waar de wint van daan komt.

wind	1690 WITSEN	by de wint blyven leggen. Geen voortgang maken, schoon men goede wint heeft.
wind	1690 WITSEN	by de wint houden. By de wint zeilen. Om iemant te ontzeilen is het dienstigh zoo veel by de wint te houden als men kan; 't geen met dikmaals wenden, of omleggen, geschiedt.
wind	1690 WITSEN	by de wint kruipen. Zeer scharp zeilen.
wind	1690 WITSEN	by de wint over zeilen. Zoo scherp zeilen als 't doenlyk is, mits de zeilen niet leuteran.
wind	1690 WITSEN	by de wint smyten: <i>bysteken</i> . De neus van het schip na de wint toe stellen. Iemandt in wachten.
wind	1690 WITSEN	de eene wint eet den ander op. De eene wint verjaaght den ander.
wind	1690 WITSEN	de wint boeght dus of zoo. De wint waait aan deeze of geene zyde.
wind	1690 WITSEN	de wint breedt. De wint wert meerder ten dienst van den zeilder.
wind	1690 WITSEN	de wint doodt loopen. Zoo hardt zeilen, dat de wint niet volgen kan.
wind	1690 WITSEN	de wint doodt schieten. Als twee vlooten tegens elkander slaan, gebeurt het, dat, door 't veelvoudigh schieten, de lucht omtrent de scheepen stil wert; 't geen aldus wert genoemd.
wind	1690 WITSEN	de wint doodt, of blindt, zeilen. Snelder vaert hebben, dan de wint waait.
wind	1690 WITSEN	de wint draait door 't oosten, of westen, enz. De wint waait West, of Oost, doch eerst voor een korten tydt Noorden, of Zuiden gewaait hebbende.
wind	1690 WITSEN	de wint geust. De wint verandert.
wind	1690 WITSEN	de wint haalt aan. Het begint hardt te waaijen.
wind	1690 WITSEN	de wint houdt met het landt af. De wint is van landt.
wind	1690 WITSEN	de wint houdt met het landt in. De wint is na landt.
wind	1690 WITSEN	de wint in zyn zeil hebben. Oneig. Voorspoedt hebben.
wind	1690 WITSEN	de wint is in ons zeil. Het gaat na wensch, en voorspoedigh.
wind	1690 WITSEN	de wint is op en neer. Daar is geen wint.
wind	1690 WITSEN	de wint is waauw. De wint is goet.
wind	1690 WITSEN	de wint is wieuw. De wint is quaat.
wind	1690 WITSEN	de wint komt breet. Dat is: De wint begint hardt te waaijen.
wind	1690 WITSEN	de wint krimpt in. De wint waait weder al langzaam uit of naar dien hoek, daar zy te vooren van daan quam.
wind	1690 WITSEN	de wint kruipt naar dit of geen gewest. De wint verandert langzaamlyk.
wind	1690 WITSEN	de wint kruipt op. De wint scherpt langzaamlyk, en 't werdt minder voor wint. Of mede: De wint gaat tegen het compas om.
wind	1690 WITSEN	de wint loopt doodt. Het wordt allengskens stil.
wind	1690 WITSEN	de wint loopt uit en in. De wint verandert schielyk van streek: is ongestadigh.
wind	1690 WITSEN	de wint luimt. De wint verzacht.
wind	1690 WITSEN	de wint op knypen. De wint winnen: ofte, boven wint komen.
wind	1690 WITSEN	de wint schiet uit. De wint ruimt, wordt meerder Oost, of West, Noordt, of Zuidt. De wint draait van de hooft-streek af, daar hy naast aan was.
wind	1690 WITSEN	de wint staat op geen streek. De wint is niet bestendigh.
wind	1690 WITSEN	de wint van vooren hebben. Oneig. Tegenspoedigh zyn.

wind	1690 WITSEN	de wint van vooren in geven. Oneigentlyk: Iemandt te keer gaan.
wind	1690 WITSEN	de wint verseist. De wint verschiet, 't zy hy goet of quaat wert.
wind	1690 WITSEN	de wint vuurt. Wert gezeght, wanneer het roode zich aan den hemel vertoont, daar de wint dreight van daan te zullen komen; 't geen de zee-luiden voor een gewis teken houden.
wind	1690 WITSEN	de wint waait in zyn zeil. Het gaat hem wel.
wind	1690 WITSEN	de wint waait met zengen. De wint waait met buijen.
wind	1690 WITSEN	de wint waait rondtom 't compas. De wint is ongestadigh.
wind	1690 WITSEN	de wint waait uit en in. De wint is veranderlyk.
wind	1690 WITSEN	de zaken gaan voor de wint. Oneig. De zaken gelukken wel.
wind	1690 WITSEN	de zon schynt de wint doodt. Dat is: Het wert stil; 't geene op de middagh, by sterke zonne-schyn, veel geschiedt.
wind	1690 WITSEN	dicht aan de wint knypen. Dicht by de wint heen zeilen.
wind	1690 WITSEN	die zeilt boven windt, ziet wat hy vindt. Hier mede wert verstaan, dat te hoogh zeilen ongemak baart.
wind	1690 WITSEN	die zeilt met een laege spriet, kleine wint en deert hem niet. Oneig. Die een te hooge staat niet zoekt, zal niet te laegh vallen.
wind	1690 WITSEN	door de wint douwen. Zoo scherp zeilen, dat men gelyk als tegen de wint op zeilt.
wind	1690 WITSEN	door de wint steken. Derwaarts varen daar de wint ter zyden van daan komt, en half tegen wint.
wind	1690 WITSEN	een die zyn zeil te hooge stelt, werdt licht'lyk van de wint gevelt. Van te hoogen staat valt men dikmaals zeer laegh. In 't Latyn: <i>Tolluntur in altum ut lapsu graviori ruant.</i>
wind	1690 WITSEN	een schipper magh geen wint verleggen. Oneigentl. Men moet zyn zaken niet verzuimen.
wind	1690 WITSEN	geen wint over geven. Dicht by de wint heen zeilen.
wind	1690 WITSEN	ghy kondt met dien geen halve wint zeilen. Dat is: Men kan met hem niet voort komen.
wind	1690 WITSEN	giet in de nok, 't is scharpe wint. Oneigentl. Komt te hulpe, 't is noodigh.
wind	1690 WITSEN	het is voor wint en stroom goet stieren. Dat is: By zegen en vrede is de regeering gemakkelyk.
wind	1690 WITSEN	het moet zomtydts een rak in de wint zyn. Oneigentl. Men kan altydt geen voorspoet hebben.
wind	1690 WITSEN	het schip vraakt een streek drie of vier van de wint. Dat is: Het water schiet zoo hol, dat het schip zoo veel streken van't compas af gaat.
wind	1690 WITSEN	in de luwte voelt men geen wint. Dat is: Die buiten 't ongemak is, kan daar niet te recht van oordeelen.
wind	1690 WITSEN	in de wint op klouwen. By stilte zachtjes tegen de wint op zeilen.
wind	1690 WITSEN	in de wint van iemant zyn. Zyn daar de wint van daan komt, ten aanzien van een ander.
wind	1690 WITSEN	in, of uit de wint zetten. Een zeil ter wintvang zetten, ofte in nemen.
wind	1690 WITSEN	men moet by harde winden zoo wel weten een reef in te binden, als by stilte eenigh bot uit te geven. Dat is: In alle wederwaerdigheden moet men zich schikken.
wind	1690 WITSEN	men moet zeilen terwyl de wint dient. Oneig. Geene goede gelegentheidt moet verzuimt werden.
wind	1690 WITSEN	onder de wint laten loopen. Het galjoen in de wint zetten: wachten.

wind	1690 WITSEN	onder de wint zyn , <i>leggen</i> , of <i>raken</i> . Dat is: Aldaar zyn waar de wint na toe waait, ten aanzien van een ander, die boven de wint is.
wind	1690 WITSEN	op de wint leggen . Het schips voorste in de wint zetten.
wind	1690 WITSEN	op goede wint zeil maken . Oneigentl. Geen quaat achterdenken hebben.
wind	1690 WITSEN	open wint . Een wint waar mede men ruim zeilen kan. Voor wint, of zoo goet als voor wint.
wind	1690 WITSEN	ryden tusschen wint en stroom . Aan anker leggen, als wint en stroom tegen elkander botzen, en van gelyke kracht zyn: 't geen de scheepen zeer doet slingeren; doch dit komt niet veel op 't kabel aan: en dan leght het schip dwars zees.
wind	1690 WITSEN	schrale wint . Een wint die niet zeer goet waait, en meest tegen is.
wind	1690 WITSEN	uit de wint komen loopen . Dit wert gezeght, als een schip voor wint af na een ander schip, of elderswaart heen zeilt, en wanneer dat een ander schip, daar men in is, half wint zeilt, of dat de plaats alzo afgelegen is.
wind	1690 WITSEN	uit de wint komen . Daar van daan komen, daar de wint van daan komt.
wind	1690 WITSEN	vaar-winden . Groote en langwylige doordringende winden.
wind	1690 WITSEN	van de wint houden . Ziet <i>dragende houden</i> .
wind	1690 WITSEN	van wint belooopen werden . Onvoorziens van wint overvallen werden.
wind	1690 WITSEN	verandering van wint, verandering van koers . Oneig. Zich naar den tydt voegen.
wind	1690 WITSEN	voor stroom en wint zeilen . Zulks wert oneigentlyk gezeght, als alles voorspoedigh gaat.
wind	1690 WITSEN	voor wint, en voor stroom, is 't goet zeilen . Dat is: By voorspoedt is 't gemakkelyk iets te onderneemen.
wind	1690 WITSEN	waaijen met alle winden . Oneig. Zich na den tydt stellen.
wind	1690 WITSEN	weerwint . Een wint die onbestendigh is.
wind	1690 WITSEN	wel by de wint zyn . Zeilen na behooren, niet te hoogh of te laegh.
wind	1690 WITSEN	wint op de neus krygen . In de wint krygen.
wind	1690 WITSEN	wint over geven . Laeger zeilen als men genoodtzaakt is, of door de wint gedwongen wert.
wind	1690 WITSEN	wint peilen . Op het kompas, of anderzins zien hoe de wint is.
wind	1690 WITSEN	wint volgen . Met het verloop van de wint zyne streek verzetten.
wind	1690 WITSEN	zit aan 't water, en verwacht de wint . Oneigentlyk is dit gezeght: Dat men geduldt moet hebben in zaken die van onze wil niet hangen. Dit spreek-woord heb ik uit de Russische taal geleert, en komt eigentlyk daar van heen, dat zy niet varen kunnen als met voor-wint, en als die niet waait, geduldigh wachten moeten.
wind	1836 SPRENGER	Wind . <u>Het gaat hem voor den wind</u> , zoo spreekt men van <i>iemand, die voorspoedig is, wiens ondernemingen wel gelukken, en die daardoor in goeden staat geraakt</i> . Wil men het echter nog sterker uitdrukken, dan neemt men bij den wind, het <i>tij</i> of <i>getijde</i> te baat en zegt: <u>het gaat hem voor wind en ty</u> , door welke zamenvoeging men te kennen wil geven, dat zoo iemand <i>dubbele vorderingen in welvaart maakt</i> , gelijk men bij gunstigen wind en gunstig tij, met dubbele snelheid voortspoedt. <u>Hy ziet in den wind</u> , beteekent, uit aanmerking, dat schippers vooral op den wind letten, als er

onweder aan de lucht is, Spreekw. gebruikt: *hij geeft er acht op, of enig gevaar of onheil genaakt.* Zoo schrijft HOOFT: “*Hoewel de ontsteltenissen, die ’t genaaken onzer ellenden beteekenen, van heeden nacht gisteren begost zijn, zoo hebben wij ’t al een wijle laten heenen gaan, op toeverlaat, dat de mooghenste Heeren en Staaten der gewesten, in den windt zouden zien, en uwe Hoogheit het opsteekend en nu over ’t hoofd hangend onweder aanwijzen.*”

Hy neemt hem den wind af, ontleend van zulk zeilen, waardoor men eenen anderen, den wind dien hij noodig heeft om voortte komen, ontnemt, beteekent Spreekw. *hij berooft hem van zijn voordeel.* In dien zin meldde de zoo evengenoemde schrijver: “*Dit was de wegh, om dien van Guise, die door den twist in ’t gelóóve hunnen aanhang stijfden, ’t onderscheppen ende den windt aftenemen.*”

Hy is door den wind. Men zegt van een vaartuig dat het door den wind gaat, wanneer het bij het laveren, na een langer of korter streek te hebben afgezeild, weder wendt. Waait het nu hard, dan helt het wel eens zoo sterk over, dat zelfs de zeilen het water raken en nat worden. Vandaar schijnt afkomstig, dat men van hem die te veel gedronken heeft, zegt, *dat hij door den wind is*, en dat te meer, omdat men ook wel van zoo iemand den anderen scheepsterm gebruikt, namelijk: hy loopt met een nat zeil.

Hy is den wind kwyt. Eigenlijk kan hij, met wien dit het geval is, even als een schip zonder wind, moeilijk voort, en vandaar dat het Spreekw. gebruikt wordt, om aantetuiden: *het gaat met zijne zaken niet vooruit*, of ook wel: *het ontbreekt hem aan doorzigt, moed en krachten, om voort te komen.*

Tegen wind en stroom kan men niet opzeilen. Dit spreekt van zelfs, en wordt fig. gebezigd, om reden te geven, *waarom wij of anderen in eenigerhande onderneming kwalijk slaagden, daar zij te moeilijk gemaakt werd om te volvoeren*; of ook wel, om aan te toonen: *waardoor men in tegenspoed of armoede is geraakt.* Men is dan gewoon, het genoemde Spreekwoord, te gebruiken en geeft er door te kennen: *wanneer men alles tegen zich heeft, kan men niet voorspoedig zijn.*

Daar komt een luchtje. zegt men, wanneer een labberkoeltje begint te waaijen, dat in het zeil valt, en wordt Spreekw. gebruikt, *wanneer zich eenige grond van hoop opdoet*, doch ondergaat men, in voor het overige gewenschte omstandigheden, een’ geringen tegenspoed, – komt er eene kleinigheid voor, die ons hindert of schaadt, men zegt dan: Er komt ligt een rakje (niet *rukje*) in den wind; een rak toch, noemt men te scheep, een eind wegs, dat men moet afzeilen, en op eene gansche reis, hoe voorspoedig ook, treft men toch ook ligt een eindje waters aan, dat men *in* of *tegen* den wind moet zeilen. De kronkelende loop onzer rivieren, maakt dit dagelijks, aanschouwelijk.

Hy legt tegen hem in den wind. zegt men van een schipper die met zijne zeilen aan een’ anderen den wind onderschept, en vanhier wordt het oneigenlijk genomen: van hem *die zich tegen iemand aankant.*

Hy waait met alle winden. Hoe vele schepen zijn er niet, alle dagen op het water, waarvan het eene *dezen*, het andere *genen* wind noodig heeft, en dit is van veel belang; maar ongelukkig zij, die zoo

		veranderlijk als de wind zijn, ja, die Spreekw. gezegd, <u>met alle winden waayen</u> , d. i. <i>het nu met dezen, dan met genen houden, nu dezen dan genen naar den mond praten, ofschoon zij van een tegenovergesteld gevoelen zijn.</i>
wind	1836 SPRENGER	Wind. <u>Hy is boven wind</u> , zegt Spreekw. <i>Hij heeft voorspoed.</i>
wind	1856 VAN LENNEP	by-de-wind , bw. – Wordt gezegd, wanneer de raas gebrast en de zeilen uitgezet zijn en met de kiel een scherpe hoek maken. <i>Dicht by-de-wind, scherp by-de-wind zeilen</i> (wanneer die hoek zoo scherp mogelijk is). <i>By-de-wind brassen, opheven, opsteken.</i> Zie <u>brassen</u> , enz.
wind	1856 VAN LENNEP	dicht aan-de-wind of scherp by-de-wind . byw. – Zoo naby aan den wind als de zeilen maar kunnen vatten. Spreekwijze: <i>Niet al te dicht a. d. wind houden.</i> (het onderste niet uit de kan willen).
wind	1856 VAN LENNEP	voor-de-wind , bw. – Den wind recht van achteren. Spreekwijze: <i>Het gaat hem voor-de-wind</i> (het gaat hem voordeelig).
wind	1856 VAN LENNEP	voor-de-wind , z.n.m. of <u>voorwind</u> . – Voordeelige wind. <i>Met een frisschen voor-de-wind zeilen.</i> <i>Hunlieden niets gebrack als voorwind en ghetij,</i> Vondel, <i>Lofz. op de Scheepsv.</i> <i>Wat vint men hier een maght die op haar ankers draait</i> <i>En wacht een voordewint om voort in zee te steken.</i> Vondel.
wind	1856 VAN LENNEP	wind , z.n.m. – Beweging van de dampkringslucht. <i>Sterke wind, Scherpe wind, Koude wind, Harde wind,</i> <i>Boghtig yzer kan men rechten;</i> <i>Maar geen harden Wint bevechten.</i> Cats. <i>Zeewind</i> (die uit zee waait.) <i>Landwind</i> (die van de landzijde komt.) <i>By-de-wind</i> (als de wind voorlijker dan dwars inkomt.) <i>Voor-de-wind</i> (van achteren inkomende wind.) <i>Bezeilde wind</i> (dien men voor zijn koers behoeft.) <i>De wind op het zeil</i> (tegen-wind.) <i>De wind in het zeil</i> (voordeelige wind.) <i>Onder den wind van iemand zijn</i> (te lijwaart van hem zijn.) <i>Slecht by-de-wind zeilen.</i> (lafwindig zijn.) <i>wind en stroom mede hebben.</i> <i>Naar den wind zeilen.</i> <i>Door de wind gaan</i> (wenden.) <i>De wind is Wieuw: De wind is Waauw.</i> Zie <u>wieuw</u> , <u>waauw</u> . <i>Boven den wind zijn, beneden den wind zijn</i> (te loef of te lijwaart zijn.) <i>De wind is op en neêr</i> (er is geen wind.) <i>Geen wind overgeven.</i> (van elk zuchtjen gebruik maken). Spreekwijzen: <i>Het gaat hem voor-de-wind</i> (het gaat hem voorspoedig). <i>Er waait geen wind of hy is iemand dienstig</i> (elke zaak heeft hare goede zijde). <i>Hy ziet in den wind</i> (hy geeft acht op hetgeen gebeuren kan). Zoo schrijft Hooft: “ <i>Hoewel de ontsteltenissen, die ’t genaaken onzer ellenden beteekenen, van heeden nocht gisteren begost zijn, zoo hebben wy ’t al een wyle laten heenen gaan op toeverlaat, dat de Mooghenste Heeren en Staaten der Gewesten in den wind zouden zien, en uwe Hoogheit het opsteekend en nu over ’t hoofd hangend onweeder aanwijzen.</i> ”

Iemand den wind afnemen (hem van zijn voordeel berooven). Zoo zegt Hooft: “*Dit was de wegh, om dien van Guise, die door den twist in ’t geloove hunnen aanhang stijfden, t’ onderscheppen ende den windt af te neemen.*”

Wind breken, Wind maken (snoeven, pochen, onnoodige drukte maken). “*d’ onzekerheid van den oirsprong des Nyls, daer d’ Egyptische neuswijzen zoo veel wints om breecken,*” zegt Vondel in de *Opdraght* van zijn *Sofompaneas*.

Door-de-wind gaan (met een nat zeil lopen, beschonken zijnde, om verre vallen).

In-de-wind-gaan (gaan zwieren).

Tegen wind en stroom is ’t kwaad zeilen. Zie stroom.

Er is een rakjen in den wind. Zie rakjen.

Hy waait met alle winden (hy praat ieder naar den mond).

Alle havens schutten geen wind. Zie haven.

Iets in den wind slaan (zich er niet aan stooren).

De booswicht slaet haer klaght en woorden in de wint.

Vondel.

Die zeilt boven wint,

Die zie wat hy vindt.

Cats.

(te hoog zeilen baart ongemak).

Hy heeft den wind in ’t hoofd (hy is wild en woest).

Daar is wind aan de lucht (men is braaf aan ’t pochen).

Men kan van den wind niet leven.

Een schipper mag geen wind verleggen (men moet geen gelegenheid verzuimen).

In die Waters heeft men veel Noorde-wind. Zie water.

windas 1856 VAN LENNEP

windboom 1856 VAN LENNEP

windbui 1856 VAN LENNEP

windegeld 1690 WITSEN

winden 1681 SEEMAN

winden 1690 WITSEN

windas, z.n.v. – Verzetbaar draaispil, waar iets aan wordt opgewonden.

windboom, z.n.m. – Vierkante boom, dien men in ’t spil steekt om het rond te draaien.

windbui, z.n.v. of *Windvlaag*. – Gewaai uit dezelfde streek, dat korter of langer duurt.

winde-gelt. Gelt, ’t geen van de Koopluiden aan de Schippers gegeven werdt, voor ’t slyten van hare touwen, om de goederen te lossen en te laden.

winden, beteekend in sig selven draaien: en misschien gelijk de *wind*: en hier van een *Windas*, een *as*, of spil, daar men iets meede ophijsd: een *Windboom*, of spaak, daar een *Windas* meede kan omgedraaid werden: *windegeld*, dat een schipper toegeleit werd voor het slijten van taalien: *een Windhaakje*, dat aan de *Windreep*, vast is: soo ook het *Windreepsblok*, ens. van *winden* koomen verscheide saamengestelde woorden: dog die alle uit haar selven genoeg bekend sijn: en daarom stappen wij die oover: endelijk komt van *winden*, *windelen*, dat is, *dikmaals winden*, en daar van een *windsel*, een swagtel, ens.

gewint zyn. Waaijen.

winden	1856 VAN LENNEP
windgeld	1856 VAN LENNEP
windhoek	1856 VAN LENNEP
windhoos	1856 VAN LENNEP
windmeter	1856 VAN LENNEP
windreep	1856 VAN LENNEP
windroos	1856 VAN LENNEP
windscheur	1690 WITSEN
windspaak	1856 VAN LENNEP
windstreek	1856 VAN LENNEP

winden, b.w. – Den kaapstander, het spil draaien, om het anker te lichten, in het spil lopen. *Op en neder winden* (het spil *winden*, tot dat het touw reeds op en neder boven het gezonken anker staat).

windgeld, z.n.o. (veroud.) – Geld, dat den schipper werd toegelegd voor het slijten van takels, enz. by 't lossen en laden.

windhoek, z.n.m. – Hoek, streek, van waar de Wind komt.

windhoos, z.n.v. – Zie *hoos*.

windmeter, z.n.m. – Werktuig, waarmede de kracht van den wind aangetoond en gemeten wordt.

windreep, z.n.v. – Touw, looper, dienende om de stengen te hijschen of de bovenste masten op te strijken.

windroos, z.n.v. – Benaming van de lelie op 't kompas.

wint-scheur. Een reet tusschen windt en water.

windspaak, z.n.m. – 't Zelfde als *windboom*. Zie aldaar.

windstreken, z.n.v. – Deze zijn 32 in getal, te weten:

Noord.
Noord ten Oosten.
Noord Noord Oost.
Noord Oost ten Noorden.
Noord Oost.
Noord Oost ten Oosten.
Oost Noord Oost.
Oost ten Noorden
Oost.
Oost ten Zuiden.
Oost Zuid Oost
Zuid Oost ten Oosten.
Zuid Oost.
Zuid Oost ten Zuiden.
Zuid Zuid Oost.
Zuid ten Oosten.
Zuid.
Zuid ten Westen.
Zuid Zuid West.
Zuid West ten Zuiden.
Zuid West.
Zuid West ten Westen.
West Zuid West.
West ten Zuiden.
West.

		West ten Noorden. West Noord West. Noord West ten Westen. <i>Noord West.</i> Noord West ten Noorden. Noord Noord West. Noord ten Westen.
windvang	1740 Zonhoven	windvang. Al wat in staet is om den windt te vatten, en sneller voortgang te beletten.
windvang	1856 VAN LENNEP	windvang , z.n.v. – Het opvangen van den Wind. <i>Een zeil ter windvang stellen</i> (het aan den Wind bloot stellen).
windveer	1856 VAN LENNEP	windveër , z.n.m. – Streep in de lucht, wind voorspellende.
windvering	1690 WITSEN	wintveering. Dat gedeelte des schips daar de stukken staan, naast aan de man te roer, voor de Konstapels kamer. De poorten die hier komen zyn wyder als d'andere, gelyk mede de hals- en boegpoorten, om het speelen van 't geschut: waar toe men wel losse borden in de scheeps zyden zet, om, des noodt, uitgenoomen te kunnen werden, als men de stukken veel speelens geven wil, en bykans langs scheeps doen schieten.
windvieren	1856 VAN LENNEP	windvieren , z.n.v.mv. – Verlenging van de rantsoenhouten.
windvriezen	1857 PAN	windvriezen. “Verlenging van de rantsoenhouten.” Hierbij te voegen: of bovineinden van het achterste spant, algemeen <i>windveer</i> genaamd. Wanneer de schepen eener vloot, door de contremarsch, wenden, dan moet een volgend schip niet door den wind gaan, alvorens hij de <i>windveeren</i> van het schip, dat vóór hem gewend is, in het gezicht krijgt.
windwaarts	1690 WITSEN	te wintwaarts van iemant af zyn. Te zyn daar de wint van daan komt.
windwaarts	1690 WITSEN	wintwaarts van zyn. Aan die zyde zyn daar de wint van daan komt.
windwijzer	1856 VAN LENNEP	windwijzer , z.n.m. – Lap of strook, aan een stok gehecht, en op 't boord gezet, dienende om de richting van den wind aan te toonen by flauwe koelte.
windwijzer	1857 PAN	windwijzer. “Lap of strook, aan een stok gehecht, en op 't boord gezet, dienende om de richting van den wind aan te toonen bij flauwe koelte.” Eene meer algemeene verklaring ware wenschelijk, ook omdat de hier beschrevene wel een windwijzer is, maar niet bij uitsluiting dien naam draagt. Ook zal een zeeman <i>bij flauwe koelte</i> , liever een <i>spaansche waker</i> gebruiken. De hier verklaarde waker wordt des nachts, vooral bij buijig weder en donkere lucht, veel gebruikt, als men dien aan den top niet zien kan. <i>Windwijzer</i> is een voorwerp, dat om eene as draait en, door den wind bewogen, de rigting des winds aanwijst.
windzak	1856 VAN LENNEP	windzak , z.n.m. – Bynaam van het koelzeil. Spreekwijze: <i>Hy is een windzak</i> (een opgeblazen vent).
winkel	1681 SEEMAN	winkel , beteekend eigendlijk een <i>hoek</i> , <i>Angulus</i> : en daarom noemd men een <i>Winkel</i> , een plaats, daar men waaren in het voorhuis verkoopt, dat daarom een <i>oopenwinkel</i> genaamd werd, in tegenstelling van een <i>toewinkel</i> , die binnens kaamers gehouden werd: dat nu een Winkel een <i>hoek</i> beteekend, dat leeren ons de Leienaars daagelijk, als sij vraagen, <i>wie sit daar in den hoek?</i> een

winkelen	1690 WITSEN
winkelen	1856 VAN LENNEP
winnen	1681 SEEMAN

winnen	1690 WITSEN
winnen	1856 VAN LENNEP

winterbramsteng	1856 VAN LENNEP
winterlaag	1856 VAN LENNEP
wipper	1856 VAN LENNEP

wipper	1857 PAN
--------	----------

wippertje	1856 VAN LENNEP
wissel	1681 SEEMAN

hoek of hoekbank: een toonbank: daar en booven neemen wij het spreekwoord te baat: *daar zijn soo veel schuilhoeken, en Winkels*: een *Winkelhaak*, de *haak*, daar men de *Winkels* meede meet: hoe verre sij *regthoekig* zijn, of niet: want soo de *Winkels* niet *regthoekig* zijn, soo seid men, *het is buiten den haak*: het welk oneigendlijk genoomen, het en gaat niet soo als het behoort: het is buiten de kerf: *Winkelhaakjes* ijsertjes, als *Winkelhaaken* tot gebruik, om twee enden houts vast van een te vervangen.

winkelen. In de winkel-haak zetten.

winkelen, b.w. (veroud.) – Winkelhaaks zetten.

winnen, is een bekend woord en beteekend verscheide saaken, en in het gemeen, voordeel doen: soo seid men, *de aanhouder, die wint*: dat is, die neemt in het gemoed van die geen, die iets geeven kan: *wij sullen hem wel winnen*: dat is, op onse zijde brengen: *wij hebben een sieltje gewonnen*: de man is ons: *geld winnen: hij wint geld, als slik: tijd winnen*, uitstel neemen: en daar van het seggen: *tijd gewonnen, is veel gewonnen: nam interim fiet aliquid: winnen* beteekend ook verdienen: *de kost winnen: hij kan zijn kost niet winnen: een stad winnen*, een stad verooveren: *het regt winnen: wij hebben het regt gewonnen*: waar teegen gesteld werd, *het regt verliezen*: van *winnen komt winst*, voordeel: *dat bied winst*: dat geeft hoop van voordeel: *winst eissen, geeven: winst lokt aan: de winnende hand is mild*: dat is, luiden, die wel *winnen* zijn niet kaarig: van *winnen* komt *aanwinnen of winnen, inwinnen: ooverwinnen*, verooveren: waar van, *oover winnaar, ooverwinning*: het beteekend ook meer *winnen*, als men verteerd: *ik heb al soo een seun oovergewonnen*: ik heb al soo veel geld oovergewonnen: en daar van, *ooverwinst: dat is de eerste ooverwinst*: voorts *verwinnen*, met de tijd beeteren: *ik kan dat ongemak nog niet verwinnen: uitwinnen* voordeeliger zijn: *dat wind veel uit: dat kan niet veel uitwinnen*, ens.

winnen. Het net ophalen, als men vischt.

winnen, b.w. – 1°. Voordeel behalen. *Op een ander schip winnen* (het naderen, met kans om het vooruit te komen).

2°. 't Net ophalen als men vischt: 't zelfde als *winden*, even als men ook *vinnen* voor *vinden* zei.

winterbramstengen, z.n.m.mv. – Bramstengen met korte toppen.

winterlaag, z.n.v. – Reede, waar de schepen gedurende den winter veilig liggen.

wipper, z.n.m. – Talie, dienende om iets te hijschen, of neder te laten. *Wipper van de zonnetent*. Zie *Uithaalter, looper*.

wipper. “Talie, dienende om iets te hijschen, of neder te laten.” *Talie* en *wipper* zijn zeer onderscheiden. *Wipper* is een end door één blok geschoren, terwijl in eene *talie* altijd twee blokken zijn;

wippertjen, z.n.o. – Slok, in der haast gedronken.

wissel, komt van *wisselen*, dat is, het een geeven, om, of voor het ander: *geld wisselen: wissel mij dit geld!* soo is dan een *vwissel* een *verwisseling*, en vergoeding, van het geen men ontvangen heeft, of ontfangen sal, en soo werd het genoomen *vwisseltrekken*: geld opneemen om op deese, of geene plaats betaald te werden: *vwissel oover senden: oover maaken*, aanwijzen wie, of waar eenig geld

		ontfangen moet werden: die geen nu, die daar zijn werk van maakt werd een <i>Wisselaar</i> genaamd: en de plaats daar van stads weegen der koopluiden geld bewaard werd, noemd men de <i>Wisselbank</i> : <i>ik heb geld leggen in de Wisselbank</i> : het woord <i>Wisselbank</i> werd ook met het woord <i>bank</i> alleen uitgedrukt: als: <i>ik heb soo veel in de bank gebragt, uit de bank geligt</i> : en daar van <i>bankgeld</i> in de <i>Wisselbank</i> gangbaar: van <i>vvisselen</i> komt <i>vvisselvallig</i> veranderlijk, onseker: <i>het vvisselvallig lot: opvvisselen</i> , geld oover al opsoeken, en dat <i>vvisselen</i> : <i>sij loopen het geld oover al opvvisselen</i> : <i>vervvisselen</i> : veranderen: <i>de beurten wierden verwisseld: verwisseling</i> , verandering, ens.
wissen	1681 SEEMAN	wissen , beteekend afveegen: waar van een <i>wis</i> , een <i>naarswis</i> , een <i>stroowis</i> , <i>het is maar wisje? wasje?</i> dat is oneigendlijk vraagen naa de bekende weg: want men kan wel sien, of iemand <i>wist</i> , dan of hij <i>wast</i> , ens. <i>een wisser</i> , een dweil, en in het besonder, waar meede een stuk geschuts werd <i>uitgewist</i> : en hier van een <i>wissersklos</i> , sie, <i>klos</i> , een <i>wissersstok</i> , sie, <i>stok</i> .
wissen	1690 WITSEN	wisschen . De bussen schoon maken.
wisser	1690 WITSEN	wisscher . Een stok, daar voor een lams-vel om gebonden is, waar mede men de stukken schoon maakt: deeze worden ook van zwaar voor uitgepluist touw gemaakt.
woelen	1681 SEEMAN	woelen , beweegen: en soo het eigendlijk beteekend <i>vvellen</i> , (gelijk <i>Kilianus</i> schijnt te meenen) soo soude het soodaanig beweegen beteekenen, als men in opwellend <i>Waater</i> siet: <i>woelwaater</i> , <i>Waater</i> , dat altijd opweld, en geduurig in beweeging is: weshalven het ook voor een mens genoomen werd, die altijd <i>vvoeld</i> , en nimmer stil zijn kan: <i>heer! hoe vvoelen de menssen</i> : en daar van <i>gevvoel</i> : <i>ik ben sulk gevvoel niet gewend</i> : <i>vvoelen</i> voorts werd genoomen voor <i>bevvoelen</i> , dat is, iets met een touw berijgen: <i>sijn de vvangen albevvoeld? vvoeling</i> , ens.
woeling	1856 VAN LENNEP	woeling , z.n.v. – Naaiing van gebruikt touw of ketting, die om den boegspriet in de Woelingknie komt en dient om den eerste, die met recht den naam van Sleutel van het tuig draagt, neêr te houden.
woelingknie	1856 VAN LENNEP	woelingknie , z.n.v. – Hoekige Knie, die de scheg aan den voorsteven vastbindt: de eene arm is op den steven, de andere aan de scheg vastgebonden. Zy dient om den laatste het opwerken en oplichten te beletten.
woelingknie	1857 PAN	woelingknie . “Hoekige knie, die de scheg aan den voorsteven vastbindt: de eene arm is op den steven, de andere aan de scheg vastgebonden. Zij dient om den laatste het opwerken en oplichten te beletten.” Beter als volgt: knie met het lijf op den scheg liggende, en met een tak tegen den voorsteven opschietende. In het <i>lijf</i> zijn één of twee vierkante gaten, waardoor de woelingen van den boegspriet genomen worden. De <i>woelingsknie</i> wordt verlengd door den <i>zwanenhals</i> of <i>ruggegraat</i> .
woelwater	1856 VAN LENNEP	woelwater , z.n.o. – Woelend water. Spreekwijze: <i>Een woelwater</i> (een woelig mensch of kind).
wol	1690 WITSEN	in 't wol hakken . In de gezengde planken hakken, die, om te beter te buigen, op 't vuur geleght zyn.
wol	1856 VAN LENNEP	wol (in het) hakken (veroud.) – In de gezaagde planken hakken, die, om beter te buigen, in het vuur geleght zijn.
wolf	1856 VAN LENNEP	wolf , z.n.v. – Draaikuil.

wolk	1681 SEEMAN	wolk , een vergaadering van dampen in de lugt, de welke naa haar geleegendheid, of tot wind, reegen, mist, snee, haagel, ens. gedijen: en hier van <i>winderige</i> wolken: <i>reegenagtige</i> , <i>waateragtige</i> <i>VVolken</i> : <i>donkere VVolken</i> , beteekennen oneigendlijk swaarigheeden, die sig als <i>donkere VVolken</i> opdoen, en gevaarlijk, en vervaarlijk schijnen: een <i>VVolkvanger</i> een pij van <i>presenning</i> , die de seelui des needs sijnde aantrekken, en voornaamendlijk bij buiig weer: soo dat wij met regt verwerpen de meening der geene, die meenen, dat men behoorde te leesen, <i>bolkvanger</i> , quansuis om dat het woord <i>bolk</i> een wijting beteekend, en derhalven, dat de vissers die <i>bolk</i> , ens. <i>vangen</i> , aanhadden onder het vissen.
wolk	1856 VAN LENNEP	wolk , z.n.v. – Vergadering van dampen in de lucht, die in mist, regen, sneeuw of hagel nederdalen. <i>Regenwolk</i> , <i>Sneeuwwoolk</i> , <i>Onweerswolk</i> , <i>Drijvende wolken</i> . <i>Er hangen zware wolken</i> .
wolkdrijvend	1856 VAN LENNEP	wolkdrijvend , b.n. – Zoo noemt men in de scheepsjournalen het weer, als er Wolken door de lucht Drijven.
wolkvanger	1856 VAN LENNEP	wolkvanger , z.n.m. – Pij van prezenning, waarmede zich de zeelieden tegen boos weer beschutten. Zie <i>bolkvanger</i> , <i>baaivanger</i> .
wolkveger	1856 VAN LENNEP	wolkveger , z.n.m. – Wind, die de lucht van Wolken schoon veegt.
wonen	1681 SEEMAN	agter af wonen , beteekend in het agterste gedeelte woonen van een Stad. <i>Hij woond agter af</i> : <i>agter af leiden</i> , beteekend eigendlijk door de <i>agter deur</i> uitleiden: maar in een oneigendlijke sin werd het genoomen, als men seide, <i>een misdaadiger agter af leiden</i> : dat is, in de gevankenis.
worm	1856 VAN LENNEP	worm z.n.v. – Ongedierte, dat het hout doorknaagt. <i>Houtworm</i> , <i>Paalworm</i> , <i>Het hout is van de worm doorvreten</i> .
worm	1856 VAN LENNEP	wurm , wurmgaten , enz. – Zie <i>worm</i> , <i>wurmgaten</i> , enz.
wormgat	1856 VAN LENNEP	wurmgaten , z.n.o.mv. – Gaten, door de Wormen uitgevreten.
wormgat	1856 VAN LENNEP	wurm , wurmgaten , enz. – Zie <i>worm</i> , <i>wurmgaten</i> , enz.
wormstekig	1856 VAN LENNEP	wormstekig , b.n. – door de Worm bedorven of althands aangetast.
wormvrij	1856 VAN LENNEP	wormvrij , b.n. – Tegen de Worm beveiligd.
worp	1856 VAN LENNEP	worpen , z.n.o.mv. – Zware balken, die de uiterste spanten van het achterschip van binnen kruisen.
worp	1857 PAN	worpen . “Zware balken, die de uiterste spanten van het achterschip van binnen kruisen.” Lees: Balken, dwars over den achterstevan liggende en in het midden voor deze ingelaten. Zij verbinden den achterstevan aan de rantsoenhouten en geven de gedaante en het verband aan het achterschip.
worst	1681 SEEMAN	worst , beteekend eigendlijk een darm met vlees, of spek gevuld: want dat met bloed, meel, rijs, gort, ens. gevuld werd, heeft de naam van een beuling: een bloedbeuling beteekend oneigendlijk een slegt hoofd, <i>O jouw regte bloedbeuling!</i> jou sullebaar! te scheep beteekend dit woord <i>VVorst</i> , een end oud afgekapt kaabeltouw gelijkenis halven.
worst	1690 WITSEN	worsten . Oude afgekapt stukken touw.
worst	1856 VAN LENNEP	worst , z.n.v. – 1°. End oud touw om tot kabelgarens te worden uitgedraaid. 2°. Enden afgekapt zwaar touw, buiten boord gehangen om 't schuren te beletten. 3°. Grof doek, met zand gevuld, en in 't rond gevouwen, 't welk men, by zware beweging van 't schip, bezigt, om te beletten, dat de schotels van tafel rollen.

woutermannetje	1856 VAN LENNEP	woutermannetjens , z.n.o.mv. – 1°. Strookjens hout, waarvan er doorgaands vier op het zaadhout onder een stijl gezet worden om het uitglijden van dezen te beletten. 2°. Kleine blokjens zonder schijven, voor dunne lijnen.
wouwestaart	1856 VAN LENNEP	wouwestaart , z.n.m. – Oude benaming van het roer, om zijn vorm. <i>Die maeckt den Wouwe-steert, het roer, van achter vast.</i> <i>Vondel, Lof der Zeevaart.</i>
wraak	1856 VAN LENNEP	wraak , z.n.v. – Drift, hoek van afdrijving. Dwarsgang van het schip, by-de-wind zeilende, waardoor men in den koers verliest en beneden het voorgestelde punt geraakt. Het is een gebrek van het schip, wanneer het veel <i>wraak</i> heeft. <i>Afdrijven is winnen</i> , zegt men, wanneer het schip, bygedraaid liggende, van zelf drijft naar den kant waar men heen wil.
wraaklijn	1856 VAN LENNEP	wraaklijn , z.n.v. – De streep, welke het kielwater te loefwaart op beschrijft, en die de afdrijving van het zeilend schip aanwijst.
wrak	1681 SEEMAN	wrak , beteekend eerst een schip, dat verongelukt is, <i>wij hebben de wrakken sien drijven: een wrak is een baak in see</i> , sie, <i>baak</i> , <i>hij bergde sig op een wrak</i> : ruimer werd het bij de pottbakkers genoomen, te weten voor eenig aardewerk, dat niet teenemaal leeverbaar is: en daar van een <i>wrakke pot</i> : het welk oneigendlijk beteekend een beproefde maagd: en soo kan <i>wrak</i> al meede onder <i>wraaken</i> , of <i>wreeken</i> werden gerekend: om dat <i>wrakke potten gewraakt</i> dat is, verworpen werden.
wrak	1690 WITSEN	wrak . Een gebleeven schip, dat op droogh of op grondt zit, ofte in zee dryft.
wrak	1856 VAN LENNEP	wrak , b.n. – In slechten staat, beschadigd. <i>Een wrakke lading, een wrak tuig.</i>
wrak	1856 VAN LENNEP	wrak , z.n.o. – Stukken van een gestrand schip. 't Woord heeft, met betrekking tot een schip dezelfde beteekenis als dat van <i>ruïne</i> , met betrekking tot een gebouw.
wrak	1857 PAN	wrak . “Stukken van een gestrand schip.” Geheel onjuist. Een wrak is een schip op een rif, bank of op de kust gestrand en bestookt door wind en golven, of reddeloos omdrijvende. Het kan dus met of zonder masten zijn. Als het eindelijk uiteen geslagen wordt, dan noemt men de stukken, die in zee omdrijven, <i>wrakhout</i> .
wraken	1681 SEEMAN	wraaken , schijnt een oud, en goed seemans woord: en beteekend sig ongestadig beweegen: soo seggen sij, <i>de leelie wraakt</i> , dat is, houd geen streek: dat wij te vooren getoond hebben, <i>waalen</i> genaamd te werden: soo vind ik ook, <i>de VVaagen wraakt in het spoor</i> , de waagen slingerd, schokt: bij <i>Hoofd in sijn Neederlandse Historien</i> ontmoet dikwils: de <i>getuigen wierden gewraakt</i> : dat is, de getuigen wierden verworpen, en getoond, niet geloof baar te sijn: en dewijl dit een soort van <i>wreeken</i> is: sou' het al gants ongerijmd sijn, dat <i>wraaken</i> van <i>wreeken</i> quam, of het selve woord was, verschillende alleen in uitspraak van letteren?
wraken	1690 WITSEN	wraken . Zich ongestadigh beweegen.
wraken	1740 Zonhoven	wraeken . Naer zeemand tael zigh ongestadig bewegen, zoo zegtmen <i>de naelde of lelye wraekt</i> , dat is, ze houdt geen streek, of wyst mis: 't gene ook <i>waalen</i> genoemd wort.
wraken	1856 VAN LENNEP	wraken , o.w. – Afdrijven, van streek gaan. <i>Het schip Wraakt of heeft Wraak.</i>
wrakhout	1690 WITSEN	wrak hout . Bedorven, en verrot hout.

wrakton	1856 VAN LENNEP	wrakton , z.n.v. – Ton, die aanwijst, dat een schip gezonken is.
wrang	1740 Zonhoven	wrangen zijn houten tussen de weegers en buiten huidt.
wreed	1690 WITSEN	wreegh , of <i>wreedt zyn</i> . Zulks wert van de scheepen gezeght, als zy zwaarlyk op 't water leggen, en in onweêr zich niet wel op zee schikken, te veel slingeren, en niet wel ryzen noch dalen.
wreed	1856 VAN LENNEP	wreed , b.n. (veroud.) – Werd een schip gezegd te zijn, wanneer het, zwaar op het water liggende, in een onweer te veel slingerde.
wreed	1857 PAN	wreed . “(veroud). Werd een schip gezegd te zijn, wanneer het, zwaar op het water liggende, in een onweer te veel slingerde.” Dit is niet <i>verouderd</i> . Lees: wordt van een schip gezegd als het niet geleidelijk en zacht slingert. Wanneer het door drukking des winds overhelt en, bij het ophouden van deze, plotseling met rukken den vertikalen stand herneemt.
wrijfhout	1681 SEEMAN	wrijfhout , dit woord komt van <i>hout</i> , en <i>vrijven</i> : als sijnde een <i>hout</i> , dat een vaartuig voor het <i>vrijven</i> , en schuuren teegen andere vaartuigen bevrijd: deese gebruiken de meeste binnelandsvaarders: een <i>vrijpaal</i> beteekend bij de huislui een <i>paal</i> , die men set in de wei', op dat de beesten daar teegen sig souden <i>vrijven</i> , ens. een <i>vrijver</i> , daar men meede kisten, en kassen <i>vrijft</i> .
wrijfhout	1681 SEEMAN	wrijfhouten , sie, <i>vrijfhout</i> .
wrijfhout	1690 WITSEN	wryf-houten , of <i>Willen</i> . Ronde langachtige houten, welke buitewaarts tegen de scheepen gehangen werden, voor 't aanbotzen en stooten van uiterlyk geweldt.
wrijfhout	1856 VAN LENNEP	wrijfhouten , z.n.o.mv. – Houten, op de buitenzijde van een schip gespijkerd om de wrijving en schokking van andere vaartuigen of voorwerpen te verminderen.
wrijfworst	1856 VAN LENNEP	wrijfworst , z.n.v. – Zie <i>poddingzak</i> , <i>worst</i> .
wrikken	1681 SEEMAN	wrikken , beteekend heen en weer beweegen: en dit is te scheep een soort van roejen met een lange riem, die agter uit een boot werd geleit, en van stuurboord tot bakboord beweegt werd: voorts ontmoeten ons deese manieren van spreken: <i>het en schrikt, nog en verwrikt niet</i> : dat is, het wierd in het minste niet van zijn plaats bewoogen: soo ook <i>het is onwrikbaar</i> : het kan niet bewoogen werden: <i>'t is onwrikbaar door zijn last</i> : of swaarre.
wrikken	1690 WITSEN	wrikken . Jollen, en boots, met een riem achter-uit, voort doen gaan.
wrikken	1856 VAN LENNEP	wrikken , b.w. – Een Wrik- of stuurriem, aan het achtereind van een roeivaartuig uitgebracht, met beide handen rechts en links brengen, zoo dat hy by elke slingering een halven cirkel beschrijft en zoo vooruit doet gaan.
wrikriem	1856 VAN LENNEP	wrikriem , z.n.m. – Zie <i>stuurriem</i> .
wuit	1681 SEEMAN	wuit , W. p 516. leit het tweesins uit: eerst, dat het is een hout werktuig ontrent de spil, ens. ten tweede om schiemans gaaren op te winnen.
wuit	1690 WITSEN	wuit . Een werk-tuigh, daar men te scheep Schiemans garen op spint.
wuit	1690 WITSEN	wuiten . Houten, daar touwen door gesteken zyn, om in hardt weêr het kabel van de spil af te houden, als het beslykt, of zoo dik is, dat het met geen handen omvat kan werden: doch by bequaam weêr geschiedt dit met de kabelaring.
wuit	1856 VAN LENNEP	wuit , z.n.v. – Soort van haspel, waarop men te scheep het schiemansgaren vervaardigt. <i>Logwuit</i> (<i>wuit</i> , waar men de loglijn van afwindt).

wuit	1856 VAN LENNEP	wuiten , z.n.o.mv. (veroud.) – Houten, met gaten doorboord, om den kabel van het spil af te houden, als hy beslijkt is.
wuiven	1681 SEEMAN	wuiven , beteekend wenken, een teeken geeven, gelijk sulks veel van het bootsvolk met een muts geschied: als ook in tijd van nood met een hemd, ens. daar is een loopje onder de gemeene man: <i>ik weet uw wuiven wel!</i> het welk (soo sij seggen) van een vrouw gebruikt wierd, die haar man aan een dieffe galg sag slingeren (<i>sed fides penes autorem</i>) ten waar het een van dien aard was, daar <i>petronius</i> van spreekt: die haar doode man in de plaats van een galgbrok liet hangen aan de galge des kruisses: dog het was een platter, die soo hoogdraavend was in 't spreken.
wuiven	1690 WITSEN	wuiven . Elkander van het eene schip tot het ander toewenken.
wuiven	1856 VAN LENNEP	wuiven , b.w. – Heen en weder zwaaien, toewenken. <i>Met den hoed wuiven, Het afscheid wuiven.</i> Begroeten, by het roepen van hou zee! Spreekwijze: <i>Ik weet uw wuiven wel, zoo als de vrouw zei, toen zy haar man aan de galg zag slingeren.</i>
wulf	1681 SEEMAN	wulf , een verwulf, een vierkant <i>VVulf</i> , en daar aan werd de spiegel vastgehegt: soo ook <i>wulf stutten</i> , dat sijn <i>stutten</i> , die tot vastigheid onder het <i>vvulf</i> werden geset.
wulf	1690 WITSEN	vierkant wulf . De plaats daar het Wapen achter tegen aan staat.
wulf	1856 VAN LENNEP	wulf , z.n.o. – Boog, gewelfde zoldering. <i>Het wulf boven den watergang van een lineschip.</i>
wulfbalk	1856 VAN LENNEP	wulfbalk , z.n.m. – Onderste balk tusschen de hekstukken.
wulfhout	1856 VAN LENNEP	wulfhout , z.n.o. – Stut of oplanger van het Wulf.
wurm	1681 SEEMAN	wurm , andere seggen <i>Worm</i> : een bekend bloedeloos dier, dog sij sijn niet alle van een soort: maar en verwacht niet leaser, dat ik hier in langwijlig sal sijn: want ik haast mij, en slagt de paarden, die haar stal beginnen te ruiken: van een kind seid men, <i>dat het met Wurmen geplaagd is</i> : soo ook een <i>bolwurm</i> : <i>met de bolwurm geplaagd sijn</i> : daar en boven: <i>hij siet soo vriendelijk, als een oorvvurm</i> : hij siet nors, en als een bul, die stooten wil: <i>de Wurm is 'er in</i> : soo het van papier, ens. geseid werd, soo verstaat men daar door, <i>battas & tineas</i> : maar <i>Wurmen</i> , die de scheepen doorbooren, werden <i>tiredines</i> genaamd: soo seid <i>Ovid. in Eleg. lib...</i> <i>Estur, ut occultâ vitiata tiredine navis.</i> van <i>Wurm</i> komt hetspreekwoord, <i>sij sijn soo arm, als Wurmen</i> : <i>het sijn Wurmen van menssen</i> , sij sijn dood arm: <i>Wurmen</i> , vroeten om de kost: het beteekend ook oneigendlijk, maalen, peinsen, <i>hoe leit uw dat soo in het hoofd en Wurmd.</i> ens.
zaad	1681 SEEMAN	saad komt van <i>satum</i> , niet teegenstaande het eene woord met een D, en het ander met een T, geschreeven werd: <i>saad</i> is dan, dat <i>gesaaid</i> werd: en om sijn veelheid seid men, <i>het is 'er soo vol als saad</i> : soo vol als haf, bij de <i>mult</i> , of meenigte: want <i>mult</i> bij mij is een gebrooke Latijns woord van <i>multus</i> , of <i>multitudo</i> : het woord <i>saad</i> werd ook in enger sin genoomen, voor het fijne <i>saad</i> , als <i>koolsaad</i> , <i>raapsaad</i> , <i>kanaariesaad</i> , <i>kennepsaad</i> , <i>pieterseelie</i> , <i>kervel</i> , <i>sterkkors</i> , en ik weet wat al voor <i>saad</i> ! want door graan verstaan de koornkoopers Koorn: als <i>Rogge</i> , <i>Tarw</i> , <i>Haaver</i> , <i>Garst</i> , ens. <i>saad</i> beteekend ook <i>manne kragt</i> (om het bedektelijk te seggen) gelijk bekend is: van <i>saad</i> komt niet alleen <i>saajen</i> : waar van, <i>quaad saad saajen</i> , dat is, geleegendheid geeven tot onlusten;

		<i>versaaden, versaadigen</i> : soo seid men, <i>ik kon mijn lust niet versaadigen</i> : <i>hij is niet te versaadigen</i> : <i>ik ben haast versaad</i> : dat is, ik heb haast genoeg: <i>versaadiging</i> ; voldoening van de lust, en geneegendheid ergens toe, ens.
zaag	1681 SEEMAN	saag , van de Latijnisten <i>serra</i> genaamd: en deese zijn verscheide, als <i>raamsaag</i> , <i>steeksaag</i> , <i>handsaag</i> , ens. waar van op zijn plaats gehandeld is, en gehandeld sal werden: van <i>saag</i> komt <i>saagen</i> , met een <i>saag</i> arbeiden: een <i>saager</i> , een <i>houtsaager</i> , ook een soort van een klein schulpe, hebbende eenige tandjes, <i>als een saag</i> : <i>saagelis</i> , het stof, dat door het <i>saagen</i> van het hout af valt: een <i>saagmoolen</i> , een moolen, waar mee' <i>gesaagd werd</i> : <i>saagen</i> werd ook oneigendlijk van de speelluiden genaamd, de strijkstok beweegen, waar van, <i>saag op! saag wakker op! daar wierd wakker opgesaagd</i> .
zaag	1856 VAN LENNEP	zaag , z.n.m. – Lange platte yzeren strook, waarvan de eene zijde getand is, en dienende om voorwerpen van hout of steen zuiver te verdeelen. Zie <i>Handzaag</i> , <i>spanzaag</i> , <i>Kraanzaag</i> , <i>Raamzaag</i> , <i>Schrobzaag</i> , <i>Trekzaag</i> . Volgens het sprookjen hadden de schepen der kruisvaarders (waarvan de afbeeldsels nog in de groote kerk te Haarlem hangen) zagen aan den boeg, waarmede zij de kettingen, by Damiate gespannen, afzaagden.
zaak	1690 WITSEN	de zaken gaan voor de wint . Oneig. De zaken gelukken wel.
zaal	1681 SEEMAN	saal , dit woord, soo als het uitgesproken werd, is van verscheide beteekenis; want soo men het neemt voor een groote en ruime kaamer, soo schijnt het van Franse afkomst te zijn; gelijk aan het woord <i>salet</i> en <i>saletteeren</i> blijkt; somtijds werd het genoomen voor een <i>saadel</i> op het Latijn <i>Ephippium</i> , als iets, dat op een paard geleit werd; van 'εφ en 'ιππ□ Waar van een <i>saalmaaker</i> : <i>iemand uit de saal ligten</i> : iemand sandruiter maaken, het welk de beste vrouwe man wel meer, als sonderds gebeurd, wat een <i>saal</i> , of <i>saaling</i> te scheep beteekend dat leit W. p. 516. wijdloopig uit; soo dat mij daar meede ten hoogste vergenoegd houde.
zaal	1690 WITSEN	zalen , of <i>Zalingen</i> . De dwars-houten die even beneden de toppen van de mast wel vast, en kruiswys, in elkander zyn gevoeght: deeze houden de mars, hooft-touwen, steng, stagh, top-reepen en hangers vast: hun gestalte is kringstukkigh, met de holte na binnen, staande dwars en langs scheeps. Op de hoeken der zalen zyn kleine juffers, daar kleine hooft-touwen, die schuins van de groote hooft-touwen af gaan, aan vast zyn.
zaat	1690 WITSEN	zaat maken . Dit wert van een schip gezeght dat op 't zant zit, en een gat in de grondt boort.
zaat	1690 WITSEN	zeeling-zaat , of <i>zade</i> . De kuil die een schip in de grondt gemaakt heeft, daar het in gezeten heeft.
zaathout	1856 VAN LENNEP	zaadhout , z.n.o. – Benaming van een rij dikke balken, die, de een aan den anderen, in de richting der kiel en daarboven geplaatst, zich kruissen met al de spanten van een schip, door over 't midden der vrangen heen te loopen. Het zaadhout dient tot versterking voor het raam en tot gelijker verdeling van het gewicht des masten.
zadelhout	1681 SEEMAN	saadhout , sie, <i>kolsem</i> .
zagen	1856 VAN LENNEP	zagen , b.w. – Door middel van een Zaag verdeelen.
zagersbok	1856 VAN LENNEP	zagersbok , z.n.m. – Zie <i>bok</i> .
zakken	1690 WITSEN	gezakt zyn . Dit werdt van de spiegel gezeght, als zyn rondte laegh komt.

zakken	1856 VAN LENNEP	zakken , o.w. – 1° Achteruitblijven. <i>Wy lieten ons zakken</i> (wy bleven met ons schip achteruit). 2°. Nederdalen (<i>Die bui is gezakt</i>). <i>Dauw en donker zijn aan 't zakken.</i> Huighens
zaling	1856 VAN LENNEP	zaling , z.n.v. – Dwarshout aan den top van een mast, dienende om een mars te steunen. Zie <i>bramzaling</i> , <i>langszaling</i> , enz.
zand	1681 SEEMAN	sand heeft eerst een gemeene beteekenis, als het genoomen werd voor <i>arena</i> : als men seide, <i>gaan door het gulle sand</i> : gelijk de <i>duinen</i> , en de gemeene weegen in het <i>duin</i> vertoonen: daar sijn bekende <i>sanden</i> , als <i>graauw sand</i> , <i>wit sand</i> , <i>schuursand</i> , <i>schulpsand</i> , ens. en hier van een <i>sandman</i> , of <i>sandkraai</i> , om dat de <i>sandlui</i> sijn als <i>kraaen</i> , die op het <i>sand</i> sitten: een <i>sandpont</i> , een <i>sandscheepje</i> , een <i>sandschuit</i> : daar is een manier van spreken onder ons, dog dat seer quaalijk (ons bedunkens) op het <i>sand</i> toegepast werd: als men seide: <i>daar werd geen sant verheeven in sijn eige land</i> : want dat woord <i>sant</i> is niet het selve met <i>sand</i> : gelijk wij het daarom ook met een <i>t</i> onderscheiden: want het komt van <i>sanctus</i> , een heilig: en daar van <i>santen</i> en <i>santinnen</i> : want het siet op het misnoegde seggen van onse Saaligmaakers, Matth. Cap. vers dat'er geen Propheet verheeven is in sijn eige vaaderland: voorts werd <i>sand</i> genoomen voor het geen uit <i>sand</i> bestaat, als banken, plaatsen in see: <i>schipper! wagt uuw voor sanden en stranden</i> : en dat blijkt aan dat bekende <i>sand</i> in de Noordsee: het <i>doggers sand</i> , als sijnde die bank, daar de doggers met haar dogboots gaan leggen, om kabbeljauw te vangen. <i>Ik sie land nog sand</i> : <i>Coelum undique et undique pontus.</i> <i>sandgrond</i> , een <i>sandagtige grond</i> : <i>sand duimen</i> : <i>tumuli arenarii</i> . <i>Sijn karretje gaat op een sand weg!</i> het gaat met hem voor de wind!
zand	1690 WITSEN	op 't zant raken . Oneig. In gevaar gestelt zyn.
zand	1690 WITSEN	zanden verlanden : <i>Landen verzanden</i> . Oneigentlyk: Alles is veranderlyk.
zand	1856 VAN LENNEP	zand , z.n.o. – Soort van lichte, fijne, geelachtige aarde, met keizels of schulpen vermengd. <i>Grof zand</i> , <i>fijn zand</i> , <i>Zeezand</i> , <i>Rivierzand</i> , <i>Schelpzand</i> , <i>Modderig zand</i> , <i>Driftzand</i> , <i>Welzand</i> , <i>Duinzand</i> . Zie <i>verzanden</i> . In 't <i>zand vastwoelen</i> . <i>Bedolven in 't Javaanse Zand.</i> O.Z. van Haren. Spreekwijze: <i>Wacht u voor zand en stranden.</i> <i>Hy ligt in 't zand</i> (hy is dood).
zandbaai	1856 VAN LENNEP	zandbaai , z.n.v. – Verzande baai.
zandgrond	1856 VAN LENNEP	zandgrond , z.n.m. – Zanderige bodem.
zandloper	1856 VAN LENNEP	zandlooper , z.n.m. – Werktuig, uit twee fleschjens bestaande, in een open buis gevat en met de halzen op elkander geplaatst. Het bovenste fleschjen is gevuld met Zand, 'twelk door een doorprikte kurk in het onderste nedervalt, zoo dat het bovenste fleschjen juist ledig is in een vooraf berekenden tijd, b. v. van een uur, een half uur, een minuut, al naar de hoeveelheid Zand en de

		snelheid, waarmede het valt. Men keert al-dan den zandlooper om en dezelfde operatie wordt herhaald. Zie <i>Uurglas</i> , <i>minuutglas</i> .
zandplaat	1856 VAN LENNEP	zandplaat , z.n.v. – Schor, drooge plaat in zee.
zandstrook	1681 SEEMAN	sandstrook seid W. pag. 506. is een plank, die de eerste, en de onderste is, die agter teegen de steeven staat, sie, <i>strook</i> .
zandstrook	1690 WITSEN	zant-strook . De eerste en onderste zydeplank, die achter tegen de steven aan komt.
zandstrook	1856 VAN LENNEP	zandstrook , z.n.v. – Breede gang, die in de sponning van de kiel schiet, en zich van den voor- naar den achtersteven uitstrekt.
zee	1681 SEEMAN	hoofd see , of <i>moer see</i> , te weeten een sterk onweer, of beweeging, die men somtijds in <i>See</i> verneemd sonder voorgaande storm, waar uit ook een goed <i>Seeman</i> besluit dat'er een onweer op handen is. De natuurelijke reeden hier van meend men te weesen, dat een onweer verre daar van daan het <i>Seewaater</i> soo ontroerd, dat het schommelen daar van als van verre kan gevoeld werden: niet anders dan men siet, dat andere Scheepen voor heen werden bewoogen door een Schip, dat van verre tot ons komt naaderen, sie, <i>see</i> .
zee	1681 SEEMAN	moersee , een geweldige ontstuimige <i>See</i> , en voor boode van groot onweer, sie, <i>hoofdsee</i> , ens.
zee	1681 SEEMAN	see , dit woord (schoon het quam van <i>ζέω ferveo</i> , of <i>ζέα fervor</i>) egter souden wij het selve onse taal sonder opspraak moogen inlijven: immers met soo goed regt, als de Franse het woord <i>maire</i> , dat van <i>mare</i> afkomstig is: wat nu het woord <i>see</i> aangaat: het is bekend, dat het selve, of genoomen werd voor de wilde woeste <i>see</i> , dewelke rondom den aardkloot sig uitspreid: en van de Grieken <i>ὠκεανός</i> en van de Latijnisten <i>Oceanus</i> genaamd werd: <i>Ovidius</i> immers <i>lib. 1. Metamorph.</i> van de schepping der weereld seid aldus, ----- <i>Nondum sua brachia longo.</i> <i>Margine terrarum porrexerat Amphitrite.</i> of gelijk de Hollandse Digter singt op het gebouw van den Amsterdamse beurs. <i>De langarmde See, de vaader aller Meeren.</i> of in <i>Velsen act. 1. sc.1.</i> ----- <i>Die daar weiden gaan</i> <i>In den heel hollen schoot van vaader Oceaan.</i> maar in het besonder heeft ieder deel sijn eige benaaming: als <i>Suidersee</i> , <i>Noordsee</i> , <i>Oostsee</i> , <i>Spaansesee</i> , <i>Middellansesee</i> , ens. maar dit onderscheid heeft in de spreekwijzen geen plaats, en daarom behoeven wij ons daar in niet seer te bekommeren: wel dan <i>see gaan</i> : sig ter <i>see</i> begeeven, gelijk van de scheepen gesegt werd, <i>see kiezen</i> , <i>in see steeken</i> : <i>regt sees</i> , of, <i>regt door see gaan</i> , beteekend oneigendlijk, niemand ontsien: doen soo het behoort: <i>de see is sonder waater</i> : dit is een oovertollige manier van spreken: als men seggen wil, dat het onmoogelijk is: het geen ons van iemand opgedrongen werd: voornaamendlijk van schatrijke luiden, als sij klaagen, dat sij geen geld en hebben: <i>onder see leggen</i> , beteekend niet regt in storm sonder seilen drijven: dewijl de baaren als dan haar verheffen, en oover het schip heen spoelen: <i>de see vuurd</i> , dat is, de <i>see</i> schiet

		vuurige <i>straalen uit</i> , de beteekenissen hier van zijn te bevraagen bij de <i>seelui</i> : voorts, <i>ver met iemand t' see zijn</i> : dat is, ver met iemand ingeseid zijn: <i>seeburg</i> een <i>burg</i> , en vastigheid aan <i>see</i> .
zee	1690 WITSEN	aan zee laten staan . Zeewaarts in zeilen, zonder wenden.
zee	1690 WITSEN	aan zee loopen . Zeewaarts in steken.
zee	1690 WITSEN	aan zee wenden . Zeewaarts in wenden.
zee	1690 WITSEN	al grooter zee oover gevaren zyn . Oneig. In meerder gevaar geweest zyn.
zee	1690 WITSEN	arbeiden in zee . Een schip werkt in zee, als het veel slingert, en rolt, 't zy door stilte of hol water; of ook, als men by of voor de windt recht tegen de zee aan zeilt; ofte, als men legt daar een sterke stroom tegen de windt op gaat.
zee	1690 WITSEN	branden in zee . Dit wert gezeght, als het zee-water op drooghten, of tegen het landt, hardt spat, springt, en aan stoot.
zee	1690 WITSEN	de zee barnt . De zee spat, en springt hoogh, op drooghten.
zee	1690 WITSEN	de zee brandingt . De zee stoot tegens ondiepten aan.
zee	1690 WITSEN	de zee deinst . Als de baren komen aanrollen zonder storten.
zee	1690 WITSEN	de zee groest . Dit wert gezeght, als de baren tegen de grondt aan loopen.
zee	1690 WITSEN	de zee is zonder water . Oneig. Daar over-vloedt plagh te wezen, is niets.
zee	1690 WITSEN	de zee kookt . Als de wint schielyk om, en tegens de baren aan loopt.
zee	1690 WITSEN	de zee loopt hoogh : <i>schiet hol</i> , of <i>bol</i> . De zee gaat onstuimigh.
zee	1690 WITSEN	de zee ravelt . Zulks wert gezeght, als het water rondt draait in stilte: dit is een teken van drooghte.
zee	1690 WITSEN	de zee rolt . De baren gaan langzaam.
zee	1690 WITSEN	de zee schiet bol . De zee stort niet veel.
zee	1690 WITSEN	de zee schiet hol . De zee gaat met groote baaren, en stort veel.
zee	1690 WITSEN	de zee vuurt . De zee werpt 's nachts water-spranken omhoogh, die, vermits de ziltigheid, vuur schynen te zyn.
zee	1690 WITSEN	een rollende zee . Ongestuimigh water.
zee	1690 WITSEN	een schip in zee bolwerken . De goederen, of last, in een schip verleggen. Ziet mede een andere betekenis onder het woort <i>werken</i> .
zee	1690 WITSEN	een schip op strandt, een baak in zee . Dat is: Men spiegelt zich aan een anders schade.
zee	1690 WITSEN	een zee . Een golf waters.
zee	1690 WITSEN	geen zee komt ons te hoogh , of, <i>te na</i> . Oneigentlyk: Niets kan ons deeren.
zee	1690 WITSEN	gelde zee . Een zee zonder scheepen.
zee	1690 WITSEN	gieren onder zee . Wenden tusschen de baren in.
zee	1690 WITSEN	halver zee . Half wegh tusschen het eene en het andere landt: te midden in de zee.
zee	1690 WITSEN	heijen in zee . Met het schip zeer diep in 't water zakken, als het voor anker rydt.
zee	1690 WITSEN	het schip giert onder zee . Het schip wort, door 't anker-touw, of stroom, onder water gints en weer getrokken.
zee	1690 WITSEN	hooft-zee . Een zee die tegen de wint aan komt; 't geen dikmaal gebeurt na groote storm, als de wint schielyk verandert. Anders: <i>Moer-zee</i> .

zee	1690 WITSEN	hy is zoo verre t'zee, dat niet licht weder te landt zal komen. Dit wert, oneigentlyk, gezeght van iemand diens zaken bedorven zyn.
zee	1690 WITSEN	iemant t'zee helpen. Oneig. Iemant voort helpen.
zee	1690 WITSEN	mal in zee leggen. Dat is: By stilte, door het schokken der baren, bewoogen werden, en zoo draaijen, dat men niet zien kan werwaarts.
zee	1690 WITSEN	moer-zee. Een zee die zonder wint onstuimigh wert. Men zeght, dat zoodanigh een zee alle 7, of om de 21 jaren eens op deeze kusten komt, en dan groote schade doet.
zee	1690 WITSEN	onder zee geleght zyn. Anders, <i>Byleggen</i> . Wanneer men in storm een bylegger heeft, en zonder zeil dryft, zoo dat de golven op de steven en zyden breeken: dan wert het roer vast gebonden, of wel met veel mannen gehouden, 't geen het zekerste is.
zee	1690 WITSEN	ongemaniert in zee leggen. Zeer schudden en beweegen.
zee	1690 WITSEN	recht door zee en wraakt niet. Dat is, eig. Als eenigh schip op een rechte streek zeilt, dat het dan niet ter zyden af valt. Oneigentl. Die eerlyk handelt, behoeft niets te wyken.
zee	1690 WITSEN	recht door zee gaan. Oneig. Oprecht handelen.
zee	1690 WITSEN	recht door zee, vindt de beste ree. Dat is, oneigentlyk: Met eerlyk te handelen komt men het veerst.
zee	1690 WITSEN	recht zees zyn. Met de neus van het schip tegen de golven steigen.
zee	1690 WITSEN	t'zee laten springen. Met het schip t'zeewaart in steken.
zee	1690 WITSEN	t'zee leggen. T'zeewaart in zeilen.
zee	1690 WITSEN	ter halver zee. Midden in de zee, tusschen twee landen.
zee	1690 WITSEN	ticht van zee. Drift van 't water in zee.
zee	1690 WITSEN	verre met iemandt t'zee zyn. Oneig. Verre met iemandt ingewikkelt zyn.
zee	1690 WITSEN	verre t'zee zyn. Oneig. Veel in een zaak gevordert hebben. Veel van een zaak houden, en die lieven.
zee	1690 WITSEN	volle zee. Hoogh water.
zee	1690 WITSEN	voor een anker in zee ryden. By storm aan 't anker leggen.
zee	1690 WITSEN	voor zee leggen. In de haven leggen.
zee	1690 WITSEN	was'er slimmer rogh in zee, hy quam aan boort. Oneigentlyk wert dit gezeght, als slechte, onbesuisde menschen iemandt moeite maken.
zee	1690 WITSEN	zee en lucht is aan malkanderen. Dat is: Het stormt en waait hardt.
zee	1690 WITSEN	zee winnen. Zeewaart in zeilen. Al verder in zee raken.
zee	1836 SPRENGER	Zee. Het is koel op zee, Spreekw. <i>het gaat er stil en bedaard toe.</i> Het was daar al een beroerde zee, Spreekw. <i>het was daar onder de menschen al zeer onstuimig.</i> – Men gebruikt in onze taal het woord <i>zee</i> dikwijls, om eene <i>menigte</i> of een <i>overvloed</i> van iets aantekenen. Zoo spreekt men b. v. van een <i>zee van bloed</i> , – van <i>tranen</i> , – van <i>zorgen</i> . Zoo zegt men: <u>Een zee van jammeren</u> (ook wel een <i>oceaan van rampen</i>) <u>overpakte hem</u> , voor: <i>Eene menigte van onheilen troffen en drukten hem.</i> <u>Hy heeft een zee</u> (een overvloed) <u>van geld</u> , d. i. <i>hij is zeer rijk</i> ; maar zoo zegt men ook boertende: <u>De zee is zonder water</u> , met zinspeling op <i>schatrijke lieden, die klagen, als of zij arm waren</i> , <u>Hy is een grondelooze zee</u> , duidt Spreekw. een <i>ondoorgroondelijk mensch</i> aan.

Hy gaat met hem diep in zee, zegt Spreekw. *hij laat zich, sterk met hem in.*

Wat zal de zee al opwerpen! De zee werpt alle onreinigheid op, en men gebruikt daarom dit Spreekwoord, *wanneer zich iets voordoet, dat bijzonder mishaat.* Evenwel zegt men ook van een bij uitstek milddadig mensch: hy geeft op als de zee.

Hy gaat recht door zee. Wanneer wij te land reizen, kunnen wij niet regt toe, regt aan, voortgaan of voortrijden naar de plaats onzer bestemming of begeerte; de wegen kronkelen dikwijls om en om; *hier* stuit men voor een' bezaaiden akker, *daar* voor een bosch; *hier* voor een rivier, *daar* voor eene weide; doch op zee is het geheel anders; daar ontmoet men geene akkers, bosschen of dergelijke hindernissen; daar mag men doorgaans regt toe, regt aan zeilen en onbeschoornd zijn koers voortzetten: *daar* gaat het regt door zee of ook wel: met het schip midden waters, en de Hollander past dit toe op *menschen van een opregt vast karakter, die voortgaan, zoo als zij begonnen zijn, en van wijken noch dralen weten; voor de vuist spreken of handelen, zonder te veinzen.*

Daar verdrinken er meer in een wynglas dan in de zee, is een Spreekwoord, hetwelk te kennen geeft, dat *er meer menschen, door onmatigheid in den drank, omkomen, dan er op zee vergaan.*

De zee maakt gedwee, zegt men, om aanteduiden, *dat de zeevaart voor menig een' dienstig is, om hem tot zijn' plicht te brengen.*

zee	1856 VAN LENNEP
zee	1856 VAN LENNEP
zee	1856 VAN LENNEP

aanloop der zee, z.n. – Het slaan van een zwaren golf.

atlantische zee, z.n.v. – Zie oceaan.

zee, z.n.v. – 1°. of Waereldzee. De uitgestrektheid zout water, die al de deelen des aardrijks bespoelt.

2°. Elk afzonderlijk uitgestrekt deel der Waereldzee, 't welk dan wordt onderscheiden door een bepaalde benaming, aan de plaatselijke gesteldheid of kleur ontleend. Zoo: *de Middellandsche zee, De Atlantische zee, de Noordzee, de stille Zuidzee.* enz.

3°. Het water der Zee. *Hooge, lage zee,* (hoog of laag water, ten gevolge van vloed of eb.)

Wassende, opkomende zee (gedurende den vloed.) *Afloopende zee,* (gedurende de eb.) *De zee loopt hoog op,* (de stroom is hoog.) *In zee loopen, zee kiezen,* (uitzeilen.) *De zee oversteken,* (zich naar een kust over zee begeven.) *In zee, op zee zijn* – *Een vloot op zee brengen.* (haar uit de haven of van de reede de volle zee doen inzeilen.) *De zee houden,* (in zee blijven.) *Een sloep in zee zetten,* (een sloep uitzetten.) *Een zware zee.* (waarvan de golven hoog staan.) *Een hoog aanschietende, hoog oplopende zee,* (als de golven zich by uitstek hoog verheffen.) *De zee schuimt, krult om,* (wanneer de golven zich al wentelende met schuim bedekken.) *Er gaat veel zee,* (sterke stroom.) *Lange zee, korte zee,* (waarvan de golven lang of kort zijn.) *De zee kabbelt,* (de golven zijn kort en tegen elkaar invallend.) *De zee breekt,* (de golven storten kort neder, breken boven het boord.) *Het schip krijgt de zee voor in, op den kop, dwars in, achter in,* (de golven stooten zich op den voor- of achtersteven, of tegen een der boorden.) *De zee is slecht,* (is kalm, effen.) *Staande zee,* (waar weinig eb en vloed gaat.) *De zee loopt den wind op,* (de wind blaast van den kant, waar de zee heen stroomt.) *Daar staat zee,* (de zee is onstuimig.) *Daar staat geen zee meer,* (zy is kalm.) *De ruime zee kiezen,* (zich in de ruimte begeven.) *Het schip heeft de zee op den kop, houdt den kop op*

de zee, (de zee komt vlak op den voorsteeven aanzetten.) *Zee en lucht zijn aan elkander*, (het is boos weer) *Ter zee varen*. Zie varen. (*Zee winnen*, (zeewaarts in zeilen.) *De zon duikt in zee*, (gaat onder.) *De zon rijst uit zee*, (gaat op).

De gouden Titan rijst alree

Met blaauwe paerden uyt de zee

Vondel. *Palamedes*.

4°. Golf, baar. *Er kwam een zee die het schip overdekte*. – *Er gaan korte zeeën*. – *De zee loopt om de Zuid*.

Spreekwijze: *Zee voor Levenszee*, waarvan Van Alphen zingt:

De ontroerde zee, der golven hol geklots,

Stuurt ons van lieverlee ter haven in.

Zee voor menigte, overvloed. *Een zee van rampen*. (een menigte rampen). Zoo zegt Badeloch:

Wat toren is zoo hoog, van waar mijn oog de baren

Der zee kan overzien van al mijn wedervaren.

Hy heeft een zee van geld, (overvloed van ge'd).

Het is koel op zee, (het gaat er stil toe).

Water in zee dragen. (iets geven aan iemand, die er reeds overvloedig mede bedeed is).

In zee gaan, (een onderneming wagen).

Recht door zee, (zonder omwegen).

De zee is zonder water, (rijke lieden klagen alsof zy gebrek hadden).

In zee gaan, (zich in een onderneming begeven).

Wat zal de zee al opwerpen? (wat zal er al voor den dag komen?)

Daar verdrinken er meer in een wijnglas dan in de zee.

De zee maakt gedwee (zeedienst temt den wilden bras).

zee

1857 PAN

zee. Hierbij staat onder anderen: “de zee loopt hoog op (de stroom is hoog).” Het denkbeeld is wel goed uitgedrukt, doch de verklaring niet volkomen juist. Het woord *stroom* is hier slecht gekozen; deze toch loopt niet hoog, maar doet het water hoog oploopen. Lees dus: *De zee is sterk gewassen*. Wanneer men zegt: *de zee loopt hoog*, zonder het woord *op*, dan beteekent het, dat er hooge golven beginnen te loopen. “Een zware zee (waarvan de golven hoog staan).” Hiervoor zegt men doorgaans: *eene onstuimige- of hooge zee*. *Eene hooge golf* noemt men in den Oceaan *eene zee*. Men spreekt van: *eene zee overkrijgen*; daarom te verklaren: *eene hooge golf*. “Er gaat veel zee (sterke stroom).” Dit is onjuist, lees: *hooge golven*. “Staande zee (waar weinig eb en vloed gaat).” Ook dit is niet goed. Lees: *gelijkmatige golven*, zoo als er zijn bij een wind, die voortdurend met gelijkmatige kracht uit dezelfde streek waait. “De zee loopt den wind op (de wind blaast van den kant, waar de zee heen stroomt).” Lees: *in den wind op*. Zoo als het hier staat, zou het eerder beteekenen, dat de zee harder dan de wind loopt. *Oploopen* is *inhalen*. Wel doet de wind de zee *oploopen*. “Zee en lucht zijn aan elkander (het is boos weer).” Liever te schrijven: het is zulk dik weer, dat men de afscheiding tusschen de zee en de lucht of de kim niet kan zien.

zeearm	1856 VAN LENNEP
zeeatlas	1856 VAN LENNEP
zeebedding	1856 VAN LENNEP
zeebeer	1856 VAN LENNEP
zeebenen	1681 SEEMAN
zeebenen	1681 SEEMAN

zeebenen	1690 WITSEN
zeebenen	1836 SPRENGER

zeebenen	1856 VAN LENNEP
zeeberoering	1856 VAN LENNEP
zeebocht	1856 VAN LENNEP
zeeboezem	1856 VAN LENNEP
zeebonk	1856 VAN LENNEP
zeebrak	1856 VAN LENNEP
zeebrief	1856 VAN LENNEP
zeedag	1856 VAN LENNEP
zeedamp	1856 VAN LENNEP
zeedienst	1856 VAN LENNEP
zeedijk	1856 VAN LENNEP
zeeduivel	1856 VAN LENNEP
zeeëngte	1856 VAN LENNEP
zeefakkel	1856 VAN LENNEP

zeeg	1681 SEEMAN
------	-------------

zeeg	1690 WITSEN
zeeg	1856 VAN LENNEP

zeegast	1856 VAN LENNEP
---------	-----------------

zeearm, z.n.m. – Die de Eilanden omvat.

zee-atlas z.n.m. – Verzameling van Zeekaarten.

zeebedding, z.n.m. – Zandrug, door de Zee op 't strand geworpen.

zeebeer, z.n.m. – Muur by een haven, om den golfslag te breken.

seeschoenen, sie, seevoeten.

seevoeten hebben, gewend zijn, ter *see* te vaaren: waar van *Grotius* een aardige beschrijving heeft, als hij seid,

----- *Stabilenque gradu nutante carinâ figimus.*

wat wonder! *est enim.*

Gens innata salo, durisque exercita ventis,

& quibus est lusus pelagi labor.

zee-handen en voeten hebben. Een goet zee-man zyn.

Zeevoeten. Hy heeft zeevoeten. Een goed zeeman moet vast op zijne voeten staan, om ten allen tijde, doch vooral bij storm en onweder, onder al het schokken en slingeren van het schip, zijne bezigheid zonder gevaar te kunnen verrigten; men is daarom gewoon te zeggen, dat een zeeman *zeevoeten moet hebben* en vandaar, dat men ook in het dagelijksche leven van hem zegt, *die vast of regt stevig op zijne voeten staat*, dat hij zeevoeten heeft.

zeehand en -voeten hebben. o.w. – Op Zee t'huis zijn.

zeeberoering, z.n.v. – Door aardbeving veroorzaakt.

zeebocht, z.n.v. – Zie zeeboezem.

zeeboezem, z.n.m. – of Zeebaai. Zie golf, baai.

zeebonk, z.n.m. – of zeerob; bevaren zeeman, zeeman, die van niets dan van zijn beroep weet.

zeebrak, z.n.o. – Zeewater aan de kust.

zeebrief, z.n.m. – Paspoort, door het gouvernement aan de koopvaardyschippers afgegeven.

zeedagen, z.n.m.mv – Dagen op reis, buiten 't verblijf in havens of op reede.

zeedamp, z.n.v. – Die uit zee opkomt en zich over het land verspreidt.

zeedienst, z.n.v. – Dienst by het zeewezen. *Hy is in 's Lands zeedienst*.

zeedijk, z.n.v. – Dijk, tegen de zee opgeworpen.

zeeduivel. z.n.m. – Groote visch met horens: bynaam, wel aan een galei gegeven.

zeeëngte, z.n.v. – of zeestrand, of straat. Zie straat.

zeefakkel, z.n.v. – Tytel van een verzameling van kaarten en landverkenningen met opgaven en opmerkingen verrijkt.

seeg, een *seegen*: waar van, *met de seegen vissen*: misschien dat daar van ons woord *seegen*, of heil, of ooverwinning van daan komt, waar van *seegenen*: saalig en voorspoedig maaken, ens.

zeegh gaan. Dat is: Schuins op naar om-hoogh gaan.

zeegt, z.n.v. – Rondte. *De zeegt van een schip*, zijn bocht in 't lang. *De zeegt des dekken, der barghouten*: – *opstaande zeegt van een plank. Het schip een zeegt geven*.

zeegast, z.n.m. – Zeevarende, Matroos.

zeegat	1836 SPRENGER	Zeegat. <u>Hy moet het zeegat in</u> , zegt men Spreekw. van iemand, die men meent, <i>dat tot niets anders dan de zeevaart deugt</i> , omdat men op het land geen raad met hem weet.
zeegat	1856 VAN LENNEP	zeegat , z.n.o. – Monding der stroomen, waar zy in Zee vallen, of plaatsen, waar de Zeeën gemeenschap hebben met elkander. <i>Het zeegat van Terschelling, van Texel. De zeegaten behooren wel voorzien te zijn.</i> Spreekwijze: <i>Hy moet het zeegat uit</i> , (hy moet ter zee varen).
zeegevaar	1856 VAN LENNEP	zeegevaar , z.n.o. – Zie <u>assurantie</u> .
zeegevecht	1856 VAN LENNEP	zeegevecht , z.n.o. – <i>Zeestrijd, Zeeslag</i> . Gevecht op Zee.
zeegewas	1856 VAN LENNEP	zeegewas , z.n.o. – Gewassen, die in Zee groeien.
zeegewest	1856 VAN LENNEP	zeegewest , z.n.o. – Streek of gewest, aan Zee gelegen.
zeegolf	1856 VAN LENNEP	zeegolf , z.n.m. – Golf, baai van de Zee.
zeegt	1856 VAN LENNEP	dekzeegt , z.n.v. – De projectie van de lijn, volgens welke de bovenkanten der balken tegen de binnenoppervlakte der inhouten sluiten, op het vlak, dat door het midden van kiel en stevens gaat. <i>Zie <u>zeegt</u>.</i>
zeehand	1690 WITSEN	zee-handen en voeten hebben . Een goet zee-man zyn.
zeehard	1681 SEEMAN	<i>seehard sijn</i> , geen ontroering voelen in <i>see</i> .
zeehard	1690 WITSEN	zee-hardt . Geen ontroering in zee gevoelen.
zeehaven	1856 VAN LENNEP	zeehaven , z.n.v. – Haven, die aan Zee ligt.
zeehoofd	1681 SEEMAN	<i>seehoofden</i> , zie <u>hoofden</u> , en uitsteekende hoeken lands, daar de <i>see</i> teegen aanspeeld, zie, <u>kaap</u> .
zeehout	1690 WITSEN	zee-hout : of, <i>Hout voor scheen</i> . Het boort van 't schip. Ofte: Het hout boven den overloop aan de scheeps zyden.
zeehout	1856 VAN LENNEP	zeehout , z.n.o. – of <i>Hout voor scheen</i> . Boord van het schip; hout boven den overloop aan de scheepszijde.
zeekaart	1681 SEEMAN	<i>seekaert</i> , een kaart bequaam voor <i>seevaarende</i> lieden, om koers te setten, zie, <u>paskaart</u> .
zeekaart	1856 VAN LENNEP	zeekaart , z.n.v. – Kaart, waarop de Zeeën, windstreken, enz zijn aangewezen. <i>Het is noodzakelijk, gaede zeekaarten aan boord te hebben.</i>
zeekasteel	1856 VAN LENNEP	zeekasteel , z.n.o. – Dichterlijke benaming voor “schip.” <i>Die zeekasteelen en zeereuzen, die ontaert</i> <i>De starren dreigen met hun steil en trots gevaert.</i> Vondel. <i>Lof der Zeevaart</i> .
zeekoning	1856 VAN LENNEP	zeekoningen , z.n.m.mv. – Naam, die aan de aanvoerders der Noorsche en Deensche roofschepen in de negende en tiende eeuw gegeven werd.
zeekraal	1856 VAN LENNEP	zeekraal , z.n.v. – Groente aan de zeeuwsche kust gevischt. Zeer gezond voedsel.
zeekust	1856 VAN LENNEP	zeekust , z.n.v. – De kust, die zich langs de zee strekt.
zeeland	1856 VAN LENNEP	zeeland , z.n.o. – Land, aan of in Zee gelegen, en van daar ook synomien met “eiland”, voor welk laatste woord het in de gewone beteekenis heeft plaats gemaakt om alleen als eigen naam in gebruik te blijven voor twee gewesten, een in Denemarken en een in Nederland.
zeelieden	1856 VAN LENNEP	zeelieden , <i>Zeelui</i> , z.n.m.mv. – Zeevolk, matrozen.

zeelucht	1856 VAN LENNEP	zeelucht , z.n.v. – De lucht, die op of uit zee waait. <i>Aan 't strand een zeeluchtjen scheppen. De zeelucht zal u goed doen.</i> <i>Wonder is 't dat sterfelijcke menschen</i> <i>Noch smalen op den ploegh, en om een zeelucht wenschen.</i> Vondel, <i>Lof der Zeevaert</i> .
zeelui	1681 SEEMAN	seelui , <i>luiden</i> , die op <i>see</i> haar kost moeten zoeken: gelijk ook in het getal van een. <i>Seeman</i> , een <i>man</i> , die ter <i>see</i> vaart: en hier van het spreekwoord: <i>een goed Seeman werd wel eens nat</i> : het welk oneigendlijk beteekend: dat een meester in zijn kunst wel eens kan missen: en dienvolgens dat ook een eerlijk man wel eens kan bestooven werden: schoon hij geen dronkaard is. <i>Seemanschap</i> , kennis van de <i>see vaart</i> , en het regt, dat daar toe behoort, en hier van: <i>seemanschap gebruiken</i> : reedelijk en rekkelijk zijn. <i>seepaard</i> , <i>ἵπποταμος</i> dog die daar voor gehouden werden zijn maar <i>seekoejen</i> : gelijk daar van een tot Leiden in de tuin van de Academie te sien is: een schaadelijk goed, soo te waater als te Land: dewijl het <i>Ἀμφίβιον</i> is: dat is, dat soo wel te waater, als te land leeven kan. <i>Seerooven</i> , kaapen. <i>See roover</i> , kaaper: <i>see rooverij</i> , kaaperij.
zeemaat	1856 VAN LENNEP	zeemaat , z.n.m. – 't zelfde als <i>jan-maat</i> . <i>Ons Zeemaets vliegen met de vlagge op bij den mast.</i> Vondel, <i>Henriette Marie</i> .
zeemacht	1856 VAN LENNEP	zeemacht , z.n.v. – 1°. Het getal oorlogschepen, die een Staat in zee kan brengen. <i>Engeland heeft er zich steeds op toegelegd zijn zeemacht te vergrooten.</i> 2°. Vloot. <i>Onze zeemacht wordt door een wakkeren vlootvoogd aangevoerd.</i>
zeemakelaar	1856 VAN LENNEP	zeemakelaar , z.n.m. – Makelaar in schepen en Zeezaken.
zeeman	1690 WITSEN	daar is een goet zee-man aan 't stuur . Oneig. Daar is een wys man aan de regeering, of aan 't werk.
zeeman	1690 WITSEN	een goet zee-man valt wel over boort . Dat is: Het mislukt de beste wel. Ofte: De alderverstandigste begaat wel een misslagh.
zeeman	1690 WITSEN	een goet zee-man wert wel eens nat . Oneig. Een voorzichtig man mist wel eens.
zeeman	1690 WITSEN	oubakken zee-man . Een zee-man die lang uit zee, of op zekere plaats niet heeft geweest.
zeeman	1836 SPRENGER	Zeeman . <u>Zeeman, geen man</u> , is eene Spreekw. klagt van te huis geblevene vrouwen, wier mannen lang op zee zwalken. <u>Een goed zeeman valt wel over boord</u> of, <u>zeilt weleens tegen een paal</u> , of, <u>wordt wel eens nat</u> , beteekent fig. <i>de beste en bekwaamste kan wel eens een ongeluk krijgen</i> , doch het laatste, <u>wordt wel eens nat</u> , zal doorgaans te kennen geven: <i>de welvoegelijkste man kan wel eens ongelukkig beschonken worden, en toch geen dronkaard zijn</i> . –
zeeman	1856 VAN LENNEP	zeeman , z.n.m. – Iemand, wiens beroep het is, ter Zee te varen. Varens-gast, varensgezel. <i>Een bevaren zeeman</i> (die op zee goed t'huis is). Spreekwijze: <i>Zeeman geen man</i> , (klacht van een t'huis gebleven vrouw). <i>Een goed zeeman wordt ook wel eens nat</i> ., (een sober mensch drinkt ook weleens een glaasje meer dan hem voegt).
zeemannetje	1690 WITSEN	de zee-mannetjes komen voor den dagh . De Sterren komen op.

zeemanschap	1690 WITSEN	zeemanschap gebruiken. Geven en nemen: niet al te vast op zyn stuk staan: na reden en billigheid iets verrichten, schoon men buiten gewoonte, bericht, en bevel gaat; 't geen te scheep dikmaal geschieden moet, by voorvallende gelegenheit van wint, weêr, en anderzins: waarom de zee-beveelen niet te zeer bepaaldt moeten zyn.
zeemanschap	1740 ZONHOVEN	zeemanschap, Kennis van de zeevaart, en het regt daer toe behoorende: schoon men juist altijd (want de noodt kan 't verbieden) volgens die kennis en regten niet handelt: men wort gezegt <i>zeemanschap te gebruiken</i> , als men wat inschikt en toegeeft, redelyk en rekkelyk is.
zeemanschap	1836 SPRENGER	Zeemanschap. <u>Hy weet zeemanschap te gebruiken.</u> Een <i>zeeman</i> vooral, moet, gelijk men gewoon is te zeggen, weten te geven en te nemen, al naar dat de omstandigheden het vorderen; wil hij zyn eenmaal gemaakt bestek onveranderlijk en onverzettelijk volgen, dan kan het naauwelijks missen, of hij moet daarmede verkeerd uitkomen. Nu eens toch, wordt hij door den wind, dan weder door de stroomen genoodzaakt van koers te veranderen. Hier eens moet: hij wat noordelijker, daar weder wat zuidelijker zeilen dan hij zich had voorgesteld; gebrek aan spijs, drank of beide vordert niet zelden, dat hij land aan doet daar, waar hij het niet voornemens was. Vanhier dat men zeer eigenaardig van <i>iemand, die rekkelyk is, en zich naar de omstandigheden met goed beleid weet te schikken en zich te rigten naar den gang van het werk</i> , zegt, dat hij <u>zeemanschap weet te gebruiken</u> , en van eene zaak welke men niet met alle gestrengheid kan behandelen, of naar een vast bepaald plan uitvoeren: <u>daar moet wat zeemanschap mede gebruikt worden.</u>
zeemanschap	1856 VAN LENNEP	zeemanschap, z.n.o. – Eigenlijk: kennis van de Zeevaartkunde, met overleg gepaard. <i>Zeemanschap gebruiken</i> , (geven en nemen: by voorvallende gelegenheden, van weer, wind of vyandelijke ontmoeting, naar de omstandigheden handelen, en daarby, somtijds, tegen gewoonte, bericht of instruktiën te werk gaan).
zeemanschap	1856 VAN LENNEP	zeemanschap, z.n.v. – Zeevaartkunde; overleg aan kennis gepaard. Spreekwijze: <i>Men moet zeemanschap gebruiken</i> , (men moet met overleg handelen, geven en nemen).
zeemanshuis	1856 VAN LENNEP	zeemanshuis: z.n.v. – 1°). Toevluchtsoord voor Zeelieden. <i>Het zeemanshuis te Rotterdam.</i> 2°). Zeemanswoning; welbezeild, dicht schip, zoo zegt het oude rijmpjen: <i>Koffen en smakken</i> <i>Zijn waterbakken.</i> <i>Hoeken en buizen</i> <i>Zijn Zeemanshuizen.</i>
zeemanshuis	1857 PAN	zeemanshuis. In het rijmpjen, hierbij opgegeven, staat: “Hoeken,” lees: <i>Hoekers</i> .
zeemanstaal	1856 VAN LENNEP	zeemanstaal, z.n.v. – By de Zeelieden in gebruik. Wie die niet verstaat, is een onbevarene (baar).
zeemijl	1856 VAN LENNEP	zeemijl, z.n.o. – Afstandsmaat. De Fransche zeemijl is het twintigste gedeelte van een graad des meridiaans.
zeemijl	1857 PAN	zeemijl. In een Neerduitsch woordenboek ware het gewenscht, alvorens de maat op te geven, waarmede de Franschen meten, eerst die onzer eigene natie te vermelden. Daarom schrijve men,

zeemogendheid	1856 VAN LENNEP	achter “afstandsmaat:” de geographische of duitsche mijl, algemeen door de Nederlandsche zeelieden aangenomen, is het vijftiende gedeelte van een graad des meridiaans. zeemogendheid , z.n.v. – Mogendheid, die een vloot van den Staat bezit, <i>Zeemogendheid van den eersten, tweeden, derden rang.</i>
zeenat	1856 VAN LENNEP	zeenat , z.n.m. – Zeewater.
zeenatie	1856 VAN LENNEP	zeenatie , z.n.v. – Natie, byzonder tot de Zeevaart geschikt.
zeeofficier	1856 VAN LENNEP	zeeofficier , z.n.m. – Officier by ’s Lands Zeemacht.
zeeoorlog	1856 VAN LENNEP	zeeoorlog , z.n.o. – Oorlog, die op Zee gevoerd wordt.
zeeraad	1856 VAN LENNEP	zeeraad , z.n.m. – Raad, die over Zeezaken oordeelt.
zeerafeling	1856 VAN LENNEP	zeerafeling , z.n.v. – Kabbeling in Zee, door invallenden stroom, of langs de banken.
zeerecht	1856 VAN LENNEP	zeerecht , z.n.o. – 1°. Recht, waarbij de Zeevaart en Zeehandel geregeld worden. <i>Het Wisbysche zeerecht. Het Hanzesche zeerecht. Het Genueesche zeerecht.</i> 2°. Rechten, die betaald worden wegens al wat tot de scheepvaart betrekking heeft. <i>Kantoor van het zeerecht.</i>
zeeregister	1856 VAN LENNEP	zeeregister , z.n.o. – Dagboek, journaal.
zeereis	1856 VAN LENNEP	zeereis , z.n.v. – Reis over Zee.
zeerob	1856 VAN LENNEP	zeerob , z.n.m. – Zeeman: Dus genoemd, omdat hy ruw als een rob is <i>Zie <u>zeebonk</u>.</i>
zeerol	1856 VAN LENNEP	zeerol , z.n.z. – <i>Zie <u>rol</u>.</i>
zeeroof	1856 VAN LENNEP	zeeroof , z.n.m. – Roof, aan een schip op Zee gepleegd.
zeeroover	1856 VAN LENNEP	zeeroover , z.n.m. – <i>Zeeschuimer</i> , die op Zee met een vaartuig kruist, om andere vaartuigen te beRooven. <i>Zeeroover</i> wordt genomen zoo voor den bevelvoerder, als voor elk, die tot de bemanning van het roofschip behoort; ook wel voor het roofschip zelf. <i>Hariadan Barbarossa was een beroemd zeeroover. Hij is in de handen van zeeroovers gevallen. Dat vaartuig schijnt wel een zeeroover.</i>
zeeschade	1856 VAN LENNEP	zeeschade , z.n.v. – <i>Zie <u>avary</u>.</i>
zeeschender	1856 VAN LENNEP	zeeschender , z.n.m. – Iemand, die op Zee schade aanbrengt. Antonides bezigt in zijn <i>IJstroom</i> het woord <i>Zeeschendenaer</i> : <i>Zeeschendenaers ontzien in ’t blinkende geweer Te vliegen.</i>
zeeschip	1690 WITSEN	een onbevaren zee-schip . Oneig. Een bot en grof mensch.
zeeschip	1690 WITSEN	een quaat zee-schip . Dat is: Een schip dat ongemaklyk door zee gaat.
zeeschip	1690 WITSEN	het is een ongemakkelyk zee-schip . Dit wert gezeght van iemandt die korzel-hoofdigh is.
zeeschip	1836 SPRENGER	Zeeschip . <i>Het is een ongemakkelyk zeeschip</i> , zoo spreekt men van <i>een’ mensch, die lastige nukken heeft, en in het dagelijksche leven zich niet weet te schikken naar den gang van het werk en de omstandigheden; die altijd zijn zin wil hebben, moeilijk tot het gevoelen van anderen overtehalen is, en niet gemakkelijk te leiden en te besturen valt.</i> <u>Een mal zeeschip van een wyf</u> , Schrijft WEILAND, is een <i>mal schepsel</i> .

zeeschip	1836 SPRENGER	Zeeschip. <u>Het is een ongemakkelyk zeeschip.</u> Dit Spreekwoord doet aan iemand denken, <i>die lastige nukken heeft, en in het dagelijksche leven zich niet weet te schikken naar den gang van het werk en de omstandigheden; – die altijd zijn zin wil hebben.</i> Bij deze verklaring voegde ik in mijne Handleiding: onder de groote schepen toch, vindt men, die niet zeer naar het roer luisteren en wier bestuur zoo doende; hem die aan hetzelfde staat, niet weinig moeite en oplettendheid kost. Hierop is aangemerkt: <i>Het gezegde geldt niet zoo zeer <u>groote</u> schepen, want deze zijn dikwijls gemakkelijker te besturen dan de kleinere; maar wel ieder vaartuig of schip, dat in zee bij slecht weder ongemakkelijk wendt, of <u>waard</u> is, 't welk of aan de bouw of aan de gebrekkige tuigage ligt, of <u>rank</u> is, zoo dat het geen zeil kan voeren en te veel overhelt, of <u>te slap op het roer</u>, wanneer het niet aan de wind wil blijven, of <u>loefgierig</u>, wanneer het steeds in den wind wil oploopen.</i> In al deze gevallen is een zeeschip ongemakkelijk. Daarmede nu, wordt zulk een mensch als genoemd is, vergeleken, en het Spreekw. meestal van zulk eene vrouw gebruikt, als in het volgende <i>Sneldicht</i> bedoeld wordt:
zeeschip	1856 VAN LENNEP	zeeschip , z.n.o.mv. – Zeebouwend schip. Zie de bepalingen, de <i>Zeeschepen</i> betreffende, in het Wetb. v. Kooph. Boek II, Tit. I, art. 309 – 319. Spreekwijze, <i>Een lastig, ongemakkelijk zeeschip</i> (een lastig, ongemakkelijk mensch).
zeeschuim	1681 SEEMAN	seeschuim , een soort van schuim, dat gedroogd sijnde bij de Droogisten te vinden is.
zeeschuim	1856 VAN LENNEP	zeeschuim , z.n.o. – Witte bellen en mosch, die zich boven de oppervlakte der zee vertoonen, wanneer de golven tegen eenig beletsel of tegen elkander aan klotsen. <i>Meldt vry van Cypris, hoe zy Cypers kon bekooren: Ick weet, dat dees Godin uit Zeeschuim is geboren,</i> zegt Vondel van Venus.
zeeschuimer	1856 VAN LENNEP	zeeschuimer , z.n.m. – Zie <u>zeerover</u> .
zeeslag	1856 VAN LENNEP	zeeslag , z.n.o. – Gevecht op Zee. <i>De zeeslag van Duins is het beroemdste feit, dat ooit op Zee bedreven is.</i>
zeeslot	1856 VAN LENNEP	zeeslot , z.n.o. – 't Zelfde als <u>zeekasteel</u> , doch min gebruikelijk. <i>Karel, die de trotse schepen zaeght verbranden in uw nest, En uw Zeeslot, 's nabuurs pest, Met een klaeu naar Tessel sleepen, Zeg me, o scherpe waterroê, Hoe was toen uw hart te moe?</i> Vondel, <i>De Zeeleeu op de Teems</i> .
zeesoldaat	1856 VAN LENNEP	zeesoldaat , z.n.m. – Zie <u>marinier</u> .
zeestad	1856 VAN LENNEP	zeestad , z.n.v. – Stad, aan Zee gelegen.
zeestoel	1856 VAN LENNEP	zeestoel , z.n.m. – (Veroud.) Stoel, die aan de tafel vast was, en even als deze, door zwaar er aangehangen lood, in balans werd gehouden tegen 't slingeren van 't schip.
zeestrand	1856 VAN LENNEP	zeestrand , z.n.o. – Strand der Zee.

zeestrijd	1856 VAN LENNEP	zeestrijd , z.n.m. – Zie <i>zeegevecht</i> .
zeetactiek	1856 VAN LENNEP	zeetaktiek , z.n.v. – Krijgskunst, toegepast op den oorlog ter Zee.
zeetocht	1856 VAN LENNEP	zeetocht , z.n.m. – Tocht, op Zee ondernomen.
zeeton	1681 SEEMAN	zeetonnen , of nog korter, <i>tonnen</i> : deese werden <i>in see geleg</i> t, om de dieptens aan te wijzen: zijn onder spits, en booven seer breed, en wit geschilderd om te beeter gesien te kunnen werden, sie, <i>Roemer Visser</i> in zijn eerste Schok het 31. Sinnepop.
zeeton	1690 WITSEN	zee-tonnen . Tonnen, of vaten, die, op ankers met een arm vast, in zee geleght werden, zynde dicht gepekt, dat'er geen water in komen kan, boven wydt, en onder smal. Deeze dienen den zee-luiden, wanneer zy de zee-gaten in of uit zeilen, voor baken. Zy leggen aan yzere kettingen, die aan het anker, dat onder op de grondt leit, vast zyn. Waar drooghten zyn, en gevaar is, legt men (in deeze Landen) witte tonnen. Daar goede anker-gront is, ziet men eenige tekens op de tonnen steken.
zeeton	1856 VAN LENNEP	zeeton , z.n.v. – Ton, die in de Zeegaten ligt, by de ondiepten.
zeetriomf	1856 VAN LENNEP	zeetriomf , z.n.m. – Zegepraal, op Zee behaald.
zeevaarder	1856 VAN LENNEP	zeevaarder , z.n.m. – Zeeman, doch meer bepaaldelijk een, die groote of hachelijke reizen ondernomen heeft. <i>De latere zeelieden zijn grooter zeevaarders geweest dan die der ouden: Die zeeman is een by uitstek bekwaam zeevaarder.</i>
zeevaardij	1856 VAN LENNEP	zeevaardy , z.n.v. – 't Zelfde als <i>zeevaart</i> , doch minder in gebruik. <i>Op dezen voet beschermt de Zeevaardy haar eer.</i> <i>Antonides, IJstroom.</i>
zeevaart	1856 VAN LENNEP	zeevaart , z.n.v. – De Vaart op Zee. <i>Handel en zeevaart waren van ouds de hoofdbronnen onzer welvaart.</i>
zeevaartkunde	1856 VAN LENNEP	zeevaartkunde , z.n.v. – Kennis van al wat tot de Zeevaart behoort.
zeevader	1856 VAN LENNEP	zeevader , z.n.m. – De officier, die den adelborst in de manoeuvre, de stuurman, die den leerling in 't cyferen, de onderofficier, die den jongen in 't scheepswerk onderricht.
zeevader	1857 PAN	zeevader . De gegeven verklaring is wel niet geheel onjuist, maar de navolgende meer algemeen en volledig: <i>Zeevader</i> is een bevaren schepeling, die een baar onder zijne bijzondere zorg heeft genomen.
zeevak	1856 VAN LENNEP	zeevak , z.n.o. – 't Zelfde als <i>zeevaartkunde</i> . <i>Hy is knap in het zeevak</i> (hy is in Zeevaartkunde ervaren).
zeevast	1856 VAN LENNEP	zeevast , b.n. – Wat zoodanig is Vastgesjord, dat het door de beweging der Zee niet kan heen en weêr gaan. <i>Zet die koffers zeevast.</i>
zeeverzekerkaar	1856 VAN LENNEP	zeeverzekerkaar , z.n.m. – Verzekeraar tegen schade op Zee. <i>Men hoeft geen Zeeverzekerkaar</i> <i>Nu alle watren zijn geveyligt voor gevaer.</i> <i>Vondel, Zeemagazijn.</i>
zeevis	1681 SEEMAN	seevis , vis, die in <i>see</i> gevangen werd.
zeevoet	1690 WITSEN	zee-handen en voeten hebben . Een goet zee-man zyn.

zeevoet	1836 SPRENGER	Zeevoeten. <u>Hy heeft zeevoeten.</u> Een goed zeeman moet vast op zijne voeten staan, om ten allen tijde, doch vooral bij storm en onweder, onder al het schokken en slingeren van het schip, zijne bezigheid zonder gevaar te kunnen verrigten; men is daarom gewoon te zeggen, dat een zeeman <i>zeevoeten moet hebben</i> en vandaar, dat men ook in het dagelijksche leven van hem zegt, <i>die vast of regt stevig op zijne voeten staat</i> , dat hij <u>zeevoeten heeft</u> .
zeevoeten	1856 VAN LENNEP	zeevoeten , z.n.m.mv. – Voeten, die gewend zijn op het dek te loopen <i>Hy heeft zeevoeten</i> (hy wandelt het dek op en neêr, zonder de slingeren van het schip te tellen).
zeevolk	1856 VAN LENNEP	zeevolk , z.n.o. – Matrozen, Zeelieden.
zeevond	1856 VAN LENNEP	zeevonden , z.n.m.mv. – Uit Zee gespoelde goederen. Zie de bepalingen daaromtrent in het Wetb. van Kooph. Boek II, Tit. VII, art. 545 – 568.
zeevoogd	1681 SEEMAN	seevoogd , anders genaamd een Admiraal.
zeevoogdij	1681 SEEMAN	seevoogdij , seevoogdijdschap : het ampt van een <i>seevoogd</i> .
zeevrijbuiten	1856 VAN LENNEP	zeevrijbuiten , z.n.m. – Zie <u>vrijbuiten</u> .
zeewaardig	1856 VAN LENNEP	zeewaardig , b.n. – Wordt een schip gezegd te zijn, als het in behoorlijken staat gebracht is om uit te zeilen, als het “van zessen klaar” is, gelijk men van harddravers zeggen zou.
zeewaarts	1856 VAN LENNEP	zeewaart , bw. – Naar zee toe. <i>Stout verweerer, trots bevechter</i> <i>Bey te zeewaart en te velt.</i> noemt Huyghens Prins Maurits.
zeewacht	1856 VAN LENNEP	zeewacht , z.n.v. – Zie <u>kwartier</u> , <u>wacht</u> .
zeewater	1681 SEEMAN	seewaater , het <i>waater</i> van de <i>see</i> : waar van het seggen: <i>dat sal hem al het seewaater niet afwassen</i> : dat is, met die huik sal hij al sijn leeven moeten te kerken gaan: <i>mij is</i> (seid een <i>seeman</i>) <i>al menig een seewaater oover het hoofd gegaan</i> : dat is, oneigendlijk, ik heb al veel gevaarts uitgestaan.
zeewater	1690 WITSEN	hem is al menigh zee-water over 't hooft gegaan . Oneig. Hy heeft veel gevaars uit-gestaan.
zeewater	1690 WITSEN	zee-waters . Een golf, en baar.
zeewater	1836 SPRENGER	Zeewater. <u>My is al menig water over het hoofd gegaan</u> , zegt de zeeman, die meermalen storm en verbolgen zee heeft doorstaan, en zoo spreekt ook hij, die in welken levensstand dan ook, <i>veel ongemak heeft ondervonden, en met vele gevaren te worstelen heeft gehad</i> .
zeewater	1856 VAN LENNEP	zeewater , z.n.o. – 1°. Water uit de zee. <i>Goederen, door 't zeewater beschadigd</i> . Spreekwijze: <i>Dat zal al het zeewater niet afwisschen</i> (iemand's slechten naam). 2°. voor <i>Golf</i> , in de Spreekwijze: <i>Hem is al menig zeewater over 't hoofd gegaan</i> .
zeeweêr	1690 WITSEN	een vliegendt zee-weêr . Een hardt onstuimigh weêr.
zeewering	1856 VAN LENNEP	zeeweering , z.n.v. – Dijkwerken tegen het inbreken van de Zee, langs de bedreigde kusten. b. v. aan den hoek van Holland.
zeewet	1856 VAN LENNEP	zeewetten , z.n.v. – Wetten op de Zeevaart

zeewezen	1856 VAN LENNEP	zeewezen , z.n.o. – Al wat tot de Zeevaart en Zeedienst betrekking heeft. <i>Tijdschrift voor het zeewezen. Jan de Witt heeft het zeewezen in een uitmuntenden staat gebracht. De verdiensten van Hiob De Wildt omtrent het zeewezen worden niet genoeg erkend.</i>
zeewier	1856 VAN LENNEP	zeewier , z.n.o. – Zie <i>wier</i> .
zeewind	1856 VAN LENNEP	zeewind , z.n.m. – Zie <i>wind</i> .
zeezaak	1681 SEEMAN	seesaaken , verschillen, die tussen <i>seevaarende luiden</i> , en haar reeders, en koopluiden voor vallen, waar van de Regters genaamd werden, <i>Commissarisen</i> van <i>see saaken</i> .
zeezaken	1856 VAN LENNEP	zeezaken , z.n.v.mv. – Zaken die tot het Zeewezen betrekking hebben. <i>De Kamer van zeezaken</i> (Amiraliteit).
zeeziek	1681 SEEMAN	seesiek zijn , het welk seer gemeen is voor die geen, die niet <i>see hard</i> zijn: hier van het seggen: <i>hij is wel seesiek: maar hij geeft niet oover</i> : het welk oneigendlijk beteekend: dat iemand niet scheutig is: maar wel dat hem de hond op den tas sit: eeven gelijk sommige <i>seesieke</i> luiden, die wat zij doen, tot geen braaken te brengen zijn.
zeeziek	1690 WITSEN	hy is wel zee-ziek, maar geeft niet over . Oneigentlyk: Hy is ryk, doch gierigh.
zeeziek	1856 VAN LENNEP	zeeziek , b.n. – Aangetast door Zeeziekte.
zeeziekte	1856 VAN LENNEP	zeeziekte , z.n.v. – Onaangename gewaarwording, met misselijkheid en veelal met braking vergezeld, die hen kwelt, die de Zee niet gewend zijn.
zeggen	1690 WITSEN	niet veel te zeggen, maar houwen en beleggen . Dat is: Het is beter zyn zaken te doen, als veel spreken, en niet doen.
zeil	1681 SEEMAN	booven seilen , de boovenste <i>Seilen</i> , sie, <i>seil</i> .
zeil	1681 SEEMAN	hoofd seilen , deese zijn de <i>Seilen</i> van de Fokkemast, en Boegspriet.
zeil	1681 SEEMAN	seil , dit woord werd, soo eigendlijk, als oneigendlijk, in veele saaken gebruikt, en de spreekwoorden, daar van genoomen, zijn ongemeen veel, en aardig: de eige beteekenis (gelijk wij weeten) is een maaksel van linden toebereid, door welkers behulp de scheepen, soo groot, als klein, sonder riem of haak, door de wind alleen, kunnen voortgedreeven werden: dog als wij seggen, dat de <i>seilen</i> van linden gemaakt werden, soo neemen wij den uitleg wat naauwer, en naa onse gewoonte: en daarom werd ook het linden, daar de <i>seilen</i> van werden gemaakt, <i>seildoek</i> genaamd: want die of vellen (gelijk <i>Cæsar de bello gallico lib. 3.</i> schrijft van de Franse) of de Indiaanen van de Basten van de Kokus Boomen (gelijk de Vojaagien getuigen) gebruiken: die doen sulks bij gebrek van beeter: het woord <i>seil</i> werd ook genoomen voor een geheel schip: als ook meede oneigendlijk, voor een waatering, daar men bequaamelijk <i>seilen</i> kan: gelijk hier buiten Leiden de <i>seil</i> en de <i>seilbregge</i> : haar naam daar van hebben, en het Omlands <i>Delfsiel</i> , <i>Bloksiel</i> : hoe wel wij bekennen, dat de Klinkers, EI, veranderd werden in IE, naa de gewoonte van die plaatsen: nu die een <i>seil</i> gebruiken wil, die moet het ter wind vank stellen: en om daar toe te koomen: soo is het noodig, dat'er soodaanige luiden, en soodaanige stoffen zijn, waar van deese soo noodige werktuigen gemaakt werden: die geen nu, die een <i>seil</i> maakt, werd genaamd een <i>seilemaaker</i> , en naa zijn bequaamheid een <i>opper</i> , of een <i>onder seilemaaker</i> : de naald werd genaamd een <i>seilemaakers naald</i> : het gaaren, daar hij meede naaid, <i>seilgaaren</i> : een <i>seilschuit</i> is een <i>schuit</i> , daar men meede <i>seild</i> : de steen, die

ons de Noordster aan wijst, werd genaamd seer eigendlijk een *seilsteen*: bij de Latijnisten *Magnes*: het gebruik van deese *steen*, als ook meede haar eigenschappen sijn wonderbaarlijk: waar van gantse boeken geschreeven sijn: dog die hiervan iets begeerd te sien, die sie naa het woord *compas*: welkers gebruik sonder deese *steen* geen met allen en is: het *seil* dan gemaakt sijnde heeft naa sijn gedaante, en gebruik, verscheide benaamingen: op groote scheepen komt ons, als *het grootste* voor, het *schoover seil*: sijnde het onderste aan de groote mast: hier van daan *schoover seils koelte*: *schoover seils weer*: dat is, mooi weer: *vaaren met een schoover seil*, dat is dan, vaaren bij stilte: want als men heeft een *bijlegger met een schoover seil*: dan doet men meer, als men kan, om teegen de wind op te koomen: het onderste *seil* aan de voorste mast werd genaamd *de fok*: waarom ook deselve mast, de *fokkemast* genaamd werd, waar van sie in het woord *fok*: het onderste seil aan de agterste mast werd genaamd de *besaan*, en de mast de besaansmast: booven deese onderste sijn drie andere, waar van de twee voorste werden genaamd *bramseilen*, en die van de besaans mast *kruisseil*, gelijk op sijn plaats sal getoond werden: voorts *topseilen*, die nog booven de *bramseilen* koomen, *blinden*, *waaterseilen*, ens. waar van de naamen volgens den letter kunnen naagesien werden: de *seilen* nu vaardig sijnde, soo werden die van de matroosen aan de ree vastgebonden, en dat noemen sij, *de seilen aanslaan*: *de seilen beslaan*: is, het *seil* ingerold sijnde, met haar reebanden te saamen binden: als men nu gereed is om *t' seil te gaan*, soo maakt men de *seilen* weeder los: en dat noemd men *de seilen laten vallen*, te weeten van de ree: gelijk men op klein vaartuig noend, *de seilen ophaalen*, *de seilen ophijsen*: hier van daan, *het seil in top haalen*, of *setten*, dat bij swaaren storm gevaarlijk is: en daarom werd het oneigendlijk genoomen voor sijn staat soo hoog setten, als immers doendelijk is: dog beeter en voorsigtiger is het, *seil te minderen*, *seil inbinden*, *het seil in den band te houden*: welk alles oneigendlijk beteekend sijn staat verminderen: sijn teering setten naa sijn neering: *het seil inhaalen*, of *het seil strijken*, *het seil laten vallen*, op klein vaartuig, is van een beteekenis: het welk of geschied in een swaare storm, of als men gekoomen is ter plaats, daar men weesen wil: en daarom werd het *seilstrijken* oneigendlijk genoomen voor op sterven leggen, gelijk ook op gijpen leggen: op groote scheepen noemd men het *seilstrijken*, het *seil* wat laten sakken tot een teeken van eerbiedigheid: waar van breeder in het woord *strijken*, van *seil* koomen de manieren van spreken: *t' seil gaan*: *onder seil gaan*: *onder seil sijn*: *seil maaken*: dat is, sig klaar maaken, om te *seilen*: soo seid men, *de scheepen gaan t' seil*, *met de laaste scheepen t' seil gaan*, is oneigendlijk, de laatste gereed sijn: sukkelen, sammelen, *ergens op t' seil gaan*, beteekend een seeker oog wit hebben, waar naa men sijn koers stelt: en oneigendlijk, op een saak sig vastelijk verlaaten, *onder seil sijn*, beteekend *seilen*, *de vloot is onder seil*: *stijf onder seil sijn*: werd van een schip gesegt, dat steevig is, en niet ligt behoeft te swigten: dog in een geheel anderen sin werd het genoomen van iemand, die niet ligt komt te beswijken: als wanneer men dit past op een, die schoon hij een roes drinkt, egter niet dronken werd: of van een rijk man, dat hem een weinig schaade niet kan deeren: *het waaid hem in sijn seil*, dat is, de wind diend hem: oneigendlijk, hij is voorspoedig, het gelukt hem seer wel: *speelen alle seilen blank*: heeft sijn oorspronk van de seeroovers: want die maaken geen

onderscheid tussen vrienden, of vijanden: alleenlijk haar vernoegende met het bekende spreekwoord: hebben is hebben, aanraaken is kunst: *oog in het seil houden*: dit is het werk van een goed seeman, om geduurig op zijn hoede te zijn: gelijk het oneigendlijk bij *Hoofd Hist. pag. 123*. genoomen werd, voor op zijn beroep passen, en een waakend oog houden, waar op de *Bruin Embl. 41*. speeld, als hij seide: *oog in 't seil, dat geeft uuw heil: koomen met een opgetoogen, met een opgeset seil*: beteekend, koomen met een opset, en grammen moed, om iemand in den baard te vaaren: *dat is geen seil voor dat schip*: te weten, als het *seil* te groot is, en het schip te klein, of te rank: oneigendlijk werd het ook gebruikt, als men seide, *ik heb geen seil voor dat schip*, te weten, als men geen kans en siet, om iets naa behooren uit te voeren, gelijk een klein manneken ontrent een lustige tas van een vrouw: *als het seil scheurd, dan heeft het een gat!* dit werd al boertende gesegt: beteekenende soo veel, als dan is dan, niet ongelukkig voor den tijd: *leggen met de seilen voor de mast*, beteekend in onmagt leggen, geen raad weten, om voort te geraaken: *hier leggen wij nu met de seilen voor de mast*, hier zijn wij nu onklaar, en van ons stuk af: eeven als men seide, hier leggen wij nu met de billen bloods hoofd: *iemand met de seilen voor de mast inwagten*, is zijn vijand niet schroomen: maar met voordagt inwagten, om (soo hij lustig en rustig is) met gelijke dapperheid te keer te gaan: *onder een slaand seildje is het goed roejen*: wat wonder? want de wind, en het *seil*, zijn den roejer gunstig: eeven gelijk het een winkelier, of ambachtsman geweldig helpt, indien hij eenige leggende renten heeft, of eenig inkoomen van ter zijden, daar hij niet voor te sorgen, of te werken heeft: *met volle seilen*, dat is, wanneer een schip voor de wind op iemand afkomt, sie hier booven, met *een opgeset, of opgetoogen seil*: *loopen met een nat seil*: heeft deesen sin bij het seevolk, dat een schipper in de wind hebbende gewoon is zijn *seilen* te begieten, om te beeter te kunnen laveeren, en van den eenen boeg het op den anderen boeg te wenden: gelijk ook de dronke luiden gewoon zijn te doen, die van de eene zijde van de straat gieren, en slingeren naa de andere: waarom men ook van haar seide, dat *sij loopen met een nat seil*. Van *seil* komt *seilen*, dat is, door behulp van een *seil*, of *seilen*, voortgedreeven werden: gelijk *het schip seild*, het werd ook genoomen voor vermaak neemen met *seilen*, of de *seilen* gebruiken: soo werd een schipper gesegt *laag te seilen*, als hij de wind ruim neemt, *hoog te seilen*, *scherp bij de wind te seilen*, als hij al te seer teegen de wind inkrimpt: gelijk het daarom ook bij *Hoofd Hist. pag. 3*. oneigendlijk genoomen werd, voor sig teegen iemand kanten, en schrap setten: *iemand in de sij' seilen*, dat is, met de voorsteeven een ander in de sij' beschaadigen: naademaal de scheepen daar het swakste zijn: dit werd bij *Hoofd Hist. pag. 142*. genoomen, voor iemand met voordagt soo veel beschaadigen, als het immers in ons magt: van *seilen* koomen verscheide te saamen gestelde woorden, als *aanseilen*, sij quaamen *aangeseild*, dat is, al *seilende* genaaderd, *afseilen*, *wegseilen*, *wegvaaren*: *agter uit seilen*, *agter uit drijven*, *oover 't stuur drijven*: oneigendlijk ten agteren teeren, verarmen: *die luiden seilen agter uit*: *inseilen*, *de haaven inseilen*, *invaaren*: maar geheel wat anders is het, als men bij *Hoofd Hist. pag. 126*. leest, *ik ben met hem ingeseild*: want daar beteekend het (gelijk op een andere plaats) met iemand gescheept zijn: dat is, met iemand in eenige onderhandeling zijn, daar men voor vreesd, dat ons, of te magtig, of te loos sal zijn: en derhalven

daar men schaade van te verwagten heeft: gelijk ook somtijds gebeurd, dat swakke schepen met steeviger de haaven *ingeseild* sijnde, daar door schaade koomen te lijden: *opseilen*, in de wind *opseilen*, voort *seilen*, om de hoek te booven te koomen bij *Hoofd*. *Hist. pag.* 145. werd het genoomen, voor in weer wil van de vijanden, tot ons oogmerk zoeken te geraaken: *hij kan dat niet opseilen*, werd ook gesegt van iemand, die al te groote dingen onder neemt, en die al te breed huis houdt, en meer verteerd, als hij winnen kan: niet anders als een schip, dat door de stroom meerder agter uit drijft, als het door de wind voort geset werd: *verseilen*, heeft verscheide beteekenissen: de eerste is, van de eene plaats *seilen* naa een andere: de tweede is, dwaalen niet weten, waar men *geseild* is, of immers daar niet zijn, daar men gaarn was: oneigendlijk gebruikt men dit woord, als men seid: *waar is hij verseild?* waar is hij vervaaren? dat is, waar is die man gebleeven, of verhuisd? *uitseilen*: de haaven *uitseilen*, iemand voor bij *seilen*: eigendlijk iemand in het *seilen* te booven gaan: en oneigendlijk iemand oovvertreffen: voorts komt van *voor bij seilen*: of liever van het woord *haaven*, daar het oovergeslaagen is: *wel! is dit een haaven, om voor bij te seilen!* als of men seggen wilde (oneigendlijk genoomen) *wel! hier woon ik, en ik bid uw komt binnen, gij weet wie ik ben, en hoe ik mijn gasten onthaal, en soo seggen ook goede vrienden: laten wij hier aanspreken, dit is geen haaven, om voor bij te seilen*, ens. *voortseilen*, met *seilen* voortvaaren: *wegseilen*: *afseilen*: wegvaaren, afvaaren, zijn van een beteekenis.

[illegible]

zeil	1690 WITSEN	de zeilen leggen blindt. De zeilen vatten geen windt, belet zynde door andere zeilen, die de zelve vervangen.
zeil	1690 WITSEN	de zeilen leggen op de steng. De wint komt van vooren in de zeilen, zoo, dat zy niet en dragen.
zeil	1690 WITSEN	de zeilen opgeijen. De zeilen met de geytouwen opschorten.
zeil	1690 WITSEN	de zeilen slaan voor de mast. Men kryght in de wint, of legt in stilte.
zeil	1690 WITSEN	een blank zeil by zetten. Oneig. Vertrekken.
zeil	1690 WITSEN	een die zyn zeil te hooge stelt, werdt licht'lyk van de wint gevelt. Van te hoogen staat valt men dikmaals zeer laegh. In 't Latyn: <i>Tolluntur in altum ut lapsu graviori ruant.</i>
zeil	1690 WITSEN	een groot zeil op een klein schip, moet in de grondt, of op een klip. Oneigentlyk gezeght: Die zyn staat naar zyn maght niet zet, geraakt in ongeval.
zeil	1690 WITSEN	een stel zeilen. Alle de scheeps zeilen te zamen werden dus genoemd.
zeil	1690 WITSEN	een zeil by zetten. Oneig. Vertrekken.
zeil	1690 WITSEN	een zeil met een gaffel hebben. Oneig. In goeden doen zyn, en voorspoet hebben.
zeil	1690 WITSEN	een zeil op den dyk. Een zeil op een schip, 't welk zoo stevigh is, dat het niet bewoogen wert.
zeil	1690 WITSEN	een zeil te kloek. Harder zeilen als eens zeils kracht is.
zeil	1690 WITSEN	ergens op zeil gaan. Ergens op laten staan. Ergens op gerust zyn.
zeil	1690 WITSEN	haal in de zeilen, op dat men de blinde klip niet op 't lyf zeilt. Dat is: Zyt voorzichtig.
zeil	1690 WITSEN	haalt u zeil niet te hoogh. Oneig. Voert u staat niet te hoogh.
zeil	1690 WITSEN	het oogh in 't zeil houden. Wel toezien.
zeil	1690 WITSEN	het zeil in den bandt houden. Het zeil bedwingen.
zeil	1690 WITSEN	het zeil in top zetten. Oneig. Zyn staat te hoogh ophalen.
zeil	1690 WITSEN	het zeil in trekken. Oneig. Zyn staat verminderen.
zeil	1690 WITSEN	het zeil ophalen, of, <i>op 't hooghst zetten.</i> Zich groots en kostelyk houden.
zeil	1690 WITSEN	het zeil scheurt. Oneig. De zaak is bedorven.
zeil	1690 WITSEN	hy staat of hy'er meê 't zeil zouw gaan. Oneigentl. Gereedt staan om voort te gaan: haastigh te willen vertrekken.
zeil	1690 WITSEN	in zyn zeil waaijen. Oneig. Voorspoedt hebben.
zeil	1690 WITSEN	korte zeilen. Ingebonde zeilen.
zeil	1690 WITSEN	meer zeil by zetten. Oneig. Al zyn kracht inspannen.
zeil	1690 WITSEN	met de laatste scheepen t'zeil gaan. Oneig. Te laat komen, en te zeer semmelen.
zeil	1690 WITSEN	met de zeilen voor de mast leggen. Oneig. Onklaar zyn. Ledigh zyn. Anders: Iemandt in zee wachten.
zeil	1690 WITSEN	met een admiraal t'zeil zyn. Oneig. Onder bescherming van vermoogende Heeren te zyn.
zeil	1690 WITSEN	met een nat zeil loopen. Oneig. Dronken zyn.
zeil	1690 WITSEN	met een opstaande zeil iemandt aan boort komen. Oneigentl. Met haast, en toorn, iemandt aan komen.
zeil	1690 WITSEN	met iemand t'zeil gaan. Oneig. Met iemand iets ondernemen.

zeil	1690 WITSEN	met staande zeil iets doen. Dit wert in 't Latyn gezeght, <i>Velo levato agere vel jus dicere</i> , en is een spreek-wys in rechten.
zeil	1690 WITSEN	met staande zeil ten anker komen. Oneig. Met gevaar, in haast, iets doen.
zeil	1690 WITSEN	met volle zeilen op de wal loopen. Oneigentlyk wert dit gezeght van iemandt, die zich al willens verderft.
zeil	1690 WITSEN	onder een staande zeil is het goet roeijen. Oneigentlyk: Die een vaste staat, of zeker gewin heeft, kan licht iets anders, zonder gevaar van te vervallen, by der handt neemen.
zeil	1690 WITSEN	onder zeil gaan. Beginnen te zeilen.
zeil	1690 WITSEN	oogh in 't zeil houden. Oneig. Wel oppassen, en op alles acht slaan: voorzigtigh zyn.
zeil	1690 WITSEN	op een anders compas t'zeil gaan. Oneigentlyk. Een anders raadt blindelings volgen.
zeil	1690 WITSEN	op goede wint zeil maken. Oneigentlyk. Geen quaat achterdenken hebben.
zeil	1690 WITSEN	op t'zeil gaan. Eigentlyk: Naar genoome hooghte, kundschap van gewest, zee, en streek, het schip onbezorght doen voort zeilen. Oneig. Ergens op betrouwen, en zich verlaten. Zyn oogwit ergens op hebben.
zeil	1690 WITSEN	oudt schip, oudt zeil. Dat is, oneigentlyk gezeght: Het eene is na 't ander.
zeil	1690 WITSEN	overheert van zeilen. Zulks wert gezeght, als het zoo hardt waait, en de wint zoo sterk in de zeilen slaat, dat men die niet kan innemen.
zeil	1690 WITSEN	pak-zeil. Alle de zeilen tot een schip.
zeil	1690 WITSEN	styf onder 't zeil zyn. Zulks wert eigentlyk gezeght van een schip dat wel zeilt: oneigentlyk, van iemandt die de kans niet licht verlooren geeft.
zeil	1690 WITSEN	te veel zeils op 't schip. Oneig. Te grooten staat voeren.
zeil	1690 WITSEN	zeil maken. Zich klaar maken om te zeilen.
zeil	1690 WITSEN	zeil op maken. <i>Ergens zeil op maken.</i> Eigentlyk: Ergens na toe zeilen. Oneig. Ergens gissing op maken.
zeil	1690 WITSEN	zeil op rant. Zeilen neder.
zeil	1690 WITSEN	zeil. Dit woort wort onder de zee-luiden voor een geheel schip gebruikt.
zeil	1690 WITSEN	zeilen beslaan. De zeilen, ingerolt zynde, met haar ree-banden te zamen binden.
zeil	1690 WITSEN	zeilen breedten. Als de wint ruimt, of meer voordeeligh wert, de zeilen vieren, of meer dwars scheeps stellen.
zeil	1690 WITSEN	zeilen doen dragen: ofte, <i>Zeilen af scheppen.</i> Maken dat de zeilen wint vatten.
zeil	1690 WITSEN	zeilen droogen. Oneig. Rusten.
zeil	1690 WITSEN	zeilen inbreken. Zeilen innemen.
zeil	1690 WITSEN	zeilen op stoot-garen. Met slechte banden de zeilen gehecht hebben, om die licht te kunnen los rukken.
zeil	1690 WITSEN	zeilen scheppen. Dit wert gezeght, als de zeilen op of tegen de masten leggen, en niet ter wint-vang staan, uit oorzaak van des schips draajing, en dat men dan wint vangt met het verleggen van 't roer.
zeil	1690 WITSEN	zeilen torssen. Veel zeil voeren.

zeil	1690 WITSEN	zeilen uit stooten. De zeilen uit de mars doen, en laten dragen.
zeil	1690 WITSEN	zyn zeil inbinden. Oneig. Zyn staat verminderen.
zeil	1740 Zonhoven	zeil. Een stel van karreldoek, daer door, onder behulp van windt, een schip wort voortgedreven. <i>Met de zeilen voor de mast leggen.</i> Zie <u>mast</u> . 't Marszeil op den randt laeten loopen is 't zelve op den top van de mast neer laeten loopen.
zeil	1836 SPRENGER	Zeil, Zeilen. <u>Hy gaat onder zeil.</u> Spreekw. <i>hij vertrekt, of: hij gaat inslapen.</i> <u>Hy voert groot of: hy voert klein zeil.</u> Spreekw. <i>hij maakt groote of kleine vertooning.</i> <u>Hy haalt zyn zeil in top,</u> zegt men van iemand, die zoo veel vertering maakt, als zijn vermogen maar immer toelaat, en mogelijk wel meer, om door kleeding, huisraad, met één woord, door zijne gansche levenswijze te schitteren. <u>Hy gaat er zeil op maken.</u> Spreekw. <i>het bejagen.</i> <u>Hy gaat met de laatste schepen onder zeil.</u> Spreekw. <i>hij verzukkt zijn' tijd, verwaarloost de beste gelegenheid.</i> <u>Hy houdt het oog in 't zeil.</u> Spreekw. <i>hij is en blijft op zijn hoede.</i> <u>Hy zet alle zeilen by, om de kust (ook wel, de kaap) te halen.</u> Spreekw. <i>hij spant alle krachten in en stelt alle middelen in het werk, om zijn oogmerk te bereiken.</i> <u>Hy is styf onder het zeil.</u> Spreekw. <i>hij is in staat iets te kunnen verdragen.</i> <u>Hy komt met een opgestoken zeil.</u> Spreekw. <i>in drift en toorn.</i> <u>Hy loopt met een nat zeil.</u> Spreekw. <i>hij is beschonken.</i> <u>Hy zeilt ruimschoots.</u> Spreekw. <i>hij neemt het niet naauw,</i> het tegenovergestelde van: <i>hij houdt het scherp bij den wind,</i> beide ontleend van het vieren of aanhalen van de schoot. <u>Hy zeilt hem in de zyde.</u> Spreekw. <i>hij benadeelt hem gevaarlijk,</i> omdat de zijde van het schip deszelfs zwakste deel is. <u>Men moet zeilen terwyl de wind dient.</u> Spreekw. <i>men moet van de goede gelegenheid, die men heeft, gebruik maken.</i> <u>Als het maar met een halven wind wil zeilen.</u> Spreekw. <i>als het maar half wil gelukken.</i> <u>Hy zeilt (ook wel vaart) achteruit.</u> Spreekw. <i>het loopt hem tegen, hij wordt arm.</i> <u>Hy zeilt langs den wal,</u> of ook wel: <u>langs het walletje heen,</u> is ontleend van een schipper, die in plaats van in het ruime sop te varen, het langs den kant of den wal houdt, en duidt Spreekw. aan: <i>hij handelt voorzigtig, of: hij gedraagt zich kleinmoedig,</i> ook wel: <i>hij legt het niet te hoog aan.</i> <u>Hier liggen wy met de zeilen voor den mast.</u> Spreekw. <i>nu is de gelegenheid om voort te werken, of voort te komen ons ontnomen.</i> Wanneer men het niet langer met het een of ander kan uithouden of het in enig opzigt moet opgeven, noemt men dit: <i>de zeilen binnenhalen</i> of <i>strijken</i>. Zoo zegt men ook van iemand, die van zich zelven valt: <u>hy heeft het zeiltje gestreken.</u> <u>Als het zeil scheurt dan heeft het een gat.</u> Spreekw. <u>dan is dan – geen ongeluk voor den tijd.</u> <u>Een vrouwenhaar trekt meer dan een marszeil.</u> Als men in aanmerking neemt, welk een kracht het

zeil	1836 SPRENGER	marszeil op een schip doet, dan zal men de tegenoverstelling van een <i>vrouwenhaar</i> allerjuist gekozen vinden, om den invloed der vrouw op het mannelijke hart aanteduiden. Zeil. <u>Het zeil scheurt.</u> Is dit het geval, dan wordt het geheel of ten deele onbruikbaar, daarom wordt het fig. gebruikt, voor; <i>de zaak wordt, of is bedorven.</i>
zeil	1856 VAN LENNEP	alle zeilen byzetten, byhouden, Zie <u>byzetten, zeil.</u>
zeil	1856 VAN LENNEP	levendig (de zeilen) houden, b.w. – De zeilen laten wapperen, op den wind brassen, doen hellen.
zeil	1856 VAN LENNEP	onder zeil, bw. – Zeilend. <i>Het schip is onder zeil</i> (het zeilt). Spreekwijze: <i>Onder zeil gaan</i> (in slaap vallen), – omdat men dan als 't ware het gezelschap verlaat en zich naar een andere wereld begeeft.
zeil	1856 VAN LENNEP	snit der zeilen, z.n.v. – Kunst om aan de zeilen het vereischt fatsoen te geven, zoo dat zy gemakkelijk te ontplooien, te richten en uit te spreiden zijn.
zeil	1856 VAN LENNEP	zeil, z.n.o. – 1°. Vereeniging van een zeker getal linnen banen, wier randen naar vaste berekeningen op elkander genaaid zijn, zoo dat zy een min of meer groote oppervlakte vormen, bestemd om den wind op te vangen. Zie <u>vierkant zeil, latijnzeil, grootzeil, fokkezeil, bezaanzeil, stagzeil, bovenzeilen, groot stagzeil, groot stengeslagzeil, achterzeilen, voorzeilen, lijzeilen, marszeilen,</u> enz. <u>stormzeil</u> (dichtgereefde, gezwichte fok.) <i>Waarlooze zeilen, zeil dat tegen, dat op de mast ligt</i> (dat geen wind vangt.) <i>Zeil maken, zeil bijzetten, zeil minderen, zeilen aanslaan</i> (tuigen.) <i>Onder zeil gaan</i> (wegzeilen.) Vondel zegt in dezen zin: <i>Te zeil gaan:</i> <i>Triomftorts over de neêrlaegh des Koninklijke vlote.</i> <i>'t Gewapend Schelt ging t' Zeil.</i> <i>De zeilen bepalen</i> (hoeveel zeilen de schepen eener vloot moeten voeren om haar byeen te houden.) <i>Met klein zeil varen</i> (weinig zeilen voeren). <i>De zeilen liggen blind</i> (worden door andere belet wind te vangen.) <i>De zeilen scheppen</i> (zy beginnen wind te vangen). Spreekwijze: <i>Het waait hem in zijn zeil</i> (het gelukt hem). <i>Een oog in 't zeil houden</i> (toezien). <i>Met de zeilen tegen den mast liggen</i> (in onmacht liggen). <i>Met een opgezet zeil komen</i> (met een grammen moed). <i>Dat is geen zeil voor dat schip</i> (die vrouw deugt voor dien man niet). <i>Als het zeil scheurt, dan heeft het een gat</i> (die dan leeft, die dan zorgt). <i>Met de zeilen voor den mast liggen</i> (met het beginnen gereed zijn). <i>Met een nat zeil loopen</i> (beschonken zijn). <i>Ergends zeil op maken</i> (iets bejagen). <i>Onder zeil gaan</i> (inslapen). <i>Met de laatste schepen onder zeil gaan</i> (laat heen gaan). <i>Het zeil inbinden</i>(zijn staat verminderen). <i>Alle zeilen byzetten</i> (alle moeite doen). <i>Stijf onder 't zeil zijn</i> (in staat, iets te kunnen verdragen). <i>Met een opgezet zeil aankomen</i> (met drift of geweld aankomen).

		<i>Met een staand zeil is 't goed roeien</i> (als men een goede zaak heeft kan men er licht een nevenzaak by waarnemen).
		<i>Alle zeilen blank spelen</i> (er alles op wagen).
		<i>Schippers pozen niet wanneer zij onder zeil zijn.</i> (Zie <u>schipper</u>). Zie verder <u>zeilen</u> , <u>zeiltjen</u> , enz.
		2°. Het schip zelf. <i>Een vloot van N. zeilen</i> (van N. schepen) <i>Een zeil ontdekken</i> .
zeil	1856 VAN LENNEP	zeil-en-treil. – Zie <u>treil</u> .
zeil	1856 VAN LENNEP	zeiltjen , z.n.o. – Klein Zeil.
		Spreekwijze: <i>Het zeiltjen strijken</i> (van zich zelven vallen).
zeil	1857 PAN	zeil. Hierbij staat: “lijzeilen. Lees: <i>leizeilen</i> . Deze zeilen varen niet aan <i>lij</i> , maar altijd te loevert en worden door spieren buiten de ra's <i>geleid</i> . “Stormzeil (dichtgereefde, gezwichte fok).” <i>Stormzeilen</i> zijn afzonderlijke zeilen, opzettelijk voor stormweder gemaakt, en bij die gelegenheid gezet “Zeil dat tegen, dat op den mast ligt (dat geen wind vangt).” Lees: waar de wind van voren invalt. “Zeilen aanslaan (tuigen).” Dit beteekent niet <i>tuigen</i> . Men tuigt een schip, als het naar zee bestemd is, doch pleegt geen zeilen aan te slaan, alvorens men de haven denkt te verlaten. Lees: de zeilen aan de ra's, gaffels, enz. vastmaken.
zeilage	1856 VAN LENNEP	zeilaadje , z.n.v. – Vaart, loop van een schip. <i>Dit schip is op zeilaadje gebouwd</i> (is op snellen vaart gebouwd).
zeilbaar	1856 VAN LENNEP	zeilbaar , b.n. – Geschikt om te Zeilen. <i>Zoo doet mijn Zeilbaar schip.</i> zegt Vondel, <i>Lof der Zeevaart</i> .
zeilboom	1856 VAN LENNEP	zeilboom , z.n.o. – Lange spar, op binnenvaartuigen, om het Zeil by het voor-de-wind zeilen uit te houden.
zeildoek	1856 VAN LENNEP	zeildoek , z.n.o. – Grof en stevig doek, waar Zeilen van vervaardigd worden.
zeilen	1690 WITSEN	achter in zeilen. Oneigentl. Iemandt te boven komen.
zeilen	1690 WITSEN	achter uit zeilen. Iemandt laten staan, en achter laten, 't zy aan landt, of op eenigh schip, 't geen achter blyft. Oneigentlyk: Achter uit teeren. Verarmen.
zeilen	1690 WITSEN	doodt zeilen. Van winden, komende te gelyk uit verscheide hoeken, of wel tusschen bergen van daan, derwyze gekeert en geslingert te werden, dat het schip onmaghtigh is voort te zeilen, of vaert te maken.
zeilen	1690 WITSEN	iemant voorby zeilen. Oneig. Iemant te boven gaan, en overtreffen.
zeilen	1690 WITSEN	met ons zeilen. Oneig. Met iemandt eens gezint zyn.
zeilen	1690 WITSEN	ruim-schoots zeilen. Met goede wint zeilen. De schoot is een touw dat het zeil houdt; als dit ruim of lang uitgeviert is, dan staat het zeil dwars over 't schip, en komt, by gevolgh, de wint van achteren: hier van zegt men, <i>Een ruime wint</i> .
zeilen	1690 WITSEN	scharp , of krap zeilen. Eigentl. Dicht by de wint zeilen, zoo, dat de zeilen ter naauwer noodt dragen. Oneig. Met bezwaarnis door een zaak komen. Zich ter naauwer noodt redden.
zeilen	1690 WITSEN	willigh van zeilen. Wel bezeilt zyn.
zeilen	1690 WITSEN	zeilt zacht. Oneigentl. Gaat niet haastigh voort.

zeilen	1836 SPRENGER	Rijlen en Zeilen. <u>Het is, zoo als het rylt en zeilt.</u> <i>Rijlen</i> is eene verbastering van het woord <i>rijden</i>, gebruikelijk van de op- en nedergaande beweging van het schip, dat voor anker ligt. Waarschijnlijk heeft men <i>rijlen</i> voor <i>rijden</i> genomen, om het woord <i>rijlen</i>, gelijkklinkend met <i>zeilen</i> te maken. Een schip, zoo als <i>het rijlt en zeilt</i>, is een schip, zoo als het voor anker ligt, en in de vaart is, – en elke zaak, van wat aard ook, op welke dit toegepast wordt, is: <i>zonder er iets af of toeteden, juist zoo en niet anders, als zij is.</i>
zeilen	1836 SPRENGER	Zeil, Zeilen. <u>Hy gaat onder zeil.</u> Spreekw. <i>hij vertrekt</i>, of: <i>hij gaat inslapen.</i> <u>Hy voert groot</u> of: <u>hy voert klein zeil</u>, Spreekw. <i>hij maakt groote of kleine vertooning.</i> <u>Hy haalt zyn zeil in top</u>, zegt men van iemand, die zoo veel vertering maakt, als zijn vermogen maar immer toelaat, en mogelijk wel meer, om door kleeding, huisraad, met één woord, door zijne gansche levenswijze te schitteren. <u>Hy gaat er zeil op maken</u>, Spreekw. <i>het bejagen.</i> <u>Hy gaat met de laatste schepen onder zeil</u>, Spreekw. <i>hij verzukelt zijn' tijd, verwaarloost de beste gelegenheid.</i> <u>Hy houdt het oog in 't zeil</u>, Spreekw. <i>hij is en blijft op zijn hoede.</i> <u>Hy zet alle zeilen by, om de kust</u> (ook wel, <u>de kaap</u>) <u>te halen</u>, Spreekw. <i>hij spant alle krachten in en stelt alle middelen in het werk, om zijn oogmerk te bereiken.</i> <u>Hy is styf onder het zeil</u>, Spreekw. <i>hij is in staat iets te kunnen verdragen.</i> <u>Hy komt met een opgestoken zeil</u>, Spreekw. <i>in drift en toorn.</i> <u>Hy loopt met een nat zeil</u>, Spreekw. <i>hij is beschonken.</i> <u>Hy zeilt ruimschoots</u>, Spreekw. <i>hij neemt het niet naauw</i>, het tegenovergestelde van: <i>hij houdt het scherp bij den wind</i>, beide ontleend van het vieren of aanhalen van de schoot. <u>Hy zeilt hem in de zyde</u>, Spreekw. <i>hij benadeelt hem gevaarlijk</i>, omdat de zijde van het schip deszelfs zwakste deel is. <u>Men moet zeilen terwyl de wind dient</u>, Spreekw. <i>men moet van de goede gelegenheid, die men heeft, gebruik maken.</i> <u>Als het maar met een halven wind wil zeilen</u>, Spreekw. <i>als het maar half wil gelukken.</i> <u>Hy zeilt</u> (ook wel <u>vaart</u>) <u>achteruit</u>, Spreekw. <i>het loopt hem tegen, hij wordt arm.</i> <u>Hy zeilt langs den wal</u>, of ook wel: <u>langs het walletje heen</u>, is ontleend van een schipper, die in plaats van in het ruime sop te varen, het langs den kant of den wal houdt, en duidt Spreekw. aan: <i>hij handelt voorzigtig</i>, of: <i>hij gedraagt zich kleinmoedig</i>, ook wel: <i>hij legt het niet te hoog aan.</i> <u>Hier liggen wy met de zeilen voor den mast</u>, Spreekw. <i>nu is de gelegenheid om voort te werken, of voort te komen ons ontnomen.</i> Wanneer men het niet langer met het een of ander kan uithouden of het in enig opzigt moet opgeven, noemt men dit: <i>de zeilen binnenhalen</i> of <i>strijken</i>. Zoo zegt men ook van iemand, die van zich zelve valt: <u>hy heeft het zeiltje gestreken.</u> <u>Als het zeil scheurt dan heeft het een gat</u>, Spreekw. <u>dan is dan</u> – <i>geen ongeluk voor den tijd.</i> <u>Een vrouwenhaar trekt meer dan een marszeil.</u> Als men in aanmerking neemt, welk een kracht het

zeilen	1836 SPRENGER	marszeil op een schip doet, dan zal men de tegenoverstelling van een <i>vrouwenhaar</i> allerjuist gekozen vinden, om den invloed der vrouw op het mannelijke hart aanteduiden. Zeilen. <u>Hy zeilt midden door.</u> Spreekw. <i>Hij kiest den middelweg.</i> <u>Als het met een halven wind wil zeilen.</u> fig. <i>als het maar gedeeltelijk wil gelukken.</i>
zeilen	1856 VAN LENNEP	openzeilen , b.w. – Uit elkander zeilen.
zeilen	1856 VAN LENNEP	overland zeilen , o.w. – Wordt gezegd, als men, naar het bestek, het land reeds meent bereikt te hebben en er nog ver van af is, zoodat men dan niet over 't werkelijke, maar over 't gegiste land zeilt.
zeilen	1856 VAN LENNEP	zeilen, o.w. – Met behulp van Zeilen over 't water gaan. <i>Het schip kan zeilen noch drijven</i> (het is loom, het wil niet voort.) <i>Op zijn buik zeilen</i> (op zij liggende voortzeilen.) <i>Ruimschoots zeilen</i> (met goeden wind zeilen.) <i>Slag-over-slag zeilen</i> (met korte gangen laveeren.) <i>De zeilen op stootgaren zetten</i> (die nog slechts door eenig kabelgaren aan de ra houden, zoo dat men ze op 't spoedigst kan byzetten.) (Deze uitroep beduidt, dat de looper, waarmede geheschen werd, is vastgelegd). Spreekwijze: <i>Men moet zeilen terwijl de wind waait</i> (men moet de gelegenheid waarnemen). <i>De kooi lek zeilen.</i> Zie <u>kooi</u>. <i>Ruimschoots zeilen</i> (het zoo naauw niet nemen). <i>Hard achteruit zeilen</i> (arm worden). <i>Het walletjen langs zeilen.</i> Zie <u>wal</u>. <i>Iemand in de zijde zeilen</i> (iemand benadeelen). <i>Zeilen of verzuipen</i> (er alles op wagen). <i>Men moet zeilen terwijl de wind dient</i> (de gelegenheid waarnemen). <i>Als het maar met een halven wind wil zeilen</i> (als het maar half wil gelukken).
zeiler	1856 VAN LENNEP	zeiler , z.n.m. – Zeilend schip. <i>Dat schip is een goede, is een slechte, is een luie zeiler.</i>
zeilgaren	1856 VAN LENNEP	zeilgaren , z.n.o. Garen, tot het naaien van de zeilen.
zeilkooi	1856 VAN LENNEP	zeilkooi , z.n.v. – Bergplaats voor de Zeilen.
zeilmaker	1856 VAN LENNEP	zeilemaker , z.n.m. – Die Zeilen vervaardigt of laat vervaardigen.
zeilmakerij	1856 VAN LENNEP	zeilemakery , z.n.v. – Plaats, waar Zeilen vervaardigd worden.
zeilnaald	1856 VAN LENNEP	zeilnaald z.n.m. – Naald, waarmede de Zeilen genaaid worden.
zeilorde	1856 VAN LENNEP	zeilorde , z.n.v. – Orde, waarin men Zeilt.
zeilpriem	1856 VAN LENNEP	zeilpriem , z.n.m. – Priem, waarmede de gaten voor de beslagbanden en rifseizing in de Zeilen worden geboord.
zeilpunt	1856 VAN LENNEP	zeilpunt . z.n.o. – Het Punt, waarop een loodrechte lijn, staande op het zwaartepunt der waterlijn van een schip, de richting der werking van het water op den voorstevan ontmoet. Het is op dit Punt dat zich de werking van den wind op de Zeilen richten moet, ten einde het schip noch naar boven, noch naar achteren overhelle: men noemt ook zeilpunt het zwaartepunt der zeilen.
zeilree	1856 VAN LENNEP	zeilreê , b.n. of <u>zeilvaardig</u> . – Klaar om uit te Zeilen. <i>Dat schip ligt zeilreê.</i>
zeilrol	1856 VAN LENNEP	zeilrol , z.n.m. – Rol, waarby de manschappen by de zeilen verdeeld zijn.
zeilrol	1857 PAN	zeilrol . Hier staat: bij de zeilen, lees: <i>op de zeilen</i> .

zeilsteen	1856 VAN LENNEP	zeilsteen , z.n.m. – <i>Noordsteen, Magneet</i> : Steen, die de eigenschap heeft van het yzer aan te trekken. <i>Zie <u>kompas</u>.</i>
zeilvaardig	1856 VAN LENNEP	zeilvaardig , b.n. – <i>Zie <u>zeilree</u>.</i>
zeinschip	1856 VAN LENNEP	zeinschip , z.n.o. (veroud.) – Soort van schepen, in oude tijden hier in gebruik, open, zonder vast roer of mast, welke beiden zy opzetterden als zy in zee gingen. Smal voor zoo wel als achter, en spits toegaande, waarvan zy wellicht hun naam van <i>Zein (zen of seis)- schip</i> ontleenden; voerden zy niet meer dan drie man en een jongen en zeilden wonder snel.
zel	1856 VAN LENNEP	zel , z.n.m. of <u>zelling</u> . – Plaats in de engte, waar een anker heeft vast gezeten. <i>Daar gaat een stroom als van een zel.</i>
zelling	1681 SEEMAN	selling , of, <i>sel</i> , de plaats in de grond, daar een schip, anker, ens.: vast geseeten heeft: en dewijl het waater door de engte daar snelder loopt, als op andere plaatsen: soo komt daar van het seggen: <i>daar gaat een stroom, als een sel</i> : sie, <u>ras</u> .
zelling	1690 WITSEN	het anker kentert in zyn zelling om . Het anker keert in de grondt.
zelling	1690 WITSEN	stroom als een zel . Zeer hardt vloeiende stroom.
zelling	1690 WITSEN	zelling . De plaats in de grondt daar het anker vast gezeten heeft. Hier van zeght men, <i>Daar gaat een stroom als een zel</i> : dat is, snel, om dat in zellingen, of engten, het water rasser loopt.
zelling	1690 WITSEN	zelling . Ziet <i>doodt water</i> .
zelling	1856 VAN LENNEP	zeelingzaad , z.n.o. – (veroud.) Kuil, dien een schip in den weeken bodem waar het in gezeten heeft, achterlaat.
zelling	1856 VAN LENNEP	zelling , z.n.v. – <i>Zie <u>zel</u>.</i>
zeng	1690 WITSEN	de wint waait met zengen . De wint waait met buijen.
zeng	1856 VAN LENNEP	zeng , z.n.v. – Plotslinge en kortstondige vermeerdering van den heerschenden wind. <i>Met zengen waaïen</i> : – <i>op de zengen passen</i> .
zengen	1681 SEEMAN	sengen beteekend door de vlam blaaken: soo werd de huid van een schip, als die geharpuisd sal werden, eerst <i>gesengd</i> , sie, <u>gaar maaken</u> : van <i>sengen</i> komt <i>versengen</i> , dat is, t'eenemaal door het <i>sengen</i> bedorven sijn: <i>al de kleeën, en luiëën, waaren versengd</i> , ens.
zet	1856 VAN LENNEP	zetjen , z.n.o. – Ruk. komm. <i>nog een zetjen</i> (nog een ruk). Spreekwijze: <i>Een zetjen helpt, en alle vrachtjens lichten, zei de schipper, zette zijn hond aan 't roer, en smet zijn vrouw over boord</i> .
zetbord	1856 VAN LENNEP	zetborden , z.n.o.mv. – Klein schotwerk, dat in sleuven langs de boorden eener sloep gezet wordt, om die te verhoogen en het binnendringen van 't water te beletten.
zetgang	1690 WITSEN	zet-gang . Een looze gang, die men rondt-om 't schip, als men bouwt, op de boey-gang zet. Ofte ook: Een plank, die rondtom op den overloop tegen boort staat.
zetgang	1856 VAN LENNEP	zetgang , z.n.m. – 1°. Losse plank, die men op lage vaartuigen boven langs 't boord inzet. 2°. Gang, die op het barghout en rahout tegen de buitenoppervlakte der inhouten wordt geplaatst.
zetschipper	1740 Zonhoven	zetschipper . Die geen reeder aen 't schip is, of by de reis, of ziekte van een ander voor eene wyl op 't schip gezet wort.

zetschipper	1856 VAN LENNEP	zetschipper , z.n.m. – Persoon, die aangesteld wordt om een Schipper tijdelijk te vervangen. Spreekwijze: <i>Hy is zetschipper</i> (hy is tijdelijk met de zaak belast).
zetten	1681 SEEMAN	setten , vast leggen, <i>hij heeft het schip daar geset</i> : <i>aansetten</i> , digt in een wringen, <i>set aan</i> , oneigendlijk seid men, <i>dat kan niet aansetten</i> , dat is, voordeel doen: <i>aansetten</i> beteekend ook, aanbranden: <i>een mes aansetten</i> , een mes steevig maaken, om te snijden: <i>iemand iets aansetten</i> : iemand rappig maaken: <i>een aansetter</i> , de stok, daar het kruid, en de koogel, in het geschut meede werd <i>aangeset</i> : anders genaamd de stamper: <i>setgang</i> , een <i>gang</i> , of plank, die men in neemen kan, ook een loose <i>gang</i> , die men rondom het schip <i>set</i> , als men het selve bouwd.
zetten	1690 WITSEN	wel gezet zyn . Dit wert gezeght van een schip dat van onderen wel gevormt is.
zetten	1856 VAN LENNEP	zetten , b.w. – B. v. op het droog, aan den grond. <i>De kapitein verkoos zich liever op het strand te zetten dan zich over te geven</i> . – <i>De loods Zette het schip op het drooge</i> . – <i>Zet aan!</i> – <i>Zet vrij!</i> – <i>Zet af!</i> – (komm. om het vaartuig te doen by- vrij- of afhouden).
zetweger	1856 VAN LENNEP	zetweger , z.n.m. – Benaming van de zware beplankingen, die, op elk dek, de binnenhuid van het schip bekleeden van den watergang tot aan den onderkant der geschutponten.
zeulen	1681 SEEMAN	seulen , of gelijk andere het spellen, <i>suilen</i> : dit is, een bekend woord, zelfs onder de gemeene man: als sij seggen: <i>dat moet soo wat heen seulen</i> : het welk anders gesegd werd: dat moet wat heen sloeren: dat moet soo wat heen sukkelen: maar de oorspronk is ieder niet eeven seer bekend: door <i>seulen</i> dan verstaan de vissers: met een net agter een paard, of kar, gespannen, tussen de banken in gaan vissen: het welk aangesien het seer langzaam (gelijk men wel denken kan) voort gaat: soo heeft dit oorsaak tot dit spreekwoord gegeven.
zeulen	1681 SEEMAN	suilen , sie, <i>seulen</i> .
zeuntje	1856 VAN LENNEP	zeuntjen , z.n.o. – Zie <i>baksjongen</i> .
zicht	1681 SEEMAN	sigt , of, <i>gesigt</i> , dat is, soo ver het <i>gesigt</i> toereiken kan: <i>de scheepen sijn uit ons gesigt</i> , ens.
zicht	1690 WITSEN	uitter zicht zyn . Zoo verre zyn, dat niet gezien kan werden.
zicht	1690 WITSEN	zight . Zoo verre als men een scheeps-hol in zee zien magh.
ziekenboeg	1856 VAN LENNEP	ziekeboeg , z.n.m. – of <i>ziekegrens</i> . – Plaats aan boord, waar de zieken worden nedergelegd.
ziekengrens	1856 VAN LENNEP	ziekegrens , z.n.v. – Zie <i>ziekeboeg</i> .
ziekentrooster	1856 VAN LENNEP	zieketrooster , z.n.m. – Of, als Vondel hem in <i>'t Lof der Zeevaart</i> noemt, <i>Het statigh aengezicht dat zieltjes zalft en troost</i> . Soort van Kathecheseermeester, die aan boord van elk zeeschip plach te zijn om gebeden te lezen, de kranken te bezoeken en ander stichtelijk werk te doen.
ziekenvader	1856 VAN LENNEP	ziekevader , z.n.m. – Oppasser in den Ziekeboeg.
zielverkoper	1856 VAN LENNEP	zielverkooper , z.n.m. – Zie <i>werver</i> .
zij	1681 SEEMAN	sij' , of, <i>sijde</i> , <i>latus lateris</i> (om nu van geen <i>sij</i> , of, <i>sijwurmen</i> te spreken) dit woord werd ook op het boord van een schip toegepast: daar van koomen mij deese spreekwijzen te binnen: <i>iemand op sij' leggen</i> : <i>aan iemands sij' leggen</i> : en bij uitneemtheid: iemand aan boord klampen, <i>iemand in de sijde seilen</i> : waar van op het woord <i>seilen</i> ens. van de gemeene beteekenis sijn verscheide woorden, en manieren van spreken: voor eerst <i>sijlings</i> , <i>oover sij'</i> : waar van, <i>sijlings sitten</i> , dat is,

		met de <i>sij</i> ’ ergens naa toe <i>sitten</i> : iemand oover <i>sij</i> ’ aansien: dat is, oover dwars, oover schouwer, met veragting aansien: <i>op sij</i> ’ hebben, hier van, <i>sij heeft de tas op sij</i> : dat is, ruim genoomen, <i>sij</i> is meester van de kas: <i>hij heeft sijn vrouw altijd op sij</i> ’, dat is, hij gaat nooit uit sonder sijn vrouw: gelijk een krijgsman niet uitgaat sonder sijn deegen: <i>ter sijde gaan</i> : <i>aan een sijde gaan</i> : <i>ter sijde setten</i> : wegsetten: oneigendlijk, niet agten, sig daar aan niet steuren: <i>set die swaarigheid ter sijden</i> : <i>sij gangen</i> , <i>sij paaden</i> : waar van, <i>sij gangen gaan</i> : oneigendlijk, quaade gangen gaan, ens.
zijde	1690 WITSEN	het schip giert op zyn zyde. Het schip loopt op zyn zyde.
zijde	1856 VAN LENNEP	zijde , z.n.v. – Boord, rechter- of linkerkant van een schip. <i>De vijand de breede zijde bieden</i> (hem uit de bak- of stuurboords-battery beschieten.) <i>Een schip op zijde leggen</i> (om het te kalfaten.) <i>Haal de sloep op zijde</i> (langs boord.) “ <i>Kregen de viktualiekaag op zijde, met twee soldaten, vier varkens en vier schapen, heschen al het vee over</i> ” (oud Rapport).
zijperk	1856 VAN LENNEP	zijperken , z.n.mv. – De beide vakken van het Dek aan weerszijde van het middelpunt. Het eene <i>Zijperk</i> ligt tusschen den schaarstok en waterloopsklos aan stuurboord – het andere tusschen de genoemde deelen aan bakboordzijde.
zilt	1856 VAN LENNEP	zilt , b.n. – Zie <i>zout</i> . <i>De zilte stroomen</i> . (De zee).
zinken	1681 SEEMAN	sinken , beteekend in het gemeen daalen, sakken, en soo werd het oovergebragt, en gepast op veel saaken: in het besonder beteekend het onder waater neederdaalen, waar van: <i>het schip is gesonken</i> : <i>hij sonk weg als een baksteen</i> : <i>neuten sinken</i> : waar van, <i>sinkneuten</i> , ens. van de son seid <i>Hoofd in Velsen</i> , act. 1 sc. 1. <i>Sink! Goude Sonne sink!</i> dat is, gaa onder: <i>de aarde</i> werd gesegt te <i>sinken</i> , als <i>sij</i> begint te sakken: <i>het waater laten sinken</i> beteekend, het waater laten stilstaan, op dat de modder, slik, of sand naa de grond soude sinken: en het waater alsoo helder en klaar werden: <i>het hart sinkt mij in de schoenen</i> , een oneigendlijke, en oovertollige manier van spreken, waar door te kennen gegeeuen werd, dat men gants en gaar geen moed en heeft: <i>ontsinken</i> , werd ook in dien selven sin gesegt, als, <i>de moed ontsinkt mij</i> : <i>Hoofd in Velsen</i> act. 5. sc. 1. schrijft het ook de stem toe. <i>het geluid</i> <i>Ontsinkt my t’ elkenmaal, en wil ter keel naauw uit</i> van <i>sink</i> komt <i>versinken</i> : ens.
zinken	1690 WITSEN	met iemand te havenen of te zinken. Oneig. Zuur en zoet met iemand uitstaan.
zinken	1856 VAN LENNEP	zinken , o.w. – Te gronde gaan. <i>Dat schip gaat zinken</i> . <i>Een schip doen zinken</i> . <i>Tot zinkens toe geladen zijn</i> .
zitten	1681 SEEMAN	sitten , in een ruime beteeckenis weet ieder, wat het te seggen is: maar gelijk <i>sedere</i> in het Latijn veel beteeckenissen heeft: alsoo sal men bevinden (uit het vervolg) dat <i>sitten</i> in het Neederduits geen minder heeft: <i>sitten</i> dan beteekend somtijds woonen: gelijk als men seid: <i>de jonge lui gaan daar sitten op soo een swaare huishuur</i> : <i>hij is wel blijven sitten</i> : <i>hij sit warmpjes en wel</i> : <i>in re lautâ</i> : <i>daar sit niet veel op</i> : hij is kaal: <i>sitten</i> werd ook geseid <i>de parturientibus</i> : gelijk de vrouwtjes seggen: <i>ik wou dat sij’er voor sou sitten</i> : <i>hij sit’er voor</i> : als het eigendlijk van een schip gesegt

werd: soo beteekend het: *vast zitten: aan de grond zitten*: oneigendlijk, die man is in de lij': *sij lieten hem zitten*: sij saagen naa hem niet om: sij quaamen hem niet te hulp: *sitten* beteekend ook niet gevorderd werden, en soo seide men, *die jongens blijven zitten*, te weeten, in dat school, daar sij *sitten*: en in haatelijker sin omtrent eer ampten: *die heer blijft zitten: sij laaten hem zitten*: waar van, *het zijn sitters*, dat is, verschoovelingen: te scheep beteekend een *sitter* een balk, leggende op de boodem van een schip, W. p. 54. N. 4. en p. 55. N. 8. van *sitten* komt *aansitten, assidere*: en in het besonder *sitten* aan taafel: dat is, te gast zijn, gelijk ook men al laggende segt, *wij sullen aansitten met schoone servetten: besitten: possidere: wie besit dat goed?* waar van, *besitter, besitting: in besitting zijn*: en in een lijdende beteekenis, soo seide men *beseeten zijn: van wie werden die goederen beseeten?* en dit woord werd ook gepast op iemand, die bij uitneemendheid van een boose geest geplaagd werd, als *gij raasd, of gij dol, en beseeten waart: afsitten*, te weeten, van een paard, of waagen, *sit af! de ruiters saaten af: opsitten* beteekend het teegendeel: gelijk, *sij gingen opsitten*: welk woord in *priapeis* meede wel bekend is: maar dit woord werd ook op de honden ens. gepast, als sij op haar agterste pooten gaan *sitten*: het welk een groote onderdaanigheid beteekend: gelijk het ook daarom (oneigendlijk) tot die menssen werd oovergebracht, die in alles de wil doen van die geene, wiens lijf eigens sij zijn, *versitten*, al *sittende* versuimen: *sij had dat huwelijk wel moogen versitten*: het welk die kragt heeft, als of men seide: dat huwelijk gelukt haar niet al te wel.

zitten	1690 WITSEN	qualyk gezeten zyn. Zulks wert gezeght, wanneer een schip op droogh gezeten, en daar van eenigh ongemak behouden heeft.
zitten	1856 VAN LENNEP	zitten , o.w. – Gestrand zijn, onbewegelijk zijn. <i>Het schip Zit op het droog. Wij Zitten hier veilig.</i> Spreekwijze: <i>Ergends mede aan den grond zitten.</i> (mede verlegen zijn).
zitter	1856 VAN LENNEP	zitters , z.n.m.mv. (veroud.) – 1°. Balken, bezijden de buikstukken op den bodem van het schip gelegd. 2°. Benaming, op sommige plaatsen aan de buikstukken zelve gegeven.
zode	1681 SEEMAN	soo , <i>soode</i> , komt van <i>sieden</i> : <i>het waater is aan de soo'</i> : een <i>soo'</i> , of <i>soodje vis</i> : een getal vis, die het kookken is waardig: <i>hoe veel dat soodje? hoe veel die soo?</i> <i>dat is een braave soo'</i> ! <i>sieden</i> nu beteekend kookken, waar van, <i>sij schaffen ons gesooden en gebraaden</i> : voorts <i>soo'</i> beteekend ook een <i>siedendheid</i> in de maag, als men seide, <i>ik heb de soo' in de keel</i> : endelijk beteekend een <i>soo'</i> een stuk aarde met gras begroeid: en hier van, <i>een leewerik op een soodje</i> : het welk oneigendlijk beteekend, wisje wasje! ik weet niet wat je uit uw hoofd stooten meugt: <i>dat en kan geen sooden aan den dijk setten</i> : dat mag niet helpen: dat helpt soo veel, als een boon in een brouwkeetel.
zode	1681 SEEMAN	sood , of gelijk andere het spellen <i>soot</i> , hier door verstaan de seelui een buis of kooker, die buiten om de pomp komt, op dat de selve niet en soude kunnen beschaadigd werden.
zoeken	1856 VAN LENNEP	zoeken , b.w. – 1°. Naar iets Zo ken, Onderzoeken. <i>Grond zoeken</i> (door het werpen van het lood). <i>Het land zoeken</i> (wanneer men meent, het in de nabyheid te hebben, moeite doen om het te ontdekken).

		2°. Zich ergends heen begeven. <i>Een haven zoeken. Een opper, de luwte zoeken: De naald Zoekt het Noorden.</i>
zoeker	1856 VAN LENNEP	zoeker , z.n.m. – Voorste gedeelte van een zoekerbout, 't welk eerst door het yzer gaat en na het indrijven van den bout wordt afgehakt.
zoekerbout	1856 VAN LENNEP	zoekerbouten , z.n.m.mv. – Bouten, die twee of meer palmen langer gekort worden dan zy varen moeten. Het overzijnde gedeelte van de lengte wordt dun uitgehaald en vormt den Zoeker.
zoen	1681 SEEMAN	soen bieden , als men op het woord <i>soen</i> siet, soo kan men ligtelijk gissen, wat <i>soen bieden</i> beteekend: want <i>soen</i> beteekend in oud Neerduits vrede, vergiffenis: soo is dan <i>soen bieden</i> niet anders als vrede aanbieden: en hier van het seemans woord: <i>het weer en bied geen soen</i> , dat is, het <i>weer</i> begint nog niet te bedaaren: sie, <u>weer</u> , of <u>weeder</u> : en hier van komt nu <i>een soen</i> , dat van een <i>kus</i> moet onderscheiden werden: gelijk de Schrijver van de <i>Batavise Arkadia</i> wel aanmerkt: want een <i>soen</i> werd gegeven, als men oneenig geweest is, en malkander weederom tot een vrind aanneemt, en ontfangt: waar van <i>soenen</i> , en het regte woord <i>versoenen</i> : <i>die vrienden zijn weeder met malkander versoend</i> : maar het is geheel wat anders, als men seid, <i>hij heeft soo, of soo veel geld versoend</i> : dat voor de Liefhebbers geen uitlegging van nooden heeft.
zoen	1690 WITSEN	geen zoen bieden : <i>het biedt geen zoen</i> . De onstuimigheid des luchts stilt niet: het weêr schynt noch niet te willen bedaren.
zoen	1690 WITSEN	het weêr biedt geen zoen . Het weêr bedaart niet.
zoen	1856 VAN LENNEP	zoen , z.n.m. Verbetering, (veroud.) – <i>Het biedt geen zoen</i> (de onstuimigheid der lucht stilt niet: het weer wil niet bedaren).
zoet	1856 VAN LENNEP	zoet , b.n. – Drinkbaar. <i>Zoet water. Er is gebrek aan zoet water.</i>
zog	1681 SEEMAN	sog , komt van <i>suigen</i> , en soo werd de vogtigheid, die een moeder tot voedsel van haar <i>suigeling</i> in haar borsten heeft, <i>sog</i> genaamd: <i>sij heeft veel sog: ik heb geen sog in mijn borsten: dat sal sog zijn in uw borsten</i> , dat is, dat sal uw wel bekoomen: <i>suigen</i> is ook een tuinmans woord, waar door men eenige vrugtboom, kan laten <i>suigen</i> , en <i>suigende</i> laten vereenigen met een andere boom, gelijk deese kunst heedendaags hier te land seer gemeen is: <i>suigen</i> beteekend ook oneigendlijk, afsien, af leeren van iemand, <i>dat heb ik hem afgesoogen</i> , ens. wat nu verders <i>soogen</i> belangd, dat beteekend iemand met de borst voeden: waar van gesegt werd, <i>het is een soogende vrouw</i> , ens. te scheep nu beteekend <i>het sog</i> , dat waater, dat van het voortvaarende schip naagesleept, en als van hem <i>gesoogen</i> werd: en hier van <i>in iemands sog vaaren</i> : het welk oneigendlijk beteekend iemand hinderlijk zijn: want hoe veel meer swaarte een schip naa sig sleepen moet, hoe het te minder vaart kan maaken: van dit <i>sog</i> komt <i>sogpeilen</i> , dat is, met het oog <i>peilen</i> , of af meeten, hoe kort, of hoe lang, het <i>sog</i> een schip naa sleept, sie, <u>selling</u> .
zog	1690 WITSEN	in 't zogh varen . Wanneer het eene schip het ander, in de lange water-streek, die alle scheepen volgt, en 't zogh genaamt wert, kort op de hielen volgt en vaart. Oneig. In een anders vaar-water komen.
zog	1690 WITSEN	veel zogh hebben . Achter breedt zyn.

zog	1690 WITSEN	zogh peilen: <i>Zuigen</i> . Gissen, en afmeeten, hoe verre men de streek, en effenheit in zee, achter-uit ziet; waar by den tragen of snellen voortgang is te bemerken, ofte ook wat loop het schip doet, of het afdryft ofte niet. Kort zogh is een teken van langzame loop: het wert dus genaamt, om dat het na zich zuight al 't geene dat'er in komt; waarom niet wert geleden dat het eene schip in 't anders zogh vaart.
zog	1836 SPRENGER	Zog. <u>Hy vaart in zyn zog.</u> <i>Zog</i> , zoo als het hier voorkomt, is de zuiging van een ander vooruitvarend schip, die als aantrekt. Wanneer men daarin komt, vaart men als van zelve mede, en dus wordt door: <u>hy vaart in zyn zog.</u> Spreekw. aangeduid: <i>dat iemand een ander gemaks- of voordeelshalve volgt.</i>
zog	1856 VAN LENNEP	zog , z.n.o. – Spoor dat het schip in het opborrelend water achterlaat. Spreekwijze: <i>In iemands zog varen</i> (hem volgen). <i>Daar is een kunst van voorbereiden, Die tot des Dichters kunst behoort: Men moet de ziel des hoorders leiden, Of anders stuit hem ieder woord. Men dient hem gants in 't Zog te slepen, En, deze kunstgreep wel begrepen, Dan doet men met hem wat men wil: Dan zal hij, bij een matig roeien, Gewillig met de vaerzen vloeien, En zwijgen als een stokvisch stil.</i> Bilderdijk.
zoggat	1681 SEEMAN	soggat , werd van de seelui dat <i>gat</i> , of dat hok, genaamd, het welk bequaam is, om de koegels en bouten te bewaaren, en is geplaatst onder de konstaapels kaamer.
zoggat	1690 WITSEN	zogh-gat. Een hok, of gat, onder de Konstaapels kamer, daar het scherp in bewaart wert.
zoggat	1856 VAN LENNEP	zoggat , z.n.o. – Zie <u>vullingsgat</u> : ook wel genomen voor een hok, achter de konstabelskamer, waar scherp in geborgen werd.
zogstuk	1681 SEEMAN	sog stuk , een kort <i>stuk</i> hout gaffels gewijs uitgehold, sie, W. p. 54. N. 4. idem pag. 55. N. 8.
zogstuk	1856 VAN LENNEP	zogstukken , z.n.o.mv. – Houten gaffels, die voor en achter tegen den steven aankomen, in stede van gescheiden inhouten.
zogstut	1857 PAN	zogstutten . “Houten gaffels, die voor en achter tegen den steven aankomen, in stede van gescheiden inhouten.” Deze <i>gaffels</i> zijn ons onbekend. Zoude het ook <i>zogklampen</i> moeten zijn? Dit zijn verbreedingen achter aan het roer.
zogwater	1856 VAN LENNEP	zogwater , z.n.o. – Het water, dat achter het schip opborrelt. <i>Het is gevaarlijk in het zogwater eener stoomboot te komen.</i>
zolder	1690 WITSEN	hy heeft wel een kabel, doch 't is op zolder. Dit zeght men, als iemand eenigh nootzakelyk werktuigh vergeten heeft.

zomerschip	1690 WITSEN	zomer-scheepen. Scheepen die in de Zomer gebouwt zyn: deeze zyn sterker, dan die in de Winter getimmert werden.
zon	1681 SEEMAN	son , dat heerlijk schepsel, dat gesteld is van God Gen. 1. cap. 1. tot een ligt des daags: waar van, <i>de Son schijnt: de son steekt: de Son gaat op: de Son gaat onder: de Son daald:</i> te scheep noemen sij, <i>de Son peilen: de Son schieten</i> , afmeetten hoe hoog de <i>Son</i> booven de kim is: en hier van, <i>het is Suiderson:</i> dat is, het is middag: <i>Noorderson:</i> het is midder nagt: en hier van, <i>verhuisen met de Noorderson</i> , dat is, verhuisen sonder huur te betaalen: betaalen den huiswaard met bedstroo: <i>abire insalutatô hospite: hij is soo helder als een Son</i> , dat is, hij is soo klaar als murg: daar schort niet het minste aan: een <i>Sondek</i> een <i>dek</i> , of beschutsel voor de <i>Son</i> : gelijk het woord selver meede brengt: dit <i>verdek</i> staat voor de hut: en dit is de plaats geweest, daar die wijdberoemde <i>Michiel Adriaansen de Ruiter</i> 's Lands Seevoogd geschooten wierd: wiens dood met een loflijk vaars in het Latijn vereerd is door den <i>Heer Petrus Francius</i> puikdigter onser eeuw: en daar naa door hem rijmeloos vertaald, ens.
zon	1690 WITSEN	de zon gaat tot gode. De Zon gaat onder. Dit is een oudt Hollands visschers woort, oorspronkelyk, myns bedunkens, uit d'oude onwetenheit, en onkunde van de plaats daar de Zon in onder gaat.
zon	1690 WITSEN	de zon schynt de wint doodt. Dat is: Het wert stil; 't geene op de middagh, by sterke zonne-schyn, veel geschiedt.
zon	1856 VAN LENNEP	zon , z.n.v. – Lichtgevende, vaste ster, om welke de aarde draait. <i>De zon rijst, daalt, gaat onder:</i> – <i>De zon schieten</i> (haar hoogte berekenen.) <i>De zon staat. De wind loopt voor de zon.</i> Spreekwijze: <i>De Zon tot God gaat.</i> (verouderde uitdrukking der visscherslieden, voor: “de Zon gaat onder”).
zon	1857 PAN	zon. “De zon schieten (haar hoogte berekenen.” In plaats van <i>berekenen</i> te schrijven <i>meten</i> . Verder hierbij te voegen: <i>Met zon. Tegen zon.</i> Uitdrukking dagelijks aan boord gebezigd. Het touwwerk met of tegen zon opschieten. <i>Met zon</i> is: het in een kring of krans, langs of op elkaêr leggen, van de linkerhand beginnende, vervolgens van het ligchaam af en zoo naar de regterhand toe. Ook bij het slaan van touwwerk. Want en kardeelslag zijn <i>met</i> , en kabelslag is <i>tegen zon</i> geslagen.
zondag	1856 VAN LENNEP	zondag , z.n.m. – Scheur, vlek, plek in de kiel of in eenig ander gedeelte van het schip, die verweloos geworden is.
zondag	1857 PAN	zondag. In de beteekenis der verklaring, zegt men aan boord <i>Heiligendag</i> .
zonnedek	1690 WITSEN	zon-dek. Een verdek voor de hut, daar men voor zon en regen onder schuilt: hier staan banken in: het is met een schot, of schans, daar open deuren in zyn, afgeschut, en gaat tot het eindt van 't half verdek toe, of is korter, naar welgevallen van den Bouw-meester.
zonnetent	1856 VAN LENNEP	zonnetent , z.n.v. – Tent, over het dek gespannen.
zonsazimut	1856 VAN LENNEP	zonsazimuth , z.n.o. – Rechte standplaats der Zon by haar ondergang.
zonsazimut	1857 PAN	zonsazimuth. “Rechte standplaats der zon bij haar ondergang.” Dit is niet juist. Lees: <i>Azimuth der zon</i> en zie <i>azimuth</i> .
zonsdeclinatie	1856 VAN LENNEP	zonsdeclinatie , z.n.v. – Hare afwijking van de linie.

zonsdeclinatie	1857 PAN	zonsdeclinatie. “Hare afwijking van de linie.” Lees: <i>declinatie der zon</i> . Aangezien alle hemelligchamen declinatie hebben, kan ook hier verwezen worden naar het woord <i>declinatie</i> .
zonshoogte	1856 VAN LENNEP	zonshoogte , z.n.v. – Hare hoogte op den middag, waardoor de breedte wordt aangewezen.
zonshoogte	1857 PAN	zonshoogte. “Hare hoogte op den middag, waardoor de breedte wordt aangewezen.” Lees: <i>berekend</i> , in plaats van <i>aangewezen</i> . Ook wordt de zonshoogte niet alleen <i>op den middag</i> genomen. Lees: Boog, gemeten langs eenen vertikaal cirkel, begrepen tusschen de zon en den horizon.
zoomwerk	1856 VAN LENNEP	zoomwerk , z.n.o. – Zie <i>klinkwerk</i> .
zoot	1690 WITSEN	zoot. De koker die in ’t ruim om de pomp komt.
zorgband	1856 VAN LENNEP	zorgband , z.n.m. – Strop, aan den achterkant met klinkbouten aan het roer geslagen, ten einde zich tegen het verlies daarvan te verzekeren. Deze strop is aan de hoeken met oogen voorzien, aan elk waarvan een Zorgketting vaart.
zorgketting	1856 VAN LENNEP	zorgketting , z.n.v. – Ketting, die door een oog van den Zorgband loopt, zich van het roer naar boord uitstrekt en buiten om tegen de huid wordt opgehangen.
zorgketting	1857 PAN	zorgketting. Achter de gegeven verklaring te schrijven: bestemd om de grondtalies van het roer in te pikken.
zorglijn	1681 SEEMAN	sorglijn , dit woord bestaat uit <i>sorgen</i> , en <i>lijn</i> : <i>sorgen</i> nu is bekommerd zijn: gelijk <i>sorg</i> bekommring: weshalven men segt als’er gants geen swaargheid is: <i>dat is sonder sorg! een hartje sonder sorg</i> : een mens, die onbekommerd leeft: voorts <i>sorg draagen: besorgen, laat dat op mij staan, ik sal het wel besorgen</i> : en daar van, <i>besorgd zijn</i> , bekommerd zijn: een <i>sorglijn</i> dan is een touw, en bij uitneemendheid aan het roer, dat een schipper daar aan doet, uit vrees, en <i>sorg</i> , dat’er iets aan het roer mogt breeken: en daar door bet selve koomen te verliesen: dit werd met een andere naam genoemd een <i>roerstrop</i> , sie, <i>roer</i> .
zorglijn	1690 WITSEN	zorgh-lyn. Een sterk touw, zynde achter door de steven aan het roer vast, om het zelve te houden, by aldien de vingerlingen braken: het komt wederzydts door kleine gaten in het schip, die met doppen omringt zyn; gelyk ook het gat, daar het touw, ’t geen de boot houdt, door steekt: het dient mede om het roer ter neder te houden, als het op stuit.
zorglijn	1856 VAN LENNEP	zorglijn , z.n.v. – Lijn, die de blokken van de noodtakels tegen de ra houdt.
zout	1681 SEEMAN	sout , is die noodige waar, sonder welk naauwelyk iets tot voedsel van een mens kan bedagt werden: immers alles is sonder <i>Sout</i> smaakeloos; en daarom werd vis, vlees, booter, ens. met <i>Sout</i> vermengd, soo tot de smaak, als om de selve lang te kunnen voor het verderven bewaaren; soo eet men <i>gesoutevis, gesoutevlees</i> ; en dit is de reeden, waarom wij, en andere volkeren, soo groote moeite, en onkosten doen, om <i>Sout</i> uit Vrankrijk, Spanjen, te bekoomen; waar van, <i>Franssout, Spaanssout</i> ; hoewel het laatste ook al boertende voor suiker genoomen werd; om dat de suiker eerst uit Spanjen in deese gewesten ingebracht is; <i>Sout</i> werd ook onderscheiden in <i>ruuwsout</i> , en <i>witsout</i> ; want het sij het gehaald werd uit de <i>Soutbergen</i> , of uit de <i>Soutpannen</i> die aan see sijn; egter het <i>Sout</i> , dat wij gebruiken in onse huishouding, dat werd eerst gesuiverd, en opgekookt, en die plaats, daar dat geschied, noemen wij een <i>Soutkeet</i> , of ook wel een <i>keet</i> , het welk op sijn plaats te sien is; een <i>Soutpan</i> in een <i>Soutkeet</i> , is de pan, daar het <i>Sout</i> opgedroogd werd; een <i>Soutsak</i>

zout	1856 VAN LENNEP	beteekend, een <i>sak</i>, daar <i>Sout</i> in gedaan werd; dit werd ook een log mens toegepast, als men seide; <i>hij is maar een regte Soutsak; sij sit als een Soutsak</i>; van <i>souten</i> komt het saamen gestelde woord <i>ongesoute</i>, dat is, <i>niet gesouten</i>, daar geen <i>Sout</i> bij gedaan is; en oneigendlijk werd het genoomen, in het volgende: <i>iemand iets ongesouten seggen</i>; dat is, iets soo seggen, als het een mens op het hart leit, sonder verschooning, rond uit; het welk ook ongewassen genaamd werd; <i>ik sei het hem soo ongewassen!</i> bij gelijkenis werd een schip, dat met <i>Sout</i> gelaaden is, een <i>Soutsak</i> genoemd (gelijk bekend is) ens. van <i>Sout</i> komt <i>souten</i>; als, <i>vlees souten; het vlees is wel gesouten; hoe sout gij uw vis?</i> op drie bier, of een vaan? dat is, hartig; dat'er een dronk op smaaken kan; <i>iemand iets souten</i>; beteekend iemand iets duur aansmeeren; <i>ik meen, dat ik het hem wel gesouten heb!</i> zout, b.n. of <i>zilt</i>. – Verkrijgt, door zijn byvoeging aan sommige woorden de beteekenis van “Zee” of “Zeewater.” <i>De zoute baren, De zoute plas, Het zee-nat</i> (de Zee). <i>En ghij die op de winden zwiert,</i> <i>En vant lasurigh velt de Soute toomen stiert,</i> zegt Vondel in zijn <i>Lofsangh op de Scheepvaart</i>.
zout	1856 VAN LENNEP	zout , z.n.o. – Voor <i>zee</i> genomen.
zuchtje	1856 VAN LENNEP	zuchtjen , z.n.o. – Klein windtjen. <i>Wij moeten van het minste zuchtjen gebruik maken.</i>
zuid	1681 SEEMAN	suid, <i>suiden</i>: gesteld teegen noord, en het noorden, <i>vaaren om de suid</i>, noemen onse seelui, vaaren naa de west: een <i>suide wind</i>, die uit het <i>suiden</i> komt: <i>suiderson</i>, des middags, als de son in het <i>suiden</i> is: <i>suidoost, suidwest</i>: als de wind, of tussen het <i>suiden</i>, en het <i>oosten</i>, of tussen het <i>suiden</i>, en het <i>westen</i> is: de <i>suidpool</i> bij de sterrekijkers genaamd <i>polus antarcticus</i>: dat is, de <i>pool</i>, of as, die in het <i>suiden</i> gedeelte van de weereld verbeeld werd te staan.
zuid	1856 VAN LENNEP	zuid, (de) z.n.v. – Zuidwaart gelegen streek. <i>Zij voeren om de zuid.</i>
zuid	1856 VAN LENNEP	zuid, b.n., – Ten Zuiden, van de Zuidzij. <i>De wind is zuid</i> (waait van de Zuidzij.) <i>Wij hebben het land zuid van ons.</i>
zuidelijk	1856 VAN LENNEP	zuidelijk , b.n. en bw. – Wat zich ten Zuiden bevindt.
zuidelijken	1856 VAN LENNEP	zuidelijken , o.w. – Naar 't Zuiden schieten. <i>Het begint te zuidelijken</i> (de wind loopt Zuid).
zuiden	1856 VAN LENNEP	zuiden, (het) z.n.o. – Het Zuidelijk gelegen land. <i>Het onbekende zuiden.</i> <i>'k Heb zoo lang om Noord en Zuien</i> <i>Bij de baas te roer gestaan</i> <i>En voor niet, niet zooveel buien</i> <i>Over deze muts zien gaan.</i> Huighens.
zuiden	1856 VAN LENNEP	zuiden, (ten) b.w. – Aan de Zuidkant. <i>Spanje ligt ten zuiden van Frankrijk.</i>
zuidenwind	1856 VAN LENNEP	zuidewind, z.n.m. – Zie <i>wind</i>. <i>Kom zachte Zuidewindeken</i> <i>Kom wieg het kleine kindeken!</i> <i>Ons Rosaliyntje is moé.</i> <i>'t Verveelt haar, meer te luisteren:</i>

		<i>De dag is aan 't verduisteren: Haar oogjens vallen toe,</i>
		luidde een oud liedtjen, waar ik als kind mede in slaap werd gezongen.
zuiderzon	1690 WITSEN	zuider zon. Middagh.
zuidoost	1856 VAN LENNEP	zuid oost. – Windstreek midden tusschen O. en Z.
zuidwaarts	1856 VAN LENNEP	zuidwaart, bw. – Naar het Zuiden. <i>Zij zeilden zuidwaart.</i>
zuidwest	1856 VAN LENNEP	zuidwest, bw. – Windstreek midden tusschen Z. en W.
zuidwester	1681 SEEMAN	seekap, een <i>kap</i> , of keuvel, die de stuurliiden bij storm en guur weer, aantrekken, om niet te verkleumen.
zuidwester	1856 VAN LENNEP	zuidwester, z.n.m. – Breedgerande hoed of kap met wasdoek of geölied linnen overtrokken, en den zeeman tot bescherming dienende tegen regen en wind.
Zuidzeevaarder	1856 VAN LENNEP	zuidzeevaarders, z.n.m. – Schepen, die om de Zuid ter walvischvangst varen.
zuiger	1856 VAN LENNEP	zuiger, z.n.m. – 1°. <i>Mastring, mastband, beugel.</i> Yzeren ring, die, op een sloep of klein vaartuig, aan een zeil vastzittende, en om een mast of spriet geslagen, dient, om dat zeil langs dien mast of spier te doen rijzen of zakken. 2°. <i>Van de Pomp.</i> Zie <u>pompzuiger</u> .
zuilen	1690 WITSEN	zuilen. Visschen langs strandt, het net door zee met een paert trekkende.
zuiver	1856 VAN LENNEP	zuiver, b.n. en bw. – Zonder gevaar. <i>Een zuiver alleen staande klip of rots</i> (by welke men ten anker kan gaan liggen.) <i>Een zuivere haven</i> (die men gemakkelijk kan inzeilen.) <i>De kust is zuiver</i> (er zijn klippen noch banken).
zwaai	1690 WITSEN	zway. Een aart van inlandtsche scheepen.
zwaaien	1681 SEEMAN	swaajen, swenken, <i>draajen</i> , omdraajen: waar van, <i>het schip wil niet swaajen: met een swaai, met een draai:</i> met een slingerslag, met een slagboeg, ens.
zwaaien	1856 VAN LENNEP	zwaaien, b.w. – Voor anker liggende, van stelling veranderen door de werking van wind of stroom. <i>Op den wind zwaaien</i> (den voorsteven naar den wind keeren.) <i>Op het tij zwaaien</i> (den voorsteven naar het tij keeren.) <i>Onder den wind met den stroom onder de lij zwaaien</i> (wanneer de eene zijde aan den wind, de andere aan den stroom is blootgesteld.) <i>Hij Zwaait klaar, hij Zwaait voor klare kluizen</i> (hy kruist zijn kabels niet by 't omzwaaien.) <i>In die haven is geen ruimte genoeg voor groote schepen om te zwaaien.</i>
zwaar	1856 VAN LENNEP	zwaar, b.n. – Groot, plomp, wijd. <i>Zwaar schip</i> (wijd schip, schip van grooten omvang.) <i>Zwaar weer</i> (stormweer.) <i>Zwaare bui</i> (hevige wind.) <i>Zwaare zee</i> (hooge zee.) <i>Dat schip rijst zwaar, valt zwaar in zee</i> (verheft zich moeilijk uit de zee) <i>Zwaare batterij</i> (van zwaar kaliber). <i>Het zwaar (anker)touw, Een zwaar anker.</i>
zwaard	1681 SEEMAN	swaard, dit is eigendlijk een bekend krijgsgeweer, waar van koomen verscheide spreekwijzen: als men seid, <i>een swaard trekken: de dienaars met den swaarde: iemand met den swaarde straffen:</i> of dat het selve is, <i>iemand ten swaarde veroordeelen:</i> en hier van een <i>swaardveeger</i> (gelijk bekend is,) te scheep beteekenen de <i>swaarden</i> , die beweegelijke houten werktuigen, die tersijden buiten aan het schip werden aangehegt, om door haar behulp bequaamelijk met klein, en middelbaar vaartuig,

		te kunnen laveeren: welke kunst nu met groote scheepen soo seeker gaat sonder <i>swaarden</i> , dat'er in het minste niet aan en haaperd: en bij gebrek van deese handeling is de seevaart der ouden soo gebrekkelijk geweest, gelijk wij weten, dat sij nooit af en staaken, als met een voor wind, dewelke ook met kragt, en naadruk, genaamd werd <i>ventus ferens</i> .
zwaard	1856 VAN LENNEP	zwaard , z.n.o. – Verzameling van planken, in den vorm van een schuinsch ovaal, die aan de zijde van een klein vaartuig ligt en dient om het afdrijven te beletten.
zwaartepunt	1856 VAN LENNEP	zwaartepunt , z.n.o. – Het punt, aan weerskanten van 't welk de deelen van een lichaam gelijke zwaarte hebben. Het algemeen zwaartepunt van een schip bevindt zich gewoonlijk binnen de lijn, welke het in twee gelijke deelen scheidt. Het zwaartepunt der waterverplaatsing van het ondergedompeld gedeelte van het schip, of <i>drukkingspunt</i> , bevindt zich binnen de verticale lijn, die de romp in twee gelijke deelen scheidt.
zwabber	1681 SEEMAN	swabber , beteekend eigendlijk een langwerpige dweil, aan een stok vast gemaakt: om iets op te dweilen: dat men ook <i>swabberen</i> noemd: en daarom werd ook die geen een <i>swabber</i> genaamd, die soodaanig een <i>swabber</i> gebruiken moet: waar van het seggen: <i>voor swabber vaaren</i> : het welk een van de geringste diensten te scheep is.
zwabber	1856 VAN LENNEP	zwabber , z.n.m. – Dweil, uit kabelgaren of lappen aan een steel gebonden en dienende om schepen en schuiten schoon te houden.
zwabber	1856 VAN LENNEP	zwabberhalen . – Spotroep der matrozen, wanneer een onbevarene door het slingeren van het schip omverre valt, om de plaats waar de baar (onbevarene) gelegen heeft, weder schoon te maken.
zwabber	1857 PAN	zwabberhalen . Bij dezen spotroep wordt niet zoo zeer bedoeld "om de plaats waar de baar (onbevarene) gelegen heeft, weder schoon te maken," maar om het vuil (den baar zelf) op te vegen.
zwabberen	1856 VAN LENNEP	zwabberen , o.w. – Met een Zwabber schoonmaken.
zwabberpaai	1856 VAN LENNEP	zwabberpaai of <i>zwabberkaptein</i> – Een, die den Zwabber moet uitspoelen en droogwringen. Hier wordt doorgaands de minst bekwame matroos voor genomen.
zwak	1681 SEEMAN	swak , beteekend in zijn oorsprong buigzaam: gelijk men seid, <i>een swak tientje, of rijsje</i> : en daarom dienstig tot een <i>swiep</i> , of <i>sweep</i> : waar van <i>swiepen</i> , <i>sweepen</i> : een <i>swieping</i> : en beteekend <i>swak</i> te scheep een buigzaam touw, om door zijn behulp, een dikker, en min buigzaam aan te beleggen: wat voorts <i>swak</i> in het gemeen beteekend dat is bekend, en blijkt uit het volgende: als, <i>ik ben soo swak, dat ik op mijn beenen niet staan kan: hij is een swak mens: de sieke man is nog swak: de vrouwlui zijn swakke vaatjes: swak</i> beteekend ook, klein, of weinig in getal: <i>wij zijn swak van volk</i> , ens. waar van, <i>verswakken</i> , <i>swakker werden</i> , en ook <i>swakker maaken</i> , ens. <i>swakheid</i> , kragteloosheid: en ook oneigendlijk een <i>swakheid</i> des gemoeds: <i>swakheid</i> beteekend ook onkunde in eenige saak: waar van, <i>ieder moet zijn swakheid kennen</i> : en iets naalaaten te doen: <i>ex conscientia imparitatis</i> .
zwak	1690 WITSEN	het roer in 't zwak houden . Het roer in 't water derwaarts douwen, daar de minste tegenstandt is; 't geene onder de wint is, of ter plaatze daar de wint heen waait, of daar het schip van daan komt, aan ly.
zwakkehals	1856 VAN LENNEP	zwakke-hals , z.n.m. – Soort van stopper, dienende om by ruw weer de belegtouwen te stoppen.

zwalp	1856 VAN LENNEP	zwalpen , z.n.m.mv. – Stukken van greenen ribben, in de klamaaien rustende en dienende om de dekdeelen te steunen.
zwalpen	1856 VAN LENNEP	zwalpen , o.w. – Zich golvend verheffen. Woord, zelden anders dan in poëzy gebruikelijk.
zwaluw	1681 SEEMAN	swaaluw , is een bekende naam van een voogel: en bij gelijkenis werd iemand <i>een naakte swaaluw</i> genaamd, die kaal, en berooid is: van de staart van dit dier: hebben de smids, en timmerluiden ontleend het werktuig, dat men een <i>swaaluwstart</i> noemd: sijnde een ijser, of houtje, dat voor scharp, en agter breed, en plat, is: dog haar gebruik moet bij geleegenheid naagespeurd werden.
zwaluw	1690 WITSEN	zwaluwen . Zekere houte nagels, daar men balken en planken mede verbindt.
zwaluwstaart	1856 VAN LENNEP	zwaluwstaart , z.n. – Stuik, die den vorm heeft van een zwaluwstaart.
zwanenhals	1856 VAN LENNEP	zwanehals , z.n.m. – (veroud.) – 1°. <i>Drager van de roerpen</i> . Zware gebogene yzeren dekplaat, waarvan de grootste arm op het end der roerpen sluit. 2°. Of <i>ruggegraat</i> (om dat het beeld er met zijn rug tegen aan staat). Vooruitspringend verbindingstuk van de scheg, door een haaklasch aan de woelingsknie verbonden en daarmede als 't ware een geheel uitmakende. 3°. De gebogen yzeren stangen buiten boord, waar een sloep in hangt, worden ook zwanehalsen genoemd.
zwanenhals	1857 PAN	zwanenhals . “3°. De gebogen ijzeren stangen buiten boord, waar een sloep in hangt, worden ook zwanenhalsen genoemd.” Dit is niet juist, want deze heeten <i>dauids</i> . Lees: IJzeren bout met een scharnier, in de eene zijde in een oog of bus kunnende draaijen, en met de andere in het uiteinde van een rondhout bevestigd. De bakspieren hebben een zwanenhals; ook de zeilboomen of gieken der binnenvaartuigen, zijn door een zwanehals aan den mast verbonden.
zweep	1690 WITSEN	zweep , of <i>Zwak</i> . Een touw, dienende om 't kabel te beleggen.
zweepstopper	1856 VAN LENNEP	zweepstopper , z.n.m. – Stopper, waarvan het end in een gedraaid is en met een punt uitloopt.
zwei	1690 WITSEN	zwey . Dat is gezegt: Een buy die haastigh over komt.
zwei	1856 VAN LENNEP	zwei , z.n.v. – Beweegbare Winkelhaak.
zwellen	1856 VAN LENNEP	zwellen , o.w. – Vermeerderen, vol worden, zich uitbreiden. <i>De wateren zwellen. De wind doet de zeilen zwellen.</i>
zwemmen	1681 SEEMAN	swemmen , baaden, en <i>swemmer, aanswemmen, naa toe swemmen</i> , en daar van, <i>in vveelde svvemmen</i> : sig teenemaal tot weelde oovergeeven.
zwemmen	1856 VAN LENNEP	zwemmen , o.w. – Zich in 't water bewegen zonder te zinken.
zwengel	1856 VAN LENNEP	zwengel , z.n.m. – Arm van de pomp.
zwerk	1690 WITSEN	het moeten hooge masten zyn die by 't zwerk zullen zeilen . Dus spreekt de zee-man van een onmoogelyke zaak.
zwerven	1681 SEEMAN	swerven , beteekend sukkelen, van de eene plaats naa de andere: <i>hij sal altijd moeten swerven</i> : waar van een <i>swerver</i> , die dit ongeluk oover komt: soo ook ter see, <i>wij hebben lang op see gesworven</i> .
zweten	1856 VAN LENNEP	zweeten , o.w. – Wordt het eiken hout gezegd te doen. wanneer het vochtig wordt en uitslaat, als dikwijls het geval is op nieuwe schepen, by heet weer. <i>Het zweeten van het hout heeft al onze beschuit bedoren.</i>

zwichten	1681 SEEMAN	swigten , beteekend kreuken, en het seil inbinden, of huiken, voor een storm, die ons te magtig is: <i>al de scheepen, en moolens swigten: vaaren, en maalen met geswigte seilen</i> : oneigendlijk beteekend het sijn bek snoeren, en swijgen voor iemand, die uuw oover mag: <i>ik wil voor uuw niet swigten</i> : en bij <i>Hoofd in Velsen act. 2. sc. 3.</i> <i>Wie voor geen vreese swigt:</i> <i>Maar dapper is van deugd, hij op sijn hoornen ligt.</i> <i>En wie dat lastig pak ontfangt met heelen lijve,</i> <i>Daar is 't laad op, laad op, tot hij daar onder blijve.</i> ens.
zwichten	1690 WITSEN	wandt zwichten . By hardt weêr de hoofd-touwen, op de hoogte van de ree, met servings vast aan een binden, om des te minder te slingeren.
zwichten	1690 WITSEN	zwichten . Het wandt met scheer-lynen, en servings, vast maken, wanneer men in de haven op anker legt, om, door minder beweeging, minst te slyten, en onklaar te werden.
zwichten	1856 VAN LENNEP	zwichten , b.w. – De hoofdtouwen van het onderwant van stuur- en bakboord door touwen onder de mars naar elkander halen. <i>De fok zwichten</i> (die by stormweer inkorten, door servings).
zwichtingbout	1856 VAN LENNEP	zwichtingbouten , z.n.m.mv. – Kleine ronde yzeren staven, met geteerde servings bekleed: zy kruisen het lage want aan bak- en stuurboord op de hoogte van den voet der klampen.
zwichtingbout	1857 PAN	zwichtingbouten . “Kleine ronde ijzeren staven, met geteerde servings bekleed: zij kruisen het lage want aan bak- en stuurboord op de hoogte van den voet der klampen.” Deze verklaring is even verward en onbegrijpelijk als onjuist. Lees: enden touwwerk met een oog aan weêrszijde er in gesplitst. Zij worden met lijnbindsels aan de spreeworsten genaaid en halen S. B. en B. B. want tot elkander.
zwichtingserving	1856 VAN LENNEP	zwichtsserving , z.n.v. – Zwaar en breed gevlochten touw, waarmede de fok gezwicht wordt.
zwiep	1681 SEEMAN	swiep , <i>swieping</i> , sie, <i>swak</i> .
zwiepen	1856 VAN LENNEP	zwiepend , b.n. – Los, veerkrachtig <i>Korte masten en lange stangen maakt zwiepend tuig.</i>
zwieping	1690 WITSEN	zwieping . Zeker aart van roeren, of stuuren, aan rivier-scheepen.
zwieping	1856 VAN LENNEP	zwieping , z.n.v. – Planken. die men op verschillende hoogten en op bepaalde punten der armen van een spant spijkert, ten einde die armen de richting te doen bewaren, waarin men die houden wil.
zwijm	1690 WITSEN	het schip leit in zwym . Dit zeght men, als het schip van 't water overstolpt is, en dreight te zinken.
zwijmen	1681 SEEMAN	swijmen , beteekend soo flauw werden, dat men <i>beswijkt</i> : waar van: <i>ik sweem soo stijf, als een deur: in swijm leggen: leggen in kat swijm</i> , dat van de katten ontleend is: <i>swijmen</i> beteekend ook ergens naa gelijken: <i>hij swijmd naa sijn vaader. Hoofd in Granida act. 1. sc. 3.</i> <i>Uuw stem nog aanschijn sweemd geen mensselijk geslagt:</i>
zwin	1690 WITSEN	zwint . Een scheut zees in de strandt, daar het zant, by de vloedt, uit gespoelt is, zynde met het ty veranderlyk.
zwin	1856 VAN LENNEP	zwin , z.n.o. – Wad, droogte tusschen het water.